

Charles Zastrow
Karen K. Kirst-Ashman

nika

2. BASKI

İNSAN DAVRANIŞI ve SOSYAL ÇEVRE I

Bebeklik - Çocukluk - Ergenlik

İNSAN DAVRANIŞI VE SOSYAL ÇEVRE

CHARLES ZASTROW
KAREN K. KRIST-ASHMAN

İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre

CHARLES ZASTROW

KAREN K. KRIST-ASHMAN

Nika Yayınevi -15

1. Baskı Eylül 2014, ANKARA

ISBN: 978-605-64609-7-5

Sertifika No: 26357

Orijinal Künye: *Understanding Human Behavior and the Social Environment*
9th Edition (International Edition), Cengage Learning/Brooks/Cole

Yayın Yönetmeni: Bülent Özçelik

Kitap Editörü: Durdu Baran Çiftci

Çevirenler: Abdurrahman Aydın (6. Bölüm), Çağlar Karaca (1,2,3. Bölümler),
Funda Çoban (8. Bölüm), Mehmet Atakan Foça (4,5. Bölümler), S. Erdem Türközü
(4,7,9. Bölümler)

Kapak Tasarım: Leyla Çelik

Sayfa Düzeni: İlhan Ulusoy

Bu kitabın basım, yayın, satış hakları © Fita Petrol, Madencilik, Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz. Nika Yayınevi Fita Petrol, Madencilik, Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.'nin markasıdır.

Baskı ve Cilt: Erek Matbaası

Tel: 0312 342 31 01

Sertifika No: 16098

Nika Yayınevi

Becerikli Sokak 17/13 Kocatepe-Ankara

T: 0312 433 71 15 F: 0 312 433 71 15

www.nikayayinevi.com e-posta: bilgi@nikayayinevi.com

İNSAN DAVRANIŞI VE SOSYAL ÇEVRE

CHARLES ZASTROW
KAREN K. KRIST-ASHMAN

Nika Yayınevi

Charles H. Zastrow, sosyal hizmet alanında yüksek lisans ve doktora derecesine sahiptir, Wisconsin Williams Bay'da bulunan Aurora Üniversitesi Williams Koleji Sosyal Hizmet programında müdür yardımcısıdır. Çeşitli kamu ve özel sosyal refah kuruluşlarında uygulamacı olarak çalıştı ve Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi (Council on Social Work Education – CSWE) için yirmi iki sosyal hizmet akreditasyonu saha ziyareti ekibine başkanlık etti. Sosyal Hizmette Bilim Uzmanlığı (MSSW) derecesini 1966'da, doktora derecesini ise 1971'de Wisconsin Üniversitesi-Madison'dan aldı. Aralarında dördü sosyal hizmet ders kitabı olan dokuz kitabın yazarıdır. Aynı zamanda profesyonel dergilerde kırktan fazla makaleyi kaleme almıştır. Dr. Zastrow lisanslı bir klinik sosyal hizmet uzmanıdır. Kaleme aldığı diğer sosyal hizmet metinleri Sosyal Hizmette Giriş (10. baskı, Nika Yayınevi), Gruplar İçinde Sosyal Hizmet (8. baskı) ve Sosyal Hizmet Uygulaması'dır. (9. baskı)

Karen K. Kirst-Ashman, sosyal hizmet alanında lisans, yüksek lisans ve doktora derecesine sahiptir, Wisconsin Üniversitesi-Whitewater Sosyal Hizmet bölümünde profesör ve eski bölüm başkanıdır. Burada yirmi sekiz yıldır ders vermektedir. Wisconsin eyaletinde lisanslı klinik sosyal hizmet uzmanlığı yetkisine sahiptir. Lisans derecesini 1972'de, yüksek lisans derecesini 1973'te Wisconsin Üniversitesi-Madison'da, doktora derecesini Urbana-Champaign'deki Illinois Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Çocuk refahı ve akıl sağlığı kuruluşlarında uygulamacı ve yönetici olarak çalışmıştır. 1986'da Wisconsin Üniversitesi Whitewater'ın Eğitimde Mükemmellik Ödülü'nü, 2007'de Üniversite Üstün Hizmet Ödülü'nü kazandı. Akreditasyon saha ziyaretçiliğinin yanı sıra Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi'nin yönetim kurulu üyeliğini sürdürmektedir. Ayrıca BPD ve NASW'nin halihazırda üyesidir. Affilia: Journal of Women and Social Work dergisinin yazı işleri kurulunda hizmet vermekte, aralarında Journal of Social Work Education dergisinin de bulunduğu birçok sosyal hizmet dergisinde yazı danışmanlığı yapmaktadır. Sosyal hizmette ve kadın meselesinde sayısız yayın, makale ve eleştirinin yazarıdır. Kaleme aldığı veya katkıda bulunduğu diğer kitaplar arasında şunlar vardır: Introduction to Social Work and Social Welfare: Critical Thinking Perspectives (4th. Ed.); Human Behavior in the Macro Social Environment: An Empowerment Approach to Understanding Communities, Organization, and Groups (3rd ed.); Generalist Practice with Organizations and Communities (5th ed.); The Macro Skills Workbook (2nd ed.); Understanding Generalist Practice (6th ed.).

TÜRKÇE BASKIYA SUNUŞ

Yaşam hepimize sunulmuş bir şanstır. Doğumla başlayıp ölümle biten bu sürecin yeterince anlam kazanması ise bilgi ve beceri ister. Özellikle insana hizmet üreten meslekler, insan yaşamının dinamiğini ve bunun toplumsal çevre ile ilişkisini öğrenmek ve bu bilgiler doğrultusunda uygulamalarını geliştirmek zorundadır. Türkçeye çevirisi yapılan bu kitabın amacı da bu çabaya katkı vermektir.

İnsan davranışlarını anlamak için sağlıklı bir gelişimin temel özelliklerini, bunu etkileyen iç ve dış faktörleri ve yaşam olaylarını bir bütün olarak değerlendirmek gerekir. İnsanın büyümesi ve gelişimi ile ilgili birçok kuram ve araştırma vardır. İnsanın karşılaşabileceği yaşam olayları ise sonsuz çeşitliliktedir. Bu nedenle, kitapta-ki bilgiler yolumuza ışık tutsa da her zaman daha yeni araştırma ve uygulamalara gereksinim olacaktır.

Kitap yaşam boyu gelişme kavramına göre organize edilmiş olup, insan davranışları ve sosyal çevre ilişkisini Ekosistem Kuramı çerçevesinde ele almakta ve konulara 'çevresi içinde birey' bakış açısından yaklaşmaktadır. Biyo-psiko-sosyal bir varlık olan insanın yaşam sürecini kronolojik bakımdan dört temel başlık altında özetlemektedir. Bunlar: bebeklik ve çocukluk; ergenlik ve genç yetişkinlik; orta yetişkinlik; ileri yetişkinliktir. Kitapta her dönemin kendine özgü biyolojik, psiko-lojik ve sosyal gelişim özellikleri ve sorunları ele alınarak bu dönemlere ilişkin kimi yaşam olayları incelenmiştir.

Bu kitap özellikle, Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi'nin (Council on Social Work Education) sosyal hizmet müfredat programlarının akreditasyonu için zorunlu saydığı İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre dersleri için hazırlanmıştır. İçinde yer alan bilgiler sosyal hizmet uzmanlarının sosyal hizmet uygulamalarındaki değerlendirmelerine ölçüt oluşturabilecektir. Bu nedenle, sosyal hizmet bölümlerinde lisans ve lisansüstü düzeyde verilen derslere temel bir okuma kaynağı olarak önerilebilecektir.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde bütüncül yaklaşımın ve bu dersin müfredat programına katılması konusunda emek veren bir öğretim elemanı olarak, ders içeriğinin öğrenciler tarafından merakla izlendiğini biliyorum. Öğrenci kendini, ailesini, yakınlarını, çevresini ve hatta dünyayı daha iyi anlamaya ve öğrenmeye başlıyor, kendi örneklerini getirerek dersi zenginleştiriyor.

Kitabın çeviri olması ve uygulama örneklerinin özellikle ABD toplumundan derlenmiş olması, okuyucu için bir yetersizlik gibi görünebilir. Ancak, insan sorunları o kadar benzerlik göstermektedir ki, bu bilgilere hepimizin ihtiyacı vardır. Örneğin, kısırlık, doğum travması, çocuk ihmal ve istismarı, şiddet, ergenlik sorunları, madde bağımlılığı, işsizlik, alzheimer, ölüm ve yas vb. birçok sorun ya da durum her toplumda vardır. Farklı olan toplumsal algılar ve anlayışlardır. Bu nedenle, her ülke kendi gerçeğini araştırırken evrensel bilgi ve örneklerden de yararlanmalıdır.

Diğer taraftan, küreselleşmiş bir dünyada yaşıyoruz, mezunlarımız birçok farklı ülkede çalışıyor ve mesleklerinde başarılı oluyor, öğrendikleri evrensel bilgilerden yararlanıyorlar. Sonuç olarak, bu bilgilerin toplumlar üstü bir öneme sahip olduğu söylenebilecektir.

Elli yıl önce, öğrenciliğimiz sırasında okumayı reddettiğimiz yabancı toplum örneklerinin bile yararlı olduğunu görüyorsak da, eksiklerimizi kabul etmek gerekir. Öğrencilerimizin Türkiye'den derlenmiş örneklerle zenginleştirilmiş ders kitaplarına gereksinimi vardır. Sosyal hizmet bölümlerinin sayıca artması bu ihtiyacı daha da çok hissettirmektedir.

Kitap orijinal kitabın yenilenmiş son (dokuzuncu) baskısının tercümesidir. Tercümeden kaynaklanan eksikler ve yanlışlar olacaktır. Okuyucuların her konudaki geri bildirimine, eleştirisine ve önerisine açıktır. Yeniden basılması sırasında daha geniş bir zamanda, özellikle sosyal hizmet bölüm elemanlarının görüş ve önerileri dikkate alınmalıdır. Ancak, bu kadar geniş bir materyalin sıfır hata ile basılması da kolay görünmemektedir.

Kitabın daha etkin kullanılması bir bakıma öğretim elemanının yaklaşımına bağlıdır. Öğrencinin örnekler içinde kaybolmasını önlemek için baştan sona okunmasını beklemek yerine, belli konuları öne çıkarmak ve ülkemizden örneklerle zenginleştirmek yerinde bir karardır. Aslında, okumayı seven ilgili öğrenciler için bu kitap, roman gibi, bir başucu kitabı bile olabilir, çünkü içeriği insandır.

Kimi eksiklerine karşın, *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre*'yi sosyal hizmet bölümleri için bir müracaat kaynağı olarak mesleğe kazandırma gayreti içinde olan sosyal hizmet uzmanı Durdu Baran Çiftçi'ye ve Nika Yayınevi çalışanlarına teşekkür eder, başarılar dilerim.

Prof. Dr. A. Beril Tufan

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

GİRİŞ: İNSAN DAVRANIŞI VE SOSYAL ÇEVRE 25

Bakış Açısı 27

Öğrenme Hedefleri 29

Temel Bilgi ve Sosyal Hizmet 29

Sosyal Hizmetin Süreci:

Değerlendirmenin Önemi 30

Alternatif Eylem Yollarının

Tanımlanması ve

Değerlendirilmesi 31

Bu Kitabın Düzenlenişi: Yaşam
Süresi Gelişimi 31

AYDINLATICI BİLGİ 1.1 Vaka Örneği:
Plansız Hamilelik 32

AYDINLATICI BİLGİ 1.2 Biyo-Psiko-
Sosyal Gelişimsel Boyutların Her Biri
Diğerlerini Etkiler 34

Olağan Yaşam Olayları 34

Normal Gelişimsel Kilometre
Taşları 35

AYDINLATICI BİLGİ 1.3 Kültür ve Kültürel
Yetkinliğin Önemi 35

İnsan Davranışının
Anlaşılmasındaki Önemli
Kavramlar 36

İnsan Çeşitliliği, Kültürel Yetkinlik,

Baskı ve Risk Altındaki Nüfus 36

İnsan Çeşitliliği, Kültürel yetkinlik,

Baskı ve Risk Altındaki Nüfus 36

Ayrıcalık, Güç ve Onay 37

Grup Üyeliği ve Değerler 38

Grup Farklılıklarıyla İlgili

Toplumsal Bakış Açısı 38

Güçlendirme, Güçler Perspektifi
ve Dayanıklılık Üzerine
Odaklanma 39

Güçlendirme 39

Güçler Perspektifi 40

Güçlerin Çoklu Kaynakları 41

Bir Vaka Örneği 41

Bireysel Güçlendirme 42

Gruplar Aracılığıyla Güçlendirme 43

AYDINLATICI BİLGİ 1.4 Güçlü
Yanların Değerlendirilmesi 43

Kurumsal ve Topluluksal

Güçlendirme 44

Dayanıklılık: Zorluklarla

Mücadelede Güçlü Yanların

Kullanılması 44

Etik Meselelerde Eleştirel
Düşünce 46

AYDINLATICI BİLGİ 1.5 Uluslararası
Düzeyde Sosyal Hizmet Etiği: İnsan
Hakları ve Sosyal Adalet Meseleleri
48

İnsan Davranışı ve Sosyal
Çevreye Kuramsal Bir Yaklaşım:
Ekosistemler Kuramı 50

AYDINLATICI BİLGİ 1.6 Değerlerin
ve Etiğin Biyo-Psiko-Sosyal
Değerlendirmelerde Uygulanması 51

Sistemler Kuramındaki Temel
Kavramları Anlamak 54

**AYDINLATICI BİLGİ 1.7 Bu Kitapta
Ele Alınan Diğer Bazı Kuramsal
Perspektiflerin Özeti 55**

**Sistem Kavramlarının Bir Çocuk
İstismarı Vakasında Uygulanması 59**

Temel Problem 59

İnceleme 59

Çocuklar 60

*Ebeveyn Geçmişi ve Mevcut Durum
60*

*İnsan Davranışının
Değerlendirilmesi 61*

*Eldeki Kaynaklarla Bağlantıların
Kurulması 63*

Ekolojik Perspektif: Önemli

Kavramlar 64

Sosyal Çevre 64

İşlemler 64

Enerji 64

Arayüz 65

Uyum Sağlama 65

Başa Çıkma 65

Karşılıklı Bağımlılık 67

**İnsanların Sosyal
Çevredeki Çoklu Sistemlerle
İlişkisi 67**

**Mikro, Mezzo ve Makro Sistemler
68**

**Mikro ve Makro Sistemler
Arasındaki Etkileşimler 68**

**İnsan Davranışı ve Topluluk
Makro Sistemleri 70**

Topluluk Kavramsal Çerçeveleri 71

Yapısal Perspektif 71

Sosyopsikolojik perspektif 71

İnsan Ekolojisi Perspektifi 73

Toplumsal Sistemler Perspektifi 75

**AYDINLATICI BİLGİ 1.8 Topluluk
Değişimindeki Üç Modelin Özellikleri 77**

Topluluk Değişim Modelleri 78

Yerel Gelişim Modeli 78

Sosyal Planlama Modeli 79

**AYRINTILI BAKIŞ 1.1 Latin ve Hispanik
Toplulukların Güçlü Yanlarının
Geliştirilmesi ve Güçlendirilmesi 81**

Terimler Hakkında Kısa Bir Not 82

Toplumsal Eylem Modeli 83

**Kurumsal Makro Sistemlerdeki
İnsan Davranışı 85**

Kuruluş Nedir? 85

**Sosyal Hizmet Kuruluşlarındaki
İstisnai Problemler 87**

Çevrenin Değişkenliği 87

Sürecin Belirsizliği 88

Amaçların Belirsizliği 88

**Makro Sistemlerde Sosyal Hizmet
Uzmanlarının Rolü 88**

Sağlayıcı 89

Uzlaştırıcı 89

*Bütünleştirici/Koordinatör
89*

Yönetici 90

Eğitimci 90

*Analist/Değerlendirme Uzmanı
90*

Aracı 90

Kolaylaştırıcı 90

Başlatıcı (Öncü) 91

Görüşmeci 91

Savunucu 91

Bölüm Özeti 91

BÖLÜM 2

BİYOLOJİK GELİŞİM: BEBEKLİK VE ÇOCUKLUK 95

Bakış Açısı	96
Öğrenme Hedefleri	96
İnsanın Üremesinin Dinamikleri	96
Gebe Kalma	97
Gebelik Tanısı	98
Gebelik Sırasında Fetüs Gelişimi	99
İlk Üç Aylık Dönem	99
İkinci Üç Aylık Dönem	100
Üçüncü Üç Aylık Dönem	100
Doğum Öncesi Etkiler	100
Beslenme	100
Drog ve İlaçlar	101
Alkol	102
Sigara	102
Yaş	102
Diğer Etkenler	103
Doğum Öncesi Değerlendirme	103
Sorunlu Gebelikler	105
Dış Gebelik	105
Toksemi	105
AYDINLATICI BİLGİ 2.1 Doğum Öncesi Bakıma Erişim: Makro Çevredeki Engeller	106
Rh Uyumsuzluğu	107
Kendiliğinden Düşük	107
Doğum Süreci	108
Doğum Pozisyonları	109
Doğal Doğum	110
Yenidoğan Değerlendirmesi	111
Doğum Kusurları	111

Düşük Doğum Ağırlığı ve Erken Doğum 112

AYDINLATICI BİLGİ 2.2 Düşük Doğum Ağırlıklı Bebekler Üzerine Uluslararası Bir Perspektif 113

Neonatusun Erken Dönem İşlevselliği 114

Gelişimsel Kilometre Taşları 115

Devamlı, Düzenli Bir Süreç Olarak Gelişim 115

Farklı Yaş Düzeylerinin Özgün Karakteristikleri 116

Bireysel Farklılıklar 116

Tabiat-Habitat Karşıtlığı 116

Sosyal Hizmete Uygunluk 117

Dört Aylıktan On Bir Yaşa Kadar Çocukların Normal Gelişim Profili 117

Dört Aylık 117

Sekiz Aylık 118

Bir Yaş 119

On Sekiz Aylık 119

İki Yaş 120

Üç Yaş 121

Dört Yaş 122

Beş Yaş 123

Altı Sekiz Yaş Arası 123

Dokuz On Bir Yaş Arası 124

Sonuca Dair Bir Not 125

Önemli Meseleler ve Yaşam Olayları 125

Kürtaj Tartışması: 125

Toplumsal ve Ekonomik Güçlerin Etkileri 125

AYDINLATICI BİLGİ 2.3 Vaka Örneği: Bekar ve Gebe 127

Makro Sistem Politikalarının Uygulama ve Hizmetlere Erişim Üzerindeki Etkileri	129
Erişimin Kısıtlanması	131
<i>Finansal Desteğin Sınırlandırılması</i>	132
AYRINTILI BAKIŞ 2.1 Kürtaj Politikası Hakkında Uluslararası Perspektif	133
<i>Annenin Koşulları</i>	134
<i>Fetüsün Koşulları</i>	134
<i>Kliniklere Yönelik Saldırıları</i>	134
<i>Kök Hücre Araştırmaları</i>	135
<i>Açıklama</i>	137
Kürtajın Nedenleri	137
Kürtaj Yöntemleri	138
AYDINLATICI BİLGİ 2.4 Dilatasyonla Bütün Halinde Kürtaj (Geç-Dönem Kürtajı)	138
<i>Vakum Aspirasyonu</i>	139
<i>İlaçla Kürtaj</i>	139
<i>Dilatasyon ve Tahliye</i>	139
<i>Yasadışı Kürtaj</i>	140
Bağlam ve Zamanlamanın Önemi	140
Kürtaj Yanlısı ve Kürtaj Karşıtı Argümanlar	140
Sosyal Hizmet Roller ve Kürtaj: Kadınların Güçlendirilmesi	141
Uygulamada Kürtajla İlgili Etik İkilemler	142
AYRINTILI BAKIŞ 2.2 Kürtajın Kadınlar ve Erkekler Üzerindeki Etkileri	143
<i>Senaryo A</i>	144
<i>Etik İlkelerin Senaryo A'ya Uygulanması</i>	144
Kısırlık	145

AYDINLATICI BİLGİ 2.5 Uygulamada Kürtajla İlgili Karşılaşılabilecek Diğer Etik İkilemler	146
Kısırlığın Nedenleri	147
Kadınlarda Kısırlık	147
Erkeklerde Kısırlık	147
Kısırlığın Çiftin Her İkiyle İlgili Nedenleri	148
Kısırlığa Verilen Psikolojik Tepkiler	148
Kısırlık Danışmanlığı	148
AYDINLATICI BİLGİ 2.6 Yaşlanmak Kadının Doğurganlığını Etkiler	148
Kısırlığın Değerlendirilmesi	149
Kısır Çiftin Seçebileceği Alternatifler	149
<i>Evlat Edinme</i>	150
<i>Cerrahi ve Doğurganlık İlaçları</i>	150
<i>Yapay Döllenme</i>	150
<i>Yardımcı Üreme Teknolojisi</i>	151
<i>Taşıyıcı Annelik</i>	153
Çocuksuzluğun Kabul edilmesi	153
Sosyal Hizmet Roller, Kısırlık ve Güçlendirme	154
Bölüm Özeti	155
AYRINTILI BAKIŞ 2.3 Kısırlık Danışmanlığı ve Güçlendirme Üzerine Feminist Bir Perspektif	156

BÖLÜM 3

PSİKOLOJİK GELİŞİM: BEBEKLİK VE ÇOCUKLUK 159

Bakış Açısı 160

Öğrenme Hedefleri 161

Psikolojik Gelişim Kuramları 161

Psikodinamik Kavramsal Çerçeve
161

İd, Süperegö ve Ego 162

Psikoseksüel Gelişim 163

AYDINLATICI BİLGİ 3.1 Psikanalitik Kuram
Taraından Kabul Edilen Yaygın
Savunma Mekanizmalarının Tanımları
164

Psikopatolojik Gelişim 166

Eleştirel Düşünce: Psikodinamik
Kuramın Değerlendirilmesi
167

Neo-Freudçu Psikanalitik
Gelişmeler 167

Davranışsal Kavramsal Çerçeveler
168

Fenomenolojik Kavramsal
Çerçeveler: Carl Rogers 169

Feminist Kavramsal Çerçeveler
172

AYRINTILI BAKIŞ 3.1 Feminizmde
Çeşitlilik 175

Feminist Kimlik Gelişimi 177

Kuramın Sosyal Hizmetle İlişkisi
Hakkında Eleştirel Düşünmek 178

AYDINLATICI BİLGİ 3.2 Eleştirel Düşünce
ve Kuramın Değerlendirilmesi 179

Bilişsel Gelişim: Piaget 181

AYRINTILI BAKIŞ 3.2 Psikoloji

Kuramlarının Değerlendirilmesinde
Çeşitliliğe Karşı Duyarlı Olunması 183

Duyu-motor Dönem 186

İşlemsellik Öncesi Düşünce
Dönemi 187

*Mantıksal Düşüncenin Gelişiminin
Önündeki Engeller* 187

Bilişsel Yetinin Geliştirilmesi 188

Somut İşlemler Dönemi 189

Formel İşlemler Dönemi 190

Eleştirel Düşünce: Piaget'nin
Kuramının Değerlendirilmesi 191

Sosyo-kültürel Bilişsel Gelişim:
Vygotsky 193

Proksimal Gelişim Alanı 194

Destek Yapılandırması 195

İç Konuşma 195

Eleştirel Düşünme: Vygotsky'nin
Kuramının Değerlendirilmesi
196

Duygusal Gelişim 197

Bebeklerin Duyguları 197
Ağlama 198

Gülümseme ve Kahkaha 198

Bebekler ve Mizaç 199

Bağlanma 200

Bağlanma Aşamaları 201

AYRINTILI BAKIŞ 3.4 Beklentilerde ve
Mizaçta Kültürler Arası Çeşitlilik 202

Bağlanmanın Nitelikleri 203

Bağlanma Örüntüleri 203

Bağlanmanın Uzun Vadeli Etkileri
204

Bağlanma ve Çocuk Bakıcılığı 204

Benlik Kavramı, Öz-saygı ve
Güçlendirme 205

Önemli Sorunlar ve Yaşam
Olayları 206

Zeka ve Zeka Testi 206

*Cattell'in Akışkan ve Kristalize
Zekası* 206

Sternberg'in Üçlü Zeka Kuramı
207

AYRINTILI BAKIŞ 3.5 Kùltürler Arası
Farklılıklar ve Bağlanma 207

AYDINLATICI BİLGİ 3.3 Olumlu ve
Olumsuz Benlik Kavramının Etkileri
208

Zeka Testi 210

Özel İhtiyaçların Hedef Alınması
212

*IQ Skorlarıyla İlgili Diğer
Problemler* 213

Zihinsel Engelli İnsanlar: Risk
Altındaki Nüfus 213

Zihinsel Engelliliğin Tanımlanması
214

AYRINTILI BAKIŞ 3.6 Kùltürel Önyargılar
ve IQ Testleri 215

*Zihinsel Engelliliğe Makro-Sistem
Tepkileri* 216

AYRINTILI BAKIŞ 3.7 Zihinsel Engelli İnsan
Kime Denir? 218

Sosyal Hizmet Roller 220

Öğrenme Güçlüğü Olan İnsanlar:
Çeşitliliğin Bir Boyutu 220

AYRINTILI BAKIŞ 3.8 Engelli Amerikalılar
Yasası: Sosyal ve Ekonomik Adalet
Arayışı 221

AYRINTILI BAKIŞ 3.9 Güçlendirme ve
Danışan Yönelimli Yaklaşım 224

Öğrenme Engelleriyle İlgili Genel
Problemler 225

AYRINTILI BAKIŞ 3.10 Çocukları

Etkileyebilen Diğer Engeller 227

*Öğrenme Engeline Neden Olan
Şeyler Nelerdir?* 228

*Öğrenme Engellerinin Çocuklar
Üzerindeki Etkileri* 229

Öğrenme Engellerine Yaklaşım
230

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite
Bozukluğu 231

DEHB'in Tedavisi 232

Sosyal Hizmet Roller 233

Bölüm Özeti 233

BÖLÜM 4

BEBEKLİKTE VE ÇOCUKLUKTA SOSYAL GELİŞİM 237

Bakış Açısı 238

Öğrenme Hedefleri 239

Sosyalleşme 239

Aile Ortamı 239

*Aile Grubu Üyeliği: Aile
Yapılarındaki Farklılıklar* 240

Olumlu Aile İşlevi 242

*Makro Sistemler, Aileler ve Sosyal
ve Ekonomik Adaleti Aramak*
243

Aile Sistemlerinin Dinamikleri
245

Aileler için Sistemler
Teorisinin İlkelerine Başvurmak
246

Sistemler 246

Homeostaz (Dengeleşim) 246

Alt Sistemler 247

Sınırlar	247
Girdiler	248
Çıktılar	248
Geribildirim	248
Entropi	249
Ters Entropi	250
Eşsonluluk	250
Farklılaşma	251
Aile Yaşam Döngüsü	251
Öğrenme Teorisi	252
AYRINTILI BAKIŞ 4.1 Aile Yaşam Döngüsü Üzerine Farklı Bakış Açıları	253
Aile Yaşam Döngüsünün Birden Fazla Aşamasını Etkileyen Sorunlar	257
Bekâr Yetişkinler	257
Göçmen Statüsü	258
Eleştirel Düşünce: Kuramın Değerlendirilmesi	259
Tepkisel Koşullandırma	260
Modelleme	262
Edimsel Koşullandırma	263
Davranışın ABC'si	263
AYDINLATICI BİLGİ 4.1 Sonuçlar ve Tekrar Eden Davranış	264
Pekiştirme	265
Olumlu Pekiştirme	265
Olumsuz Pekiştirme	265
Cezalandırma	266
Sönümlenme	268
Öğrenme Kuramının Pratiğe Uygulanması	269
Olumlu Pekiştirmenin Kullanımı	271

Olumlu Pekiştirici Türleri	271
İkincil Pekiştiriciler	272
Maddi Pekiştiriciler ve Yiyecek Olmayan Tüketilebilirler	272
Etkinlikler	272
Sosyal Pekiştiriciler	273
Jetonlar	274
Pekiştiricilere Karşı Ödüller	275
Olumlu Pekiştirmeler Kullanmak için Öneriler	275
Olumlu Pekiştirmenin Niteliği	275
Olumlu Pekiştirmenin Yakınlığı	276
Olumlu Pekiştirme Sıklığı	276
Davranışı Şekillendirmek	277
Cezalandırmanın Kullanımı	277
Potansiyel Olumsuz Sonuçlar	277
Cezalandırmanın Doğası	278
Cezalandırmanın Etkililiği	279
Cezalandırmanın Kullanımı için Öneriler	280
Ek Sorunlar	281
Kazara Öğrenme	281
Davranışsal Olarak Özgül Terminoloji	282
Gelişmeyi Ölçmek	282
AYDINLATICI BİLGİ 4.2 Kazara Öğrenme	283
Ebeveynsel İlginin Önemi	284
Özgül bir Tedavi Durumu: Pekiştirme'de Mola (Time Out)	285
Etkililiği Arttırmak	286
Evden Çıkma Yasağı	287

Ortak Yaşam Olaylarının	
Çocuklar Üzerindeki Etkisi	288
Aile Sistemlerine Üyelik	288
Kardeşlik Altsistemine Üyelik	289
Yeni Bir Bebeğin Gelişi	289
AYRINTILI BAKIŞ 4.2 Kültürel Bağlam ve Ebeveynlik Stili	290
Kardeşler arası karşılıklı etkileşim	291
Doğum Sırasının, Aile Boyutunun ve Aile Uzamının Etkileri	291
AYRINTILI BAKIŞ 4.3 Ailelerdeki Etnik ve Kültürel Farklılıklar:	
Güçlü Yanların Kavranmasıyla Güçlendirme	292
Hispanik Aileler	293
Yerli Amerikalı Aileler	295
Asyalı Amerikalı Aileler	296
Farklılık Üzerine bir Not	298
Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Sosyalizasyon	298
Sosyal Çevre:	298
Akranlar, Televizyon ve Okul	298
Akranlarla Oyunun Sosyal Görünümü	299
Oyun ve Karşılıklı Etkileşim	300
Sosyal Oyun	300
Oyunda Toplumsal Cinsiyet Farklılıkları	301
Akran Grupları ve Popülerlik	302
Kabadayılık	304
Televizyon ve Diğer Medya Organlarının Etkisi	306
Okul Ortamı	309
Öğretmenin Etkisi	309

Etkili Okul Ortamı	309
İrk, Etniklik ve Okullar	311
AYRINTILI BAKIŞ 4.4 Kültürel Değerlere Yanıt Veren Eğitimsel Programlama	312
Çocuklara Yönelik Kötü-Muamele	313
Çocuklara Yönelik Kötü-Muamele Olgusu	314
Bedensel Çocuk İstismarı	314
Bedensel Olarak İstismar Edilen Kurbanların Nitelikleri	315
AYRINTILI BAKIŞ 4.5 Farklı Kültürel Bağlamlar: Disiplin mi, İstismar mı?	317
Kişisel Destek ve Bakım Gereksinimi	318
Toplumsal Yalıtım	318
İletişim ve İlişki Güçlükleri	318
Zayıf Ebeveynlik Becerileri	318
Zayıf Genel Başetme Becerileri	318
Aşırı Dışsal Stres ve Yaşam Krizi	319
Çocukların İhmal Edilmesi	319
İhmal Edilmiş Çocuğun Nitelikleri	320
İhmalkâr Ebeveynlerin Nitelikleri	322
Psikolojik Kötü-Muamele	323
Psikolojik Kötü-Muameleyle Maruz Kalmış Çocukların Nitelikleri	324
Faillerin Nitelikleri	324
Makro Sistem Yanıtı:	
Çocuk Koruma Hizmetleri	325
Bedensel İstismarın, İhmalin ve Psikolojik Kötü-Muamelenin Tedavisi: Sosyal Hizmetin Rolü	325

Makro Sistem Yanıtı:
Mahkemelerin Sürece Dahil
Olması 327

Cinsel İstismar 328

*Çocuğun Cinsel İstismarının
Dinamikleri* 328

*İnternet ve Cinsel İstismar
Yağmacıları* 330

*Cinsel İstismar Kurbanlarının
Nitelikleri* 331

*Cinsel İstismarın Uzun Dönem
Etkileri* 331

*Cinsel İstismarın Tedavisi: Sosyal
Hizmetin Rolü* 333

*Cinsel İstismarın Önlenmesi: Makro
Sistemsel bir Yanıtın Gerekliliği*
334

*Çocukları Cinsel İstismar Hakkında
Eğitmek* 334

AYDINLATICI BİLGİ 4.3 Cinsel Saldırıyla
Kurbanlaştırılan Çocuklarla Konuşmak
için Öneriler 335

Bölüm Özeti 336

BÖLÜM 5

ETNOSENTRİZM (ETNOMERKEZCİLİK) VE IRKÇILIK 339

Bakış Açısı 340

Öğrenme Hedefleri 341

Etnik Gruplar ve
Etnosentrizm 341

İrk ve İrkçilik 342

Sosyal ve Ekonomik İktidarın
Bakış Açıları: Önyargı, Ayrımcılık
ve Baskı 342

AYRINTILI BAKIŞ 5.1 ABD’de Azınlıklara
Yönelik Şiddet 343

İrksal ve Etnik Stereotipler 346

Beyazların Problemi: İrksal ve
Etnik Ayrımcılık 347

Beyaz Olma Ayrıcalığı 347

AYRINTILI BAKIŞ 5.2 Amerikalı Araplara
ve Amerikalı Müslümanlara Yönelik
Ayrımcılık 348

Nefret Suçları 350

İrk Sosyal Bir Kavramdır 350

Kurumsal Değerler ve İrkçilik:
Sistemin Ayrımcılığı 351

Örgütsel Makro Sistemlerde
Ayrımcılık ve Baskı 352

Makro Toplum Sistemlerinde
Ayrımcılık ve Baskı 352

Göçmenlik Statüsü 353

Önyargı ve Ayrımcılığın
Kaynakları 354

Bağdaştırma 355

Güvensizlik ve Aşağılama 355

Otoriterlik 355

Tarih 356

Rekabet ve Sömürü 356

Sosyalleşme Biçimleri 356

Tek ve Doğru Dine İnanış 356

Beyaz Üstünlüğü 357

Ayrımcılık Teorilerinin Evrimi
357

Sosyal ve Ekonomik
Güçlerin Tesirleri: Ayrımcılık ve
Baskının Maliyetleri ve Etkileri
358

Stereotipleştirme (Kalıpyargılar)
ve Çok Kültürlülük: Bir Bakış 359

**AYRINTILI BAKIŞ 5.3 Irksal Ayrımcılık Suç
Atfeden Düşüncede mi Şekilleniyor?
360**

Suç Atfeden Düşünceye Bir Bakış
360

İrkçi İnanışlardaki Ortak Hatalı
Düşünceler 361

Çeşitli Etkilerin Kesişimi 364

Ayrımcılığın İnsanlığın

Gelişimindeki Etkileri 364

Afroamerikanların Kültürü ve
Tarihi 364

Ayrımcılığın Kendini Algılamaya
Etkileri 367

Afrosentrik Bakış ve Dünya
Görüşü 369

AYRINTILI BAKIŞ 5.4 Kwanzaa 370

Sosyal ve Ekonomik

**Adaleti Yükseltmek için Toplum
Stratejileri 371**

Kitlesel İletişimin Çağrısı:
Kurumsal Değerleri Değiştirme
Çabası 371

Azınlık ile Çoğunluk Arasındaki
Etkileşim 371

Sivil Haklar: Hukuk Makro
Sistemini Değiştirmek 372

Aktivizm 372

Pozitif Ayrımcılık: Bir Makro Sistem
Cevabı 373

**AYRINTILI BAKIŞ 5.5 Rosa Parks'ın Yurttaş
Hakları Hareketi'nin
Fitiğini Ateşleyen Cesur Hareketi
374**

İrkçi Düşünce ve Eylemlerle
Yüzleşmek 376

Azınlık İşletmeleri 377

**Taban Örgütlerinin Köhne
Mahalleleri Geliştirme Girişimleri
377**

**ETİK İKİLEM Yerli Amerikalılara Ait
Kumarhaneler Fayda mı Zarar mı?
378**

**İnsan Hakları ve Sosyal Adalet
380**

**İrksal ve Etnik Gruplarla
Sosyal Hizmet Uygulaması
382**

Etnik Hassasiyet Uygulaması
383

Güçlendirme 384

Güçler Yaklaşımı 384

Yetkin Kültürel Uygulama
384

*Grubun Kültürünü Öğrenmek
386*

*Değerler, Önyargılar ve
Stereotipler Hakkında Farkındalık
387*

*Teoriden Pratiğe: Müdahale
Teknikleri 388*

Ayrımcılık Karşısında Sosyal
Hizmetin Rolü 389

**ABD'nin Geleceğinde Irksal ve
Etnik İlişkiler 390**

**AYRINTILI BAKIŞ 5.6 Irkçılığın Sona Erdiği
Bir Rüya 391**

Bölüm Özeti 392

BÖLÜM 6

ERGENLİK DÖNEMİNDE BİYOLOJİK GELİŞİM 395

Bakış Açısı	396
Öğrenme Hedefleri	397
Ergenlik	397
Buluğ Çağı	398
Büyüme Atılımı	398
Seküler Eğilim	399
Birincil ve İkincil Cins Karakteristikleri	399
Buluğun Göstergeleri	399
AYRINTILI BAKIŞ 6.1 Çeşitlilik ve Regl	400
Kılların Büyümesi	401
Göğüslerin Gelişimi	401
Ses Değişiklikleri	401
Derideki Değişimler	401
Uykuda Boşalmalar	402

Fiziksel Değişimlere

Gösterilen Psikolojik Tepkiler 402

Beden İmağı ve Öz-Görüş (Benlik Kavramı)	402
Erkeklerde Erken ve Geç Olgunlaşma	403
Kızlarda Erken ve Geç Olgunlaşma	404
Ergenlik Sürecinde Beyin Gelişimi	405
Ergen Sağlığı, Madde Kullanımı ve İstismarı	406
Zihinsel Değişim Yaratan Madde Kullanımı	406
Alkol Kullanımı	407
Tütün Kullanımı	409

Önemli Meseleler ve Yaşam Olayları 409

Ergenlikte Cinsel Etkinlik	409
Ergenlikte Planlanmamış Gebelik	410

AYDINLATICI BİLGİ 6.1 Mastürbasyon 411

AYRINTILI BAKIŞ 6.2 Ergen Cinsel Etkinliklerinde Irksal ve Diğer Farklılıklar 413

AYDINLATICI BİLGİ 6.2 Bekâr Bir Babanın Portresi 414

Sonsöz 415

Yorum	415
Ergen Babalar	416
Ergenler Neden Gebe Kalırlar?	416
Cinsel Eğitim ve Güçlendirme	417
Ebeveynlerin Cinsel Eğitim Vermesi	418
Mevcut Politikalar ve Cinsel Eğitim Programları	418
Evlenmeden-Olmazcı Cinsel Eğitim Yaklaşımları	419
Kapsamlı Cinsel Eğitim Programları	421
Cinsel Yollardan Aktarılan Enfeksiyonlar	422
AYRINTILI BAKIŞ 6.3 Amerika Yerlilerinin Cinsel Eğitimle Donatılması	423
Klamida	424
Belsoğukluğu	425
Frengi	426
Trikomoniyaz	427
Üreme Bölgesinde Uçuk	427
İnsan Papilloma Virüsü	428
HIV (Bağışıklık Sistemini Çökerten Virüs)	428

Cinsel Yollarla Bulaşan Hastalıkların Önlenmesi	429
Gebelikten Korunmanın Temel Yöntemleri	429
Doğum Kontrol Hapları	430
Önleyici Plaster ve Vajina Halkası	432
Depo-Provera İğneleri	433
Hormon İmplantları	433
Acil Kontrasepsiyon	434
Vajinal Sperm Öldürücüler	435
Prezervatif (Erkek Kondomu)	435
Kadın Kondomu	437
Diyafraam ve Rahim Kapağı	437
Dölyatağı İçi Süngeri	438
Dölyatağı İçi Plasteri	439
Dışarı Boşalma	440
Doğurganlık Dönemlerine Dikkat Etme Yöntemi	441
Kısırlaştırma	441
Geleceğin Gebelik Önleme Yöntemleri	442
Bölüm Özeti	443

BÖLÜM 7

ERGENLİK DÖNEMİNDE PSİKOLOJİK GELİŞİMİ 445

Bakış Açısı	446
Öğrenme Hedefleri	447
Kimlik Oluşumu	447
Erikson'un Psikososyal Kuramı	447
Aşama 1: Temel Güvensizliğe Karşı Güven	448
Aşama 2 : Utanç ve Şüpheye Karşı Özerklik(Otonomi)	448
Aşama 3: Suçluluk Duygusuna Karşı İnisiyatif	448

Aşama 4: Aşağılık Duygusuna Karşı Beceriklilik	449
Aşama 5: Rol Karışıklığına Karşı Kimlik	449
Aşama 6: Yalıtılmışlığa Karşı Yakınlık	449
Aşama 7: Durgunluğa Karşı Üretkenlik	450
Aşama 8: Çaresizliğe Karşı Bütünlük(Benlik Bütünlüğü)	450

Ergenlikte Kimlik Oluşumunun Sonuçları	450
--	-----

AYDINLATICI BİLGİ 7.1 Kim Olduğunuzu Nasıl Belirlersiniz 451

Kimlik Elde Etmenin Önemi	453
Kimliğin Oluşumu	453

Marcia'nın Kimlik Kategorileri 454

Kimlik Kazanımı	454
Peşin Tercih (Foreclosure)	454
Kimlik Yayılması	455
Moratoryum	455

Eleştirel Düşünme: Kuramın Değerlendirilmesi ve Müracaatçıların Durumlarına Uygulanması 455

Ahlakî Gelişim 456

AYRINTILI BAKIŞ 7.1 Irk, Kültür, Etnisite ve Kimlik Gelişimi 457

Irksal ve Kültürel Kimlik Gelişimine Alternatif bir Model 458

Topluluklar ve Okullar Ergenler için Irksal ve Kültürel Kimlik Gelişimini Güçlendirebilir 459

Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı 461

AYRINTILI BAKIŞ 7.2 Lezbiyen ve Gey Ergenler: Güçlendirilme Gereksinimi 462

Eleştirel Düşünce: Kohlberg'in Kuramının Değerlendirilmesi 464

Ahlakî Gelişim ve Kadınlar: Gilligan'ın Yaklaşımı 464

1.Düzy: Yönelimden Kişisel Hayatta Kalmaya 466

1. Geçiş: Kişisel Bencillikten Sorumluluğa Geçiş 466

2. Düzy: Kendini Feda Etme Olarak İyilik 466

2. Geçiş: İyilikten Gerçekliğe 466

3.Düzy: Şiddet İçermeyen Sorumluluk Ahlakı 466

Eleştirel Düşünce: Gilligan'ın Kuramının Değerlendirilmesi 467

Gilligan'ın Kuramının Müracaatçı Durumlarına Ahlakî Uygulaması 468

Ahlakî Gelişim Üzerine Bir Toplumsal Öğrenme Kuramı Bakış Açısı 468

1. Aşama: İlksel ya da Farklılaşmamış İnanç (Doğumdan İki Yaşına Kadar) 470

2. Aşama: İçgüdüsel-Yansıtmacı İnanç (2 ila 6 Yaş) 470

3. Aşama: Mitsel-Edebî İnanç (6 ila 12 Yaş) 471

4. Aşama: Sentetik-Geleneksel İnanç (12 ve Daha Yukarı Yaşlar) 471

5. Aşama: Bireyleştirici-Düşünömsel İnanç (Erken Yetişkinlik ve Ötesi) 471

6. Aşama: Birleştirici İnanç (Orta yaş ve Ötesi) 472

7. Aşama: İnanıcı Evrenselleştirmek (Orta yaş ve Ötesi) 472

Eleştirel Düşünme: Fowler'ın Kuramının Değerlendirilmesi 472

Sosyal Hizmet Uygulaması ve Ruhanî Gelişimle Güçlendirme 473

Önemli Sorunlar ve Yaşam Olayları: Girişkenlik ve İntihar 474

Girişkenlik Aracılığıyla Güçlendirme ve Girişkenlik Eğitimi 474

AYRINTILI BAKIŞ 7.3 Kanıta-Dayalı Uygulama ve Ruhanilik 475

Girişkenliğin Bağlamı 476

Girişken Olmayan, Girişken ve Saldırgan İletişim 477

AYDINLATICI BİLGİ 7.2 Her Birimizin Belirli Girişkenlik Hakları Var 478

Girişkenliğin Avantajları 480

Girişkenlik Eğitimi 480

Sosyal Hizmet Uygulamasına Girişkenlik Yaklaşımlarının Uygulanması 482

İntihar 482

İntihar Sıklığı 482

Ergen İntiharlarının Nedenleri 483

Artan Stres 483

Aile Sorunları 484

Psikolojik Değişkenler 484

Lezbiyen ve Gey Ergenler ve İntihar 485

AYDINLATICI BİLGİ 7.3 Joany: Bir İntihar Kurbanı 486

İntihar Belirtileri 486

Cinsiyet 487

Yaş 487

Depresyon 487

Önceki Girişimler 487

Alkol ve Diğer Uyuşturucu
Bağımlılığı 487

AYDINLATICI BİLGİ 7.4 İntihar Notları
488

Akılci Düşünmenin Kaybı 489
Sosyal Destekten Yoksunluk
489
Örgütlü Plan 489
Eşin Olmayışı 490
Hastalık 490
Diğer Belirtiler 490

**SAD PERSONS Ölçeği Nasıl
Kullanılır 490**

**AYRINTILI BAKIŞ 7.4 İntihar ve Ergen
Hispanik Kadınlar 491**

**AYDINLATICI BİLGİ 7.5 SAD PERSONS
Ölçeği 492**

İntihara Meyilli Kişiler için Rehber
492

Bir İntihar Tehdidine Tepkiler
493
İntihara Meyilli Kişilerin
Profesyonel Danışmanlığı
494
Uyarı Notu 495

**Topluluk Güçlendirme: İntihar
Önleme ve Krize Müdahale Etme**
495

Bölüm Özeti 498

BÖLÜM 8

ERGENLİK DÖNEMİNDE SOSYAL GELİŞİM 501

Bakış Açısı 502

Öğrenme Hedefleri 503

**Ergenlikte Sosyal Gelişim
Fırsatları 503**

Bağılıktan Bağımsızlığa Hareket
503

Ergen Başkaldırısı Bir Mit mi? 505

**Akran Grupları Sisteminde
Etkileşim 505**

AYDINLATICI BİLGİ 8.1 Aile İçi Etkileşim:

**Ebeveynler ve Çocuklar Arasında
Etkili İletişim 506**

Aktif Dinleme 506

"Ben" -Mesajları 506

**Kaybedecek Kimse Yok Sorun
Çözümü 507**

Değerler Çarpışması 509

Evsiz Gençlerin Güçlendirilmesi
510

Sosyal Sorunlar 511

Yeme Bozuklukları 511

Anoreksiya Nervoza 512

Bulimiya Nervoza 514

Kompulsif Aşırı Yeme ve Obezite
516

**Yeme Bozuklukları Arasındaki
İlişkiler 518**

Nedenleri 518

Sosyal Güçlerin Etkileri 519

Tedavi 520

**Duygusal ve Davranışsal
Problemler 521**

<i>Tıbbi Model</i>	522
<i>Etkileşimsel Model</i>	522
AYDINLATICI BİLGİ 8.2 Amerikan Psikiyatri Birliği Tarafından Tanımlanan Temel Ruhsal Bozukluklar	523
<i>Genellikle Bebeklik, Çocukluk veya Ergenlikte Teşhis Edilen Bozukluklar</i>	523
<i>Bilinç Kaybı (Deliriyum), Bunama, Bellek Yitimi ve Diğer Bilişsel Bozukluklar</i>	523
<i>Madde Kullanımına Bağlı Bozukluklar</i>	523
<i>Şizofreni ve Diğer Psikotik Bozukluklar</i>	523
<i>Duygudurum Bozuklukları</i>	523
<i>Somatoform Bozukluklar</i>	523
<i>Anksiyete Bozuklukları</i>	523
<i>Disosiyatif Bozukluklar</i>	524
<i>Cinsel Kimlik ve Toplumsal Cinsiyet Kimliği Bozuklukları</i>	524
<i>Yeme Bozuklukları</i>	524
<i>Uyku Bozuklukları</i>	524
<i>Dürtü-Kontrol Bozuklukları</i>	524
<i>Uyum Bozuklukları</i>	524
<i>Kişilik Bozuklukları</i>	524
<i>İstenmeyen Duyguları Değerlendirmek ve Müdahale Etmek: Teorinin Müracaatçı Durumlarına Uygulanması</i>	526
AYDINLATICI BİLGİ 8.3 Rasyonel Benlik Analizi Formatı	528
AYDINLATICI BİLGİ 8.4 İstenmeyen Duygularla Mücadele Etmek İçin Bir Rasyonel Benlik Analizi: Romantik Bir İlişkinin Bitiminin Ardından	529

AYDINLATICI BİLGİ 8.5 Düşünme Biçimimiz Davranışımızı ve Duygularımızı Belirler	534
AYDINLATICI BİLGİ 8.6 Columbine Katliamının Açıklaması Üzerine Kendi Kendine Konuşma	536
Makro-Sistem Sorunları: Suç ve Çocuk Suçları	537
Makro-Sistem Sorunları: Çocuk Suç Çeteleri	538
Dört Çete Türü	539
<i>Çeteleri Kavramsallaştırmadaki Çelişkiler</i>	540
<i>Sosyolojik Teoriler</i>	540
<i>Teorilerin Çetelere Uygulanması</i>	540
<i>Sosyal Hizmetin Roller ve Müdahale Programları</i>	542
Grupları Sosyal Hizmet Vasıtasıyla Güçlendirme	544
Grup Türleri	544
<i>Dinlence Grupları</i>	544
<i>Dinlence-Beceri Grupları</i>	544
<i>Eğitimsel Gruplar</i>	545
<i>Görev Grupları</i>	545
<i>Problem Çözme ve Karar Alma Grupları</i>	545
<i>Odak Grupları</i>	546
<i>Kendi Kendine Yardım Grupları</i>	546
AYRINTILI BAKIŞ 8.1 Çok-Irkli Gruplara Yol Göstermede RAP Çerçevesi	547
Tanıma:	547
Öngöründe Bulunma	547
Problem Çözümü	548
Sosyalizasyon Grupları	550
<i>Terapi Grupları</i>	550
AYDINLATICI BİLGİ 8.7 Vaka Örneği: Kanserli Yetişkinlerin Eşleri İçin Grup Terapisi	551

Karşılaşma Grupları 552

Zaman İçinde Grupların Gelişim Modelleri 553

Garland, Jones ve Kolodny Modeli 553

Tuckman Modeli 555

Schiller Modeli 556

Bales Modeli 556

Görev ve Sürdürme Roller 557

Liderlik Teorileri 559

Özellik Yaklaşımı 559

Pozisyon Yaklaşımı 560

Stil Yaklaşımı 561

Dağıtılmış İşlevler Yaklaşımı 562

Bölüm Özeti 563

BÖLÜM 9

CİNSİYETÇİLİK, TOPLUMSAL CİNSİYET, TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİĞİ VE TOPLUMSAL CİNSİYETİN DİŞAVURUMU 565

Bakış Açısı 566

Öğrenme Hedefleri 567

Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Kimliği ve Toplumsal Cinsiyetin Dışavurumu 567

Toplumsal Cinsiyetin Sosyal İnşası 568

Toplumsal Cinsiyetin, Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin ve Toplumsal Cinsiyet Dışavurumunun Karmaşıklığı 570

AYRINTILI BAKIŞ 9.1 Toplumsal Cinsiyet Dışavurumunun Diğer Biçimleri 573

Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rolü Stereotipleri 574

Çocukluk 575

Ergenlik 576

Yetişkinlik 576

AYRINTILI BAKIŞ 9.2 Toplumsal Cinsiyet-Rolü Gelişimi Üzerine Kültürlerarası Bakış Açları 577

Erkek/Kadın Farklılıkları 580

Yetenek Düzeyi 580

AYDINLATICI BİLGİ 9.1 Erkeklerin Özel Sorunları ve Gereksinimleri 581

İletişim Stilleri 582

Bireyler Olarak İnsanlar 583

Kadınların Hayatlarındaki Önemli Sorunlar ve Olaylar 583

Ekonomik Eşitsizlik 583

AYRINTILI BAKIŞ 9.3 Kültürel Değerlere Yanıt Veren Eğitimsel Programlama 585

Cinsel Taciz 587

Cinsel Tacizin Tanımı 588

Tanımı Güçlendirmek: Bir Makro-Sistem Yanıtı 589

Cinsel Tacizin Boyutları 590

Cinsel Tacizin Etkileri 591

AYDINLATICI BİLGİ 9.2 Cinsel Tacizle Yüzleşmek 592

Cinsiyetçi Dil 593

Tecavüz ve Cinsel Saldırı 594

Tecavüz Olayı 594

Tecavüze Kuramsal Yaklaşımlar 595

Kurbanın Kışkırttığı Tecavüz 595

<i>Tecavüzcü psikopatolojisi</i>	596
<i>Tecavüz Üzerine Feminist Bakış Açısı</i>	596
Tecavüz Hakkında Yaygın Mitler	597
AYRINTILI BAKIŞ 9.4 Kadınlarla Karşı Şiddet Olaylarındaki Kültürel Farklılıklar	597
Bir Tecavüzcünün Profili	599
AYDINLATICI BİLGİ 9.3 Tecavüz Önleme için Öneriler	600
Flört Tecavüzcüleri	602
Mağdurun tecavüze tepkisi	604
Tecavüz Mağdurlarına Danışmanlık için Öneriler: Güçlendirme için Anahtarlar	605
<i>Duygusal Sorunlar</i>	605
<i>Polise Bildirmek</i>	606
<i>Kurbanın Tıbbî Durumu</i>	607
Şiddet mağduru Kadınlar	608
İstismar Eden Fail	609
Şiddet Döngüsü	610
Kadın Neden Kalmaya Devam Eder?	610
<i>Ekonomik Bağımlılığı</i>	610
<i>Özgüven Yoksunluğunu</i>	610
<i>Güç Yoksunluğu</i>	611
<i>İstismarcı Korkusu</i>	611
<i>Suçluluk</i>	612
<i>Gidecek Hiçbir Yerinin Olmadığının Yanı Sıra</i>	
<i>Soyutlanmışlık Hissini</i>	612
<i>Çocuklar İçin Duyulan Korku</i>	612
Aşk	612
<i>Şiddet mağduru Kadınları Güçlendirmek için Topluluk</i>	

<i>Yanıtları: Onların Alternatifleri</i>	613
<i>Polis, Sosyal Politika, ve Şiddet mağduru Kadınlar</i>	613
AYRINTILI BAKIŞ 9.5 Gey ve lezbiyen ilişkilerde Şiddet Edimi	614
<i>Şiddet mağduru Kadınlar için Sığınmaevleri</i>	615
<i>Güçlendirme için Danışmanlık Stratejileri</i>	617
Kadınlarla Birlikte Çalışmak ve Onları Güçlendirmek	619
Bölüm Özeti	620
AYRINTILI BAKIŞ 9.6 Kadınları Güçlendirmek ve Cinsel Eşitlik Elde Etmek için Stratejiler	621

KAYNAKÇA 625

DİZİN 664

BÖLÜM 1

Giriş: İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre

İnsanlar neden kendilerine özgü bir şekilde davranırlar? Davranış ve kişiliğin nedeni asıl olarak insan genetik yapısı ve doğuştan özellikleri midir? Yoksa çevre ve insanın bu çevrede gördüğü muamele midir?

İnsan davranışı ve onun dinamikleri oldukça karmaşıktır. İlginç bir örnek, bazen “Aveyron’un vahşi çocuğu” olarak adlandırılan bir çocuğun durumudur. Bu çocuk on sekizinci yüzyıl sonlarında güney Fransa’daki Aveyron ormanında yalnız büyümüştür (Papalia, Olds, & Feldman, 2007). Fransız köylüleri, çıplak, pis, yara bere içinde tabiatla gezinen, kök, kabuklu yemişler ve bulabildiği diğer yiyecekleri arayan çocuğu birçok kez görmüştür (Yousef, 2001).

Ocak 1800’de, sonradan Victor adını alan çocuk Fransız köyü Saint-Sernin’de bir tabağın bahçesinde sebzeleri sökerken yakalandı. 1 metre 40 santim boylarında olmasına rağmen on iki on üç yaşlarında gözüküyordu (Lane, 1976). “İnce beyaz bir cildi, yuvarlak bir yüzü, uzun kirpikleri, uzun, hafif sivri bir burnu, orta büyüklükte bir ağzı, yuvarlak bir çenesi, genel olarak hoş bir görünüşü ve sempatik bir gülüşü vardı.” Dışarıdan bakıldığında diğer çocuklara benziyordu, ne var ki “yalnızca tuhaf, anlamsız sesler” çıkarabiliyordu, konuşamıyordu, giysi giymeye şiddetle karşı çıkıyordu ve herhangi bir işlenmiş yiyeceği reddediyordu (Saskatchewan Psychology Portal, n. d.; Shattuck,

1980). Victor diğer kişilere karşılık da veremiyordu, ne onlarla iletişim kurabiliyor ne de yaptıklarına ilgi gösteriyordu. Görünüşe göre Victor erken yaşlarda terk edilmiş ve insan desteği olmaksızın, kendi başının çaresine bakmayı öğrenmişti.

Victor sonunda Paris'e gönderildi. Burada Parisli iki önemli doktorun dikkatini çekti. Sordukları temel soru şuydu: Victor neden bu şekilde davranıyordu? Bunun odağında tabiat habitat¹ tartışması yatıyordu. Diğer bir deyişle, Victor'un davranışı tabiatın sonucu muydu (yani doğuştan özellikler), yoksa habitatın sonucu muydu (yani, geçmiş, tecrübeleri ve çevresinin etkisi)? Doktorlardan biri, ilk psikiyatristlerden olan Philippe Pinel, Victor'un aslında vahşi olmadığını, zihinsel olarak yetersiz ve "tedavisi olmayacak şekilde geri zekâlı" olduğunu tespit etti (Human Intelligence, 2004). Victor'un davranış biçiminin doğuştan olduğuna inanıyordu. Diğer doktor, Paris'teki Ulusal Sağır Dilsizler Enstitüsü baş psikiyatristi Jean-Marc Gaspard Itard, buna karşı çıktı. Itard kendi başına hayatta kalabilmesi nedeniyle Victor'a güvendi, Victor'un insan etkileşiminden yoksun kalmasının onu, toplumda nasıl yer bulacağını öğrenme konusunda eksik bıraktığını iddia etti. Itard, Victor'un kendisine öğretilirse etkileşimi, iletişimi ve uyum sağlamayı öğrenebileceğine inandı. Victor'un davranışının fiziksel ve duygusal doyumla ilgili olduğunu öne sürdü, bunların yokluğunda da, çevresinden edinme yoluna gitmişti.

Daha spesifik sorular da sorulabilir. Victor neden konuşamıyordu? Boğazında yatay bir yara izi vardı, belli ki bir bıçak buna neden olmuştu ve belki de ses tellerine zarar vermişti (Yousef, 2001) Yine de bazı sesler çıkarabiliyordu, bu da ses tellerinin zarar görmediğine bir kanıt oluşturunuyordu. Victor duyabiliyor muydu? Birçok kez insan konuşmasını hatta bir silah sesini bile duymazdan gelebiliyordu (Human Intelligence, 2004), öte yandan arkasında kırılan bir cevize, dışarıda havlayan görmediği bir köpeğe ya da karanlıkta gıcırdayan bir kapıya tepki verebiliyordu (Yousef, 2001). Victor otistik miydi (1. Bölüm'de ele alınan yoğun bir iç-yönelimsizlik durumu)? Bazıları belgelenmiş ilk otizm vakası olduğuna inanmaktadır (FeralChildren.com, 2005; Human Intelligence, 2004).

Itard arzulanan davranışı öğretmek ve desteklemek için, Victor'la beş yıl boyunca davranış değiştirme ilkelerini uygulayarak çalıştı. (4. Bölüm'de davranış değiştirme kavram ve teknikleri üzerinde durulacaktır.) Victor "birkaç kelime okumayı ve konuşmayı, bakıcılarına tepki vermeyi ve basit komutları yerine getirmeyi" öğrendi (Human Intelligence, 2004). Bunlar ne de büyük ilerlemelerdi! Buna rağmen, Victor daha fazlasını başaramadığı ve "normal" hale gelemediği için Itard hayal kırıklığına uğradı. Victor ne yeterince iletişim kurabilmeyi öğrenebildi ne de kişiler arası etkileşimi önemsendi. Odak noktası kendi arzuları olmaya devam etti.

1 İng. nature nurture (çev.)

Etik Soru 1.1

Dr. Itard'ın ve diğer kişilerin Victor'u kendi iradesi dışında vahşi tabiatın koparması etik açıdan doğru muydu?

Medeni dünyada tabiatla olduğu gibi kendi başına hayatta kalamadı. Victor hayatının geri kalan kısmını Itard'ın kâhyası olan Madame Guerin tarafından bakılarak sürdürdü. 1828'de öldüğünde kırklı yaşlarının başındaydı.

Victor'un hikâyesi insan davranışı ve kişilik gelişimi hakkında birçok soruyu ortaya çıkarır. Neden kendimize özgü bir şekilde davranıyoruz? Davranışlarımızın ne kadarı genetik mirasımızın bir ürünü? Diğer insanlar, ailemiz, okulumuz, kültürümüz ve devletimiz tarafından yalnızca öyle yapmamızın öğretiliyor olması, ne dereceye kadar şimdiki gibi düşünmemize, hissetmemize ve insanlarla etkileşim kurmamıza neden oluyor? İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre insanların neden kendilerine özgü bir şekilde gelişim gösterdiğini ve davrandığını kavramanızı sağlamak adına insan davranışının çeşitli boyutlarını inceleyecektir.

Bakış Açısı

Bu kitabın amacı insan davranışının dinamiklerini keşfetmek ve sosyal hizmet uygulama becerilerini oluşturacak bir bilgi temeli sunmaktır. Bu kitabın başlığı olan insan davranışı ve sosyal çevreyle tam olarak ne kastediyoruz? İlk olarak, terminolojiyi analiz edip tanımlayalım. İnsan davranışı, insanların yaşamları boyunca süren eylemlerini, yönelim ve tepkilerini kapsar. Bireyler, elbette, insan davranışı sergilerler. Çiftlerden ailelere, topluluklardan uluslara kadar olan insan grupları da insan davranışı sergilerler. İnsanlar bu durumda çevrelerinin bağlamı içinde davranırlar. Çevre, insanların ya da diğer organizmaların yaşadığı ve işlevlerini yerine getirdiği "ortam ve koşulları" içerir (Lindberg, 2007, s. 460). Amaçlarımız açısından, sosyal çevre ekonomik, politik, yasal, toplumsal, manevi, kültürel gibi herhangi bir bireyin yönlendirici çevre içerisinde etkileşimde bulunduğu diğer insanların sistemlerinden oluşur.

İnsan davranışını ve sosyal çevreyi anlamak sosyal hizmet uzmanları ve diğer yardım edici meslekler için neden önemlidir? Sosyal hizmet uzmanları insanların problemlerini çözmelerine ve kaynaklara ulaşmalarına yardımcı olur. İnsanların sosyal çevrelerinde ne tür koşullarla yüz yüze kaldığını ve bu koşulların insan davranış ve işlevlerini nasıl etkilediğini bilmeleri gerekir. Sosyal çevre çeşitli seviyelerde ortaya çıkabilir. Kentsel ya da kırsal olabilir. Birçok kaynak açısından zengin ya da fakir olabilir. Özgürlükçü ya da tutucu olabilir. Ya da uluslararası bir düzeyde, demokratik, sosyalist ya da komünist olabilir. Sosyal hizmet uzmanlarının insanların ne tür seçeneklere sahip olduğunu anlayabilmesi, böylece onların da ihtiyacı olan şeyleri edinebilmesi için, toplumsal çevreyi anlaması gerekir.

Bu destek sürecinin öncelikli adımlarından biri -ve bu kitabın odak noktası- değerlendirme, yani insanların davranışlarını, işlevselliğini ve refahını etkileyen değişkenlerin

tanımlanması ve keşfedilmesidir. Sosyal hizmet uzmanlarının değerlendirmesi, yardım süreci ve insan hayatının geliştirilmesi sürecinin anlaşılır hale gelmesi adına, insanların güçlü yanlarının, problemlerinin, ihtiyaçlarının ve meselelerinin araştırılmasını gerektirir.

İnsan davranışı etkileyici, bazen de oldukça kafa karıştırıcı olabilir. Örneğin, ben (Karen Kirst-Ashman) bir keresinde işten eve gittim, yatak odasına girdim ve eşimin yatağı ütülediğini gördüm. Şaşkına döndüm ve kendi kendime şöyle dedim: “Bu yeni bir şey. Dünyada yapıyor olduğu şey de ne? Yatak ütülemek daha önce hiçbir zaman mantıklı davranış repertuarımda bulunmamıştı. İş bittiğinde, bir mühendis olan eşim, yaptığına oldukça mantıklı olduğunu açıkladı. Yeni bir yatak almıştık, yüzeyi o kadar kaygandı ki ne bir yatak örtüsü ne de çarşaf üzerinde kaymadan duramayacaktı. Bu da biz uyumaya çalışırken pek can sıkıcı olacaktı. Eşim ütüyü, etek gibi şeyleri üzerine ısı uygulandığında yapıştıran bir bant olan Stitch Witchery ile bir çarşafı tutturmak için kullanıyordu. İğne iplikle uğraşmak istemiyorsanız, bu yöntem giysileri birbirine tutturmanın kolay bir yoluydu. Eşimin düşüncesine göre, yatağa birleştirilenin üzerine bir başka çarşaf koyabilirdik; sonuç olarak kalıcı -ve kaymayan- yatak örtüsü olacaktı. İş sona erdiğinde, planı işe yaradı. Çarşafılar artık kaymıyordu. Bu tecrübe insanların, o anda ne kadar kafa karıştırıcı görünürse görünsün, her zaman yaptıkları şey için bir gerekçeleri olduğuna dair hipotezimi desteklemiş oldu.

Sosyal hizmet tek bir bireyin çok daha ötesine uzanmayı vurgulaması bakımından tektir, özeldir. Sosyal hizmette değerlendirme bir müracaatçının durumunun bütün yönleri ile ele alınmasını gerektirir. Çoğu zaman müracaatçının sorunlarının olması kendi suçu değildir. Bunun yerine, müracaatçının dışında bir şeyler sorunu tetikliyor olabilir. Müracaatçının tüm ailesi yeterince etkin olmayabilir. Müracaatçının işyerinde kontrolü dışında zorluklar bulunabilir. Var olan sosyal hizmet kurumları müracaatçının ihtiyaçlarını karşılamıyor olabilir. Kaynakları elde etmek çok zor olabilir, kaynaklar yetersiz kalabilir hatta hiç bulunmayabilir. Müracaatçıyı etkileyen kurumsal politikalar ya da yasalar adaletsiz olabilir. Değerlendirmenin bir parçası olarak, sosyal hizmet uzmanları bireyin yanında aileler, çalışma grupları ve çevreleri, sosyal kuruluşlar, kurumlar, muhitler, topluluklar, hatta yerel ve ulusal yönetim üzerine odaklanır. Belirli bir sorun hakkında ne yapılacağına karar verilmesi doğrudan bu yapılardan birini ilgilendirir.

Öğrenme Hedefleri

Bu bölümde;

- A. Değerlendirme merkezinde sosyal hizmet için bilgi temelinin önemi açıklanacak.
- B. Bu kitabın, yaşam boyu yaklaşımını benimseyen ve olağan yaşam olaylarını, normal gelişimsel aşamaları ve biyo-psişik-sosyal değerlendirmeleri temel alan düzeni tartışılacak.
- C. Kitap boyunca vurgulanan, insan farklılıkları, kültürel uyumluluk, baskı, risk altındaki nüfus, güçlendirme, güçler perspektifi, dayanıklılık, insan hakları ve etik konularda eleştirel düşünme gibi, insan davranışının anlaşılması için önemli olan kavramlar açıklanacak.
- D. İnsan davranışının anlaşılması için, sistemler kuramı ve ekolojik perspektif kavramlarını bir araya getiren kuramsal bir yaklaşım -ekosistemler kuramı- önerilecek.
- E. İnsanların toplumsal çevrede makro sistemler (topluluk ve örgütler) gibi çoklu sistemlere dahil olmasının öneminin vurgulanacak ve sistemlerinin önemi tartışılacak.
- F. Makro toplumsal çevrede uygulamacılar tarafından üstlenilen sosyal hizmet rollerinin kapsamı tanımlanacak.

Temel Bilgi ve Sosyal Hizmet

Bu kitapta sunulanlar da dahil olmak üzere temel bilginin öneminin tanınlanması için, öncelikle sosyal hizmetin amacı ve yöntemi anlaşılmalıdır. Sosyal hizmetin ardında üç temel itici güç görülebilir (Baer & Federico, 1978, s. 68). İlk olarak, sosyal hizmet uzmanları insanlara problemlerini çözmede ve içinde bulundukları durumla başa çıkmada yardımcı olabilir. İkincisi, sosyal hizmet uzmanları sosyal kurumlar, kuruluşlar, topluluklar ve devlet bürokrasisi gibi sistemlerle birlikte çalışabilir, böylece insanlar ihtiyaç duydukları kaynak ve hizmetlere daha iyi erişim imkanı bulabilir. Üçüncüsü, sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların kendilerinin kaynak ve imkanlara erişimi için “insanlarla sistemler arasında bağlantı kurabilir”

(Baer & Federico, 1978, s. 68). Sosyal hizmetin büyük bir kısmı sosyal işlevsellikle ilgilidir.

İnsanlar diğer insanlarla, kuruluşlarla (sosyal hizmet kurumları gibi) ve aileler ve iş arkadaşları gibi) küçük gruplarla etkileşimde bulunabilir. Sosyal hizmet yalnızca bireylerin nasıl davrandığını değil, aynı zamanda bu tür diğer sistemlerin ve insanların birbirini nasıl etkilediğini hedef olarak belirler.

Örneğin beş kişilik bir ailede anne ve baba asgari geçimi sağlamak için düşük ücretli işlerde çalışıyor. Baba küçük, sendikasız bir deri işleme atölyesinde işçi. Anne bir yol kenarı lokantasında garson olarak çalışıyor. Baba ansızın işten atılıyor. Kısa bir süre boyunca, aile işsizlik ödeneğiyle hayatta kalıyor. Bu da tükendiğinde, ciddi bir ekonomik bunalımla karşı karşıya kalıyorlar. Aile çaresizce sosyal yardıma başvuruyor.

Uzun başvuru sürecindeki bazı belirsiz hatalar nedeniyle, ödemeler iki aylığına gecikiyor.

Aynı süreçte, aile kötü beslenmek zorunda kalıyor, kira ve faturaları ödeyemiyor. Telefon ve elektrik kesiliyor, ev sahibi evden atmakla tehdit ediyor. Aşırı strese bir tepki olarak, anne baba sözlü ve fiziksel kavgalar etmeye başlıyor. Çocuklar aç oldukları için sızlanıyor. Bu da ebeveynin mağlubiyet ve hayal kırıklığını körüklüyor. Stres ve hüsrana sonucunda, anne baba çocukları susturmak için dayak atıyor.

Ayrıntılı bir biçimde sunulmuş olmasa da, bu örnek insanların çevresindeki diğer sistemlerle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu vakayı gözden geçiren bir sosyal hizmet uzmanı ailenin ve çevredeki diğer sistemlerin birbirleri üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu görebilir. İlk olarak, babanın yaşamı işten çıkarıldığında istihdam alanı olan deri atölyesi tarafından ciddi şekilde etkilenir. Ardından işsizlik ödeneğine başvurur, bu da sistemin para kaynaklarını etkiler. Bu yardımlar kesildiğinde, aile, kaynaklarından kullanmak yoluyla sosyal yardım sistemini etkiler. Sosyal yardım sistemi de ödemeleri geciktirerek aileyi etkiler. Sonuçta gerçekleşen hüsrana anne baba stresle başa çıkamadığı için tüm aile üyelerini etkiler. Genel durum insanlar ve çevreleri arasındaki bir dizi dinamik etkileşim olarak ele alınabilir.

Bugünün sosyal hizmet uzmanları genelci'dir. Bir genelci uygulamacı geniş yelpazedeki bilgi ve becerilerini kapsamlı problemler ve meseleler bütününde kullanan kişidir. Bunlar arasında "bireyselleştirilmiş kişisel meseleler"den "tüm topluluğu etkileyen son derece geniş problemler"e değin her şey bulunur (Kirst-Ashman & Hull, 2009, s. 4).

Sosyal Hizmetin Süreci: Değerlendirmenin Önemi

Sosyal hizmet uygulaması genellikle çeşitli temel adımları içerir. İlk olarak, problem ya da durum dikkatle incelenir ve anlaşılır. Bir başka deyişle, problemi durumun bir *değerlendirmesi* yapılır. İkincisi, amaçların dikkatli bir biçimde seçildiği ve açıkça belirlendiği belirli bir eylem *planı* geliştirilir. Üçüncüsü, planın eylemsel *müdahalesi* ya da *yürürlüğe konması* gerçekleştirilir; bu sürecin "uygulama" yanısıdır. Bir bireye danışmanlık sağlanmasını içerebilir ya da müracaatçılarının ihtiyaçlarının daha iyi karşılanması adına büyük bir kuruluşun politikalarını değiştirmek için birlikte bir çalışma yürütmeyi gerektirebilir. Dördüncüsü, problemi çözmeye yönelik ilerleme *değerlendirmeye* tabidir. Müracaatçıyla ilgili belirlenen amaçlar ne ölçüde gerçekleştirildi? Beşincisi, sosyal hizmet sürecinde müdahalenin *sonlandırılması* gerekir. Sürecin bitirilmesi ve sağlanan başarının özetlenmesi bu kapsamdadır (Kirst-Ashman & Hull, 2012b).

Doğru değerlendirme sosyal hizmet yönteminde hayati öneme sahip bir adımdır. Problem ya da durum hakkındaki bilginin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması gerekir. Durumun belirli bir türünden bağımsız olarak, nasıl yol alınacağı ile ilgili etkin kararların alınabilmesi için dikkatle düşünmek önemlidir. Değerlendirme ayrıca insan davranışı hakkında temel bilgi ve varsayımları gerektirir. İnsanların neden kendilerine özgü davrandığının her zaman belli nedenleri bulunmaktadır.

Örneğin, intihara meyilli bir ergene yardımcı olmaya çalışan bir sosyal hizmet uzmanı belirli bilgilere ihtiyaç duyar. Uzmanın, hangi soruları soracağını, kişiye nasıl karşılık vereceğini ve davra-

nacağını, ne tür alternatifleri ve destekleri arayacağını bilmesi için insanların neden intihar ettiğine dair bir şeyler bilmesi gerekir.

Bunun yanında, uzmanın intihara meyilli ergenler için hangi kaynakların hazır bulunduğundan haberdar olması gerekir. Bu kişileri hayatta tutabilmek için, krizler nasıl hızla aktarılmalıdır? Sosyal hizmet uzmanı yardım almaları için bu kişileri nereye yönlendirebilir? (7. Bölüm'de ergen intiharı çok daha derinlemesine incelenmektedir.)

Alternatif Eylem Yollarının Tanımlanması ve Değerlendirilmesi

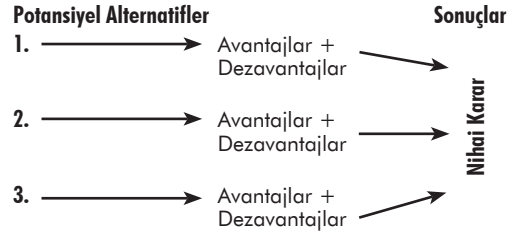
Müracaatçılar sosyal hizmet uzmanlarına sorunlarla ve ihtiyaçlarla gelir. Uzmanın müracaatçıya yardımcı olabilmesi için bu sorunları ve ihtiyaçları anlaması gerekir. Uygulamacının öncelikli görevlerinden biri müracaatçının kendi alternatiflerini görmesine yardımcı olmaktır.

Çoğu insan tünel görüşüne sahiptir. Stres, alışkanlık ya da tecrübe eksikliği nedeniyle insanlar var olan çeşitli alternatifleri göremezler. Alternatifler bilinmekle kalmamalı, aynı zamanda değerlendirilmelidir. Her bir alternatifin olumlu ve olumsuz sonuçları açıkça belirtilmeli ve tartılmalıdır. Şekil 1.1 alternatiflerin değerlendirilmesi sürecini betimlemektedir.

Genelci sosyal hizmet uygulamasının büyük bir kısmı müracaatçılar ve küçük gruplarla ilgilidir. Aydınlatıcı Bilgi 1.1, "Vaka Örneği: Plansız Hamilelik" müracaatçı bir bireye çeşitli alternatiflerini görmesinde, her birinin sonuçlarını değerlendirmesinde ve sonunda bir eylem yolu belirlemesinde nasıl yardımcı olabileceğini anlatmaktadır.

Bu Kitabın Düzenlenişi: Yaşam Süresi Gelişimi

İnsan davranışının anlaşılması ve değerlendirilmesi insan gelişimi hakkında bilgi sahibi olmayı da gerektirir. Aynı zamanda insanların yaşamları boyunca yüz yüze kaldıkları geniş bir yelpazedeki durumların kavranmasıyla yakından ilgilidir. İnsan ömrü boyunca gerçekleşen değişikliklerle ilgili yerinde bir yaklaşım için, bu metinde kronolojik bir perspektif benimsenecektir. Yaşam süresi dört ana aşamaya ayrılır: *bebeklik ve çocukluk, ergenlik, genç ve orta yaşlı yetişkinlik ve geç yetişkinlik*. Üç bölüm, her bir yaşam aşamasını ele alan sırasıyla biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişmeye odaklanmaktadır.

ŞEKİL 1.1 Sosyal Hizmet Uzmanları Müracaatçılara Alternatifleri Görmelerinde ve Her Birinin Sonuçlarını Değerlendirmelerinde Yardımcı Olur

Biyolojik gelişme ve biyolojik kuramlar kişinin yaşamının fiziksel yanıyla ilgilidir. Örneğin, çocukların yürümeye ve koordinasyon geliştirmeye başladıkları dönemdeki biyolojik boyutları bu kapsamdadır. Ergenler açısından, biyolojik gelişme buluş çağını ve buna bağlı olan fiziksel değişimleri kapsar. Yaşlı yetişkinlerin biyolojik durumu normalde insan yaşlandıkça ortaya çıkan fiziksel değişikliklerle ilgilidir.

Psikolojik gelişme ve psikolojik kuramlar bireylerin işlevlerini, bilişsel ve düşünce süreçlerini temel alır. Psikolojik

AYDINLATICI BİLGİ 1.1

Vaka Örneği: Plansız Hamilelik

16 yaşındaki Mona iki aylık hamile olduğunu yeni öğrenen bir lise ikinci sınıf öğrencisidir. Baba ise Fred, o da 17 yaşındaki bir lise üçüncü sınıf öğrencisi.

Mona ve Fred iki yıldır birlikteler. Birbirlerini sevdiklerini düşünüyorlar. Mona hayat dolu, gezmeyi seven bir amigo. Doktor randevusu alırken karşılaşılabileceği herhangi bir zorluk ve ameliyatın getirebileceği herhangi bir fiziksel rahatsızlık olabilir. Mona için en olumsuz sonuç ise hissedeceğine inandığı suçluluk duygusu olabilir. Kürtajın ahlaki olarak yanlış olduğunu inanıyor.

İkinci bir alternatif bebeği kendi alıp büyütme. Olumlu sonucu kendi doğurduğu çocuğun sorumluluğunu alması olacaktır. Olumsuz sonuçları çocuğun bakım ve masraflarını karşılarken yaşayabileceği finansal, sosyal ve eğitimsel zorluklar olabilir.

Üçüncü bir alternatif çocuğu kendi alıp Fred'le evlenmektir. Mona bunun daha şüpheli bir alternatif olduğunu hissediyor. Fred'in evlenmek isteyip istemeyeceğini bilmiyor. Anne babalı bir evin bebek için olumlu sonucu olmasına rağmen, Mona kendisinin ya

da Fred'in evliliğin sorumluluklarına hazır olduğunu hissetmiyor.

Dördüncü bir alternatif bebeği doğurup evlatlık vermektir. Bunun olumlu sonucu bebeğinin hayatta kalıp bir evinin olacak olmasıdır. Olumsuz sonuçları lise ikinci sınıftaki hamileliğin toplumsal bedelleriyle ve bununla gelen dedikodularla yüzleşmek olacaktır. Diğer büyük olumsuz sonucu çocuğundan ayrılırken yaşayacağı acı ve pişmanlık olacaktır.

Bayan Peterson Mona adına karar verme yetkisini ne taşıyor ne de bunu istiyor. Her bir alternatifin olumlu ve olumsuz sonuçlarını tartıp bir karara varmak Mona'ya kalmış. Yine de, Bayan Peterson durumu ve çeşitli alternatifleri üzerine düşünmesinde Mona'ya yardımcı oluyor.

Mona sonunda bebeği doğurmayaya ve evlatlık vermeye karar veriyor. Kendi kişisel değerler sistemine göre olumlu ve olumsuz sonuçları tarttıktan sonra, bunun seçebileceği en doğru yol olduğu sonucuna varıyor. Öncelikle Fred'le ve kendi ailesiyle konuşmak zorunda olduğunu biliyor, fakat en azından kendi perspektifini tanımlamış oluyor.

durum insanların kendileriyle, başkalarıyla ve etrafındaki çevreyle ilgili nasıl düşündüğüyle ilgilidir. Çocuklar açısından, bu süreç somut düşünceden soyut düşünceye doğru olan tedrici gelişmeyle ilgilidir. Ahlak duygusunun gelişimi bu kapsamdadır. Yaşam ilerledikçe, insanlar bilimsel keşifler ya da sanatsal ifade kapsamında büyük entelektüel katkılar yapabilirler. Öte yandan depresyon ve

yeme bozuklukları gibi akıl sağlığıyla ilgili sorunlar da yaşayabilirler.

Son olarak, *sosyal* gelişme ve sosyal kuramlar insanların toplumsal çevrelerindeki diğer insanlarla olan etkileşimlerini ele alır. Çocuklar ailenin sosyal bağlamında yaşarlar. Sosyal yaşamlarını diğer çocuklarla etkileşime geçip oynamaya başladıklarında geliştirirler. İnsan yaşamı ilerledikçe, sosyal boyutlar

arkadaşlarla etkileşimi ve çalışma gruplarına katılımı kapsar. Önem verdikleri diğer kişileri eş olarak seçebilir ve/veya kendi ailelerini kurabilirler. Birçok kişi siyasi, sosyal, eğlence-dinlence odaklı ya da profesyonel nedenlerle organizasyonlara katılır. Bazı kişiler büyük liderler haline gelir, büyük toplumsal değişiklikleri başlatır ve uygular.

Birlikte ele alındığında, gelişimin bu yönleri *biyo-psiko-sosyal* gelişim olarak adlandırılabilir. Aydınlatıcı Bilgi 1.2'de açıklandığı gibi, bu üç boyut karşılıklı olarak birbirini etkiler. Kimi zaman, aralarındaki sınırlar net değildir. Örneğin, psikolojik gelişme nerede biter ve nerede sosyal gelişme başlar? Okula giden genç insanları düşünelim. Çocuklar belli bir biyolojik yaşa geldiğinde okula gider. Amaçlardan biri, bir psikolojik bo-

yut olan düşünsel kabiliyeti öğrenmek ve geliştirmektir. Bununla birlikte, okul aynı zamanda insanların iletişim ve etkileşim becerileri geliştirdiği büyük bir sosyal içerik kazandırır. İnsanlar bu *biyolojik* gelişim dönemi boyunca *psikolojik* olarak hem bilgi edinmeyi hem de *sosyal* ilişkilerini geliştirmeyi düşünürler.

İnsan çeşitliliğinin önemi ve insan davranışı üzerindeki etkileri nedeniyle, bu konudaki üç bölüm kitap arasına serpiştirilmiştir. Bu bölümler etnosentrizm ve ırkçılık, cinsiyet rolleri ve cinsel yönelimdir. (Kültürel ve manevi gelişimin yönleri de dahil olmak üzere, insan çeşitliliğinin çeşitli yönlerinin biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişmeyle ilgili bölümlerde yer aldığı dikkatinizi çekecektir.) Şekil 1.2 kitabın bölümlere göre düzenlenişini vermektedir.

Şekil 1.2 Metnin Düzenleniş

Yaşam Boyu Gelişim

	Bebeklik & Çocukluk Bölümleri	Ergenlik Bölümleri	Gençlik & Orta Yaşlılık Bölümleri	Geç Yaşlılık Bölümleri
Biyolojik gelişme	2	6	10	14
Psikolojik gelişme	3	7	11	15
Sosyal gelişme	4	8	12	16

İnsan Farklılıklarının Çeşitleri

	Bölüm	
Etnosentrizm & ırkçılık	5	
Cinsiyet rolleri & cinsiyetçilik	9	
Cinsel yönelim	13	

Olağan Yaşam Olayları

Her bir yaşam dönemi boyunca -bebeklik ve çocukluk, ergenlik, genç ve orta yaşlı yetişkinlik ve geç yetişkinlik- insanlar biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimleriyle bağlantılı olan ve yaşamlarının belirli çağlarında ortaya çıkan olağan yaşam olaylarını deneyimlerler. Örneğin, ergenlik insanların bir kimlik oluşturdıkları bir çağdır. Ergenler bağımsızlık mücadelesi verir ve sosyal arkadaşlık gruplarında belirli bir yer edinmeye çalışır. Kimi zaman ergenlik daha da gerilimlidir. Bu çağda evden kaçma ya da suç işleme gerçekleşebilir.

Evlilik ve çocuk edinme erken ve orta dönem yetişkinliğin karakteristik olaylarından. Kimi zaman kişiler bu çağda plansız hamilelikle ve tek ebe-

veynlikle yüz yüze kalırlar. Kimileri de boşanma geçirir. Geç yetişkinlikteki yaşam olayları arasında emeklilik ve çocuklar evi terk ettiğinde evliliğin yeni koşullarına alışma yer alır. Birçok yaşlı etkinlik kuramının öngördüğü şekilde aile ve toplum yaşamıyla olan güçlü bağlarını sürdürür. Bunun aksine, bağılantısızlık kuramı diğer kişilerin giderek yalıtılacağını ve toplumdan kopacağını öngörür (Dacey, Travers, & Fiore, 2009). Bunun yanında, birçok yaşlının giderek ciddileşen sağlık problemleriyle ve hastalıklarla baş etmesi gerekir.

Bu tecrübeler veya yaşam olaylarının -kimlik bunalımları, evlilik ve çocuklar, emeklilik ve bağların kopması- hepsi daha ziyade belirli yaşam dönemlerinde gerçekleşirler. Olağan olayların her biri

AYDINLATICI BİLGİ 1.2

Biyo-Psiko-Sosyal Gelişimsel Boyutların Her Biri Diğerlerini Etkiler

İnsanlar karmaşık varlıklar olduğu için, sosyal hizmet uzmanları gelişimin biyolojik, psikolojik ve sosyal yönleri üzerinde odaklanmalıdır. Gelişimin tüm yönleri ile birlikte rol oynayarak bir bireyin genel gelişim ve olgunluğunu etkiler. Depresyondaki bir genci düşünelim. Psikolojik durumuna ya da depresyonuna rağmen, diğer sistemlerle ilgili problemler söz konusu olabilir. Psikolojik bunalımı diğer kişilere karşı kendini geri çekmesine ve izole hale gelmesine yol açabilir. Böylece, sosyal etkileşimi yoğun bir şekilde etkilenebilir. Yemeyi ve/veya egzersizi kesebilir, bu da biyolojik sistemi üzerinde önemli bir etki yapar. (6. Bölüm’de ergenlerin biyolojik gelişmesi ve 7. Bölüm’de de psikolojik gelişmesi daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.)

Bir başka örnek alkol bağımlısı bir yetişkinle ilgilidir. İçmesi onun biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimini etkileyebilir. Biyolojik olarak kilo kaybeder ve akşamdan kalmalığın verdiği yoğun baş ağrıları gibi sık gerçekleşen fiziksel problemler yaşayabilir.

Fiziksel sağlığı psikolojik sağlığını etkiler, öyle ki kendinden nefret eder hale gelir. Psikolojik durumu yakınındakilerle olan etkileşimlerini etkiler ve onlardan kaçmaya başlar. Dolayısıyla sosyal etkileşimi ve gelişimi etkilenmiş olur. Sosyal izolasyon ise bu kişinin bir kaçış yolu olarak içme arzusunu tetikler ve fiziksel durumu kötüleşmeye devam eder. (11. Bölüm’de alkolizm ve alkolizmin etkilerinin dinamikleri daha ayrıntılı tartışılmaktadır.)

genellikle meydana geldiği çağ bağlamında ele alınacaktır. Bir dönemde tipik olarak değerlendirilebilecek çok çeşitli benzer deneyimler sözkonusudur. Bununla birlikte, genellikle insanların başa çıkmak için sosyal hizmet uzmanlarından yardım istediği belirli tür yaşam olayları bulunmaktadır. Uygulamadaki geçerliliğine göre bu olaylardan bazılarını rastgele seçerek onlar üzerinde duracağız.

Normal Gelişimin Kilometre Taşları

Normal gelişimin kilometre taşları, insan yaşamı boyunca normal olarak gerçekleşen biyolojik, psikolojik, duygusal ve entelektüel gelişimleri içerir.

Bu her şeyden bağımsız ve neyin normal olarak değerlendirilebileceğine ilişkin bir çerçeve oluşturur.

Motor gelişim, kişilik gelişimi, motivasyon ve öğrenme bunun içinde yer alır.

Örneğin, bir bebeğin normal motor

AYDINLATICI BİLGİ 1.3

Kültür ve Kültürel Yetkinliğin Önemi

İnsan farklılıklarının önemli bir yönü de, insanların yaşadığı daha geniş bir toplumu karakterize eden, paylaşılan tavırların, değerlerin, amaçların, manevi inançların, toplumsal beklentilerin, sanatların, teknolojinin ve davranışların bir düzenlenişi olan kültürdür. Sosyal hizmet uzmanlarının, müracaatçıların çeşitli kültürel değerlerini, inançlarını ve uygulamalarını anlaması ve önemsemesi için kültürü öğrenmeleri şarttır. Amaçlardan biri de, “sosyal hizmet uzmanı tarafından bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumların kültürel ihtiyaçlarına yönelik olarak uygulanan belirli bilgi, beceri, politika ve programlar konusundaki uzmanlık” (Lum, 2005, s. 4) anlamına gelen kültürel yetkinliğe ulaşmaktır. Kültürel yetkinlik, kültürler arası anlayışı, içinde bulunulan kültür de dahil olmak üzere farklı kültürleri kendi içinde ve birbirleri arasındaki farklılık ve benzerliklerine göre değerlendirme ve karşılaştırma becerisini içerir. Winckelman (2005) kültürel yetkinliğin önemini şöyle açıklamaktadır:

Genel anlamda kültürler arası uyum süreci kültürlerarası etkileşimin dinamiklerini kuşatır. . . kültürler arası temasın dinamiklerini anlayarak farklı kültürlerin üyeleri arasında yapıcı ve daha az gerilimli ilişkilerin geliştirilmesine dönük bakış açılarını sunar. . . Genel kültürler arası uyum sürecinin asıl yönü kültürel olarak göreceli olan inanç ve davranışların doğasının anlaşılmasıdır. Bu perspektif, diğer kültürlerin anlamlı ve rasyonel kabul edilebilmesi için bir temel sunar. Etkin kültürlerarası ilişkiler kişinin diğer kültürleri kabul etmesi ve anlaması önünde engel oluşturabilecek kültürel önyargılarına dair bir farkındalığı gerektirir. Spesifik kültürler arası uyum süreçleri belirli bir kültür, bölge ya da etnik grupla ilgili bilgi edindirir, grubun tarihi, kültürel sistemi, normatif toplumsal davranışı, siyaseti, inançları gibi konulardaki bilgiyi ve farklı kültürlerden insanlar arasında etkileşimde başarılı bir uyum sağlama için gerekli olan diğer bilgileri içerir. (s. 13)

gelişimini düşünelim. Üç ya da dört yaşına geldiğinde, birçok çocuk hoplama ya ve tek ayak üstünde zıplamaya, her basamağa bir ayağını atarak merdiveni tırmanmaya ve kendi kendine giyinip soyunmaya başlar (Dacey et al., 2009). (2. Bölüm’de çocukların normal gelişimsel kilometre taşlarının kesiti sunulacaktır.) Ya da yaşlıların normal gelişimsel düzenlerini düşünelim. Yaşlılarda, uykuya dalmak için daha uzun süre geçirmek ve geceleri kısa uyku dönemleriyle geçirmek gibi, uyku düzenlerinde önemli değişimler görülür (Ancoli-Israel & Alessi, 2005; Kail & Cavanaugh, 2010). (14. Bölüm’de yaşlılarda yaygın olarak deneyimlenen uyku düzenindeki değişimler üzerinde durulacaktır.)

Neyin normal neyin patolojik olduğunun ayrımının yapılabilmesi için, herhangi bir yaşa dair normal gelişimsel kilometre taşları hakkında bilgi sahibi olunması gerekir. *Normal* terimi burada belirli bir yaş seviyesinde normal olarak kabul edilen işlevsellik düzeylerini tanımlamak için kullanılır. Sosyal hizmet uygulamacıları müdahaleyi gerektirecek ve gerektirmeyecek durumları ayırt edebilme becerisini göstermelidir. Gerçekte problem olmayan problemleri çözmek için çok fazla zaman ve efor harcanmaktadır. Örneğin, on iki aylık bir bebek yürümüyor diye endişelenmek gereksizdir. Bununla birlikte, eğer bebek yirmi dört aylıkken hâlâ yürümeye başlamadıysa bunun nedeninin araştırılması gerekebilir. Benzer şekilde, uyku problemi yaşayan bir yaşlıyı düşünelim. Yaşının normal bir belirtisi olan hafif uykudan endişelenmek anlamsız olabilir. Sosyal hizmet uzmanları insanların beklentilerini makul hale getirmeye ve normal durumun aslında ne olduğu konusundaki endişelerini gidermeye çalışır. İnsanların, şeylerin normal durumunun

aslında ne olduğu konusundaki endişeleri giderilebilir. Diğer yandan, elli yaştaki uyku problemleri daha ileri bir tetkiki gerektirebilir. Yaşamın bu erken noktasındaki bu tür problemlere stres ya da bazı psikolojik problemler neden olabilir. Normal gelişimsel kilometre taşları insan davranışının değerlendirilmesi için bir temel oluşturur. Problemin ya da normal dışılığın boyutları ancak normal ya da tipik olandan ne kadar saptığının ölçülmesiyle anlaşılabilir.

İnsan Davranışının Anlaşılmasındaki Önemli Kavramlar

İnsan davranışının değerlendirilmesi ve anlaşılmasındaki önemi nedeniyle, burada çeşitli temel kavramları tanımlamaya belirli bir yer ayıracağız. Bu kavramlar kitap boyunca işlenecek olan ana fikirleri içermektedir. İlk düşünceler kümesi, insan çeşitliliği, kültürel yetkinlik, baskı ve risk altındaki grupları içerir. Bunların hepsi de bir şekilde birbirleriyle bağlantılıdır. İkinci grupta bir şekilde bağlantılı olan güçlendirme, güçler perspektifi ve dayanıklılık yer alır. Burada tartışılan üçüncü boyut ise, etik meseleler üzerine eleştirel düşünmeyle ilgilidir.

İnsan Çeşitliliği, Kültürel Yetkinlik, Baskı ve Risk Altındaki Nüfus

Sosyal hizmet uzmanları insan çeşitliliği ve insan davranışı üzerindeki etkileri konusunda farkındalık sahibi olmalıdır. *İnsan çeşitliliği* “yaş, sınıf, renk, kültür, engellilik, etnisite, cins, cinsiyet kimliği ve ifadesi, göçmenlik statüsü, siyasi ideoloji, ırk, din, cinsiyet ve cinsel yönelim” temelineki gruplar arasındaki dağılım geniş-

liğidir (Council on Social Work Education [CSWE], 2008). Aydınlatıcı Bilgi 1.3'te insan farklılıklarının bir yönü olan kültürün ayrıntılarından bahsedilmektedir.

Ne zaman bir insan bir şekilde toplumdaki çoğunluktan farklı olan bir gruba ait olarak tanımlansa, bu insan ayrımcılık ve baskı da dahil olmak üzere bu çeşitliliğin konusu yapılmış olur. *Ayrımcılık* insanlara hak ettiği değeri vermek yerine belirli bir gruba (mesele ırksal veya dinsel) ait olmalarından ötürü, onlara farklı davranmaktır. *Baskı* belirli bir grubun üyeleri üzerinde adil olmayan ve aşırı sınırlama ve kısıtlamaları içerir. Tamamen erkeklerden oluşan bir iş kuruluşundaki bir kadını gözünüzde canlandırın. Farz edin ki altmış iki yaşındaki yaşlı bir kadın herkesin otuz yaşın altında olduğu büyük bir mağazaya bir satış işi için başvuruda bulunuyor. Ya da düşünün ki bir Afro-amerikan, beyaz olmayan hiçbir üyesi bulunmayan bir golf kulübüne üyelik başvurusunda bulunuyor. *Risk altındaki nüfus*, burada "belirli özellikleri nedeniyle toplumun geneline göre daha büyük bir sosyo-ekonomik mahrumiyet ve baskı riski altında bulunan insanlardır" (Kirst-Ashman, 2007, s. 57).

Ayrıcalık, Güç ve Onay

Herhangi bir toplumdaki insanlar bir sosyal statü ve diğerleri üzerinde belirli bir etki temelindeki bir konumda bulunabilirler. Ayrımcılık ve baskı gören insanlar bu konumun en altında yer alabilir. Özel bir "ayrıcalık, güç ve onay" a sahip insanlar diğerleri üzerinde konumlanmış olabilir (CSWE, 2008, EP 2.1.4a). *Güç* "bir kişinin amaçlarına diğerlerinin karşıtlığına rağmen ulaşabilme yetisidir"; bir başka deyişle, "hiç kimse dur diyemeyeceği için canı iste-

diğini yapabilme durumu" (Leon-Guerrero, 2011, s. 48) gücün kapsamında yer alır. Güç, diğer kişilerin davranışlarını değiştirebilmek için "zorlama, otorite, manipülasyon ya da ikna" kullanımını gerektirebilir (Eitzen, Zinn, & Smith, 2009, s. 47).

Ayrıcalık, yüksek toplumsal, siyasi ya da ekonomik statü yoluyla elde edilen özel hak ve menfaatleri gerektirir. Ayrıcalık çoğu zaman prestijle, yani "bir bireye işi temelinde gösterilen sosyal saygının veya itibarın derecesiyle ilgilidir. Özel eğitim veya kurs gerektiren (hekimlik gibi). . . ya da daha fazla para kazanılan (büyük şirketlerdeki CEO'luk gibi) işlere daha yüksek prestij atfedilir" (Leon-Guerrero, 2011, s. 48). *Alkış* coşkulu bir onaylama ya da övgüdür" (Nichols, 1999, s. 8). Yüksek düzeydeki politikacılar ya da ünlü komedyenler gibi alkışlanan kimseler diğer insanların düşünceleri üzerinde büyük etki bırakırlar. Ayrıcalıkları olan ve alkışlanan kimseler diğerlerinin kaderini belirlemede daha büyük güç ve etkiye sahiptir.

Eitzen ve arkadaşları (2009) ABD'deki güç, zenginlik ve statü temelinde birçok tespitte bulunmuşlardır:

- Özel servet... az sayıda elde büyük oranda yoğunlaşmıştır. Diğer yandan, yoksulların sayısı resmi verilere göre otuz dört milyona ulaşmıştır, daha milyonlarcası da (resmi yoksulluk sınırının üzerinde olması nedeniyle) devlet tarafından bu şekilde sınıflandırılmamasına rağmen yine de yoksuldur...
- ABD'deki eşitsizlik tüm sanayileşmiş ülkeler arasında en fazla olanıdır.

2 Yoksulluk sınırı, federal hükümetin belirlemesine göre, bir kişinin ya da ailenin asgari geçimini sağlaması için gerekli olan yıllık nakit gelir düzeyidir.

Eşitsizlik, özellikle varlıklılar lehine olan vergi muafiyeti uygulamaları nedeniyle artmaktadır...

- Bu vergi politikaları servetin eşitsiz dağılımına ek olarak ülke borcunu arttırmakta, daha az serveti olanlar için yapılan devlet harcamalarını azaltmakta ve ... toplumun (tüm bireylerinin) yararına olan kamu kuruluşlarını³ zayıflatmaktadır. Açılan fark varlıklı kesimin siyasi nüfuzunu arttırmaktadır...
- Toplumda gücü elinde bulunduranlar (devleti ve büyük şirketleri yönetenler) daha çok ayrıcalıklı ve zengin bir geçmişten gelmektedir. Aldıkları kararlar zenginlerin lehine işlemektedir... Bu tarafsızlık seçilmiş ve atanmış memurların çeşitli kademelerinde ortaya çıkmaktadır . . . (zenginlik, prestij ve taraftarlığın dağılımını etkileyen sosyal ve ekonomik politikalar) kitleleri kontrol etmektedir." (s. 55)

Grup Üyeliği ve Değerler

Herhangi bir gruba mensup olmak bir dizi çevresel koşulu beraberinde getirmektedir. Meksikalı Amerikalıların yaşadığı bir şehir içi muhitteki Chicano ergeni, aynı şehrin varlıklı dış mahallesinde Avrupa mirası bir yaşam süren akranından farklı bir toplumsal çevreye sahiptir.

Grup farklılıklarına karşı hassasiyet bir bireyin davranışının anlaşılmasında hayati öneme sahiptir. Bu iki açıdan önemlidir. İlk olarak, belirli bir grubun değerleri ve yönelimi bir bireyin nasıl

davrandığını etkileyecektir. Örneğin, aynı cinse karşı cinsel yönelimi olan bir birey pekâlâ aynı yönelime sahip diğer kişilerle birlikte sosyal etkinliklere katılmayı seçer. Birey heteroseksüel bekârların tanıştığı barlara ve gece kulüplerine gitmekten kaçınabilir ve aynı cinse ilgisi olanların tanıştığı etkinliklere ve sosyal kulüplere gidebilir.

Grup Farklılıklarıyla İlgili Toplumsal Bakış Açısı

Grup farklılıklarıyla ilgili hassasiyet gösteren önemli ikinci bir bakış açısı daha vardır. İlk bakış açısı grup üyelerinin nasıl hissettiğine ve eylemde bulunduğu odaklanmıştır. İkinci bakış açısı toplumsal çevredeki insanların ve grupların (farklı olan) grubu nasıl gördüğünün mevzu bahis olduğuna dikkat çeker. Farklı olan grup *önyargıların* (olguları değerlendirmeksizin yapılan önceden belirlenmiş varsayımların) ve *kalıpyargıların* (stereotipler-belirli bir gruba ait olan bireylere dair bireysel nitelikleri ve farkları dikkate almayan standart görüşler) nesnesi haline getirilebilir. Her bir grup üyesi kendi bireysel kimliğini yitirerek grup kimliğini çevredeki diğer kişilerin gözünden görebilir. Bu dışarıdan bakanlara göre, grubun karakteristiği bireyin gerçekten ona sahip olup olmadığına bakılmaksızın bireyin karakteristiği haline gelmiştir.

Örneğin, sosyal yardım alan genç, bekâr, üç çocuk sahibi bir Afroamerikan anneyi düşünelim. Mahalle şarküterisinde, tezgâh gerisindeki bir hizmet işine başvuruyor. Şarküteri çoğunluğun geleneksel değerlerine sahip beyaz bir alt-orta sınıf aile tarafından işletiliyor. Bu değerler arasında hane reisinin erkek olması gerektiği, kadının evinde oturup

3 Bu bağlamda, bir kurum toplumdaki gelenekleri ya da kültürel beklentiyi karşılayan iyi kurulmuş yapıdır. Örneğin kamusal eğitim ve kamusal yardım (refah)

çocuklarına bakması gerektiği düşüncesi de yer alıyor. Bir erkek ve hane reisi olan şarküteri sahibi, genç kadınla mülakat yapıyor ve birçok varsayımda bulunuyor.

İlk varsayım kadının evlenmemek gibi bir seçeneği olamayacağı yönünde. İkincisi evde çocuklarıyla birlikte kalması gerektiği. Üçüncü varsayım kadının rengi nedeniyle muhtemelen tembel ve güvenilmez olacağı. Bu işte bir tecrübesi olmadığı bahanesine sığınarak kadını işe almayı reddediyor. Bu kadın iş ararken ciddi zorluklarla uğraşmış. Bunun yanında, küçük çocukları için yeterli bakımı sağlamakta da sorun yaşayabilir. Hepsini birlikte düşünüldüğünde, tüm bu zorluklar onu iş aramaktan alıkoyarak sosyal yardıma başvurmasına neden olabilir.

Davranışın değerlendirilmesinde, kişinin çevresinin belirlediği sınırlamaların farkında olunmalıdır. Aksi takdirde imkânsız alternatiflerin peşine düşülebilir. Uygulamada, bu tür durumları kavramayan bir sosyal hizmet uzmanı örnekteki genç kadını dışarı çıkması ve iş araması için zorlayabilir. Kadın zaten bununla uğraşıp başarısız olduğu için, bu ek baskı onun sosyal hizmet uzmanına ve sosyal hizmet sistemine sırtını dönmesine neden olabilir. Ya da yalnızca umudunu yitirebilir.

Önyargıların ve kalıpyargıların insanlara etkisi hakkında farkındalık önemlidir çünkü sosyal hizmetin temel direklerinden biri olan profesyonel değerlerle ilgilidir. Reamer (1995) temel sosyal hizmet değerlerini ifade etmekte ve onlara bağlılığın önemini vurgulamaktadır. Bu değerler arasında "bireyin değeri ve onuru, . . . müracaatçının kendi kaderini belirlemesi, . . . müracaatçının güçlendirilmesi, eşit olanaklara sa-

hip olması, ayrımcılığa uğratılmaması (ve) farklılığına saygı" (s. 894).

Güçlendirme, Güçler Perspektifi ve Dayanıklılık Üzerine Odaklanma

İnsan davranışının anlaşılmasındaki temel kavramların ikinci kümesi güçlendirme, güçler perspektifi ve esnekliği içerir. Bunlar sosyal hizmet uygulamasında vurgulanan hâlihazırdaki temaları oluştururlar.

Güçlendirme

Güçlendirme "bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmek için harekete geçebilmesi için kişisel, kişilerarası ya da politik gücün artırılması sürecidir" (Gutierrez, 2001, s. 210). Güçlendirme yaklaşımı uygulamayla ilgili "düşünce ve eyleme geçirme yolları" (Lee, 2001, s.32) sağlama perspektifidir. Değerlendirme sürece ve insan davranışını anlama arayışımız boyunca, insanların güçlendirilmesi adına güçlü yanların ve olumlu özelliklerin öne çıkarılması, geliştirilmesi ve beslenmesi önemlidir. Güçlendirme bireylerin, grupların, ailelerin ve toplulukların kendi kaderleri üzerindeki güç ve denetimin artırılmasını amaçlar.

Kalıpyargılar, ayrımcılık ve baskı nedeniyle mağdur olan bazı gruplar üzerinde durmuştuk. Sosyal hizmet uzmanının görevi genel olarak müracaatçıları ve özelde baskı gören grupları güçlendirmektir.

Cowger ve Snively (2002) bunu şöyle açıklamaktadır:

Güçlendirmenin geliştirilmesi insanların kendi tercihlerini yapabilme ve kararlarını alabilme yetisine sahip olduklarına inanma anlamına gelir. Taşıdığı anlam,

insanların kendi yaşamlarındaki güçlükleri çözebilme güç ve potansiyelini taşımasının yanında, güçlerini arttırmaları ve böylece toplumun refahına katkıda bulunmalarındır. Sosyal hizmet uzmanının rolü insanlardaki gücü beslemek, teşvik etmek, desteklemek, kolaylaştırmak, pekiştirmek, uyandırmak ve serbest bırakmaktır; kendi çevreleri içindeki insanlarda yatan gücü açığa çıkarmaktır; toplumun tüm kademelerinde eşitlik ve adaleti ilerletmektir. Böyle yaparak, sosyal hizmet uzmanı müracaatçıların kendi durumlarının doğasını ifade etmesine, ne istediğini tanımlamasına, bu isteklere ulaşmak için gerekli alternatifleri keşfetmesine ve ardından ulaşmasına yardımcı olur. (s. 110)

Güçler Perspektifi

Güçlü yanlara odaklanmak güçlendirme için sağlam bir temel sağlar. Zaman zaman *güçler perspektifi* olarak tanımlanan bu yönelim, müracaatçının kaynaklarına, yeterliliklerine, bilgisine, yeteneklerine, motivasyonuna, tecrübesine, zekâsına ve diğer olumlu özelliklerine odaklanır, bunlar problemleri çözmek ve olumlu değişimleri yakalamak için değerlendirilebilir.

İnsan davranışının değerlendirilmesi insanların problem ve meselelerinin anlaşılması ve ardından yaşamlarının iyileştirilmesinde onlara yardımcı olunması için bir temel hazırlar. Sosyal hizmet uzmanları günlük olarak insanların problemleriyle ilgilenir, fakat bu problemlerinin nasıl çözülebileceği yaşamlarının nasıl iyileştirilebileceği ile ilgili ipuçları sunan şey insanların güçlü yanlarının değerlendirilmesidir. Saleebey (2009, s. 15-18) güçler perspektifinde yer alan en az dört ilkeyi örnek vermektedir:

1. Her bireyin, grubun, ailenin ve topluluğun güçlü yanları vardır. Bir sonraki ki-

simda yer alan Fernandez ailesiyle ilgili örnek bu düşünceyi açıklayacaktır.

2. *Travma, istismar, hastalık ve zorluklar yaralayıcı olabilir, fakat bunlar aynı zamanda mücadele ve yeni olanaklar için zemin sağlar.* Sizin için yeni, belki de daha iyi olanakların kapısını açan ciddi bir problemle karşılaştınız mı? On altıncı doğum günümünden birkaç gün sonra yüzümün parçalandığı bir trafik kazası geçirdim. (Ne ilginçtir ki, kaza cuma günü ayın on üçünde gece yarısı sıralarında gerçekleşti.) Yaralanmalarım son derece ağrılıydı ve dört yıl süren cerrahi ameliyatları gerektirdi. Bu tecrübe bana dış güzelliğin gerçek anlamını ve yüzyselliğini öğretti, insanlara karşı bakış açımda ve kavrayışmda daha gerçekçi bir yaklaşım edinmemi sağladı ve beni daha dirençli yaptı.

Bir başka travma sosyal hizmetlerde yüksek lisansımı bitirdikten sonra ikinci bir yüksek lisans derecesi için başvurumu yapıp reddedildiğimde gerçekleşti. Yıkılmışım. Ne var ki, bu tecrübe okulun dışına çıkıp sosyal hizmet pratiğine yönelmemi sağladı, böylece çok daha tatmin edici ve yapıcı bir tercih yapmamla sonuçlandı.

3. *Farz edin ki gelişme ve değişim kapasitesinin üst limitlerini bilmiyorsunuz. Birey, grup ve topluluk isteklerini ele alalım.* Hayatınızda sizi hangi fırsat ve seçeneklerin beklediğini söyleyecek bir kristal küreniz yok. Birçok öğrenci önemli tercihlerinde ya da mezun olduktan sonra ne yapacaklarıyla ilgili bana geliyor. Güçlü yanlarınızı değerlendirmeniz ve ortaya çıkan fırsatları yakalamanız önemlidir. Hangi fırsatların önünüze çıkacağını ya da kariyerinizin sizi nereye götüreceğini henüz bilmiyorsunuz.

4. Her çevre kaynaklarla doludur. Kaynaklar büyük güçler sağlayabilir. Sosyal hizmet uzmanlarının temel görevlerinden biri müracaatçıları ihtiyaç duydukları kaynaklarla buluşturmak ve yaşamlarının iyileştirilmesi için onları güçlendirmektir.

Güçlerin Çoklu Kaynakları

Bir Vaka Örneği

Daha önce belirtildiği gibi, güçlere odaklanarak güçlendirme bireysel, ailevi, grupsal, kurumsal ve topluluksal düzeyde ortaya çıkabilir (Saleebey, 2009). Örneğin, Haulette ve Kretzschmar (2001) bir sosyal hizmet kurumunun ilgisini çeken bir ailenin durumunu alınıyorlar. Bu durum, güçler perspektifinin değerlendirmede ne kadar işe yarar olduğuna dair bir örnek sunuyor:

Bayan Fernandez (otuz beş yaşında) iki kızıyla birlikte (on üç yaşındaki Orelia ve 14 yaşındaki Mari) sık sık (göçmenlere hukuk, göçmenlik, danışmanlık, iş bulma gibi konularda hizmet veren bir kurumdan) hizmet alıyor. Orelia geçen gece yakındaki bir parkta sokağa çıkma yasağının olduğu saatte dışarıda olduğu için eve polis eşliğinde getirildi. Bayan Fernandez kocası olmadan, sürekli münakaşa eden iki çocukla birlikte hayata uyum sağlamanın çok zor olduğundan yakındı. Orelia kız kardeşiyle yaptığı hararetli bir tartışmanın ardından tek başına parka gitmişti. Polis memuru Orelia'yla birlikte eve geldiğinde neyse ki Bayan Fernandez ek işinden çıkıp eve yeni dönmüştü, aksi takdirde "Kim bilir başımıza neler gelirdi?" dedi. Her iki kız da aynı ortaokula gidiyor ve dersleri iyi. Bayan Fernandez daha yeni ek işe girdi (bir kamu binasında hademelik işi) ve bu yüzden sabah 6:30'dan akşam 11:00'e kadar evde olmuyor. İşten döndüğünde kızlardan yemeklerini yemiş, ev ödevlerini yapmış, bir sonraki günün okul giysilerini

hazırlamış ve ufak tefek ev işlerini yapmış olmalarını bekliyor. Bayan Fernandez ve kızlar otobüse biniyor ve önce anneleri işe, ardından kızlar okula gidiyor.

Fernandez ailesi daha önce de ekonomik güçlükler yaşamıştı, fakat Bay Fernandez üç ay önce Meksika'ya sınır dışı edilince durumları iyice kötüleşti. Yakındaki bir şantiyede çalışırken "La Migra" (Göçmenlik ve Vatandaşlığa Kabul yetkilileri) tarafından yakalandı. Şimdi kendilerini geçindirmenin yanında bir de onun ABD'ye geri dönme girişiminde bulunabilmesi için biraz para biriktirmeleri gerekiyor. Bir sınır kasabasında yarı zamanlı bir iş buldu ve eve dönmek için para biriktirmeye çalışıyor...

Ailenin yaşadıkları yerde hiç akrabası yok. Bayan Fernandez ve ... kızlar yedi yıl önce kuzeye, Bay Fernandez'in yanına taşınmıştı. Çift kızların gösterdiği ... ilerlemeden gurur duyuyor ve hayalleri kızların burada refaha kavuşması ... Bay ve Bayan Fernandez'in her ikisi de evlenmeden önce ilkokul mezunuydu (6. sınıf). Sınır dışı olayından önce ikisi de İngilizce kursuna gidiyordu. Aile Pentakostal kilisesine gidiyor fakat katılıp katılmama konusunda kararsızlar. Bayan Fernandez'e kızlarını danışmanlığa götürmesini öneren kilise papazı oldu. Bayan Fernandez öncelikle kurumun kendi göçmenlik statüsünü ya da kızlarınkini sorgulamayacağını teyit ettirdi.

Bayan Fernandez dışarıdan yardım almayı kabul etti çünkü durumunu kontrol etmede yetersiz kaldığını düşünüyor. Üstüne üstlük, o kadar şiddetli baş ağrıları çekmeye başladı ki etrafına bir senora (curandera olarak da bilinen geleneksel bir şifacı) olup olmadığını sormaya başladı. Aynı zamanda bittkisel bir ilaç olarak manzanilla (öküzgözü) içiyor. (s. 30-31)

Bu vakadaki problemler açıkça meydana dandadır. Bayan Fernandez'le kızlar arasındaki kavgalar, ekonomik zorluklar,

göçmenlik statüsü, Bay Fernandez'in yokluğu ve Bayan Fernandez'in baş ağrıları bu problemler arasındadır. Bununla birlikte, Fernandezlerin güçlü yanlarına odaklanmak bu meselelerle nasıl baş edileceği konusunda ipucu verebilir.

Bireysel güçlü yanlar arasında Bay ve Bayan Fernandez'in ortaokulu bitirmiş olması ve okur-yazar olması vardır; her ikisi de İngilizce kurslarına başlamıştı; her ikisinin de işi vardı (Bu durum ailenin refahını doğrudan etkilediği için aynı zamanda bir ailenin güçlü yanıdır.); hem Oralia hem de Mari'nin okulda dersleri iyiydi; Bayan Fernandez aile danışmanlığı için motive olmuştu. *Ailevi güçlü yanlar* arasında güçlü aile bağları, her birinin esenliği için duyulan ortak kaygı, ailenin kızlarıyla gurur duyması ve gelecekle ilgili ilgili umutlu olması vardır.

Grupsal güçlü yanlar arasında aile üyelerinin arkadaşlarından ve işte, okulda, kilisede ve oturdukları yerdeki diğer kişilerden görebilecekleri destek bulunmaktadır. *Kurumsal güçlü yanlar* arasında ailenin göçmenlere hizmet veren kurumla olan ilişkisi, danışmanlık alma isteği ve bunu Bay Fernandez'in ABD'ye dönüşüne yardımcı olmada bir kaynak olarak kullanabilecek olmaları vardır. Bir başka kurumsal güçlü yan ise ailenin kiliseyle olan ilişkisidir.

Topluluk güçlü yanları arasında bir sosyal hizmet kurumunun, bir kilisenin, toplu taşımanın ve alternatif sağlık hizmeti sağlamak için bir curanderanın bulunmasıdır. (Curandera gibi doğal destek ağlarına odaklanırken kültürel farklılıklara dikkat edilmelidir. Bir *doğal destek ağı* ya da *yardımcı ağ* -aile, arkadaşlar, komşular, iş arkadaşları veya kilise gibi kurumların üyelerinden oluşan- bir grup insandır. Bu gruplar gayri resmi olarak yardım ve destek sağlar.) Topluluklar ve

toplulukların önemi bu bölümde daha ayrıntılı olarak incelenecektir. Fernandez örneğinde gözden kaçmış başka bir güçlü yan görebiliyor musunuz?

Güçlü bir yanın iki ya da daha fazla kategoriyle örtüşebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, bir kiliseye manevi aidiyet bireysel, ailevi, grupsal, kurumsal ve topluluksal güçlü yanı yansıtabilir. Güçlü yanların nasıl etiketlendiği önemli değildir. Asıl önemli olan insan davranışını anlamada tüm potansiyel güçlü yan kategorilerinin dikkate alınmasıdır.

Bireysel Güçlendirme

Eğitim geçmişi, iş tecrübesi, problem çözme ve karar alma becerileri, kişisel özellikler, fiziksel ve finansal kaynaklar ve olumlu tavırlar bireysel güçler arasındadır (Jones & Biesecker, 1980; Kirst-Ashman & Hull, 2012b). Bu metinde bireylerin güçlendirilmesinin çeşitli yönleri araştırılacaktır. Kısırlık danışmanlığı (2. Bölüm); ailelerdeki etnik ve kültürel güçlü yanların görülmesi (4. Bölüm); kültürel yeterliliğe sahip uygulama (5. Bölüm); Yerli Amerikalılara yönelik cinsellik eğitimi (6. Bölüm); manevi gelişim (7. Bölüm); kadınlar ve cinsiyet eşitliği (9. Bölüm); AIDS'li kişiler (10. Bölüm); lezbiyen ve gey bireylerin esenliğinin sağlanması (13. Bölüm); iyi yaşlanmayla ilgili kuramlar (15. Bölüm) örnekler arasındadır.

Kendinizi anlamanız diğerlerini anlama becerinizi artırır. Diğer insanlar da sizinkine benzer duyguları, mesele ve problemleri yaşamaktadır. Kendinizdeki güçlü yanları keşfetmek de diğer kişilerdeki güçlü yanları keşfetmek kadar önemlidir. Aydınlatıcı Bilgi 1.4'te ifade edilen kişisel güçlü yanlarla ilgili soruları nasıl cevaplarsınız?

AYDINLATICI BİLGİ 1.4

Güçlü Yanlarınızın Değerlendirilmesi

Kendi güçlü yanlarınızın sıralanmasıyla ilgili aşağıdaki soruları nasıl cevaplıyorsunuz?

Bireysel Güçlü Yanlar

- Olumlu özellikleriniz nelerdir?
- Kendinizle ilgili en çok neyle gurur duyarsınız?
- Ne tür becerileriniz (eğitim, iş, liderlik, iletişim, sosyal, teknoloji gibi konularda) var?

Ailevi Güçlü Yanlar

- İlk ailenizden, şu anki ailenizden ya da sizin için önem taşıyan diğer bir aileden ne derecede destek görüyorsunuz?
- Ne şekilde aile üyelerinizle dayanışyorsunuz?
- Ailenizle ilgili olumlu özellikler nelerdir?

Grupsal Güçlü Yanlar

- Arkadaşlarınız, komşularınız, iş arkadaşlarınız ya da okul arkadaşlarınız size nasıl destek oluyor?
- Herhangi bir sosyal, etkinlik ya da danışmanlık grubunda yer alıyorsunuz?
- Eğer yer alıyorsanız, birbirinizin ihtiyaçlarını nasıl karşılıyorsunuz? Nasıl destek sunuyorsunuz? Kişisel tatmini nasıl sağlıyorsunuz? Hoşça vakit geçirmek için ne yapıyorsunuz?

Kurumsal Güçlü Yanlar

- Halihazırda herhangi bir kuruma üye misiniz ya da geçmişte üye oldunuz mu?
- Eğer üyeseniz ya da olduysanız, buradan ne tür bir fayda ve destek gördünüz?
- Okuldan herhangi bir danışmanlık, destek ya da ekonomik yardım alıyor musunuz? Eğer alıyorsanız, ne şekilde?
- Eğer çalışıyorsanız, iş çevrenizdeki güçlü yanlar nelerdir?

Topluluksal Güçlü Yanlar

- Ait olduğunuz toplulukta size ne gibi hizmet ve kaynaklar sunuluyor?
- Kendi yörenizdeki toplulukla ilgili en çok neyi seviyorsunuz?
- Ait olduğunuz topluluktaki hangi kültürel olanakları değerlendiriyorsunuz?
- Çevrenizdeki diğer kişilerle etki-leşime geçtiğinizde yararlanabildiğiniz diğer güçlü yanlar nelerdir? Planlarınızı ve hayallerinizi gerçekleştirmenizde kim ve/veya ne size yardımcı oluyor? Günlük işlerin altından kalkmanızda eğer varsa kim veya ne size yardımcı oluyor?

Gruplar Aracılığıyla Güçlendirme

İnsanların grup perspektifinden güçlendirilmesi için kullanılabilecek güçlü yanlardan biri de *destek gruplarının* kullanımıdır. Bunlar benzer mesele ya da

problemler temelinde bir araya gelen ve zorluklarla nasıl baş edileceği konusunda birbirlerine destek ve bilgi, kaynaklar için öneriler sağlayan insanlardan oluşur (Toseland & Rivas, 2009). Bu tür

gruplar güçlü yanların keşfedilmesine ve kullanılmasına önem verirler. Tose-land ve Rivas tarafından verilen örnekler şunlardır:

- Okulda bir araya gelerek boşanmanın kendi hayatları üzerine etkisini tartışan bir grup çocuk.
- Yakalandıkları hastalığın etkileri ve hastalıkla nasıl baş edecekleri üzerine konuşan kanser teşhis konmuş bir grup insan ve onların aileleri.
- Toplum hayatına uyum üzerine konuşan, geçmişte klinikten tahliye olmuş bir grup psikiyatrik hasta.
- Çocuklarını yalnız başına büyütmeyen zorluklarını paylaşan bir grup tek ebeveyn.

8. Bölüm’de gruplara yönelik sosyal hizmet aracılığıyla güçlendirme daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Kurumsal ve Topluluksal Güçlendirme

Kretzmann ve McKnight (1993) toplulukların geliştirilmesi ve topluluk sakinlerinin güçlendirilmesine yönelik bir güçler yaklaşımı önermektedir. Aralarında yurttaşların “dini, kültürel, sportif ve boş zaman etkinliğine yönelik” derneklerin, “özel işletmelerin, kütüphane, park, polis ve itfaiye merkezi, hastane ve sosyal hizmet derneği gibi kâr amacı gütmeyen kuruluşlarının” bulunduğu potansiyel umumi varlıkların” topluluğun işlevselliği ve yaşam kalitesi için kullanılmasını vurgulamaktadırlar (s. 6-8).

Aşağıda onların kullanmasına örnekler verilmiştir :

- Yaklaşık 60 gençlik lideri 700 küçük çocuğa gençlik güçlendirme müfredatını öğretmek üzere yetiştirilir. Çeşitli geleneksel olmayan dersler

aracılığıyla benlik saygısını geliştirmeye yönelik olan müfredat, gençlere uyuşturucuya, çetelere ve suça karşı alternatifler sunar. Proje bölgedeki üniversite ve polis merkezi tarafından finanse edilir. (s. 37)

- Yaşça büyük kişiler iki tane yemekhanenin kapatılmasının ardından alternatif bir tanesinin açılması için organize olarak Yaşlılık Departmanı’ni ikna eder. (s. 56)
- Çocuğu olan bir grup evsiz kadın ortak bir barınak oluşturmak üzere birlikte çalışır ve burada her birinin çocuklarının bakımını üstlenerek haftanın çeşitli günlerinde ortaklaşa yemek hazırlarlar. Birlikte çaba sarf etmeleri demek yeni evlerinin planlama, satın alma, tadilat ve bakım işlerine her yönüyle katılmalarıdır. (s. 89)
- Yeni mezun olmuş bir grup üniversite öğrencisinin kurduğu, bildikleri konularda ücretli ya da ücretsiz olarak ders vermeye istekli olan kişilerin bilgisini çevrelerinden toplayan dernek. Grup, gitar çalmaktan Aristoteles’in eserlerine kadar, yerel insanların ders verebileceği binlerce konu belirlemiştir. Bu topluluk bilgi “kütüphanesi” yerel öğrenim, tartışma ve boş zaman etkinliklerinin temel bir kaynağı haline gelir. (s. 136)
- Yereldeki kiliselerin Orta Amerika’dan gelen mültecilere sığınak sağlamak üzere birleşmesi. (s. 149)

Dayanıklılık: Zorluklarla Mücadelede Güçlü Yanların Kullanılması

Güçler perspektifi ve güçlerle ilgili bir diğer kavram da dayanıklılıktır. *Dayanıklılık* bir bireyin, ailenin, grubun, topluluğun ya da kuruluşun zorlukları at-

latabilme ve sorun, karmaşa veya sıkıntı sırasında bile işlevini sürdürebilme becerisidir.

“Güçler perspektifi sorun ve sorunlara teşhis koymadan ziyade yetenekler, varlıklar ve olumlu özelliklere odaklanırken” dayanıklılık zorluklarla baş etme ve hayatta kalmada güçlü yanların kullanılmasını vurgular (Gutheil & Congress, 2000, s. 41).

Norman (2001) dayanıklılık kavramıyla ilgili şöyle bir örnek vermektedir:

Fırlatılan bir beyzbol topu bir pencere camına çarptığında, cam genellikle kırılır. Aynı top beyzbol sopasına denk geldiğinde sopa nadiren hasar görür. Bir çekiçe seramik vazoya vurulduğunda, o da genellikle kırılır. Fakat aynı çekiçe bir araba lastiğine vurulduğunda, lastik hemen ilk haline döner. Hem beyzbol topu, hem de araba lastiği esneyerek dayanıklılık göstermiş olur. (s. 3)

Dayanıklılığın iki boyutu vardır: Risk ve koruma (Norman, 2000). Bu bağlamda, risk “bireylerin hassasiyetini (savunmasızlık ya da çaresizlik) arttıran stresli olaylar, zor çevre koşulları” ya da diğer yapılarla ilgilidir. (s. 3) Koruma ise “bu tür hassasiyete karşı tampon vazifesi gören, hafifleten ya da koruma sağlayan” etkenlerle ilgilidir. (s. 3)

Birey seviyesinde, dayanıklı bir çocuğa örnek, çocukluğu boyunca bir koruyucu aileden diğerine yollanıp durmasına rağmen yine de liseyi bitiren, üniversiteye giren ve sonradan kendi sağlıklı ailesine sahip olan kişidir. Karşılaştığı riskler ne olursa olsun, güçlü yanlarını kendini korumak ve zorluklarla mücadele etmek için kullanır. Benlik saygısı ve kendine değer verme, problem çözme becerisi ve karşılaştığı sorunlara eğilebilme, yönünü olumlu bir şekilde belirleyebilme, diğer kişilerin durumuyla empati kurabilme bece-

risi, olaylara mizahla yaklaşma, kişisel performansla ilgili yüksek beklentiler ve kendini işlevsiz insanlardan ve etrafındaki olumsuz olaylardan uzak tutabilme bu tür güçlü yanlar arasında yer alır (Norman, 2000). Dayanıklılığın öne çıkartılmasının püf noktalarından biri müracaatçıların sorunların üstesinden gelmeye yönelik güçlü yanlarının keşfedilmesidir.

Birey seviyesindeki dayanıklılık örnekleri aynı zamanda diğer yetişkinleri de içerebilir (Gutheil & Congress, 2000). Örneğin;

Yetmiş dokuz yaşındaki Steven R., iki yıl önce Alzheimer hastalığı teşhisi konduğu günden beri seksen yaşındaki karısına şefkatle bakıyordu. Atmış sekiz yaşındaki Juan T. işyeri yanıp kül olduktan sonra kendini onu yeniden inşa etmeye adanmış, büyük bir törenle yeniden açtı.

Yetmiş üç yaşındaki Eudora B. iki torununun anneleri öldüğünden beri büyütüyor. Seksen yedi yaşındaki Rose N. en son geçirdiği felç nedeniyle tekerlekli sandalyeye bağlı kalmasına ve neredeyse tamamen kör olmasına rağmen kısa hikâyeler yazıp yayınlamaya devam ediyor. (s. 41)

Kurumsal seviyedeki dayanıklılığa bir örnek ise milyonlarca dolarlık bütçe kesintileri yaşayan bir devlet üniversitesiyle ilgilidir. Bu üniversite zarar etme riskine karşı koyup, en önemli işlevlerini koruyacak, kaynaklarının azalmasına uyum sağlayacak planlar yapacak ve öğrencilerine nitelikli bir eğitim sunacak kadar dayanıklıdır.

Dayanıklılık temel işlevin sürdürülebilmesi adına güçlü yanlara odaklanmayla ilgilidir.

Topluluktaki dayanıklılıkla ilgili, artan suç ve uyuşturucu kullanımıyla, kargaşa ve yıkım riski doğuran problemlerle baş etmeye çalışan kent için-

deki bir grup mahalle örneği verilebilir. Topluluğun güçlü yanları arasında kaynak sağlayabilecek kuruluşlar, burada yaşayan kişilerin doğru ve olumlu davranışa yönelik beklentisi ve “toplulukta yapıcı bir şekilde yer alabilecek gençler” bulunmaktadır (Greene & Livingston, 2002, s. 78). Dayanıklı bir toplulukta kaygılı yurttaşlar ortamı koruyup gözetten bir mahalle derneği oluşturabilirler, koşulların iyileştirilmesi için kamu hizmetleriyle birlikte çalışabilirler ve daha fazla kaynağın destekçisi olabilirler (Homan, 2011). Suçu önleme ve suçla mücadele etme amacıyla, oturan kişilerin birbirlerinin mülküne göz kulak olduğu Mahalle Gözetim Programları oluşturulabilir. Topluluk sakinleri gençlere yönelik uyuşturucu eğitimi verilmesi için yereldeki polis ve okullarla birlikte çalışabilir. Uyuşturucu satıcılarının takip edilmesi ve yakalanması için daha fazla polis talep edebilirler. Dayanıklı bir topluluk, kendisini tehdit eden riskleri ele almak ve sakinlerini korumak için, güçlü yanlarını kullanabilir.

Etik Meselelerde Eleştirel Düşünce

İnsan davranışının anlaşılması ve sosyal hizmet uygulaması için gerekli olan bir başka önemli boyut etik meselelerde eleştirel düşüncedir. Değerler ve etik sosyal hizmet bilgi temelini önemli bir ayağı olarak rol oynar. *Değerler* birey, meslek dalı ve kültürlerde “neyin iyi ve arzu edilir” olduğuyla ilgili algı ve kanaattir (Dogoff, Loewenberg, & Harrington, 2009, s. 21). Örneğin, bizim kültürümüzde eğitime değer verilir ve eğitim herkese sunulur. Benzer şekilde, siz de üniversiteye değer veriyorsunuz, yoksa burada olmazdınız. *Etik*, davranışa rehberlik eden değerler üzerine kurulu olan ve “neyin haklı ve doğru” olduğunu

belirleyen ilkelerdir (Dogoff et al., 2009, s. 21). Değerler düşüncelerle ilgiliyken, etik ise bu düşünceler temelindeki doğru davranışla ilgilenir.

Sosyal hizmet uzmanları profesyonel değerlerine bağlılık konusunda ihtiyatlı davranmalıdır. Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW, 2008) uygulamacılara rehberlik etmesi için aşağıdaki altı temel etik ilkeyi içeren bir *Etik Kodları*’nı benimsemiştir: (Yasanın tamamına <http://socialworkers.org/pubs/code.asp> adresinden ulaşabilirsiniz.)

1. Sosyal hizmet uzmanlarının öncelikli amacı ihtiyaç içindeki insanlara yardım etmek ve toplumsal problemlerle ilgilenmektir.
2. Sosyal hizmet uzmanları sosyal adaletsizlikle mücadele eder.
3. Sosyal hizmet uzmanları kişinin doğuştan bir özellik olarak taşıdığı şeref ve değerine saygı duyar.
4. Sosyal hizmet uzmanları insan ilişkilerinin temel önemini kabul eder.
5. Sosyal hizmet uzmanları güven verici bir şekilde davranır.
6. Sosyal hizmet uzmanları yetkin oldukları alanlarda çalışır ve mesleki uzmanlıklarını geliştirip ilerletirler.

Her ne kadar ABD’deki sosyal hizmet uzmanlarının benimsemiş olduğu yasa NASW’nin *Etik Kodları* olsa da, diğer etik kodların da mevcut olduğu unutulmamalıdır (CSWE, 2008). <http://www.casw-acts.ca/en/what-social-work/casw-code-ethics> adresinden ulaşılacak Kanada Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (CASW) Etik Kodları buna örnek olarak verilebilir. Aydınlatıcı Bilgi 1.5’te sosyal hizmet uzmanlarının ulusal ve küresel düzeydeki etik sorumlulukları ele alınmakta ve uluslararası sosyal

hizmet etik yasası üzerine bir tartışma yürütülmektedir.

Uzmanlar sosyal hizmet kariyerleri boyunca etik ilkelerin birbiriyle ters düştüğü ve tüm çözümlerin mükemmellikten uzak olduğu *etik ikilemlerle* karşılaşır ve uğraşırlar. Sosyal hizmet uzmanları “etik çelişkilerde belirsizliklerin de olabileceğini kabul etmelidir.” Örneğin, on altı yaşındaki bir müracaatçı sosyal hizmet uzmanına üvey babasından nefret ettiğini ve onu zehirlemeyi planladığını söyler. Sosyal hizmet uzmanı *gizliliği* (güven vermek ve bilgiyi gizli tutmak) korumakla yükümlüdür. Ne var ki, söz konusu durumda bir insanın hayatı tehlikede olabilir, bu da gizlilikten daha önemlidir. Bu vakada, uzman kişinin hayatını korumak adına gizliliği deler.

Abels (2001) bir başka etik ikilem örneğini vermektedir:

Bir müracaatçı (sosyal hizmet uzmanı) stajyer öğrenciye hamile olduğunu ve bebeğin babasıyla evlenmeyi planladığını söyledi. Öğrenci aynı zamanda bu müracaatçının annesinin iş arkadaşıydı ve öğrenciye kızının evleneceği adamla cinsel ilişkiye girdiğini daha önce söylemişti. Anne kızına onun erkek arkadaşıyla ilişkisi olduğunu söylemek istemiyordu. (s. 9)

Stajyer öğrencinin ne yapması gerekir? Kıza erkek arkadaşının annesiyle ilişkisi olduğunu söylemeli midir? Yoksa gizliliği korumalı, sessiz kalmalı ve bunu ailenin kendi arasında halletmesine izin vermeli midir?

Sosyal hizmet öğrencisi “anneden, kızına ilişkisinden söz etmesini ve erkek arkadaşından da aynı şeyi talep etmesini” istemeye karar verdi. Her ikisi de kabul görmedi. Kızı on sekiz yaşında olduğu için, kurum reşit olmayan kişilerle cinsel ilişkide bulunmaya yönelik

bir yasa ihlali tespitinde bulunamazdı” (Abels, 2001, s. 9). Sosyal hizmet öğrencisi elinden geleni yapmıştı. Belki de olaylar zaman içinde çözülecekti. Nihayetinde, “annesi erkek arkadaşına artık onunla görüşmeyeceğini söyledi.” (s. 9)

Bu hikayeden de anlaşılabilceği gibi, sosyal hizmet uzmanları mükemmel derecede tatminkâr çözümü olmayan problemlerle karşılaşabilirler. Böyle durumlarda en iyi eylem yolunu belirlemek için eleştirel düşünebilmeleri gerekir. *Eleştirel düşünce* neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda bağımsız bir karar alınabilmesi için “inançların ve eylemlerin dikkatle sorgulanması ve değerlendirilmesidir (Gibbs & Gambrill, 1999, s. 3). Gibbs ve Gambrill şu şekilde devam etmektedir:

Eleştirel düşünenler diğerlerinin kanıksadığı şeyleri sorgularlar. Diğer kişilere aşıkâr görünen varsayımları insanların gerekçelendirmesini isteyebilirler. Şöyle sorarlar: “... yı neye dayanarak söylüyorsunuz? Eleştirel düşünce diyalog yolunun açılmasını ve karşıt görüşlerin birlikte değerlendirilmesini teşvik eder. Savunulan iddialar ve sunulan argümanlar için sorumluluk alınması anlamına gelir. Düşüncelerinizde esnekliği ve yanlısınız ortaya çıktığında bunu kabul etmeyi, hatta hoş karşılamayı gerektirir. Eleştirel düşünenler, bir toplumda, grupta ya da kendi ailelerinde yaygın olabilecek değerleri ve konumları sorgularlar. (s. 13)

Birinin bir şeyin doğru olduğunu söylemesi onun öyle olduğu anlamına gelmez. Bir şeyi bir kitapta ya da gazetedede okuduğunuzda o şey mutlaka doğru olacak değildir. Bir şeyin yasa olarak kabul edilmesi onun doğru ve adil olmasını gerektirmez. Eleştirel düşünce olguları yüzeysel bir şekilde ele almak

AYDINLATICI BİLGİ 1.5

Uluslararası Düzeyde Sosyal Hizmet Etiği: İnsan Hakları ve Sosyal Adalet Meseleleri

Sosyal hizmet uzmanları tüm insanların temel haklarına özen göstermeli ve bu hakları savunmalıdır. Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Derneği (NASW) politikaları sosyal hizmet uzmanlarının “savunmasız insanların haklarını savunmaları ve herhangi birinin insan haklarını ciddi tehlikeye sokan bağnaz, hoşgörüsüz ve nefret dolu tutumları mahkum etmeleri gerektiğini” belirtir. Irk, etnisite, cins, cinsel kimlik ya da tavır, cinsel yönelim, yaş, engellilik, göçmenlik statüsü, din gibi temellere dayanan insan hakları ihlalleri buna örneklerdir.” (NASW, 2009, s. 205) İnsan hakları tüm insanların ırk, kültür, ulusal köken farkı ayırt edilmeksizin temel hak ve muameleye tabi olduğu kabulünü içerir. Bu tür başlıca haklar “demokratik anayasalarda tanımlanan yaşam, özgürlük ve kişisel güvenlik gibi temel yurttaşlık haklarını” içerir (Barker, 2003, s. 203). Ayrıca “insanların iş, yeterli yiyecek, eğitim, barınak, sağlık hizmeti ve aynı şekilde zorlama olmaksızın özgürce davranma ve amaçlarının peşinden gitme haklarını” içerir.” (NASW, 2009, s. 203) İnsan hakları tüm yurttaşların aynı oranda “hak, güvenlik, fırsat, sorumluluk ve toplumsal faydaya” sahip olduğu mükemmel dünya düşüncesini içeren sosyal adalet kavramına dayanır (Barker, 2003, s. 405).

İnsan hakları ve sosyal adalet küresel meselelerdir. NASW (2009) şunları bildirmektedir:

İnsan hakkı ihlalleri ABD de dahil olmak üzere tüm dünyada yaygındır.

Savaş zamanlarında askerden çok daha fazla sivil yaralanmakta, sakat kalmakta ve öldürülmektedir. Rekor sayıda mülteci ve göçmen ülkesini terk etmektedir. Her yerde kadınlar ikinci sınıf yurttaş muamelesi görmeye devam etmekte ve salgın düzeyde şiddete maruz kalmaktadır. Benzer şekilde çocukların (ve yaşlıların) dünya genelindeki durumu... büyük kaygı uyandırmakta ve görünüşe göre kötüleşmektedir. Dünyanın birçok bölgesinde etnik ve ırksal azınlık gruplarına, lezbiyen, gey, biseksüel, trans bireylere karşı şiddet ve baskıda artış yaşanmıştır ve yerel düzeydeki yoksulluk kargaşa ateşine benzin dökmekte ve insan haklarına dair asıl kavramlar sahteleriyle yer değiştirmektedir. (s. 204)

Sosyal hizmet uzmanları uluslararası (iki ya da daha fazla ülkeyi içeren) ya da küresel düzeydeki etik meseleleri ele alırken bir uluslararası sosyal hizmet etik kodlarına başvurabilirler (CSWE, 2008). Sosyal Hizmet Etiği İlkeler Beyannamesi’ni geliştiren iki önemli uluslararası kuruluş Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği’dir (IASSW). IFSW özellikle “insan haklarının geliştirilmesi ve insan hakkı ihlallerinin protesto edilmesiyle, IASSW ise uluslararası odaklı eğitim programları geliştirmekle ve bu alanlarda eğitim vermek üzere eğitmenler yetiştirmekle ilgilenmektedir (Holkenstad & Midgley, 1997, s. 4-5). Her iki kuruluş da tüm dünyada sosyal hizmet uzmanları istihdam etmektedir.

Her iki kuruluş tarafından eşzamanlı olarak desteklenen Sosyal Hizmet Etiği İlkeler Beyannamesi aşağıdaki beş bölümden oluşur:

1. Önsöz
2. Sosyal hizmetin tanımı
3. Uluslararası anlaşmalar (çeşitli kuruluşların insan hakları beyannameleri)
4. İlkeler
5. Uluslararası yönetim (IASSW, 2009a, 9b; IFSW, 2010)

Sosyal Hizmet Etiği İlkeler Beyannamesi'ndeki "ilkeler" "insan hakları ve insan onuru" ve "sosyal adalet"i içerir. Bunlardan ilki "tüm insanların doğuştan taşıdığı değer, onur ve bu kapsamdaki haklar temelindedir. Sosyal hizmet uzmanlarının her insanın

fiziksel, psikolojik, duygusal ve manevi bütünlüğünü ve esenliğini desteklemesi gerekir." Bunlardan ikincisi "sosyal hizmet uzmanlarının toplumun geneliyle ve birlikte çalıştığı insanlarla ilgili olarak sosyal adaleti geliştirme sorumluluğu olduğunu" öne sürer. "Negatif ayrımcılıkla mücadele", "çeşitliliğin benimsenmesi", "kaynakların eşit bir biçimde dağıtılması", "adaletsiz politikalar ve uygulamalarla mücadele" ve "dayanışma içinde çalışma" (örnek olarak, sosyal hizmet uzmanlarının sosyal adaletsizliğe karşı koyma sorumluluğu vardır) bu kapsamdadır.

IFSW ile ilgili bilgiye <http://www.ifsw.org> adresinden, IASSW ile ilgili bilgiye ise <http://iassw-aiets.org> adresinden ulaşılabilir.

yerine neyin doğru olduğuna kendiniz karar vermek anlamına gelir.

Etik karar alma süreci eleştirel düşünceyle ilgilidir. Sosyal hizmet uzmanları potansiyel problemleri değerlendirmeli ve neyin etik açıdan en doğru olduğunu dikkate alarak karar almalıdır. Bu kitabın amacı size sosyal hizmetin *nasıl* verileceğini öğretmek değildir. Sosyal hizmet uygulama kitaplarında bu yerine getirilmekte ve etik uygulama meseleleri daha derinlemesine incelenmektedir. Bu kitabın asıl amacı sizi etik meseleler üzerinde eleştirel düşünce üretmeye teşvik etmektir. Kitap boyunca kendi cevap ve görüşlerinizi belirleyebilmemiz için etik sorulara yer verilmiştir.

Örneğin, bu bölümde anlatılan Aveyron'un vahşi çocuğu hikayesini ele alalım. Buradaki etik soru, Itard ve diğer kişilerin Victor'u iradesi dışında tabiatın koparmalarının doğru bir tutum olup olmadığı üzerinedir. Onun özgürlüğünü elinden alıp bağımsız bir şekilde işlev-

lerini yerine getiremediği esarete mahkum etmeleri doğru muydu? Bir yetişkin değil de on iki on üç yaşlarında olması durumu değiştirir mi? Bu meselelerdeki eleştirel düşünceniz ne yöndedir?

Eleştirel düşünce kapsamında sorulabilecek soruların sınırı yoktur:

- Beyin ölümü gerçekleşen ve bir daha asla bilinci yerine gelmeyecek bir kişinin yaşam desteği sağlayan beslenme sondasıyla bağı kesilmeli midir?
- Mevcut sınırlı kamu kaynakları yurt dışı askeri harcamalara mı, Sosyal Güvenlik yararına mı, yoksa yüksek eğitimi finanse eden burslara ve kâr amacı gütmeyen borçlara mı aktarılmalıdır?
- Okullarda ibadete izin verilmeli midir?

Aydınlatıcı Bilgi 1.6'da değerler ve etiğin biyo-psiko-sosyal değerlendirmelerdeki uygulamaları daha derinlemesine incelenmektedir.

İnsan Davranışı ve Sosyal Çevreye Kuramsal Bir Yaklaşım: Ekosistemler Kuramı

Bu kitapta insan gelişimi ve davranışının anlaşılması için yaşam süresi yaklaşımının düzenleyici çerçevesinin kullanıldığından söz ettik. Kitap boyunca vurgulanacak olan (insan çeşitliliği, kültürel yetkinlik, baskı, risk altındaki nüfus, güçlendirme, güçler perspektifi, dayanıklılık ve etik meselelerde eleştirel düşünme gibi) kavramları tanımladık. Aşağıdaki kısımda kitabın ekosistemler kuramı temelindeki kuramsal yönelimi açıklanacaktır.

Gözlemlenebilir olgu ve eğilimleri açıklamak üzere düzenlenen tutarlı ilkeler, kavramlar ve düşünceler bütününe *kuram* denir. Kuramlar dünyayı algılamayla ilgili kavramsal çerçeve sunar. İnsanların neden kendilerine özgü bir biçimde davrandığını anlamada bir durumun belirli yönlerine dikkat çekerler. (*Kuram, kuramsal perspektif ve kavramsal çerçeve* terimlerinin genellikle birbirlerine alternatif olarak kullanıldığı dikkatinizi çekecektir.)

Bu kitapta, sistemler kuramının ve çevreye odaklanan ekolojik perspektifin kavramları, *ekosistemler kuramı* adı altında bir araya getirilmektedir. Ekosistem kuramının tanımlarından biri de şudur: “Sistem kuramı insanı ve diğer yaşayan sistemleri ve aralarındaki geçişleri tanımlamak, analiz etmek için kullanılmaktadır.” (Beckett & Johnson, 1995, s. 1391) Ekosistemler kuramı, sosyal hizmet uygulamasında ve insan davranışının dinamiklerini anlamada temel bir işlevi olan *çevresi-içinde-birey* kavramıyla da tam olarak uyuşmaktadır (Greene, 1999; Sheafor & Horejsi, 2009). Kirst-

Ashman ve Hull (2012b) bunu şu şekilde açıklamaktadır:

Çevresi-içinde-birey yaklaşımı insanları sürekli olarak etraflarındaki çeşitli sistemlerle etkileşim içinde ele alır. Aile, arkadaşlar, iş, toplum hizmetleri, siyaset, mallar ve hizmetler ve eğitim bu sistemler arasındadır. Birey bunların her biriyle dinamik bir ilişki içinde betimlenir. Ardından sosyal hizmet pratiği birey ve çeşitli sistemler arasındaki etkileşimlerin geliştirilmesine yönlendirilir. Odak noktası ise çevresi-içinde-birey uyumunun geliştirilmesi olarak adlandırılacaktır. (s. 12)

Greene (1999, s. 17) çevresi-içinde-birey kavramının önemini sosyal hizmet uygulamasının temel ilkesi olarak tanımlamaktadır:

Çevresi-içinde-birey perspektifinin uzmanlıklar üzerinde kuramsal temelde ve uygulamadaki yaklaşımda merkezi bir etkisi olmuştur. Bu perspektif, uzmanlığın temel görevinin bireye ve çevreye ikili bir odaklanmayı ve yardım sürecinde ortak olarak inşa edilmiş bir yaklaşımı gerektirdiği inancına dayanır (Gordon, 1962). Çoklu sistemler düzeyindeki sosyal hizmet değerlendirmesi ve müdahalesi için detaylı bir plan ya da düzenleyici kılavuzu işleviyle, çevresi-içinde-birey sosyal hizmet uzmanlarının “birbirinden farklı kuramsal yönelimleri ve uzmanlıkları, nerede ve hangi müracaatçı grubuyla çalıştıkları fark etmeksizin” (Meyer, 1987, s. 409) etkin müdahalede bulunabilmelerini sağlamıştır... Kısacası, çevresi-içinde-birey perspektifi sosyal hizmetin kavramsal referans noktasını oluşturmuş ve uygulamacının rolünü tarif etmiştir.

Devam eden sayfalarda ekosistemler kuramının çeşitli kavramları açıklanmaktadır. İlk olarak, sistemler kuramının

AYDINLATICI BİLGİ 1.6

Değerlerin ve Etiğin Biyo-Psiko-Sosyal Değerlendirmelerde Uygulanması

Sosyal hizmet uzmanları problemleri belirler ve sosyal hizmet değerleri ve etik bağlamında insan davranışını anlamaya çalışırlar. Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) Etik Kodları (2008) bir uzmanın profesyonel davranışının nasıl olması gerektiği konusunda altı alan üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar (1) müracaatçılara karşı, (2) meslektaşlara karşı, (3) uygulama koşullarındaki, (4) mesleki anlamdaki, (5) sosyal hizmet uzmanlığına karşı ve (6) toplumun geneline karşı etik sorumlulukları kapsamaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların haklarını ve esenliğini hiçbir zaman göz ardı etmemelidirler. Sosyal hizmet uzmanları profesyonel etik ilkelere daha önce de belirttiğimiz gibi ellerinden geldiğince uymaya çalışmalı, diğer kişilerin haklarına ve ihtiyaçlarına saygı duymalı ve profesyonel etike uygun bir biçimde doğru ve yanlışları belirlemelidirler. Bu temel bir ilkedir.

Bir de sosyal hizmet değerlendirmeleri bağlamında ortaya çıkan aşağıdaki senaryoları değerlendirelim.

Senaryo 1: *Evden kaçanlar için kurulmuş bir barınaktasınız, sokaklarda yaşayan, evli olmayan, hamile, on beş yaşındaki biriyle ilgili değerlendirmede bulunuyorsunuz. Hamileliğinin yedinci ayında. Kokain bağımlısı ve hamileliği süresince de kullanıyor. (Doğum öncesi etkilere 2. Bölüm'de yer verilmiştir.) Kokain kullanımının fetüs üzerindeki potansiyel yan etkileri, bebeğinin muhtemelen bağımlı olmayanların bebeklerine göre daha fazla bakıma ihtiyaç duyacağı konusunda bilgilendirildi. İnatla*

çocuğu elinde tutacağını ve bebek doğduktan sonra bağımlılık durumunu halletmeye çalışacağını belirtiyor. Bebeğin sağlığı hakkında ciddi endişeleriniz var. Kişisel olarak genç kadının bebeği evlatlık vermesi gerektiği ya da en azından kendi problemleri çözümlünceye kadar bebeğin koruyucu aileye verilmesi kanaatindesiniz. Etik olarak yapılması gereken şey nedir?

Senaryo 2: *Bir AIDS hastası hakkında değerlendirmede bulunan bir hastane sosyal hizmet uzmanısınız. (AIDS'e 10. Bölüm'de yer verilmiştir.) Kendisine HIV pozitif tanısı konuluncaya dek onlarca kadınla korunmadan cinsel ilişkide bulunduğunu belirtiyor. Konulan tanıyı bu kadınlardan hiçbirisiyle paylaşmamış. Küstahça, hastalığa yakalandığı için inanılmaz kızgın olduğunu ve mümkün olduğunca fazla kadınla ilişkiye girmeye devam etmeyi düşündüğünü söylüyor. Cinsel partnerlerine hastalığın bulaşma ihtimali olduğunu söylememesinin hem etik dışı hem de onlar için tehlikeli olduğuna inanıyorsunuz. Müracaatçıların kendi davranışlarını kendileri belirlemesine izin verilir. Sizden beklenen ise müracaatçıyla aranızdaki güven ilişkisini sürdürmektir. Peki ya müracaatçının seçiminin bilinmeyen kurbanları ne olacak? Etik açıdan yapılması gereken şey nedir?*

Senaryo 3: *Yetişkin Koruyucu Hizmetleri'nde çalışan bir uzmanız. İşiniz, temel ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamayan, korunmaya muhtaç yaşlıların gerekli yardım ve kaynakları alabilmesi için tespit ve müdahalelerde bulunmak. Yaşlı bir kadın hakkında, kadının kendi evinde değerlendirmede bulunuyorsunuz. Fiziksel ve zihinsel sağlığı kötüye gidiyor.*

Kadın kasabanın yoksul bir kesiminde, köhne bir apartmanda yaşıyor. Yakın akrabaları yok. Israrla evinde kalmak istediğini söylüyor. Danışman kuruluşunuz kendine bakamadığı tespit edilen yaşlıların huzurevine yerleştirilmesi gerektiğini size bildirmiş. Ne var ki, bölgede yoksul yaşlılara hizmet veren huzurevlerinin de köhne, yetersiz personelle çalışan, asgari yaşam kalitesi sunan yerler olduğunu biliyorsunuz. Etik açıdan, müracaatçınız kendi kararlarını alma hakkına sahip. Bununla birlikte, düşünüp yardım çağıramayabileceğinden, ocağın gazını açıp kibriti yakmayı unutabileceğinden ya da başka bir kaza geçirebileceğinden endişe ediyorsunuz. Etik açıdan yapılması gereken şey nedir?

Bu sorunların her biri bir etik ikilemi betimlemektedir. İkilemler muhtemel çözümlerin mükemmellikten uzak ve tam olarak tatmin edici olmadığı problemleri durumları içeriyor. Sosyal hizmet pratiğinde bu tür birçok ikilemler karşılaşırlar.

Üç temel öneri eleştirel düşünme sürecinize rehberlik edebilir. Bu öneriler ne tür bir müdahalenin izlenebileceği konusunda bir temel oluşturma amacıyla insan davranışının değerlendirilmesi bağlamında yapıyor.

1. Çalışırken insan davranışı hakkındaki kuramsal ve olgusal bilginizi temel alın. (Bu metinde size böyle bir temel sunulması amaçlanmıştır.)
2. Meselelerle ilgili kendi değerlerinizi tanımlayın ve ardından kendi değerlerinizle profesyonel etik ilkeleri birbirinden ayırın.
3. Siz ve müracaatçınız için uygun olan her alternatifin getiri ve götürülerini tartın, ardından size en olumlu görünen alternatifi benimseyin.

Mükemmel yanıtlar bulunmuyor. Aşağıda bu önerilerin nasıl uygulanabileceği konusunda senaryo 1 üzerinden bir örnek verilmiştir.

Senaryo 1’de (hamile, evli olmayan, on beş yaşındaki kokain bağımlısı) öncelikle ihtiyacınız olan bilgiyi toplayın. Kokainin doğum öncesi etkilerini (2. Bölüm’de tanımlanmıştır), uyuşturucu bağımlılığının dinamiğini (1. Bölüm’de üzerinde durulmuştur) ve yenidoğanın genel ihtiyaçlarını (2., 3. ve 4. Bölüm’de ele alınmıştır) bilmenez gerekiyor. Bu tür bilgiler müdahale planlarınızı yaparken gerekli olan bilgiler konusunda size ipuçları verebilir.

İkinci adım kişisel değer ve yargılarınızı tanımlamanızdır. Değerlerinizi müracaatçılarınıza empoze etmemelisiniz. Mümkün olduğunca profesyonel etiğe uygun düşen kararlar almaya çalışın.

Son olarak, daha önce Şekil 1’de gösterildiği gibi, mümkün olan alternatifleri tanımlayın, her birinin getiri ve götürülerini hesaplayın ve etik açıdan en uygun olduğunu düşündüğünüz tercihi yapın. Bu alanlardaki yukarıda alıntılanan insan davranışı bilgisi müracaatçınızla birlikte etkin, etik kararları almanız için sormanız gereken sorulara sizi götürecektir. Senaryo 1’deki sorular şu şekilde olabilir:

- Müracaatçının uyuşturucu kullanımı ne şekilde gerçekleşmektedir?
- Çocuk üzerindeki potansiyel etkiler nelerdir?
- Müracaatçının uyuşturucu tedavi programına girmeye yönelik motivasyonu ne düzeydedir?
- Evli olmayan genç annelere yönelik uyuşturucu tedavi programı ve di-

ğer destek hizmetleri ile ilgili ne gibi kaynaklar bulunmaktadır?

- Eğer mevcut değilse, gerekli hizmetler başlatılıp geliştirilebilir mi?
- Çocuğun sağlığını en iyi hale getirmek için ne gibi kaynaklara başvurabilirsiniz?

Senaryo 2 ve 3'teki ikilemleri de benzer şekilde ele alabilirsiniz. İnsan davranışı

hakkında, durumun kavranmasında kullanılabilecek ne gibi kuramsal ve olgusal bilgilere sahipsiniz? Müracaatçı ve müracaatçının durumuyla ilgili ne gibi değer ve yargıları taşıyorsunuz? Siz ve müracaatçınız için ne gibi alternatifler bulunuyor? Her birinin getiri ve götürüleri neler? Bu soruları cevaplamak sizi etik açıdan en uygun alternatifi benimsemeye götürecektir.

KAVRAMSAL ÖZET

Kitapta Vurgulanan Önemli Kavramlar

İnsan çeşitliliği: İnsanın farklılıklarının geniş yelpazesi ve bunun insan davranışı üzerindeki etkisi.

Kültürel yetkinlik: “Sosyal hizmet uzmanı tarafından kullanılan, bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların kültürel ihtiyaçlarıyla ilgilenen belirli bir dizi bilgi, beceri, politika ve program üzerindeki uzmanlık.” (Lum, 2005, s. 4)

Baskı: Belirli bir grubun üyelerine adaletsiz ve aşırı derecede sınırlama ve kısıtlama getirme durumu.

Risk altındaki nüfus: Ortak olarak paylaştıkları belirli özellikleri nedeniyle toplumun geneline göre daha büyük bir baskı ve mahrumiyet riski altında bulunan insan grubu.

Güçlendirme: “Bireylerin kendi yaşam koşullarını iyileştirmek için eyleme geçebileceği kişisel, kişiler arası ya da siyasi gücün artırılması süreci.” (Gutierrez, 2001, s. 210)

Dayanıklılık: Bir bireyin, ailenin, grubun, topluluğun ya da kurumun sıkıntılı bir durumda kendisini toplayabilme ve ciddi bir sorun, karışıklık ya da güçlük altında bile işlevini sürdürebilme yeteneği.

İnsan hakları: Tüm insanların ırk, kültür ve ulusal köken ayrımı olmaksızın temel haklara ve buna göre muamele görme yetkisine sahip olduğunun kabul edilmesi.

Sosyal adalet: Mükemmel bir dünyada tüm yurttaşların aynı “haklara, güvenliğe, fırsatlara, sorumluluklara ve toplumsal faydaya” sahip olacağı düşüncesi (Barker, 2003, s. 405).

Eleştirel düşünce: Neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda bağımsız bir kararın alınabilmesi için “inanç ve eylemlerin dikkatli bir şekilde sorgulanıp değerlendirilmesi (Gibbs & Gambrill, 1999, s. 3).

Etik ikilemler: Etik ilkelerin birbiriyle çeliştiği ve tüm çözümlerin mükemmellikten uzak olduğu durumlar.

daki önemli anlayışları tanımlıyoruz. Ardından bu kavramların uygulama-daki yerini gösterecek şekilde çocuk istismarıyla ilgili bir vaka örneği sunuyoruz. Sonra, insanların çevredeki çoklu sistemlere dahil olmasını vurgulayarak, ekosistemler kuramına da katkı yapan ekolojik perspektifteki önemli kavramları tartışıyoruz.

Diğer birçok kuramın da insan gelişimi ve davranışının çeşitli yönlerine uygulanabileceği unutulmamalıdır. Bu tür kuramlar kitap boyunca iki içerikten biriyle; ya yaşamın belirli bir gelişimsel aşamasıyla ya da insanların toplumsal çevreleriyle olan etkileşimleriyle açıklanmaktadır. Aydınlatıcı Bilgi 1.7'de bu kuramların ve ele alındığı bölümlerin bir özeti verilmektedir.

Sistemler Kuramındaki Temel Kavramları Anlamak

Sistemler kuramının ve bu kuramın sosyal hizmet uygulamasıyla olan ilişkisinin anlaşılması için belirli terimler önemlidir. *Sistem, sınırlar, alt-sistem, dengeleşim (homeostaz), rol, ilişki, girdi, çıktı, geri bildirim, arayüz, ayrışma, entropi, negatif entropi* ve *eşsözlülük* bu terimlerden bazılarıdır.

Belirli bir düzen içinde bulunan ve işlevsel bir bütün oluşturacak şekilde karşılıklı ilişki içinde olan elemanlar kümesine *sistem* denir. Büyük bir ülke, bir kamu sosyal hizmet departmanı ve yeni evlenmiş bir çift bu sistemlere örnek olarak verilebilir. Öncelikli olarak toplumsal sistemler, yani insanlardan oluşan ve insanları etkileyen sistemler üzerinde duracağız.

Sınırlar bir varlığı diğerinden ayıran hudut ya da mesafeye denir. Örneğin, deriniz bağımsız, yaşayan bir sistem

olarak sizinle dış çevre arasında bir sınır oluşturur. Benzer şekilde, bu kitabı kullanan bir sınıftaki öğrencileri de bir sınır çevreler. Bu sınıfın ya bir parçasısınız ya da değilsinizdir.

Ebeveynle çocukları arasında da bir sınır bulunabilir. Ebeveynler aile reisliği yapar ve çocuklarına destek ve doygunluk sağlar. (4. Bölüm'de bu kavramın ve diğer kavramların aile sistemlerine uygulaması daha derinlemesine incelenecektir.) Büyük bir ilçe sosyal hizmet kurumundaki koruyucu hizmet uzmanları ile finansal destekte çalışanlar arasında da bir sınır bulunabilir. Bunlar belirlenmiş mesleki sorumluluklar ve hizmet sundukları müracaatçılar açısından birbirinden ayrılmış düzenli ve karşılıklı ilişki içerisindeki gruplardır. Her bir grup daha büyük olan sosyal hizmet kurumunun bir parçasıdır.

Daha büyük bir sistemin bileşeni olan ikincil ya da bağımlı sisteme *alt-sistem* denir. Buna dair bariz örnekler bir ailedeki ebeveyn ve kardeş alt-sistemleridir. Büyük bir sosyal hizmet kurumundaki koruyucu hizmet uzman grupları bir alt-sistemi, finansal destek uzmanları bir başka alt-sistemi oluşturur. Bu alt-sistemler belirli sınırlarla birbirinden ayrılmıştır, bununla birlikte daha büyük, bütün bir sistemin parçalarıdır.

Bir sistemin nispeten istikrarlı, sürekli bir dengeyi koruma eğilimine *dengeleşim (homeostaz)* denir. Eğer dengeyi bozan bir şey ortaya çıkarsa, sistem kendini yeniden ayarlayacak ve istikrarı sürdürecektir. Homeostatik bir aile sistemi işlevini sürdürecektir ve bir arada kalacak şekilde işleyen bir türdedir. Homeostatik sosyal hizmet kurumları varlığını sürdürecektir şekilde çalışan kurumlardır. Bununla birlikte, ne aile ne

AYDINLATICI BİLGİ 1.7

Bu Kitapta Ele Alınan Diğer Bazı Kuramsal Perspektiflerin Özeti

Aşağıda, bu kitapta sunulan bazı kavramsal çerçevelere ve kuramsal perspektiflere yer verilmiştir. Bulunduğu yerlerin kolaylıkla tespit edilebilmesi için alfabetik sırada verilmiştir. Belirli bir konuyla ilgili kuramlar o konu altında listelenmiştir.

Kuramsal Perspektif		Konum yaklaşımı	8
Afrika-merkezli perspektif ve dünya görüşü	5	Tarz yaklaşımı	8
Yaşlanma kuramları		Karakter yaklaşımı	8
Etkinlik kuramı	14	Öğrenme kuramı	4
Bağılantısızlık kuramı	14	Levinson'ın erkekler için yaşam yapısı ve geçiş kuramları	11
Genetik kuramlar	14	Marcia'nın ihtiyaçlar hiyerarşisi	11
Genetik olmayan hücrel kuramlar	14	Duygusal ve davranışsal problemleri ele alan tıbbi modeli	8
Fizyolojik kuramlar	14	Güdüleyici görüşme	10
Sosyal yeniden inşa sendromu kuramı	14	Neo-Freudcu psikanalitik perspektifler	3
Davranışsal kuramlar	3	Örgütsel kuramlar	
Glasser'in seçim kuramı	11	Otokratik model	12
Topluluk (makro) değişim modelleri	1	Eşitlikçi model	12
Topluluk kavramsal çerçeveleri		Tutucu perspektif	12
İnsan ekolojisi perspektifi	1	Koruyucu model	12
Sosyal sistemler perspektifi	1	Gelişimsel perspektif	12
Sosyo-piskolojik perspektif	1	İnsan ilişkileri modeli	12
Yapısal perspektif	1	Liberal perspektif	12
Çatışma perspektifi	12	Bilimsel yönetim modeli	12
Erikson'un psiko-sosyal kuramı	7,11,15	X ve Y kuramları	12
Feminist kuramlar	3	Z kuramı	12
Fawler'ın inanç gelişimi kuramı	7	Parten'in çocukların oyun gelişimi modeli	4
İşlevselci perspektif	12	Peck'in psiko-sosyal gelişim kuramı	11
Çeteler ve sosyolojik kuramlar	8	Fenomenolojik kuramlar	3
Gilligan'ın kadınların ahlaki gelişimi kuramı	7	Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı	3
Grup gelişim modelleri		Psiko-dinamik kuram	3
Bales modeli	8	İrksal/kültürel kimlik gelişimi kuramları (Howard-Hamilton & Frazier)	7
Garland, Jones ve Kolodny modeli	8	Cinsel yönelim gelişimi kuramları	
Schiller modeli	8	Biyolojik kuramlar	13
Tuckman modeli	8	Etkileşimsel kuramlar	13
Duygusal ve davranışsal problemleri ele alan etkileşimsel model	8	Psikolojik kuramlar	13
Etkileşimsel perspektif	12	Toplumsal Cinsiyetin Sosyal İnşası	9
Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı	7	Sosyal zeka	10
Liderlik kuramları		Sosyal öğrenme kuramı ve ahlaki gelişim	7
Dağıtılmış-işlevler yaklaşımı	8		

Bu aile dengeleşim kavramına örnektir. Aile bireylerinin farklı yaş ve ilgi alanlarına rağmen, aile bir arada kalmakta ve etkin bir şekilde işlev görmektedir.

de kurum mutlaka mümkün olduğunca iyi ya da etkin şekilde işleyecek diye bir kaide yoktur. Homeostasis yalnızca statükonun korunması anlamına gelir. Kimi zaman bu statüko etkisiz, verimsiz ya da ciddi şekilde problemlili olabilir.

Kültürel olarak belirlenmiş sosyal davranışa ve herhangi bir bireyler arası ilişkide kişiden beklenen davranışa *rol* denir. Bir sistemde yer alan her birey o sistemde bir rol üstlenir. Örneğin, sosyal hizmet uzmanı rolündeki bir kişiden, mesleğin etik kuralları doğrultusunda belirlenmiş belirli “profesyonel” ilkeler çerçevesinde davranması beklenir. Muhtemelen her birimiz çoklu sistemlerde yer aldığımız için sayısız rolü yerine getirmekteyizdir. Sosyal hizmet uzmanı aynı zamanda kendi aile sisteminde eşin ya da anne-babanın rolünü üstlenebilir. Bunun yanında, bu kişi Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği [Ankara] şubesinde

yönetim kurulu üyeliği, Minikler Ligi koçluğu ve Pazar Okulu öğretmenliği rollerini üstleniyor olabilir.

Duygusal alışveriş, iletişim ve davranışsal etkileşim örüntüleriyle şekillenmiş karşılıklı, dinamik, kişiler arası bağlantıya *ilişki* denir. Örneğin, bir sosyal hizmet uzmanının bir müracaatçıyla profesyonel bir ilişkisi olabilir. Müracaatçının ihtiyaçlarının karşılanması için iletişim kurar ve etkileşimde bulunurlar. İlişkiler herhangi bir boyuttaki sistemler arasında var olabilir. Bir müracaatçının bir kurumla ilişkisi olabilir, bir kurumun bir başka kurumla ilişkisi olabilir.

Girdi diğer sistemlerden gelen enerji, bilgi veya iletişimle ilgilidir. Ebeveyn bir çocuğun ilköğretim müdüründen, çocuğun beden eğitiminde kötü olduğuna dair girdi alabilir. Bir kamu kurumu devletten finansal kaynak şeklinde girdi alabilir.

Diğer yandan *çıkıtı*, bir sistemin girdiyi alması ve işleminin ardından, çevredeki diğer sistemleri etkileyecek şekilde karşılık vermesidir. Örneğin, bir sosyal hizmet kurumunun madde bağımlılarına yönelik çıktısı 150 saatlik bireysel danışmanlık, 40 saatlik grup danışmanlığı, 30 saatlik aile danışmanlığı, 10 saatlik bölge okullarında uyuşturucu eğitimi ve müracaatçılarla ilgili diğer kurumlarla yapılan 50 saatlik işbirliği olabilir. (11. Bölüm'de madde bağımlılığı ve bunun aile sistemleri üzerindeki etkileri üzerine daha ayrıntılı olarak durulacaktır.)

Çıkıtı teriminin sosyal hizmet eğitiminde sıklıkla kullanılan *ürün* kavramından niteliksel anlamda farklı olduğuna dikkatinizi çekeriz. *Çıkıtı*, bir sürecin sonuçları için kullanılan daha genel bir terimdir. Ürünler değerlendirilmenin amacı doğrultusunda ölçülen belirlenmiş değişkenlerdir. Örneğin, bir sosyal hizmet kurumunun ürünleri biraz önce belirtildiği gibi müracaatçıların bağımlılık yapıcı maddeleri kullanımında düşüşü, tedavi gören aile bireyleri arasındaki iletişimin arttırılmasını ve öğrencilere uyuşturucu eğitimi verilerek uyuşturucu ve alkol kullanımının azaltılmasını içerebilir. *Çıkıtı*, değeri olsa da olmasa da yapılan şeydir. Ürünler bir sistemin işleyişindeki olumlu etkilere karşılık gelir.

Bu metinde ele alınmasına devam edilecek bir mesele de, bir sistemin çıktılarının girdilere değer olup olmadığının değerlendirilmesinin önemidir. Bir kurum, örneğin, umduğu ürünlere ulaşabilmekte midir? Yoksa bu kaynaklar başka bir hizmet (*çıkıtı*) biçiminde daha iyi bir şekilde kullanılabilir mi?

Eğer madde bağımlılığı danışmanlık kurumunda tedavi gören müracaatçıla-

rın aynı ölçüde uyuşturucu ve alkol almaya devam ettiği tespit edilirse, tedavinin ne kadar etkili olduğu söylenebilir? Tedavinin pahalı olması durumunda, kurumun çıktısı girdinin değerini karşılar mı? Eğer kurum genel olarak müracaatçıların tedavisinde çok az ilerleme görüyorsa, kurumun kullanışlılığını sorgulamak zorundayız. Kurumun tedavi süreci daha iyi çıktılara ulaşmak için değiştirilmeli midir? Yoksa kaynakların (girdinin) başka bir kuruma veya tedavi sistemine yatırılması için kurum tamamen kapatılmalı mıdır?

Bir sistemin kendi performansı hakkında bilgi edindiği, girdinin özel bir biçimine *geri bildirim* denir. Problemleri işleyişle ilgili *olumsuz geri bildirimin* bir sonucu olarak, sistem herhangi bir sapma ya da yanlış düzeltmeyi seçebilir ve daha homeostatik bir duruma dönebilir. Örneğin, bir denetçi denetlediği sosyal hizmet uzmanına önemli bir kurum formunu yanlış doldurduğunu söyleyebilir. Bu, uzmana kendi davranışını düzeltmesi için fırsat sunar ve formu doğru bir şekilde doldurur.

Olumlu geri bildirim de aynı şekilde önemlidir. Bu tür geri bildirim bir sistemin kendini sürdürebilmesi ve iyiye gidebilmesi için neyi doğru olarak yaptığı konusunda bilgi almasını kapsar. Tarih sınavından 100 üzerinden 97 not alması bir altıncı sınıf öğrencisine ders içeriğinin büyük bir kısmını edindiği bilgisini verir. Bir federal ödeneği alan kurum bu tür bir kaynağı almayı hak edecek bir plan geliştirdiği yönünde geri bildirim almış olur.

İki sistemin (bireyler, aileler, gruplar, kuruluşlar ya da topluluklar gibi) birbiriyle temas kurduğu ya da iletişime geçtiği noktaya *arayüz* denir. Örneğin, evlat edinme kurumundaki bir öğre-

tim görevlisi ile onun gözetimi altındaki bir stajyer öğrenci arasında yapılmış yazılı sözleşme bir arayüzdür. Dönemin başlangıcında, dönemle ilgili planlar ve amaçlar üzerinde konuşurlar. Öğrenciye hangi görevler verilecektir ve ne düzeyde bir performans beklenmektedir? Öğrencinin alan danışmanının yardımıyla, yazılı bir sözleşme bu beklentileri açıklığa kavuşturur. Sözleşmeler genellikle, insanlar arasında yapılan, ilişkilerinin belirli bir dönemini kapsayan amaç, prosedür, teknik, zaman dilimi ve çift taraflı sorumluluklarla ilgili, yazılı, sözlü ya da üstü kapalı uzlaşmaları içerir.

Öğrenci vize sınavında D notu alır. Hüsrana uğramasına rağmen, kendini geliştirmesi için hâlâ yarım dönemi vardır. Öğretim görevlisiyle stajyer arasındaki arayüze odaklanmak (bu olayda, dönem başında yaptıkları sözleşmedir) öğrencinin stajyerliğindeki kötü performansıyla ilgili ne yapılabileceği konusunda bir yön çizer. Öğretim görevlisi ve öğrenci, danışmanın da yardımıyla sözleşmedeki maddeleri gözden geçirerek problemlerin ve beklentilerin ayrıntılarına inebilirler. Öğrenci nerede hata yapmıştır? Öğretim görevlisi öğrencinin hangi beklentilerini karşılayamamıştır? Ardından, dönemin geri kalanıyla ilgili öğrencinin performansını dikkate alarak yeni bir sözleşme yapabilirler.

Alan deneyiminde “tamam mı devam mı” demek yine de öğrenciye kalmıştır. Ne var ki, arayüz (sözleşme) probleme yaklaşımda açıkça tasarlanmış araçlar sunar. Öğretim görevlisinin ve danışmanın öğrenciye belirsizce “performansını arttırması” gerektiğini söylemesinin muhtemelen pek faydası olmayacaktır. Bunun yerine, öğrenci-öğretim görevlisi sözleşmesinde arayüzün tanımlanması ve kullanılması problemin alt edilmesi için belirli bir araç sağlar.

Arayüzler bireysel sistemler arasında yapılanlarla sınırlı değildir. Her boyuttaki sistemlerin birbiriyle etkileşimini niteleyebilirler. Örneğin, öğrenci kontenjanı açan evlat edinme kurumuyla stajyer öğrenciyi yerleştiren üniversite sosyal hizmet programı arasında bir arayüz bulunmaktadır. Bu arayüz iki büyük sistemin ayrı ayrı sorumluluklarını ve beklentilerini dikkate alan belirli anlaşmaları içermektedir.

Bir sistemin basitten karmaşığa olan yönelimine *ayrışma* denir. İlişkiler, durumlar ve etkileşimler zaman içinde daha karmaşık (kompleks) olma eğilimindedir. Örneğin, belirli bir ailenin yaşamına her geçen gün yeni bir deneyim ekler. Yeni bilgiler edinilir ve yeni fırsatlar keşfedilir. Ailenin yaşamı daha karmaşık hale gelir. Bir sosyal hizmet kurumu da zaman geçtikçe daha detaylı politikalar ve programlar geliştirebilir.

Bir sistemin dağılma, tükenme ve yok olma eğilimine *entropi* denir. Hiçbir şey sonsuza dek sürmez. İnsanlar yaşlanır ve sonunda ölür. Genç aileler yaşlanır ve çocuklar kendi ailelerini kurmak üzere evden ayrılırlar. Zaman geçtikçe, daha yaşlı unsurlar ve sistemlerin yerini nihayetinde yenileri alır.

Bir sistemin büyüme ve gelişmeye yönelik sürecine *negatif entropi* denir. Et-kisi açısından, entropinin tersidir. Bireyler büyüdükçe fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak gelişirler. Sosyal hizmet kurumları büyür ve yeni programlar, müracaatçılara doğru gelişir.

Eşsonluluk, aynı yere varan birçok yol olduğunu ifade etmek için kullanılır. Tek bir düşünce tarzında kapalı kalmamak önemlidir. Her durumda alternatifler mevcuttur. Bunlardan bazıları diğerlerinden daha iyi olabilir, fakat yine de alternatifler vardır. Mesela, bir sosyal

hizmet uzmanı olarak bir aile için gerekli kaynakları çeşitli yollardan bulabilirsiniz. Maddi destek, konut yardımı, gıda pulları, bağışlar, hayır işleri bunlar arasındadır. Çeşitli kurumların sunduğu alternatifler arasında seçim yapmak zorunda olabilirsiniz.

Sistem Kavramlarının Bir Çocuk İstismarı Vakasında Uygulanması

Horney ailesiyle ilgili aşağıdaki vaka örneği potansiyel bir çocuk istismarı durumunu oluşturmaktadır. İlgili bahiste çeşitli sistem kavramları (italik olarak verilmiş) değerlendirme ve aileyle görüşmelerin başlaması sürecinde uygulanmaktadır. Çocuk istismarının ilgili dinamiklerin anlaşılması için sistem kavramlarının uygulanabileceği birçok durumdan yalnızca biri olduğu unutulmamalıdır. Karşılaşabileceğiniz diğer sorunlar arasında istenmeyen hamilelik, uyuşturucu ve alkol kullanımı, intihara meyillilik, ağır hastalık, yoksulluk, zihinsel engellilik (eskiden zeka geriliği olarak tabir edilen), aile içi şiddet, ırk ayrımcılığı ve hastalık ya da ölüm sonucu girilen yas bulunmaktadır.

Temel Problem

Bayan Green Noel çörekleri pişirirken yan dairede Bay Horney'in oğlu Jimmy'ye bağırdığını duydu. Bayan Green son derece rahatsız oldu. Daha altı yaşında olan Jimmy ağlıyordu. Ardından Bayan Green kamçı ya da kemer sesine benzeyen keskin şaklama sesleri duydu. Bu durum ilk kez olmuyordu, ne var ki komşularının işine karışmayı hiç sevmezdi. Geçen yaz Jimmy'nin ve onun dört yaşındaki kız kardeşi Sherry'nin kol ve bacaklarında garip çürük izleri gördüğünü hatırladı. Artık buna katla-

namazdı. Sonunda telefonu eline aldı ve bildiklerini sosyal hizmet Merkezine anlattı. Durumu kimin bildirdiğini Horneylerin bilmemesini istedi. İhbarın gizli kalacağı güvencesini aldı. Eyalet yasası şüpheli çocuk istismarı ya da ihmali durumlarında ihbar eden kişinin isteği doğrultusunda gizlilik güvencesi vermektedir.

İnceleme

Samantha Chin olayla ilgili Koruyucu Hizmetler uzmanı olarak görevlendirildi. Bayan Green ihbarda bulunduktan iki gün sonra Horneylerin evine gitti. Bay ve Bayan Horney evdelerdi. Bayan Chin muhtemel bir çocuk istismarını incelemek için geldiğini söyledi.

Ardından aile *sisteminin* işleyişini değerlendirme süreciyle devam etti. Bay ve Bayan Horney bu sistemdeki ebeveyn *alt-sistemini* oluşturunuyordu. Bayan Chin bu alt-sistemden *girdi* talep etmişti.

Harry Horney otuz sekiz yaşındaydı. Mavi bir gömlek ve tulum giymiş, uzun boylu, şişmanca, saçları dökülmüş bir adamdı. Aksi bir ses tonuyla konuşuyordu, fakat işbirliği için çok istekli olduğunu ifade etti. Nefesinde de hafif bir bira kokusu vardı.

Marion Horney otuz iki yaşında, so-luk, zayıf, tatlı dilli bir kadındı. Bayan Horney doğruca uzmana baktı, kararlı bir şekilde başını salladı ve işbirliği için istekli olduğunu söyledi. Buna rağmen, kendisine bir şey söylendiğinde ya da soru sorulduğunda çoğu zaman Bay Horney'e riayet ediyordu.

Bayan Chin çocuklarla görüşmek istediğini söyledi. Çocuklar birlikte büyük aile *sistemi* içinde kardeş *alt-sistemini* oluşturunuyordu. Çocukların kol ve bacaklarında kamçı izine benzer

yaralar tespit etti. Bay Horney'e çocuklarda bu izlerin nasıl oluştuğu sorulduğunda, televizyonda maç izlerken ya da uyumaya çalışırken sürekli gürültü yaptıkları cevabını verdi. Hayatla baş etmek istiyorlarsa disiplini öğrenmeleri gerektiğini belirtti. Sadece onları kemerle biraz dövmüş ve böylece onlara bir ders vermişti. Bu muamele babasının kendisine yaptığından farksızdı. Komşularının çocuklarını nasıl yetiştireceğine burnunu sokmaması gerektiğini de ekledi. Bu yorum ailenin kendisinin daha büyük bir *topluluk sisteminin* nasıl bir *alt-sistemi* olduğunu yansıtıyordu ve bu yönüyle dikkatten kaçmadı.

Bayan Chin devletin amacının çocukları istismar ve ihmalden korumak olduğu cevabını verdi. Devletle aile arasındaki *arayüz* Bayan Chin'in temasıydı. İstismar ya da ihmal şüphesi bile olsa yurttaşların ihbarda bulunmaya teşvik edildiğini açıkladı. Bayan Chin ihbarda bulunanların isimlerinin gizliliğinin eyalet yasası tarafından korumaya alındığını ekledi.

Disiplin konusunda ne düşündüğü sorulduğunda, Bayan Horney çocukları cezalandırma yöntemi konusunda kocasına katıldığını söyledi. Bay Horney asıl disiplini kuran kişiydi, Bayan Horney tek yaptıklarının kontrolü ve saygıyı sağlamak adına çocuklara bir iki ders vermek olduğunu düşünüyordu.

Çocuklar

Jimmy aşırı derecede tepkisiz bir çocuktur ve yaşına göre çelimsizdi. Kendisine soru sorulduğunda göz temasından kaçınıyor ve tek kelimelik cevaplar mırıldanıyordu. Babası odaya girmesini veya odadan çıkmasını söylediğinde, söyleneni çabucak ve sessizce yapıyordu. Annesi okulda okumayla ilgili sorun yaşadığını belirtti.

Diğer yandan Sherry aşırı istekli ve agresif bir çocuktur. Bir şey yapması söylendiğinde, ilk olarak isteği duymazdan geliyor ve kendi işine devam ediyordu. Ebeveyni sesini yükseltene değin itaat etmeyi reddediyordu. O noktada başını kaldırır ve çok yavaş bir şekilde söyleneceğini yapardı, genellikle de birçok ikazdan sonra. Diğer zamanlarda, Sherry anne babasının giysilerini çekiştirerek dikkatlerini çekmeye çalışırdı. Bas bas bağırır ve konuşmalarını bile bölerek yiyecek gibi şeyler isterdi.

Ebeveyn Geçmişi ve Mevcut Durum

Bayan Chin, doğru bir değerlendirmenin yapılabilmesi için Horneylere kendileriyle, geçmişleriyle ve birbirleriyle olan ilişkileriyle ilgili çeşitli sorular sordu. Bay Horney on kişilik bir aileden geliyordu. Babası çok içiyordu ve çocuklarını disipline sokmak için sık sık kemerle dövüyordu. Çok yoksul olduğunu ve yaşamının büyük bir kısmında çalışmak zorunda olduğunu hatırlıyordu. On altı yaşında liseyi bırakmıştı çünkü çelik fabrikasında iş bulabilecek bir yaşta idi.

Bayan Horney yoksul bir aileden geliyordu, babası o üç yaşındayken evi terk etmişti. Kendisine sürekli sataşan ve eziyet eden iki erkek kardeşi vardı. Annesini sessiz, kendi fikirlerini pek belli etmeyen bir kadın olarak tanımlıyordu. Aile her zaman bolluk içinde yaşamıştı. Bayan Horney on yedi yaşındayken Bay Horney'le evlenmek için liseden ayrılmıştı. O vakitler Bay Horney yirmi üç yaşındaydı ve yedi yıl önce çelik fabrikasında çalışmaya başladığından beri altı iş değiştirmişti.

Horneylerinki kolay bir evlilik değildi. Yoksulluk, sürekli işsizlik, sürekli iş değiştirmelerle geçmişti. Bay Horney on dokuz ay önce yerel bir traktör fab-

rikasındaki seri üretim işinden atılmıştı. Ailenin rahata alışmış olmasından “iğrendiğini” söylüyordu. Sık sık iş değiştirmiş olmasına rağmen, şimdiye kadar hiç destek olmadan bu günlere gelebilmişti. Fakat bu kez yeni bir iş aramayı bırakmıştı. Bayan Horney’le kendi problemleri üzerine konuşmayı sevmediğini, çünkü bu şekilde kendini güçsüz ve yetersiz hissettiğini söylüyordu. Aslında sohbet ettiği ve birlikte bir şeyler yaptığı arkadaşları da yoktu. Son zamanlarda yaptığı tek şey televizyon izlemek, uyumak, bira içmektir. Daha gündüzden reality şovları izlemeye başlıyordu.

Bayan Horney kaderine razı olmuştu. Kocasını ne derse onu yapıyordu. Bayan Chin’e kendine hiçbir zaman çok güvenmediğini söylemişti. O ve Bay Horney’in asla pek konuşmadığını söylemişti.

Horneyler şu anki dairelerinde altı aydır oturuyorlardı. Yine de, her zamanki gibi kirayı ödemekte zorlanıyorlardı ve yakın zamanda taşınmak zorunda kalabilirlerdi. Ailenin gideri gelirini aşıyordu. Bu açık ailenin *home-stazını* ya da istikrarını ve etkin bir şekilde işlev görmesini etkileyebilirdi. Çok sık taşınmak herhangi bir muhitte arkadaş edinmelerini zorlaştırmıştı. Bayan Horney her zaman yalnız bir insan olduğunu söylemişti.

İnsan Davranışının Değerlendirilmesi

Bir çocuk istismarı olayının değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken etkenler arasında fiziksel ve davranışsal göstergeler ve istismarcı aileleri karakterize eden toplumsal işleyişin belirli yönleri bulunur. Bayan Chin’in, doğru ve etkin bir müdahaleyi planlamadan önce, bu ailenin davranışlarını anlaması gerekiyordu. Bunun yanında, hangi kaynakların ya da *girdinin* aileye yardımcı

kullanılabileceğini bilmesi gerekiyordu.

İstismarın Fiziksel Göstergeleri Tanımlar tıbbi, sosyal, yasal vurgulara göre değişse de, temelde çocuk istismarı “bakan kişi tarafından kasten verilen zarardır.” (Crosson-Tower, 2010, s. 96) İstismarın fiziksel göstergeleri arasında çürükler ve kemer izleri, yanıklar, derin kesikler ve iç travmalar bulunur (Crosson-Tower, 2010; Downs, Moore, & McFadden, 2009).

Bir çocuktaki yaralanmanın istismar sonucu mu yoksa basit bir kaza sonucu mu olduğunu tespit etmek çoğu zaman zordur. Örneğin, morarmış bir göz anne babanın vurmasıyla değil de beyzbol topunun çarpmasıyla da gerçekleşmiş olabilir. Bununla birlikte, belirli etkenler çocuk istismarına kanıt oluşturur. Bunlar arasında, tutarsız bir tıbbi tedavi geçmişi, gelişimsel olgunlukla uyuşmayan yaralanmalar (örneğin, on sekiz aylık bir kız çocuğunun daha yürümeyi bile beceremezken düşüp ayağını kırması mantığa sığmaz) ve garip bir şekilde tekrarlanan yaralanmalar (örneğin, bir dizi küçük sigara yanığı ya da çeşitli düzeylerde iyileşmiş bir dizi çürük izi) bunlar arasındadır.

Jimmy ve Sherry’nin olayında, kemer izine benzer çürükler kol ve bacaklarda açıkça görülüyordu. Daha ileri soruşturmanın ardından, uzman bunların çocukların ailesindeki disiplin amaçlı dayaklar sonucu gerçekleştiğini fark etti. Bu tür durumlarda yapılacaklar çoğu zaman uzmanın takdirine kalmıştır. Bu meselede disipline yönelik ebeveyn haklarıyla çocuğun hakları ve esenliği karşı karşıyadır. Uzman durumu değerlendirmeli ve istismarın olup olmadığına karar vermelidir.

Davranışsal İstismar Göstergeleri Bayan Chin’in çocuk istismarıyla ilgili

yalnızca fiziksel göstergeleri değil, istismara uğramış çocuklarla ilgili davranışsal göstergeleri de bilmesi gerekiyordu. Bu tür davranışlar “normal” davranıştan ayrılır. İstismar edilen çocukların gösterdiği normal dışı davranışı ayırt edebilmesi için normal davranışın parametrelerini bilmesi gerekiyordu.

İstismar edilen çocuklar çoğu zaman aşırı itaatkar ve edilgen olurlar (Crosson-Tower, 2010; Kolko, 2002). Eğer bir çocuk itaat etmeye aşırı meyilli ve/veya çok fazla sessizse, bu durum istismar göstergesi olabilir. Bu tür çocuklar düşük bir karakter sergileyerek daha fazla istismardan kaçınıyor ya da istismarcının dikkatini çekmemeye çalışıyor olabilirler. Jimmy bu davranışların bazılarını sergilemişti. Disipline edilmekten korktuğu için olabildiğince masum bir karaktere bürünmüştü. Zarar görmekten kaçınması bakımından bu kendisi için makul bir davranıştı.

Diğer yandan Sherry ise agresif, dikkat çekmeye çalışan bir yaklaşım sergiliyordu. İstismara uğrayan çocuklar tarafından gösterilen bir diğer tür davranış kalıbı budur (Crosson-Tower, 2010; Kolko, 2002). Anne babası sesini yükseltene değin onların direktiflerine uymayı reddediyordu ve çoğu zaman da ikaz edilmesi gerekiyordu. Ayrıca onları çekiştirerek ve çılgılık atarak dikkat çekmeye çalışıyordu. Bu yaklaşım da istismar edilen belirli çocuklara özgüdür. Sherry diğer yollardan dikkat çekmeyi başaramadığında, gereksiz yere saldırganlık gösteriyordu.

İstismar edilen çocuklarda tipik olarak görülen bir başka sendrom ise gelişim geriliğidir (Kolko, 2002; LeVine & Sallee, 1999). Daha geri bir gelişimsel aşamada da kalabilirler, “bebekçe konuşma, altını ıslatma ve parmak emme gibi davranışları” “içinde bulundukları durumla başa çıkmak adına” (Crosson-

Tower, 2010, s. 107) sergileyebilirler. Jimmy yaşına göre ufak tefekti ve okulda zorluk çekiyordu. Bayan Chin’in gelişimsel geriliklerin farkına varabilmesi için altı yaşındaki bir çocuğun normal gelişimsel parametreleriyle ilgili bilgi sahibi olması gerekiyordu. Aynı zamanda bu tür geriliklerin potansiyel bir istismar vakasının göstergeleri olduğunu bilmesi gerekiyordu.

Ailenin Sosyal İşlevselliği Yalnızca çocukların değil, ebeveynlerin de değerlendirilmeye tabi tutulması gerekir. Bir uzman ebeveynlerin davranışında hem kişisel hem de çevresel etkenlerin etkisinin farkında olmalıdır. Ancak bu şekilde bu etkenler müdahale hedefine konabilir ve istismarcı davranışlar değiştirilebilir.

İstismarla ilgili kişisel ebeveyn etkenleri arasında karşılanmamış beslenme ve güven ihtiyacı, tecrit etme ve çocuk yetiştirmedeki eksiklikler bulunur (Crosson-Tower; Kemp, 1998; Kolko, 2002). Bayan Chin görüşmesinde hem annenin hem de babanın tecrit edilmiş ve yalnız olduğunu fark etti. Duygusal açıdan sırtını yaslayabilecekleri kimse yoktu. Gerilimlerini düzgün ve zararsız bir şekilde atabilecekleri bir yerleri yoktu. Her ikisi de kendi ailelerinde doğru çocuk yetiştirme pratiğini görmemişti. Bay Horney aşırı disiplini, sert ve cezalandırıcı olmayı görmüştü. Bayan Horney itaati ve edilgenliği öğrenmiş, ne yaparsa yapsın başkaları üzerinde bir etkisi olmayacağına inanmıştı.

Çevresel etkenler de bu vakanın değerlendirilmesinde eşit derecede önemlidir. İstismarla ilgili belirli etkenler çoğu durumda destek sistemlerinin eksikliği, evlilikte sorunlar ve yaşamdaki bunalımlarla ilgilidir (Crosson-Tower, 2010; Kemp, 1998). Hayat daha zor ve

karmaşık hale gelebilir. Olumsuz anlamda *ayrışma* meydana gelebilir.

Bu ebeveyn yeterli bir destek sistemi geliştirememişti. Sık sık taşınmaya bağlı olarak, komşularıyla ve ait oldukları topluluk *sistemleriyle ilişkilerini* geliştirememişlerdi. Aynı şekilde duygusal destek için birbirlerine de dönmemişlerdi. Bir evlilik ilişkisinde nasıl etkin bir iletişim kurulacağını hiçbir zaman öğrenmemişlerdi. Son olarak, yaşamlarında ciddi bir yoksulluk ve işsizlik bunalımı baş göstermişti. Tüm bunlar istismar durumuna katkıda bulunmuştu.

Eldeki Kaynaklarla Bağlantıların Kurulması

Bayan Chin çeşitli uygulama yönelimlerini göz önüne aldı. Eldeki seçenekler dahilinde *eşsonluluk* dikkate alınır. Elbette, müracaatçı topluluk sisteminde eldeki kaynaklar hayati öneme sahiptir. Eğer kaynaklar mevcut olmasaydı, Bayan Chin bir hayli ikilemde kalabilirdi. Doğru kaynakların geliştirilmesi için yardımda bulunmalı mıydı? Eğer öyleyse, ne tür kaynaklar? Nasıl ilerleme sağlayabilirdi? Tüm bunlar müracaatçıların içinde yaşadığı daha geniş bir sosyal sistemler bütününe odaklanmayla ilgilidir.

Bununla birlikte, Horney'lerin topluluğu belirli kaynak girdisi imkanlarını barındırıyordu. Horney'lerin sosyal izolasyonunun azaltılması için bir İsimli Ebeveynler grubu ve çeşitli sosyal gruplar bulunuyordu. (Çocuklarını istismar eden ya da ihmal eden ailelere yönelik olan Adsız Ebeveynler, Adsız Alkolikler gibi bir kendine yardım kuruluşudur.) Horneylerin benlik saygılarını ve evlilikteki iletişimlerini arttırmak adına birey ve aile danışmanlık hizmetleri mümkündü. Bir ev yönetim uzmanı Bayan Horney'i ziyaret ederek ev iş-

lerini ve çocuk bakımını daha girişken bir şekilde yürütmesi üzerine teşvikte bulunabilirdi. Aynı zamanda kişisel destek sağlayabilirdi. Ebeveyn Etkin Eğitimi Horney'lerin sert disiplin yerine ebeveynlik becerilerini öğrenmesi için kullanılabilirdi. Son olarak, Bay Horney yeniden iş araması yönünde teşvik edilebilirdi. Kurumdaki bir istihdam uzmanı alternatif iş imkanlarını fark etmesini ve kovalamasını sağlayabilirdi. Buradaki amaç Horney'lerin *negatif entropiye* ulaşmasını sağlamaktı.

Bayan Chin Horney'lerle bu alternatifler üzerine görüştü. Esas olarak, onlara *girdi* ve *geri bildirim* sağladı. Birlikte neyin mümkün ve gerçekçi olduğunu tespit ettiler. Ardından ilk olarak neyin hedeflenmesi gerektiğine karar verdiler. Bay Horney iş araması için biraz yardım alabileceğini, önceliğinin bu olduğunu belirtti. Kurumdaki meslek uzmanıyla yeniden iş aradığını bildirmek üzere görüşmeyi kabul etti. Bayan Horney evi ziyaret eden bir ev yönetim uzmanı fikrini sevdi. Bunun işleri yapmasında yardımcı olacağını, aynı zamanda sohbet edebileceği birisi olacağını düşündü. Her ikisi de bir deneme olarak Adsız Ebeveynler grubuna katılmayı kabul etti. Evlilik danışmanlığı ya da Etkin Ebeveyn Eğitimi'yle şimdilik ilgilenmiyorlardı, fakat bunları da ilerisi için akıllarında bulunduracaklardı.

Etik Soru 1.2

Çocuğa kötü muameleden şüphelenildiğinde, çocukların kendi evinde kalmasına izin verilmeli midir? Çocuğa kötü muamelede ne ölçüde risk çok fazla risk anlamına gelir? Çocukların evlerinden alınması onlarda ne tür etkilere yol açar?

Ekolojik Perspektif: Önemli Kavramlar

Sistemler kuramından alınan terimlere ek olarak, ekolojik perspektifteki kavramlar da ekosistem kuramına katkıda bulunmaktadır. Ekolojik perspektif kimi yönlerden sistemler kuramının bir dalı ya da yorumu olarak düşünülebilir. Ekolojik bir yaklaşım sosyal hizmet perspektifi içerisinde daha spesifik bir dünya görüşü kazandırır. Bireyler ve birey aile sistemlerinin çevreleri içerisindeki işleyişine daha fazla vurgu yapar. Ayrıca, ekosistemler kuramına *başça çıkma* gibi insan davranışını anlamada çok önemli olan terimler kazandırır. Diğer yandan, sistemler kuramı ise daha geniş bir perspektif sunabilir. Bir sosyal hizmet kurumundaki dinamiklerin ya da bütün bir devletin işleyişini anlamak üzere kullanılabilir.

Arayüz, enerji girdisi ve *çakışma* gibi bazı sistemler ve ekolojik terimler dikkatinizi çekecektir. Özünde bunların anlamları özellikle de insanların çevreleri içerisindeki işlevleri söz konusu olduğunda birbirine oldukça yakındır.

Ekolojik perspektifte yer alan ve burada tanımlanan bazı temel terimler *toplumsal çevre, işlem, enerji, arayüz, uyum sağlama, başça çıkma* ve *karşılıklı bağımlılık*tır.

Sosyal Çevre

Sosyal çevre bireyleri yönlendiren koşullar, şartlar ve insan etkileşimlerini içerir. Bireylerin hayatta kalmak ve gelişmek için bu çevreyle etkin bir etkileşimde bulunmaları gerekir. Sosyal çevre toplumun ya da kültürün sunduğu fiili fiziksel koşulları içerir. Kişinin yaşadığı yerin türü, yaptığı işin türü, kullanılabilen para miktarı ve insanları bağlayan yasalar ve toplumsal kurallar bu kapsamdadır. Sosyal

çevre aynı zamanda aile, arkadaşlar, çalışma grupları ve devletler gibi insanların temasa geçtiği bireyleri, grupları, kurumları ve sistemleri içerir. Sağlık hizmeti, barınma, sosyal yardım ve eğitim sistemi gibi toplumsal kurumlar da bu sosyal çevrenin diğer yönleridir.

İşlemler

İnsanlar çevrelerindeki diğer kişilerle iletişimde ve etkileşimde bulunurlar. Bu etkileşimler işlem olarak bilinir. İşlemler, ortada iletilen ve değiş tokuş edilen bir şeyler olduğu için etkin ve dinamiklidir. Olumlu ya da olumsuz olabilirler. Olumlu bir işleme örnek, çok sevdiğiniz birinin sizin sevginize karşılık verdiği- nin ortaya çıkmasıdır. Bir başka olumlu işlem, iki haftalık çalışma sonunda bir ödeme yapılmasıdır. Olumsuz işleme bir örnek, bir işte on beş yıllık çalışmanın ardından atılma durumudur. Bir başka olumsuz işlem örneği çok havlayan köpeğinizden rahatsız olarak polise şikayette bulunan komşunuzdur.

Enerji

İnsanlarla çevreleri arasındaki etkin ilişki kurmaya yönelik doğal güce *enerji* denir. Enerji girdi ya da çıktı biçiminde var olabilir. Girdi bir insanın yaşamına dahil olan ve o yaşama katkıda bulunan enerji biçimidir. Örneğin, sağlığı kötüye giden bir yaşlı hayatta kalması için gerekli olan günlük işleri yerine getirebilmesi için gerekli olan temel fiziksel ve duygusal destek biçimindeki girdiye ihtiyaç duyabilir. (15. ve 16. Bölüm'de sağlık ve yaşam kalitesi için gerekli olan çevresel girdilerin önemi tartışılmaktadır.) Bir başka girdi örneği, bir öğretmenin öğrenciye dönem ödeviyle ilgili geri bildirim vermesidir.

Çıktı ise, bir insanın yaşamından kaynaklanan ya da ondan bir şeyleri koparan enerji biçimidir. Örneğin, ebeveynler çocuklarına bakmak için büyük enerji sarf edebilirler. Aynı şekilde bir kişi, desteklediği siyasetçinin kampanyasında gönüllü olarak çaba ve zaman haralayabilir.

Arayüz

Ekolojik perspektifteki *arayüz* sistemler kuramındakiyle aynıdır. Bireyle çevre arasında gerçekleşen etkileşimle aynı noktada yer alır. Değerlendirme sürecinde, değişim için doğru etkileşimlerin hedeflenmesi adına arayüz odağı açıkça belirlenmelidir. Örneğin, evlilik danışmanına giden bir çift başlangıçta çocukların nasıl yetiştirileceği konusunda anlaşmazlık yaşadıklarını belirtiyorlar. Daha fazla araştırma yapılması sonucunda, asıl problem -yani duygularını birbirlerine iletmedeki yetersizlikleri- açığa çıkıyor. Gerçek problem olan iletişim eksikliği bir bireyin diğerini etkilemesindeki arayüzdür. Eğer arayüzün hedeflenmesinde yanlışlık yapılırsa, asıl probleme gelene değin çok fazla zaman ve enerji israfı yapılabilir. (12. Bölüm'de çiftler ve aileler bağlamında iletişimin önemi üzerinde durulmaktadır.)

Ekolojik perspektif ise, bireyler ve aileler gibi küçük gruplarla ilgili arayüzleri vurgulaması bakımından sistemler kuramından ayrılır. Ekolojik perspektifin arayüz kavramının yalnızca topluluklar ve kurumlar gibi büyük sistemlere uygulanması daha zordur.

Uyum Sağlama

Etraftaki çevresel koşullara uyum sağlayabilme yetisi *uyum sağlama* (adaptasyon) olarak adlandırılır. Bu kavram

değişimi ifade eder. Kişinin etkin bir şekilde işlev görmeye devam etmesi için değişmesi ya da yeni koşullara uyarlanması gerekir. Sosyal hizmet uzmanları yeni bir eşe, yeni bir işe ya da yeni bir komşuya uyum sağlama sürecinde sık sık insanlara yardımcı olurlar. Uyum sağlama genellikle çaba biçiminde enerjiyi gerektirir. Sosyal hizmet uzmanları çoğu zaman insanların enerjilerini yönlendirmelerine yardımcı olur ve böylece daha üretken olmalarını sağlarlar.

Yalnızca insanlar çevrelerinden etkilenebilir, çevre de uyum sağlama sürecinde insanlar tarafından etkilenir. İnsanlar başarılı bir şekilde uyarlanabilmek için çevrelerini değiştirirler. Örneğin, bir kişi barınak olmaksızın Montana'da kışın doğal çevrede hayatta kalmakta zorlanabilir. Bu yüzden, Montana'da yaşayanlar araziye temizleyerek ve ısıtma sistemi olan binalar inşa ederek çevrelerine müdahale ederler. İçinde yaşayabilmek için çevrelerini değiştirirler. Uyum sağlama bu anlamda hem bireyi hem de çevreyi içeren iki yönlü bir süreçtir.

Başa Çıkma

Problemlerin üstesinden gelmek için mücadeleyi ifade eden Uyum sağlama biçimine *başa çıkma* denir. Uyum sağlama hem olumlu hem de olumsuz yeni koşullara verilen karşılıklarla ilgili olabilirken, başa çıkma insanların karşılaştıkları olumsuz deneyimleri ifade eder. Örneğin, kişi ebeveyninden birinin ani ölümüyle, ailede eve para getiren kişinin işini kaybetmesiyle, topluluğa zarar veren çetelerle ya da büyük oranda düşen hayati önemdeki kamu destek ödemeleriyle başa çıkmak zorunda olabilir.

İnsanların geliştirmesi açısından en az beş tür başa çıkma becerisi önemlidir (Barker, 2003). İlk olarak, insanların iyi

KAVRAMSAL ÖZET

Ekosistemler Kuramında Öne Çıkan Sistem ve Ekolojik Perspektif Kavramları

Sistemler Kuramı Kavramları

Sistem: İşlevsel bir bütün oluşturmak üzere düzenli ve karşılıklı ilişki içerisinde bir araya gelmiş elemanlar dizisi.

Sınırlar: Bir varlığı diğerlerinden ayıran hat ya da mesafe.

Alt-sistem: Daha büyük bir sistemin bileşeni olan ikincil ya da bağlı bir sistem.

Dengeleşim (homeostaz): Bir sistemin nispeten istikrarlı, süregelen bir denge durumunu koruma eğilimi.

Rol: Herhangi bir kişiler arası ilişkide bir insandan beklenen kültürel olarak yerleşmiş davranış ya da yönelim.

İlişki: Duygusal alışveriş, iletişim ve davranışsal etkileşim örüntüleriyle karakterize olan çift taraflı ve dinamik kişiler arası bağlantı.

Girdi: Diğer sistemlerden içeri akışı olan enerji, bilgi ya da iletişim.

Çıktı: Girdiyi aldıktan ve işledikten sonra bir sistemin verdiği, çevredeki diğer sistemleri etkileyen karşılık.

Geri bildirim: Bir sistemin kendi performansı hakkında (olumlu ya da olumsuz) bilgi aldığı özel bir girdi biçimi.

Arayüz: Herhangi bir boyuttaki iki sistemin birbiriyle temas kurduğu ya da iletişime geçtiği nokta.

Ayrışma: Bir sistemin daha basit olandan daha karmaşık varlığa geçiş eğilimi.

Entropi: Bir sistemin dağılma, çökme ve yok olma eğilimi.

Negatif entropi: Bir sistemin gelişme ve ilerlemeye yönelik süreci.

Eşsonluluk: Aynı sona varan çeşitli yollar olduğu gerçeği.

Ekolojik Perspektif Kavramları

Sosyal çevre: İnsanları yönlendiren koşullar, şartlar ve insan etkileşimleri.

İşlemler: İnsanların çevredeki diğer kişilerle iletişim kurduğu ve etkileşime geçtiği araçlar.

Enerji: İnsanlar ve çevre arasında etkin bir şekilde ilişkilenebilirliğe yönelik doğal güç.

Arayüz: Bir birey ve çevre arasındaki etkileşimin gerçekleştiği kesin nokta.

Uyum Sağlama: Etraftaki çevresel koşullara uyum sağlama yetisi.

Başa çıkma: Problemlerin üstesinden gelmeye yönelik mücadeleyi ifade eden bir uyum sağlama biçimi.

Karşılıklı bağımlılık: Her insanın çevresindeki insanlarla olan ortak bağları.

bir şekilde işlevlerini sürdürecektir olan bilgileri ısrarla talep etmesi ve edinmesi gerekir. Örneğin, hastalanan yaşlı bir insanın sağlık yardım haklarını nasıl elde edeceğini bilmesi gerekir (bkz. 16. Bölüm). İkincisi, insanların gelecekte

üzerine düşünme ve plan yapma yönündeki başa çıkma becerilerine sahip olmaları gerekir. Örneğin, işini kaybeden bir kişinin bir başka iş bulmak üzere plan yapabilmesi gerekir. Üçüncü olarak, başa çıkma becerileri duyguları kontrol

etmeyle ilgilidir. Örneğin, önemli biriyle girilen küçük bir tartışma bağışma, tırnaklama ve yumruklamanın olduğu büyük bir kavgayla sonuçlanmamalıdır. Dördüncüsü, insanların ihtiyaçlarının acil bir şekilde karşılanması dürtüsüyle başa çıkabilmesi gerekir. Örneğin, bir aile yeni bir televizyon seti almadan önce haftanın sonunda sofrada yiyecek olmasını sağlayacak şekilde gelir bütçesi yapmalıdır. Son olarak, başa çıkma becerileri problemleri bir duruma yaklaştırmada alternatif yolların bulunmasını ve her bir alternatifin getiri ve götürülerinin değerlendirilmesini içerir.

Sosyal hizmet uzmanlarından birçok durumda müracaatçıların başa çıkma becerilerini geliştirmek üzere yardımcı olmaları istenir. Yardım sürecindeki esas unsurlardan biri alternatiflerin değerlendirilmesi için müracaatçılarla birlikte çalışılması ve onlar için en iyi olanın seçilmesiyle ilgilidir. Alternatiflerin değerlendirilmesi bu bölümde daha önce ele alınmıştır.

Karşılıklı Bağımlılık

Son ekolojik kavram olan *karşılıklı bağımlılık*, her insanın diğer kişilerle olan ortak bağılılığıdır. Bir birey toplumsal çevredeki diğer bireylere ve birey gruplarına karşılıklı olarak bağımlı ya da bağılıdır.

Bir insan diğer insanlar olmaksızın varlığını sürdüremez. İşadamları besin üretilmesinde çiftçiye ve malları satın alması için müşteriye ihtiyaç duyar. Çiftçi tohum, alet ve diğer gerekli şeyleri alırken para bulmak için işadamlarına ihtiyaç duyar. Çiftçi işadamlarının müşterisi haline gelir. İnsanlar özellikle ileri sanayi ülkelerinde karşılıklı bağımlıdır; hayatta kalmak için birbirlerine ihtiyaç duyarlar.

İnsanların Sosyal Çevredeki Çoklu Sistemlerle İlişkisi

İnsanların sosyal çevreleriyle sürekli ve dinamik olarak nasıl etkileşimde bulunduklarını daha önce göstermiştik. Sosyal hizmet değerlendirmesi "Müracaatçının değişim isteğini ifade etmesine rağmen problemin devam etmesine neden olan belirli durum nedir?" sorusunu yanıtlamaya çalışır. Ekosistemler yaklaşımı bu durumun birçok yönünün değerlendirilmesi adına bir perspektif sunmaya çalışır. Müracaatçılar, aile, grup, kurum ve topluluk gibi diğer sistemlerden etkilenir ve onlarla dinamik etkileşimlere girerler. Şekil 1.3'te müracaatçıların sosyal çevredeki diğer sistemlerle olan dinamik etkileşimleri betimlenmektedir.

Her bir birey aile, grup, kuruluş ve topluluklardan oluşan çoklu sistemlerde yer alır.

ŞEKİL 1.3 Çoklu Sistemlerle İlişkili İnsan Davranışı

Mikro, Mezzo ve Makro Sistemler

İşlevsel bir bütün oluşturmak üzere karşılıklı ilişki içinde bir araya gelmiş elemanlar dizisine sistem denir. Amaçlarımız doğrultusunda bu kitap boyunca üç temel sistemi birbirinden ayıracağız: mikro, mezzo ve makro sistemler. Geniş anlamda, bir insan biyolojik, psikolojik ve toplumsal sistemleri gerektiren bir sistem türüdür. Tüm bu sistemler etkileşimlidir. Sosyal hizmet uygulamasına mikro yönetim bireyin ihtiyaçlarına, problemlerine ve güçlü yanlarına odaklanmayı gerektirir. Ayrıca bireyin sorunları nasıl ele alabileceğini, çözümler üretmesini, elinden geleni yapmasını ve mümkün olan en etkin tercihleri yapmasını vurgular. Mikro uygulama ise bir bireyle birlikte çalışma ve kişinin işlevlerini arttırmayla ilgilidir. Mikro sistemlerle ilgili meseleler bu kitap boyunca işlenmiştir. Örnekler arasında fiziksel ve psikolojik gelişim ve olgunluk (yaşam süresi boyunca biyolojik ve psikolojik sistemler üzerine olan tüm bölümler), kadınların şiddet sonrasında toparlanmaları (9. Bölüm), gey veya lezbiyen bir kişi olarak kimlik gelişimi (13. Bölüm) ve yas süreci yönetimi (15. Bölüm) bulunmaktadır.

Aile, iş grubu ve diğer toplumsal gruplar gibi herhangi bir küçük gruba *mezzo sistem* denir. Kimi zaman değerlendirme süreçleri için mikro sistemle (birey) bireyin yer aldığı mezzo sistem (küçük grup) arasındaki meseleleri ayırtırmak zordur. Bunun nedeni bireylerin kendilerine yakın diğer kişilerle son derece bütünsel etkileşimlere girmeleridir. Birçok vakada, mikro sistem ve mezzo sistemle ilgili meseleler arasında keyfi bir ayırım yapılacaktır. Bu metindeki mezzo sistemlerle ilgili içeri-

ğe örnekler arasında okul çocuklarında akranlarla oyun ve katılımın önemi (4. Bölüm), gruplarda sosyal hizmet aracılığıyla güçlendirme (8. Bölüm), sözlü olmayan iletişimin işlevleri (11. Bölüm) ve yaşlılarla ilgili aile meseleleri (15. Bölüm) bulunmaktadır.

Küçük gruptan daha büyük bir sisteme *makro sistem* denir. Bir makro yönetim insanların kaynaklara ve yaşam kalitesine ortalama erişimin etkileyen toplumsal, siyasi ve ekonomik koşullara denir. Sosyal hizmette makro pratik ise insanların yaşadığı toplumsal ve ekonomik içeriği geliştirmek için gayret edilmesiyle ilgilidir. Bu metinde makro sistemlerin ve insanların hayatını nasıl etkilediğinin örnekleri arasında kürtajla ilgili politikaların etkileri (2. Bölüm), engelli insanları ilgilendiren yasalar (3. Bölüm), toplumsal ve ekonomik adaleti geliştirmeye yönelik stratejiler (5. Bölüm), şiddet gören kadınlara karşısında toplumun tutumu (9. Bölüm) ve yaşlılarla ilgili günümüzdeki hizmetler (16. Bölüm) bulunmaktadır.

Mikro ve Makro Sistemler Arasındaki Etkileşimler

Birey mikro sistemleri de sürekli ve ciddi bir biçimde toplumsal çevre içinde etkileşimde bulunduğu makro sistemler tarafından etkilenmektedir. İki tür başlıca makro sistem bireysel müracaatçıları etkilemektedir: *Topluluklar* ve *kuruluşlar*. Bu ikisi içi içe geçmiştir.

“Birbirlerine bir şekilde bağlayan ortak yanları bulunan ve diğerlerinden ayırt edilebilen belli sayıdaki insana” *topluluk* denir. Ortak özellik insanların yaşadığı bir muhit, iş gibi insanların paylaştığı bir etkinlik ya da “etnik aidiyet” gibi bir bağ olabilir (Homan, 2011, s. 8).

İnsanlar ve çevreleri makro düzeydeki sosyal, politik ve ekonomik koşullardan etkilenirler. Burada insanlar sağlık bakım yardımlarını protesto etmektedirler.

Bir bir ortak amaç uğruna çalışmak ve çeşitli birimler arasında ayrılmış belirli iş etkinliklerini yerine getirmek için yapılandırılmış insan gruplarına *kuruluş* denir. Kuruluşlar genellikle kimin dahil olup kimin olmadığı konusunda açıkça belirlenmiş üyeliklere sahiptir.

Müracaatçı etkileşimlerinin, bunları içine alan birçok sistemle birlikte önemini vurgulamıştık. Özellikle alana yeni olan uygulamacılar açısından, mikro ve mezzo sistemlere odaklanmak daha kolaydır. “Klinik” yaklaşım bireyleri küçük gruplar ve aileler bağlamında değiştirmeye çalışmayı hedefler.

Sosyal hizmetin özgün ve önemli bir yönünün de makro sistemlerin müracaatçı birey sistemleri üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi olduğunu vurgulamıştık. Büyük sistemlerle olan uygula-

manın açıkça altını çizen iki büyük kuramsal perspektif kurumsal kuram ve topluluk kuramıdır.

Kurumsal kuram kuruluşların nasıl işlediği, bir kuruluşun görevinde başarılı olmasında neyin yararlı neyin zararlı olduğunu ve insanları kurumsal amaçlara neyin yönlendirdiğiyle ilgilenir. Kurumsal kuramdaki bazı yaklaşımlar yönetim ve liderlik tarzları üzerinde odaklanırken, diğerleri de kurumsal hiyerarşi, planlama, istihdam yapıları ve bütçe üzerine odaklanmaktadır. Kuruluş olarak değerlendirilen gruplar arasında, amacı işlerliğini sürdürmek ve belli amaçlara erişmek olan, personel, politikalar ve prosedürlerle ilgili neredeyse her yapı bulunur. Örneğin, okullar, kamu sosyal yardım şubeleri ve zihinsel engelli yetişkinlerin bulunduğu

dört grup evi işleten bir kurum bu tür kuruluşlardandır.

İkinci kuramsal çerçeve olan *topluluk kuramının* iki öncelikli bileşeni bulunmaktadır. Birincisi, toplulukların yapısıyla ilgili perspektifleri içerir. Belirli bir topluluğu oluşturan nedir? Sınırları nasıl belirlenir? Teksas gibi belirli coğrafi sınırları olan bir topluluğu düşünebilirsiniz ya da sosyal hizmet uzmanları topluluğu, askeri topluluk, sanal grup gibi ortak düşünceleri, ilgi alanları ve birbirine bağlılığı olan bir topluluk olabilir.

Topluluk kuramının ikinci dayanağı topluluk içindeki sosyal hizmet uygulamasıyla ilgilidir. Uygulamacılar topluluk hizmetlerini ve koşullarını nasıl ilerletebilirler? Sosyal hizmet uzmanlarının topluluklarındaki müracaatçıların yaşam kalitesini arttırmaları için ne tür beceriler edinmeleri gerekir?

Bundan sonraki paragraflarda topluluklar ve topluluk kuramları tartışılacaktır. Bu bölümde kuruluşlar ele alınacak ve kuramsal kuramlar 12. Bölüm'de anlatılacaktır.

İnsan Davranışı ve Topluluk Makro Sistemleri

İnsan davranışı her zaman bir topluluk kapsamında gerçekleşir. "Birbirlerine bir şekilde bağlayan ortak yanları bulunan ve diğerlerinden ayırt edilebilen belli sayıdaki insanı" (Homan, 2011, s. 8) topluluk olarak tanımlamıştık. İnsanlar birbirleriyle etkileşim halinde yaşar ve gelişirler. Davranışları sürekli olarak etraflarındaki insanları etkiler ve bu insanlardan etkilenir. Yaşam süresi boyunca bir bağlam olarak topluluk makro sistemlerinin önemi nedeniyle, topluluk kuramlarının tanıtılmasına ve bu topluluklarla çalışılmasına özel bir yer ayıracağız.

Topluluk tanımının, topluluğun kimi ve neyi içerdiği açısından son derece geniş olduğu unutulmamalıdır. Bir bina bloğunda yaşayan insanlara topluluk denebilir mi? Yoksa topluluk ortak meselelere, problemlere ve kaygılara sahip bir grup insan mıdır? Örneğin, sosyal hizmet topluluğundan, fiziksel engeli olan insanların topluluğundan söz edilebilir. *Topluluk* sözcüğü belirli bir etnik, kültürel veya ırksal grup anlamına mı gelmektedir? Bir topluluk ne kadar büyük veya ne kadar küçük olabilir? Amerika Birleşik Devletleri topluluk olarak değerlendirilebilir mi?

Muhtemel anlamların geniş yelpazesi nedeniyle, verdiğimiz kapsamlı tanımla ilgili üç temel kavram üzerine burada odaklanacağız. Birincisi, belirli bir grup insan söz konusudur, bu yüzden belirli bir toplulukta yer alan bireylerin listesini oluşturabiliriz. İkincisi, bu grupta ortak olan bir şeyler mevcuttur. Bu ortaklık değerler, kaynaklar, hizmetler, çıkarlar ya da konum şeklinde olabilir. Üçüncüsü, topluluğun ortaklığı nedeniyle bireyler bir şekilde etkileşime girerler ya da böyle bir potansiyele sahiptirler.

Sosyal hizmet perspektifinden bu kavramlar çok önemlidir. Bir topluluk yurttaşları birbirini güçlendirmek adına birlikte çalışmak üzere, ortak sorunlarını çözmek üzere ya da ortalama yaşam kalitelerini arttırmak üzere organize olabilir. Sosyal hizmet uzmanları makro uygulama becerilerini kendi belirledikleri amaçlara ulaşmak adına yurttaşları harekete geçirmek üzere kullanabilirler.

Bu kitapta toplulukların önemli çeşitli bağlamlar üzerinden vurgulanacaktır. Örnekler arasında topluluğun cinsellik eğitimi sağlaması (6. Bölüm), sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak için geliştiri-

len topluluk stratejileri (5. Bölüm), gey ve lezbiyenlerin kimliklerini rahatlıkla açıklayabilmesi ve topluluk oluşturmaları (13. Bölüm) ve topluluğun yaşlılara karşı tutumu (15. Bölüm) bulunmaktadır.

Topluluk Kavramsal Çerçevesi

Topluluklar çeşit çeşittir. Yirmi katlı devasa şehir sosyal konutları projesini düşünün. Diğer uçta ise, her evin en aşağı 750.000 \$ maliyetle en az 16.000 m² üzerine inşa edilmesini gerektiren şehir dışı muhitleri düşünün. Şimdi de binlerce insanın her biri birkaç blok olan alanlarda çalışmasını, market alışverişini yapmasını, yemek yemesini, uyumasını, oynamasını tahayyül edin. Son olarak, çiftçilerin bireysel olarak besi hayvanı yetiştirdiği ve tonlarca tahıl hasadı yaptığı kırsal çiftlik topluluklarını düşünün.

Bu büyük zıtlıklara rağmen, toplulukları açıklamak için çeşitli kuramsal perspektifleri kullanabilir ve bu toplulukların nasıl işlediği üzerine daha fazla şey anlayabiliriz. Burada, coğrafi temeldeki topluluklara odaklanacak ve bunları dört temel yoldan ele alacağız. Bu kuramsal perspektifler şunlardır: Yapısal, sosyopsikolojik, insan ekolojisi ve toplumsal sistemler (Fellin, 2001a, 2001b; Kirst-Ashman, 2011; Martinez-Brawley, 1995; Rothman, 1987).

Yapısal Perspektif

Belirli bir topluluğun sınırlarına ve o topluluğu yöneten kurallara yapı denir. Yapısal perspektif bireylerin topluluk çevrelerine nasıl uyum sağladığına ve onları yönetenlerle nasıl bağ kurduklarına odaklanır. Toplulukların üç boyutu önem taşımaktadır.

Birincisi, topluluklar *siyasi varlıklardır*, kasaba, şehir, köy, semt ya da eyalet

gibi organize kamu birimleridir (Martinez-Brawley, 1995; Streeter, 2008). Yerel idareler yurttaşları üzerinde, devlet ya da eyalet yönetiminin yerel üzerinde, ulusal yönetimin ise tüm bu yönetimler üzerinde kontrolü bulunur. Topluluklar, siyasi varlıklar olarak “birçok siyasi ve toplumsal işlevi yerine getirir, merkezi güç olarak devletle bireyi uzlaştırır.” (Martinez-Brawley, 1995, s. 539)

Siyasetle ilgili ikinci boyut *güçtür* (Homan, 2011). Biraz önce belirtildiği gibi, yapısal perspektif büyük birimlerin daha küçük birim ve alt-sistemler üzerinde nasıl güç ve kontrol uyguladığına odaklanır. Topluluklarla ilgili yapısal perspektif “topluluktaki nüfuz, ekonomik kaynak, statü ya da ayrıcalıkların eşitsiz dağılımına” (Rothman, 1987, s. 309) işaret eder. Topluluklar çeşitli derecelerdeki büyük güçlere sahip yönetsel birimlerin alt-sistemleri, yurttaşlar da eşitsiz güçlere sahip toplulukların alt-sistemleridir. Banka müdürü, şirket CEO’su (baş yönetici) ya da hekim gibi daha zengin yurttaşlar fakir ve işsiz yurttaşlara göre daha fazla güce ve toplulukta olup bitenlerle ilgili etkiye sahiptirler. Benzer şekilde, seçilmiş görevliler bir makamda bulunmayan yurttaşlara göre daha büyük güce sahiptir.

Yapısal yaklaşımla ilgili üçüncü boyut toplulukların *coğrafi organizasyonu* ile ilgilidir. Nüfus belli bölgelerde yoğunlaşmış mıdır yoksa daha dağınık halde midir? İş ve yerleşim bölgeleri nerede konumlanmıştır? Bir topluluğu diğerinden ayıran sınırlar nelerdir?

Sosyopsikolojik perspektif

Bir toplulukla ilgili sosyopsikolojik perspektif üyelerinin kendilerini nasıl hissettiğini ve birbiriyle nasıl etkileşimde bulunduğuyula ilgilenir (Longres,

Topluluklar kültürel kutlamalar ve insan etkileşimi için önemli bir bağlam sağlarlar. Buradaki kalabalık Los Angeles'daki Çin Mahallesi'nin giriş kapısında Çin Yeni Yılı için gerçekleştirilen geçiş törenini izlemekte.

2008; Martinez-Brawley, 1995). İnsanların ilişkilerine ve topluluklarına olan hisleri önem taşır. Yerleşimciler ne ölçüde kendilerini topluluklarına ait hissediyorlar? Komşularıyla etkileşimde bulunurlar mı yoksa kendilerini izole ve yalnız mı hissediyorlar? Çevrelerine uyum sağlayabiliyorlar mıdır? Irksal veya diğer türlü bir ayrımcılığa maruz kalıyorlar mıdır, bu durum onların topluluklarındaki yabancılaşmasını artırıyor mudur? Kendilerini ne kadar güvende hissediyorlardır? Kendilerini ayrımcılık, suç, şiddet mağduru olarak mı görüyorlardır yoksa çevrelerini kontrol edebilen üretken üyeler olduklarını mı düşünüyorlardır?

Bu noktada sosyopsikolojik bir perspektiften görülebilecek bir örnek akla gelmektedir. Kırk iki yaşındaki Fabian, büyük bir şehrin kıyısında küçük

bir orta batı kasabası mahallesi olan Butterbrickle'da, ana caddedeki mütevazı evinde yaşamaktaydı. Doğuşta beynin aldığı hasardan kaynaklanan bir engellilik olan serebral palsi hastalığı vardı ve kas koordinasyonsuzluğu ve konuşma gücüğü yaşamaktaydı. Hareketleri son derece kısıtlı olduğundan, evini tekerlekli sandalyenin ulaşabileceği hale getirmişti. Kendini topluluğunun tamamlayıcı bir parçası hisseden akıllı, cana yakın ve girişken bir bireydi. Sosyobiolojik bir perspektiften bakıldığında, kendisinden büyük bir bütün olan topluluğun önemli bir parçası olduğunu hissediyordu. Çevresiyle nasıl baş edeceğini kavramıştı. Yöresindeki kasaba insanların destek ve ilgisi nedeniyle kendini rahat hissediyordu.

Fabian'ın engelliliği olan kısıtlı hareket ve özel tuvalet ihtiyaçları özellikle

küçük Butterbrickle'da iş bulmasını zorlaştırmıştı. Bu nedenle, aylık kira ödemesi ve temel harcamaları için yeterli olan, fakat eğlence ve sosyal aktivitelere yetmeyen SSI (Ek Güvenlik Geliri) ödemelerine bağımlıydı. Küçük bahçesinde oyalanmayı seviyordu ve oldukça verimli bir bahçeci olmuştu. Her yaz, komşuları çiçeklerinin güzelliğinden, renklerinden, bolluğundan övgüyle söz ediyorlardı. Fabian'ın aklına birdenbire bir fikir geldi: Bu hobisini kârlı bir işe dönüştürse ne olurdu? Neden çiçeklerini satıp düşük gelirini önemli ölçüde yükseltmiyordu ki? Bir ilan asıp, ön bahçesindeki testere tezgâhına tahta raf ayarlayıp üzerini bir sürü saksı çiçeğiyle kapladığında, "Fabian'ın Olağanüstü Çiçekleri" ortaya çıkmış oldu. Birçok müşteri yoğun ilgi gösterdi ve Fabian kendini küçük bir ek güvenlik geliri kazanır halde buldu.

Fakat yakın komşular Fabian'ın bir ikamet yerini ticari mülke çevirip, kendi mülklerinin değerini düşürmesi ve park sorunu yaratmasıyla çileden çıkmıştı. Çiçeklerini takdir etmek yerine ticari girişimini bir an önce durdurmasını talep ettiler. Fabian reddetti. Sonuç olarak, komşular mahalle yöneticisine "sürekli bahçe satışının" arsa düzenlemelerini ihlal ettiği şikâyetinde bulundular. Yönetici Fabian'la irtibata geçti ve özel izin almadığı koşulda işini sonlandırmasını söyledi.

Fabian kendini savunmayı tercih etti. Mahalle yönetimine bu tür bir izin başvurusu için gerekli bilgileri sundu ve görüşme talep etti. Tüm komşular haberdar edildi ve onlar da görüşmede hazır bulundu. Birçok sorunun ve ateşli bir tartışmanın ardından, yönetim sonunda Fabian'a özel izin vermeye karar verdi. Göz önünde bulundurdıkları

noktalardan biri Fabian'ın özel fiziksel ihtiyaçları nedeniyle herhangi bir yerde iş bulmakta zorlanmasıydı.

Fabian'ın komşuları yine de kızgındılar, onunla konuşmayı bıraktılar ve varlığını görmezden geldiler. Ekonomik durumunu düzeltmiş ve bağımsızlığını elde etmişti. Bununla birlikte, sosyobiyolojik bir perspektiften bakıldığında topluluktaki toplumsal kabulü ve duruşu son derece zarar görmüştü. Topluluktaki komşularıyla kendini artık "biz" duygusuyla değerlendirmiyordu.

Etik Soru 1.3

Fabian'ın çiçeklerini satmaya devam etmesine izin verilmesi doğru muydu? Komşuların hakları ne ölçüde ihlal edilmişti? En iyi çözüm neydi?

İnsan Ekolojisi Perspektifi

Bir toplulukla ilgili insan ekolojisi perspektifi "özellikle mekansal organizasyon açısından -yani insanların ve hizmetlerin nasıl dağıtıldığı açısından- nüfustaki ilişkilere odaklanır. Vurgu, topluluktaki 'iş bölümü' -meslek grubu, topluluk içi, topluluklar arası mesleki tabakalaşma türleri üzerindedir." (Fellin, 2001b, s. 119) Ekolojik yaklaşım çevrenin insanın gelişimini, etkileşimini ve yaşam kalitesini nasıl etkilediğini göz önünde bulundurur.

Bu görüş hem nüfusun coğrafi alanda nasıl dağıldığına, hem de bireylerin birbiriyle ve toplumsal çevreleriyle nasıl etkileştiğine ağırlık verir. Bu etkileşimin bir kısmı kaynaklara erişimle ilgilidir. Herhangi bir toplulukta, bazı nüfus grupları kaçınılmaz bir biçimde kaynaklara diğerlerinden daha fazla erişime sahiptir. Bazı ekolojik kavramları bu bölümde daha önce ele almıştık. Toplu-

luk makro sistemlerinde kullanılan diğer kavramlar arasında *rekabet*, *ayrım* ve *bütünleşme* (Fellin, 2001b, s. 119; Streeter, 2008, s. 354) bulunmaktadır.

Rekabet topluluk üyelerinin “ticari, endüstriyel, kurumsal ve yerleşimsel amaçlarla toprağın kullanımı . . . [ve] yer avantajı” (Fellin, 2001b, s.119) için çekişmesi üzerinde durur. Her topluluğun yalnızca bir düzeyde alanı ve kaynağı mevcuttur. Bu nedenle insanlar paylarını elde etmek ya da en azından hayatta kalmak için rekabet ederler. Bildiğimiz gibi, bireylerin kaynakları açısından büyük eşitsizlikler bulunmaktadır. Kimileri yoksul ve evsizken kimileri zengin ve güç sahibi olabilir.

Ayrım, belirli ortak özellikler (ırk, etnisite ya da din gibi) nedeniyle, toplumsal baskı, kısıtlayıcı yasalar ya da kişisel tercihler yoluyla mesafeli davranma veya izolasyondur. Diğer yandan, çeşitli grupların (farklı ırk ve etnik geçmişlerden gelenler de buna dahildir) tek ve işlevsel bir bütüne doğru bir araya gelme sürecine *bütünleşme* denir.

Rekabet, ayrım ve bütünleşme gibi bu tür ekolojik kavramlar bir sosyal hizmet uzmanı olarak bir topluluğu tüm üyelerine karşı adilliğini ve destekleyiciliği açısından analiz etmenizi sağlar. Fellin (2001b) “bu gruplardaki üyeliğin insanların yaşam kalitesini olumlu ve olumsuz açıdan etkileyebileceğini” belirtmektedir. İnsanlar yaşamdaki şansları, iş fırsatları, toplumsal ve maddi kaynaklara erişimleri, toplumsal ilişkileri yoluyla topluluklardaki toplumsal konumlarından fayda veya zarar görürler.” (s. 121)

Topluluklara insan ekolojisi perspektifinden yaklaşmak toplumda diğerlerine göre daha az kaynaklara (etkide, daha az enerjiye) sahip olan insanların

karşılaştığı problemlere odaklanmanızı sağlar. İnsanların büyük topluluğun makro sisteminde neden belli biçimlerde davrandığının anlaşılması için elverişli bir değerlendirme mekanizması sunar. Buna ilişkin bir örnek aynı metropolit toplulukta, farklı geçmişlere sahip iki ayrı ailede yetişmiş kişilerin yaşam koşulları ve tepkileriyle ilgilidir. Fred ve Ed, her ikisi de otuzlu yaşlarında olan iki kardeşti. Milwaukee bölgesinin kırsal kesiminde büyümüşlerdi. Her ikisi de iyi bir eğitim sisteminden, yeterli para desteğine sahip orta sınıf konumundan ve üniversite eğitiminden yararlanmışlardı. İkisi de tam zamanlı çalışıyordu, bir ev alabilecek gelire sahipti, ev ve araba taksitlerini zamanında ödeyebiliyordu ve hatta bir miktar da tasarruf yapıyordu.

Ed, on dokuz yaşında Doug adında bir küçük kardeşi olan Ursula’yla evliydi. Ursula ve Doug Milwaukee’nin güney yakasında bulunan yoksul bir şehir mahallesinde, tek ebeveynli bir ailede yetişmişlerdi. Kaynaklar sınırlıydı. Çok az kaynağa erişimi olan okulları, üniversite eğitime devam edebilmeleleri için gerekli olan akademik becerileri kazandıramıyordu. Doug on altı yaşına geldiğinde liseyi bıraktı. Ursula liseyi bitirdi. Her ikisi de asgari ücretle fast food dükkanlarında çalıştılar. Ed’le evlendikten sonra Ursula’nın ekonomik durumu önemli ölçüde düzeldi. Doug banyoyu aynı dairedaki sekiz diğer erkekle paylaştığı tek göz bir odada yaşıyordu.

İlk yıllarda, Fred ve Ed sosyal sınıf bakımından Ursula ve Doug’dan ayrışıyordu. “İnsanlar arasında sosyo-ekonomik statü ve yaşam tarzı gibi ölçütlerle belirlenen eşitsizlikleri ifade etmek için *sosyal sınıf* tabiri kullanılır.” (Fellin, 2001b, s. 121) Sosyal sınıfın göstergeleri arasında

ise genellikle iş türü, eğitim seviyesi, gelir düzeyi ve tipik yaşam tarzı yer alır. Ursula evlendikten sonra daha yüksek bir sosyal sınıfın parçası olmuştur.

Bir aile toplanmasında, Ed, Ursula, Doug ve diğer akrabalar Fredlerde bir araya gelmişti. Bu olay bireylerin bulunduğu bir arayüz durumundaydı. Birkaç saatlik yeme içmenin ardından, Doug öfkesini yansıtmaya başladı. Fred ve Ed'in olanaklarına hiçbir zaman sahip olmadığı ve asla da olamayacağı için hiddetlendi. Ed ve Ursula Doug'ı sakinleştirmeye çalıştılar. Pek işe yarar gibi gözükmüyordu. Sonrasında, Doug lanet okuyarak ve küfrederek Fred'in 2009 model kırmızı Mustang'ine vurdu. Ardından 1999 model külüstür Dodge Neon'una atladı, endişelenen kız kardeşi ve kayınbiraderi onu durduramadan hızla uzaklaştı.

Bu hikayenin gösterdiği gibi, bir toplulukta kaynaklara erişimin insan davranışı üzerinde derin etkileri olabilir. topluluklar ve insanların bu topluluklardaki statüsü yaşam kalitesi üzerinde hayati öneme sahiptir. Bazı kişiler Doug'ın yaşamdaki konumunu ilerletmek üzere çabalamış olması gerektiği kanaatine varabilirler. Doug'ın Fred ve Ed'in keyfini sürdürdüğü yaşam tarzına ulaşması ne ölçüde zordur? Doug'ın kayınbiraderininkine benzer bir yaşam kalitesine erişebilmesi ne kadar mümkündür?

Bu hikayeye bir not olarak Doug alkol problemi yaşamaya başladı. Sonunda bardaki bir adamla şiddetli bir kavgaya girdi ve adam onu dizkapağından vurdu. Bunun sonucunda Doug asgari ücretli işlerde azami çalışma potansiyelini azaltan kalıcı kısmi bir sakatlığı ortaya çıktı. Arabanın tamiri 3.500 \$'a mal oldu ve Fred kaza sigortasının 500

\$'lık tenzili muafiyet kısmını ödemek zorunda kaldı. Sonrasında Ed ve Ursula Doug'ın öfke patlamalarından korktukları için onunla çok az temas kurdular.

Etik Soru 1.4

Ekonomik eşitsizlik ne kadar adildir? Doug öfkesini böyle şiddet içeren bir şekilde göstermek zorunda mıydı? Doug'ın ekonomik ve ekolojik statüsünü yükseltmek için, eğer mümkünse, bir şey yapılabilir miydi?

Bir sosyal hizmet uzmanı olarak müracaatçılarınızın ikamet ettiği topluluk makro çevresini araştırma sorumluluğunuz bulunmaktadır. Elbette, sizi ilgilendiren belirli müracaatçıların bireyler olarak ne tür işlevlerde bulunduklarıdır. Fakat onların yaşadığı çevredeki etkenler de görmezden gelinemez. Topluluk bağlamında insan davranışının değerlendirilmesi geniş bir yelpazedeki müracaatçıları etkileyen daha büyük meselelere çözüm önerilmesi için önemlidir. Bundan sonraki kısımda bir uygulamacı olarak topluluk çevreleri içinde geliştirebileceğiniz bazı belirli amaçlar açıklanacaktır.

Toplumsal Sistemler Perspektifi

Toplumsal sistemler perspektifi topluluğun birbiriyle etkileşimde bulunduğu çeşitli toplumsal alt-sistemlerin nasıl analiz edileceği üzerinde durmaktadır. Müracaatçıları büyük topluluk sistemi bağlamında görmenizi sağlar. Homan (2008) toplumsal sistemler kuramının topluluklara nasıl uygulandığı üzerine şu yorumda bulunmaktadır:

Her organizma -bir şehir, bir mahalle, bir birey- besleyici öge ve diğer enerji biçimlerindeki sürekli girdiyi gerektiren

bir sistemdir. Sistem gelişmek, üretmek, yaşamını sürdürmek ve kararlılığını sağlamak için enerji alır. Kararlılığın ya da dengenin sağlanması herhangi bir sistemin temel kaygılarından biridir. Bir sistem denge dışı durumu hissedildiğinde harekete geçer. Sistem dengesini yeniden kazanmak üzere harekete geçebileceği gibi, başlatıcı dengesizliği yaratan ihtiyaç ya da huzursuzluk olmadan da harekete geçebilir. Geçici bir uyarlanma ya da uyum (örneğin toptan bir yenilemenin gerektiği yerde çatlakların doldurulması, asıl ihtiyaçları iş olan yoksul insanlara ücretsiz yemek büfelelerinin kurulması gibi), sistemin tanımlayamadığı ya da yeterli ölçüde baş edemediği kronik koşullara sistemin geçici yanıtlar vermeye sürüklenmesi olabilir. Bir sistem kendisini etkileyen koşulların daha fazla farkına vardığında ve dengesizlik kriz boyutlarına vardığında (örneğin, kötü yollarda trafik kazaları sonucu gerçekleşen ölümlerin artması ya da çocuklar arasındaki belirgin açlık düzeyi) radikal eylemlerde bulunma ihtimali artacaktır...

Sistem aldığı girdiyi işledikçe bu enerji etkinlik (çalışma gibi) olarak, yeni girdi arayışı olarak (finansal yatırım, işletme gelişimi ya da ev inşası ya da yenilemesi gibi) dışa vurulan üretken çıktıya dönüştürülecek ya israf biçiminde (örneğin, yok olan mahallelerdeki harap evlerin yıkılması) ıskartaya ayrılacaktır. (s. 31-32)

Topluluklarla ilgili sistemler perspektifinin güçlü yanlarından biri arasındaki bağlantılar üzerinde durmasıdır. Topluluklardaki öncelikli toplumsal birimler ya da alt-sistemler arasında "aileler ve sosyal gruplar gibi informal alt-sistemlerin yanında, işletmeler, devlet birimleri, kiliseler, okullar, sağlık kuru-

luşları ve sosyal yardım kuruluşları gibi formel kuruluşlar" (Fellin, 1995, s.32) bulunur. Müracaatçılarla diğer topluluk alt-sistemleri arasındaki dinamik etkileşim sosyal hizmet değerlendirmesinin odak noktası açısından önemlidir. Her alt-sistem topluluktaki diğer alt-sistemlerle bütünlük halindedir. Aile bireyleri kuruluş ve işletmelerde çalışır, okula gider, arkadaşlarıyla sosyalleşir, spor merkezlerinde egzersiz yapar, sağlık ve dişçilik hizmeti alır ve topluluktaki çok sayıda etkinliğe katılır. Homan (2008) şunları belirtmektedir:

Sağlıklı topluluklarda bireyler ihtiyaçlarını yeterince karşılayabilirler ve enerji temel ihtiyaçların ötesinde kişisel ve topluluk gelişimi için kullanılabilir (Kesler, 2000). Sağlıklı topluluklar üyelerine yaşamını sürdürmenin yanında gelişim yolları sunar, bir yandan onlardan alırken bir yandan da onlara verir. (s. 34)

Sosyal hizmet uzmanları açısından, dikkat merkezinde topluluk odağı yer alabilir. Topluluk müracaatçıyı nasıl etkiler? Müracaatçı optimum sağlık ve refah için gerekli olan kaynakları (girdiyi) alıyor mudur? Müracaatçının becerilerine karşılık gelen işler mevcut mudur? Topluluk gelişiyor ve iyiye mi gidiyor, yoksa çekiliyor ve can çekiyor mudur? Toplum hizmetleri ve sağlık hizmeti biçimindeki kaynaklar yeterli midir? Bu sorulara verilecek cevaplar müracaatçılara yardımcı olunması için ne yapılabileceği konusunda ipuçları sunacaktır. Gerekli hizmetlerin sunulması ve hizmetler yetersiz olduğunda kaynakların yaratılması sosyal hizmetin temel boyutları arasındadır.

Aydınlatıcı Bilgi 1.8'de metinde ele alınan üç model özetlenmektedir.

AYDINLATICI BİLGİ 1.8

Topluluk Değişimindeki Üç Modelin Özellikleri

Özellik	Yerel Kalkınma	Sosyal Planlama	Toplumsal Eylem
1. Amaçlar	Kendine yardım; topluluk yaşamının geliştirilmesi; süreçle ilgili amaçlara vurgu.	Topluluk problemlerinin ortadan kaldırılması için problem-çözümü yaklaşımının kullanılması.	Güç ilişkilerinin ve kaynakların ezilen gruba yönlendirilmesi, temel kurumsal değişimin yaratılması, görev ve işleyiş amaçlarının vurgulanması.
2. Toplulukla ilgili kabuller	Herkes gelişim için topluluk yaşamı ister ve bu gelişime katkıda bulunmaya çalışır.	Topluluktaki toplumsal problemler planlama uzmanlarının çabalarıyla çözülebilir.	Toplulukta bir güç yapısı, bir veya birden fazla ezilen grup bulunur, dolayısıyla sosyal adaletsizlik temel bir problemdir.
3. Temel değişim stratejisi	Problemlerin tanımlanması ve çözümüyle ilgili insanların geniş kesit incelemesi.	Bilgi-toplama ve problem-çözme yaklaşımı kullanan uzmanlar.	Ezilen grupların üyeleri güç yapısına -bir başka deyişle düşmana- karşı örgütlenirler.
4. Karakteristik değişim taktik ve teknikleri	Uzlaş: Topluluk grupları ve çıkarları arasında iletişim; grup tartışması.	Uzlaş ya da çatışma	Çatışma ya da rekabet; karşı karşıya gelme, doğrudan eylem, görüşme.
5. Uygulamacı rolleri	Katalizör; kolaylaştırıcı; koordinatör; problem çöz-me becerileri öğretmeni.	Planlama uzmanı; bilgi toplayıcı; analist; program geliştirici; uygulayıcı.	Aktivist; savunucu; ajitatör; aracı; görüşmeci; partizan.
6. Güç yapısıyla ilgili görüşler	Güç yapısının üyeleri ortak bir girişimin işbirlikçileridir.	Güç yapısı işverenler ve sponsorlardır.	Güç yapısı eylemin dışsal hedefidir; baskı uygulayanların mecbur bırakılması ya da alaşağı edilmesi. Mağdurlar.
7. Müracaatçı nüfusuyla ilgili görüşler	Yurttaşlar.	Tüketiciler.	
8. Müracaatçı rolleriyle ilgili görüşler	Problem-çözme sürecindeki katılımcı.	Tüketici ya da alıcı.	İşveren ya da kurucu.

Topluluk Değişim Modelleri

Topluluk değişiminin gerçekleştirilmesinde topluluk uygulamacıları için çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Geleneksel olarak, bu modeller üç kavramsal çerçevede kategorize edilmiştir: *yerel gelişim, sosyal planlama ve toplumsal eylem* (Rothman, 2001). Bu modeller “ideal tiplerdir.” Topluluk değişimindeki güncel yaklaşımlar daha çok üç modelde kategorize edilir; bununla birlikte birçok yaklaşımın aynı zamanda her iki ya da üç model için karakteristik olan bileşenleri bulunmaktadır. Sosyal planlama modelinin savunucuları, örneğin zaman zaman diğer iki model için de geçerli olan (çeşitli gruplardaki tartışma ve katılım gibi) topluluk değişim tekniklerini kullanırlar. Karma biçimleri burada ele almayacağız, bunun yerine analitik amaçlar açısından “saf” formlar olarak üç modeli inceleyeceğiz.

Yerel Gelişim Modeli

Yerel gelişim modeli (*topluluk gelişimi* olarak da adlandırılır) topluluk değişiminin en iyi yerel topluluk düzeyinde geniş bir yelpazedeki insanların katılımıyla sağlanabileceğini öne sürer. Bu model problemlerin tanımlanmasında ve çözümünde insanların geniş kesit incelemesini (dezavantajlılar ve güç yapısı da dahil olmak üzere) konu edinir. Bu modelde vurgulanan bazı konular demokratik işleyiş, uzlaşma yaklaşımı, gönüllü işbirliği, yerel liderlerin ortaya çıkması ve kendine yardımdır.

Bu yaklaşımda topluluk uygulamacılarının rolleri; sağlayıcı, katalizör, koordinatör ve problem çözme becerileri ve etik değerler öğretmeni şeklindedir. Bu yaklaşım çeşitli çıkar grupları arasındaki çatışmaların yaratıcı ve yapıcı bir şekilde çözülebileceğini savunmaktadır.

İnsanların farklı yönlerini ifade etmesini teşvik eder fakat topluluğun daha yüksek çıkarları için kişisel çıkarlarını bir kenara koymaları gerektiğini öne sürer. Bu yaklaşımın ana teması “birlikte ne yapacağımızı belirleyebilir ve ardından gerçekleştirebiliriz” şeklindedir. Problemlere odaklanma ve bu problemlerin çözümündeki stratejilerde uzlaşımın sağlanması için hizipler arasında tartışma ve iletişimin gerçekleştirilmesine çalışılır. Yerel gelişim çabalarıyla ilgili bazı örnekler arasında topluluk temelli kurumlar tarafından yürütülen mahalle çalışma programları, Amerika’ya Hizmet Gönüllüleri, Peace Corps gibi bazı deniz aşırı gelişim programlarında çiftlik düzeyi çalışma, kendine yardım grupları tarafından gerçekleştirilen bazı etkinlikler bulunmaktadır. Aşağıda yerel gelişim modeliyle ilgili bir vaka örneği yer almaktadır.

Çocuk şartlı tahliye bölümünde bir sosyal hizmet uzmanı olan Robert McKearn, kurumunun hizmet verdiği 11.000 nüfuslu küçük şehirde giderek daha fazla sayıda okul çağı çocuğunun polis, okul sistemi ve ebeveynler tarafından ofisine gönderildiğine dikkat çekmektedir. Suçlamalar statü suçları (okulu asma gibi) ve küçük suçlardan (mağaza hırsızlığı ve soygunculuk gibi) oluşuyordu. Bay McKearn bu çocukların birçoğunun tek ebeveynli ailelerden geldiğini belirtiyordu.

Bay McKearn topluluk akıl sağlığı merkeziyle, devlet okulları sisteminin öğrenci hizmetleri birimiyle, il sosyal hizmet departmanı ve bazı din görevlileriyle temas kurdu. Görüştüğü hemen herkes tek ebeveynli ailelerdeki çocuklara daha iyi hizmet verilmesi ihtiyacının ortada olduğunu söyledi. Öğrenci hizmetleri birimi bu tür çocukların

eğitimlerinde daha başarısız olduğunu ve daha ciddi disiplin sorunları yaşadığını belirtti.

Bay McGearn görüştüğü grup ve kuruluşların temsilcileriyle bir toplantı ayarladı.

İlk toplantıda tek ebeveynli ailelerdeki çocuklar tarafından gösterilen problemlerle davranışlarla ilgili bazı kaygılar dile getirildi. Okul sistemi bu çocukların okulu kırma, okulu bırakma, küçük suçlara karışma, intihar, duygusal problemler yaşama ve istenmeyen hamilelik risklerinin yüksek olduğunu belirledi. Sayısız problemin tespit edilmesine rağmen, ilk toplantıda hiç kimse tek ebeveynlere ve onların çocuklarına hizmet edebilecek uygulanabilir bir strateji önerisinde bulunamadı. Topluluk bir ekonomik durgunluk döneminden geçiyordu, bu yüzden pahalı yeni bir program için kaynaklar bulunmuyordu.

Üç toplantı daha düzenlendi. İlk ikisinde, hizmetlerin sağlanması için sayısız öneri ele alındı, fakat hepsi de ya çok pahalı ya da uygulanamaz olarak kabul edildi. Grubun dördüncü toplantısında, Eşi Olmayan Ebeveynler'i temsil eden bir tek ebeveyn, Büyük Kardeşler programlarının bazı topluluklarda tek ebeveynli ailelere önemli faydası olduğunu belirtti. Bu fikir, grubu harekete geçirmiş gözüküyordu. Öneriler ortaya atılmaya başlandı. Fakat grup Büyük Kardeş programları yürütmek için gerekli personeli işe alacak kaynakların bulunmadığını tespit etti. Bununla birlikte, öğrenci hizmetleri birimindeki bir sosyal hizmet uzmanı olan Rhona Quint, tek ebeveynli ailelerdeki risk altındaki küçük çocukları belirlemek istediğini ve bir "Büyük Arkadaş" programı için gönüllü olabilecek nitelikli kişilerle süpervizörlük yapabileceğini söyledi.

Bay McKearn halihazırda yakın bir topluluktaki onaylı bir sosyal hizmet programı için alan yerleştirmede bir öğrenciye süpervizörlük yaptığını belirtti. Belki de sosyal hizmet lisans öğrencilerinin gerekli stajlarını Büyük Arkadaş olarak tamamlamaları için düzenlemelerin yapılabileceğini de ekledi. Rhona Quint Büyük Arkadaş adayları arasından seçme yapma özgürlüğünün olması koşuluyla öneriyi destekleyeceğini bildirdi. İki aylık deneme döneminin ardından, okul sistemi Bayan Quint'i yarı-zamanlı süpervizörlük etmesi için atayacak kadar programı başarılı buldu. Bu süpervizörlükte risk altındaki çocukların seçilmesi, gönüllü adayları arasından seçme yapılması, Büyük Arkadaşlarla çocukların eşleştirilmesi, eşleştirilen her çiftin gelişiminin takip edilmesi ve her ikilinin çıktılarının saptanması için takip sürecinin yürütülmesi bulunuyordu.

Özet olarak, yerel kalkınma toplulukların kendi kendisine destek sağlamasına odaklanır. Mümkün olduğunca fazla topluluk sakininin, problemleri çözmek için birlikte çalışarak ve ortak yarar sağlayan amaçlara ulaşmak için çabalayarak katılımını vurgular. Sosyal hizmet uzmanları katalizör, kolaylaştırıcı, koordinatör ve problem çözme becerileri öğretmeni olarak hizmet ederler.

Ayrıntılı Bakış 1.1'de Hispanik toplulukların güçlü yanlarına ne şekilde odaklandığına ve gelişim gösterdiğine örnekler sunulmaktadır.

Sosyal Planlama Modeli

İkinci model olan sosyal planlama yaklaşımında problem çözmedeki teknik süreç vurgulanmaktadır. Yaklaşım, karmaşık bir endüstriyel çevredeki topluluk değişiminde bu sürece rehberlik

edebilecek iyi eğitilmiş ve vasıflı planlamacılara ihtiyaç duyulduğunu öngörmektedir. Uzmanın rolü bu yaklaşımda vurgulanmıştır. Uzman ya da planlamacı genellikle planlama kuruluşu, şehir ya da ilçe planlama departmanı, akıl sağlığı merkezi, United Way yönetimi ya da Topluluk Sosyal Yardım Konseyi gibi, güç yapısının bir unsuru tarafından istihdam edilir. Planlamacı daha çok kendisini istihdam eden güç yapısının çıkarlarına hizmet eder. Topluluk kapasitesinin inşa edilmesi ya da radikal toplumsal değişimin mümkün kılınması genellikle bu yaklaşımda öne çıkmaz.

Bu yaklaşımda planlamacının görevleri arasında verilerin toplanması, analiz edilmesi, program tasarlayıcı, yürütücü ve kolaylaştırıcı olarak hizmet verilmesi bulunmaktadır. Topluluk katılımı ele alınan problemlere karşı topluluğun gösterdiği tavra bağlıdır olarak çok az ya da önemli oranda gerçekleşebilir. Örneğin, yaşlılara yönelik bir toplum merkezinin finanse edilmesi için kaynak arayışı, böyle bir merkez etrafındaki politikaya bağlı olarak, ilgili topluluk gruplarının önemli ölçüde katılımıyla sonuçlanabilir ya da sonuçlanmayabilir. Sosyal planlama yaklaşımının ilgi odağı asıl olarak ihtiyaçların belirlenmesi, ihtiyaç duyan kişilere yönelik mal ve hizmetlerin ayarlanması ve ulaştırılması üzerinedir. Bu yaklaşımın değişim odağı, "Verileri toplayalım ve sıradaki rasyonel adımları atalım" biçimindedir. Sosyal planlama ile ilgili bir vaka örneği aşağıdaki gibidir.

Orta büyüklükteki bir orta batı şehrindeki belediye başkanı ve şehir konseyi, şehrin kuzeydoğu bölgesindeki topluluk yaşamının yozlaşmasıyla ilgili endişe duymaktadır. Belediye başkanı ve şehir konseyi Şehir Planlama

Departmanı'nın şehrin bu bölümündeki çeşitli toplumsal hastalıklarla (suç oranlarının yükselmesi, ırklar arası çatışma, yetişkinler ve çocuklara yönelik dinlenince alanlarının eksikliği gibi) mücadele için bir yaklaşım geliştirmesi üzerine bir önergeyi kabul etmiştir. Planlama departmanı topluluğun geliştirilmesine yönelik bir öneri ortaya koyması için (11 yıllık sosyal planlama deneyimi olan bir sosyal hizmet uzmanı olan) Jose Cruz'u görevlendirmiştir.

Bay Cruz ilk olarak bölgedeki topluluk liderleriyle temas kurmuş ve tanışmıştır: Şehir meclisi üyeleri, ilçe yönetim danışmanları, din görevlileri, topluluk hizmet kurumlarının yöneticileri ve şirket yöneticileri. Ardından bu topluluk liderleri içerisinde beş odak grubu oluşturmuştur. (Odak grupları veri toplanması için belirli bir yöntem sunar. Belirli bir konuyu ya da meseleyi tartışmak, derinlemesine değerlendirmek, bilgi paylaşmak ve yeri geldiğinde çözüm önerisi ya da eylem planı önermek üzere bir araya gelen insanlara *odak grubu* denir. Odak grupları tipik olarak bir meseleyi tartışmak ve beyin fırtınası yapmak üzere bir araya gelen 6 ila 12 üyeden oluşur.) Bay Cruz'un ilk odak konusu, "Topluluktaki temel problemin ne olduğunu düşünüyorsunuz?" idi. Yaygın cevaplar yozlaşan topluluk, yüksek suç oranları, topluluk kaynaklarının eksikliği, ırklar arası çatışma ve sakinler arasında topluluk duygusunun eksikliği idi. Bay Cruz aynı zamanda bölgedeki din görevlileri tarafından toplantılara davet edilen çeşitli yurttaş grup odaklarına öncülük etti. Yurttaşların verdikleri cevaplar topluluk liderlerinin tanımladığı sorunlarla uyuyordu.

Temel kaygılar bir kez belirlendikten sonra, Bay Cruz ilk odak gruplarına ka-

AYRINTILI BAKIŞ 1.1

Latin ve Hispanik Toplulukların Güçlü Yanlarının Geliştirilmesi ve Güçlendirilmesi

Hispanikler tarihsel olarak birçok kez topluluk gelişimi ve toplumsal eylemde yer almışlardır (Weil & Gamble, 1995). Örneğin, “çoğunluğu Meksikalı Amerikalı ve İspanyolca konuşanların devamı insanlardan oluşan, Hispanik bireylerin ihtiyaçları lehine politikaları ve adayları destekleyen bir siyasi hareket ve parti” (Barker, 2003, s. 241; Green, 1999) olan La Raza Unida’yı ele alalım. Çeşitli Hispanik örgütleri sayısız kalkınma ve eylem projesinde siyasi, ekonomik ve toplumsal koşulları geliştirmek için çalışmıştır (Weil & Gamble, 1995).

Örneğin Chicago Porto Riko topluluğunun ortasında yer alan “Comunidad de Bienestar”ı (refah topluluğu) (Kelley, 2007) düşünelim. Bu, sakinler arasındaki iletişimi geliştirmeye, Porto Rikolu ve diğer Hispanik kültürleri yaşatmaya, etnik gururu yüceltmeye, topluluk çevresini geliştirmeye ve tüm topluluk sakinlerinin sağlıkla ilgili ve diğer “temel (yiyecek, su, barınma, maaş, güvenlik, iş) ihtiyaçlarını” ele alan topluluk destekli bir inisiyatifdir (s. 3). Topluluk liderleri bu topluluk amaçlarının gerçekleştirilmesi için siyasi savunuculuğu ve aktif siyasi temsil arayışını öne çıkarırlar. Topluluk gelişiminin çarpıcı bir örneği, Western Division Caddesi’nin Paseo Boricua olarak adlandırılan bölümünün kalkınmasıyla ilgilidir. Bu bölüm “bir Porto Riko mutfağı, kültür ve eğlence bölgesi haline gelmiştir. Yakındaki bir millik alanda 45 tonluk çelik Porto Riko bayrağı direkleri dikilmiştir... ve Porto Riko ünlüler kaldırımı, tarihi ve kültürü yansıtan çok güzel duvar

resimleri bulunmaktadır. İnsanların birlikte gezinmesi, alışveriş yapması, yemek yemesi -sosyalleşmesi- bir yandan da -kültürel açıdan uyarlanmış bir HIV/AIDS önleme programı olan Vida Sida gibi yerlerden hizmet alması için bir toplumsal alan haline gelmiştir (s. 3). Comunidad de Bienestar aynı zamanda aile etkinlikleri ve yıllık kültürel festival Fiesta Boricua’nın gerçekleştirildiği güzel bir park inşa etmiştir.

Garcia (2011) Hispanik toplulukların sakinlerini güçlendirebileceği başka araçları dile getirmektedir. Bu, Latin ailelerin topluluk okullarıyla ilişkilerini geliştirerek çocukların okulda daha başarılı olmasını amaçlayan bir programla ilgilidir:

Latin kültürünü karakterize eden aile-merkezlilik, kolektif olana yönelik bir eğilim ve önemle beraber dokunmuştur. Bu önem uzmanlar tarafından grup formatının kullanıldığı eğitimsel, bilgisel ve problem odaklı hizmetlerin geliştirilmesi için kullanılabilir. Özelde, ailelerin okul politikaları hakkında bilgilendirilmesi ya da belirli konuların ele alınması için ebeveyn gruplarının kullanılması, eğer kültürel hassasiyete sahip bir biçimde yürütülürse, oldukça etkili olabilir. Zira birçok Latin ailesi ABD’ye çocukları için iyi eğitim kaynakları bulma amaçlı göç etmiştir. Ebeveynlerle okul sistemi arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi adına, okullarla işbirliği içinde hizmetler geliştirilmesi son derece kritik bir ihtiyaç alanıdır. (s. 327)

Delgado, Jones ve Rohani (2005) Hispanik topluluğun çocukların okuldaki performansını arttırmak üzere na-

sıl bir program geliştirdiği üzerine bir başka örnek vermektedir:

Virginia Hispanik Komitesi "Alianza Escolar" başlıklı okul destekli program aracılığıyla öğrenmeyi ve gençlerin okulda kalmasını arttıran, aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarının eğitimi ve kendi potansiyellerini geliştirmesi sürecinde yer almasını sağlayan eğitim hizmetleri sunmaya çalışmaktadır. Program özel ders ve diğer danışmanlık hizmetleri için hedef ilk ve orta okullara giden Latin çocuklarla yetişkin gönüllüleri eşleştirmektedir. Program, çevrelerinden dolayı okulu bırakma riski altında olan çocuklarla birlikte çalışmaktadır. Öğretmenler ve danışmanlar dördüncü sınıftan sekizinci sınıfa kadar olan Latin çocukları program için tespit etmektedir. Seçme yapılmasının ardından, öğrenciler yetişkin bir danışmanla eşleştirilmektedir. Okul yılı boyunca öğrenciler haftada bir gün bir saat süreyle danışmanlarıyla bir araya gelmektedir. Danışmanlar öğrencilere ev ödevlerinde, sözel ve matematik becerilere yoğunlaşmalarında ve öğrencinin başarısını geliştirmeye yönelik etkinliklerde yardımcı olmaktadır. (s. 106)

Terimler Hakkında Kısa Bir Not

Önceki paragraflarda Porto Rikolu, Latin ve Hispanik terimleri kullanılmıştır. Bu kesimleri ifade eden terimlerin mümkün olduğunca açıklığa kavuşturulması önemlidir. Weaver (2005) anlatıyor:

İspanyol, Hispanik, Latin ve Chicano terimlerinin hepsi tarih ve kültürlerinin izi İspanyol kolonisi dönemine dek sürülebilir insanları nitelemek için kullanılmaktadır. Bazı terimler diğerlerinden daha kapsayıcıdır. Bu terimler bir şekilde başka çağrışımları vardır ve insanlar çoğu zaman tercih ettikleri terimlerle ilgili güçlü hislere sahiptirler. Kimlik me-

seleleri tarihsel ve politik bir bağlamda konumlanır ve Latin, Hispanik, Chicano ve Rikolu gibi etnik tabir tercihleriyle yakından bağlantılıdır. Bu isimlerden herhangi bir tanesinin seçilmesinde bir sakınca yoktur.

Hispanik terimi 1970'li yıllarda ortaya çıkmış ve kültürel kökenleri Meksika, Porto Riko, Küba, Orta Amerika ve diğer Latin Amerika ülkeleri olanlar için Amerikan Nüfus Dairesi tarafından kullanılmıştır. Terim kimi zaman İspanyolları ve Brezilyalıları da içine alır. (Brezilya'nın asıl dili Portekizcedir.) Hispanik terimi Amerikan Nüfus Dairesi tarafından resmi olarak türetilmiş ve kullanılmış olmasına rağmen, birçok insan bu tabirin kendilerini temsil ettiğini kabul etmemektedir.

Kimi insanlar Latin tabirinin İspanyol kolonyal tarihi bağıyla bağlı olan insanların alışımını daha iyi temsil ettiğini düşünmektedir... Ne var ki, bu tabir altında gruplanan insanların büyük çeşitliliğindeki gibi, belirli bir grup hakkında konuşurken ulusal kökene ait terimler (Ekvadorlu, Dominikli gibi) kullanmak, Hispanik ve Latino gibi yönlendirici terimlere nazaran daha tercih edilebilirdir. Yalnızca kadınlardan söz edilirken, Latina terimi kullanılır. (s. 140-141)

Chicano ve Chicana terimlerinin çoğu zaman Meksika kökenli insanları tanımlamak için kullanıldığı unutulmamalıdır (Barker, 2003).

Bu meselenin karmaşıklığına dair bir örnek akla gelmektedir: Kendisini Hispanik olarak tanımlayan bir sosyal hizmet uzmanı genelde kadın ve özelde kadın olan Hispanik insanların savunuculuğu konusunda aktifti. Hispaniklerin haklarını savunan bir örgüt olan Chicano İnisiyatifi'ne (CI) katılmayı düşünüyordu. Arjantin kökenli

biri olarak, Meksika kökenine sahip olmadığı için Chicano örgütüne üyelikle ilgili ciddi kaygı duyuyordu. Örgütün üyeleri ise, onun ilgisine, girdilerine ve çabalarına değer biçti. İspanyol mirası olan ülkelerden gelen insanların geniş kapsamlı bir üyelik yelpazesini amaçladıklarını bildirdiler. Üyelik kökenine bakılmaksızın CI'nın amaçlarını benimseyen tüm insanlara açıktı. Sosyal hizmet uzmanı örgüte katıldı ve işlerin yapılmasında harekete geçiren bir rol üstlendi.

Sosyal hizmet uzmanları için önemli olan müracaatçıların etnik ve kültürel geçmişlerine karşı hassas davranmaktır. Uygulamacılar müracaatçıların öncelikli grup kimliklerine saygı göstermelidir.

Bu kitapta belirli ülke kökenlerine göndermede bulunmak pratik olmadığından bu kesimdeki etnik grupları ifade etmek için Latin/Latina terimlerini kullanacağız (Lum, 2005; Weaver, 2005).

tilanları ikinci tur odak gruplarına katılmaları için davet etti. Burada şu soruyu sordu: "Bu bölgedeki yüksek suç oranları, ırklar arası çatışma, tek ebeveynli aileler, çocuklar ve yetişkinlere yönelik dinlence alanlarının eksikliği ve topluluk gururunun eksikliği düşünüldüğünde, bu problemlerle baş etmek için ne yapabiliriz?" Bazı odak grubu üyeleri, mahalledeki parklardan birinde çeşitli kültürel, dinlence, sosyal ve eğitimsel programların sunulacağı bir mahalle merkezi kurulmasını önerdi.

Ardından Bay Cruz ilgilenen topluluk üyelerinden bir Mahalle Merkezi Planlama Komitesi oluşturmalarını istedi. Otuz üç topluluk sakini bu komitede yer almayı kabul etti. Bay Cruz Merkez için bir mimari tasarı hazırlanması adına komiteyle birlikte çalıştı. Bu komite Bay Cruz'un desteğiyle Merkez'in işleme için bir bütçe hazırladı. Bütçe -federal kaynaklar, şehir kaynakları, mahalle bağışları ve United Way'den yapılan katkı gibi- çeşitli kaynaklardan destek alıyordu. Bay Cruz ve Mahalle Merkezi Planlama Komitesi ardından Şehir Planlama Departmanı'na öneriyi götürdü ve öneri hızlıca onaylandı. Öneri ardından belediye başkanı ve şehir meclisine sunuldu

ve on dört aylık müzakerenin ardından kabul edildi. Merkez için temel atma yakında gerçekleştirilecek.

Özet olarak, sosyal planlama problemleri çözmede toplulukları desteklemek adına uzmanların kullanılmasıyla ilgilidir. Bu tür uzmanlar verileri toplar topluluk sakinleri yararına çözümler önermek ve uygulamak üzere becerilerini kullanır. Sosyal planlamada sosyal hizmetin üstlendiği görevler arasında planlama uzmanlığı, veri toplama, program geliştirme ve yürütücülük bulunur.

Toplumsal Eylem Modeli

Üçüncü model olan toplumsal eylem modeli dezavantajlı (çoğu zaman ezilen) bir kesimin var olduğunu, daha çok kaynak için güç yapısının zorlanması veya daha demokratik ve sosyal adalete uygun bir muamele istemiyorsa bu kesimin örgütlenmesi, belki de diğer kesimlerle ittifak yapması gerektiğini öne sürer. Toplumsal eylem yaklaşımları kimi durumlarda büyük kurumlarda temel değişiklikler yapmaya çalışır ya da resmi kuruluşların temel politikalarında değişim için çalışır. Bu tür yaklaşımlar çoğu zaman gücün ve kaynakların yeni-

den dağıtımını amaçlar. Yerel kalkınmacılar birleşmiş bir topluluk tasavvuruna dayanırken, sosyal eylem savunucuları güç yapısını karşıt-eylemin hedefi olarak görürler.

Belki de en fazla tanınan sosyal aktivist olan Saul Alinsky (1972) şu öğüdü veriyordu: "Hedefi seçin, onu dondurun, kişiselleştirin ve kutuplaştırın." (s. 130)

Bu yaklaşımdaki toplum uygulamacılarının rolleri arasında savunucu, ajitator, aktivist, partizan, aracı ve görüşmeci bulunur. Toplumsal eylemde kullanılan taktikler arasında protesto, boykot, karşı karşıya gelme ve görüşme bulunur. Değişim stratejisi, "örgütlenelim ve ezenin üstesinden gelelim" (Alinsky, 1969, s. 72) şeklindedir. Müracaatçı kesim ezen güç yapısının "mağdurları" olarak görülür. 1960'lardaki sivil haklar hareketi sırasında yapılan boykotlar, sendikaların grevleri, kürtaj karşıtı grupların protestoları ve Afro-amerikan ve Yerli Amerikalı grupların protestoları toplumsal eylem modelinin örnekleri arasındadır.

Toplumsal eylem modeli günümüzde sosyal hizmet uzmanları tarafından yaygın olarak uygulanmamaktadır. Birçok uzman toplumsal eylem aktivitelerine katılmaları sonucunda, işveren kuruluşların kendilerine nahoş işler yaptırılması, düşük liyakat zammı verilmesi ve terfilerin yapılmaması gibi cezalar uygulamasına yol açabileceğini düşünmektedir. Birçok kuruluş kendi hizmet dağıtım sisteminde küçük ve orta boyuttaki değişiklikleri kabul edecektir fakat toplumsal eylem yaklaşımı tarafından savunulan radikal değişikliklerden çekinecektir.

Saul Alinsky (1972, s. 145-146) yaratıcı toplumsal eylem girişimleriyle ilgili aşağıdaki örneği vermektedir:

Son derece muhafazakar, neredeyse fundamentalist bir Protestan tarikatı tarafından idare edilen bir üniversitede ders veriyordum. Sonrasında bazı öğrenciler benimle konuşmak için kaldığım motele geldi. Problemleri kampüste eğlenme imkanlarının bulunmamasıydı. Dans etmelerine, sigara ya da bir kutu bira içmelerine izin verilmiyordu. Daha öncesinde bir toplumu değiştirme stratejisinden söz etmiştim ve onlar da durumlarını değiştirmek için hangi taktiklerini uygulayabileceklerini merak ediyorlardı. Onlara taktik denen şeyin, elindekilerle ne yapabildiğin meselesi olduğunu hatırlattım. "Şimdi elinizde ne var?" diye sordum. "Ne yapmanıza izin veriyorlar?" "Fiili olarak hiçbir şey" dediler, "bir şey dışında -bilirsiniz işte- sakız çiğneyebiliyoruz." Dedim ki, "güzel, sakız silah haline geliyor. Elinizde her biri iki paket sakız çiğneyebilecek 200 - 300 öğrenci var, bu da neredeyse bir tomar sakız eder. Ardından bunları kampüs yollarına atarsınız. Bu da tam bir kaos yaratır. 500 tomar sakızla ise Chicago'yu felç edebilir, Loop'taki trafiği durdurabilirim." Kafayı üşütmüşüm gibi bana baktılar. Fakat iki hafta sonra heyecanlı bir mektup şöyle diyordu: "İşe yaradı! İşe yaradı! Artık sakız çiğnemediğimiz sürece ne istersek yapabiliyoruz."

Özet olarak, toplumsal eylem kaynak sağlanması ya da mağdur edilen, ezilen kesimlerin daha iyi muamele görmesi için güç yapısının baskı altına alınmasıyla ilgilidir. Sosyal adalet arayışında, güç yapısı hasım olarak görülür, bu yüzden çatışma, karşı karşıya gelme ve doğrudan eyleme genellikle başvurulur. Toplumsal eylem peşinde olan sosyal hizmet uzmanları çoğu zaman savunucu, aktivist, aracı ve görüşmeci olarak hizmet verir. Tüm bu sosyal hizmet rolleri bu bölümde daha sonra açıklanacaktır.

Kurumsal Makro Sistemlerdeki İnsan Davranışı

Toplumsal çevredeki insan davranışında topluluklar nasıl önemli bir bağlamı ifade ediyorsa, kurumlar da öyledir. Kurumlar insanların çalıştığı yapıları ve fiziki tesisleri sunar. Aynı zamanda malların ve hizmetlerin sağlandığı koşulları sağlarlar. Sizin de, sosyal hizmet uzmanlarının uygulamada bulunduğu ve müracaatçıların hizmet almak için başvurduğu çevreyi anlamanız açısından kurumlar önemlidir. Bu nedenle, odak noktamız toplum hizmetlerini sağlayan kurumlar olacaktır. *Sosyal hizmetleri*,⁴ sosyal hizmet uygulamacılarının ve katkıda bulunan diğer uzmanların insanların fiziksel ve zihinsel sağlığını geliştirmek, öz-belirlenim ve bağımsızlığı tesis etmek, aile bağlarını güçlendirmek, yaşam kalitesini arttırmak ve birey, aile, grup ve toplulukların etkin işleyişi amacıyla yürüttüğü faaliyeti içerir. Çoğunlukla sosyal hizmet alanıyla birlikte anılan toplum hizmeti kurumu türüne *sosyal kuruluş* denir. Bu tür kuruluşlar bir yönetim kurulu tarafından yürütülerek toplum hizmetleri sunar⁵ ve kadroları genellikle sosyal hizmet uzmanları, diğer uzmanlıklardan kişiler, paraprofesyoneller ve sekreterlerden oluşur (Barker, 2003). *Sosyal hizmetleri*, *insanî hizmetler* ve kimi durumlarda *sosyal refah* kurum, kuruluş ve personel söz konusu olduğunda birbirlerinin alternatifi olarak kullanılabilir.

Kuruluşlar sizin için özellikle iki nedenden ötürü önem taşır. İlk olarak,

büyük bir ihtimalle bunlardan biri tarafından istihdam edileceksiniz. Kuruluşunuzun politikaları, amaçları ve kısıtlamaları müracaatçılarla ne yapıp yapamayacağınızı doğrudan etkileyecektir. Kuruluşların önemli olmasının ikinci nedeni çoğu durumda müracaatçının değil kuruluşun problem teşkil etmesidir. (Bu durum daha sonra derinlemesine ele alınacaktır.) Bu nedenle, işinizi verimli bir şekilde yapabilmemiz açısından kuruluşunuzun ne kadar iyi işlediğini değerlendirmeniz gerekecektir.

Herhangi bir kuruluşun verimliliğinin değerlendirilmesi açısından, belirli temel kurumsal kavramların anlaşılması gerekmektedir. Burada kuruluş kavramını tanımlayacağız ve kuruluşların müracaatçılara hizmet ve kaynakları nasıl sağladığını açıklayacağız.

Kuruluş Nedir?

Kuruluşlar sistem olarak değerlendirildiğinden, daha önce ele alınan tüm sistem kavramları kuruluşlara uygulanabilir. Kuruluşlar çevredeki diğer sistemlerle sürekli etkileşim içindedir. Bazı sistemler kuruluşlara kaynak tedarik eder (örneğin, kamu kaynakları, harçlar ya da bağışlar). Diğer sistemler onların hizmetlerini alan ve kaynak olarak çıktı sağlayan müracaatçılardır.

Kuruluşlar “(1) toplumsal varlıklardır, (2) amaç odaklıdır, (3) bilinçli olarak yapılandırılmış ve koordine edilmiş faaliyet sistemleridir ve (4) dış çevreyle bağlantılıdır.” (Daft, 2010, s. 11) Bu tanımında dört unsur ön plana çıkmaktadır.

İlk olarak, kuruluşlar *toplumsal varlıklardır*. Bunun anlamı, kuruluşların güçlü yanları ve zaaflarıyla insanlardan oluşmuş olmasıdır. Kuruluşlar insanların nasıl davranması gerektiğini ve çalışan-

4 İng. social services (çev.)

5 Kuruluşun görevini, hedeflerini ve politikalarını belirleyen, bunun yanında kuruluşun devam eden faaliyetlerini denetleyen yetkili kişiler grubuna” (Kirst-Ashman, 2008, s.92) yönetim kurulu denir.

ların işlerini yerine getirmede ne tür sorumlulukları bulunduğunu belirlerler. Bireyler işlerine ve değerlerini ve kişiliklerini kurumsal çevrede nasıl davranacaklarını etkileyecek şekilde taşırlar.

İkincisi, kuruluşlar amaç odaklıdır. Belirli bir amaç için var olurlar. Aracı firma olarak uzmanlaşmış bir kuruluş müracaatçılara para kazandıracak finansal paketler geliştirmelerinde yardımcı olur. Toplum hizmeti kuruluşları belirli ihtiyaçlara sahip kişilere hizmet ve kaynak sağlamak üzere vardır. Bir kuruluş amaçlarını açıkça ortaya koymalıdır ki uzmanlar da, bu amaçlara ne ölçüde ulaşıldığını tespit edebilsinler.

Bu tanımdaki üçüncü anahtar kavram kuruluşların *bilinçli olarak yapılandırılmış ve koordine edilmiş faaliyet sistemleri* olmalarıdır. Faaliyet sistemleri bir kuruluştaki belirli birimler tarafından yerine getirilen iş etkinliklerinin bir araya gelmesiyle oluşur. Bu tür sistemler istenilen amaçlara ulaşılması için gerekli bilginin pratik uygulamasıyla yönlendirilirler. Kuruluşlar istenilen amaçlara erişmede verimliliğin artırılması için çeşitli faaliyet sistemlerinin işleyişini koordine ederler. Kuruluşun nasıl yürütüleceğini, personelin denetim hiyerarşisinin nasıl ve kimler tarafından gerçekleştirileceğini ve farklı birimlerin kuruluşun işleyişini sağlayacak şekilde farklı yollardan çalışmasını belirleyen yapılara sahiptirler.

Büyük bir kentteki evsizler barınağı faaliyet sistemine bir örnek olarak verilebilir. Alım görevlileri, bakım denetçileri, mesleki danışmanlar, sosyal hizmet uzmanları, yönetici kadro ve destek kadroları personel türleri arasındadır. Hep birlikte ihtiyaç duyan insanlara kısa vadede acil barınak ve bağımsız bir şekilde geçici yardım sunmak üzere çalışırlar.

İnsanlar aciliyet temelinde yiyecek, barınak, duş ve giysi edinirler; geçici hizmetler “yaşam becerisi eğitim kursları, ev arama desteği ve danışmanlık” (Johnson, 1995, s. 1342; Wong, 2008) yoluyla topluma geri kazandırılmalarını sağlayacak şekilde sunulur. Barınağın işlerinin pürüzsüzce yürütülmesi için personel ve müracaatçı prosedürleriyle ilgili standart bir politikası vardır. Çeşitli personelin sorumluluklarını ve denetim hiyerarşisinde kimin kime rapor vereceğini belirleyen açık bir tarif söz konusudur.

Kuruluşun tanımında yer alan dördüncü kavram *dış çevreyle kurulan bağdır.* Bu şekilde, bir kuruluş toplumsal çevredeki bireyler, gruplar, diğer kuruluşlar ve topluluklar gibi diğer sistemlerle sürekli etkileşim halinde bulunur. Toplum hizmetleri sağlayan kurumlar müracaatçılar, mali kaynaklar, yasayıcı ve düzenleyici kurumlar, politikacılar, topluluk liderleri ve diğer toplum hizmeti kurumlarıyla dinamik bir etkileşim içindedirler.

Sosyal hizmet uzmanlarının kuruluşlarla ilgili geniş bilgiye sahip olması zorunludur. Kuruluşlarda varlığını sürdürme ve başarılı olma sosyal hizmet uzmanlarının uzmanlaşmaları beklenen becerilerdir. 12. Bölüm’de kurumsal davranışlarla ilgili çeşitli kuramlar özetlenmektedir. Bu metinde ayrıca kurumsal bağlamda yer alan hizmet hükümleri tanımlanmaktadır. Örneğin, Çocuk Korumaya Hizmetleri çocuğun dengesiz çevre koşullarını ele alır (4. Bölüm) ve diğer başka programlar da yaşlılara hizmet sunar (16. Bölüm).

Aşağıdaki kısımda kuruluşlarda çalışan uygulamacıların karşılaştığı bazı yaygın problemlere yer verilmektedir. Çevrenin değişkenliği, sürecin belirsizliği ve amaçların belirsizliği bunlar arasındadır.

Bir evsiz barınağı bir organizasyon kapsamı içindeki aktivite sistemine bir örnektir. Burada ikamet edenlerle personel etkileşimi önemlidir.

Sosyal Hizmet Kuruluşlarındaki İstisnai Problemler

Sosyal hizmet kuruluşları özel işletmelerin etkilenmediği sayısız problemten muzdardır. Bunların birçoğu insanlarla çalışmanın nesnelerle çalışmaya göre sonsuz bir karmaşıklığa yol açması nedeniyledir.

Tüm dünyada nüfus artışı devam ettikçe, kaynaklar gittikçe yetersiz kalmaktadır. Kaynakların yetersizleşmesi fonların sağlanmasının gittikçe zorlaşması anlamına gelir. Bu aynı zamanda rekabetin de yoğunlaşması demektir. Sonuç, daha düşük maliyete daha az girdiyle yüksek kaliteli ürünler üreten kuruluşların daha az etkin ve daha az verimli olanlara göre daha fazla ayakta kalacağı gerçeğidir.

Bir uygulamacı olarak müracaatçılarınız için kuruluşların verimliliğini değerlendirebilmeniz için, öncelikle bu kuruluşları sıkıntıya sokan bazı prob-

lemleri anlamanız gerekmektedir. Kurumsal problemlerle baş etmek ya da değişimi sağlamak neredeyse hiçbir zaman kolay değildir. Daha önce belirtil- diği gibi, bu kurumsal problemler çevredeki belirsizlikler, belirsiz süreçler ve belirsiz amaçlar temelindedir.

Çevrenin Değişkenliği

Sosyal hizmet kuruluşların ayakta kalmaya çalıştığı çevre sürekli dönüşmektedir. Toplumsal güçler diğer makro kuruluşları etkilemekte ve politikalara nüfuz etmekte, böylece eldeki mali kaynakları dönüşüme uğratmaktadır. Kuruluşların birçok durumda kaynak kesintilerine personeli yeniden yapılandırarak karşılık vermesi veya sert bütçe kesintilerine gitmesi gerekmektedir. Hizmetler ve fonlarla ilgili topluluk görüşleri nispeten kısa dönemler içinde değişime uğrayabilir. Yeni yasalar ku-

ruluşların nasıl faaliyette bulunacağıyla ilgili politikaları değiştirebilir. Hızlı gelişen teknolojilerin özümsemesi maliyetleri yükselterek bir kuruluşun nasıl hizmet vereceğini etkileyebilir.

Toplumsal güçler sosyal hizmet kuruluşlarıyla beklenmedik ve yoğun bir şekilde çelişebilir. Ayakta kalmak ve müracaatçılara destek amacını gerçekleştirmek adına bu kuruluşlar dış etkilere ve nüfuza karşı uyanık olmalıdır. Kuruluşlar değişen talep ve ihtiyaçlara çabuk bir şekilde tepki verebilmelidir.

Sürecin Belirsizliği

Çeşitli bireysel uygulamacılar ve diğer personel tarafından gerçekleştirilen müdahalelerin takip ve değerlendirmesi oldukça zordur. Ölçülebilir metal levhalar basan üretim makinelerinden farklıdır. Ham maddeler öngörülebilir şekilde basit yapılıdır. Verimlilik makinenin doğru işleyişi ve etkisi açısından ölçülebilir (bunun anlamı, makinenin ne kadar hızlı levha basabildiğidir). İş rutini öngörülebilir, tekrarlanabilir ve nispeten takip ve kontrolü kolay bir süreçtir.

Sosyal hizmet kuruluşlarındaki profesyonel kadro ise oldukça çeşitlidir. Müracaatçılar daha da çeşitlidir. Bu yüzden, sosyal hizmet kuruluşları müdahale sürecinde çoklu, ölçülemeyen insan etkenleri içerir.

Bunun nedeni insanların metal levhalar gibi cansız maddelere nazaran son derece farklı yapılarda olmalarıdır, insanlarla birlikte çalışan uygulamacılar metal levha basıcılara göre daha esnekler. Kuruluşlardaki uzmanların müracaatçılarla çalışırken bir ölçüde gizliliği sağlaması ya da kararlar alabilmesi gerekir. Bu da işleyişin takibini daha da zorlaştırır.

Amaçların Belirsizliği

Günümüzde hesap verilebilirlik, sosyal hizmet açısından hayati öneme sahiptir. *Hesap verilebilirlik* bir uygulamacının müracaatçılara, topluluğa ve kuruma yönelik etik ve etkin pratiği kapsayan sorumluluğudur. Bireysel uygulamacıların ve bütün olarak kurumların performanslarının üretken ve değerli olduğunu kanıtlaması gerekir. Bunu gerçekleştirmenin bir yolu belirli, ölçülebilir amaçlar belirlemek ve bunların ne ölçüde gerçekleştirildiğini takip etmektir.

Bu görünüşte kolaydır. Ne var ki, bir uygulamacı müracaatçıya yardımı dokunduğunu nasıl kanıtlayabilir? Örneğin, fiziksel istismarda bulunan ebeveynye çocuk yönlendirme tekniklerini öğretiyorsanız, başarılı olduğunuzu nereden bileceksiniz? Belirli teknikler üzerine hazırlanmış yazılı bir sınavı geçtiklerinde mi? Ya da çocuklarının kafasına değil de yalnızca ellerine ve poposuna vururlarsa mı? Yoksa çocuklarına günde defalarca değil de yalnızca bir kez vururlarsa mı? İnsan davranışını tanımlamak ve ölçmek zordur.

Amaçlar, etkinlik ve verimlilik de dahil olmak üzere bütün bir kuruluşun hatta bir programın çıktıları değerlendirmek mikro ve mezzo müdahalenin çıktılarını değerlendirmekten çok daha zordur. Bunun nedeni artan sayıda değişkenin devreye girmesidir. Program çıktılarının değerlendirilmesi için, sağlanan hizmetler açıkça belirlenmiş, devamlılığı olan ve etkinliği kanıtlanmış bir şekilde sunulmalıdır.

Makro Sistemlerde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rolü

Sosyal hizmet uzmanları pratiklerini çalıştıkları yerde kuruluşları adına ger-

çekleştirebilirler. Kuruluşlar, sosyal hizmet uzmanları ve onların müracaatçıları hep birlikte büyük topluluk makro sistemi bağlamında işlev görür. Sosyal hizmet uzmanları kuruluşlarda ve topluluklarda müracaatçılarıyla birlikte çalışırken birbirinden farklı rolleri üstlenir. Bu bağlamda, *roller* sosyal hizmet uzmanları makro toplumsal çevrede işlerini yürütmesinde önemli görülen beklenen davranışlar ve profesyonel görevler olması beklenir. Roller sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılara nasıl yardımcı olacağını, hizmet sunacağını ve kurum hizmet koşullarını belirleyen taslaklar olma işlevindedir. Uygulamada kullanılan rollerin anlaşılması beceri edinme aşamalarının düzenlenmesine ve bilgiyle pratik arasında bağ kurulmasına yardımcı olur.

Aşağıdaki başlıklarda sosyal hizmet uzmanlarının çeşitli pratik düzeylerinde kullandığı roller tanımlanmaktadır. Kimi roller makro sistem bağlamında daha kullanışlıdır; kimileri ise öncelikle mikro ve mezzo sistemlerle ilgilidir. Birçoğu geneli uygulamanın her üç aşamasında da devreye girebilir. Belirli bir müdahale sırasında, bir uzmanın birden fazla rolü çoğu zaman aynı süreçte üstlenebileceği unutulmamalıdır. Geneli uygulamacıların esnek ve çoklu sistemlere uyum sağlayabilir nitelikte olması gerekmektedir.

Özellikle makro sistem müdahalelerinde kullanışlı olabilenler, *kolaylaştırıcı, uzlaştırıcı, bütünleştirici/koordinatör, yönetici, eğitimci, analist/değerlendirme uzmanı, aracı, sağlayıcı, başlatıcı, görüşmeci ve savunucu* rolleridir (Kahn, 1995; Yessian & Broskowski, 1983).

Sağlayıcı

Sağlayıcı rolünde, uzman müracaatçının boşanma, işinden olma gibi kriz

durumlarından yetersiz barınma, günlük bakım gibi topluluk sorunlarına kadar olan çeşitli gerilim durumlarıyla baş etmesinde yardımcı olur. Sağlayıcı rolünde kullanılanlar arasında “umut aşılama, direnç ve çelişkileri giderme, duyguları tanımlama ve yönetme, kişisel güçlü yanları ve toplumsal varlıkları tanımlama ve destekleme,” problemleri daha yönetilebilir parçalara ayırma, amaçları vurgulama ve bunlara ulaşılabilecek yolları belirleme gibi beceriler bulunmaktadır (Barker, 2003, p. 143). Kolaylaştırıcılar yardımcılardır. Uygulamacılar mikro, mezzo ya da makro sistemlerde sağlayıcı rolü üstlenebilirler.

Uzlaştırıcı

Uzlaştırıcı rolü mikro, mezzo ya da makro sistemler arasındaki uzlaşmazlık ya da çatışmaları çözmeye yöneliktir. Makro düzeyde, uzlaştırıcı, bir topluluk içindeki ya da bir toplulukla diğer bir sistem arasındaki gruplaşmalar üzerinde çalışır. Mikro ve makro düzeylerde, uzlaştırma boşanma ve çocuk velayeti davalarının çözülmesinde giderek önem kazanmaktadır.

Uzlaştırıcı rolü karşıt görüşlü bireyler ya da gruplar arasındaki iletişimin geliştirilmesinde veya bu kişilerin orta yolu bulmasında etkili olabilir. Uzlaştırıcı yansızdır ve çekişenler arasında asla taraf tutmaz. Uzlaştırıcılar her iki tarafın da konumunu anladığından emin olmalıdır. Konumun açıklığa kavuşturulmasında, farklılıklarla ilgili iletişimsizliğin belirlenmesinde ve ilgili kimselerin durumlarını açıkça ifade etmesinde destek sağlayabilirler.

Bütünleştirici/Koordinatör

Çeşitli parçaların birleşmiş bir bütün oluşturmak üzere bir araya gelme süre-

cine *bütünleşme* denir. *Koordinasyon* ise bileşenlerin organize bir şekilde bir araya gelmesiyle ilgilenir. Bütünleştiriciler/koordinatörler insanları bir araya getirerek belirli amaçları kovalamalarını sağlayabilir. Bu tür grup amaçları kurum, devlet ya da ülke düzeyindeki politika değişikliklerinin savunulması ya da belirlenmiş bir amaca ulaşılması için görev grubunun oluşturulması (örneğin, kurumun kayıt sisteminin geliştirilmesi) şeklinde olabilir.

Yönetici

Sosyal hizmetteki *yönetim*, aşağıdakilerin başarılması için bir sosyal kurum veya başka bir birim için idari sorumluluğun alınmasıdır: Kurumsal amaçların belirlenmesi, toplum hizmeti programlarının idaresi, kurumun verim ve etkinliğinin artırılması, finansal kaynak sağlanması, toplumdan destek istenmesi ve kurum personelinin çalışmasının koordine edilmesi.

Diğer personele süpervizörlük yapılması, programların planlanması, kaynakların elde edilmesi ve dağıtımı, kurumsal yapıların ve süreçlerin geliştirilmesi ve oluşturulması, bütçenin geliştirilmesi, programların değerlendirilmesi ve ihtiyaç duyulduğunda program değişikliklerinin gerçekleştirilmesi yönetim görevleri arasındadır.

Eğitimci

Eğitimci rolü müracaatçıya ve diğer sistemlere bilgi verilmesi ve eğitim becerilerinin kazandırılmasıyla ilgilenir. Etkin bir eğitimci olmak için, uzman öncelikle bilgili olmalıdır. Bunun yanında, uzman bilginin açık bir şekilde iletilmesi ve müracaatçı veya makro sistem tarafından anlaşılması için iyi bir iletişimci olmalıdır.

Analist/Değerlendirme Uzmanı

Bir *analist/değerlendirme uzmanı* bir programın, kurumun ya da politikanın etkin olup olmadığını belirler. Bu, bir kuruluş ya da topluluk bağlamında gerçekleşebilir. Çeşitli sistemlerin nasıl işlediği konusunda geniş bilgi sahibi olan genelci sosyal hizmet uzmanları bu tür sistemleri insanların yaşam kalitesini nasıl yükselttiğini analiz edip değerlendirebilir. Ayrıca kendi müdahalelerinin verimliliğini de değerlendirebilirler.

Aracı

Bir *aracı*, müracaatçıların (bireylerin, grupların, kuruluşların ya da toplulukların) topluluk kaynak ve hizmetleriyle bağ kurmasına yardımcı olur. Bir aracı müracaatçının acil yiyecek ya da barınma, adli yardım ya da diğer gerekli kaynaklara ulaşmasını sağlayabilir. Bir aracı ayrıca farklı topluluk gruplarının ya da kuruluşların irtibat halinde olmalarını ve böylece ortak amaçlara ulaşmak üzere birlikte çalışmalarını sağlayabilir. Mikro ve mezzo sistemlerde, aracının rolü uzmanın topluluk hizmetlerine alışık olmasını, liyakat gereksinimleriyle ilgili genel bilgiye sahip olmasını ve müracaatçı ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmasını gerektirir.

Kolaylaştırıcı

Kolaylaştırıcı bir grubun bir araya gelmesini ya da toplanmasını yönlendiren ve yöneten kişidir. Grup aile terapi grubu, görev grubu, hassasiyet grubu, eğitim grubu, kendine yardım grubu ya da başka bir odak grubu olabilir. Bir kolaylaştırıcı iletişimi arttırmak, toplantıları başlatmak, plan gelişimine katkıda bulunmak, gerekli kaynaklar için talepte bulunmak ve amaçları kovalamak üzere kuruluş veya topluluk ortamında da çalışabilir.

Başlatıcı (Öncü)

Başlatıcı belli bir konuya dikkat çeken kişi ya da kişilerdir. Mesele toplulukta var olan bir problem, bir ihtiyaç, ya da temel olarak geliştirilecek bir durum olabilir. Başlatıcının adım atmadan önce problemi tanımlaması önemlidir. Bir sosyal hizmet uzmanı belirli müracaatçılar için problem yaratan politikaları tespit ederek süpervizörün dikkatine sunabilir. Bir müracaatçı hizmetin geliştirilebileceği yolları tanımlayabilir. Genellikle, bu rolü diğer çalışma biçimlerinin izlemesi gerekir. Çünkü var olan ya da potansiyel problemlere işaret etmek bunların çözülmesini garanti etmez.

Görüşmeci

Görüşmeci başka bir grup ya da sistemden bir şeyler elde etmeye çalışan bir kuruluştur, grubu ya da bireyi temsil eder. Uzlaştırmaya benzer şekilde, görüşme tüm tarafların birlikte varlığını sürdürebileceği ve mümkünse uzlaşmayı sağlayabileceği ortak bir zemin bulunmasını içerir. Tarafsız bir rol üstlenen araçların aksine, görüşmeciler ilgili taraflardan birinde kendilerini açıkça tanımlarlar.

Savunucu

Savunucu bireyler, gruplar ya da topluluklar adına “adil ve eşit bir muameleyi ya da gerekli kaynakları sağlamak üzere” (Kirst-Ashman, 2010, s. 96) konuşan kişidir. Savunucu rolü çoğu durumda bir adım ileri atılmasını ve müracaatçı sistemi yararına konuşulmasını gerektirir. Bir müracaatçı sistemi ihtiyaç olduğunda çok az güce sahipse bu özellikle geçerli olabilir. Savunuculuk çoğu zaman işi bitirmek için gerekli olan çabadan daha fazla enerji sarf edilmesini gerektirir. Özellikle daha büyük, güçlü

bir sistemle karşılaşan bir müracaatçı adına savunuculuk yapmak riskleri de içerebilir.

Savunucu rolü potansiyel zorluklarına rağmen bir genelde sosyal hizmet uzmanının üstlenebileceği en önemli rollerden biridir. Birçok durumda müracaatçı sistemi çaresiz durumdayken üstlenilir.

Bölüm Özeti

Aşağıda bölüm içeriği bu bölümün başında sunulan öğrenme hedefleri açısından özetlenmektedir.

A. Değerlendirme sosyal hizmet için kuruluş bilgisinin ve değerlendirmenin önemini açıklanması

Bu kitapta sosyal hizmet uygulamasına hazırlık niteliğinde bir bilgi temeli sunulmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının insan davranışının dinamiklerini anlaması ve müracaatçı değerlendirmelerini yürütmesi için gerekli bilgileri edinmesi gerekmektedir.

Sosyal hizmet süreci ardından müracaatçıların en iyi eylem planını seçmek üzere mümkün alternatifleri belirleme ve değerlendirmede destek sunma şeklinde ilerlemektedir.

B. Bu kitabın, yaşam süresi yaklaşımını benimseyen ve olağan yaşam olaylarını, normal gelişimsel aşamaları ve biyo-psişik-sosyal değerlendirmeleri temel alan düzeninin tartışılması

Bu kitabın düzeni yaşam süresi yaklaşımını benimsenerek hazırlanmıştır. Yaşam süresi yaklaşımı dört evreye ayrılmaktadır: Bebeklik ve çocukluk, ergenlik, genç ve orta yaşlı yetişkinlik ve ileri yaşta yetişkinlik.

Gelişimin biyolojik, fizyolojik ve toplumsal (biyo-fiziko-sosyal) yönleri üzerine bölümler ortak yaşam olaylarını, normal gelişimsel kilometre taşlarını ve her yaşam evresiyle ilgili meseleleri betimlemektedir.

C. Kitap boyunca vurgulanan, insan çeşitliliği, kültürel uyumluluk, baskı, risk altındaki nüfus, güçlendirme, güçler perspektifi, dayanıklılık, insan hakları ve etik konularda eleştirel düşünme gibi, insan davranışının anlaşılması için önemli olan kavramların açıklanması.

İnsan çeşitliliği yaş, sınıf, renk, kültür, engellilik, etnisite, cins, cinsel kimlik ve ifade tarzı, göçmenlik statüsü, siyasi ideoloji, ırk, din, cinsiyet ve cinsel yönelimle ilgili gruplar içerisinde geniş bir insani farklılaşmaya dayanmaktadır.

Kültürel yeterlilik “sosyal hizmet uzmanı tarafından birey, aile, grup ve toplulukların ihtiyaçlarını ele alan belirli bilgi, beceri, politikalar ve programlar dizisindeki uzmanlıktır.” (Lum, 2005, s. 4)

Ayrımcılık insanlara hak ettiği değeri vermek yerine belirli bir gruba (mesela ırksal veya dinsel) ait olmalarından ötürü farklı davranmaktır. Baskı, belirli bir grubun üyeleri üzerinde adil olmayan ve aşırı sınırlama ve kısıtlamaları içerir.

Risk altındaki nüfus, burada belirli özellikleri nedeniyle toplumun geneline göre daha büyük bir sosyo-ekonomik mahrumiyet ve baskı riski altında bulunan insanlardır.

Güçlendirme “bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmek için harekete geçebilmesi için kişisel, kişilerarası ya da politik gücün arttırılması sürecidir” (Gutierrez, 2001, s. 210).

Güçler perspektifi, problemleri çözmek ve olumlu değişiklikleri sağlamak

adına, müracaatçının kaynaklarına, yeterliliklerine, bilgisine, kabiliyetlerine, motivasyonuna, tecrübesine, zekasına ve diğer olumlu niteliklerine odaklanan bir yönelimdir.

Güçlü yanlara odaklanan güçlendirme birey, grup, kuruluş ve topluluk düzeyinde gerçekleştirilebilir.

Dayanıklılık bir bireyin, ailenin, grubun, topluluğun ya da kuruluşun ters durumlara karşısında toparlanabilmesi ve ciddi sorun, karmaşa ve zorluk durumunda bile işlevini sürdürebilmesine denir.

İnsan hakları tüm insanların ırk, kültür ya da ulusal kökenine bakılmaksızın temel haklar ve muameleye layık olduğu öngörüsünü içerir.

Eleştirel düşünce etik meseleleri ve ikilemleri ele almak üzere kullanılabilir. Eleştirel düşünce neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda bağımsız bir karar verilebilmesi adına “inanç ve eylemlerin dikkatli bir şekilde sorgulanması ve değerlendirilmesidir.” (Gibbs & Gambrill, 1999, s. 3) Etik ikilemler etik ilkelerin çatıştığı ve tüm çözümlerin mükemmellikten uzak olduğu durumlardır. Etik meselelerle ilgili eleştirel düşünce soruları kitap boyunca serpiştirilmiştir.

D. İnsan davranışının anlaşılması için, sistemler kuramı ve ekolojik perspektif kavramlarını bir araya getiren kuramsal bir yaklaşımın -ekosistemler kuramının- önerilmesi.

Ekosistemler kuramı “insanları, diğer yaşayan sistemleri ve bunların etkileşimlerini tanımlayan ve analiz eden sistemler kuramıdır.” (Beckett & Johnson, 1995, s. 1391) İnsan davranışının gözlenmesinde sistemler kuramının ve ekolojik perspektifin kavramlarını bir araya

getiren bir çerçeve sunar ve bu kitabın kuramsal yönelimini oluşturur. Sistem, sınırlar, alt-sistemler, dengeleşim, rol, ilişki, girdi, çıktı, geri bildirim, arayüz, ayrışma, entropi, negatif entropi ve eşsınluluk ilgili sistemler kuramı kavramları arasındadır. Ekolojik perspektifteki geçerli kavramlar arasında, toplumsal çevre, etkileşim, enerji, arayüz, Uyum sağlama, baş etme ve karşılıklı bağımlılık bulunur.

E. İnsanların sosyal çevrede makro sistemler (topluluk ve örgütler) gibi çoklu sistemlere dahil olmasının öneminin vurgulanması ve sistemlerinin öneminin tartışılması.

İnsanlar çevrelerindeki çoklu sistemlerde yer alır. Birey bir mikro sistemdir. Küçük bir grup mezzo sistemdir. Bir makro sistem küçük bir gruptan daha büyüktür.

İnsan davranışı için öncelikli içerik sunan makro sistemler topluluk ve kuruluşlardır.

“Birbirlerine bir şekilde bağlanan ortak yanları bulunan ve diğerlerinden ayırt edilebilen belli sayıdaki insana” topluluk denir (Homan, 2011, s. 8). Toplulukla ilgili kuramsal perspektifler, yapısal, sosyopsikolojik, insan ekolojisi ve toplumsal sistem perspektifidir. Topluluk değişimiyle ilgili geleneksel modeller yerel kalkınma, sosyal planlama ve toplumsal eylemdir.

Günümüzdeki makro-düzeyde değişimle ilgili gözden geçirilmiş modeller, sosyal savunuculuk, planlama ve politika uygulaması ve topluluk kapasite gelişimidir (Rothman, 2007).

Kuruluşlar belirli ortak amaçlar için çalışan ve çeşitli birimler arasında ayrılan belirli iş etkinliklerini yerine getiren yapılandırılmış insan gruplarıdır. Ku-

ruluşlar müracaatçılara hizmet sunan toplum hizmeti kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları için önemlidir. Kuruluşlar tarafından kimi zaman deneyimlenen problemler değişken çevre, sürecin belirsizliği ve amaçların belirsizliğidir.

F. Makro toplumsal çevrede uygulamacılar tarafından üstlenilen sosyal hizmet rollerinin kapsamının tanımlanması.

Sosyal hizmet uzmanları kuruluşlar ve topluluklar bağlamında uygulamada bulunurken aşağıdaki rolleri üstlenirler: Sağlayıcı, uzlaştırıcı, bütünleştirici/koordinatör, yönetici, eğitimci, analist/değerlendirme uzmanı, aracı, kolaylaştırıcı, başlatıcı, görüşmeci ve savunucu.

BÖLÜM 2

Biyolojik Gelişim: Bebeklik ve Çocukluk

Juanita, 1 yaşındaki Enrico'su beşiğinde ayak parmaklarıyla oynayarak yatarken onu sevgiyle seyrediyordu. Enrico ilk çocuğuydu ve Juanita onunla gurur duyuyordu. Fakat çocuğun kendi başına yerinden doğrulamamasına canı sıkılıyordu. Karşı dairede Enrico'nun yaşında, adı Teresa olan bir bebek vardı. Kendi başına doğrulabiliyor, üstelik emekleyebiliyor, ayağa kalkabiliyordu, hatta konuşmaya bile başlamıştı. Juanita iki çocuğun bu kadar farklı olmasının ve bu denli farklı kişiliklere sahip olmasının tuhaf olduğunu düşünüyordu. Ona göre bunun bir nedeni olmalıydı. Enrico oldukça kolay bir çocuktu. Belki biraz inatçıydı. Juanita bu konuda endişe etmemesi gerektiğine karar verdi. Birkaç hafta içinde Enrico muhtemelen dik oturmaya başlayabilirdi.

Normal insan gelişiminin bilgisi, çocuklar büyürken onların gelişimlerini anlamak ve takip etmek açısından önemlidir. Bu örnekte, Enrico aslında bazı gelişimsel gerilikler sergiliyordu. Yardım alabilmesi için fiziksel ve psikolojik durumuyla ilgili bir değerlendirme gerekliydi.

Bakış Açısı

Normal gelişimsel kilometre taşlarının edinilmesinin müracaatçı üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Biyolojik, psikolojik ve fiziksel gelişim sistemleri davranışı etkileyecek şekilde birlikte işlemektedir. Bu bölümde sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılara bilgi sağlayabilmesi ve müracaatçı davranışıyla ilgili doğru değerlendirmeleri yapabilmesi için gerekli olan, bebeklik ve çocukluğun belli başlı yönleri üzerinde durulacaktır.

Öğrenme Hedefleri

Bu bölümde;

- A. Ana rahmine düşme, gebelik tanısı, fetüs gelişimi, doğum öncesi etkiler ve değerlendirme, problemlili hamilelikler ve doğum süreci gibi insanın üremesinin dinamikleri tanımlanacak.
- B. Çocukların bebeklik ve çocukluk süresince geçirdiği normal gelişimsel kilometre taşları açıklanacak.
- C. Çocuk sahibi olmaya karar vermayla ilgili iki kritik durum ve yaşam olayı olan düşük ve kısırlılık ele alınacak.

İnsanın Üremesinin Dinamikleri

Chuck ve Christine gebelik ile ilgili karmaşık duygular içindeydiler. Kazayla olmuştu. Her ikisi de otuzlu yaşlarında daydı ve Hope adında dört yaşında hayat dolu bir kızları vardı. Hope her ikisi için de sevinç kaynağı olmuş olsa da, yaşam tarzlarında ciddi kısıtlamalara neden oluyordu. Okula başlayacağı zamanı dört gözle bekliyorlardı. Christine yarı zamanlı çalışmaya başlamıştı ve Hope beş yaşına girer girmez tam zamanlı çalışmaya başlamayı planlıyordu.

Şimdi tüm bunlar değişmişti. Üniversitede akademisyen olan Chuck hayatının fırsatı olarak Hong Kong'dan cazip bir iş teklifi almıştı ve bu durum işi daha da çetrefil hale getirmişti. Her zaman deniz ötesinde zaman geçirme hayali kurmuşlardı.

Beklenmeyen gebelik Chuck ve Christine'i oldukça sarstı. Gebeliği sonlandırıp Hong Kong'daki egzotik yaşa-

ma mı atılmalıydılar? Deniz ötesinde bebek sahibi mi olmalıydılar? Yabancı bir ülkedeki doğum öncesi bakım, sağlık koşulları ve sağlık tesisleriyle ilgili sorular kafalarını kurcalıyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde kalıp bu altın fırsatı kaçırmak daha mı emin bir yoldu? Christine otuz beş yaşındaydı. Doğurganlık döneminin saati işliyordu. Sağlıklı, normal bir bebek sahibi olmayla ilgili risk faktörleri pek yakında tavan yapacaktı. Bu, ikinci bir çocuk sahibi olmak için son şansları olabilirdi. Chuck ve Christine bir karara varmak için bazı ciddi vicdan ve mantık muhasebeleri yapmışlardı.

Evet, çocuk sahibi olacaklardı. Karar bir kez alındıktan sonra, ferahlayıp neşelendiler. Hong Kong'daki işi de kabul etmeye karar vermişlerdi. Sağlıklı, normal bir bebek sahibi olma şanslarını azami seviyeye çıkarmak için doğum öncesi bakım, doğum ve bebeklikle ilgili bilgilerini kullanabilirlerdi. Bebek bereketiyle gelir diye düşündüler, bu karar

yaşam kalitelerini azaltmayacak, aksine arttıracaktır.

Çocuk sahibi olmak ciddi bir karardır. İdeal olanı, çiftin tüm alternatifleri değerlendirmesidir. Çocuklar muhteşem olabilir. Aile birçok zevkli etkinliği, gururu ve yaşam tatminini getirebilir. Diğer yandan, çocuklar strese de yol açabilir. İlgi, zaman ve çaba isterler ve bakımı masraflı olabilir. Gebe kalma, gebelik, doğum ve çocuk bakımı hakkında bilgi yalnızca insanların daha iyi, etkin kararlar almasını sağlar.

Gebe Kalma

Sperm yumurtayla bir araya geldiğinde gebe kalma gerçekleşmiş olur. Fakat gerçekte, bu kadar basit bir olay söz konusu değildir. Güçlü bir şekilde çocuk sahibi olmayı arzu eden birçok çift gebe kalma sürecinde sorun yaşamaktadır. En son istediği şey gebelik olan birçoğu da kolaylıkla gebe kalmaktadır. Şans da bir ölçüde etkilidir.

Gebelik sürecinin başlangıcına gebe kalma denir. Ovülasyon dönemine yakın bir zamanda spermin vajinada tutulmuş olması gerekir. Ovülasyon yumurtalıktan olgun bir yumurtanın dölyatağı tüplerinin birinin bitiminden vücut boşluğuna düşmesidir. Dölyatağı tüplerinin bitiminde yumurtayı tüpe çeken parmak benzeri çıkıntılar fimbria olarak adlandırılır. Yumurta buradan siliya olarak adlandırılan küçük saç benzeri uzantılar aracılığıyla tüpün içinde yavaşça ilerler. Döllenme esas olarak yumurtalığın yakınındaki üçüncü dölyatağı tüpünde gerçekleşir.

Sperm eğer bu kadar ileri gidebilirse gebe kalma gerçekleşir. Boşalma sonrasında, meninin penisten boşaltılmasıyla sperm dölyatağına gider ve dölyatağı

tüpü aracılığıyla yumurtayla birleşir. Sperm, ileri geri hareket ederek ilerlemesini sağlayan bir kuyrukla donanmıştır. Tipik boşalmada, bir çay kaşığında ortalama olarak 200 ila 400 milyon sperm bulunur (Rathus, Nevid, & Fichner-Rathus, 2011). Sonlu sayıda yumurtayla doğan kadınların aksine, erkekler sürekli olarak yeni spermler üretirler. Döllenme bu nedenle oldukça rekabetçidir. Aynı zamanda da risklidir. Bu spermlerin çoğunluğu çok ileri gitmez. Vajinaya akıtılanların birçoğu yerçekiminden etkilenir. Diğerleri ise vajinanın asitliği tarafından öldürülür. Diğer bazıları ise yanlış yumurtalık tüpüne gider. Yalnızca yaklaşık 1.000 hücreden biri yumurtanın hemen yakınındaki alana varabilir (Rathus et al., 2011). Bir sperm yumurtaya ulaşana dek, kendi boyunun 3.000 katı mesafeyi yürümüştür; bu da bir insanın 5 kilometreye yakın bir mesafeyi yüzmesine denktir (Hyde & DeLamater, 2008).

Spermlerin bir yumurtayı en sağlıklı şekilde dölemesi boşalmadan sonraki ilk 24 saat içinde olsa da, kadının üreme kanalında 72 saat boyunca hayatta kalabilirler. Yumurtanın doğurganlığının zirvede olduğu dönem ovülasyondan sonraki 8 ila 12 saat arası dönemdir, buna rağmen 24 saate kadar, bazen beş güne kadar döllenmeye elverişli durumda bulunabilir (Greenberg, Bruess, & Conklin, 2011; Yarber, Sayad, & Strong, 2008). Bu nedenle, döllenmenin gerçekleşebilmesinde cinsel birleşme için en uygun zaman ovülasyondan sonraki bir günle beş gün arası dönemdir (Crooks & Baur, 2011; Yarber, Sayad, & Strong, 2008).

Yumurtanın yumurtalık tüpünde spermleri çeken kimyasal bir madde salgıladığı anlaşılmıştır. Asıl döllenme süreci spermin yumurtaya ulaşması,

kendisinde saklı olan enzimi yumurta-ya aktarmasıdır. Bu enzim yumurtayı çevreleyen jelatinimsi tabakanın çözülmesini sağlar ve spermin girişini mümkün kılar. Spermlerden birinin engeli aşmasının ardından, jelatinimsi tabaka fiziksel bir değişim geçirir, bu da diğer spermelerin girişini engeller.

Döllenme yumurtayla spermin kesin birleşme anında gerçekleşir. Sperm tarafından döllenmeyen yumurtalar parçalanıp yok olur. Sperm ve yumurtadaki genetik materyal zigot olarak adlandırılan tek bir hücreyi oluşturmak üzere birleşir.

Yumurta X kromozomu içerir. Sperm X ya da Y kromozomu içerebilir. X kromozomu olan sperm tarafından döllenilen yumurta dişi cinsiyet, Y kromozomu olan sperm tarafından döllenilen yumurta erkek cinsiyeti oluşturacaktır.

Tek hücreli zigot bölünme sürecine hücrenin önce ikiye, ardından dörde ve sekize bölünerek devam etmesiyle başlar. Bir hafta içinde dölütçük olarak adlandırılan yeni hücre kitlesi dölyatağı duvarına tutunur. Tutunma gerçekleşmezse, yeni oluşan dölütçük dışarı atılır. Tutunmanın başlangıcından gebelik döneminin sekizinci haftasına dek konseptüs, yani gebe kalmanın ürünü embriyo olarak adlandırılır. Doğumdan önceki sekiz haftalık dönemde ise fetus adını alır. Ana rahmine düşmeden doğuma kadarki sürece gebelik dönemi denir.

Gebelik Tanısı

Gebelik tanısı laboratuvar testleri kullanılarak, annenin fizikî semptomlarını gözlemleyerek ya da fizikî muayene yoluyla konabilir. Birçok kadın adet döneminin gecikmesiyle gebeliğinin farkına varmaktadır. Bununla birlikte, stres,

hastalık ya da muhtemel bir gebelik ile ilgili endişe nedeniyle de kadınların adet döneminde gecikme olabilir. Bazı kadınlarda ise adet dönemi bir ay ya da daha fazla bile devam edebilir. Bu nedenle, gebeliğin doğrulanması için çoğu zaman laboratuvar testleri gerekmektedir. Bu tür laboratuvar testlerinin doğruluk oranı % 98 - 99 düzeyindedir ve bir aile planlama kurumunda, tıbbi bir klinikte ya da bir hekimin muayenehanesinde gerçekleştirilebilir (Rathus et al., 2011)

Birçok gebelik testi kadının idrarında ya da kadında bulunan koryonik gonadotropinin (HCG) tespit edilmesi üzerinden çalışır. HCG plasentada (mesime; gelişen embriyoyu besleyen doku yapısı) bulunan bir hormondur. Laboratuvar testleri gebe kalmadan sonra sekiz gün geçmesinin ardından HCG'yi tespit edebilir (Greenberg et al., 2007).

Evde gebelik testlerinin (EGT) kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Bunlar bazı laboratuvar testleri gibi idrardaki HCG seviyesini ölçer. Hayli kullanışlı, nispeten ucuzdurlar ve adet döneminin başlaması beklenen ilk günden itibaren kullanılabilirler. Fakat adet normal gününden bir haftalık gecikme sonrasında kullanılmaları daha doğru olacaktır (Ulusal Kadın Sağlığı Bilgi Merkezi [NWHIC], 2010b).

Birçok EGT benzer şekilde iş görmektedir. Kullanıcı idrar kanalına bir çubuk tutar ya da idrarı bir kaba aktararak çubuğa döker. Sabah kalkar kalkmaz testi yapmak doğruluk ihtimalini arttıracaktır (NWHIC, 2010b). Testlerin çoğunda kadının gebe olup olmadığını gösteren bir sonuç ekranı bulunmaktadır. Yine birçok testte, doğruluğunun onaylanması için birkaç gün ya da bir hafta sonra testin tekrarlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Gebelik ilerledikçe HCG oranı yükseldiği için, EGTlerin de süreç içerisindeki doğruluğu artacaktır. “Birçok gebelik testi adetinizin geçtiği günden itibaren % 99 doğruluk iddiasında bulunmaktadır. Araştırmalar birçok evde gebelik testinin bu kadar erken dönemde tutarlı bir belirlemede bulunamayacağını gösterse de, evde gebelik testleri adetin geçtiği zamandan bir hafta sonrasında kutudaki talimatlara göre yapıldığında güvenilir kabul edilmektedir” (Mayo Foundation for Medical Information and Research [MFMIR], 2010b).

EGTlerin doğruluk oranı yüksek olsa da, hata payı da bulunmaktadır. Eğer talimatlar harfiyen uygulanmazsa sonuçlar hatalı çıkabilir. Örneğin, güneş ışığına maruz kalma, kazara titretme, idrarı temiz olmayan bir kaba koyma ya da sonuca çok erken ya da çok geç bakma gibi etkenlerin hepsi yanlış tanıya neden olabilir. Hatalı negatif sonuçlar (yani kadın aslında gebeyken gebe olmadığına gösterilmesi) hatalı olumlu sonuçlara göre daha sık görülür (yani kadın aslında gebe değilken gebe olduğunun gösterilmesi). Ne olursa olsun, bir kadına bir hafta bekleyip başka bir EGT uygulayarak ya da laboratuvar teşhisiyle sonucu doğrulaması tavsiye edilmektedir. Gebeliğin erken farkına varılması sağlık kontrollerine erken başlanması ya da gebeliği sonlandırmada karara varılması açısından önemlidir.

Gebelik Sırasında Fetüs Gelişimi

İnsanın ortalama gebelik süresi 280 gün sürmektedir (Steinberg, Bornstein, Vandell, & Rook, 2011a). Her biri üçer ay süren üç dönem şeklinde daha iyi kavramsallaştırma sağlanmaktadır. Her üç aylık dönem fetüs gelişiminin belirli özellikleri bakımından karakterize edilir.

İlk Üç Aylık Dönem

İlk üç aylık dönem bazı durumlarda en kritik dönem olarak görülür. Embriyo, hızlı ayrımlaşma süreci ve dokuların gelişimi nedeniyle annenin aldığı zararlı maddelere ve annenin sağlığının çeşitli durumlarına karşı aşırı hassastır.

İlk ayın bitimi itibarıyla öncül kalp ve sindirim sistemi oluşmuş durumdadır. Beyin ve sinir sisteminin ilk başlangıcı da görülebilir. Kol ve bacaklar haline dönüşecek küçük uç vermeler görülür. Genelde gelişim beyinle başlar ve beden boyunca devam eder. Örneğin, ayaklar en son gelişir. İlk ayda embriyo bebeği çok az andırır çünkü organları yeni ayrımlaşmaya başlamıştır.

İkinci ay süresince embriyo daha fazla insan biçimini almaya başlar. İç organlar daha karmaşık hale gelir. gözler, burun ve ağız gibi yüz özellikleri tanınır hale gelir. İki aylık embriyonun boyu 2,5 cm civarındadır ve yaklaşık 10 gram gelir.

Kolların, ellerin, bacakların ve ayakların oluşumu üçüncü ayda olur. Tırnaklar, saç kökleri ve gözkapakları gelişir. Henüz gelişim halinde olsalar da tüm temel organlar şekil almıştır. Üçüncü ayın sonu itibarıyla kıkırdığın yerini kemikler almaya başlar. Bu dönemde fetüsün hareketi sık sık görülmeye başlar.

İlk üç aylık dönem boyunca annede çeşitli semptomlar görülür. Bunun esas nedeni bedeninin ürettiği hormonlardaki aşırı yükseliştir. Sık görülen semptomlar yorgunluk, göğüs büyümesi ve hassasiyeti, sık idrara çıkma ve aşermedir. Bazı kadınlarda, sabah bulantısı da denilen mide bulantısı görülür.

Bu semptomların ilk kez doğum kontrol hapı kullanan kadınların aktardıklarına benzediği muhtemelen dikkatinizi

çekmiştir. Etkileri açısından bu haplar gebelikte salgılanan doğal ve yapay hormonları andırarak bedeni gebe olduğu kanısına sürükleyerek yanıltır ve böylece ovülasyonu önler. Bir doğum kontrol yöntemi olarak hapların rolü 6. Bölüm’de derinlemesine ele alınmaktadır.

İkinci Üç Aylık Dönem

Fetüs gelişimi ikinci üç aylık dönem boyunca devam eder. Ayak ve el parmakları ayrılır. Deri, parmak izleri, saç ve gözler gelişir. Oldukça düzenli bir kalp atışı ortaya çıkar. Fetüs belirli zamanlarda uyuyup uyanmaya başlar. Parmak emmeye de başlayabilir.

Anne açısından, ilk üç aylık dönemdeki tatsız semptomların birçoğu azalır. Fetüsün dinç hareketini daha fazla hissederek. Abdomeni önemli oranda genişler. Bazı kadınlarda, eller, yüz, topuklar ve ayaklarda şişkinliğe neden olan ödem görülür.

Üçüncü Üç Aylık Dönem

Üçüncü üç aylık dönemde fetüsün gelişimi tamamlanır. Derinin altını yağdoku doldurarak fetüse insan biçimini verir. İç organlar gelişimini tamamlar ve işlev görmeye hazır hale gelir. Beyin ve sinir sistemi tamamen gelişmiştir.

Gebeliğin altı ve yedinci aylarıyla ilgili önemli bir kavram viyabilite dir. Bu kavram fetüsün annesinden ayrıldığı anda kendi başına hayatta kalma yeteneğini tanımlar. Fetüsün ikinci üç aylık dönemin ortalarında viyabiliteye ulaşmasına rağmen, 22-25 aylık birçok bebek “yeterli tıbbi bakım sağlansa dahi hayatta kalamamakta ve birçoğu da kronik sağlık ve nöroloji sorunları yaşamaktadır” (Hack & Fanaroff, 1999; Paul et al., 2006; Sigelman & Rider, 2009, s. 95).

Viyabilite meselesi özellikle kürtaj bağlamında kritik hale gelmektedir. Bir fetüse kürtaj uygulanmasıyla ilgili etik problem, dışarıdan tıbbi yardımla yaşayıp yaşayamayacağı temelindedir. Bu meselede, kürtaj uygulanacaksa bunun gebeliğin ilk döneminde yapılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Anne açısından üçüncü üç aylık dönem bazı rahatsızlıklara yol açabilir. Dölyatağı genişler ve annenin abdomeni geniş ve ağır hale gelir. Fazladan alınan kilolar kaslara ve iskelete baskı yapar ve sık sık sırt ağrılarına ve kas kramplarına yol açar. Dölyatağı genişliği diğer organlara basınç uygulayarak rahatsızlığa yol açabilir. Alınan kiloların bir kısmı bebeğin kendisi, amniyotik sıvı ve plasentaya aittir. Diğer normal kilo artışları vücudun gebeliğe doğal uyum sağlaması sonucunda dölyatağı, kan ve göğüs kaynaklı olarak gerçekleşmektedir.

Doğum Öncesi Etkiler

Sayırsız etken fetüsün sağlığı ve gelişimi üzerinde belirleyicidir. Bunlar arasında anne adayının beslenmesi, ilaç alımı, alkol tüketimi, sigara alışkanlığı, yaşı ve sayırsız diğer etken bulunur.

Beslenme

Gebe bir kadın aslında iki kişilik yemektedir. Geçmişte, gebe kadınlar çok fazla kilo almaktan korkuyordu. Fakat bir kadının gebeliği süresince genellikle 10 - 15 kilo alabilir (Dacey, Travers, & Fiore, 2009; Sigelman & Rider, 2009). Fetüsün yeterli beslenmesi için umumiyetle günlük fazladan 300 ila 500 kaloriye ihtiyaç duyulur (Papalia, Olds, & Feldman, 2009). Optimal kilo alımı gebelikten önceki bireye, boya ve ağırlığa bağlıdır. Örneğin, gebelik öncesinde normalden zayıf bir kadının sağlıklı bir gebelik için

daha fazla kilo alması gerekebilir (Balcazar & Mattson, 2000).

Aşırı zayıf veya şişman olmak fetüs için risk meydana getirir. Dengesiz beslenme sonucunda çok az kilo almak düşük bebek doğum ağırlığına, zihin ve motor beceri geriliğine ve yüksek bebek ölüm oranına neden olabilir (Newman & Newman, 2009) Gebelik öncesi veya sonrasında aşırı şişman olmak fetüs ölümü, ölü doğum ve yenidoğanın merkezi sinir sistemindeki bozukluklara yol açabilir (Anderson et al., 2005; Kristensen et al., 2005; Nohr et al., 2005).

Gebe bir kadının çok yemesi yeterli değildir, yediği yiyeceklerin kalitesinin de dikkatle takip edilmesi gerekir. Gebe kadının yeterli protein, demir, kalsiyum, folik asit (bir tür B vitamini) ve diğer vitaminleri (Dacey, et al., 2006) alması özellikle önemlidir. Hyde ve DeLamater (2008) anlatıyor:

Yeni dokuların üretilmesinde protein önemlidir. Gelişim için folik asitin önemi de büyüktür; folik asit eksikliğinin semptomları kansızlık ve yorgunluktur. Gebe bir kadının normalden daha fazla demir alması gerekir, çünkü fetüs plasentada dolaşan kandaki demiri kendisi için çeker. Kas krampları, uterus ligament ağrıları ve sinirlilik kalsiyum eksikliğinin belirtileri olabilir. (s. 132)

Drog¹ ve İlaçlar

Alınan pek çok maddenin fetüs üzerindeki etkisinin açık olmaması nedeniyle, gebe kadınlar drog kullanımında ihti-

yatlı olma konusunda uyarılmaktadır. Drog plasentaya geçerek fetüsün kan dolaşımına dahil olabilir. Herhangi bir drog yalnızca hekime danışılarak kullanılmalıdır. Drogun etkisi alınan miktara ve o esnada gebeliğin hangi döneminde bulunduğuyla bağlıdır. Bu durum özellikle embriyonun çok hassas olduğu ilk üç aylık dönem için geçerlidir. Drog lar da dahil olmak üzere, fetüste kusurlu oluşumlara neden olan maddeler teratojenlerdir. Belirli drog lar belirli bedensel kısımlarda ve organlarda bozukluğa yol açabilir. 1960'ların başlarında talidomit bebekleri olarak adlandırılan durum, drog ların potansiyel etkilerine trajik bir örnek oluşturmaktadır. Bir tür sakinleştirici olan talidomitin kol ve bacaklar yerine kaplumbağa benzeri uzantılara ya da kol ve bacakların hiç oluşmamasına neden olduğu tespit edilmiştir.

Çeşitli reçeteli ilaçlar da teratojen türü etkilere neden olabilir. Tetrasiklin ve streptomisin gibi antibiyotikler, Acetane (bir sivilce ilacı) ve bazı anti-depresanlar bunlar arasındadır (Rathus et al., 2008, Santrock, 2007). Genel olarak söylenecek olursa, kadınların gebelik ve emzirme döneminde tıbbi bir ilaç mutlaka zorunlu olmadıkça drog ve ilaç alımından uzak durması gerekmektedir.

Aspirin ve kafein gibi reçetesiz tezgah üstü drog lar bile dikkatli bir şekilde tüketilmelidir (McCammon & Knox, 2007; Santrock, 2007). Aspirin fetüste kanamaya yol açabilir (Steinberg et al., 2011a). Kahve, çay, kola ve çikolataların tümü kafein içerir. Son dönemdeki kimi araştırmalar “günde 200 miligram veya daha fazla kafein (200 gramlık iki bardak ya da daha fazla kahveye veya 330 gramlık beş kutu ya da daha fazla kolaya denktir) tüketen kadınların düşük yapma riski artmaktadır” (Santrock, 2010c, s. 75; Weng, Odouli, & Li, 2008). Vitaminler bile dik-

1 Drog: Hayvan ve bitkilerden kurutulmuş veya özel metotlarla toplanarak elde edilen, eczacılık ve kısmen sanayide kullanılan ham veya yarı ham madde (TDK Güncel Türkçe Sözlük tanımı). Metinde, alkol, tütün, kafein, çeşitli uyuşturucular, tıbbi ilaçlar gibi maddelerin tümü bu kavram altında ele alınmaktadır. (ç. n.)

katli bir şekilde ve bir hekimin gözetimi altında tüketilmelidir (Steinberg et al., 2011a; Yarber et al., 2010). Bir anne adayi için en iyi yol ihtiyatlı olmaktır.

Barbitürat, eroin ve amfetamin gibi uyuşturuculara olan bağımlılık sayısız probleme yol açabilir. Uyuşturucu bağımlılarının yenidoğan bebekleri bağımlı olmaya doğuştan daha fazla eğilimlidir. Doğum kusurları, düşük doğum ağırlığı, aşırı ağlama, huzursuzluk, uyuma ve beslenme zorlukları ve kas seğirmeleri muhtemel problemler arasındadır (Newman & Newman, 2009; Santrock, 2007). Bununla birlikte, sayısız diğer etken işin içinde olduğu için belirli drogların doğrudan etkisini birbirinden ayırmanın zor olduğu unutulmamalıdır (örneğin, yetersiz çevre ve potansiyel olarak zararlı olabilecek maddelerin anne tarafından alınması gibi).

Etik Soru 2.1

Çocuğuna zarar veren yasadışı uyuşturucuları kullanan gebe bir kadın bir suçlu gibi cezalandırılmalı mıdır? Çocuğu kendisinden alınmalı mıdır? Eğer alınacaksa, çocuk kimin yanına verilmelidir?

Alkol

Gebelik sırasında alkol tüketiminin fetüs üzerinde ölümcül etkileri olabilir. Bu durum fetal alkol sendromu (FAS) olarak adlandırılır. Annesi yoğun alkol tüketen bebekler gebelik sırasında “sıra dışı yüz özellikleri (gözler arasında açıklık, kısa burun, ince üst dudak gibi), kafa ve vücut büyüklüğünde küçüklük, doğuştan kalp bozukluğu, eklem bozukluğu, zihinsel ve davranışsal sorunlarla karşılaşabilirler” (Yarber et al., 2010, s. 373). Etkiler çocukluk hatta yetişkinliğe dek uzanabilir. Bu etkiler arasında dik-

kat eksikliği, hiperaktivite, normalden düşük zeka, sosyal etkileşim ve uyumda yaşanan önemli zorluklar bulunmaktadır (Shaffer & Kipp, 2007). Bozuklukların yoğunluğu gebelik sırasında tüketilen alkolle birlikte artmaktadır (Shaffer & Kipp, 2007). Bununla birlikte, günde bir iki içki gibi nispeten normal alkol tüketiminin dahi fetüse zarar verebileceğine dair kanıtlar söz konusudur (Rathus et. al., 2008; Shaffer & Kipp, 2010; Steinberg et al, 2011a). Fetal alkol etkileri (FAE) nispeten daha az (yine de önemli boyutta) yoğun problemleri nitelemek için kullanılan bir tabirdir. Bu etkiler gebelik sırasında daha düşük alkol kullanımı nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Sigara

Sigarayla düşük doğum ağırlığı, erken doğum, nefes alma güçlüğü, fetüs ölümü ve bebek ölümü gibi durumları ilişkilendiren çalışmalar bulunmaktadır (Santrock, 2008; Shaffer & Kipp, 2007). Pasif içiciliğin dahi fetüse yönelik tehlike arz ettiği düşünülmektedir (Santrock, 2008). Bazı araştırmalarda annenin gebelik sırasında sigara kullanmasıyla çocuğun okul çağına geldiğinde davranışsal ve duygusal problemler yaşaması arasında ilişkiler tespit edilmiştir (Papalia et al., 2007; Santrock, 2008). Diğer kanıtlar gebe kadının sigara içmesiyle çocuğun ergenlik sırasında içici olma riskinin artması arasındaki bağlantı üzerinedir (Porath & Fried, 2005).

Yaş

Gebe kadının yaşı hem kadının kendisini hem de çocuğu etkileyebilir. “16-35 yaş arası kadınlar fetüsün gelişimi ve daha az komplikasyonla doğumun gerçekleştirilmesi için diğer kadınlara göre daha iyi bir döl-yatağı çevresine sahiptir-

ler" (Newman & Newman, 2009, s. 112). Otuz beş yaş ve üstü kadınlar Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tüm kadınların % 14'ünden fazlasına denk düşmektedir (U.S. Census Bureau, 2007). Örneğin, 16 - 34 yaş arası bir kadının down sendromlu bir bebek sahibi olması riski çok düşük olmasına rağmen,² kadın kırk yaşına geldiğinde bu oran yüz kat, elli yaşına geldiğinde ise neredeyse on kat artar (Santrock, 2008). Down sendromuna yol açan etkenlerden biri insan yaşlandıkça kadının yumurtasında ya da erkeğin sperminde gerçekleşen bozulma olduğu düşünülmektedir (Newman & Newman, 2009). Kırk yaş ve üstü kadınlar "biraz daha fazla anne ölümü, erken doğum, sezaryen doğum ve düşük doğum ağırlıklı bebek riski taşımaktadır (London, 2004). Kadınlar yaşlandıkça yüksek tansiyon ve diyabet gibi kronik hastalıklar gebelik ve doğumla ilgili komplikasyonlara yol açabilir" (Yarber et al., 2010, s. 374).

Yirmi yaş altı anneler ABD'deki tüm doğumların % 10,5'ine denk düşmektedir (U.S. Census Bureau, 2007). Bu annelerin bebeklerinin ölüm oranı yirmili yaşlardaki annelere göre iki kat fazladır (Santrock, 2008). Bebeklerinin normal ağırlığın altında olması ve daha yüksek sağlık ve engellilik riskleri yaşaması ihtimali yüksektir (Papalia et al., 2007). Problemler çoğu zaman gelişmemiş üreme sistemine, yetersiz beslenmeye, doğum öncesi bakımın çok az olmasına ya da hiç olmamasına ve yoksulluğa bağlıdır (Lenders, McEltrath & Scholl, 2000).

2 Down sendromu kromozomlarla ilgili bir anormallikten kaynaklanan doğuştan bir durumdur. Zihinsel engellilik ve çekik gözlülük, kısa boyluluk, geniş, kısa bir kafatası, kısa parmaklı geniş eller ve ilk ve ikinci ayak parmakları arasındaki açıklık gibi temel özelliklere sahiptir (Friend, 2008; Webster's, 1995). Down sendromunun en yaygın tipi olan trisomi 21'de ekstra bir kromozom bulunmaktadır.

Diğer Etkenler

Doğum öncesi ve sonrası gelişimi etkileyen başka etkenler de tespit edilmiştir. Örneğin, düşük gelir seviyesi ve sosyo-ekonomik sınıf herhangi bir anne ve fetus için sağlık riski doğurabilir (Newman & Newman, 2009). Gebelik sırasında gerçekleşen hastalık fetus gelişimine zarar verebilir. Kızamıkçık, eğer kadın gebeliğinin ilk üç aylık döneminde kapmışsa fetüste fiziksel ya da zihinsel engelliliğe neden olabilir (Strong et.al.2008). Kızamıkçığın engellenmesi aşıyla mümkündür, fakat bu fetüse zarar verebileceği için gebelik sırasında yapılamaz.

Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar da anneden doğum sırasında ya da sonrasında yenidoğana geçebilir. Gebe kadınların "klamidya, bel soğukluğu, hepatit B, HIV ve frengi testlerini yaptırmaları gerekir" (6. Bölüm'de ele alınmıştır; Strong et.al.2008). Bulaşma çoğu zaman engellenebilir ya da bebeklere tedavide başarılı olunabilir. Örneğin, insan immün yetmezlik virüsü (HIV) tarafından taşınan immün yetmezlik sendromu (AIDS) plasenta aracılığıyla fetüse bulaşabilir, annenin kanına doğumda temas ederse veya anne sütü aracılığıyla bebeğe bulaşması da mümkündür. Bununla birlikte, azidotimin gibi belirli ilaçların anneye gebelik sırasında ya da bebeğe doğum sırasında uygulanması, bunun yanında sezaryen doğum uygulaması Amerika Birleşik Devletleri'ndeki HIV bulaşma oranlarını önemli ölçüde düşürmüştür (Santrock, 2008; Greenberg et al.2004).

Doğum Öncesi Değerlendirme

Gelişmekte olan bir fetusün çeşitli sorunlarının tespit edilmesine yönelik testler mevcuttur. Ultrasonografi, fetus emarı, amniyosentez, koryon villus biyopsisi ve anneye yapılan kan testi bu testler arasındadır.

Hekim ve hamile kadın fetüsün ultrason görüntülerini inceliyorlar.

Fetüs tanısının en yaygın yöntemi olan ultrasonografi (ultrason olarak da bilinir) fetüs görüntüsünün televizyon benzeri bir ekranda görülebilmesi için yüksek frekanslı ses dalgalarını kullanır. Be test gebeliğin beşinci haftasından itibaren uygulanabilir ve fetüsün cinsiyeti, dölyatağındaki pozisyonu ve büyük fiziksel anormallikleri gözlenebilir.

Amniyosentez karından dölyatağına fetüs cinsiyetinin ya da kromozom anormalliklerin belirlenebilmesi için iğne batırılarak amniyotik sıvının aktarılmasıdır. Amniyotik sıvı down sendromu, kas distrofisi³ ve spina bifida⁴ gibi çeşitli doğum kusurlarının analiz edilebileceği fetüs hücrelerini içerir. Fetüsün

cinsiyeti de bu yolla belirlenebilir. Eğer bir kadın daha önce doğum kusuru olan bir bebek dünyaya getirdiyse, bu tür kusura dair bir genetik geçmişi varsa veya otuz beş yaşın üzerindeyse amniyosentez yapılması önerilir. Amniyosentezin dezavantajlarından biri testin genellikle gebeliğin 15. haftasında veya daha sonra uygulanmasıdır (Amerikan Aile Hekimleri Akademisi [AAFP], 2010; Santrock, 2009). Sonuçlar genellikle iki hafta içinde alınır (Kail & Cavanaugh, 2010; Santrock, 2009; Shaffer & Kipp, 2010). Eğer ciddi bir problem tespit edilirse, insanların gebeliği sonlandırıp sonlandırmama kararı vermesi için çok fazla zamanı kalmamaktadır. Bir başka tehlikeye ise küçük bir düşük riskinin bulunmasıdır (BabyCenter, 2007).

Gelişmekte olan fetüsteki kusurların tanısını koymadaki bir başka yöntem koryon villus biyopsisidir (KVB). İnce

3 Kasların giderek kaybolmasına neden olan kalıtsal hastalıklar grubuna kas distrofisi denir.

4 Omurga belkemiğinin kaynaşmadığı ve bunun sonucunda bazı sinirlerin korumasız kaldığı duruma spina bifida denir.

bir plastik tüp aracılığıyla vajinaya ya da bir iğne aracılığıyla karından dölyatağına uygulanır. Koryon villus örneği (diyafram üzerinde fetüsü çevreleyen parmaklı çıkıntılar) potansiyel genetik bozuklukların analizi için alınır (BabyCenter, 2007b). Araştırmalar KVB'nin amniyosentez kadar doğru sonuçlar verdiğini göstermiştir (BabyCenter, 2007a). Gebeliğin 10. ve 12. haftaları arasında uygulanabilir (AAFP, 2010). Sonuçlar genellikle on gün içerisinde alınır (Kail & Cavanaugh, 2007). KVB'nin avantajlarından biri gebelik sürecinde amniyosentezden önce yapılabilmesidir. Çiftler gebeliğin bu erken evresinde kusurlu fetüsü sürdürüp sürdürmeme konusunda farklı bakış açılarına sahip olabilirler. KVB'nin bir dezavantajı ise, amniyosenteze göre daha yüksek düşük riski bulunmasıdır (R.D.Wilson, 2000).

Gebeliğin 15 ve 20. haftaları arasında yapılabilen anneye yapılan kan testi çeşitli koşulları belirleyebilir. Örneğin, alfa fetoprotein (AFP) olarak adlandırılan maddenin miktarı ölçülebilir. Yüksek miktarda AFP beyin omurilik anormalliklerine işaret eder. AFP seviyelerinin test edilmesi ayrıca down sendromunun tespitini de sağlayabilir. Ultrasonografi, amniyosentez ya da her ikisi birden bu tür bir doğuştan durumun belirlenmesi için kullanılabilir.

Gebe bir kadının durum ve davranışlarına ek olarak, makro çevredeki sayısız diğer değişkenler de fetüs gelişimini doğrudan etkiler. Vurgu 2.1'de fetüs gelişiminde makro çevrenin önemi tartışılmaktadır.

Sorunlu Gebelikler

Neredeyse her gebeliği etkileyen etkenlerin yanı sıra, belirli koşullarda başka problemler de doğabilir. Dış gebelik,

gebelik zehirlenmesi ve Rh uyumsuzluğu bu problemler arasındadır. Spontan abortus (kendiliğinde düşük) de dönem dönem gerçekleşmektedir.

Dış Gebelik

Döllenmiş bir yumurta dölyatağı dışında gelişmeye başlarsa, bu duruma dış gebelik ya da tubal gebelik denir. Birçok vakada yumurta yumurtalık tüpüne yerleşir. Daha nadir görülen vakalarda ise yumurta dölyatağı dışında karın boşluğuna yerleşir.

Dış gebelikler çoğu zaman yumurtalık tüpündeki kapanma nedeniyle gerçekleşir. Günümüzde dış gebelik oranları yirmi beş yıl öncesine göre çarpıcı bir şekilde yükselmiştir (Hyde & DeLamater, 2008; Kelly, 2008). Bu durum kısmen, skar dokuya yol açan cinsel yolla bulaşan hastalıklardaki artışa bağlı olabilir (Hyde & DeLamater, 2008). Kimileri ise dış gebeliklerdeki artışın doğurganlık ilaçlarının artan kullanımına ve çevredeki stresin yükselmesine bağlı olabileceğini öne sürmektedir (Kelly, 2008).

Yumurtalık tüplerindeki dış gebelikler "kendiliğinden düşükle karın boşluğuna geçebilir ya da embriyo ve plasenta tüpe hasar verinceye dek gelişmesini sürdürebilir" (Hyde & DeLamater, 2008, s. 144). İkinci durumda, annenin hayatını kurtarmak için cerrahi müdahale yapılması kaçınılmazdır.

Toksemi

Toksemi (preeklampsia olarak da adlandırılır) kanın zehirlendiği normal dışı bir durumdur. Carroll (2007, s. 393) açıklıyor:

Kadınların % 6 ila % 7'si gebeliklerinin son 2 - 3 ayında toksemi... ya da pre-eklampsia... geçirmektedir. Hızlı kilo kaybı,

AYDINLATICI BİLGİ 2.1

Doğum Öncesi Bakıma Erişim: Makro Çevredeki Engeller

Bu kitaba eşlik eden bir tema insanların çevreleri bağlamında nasıl işlev gördükleridir. Doğum öncesi bakım “sosyal hizmet uzmanları ve diğer sağlık personeline prematüre veya düşük doğum ağırlıklı bebek riski taşıyan gebe kadınların tespit edilmesinde ve olumlu gebelik sonuçlarını sağlayacak tıbbî, beslenmeye yönelik, eğitimsel ve psikososyal müdahalelerin yapılmasında birçok fırsat sunması” nedeniyle önemlidir (Perloff, Jeffee, 1999, s. 117). Erken dönem doğum öncesi bakım gelişmekte olan fetüsün hassasiyeti nedeniyle özellikle önemlidir. Tüm kadınların bu tür bir bakıma erişiminin eşit düzeyde olduğu sanısına kapılınmaması önemlidir.

Cook, Selig, Wedge ve Gohn-Baube (1999) kadınların doğum öncesi bakım almadaki engelleriyle ilgili algıları üzerine bir araştırma yapmıştır. Örneklem büyük bir kentin doğum sonrası biriminde hastaneye yatmış düşük gelirli 115 kadını içermektedir. Düşük gelirli kadınlar hedef seçilmiştir “çünkü bu kesimin karşılaştığı engeller, hayatlarıyla ilgili günlük stresleri doğum öncesi bakım algısını gölgede bırakacak kadar çetin olabilmektedir” (Cook et al., 1999, s. 131). İfade edilen en zor engeller şöyledir: “Kişinin gebeliği nedeniyle utanç yaşaması, doğum öncesi kliniğiyle ilgili kötü şeyler duyulması, aile veya arkadaşların gebelikten haberdar olmasının istenmemesi, klinikte alınan bakımdan hoşnut kalınmaması, sağlık sistemine güven duyulmaması, aile veya arkadaşlarla olan günlük problemlerden etkilenilmesi, akşam ve hafta sonu klinik saatlerinin eksikliği” (s. 133). En ağır engel akşam ve hafta sonu klinik saatlerinin eksikliğiydi. Sık bildirilen engeller arasında aşırı uzun sıra bekleme, kalabalık ve uygunsuz saatler gibi doğum öncesi kliniklerin çevresel yönleri bulunuyordu (Sable & Kelly, 2008).

Perloff ve Jaffee (1999) New York’ta iki yıllık dönemde doğan tüm çocukların 265.360 adet doğum sertifikası üzerinden doğum öncesi bakımla ilgili bilgileri toplamıştır. “Hem sıkıntılı bir muhitte hem de çok az muayene temelli birinci basamak hekiminin bulunduğu bir muhitte yaşamının doğum öncesi bakıma geç başlama yönelimini önemli ölçüde arttırdığını” tespit etmişlerdir (s. 122).

Bu çalışmalar optimum sağlık ve refahın sağlanması için destekleyici, erişilebilir bir çevrenin önemini vurgulamaktadır (Sable & Kelly, 2008). Bu durum sosyal hizmet uygulaması için birçok çıkarım sunmaktadır (Cook et al., 1999; Perloff & Jaffee, 1999). İlk olarak, uzmanlar kadınların karmaşık sağlık sisteminde yön bulmasına yardımcı olarak, mevcut sigorta ve Sağlık yardımı ödemelerine erişimlerini garanti altına alabilirler. İkincisi, uygulamacılar kliniklerin iç koşullarını iyileştirmeleri için savunuculuk yapabilir. Çocuk bakımı, dergiler, rahat mobilyalar ve serinletici içeceklerin sağlanması klinik deneyimini önemli ölçüde geliştirebilir. Üçüncüsü, uzmanlar “müracaatçılarla düzenli görüşmeler yoluyla klinik kaynaklarına (örneğin, randevu, laboratuvar testleri ve eğitim seminerleri) erişim sağlanmasında” gebe kadınları destekleyebilirler (Cook et al., 1999, s. 136). Dördüncüsü, uygulamacılar en çok risk altında bulunanların tespiti için kadınların ilk vizitelerinde gözlemlenmesi, klinik randevularını hatırlatıcı çağrılar veya postalar, topluluk sosyal yardımına katılım gibi “yenilikçi hizmet modelleri geliştirebilirler” (s. 136). Sosyal yardım, doğum öncesi bakımın hızlandırılması için gebe kadınların kapı kapı araştırılmasını gerektirebilir. Bakımsızlığın riskleriyle faydaları ve mevcut hizmetlerle ilgili bilgi paylaşımı bu kapsamda ele alınabilir.

sıvı tutulumu, kan basıncında artış (hipertansiyon) ve ürin de protein semptomları arasındadır. Eğer toksemi ilerlemeyi sürdürürse, kasılmalar, koma ve % 15 oranında vakaların ölümüyle ortaya çıkan eklampsiye neden olabilir. ortalamada Afroamerikan kadınlar daha yüksek eklampsi riski altındadır (MacKay et al., 2001).

Rh Uyumsuzluğu

İnsanların kırmızı kan hücreleri yüzey yapıları itibarıyla farklıdır ve farklı biçimlerde sınıflandırılabilir (Santrock, 2008). Kan gruplarını birbirinden ayırmanın yollarından biri bu grupları A, B, 0 ve AB olarak sınıflandırmaya dayanır. Kan hücrelerini birbirinden ayıran bir diğer yol, kırmızı kan hücrelerinin göstergeyi taşıdığı durumda pozitif, taşımadığı durumda negatif olduğu Rh faktörüdür (Santrock, 2008). Eğer anne de Rh-negatif, babada da Rh-pozitif kan varsa, fetüste de Rh-pozitif kan bulunabilir. Bu durum anneyle fetüs arasında Rh uyumsuzluğuna yol açar ve annenin vücudu fetüsün uyumsuz kanına karşı savunma olarak antikor üretir. Problemlili gebelik ve fetüste bazı kusurlar ortaya çıkabilir.

İlk gebelikte problem çıkma ihtimali sonrakilere göre daha düşüktür, çünkü antikorlar henüz oluşmaya fırsat bulmamıştır. Bu duruma maruz kalan bir fetüsteki sonuçlar zihinsel engellilik,⁵ anemi ya da ölüm olabilir.

Neyse ki Rh uyumsuzluğu başarılı bir şekilde engellenebilir. Anneye gelecekteki Rh-negatif hassasiyetinin gelişimini önleyen bir serum olan RhoGAM verilir. Bu serum ilk çocuğun doğumundan veya aldırılmasından sonraki 72 saat içinde uygulanmalıdır. Rh hassasiyetinin zaten var olduğu vakalarda yenidoğan bebeğe ve hatta dölyatağındaki fetüse kan nakli yapılabilir.

Kendiliğinden Düşük

Fetüs kendi gelişimini tamamlayamadan gebeliğin doğal sebeplere bağlı olarak sonlanmasına kendiliğinden düşük ya da çocuk düşürme denir. Tanısı konmuş gebeliklerin yaklaşık % 15 - 20'si kendiliğinden düşükle sonuçlanmaktadır (Carroll, 2007; Friebe & Arck, 2008). Öyle ki, çocuk düşürme gerçekleştiğinde bir kadın gebeliğinin henüz farkına varmamış bile olabilir.

Bazen bu durum aşırı yoğun bir adet dönemi olarak algılanır. Çocuk düşürmelerin büyük bir çoğunluğu ilk üç aylık dönemde gerçekleşirken, yalnızca küçük bir azınlık ikinci veya üçüncü üç aylık dönemde gerçekleşir.

En yaygın görüleni, kendiliğinden düşüğün kusurlu fetüs veya anne adayının fiziksel problemleri nedeniyle gerçekleşmesidir. Vücut bir şekilde fetüsün kusurlu olduğunu, koşulların uygun olmadığını anlar ve fetüsü dışarı atar. Dölyatağının “çok küçük, çok zayıf, anormal şekilli olması,... annelik stresi, beslenme yetersizlikleri, aşırı A vitamini, droga maruz kalma veya leğen kemiği enfeksiyonu” annelik sorunları bulunabilir (Carroll, 2007, s. 391). Bozuk spermelerin sorumlu olabileceğine dair de bazı kanıtlar bulunmaktadır (Carrell et al., 2003).

5 Burada, daha önce kullanılan zeka geriliği kavramı yerine zihinsel engellilik kavramının kullanıldığına dikkatinizi çekeriz (Hallahan, Kauffman, & Pullen, 2009). Bu, kişinin entelektüel işleyişinin ortalamanın önemli ölçüde altında olduğu bir durumdur ve uyumsal işlevdeki yetersizlikler buna eşlik etmektedir. Bu durumların her ikisi de on sekiz yaş öncesinde ortaya çıkabilir. Zihinsel engellilik terimi zeka geriliğine göre daha az olumsuz bir çağrışıma sahiptir.

Doğum Süreci

Doğum sürecinin kendisi üç aşamaya ayrılır. Doğum halinin ilk evresi olan açılma devrinde (dilatasyon) bebeğin içinden geçmesine hazırlık olarak rahim boynu (serviks) genişletilir veya açılır. Hemen ardından, beş ila 20 dakika aralıklarla kasılmalar gerçekleşebilir. Doğum hali ilerledikçe, bu kasılmaların sıklığı, süresi ve yoğunluğu artar (MFMER, 2009). Üç diğer gösterge doğumun başladığına işaret eder (NWHIC, 2010a). Bunlar, kanlı mukus atılımı (gebelik sırasında rahim boynunu bloke eden dolgudur), sürekli bel ağrısı ve kişinin “suyunun gelmesidir.” Bu sonuncusu doğum öncesindeki membran rüptürüdür, amniyotik sıvının “fıskırması veya damlamasıyla sonuçlanır” (NWHIC, 2010a).

“Birçok kadın, özellikle ilk kez anne adayı olanlar doğum halinde olmadıkları halde öyle olduklarını sanabilirler. Buna doğum hali yanılgısı denir. Braxton Hicks kasılmaları denilen kasılma “alıştırmaları” gebeliğin son haftalarında ya da öncesinde yaygın olarak görülür.” (vurgu eklenmiştir) (NWHIC, 2010a)

Her ne kadar doğum halinin nasıl ilerlediği ve ne kadar sürdüğü her kadına göre farklı olsa da, doğum halinin ilk evresi en uzun olanıdır, 12 ila 19 saat sürer (NWHIC, 2010a). Öncesinde vajinal çıkış yaşamış olan kadınların ilk evresi daha kısa olabilir (MFMER, 2009).

Doğum halinin ikinci evresi olan itme (indifa) devri bebeğin tam olarak doğuş zamanına işaret eder. Genelde yirmi dakika ile iki saat arasında süren bu evrede bebeğin dölyatağından çıkış hareketinin kolaylaştırılması için kasılmalar arasında itme gerçekleşir. Her kasılma bebeğin biraz daha ilerlemesini sağlar. Rahim boynu tamamıyla açılır ve bebek vajinada hareket etmeye başlar. Genellikle ilk olarak kafa dışarı çıkar. Bununla birlikte bebeğin pozisyonuna bağlı olarak vücudun başka bir parçası da ilk olarak gözükebilir.

Birçok kadın ihtiyaç duymasa da, kimi zaman ikinci evre sırasında epizyotomi uygulanır (NWHIC, 2010a). Epizyotomi vajinanın hemen arkasında küçük bir kesik açılmasıdır. Amacı gergin dokular üzerindeki baskıyı azaltarak bebeğin geçebileceği daha geniş

KAVRAMSAL ÖZET

Problemli Gebelikler

Dış gebelik: Döllenmiş yumurtanın dölyatağından başka bir yerde (genellikle yumurtalık tüplerinde) yerleşmesi ve gelişmeye başlamasıyla gerçekleşen durum.

Toksemi: Hızlı kilo kaybı, sıvı tutulumu, hipertansiyon ve ürinde proteine yol açan, gebe kadının bir çeşit kan zehirlenmesiyle ilgili normal dışı durum.

Rh uyumsuzluğu: Anne ve fetüs zıt

Rh faktörlerine (pozitif vs. negatif) sahip olduğunda gerçekleşen ve annenin kanının fetüsün uyumsuz kanına karşı antikor üretmesine neden olan durum.

Kendiliğinden düşük: Fetüsün hayatta

kalmayı sürdürememesiyle gebeliğin doğal sebepler sonucunda sonlanması.

bir aralık sağlanmasıdır. Teorik olarak, epizyotomi iyileşme sırasında zorluk yaratacak annedeki doku yırtılmalarının da önüne geçebilir.

Bebek tamamen çıktıktan sonra bebeği anneye bağlayan kordon bağı kesilerek bebeğin vücudunun yaklaşık 7-8 cm ötesinden ayrılır. Kordonda sinir uçları bulunmadığı için bu işlem acıya neden olmaz. Kordonun bebekte kalan küçük kısmı zamanla kurur ve düşer.

Doğum halinin üçüncü evre olan halâs devri plasantanın ve diğer madelerin dışarıya atılmasıdır. Doğumdan sonraki 30. dakikadan itibaren başlayarak 5-30 dakika arası sürer (NWHIC, 2010a). Placenta dölyatağı duvarından ayrılır ve birkaç kasılma yardımıyla atılır. Sonunda, eğer epizyotomi yapılmışsa dikiş atılır.

Doğum Pozisyonları

Bebeklerin yaklaşık % 95'inin doğumunda ilk olarak kafa dışarı çıkar. Baş prezantasyonu olarak adlandırılan bu durum normal doğum pozisyonu olarak değerlendirilir ve çoğu zaman başka araçlarla desteklenmesi gerekmez. Şekil 2.1'de çeşitli doğum pozisyonları betimlenmektedir.

Bebeklerin % 4'ü makat prezantasyonu ile doğar. Bu tür doğumda ilk olarak popo ve ayaklar görünür (Dacey et al., 2009). Bu tür doğum daha yoğun ilgi gerektirebilir. Ne var ki genellikle zamanında tespit edilebilir ve gereken çıkış sağlanabilir.

Son olarak, bebeklerin yaklaşık % 1'i transvers prezantasyon ile doğar (Dacey et al., 2009). Bu tür doğumda bebek dölyatığında çapraz durmaktadır. Doğum sırasında, genellikle vajinadan ilk olarak kol veya el çıkar. Doğum esnasında ya

Doğum süreci heyecan verici bir deneyimdir.

bebek normal doğumun gerçekleştirilmesi için döndürülmeli ya da sezaryen doğum yapılmalıdır.

Sezaryen doğum, karında dölyatağı boyunca kesik açılması suretiyle bebeğin alındığı cerrahi yöntemdir. Sezaryen doğum Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tüm doğumların % 31'inden fazlasına tekabül etmektedir (U.S. Census Bureau, 2009). Bebek zor bir doğum öncesi pozisyonunda olduğunda, bebeğin kafası dölyatığında çevrilmek için çok büyük olduğunda, fetal sıkıntı tespit edildiğinde veya doğum süreci aşırı uzun ve yorucu olduğunda sezaryen doğum gerekir. Günümüzde genellikle anne ve bebek için yalnızca küçük riskler taşıdığından güvenlidir. Annenin toparlanması ise, kesiklerin iyileşmesi gerekeceğinden daha uzun sürecektir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde tüm doğumların % 99'u hastane koşulların-

da gerçekleşmektedir ve genellikle bir doktor hazır bulunmaktadır (Santrock, 2010b). Ne var ki, evde doğumun ve ebe- liğin (hekim olmayan bir kişinin anneye çocuğun doğumunda destek sağladığı uygulama) daha yaygın olduğu dün- yanın genelinde tablo biraz farklıdır. Ebeler Amerika Birleşik Devletleri'nde doğumların yalnızca % 7,9'unda yer al-maktadır (Martin et al., 2009).

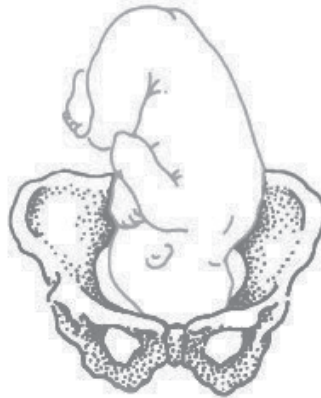
Doğal Doğum

Doğal doğumda ebeveynin eğitimine, özellikle de anneninkine önem verilir. Amaç sürece dair kavrayışı en yüksek seviyeye çıkararak bilinmeyenden kay-

naklanan korkuyu en aza indirmektir. Doğal doğum ayrıca rahatlatma teknik-lerine önem verir. Anneler normal vü- cut süreçlerine konsantre olmak üzere yüreklendirilir ve stres altındayken bilinçli olarak rahatlamayı öğrenirler. Doğru bir şekilde nefes almaları ve doğ- um sürecini doğru bir şekilde kontrol altına almaları öğretilir.

Birçok kadın mümkün olan en kap- samlı şekilde doğumu yaşayarak tadını çıkarmalarını sağladığı için doğal doğ- umu tercih etmektedir. Doğru yapıldığın- da, acı en aza indirilmektedir. Anestezi- den genellikle kaçınılır, böylece azami hissiyata ulaşılabilir. Annenin doğum süreci esnasında bilinçli kalması sağlanır.

ŞEKİL 2.1 Doğum Gerçekleşme Biçimleri

Baş prezentasyonu

Transfer prezentasyonu

Makat prezentasyonu

Makat prezentasyonu

Yenidoğan Değerlendirmesi

Doğum, neonatus olarak da bilinen bazı yenidoğanlar tarafından daha kolay, bazıları tarafından ise daha zor olarak yaşanan travmatik bir süreçtir. Değerlendirme ölçekleri bir bebeğin doğum sırasındaki durumunun incelenmesi için geliştirilmiştir. Problemler ne kadar çabuk ele alınırsa, bebeğin normal ve sağlıklı olma ihtimali de o kadar artacaktır. Bu türden iki ölçek Apgar ve Brazelton'dur.

1953 yılında Virginia Apgar yaygın olarak Apgar ölçeği diye bilinen ve aşağıdaki beş değişkeni değerlendiren bir ölçek geliştirdi:

1. **Görünüş:** Ten rengi (mavimsi griden bir yerdeki iyi renk olarak kabul edilen renge değin olan)
2. **Nabız:** Kalp atım hızı (hiç atım olmasından dakikada 100 atıma değin olan)
3. **Yüz buruşturma:** Refleks yanıtı (solunum yollarına nefes çekilirken hiç yanıt olmamasından etkin yüz buruşturma, geri çekilme ve öksürmeye değin olan)
4. **Etkinlik:** Kas elastikiyeti (gevşeklikten etkin harekete değin olan)
5. **Solunum:** Bebeğin nefes alması (nefes almama durumundan normal nefes almaya ve cıyıklamaya değin olan). (Apgar, 1958; BabyCenter, 2005)

Bu beş değişkenin her birine 0'la 2 arasında bir puan verilir. Bu göstergelerin değerlendirilmesi genellikle doğumdan bir dakika ve beş dakika sonra olmak üzere iki kez yapılır. Mümkün olan en yüksek puan 10'dur. 7 - 10 puan arası normal, sağlıklı bir bebek olarak kabul edilir. 4-6 puan arası bebeğe dikkat edilmesini ve gözlemlenmesini gerektir-

mektedir. 4 puan ve aşağısı problemlerin belirgin olduğuna dair bir uyarıdır. Bu vakalarda, bebeğin acil bakıma alınması gerekir.

Bir yenidoğanın sağlığını değerlendirmek için kullanılan ikinci bir ölçek Brazelton (1973) Neonatal Davranış Değerlendirme Ölçeği'dir. Apgar ölçeği bebeğin doğumdan hemen sonraki büyük ve temel kondisyonlarını ele alırken, Brazelton merkezi sinir sisteminin işleyişini ve yenidoğanın davranışsal yanıtlarını daha yoğun bir şekilde değerlendirir. Ölçek genellikle doğumdan 24 ila 36 saat sonra uygulanarak davranıştaki nüanslara odaklanır. Motor sistem kontrolü, etkinlik düzeyi, emme refleksi, uyku ve uyanıkken karşılık verme ve dış çevreye duyarlılık gibi 28 davranışsal ve 18 refleksle ilgili maddeyi içerir (Brazelton Institute, 2005). Aşırı düşük puanlar beyin hasarına veya zaman içinde iyileşebilecek beyin durumuna işaret ediyor olabilir (Santrock, 2008).

Doğum Kusurları

Doğumdaki şekilsizliklere ya da anormalliklere doğum kusurları denir. Doğum kusurları daha çok düşük yapılan fetüsleri karakterize eder. Çocuk düşürmek vücuda ciddi derecede kusurlu ya da normal dışı doğumları engellemek için bir araç sağlar. Doğum kusurlarının belirli türleri muhtemelen sonsuzdur; bununla birlikte bazıları daha sık açığa çıkar.

Down sendromu çeşitli derecelerde zihinsel engele yol açan fazladan bir kromozomla ilgili bir bozukluktur. Geniş, kısa kafatası, araları açık gözler ve torbalı gözkapakları, yuvarlak yassı bir yüz, basık burun, dışarı çıkmış bir dil, kısa bacaklar, özürlü kalp, gözler ve kulaklar down sendromlularda görülen

fiziksel özelliklerdir. Kadınların down sendromlu bir çocuk taşıma ihtimalinin yaşla birlikte arttığından daha önce söz etmiştik.

Belkemiğinin kaynaşmadığı ve bunun sonucunda bazı sinirlerin açıkta kaldığı duruma spina bifida denir. Doğumdan hemen sonraki ameliyat belkemiğindeki açıklığı kapatır. Kas zayıflığı, felç, küçük ve büyük tuvaleti tutmada sorunlar genellikle bu durumda görülen sorunlardandır. Spina bifida hastalığında sık sık görülen bir sorun da anormal derecede omurga sıvısının beyinde biriktiği ve beyinde büyüme ve atrofiye yol açabildiği hidrosefalidir. Spina bifida her 1.000 doğumun 2'sinde görülür

Düşük Doğum Ağırlığı ve Erken Doğum

Düşük doğum ağırlığı ve erken doğum (prematüre) yenidoğanlarda ölümcül problemler yaratabilir. 2,5 kg (5 libre 8 ons) ve altı gelen yenidoğanlar düşük doğum ağırlığı, 1,6 kg (3 libre 5 ons) ve altı gelen yenidoğanlar çok düşük doğum ağırlığında kabul edilir (March of Dimes, 2005a). Amerika Birleşik Devletleri'nde doğan bebeklerin yaklaşık % 8,2'si düşük doğum ağırlığında, % 1,5'i çok düşük doğum ağırlığında'dır (Centers for Disease Control [CDC], 2010c). Düşük doğum ağırlığının başlıca nedenleri prematüre doğum ve fetüs gelişim sınırlamasıdır (bunun anlamı, birtakım nedenlerden birine bağlı olarak gebelik yaşı için küçük olma durumudur). Düşük doğum ağırlığı riskini arttıran diğer etkenler arasında annenin daha önceden prematüre bir bebek doğurmuş olması, çoğul doğum durumunda yer alma, annenin üreme sistemindeki anormallikler, doğum kusurları ve gebe kadının davranış ve deneyimi

bulunur (örneğin, sigara, alkol, yetersiz beslenme, annenin kronik sağlık problemleri ve yeterli kaynağa erişimsizlik) (March of Dimes, 2005a).

Gebeliğin 38. haftasından önce, erken doğan veya bir başka deyişle prematüre bebekler çoğu zaman düşük doğum ağırlığına sahiptir. Birçok bebek yaklaşık 40 haftada doğmakla beraber, tam olgunlaşmış gebeliğin 37 ila 42 hafta sürdüğü kabul edilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde doğan tüm bebeklerin yaklaşık % 13'ü erken doğandır (CDC, 2010c). Bunların büyük bir çoğunluğu (% 82'si) 32 ila 36 hafta gebelikle, % 10'u 28 - 31. haftalar arasında ve % 6'sı 28 haftadan az bir sürede doğmaktadır (March of Dimes, 2005b). Prematüre bebeklerin daha az kiloya sahip olma ihtimali daha yüksektir çünkü gelişim için yeterli zamanları olmamıştır. Prematüre doğumun nedenleri arasında kendiliğinden gelen erken doğum veya fetüsü taşıyan zarın gelişmeden yırtılması (bunların ikisi de tam olarak anlaşılamamıştır), çeşitli enfeksiyonlara karşı annenin verdiği tepki ve erken başlatılmış sezaryen bulunur (March of Dimes, 2005b). Diğer risk etmenleri düşük doğum ağırlığına sahip bebeklerinkine benzerdir (March of Dimes, 2005a, 2005b).

Hem düşük doğum ağırlığı hem de erken doğum bebekleri bir dizi problemle ilgili yüksek risk altında bırakır (Morse, Zheng, Tang, & Roth, 2009; Petrini et al., 2009). Bunun yanında, düşük doğum ağırlığına sahip bebeklerin birçoğunun sonradan normal işlev görmeye başladıklarını da not düşmeliyiz (Santrock, 2008; Wilson-Costello et al., 2007; Xiong et al., 2007). Bebek ne kadar erken doğarsa ağırlığı o kadar az olacak, gelişimsel gecikme ve uzun dönemli engellilik potansiyeli de artacaktır (Allen, 2008; Casey, 2008).

AYDINLATICI BİLGİ 2.2

Düşük Doğum Ağırlıklı Bebekler Üzerine Uluslararası Bir Perspektif

Santrock (2008) dünya üzerindeki çeşitli ülkelerdeki düşük doğum ağırlıklı bebeklerin koşullarını aktarmaktadır:

Düşük doğum ağırlığının görülmesi ülkeden ülkeye önemli oranda değişmektedir. Yoksulluğun yaygın, annelerin sağlık ve beslenmesinin zayıf olduğu Hindistan ve Sudan gibi kimi ülkelerde düşük doğum ağırlıklı bebeklerin oranı % 31'e değin çıkmaktadır. . . . Amerika Birleşik Devletleri'nde, son yirmi yılda düşük doğum ağırlığında artış yaşanmıştır. 2004'te % 8,1 olan ABD düşük doğum ağırlığı oranı, birçok gelişmiş ülkeye göre oldukça yüksektir (Hoyert & others, 2006). Örneğin, İsveç, Finlandiya, Norveç ve Kore'de bebeklerin yalnızca % 4'ü düşük doğum ağırlığındadır. Yeni Zelanda, Fransa ve Avustralya'da ise bu oran % 5'tir.

Düşük doğum ağırlığının nedenleri çok çeşitlidir (Mortensen & others, 2009). Gelişmekte olan dünyada, düşük doğum ağırlığı temel olarak annenin sağlıksızlığından ve kötü beslenmesinden

ileri gelmektedir (Christian, 2009). Örneğin, gelişmekte olan ülkelerde yaygın görülen ishal ve sıtma eğer gebelik sırasında anneyi etkilerse, fetüs gelişimine zarar verebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde, gebelik sırasında sigara içmek düşük doğum ağırlığının başlıca nedenidir (Fertig, 2009; Nabet & others, 2007). Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, bedenleri gelişimini tamamlamadan doğum yapan ergenlerin düşük doğum ağırlıklı bebek sahibi olma riskleri yüksektir (Malamitsi-Puchner & Boutsikou, 2006). Amerika Birleşik Devletleri'nde, düşük doğum ağırlıklı bebeklerin sayısındaki yükseliş drog kullanımı, kötü beslenme, çoğul doğum, üreme teknolojileri, yüksek riskli bebeklerin daha fazla hayatta kalmasını sağlayan gelişmiş teknoloji ve doğum öncesi bakım gibi etkenlere bağlıdır (Chen, Wen, Fleming, & others, 2007; Chen, Wen, Yang, & others, 2007). Tüm bunların yanında, yoksulluk Amerika Birleşik Devletleri'ndeki erken doğumlarda temel bir etkidir. (s. 127)

Modern teknoloji ve sağlık hizmetine bağlı olarak, çok düşük doğum ağırlığına sahip bebekler geçmişte olduğundan daha fazla hayatta kalmaktadır. Fakat ilk başlarda solunum, kanama, kalp, bağırsak problemleri ve görme kaybı yaşama riskleri daha yüksektir (March of Dimes, 2010b). Okul çağıyla birlikte düşük doğum ağırlıklı çocukların “öğrenme engeli, dikkat eksikliği ve hiperaktif bozukluk⁶ veya astım gibi solu-

num problemleri yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğuna dair bazı kanıtlar vardır (Santrock, 2010b, p. 128). Düşük doğum ağırlıklı bebeklerin yetişkin bireyler olarak sosyal uyum göstermede daha fazla zorluk yaşadığına dair kanıtlar artmaktadır (Moster, Lie, & Markesstad, 2008). Çok düşük doğum ağırlığına sahip bebekler yetişkin hale geldiklerinde normal doğum ağırlıklı akranlarına göre daha utangaç olmakta ve duygusal durumları daha düşük seviyede seyretmektedir. Bununla birlikte, düşük doğum ağırlığının etkilerini yetersiz veya istismarcı bir çevreye dair diğer değişkenlerin etkilerinden ayırmanın güç ol-

6 Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) kalıcı dikkatsizlik, aşırı fiziksel hareket ve dürtüsellik en az ikisiyle karakterize olan, çocukluğun başlangıcındaki öğrenme ve davranışsal problemlerle ilgili bir sendromdur. DEHB 3. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

duğunu unutmayınız. Aydınlatıcı Bilgi 2.2'de düşük doğum ağırlıklı bebeklerin yaşadığı şartlar uluslararası ölçekte ele alınmaktadır.

Sağlıklı bebekler taşıyan gebe kadınlara yardım için kullanılan sosyal hizmet rolleri kapsamında kadınların ihtiyaç duyduğu kaynaklara erişimi için aracılık yapılabilir. Dengeli beslenmeye ve doğum öncesi bakıma erişim bu kaynaklar arasındadır. Eğer bu kaynaklara ulaşılamıyorsa, özellikle de yoksul kadınlar söz konusu olduğunda sosyal hizmet uzmanlarının kadının yararına savunuculuk yapması gerekli olabilir. Kaynak ve hizmetler için fon bulunmasının geliştirilmesi gerekmektedir.

Düşük doğum ağırlıklı bebeklere yönelik tedavi belirli ihtiyaçların karşılanması, eğitim ve sağlık danışmanlığının sunulması için acil tıbbi ilgiyi gerektirir. Ebeveynler için grup danışmanlığı ve çocuklarına nasıl bakacağı, onlarla oynayacağı, çocuklarını bilişsel, sözel ve sosyal becerilerin kazandırılmasına yönelik teşvik edeceği konusunda ebeveynlerin eğitilmesine yönelik haftalık ev ziyaretleri de faydalı gözükmektedir.

Neonatusun Erken Dönem İşlevselliği

Ortalama bir tam olgunlaşmış yenidoğan 3,5 kg civarı ağırlıkta ve yaklaşık 50 cm boyundadır (birçoğu 2,5 - 4,5 kg ağırlığında ve 45 - 55 cm boyundadır). Kız bebekleri erkeklere göre biraz daha hafif ve kısa olma eğilimindedir. Birçok ebeveyn yenidoğana ilk baktığında, televizyon reklamlarında tipik olarak gösterilen tatlı, tımbul, gülümseyen, agulayan bebeğe benzemediği için şaşkınlık yaşayabilir. Böyle bir görünüşten ziyade, bebek muhtemelen küçük,

buruşuk, orantısız bir vücuda ve şaşı gözlerle sahip bir şey olacaktır. Yenidoğanların doğumun şokunu atlatmak için zamana ihtiyacı vardır. Bu süreçte, gelişimin birçok kilometre taşına erişirler. Kasları üzerinde giderek daha fazla kontrol sağlar ve düşünme, karşılık verme kabiliyetlerini arttırırlar.

İlk olarak, yenidoğan bebekler genellikle daha uzun süre uyumakta, bu süre bebek büyüdükçe azalmaktadır. İkincisi, bebekler oldukça genel tepkiler verirler. Çeşitli uyarıcılar arasında açıkça ayırım yapamazlar ve reaksiyonlarını kesin bir şekilde kontrol edemezler. Uyarıların herhangi bir türü tüm vücutta daha canlı bir harekete yol açma eğilimindedir.

Yenidoğanları karakterize eden birçok refleksin normal neonatuslarda da bulunması gerekir. Öncelikle, emme refleksi bulunmaktadır. Bu refleks doğrudan bebeğin yiyeceği almasını kolaylaştırır. Buna bağlı olan ikinci temel refleks aranmadır. Normal bebekler kafalarını otomatik olarak hareket ettirecek ve dudaklarına veya dudaklarının kenarına hafifçe dokunulduğunda bile emme hareketine başlayacaklardır. Aranma refleksi uyarı aracılığıyla gerçekleşen bu otomatik hareketi niteler.

Üçüncü önemli refleks ise moro refleksi ya da bir başka deyişle irkilme refleksidir. Bebekler ani, yüksek bir ses duyduğunda, kollarını ve bacaklarını açarak, parmaklarını ayırarak ve başlarını geriye atarak otomatik bir tepki verirler. Bu refleksin amacı bilinmemektedir ve yaşamın ilk birkaç ayının ardından kaybolduğu görülmektedir.

Diğer beş refleks adım atma refleksi, kavrama refleksi, Babinski refleksi, yüzme refleksi ve tonik boyun refleksidir. Adım atma refleksi bebeklerin ayakları

yüzeye basacak şekilde dik tutulduğunda sol ayaklarını atmalarına yönelik doğal eğilimleridir. Bu bir şekilde yürümedeki hareketin başlangıcına benzenmektedir. Kavrama refleksi yenidoğanın avuç içine çubuk, parmak gibi şeyler konulduğunda bunları tutma eğilimine verilen addır.

Babinski refleksi bebeğin ayakları üzerine indirildiğinde ayak parmaklarını gerip açması hareketidir. Yüzme refleksi bebeklerin su yüzeyine bırakıldığında yüzme hareketi yapmasıdır. Son olarak, tonik boyun refleksi bebeğin sırtüstü yatırıldığında başını bir yana çevirmesi, yüzünü çevirdiği tarafa doğru kol ve bacağı açması ve diğer uzuvlarını gerdirmesidir. Bu refleks bazen bu etkinliğe benzerliği nedeniyle "eskim" olarak adlandırılır.

Gelişimsel Kilometre Taşları

Bebekler büyüyüp geliştikçe, gelişimleri belirli örüntü ve ilkeleri izlemeye başlar. Her gelişim evresinde insanlar fiziksel ve zihinsel olarak belirli görev türlerini yapabilme yetisindedirler. İnsan gelişimi, yaşam süresi boyunca gerçekleşen, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal karakteristikteki devamlı gelişim ve değişim sürecidir. İnsan gelişimi herkes için dönemsel olarak ortaya çıkan aynı temel değişimler üzerinden öngörülebilir. Ne var ki, bireylerin tutum ve tecrübelerini eşsiz yapacak kadar yeterli çeşitlilik de mevcuttur.

İnsan gelişimi sürecini anlamada dört temel kavram söz konusudur: (1) devamlı, düzenli bir süreç olarak gelişim, (2) farklı yaş düzeylerindeki belirli karakteristikler, (3) bireysel farklılığın önemi ve (4) kalıtımın ve toplumsal çevrenin etkileri.

Devamlı, Düzenli Bir Süreç Olarak Gelişim

İnsanlar bir yaş düzeyinden diğerine geçtikçe devamlı, düzenli bir gelişim ve değişim içerisinde ilerlerler. Bunun çeşitli anlamları vardır. Bir kere, gelişim devamlı ve ilerlemecedir. İnsanlar yaşlandıkça sürekli olarak değişmektedir. İkincisi, süreç nispeten öngörülebilir ve belirli bir düzeni takip eder. Örneğin, bebeğin koşmadan önce nasıl ayakta duracağını öğrenmesi gerekir. Tüm insanlar gelişimleri açısından aynı sırayı takip ederler. Örneğin, tüm bebeklerin eksiksiz cümleler kurmadan önce sesleri çıkarmayı öğrenmesi gerekir.

Gelişimin düzenli bir süreç olduğu düşüncesiyle ilintili çeşitli alt-ilkeler mevcuttur. Bunlardan biri gelişimin her zaman basit ve temel olandan daha kapsamlı ve karmaşık olana doğru bir seyir izlemesidir. Karmaşık görevlerin yerine getirilmesinden önce temel olanlarda uzmanlaşma gerekmektedir. Bir başka alt ilke daha genel olandan daha spesifik olana doğru gelişim sürecinin evreleridir. Şeylerin ayrımlaşması gittikçe artar. Örneğin, bebekler ilk olarak insan yüzleriyle balon gibi nesneleri ayırt etmeye başlar. Bu genel bir gelişimsel tepkidir. Sonrasında yalnızca insan yüzünü değil, ebeveyn yüzlerini de tanımaya başlar. En sonunda, büyüdükçe Horace amcanın, bakkal Schmidt ve en iyi arkadaşı Joey'un yüzünü de tanımaya başlar. Tanıma kabiliyeti basitten son derece spesifikçe doğru ilerlemiştir.

Diğer iki alt-ilke baştan aşağı gelişim ve yakından uzağa gelişimdir. Baştan aşağı gelişim baştan ayak parmaklarına doğru olan gelişime denir. Bebekler bacaklardan önce kafa ve kollar gibi üst kısımlarını kullanmayı öğrenirler. Bebekler bacaklardan önce kafa ve kollar

gibi üst kısımlarını kullanmayı öğrenirler. Yakından uzağa gelişim ilk olarak gövdenin ve ardından kol ve bacakların yönlendirilmesinin gelişmesi eğilimidir (örnek olarak, önce kollar sonra da eller).

Farklı Yaş Düzeylerinin Özgün Karakteristikleri

İkinci temel gelişimsel ilke her yaş döneminin özgün karakteristiğe sahip olması durumudur. Her yaşam evresi süresince, bebeklikten yetişkinliğe “normal” insanlar genellikle belirli görevleri yerine getirebilme yetisindedir. Yetenekler belirli bir yaş kategorisinde tüm insanlar için daha ziyade benzerdir. Gelişim ana hatları bir bireyin normal bir şekilde ilerleyip gelişmesinin belirlenmesinde son derece genel bir araç sağlar.

Bireysel Farklılıklar

Gelişimin üçüncü temel ilkesi insanların bireysel farklılıklara sahip olmasını vurgular. İnsanlar belirli kapasiteleri belirli bir düzen içerisinde kazanıyor olsa da, bireylerin kimi becerileri edindiği yaşlar geniş bir çeşitlilik arz edebilir. Kimi insanlar belirli evreleri daha hızlı tamamlayabilir. Kimileri ise aynı fiziksel ve zihinsel becerileri daha uzun sürede edinebilir. Çeşitlilik aynı bireyin takip eden evreleri arasında da gerçekleşebilir. Her yaş düzeyini karakterize eden belirli gelişimsel görev ve beceriler bu düzeyde ortalama olarak neyin edinildiğine göre değerlendirilebilir. Herhangi bir ortalama geniş bir çeşitlilik görülebilir. İnsanlar ortalamayı meydana getiren uçlardan birinde yer alıp da, buna rağmen “normal” olarak kabul edilebilirler.

Tabiat-Habitat Karşıtlığı

İnsan davranışının anlaşılmasındaki dördüncü ilke gelişimi etkileyen hem

kalıtsal, hem de çevresel etkenlerdir. Bireysel farklılıklar bir dereceye kadar çevresel faktörlerden etkilenebilir. İnsanlara doğuştan bir yetenek ve potansiyel verilmiştir. Bunun yanında, tesirde bulunan çevre bu yeteneği şekillendirebilir, yükseltebilir ya da kısıtlayabilir.

Örneğin, fiziksel ve zihinsel olarak normal bir yetişkin olma yönünde gelişim potansiyeline sahip bir bebeği ele alalım. Doğa bireye ileriye dönük bir potansiyel sunar. Bunun yanında, eğer bebek kıtlık geçiren bir gelişmekte olan ülkede yaşıyorsa, tabiatın ya da habitatın bebeğin gelişimi üzerinde sert tesiri olacaktır. Ciddi beslenme eksikliği bebeğin nihai fiziksel ve zihinsel potansiyelini sınırlandıracaktır.

İnsan bireylerinin karmaşık bir araya gelişi düşünüldüğünde, kalıtım potansiyeliyle çevresel etkenler arasındaki kesin ilişki muğlak hale gelmektedir. Çevrenin ne ölçüde, kalıtımın ne ölçüde gelişimi etkilediğini belirlemek olanaksızdır. Bu durum çoğu zaman tabiat-habitat karşıtlığı olarak adlandırılır. Her iki uçta yer alan teorisyenler mevcuttur. Bazıları doğanın kalıtımının en önemli etken olduğunu belirtir. Diğerleri ise çevrenin tesirinin hayati önemde olduğunu varsayar.

Her bireyin bir ölçüde kalıtım tarafından belirlenen bir potansiyeli bulunduğunu kabul edebilirsiniz. Bununla birlikte, bu potansiyel insanların çevrelerinde ne olup bittiğine bağlı olarak artar veya azalır.

Başarısının ne kadarının doğuştan, ne kadarının çevresinde karşılaştığı durum ve fırsatlara bağlı olduğunu tespit etmek zordur.

Bizim yaklaşımımız bir kişinin gelişiminin hem kalıtım, hem de çevreye bağlı çoklu etmenlerden kaynaklandığı yönündedir.

Sosyal Hizmete Uygunluk

İnsan gelişiminin ve gelişimsel kilometre taşlarının bilgisi doğrudan sosyal hizmet pratiğinde kullanılabilir. Değerlendirme yaşam boyunca müdahalenin temel bir olgusudur. İnsan ihtiyaçlarını ve davranışını doğru bir biçimde değerlendirmek için, sosyal hizmet uzmanının neyin normal ve doğru olarak kabul edildiğini bilmesi gerekir. Müdahalenin ne zaman gerekli, ne zaman gereksiz olduğuna bu şekilde karar vermelidir. Gözlemlenen davranışın normal davranışla karşılaştırılması bu tür kararlarda kılavuz niteliğindedir.

Bu kitapta insan gelişiminin yaşam boyu ortaya çıkan meseleleri ele alınmaktadır. Her yaş düzeyinin temel olarak kavranması geneli uygulama açısından önemlidir. Bununla birlikte, normal gelişimsel kilometre taşlarının anlaşılması çocuklar açısından özellikle önemlidir. Potansiyel gelişim geriliklerinin ve problemlerin erken teşhisi gelecekteki zorlukların ortadan kaldırılması ve önlenmesinin azami olarak gerçekleştirilmesini sağlar. Örneğin, konuşma probleminin erken teşhisi ebeveyni ve öğretmenleri çocuğun tedavisine yönelik olarak harekete geçirecektir. Çocuk bu sayede daha fazla ilerleme kaydedecek ve muhtemelen akranlarını yakalayacaktır.

Dört Aylıktan On Bir Yaşa Kadar Çocukların Normal Gelişim Profili

Çocuklar olgunlaştıkça davranış örüntülerini organize bir düzenlilik içinde geliştirirler. Çocukların ne zaman ilk kelimelerini söylediği, iyi bir şekilde koşabildiği veya topu elle atabildiği gibi normallik göstergeleri üzerine araştırmalar yapılmıştır. Bu kilometre taşları tipik

başarıların yalnızca ortalama göstergesini yansıtır. Çocukların bu profili harfi harfine izlemesi gerekmez. Normal insan gelişimi birçok insan açısından çeşitlilik arz eder. Çocukları ortalama yaş olan on iki aylık dönemini geçirip on üç aylık olduğunda ayakta duramıyor diye ebeveynlerin endişelenmesi gereksizdir. Bununla birlikte, gelişimde ciddi gerilikler veya yoğunluğu artan durumlara dikkat edilmesi gerekir. Bu liste bir çocuğun daha kapsamlı bir değerlendirilmesine ihtiyaç olup olmadığı üzerine bir takip çizelgesi işlevi görebilir.

Her yaş profili beş değerlendirme kategorisine ayrılır. Bu kategoriler, motor veya fiziksel davranış, oyun etkinlikleri, kendine bakım, sosyal tepki ve dil gelişimini içeren uyum sağlayıcı davranıştır. Bu beş başlık daha yetkin bir değerlendirme profilinin sağlanması için her gelişim yaşı düzeyinde birlikte ele alınır.

Ara ara çeşitli yaşlardaki çocukları betimleyen örnek vakalara yer verilmiştir. Bu çocukların gelişimsel profillere ne derecede uyduğunu değerlendiriniz.

Dört Aylık

Motor: Dört aylık bebekler tipik olarak kafalarını 90 derecelik açıyla oynatabilirler. Karınları üzerine yüzükoyun pozisyonda yatırıldıklarında ise kafalarını ve gövdelerini kaldırabilirler. Kendilerini keşfetmeye başlarlar. Sık sık ellerini izlerler, parmaklarıyla meşgul olurlar ve nesneleri ağızlarına götürürler.

Uyum sağlama: Bebekler kendi biberonlarını tanıyabilirler. Biberonun görüntüsü çoğu zaman vücut etkinliğini uyarır. Dişler ortalama altı yedi aylıkken çıkmasına rağmen, diş çıkarma bazen erken başlar.

Sosyal: Dört aylık bebekler annelerini ve diğer tanıdık yüzleri bilebilirler. Gü-

Çocuklar gelişmelerinin dönüm noktalarını basmak basamak başarırlar.

lümsemeyi taklit ederler ve tanıdık kişilere çoğu zaman uzanarak, gülererek ya kıpırdanarak tepki verirler.

Dil: Dört aylık bebek bir ses duyduğunda başını çevirecektir. Agulama (hece çıkarma), babıldama (/b/, /p/ sesi), gıgıldama (/k/ sesi) sözel ifadeler arasındadır.

Sekiz Aylık

Motor: Sekiz aylık bebekler destek olmadan kendileri oturabilirler. Genellikle sandalye ya da beşiğe yaslanarak kendilerini dik bir pozisyona getirebilirler. Bir nesneye uzanarak parmaklarıyla tutarak yerinden kaldıracabilirler. Emekleme girişimleri başlar. Sekiz aylık bebekler genellikle sürünürler ve bu esnada bir bacaklarından diğerine göre daha fazla destek alırlar.

Oynama: Bebek iki oyuncuğu birbirine çarpabilir. Bu yaştaki bebeklerin birçoğu oyuncuğu bir elinden diğerine geçirebilir. Küvette su sıçratma, çingırarak sallama, kâğıt buruşturma gibi kol hareketleri yapabilirler.

Uyum sağlama: Bu yaştaki bebekler ekmek veya kraker parçalarını kendileri yiyebilir. Emmenin yanında kırıtdatarak yeme eyleminde bulunabilirler.

Sosyal: Bu yaştaki bebekler yüz ifadelerini ve mimikleri taklit edebilirler. El çırpma (çatlak patlak), ce-ee oynayabilir ve el sallayabilirler.

Dil: Gıgıldama daha sık ve kompleks hale gelir. Birçok bebek duyduğu sesli harfleri çıkarmaya çalışacaktır.

Birçoğu birkaç kelime ve anne, baba gibi sesleri söyleyebilir. Fakat kelimelerin anlamlarını henüz anlayamazlar.

Bir Yaş

Motor: Bir yaşına geldiğinde birçok bebek düzgün bir şekilde emekleyebilir ve böylece hayli hareketli olur. Fakat yürümek için genellikle desteğe ihtiyaç duyarlar, bir şeye tutunmaksızın ayakta durabilirler. Çevrelerindeki şeylere hevesle uzanır ve keşifte bulunurlar. Çekmece ve kapı mandalını açabilir, elektrik kablolarını çekebilirler.

Oyun: Bir yaşındakiler hem görsel olarak, hem de dokunarak oyuncakları araştırmayı severler. Oyuncakları eline alıp hissetmeyi, parmaklarıyla dürtmeyi ve ellerinde çevirmeyi tipik olarak sever. Nesneler sık sık yere atılır ve tekrar yerden alınır. Bu yaştaki bebekler nesneleri alıp kutulara koymayı sever. En sevilen oyuncaklar büyük toplar, biberonlar, renkli sallanan oyuncaklar, mandallar ve büyük bloklardır.

Uyum sağlama: Hareketlilikleri nedeniyle, bir yaşındakiler dikkatli gözetim ister. Keşif istekleri nedeniyle, merdivenden düşme, elektrik prizine çatal sokma ve ölü böcekleri yeme ihtimali bulunmaktadır. Ebeveynlerin evlerini iyice inceleyip mümkün olduğunca güvenli hale getirmesi gerekir. Bebekler bardaktan içebilir. Kaşığı tabağa daldırıp ağızlarına götürebilirler. Parmaklarıyla yemek yiyebilirler. Giydirilirken hareketsiz durarak, giysiye geçirilmesi için kol veya bacaklarını uzatarak işbirliği yaparlar. Küçük ve büyük tuvalet kontrolünde düzenlilik sağlar.

Sosyal: Bir yaşındakiler etrafındakilerin tepkilerinin daha fazla farkındadır. Bu tepkilere yanıt olarak çeşitli davranışlarda bulunurlar. Kendilerinin izlenmesi hoşlarına gider. Örneğin, gülünen davranışları tekrarlama eğilimindedirler. Cıyaklayarak veya gürültü yaparak dikkat çekmeye çalışırlar.

Dil: Bir yaşından itibaren bebekler duydukları seslere dikkat kesilmeye başlarlar. Temel komutları anlayabilirler. Örneğin, istek üzerine doğru oyuncakçı elinize verebilirler. Sevdikleri yiyecek veya yatağa gitme zamanıyla ilgili tercihlerini ifade etmeye başlarlar. Sesleri daha sık taklit ederler ve anne ve babanın yanında birkaç kelimeyi daha anlamlı olarak kullanabilirler.

Örnek Vaka A: Bu çocuk normal gelişim profiline ne derecede uymaktadır?

Bir yaşındaki Wyanet başını 90 derece açıyla çevirebilmektedir. Karnının üstüne yüzükoyun yatırıldığında da kafasını kaldıracak şekilde durmaktadır. Henüz kendi başına oturamamaktadır. Kendi biberonunu ve annesini tanıyabilmektedir. Sözlü ifadeleri agulama, gıgılda ve mırılda değildir.

On Sekiz Aylık

Motor: Bir bebek on sekiz aydan itibaren yürüyebilir. Bu çocuklar koşmaya başlasalar da, hareketleri sakardır ve sık sık düşerler. Bakan kişinin elinden tutarak merdivenleri çıkabilirler. Bu yaştaki bebekler çoğu zaman merdivenleri tek başına inebilirler fakat bunu yalnızca ters emekleyerek ya da oturup basamak basamak kayarak yapabilirler. Büyük nesneleri itebilir ve oyuncakları çekebilirler.

Oyun: Bu yaştaki bebekler pastel boyayla çiziktirebilir ve blokları dizebilir. Fakat üç ya da dört bloğu üst üste dizmek onlar için zordur. Bu çocuklar oyuncakları ve diğer nesneleri bir yerden bir yere taşımayı severler. Bebekler ve dolgu oyuncak hayvanları sürekli olarak yanında taşıma yaygındır. Bu oyuncaklara sarılarak vs. ilgi gösterme de olabilir. On sekiz aylık olduğunda bebekler, kitap sayfalarını çevirme gibi yetişkin davranışlarını taklit etmeye başlarlar.

Uyum sağlama: Kendi kendine yemek yiyebilme yeteneği on sekiz aylıkken daha da gelişir. Fermuarları kendileri açabilir, kendi çorap ve başlıklarını çıkarabilirler. Tuvalet eğitiminde de bazı düzenlilikler görülür. Bu bebeklerin çoğu gece altını ıslattığında değiştirilmesi için ebeveynine haber verir.

Sosyal: Çocuklar kendi başına oynayabilir. Etrafındaki çocukların farkında olma ve hatta bundan hoşlanma onlar için normaldir, bununla birlikte onlarla oynamazlar.

Dil: Çocukların kelime dağarcığı üç ila elli kelime arasındadır. Bu kelimeler genellikle tanıdıkları insanlar, nesneler ve etkinliklerle ilgilidir. Ekseriyetle anlamsız kelimeler kullanarak yetişkinlerle sanki sohbet ediyormuş gibi çene çalarlar. Dili bir ölçüde anlayabilirler. Örneğin, çocuklar “Anneye bir öpücük ver” “Kurabiye ister misin?” gibi direktif ve soruları çoğu durumda anlayabilirler.

Örnek Vaka B: Bu çocuk gelişim profiline ne derecede uymaktadır?

On sekiz aylık olan Luis düzgün bir şekilde emekleyebiliyor fakat kendi başına ayağa kalkamıyor. Pastel boyaları çiziktirmeyi ve blokları dizmeyi seviyor. Fakat üç dört bloğu üst üste dizmekte zorlanıyor. Anne ve baba gibi birkaç sesi çıkarabiliyor, fakat kelimelerin anlamlarını henüz anlayamıyor.

İki Yaş

Motor: Çocuklar iki yaşına geldiklerinde oldukça iyi yürüyebilir ve koşabilirler. Tek ayak üstünde kısa süre durabilir ve topu kafalarının üzerinden atabilirler. Tek seferde bir basamağı çıkıp iki ayaklarını aynı basamağa getirerek merdiveni çıkabilirler. Sayfaları çevirebilir ve büyük boncukları dizebilirler.

Oyun: İki yaşındaki çocuklar etrafı keşfetmeyle çok ilgilidirler. Oyuncak hayvanlar gibi küçük nesnelerle oynamayı severler ve altı yedi bloğu üst üste dizebilirler. Oyuncak araba ve yürüteç gibi büyük nesneleri itirmeyi severler. Kum, su, çamur gibi şeylerin yapısını ve biçimini keşfetmeyi severler. Yemek pişirme, marangozluk, temizlik gibi yetkinliklerin günlük aktiviteleri sıklıkla taklit edilir. İki yaşındakiler ayrıca kitaplara bakmayı sever ve bilindik resimleri adlandırabilirler.

Uyum sağlama: İki yaşındakiler yönlendirmeleri dinleyip anlayabilme yetisindedir. Basitçe işbirliği yapmanın ötesinde giyinmeye yardımcı olabilirler. Örneğin, beceremeseler bile giysilerinin düğmelerini iliklemeyle çalışabilirler. Ellerini yıkamaya çalışırlar. Küçük bir bardağı taşıyabilir ve tek başına kullanabilirler.

Kendi kendilerine yemek yiyebilmek için kaşığı düzgün bir şekilde kullanırlar. İki yaşındakiler küçük kazalar dışında gündüz büyük ve küçük tuvaletine alışmışlardır. Geceleyin kontrolde de ilerleme olmuştur fakat henüz tamamlanmamıştır.

Sosyal: Bu çocuklar birbiriyle yan yana oynayabilirler, fakat işbirliği şeklinde bunu yapamazlar. Yetişkinlerin duygu ve tepkilerinin daha da farkına varmışlardır. Doğru davranış için yetişkin onayı almaya çalışırlar. Duygularını şefkat, suçluluk ya da utanma şeklinde göstermeye başlarlar. Hayır deme kavramında yetkinleşmişlerdir ve bunu sık sık kullanırlar.

Dil: İki yaşındakiler genellikle iki üç kelimeyi bir araya getirerek bir düşüncüyü ifade edebilirler. Örneğin, “Baba gitti”, ya da “Süt istiyom” diyebilirler. Kelime dağarcıkları genellikle elli keli-

menin üzerindedir. Kelime dağarcıkları genellikle elliden fazla kelime içerir. Sonraki birkaç ayın ardından, yeni kelime dağarcığı sürekli olarak yükselir ve yüzlerce kelimeye çıkar. Gözler, kulaklar ve burun gibi genel yüz özelliklerini tanıyabilirler. Temel yönlendirme ve istekler genellikle anlaşılır. İki yaşındakiler diğer insanlarla henüz sohbete giremeye de, sık sık kendi kendileriyle ve oyuncaklarıyla konuşurlar. Onların şöyle sorduğunu duymak olasıdır: “Bu ne?” Bu onların nesnelerin adını öğrenmeye yönelik istekliliğini gösterir. Özellikle iyi bildikleri basit hikayeler dinlemeyi severler.

Örnek Vaka C: Bu çocuk gelişim profiline ne derecede uymaktadır?

İki yaşındaki Kenji iyi bir şekilde yürüyebilmekte fakat sakarca koşmaktadır. Oyuncak araba ve yürüteç gibi büyük nesnelerle oynayabilmekte ve bunları çekebilmektedir. Ayrıca diğer çocukların yanında oynamayı sevmekte fakat onlarla işbirliği yaparak oynamamaktadır. Kelime dağarcığı yaklaşık yirmi beş kelimedir, fakat bir düşüncüyü ifade etmek için iki üç kelimeyi bir araya getirmeyi başaramamaktadır.

Üç Yaş

Motor: Çocuklar üç yaşına geldiğinde iyi bir şekilde yürüyüp koşabilir. Çevik bir şekilde durabilir ve düşmeden köşeleri dönebilirler. Farklı ayaklarıyla basamakları adımlayarak merdivenleri inip çıkabilirler. Üç tekerlekli bir bisikleti sürmeye başlayabilirler. Üç yaşındaki çocuklar sallanma, tırmanma, kaydırma gibi fiziksel aktivitelerde etkin bir şekilde yer alabilirler.

Oyun: Üç yaşına gelindiğinde çocukların hayal gücü gelişmeye başlar.

Çit ve cadde oluşturmak gibi yaratıcı usullerde kitapları kullanırlar. Hayal ürünü etkinlikler için tren ve araba gibi oyuncakları yürütmeyi severler. Gereken fırsat, ilginç oyuncaklar ve nesneler verildiğinde kendi oyun etkinliklerini başlatabilirler. Aynı zamanda diğerlerinin etkinliklerini, özellikle de yetişkinlerinkini taklit etmeyi severler. Makasla kesebilir ve pastel boyayla bazı düzenli işaretler yapabilirler.

Uyum sağlama: Üç yaşındaki çocuklar giyinmede etkin olarak yardımcı olurlar. Pantolon ve süveter gibi basit giysileri giyebilirler, fakat bu giysiler önü arkasına veya içi dışına giyilmiş de olabilir. kendi giysilerini düğmelemeye ve düğmeleri açmaya çalışırlar. Kaşık kullanarak düzgün bir şekilde yiyebilir ve çok az dökerler. Çatal kullanmaya da başlarlar. Musluğu açıp kendi sularını doldurabilir ve küçük bir sürahideki içeceği dökebilirler. Çok az yardımla el yüz yıkayabilirler. Üç yaşına geldiklerinde, çocuklar tuvaleti kendi başına kullanabilirler, buna rağmen çoğu zaman birinin kendileriyle gelmesini isterler. Yalnızca silerken çok az yardıma ihtiyaç duyarlar. Kazalar nadirdir, ara sıra geceleri olabilir.

Sosyal: Üç yaşındakiler etrafındaki yetişkinlere yakın ilgi gösterirler ve onları memnun etmek için isteklidirler. Yönlendirmeleri takip etmeye çalışır ve onaylanıp onaylanmama durumuna karşılık verirler. Bu yaşta ikna edilmeye açıktırlar. Çocuklar üç yaşına geldiklerinde diğer kişilerle ilişkilene ve iletişim kurma kapasitelerini geliştirmeye başlarlar. Aile ve aile etkinliklerine ilgi gösterirler. İlgi alanları kendi etkinliklerine odaklanmaya devam eder. Bununla birlikte, diğer çocukların ne yaptığını fark etmeye başlarlar. Sıraya geçme ve

sözlü tartışmalara girme gibi ortak etkinlikleri başlatırlar.

Dil: Üç yaşındakiler daha uzun ve kompleks cümleler kurabilirler. Çoğul ekleri, ben gibi kişi zamirleri ve yukarıda, üstünde gibi ilgeçler doğru bir şekilde kullanılır. Çocuklar duygu ve düşüncelerini gayet iyi bir şekilde ifade edebilir. Hikaye anlatabilirler. Oldukça iyi dinlerler ve daha uzun, karmaşık hikayelere önceki yaşlara göre çok daha fazla isteklidirler. Soyadları, cinsiyetleri ve bazı tekerlemeler gibi bilgilerde oldukça ustalaşmışlardır.

Dört Yaş

Motor: Dört yaşındaki çocuklar fiziksel olarak son derece aktif olma eğilimindedirler. Koşmayı, ip atlamayı, sıçramayı ve cambazca hareketleri severler. Dengeleri oldukça iyidir ve bir bardaktaki suyu dökmeden taşıyabilirler.

Oyun: Çocuklar dört yaşına geldiklerinde giderek daha yaratıcı ve hayalperest olurlar. Çamurdan, kumdan ve bloklardan nesneler inşa etmeyi severler. Kostümleri ve diğer rol kıyafetlerini kullanmaktan hoşlanırlar.

Diğer çocuklarla işbirliği yaparak oynayabilirler. Çoğu zaman yanlış ve ayrıntısız olmakla birlikte basit figürleri çizebilirler. Oldukça doğru bir şekilde bir çizgiyi kesebilir veya takip edebilirler.

Uyum sağlama: Dört yaşındakiler oldukça girişken olma eğilimindedirler. Genellikle kendileri giyinebilirler. Düğme ve fermuarlarda ustalaşmışlardır. Kendi ayakkabılarını ayaklarına geçirebilirler fakat henüz bağlayamazlar. Gözetim olmadan ellerini yıkayabilirler.

Çocuklar dört yaşına geldiklerinde aileleriyle yemek yerken daha az ilgiye ihtiyaç duyarlar. Kendi yemeklerini ala-

bilir ve çatal kaşık kullanarak kendileri yiyebilirler. Hatta sofrayı hazırlamaya bile yardım edebilirler. Dört yaşındaki çocuklar tuvaleti kendileri kullanabilirler, fakat hâlâ yetişkinleri bundan haberdar etmekte ve silerken yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Genellikle bir kaza yaşamadan geceyi geçirebilirler.

Sosyal: Dört yaşındakiler üç yaşa göre daha uysaldırlar. Yetişkinlerin memnuniyet ve memnuniyetsizliklerine daha az uyum gösterir ve karşılık verirler. Dört yaşındaki çocuklar ebeveynlerinden ayrılma ve yetişkinler karşısında diğer çocuklara eşlik etmeyi tercih etme sürecindedirler. Ekseriyetle konuşkan ve sosyaldirler. Etraflarındaki dünyayla çok ilgilenirler ve sıklıkla “ne”, “neden”, “nasıl” soruları sorarlar.

Dil: Dört yaşındaki çocukların agresiflik bildirimi dilde de ortaya çıkar. Sürekli böbürlenip kendilerini överler. Adla çağırma yaygındır. Kelime dağarcıkları büyük gelişme kaydetmiştir, fakat kelimeleri ve grameri yanlış kullanabilirler.

Bu yaştaki çocuklar çok konuşur ve diğer kişilerle sohbet etmeyi sever. Konuşmaları çok az eski, çocukça konuşmanın kalıntısını taşımakla birlikte son derece anlaşılırdır. Gelişen hayal güçleri konuşmalarını da etkiler. Hikayeler anlatmayı severler ve sık sık olgularla hayal ürünü şeyleri karıştırırlar.

Örnek Vaka D: Bu çocuk gelişim profiline ne derecede uymaktadır?

Dört yaşındaki Chaniqwa fiziksel olarak son derece aktiftir. Koşmayı, ip atlamayı, sıçramayı ve tehlikeli hareketler yapmayı sevmektedir. Tuvaleti kendisi kullanabilmektedir. Bazı yanlış kelimeler kullansa ve dilbilgisi hataları yapsa da önemli bir kelime dağarcığına sahiptir.

Beş Yaş

Motor: Beş yaşındaki çocuklar dört yaşındakilere göre daha sessiz ve daha az aktiftirler. Etkinlikleri nispeten daha karmaşık ve belirli bir amaca yöneliktir. Örneğin, tırmanmada ve üç tekerlekli bisiklet sürmede ustalaşmışlardır. Paten kayabilir, ip atlayabilir, sekebilir ve diğer kompleks aktiviteleri yapabilirler. Konsantrasyon yetenekleri artmıştır. Çizdikleri resimler basit olsa da anlaşılabilir. Sağ ve sol el hakimiyetleri oldukça iyidir.

Oyun: Oyun etkinlikleri daha ayrıntılı ve rekabete dayalıdır. Saklambaç, ebeleme, seksek gibi oyunlar oynarlar. Takım oyunu başlar. Bu yaştaki çocuklar daha ayrıntılı şekilde rol yaparlar. Bloklarla ev ve kale yapmayı severler ve evcilik, uzay gemicilik gibi daha dramatik oyunları oynayabilirler. Şarkı söyleme, dans etme ve DVD çalmayı da çok severler.

Uyum sağlama: Bu yaştaki çocuklar kendileri oldukça iyi bir şekilde giyinip soyunabilirler. Yalnızca daha karmaşık çıtıçtırlarda ve ayakkabı bağlamada yardıma ihtiyaç duyarlar. Bu çocuklar kendileri yemek yiyebilir ve tuvalet ihtiyaçlarını kendileri giderebilir. Hatta yalnızca karşıdan karşıya geçerken yardım alarak kendileri komşuları ziyarete bile gidebilirler.

Sosyal: Beş yaşından itibaren çocuklar genellikle etkinliklerde diğerleriyle işbirliği yapmayı ve grup aktivitelerinde bulunmayı öğrenmiş vaziyettedirler. Diğerlerinin haklarını tanır ve yetişkin gözetimine daha iyi karşılık verirler. Kuralların farkına varmışlardır ve bu kurallara riayet ederler. Bu yaştaki çocuklar dışarı çıkma ve geziye gitme gibi aile etkinliklerinden daha çok hoşlanırlar.

Dil: Dil gelişmeye ve karmaşılaşmaya devam eder. Kelime dağarcığı artışı sürer. Cümle yapısı daha kapsamlı ve daha doğru hale gelmiştir. Bu yaştaki çocuklar kelimelerin anlamlarıyla oldukça ilgilidirler. Kitaplara bakmayı severler ve insanların kendileri için okumasını isterler. Sayı saymayı ve renkleri öğrenmeye başlamışlardır. Rakamları ve harfleri yazma çabası başlamıştır, bununla birlikte motor koordinasyonu hızlı ilerleme için yeterince gelişmiş değildir.

Örnek Vaka E: Bu çocuk gelişim profiline ne derecede uymaktadır?

Beş yaşındaki Sheridan basit fakat anlaşılabilir resimler çizmektedir. Sol elinin hakimiyeti daha iyi kurulabilmektedir. Kendisi giyinip soyunabilmektedir. Diğer çocuklarla gruplar halinde oynamayı sevmekte ve onlarla oldukça iyi işbirliği yapmaktadır. Elli kelimelik bir kelime dağarcığı vardır. Ben gibi zamirleri ve yukarıda gibi ilgeçleri doğru bir şekilde kullanabilmektedir. İki üç kelimeyi bir araya getirerek doğru bir şekilde kullanabilmekte, fakat daha uzun öbekleri ve cümleleri oluşturmada zorluk yaşamaktadır.

Altı Sekiz Yaş Arası

Motor: Altı sekiz yaş arası çocuklar fiziksel açıdan bağımsızdır. Koşabilir, atlayabilir ve iyi bir şekilde denge kurabilirler. Koordinasyonlarını ve motor becerilerini arttıran çeşitli aktivitelerde yer alabilirler. Çitler üzerinde yürüme gibi bu tür becerilerini geliştiren sıra dışı ve güç aktiviteleri çok severler.

Oyun: Bu çocuklar top oyunu gibi daha aktif oyunlara katılırlar. Jimnastik gibi etkinlikleri severler ve cambazlık oyunlarını yapmaya çalışırlar. Misket,

Çocuklar altı ve sekiz yaşlarında denge, sıçırma ve koşma oyunlarını severler.

taso gibi basit oyunlara ve basit şeylere koleksiyon yapmaya yoğun ilgi duymaya başlarlar. Bebeklerle oynama hat safhadadır. Rollerini canlandırma son derece önem kazanır, bu çocuklar hayvan, at binicisi ya da jet pilotuymuş gibi yapmayı çok severler.

Uyum sağlama: Bu çocuklar daha fazla kendine yeten ve bağımsız bir şekilde giyinebilir, yalnız uyumaya gidebilir ve gece tualete kalkabilirler. Harçlık verme konusunda güven duyulabilir. Okula veya arkadaşlarına yalnız başına gidebilirler. Genelde, çeşitli sosyal durumları anlamaya daha da ilgili hale gelirler.

Sosyal: Artan sosyal becerileriyle birlikte arkadaş grupları içerisindeki oyun becerileri daha önemli hale gelir. Sosyal becerilerde daha da ustalaşırlar. Yaşamları okul ve arkadaş etkinlikleri etra-

fında şekillenmeye başlar. Etrafındaki kişilerin, özellikle de ebeveynlerinin tepkilerinin daha fazla farkına varırlar. Baskı altına alındıklarında veya eleştirildiklerinde olumsuz davranmaya yönelik bir eğilimleri bulunabilir. Örneğin, küsüp surat asabilirler.

Dil: Dil kullanımı daha duru ve sofistike hale gelir. Düşündükleri şeye uygun olarak iyi bir telaffuz ve gramer kullanımı gelişir. Duygu ve düşüncelerini kelimelere dökmeyi daha iyi öğrenmeye başlarlar. Daha soyut kelimeleri ve dil kalıplarını anlar hale gelirler. Örneğin, bazı söz oyunlarını ve esprileri anlayabilirler. Okuma, yazma ve sayı becerileri gelişmeye başlar.

Dokuz On Bir Yaş Arası

Motor: Çocuklar koordinasyon ve motor becerilerinde ustalaşmayı sürdürürler.

Vücut ölçüleri ve oranları sürekli ve kademeli olarak artar. El becerisi, endam, güç ve dengeleri gelişir. Çocukluğun bu ileri dönemi ergenlik sırasındaki büyük değişimlere bir geçiştir.

Oyun: Bu dönem ekseriyetle çocuk oyunlarının sonunu oluşturur. Eğer sonlanmadıysa, kız ve oğlanlar kendi cinsiyet gruplarına ayrışırlar.

Uyum sağlama: Çocuklar kendilerinin ve etraflarındaki dünyanın daha da farkına varırlar. Yetişkinlerle birlikte bilmekten kendi kimliklerini oluşturmaya doğru kademeli bir değişim yaşarlar. Daha bağımsız hale gelirler. Bu hem fiziksel, hem de zihinsel açıdan bir gelişme dönemidir. Bu çocuklar yeni şeyler ve etkinlikler denemeye yönelirler. Ayrıntılara odaklanmayı ve daha zor entelektüel ve eğitsel görevleri yerine getirmeyi öğrenirler.

Sosyal: İlgi odağı aile yöneliminden akran yönelimine kayar. Sosyal uyum sağlamaları gelişimini sürdürür. Arkadaşlar daha önemli hale gelir.

Dil: Kelime dağarcığında büyük bir artış görülür. Bu çocuklar kelimelerin kullanımında yetkinleşmişlerdir. Sorulan sorulara derinlemesine cevaplar verebilirler. Daha soyut kavramları anlar ve kelimeleri daha doğru kullanırlar. Sözel ve matematiksel ilişkileri anlamada daha iyidirler.

Sonuca Dair Bir Not

Bireylerin belirli gelişimsel kilometre taşlarını geçirirken son derece çeşitlilik gösterdiklerini vurgulamıştık. Gelişimsel kilometre taşları değerlendirmeye ve buna müteakip müdahaleye yönelik ana hatları sunar. Eğer bir çocuğun normal gelişimsel kilometre taşlarına ulaşmada çok geri olduğu düşünülüyorsa, acele müdahale edilmesi gerekebilir.

Diğer yandan, eğer çocuk normal gelişim profiline göre biraz gerideyse, yakın gözlemin dışında bir şey yapılmaması en doğrusu olabilir. Eğer çocuğun geri kalmasındaki artış vakıysa, yardım sunulmasına yönelik bir arayış içine girilebilir.

Önemli Meseleler ve Yaşam Olayları

Çocuk yapıp yapmama kararı verilmesiyle ilgili iki önemli mesele burada tartışılmaktadır. Bunlar çok sayıda insanın yaşamını etkilemesi ve çoğu zaman ilgili insanlarda ciddi dönüm noktaları oluşturmaları nedeniyle seçilmişlerdir. Bu meseleler kürtaj ve kısırlıktır.

Kürtaj Tartışması:

Toplumsal ve Ekonomik Güçlerin Etkileri

Beklenmeyen bir gebelikte birçok özgün koşul söz konusudur. Bireyler her alternatifi potansiyel sonuçlarını kendileri için değerlendirmeli, her birinin olumlu ve olumsuz sonuçlarını tartmalıdır.

Beklenmeyen gebeliklerle ilgili önemli bir karar, bebeğin doğurulup doğurulmamasıyla ilgilidir. Eğer bebeği doğurma yönünde karar alınır ve anne evli değilse, bir dizi alternatifi değerlendirilmesi gerekir. Seçeneklerden biri babayla evlenmedir (ya da devam eden diğer bir ilişkinin evlilikle sonuçlandırılmasıdır). Anne için ikinci bir alternatif, bebeği elinde tutup tek ebeveyn olarak yaşamaktır. Son on yılda, medya velayet isteyen babalara artan bir ilgi göstermektedir. Ortak velayet de uygulanabilir bir seçenek olabilir. Annenin ebeveyni (çocuğun büyükanne-büyükbabası) ya da diğer akrabaların çocuğu

Kürtaj ülkelerde en önemli tartışmalı meselelerden biridir. Burada kürtaj karşıtı bir gösteri gerçekleştirilmektedir.

elinde tutması, bakımına destek sunması da mümkün olabilmektedir. Bir başka seçenek ise çocuğu doğurup evlatlık vermektir. Tüm seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönleri mevcuttur.

Kürtaj embriyonun ya da fetüsün rahim dışında kendi başına hayatta kalabilir duruma gelmesinden önce dölyatağından alınarak gebeliğin sonlandırılmasıdır. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların bir seçenek olarak kürtaj yolunu araştırmasına destek sağlamak durumunda kalabilirler. Aydınlatıcı Bilgi 2.3'te genç bir kadının içinde bulunduğu ikilemle nasıl mücadele ettiği üzerine bir vaka örneği sunulmaktadır.

Kürtaj kavramı kaçınılmaz olarak bazı duygu ve hisleri harekete geçirir. Bu duygular son derece olumlu veya

olumsuz olabilir. Kürtaja karşı çıkan insanlar bunu çoğu zaman ahlaki ve etik temelde gerçekleştirirler. Yaygın bir tema doğmamış her çocuğun yaşama hakkı olduğu üzerinedir. Karşıt kutupta güçlü bir şekilde kürtaj yanlısı olanlar yer alır. Bu kişiler kadınların kendi bedenleri ve yaşamları üzerinde tercih hakkına sahip olduğu kanısındadırlar.

Beklenmeyen ve bu bağlamda istenmeyen gebelik makro sistem değerlerinin müracaatçıların seçeneklerini ne şekilde etkilediği konusunda mükemmel bir örnek teşkil etmektedir. Haziran 1992'de, ABD Yüksek Mahkemesi eyaletlerin kürtajı kısıtlama konusunda geniş yetkileri bulunduğuna, buna rağmen kürtajı tamamen yasaklayamayacağına hükmetti. Kürtajın yasadışı ya da nüfusun belirli kesimlerinin ulaşmaya-

AYDINLATICI BİLGİ 2.3

Vaka Örneği: Bekar ve Gebe

Roseanne yirmi bir yaşındaydı iki haftalık hamileydi. Büyük bir orta batı eyaleti üniversitesinde, sosyal hizmet bölümünde üçüncü sınıf öğrencisiydi. Çocuğun babası Hank, bir derste tanıştığı yirmi altı yaşında boşanmış biriydi. Hank'ın Ronnie adında dört yaşında bir oğlu vardı.

Roseanne karmaşık duygular içerisindeydi. Her zaman bir gün anne olacağı hayaliyle yaşamıştı, fakat şimdi değil. Hank'ı sevdiğini düşünüyor fakat onun da aynı duyguları hissettiği konusunda tereddütleri var. Son birkaç aydır onu haftada bir iki kez görüyordu. Hank onu pek dışarı çıkarmıyordu ve Hank'ın başka bir kadınla çıktığına dair şüpheleri vardı. Hatta bir seferinde, başka biriyle dışarıda buluşması sırasında Ronnie'ye bakmasını istemişti.

Bir başka konu da buydu, Ronnie... Ronnie'nin kendisinden nefret ettiğini hissediyordu. Her uğradığında homurdanırdı ve edepsiz, iğneleyici laflar ederdi. Belki de babası Roseanne'yle ilgilenmediği için kıskançlık yapıyordu.

Hamilelik kazara olmuştu. Bir şey olmaz diye düşünmüştü. Artık çok geç olduğunu anlamıştı. Hank ona hiçbir vaatte bulunmamıştı. Onun garip bir tip olduğunu düşünüyordu, fakat en azından dürüsttü. Gerçek olan bir şey varsa, o da Hank'ın kendisini sevmeyeceği idi.

Sorunu şuydu, ne yapacaktı? Kendisi ve ailesi açısından üniversite eğitimi önemliydi. Para her zaman için büyük bir sorun olmuştu. Ailesi elinden geldiğince yardım etmişti, fakat üniversitede okuttukları başka çocuk-

ları da vardı. Roseanne bir süre bir fast-food restoranında uygun olmayan saatlerde çalıştı. Haftada birkaç gece de küçük bir lokantada aşçı olarak çalışıyordu.

Çocuğu elinde tutsa ne olurdu? Hank'ın kendisiyle evlenmek istemediği belliydi. Evlenecek olsa bile, hayatının geri kalanında onunla birlikte sıkışıp kalmak istemiyordu. Bir çocukla ne yapardı? Üç kız öğrenciyle birlikte iki odalı bir daireyi paylaşıyordu. Para ve gidecek yeri olmadan bebeğe nasıl bakabilirdi? Okulu bırakmanın yaşamını mahvedeceğini hissediyordu. Sosyal yardımda çalışmak yerine sosyal yardım alan biri olmak korkunçtu.

Peki ya evlatlık verme? Bunun anlamı bir yandan okula giderken yedi ayı daha hamile olarak geçirmesiydi. Ailesi ve arkadaşları çocuğu verirse ne derlerdi? Bunun ne kadar zor olacağını düşündü, böyle bir durumda hep çocuğunun nerede, ne yapıyor olduğunu merak edecekti. Böyle bir seçeneği düşünmek bile istemiyordu.

Bununla birlikte, kürtaj düşüncesi onu korkutuyordu. Birçok insanın bunun bir cinayet olduğunu söylediğini işitmişti.

Roseanne kararını verdi, fakat bu kolay bir karar değildi. Gebeliği sonlandırmayla ilgili dinsel ve ahlaki meseleler üzerine kafa yordu. Sorumluluk ve suçlulukla yüzleşmesi gerektiği kararına vardı. Böyle bir zamanda çocuk doğurmanın hem kendisi, hem de yeni bir yaşam için felaket getirici olacağı sonucuna vararak, kürtaj yaptırma kararı aldı.

Bu olayın üzerinden on dört yıl geçti. Roseanne bugün otuz beş yaşında. Lisansını tamamlamasına rağmen sosyal hizmet işinde artık çalışmıyor. Mahkeme yazmanı olarak iyi iş çıkarıyor. Bu iş ona oldukça uygun. Üç yıldır Tom'la evli. Evliliklerinde iniş-çıkışlar olsa da mutlu. Birbirlerini çok seviyorlar ve birlikte iyi zaman geçiriyorlar.

Roseanne arada sırada yaptırdığı kürtaj üzerine düşünüyor. Hiçbir doğum kontrol yöntemi kullanmadığı halde henüz hamile kalmadı. Muhtemelen bir daha hiç kalmayacak. Tom kırk üç yaşında. Daha önce bir evlilik

yaptı ve bu evliliğinden olan yetişkin bir evlada sahip. Bir çocuk sahibi olmalarının onlar için zorunluluk olduğunu düşünüyor.

Roseanne kararsız. Hiç çocuğu olmaması ihtimali kafasını kurcalıyor ve bu alternatifi sonuçları üzerine düşünüyor. Bu durumu kimi zaman doğmamış çocuğunun yasını tuttuğunu söyleyerek geçiriyor. Yine de, şu andaki tatminkarlığı ve Tom'un çocuk sahibi olmadaki çekincesi düşünülürse, yaşamının olabilecek en iyi durumda olduğunu hissediyor.

cağı şekilde olması durumunda, kadınların ne yapacaklarıyla ilgili kararları daha da kısıtlanmış olacaktır.

Kürtaj meselesi müracaatçıların mezzo ve makro çevreleri bağlamında nasıl işlev gördüklerini betimlemektedir. Örneğin, yeni doğmuş bir çocuğu olan anneye ebeveyni yardım etmek istemeyebilir ya da çocuğun babası kendini uzak tutabilir. Her iki örnekte de, kadınların mezzo sistem seçeneklerinin bazıları ortadan kalkmış olacaktır.

Seçenekler makro çevreden de etkilenir. Eğer kürtaj yasadışıysa, sosyal kurumlar bu konuda destek sunamayacaktır. Bir başka seçenek eyaletlerin yalnızca sınırlı şartlar altında kürtaja izin vermesidir. Örneğin, gebeliğin yalnızca enest veya tecavüz sonucu olması durumunda ya da gebeliğin ve doğumun kadının hayatını ciddi tehlikeye attığı durumda kürtaja izin veriliyor olabilir.

Eyaletler kürtaja izin verse bile, gebe bir kadının yaşadığı topluluk seçeneklerini ciddi ölçüde kısıtlayabilir. Örneğin, güçlü ve iyi örgütlenmiş bir kürtaj karşıtı hareketiyle bilinen bir topluluk kürtaj hizmetlerini engelleyen eylemleri (yasal

olanlar da dahil olmak üzere) destekleyebilir. Kürtaj kliniklerine nöbetçi dikkilebilir, hastalar rahatsız edilebilir ve klinik personeli kişisel olarak tehdit edilebilir. Bu tür güçlü duygular klinikleri kapanmaya zorlayabilir.

Bunun yanında, kürtaj meselesi kişisel ve profesyonel değerleri birbirinden ayırmaya yönelik mükemmel bir olanak sunmaktadır. Her birimizin muhtemelen kürtajla ilgili bir görüşü vardır. Bazılarımız büyük ihtimalle taraflardan birine ait yüksek bir hissiyata sahibizdir. Uygulamada, kişisel görüşlerimiz gerçekte önemli değildir. Ne var ki, profesyonel değerlerimiz için aynı şey söylenemez. Profesyoneller olarak, müracaatçıların kendi kararlarını verebilmesini sağlamak bizim sorumluluğumuzdadır. Bizim işimiz müracaatçıların kendi duygu ve düşüncelerini tartmalarına, mevcut alternatiflerini tanımlamalarına ve her alternatifi sonuçlarını mümkün olduğunca değerlendirmelerine yardımcı olmaktır.

Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) kürtajla ilgili duruşu da dahil olmak üzere aile planlaması ve üreme tercihleri konusundaki

belirli mesele ve politika açıklamalarında bulundu. Politika, bir meselede karar alma veya davranışta bulunmaya yönelik rehberlik eden, açıkça belirtilmiş ya da örtük bir prosedür, plan, kural ya da duruştur. Bu açıklamalarda şöyle denmektedir: “Sosyal hizmet uzmanları olarak, hamile kalıp kalmamaları, kaç çocuk istedikleri ve kaç çocuğa bakabilecekleri, ne zaman çocuk sahibi olacakları ve kimi ebeveyn olarak seçecekleri konusunda bireylerin kendi kararlarını alma hakkını destekliyoruz... Öz belirlenim hakkının desteklenmesi,... kürtaj hizmetleri de dahil olmak üzere üreme sağlığı hizmetleri, ihtiyaç duyan herkesin yasal, ekonomik ve coğrafi olarak ulaşabileceği şekilde düzenlenmelidir... Düşük gelirli insanların tam kapsamlı doğum kontrol yöntemlerine, kürtaj ve kısırlaştırma hizmetlerine erişiminin engellenmesi yoksulluğun ve sosyal yardım programlarına bağımlılığın artmasına neden olacak, sınıf farklılıkları statükosunu destekleyecektir... NASW şu hususları desteklemektedir: Bireylerin kendi kararlarını almalarının desteklenmesi adına,... üreme sağlığı hizmetleri kürtaj hizmeti de dahil olmak üzere yasal, ekonomik ve coğrafi olarak ihtiyaç duyan herkes için erişilebilir olmalıdır. Düşük gelirli insanların doğum kontrol yöntemlerine, kürtaja ve sterilizasyon yöntemlerine, bu konularda bilgi alabilecekleri eğitim programlarına erişimlerinin ihmal edilmesi yoksulluğun ve sosyal yardım programlarına bağımlılığın sürmesine neden olacak, sınıf ayrımı temelindeki statükoyu besleyecektir... NASW şunları savunmaktadır...

- Kadının kabul edilir tıbbi standartlarda, hastalar ve hizmet sağlayıcıların rahatsız edilmediği ve tehdide maruz kalmadığı bir ortamda kürtaj olma hakkı.

- Kişisel mahremiyete saygı duyan, makul bir ücret karşılığında sunulan, kamusal ve özel sigorta sigorta planlarınca desteklenen, kürtaj hizmeti de dahil olmak üzere diğer sağlık hizmetleriyle eşit düzeydeki üreme sağlığı hizmeti (doğum kontrolün eşitliği).
- Kürtaj hizmetleri de dahil olmak üzere ABD’de bugün yeterince hizmet alamayan düşük gelirli kesimlere ve kendi sağlık hizmetlerinin ödenmesi için sağlık yardımına [6] bel bağlayan kişilere yönelik tüm üreme sağlığı hizmetlerine erişimin artırılması (NASW, 2009, s. 129).

Kürtajla ilgili yedi hususu burada ele alıyoruz. İlk olarak, yasal ve politik makro sistemlerin günümüzdeki etkisinden söz ediyoruz. İkincisi, kürtaj oranına dikkat çektik ve kürtaj olan kadınların profilini sunuyoruz. Üçüncüsü, kadınların kürtaj olma nedenlerini araştırdık. Dördüncü olarak, kürtaj sürecinin kendisini ve beşinci olarak halihazırdaki kürtaj türlerini açıklıyoruz. Altıncısı, kürtaj yanlısı ve kürtaj karşıtı argümanları karşılaştırıp değerlendiriyoruz. Yedincisi, kürtaj meselesine dair çeşitli sosyal hizmet rollerini tanımlıyoruz.

Makro Sistem Politikalarının Uygulama ve Hizmetlere Erişim Üzerindeki Etkileri

İnsanların değerleri yasaları etkiler ve böylece insanların ne tür kararlar alacakları ve nasıl davranacaklarına dair politikaları düzenler. Devlet ve kurum politikaları topluluk içindeki hangi hizmet kuruluşlarının kadınlara yönelik çalışabileceğini belirler ve düzenler. Bunun ardından, hizmetlerin mevcut olup

olmadığı birçok gebe kadının mümkün tercihleri üzerinde belirleyicidir.

Kürtaj tartışması kürtaj karşıtlığı ve yanlılığı olmak üzere iki zıt perspektif üzerinden şekillenir. Carroll (2007) kürtaj karşıtı duruşu “insan yaşamının ana rahmine düşmede başladığı ve bu nedenle herhangi bir gelişim aşamasındaki embriyonun bir insan olduğu” yönündeki inanç olarak tanımlar. [Bu nedenle,] ... bir fetüsün alınması cinayettir ve ... devlet tüm kürtajları yasadışı saymalıdır” (s. 441).

Kürtaj yanlıları ise, kadının kürtaj olup olmamayı tercih etme hakkı üzerinde dururlar. Kadının kendi bedeninde olanları kontrol etme, kendi yaşamını yönlendirme, şu andaki ve gelecekteki mutluluğu arama hakkına sahip olduğuna inanırlar.

Kırk yıldan fazla bir süredir kürtaj temelindeki politik karşıtlık tüm şiddetle sürmektedir. 1973 yılında, Roe v. Wade Davası olarak bilinen kararında ABD Yüksek Mahkemesi gebeliğin ilk üç ayında kadının kürtaj olma hakkını yasaklayan veya kısıtlayan eyalet yasalarını feshetti. Eyaletlerin kısıtlama getirmesine, yalnızca kısıtlamalar annenin sağlığıyla doğrudan ilgili olduğunda ve gebeliğin ikinci üç aylık döneminde izin verildi. Sonuç olarak, kadının yaşamı ve sağlığı söz konusu olmadığı durumlarda, eyaletler yalnızca ikinci üç aylık dönemde kürtajı kısıtlayabilir ve hatta yasaklayabilirler. Meselenin özü itibarıyla, kadınlar “özel yaşam” hakkını, bir başka deyişle “kendi başına hareket edebilme hakkını” kazanmıştır (Hartman, 1991, p. 467). Bu elbette kürtaj yanlısı (tercihe dayalı) bir duruştur.

Mahkemeler kürtaj konusunda giderek daha tutucu hale gelmektedir. Aile Planlaması v. Casey davasında (1992),

Yüksek Mahkeme eyaletlerin uygun gördüğünde kürtajı kısıtlama hakkı bulunduğuna, yalnızca kürtajı tümünden kısıtlayamayacaklarına hükmetmiştir. Bunun yanında, Mahkeme yer konusunda daha sert kısıtlamalar getirmiştir. Harris v. McRae davasında (1980), Mahkeme hem Kongre’nin hem de tek tek eyaletlerin kürtaj için ödeme yapmayı yasal olarak reddedebilmesini onaylamıştır. Bu durum özellikle yoksul kadınları etkilemiştir.

Webster v. Üreme Sağlığı Hizmetleri davasında (1989) Yüksek Mahkeme kısıtlayıcı bir Missouri yasasını onaylamıştır. Bu yasa “kadının hayatı tehlike de olmadığı sürece devlet hastanelerinde kürtaj yapılmasının önüne geçmekte; kamu kaynaklarının kadınlara kürtaj hakkında danışmanlık verilmesi için harcanmasını yasaklamakta ve doktorlar kürtaj yapmadan önce fetüsün dölyatağı dışında hayatta kalıp kalmadığını belirlemesine yardımcı olacağını düşünürlerse pahalı bir test tabakası eklemesini gerektirmektedir” (Wermiel & McQueen, 1989, s. 1).

Bu karardan sonra birçok eyalet, aşağıda daha ayrıntılı tartışılacak olan, kürtajı kısıtlayan kanun tasarıları getirdi (örneğin, bekleme dönemi ya da gençlerden ebeveyn rızası istenmesi). Kirk ve Okazawa-Rey (2007, s. 207) kürtaj hakkının yavaş yavaş tırpanlanmasını şu şekilde ifade ediyor:

Son otuz yıldır iyi finanse edilen kürtaj karşıtı gruplar stratejik olarak kürtaj hakkının altını oymaya ve durumu tersine çevirmeye çalışmıştır. Kamu eğitimini, ana akım medyayı, protestoları ve kliniklere ve klinik personeline karşı saldırı da dahil olmak üzere doğrudan eylemleri kullandılar... Şehir, eyalet ve kongre düzeyinde kürtaj karşıtı siyasi adayları finanse edip seçilmesini sağladılar.

Cumhuriyetçi kongre üyeleri kürtaajın yasallığını budamak ve “yaşar halde olmayan fetüs” olsa bile doğmamış çocuğu annenin-kine eşit, hatta daha yüksek haklara sahip bir “kişilik” statüsüne yükseltmek üzere dönem dönem tasarılar getirdiler... Eğer Yüksek Mahkeme Roe v. Wade kararını geri alacak olursa, birçoğu kürtaajı yasaklamak ve yeniden suç haline getirmek için hazır bekleyen adli yargılama mercileri eski haline geri dönecektir... Bu meselenin merkezinde kadının özgür iradesi vardır ve son derece çekişmeli olmaya devam edecektir.

Kürtaj tartışması sürmektedir. Eyalet düzeyinde ve federal düzeyde günbegün yeni kararlar alınmaktadır. Bununla birlikte, müracaatçıların hakları ve işlev yetileri değerlendirildiğinde sayısız mesele ön plana çıkmaktadır. Bu meselelerin birçoğu son yıllarda günyüzüne çıkmıştır ve muhtemelen kürtaaj tartışmasını belirlemeye devam edecektir. Bu meselelerin, burada tartışılacak olan bazıları şunlardır:

Yasal engellerle erişimin kısıtlanması, finansal desteğin sınırlandırılması, annenin koşulları, fetüsün koşulları, kliniklere yönelik saldırılar, kök hücre araştırmaları ve dilatasyonla (genişletme) bütün halinde kürtaaj (karşıtları tarafından “ölü doğum kürtaajı olarak da tanımlanır”). Aydınlatıcı Bilgi 2.1’de kürtaaj politikalarıyla ilgili kimi uluslararası perspektifler sunulmaktadır.

Erişimin Kısıtlanması

Yasamanın kürtaaja erişimi kısıtlayabileceği çok sayıda yol vardır (Üreme Hakları Merkezi [CCR], 2007). İlk olarak, resmi kurumlar kürtaaj yapılmadan önce zorunlu bekleme süreleri getirebilirler. Örneğin, bir eyalet kadının kürtaaj sürecini başlatmasından sonlandırmasına kadar 24 saatlik bir bekleme dönemini

zorunlu tutabilir. Kürtaj kararı alma birçok nedenden ötürü son derece acı verici olabilir ve bekleme dönemi önemli oranda strese yol açabilir. Eleştiriler bu tür kuralların kürtaaj önünde engel çıkarmayı amaçladığını, böylece kadınları bundan alıkoyduğunu dile getirmektedir. Bu kural kürtaajı özellikle kırsal bölgelerden uzak mesafeleri seyahat ederek gelen ve kalacak yer için parası sınırlı olan yoksul kadınlar için zor hale getirmektedir.

Kısıtlamaların ikinci bir türü kadınların kürtaajla ilgili olumsuz görüşü içeren belirli bir materyali almalarına veya kürtaaj öncesinde bu yönde danışmanlık almalarına yöneliktir.

Bu yasayla ilgili eleştiriler bunun yalnızca kadınları kürtaaj prosedürünü ertelemeye teşvik etmeyi sağladığı, “kadının otonomisine yönelik bir müdahale olduğu, hekimin profesyonel uygulamalarına müdahale olduğu ve bilgilendirilmiş onaya zarar verdiği yönündedir” (CRR, 2004).

Aşağıda eyaletlerin bekleme süreleri ve zorunlu danışmanlık gereksinimleri özetlenmektedir (Guttmacher Institute, 2008 a):

- Otuz dört eyalette kadınların kürtaaj olmadan önce danışmanlık alması gerekmektedir.
- Bu eyaletlerin yirmi beşinde ayrıca danışmanlıkla kürtaaj arasında geçen, genellikle 24 saat olan belirli bir bekleme süresi gerekmektedir.
- Yedi eyalette servise iki ayrı ziyaret gerekmektedir, bunlardan biri danışmanlık için, diğeri bekleme süresine başlamak içindir.

Üçüncü bir yasal engel yirmi yaş altı gençlerin kürtaaj öncesinde bir ya da iki ebeveyninden onay formu almasını bil-

dirmektedir. Bazı eyaletler ayrıca yaşça küçük olanların ebeveyn onayından muaf tutulması için mahkeme kararı çıkmasına izin verebilir. Otuz beş eyalet ebeveyn onayı yasasını yürürlüğe koymuştur (Guttmacher Institute, 2008a). Birçok genç kadın ebeveyninin karşı çıkmasından korktuğu için kürtaj kararını erteleyebilmektedir. İzin verildiği yerlerde mahkeme izninin alınması da zorlu gecikmelere yol açabilir.

Bill ve Karen Bell (Amerikan Ulusal Kürtaj Federasyonu, 2004) “altı haftalık bir hastalığın ardından aniden ölen güzel, hayat dolu on yedi yaşındaki Becky’nin hikayesini anlatmaktadır.” Teşhis “yasadışı kürtajla birlikte gelen bir tür zatürree idi. Bill ve Karen bunun kızlarına olduğuna inanamıyorlardı. Hamile olduğunu kendilerine neden söylememişti? Ona yardım edebilir ve destek olabilirlerdi. Yürek parçalayıcı cevabı Becky’nin arkadaşlarıyla konuştuklarında aldılar. Becky’nin anne babası aktarıyor: “Becky kız arkadaşlarına bize hamile olduğunu söylerse son derece yaralanabileceğimize onunla ilgili hayalkırıklığı yaşayabileceğimize inandığını söylemiş. Birçok genç insan gibi, gelişen cinselliğiyle ilgili mahrem ayrıntıları anne babasıyla paylaşmakta rahat değildi.” Ebeveyn onay yasası Becky’nin yaşadığı eyalette yürürlükteydi. Mahkemeden izin istemek bir seçenek olsa da, duruşma hakimi son on yılda hiçbir kürtaj için onay vermemişti. Becky çaresizce yasadışı, güvensiz “merdiven altı kürtajda” karar kıldı.

ABD ordusu da kürtaja erişimi kısıtlamaktadır. Savunma Bakanlığı’ndaki tıbbi tedavi tesislerinde annenin yaşamı tehlikede olmadığı veya gebelik tecavüz ya da ensest sonucunda olmadığı süreçte kürtaj uygulanması yasaklanmıştır (CRR, 2003a).

Finansal Desteğin Sınırlandırılması

1973’ten beri açıkça görülen bir eğilim kürtaj karşıtı oluşumun kürtaj için herhangi bir kamu finansal desteğini sınırlandırmaya, asgari düzeye indirmeye ve nihayetinde ortadan kaldırmaya yönelik baskılarıdır. Bu durum özellikle yoksul kadınları etkilemektedir. Yalnızca on yedi eyalet ve Kolombiya bölgesi tıbbi olarak gerekli kürtaj için Medicaid yardımı sunmaktadır (Guttmacher Institute, 2008aa). (Medicaid (sağlık yardımı) 1965 yılında kurulmuş ve federal ve eyalet yönetimleri tarafından finanse edilen, tıbbi ve hastane ödemelerini kendisi karşılayamayan insanlara ödeme yapan bir kamu destek programıdır.) Kongreye 1977’de sunulan Hyde yasa değişikliği, kadının yaşamı tehlikede olmadığı sürece kürtaj için federal yardımı ortadan kaldırmıştır. Kongre bu yasamayı her yıl çeşitli kısıtlamalar getirerek yenilemektedir. 1993’ten beri, Medicaid kürtajı yalnızca tecavüz, ensest ya da yaşamı tehdit eden bir durum olduğunda finanse etmektedir; otuz iki eyalet ve Kolombiya bölgesi bu standarda bağlı kalmıştır (Guttmacher Institute, 2008a). “Kadının hamileliği sağlığını bozacak kadar tehlikeli olsa, kadın çocuklarına bakamayacak durumda olsa ve iş bulamasa bile birçok eyalette yine de Medicaid yardımı alamamaktadır” (CRR, 2003b, July 8).

Nabha ve Blasdel (2002) şöyle bir örnek vermektedir:

Otuz bir yaşındaki “Alina”da bipolar bozukluk [manik çılgınlık, ağır depresyon ya da her ikisi birden durumlarına yol açan zihinsel bir rahatsızlık] ve obsesif kompulsif bozukluk vardı [düzenlilik, titizlik, mükemmeliyetçilik ve kontrole yönelik bir takıntı hastalığı]. Fetüs sorunlarına yol açtığı bilinen psikotropik ilaçlar kullanıyordu. Ay-

AYRINTILI BAKIŞ 2.1

Kürtaj Politikası Hakkında Uluslararası Perspektif

Kürtaj politakalarıyla ilgili dünya çapında büyük farklılıklar mevcuttur. Cohen (2009) uluslararası ölçekte kürtajın durumu hakkında rapor hazırlamıştır:

Guttmacher Enstitüsü'nün yeni raporuna göre Dünyada Kürtaj: On Yıllık İstikrarsız İlerleme adlı raporuna göre, doğum kontrol yöntemleri kullanımı arttıkça, istenmeyen gebelik ve kürtaj azalmaktadır. Dünyada gerçekleşen yaklaşık 42 milyon kürtajdan, neredeyse yarısı vasıfsız bireyler tarafından asgari tıbbi standartların karşılanmadığı ortamlarda gerçekleştirilmektedir. Bu güvensiz kürtajların hemen hemen tamamı karşılanmamış doğum kontrol ihtiyacının yüksek olduğu ve son derece kısıtlayıcı kürtaj yasalarının genel geçer olduğu gelişmekte olan dünyada gerçekleşmektedir...

İrlanda ve Polonya haricinde tüm Avrupa'da kürtaj büyük ölçüde yasal, ulaşılabilir ve güvenlidir. . . . Çin 1957'de kürtaj özgürlüğü yasasını kabul eden ilk büyük gelişmekte olan ülkedir. Sovyetler Birliği ve orta ve batı Asya cumhuriyetleri 1950'lerde benzer yasaları kabul ettiler. Sonraki elli yılda, kürtaj Küba (1965), Singapur (1970), Hindistan (1971), Zambiya (1972), Tunus (1973), Vietnam (1975), Türkiye (1983), Tayvan (1985), Moğolistan (1989), Güney Afrika (1996) ve Kamboçya (1997) gibi az gelişmiş ülkelerin birçoğunda büyük ölçüde yasal hale geldi. Esasında, kürtaj yasasıyla ilgili dünya çapındaki eğilim özgürleşmeye doğru oldu. Ve 1997'den beri, kalabalık nüfusa sahip diğer yirmi bir ülke kürtaj yasasını özgürleştirdi.

Kolombiya, Etiyopya, İran, Meksika, Nepal, Portekiz ve Taylan bu ülkeler arasındadır. Aynı dönemde, yalnızca üç ülke -El Salvador, Nikaragua ve Polonya- kısıtlamalar getirdi.

Günümüzde, dünyada üreme çağındaki (15-44 yaş arası) 1.55 milyar kadının % 60'ı kürtajın büyük ölçüde yasal olduğu ülkelerde yaşamaktadır.

Geri kalan % 40'ı, neredeyse tamamı gelişmekte olan ülkeler arasında bulunan kürtajın son derece kısıtlı olduğu bölgede yaşamaktadır. Afrika'da, üreme çağındaki kadınların % 92'si yoğun kısıtlayıcı yasalar altında yaşamaktadır, Latin Amerika'da bu oran %97'dir.

Ayrıca aşağıdaki küresel veriler incelenebilir (Cohen, 2009):

- Güvenli olmayan kürtaj her yıl 70,000 kadının hayatına mal olmaktadır (ve tüm ölümlerin % 12.5'i gebelikle ilgilidir).
- Tüm dünyada, her saat güvenli olmayan kürtaj nedeniyle yedi kadın hayatını kaybetmektedir.
- Sekiz milyon kadın kürtajla ilgili çok ciddi olabilecek komplikasyonlar yaşamaktadır.
- Kürtajla ilgili çok ciddi komplikasyonlar yaşayan yaklaşık üç milyon kadın hiçbir tıbbi tedavi görmemektedir.

Cohen (2009) şu sonuçlara varmaktadır: İstenmeyen gebeliklerle baş etmenin en etkili yolu gebeliğin daha başlangıçta önlenmesi için doğum kontrol yöntemlerinin ulaşılabilir olmasıdır. Bununla birlikte, kaynakların kıt olduğu gelişmekte olan ülkelerde bu zor, belki de imkansız bir amaçtır.

Çaresiz durumdaki kadınlar yasal olsun ya da olmasın kürtaja başvuracaktır. Kürtajın yasal olduğu yerlerde, bunun güvensiz ve potansiyel olarak ölümcül olması muhtemeldir.

rica zayıflık, tükenmişlik, uyuşukluk ve baş dönmesi gibi semptomlara yol açan fibromiyalji hastalığı vardı. Bu koşullar sonucunda, Alina kürtaj olmayı seçti. Alina bu süreçte Medicaid'e kaydoldu, eyaletindeki program kadının sağlığını korumak için gerekli olan kürtajı üstlenmeyi reddetti, o da herhangi bir kamu yardımı alamadı.

Finansal desteği kısıtlamaya yönelik bir başka yaklaşım bu konuda konuşma yasağı getirilmesi şeklinde olmaktadır. Buna göre personeli hamile kadınlarla kürtajın bir alternatif olduğu yönünde konuşma yapan kurumlara federal bütçe desteği sağlanması yasaklanacaktır. Çeşitli yönetimlerin duruşuna bağlı olarak, konuşma yasağı desteklenmiş ya da reddedilmiştir. Örneğin, bir noktada Aile Planlaması tüm olası seçenekleri tartışmamaktansa federal bütçeden vazgeçeceğini bildirmiştir. (Aile Planlaması nüfus planlaması ya da doğum kontrol kullanımının geliştirilmesi için çalışan uluslararası bir organizasyondur.) Konuşma yasağı kürtaj gerçekleştiren ya da kürtaj bilgisi sağlayan uluslararası gruplara federal kaynak sağlanmasının yasaklanmasını da potansiyel olarak içermektedir.

Annenin Koşulları

Bazıları kürtajın belirli durumlarda kabul edilebilir olduğu düşüncesini desteklemektedir. Bunlardan biri annenin sağlığıdır. Fetüsü tüm gebelik boyunca taşımak anneyi öldürecekse kürtaja izin verilmeli midir? Kimin yaşamı önemlidir, anneninki mi yoksa fetüsünki mi?

Bir başka mesele de şudur: Tecavüz ya da enstest sonucunda hamile bırakılan bir kadın fetüsü sonuna kadar taşımak zorunda bırakılmalı mıdır? Cinsel saldırısı korkusu yaşamış bir kadının saldırının sonucu olan istenmeyen ço-

cukla bir ömür boyu yaşamak zorunda bırakılması adil midir?

Fetüsün Koşulları

Fetüsün koşulları kimi insanların kürtajı kabul edilebilir olarak değerlendirmesine neden olan bir başka durumu ifade etmektedir. Fetüs ağır hasarlı ya da kusurluysa, anne onu taşımak zorunda mıdır? Eğer kadın çocuğu taşımaya mecbur bırakıldıysa, kendisi ve çocuğa doğumdan sonra gerekli kaynakların sağlanması gerekmez mi? Ne dereceye kadar bir annenin ağır engelli bir çocuğu taşımasına ve böyle bir çocuğa bakmak için ağır masraflar altına girmesine izin verilebilir?

Etik Soru 2.2

Kürtajla ilgili kişisel görüşleriniz nelerdir? Sizce hangi koşullar altında bu işlem gerçekleştirilebilir?

Kliniklere Yönelik Saldırılar

Kürtaj karşıtlığı şiddet içerir hale gelmiştir. Kürtaj kliniklerine yönelik saldırılara dair istatistikler otuz yıldır kayıt altına alınmaktadır (NAF, 2010). 2010 yılında, ABD ve Kanada'daki kürtaj hizmeti sağlayıcılarına yönelik 187 kürtaj vakası gerçekleşmiştir. Bu vakalar arasında kundaklama, bombalama girişimi, yağmalama, vandalizm, mülke tecavüz, şarbon tehdidi, saldırı ve darp, ölüm tehdidi, hırsızlık ve takipçi taciz ("kürtaj hizmeti veren kişiyi, personeli ya da hastayı sürekli olarak takip etme, tehdit etme ve rahatsız etme") bulunmaktadır (NAF, 2010).

Kürtaj klinikleri ve kürtaj yanlısı gruplar yasal bir işleyişleri olduğunu ve taciz ve şiddete karşı korumaya ihtiyaç duyduklarını vurgulamaktadırlar. 1994

yılında çıkarılan hukuki bir kararname-nin amacı:

Kadının yasal haklarına erişimini sağla-maktı. Kürtaj hizmeti sağlayanlara yönelik saldırı, yaralamalar ve gerçekleşen ölümlere karşı yükselen kamuoyu tepkisinin ardından Yüksek Mahkeme Madsen ve d. v. Kadın Sağlığı Merkezi davasında [1994] hastala-rın ve çalışanların erişiminin sağlanması ve yerleşke etrafında gürültünün engellenmesi için kliniklerin çevresinde bir tampon bölge belirlenmesine izin verdi. Aynı yıl Klinik Girişlerine Erişim Özgürlüğü (FACE) Ya-sası kürtaj hizmetlerine yönelik girişi en-gelleme, rahatsız etme ve şiddet eylemlerini federal bir suç haline getirdi (Shaw & Lee, 2004, s. 259)

FACE yasası itip kakma, “tutkalla yapııştırarak veya bütirik asit (dezenfek-tanlarda ve ilaçlarda kullanılan bir tür asit) sıkarak”, tehditle, çalışanları takip ederek ve bombalama ve kundaklama tehditleriyle bir üreme sağlığı merkezine saldırıda bulunma gibi eylemleri yasadı-şısı saymaktadır (Blasdel & Goss, 2004).

Kliniklere yönelik saldırılar ve per-sonele yönelik tacizler devam ettiği sü-rece, kadınların yasal kürtaja erişimleri de önemli ölçüde kısıtlanmış olacaktır. Nedeni ne olursa olsun, ABD’de gerçekte-leşen kürtajların sayısı 1980’den itibaren en düşük seviyeye gerilemiştir (U.S. Census Bureau, 2007).

Kök Hücre Araştırmaları

Kürtajla alakalı devam eden ihtilaflı me-selelerden biri de göbek bağının (kök hücre) sağlık araştırmaları ve tedavi amacıyla kullanılmasıdır. Kök hücre:

Olgun uzmanlaşmış beden hücreleri ürete-bilen ve aynı zamanda kendini çoğaltabilen uzmanlaşmamış hayvan hücreleridir... Tıp araştırmacıları kök hücrelerle hasar görmüş

dokuları onarmada veya değiştirmede kullan-mak için ilgilenmektedir çünkü kök hücreler vücuda yerleştirildiklerinde diğer yabancı hücrelere göre bağışıklık sistemi tarafından daha az reddedilmektedir. Embriyo kök hücreleri bir yetişkinde her tür dokuya dönü-şebilme kapasitesine sahiptir. Kök hücreler deneysel olarak kemik iliğindeki kan yapıcı hücreleri, kalp kan damarı, kas ve insülin üreten dokuları oluşturmak üzere kullanıl-maktadır (Kail & Cavanaugh, 2007, s. 37).

Önemli araştırmalarda kök hücre-leri omurilik yaralanmaları, Parkinson hastalığı,⁷ çocuk diyabeti,⁸ kalp hasta-lıkları ve Alzheimer hastalığıyla⁹ müca-delede kullanma üzerinde durulmakta-dır. 100 milyondan fazla Amerikalı kök hücre araştırmalarıyla potansiyel olarak çözülebilecek hastalıklardan muzda-riptir (Kalb & Rosenberg, 2004). Dört yaşındaki Maggie, yardıma ihtiyaç du-yan çocuk diyabeti hastalarına bir örnek teşkil etmektedir. “Günde on - on beş kere Maggie’nin kan şekerinin kontrol edilmesi gerekmektedir. Küçük sarışın balerinin karnına ya da sırtının alt kıs-mına yerleştirilmiş portatif bir insülin pompasından kanına insülin enjekte edilmesi gerekmektedir. Bu aleti okula sarı ve yeşil uğurböcekleriyle süslenmiş bir bel çantasında götürmesi gerek-mektedir” (Kalb & Rosenberg, 2004, s. 44). Araştırmalar kök hücre olarak işlev gö-rebilecek potansiyele sahip birkaç hücre türü üzerine araştırmalar bulunsa da (bunun üzerine tartışmaya kitap boyun-

7 Parkinson hastalığı beynin alt kısımlarındaki gri cevher çekirdeklerinin bozukluğuna bağlı bir sinir sistemi hastalığıdır.

8 Çocuk ve ergenlerde insülin hormonunun eksikli-ğinden meydana gelen kronik bir hastalık.

9 Alzheimer günlük yaşamsal aktivitelerde azalma ve zihinsel yeteneklerde bozulma ile karakterize nö-ropsikiyatrik semptomların ve davranış değişiklikle-rinin teşvik ettiği bir hastalık.

ca yer verilmektedir), ilgi ve araştırmanın büyük bir kısmı embriyo kök hücreler üzerine yoğunlaşmaktadır. Embriyo kök hücrelerin in vitro dölleme sürecinde oluşturulmuş 3-5 günlük embriyodan alınmış hücrelerdir. In vitro Latince “cam içinde” anlamına gelmektedir, birşeyin deney kabı ya da cam tüp gibi bir yapay ortamda yapıldığına işaret eder. In vitro dölleme (bu bölümde daha sonra ele alınacaktır) “yumurta ve spermin dışının bedeni yerine laboratuvarda birleştirilmesi tekniğine denir” (National Institutes of Health [NIH, 2010]). Kök hücre araştırmalarında kullanılan hücrelerin büyük bir kısmı in vitro dölleme ile geliştirilmiş embriyolardan elde edilmektedir; “bu amaç için daha fazla ihtiyaç duyulmadığında, donörün bilgilendirilmiş onayı ile araştırma için bağışlanmaktadır” (NIH, 2010). Bazen, embriyonik kök hücre soyu terimini işitirsiniz. Bu terimin anlamı “in vitro koşullarda yetiştirilen” ve sürekli hücre bölünmesi ve uzmanlaşmasıyla (daha karmaşık doku türlerine doğru geliştikçe) ve “aylar yıllar boyunca” çalışılan embriyonik kök hücrelerdir (NIH, 2010).

Birçok insanın kök hücre araştırmaları hakkında güçlü inançları vardır. Tartışmanın ana hattını belirleyen mesele insan embriyonik dokusunun kullanılması ve üzerinde çalışılmasının insan yaşamına kast edilmesi anlamına gelip gelmeyeceğidir. “Dini muhafazakarlar bu kök hücreleri kullanmanın insan embriyolarının -gelişiminin ilk aşamasındaki döllemiş yumurtalar- yok edilmesinden fayda sağlamak anlamına geldiğini, onların gözünde kürtajdan daha az suç teşkil etmediğinin savunurlar” (Lacayo, 2001, s. 17).

Embriyonik kök hücre araştırmalarını destekleyen insanlar bunun inanılmaz

olumlu potansiyeli olduğu noktasında karşı çıkarlar. Ulusal Sağlık Enstitüsü (2010) “kök hücre umutları”nda şöyle bildirmektedir:

Kök hücreler üzerinde çalışılması bu hücrelerin bizi oluşturan bir dizi sıradışı uzmanlaşmış hücreye nasıl dönüştüğünü anlamamızı sağlayacak. Kanseri ve doğum kusurları gibi en ciddi tıbbi durumlardan bazıları bu süreçte gerçekleşen problemlere bağlıdır. Normal hücre gelişiminin daha iyi anlaşılması bu tıbbi sorunlara yol açan hataları anlamamızı ve muhtemelen düzeltmemizi sağlayacaktır.

Kök hücrelerin bir başka potansiyel uygulaması da hücreleri ve dokuları tıbbi tedavi için kullanmadır. Günümüzde, bağışlanmış organ ve dokular hastalıklı ve hasarlı olanlarıyla sık sık değiştirilmektedir. Ne yazık ki, nakil için bekleyen insanların sayısı nakil için uygun olan organların sayısını bir hayli aşmaktadır... [Kök hücreler Parkinson, motor nöron hastalığı (amiyotrofik lateral skleroz), omurilik yaralanması, yanıklar, kalp hastalığı, diyabet, artrit gibi birçok hastalık ve tıbbi sorunun tedavisinde yerine konulacak hücre ve dokular için yenilenebilir bir kaynak sunmaktadır.

Tartışma ulusal ve eyalet politikaları arenasında cereyan etmektedir. Ulusal düzeyde ve eyalet düzeyinde güç sahibi olanların politik yönelimlerine bağlı olarak, kök hücre araştırmaları çeşitli seviyelerde destek görebilir veya görmeyebilir. Araştırmalar teşvik edilebilir veya geri çekilebilir. Federal kaynaklara ek olarak veya bu kaynakların yerine “tek tek eyaletlerin insan embriyonik kök hücre araştırmalarını fonlamaya izin veren yasaları geçirme yetkisi” bulunduğu dikkat çekerek (NIH, 2010). Sayısız eyalet fonlar aracılığıyla kök hücre araştırmalarını desteklemeye yönelik adımlar atmıştır (bağışlar gibi).

Bunlar teknik destek, kurumlar arası ve eyaletler arası işbirliğinin teşvik edilmesi gibi gelişmelerdir.

Kök hücre araştırmaları değişmekte olan siyasi içeriğin nasıl etkiye bulunduğu ve bulunabileceğine bir örnektir. İnsanın durumunu etkileyen diğer birçok meselede olduğu gibi, sosyal hizmet uzmanları insan davranışıyla ilgili devam eden öğrenimlerinde bu tür koşulların yanında yer almalıdırlar. Kariyer boyu öğrenme sürecinde yer almak onların profesyonel sorumluluğunun bir parçasıdır.

Etik Soru 2.3

Embriyonik kök hücrelerin araştırma için kullanılmasıyla ilgili görüşünüz nedir? Ciddi hastalığı olan birçok insana kök hücre araştırmaları yoluyla destek sağlanması olanağı kovalanmalı mıdır? Yoksa birkaç günlük bir embriyoya insan muamelesi mi yapılmalıdır? Üreme kliniğinde kullanıldıktan sonra atılan bir embriyonik dokuyla ilgili ne düşünüyorsunuz?

Aydınlatıcı Bilgi 2.4'te bir başka tartışmalı mesele, dilatasyonla bütün halinde kürtaj (kimileri tarafından "ölü doğum kürtajı" olarak tanımlanır) olarak da bilinen geç dönem kürtajıdır.

Açıklama

Günümüzde devam eden bazı tartışmaları yüzeysel olarak ele aldık. Sosyal hizmet uzmanının müracaatçılara zor kararlar almalarında yardımcı olabilmesi için görüşlerin ortaya atıldığı ve karşı karşıya geldiği meseleleri ve bağlamı kavraması gerekir. Kürtaj meselesi siyasi arenada nüfuz sahibi kürtaj yanlısı ve karşıtı gruplarıyla birlikte makro sistemlerin bireyler üzerindeki etkisini

göstermektedir. Kürtajı sınırlamaya yönelik ulusal politikaların boyutu hizmet erişimiyle doğrudan ilintilidir. Makro çevredeki kuruluşların kadınlara tercih özgürlüğü sağlayabilmesi için ulusal ve eyalet makro sistemlerinin onayına sahip olması gerekir.

Sonraki kısımlarda kürtaj oranları, kürtajın nedenleri, genel kürtaj prosedürleri, kürtajın artı ve eksileri ele alınmaktadır. Son olarak, meseleyle ilgili çeşitli sosyal hizmet rolleri üzerinde durulmaktadır.

Kürtajın Nedenleri

Planlanmamış veya kazara hamileliğin üç temel nedeni vardır (R. K. Jones, Darroch, & Henshaw, 2002; Strong, 2008). İlk olarak, çift doğum kontrol yöntemlerini hiç kullanmıyor olabilir. İkincisi, bu yöntemleri etkin olmayan, eksik veya yanlış bir şekilde kullanmış olabilirler. Üçüncüsü, hiçbir doğum kontrol yöntemi mükemmel değildir; herbirinde bir başarısızlık payı vardır. (6. Bölüm'de doğum kontrol yöntemleri ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.)

Kadınlar kürtaj yaptırmak için çeşitli birçok neden bildirmektedir. "Kadınların dörtte üçü başka bireylere karşı sorumlulukla ilgili kaygıdan söz etmekte, dörtte üçü bir çocuğa bakacak durumu olmadığını söylemekte, dörtte üçü bebek sahibi olmanın işine, okuluna veya bakmak zorunda olduğu kimselere engel olacağını söylemekte, yarısı ise bekar ebeveyn olmak istemediğini veya eşiyile sorun yaşamakta olduğunu ifade etmektedir" (Guttmacher Institute, 2008a). ABD'de her yıl yaklaşık 13,000 kürtaj tecavüz sonrasında gerçekleştirilmektedir (Greenberg et al., 2007).

Hiç kimse kürtajla sonlanan bir istenmeyen hamileliği arzu etmez. Hepsinin

AYDINLATICI BİLGİ 2.4

Dilatasyonla Bütün Halinde Kürtaj (Geç-Dönem Kürtajı)

Dilatasyonla bütün halinde kürtaj “alınmadan önce yaşayabilecek durumdaki fetüsün ölü doğumunun gerçekleştiği geç dönem kürtajıdır” (Berube, 2002, s. 1014). “20 haftadan sonra, viyabiliteden önce gerçekleştirilir” (Crooks & Baur, 2011, s. 325). Hekimler bu durumu dilatasyonla bütün halinde kürtaj olarak adlandırırsa da, karşıtları çoğu zaman ölü doğum kürtajı (partial birth abortion) terimini yeğler (DiNitto, 2005, s. 462). Karşıtları prosedürü “gebeliğin sonlandırılması olarak değil de, canlı bir bebeğin doğumuna müdahale” (Greenberg et al., 2007, s. 382) olarak değerlendirir. Uygulamada, “kadın için ciddi sağlık riski ya da ağır fetüs anormallikleri bulunması durumuna mahsustur” (Crooks & Baur, 2008, s. 305).

2003 Kasımında, Başkan Bush dilatasyon ve kürtaj olarak adlandırılan yöntem üzerinden, “belirli bir kürtaj yöntemine yönelik ilk yasağı kanunlaştırdı” ve “kadının sağlığını korumak için bile olsa bu yöntemin uygulanmasını doktorlar için suç haline getirdi” (DiNitto, 2005, s. 462). 2007 Nisanında, Yüksek Mahkeme “sağlıkla ilgili hiçbir istisnası bulunmayan” ve yöntemin kullanılmasını yasaklayan bu yasayı onayladı (Guttmacher Institute, 2010a).

Aşağıdaki veriler ölü doğum kürtajıyla ilgili günümüzdeki durumu yansıtmaktadır (Guttmacher Institute, 2008a):

- Bu yazı kaleme alındığı sırada, 31 eyalet “ölü doğum” kürtajına yasak getirmişti, bunların 17’sinde yasak yürürlüğe konmuş, 14’ünde mahkeme tarafından engellenmişti.
- “Ölü doğum” kürtajının tanımı eyaletten eyalete büyük ölçüde değişmektedir.
- 31 eyaletin tamamında yasalarda kimi istisnalar bulunmaktadır.

Gerçekte, kürtajların büyük bir kısmı (% 60’tan fazlası) 9 haftadan daha az gebeliklerde ve yaklaşık % 88’i de 12 hafta öncesinde uygulanmaktadır (U.S. Census Bureau, 2009).

Etik Soru 2.4

Dilatasyonla bütün halinde kürtaj konusundaki görüşünüz nedir? Hamile kadın gebeliği devam ettiğinde ciddi sağlık riskleriyle karşılaşacaksa bu işleme yasal olarak izin verilmeli midir? Eğer kadın için ölüm riski bulunuyorsa ne yapılmalıdır? Eğer fetüste ciddi zihinsel ve fiziksel anormallikler varsa ne yapılmalıdır?

de negatif sonuçları olan alternatifler arasından tercih yapmak zordur. Buradan yapılacak bir çıkarım zor kürtaj alternatifine gerek kalmaması için erişilebilir doğum kontrol ve aile planlaması yöntemlerinin önemidir.

Kürtaj Yöntemleri

Gebeliğin ne kadar ilerlediğine bağlı olarak, çok sayıda kürtaj yöntemi mevcuttur. İlk üç ayda kürtajın maliyeti gebeliğin süresine, hizmet sağlayıcıya ve alınan hizmete bağlı olarak 350 \$’la 950 \$ arasında değişmektedir (Aile

Planlaması, 2008). Kürtaj gebeliğin ileri dönemlerinde gerçekleştirildiğinde maliyetler de yükselmektedir. Gebeliğin ilk döneminde kullanılan yöntemler arasında vakum aspirasyonu ve ilaçla kürtaj bulunmaktadır. Sonrasında kullanılan yöntemler arasında dilatasyonla tahliye ve dilatasyonla bütün halinde kürtaj (Aydınlatıcı Bilgi 2.4'te ele alınmaktadır.) bulunur. Yasadışı kürtajdan da ayrıca söz edilecektir.

Vakum Aspirasyonu

Vakum aspirasyonu kaçırılan adet döneminden sonraki 16 haftalık süreye kadar uygulanabilen bir yöntemdir (Planned Parenthood 2008b). Rahim girişi genişletilir ve dölyatağındakiler emme tübü aracılığıyla tahliye edilir. Genellikle lokal anestezi altında gerçekleştirilen prosedür öncelikle artan ölçekteki çubuklarla rahim boynunun genişletilmesi (dölyatağına olan açıklığın genişletilmesi) ile uygulanır. Ardından küçük bir tüp vajinaya ve sonrasında rahim boynundan dölyatağına yerleştirilir. Tüp fetal dokuyu dölyatağından vakumlayan bir emme makinasına bağlıdır. Kimi durumlarda sonrasında küçük, kaşık şeklindeki bir alet olan küretle kazıma uygulanır (Planned Parenthood, 2008b). Tüm işlem hazırlık zamanına ek olarak yaklaşık 5 - 10 dakika sürer (Planned Parenthood, 2008b).

Kürtajların büyük bir kısmı personelin genellikle hastayı kürtajdan sonraki birkaç saat gözetim altında tuttuğu kliniklerde gerçekleştirilir.

Başlıca yan etkiler arasında normal olarak kabul edilen kanama ve krampolar bulunur. Vakum aspirasyonu son derece güvenli bir prosedür olarak kabul edilir ve nadiren komplikasyonlara yol açar.

İlaçla Kürtaj

İlaçla kürtaj belirli ilaçların alınmasıyla gerçekleştirilir. Bu ilaçlardan biri olan (eskiden RU-486 olarak adlandırılan) mifepriston, rahim duvarında parçalanmayı tetikler. Bu ilaç ABD Federal İlaç İdaresi (FDA) tarafından 2000 yılında kürtaj ilacı olarak onaylanmıştır ve sayısız Avrupa ülkesinde on yıldan fazla bir süredir kullanılmaktadır. Süreç üç mifepriston hapının alınmasını ve ardından birkaç gün sonra bir doz mizoprostol (dölyatağı kasılmalarını tetikleyen bir prostaglandin) alınmasını kapsamaktadır. Mizoprostol ağız yoluyla alınabilir ya da tabletler doğrudan vajinaya yerleştirilebilir. Daha önce belirtildiği gibi, mifepriston rahim duvarında parçalanmaya neden olur, bu da fetüsün desteklenmesini imkansız hale getirir. Sonraki mizoprostol dozları ardından fetüsün atılmasını sağlayan rahim kasılmalarına neden olur. İlaçla kürtaj kadının son adetinden sonraki dokuz haftaya kadar uygulanabilir (Planned Parenthood, 2008b).

Çoğu kadın mizoprostol aldıktan dört ya da beş saat sonra düşük yapmaktadır, ortalamada bu süreç % 97 etkilidir (Planned Parenthood, 2008a). Potansiyel yan etkiler arasında baş dönmesi, ağır krampolar, bulantı, ishal, karın ağrısı, hafif ateş veya ürperti bulunur (bunların çoğu aspirinle değil Tylenol olarak geçebilir) (Planned Parenthood, 2008b). 2005 yılında, tüm kürtajların yaklaşık % 13'ü (ve gebeliğin dokuzuncu haftasından önce yapılan kürtajların % 22'si) ilaçla yapılan kürtajdır (Guttacher Institute, 2008a).

Dilatasyon ve Tahliye

İkinci üç aylık dönemdeki kürtajlar daha karmaşıktır ve daha fazla risk içe-

rir. Gebeliğin dört veya beşinci ayında kullanılabilecek bir kürtaj yöntemi dilatasyon ve tahliyedir. Bu yöntem fetal maddenin başlangıçta dölyatağı dışına çekilmesi ve ardından genellikle küretle kazınması itibarıyla vakum aspirasyonuna benzer. Bununla birlikte, dilatasyon ve tahliye gebeliğin daha sonraki döneminde yapıldığı için, daha fazla etfal maddenin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Lokal anestezi yerine genel anestezi kullanılır. Potansiyel komplikasyonlar arasında vakum aspirasyonunda ortaya çıkanlar ve genel anesteziden kaynaklanan etkenler bulunur.

Yasadışı Kürtaj

Birçok kadın güvenli yöntemler yasadışı veya erişim dışı hale geldiğinde güvenli olmayan yasadışı kürtaja yüzünü dönmektedir. Üreme çağındaki kadınların % 25'inin kürtajın son derece kısıtlı ve yasaklı olduğu ülkelerde yaşadığını belirtmiştik. (Planned Parenthood, 2006). Çaresizlik içinde, birçok kadın temiz ve güvenli olmayan aletler kullanabilen, denetim dışı, niteliksiz kürtajcılara yüzünü dönmektedir. Diğer bazı kadınlar ise kimi keskin ve acı verebilen maddelerle çocuk düşürmeye çalışmaktadır. Dünyada her yıl 80,000 kadının da tehlikeli yasadışı kürtaj nedeniyle hayatını kaybettiğinden söz etmiştik (E. Murphy, 2003).

Bağlam ve Zamanlamanın Önemi

“Kürtajla gelen ölüm riski gebelik süresinin uzamasıyla artmaktadır. Sekiz haftaya kadarki gebeliklerde her bir milyon kürtajda bir ölüm, 16-20 haftalık gebeliklerde her 29,000 kürtajda bir ve 21 hafta veya daha uzun gebeliklerde her 11,000 kürtajda bir ölüm gerçekleşmektedir” (Guttmacher Institute, 2008a). Ka-

dın sağlıklı olduğunda, koşullar temiz ve güvenli olduğunda ve takip sürecinde bakım mümkün olduğunda daha az problemle karşılaşmaktadır. Kadınlar doğum sırasında kürtaja göre 11 kat daha fazla hayatını kaybetmektedir (Planned Parenthood, 2008b).

Kürtajla ilgili komplikasyonlardan kaynaklanan riskler önemsiz düzeydedir, kürtaj olan kadınların % 0.3'ünden daha azı sonrasında komplikasyonlar nedeniyle hastaneye yatma ihtiyacı duymaktadır (Guttmacher Institute, 2008a). İlaça veya yatıştırıcılara karşı alerjik reaksiyon, enfeksiyon, kan pıhtılaşması ya da yoğun kanama gibi riskler ilk üç aylık dönemdeki kürtajlarda son derece düşüktür fakat gebelik devam ettikçe bu riskler artmaktadır (Planned Parenthood, 2008).

Aydınlatıcı Bilgi 2.2'de kürtajın hem kadınlar hem de erkekler üzerindeki psikolojik etkileri irdelenmektedir.

Kürtaj Yanlısı ve Kürtaj Karşıtı Argümanlar

Kürtaja izin verilmesi konusunda sayısız savunan ve karşıt argüman geliştirilmiştir. Bu görüşlerin birçoğu verilerin nasıl yorumlandığı ve nasıl sunulduğuyla alakalıdır. Aşağıda, kürtaj hakkı yanlısı argümanlara bir örnek sunulmaktadır:

- Kadınlara kürtaj hakkı verilmesi kendi kaderini belirleme hakkıyla uyumludur ve kadınların kendi bedenleri ve yaşamlarıyla ilgili daha fazla özgürlük sahibi olmasını sağlar.
- Eğer kürtaj yasaklanırsa, kadınlar geçmişte olduğu gibi yasadışı kürtaj arayışına girecektir. Şimdiye kadar hiçbir yasa kürtajı engellememiştir, bundan sonra da engellemeyecektir. Klinikte veya hastanede gerçekleştiri-

len bir kürtaj daha güvenlidir, fakat sıhhi olmayan koşullarda, muhtemelen tecrübesiz ve vasıfsız bir kürtajcı tarafından gerçekleştirilen operasyon son derece tehlikeli olacak ve belki de kadının hayatına mal olacaktır.

- Kürtaj yasaklanırsa, bazı kadınlar kendi kendine çocuk düşürmeye çalışacaktır. Bu tür girişimler ölüm tehlikesi getirebilir. Kadınlar şimdiye dek ağır kaldırma, sıcak banyo, pelvis ve bağırsaklara zarar veren şeyler gibi yöntemler kullanmış, hatta tırnak törpüsü ve bıçak gibi keskin nesnelerle dölyatağına zarar bile vermişlerdir.
- Hiçbir doğum kontrol yöntemi mükemmel derecede güvenilir değildir. Hepsinde başarısızlık payı ve dezavantajlar vardır. Doğum kontrol bilgisi ve hizmetleri tüm kadınların, özellikle de genç, yoksul ve kırsal bölgedeki kadınların erişebileceği durumda değildir.
- Birçok ülkede artan doğum oranları nedeniyle kürtaj gereklidir. Doğum kontrol yöntemleri mevcut olmayabilir, yetersiz olabilir veya insanların karşılayamayacağı fiyatta olabilir. Kürtaj yaşam kalitesinin korunması adına nüfus kontrol tekniği olarak gerekli gözükmektedir. (Kimi ülkelerde, kürtaj rakamları canlı doğum rakamlarına yaklaşmaktadır.)

Kürtaj karşıtları şunları savunmaktadır:

- Fetüsün yaşam hakkı temeldir ve hiçbir şekilde ihlal edilemez.
- Kürtaj ahlak dışıdır ve kati dini inançlara terstir. Örneğin, Papa II. John Paul kürtajı, "insan onurunu ve özgürlüğünü tekdit eden yayılmakta olan 'ölüm kültürü'nün işareti" olarak suçlamıştır (Woodward, 1995, s. 56).

- Kürtaj yapmayı tercih eden bir kadın bencildir. Kendi zevkini doğmamış çocuğunun canından üstün görmektedir.
- Doğum kontrol yöntemlerinin ulaşılabilir olduğu bir toplumda, istenmeyen gebelikler olmamalı, bu yüzden de kürtaja gerek kalmamalıdır.
- Kürtajı savunan insanlar aile karşıtıdır. İnsanlar davranışlarının sorumluluğunu almalı, evlilik dışı cinsel ilişkiye girmemeli ve aile içerisinde çocuk taşınmalıdır.

Profesyonel sosyal hizmet uzmanları meseleyle ilgili her iki tarafın argümanlarından da haberdar olmalıdır. Ancak bu şekilde müracaatçının kendisi için doğru olan kararı almalarına yardımcı olabilirler.

Sosyal Hizmet Roller ve Kürtaj: Kadınların Güçlendirilmesi

Sosyal hizmet uzmanları istenmeyen gebelik durumundaki kadınlara yardım hususunda çeşitli roller üstlenebilirler. Destekçilik, eğitmenlik, aracılık ve savunuculuk bunlar arasındadır. Öncelikle, destekçi olarak, sosyal hizmet uzmanları kadınların ne yapacaklarına karar vermesinde yardım sunabilirler. Müracaatçıların alternatifleri tanımlamasında ve herbirinin artı eksilerini değerlendirmesinde yardımcı olunması bu kapsamdadır. Chilman (1987) sosyal hizmet uzmanlarının kürtaj konusunda kadınlara nasıl danışmanlık verebileceğini şu şekilde ifade etmektedir:

Nihai karar... asıl olarak hamile kadının kendisi tarafından alınmalıdır, tercihen bebeğin babasına ve aile bireylerine danışılabilir. Çift ve çocukları için en iyi kararın alınmasında, hamile kadın -ideal olarak baba

adayıyla birlikte- her seçeneği çiftin mevcut yetenekleri, kaynakları, değerleri, amaçları, duyguları, önemli kişiler arası ilişkileri ve gelecek planları ölçeğinde değerlendirmelidir. Danışmanın rolü en uygun hamilelik çözüm alternatifinde gerçekçi bir seçim yapılmasını sağlamak ve desteklemektir. (s. 6)

Sosyal hizmet uzmanlarının üstlenebileceği ikinci bir rol ise eğitmenlik- tir. Bu rol gebe kadına kürtaj süreci, evlat edinme, fetüs gelişimi ve izleyebileceği yollar hakkında doğru bilginin sağlanmasına yöneliktir. Eğitmenlik rolü tekrar istenmeyen gebeliklere yol açılmaması için doğum kontrol yöntemleri hakkında bilgilendirmeyi de kapsayabilir.

Üçüncü bir sosyal hizmet rolü aracılık- tır. Nihai kararı ne olursa olsun, gebe bir kadının doğru kaynaklardan bilgilendirilmeye ihtiyacı vardır. Kürtaj klinikleri, doğum öncesi sağlık danışmanlığı ve evlat edinme hizmetleri bunlar arasındadır. Bir sosyal hizmet uzmanı kadını mevcut kaynaklar hakkında bilgilendirebilir, bunları açıklayabilir ve edinmesini sağlayabilir.

Son olarak, bir sosyal hizmet uzmanı gebe kadın için savunuculuk rolünü üstlenebilir. Bir kadın kürtaj olmak istemesine rağmen kendisini kısıtlayan bir eyalette yaşıyor olabilir. Eğer yoksulsa, kürtaja erişimi daha da kısıtlanmış demektir. Bir uzman, kadının kürtaja ya da kürtaj hizmeti için gerekli maddi kaynaklara erişimi için savunuculuk yapabilir. Başka bir savunuculuk rolü de kadınları ihtiyaç duydukları hizmetlerden alıkoyan yasaların ve politikaların değiştirilmesi için çalışmak olabilir. Eğer bir kadın kürtaj olmama kararı alırsa, sosyal hizmet uzmanı kadının gebeliğini sürdürmesi için gerekli kaynakların ve hizmetlerin edinilmesine yardımcı olabilir.

Uygulamada Kürtajla İlgili Etik İkilemler

Uygulama içerisinde bir sosyal hizmet uzmanı olduğunuzu varsayın. Kişisel değerleriniz müracaatçı tarafından ifade edilen değerlerle ciddi biçimde ters düşerse ne yaparsınız? Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) Etik Kodlarda tanımlanmış temel bir değer müracaatçıların kendi kararlarını alma hakkıdır.

Tanım itibarıyla, bir etik ikilem çatışan ilkeleri içerir. İki ya da daha fazla etik ilke karşı karşıya geldiğinde, tüm ilkelere uyan “doğru” bir karar almak olanaksızdır. Mükemmel bir çözüm yoktur. Örneğin, 15 yaşındaki bir müracaatçı size annesini öldürmeyi planladığını anlatırsa, etik bir ikilem içerisinde kalırsınız. Annesini zarardan korumak için elinizden geleni yaptığınızda, (temel bir sosyal hizmet uzmanlık değeri olan) müracaatçının mahremiyetini korumanız imkânsızdır.

Kürtajla ilgili sosyal hizmet uzmanlarını etik ikilemde bırakabilecek birçok durum söz konusudur. Dolgoff, Loewenberg ve Harrington (2005) zor tercihlerin yapılabilmesinde bir rehber işlevi görecektir bir hiyerarşik dizgeyle “Etik İlkeler Şeması” (EİŞ) hazırlamışlardır. İki etik ilke ters düştüğünde hangisinin diğerine önceliği bulunduğu konusunda öneri getirmektedirler. Hiyerarşi, çalışırken zor durumlarla karşılaşıldığında yardımcı olabilir.

Dolgoff ve meslektaşlarının (2005) dikkat çektiği nokta, herhangi bir kural uygulanacaksa, sosyal hizmet uzmanının öncelikle “Etik Kodlara başvurusu gerekliliğidir. Bu kurallara uzmanın değerler sisteminden önce gelir” (s. 64). Ardından, eğer Yasa doğrudan uygulanamıyorsa ya da önemli oranda belir-

AYRINTILI BAKIŞ 2.2

Kürtajın Kadınlar ve Erkekler Üzerindeki Etkileri

Araştırmalar kürtajın kadınlarda nadiren uzun vadeli etkilerde bulunduğunu ortaya koymuştur (Hyde & DeLamater, 2011; Kelly, 2008). Kürtaj olan 97 kadın üzerinde yapılan bir araştırma kadınların duygusal durumlarının aslında kürtajdan sonra iyileştiğini göstermiştir (Westhoff, Picardo, & Morrow, 2003). Daha rahat uyuyabilmişler, iştahları düzelmiş ve öncesine göre daha açık düşünebilmişlerdir. Birçok kadın «rahatlamış, tatmin olmuş ve nispeten daha mutlu olduğunu, aynı durumda olsalar yine aynı kararı alacaklarını bildirmişlerdir» (Hyde & DeLamater, 2008, s. 183). Post-travmatik stres bozukluğuna benzer şekilde bir «kürtaj sonrası sendromu» ne «bilimsel olarak» ne de «tıbbi olarak» tanımlanmıştır (Almeling & Tews, 1999).

Ne var ki, Kelly (2008) şu uyarıda bulunmaktadır:

Kürtaj sonrasında ciddi duygusal sorunlar nadir görülse de, bazı kadınlar ve partnerleri belli bir derecede bulunalım, yas, pişmanlık ya da kayıp hissi yaşamaktadır. Bu reaksiyonlar daha

çok ikinci ya da üçüncü kürtajlarda görülmektedir. Arkadaşların, aile bireylerinin ya da profesyonellerin destek ve danışmanlığı kürtaj sonrasında çoğu zaman bu üzüntüyü azaltmaktadır ve tipik olarak prosedürden sonraki birkaç haftada azalma görülmektedir. Danışmanlık kederin olduğu durumlarda makul bir sürede bu duygunun hafiflemesini sağlamaktadır. (s. 324)

Kürtajın sık sık ihmal edilen bir yönü de erkeğin sürece verdiği tepkilerdir. Birçok erkek «güçsüzlük» ve «suçluluk, üzüntü ve pişmanlık» yaşamaktadır (Yarber et al., 2010, s. 355). Bir erkek, hamile eşine benzer şekilde kürtajla ilgili çelişkili duygular taşıyabilir. Birçok klinik günümüzde kürtaj olmak isteyen kadınların erkek partnerleri için danışmanlık hizmeti vermektedir (Yarber et al., 2010). Her iki partner de zor karar alma sürecinde danışmanlık hizmeti alabilir. Kürtaj sırasında partnerlerinden destek gören kadınlar daha az travma yaşamakta ve daha olumlu tepkiler vermektedir (Adler et al., 1990).

sizlik varsa, uzman aşağıda açıklanacak olan EİŞ'e başvurabilir.

EİŞ hiyerarşisi aşağıdaki yedi ilkeyi içerir (s. 65-67):

- **İlke 1:** Yaşamın korunması her şeyden önce gelir. Bu durum yeterli yiyecek, barınak, giyim ya da sağlık hizmeti sağlanmasını da kapsayabilir. Bir insanın intihar etme ya da kendine zarar verme tehlikesi bulunuyor olabilir. Bu ilke yalnızca müracaatçılara değil hayatta kalma tehlikesi bulunanlara da uygulanabilir.

- **İlke 2:** Yaşamın korunmasından sonra, sosyal hizmet uzmanları eşitliği sağlamak ve eşitsizlikle baş etmek için çaba sarf etmelidir. Gruplar eşit muamele görmeli ve kaynaklara eşit ölçüde erişebilmelidir. Diğer yandan, baskı gören ya da daha alt statüde tutulan gruplar hakları ihlal edilmeyecek şekilde muamele görmelidir. Örneğin, bir çocuk istismarı vakasını düşünelim. Çocuk istismarcı bir ebeveynle eşit konumda olmadığından, "bir ölüm kalım durumu bulunmasa

dahi, istismarcı ebeveynin mahremiyet ve otonomi hakkı çocuğu koruma yükümlülüğünün altındadır” (s. 66).

- *İlke 3:* Sosyal hizmet uzmanları “kişinin öz-belirlenim ve otonomi ilkesini, bağımsızlığını ve özgürlüğünü” (s. 67) kollayacak uygulama kararları almalıdır. İnsanlar yaşamları hakkında kendi kararlarını alabilmelidir. Ne var ki, bu durum İlke 1’de öngörülen kişinin yaşamı pahasına gerçekleştirilemez. Eğer İlke 2’de savunulan eşitlik feda edilecekse otonominin korunması için çalışılmamalıdır.
- *İlke 4:* Sosyal hizmet uzmanları karar ve sonuçları sürecinde yer alan insanların en az zarar göreceği şekilde uygulamada bulunmalıdır.
- *İlke 5:* Sosyal hizmet uzmanları tüm insanlara daha iyi bir yaşam kalitesi sunan uygulama kararları almalıdır. İnsanların ortalama refahı önemlidir. Bu yalnızca bireyin ve ailenin değil, tüm toplulukların refahıyla ilgili bir durumdur.
- *İlke 6:* Sosyal hizmet uzmanları insanların özel yaşam ve mahremiyetine saygı duymalıdır. Ne var ki, kişilerin yaşam kalitesi tehlikedeyse bu ilke iptal edilir.
- *İlke 7:* Uygulama kararları uzmanların dürüst davranmasına ve eldeki tüm bilgiyi açığa çıkarmasına yönelik olmalıdır. Uzmanlar herhangi bir durumda önemli görülen tüm bilgiyi sağlayabilmelidir. Fakat, “gerçekler” İlke 6 tarafından öngörülen müracaatçının mahremiyetini ihlal ediyorsa açığa vurulamaz.

Aşağıdaki senaryo bir uzmanın uygulama sırasında karşılaşabileceği bir etik ikilemi önümüze sermektedir. Ardından, Dolgoff ve meslektaşlarının etik ilkeler hiyerarşisinin bu vakada

nasıl uygulanacağı üzerine bir örnek vereceğiz. Aydınlatıcı Bilgi 2.5’te kendi başınıza çalışabileceğiniz birçok başka senaryo sunulmaktadır. Unutmayın, kolay veya mükemmel cevap diye bir şey mümkün değil.

Senaryo A

16 yaşındaki bir kız bir gece okuldan eve giderken orta yaşlı bir adam tarafından tecavüze uğramış ve hamile kalmıştır. Hem kız hem de ailesi korku ve endişe içindedir. Yardım için size gelirler. Kız, çaresiz bir şekilde kürtaj olmayı istemektedir.

Etik İlkelerin Senaryo A’ya Uygulanması

İlke 1’i, yani yaşamın korunmasını göz önünde bulundurun. Kişisel olarak kürtaj karşıtı bir duruşa sahipseniz ve kürtajın cinayet olduğunu düşünüyorsanız ne yaparsınız? Profesyonel bir sosyal hizmet uzmanının kişisel değerleri bu tür durumlarda bir kenara koyulmalıdır. Genç kadın ve ailesi kürtajı istemektedir.

Ardından eşitliğin sağlanması ve eşitsizlikle mücadele edilmesine yönelik olan İlke 2’ye bakalım. Bu ilkeye göre, insanlara eşit davranılmalıdır. Bu vaka da hizmete eşit bir şekilde erişebilmeleri gerekir. Sınırı yalnızca 40 km uzaklıkta bulunan komşu bir eyalet ilk üç aylık dönemde kürtaj olmak isteyen tüm kadınlara kürtaj hizmeti sunmaktadır. Bu adil midir? Etik değerlere uygun mudur? Farklı kuralları olan bir eyalette kürtaj olmak isteyen bu genç kadına yardım mı etmeli, yoksa kendi eyaletinizde müracaatçıların yasal bir alternatifte sahip olması için savunuculuk mu yapmalısınız?

İnsanların özerklik hakkını, bağımsızlık ve özgürlüğünü vurgulayan İlke

3'ü düşünecek olursak, genç kadın kendi kararını verme hakkına sahiptir. Sizin eyaletiniz kürtaj olmak isteyen tüm kadınlara yasal izni verebilir ya da tecavüze uğrayan veya cinsel açıdan istismar edilen kadınlarla sınırlı tutuyor olabilir. Ya da eyaletiniz annenin yaşamı kritik olmadığı sürece tüm kürtajları yasaklamış olabilir.

Eğer eyaletinizde böyle bir genç kız için kürtaj yasal ise, bir uzman olarak onun kürtaj olmasına yardımcı olabilirsiniz. Kararını vermiştir. Bu onun yasal hakkıdır. Ne var ki, eğer eyaletiniz onun yasal yoldan kürtaj olmasına izin vermiyorsa, başka bir ikilemle karşı karşıyasınız.

İlke 4 ilgili kişilerin en az zarar göreceği seçeneğin tercih edilmesini önerir. İlke 5 optimum yaşam kalitesi sağlanmasının önemini vurgular. Eğer bu kadının kürtaj olmasına izin verilmezse, geleceği zarar görecektir midir? Ne şekilde yaşamı üzerindeki kontrolü kaybedebilir? Uzun vadeli ve kısa vadeli yaşam kalitesi nasıl etkilenecektir?

Bu tartışma bu temel soruları ve meseleleri gündeme getirmektedir. Her vaka tekildir. Koşullar ve alınacak tavırlar son derece çeşitli olabilir. İkilemleri çözmek ve elinden geldiğince müracaatçılara yardımcı olmak sosyal hizmet uzmanının etik sorumluluğundadır. Her müracaatçının alternatifleri tanımasına, artı ve eksileri değerlendirmesine ve son kararını vermesine yardımcı olunmalıdır. Kesin cevaplar ve mükemmel çözümler bulunmamaktadır.

Kısırlık

Her ikisi de 28 yaşında olan Ralph ve Carol beş yıldır evliler. Ralph büyük bir banyo aksesuarı fabrikasında matkap tezgahı operatörü. Carol bir Meksika

restoranında garsonluk yapıyordu. İkisi de işlerinden memnundu. Üç odalı küçük bir ev alabilecek, ara sıra dışarıda yemek yiyecek, yıllık tatillere çıkacak, kablolu televizyon bağlatacak kadar para kazanıyorlardı.

Fakat bir şeylerin yanlış gittiğini düşünüyorlardı. Carol üç yıl önce doğum kontrol hapı almayı bırakmasına rağmen hâlâ hamile kalmamıştı. Cosmopolitan dergisinin bir sayısında 35 yaşından sonra hamile kalan kadınların çocuğunda zeka geriliği ya da doğum kusuru olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu okumuştur. Daha birkaç yıl olmasına rağmen endişeliydi. O ve Ralph geçindirebilecekleri büyük bir ailelerinin olmasını her zaman istemişlerdi. Bunun anlamı bir an önce işe başlamaları gerektiği idi.

Çift mesele hakkında çok fazla konuşmamıştı. İkisi de diğeriyle ilgili bir şeyin yanlış olduğunu ima etmemişti. Birinin ya da her ikisinin kısır olabileceği düşüncesi hoşlarına gitmiyordu. Ne de olsa birkaç yılları daha vardı.

Kısırlık bir yıl boyunca ya da 35 yaş altındaki kadınlar için altı ay denedikten sonra hâlâ hamile kalamama durumudur (CDC, 2011a). Kadınların hamileliklerini sürdürememesi ya da düşük yapması da kısırlık problemi olarak değerlendirilebilir. Birçok insan doğum kontrol yöntemi uygulamazlarsa doğrudan hamile kalınacağını düşünse de, her zaman böyle olmaz.

Kısırlığın 15 ile 44 yaş arasındaki 6.1 milyon ya da bu gruptaki % 10 dolayındaki Amerikan kadını etkilediği düşünülmektedir (CDC, 2011a). Bununla birlikte, bu yaş ve diğer birçok koşulun etkisi hesaba katılmaksızın derlenmiş bir istatistiktir. Bu nedenle, % 10 rakamının kısırlık danışmanlığı almak isteyen çiftler için geçerli olduğu muhteme-

AYDINLATICI BİLGİ 2.5

Uygulamada Kürtajla İlgili Karşılaşılabilecek Diğer Etik İkilemler

Etik ilkeler hiyerarşisini aşağıdaki vaka örneklerinin her birine uygulayınız.

Senaryo A

45 yaşındaki bir kadın hamile kalıyor. Zaten 7 çocuk ve sayısız toruna sahip. Gittiği hekim yaşımdan ve diğer sağlık sorunlarından ötürü kendisine doğum kontrol hapı yazmayı reddetmiş. Diğer doğum kontrol yöntemlerinden ve kısırlaştırmadan da hiç söz etmemiş. Fiziksel olarak, daha fazla çocuk sahibi olması tehlikeli olabilir. Perişan halde, ağlayarak size geliyor. Ne yapacağını bilemez halde.

Senaryo B

Ağır zihinsel engelli 32 yaşındaki bir kadın hamile kalıyor. Kendi kendine bakabilecek bir durumda değil. Sayısız cinsel ilişki geçmişi var. Genetik temelleri muhtemelen zeka engelli bir çocuğa sahip olacağını gösteriyor. Çocuğuna kendisi bakamayacağı da açık.

Senaryo C

19 yaşındaki bir üniversite öğrencisi altı haftalık hamile. Erkek arkadaşıyla yedi aydır birlikte. Son üç aydır yalnızca birbirlerini görüyorlar, fakat henüz ciddi düşünmüyorlar. Genç kadın diyafragma ve doğum kontrol kremi kullanıyormuş, fakat bu yöntemler onu korumakta başarısız olmuş. Şu anda bebek sahibi olmayı düşünmüyor. Hamile kaldığı için kendini çok kötü hissediyor.

Senaryo D

24 yaşındaki evli bir kadın hamiledir. Genetik kusuru bulunan bir çocuğu var.

Kadın ve kocası yerel bir üniversitede genetik değerlendirmeden geçiyorlar. Sonuç her iki ebeveynin de ciddi genetik problemlere sahip olduğu yönünde, normal bir çocuğa sahip olma ihtimalleri son derece düşük. Kadın hamile kaldığında kısırlaştırma yöntemleri üzerinde düşünüyorlardı.

Senaryo E

28 yaşındaki evli bir tıp teknisyeni hamileliğinin yedinci haftasına dek durumundan habersizdi. Hamileliği boyunca tehlikeli X ışınlarına maruz kaldı. Fetüsün radyasyondan zarar görmüş olma olasılığı çok yüksek. Kendisi ve kocası zaman zaman çocuk düşünüyorlar, fakat ciddi sorunlara sahip bir çocuk düşüncesi onları ürkütüyor.

Senaryo F

Dört ay önce, 42 yaşındaki evli bir erkek vazektomi (meni kanalı kapatılması) ameliyatı geçirdi. 41 yaşındaki eşi beş haftalık hamile olduğunu öğrendi. Bazı spermelerin hâlâ canlı kaldığı anlaşıldı. Çiftin üç genç çocuğu var. Daha fazla çocuk istemiyorlar.

Senaryo G

14 yaşındaki bir kız hamiledir. Dışarıda içki içtiği bir gecede hamile kalmış. Doğum kontrol yöntemi kullanmayı gerçek anlamda hiç düşünmemiş. Hamile kaldığı için şokta ve geleceğini düşündüğünde ne yapacağını bilemiyor.

len düşünülemez. Diğer birçok etken de göz önünde bulundurulmalıdır.

Örneğin, ileri yaştaki kadınların daha fazla kısırlık sorunuyla karşılaştığı ger-

çeğini düşünelim. “32 yaştan sonra kadının yumurtalarının niteliği ve niceliği düşmeye başlar. 30’lu yaşların ortalarında, folikül kaybı hız kazanır ve hamile

kalma zorlaşır. 35 yaş üstü kadınların düşük yapma ve genetik bozukluklara sahip çocuk doğurma riski de daha fazladır" (MFMER, 2010a).

Kısırlığı arttıran başka birçok etken vardır (MFMER, 2010a). Sigara içmek kısırlık ve dış gebelik (döllenmiş yumurtanın dölyatağı dışında, genellikle dölyatağı tüpünde gelişmesi durumu) riskini yükseltir. Yumurtanın erken bozulmasına neden olarak hamile kalmayı zorlaştırır. Aşırı kilolu ve aşırı zayıf olmak, aşırı alkol ve kafein tüketimi (örneğin günde altı bardaktan fazla kahve) kısırlığı artırır. Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların kapılması dölyatağı tüplerine zarar vererek gebe kalmayı zorlaştırabilir.

Kısırlığın Nedenleri

Tüm kısırlık vakalarının üçte birinden erkekler, üçte birinden kadınlar sorumludur, diğer üçte birlik kesim ise erkek ve kadının birlikte etken olduğu veya nedenlerin bilinmediği durumlardır (American Society for Reproductive Medicine [ASRM], 2006). Aşağıdaki başlıklarda kısırlığın erkeklerdeki ve kadınlardaki başlıca nedenleri üzerinde durulacaktır.

Kadınlarda Kısırlık

Kadınlarda kısırlığın başlıca nedeni ovülasyonla ilgili sorunlardır (ASRM, 2006; NWHIC, 2009). Aydınlatıcı Bilgi 2.6'da yaşın kadının kısırlığını nasıl etkilediği özetlenmiştir.

Ovülasyonun gerçekleşip gerçekleşmediği kadının sabahki vücut ısısı ölçülerek tespit edilebilir. Bazal metabolizma sıcaklığı tabloları bu amaçla kullanılabilir. Kadının vücut sıcaklığında ovülasyon öncesinde küçük bir düşüş gerçekleşebilir. Ovülasyondan hemen

sonra, vücut sıcaklığı bir miktar artar. Ovülasyonun ardından geçen 48 saatlik dönemde en az 0,4 derecelik bir sıcaklık değişimi gerçekleşebilir" (Fertilityplus, 2010).

Kadınlardaki kısırlığın bir başka nedeni dölyatağı tüplerinin tıkanmasıdır (ASRM, 2010). Pelvik inflamatuvar hastalık (PIH) tüpleri tıkayan iltihap ve doku yaralanmalarına neden olan kadın üreme sistemi (özellikle dölyatağı tüplerinde) enfeksiyonudur. Çoğu durumda belsoğukluğu ve klamidya (her ikisi de 6. Bölümde anlatılmaktadır) cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan kaynaklanır. Tümör ve doğuştan gelen kusurlar da tüplerin tıkanmasına neden olabilir.

Kadının kısırlığına neden olan diğer durumlar arasında rahim iyi huylu lifli tümörler (ASRM, 2010) yer alır. Endometriyozis hastalığı (rahim dışına çıkan ve dölyatağını andıran doku gelişimi, çoğu zaman yoğun ağrılara neden olur) da kısırlığa neden olabilir.

Erkeklerde Kısırlık

Erkeklerde kısırlığın yaygın nedenleri düşük sperm sayısı ve düşük sperm hareketliliğidir (spermin hızlı ve çevik hareket kabiliyeti) (Kelly, 2008). Erkek kısırlığının bir başka sık rastlanan nedeni varikosel olarak adlandırılan durumdur (Kelly, 2008). Söz konusu hastalıkta erkeğin testisindeki toplardamarlar genişleyerek çok fazla ısı üretir ve bu yolla sperm üretimini etkiler. Sayısız durum sperm sayısını etkileyebilir. Yaş, çevresel toksinler, sağlık durumunun kötüleşmesi, tıbbi problemler, sigara, uyuşturucu ve alkol kullanımı, bazı ilaçların kullanımı, kanser için uygulanan radyasyon tedavisi ve kemoterapi kısırlığa neden olan etmenler olarak görülmektedir (Kelly, 2008).

Kısırlığın Çiftin Her İkisiyle İlgili Nedenleri

Bazı durumlarda kısırlık çiftin her ikisi tarafından paylaşılan durum ve davranışların karışımından kaynaklanır. Bu durum ilişkinin zamanlama ve sıklığı ya da kullanılan cinsel birleşme tekniği ile ilgili olabilir. Nadiren, kısırlık kadının erkeğin spermine saldırmak için ürettiği antikorlardan kaynaklanır (Hyde & DeLamater, 2008).

Kısırlığa Verilen Psikolojik Tepkiler

Bazı insanlar kısırlığa ciddi tepki gösterir. Kısırlık danışmanlığı alınırken depresyon belirtileri, suçluluk, içe kapanma, hayal kırıklığı, öfke gibi duygular sergileyebilirler. Yaşamlarının kendi kontrollerinden çıktığını hissedebilirler. Duygular birçok açıdan reddetme, öfke, hesaplaşma, depresyon ve sonunda kabullenme gibi yas aşamalarına benzerlik gösterebilir (Kübler-Ross, 1969; Hatcher et al., 1994).

Özellikle çocuk sahibi olmayı gerçekten isteyen kişiler açısından, kısırlık hayatla ilişkilendirilebilir. Van Den Akker (2001) 105 kısır insan üzerinde çalışmış ve bu kişilerin dörtte üçünün kısırlık “tanısı” nedeniyle “sarsıldığını” tespit etmiştir (s. 152). Kadın muhatapların % 64’ü ve erkeklerin % 47’si çocuk olmadan mutlu olmanın imkansız olduğunu belirtmiş-

tir. Görüşülen kişilerden biri şu ayrıntıyı vermiştir: “Öfkelenim... hayatımda bu kadar çabalayıp da elde edemediğim başka bir şey yok... Başarılı olmayı hak ettim. Başka bir şey yapacak enerjim kalmadı. Fakat gerçekten öfkelenim. Şöyle bir his-ti; bu şekilde sona ermemeliydi” (s. 131).

Kısırlık probleminde yaşanan durumlardan biri de en yakın partnerlerin bile çoğu durumda cinsellikleri hakkında rahat konuşamamalarıdır, yanlış giden durumu kendi haline bırakırlar. Bazı erkekler babalıklarıyla ilgili bir yeterlilik sorunu olarak görürler. Gele-neksel olarak, kadınların eş ve annelik rolüne daha fazla önem atfedilmiştir. Neyse ki günümüzde kadınların rolün-de esnekleşme sağlanması, doğurgan-lığı arttıran teknolojik gelişmeler ve kısır çiftler için sunulan yeni seçenekler saye-sinde kısırlığın negatif psikolojik etkile-ri asgari düzeye indirilebilecektir.

Kısırlık Danışmanlığı

Çeşitli senaryolar kısırlığın belirli tedavilerine açıklık kazandırabilir. Bunlar-dan biri biyolojik saatin işleyişini din-lemektir, Medaows (2004) buna dair bir örnek vermektedir:

Heather Pansera ve kocası Anthony evle-nir evlenmez çocuk denemeye başladı... [Bir yıl sonra] Canton, Ohio’da çocuk yetiştir-

AYDINLATICI BİLGİ 2.6

Yaşlanmak Kadının Doğurganlığını Etkiler

Kadın yaşlandıkça doğurganlığı dört koşuldan etkilenir (NWHIC, 2009):

1. Yumurtalıklarının döllenmeye ha-zır yumurta üretme etkinliği düşer.
2. Yumurtaların sayısı düşer.

3. Yumurtaların sağlığı zayıflar.
4. Kadının doğurganlığı etkileyen diğer sağlık problemlerini geçirme ihtimali artar.
5. Düşük tehlikesi artar.

mek için çok odaları olan bir eve taşındılar. Bir yıl geçmişti ve 32 yaşındaki Heather bu konu üzerine çok fazla düşünmüyordu. Bir yıl daha geçince paniklemeye başladı.

“Evlendiğimizde beş yıldır birlikteydik, biz de doğanın yolunu bulmasını bekledik”, diyor. “Hamile kalmanın bu kadar zor olacağı aklımızın ucundan geçmemişti.”

“Herkesin çocuğu olur gibi geliyordu”, diyor 39 yaşındaki Anthony. “Üç erkek ve üç kız kardeşim var, hepsinin de çocukları var. Diğer insanlar için seviniyorsunuz, fakat siz de bu duyguyu yaşamak istiyorsunuz.”

Panseralar kısırlık danışmanlığı almaya karar verdi. Beş yıllık başarısız denemenin ardından, Heather sonunda hamile kaldı.

Kısırlık danışmanlığı elbette ilgili probleme ve problemin ciddiliğine bağlıdır. Her zaman kolay ve etkin bir süreç gerçekleşmez. Ayrıca çok pahalı olabilir.

Bir yıllık çocuk denemesinin ardından, her iki partner fiziksel bir sorun olup olmadığının belirlenmesi için tıbbi değerlendirmeden geçmelidir. Kadın 35 veya daha üzeri bir yaştaysa ve altı ayın ardından hâlâ hamile kalmamışsa ya da doğurganlık problemlerine dair bir belirti varsa, çift erken davranarak bir yıl dolmadan harekete geçebilir (bkz. Aydınlatıcı Bilgi 2.6)

Kısırlık şüphesi bulunduğu anda yapılacak ilk şey meseleyi gündeme getirmektir. İnsanlar duygu ve düşüncelerini paylaşmaya ihtiyaç duyar. Ancak bu şekilde çeşitli alternatifler belirlenebilir ve bir eylem planı izlenebilir. Gebe kalmayla ilgili çiftin cinsel pratikleri de doğru ve spesifik bilginin edinilmesi adına tartışılmalıdır.

Kısırlığın Değerlendirilmesi

Kısırlığın değerlendirilmesi genellikle çiftin genel sağlığı üzerine fiziksel mu-

ayene ile başlar; doğurganlığa zarar verebilecek potansiyel sağlık problemleri de ayrıca araştırılmalıdır (ASRM, 2008). Bunun yanında, gebe kalmaya uygun olup olmadığının belirlenebilmesi adına çift cinsel davranışları sorulmalıdır (ASRM, 2008).

İkincil olarak, kısırlık değerlendirilmesi genel anlamda testler rejimidir (NWHIC, 2006). Erkeğin değerlendirilmesi sayı, normallik ve sperm hareketliliği testlerini gerektirir. Kimi durumlarda hormon testleri de uygulanır.

Kadının kısırlık değerlendirmesinde ilk adım genellikle ovülasyonun her ay gerçekleşip gerçekleşmediği üzerinedir. Bu, kadının günlük vücut sıcaklığı değişimlerinin izlenmesiyle gerçekleştirilebilir. Eczanelerden satın alınabilecek ovülasyon testleri ya da hekimin uyguladığı hormon testleri ve yumurtalık üzerinde çekilen ultrason filmleri bunun için kullanılabilir.

Kadındaki ovülasyonun düzenli olduğu belirlenirse, rahim duvarına boya enjekte edilmesinden sonra dölyatağı tüplerinin X-ray'den geçirilmesi gibi başka testler uygulanabilir. X-ray tüplerinin açık olup olmadığını ve dölyatağının şeklini gösterir. İnce, tüp şeklinde bir aletin kadın üreme organlarındaki anormallüğün belirlenmesi için vücut boşluğuna yerleştirildiği laparoskopi uygulanabilir.

Kısır Çiftin Seçebileceği Alternatifler

Kısır çiftin seçebileceği alternatifler arasında, evlat edinme, cerrahi ve ilaçlarla konvansiyonel tedavi, laboratuvar ortamında döllenme ve üreme teknolojisi desteğinin çeşitli biçimleri olabilir. Bunlar aşağıdaki başlıklarda açıklanacaktır.

Evlât Edinme

Evlât edinme, doğan çocuğun başka bir aileye verildiği ve resmi olarak ailenin tam üyesi olduğu yasal işlemdir. Evi ve ailesi olmayan bir çocuğa bunları sağlamak, kısırlık sorunu olan çiftler için uygulanabilir ve yararlı bir alternatiftir.

Günümüzde, ebeveynler özel ihtiyaçları olan çocukları evlât edinmeye özellikle teşvik edilmektedir. Özel ihtiyaçları olan çocuklarla kastedilen, evlât edinildikleri yerde özel tıbbi ve finansal desteğe ihtiyaç duyan çocuklardır; özel ihtiyaçlarla ilgili etmenler ırk, yaş, çok çocuklu bir ailede yer alma, fiziksel veya zihinsel engel olabilir (Barth, 1995, s.50). Evlât edinme alternatifi arayan insanlar çoğu zaman yabancı bir yerde doğmuş bir çocuk istemektedirler (Barth, 1995).

Cerrahi ve Doğurganlık İlaçları

Cerrahi ve ilaç gibi konvansiyonel tedaviler kısırlığı tedavi için tüm vakaların yüzde 85 ila 90'ında genellikle ilk yöntem olarak kullanılır (ASRM, 2008). Mikrocerrahi tıkalı döllyatağı tüplerini düzeltmek ve endometriyozisi destekleyen pelvik dokuların yapışmaları ve yamalarının temizlenmesi için kullanılmaktadır (MFMER, 2010a). Kısır erkeklerde kullanılan mikrocerrahi yöntemleri arasında vazektomi ters çevrilmesi ve testislerdeki genişleyen damarların onarılması bulunur.

Ovülasyon problemi olan kadınlar için, (ağız yoluyla alınan) Clomid, (her ikisi de iğne ile enjekte edilen) Repronex veya Pergonal ovülasyonun tetiklenmesi için kullanılabilir (NWHIC, 2006). Fakat bir şey gözden kaçırılmamalıdır, bu tür "doğurganlık ilaçları" çoğul doğuma neden olabilir. Bu da hem anne hem de bebek için daha büyük sorun-

lara neden olarak, sezaryen, prematüre, düşük doğum ağırlığı, bebek engelliliği ve ölümü oranlarında artışı beraberinde getirebilir" (Centers for Disease and Control and Prevention [CDC], 2005). Ne yazık ki, erkek kısırlığının ilaçla tedavisi çok daha az gelişmiştir.

Yapay Döllenme

Yapay döllenme (YD) "kadına partnerinden ya da donörden sperm enjekte edilmesi işlemidir" (Strong et al., 2008, s. 393). Problem erkeğin doğurganlığıyla dengelendiğinde, rahim sıvısı kaynaklı bir sıkıntı varsa veya kadının yapısal anormallikleri varsa daha etkin sonuçlar alanılmaktadır (McLaughlin, 2006). Yapay döllenmeyi gerçekleştirmenin çeşitli yolları bulunmasına rağmen, en yaygın döllyatağı içi döllenmedir (DİD), bu yöntemde sperm vajina yerine doğrudan döllyatağına aktarılır. Bu, spermın rahim sıvısına nüfuz etmesinde sorun yaşandığı durumlarda engeli aşmasına yardımcı olarak gebeliği sağlayabilmektedir. Bunun yanında, sperme avantaj sağlamaktadır. DİD ayrıca erkek kısırlık nedeni bulunduğunda ya da kısırlığın nedeni bilinmediğinde uygulanır (NWHIC, 2006).

İnsan spermi 10 yıllığına dondurulup, eritilerek gebe bırakma için kullanılabilir (Carroll, 2007). Bir ücret karşılığında, sperm bankası hem donörlerin kendisi hem de donör olmayanlar için, donör tarafından yapılan düzenlemeye bağlı olarak sperm toplar ve temin eder.

DİD'de kullanılan sperm kocanın veya partnerin spermi olabilir. Bu prosedür ayrıca aile planlaması amacıyla kullanılabilir. Örneğin bir erkek bankaya sperm yükler, ardından vazektomiye girer ve sonrasında spermi çocuk sahibi olmak için geri alır. Yüksek riskli işler

veya ciddi bir hastalığın tehlikesi bir erkeği kısırlık durumu için yükleme yapmaya sevk edebilir. Bir erkekten elde edilen düşük sperm sayısına sahip birden fazla ejakülasyonu biriktirerek aynı anda döllyatağına veya vajinal kanala enjekte etmek de mümkündür.

Yapay dölleme türü ikinci bir türü koca veya eşten farklı bir donörden alınan spermle olandır. Bu uygulama erkek kısırlığını aşmanın bir yolu olarak ve ayrıca eşin genetik bir hastalık taşıdığı durumlarda on yıllardır uygulanmaktadır (örneğin, hemofili gibi bir durumda).

Son yıllarda, giderek artan sayıda bekar kadın sperm bankasının hizmetine başvurmuştur. Kadın babadan istediği genel genetik özellikleri bildirmekte, sperm bankası da talebi donörden elde edilen bilgiyle eşleştirmeye çalışmaktadır. Donörlere sperm için ve adlarını gizli tutmaları karşılığında ödeme yapılmaktadır.

Üçüncü bir yapay dölleme türü son derece yaygınlık kazanmıştır. Bazı evli çiftler, kadının kısır olduğu durumlarda kocanın spermiyle dölleme için başka bir kadınla temasa geçebilmektedir. Sözleşmeye bağlı olarak taşıyıcı anneye ödeme yapılır ve doğumdan hemen sonra bebeği evli çiftte vermesi beklenir.

Yapay döllemeyle ilgili birçok etik ve yasal sorun gündeme getirilmiştir. Birçok dini lider Tanrı'nın insanların bu şekilde üremesine razı olmayacağını iddia etmektedir.

Bir başka donörün sperminin alındığı durumlarda, prosedür kocanın kısırlığını öne çıkardığı ve babası olmadığı bir çocuğu içerdiği için, partnerler ve evlilik üzerinde belirli bir psikolojik stres oluşabilir.

Etik Soru 2.5

Bilinmeyen bir donör aracılığıyla yapay dölleme olan bir çocuk bu donörün kim olduğunu bilme hakkına sahip midir? Bu bilgi, kalıtsal bir hastalığa tanı koyulması gibi bazı tıbbi nedenlerle gerekli olursa ne olacaktır? Donör çocuğun kendi kimliğini öğrenmesini istemiyorsa ne olacaktır?

Yardımcı Üreme Teknolojisi

Yardımcı üreme teknolojisi (YÜT) hem yumurta hem de spermle ilgili gebeliği kolaylaştırma prosedürlerini içerir. Yapay dölleme yumurtada manipülasyon olmadığı için YÜT olarak değerlendirilmez. YÜT prosedürünün sonuçları genellikle tüp bebek olarak adlandırılır. Buna rağmen bu deyim kullanmak doğru değildir çünkü YÜT'te test tüpüyle yapılan hiçbir şey yoktur. Daha önce in vitronun Latince "cam içinde" demek olduğundan söz etmiştik (Hyde & DeLamater, 2011). In vitro dölleme, fallop içi gamet transferi ve doğrudan sperm enjeksiyonu bu arada ele alınan YÜT prosedürleridir.

In Vitro Dölleme In vitro dölleme (IVD) yumurtaların kadının vücudundan alındığı, laboratuvar ortamında spermle döllendiği ve ardından kadının döllyatağına yerleştirildiği bir süreçtir. Yumurtaların alınmasından önce, çok sayıda yumurta üretmesi için kadına doğurganlık ilaçları verilir. Bu işlem fallop tüpleri zarar görmüş, tıkanmış, hatta hiç bulunmayan, bu nedenle normal dölleme sürecinin zor ya da imkansız olduğu kadınlar için yararlı olabilir. IVD üreme teknolojisinde nispeten basit, yaygın olarak kullanılan bir tekniktir (Kelly, 2008).

İlk başarılı IVD prosedürü İngiltere'nin Oldham şehrinde 1978 yılında gerçekleştirilmiştir. 2 kilo 600 gram ağırlığındaki Bebek Louise Lesley ve John Brown çiftinin bu yöntemle doğan çocuklarıydı. Böyle bir sonuç karşısında tüm dünya şaşkına dönmüştü. Tekniği geliştiren hekimler Patrick Steptoe ve Robert Edwards ilk başarılarını elde etmeden önce 30'dan fazla denemede bulunmuştu.

Yapay döllemeyle birlikte IVD'yle ilgili sayısız etik mesele, yasal karışıklık ve diğer potansiyel problem gündeme gelmiştir. Örneğin, Danimarkalı bir kadın beş yıl boyunca hamile kalamamasını ardından IVD sürecine girdi. İşlem başarılıydı, biri siyah biri beyaz olmak üzere ikiz bebekler doğmuştu. Utrecht'teki Üniversite Hastanesi "son derece üzücü bir yanlış kabul etti ve kadının yumurtalarının kocasıyla birlikte yanlışlıkla Arubalı bir adamın spermiyle döllemlenmiş olmasının sorumluluğunu üzerine aldı" (American Association of Sex Educators, Counselors, and Therapists [AASECT], 1995).

Yardımcı üreme teknolojisinin verimliliği çiftten çifte büyük ölçüde değişiklik göstermektedir. Belirttiğimiz gibi, yumurtaların ve spermın yaşayabilirliği, annenin yaşı ve annenin gebeliği sağlayabilmesi için gerekli yapısal kapasitesi gibi değişkenler bulunmaktadır. Mulrine (2004) Las Vegas'taki Sher Tıbbi Üreme Enstitüsü'ne başvuran en zor vakaların bazılarının durumunu tanımlamaktadır:

En çılgın hesaplarının ötesindeki gelişmiş tedavilerden geçmişlerdi. Birçoğu şimdiye kadar diğer doktorlarla birlikte iki ya da daha fazla in vitro dölleme çabasında bulunmuşlardı ve yüzde 75'i yeniden denemek için eyalet dışına seyahat etmişti. Yo-

rucu bir süreçti, ayrıca utandırıcı bir yönü vardı. Çiftlerden biri trafiğin yoğun olduğu bir saatte evde elde edilen spermi kliniğe yetiştirmeye çalışırken hissettikleri anlamsız duyguyu paylaşmıştır. Bir diğer çift önceki tedavilerinde yumurta elde etme gününde doktorun zayıf bir mizah çabasıyla Paskalya yumurtası yarışına gönderme yaparak tavşan kılığına girdiğini anlatmıştır." (s. 61)

Fallop içi Gamet Transferi (FİGT)

Fallop içi gamet transferinde, elde edilen yumurtalar ve sperm doğrudan fallop tüpüne yerleştirilir. Oluşan embriyolar ardından dölyatağına bırakılır. FİGT IVD'den yalnızca döllemenin gerçekleştirildiği ortam bakımından ayrılır. IVD'de, dölleme petri kabında gerçekleştirilirken, FİGT'te ise dölleme fallop tüpünde olur. İki sürecin diğer tüm yönleri aynıdır. Her ikisi de doğal implantasyonun dölyatağında olmasını sağlar. FİGT yalnızca fallop tüplerinin açık ve sağlıklı olduğu durumlarda kullanılabilir. Endometriyoza olan ya da kısırlığa neden olan belirli bir neden keşfedilmemiş kadınlarda uygulanabilir. Kadında kısırlığın genel bir nedeni olan tıkalı fallop tüplerin bulunan kadınlarda FİGT işe yaramamaktadır.

Fallop içi Zigot Transferi (FİZT)

Fallop içi zigot transferi (FİZT) FİGT'e benzer bir işlemdir. FİZT yönteminde, yumurta ve sperm öncelikle laboratuvar kabında zigot oluşturmak üzere birleştirilir. Ardından zigot hemen fallop tüpüne aktarılır. Bu tekniğin avantajı döllemenin gerçekleştiğinin biliniyor olmasıdır. FİGT'te ise çiftler yalnızca bunun için umut edebilirler. Doğal implantasyon ardından dölyatağında gerçekleşebilir.

Doğrudan Sperm Enjeksiyonu İnterasitoplazmik sperm enjeksiyonunda (İSSE) ya da doğrudan sperm enjeksiyonunda, hekim mikroskopik pipet (sıvı-

nın emmeyle aktarıldığı ince bir pipet) tek bir spermi yumurtaya enjekte eder. Elde edilen zigot ardından dölyatağına yerleştirilir. Bu teknik erkek çok az sperm sayısına sahip olduğunda ya da çift geleneksel in vitro dölleme yöntemini kullanmakta başarısız olmuşsa uygulanabilir (Sparks & Syrop, 2005). İSSE kullanılarak gerçekleştirilen ilk başarılı doğum 1994 sonlarında gerçekleştirilmiştir (Sparks & Syrop, 2005).

Embriyo Nakli Embriyo nakli genellikle yaşa ve yumurtalık bozukluklarına bağlı olarak sağlıklı yumurtaları olmayan kadınlarda kullanılabilir (Carroll, 2010; Rathus, Nevid, & Fichner-Rathus, 2011). Rathus ve meslektaşları (2011) anlatıyor:

Embriyo transferi kendisi yumurta üretemeyen kadınlarda kullanılabilir. Kadın bir gönüllü kısır kadının erkek partneri ya da donör spermi tarafından yapay olarak döllendir. Beş gün sonra embriyo gönüllüden alınır ve anne olacak kişinin gelişimini tamamlayacağı dölyatağına yerleştirilir. (s. 332)

YÜT'ün Başarı Oranları YÜT yöntemlerinin etkinliğinin klinikten kliniğe değişeceği unutulmamalıdır. 1992 tarihli Doğurganlık Kliniği Başarı Oranı ve Sertifikasyon Sözleşmesi yapay üreme teknolojisi uygulayan tüm kliniklerin başarı oranlarını yıllık olarak Hastalık Kontrol Merkezleri'ne (HKM) bildirmelerini şart koşturmuştur. HKM de her kliniğin başarı oranının ayrıntılı olarak verildiği yıllık raporlar yayınlamaktadır (CDC, 2010a). (Başarı oranlarının genellikle her turdaki gebelik oranını gösterdiği unutulmamalıdır. Bir tur YÜT işleminin gerçekleştirildiği iki haftalık dönemi kapsar. Genellikle bir doğurganlık ilacının verilmesiyle başlatılır [CDC, 2005]).

“YÜT üzerine 2006 HKM raporuna göre, canlı doğumla sonuçlanan YÜT

işlemlerinin ortalama yüzdeleri şu şekildedir:

- 35 yal altı kadınların % 39'u
- 35-37 yaş arası kadınların % 37'si
- 37-40 yaş arası kadınların % 21'i
- 41-42 yaş arası kadınların % 11'i (NWHIC, 2009)

Taşıyıcı Annelik

Çocuk isteyen fakat kadının kısırlılığı nedeniyle çocuk sahibi olamayan binlerce evli çift taşıyıcı anneliğe yüzünü dönmektedir. Taşıyıcı anne yapay döllemede kocanın spermi kullanılarak gerçekleşen gebe kalma sonucu çocuğu doğurabilir. Ya da kadın kendi genetik materyalini kullanarak sürece dahil olabilir. Örneğin, FİGT ya da FİZT kullanılarak döllenen herhangi bir yumurta taşıyıcı annenin fallop tüpüne aktarılabilir.

Doğumla birlikte taşıyıcı anne ebeveynlik haklarını sonlandırır ve çocuk yasal olarak yumurta ve/veya spermin donörü olan kişi tarafından evlat edinilir. Taşıyıcı anneliği finansal olarak destekleyen kuruluşlar açıkça belirlenmiş yazılı sözleşmelerin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, taşıyıcılıkta çeşitli etik meseleler de bulunmaktadır ve bunların birçoğu günümüz mahkemelerinde tartışılmaktadır. Etik Sorular 2.6 bunlardan bazılarını ele almaktadır.

Çocuksuzluğun Kabullenilmesi

Bazı kısır çiftler için çocuksuzluğun kabullenilmesi en uygun seçenek olabilir. Her alternatifin değerlendirilmesi gereken iyi ve kötü yanları vardır. Çocuksuzluğun olumlu yanlarının da tanımlanması ve kabullenilmesi gerekir. Giderek artan sayıda insan çeşitli nedenlerle çocuksuz kalmayı tercih etmektedir. Çocuk sahibi olmamak çocuk-

KAVRAMSAL ÖZET

Üremede Destek Sağlayan Teknolojik Yöntemler

Doğrudan sperm enjeksiyonu (intrositoplazmik sperm enjeksiyonu [İSSE]): Hekimin mikroskopik bir pipet kullanarak tek bir spermi yumurtaya enjekte ettiği ve sonrasında dölyatağına yerleştirilecek bir zigot elde etmeyi umduğu yöntem.

Embriyo nakli: “Kadının gönüllünün anne olmak isteyen kişinin erkek partneri tarafından yapay olarak döllenildiği, ardından embriyonun alınarak anne olmak isteyen kişinin dölyatağına yerleştirildiği gebelik yöntemi” (Rathus et al., 2011, p. 332).

Fallop içi gamet transferi (FİGT): Toplanan yumurtaların ve spermin doğrudan fallop tüpüne yerleştirildiği ve döllenmenin beklendiği yöntem.

Fallop içi zigot transferi (FİZT): Yumurtaların ve spermin öncelikle

laboratuar kabında zigot oluşturmak üzere birleştirildiği, ardından hemen fallop tüpüne aktarıldığı yöntem.

In vitro döllenme (IVD): Yumurtaların kadının vücudundan alındığı, laboratuar kabında spermle döllenmesi ve ardından kadının dölyatağına yerleştirildiği yöntem.

Taşıyıcı annelik: Yumurtanın FİGT ya da FİZT yöntemi ile döllenmesi ve taşıyıcı annenin (çocuğu başka bir kadın için taşıyacak olan kadın) fallop tüpüne transfer edildiği yöntem.

Yapay döllenme (YD): Kadına partnerinden ya da donörden alınan spermin enjekte edilmesi yöntemi.

Yardımcı üreme teknolojileri (YÜT): Hem sperm hem de yumurtayla işlem yapılan gebeliği kolaylaştırma yöntemleri.

lara adanması gereken enerji ve zamanın diğer etkinliklere aktarılabilmesine olanak sağlar. İş, kariyer ve boş zaman etkinlikleri bunlar arasındadır. Çiftin ayrıca birbirine ayıracak daha fazla zamanı olur ve ilişkilerine daha fazla katkıda bulunmaları mümkün olur. Çocuk demek masraf ve para demektir.

Bir yandan, çocuklar büyük neşe ve memnuniyet kaynağı olabilir. Diğer yandan problemlere, strese ve zorluklara neden olabilirler. Kısır çiftler (kısır olmayan çiftler kadar) meselenin her iki yanının değerlendirilmesinden fayda görebilirler.

Aydınlatıcı Bilgi 2.7’de makro sistemlerin kısırlık üzerine etkileri tartışılmaktadır.

Sosyal Hizmet Roller, Kısırlık ve Güçlendirme

Sosyal hizmet uzmanları kısırlıkla ilgili insanlara yardımcı olmak ve güç kazandırmak adına çeşitli roller üstlenebilirler: Sağlayıcı, uzlaştırıcı, eğitmen, aracı, analist/değerlendirici ve savunuculuk bun roller arasındadır. Sosyal hizmet uzmanları kısır insanların seçebileceği yollar hakkında insanların karar vermeleri-

ni sağlayabilirler. Çiftin üyeleri arasında bir nedenle anlaşmazlık olduğu durumlarda, sosyal hizmet uzmanı ortak olarak tatmin edici bir karar alınması için uzlaştırıcı rolü üstlenebilir. Sosyal hizmet uzmanı bir eğitmen olarak spesifik ve doğru bilgilerle müracaatçıları seçenekleri konusunda bilgilendirebilir. Aracılık rolü müracaatçıları ihtiyaç duydukları spesifik kaynaklar ve kısırlık prosedürleriyle bağlantılandırmada kullanılır.

Etik Soru 2.6

Taşıyıcı anne doğumdan kısa süre önce ya da doğumdan hemen sonra fikrini değiştirerek bebeği sahiplenmeye karar verirse ne olacaktır?

Eğer çocuk ağır zihinsel veya fiziksel engelle doğarsa, çocuğa kim bakacak ve giderleri kim ödeyecektir? Taşıyıcı anne mi, sözleşmeyi yapan çift mi, yoksa toplum mu?

Süreci oluşturanların yanında meydana gelen çocukların yüksek çıkarları dikkate alınacak mıdır? Çocukların yaşamının bir noktasında, bir yerlerde taşıyıcı annelerinin bulunduğu onlara söylenmeli midir? Bu durum kendi psikolojik durumlarını nasıl etkileyecektir?

Analist/değerlendirici rolü farklı kliniklerin nispi verimliliklerini ve farklı yardımcı üreme teknolojilerinin çiftin ya da bireyin ihtiyaçlarını karşılamadaki uygunluğunu belirlemede kullanılabilir. Hizmetin reddedildiği, ağır işlediği ya da çok pahalı olduğu durumlarda sosyal hizmet uzmanının savunucu olarak müracaatçı adına konuşması gerekebilir.

Ayrıntılı Bakış 2.3'te kısırlık danışmanlığıyla ilgili feminist perspektif kullanılarak müracaatçı güçlendirilmesi ele alınmıştır.

Bölüm Özeti

Aşağıda başlangıç bölümünde sunulan öğrenme hedefleri açısından bölümün içeriği özetlenmiştir.

A. Ana rahmine düşme, gebelik tanısı, fetüs gelişimi, doğum öncesi etkiler ve değerlendirme, problemlili hamilelikler ve doğum süreci gibi insanın üremesinin dinamiklerinin tanımlanması.

İnsanın üremesi ovülasyon, boşalma ve gebe kalmayı içeren karmaşık bir süreçtir.

Fetüsü etkileyen doğum öncesi etkiler arasında annenin beslenmesi, ilaç ve diğer kimyasal maddelerin alımı, alkol kullanımı, sigara içme alışkanlığı, yaş ve belirli hastalıklar (mesela kızamıkçık ve AIDS) gibi diğer etkenler bulunur.

Doğum öncesi değerlendirme yöntemleri ultrasonografi, fetüs emarı, amniyosentez, koryonik villus biyopsisi ve anne kanı testidir.

Problemlili gebeliklere yol açan koşullar dış gebelik, toksemi ve Rh uyumsuzludur. Kendiliğinden düşükler de dönemsel olarak gerçekleşebilir.

Doğum sürecinin aşamaları serviksin kasılıp genişlemesi, doğum anı ve doğum sonrasıdır.

Doğum pozisyonları baş prezantasyonu, makat prezantasyonu ve transvers prezantasyondur.

Yenidoğan değerlendirme yaklaşımları Apgar ölçeği ve Brazelton (1973) Neonatal Davranış Değerlendirme Ölçeği'dir.

Down sendromu ve spina bifida doğum kusurları arasında bulunur. Gelişimi etkileyen diğer etkenler arasında düşük doğum ağırlığı, prematüre doğum ve oksijen yetersizliği bulunur.

AYRINTILI BAKIŞ 2.3

Kısırlık Danışmanlığı ve Güçlendirme Üzerine Feminist Bir Perspektif

Feminist ilkeler kısır olduğunu öğrenen kadınların danışmanlık almasına uygulanabilir (Georgiades & Grieger, 2003; Solomon, 1998). Sağlık kurumları, tıpkı değişmeye ihtiyaç duyan işlevsiz bir araç gibi kısırlığı çözülmesi gereken bir sağlık sorunu olarak görür. Toplumsal tavırlar bu medikal görüşü dört temel yolla destekleme eğilimindedir (Georgiades & Grieger, 2003; Solomon, 1998). İlk olarak, toplumdaki birçok insan, kısırlık sorununun kadın üzerindeki büyük etkisinin farkında değildir. İkincisi, insanlar, kısır bir kadın, çocuk vermeden yaşamaya değer, çok yönlü bir hayat sürmesi imkansızmış gibi, bu durumdaki birini aşağı görme eğilimindedir. Üçüncüsü, kısır kadın, her ciddi kayıpla yüzleşen insan gibi şok, inkâr, kızgınlık ve depresyon gibi hisleri deneyimler (Carroll, 2010). Dördüncüsü kısırlık bir kadının yaşamında büyük bir bunalıma yol açabilir (Yarbel et al., 2010). Bunalım durumundaki insanlar normal zamanlarına göre genellikle daha hassas, kolay etkilenen ve yönlendirilebilen bir durumda olurlar.

Kısırlık tedavisine iki uçlu bir yaklaşım önerilmiştir (Solomon, 1988). İlk olarak, sosyal hizmet uzmanları ve diğer yardımcı profesyoneller kısırlığı son derece kişisel bir mesele olarak ele almalıdır (Georgiades & Grieger, 2003). Kısırlık bunalımı içerisinde bulunan kadınlar diğer bunalımları yaşayan kadınlar gibi muamele görmelidir. Kadının acı duysa bile kendi duygularını ifade edebilmesi, durumunu kabullenmesi ve sonunda ne işlem yapılması konusunda karar verebilmesi için teşvik edilmesi gerekir. Birçok

durumda, kısır kadına tıbbi uzmanlar tarafından ne yapması gerektiği söylenir; kapsamlı, pahalı, karmaşık, zaman alan ve başarı şansı az olabilecek bir prosedüre yönlendirilir. Kısır kadının bunalım içinde olmadığı zamana göre bu dönemde tıbbi yönlendirmeye daha meyilli olacağı açıktır. Kısırlık sorunu yaşayan kadın ise benimseyebileceği seçenekler, karşılaşılabileceği riskler, tedavi için ne kadar çaba sarf etmesi gerektiği konusunda bilgiye ve karar alma aşamasında yardıma ihtiyaç duyabilir. Her bir kadının gereken çabayı göstermeyi gerçekten istediğini değerlendirmeye ihtiyacı vardır. Kısır kadınların kendi kararlarını alabilmeleri için güçlendirilmeleri gerekir.

Feminist yaklaşımdaki ikinci aşama kadınlarla ilgili daha genel toplumsal dikkate alır (Hyde, 2008). İlgili durumda ise konu kısırlık sorunu yaşayan kadının tedavisidir. Kısır kadınlar damgalanmaktadır. Toplum tarafından kendilerinde yanlış bir şey varmış, eksiklermiş gibi görülmektedirler. Bu tavırların değişmesi gerekmektedir. Herhangi bir yaşam tercihinin olumlu özelliklerinin vurgulanması gerekir. Kadınların birey olarak kendi değerlerinin tanınması gerekir, çocuk doğurma yetileri nedeniyle başarı ve başarısızlık ögesi haline getirilmemelidirler. Yurttaş, savunucu ve sosyal hizmet uzmanı olarak insanlar kısırlığın nedenleri ve tedavisi üzerine daha kapsamlı çalışmalar yapılması, yapılan kısırlık tedavisindeki geleneksel eğilimin değiştirilmesi için sosyal baskı grupları kurabilirler. Kadınlar kendilerini güçlü hissetmeli, seçeneklerini azami düzeye çıkarabilmelidirler.

B. Çocukların bebeklik ve çocukluk süresince geçirdiği normal gelişimsel kilometre taşlarının açıklanması.

Çocuklar büyüdükçe birçok gelişimsel kilometre taşından geçerler. Tipik motor, oyun, Uyum sağlama, sosyal ve dille ilgili profiller çocukların çeşitli yaş seviyelerinde değerlendirmelerinin yapılmasında rehberlik eder. Yine de bireysel çeşitlilikler göz önünde bulundurulmalıdır.

C. Çocuk sahibi olmaya karar vermeye ilgili iki kritik durum ve yaşam olayı olan düşük ve kısırlığın ele alınması.

İnsan üremesiyle ilgili iki önemli konu kürtaj ve kısırlıktır.

Makro sistem politikaları ve kürtaj yanlıları ile karşıtları arasındaki savaşım hizmet sağlanmasına etkide bulunmaktadır.

Yasama yoluyla erişimin kısıtlanması, finansal desteğin sınırlandırılması, annenin durumu, fetüsün durumu, kliniklere karşı saldırılar, kök hücre araştırmaları ve dilatasyonla bütün halinde kürtaj (karşıtları tarafından kısmi doğum kürtajı olarak adlandırılır) tartışmalı meseleler arasındadır.

Günümüzde geçmişe oranla çok daha az kürtaj gerçekleştirilmektedir.

Vakum aspirasyonu, ilaçla kürtaj, dilatasyonla bütün halinde kürtaj kürtaj yöntemleri arasındadır. Yasadışı gerçekleştirilen kürtajlar tüm dünyada sağlık problemlerine neden olmaktadır. Yasal kürtajdan kaynaklı önemli fiziksel komplikasyonlar nadir görülür.

Kürtaj olan kadınlar genellikle uzun vadeli psikolojik bir etki altında kalmamaktadır, bununla birlikte gebeliği sonlandırma kararı çoğu zaman zor ve karmaşıktır. Erkekler de kürtaj sonrasında psikolojik baskılanma geçirebilir, bu durum genellikle göz ardı edilir.

Kürtaj yanlıları ve kürtaj karşıtları kendi konumlarını desteklemek adına çeşitli argümanlar geliştirmişlerdir.

Birçok kadın istenmeyen gebeliklere bağlı olarak ciddi etik ikilemlerle karşılaşmaktadır. Profesyonel sosyal hizmet uzmanlarının gebe müracaatçılara çeşitli alternatiflerin değerlendirilmesinde ve bu kişilerin kendi kararlarını almasında yardımcı olma gibi bir sorumluluğu bulunmaktadır.

Kadının kısırlığının başlıca nedenleri ovülasyonla ilgili sorunlar, tıkalı fallop tüpleri ve lifli tümörler ve endometriyozis gibi fiziksel anormalliklerdir. Erkek kısırlıklarının birçoğunun nedeni sperm sayısı azlığı, sperm hareketliliğinde düşüklük ve toplardamarların şişmesidir. Kimi durumlarda kısırlık çift tarafından paylaşılan koşulların karışımından oluşabilir.

İnsanlar kısırlık nedeniyle ciddi psikolojik reaksiyonlar gösterebilirler.

Doğurganlık ilaçları, mikro cerrahi, yapay döllenme (YD), in vitro döllenme (IVD), fallop içi gamet transferi (FİGT), fallop içi zigot transferi (FİZF), inrasitoplazmik sperm enjeksiyonu (ISSE) ve embriyo nakli kısırlık tedavi yöntemleri arasındadır. Diğer alternatifler taşıyıcı annelik, evlat edinme ve çocuksuzluğun kabullenilmesidir.

Etik meselelerden biri zengin olmayan kimselerin erişiminin kısıtlanması na neden olan tedavi maliyetidir. Sosyal hizmet uzmanları insanların alternatifleri seçmesinde birçok rol üstlenebilir.

Kısırlık sorunu yaşayan kadınların tedavisiyle ilgili feminist bir yaklaşım meseleyle kişisel bir şekilde ilgilenme ve kadın ve kısırlıkla ilgili genel toplumsal tavırları ele alma yönündedir.

BÖLÜM 3

Psikolojik Gelişim: Bebeklik ve Çocukluk

“Hey, Barry, dilbilgisi testinden naptın?”

“87 aldım. Sen?”

“Hadi ya, ben 79 aldım. Dilbilgisinden 3 getirirsen annem canıma okur.”

“Aynen, Marta yine 100 almış. Kafadan 5 alıp her zaman sınıftaki diğerlerinin işini berbat ediyor. Bayan Butcherblack’ın bizi onunla karşılaştırmasına gıcık oluyorum.”

“Billy yine zayıf almış. Beşinci sınıfa geçemeyecek.”

“Evet, Billy iyi çocuk, fakat kafası pek çalışmıyor.”

“Teneffüs 10 dakika. İlk ben gidip en iyi topu alacam.”

“İddiaya var mısınız? Gel yarışalım!”

Psikoloji zihin ve davranış bilimi olarak tanımlanır. İnsanın psikolojik gelişimi kişilik, bilişsellik, duygular ve benlik algısını içerir. Her çocuk bireysel olarak güçlü ve zayıf yanlarıyla birlikte özgün bir gelişim sergiler. Aynı zamanda, tüm insanların psikolojik gelişiminde bazı ilkeler ve süreçler uygulanmaktadır. Aynı şekilde, hemen herkes davranışlarını etkileyen benzer psikolojik duygu ve reaksiyonlara sahiptir.

Bu örnek mevcut eğitim durumları üzerine konuşan iki okul çocuğunu betimlemektedir. Bu basit etkileşim bile sayısız kavram ve değişken kapsamında değerlendirilmektedir. Çocuklar kendilerinin ve yaşıtılarının öğrenme ve başarılarını karşılaştırmaktadırlar. Kimi çocuklar daha kolay, kimileri ise daha zor öğrenir. Kişilik özellikleri de ayrıca rol oynar. Bazı çocuklar baskın ve agresiftir. Bazıları ise edilgendir. Bazı gençler başarı ve kazanmaya daha iyi motive olmuştur. Bazıları ise daha az ilgili ve heveslidirler. Son olarak, bazı çocuklar kendilerinden memnunken, bazılarının benlik algısı ise zayıftır.

Bakış Açısı

Psikolojik değişkenler biyolojik ve sosyal etmenlerle etkileşim halinde bireyin durumunu ve davranışını etkilerler. Etkileşimleri belirli bir dönemdeki bir insanın potansiyel eylem yollarını etkiler. Bu bölümde çocukların gelişiminde kritik olan bazı psikolojik kavramlar üzerinde durulacaktır. Dört temel saik bulunmaktadır. İlki kişiliğin nasıl geliştiğine dair bir bakış açısı sunmaktadır. İkincisi çocukların nasıl düşündüğü ve öğrendiği üzerine temel bir kavrayış sunmaktadır. Üçüncüsü duygular, dördüncüsü benlik algısı üzerinde odaklanmaktadır.

Öğrenme Hedefleri

Bu bölümde;

- A. Kişilik gelişimi, psikodinamik, neo-Freudçu psikanalitik, davranışsal, fenomenolojik ve feminist kuramlar olmak üzere çeşitli başlıca psikolojik kavramsal çerçeveler üzerinde durulacak.
- B. Kuram değerlendirmesi için bir prosedür önerilecek ve bu esnada insan çeşitliliğine karşı duyarlılığın artırılmasında yararlı olabilecek kavramlar tartışılacak.
- C. Bilişsel gelişimde Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı ve Vygotsky'nin sosyo-kültürel kuramı açıklanacak.
- D. Duygu kavramı tanımlanacak ve mizaç ve bağlanmanın gelişimi sorgulanacak.
- E. Benlik algısı ve benlik saygısı üzerinde durulacak.
- F. Zeka ve zeka testi kavramları açıklanacak, potansiyel kültürel ve diğer önyargılar vurgulanacak.
- G. Entelektüel engellilikler (zeka geriliği), öğrenme güçlüğü ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, bunların çocuklar üzerindeki etkileri ve mevcut makrosistem tepkileri üzerinde durulacak.

Psikolojik Gelişim Kuramları

Bir kişinin şöyle söylediğini kaç kez duyduunuz: “Muhteşem bir kişiliği var” ya da “Çok zayıf kişilikli birisi.” Kişilik bir insanı birey olarak diğerlerinden ayıran zihinsel duygusal ve davranışsal özelliklerin karmaşık kümelenişidir. Bu terim bir insanı tanımlayan çok farklı özellikleri kapsamaktadır. Örneğin, bir insan agresif, baskın, parlak zekalı ya da dışadönük olarak tanımlanabilir. Bir başka insan ise yavaş, edilgen, çekingen ya da sıkıcı olarak tanımlanabilir. Kişilik kişisel özelliklerin çok farklı boyutlarını içerebildiğinden, kişilik gelişimini açıklamak da zor olabilir.

Bu kısımda bireysel farklılıkların nasıl oluştuğunu açıklamaya yönelik kavramsal çerçeveler sunmaya çalışan belirli psikoloji kuramları incelenecektir. Daha

başka psikoloji kuramları da bulunmaktadır. Bu metinde ele alınan kuramlar tarihsel önemleri, yaygın kullanımları, sosyal hizmet değerlendirme ve uygulamasındaki yerleri nedeniyle seçilmiştir. Bunlar, psikodinamik kuram, neo-Freudçu psikanalitik kuram, fenomenolojik kuramlar ve feminist kuramlardır. Davranışsal kuramdan aşağıda kısaca söz edilmiştir; 4. Bölüm’de bu kurama, etkin anne-babalığa uygulanması bağlamında geniş yer ayrılmıştır. 7. Bölüm diğer Erik Erikson ve Lawrence Kohlberg dahilinde psikolojik kuramları derinlemesine ele almakta ve bunları ergen ve genç yetişkinliğe uygulamaktadır.

Psikodinamik Kavramsal Çerçeve

Sigmund Freud muhtemelen en iyi bilinen kişilik kuramcısıdır. Bu kısımda

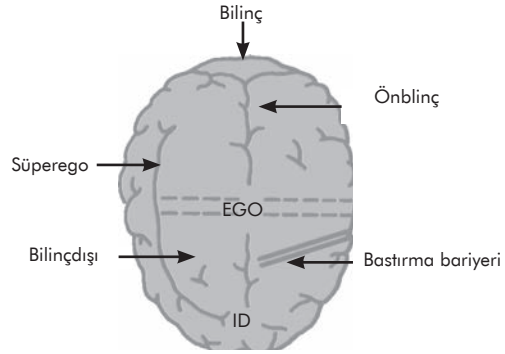
psikodinamik kuram tarihsel önemi nedeniyle bazı ayrıntılarıyla birlikte ele alınmaktadır. Arlow (1995) açıklıyor: “Psikonevrotik bozuklukların tedavisinde bir yöntem olarak ortaya çıkan psikanaliz, genel bir psikoloji kuramı için temel oluşturacak bir düzeye erişmiştir. Hasta bireylerin tedavisinden elde edilen bilgi sanatı, dini, toplumsal organizasyonu, çocuk gelişimini ve eğitimi anlamak üzere kullanılmıştır” (s. 15).

Adler (2006) Freud’u şu şekilde tanımlamaktadır:

Zihnin büyük yeni gerçekliğini, bilinçaltını araştıran kuramcı: O bilinçaltı ki sesini duyurmak için haykıran ve rüyalar, zihinsel hastalıklar, dil sürçmeleri yoluyla bilinç yüzeyine kaçan sancılı belleklerin bulanık zindanı... İrk sal ya da ailevi kaderi değil, çocukluk deneyimlerini karakterin belirleyicisi olarak tanımlayan filozof[tu]... Pek fazla insan haftanın dört günü psikanalist koltuğunda tedavi aramıyor, fakat asıl yaygınlaşan konuşma terapileri oldu -Jungcu ve Adlerci analizler, bilişsel davranışsal ve psikodinamik kuram-Freud’un düşüncesinin zamana karşı gelişini kanıtlıyor. (s. 43)

Freud’un zihin kavrayışı Şekil 3.1’de görüldüğü gibi iki boyutludur. Zihnin bir boyutu bilinç, önbilinç ve bilinçaltından oluşur. Freud zihnin düşünceler, duygular, içgüdüler, dürtüler, çatışmalar ve itkilerden oluştuğunu düşünüyordu. Zihnindeki bu unsurların birçoğunun bilinçaltı ya da önbilinçte yer aldığı düşünülüyordu.

Önbilinçte yer alan unsurların bilinç alanına gelmesi ihtimali oldukça yüksekken, bilinçaltındaki unsurların insanın bilinçli zihnine yükselmesi pek mümkün değildi. Şekil 3.1’de görülen en üstteki bilinçliliğin zirvesi bir insanın

ŞEKİL 3.1 Freud'un zihin anlayışı

tüm düşüncelerinin, dürtülerinin, çatışmalarının, itkilerinin ve duygularının yalnızca bir kısmının farkında olduğu Freud'un kuramıdır.

Bastırılmış alan rahatsız edici materyalin (öncelikle düşünce ve duyguların) önünde bir engel işlevi görüyordu. Bastırma kabul edilemez arzuların, anıların ve düşüncelerin bilincin dışına itildiği ve ilgili içeriğin engellenerek bilinçaltına gönderildiği süreçtir. Freud materyal bir bastırıldığında bilinçaltında öfke, kabus, halusasyon, altını ıslatma gibi istenmeyen duygu ve tuhaf davranışlara yol açabilen enerji ve davranışlara sahip olduğunu düşünmüştür.

İd, Süperegö ve Ego

Zihnin ikinci katmanı id, süperegö ve egodan oluşur. Bu parçalar karşılıklı ilişki içindedir ve birbirlerinin işleyişine etkide bulunurlar.

İd bilinçaltında saklı olan ilkel psikik güçtür. Diğer kişilik etmenlerinin üzerinde yükseldiği temel ihtiyaç ve dürtüleri temsil eder. İd insanın hayatta kalması için gerekli olan tüm temel güdüleri içerir. Bunlar, açlık, susuzluk, cinsellik ve kendini korumadır. İd haz ilkesi tarafından yönetilir; bunun anlamı, iddeki içgüdülerin sonuçlarına bağlı olmaksızın ifade edilme ihtiyacı olması-

dır. Freud id"deki bu temel dürtülerin ya da içgüdülerin kişilik gelişimindeki asıl enerji kaynağı olduğuna inanıyordu. İd ihtiyaçlarının birinden yoksun kaldığında, meydana gelen gerilim kişiyi rahatsızlığı dindirmeye ve ihtiyacı karşılamaya yöneltir. İdin egoyla ilişkisi kişinin ihtiyaçlarını gidermesi için rasyonel bir araç belirlemesini sağlar.

Ego zihnin rasyonel bileşenidir. Doğumdan hemen sonra deneyim yoluyla gelişmeye başlar. Ego bir insanın düşüncesini kontrol eder ve kişiliği koordine eden bir rol üstlenir. Gerçeklik ilkesine göre işleyerek, ego sonuçları değerlendirebilir ve rasyonel anlamda eylem yolları belirler. İd insanın neye ihtiyacı olduğunu veya ne istediğini gösterir. Ego ise ardından kişinin bunu nasıl elde edeceğini çözmesine yardımcı olur.

Zihnin bu katmanının üçüncü bileşeni ise süperegö veya vicdandır. Normalde 3 ile 5 yaş arasında gelişir, geleneksel değerlerin ve adetlerin anne baba tarafından yorumlanarak çocuğa aktarılmasından oluşur. Süperegönün temel işlevi birşeyin doğru mu yanlış mı olduğunun belirlenmesidir. Süperegö tarafından onaylanmayan bir içgüdüsel talep ifade edilmeye çalışılırsa, süperegö içgüdüünün ifade edilmesini engellemek üzere bir uyarı olarak egoya kaygı sinyali gönderir. Suçluluk duygusunun süperegöden kaynaklandığı söylenir. Doğru ve yanlış hissini sağlayan süperegö olmaksızın bir insan tamamıyla bençil olacaktır. Buna göre, bir insan idin istediklerini sağlamada rasyonel olarak belirlenmiş bir araç olarak egoyu kullanacaktır ve diğer insanlar üzerindeki sonuçlarını umursamayacaktır.

İd, ego ve süperegönün nasıl işlediğine dair bir örnek en sevdiği dükkanda CD arayan 9 yaşındaki kız örneğinde

verilmiştir. Kız popüler bir pop müzik grubunu delice sevmesine rağmen, yalnızca 7.67 TL'ye sahiptir. Haz ilkesine göre işleyen id'i bu grubun yeni çıkan CD'sini almasını salık vermektedir. Egosu ise CD'yi ceketinin içine yavaşça kaydırıp dükkandan çıkmaya yönelik akıl yürütmektedir. Egosu ayrıca onu etrafta çalışanlardan biri var mı diye bakmaya yönlendirmektedir. Tam bu eylemi gerçekleştirecekken süperegösü harekete geçer. Ona açıkça çalmanın yanlış olduğunu hatırlatır, eğer yakalarsa anne babasının ne düşüneceğini sorar. Büyük hayalkırıklığına uğrayacaklardır. Hatta belki de İzci Kızlar'dan atılacaktır. Sonuç olarak, kız CD'ye son kez bakarak yerine koyar, iç geçirir ve eve doğru yola koyulur. Egosu hemen ihtiyaç duyduğu CD'yi alabilmesi için nasıl çim biçme işinde çalışacağını planlamaya başlamıştır.

Psikoseksüel Gelişim

Freud birçok insanın seksüel çatışmaları olduğunu fark etmiş ve cinselliği kuramının merkezine yerleştirmiştir. İdin biyolojik içgüdülerinin enerjisi için kullandığı kavram libidodur. Bu enerji öncelikle cinsel enerji olarak düşünülmüştür. Freud cinselliğin fiziksel aşk, şefkat içerikli dürtüler, benlik sevgisi, ebeveyn ve çocuk sevgisi ve arkadaşlık ilişkilerini içerdiğini düşünmüştür.

Freud bunun yanında insanların kişilik gelişiminin birbirini izleyen beş aşamadan geçtiğini varsaymıştır. İlk aşamalardan biri sırasında, çatışma ve rahatsızlıklar ortaya çıkabilir ve eğer çözülmezse, belirli bir gelişim seviyesinde o insanın sabitlenmesine neden olabilir. Freud'a göre, sabitlenmenin anlamı kişinin tam olarak olmasa da büyük oranda belirli bir aşamada durmasıdır. Gerekli

AYDINLATICI BİLGİ 3.1

Psikanalitik Kuram Tarafından Kabul Edilen Yaygın Savunma Mekanizmalarının Tanımları

Dengeleme: Aşağılık duygularını veya zayıf olunan alanları telafi etme çabası. Örneğin, bir borsa analistinin gösterdiği yoğun, agresif rekabetçilik içsel aşağılık duygularını telafi etmeye yönelik olabilir. Ya da iradesi çocuk gibi zayıf bir adam bir yetişkin olarak vücut geliştirme üzerinden önceki zayıflığını telafi etmeye çalışabilir.

Bastırma: Kabul edilemez arzuların, duyguların, anıların ve düşüncelerin bilincin dışına çıkarılarak bilinçaltının derinliklerine gönderilmesi. Örneğin, en iyi arkadaşınızla olabilecek bir kavga gibi nahoş bir olayı bilinçli hafızanızda engelleyerek bastırıyor olabilirsiniz.

Yüceltme: Bilinçli olarak kabul edilemeyecek içgüdüsel taleplerin tatmin edilebilmesi için kabul edilebilir kanallara yönlendirildiği mekanizma. Örneğin, saldırganlık atletik etkinliğe dönüştürülebilir.

İnkar: Kişinin gerçeklikteki psişik acıdan bilinçaltında gerçekliği reddederek kaçındığı mekanizma. Örneğin, bir anne çocuğunun öldüğünü sürekli olarak reddedebilir.

Özdeşim: Kişinin idealize ettiği diğer bir insanın (ebeveyn, akraba, popüler bir kahraman vs.) tavır, davranış ve kişilik özelliklerini aldığı mekanizma.

Tepki oluşumu: “Tehdit eden dürtülerin veya duyguların” “karşıt davranış” aracılığıyla engellenmesi; örneğin, çocuklarına içerleyen bir anne onları ne kadar sevdiğini ve onlarsız yaşayamayacağını vurgulayabilir (Coon, 2002, s. 413).

Gerileme: Kişinin güvenli hissettiği geçmişteki bir gelişim aşamasında kalması. Bazı yetişkinler örneğin hastayken daha çocukça ve talepkar davranırlar çünkü bilinçaltılarında diğer insanlardan daha fazla ilgi ve alaka beklerler.

Yansıtma: Kişinin bilinçaltında kendi kabul edilemez duygu ve dürtülerini başka birine atfetmesi. Örneğin, başkalarını yaralamaya dönük bir isteğe sahip birinin başkaları tarafından yaralanacağını düşünmesi.

Rasyonalizasyon: Bireyin kendi eylemlerinden ötürü baskılanma ya da eleştiriye maruz kaldığında, asıl motivasyonlarını gizleyecek şekilde (başkalarından ve kendisinden) gerekçeler bulması. Çoğunlukla kişi tarafından inanılan bir dizi bahane bulunur. Örneğin, sınavdan kalan bir öğrenci bilinçli olarak gerçek nedenleri –örneğin bir gece önce partide olmasını- bilinçli olarak kabul etmek yerine bu durumu kötü eğitim almasına veya uzun iş saatlerine bağlayabilir.

zihin sağlığının sağlanabilmesi için, birey ya bu krizlerini çözmeli ya da birçok savunma mekanizmasından birini kullanmalıdır. Bir savunma mekanizması

acı veren koşulları dengelemek adına yapılan birçok bilinçaltı girişimden oluşur. Bu koşullar kaygı, mahrumluk veya suçluluk olabilir. Savunma mekanizma-

ları kişinin öz-saygısını muhafaza ettiği ve başarısızlık, yoksunluk ya da suçluluk etkisini hafiflettiği tedbirlerdir. Bu mekanizmalardan bazıları olumlu ve işe yarar niteliktedir. Diğerleri ise yalnızca çatışmanın olumlu yönde çözülmesini engeller. Aydınlatıcı Bilgi 3.1 Freud tarafından öngörülen yaygın savunma mekanizmalarını tanımlamaktadır.

Oral Evre Bu evre doğumdan sonraki yaklaşık 18 aylık sürede gerçekleşir. Oral olarak adlandırılmasının nedeni çocuğun öncelikli etkinliklerinin beslenme işlevi gören organlar (ağız, dudaklar, dil) etrafında gerçekleşmesidir. Beslenme önemli bir çatışma alanı olarak görülür ve çocuğun ilgisi edinme ve alma üzerinedir. Bu evrede sabitlenen insanların şizofreni ve psikotik depresyon gibi ağır kişilik bozukluklarına sahip olduğu düşünülmüştür.

Anal Evre 18 ay ile 3 yaş arasında, bir çocuğun etkinlikleri temelde verme ve tutma üzerinedir, asıl olarak dışkıyı tutma ve dışkılamayla bağlantılıdır. Barsak eğitimi önemli bir çatışma alanıdır. Bu aşamada sabitlenen insanlar dağınıklık, inatçılık, isyankarlık özelliklerini taşıyabilir ya da tepki oluşturarak aşırı titiz ve dakik olabilirler.

Fallik Evre 3 ile 5 yaş arasında, çocuğun dikkati genital bölgeye yönelir. Öncelikli etkinlikler genital uyarılmaya bağlı haz alma, birine bedenini gösterme ve diğerlerinin bedenlerine bakma şeklindedir. Ayrıca, çocuğun kişiliği bu dönemde daha karmaşılaşır. Ben merkezci olmakla birlikte, çocuk sevmek, sevilme ve takdir görmek ister. Bu aşamadaki abetlenme nedeniyle ortaya çıkabilecek karakter özellikleri gurur, hafifmeşrepilik ve kendinden nefret etmedir.

Erkekler ve kızlar bu aşamada farklı kompleksler sergilerler. Erkekler Oidi-

pus kompleksi ile karşılaşılır. Bu, her erkek evladın bu yaşta annesine cinsel aşk duyarak karşılaştığı ikilemdir. Aynı zamanda duygularına karşı bir düşman olarak gördüğü babaya karşı düşmanca tutum içindedir. Bu iki duygunun yoğunluğu arttıkça, erkek evlat giderek hadım edilme korkusu yaşamaya başlar. Bunun anlamı, babasının annesiyle "ilişkisini" öğrenmesi ve genital organlarını kesmesinden korkmasıdır. Oidipus kompleksinin başarılı bir şekilde çözülmesi savunma mekanizmaları yoluyla olur. Tipik bir çözüm oğulun öncelikle annesine olan aşkını ve babasına olan düşmanlığını bastırmasıdır. Ardından, oğul tepki oluşturur ve babasını olumsuz olarak görmeyi sona erdirir. Bu duyguları babasına karşı olumlu duygulara dönüştürür. Son aşama oğulun babasıyla özdeşimidir. Böylece onun tavırlarını, değerlerini ve davranış örüntülerini alır.

Kızlar ise fallik aşamada Elektra kompleksinden geçerler. Freud kızların bu yaşta babalarına aşık olduklarına inanmıştır. Aynı zamanda, annelerine düşmanlık beslerler. Bu ilişkilerden ötürü, kızlar da hadım edilme endişesi yaşar, ancak bu endişenin doğası erkeklerden farklıdır. Bir kızdaki hadım edilme endişesi penisi olmadığını fark etmesiyle başlar. Ardından bebeklikte hadım edildiği sonucuna varır ve bunun için annesini suçlar. Freud, hadım edildiklerine inandıkları için kızların kendilerini erkeklerden aşağı gördüğünü ortaya atmıştır (örneğin, kızlarda penis kıskançlığı vardır). Bu nedenle, hayattaki rollerinin geri planda ve erkekleri destekleyecek şekilde olduğuna inanırlar. Freud kızlardaki Elektra kompleksinin çözülmesine dair kesin bir süreç tanımlamamıştır.

Gizlilik Evresi

Bu aşama genellikle Oidipus/Elektra kompleksinin

çözülmesiyle başlar ve ergenlik çağıyla sona erer. Bu dönemde cinsel içgüdü nispeten daha az ortaya çıkar. Çocuk sosyalleşebilir, eğitim süreciyle ve öğrenme becerileriyle ilgilenir.

Genital Evre Bu aşama ergenlikten ölümeye dek sürer ve olgunlaşmış cinselliği içerir. Bu aşamaya erişen insan tamamen sevgiyi ve çalışmayı yaşayabilir. Yine, Freud'un vurgusunun iş ahlakında olduğunu görüyoruz. Bu, sıkı çalışmanın yaşamın çok önemli bir parçası olduğu düşüncesidir ve bunun yanında kişinin hayattaki amaçlarına yönelmesidir. Bu etik Freud'un zamanında bir hayli itibar görüyordu. Freud kişilik gelişiminin büyük oranda ergenliğin bitimiyle birlikte şekillendiğini ve sonrasında çok az değiştiğini teorize etti.

Psikopatolojik Gelişim

Freud ruhsal bozuklukların birçok farklı kaynaktan doğabileceğini teorize etti. Kaynaklardan biri kişinin egosunun doğrudan baş edemediği ve bu nedenle bastırma gibi savunma mekanizmaları geliştirdiği travmatik deneyimlerdir. Breuer ve Freud (1895) sağ kolunda psikosomatik felç ortaya çıkan Anna O. adında bir kadını örnek vermektedir. Anna O. babasının baş ucunda otururken (babası ölümcül hastaydı) uyuyakaldı ve büyük kara bir yılanın babasına saldırdığı bir kabus gördü. Korkarak uyandı, babasının durumundan kaynaklı korkusu nedeniyle duygu ve düşüncelerini bastırdı. Uyumakta olduğu sırada, sağ kolu sandalyenin arkasında kalmış ve "hissizleşmişti." Freud bastırılan materyalle bağlantılı enerjinin kolun fizyolojik kontrolünü devraldığını ve psikolojik felç gerçekleştiğini öne sürdü.

Çözülmemiş travmatik olayların yanı sıra, Freud içsel bilinçaltı süreçlerinin de ruhsal bozukluklara yol açabileceğini düşünmüştür. Muhtelif kaynaklar söz konusudur.

Çözülmemiş Elektra ve Oidipus kompleksi süperegoda sorunlara yol açarak –frijitlik, hafifmeşreplik, cinsel işlevsizlik, aşırı cinsel fanteziler ve cinsel içerikli kabuslar gibi- çeşitli cinsel sorunlara yol açabilir.

Çözülmemiş içsel çatışmalar (örn. kişinin bilinçaltında ebeveyninden hoşlanması veya nefret etmesi) düşman ve saldırganca davranışlara veya öfke nöbetlerine yol açabilir. Erken gelişim evrelerinde sabitlenme sonraki evrelerdeki gelişimi engelleyen önemli bir kaynaktır ve kişinin dağınıklık ve inatçılık istenmeyen kişilik özellikleri edinmesine neden olabilir.

Daha önce belirtildiği gibi, kaygı bozukluğunun temel nedeni cinsel gerilim olarak düşünülmüştür. Freud, cinsel içgüdü'nün ifade edilmesi ihtiyacı karşısında ego tarafından engellenmesiyle kaygı oluşacağını düşünüyordu. Eğer içgüdü savunma mekanizmalarıyla yönlendirilmezse, cinsel içgüdülerle bağlantılı enerji kaygıya dönüşür.

Obsesyon (akılda tekrar eden bir şarkı gibi yinelenen bir düşünce) ve kompulsiyon ("kişinin çoğu zaman iradesi dışında tekrarlama dürtüsü hissettiği eylem", bir merdivenin her basamağında adım değiştirme gibi) kişinin rahatsız edici bilinçaltı materyali karşısında biriktirdiği enerji mekanizmaları olarak görülmüştür (Coon, 2002, s. 448-449).

Bilinçaltı süreçleri tüm zihinsel bozuklukların nedeni olarak görülmüştür. Bu bilinçaltı süreçleri hemen her durumda özellikle de çocukluk dönemindeki travmatik deneyimlerle bağlantılıdır.

Eleştirel Düşünce: Psikodinamik Kuramın Değerlendirilmesi

Eleştirel düşünceyi, neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda bağımsız bir karar verilebilmesi için “inanç ve eylemlerin dikkatle değerlendirilmesi” olarak tanımlamıştık (Gibbs & Gambrell, 1999, s. 3). Eleştirel düşünce bir varsayımın hatta veri olarak sunulan bir görüşün geçerliliğinin dikkatle değerlendirilmesini gerektirir. Hemen her konuda, koşulda, durumda ve psikodinamik kuram da dahil olmak üzere her kuramda uygulanabilir.

İnsan gelişiminin üzerinde ailenin etkisine odaklanan ilk kişi Freud olmuştur. Ayrıca iyi akıl sağlığının ilk ve en olumlu savunucularından biridir. Fakat, Freud geçen yüzyılın insanıydı ve düşüncelerinin birçoğu günümüzde ciddi eleştirilere uğramıştır.

İlk olarak, araştırmalar Freud’un terapi yönteminin etkinliğini veya kuramsal inşalarının varlığını desteklememektedir. Bunun nedeni kısmen kavramlarının soyut yapısı olabilir. Süperegounun kesin doğasının konumunu tespit edebilmek imkansız olmasa bile çok zordur.

İkinci bir eleştiri düşüncelerinin bir çoğunda açıklık olmadığı yönündedir. Örneğin, Freud bir çocuğun Oidipus kompleksinin çözülmesinin süperegounun oluşumu içinde olacağını öne sürmesine rağmen, bunun nasıl gerçekleştiğini hiçbir zaman açıklığa kavuşturmamıştır. Ya da kızların Elektra kompleksini çözebileceği araçları açıkça ifade etmemiştir.

Elektra kompleksi Freud’un kuramlarıyla ilgili üçüncü bir eleştiriye getirmektedir. Kadınlar kuram içerisinde hiçbir zaman gerçekten eşit ya da olumlu bir statü edinmemektedirler. Esa-

sında, kadınlar penislerinin olmaması nedeniyle sürekli üzüntü hissettikleri, erkekler karşısında sonsuz bir aşağılıktan muzdarip oldukları ve Elektra komplekslerini çözme şanslarının bulunmadığı bitmek bilmeyen bir arafta lanetlenmiş oldukları sonucuyla dezavantajlı bir konumda bırakılmaktadırlar.

Neo-Freudçu Psikanalitik Gelişmeler

Freud’dan sonra birçok kuramcı onun düşüncelerini yeniden düzenlemiş ve genişletmiştir. Genellikle Neo-Freudçu olarak anılan bu kuramcılar ya da ego kuramcıları arasında Carl Jung, Erich Fromm, Alfred Adler ve Harry Stack Sullivan bulunmaktadır. Genel olarak, Freud’un bakış açısında merkez konumda bulunan içgüdülerin, libidonun ve psikoseksüel aşamaların rolüne nazaran ego ve egonun çevresindeki sosyal koşullarla daha çok ilgilenmişlerdir.

1875–1961 yılları arasında yaşayan Carl Jung Freud’a doğrudan eşlik etmiş bulunan İsviçreli bir psikologdu. Ardından analitik psikoloji olarak adlandırılan kendi psikoloji yaklaşımını geliştirdi. Jung zihni yalnızca bireyin geçmiş deneyimlerinin toplamından fazlası olarak tasavvur ediyordu. Kuşaktan kuşağa geçen “kolektif bilinçaltı” düşüncesinden söz ediyordu. Her insanın kişisel deneyimleri bir şekilde tüm insanların parçası olduğu kolektif bilinçaltında eritilir. Bunun insanlara amaç ve geleceklerini yönlendirmeye dair bir his kazandırdığını ortaya attı. Jung insanların bilinçaltlarındaki mistik, dinsel bileşeni vurgulamıştır. Jung insanların rüyalarından ve onların yorumlanmasından etkileniyordu. Ayrıca cinselliğin duygusal bozukluklardaki rolünü asgari düzeye indirmiştir.

Erich Fromm 1934 yılında Almanya'dan ABD'ye gitti. Freud'un insan davranışının analizinde biyolojik yönelimi temel almasına rağmen, Fromm'un toplumsal bir yönelimi vardı. Bir başka deyişle, insanların en iyi toplumsal bağlamda anlaşılabilirliğini savundu. İnsanların birbiriyle nasıl etkileşime geçtiğine odaklandı. Bireysel karakter özellikleri ise bu toplumsal etkileşim sonucu evrilirler. Fromm psikanalizi çeşitli toplumsal ve tarihsel süreçleri ve siyasi liderlerin davranışlarını anlamada bir araç olarak kullandı.

Alfred Adler de Freud'un ilk yıllarında ona eşlik edenlerden biridir. Freud'un libidinal teorisini reddetmesi nedeniyle 1911 yılında yolunu ayırmış, ardından sosyal etkileşimi vurguladığı "bireysel psikoloji"yi geliştirmiştir. Adler insanları toplumsal çevrelerindeki diğer kişilerle etkileşime geçerek kendi gelişimlerini yönlendiren, yaratıcı, sorumlu bireyler olarak değerlendiriyordu (Mosak & Maniacci, 2011). Adler'in görüşüne göre, her insan kendine özgü mücadele süreci ve yaşam tarzına sahiptir ve bu yaşam tarzı "kimi zaman aşağılık duygusu nedeniyle kendi kendine zarar verebilir. 'Psikopatolojik' birey hasta değil fakat yığındır, terapi amacı ise kişiyi kendi toplumsal çıkarını canlandıracak ve ilişki, analiz ve eylem metodları aracılığıyla yeni bir yaşam tarzı geliştirecek şekilde cesaretlendirmektir" (Mosak & Maniacci, 2011, s. 67). Bu toplumsal çıkar, doğuştan bir özelliktir, her insanın davranışına rehberlik eder ve diğerleriyle işbirliğini vurgular.

Bir diğer neo-Freudçu olan Harry Stack Sullivan 1892 ile 1949 yılları arasında yaşamış bir Amerikan psikiyatristidir. Freud'un kuramından belki de en radikal uzaklaşmayı sergilemiştir.

Temel Freudçu kavramların birçoğunu terk etmiştir. Adler gibi, Sullivan da her bireyin kişiliğinin kişiler arası ilişkiler temelinde geliştiğini vurgulamıştır. İnsanların genellikle iki temel ihtiyacının olduğunu, bunların güvenlik ve tatmin olduğunu savunur. Bu ikisi arasında ne zaman bir çatışma meydana gelse, sonuç bir tür duygusal rahatsızlık olacaktır. Sullivan, Adler'in gelişimi bebeklikten ergenliğe kadar alto gelişimsel aşamaya ayırması karşısında, "gelişimsel çocuk psikolojisine" daha fazla önem verdi (Mosak, 1995; Mosak & Maniacci, 2011, s. 72).

Neo-Freudcular bizim kendimizi düşünmemiz yolunda ve psikoterapiye bakışımız konusunda büyük etkide bulundular. Fakat hipotezleri bilimsel olarak sınanabilecek düzeyde spesifik değildi. Bu kuramcıların birçoğu dakik araştırmalar yapan bilim insanları değil, felsefi konularda yazmaya odaklanan yazarlar ve psikoterapistlerdi. Bu nedenle, psikolojinin bilimsel temeline katkıda bulunmaktan çok insan davranışı hakkında düşünmekle ilgili yeni fikirler ve yollar edinmek asıl işe yarar yönleri olabilir.

Davranışsal Kavramsal Çerçeveseler

Davranış ya da öğrenme kuramları temel bir yönden diğer birçok kişilik kuramından ayrılır. Bu kuramlar içsel motivasyonlar, ihtiyaçlar ve algılar yerine, belirli gözlemlenebilir davranışlara odaklanırlar.

Davranış kuramlarına göre insanlar davranışlarını öğrenerek edinirler. Bu öğrenme süreci belirli temel ilkeleri takip eder. Örneğin, davranış olumlu pekiştirme yoluyla güçlendirilebilir veya arttırılabilir.

Davranış kuramları farklı perspektif ve uygulamaların geniş bir düzenlenişini gerektirir. Ne var ki, bunların hepsi davranışa ve davranışın nasıl öğrenildiğine odaklanırlar. Sonraki dönemlerde, sosyal durumlara ve insanların bu durumlara nasıl tepki verdiğine daha fazla önem verilmeye başlamıştır (Kazdin, 2001 2008a, 2008b; Wilson, 2011). Bu, insanların farklı durumlardaki algıları ve birini diğerinden ayırma yetileriyle ilgilidir. İnsanların düşünme, ayırt etme ve tercihte bulunmasının daha fazla üzerinde durulmaktadır. Davranış kuramındaki bu perspektif genellikle sosyal öğrenme vesosyal davranışsal kuram olarak adlandırılır. Davranış toplumsal bir bağlamda meydana gelen bir olgu olarak değerlendirilir. 4. Bölüm'de sosyal öğrenme kuramı ve etkin anne-babalığa olan etkileri derinlemesine ele alınacaktır. Bu nedenle, burada kısaca bahsedilmiştir.

Fenomenolojik Kavramsal Çerçeveler: Carl Rogers

Kişilikte fenomenolojik ya da benlik kuramları belirli bireylere "dünyanın nasıl görüldüğüne" ve insanların "deneyim ve duygulara" nasıl anlamlar yüklediklerine odaklanır (Raskin & Rogers, 1995, s. 140). Kişi belirli kişilik çerçevesiyle doğmuş olarak değil, çeşitli tecrübelere sahip biri olarak, bu öznel deneyimler üzerine kişiliğini geliştiren bir kavrayışla değerlendirilir. Bu kuramlara göre kişilik gelişiminin önceden belirlenmiş örüntüleri yoktur. Bunun yerine, fenomenolojik kuramlar kişilik gelişiminin bireyin yaşam deneyimine bağlı olarak daha zengin bir seçenekler ve olanaklar bütünlüğüne sahip olduğunu varsayar. Bireylerin kişiliklerinin kendine özgü yanları vurgulanır. Her birey kişisel deneyimlerin bir düzenlenişine sahiptir ve

bu onun kişiliğini diğerlerinden farklı yapar. Bu, gelişim ve öz-eylemselliğe odaklanan nispeten olumlu bir kuramsal yaklaşımdır.

En iyi bilinen benlik kuramcılarında olan Carl Rogers, kendi kuramı üzerine geliştirdiği kişi-merkezli (öncesinde müracaatçı-merkezli olarak biliniyordu) terapinin kurucusudur. Roger'sın temel kavramlarından biri benlik ya da benlik algısıdır. Rogers bu kavramları "organize, sürekli, kavramsal bileşenli 'ben'e dair kişilik algıları, 'ben'in diğerleriyle ve yaşamın çeşitli yönleriyle olan ilişkisi ve bu algılara bağlı değerler" olarak tanımlar (Raskin, Rogers, & Witty, 2011; Rogers, 1959, s. 200). Bir başka deyişle, benlik algısı kişinin kendisiyle, kendi kişiliğiyle, zayıf-güçlü yanlarıyla ve diğerleriyle olan ilişkileriyle ilgili algısıdır. Bir insan kendi deneyimlerinin ve bu deneyimleri nasıl algıladığının toplamıdır. Hayat, bu nedenle gelişim ve başarıyla ilgili olanaklara zemin sağlar.

Rogers öz-eylemselliğe yönelik doğal bir eğilim olduğunu savunmaktadır. Bunun anlamı, her insanın kendini geliştirme yetisine hizmet eden kapasitesini arttırma eğilimidir (Raskin et al., 2011; Rogers, 1959). İnsanlar yeni deneyimler yoluyla yetkin hale gelme yönünde doğal bir eğilime sahiptir.

İnsanın özünü kötü (ahlaka aykırı, asosyal içgüdüler) olarak gören Freud'un aksine Rogers insanları doğuştan iyi olarak görür. Rogers insan eğer diğerlerinin etkisinden belli ölçüde bağımsız olursa, öz-eylemlilik itkisinin sosyal, dayanışmacı, yaratıcı ve kendi yönünü belirleyen bir insanı ortaya çıkarabileceğine inanır.

Müracaatçı-merkezli kuramcılar kişilik gelişimindeki itici gücün bir insanın kapasitesini en uygun düzeyde geliştir-

meyi amaçlayan “öz-eylemlilik motifi” olduğuna inanır. Çocuk geliştikçe, çocuğun “benlik algısı” da biçimlenmeye başlar. Benlik algısının gelişimi büyük ölçüde bireyin kendi deneyimlerine dair algısına bağlıdır. Kişinin deneyimleriyle ilgili algısı “onaylanma ihtiyacı”ndan (başkaları tarafından değer göreme) etkilenir. Onaylanma ihtiyacı her insanda evrensel bir ihtiyaç olarak görülür (Raskin et al., 2011, Rogers, 1959). İhtiyacın baskılanması ya da tatmin edilmesi deneyimlerinin çeşitliliği dışında, kişi bir “benlik saygısı” geliştirir. Bunun anlamı, kendine verilen değer diğerlerinden görülen ilgi ve saygının algılanması temelinde öğrenilmiş olan algısıdır.

Öz-eylemlilik insanlar olgunlaştıkça gelişen doğa bir süreç olsa da, bazı engeller de söz konusudur. Ivery, D’Andrea, Ivey ve Simek-Morgan (2002) bu dinamikleri şu şekilde sırlamaktadır:

Rogerci danışmanlıktaki eleştirel bir mesele gerçek benlikle [kişinin gerçekte olduğu kişi] ideal benlik [kişinin olmak istediği kişi] arasındaki tutarsızlıktır. Bireyler kendilerini değerli olarak görmeye ihtiyaç duyarlar. Çoğu zaman bireyler idealize edilmiş bir görüntü çabasıyla gerçekte ne oldukları bilgisinden uzaklaşırlar... Düşünceyle gerçeklik, benlik algısıyla diğerlerinin algısı veya benlikle deneyimlenen arasındaki bu tutarsızlık bağdaşmazlık getirir. Bu bağdaşmazlıklar sonuç olarak bireylerin gerçekte kendileri olmadığı alanlarla sonuçlanır... Terapinin temel amacı... ideal ile gerçek benlik arasındaki tutarsızlığı aşmak, böylece gerilimi ve gereğinden fazla öz-eylemliliği ortadan kaldırmaktır.(s.248-249)

Öz eylemliliğin önündeki engellerden biri de çocuğun kendi öz-eylemlilik motifiyle uyumlayan diğerlerinin değerlerini içe atımıdır. Kişinin öz-eylemlilik motifiyle uyumlayan değer-

leri içe atımı koşullu değeri –kişinin yalnızca diğerlerinin beklentileri ve tercihleri doğrultusunda davranmasını getirir. Kişi bu durumda, yalnızca kendisinden beklenildiği koşullarda değerli olacaktır. Good and Beitman (2006, s. 30) açıklıyor:

[Duygusal ve düşünsel] gelişim farkında olmaksızın koşullu değer tarafından kesintiye uğrar. Özelde, çocuklar gelişip diğer kişilerden olumlu izlenimler aldıkça, kendi iç istekleri ile kendilerini yetiştirenlerin değerleri arasında çatışmalar yaşarlar. Çocuklar giderek yetiştirenlerin onay verdiği şeyleri içselleştirirler, böylece koşullu değeri geliştirmiş olurlar (“diğer kişilerin benden beklediğini yaptığımda değerliyim” türünden inançlar). Ne var ki, bu koşullu değer nadiren insanların içindeki benlikleriyle bağdaşır. Bu nedenle, insanların vicdani, içe yansıtılmış değerleri ile (diğerlerinden alınıp kendisininmiş gibi sahiplenilmiş) bilinçaltındaki gerçek değerleri arasında çatışma ve çelişkiler meydana gelir. Örnek olarak, ırkçı-homofobik bir toplulukta yetişen bir çocuk etrafındaki kişilerin görüşlerini yansıtmadığında eleştiriye uğrayabilir... Çocuk diğerlerinin ayrımcı görüşlerini, bu tür görüşler insan farklılıklarına dair kendi bilinçaltı görüşleriyle çelişse bile içe yansıtacaktır.

Bir başka uyumsuzluk örneği ebeveyninin seksin kirli ya da dans etmenin kötü olduğuna dair değerlerini içe yansıtan çocuğun durumudur. Bu çocuk ergenliğe eriştiğinde, ahlaki olarak doğrucu hissedip kendini dansı ve birlikteliği reddeden bir konumda bulabilir. Bu ideal benliği yansıtır, yani olmak istediği kendisini. Fakat sonrasında yaşlılarının kendisini eski kafalı bir iffet-füruş olarak gördüğünü deneyimleyebilir. İçe yansıttığı değerleri kendisini dans etmekten ve biriyle çıkmaktan alıkoysa da, asıl benliği bu doğrultuda güçlü bir

istek duyabilir. Kişinin ideal benliğiyle asıl benliği ya da benlik kavramı ile deneyimleri arasında çelişki meydana geldiğinde uyumsuzluk ortaya çıkar ve bunun sonucunda gerilim, kaygı ve içsel karışıklık meydana gelir.

Bir birey kendisiyle deneyimleri arasındaki uyumsuzlığa çeşitli yollardan tepki verir. Bunlardan biri çeşitli savunma mekanizmalarının kullanılmasıdır. Kişi deneyimlerinin benlik kavramıyla çatıştığını reddedebilir. Ya da kişi deneyimlerini çarpıtarak ya da rasyonalize ederek benlik kavramıyla uyumlu olduğu algısını yaratabilir. Eğer bir insan bu tür savunma mekanizmalarıyla uyumsuzluğu azaltamıyorsa, kendisiyle deneyimleri arasında uyumsuzluk olduğu gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kalacaktır. Bu da kişiyi istenmeyen duygulara (kaygı, gerilim, bunalım, suçluluk ya da kaygı) ve potansiyel psikolojik denge-sizliklere sürükler.

Bir birey ardından bu problemleri ve uyumsuzlukları çözmek üzere terapiye gelebilir. Corey (2009) açıklıyor:

Kişi-merkezli terapist insan doğasının inşa edilmiş yanına odaklanır; insanda neyin doğru olduğuna ve bireyin terapiye getirdiği niteliklere. Vurgu müracaatçıların diğerleriyle birlikte kendi dünyalarında nasıl eyledikleri ve gelişimlerine ket vuran (hem kendilerindeki hem kendileri dışındaki) engellerle nasıl başa çıktıkları üzerinedir. [Bu tür] hümanist yönelimleri olan uygulayıcılar müracaatçıları tüm yönleriyle ve gerçeğe uygun olarak, bu tür bir varoluşun sürekli mücadeleyi gerektirdiğini kavrayarak hayatlarında değişimler yapmaya teşvik ederler. İnsanlar öz-eylemlilik durumunun sonlandırılması aşamasına hiçbir zaman varmazlar; bunun yerine, sürekli olarak kendilerini eyleme geçirme süreciyle meşgul olurlar.

Kişi-merkezli kuram terapistin işlevinin müracaatçı karşısında hazır ve ulaşılabilir olmak ve yeni gelişen deneyimlere odaklanmak olduğunu savunur. En önemlisi de, terapist müracaatçıyla ilişkisinde samimiyete istekli olmalıdır. Tutarlı, [bu bağlamda, içten ve hakiki] onaylayan, empatik davranarak terapist değişimde katalizör işlevi görebilir. Müracaatçıları önceden konmuş teşhislerle değerlendirmek yerine, terapist onlarla an be an deneyimsel temelde buluşur ve onların dünyalarına girer. Terapistin içten ilgi, saygı, onay, destek ve anlayışıyla, müracaatçılar kendi savunmalarını ve katı algılarını gevşeterek daha yüksek bir kişisel işleve kavuşabilirler. Bu terapist tavırları takınıldığında, müracaatçılar yaşamının daha önce reddettikleri yanlarını keşfetmeleri için gerekli özgürlüğe sahip olabilirler...

Terapi değişimi hem müracaatçının terapistteki kendi deneyimine karşı algısına, hem de danışmanın genel tavırlarına bağlıdır. Eğer danışman, kendini keşfetmeye elverişli bir ortam yaratabilirse, müracaatçılar duygularını, inançlarını, davranışlarını ve dünya görüşlerini [kişinin dünyayı nasıl algıladığı ve kendini nasıl konumlandığı] içeren kendi deneyimlerini tam anlamıyla keşfedebilmeye olanağı bulacaklardır. Ardından müracaatçının terapistteki deneyimlerinin ana hatları gelecektir.

Müracaatçılar danışmana uyumsuzluk durumunda gelirler; bunun anlamı, bu kişilerin benlik-kavramıyla gerçeklikteki deneyimleri arasında bir uyumsuzluk bulunur. Örneğin, bir üniversite öğrencisi olan Leon, kendini ilerinin hekimi olarak görebilir, fakat ortalamanın altındaki notları tıp fakültesine gidebilmesinin önünde bir engeldir. Leon'un kendini nasıl gördüğü (benlik kavramı) ya da nasıl görmek istediği (ideal benlik . . .) ile zayıf akademik performansı arasındaki tutarsızlık kaygı, kişisel hassasiyete yol açabilir ki bu da terapiye gelmesi için gerekli motivasyonu sağ-

lamıştır. Leon bir problem olduğunu görmeli ya da en azından, değişim için gerekli olanakları keşfedecek kadar mevcut psikolojik dengeden hoşnutsuz olmalıdır. (s. 269-272)

Feminist Kavramsal Çerçevesel

Feminist kuramlar feminizm kavramı ve bu tanımda geçen temel temalar üzerine kuruludur. Feminizm, “kadınların erkeklerle eşit hale gelebilmesi için sosyal, politik ve ekonomik hakların savunuculuğunu yapan doktrindir” ve “bu tür haklarla ilgili harekettir” (Nichols, 1999, s. 483). Burada diğer kişilik kuramlarıyla birlikte yer verilmesinin nedeni kadınların yaşam süreleri boyunca gelişim ve deneyimlerine yönelik belirli bir içerik sunmasıdır.

Hyde (2007) feminist kuramların gelişimine dikkat çekmektedir:

Feminist kuramlar tek bir insan tarafından oluşturulmamışlardır. Bunun yerine, çok sayıda yazar feministlerin güç

hiyerarşilerini önlemesi ve tek bir insanın otorite haline gelmemesi isteklerine fikri katkı sunmuştur. Bu aynı zamanda feminist perspektifin... birçok kaynaktan doğduğu anlamına gelir. (s. 70)

Birden çok kökene sahip olması ve gelişimindeki doğası nedeniyle, feminist kuram yerine feminist kuramlar diyoruz. En az dokuz ilke bu yaklaşımların altını çizmektedir.

Birincisi, feminist kuramlar “yanlış ikilemlerin ortadan kaldırılmasını” (Van Den Bergh & Cooper, 1986, s. 4) vurgularlar. Bunun anlamı, insanların kültür içinde yer alan düşünce yollarını ve davranışsal beklentileri eleştirel gözle değerlendirmeleridir. Batı kültürü insanları, şeyleri ve olayları ortak kategorilere göre birbirinden ayırmayı önemser. Örneğin, insanlar biyolojik farklılıklarına göre erkek ya da kadın olarak sınıflandırılır. Bu kategoriler “bir cinsiyet için öne sürülüp diğeri için geçerli olmayan farklı farklı ortak varlık

KAVRAMSAL ÖZET

Benlik Kuramı

Benlik-kavramı: Kişiliği, güçlü-zayıf yanları ve diğer kişilerle ilişkileri de dahil olmak üzere, kişinin kendisi hakkındaki algısı ve duyguları.

Öz-eylemlilik: Her insanın kendini destekleyip geliştirmesine yarayan kapasitelerini ilerletme eğilimi.

Onaylanma ihtiyacı: Diğer kişiler tarafından değer görme ihtiyacı

Asıl benlik: Gerçekte var olan kişi.

İdeal benlik: İnsanın olmak istediği kişilik.

Koşullu değer: Kişinin yalnızca diğerlerinin kendisinden beklediği gibi davrandığında değerli olabileceğine inanması.

Uyuşmazlık: Kişinin ideal benliğiyle asıl benliği arasındaki, benlik kavramıyla deneyimleri arasındaki, gerilime, kaygıya ve içsel karmaşaya yol açan tutarsızlık.

Psikolojik dengesizlik: Kişinin kendisiyle deneyimleri arasında önemli uyumsuzluklar yaşadığı, duygusal ve psikolojik problemlere yol açan durum.

alanları olarak görülürler. Cinsiyetler arasındaki ortak yönler değil farklılıklar vurgulanır" (Van Den Bergh & Cooper, 1986, s.4). Geleneksel Batı perspektifi "erkekle kadının davranışsal özellikleri arasındaki ayrımı, kadının sosyal ve duygusal anlamda ilgi gösteren, erkeğin ise araçsal [yani, çalışan, karar alan, güç sağlayan] yönünü" vurgular. Feminist perspektif ise tam aksine "her iki cinsiyet için özerk davranma ile ilişki yeterliliği dengesini" vurgular (Land, 1995, s. 10).

Feminist kuramların altında yatan ikinci bir ilke "bilgiyi yeniden düşünmektir" (Hunter College Women's Studies Collective, 1995, s. 63). Bazı açılardan bu ilk ilkeyle bağlantılıdır çünkü her ikisi de insanların nasıl düşündüğü ve dünyayı nasıl gördüğüyle ilgilidir. Bilgiyi yeniden düşünmek yalnızca bir şeyi nasıl düşündüğünüzün değil, aynı zamanda ne düşündüğünüzün eleştirel gözle değerlendirilmesidir. Hangi düşüncelerin "olguları" yansıttığı ve değer taşıdığı göz önünde bulundurulur. The Hunter College Women's Studies Collective (1995) açıklıyor:

Yalnızca kadınların ilgilendiği konular değil, erkeklerin daha az ilgilendiği tecavüz, çocukların cinsel istismarı, kadınlar arasındaki istihdam biçimleri ya da kadınların yaşamı da geleneksel disiplinlerin dışında bırakılmıştır, fakat araştırma yürütülen birçok kavram ve varsayım evrensel değil erkek merkezli bir bakış açısını yansıtmıştır. (s. 63)

Feminist kuramları karakterize eden üçüncü bir boyut yaşam süresi boyunca erkek ve kadın deneyimleri arasındaki farklılıklardır (Hyde, 2008; Land, 1995). Bu boyutun bir yönü de cinsiyet rolü sosyalizasyonuna dair geliştirilen feminist odaklanmadır. Cinsiyet rolü "bir cinsiyette mensup insanların nasıl davranması

gerektiğine dair kültürel olarak belirlenmiş beklentidir" (Hyde & DeLamater, 2011, s. 570). Sosyalizasyon bir kültürün üyelerine doğru olarak görülen değer ve davranışların öğretilmesi sürecidir. Hyde (2007) şu şekilde ayrıntılandırıyor:

Çocuklar ilk yıllardan itibaren bu rollere uymak üzere toplumsallaşır... Asıl önemlisi, cinsiyet rolleri çocuklara yapamayacakları belirli şeyler olduğunu, bir kız çocuğuna fizikçi olamayacağını ya da bir erkek çocuğuna hemşire olamayacağını söyler. Cinsiyet rolleri bireysel potansiyeli ve özlemleri birbirinden ayırdığı için, feministler bu tür rollerimiz olmamasının ya da en azından radikal olarak gözden geçirilmesinin daha iyi olduğunu savunurlar. (s. 73)

7. Bölüm'de tanıtılan, Gilligan'ın (1982) kadınların ahlaki gelişimi üzerine çalışması yaşam deneyiminde cinsiyetle ilgili farklılıklara iyi bir örnek sunmaktadır. Öne sürdüğü seviyeler ve geçişler Kohlberg tarafından öne sürülen ahlaki gelişim aşamalarına göre oldukça farklıdır (1963, 1968, 1969, 1981a, 1981b) ve ikincisinin öncelikle erkeklerin deneyimiyle bağlantılı olduğunu savunmaktadır.

Feminist kuramlarda yer alan dördüncü bir ilke insanların cinsiyetine bakılmaksızın eşit muamele görmesini savunan bir felsefe olan eşitlikçilik (Hyde, 2008). Bu yaklaşım birilerinin (tarihsel olarak erkeklerin) diğerlerine göre daha fazla güce sahip olduğu güç hiyerarşileri üzerindeki geleneksel vurgudan oldukça farklıdır. Eşitlikçi perspektif demokratiktir, uzlaşma sağlanmasını, işbirliğini ve görev paylaşımını vurgular (Hyde, 2008).

Beşinci feminist ilke patriyarkanın sonlandırılmasıyla yakından bağlantılı olan güçlendirmedir (Hyde, 2008; Land, 1995; Netting & O'Connor, 2003), "kişi-

sel, kişiler arası ya da politik gücün bireylerin kendi yaşam koşullarını iyileştirmek üzere katkıda bulunacağı şekilde arttırılması” olarak tanımlanır (Guiterrez, 2001, s. 210). Feminist perspektif kadınların güçlendirilmesini, öz-belirlenim hakkı için potansiyellerinin arttırılmasını ve fırsatlarının genişletilmesini savunur. Girişkenlik eğitimi, öz-saygının arttırılması, iletişim ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi, çatışma sonlandırma ve arabuluculuk becerilerinin arttırılması güçlendirme araçları arasındadır (Van Den Bergh & Cooper, 1986).

Feminist kuramların ardında yatan altıncı kavram “sürece sonuçla eşit değer vermedir” (Hyde, 2008; Van Den Bergh & Cooper, 1986, s. 6). Yalnızca neyi başardığın değil, nasıl başardığın da önemlidir. Geleneksel patriarkal yaklaşım sonuca odaklanır. Örneğin, büyük bir petrol şirketinin erkek bir icra kurulu başkanının büyük bir zenginlik katmasına önem addedilir. Geleneksel görüş bu zenginliği nasıl elde ettiğini önemsemeyecektir (rakiplerini ezerek, çevre düzenlemelerini hiçe sayarak ve sürekli olarak çalışanların, halkın çıkarına değil kendi kararlarına göre hareket ederek). Feminist kuramlar herkes için eşitlik ve katılım temelinde karar alma süreçlerine odaklanır. “Gücü elinde bulundurma” durumu devre dışıdır. Bu şekilde, feminist kuramlar kesin olarak tüm katılımcılara seslerini duyurma şansı verilmesi, etik davranış ilkeleri getirilmesi, uzlaşılıyla birlikte çalışılması ve kişisel meselelere önem verilmesi gibi süreçlere odaklanırlar.

Feminist kuramların ardında yatan yedinci bir ilke “özel olan politiktir” (Bricker-Jenkins & Lockett, 1995, s. 2531; GlenMaye, 1998; Hyde, 2008) düşüncesidir. Kişisel deneyimler toplumsal ve

politik çevreyle iç içe geçmiştir. Cinsiyetçilik “cinsiyet temelinde, özellikle de kadınlara karşı yapılan” ayrımcılıktır, “cinsiyet temelindeki toplumsal rol kalıpyargılarını besleyen davranış, koşul ve tavırlarla” ilgilidir (Mish, 2008, s. 1141). Feminist kuramlar cinsiyetçiliğin toplumsal ve politik yapının sonucu olduğunu savunurlar. Basitçe yalıtılmış bireylerin yaşadığı sorunlar değildirler.

Bu ilkenin bir başka karşılığı politik çevrenin kişisel eylemler tarafından değiştirilebilecek ve geliştirilebilecek olmasıdır. Böylece kişisel deneyimler politik çevreyi değiştirmek için kullanılabilir ve sonuç olarak kişisel deneyimin geliştirilmesine geri dönebilir. Örneğin, birey olarak kadınlar kadın meselelerini destekleyen bir aday belirleyebilir ve kişisel eylemlerini politik arenaya yansıtabilir. Sonuç olarak, aday seçilir ve destekçilerinin iş çevrelerini ve kaynaklara erişimini iyileştirmeye çalışır, politik sonuç kadınların kişisel yaşamlarını etkilemiş olur.

Sekizinci feminist ilke birlik ve çeşitliliktir (Bricker-Jenkins & Hooyman, 1986; Bricker-Jenkins & Lockett, 1995; Hyde, 2008). Birlikte çalışan kadınlar tümü için daha iyi bir yaşam kalitesine erişebilirler. Birliklerini muhafaza etmek için kadınlar birbirlerinin farklılıklarını kabul etmelidirler. Çeşitlilik bir güç kaynağı olarak görülür.

Feminist kuramlardaki dokuzuncu boyut kadınlar yararına olumlu değişimin savunulmasına verilen önemdir (Hyde, 2008). Feminist kuramlar kültürel beklentilerdeki, bireysel hak ve seçeneklerdeki basit özgürlüklerin ötesine geçerler. Feminist çerçeveler eşitliğin sağlanması ve fırsatların herkes için yaratılması için yapısal ve tutumsal değişiklik yapılmasını vurgularlar. Ayrıntılı Bakış 3.1’de bu dokuz kavrama yapılan

AYRINTILI BAKIŞ 3.1

Feminizmde Çeşitlilik

Hyde (2007) feminist kuramlar arasında beş temel yaklaşımı kategorize etmektedir. Ne var ki bu kategorilerin yalnızca sizi bu meselelerdeki düşünmeye teşvik etmek üzere sunulduğunu unutmayın. Gerçekte, her birey bu ve diğer birçok perspektifin karışımı olabilecek şekilde kendi görüşüne sahip olabilir.

“Liberal feminizm kadınların erkeklerle eşit hak ve olanaklara sahip olması gerektiğini savunur (Hyde, 2007, s. 75). Bu, Amerikan toplumunun “herkes için adalet ve özgürlük” içeren pozitif değerler üzerinde, sağlam bir temele sahip olduğunu savunan nispeten iyimser bir görüştür” (Hyde, 2007, s. 75). Öte yandan liberal feminizm cinsiyet temelindeki eşitsizliğin kadınlar için var olduğunu da kabul eder: Bu nedenle, kadınlar için gerçek eşitliği hedefleyen yasal, sosyal ve eğitimsel haklar için mücadele sürdürülmelidir. Ulusal Kadın Örgütü (NOW) genel olarak liberal feminist bir perspektifi benimser.

Liberal feminizm tarafından ele alınan meselelerden bazıları işyerinde ücret eşitliği (örneğin, kadınların erkeklerden çok daha az kazanmasına karşı), cinsiyet ayrımı (örneğin, kadınların daha az maaşlı ücretli işlerde çalışması) ve cam tavanın kırılmasıdır (bunun anlamı, yetki sahibi kişilerin kadınların daha yüksek statüye gelmesini engelleyen psikolojik algıya sahip olmaları ve bu yönde karar almalarıdır). Liberal feminizmin üzerine eğildiği bir başka mesele aile ortamında kadınların ve erkeklerin rolüdür (Lorber, 2010). Eğer erkekler ve kadınlar eşitse, bu alanda ne ölçüde eşit sorumluluk üstlenmelidirler?

“Kültürel feminizm kadınları erkek-

lerden ayıran özel, kendilerine özgü nitelikleri olduğunu savunur” (Hyde, 2007, s. 75). Bu, kadınlarla erkekleri insan olduğu için özünde aynı gören liberal feminizme zıt bir görüştür. Kültürel feminizm, “yetiştirme, bağlılık ve sezgi” gibi, tipik olarak kadınların taşıdığı olumlu niteliklere daha fazla önem verir (Hyde, 2007, s. 75). Amaç eşit fakat farklılık temelinde saygı, güç ve takdire ulaşılmasıdır.

Marksist ya da sosyalist feminizm “kadınların ezilmesini ezen-ezilen ilişkisinin sonuçlarından bir tanesi olarak görür”, kadınlar kapitalist toplum tarafından değersizleştirilen çeşitli sınıflar arasındadır (Hyde, 2007, s. 76). Bu değersizleştirme gücü elinde bulunduranlara hizmet eder. Örneğin, kadınlarla erkeklerin kazandığı ücretlerin arasındaki önemli farkı düşünün (9. Bölüm’de daha ayrıntılı tartışılmıştır). “Sekreterlerine, su tesisatçılarına ödediği kadar ödemek zorunda olsaydı ortalama Amerikan şirketine ne olurdu? (Her iki iş de lise eğitimi ve belirli ölçüde el becerisi ve diğer yetenekleri gerektirmektedir)” (Hyde, 2007, s. 76). Marksist feminizm mevcut kapitalist sistemin zenginliğin ezilen nüfus arasında yer alan kadınlar da dahil olmak üzere sınıflar arasında daha eşit dağıtılabileceği şekilde tümünden dönüştürülmesini amaçlamaktadır.

Marksist feminizm “kapitalizmde kadınların sömürülmesine karşı iki çözümü savunmaktadır: Ev işinin ücretlendirilmesi ve çocuk ve kadınlara devlet desteğinin sağlanması” (Lorber, 2010, s. 48). Bu, evde çalışan kadınların yaptığı işin, tıpkı ev dışında çalışanların yaptığı gibi bir iş olduğunu öngörmektedir (Lorber, 2010).

Radikal feminizm “liberal feminizm ve kültürel feminizmi kadınların ezilme nedenleri ve bunu nasıl sonlandırabilecekleri konusunda tamamen fazla iyimser olarak değerlendirir” (Hyde, 2007, s. 76). Bu açıdan, “erkeklerin kontrolü” kadınlar üzerinde “kendini cinsiyet rolleri, aile ilişkileri, heteroseksüellik ve erkek şiddeti olarak gösterdiği gibi, erkeklerin kontrol ettiği daha geniş bir iş dünyası, devlet, din ve hukuk olarak da gösterir . . . Radikal feministler için kadınların özgürleşmesi patriarkanın ortadan kaldırılmasını ve kadın merkezli bir yaşam tarzının yaratılmasını gerektirir” (Kirk & Okazawa-Rey, 2010, s. 12). “Kolektif siyasi ve toplumsal eylem önemlidir. Toplumsal kurumların değiştirilmesinin zorluğuna bağlı olarak, radikal feministler kimi zaman kadınların erkeklerin baskısı olmadan çalıştığı ve bir araya gelebildiği ayrılıkçı toplulukları savunurlar” (Hyde, 2007, s. 76).

“Postmodern feminizm sosyal eylem yerine üniversitelerde araştırma ve düşüncüyü reforme etmeye çalışan bir akademik harekete odaklanmaktadır” (Hyde, 2007, s. 76). “Özellikle de insanların nasıl bildiği sorusu olan epistemoloji sorununa odaklanmışlardır. Doğruyu ve gerçekliği nasıl biliyoruz?” (Hyde, 2007, s. 76). Postmodern feminizme göre “cinsiyet ve cinselliğin yerine getirilen bir roldür, bireyler kendi amaçlarına uygun olarak masküler ve feminen özellikleri sergilerler. Erkekler kadın kostümüne, kadınlar da erkek kostümüne bürünebilirler. Postmodern feminizm tıpkı giysiler gibi, cinsellik ve cinsiyetin takınılabileceğini, çıkarılabileceğini ve dönüştürülebileceğini savunur” (Lorber, 2010, s. 195).

Lorber (2010) açıklıyor:

Postmodern feminizm toplumların cinsiyet hakkında herhangi bir zamanda

(bugün ve geçmişte) yarattığı inançları sorgulamaktadır. Yalnızca sanat, edebiyat ve kitle iletişim değil, fakat sosyal grup tarafından üretilen herşey, gazeteler, siyasi duyurular, dinsel ayinler, birer metindir. Bir metnin söylemi neyi söylediği, neyi söylemediği, neyi ima ettiğidir (kimi zaman altmetin olarak da tanımlanır).

Tarihsel ve toplumsal bağlam, metnin üretildiği maddi koşullar metnin söyleminin birer parçası haline gelir. Eğer bir film ya da bir gazete muhafazakar değerlerin ya da baskıcı bir siyasi rejimin koşullarında üretiliyorsa, söylemi açıklık ve toplumsal değişim zamanlarının söyleminden farklı olacaktır. Parayı kimin verdiği, yaratıcı işi kimin yaptığı ve yönetim işini kimin üstlendiği, bunların hepsi metnin hedef kitlesine ilettiği üzerinde etkilidir. Asıl takipçiler niyetlenenden oldukça farklı anlamlar çıkarılseler de, kendisine yansıtılan hedef kitle de aynı zamanda metni şekillendirir. Yapisöküm metindeki tüm bu yönlerin didiklenmesi sürecidir. (ss. 268-269)

Yapisöküm herhangi bir inanç sistemine uygulanabilir. Bir anlamda bir eleştirel düşünce biçimidir. Yapisöküm belirli bir sıklıkta, eğilimde veya veri olarak adlandırılan şekliyle sunulan anlamların ve varsayımların analizini içerir. Fenomenin nesnel olarak nasıl temsil edildiğine ve yansıtıldığına değil, fenomenlerdeki sosyal, politik ve ekonomik bağlamın öznel olarak nasıl yorumlandığına odaklanır.

Lorber (2010) şöyle devam ediyor:

Dizi filmler ve aşk romanları kadınlar tarafından “okunur” . . . aksiyon filmleri ve savaş romanları erkek okuyucuların işidir. Postmodern feminizm filmlerde, videolarda, televizyonda, popüler müzikte, reklamlarda –yetişkinlere, gençlere veya

çocuklara yönelik olsun- ve aynı zamanda resimlerde, operalarda, tiyatro temsillerinde, balede ve olimpiyatlarda görülen cinsiyet temsiliini söker. Tüm bunlar açıkça ve bilinçaltında bize erkek ve kadın bedenleri, cinsel arzu ve cinsiyet rolleri hakkında bir-şeyler söyler. Terk eden bir erkekle ilgili romantik bir şarkı heteroseksüelliği yüceltir. Bu söylemler cinsiyet ve cinsellikle ilgili altta yatan söylemleri sorgulamaksızın bizim dünya hakkındaki düşüncelerimize etki eder. İş, evlilik, çocuk sahibi olmayla ilgili onaylanmış tercihleri bunları normal göstererek, ödüllendirerek ve "mutsuz sona" götüren şeyi onaylayarak teşvik eder.

Metinlerde, açıkça görülenin yanında, altta yatan anlamı ortaya çıkararak postmodern yapı söküm mesajları ortaya serer. Onları kabul edebilir veya reddedebiliriz, kendi amaçlarımız doğrultusunda kullanabiliriz. Trans bireylerin anıları ve hayat hikayeleri, gey erkeklerin ve lezbiyen kadınların etkinlikleri, medyada gösterildiğinde farklı bir söylem yaratır. (s. 269)

Feminizmin sorunlarıyla ilgili bir başka perspektif ise tüm kadınların bir araya gelmesidir. Lezbiyenlerin, beyaz kadınların ve farklı renklerden kadınların karşılaştıkları sorunlar ne ölçüde aynıdır? Bazıları çeşitli feminist perspektifleri beyaz kadınlar dışındaki grupların yaşadığı sorunlara daha

az önem vermekle eleştirmiştir (Hyde, 2007; Lorber, 2010). Feminist araştırma ve düşünüşteki daha yeni eğilimler insan koşullarının daha geniş bir perspektifte ele alınmasıyla ilgilidir (Hyde, 2007; Lorber, 2010). "Farklı ırksal etnik grup, sosyal sınıf, din, milliyet, yerleşim ve mesleklerdeki kadın ve erkeklerin" karşılaştırılması geleceğin eğilimidir (Lorber, 2010, s. 306). Diğer renklerden kadınların sorunlarının, cinsiyet rollerinin ve kültürel beklentilerinin çalışılmasına özel olarak ihtiyaç vardır (Hyde, 2007). Bunun yanında, daha fazla araştırma "kadınlardaki ruhsal denge problemlerine, özellikle de, depresyon, anksiyete, alkolizm ve yeme bozukluklarına odaklanmalıdır, çünkü bunların hepsi de sık görülmektedir. Neyin depresyona yol açtığını ve onu önlemek için ne yapabileceğimizi bilmemiz gerekiyor (örneğin, çocuk bakma pratiğinin, okul politikasının, kadınlara karşı şiddetin ve aile rollerinin değiştirilmesi [Hyde, 2007, s. 486]).

Feminist kuramların gelişimi du-
rağan değildir. Dinamik, hızla gelişen araştırma ve düşünceler kadınların cinsiyet rollerine, sorunlara, özelliklere ve baskıya odaklanmaktadır.

farklı vurgular üzerinden feminist kuramlardaki çeşitlilik üzerinde durulmaktadır.

Etik Soru 3.1

Feminizme çeşitli yaklaşımlar konusunda sizin görüşünüz nedir? Kadınlara ve erkeklere karşı muamelede adil olan nedir? Mevcut durumu düzeltmek için, eğer mümkünse, sizce ne gibi adımlar atılabilir?

Feminist Kimlik Gelişimi

İnsanlar nasıl feminist olurlar? Kadın çalışmaları derslerindeki öğrencilerin çalıştığı konulardan biri de elbette feminist olma temelindedir. Bu tür derslere katılım, hem kadınlara hem de erkeklerle yönelik tavır ve algıları değiştirici etkide olsa da, asıl olarak kadınlar üzerinde daha etkilidir. Kadınlarda ortaya çıkan feminist kimliğin beş aşaması vardır (Bargad & Hyde, 1991; Hyde, 2002; Hyde, 2007, s. 487):

1. Edilgen kabullenme. Bu aşamada kadınlar cinsiyet sorunu ve ezilme üzerine eleştirel olarak düşünmezler. Herşeyi olduğu gibi edilgen biçimde kabul ederler.
2. İfşa. Bu aşamada “İşte!” deneyimi yaşanır, aslında kadınlarla erkekler arasında eşitsizlik vardır. Kadın sorunlarıyla yüzleşmeye başlar ve ezilme üzerinde daha fazla düşünür. Bu aşamadaki genel tepkiler erkeklerle karşı öfke ve küskünlük hissidir.
3. İç içe geçme. Bu aşamada kadınlar duygusal olarak diğer kadınlarla bağlantı kurarlar ve birbirlerinden destek alırlar. Kadın kimliğinde kendini daha güçlü hissetmeye başlarlar.
4. Sentez. Artık kadın “pozitif feminist kimliği” edinmeye başlar ve cinsiyet rolü farklılıklarına odaklanır. Bir kadın olarak kendini daha fazla dinlemeye başlar ve artık erkeklerle hınç duymaz. Bunun yerine, birey olarak diğer erkeklerle olan ilişkisini gözden geçirir.
5. Etkin sorumluluk. Bu aşamada, kadının feminist kimliği kesin bir şekilde yerleşir. Kendine olan güvenini diğer kadınlar yararına eşitsizlikleri, baskıyı ve kadın meselelerini ele almak için kullanır.

Kuramın Sosyal Hizmetle İlişkisi Hakkında Eleştirel Düşünmek

İnsan davranışıyla ilgili, bireylerin nasıl işlevde bulunduğunu anlamamızı sağlayan psikoloji kuramlarını gözden geçirdik. Bu kısımda ise kuramların sosyal hizmet uygulamasıyla ilişkisi üzerinde durulacaktır.

Aydınlatıcı Bilgi 3.2’de kuramın değerlendirilmesine yönelik bir yaklaşım öne sürülmektedir.

1. Bölüm’de, kuram ya da kavramsal çerçeve terimini bazı gözlemlenebilir yinelenmeleri ya da eğilimleri açıklayan tutarlı ilkeler, kavramlar ve düşünceler bütünü olarak tanımlamıştık. Aslında, kuram insanların dünyayı algılamasında bir yol sunar. İnsanların gördüklerini aydınlığa kavuşturmasında ve anlamlı hale getirmesinde rol oynar. Benzer şekilde, şeylerin nasıl ve neden olduğu gibi olduğunu ve yürüdüğünü anlamaya yardımcı olur. Farklı farklı kuramlar farklı açıklamaları anlamamızı sağlar.

Örneğin, insan davranışının nedenlerini açıklama çabasında sistemler kuramıyla tıbbi kuram arasındaki farkı düşünelim. 1920’lerden 1960’lara kadar sosyal hizmet programları insan davranışında tıbbi model yaklaşımını benimsemiştir. Sigmund Freud tarafından geliştirilen tıbbi model, müracaatçıları “hastalar” olarak görür. Sosyal hizmet uzmanının görevi hastanın problemiyle ilgili ilk tanıyı koymak ve ardından tedavi uygulamak üzere hizmet sunmaktır. Hastanın problemlerinin hastanın içinde olduğu düşünülür.

Tıbbi model duygusal ve davranışsal problemleri “akli hastalıklar” olarak görür. Bu tür problemleri olan insanlara şizofrenik, psikotik, manik-depresif ya da deli gibi tıbbi etiketler yapıştırılır. Tıbbi yaklaşımın taraftarları rahatsızlığı olan insanın aklının bazı genel bilinmeyen, içsel durumlarla ilgili, kişideki muhtemel nedensel etkenlerden etkilendiğini düşünürler. Genetik yatkınlık, metabolik bozukluklar, enfeksiyonel hastalıklar, içsel çatışmalar, savunma mekanizmalarının bilinçaltı kullanımı ve erken travmatik deneyimler duygusal durumu etkileyerek gelecekteki psikolojik gelişimi engeller.

1960’lı yıllarda sosyal hizmet tıbbi

AYDINLATICI BİLGİ 3.2

Eleştirel Düşünce ve Kuramın Değerlendirilmesi

Kuramın Değerlendirilmesi

Kuramın değerlendirilmesinde birçok yol söz konusudur. Bu kısmen, kuramlar bahçe düzenlemeden zeki uzaylıların var olup olmadığına kadar hemen her alanla ilgili olabilmesi nedeniyledir. Burada, kuramların değerlendirilmesinde dört temel yaklaşım sunulacaktır. Bu yaklaşımlar metin boyunca çeşitli kuramlara uygulanabilir ve önem sırasına göre sunulmamaktadır. Farklı kuramlar en iyi nasıl değerlendirilebileceklerine göre farklı düzen ve vurguları gerektirebilir.

1. *Kuramın müracaatçının durumuna uygulanmasının değerlendirilmesi.* Kuram hangi açılardan sosyal hizmetle ilgilidir? Hangi yollardan kuram müracaatçının durumu hakkında düşünülmesinde ve yardımcı olunmasında işe yarar? Örneğin, gorillerin çiftleşme düzenleri hakkındaki bir kuramın herhangi bir pratik duruma uygulanması çok zor olabilir. Ne var ki, kişiler arası çekimin nasıl gerçekleştiği hakkında fikir yürüten bir kuram çok çekingen, yalnız bir ergenin ciddi iletişim problemlerinin çözülmesinde yardımcı olabilir.
2. *Araştırmayı destekleyen kuramların değerlendirilmesi.* Araştırma genellikle tekil, bilinmeyen ya da kafa karıştıran bulgularla ilgilidir. Örneğin, belirli bir araştırma projesinde yer alan insanların örnekleme son derece küçük olabilir. Bu şekilde, sonuçlar asıl olarak tesadüfi olacaktır. Ya da örneklem tüm nüfusu doğru bir şekilde yansıtmıyor olabilir. Böylece, sonuçlar yalnızca çalışılan örnekleme uygulanabilecek fakat başka kimsede uygulanamayacaktır. Bir yandan, herhangi bir araştırmanın bir veri meydana getirdiğini öne sürerken dikkatli olunmalıdır, diğer yandan, yapılan daha fazla çalışma birbirini destekliyorsa

(ya da bizi bir veriye yaklaşıtıyorsa) veri gelişmeye başlayabilir.

Bir defasında bir öğrenci ders kitabı hakkında bana yakınmıştı. Yazarın son derece çelişkili “veriler” –gerçekte araştırma bulguları– sunarak kafasını karıştırdığını söylemişti. Bu tür çelişkilerden nefret ettiğini ve yazarın kendisine neyin veri olup olmadığını söylemesini istediğini söyledi. Ona, dünyanın bu şekilde olduğunu düşünmediğimi söyledim. Bazen belli bir konuda uzlaşma sağlansa da, açık bir ayrım yapılması mümkün değildir. Veriler sahip olduğumuz sınırlı bilgi temelinde gerçeğe en yakın tahminimizi içerir. Örneğin, insanlar birisi çıkıp yuvarlak olduğunu bulana dek dünyanın düz olduğuna inanıyorlardı. Birisi kutup ışıklarının güneş radyasyonunun dünyanın iyonosfer tabakasının etkisi olduğunu bulana dek, bunların güneş ışığının kutuplardaki yansımaları olduğu düşünülüyordu.

Araştırma kuramların gerçeği yansıtmayı yansıtmadığının anlaşılmasında yararlı olabilir. Bir başka deyişle, araştırma belirli bir kuramın ne kadar doğru ve kullanışlı olduğunu ortaya çıkarabilir. Düşünmemizi ve çalışmamızı yönlendirecek kuramlara ihtiyacımız vardır, böylece araştırma kaynaklı uygulamaları yürütebiliriz.

Bunun yanında, bir kuramı desteklerken araştırmanın değerlendirilmesinde en az iki problem söz konusudur. İlk olarak, ilgili araştırmanın tümüne ya da büyük bir kısmına erişiminiz olmayabilir. Araştırma bulguları (genellikle veri olarak yorumlanan) bilimsel yayınlarda binlerce sayıda yer alıyor olabilir. İkincisi, kafanızdaki bir kuramı doğrulamada kullanılabileceğiniz spesifik verileri elde etmeye

yönelik hiçbir araştırma yapılmamış olabilir.

3. **Kuramın sosyal hizmet değerleri ve etiklerle ölçüde uyduğu değerlendirilmesi.** Kuram sosyal hizmetin amacıyla uyuşan belirli bir varsayımı barındırıyor mu? Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) Etik Kodları'na göre, "sosyal hizmet uzmanlığının öncelikli görevi insanın refahını arttırmak, zayıf, ezilen, yoksul insanların güçlendirilmesine özellikle ilgi göstermektir" (NASW, 2008).

Bir kuramın nasıl profesyonel etiği destekleyebileceği veya ona karşı gelebileceğinin örneği sosyal hizmet uzmanlarının "kültürel ve etnik çeşitliliğe karşı hassas olması, ayrımcılık, baskı, yoksulluk ve diğer sosyal adaletsizlik biçimlerinin engellenmesine yönelik çaba göstermesine" dair etik standarttır (NASW, 2008). Bir kuramın bir grup insanı doğuştan daha zeki ele aldığını düşünün. Bu kuram açıkça profesyonel değerlerle çelişecektir. Bu nedenle, sosyal hizmet uzmanları tarafından kullanılmamalı ve desteklenmemelidir.

Bir başka örnek kadınların çok duygusal, değişken ve entelektüel yetiden yoksun olduğu, bu nedenle seçme ve seçilme hakkının verilmemesi gerektiği kuramıdır. Bu kuram 1920'ye kadar kamu hizmetlerinde bulunan erkeklerin çoğunluğu tarafından savunulmuştur. Kadınlar uzun bir mücadelenin ardından sonunda oy haklarını elde etmişlerdir. Bu kuram da, profesyonel değerler ve etiklerle açık bir karşıtlık içerisinde.

Bir başka kısımda psikolojik kuramlar değerlendirilirken insan çeşitliliğine hassasiyet gösterilmesi ele alınmaktadır. Bu ayrıca bu süreçte yararlı olabilecek çeşitli kavramları ortaya atar.

4. **Diğer alternatif kuramların varlığının ve geçerliliğinin değerlendirilmesi.** İlk üç değerlendirme kistasına alterna-

tif daha iyi kuramlar var mıdır? Eğer varsa, hangi kuramlar değerlendirme ve uygulamada esas alınmalıdır?

Tıbbi model ve sistemler kuramı daha önce karşılaştırılmıştı. Sosyal hizmet uzmanlığı bugün insanların onur ve haklarına saygıda ve etkin değişim, baskının azaltılması ve toplumsal koşulların iyileştirilmesinde daha iyi bir perspektif sunan sistemler kuramını benimsemektedir.

Kimi durumlarda iki ya da daha fazla kuram temel benzerliklere sahip olacaktır. Sistemler kuramıyla ekolojik kuramlar arasında, 1. Bölüm'de ele alınan karşılaştırmayı hatırlayın. Her iki yaklaşım da dünyanın nasıl analiz edilmesi ve neyin vurgulanmasıyla ilgili çerçeveler sunmaktadır. İlgili kavramların birçoğu benzer ya da özdeştir. Ekolojik modelin sistemler kuramının bir dalı olduğu sonucuna varmıştık. Bu metinde sistemler kuramı perspektifi benimsenmekte, bununla birlikte bazı ekolojik kavramlar da dahil edilmektedir. Hem sosyal çevre hem de başa çıkma ekolojik kavramlardır. Bu nedenle, sosyal hizmet bağlamında dünyanın değerlendirilmesinde en iyi çerçeveyi sunan kuramların bir kombinasyonu birçok kez yürürlüğe konabilir. Tüm sosyal hizmet uzmanları kuramsal çerçeveyi veya çerçeveler kombinasyonunu pratik içeriğe en iyi uyacak şekilde belirlemeye ihtiyaç duyar.

Diğer zamanlarda, hiçbir kuram mükemmel uygulanabilirlikte olmayacaktır. Muhtemelen siz de müracaatçılarınla çalışmalarınızda bir iki kavramın anlamlı geldiğini göreceksiniz. Mükemmel kuram arayışı mükemmel veri arayışına benzer. Mükemmeliğe ulaşmak son derece zordur. Bu nedenle, kuramların değerlendirilmesinde esnek olunmalıdır. Müracaatçılarınla çalışırken hangi kavramların belirli bir kuramda en fazla geçerliliği olduğuna karar vermelisiniz.

modelin kullanılabilirliğini sorgulamaya başlamıştır. Çevresel etkenlerin müracaatçının problemlerinde en az içsel problemler kadar etkili olduğu gösterilmiştir. Ayrıca, araştırmalar psikanalizin muhtemelen müracaatçıların problemlerinin tedavisinde etkisiz olduğunu göstermiştir (Stuart, 1970). Sosyal hizmet en azından kısmen bir reform yaklaşımına doğru kaymıştır. Reform yaklaşımı sistemlerin müracaatçı yararına değiştirmeye çalışır. Yoksulluğu önleyici programlar sistemleri müracaatçılar yararına değiştirme çabalarının örnekleridir.

Geçmiş yıllarda, sosyal hizmet giderek sistemler yaklaşımının müracaatçıların çevresindeki dünyayı algılamada kullanılması üzerinde odaklanmışlardır. Bu yaklaşım insanlar ve sosyal çevreleri arasındaki işlevsel etkileşimleri vurgulayarak tedavi ve reformu bir araya getirmiştir. İnsanlar mikro, mezo ve makro çevrelerle sürekli bir ilişki halinde düşünülmüşlerdir. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıyı suçlamak yerine onun çevresindeki nedenleri ve çözümleri araştırmaya başlamışlardır. Örneğin, işsiz ve aşırı yoksul bir insanı düşünün. Sistemler perspektifinden hareket eden bir sosyal hizmet uzmanı durum-içinde-müracaatçıyı değerlendirecektir. Bu uzman yalnızca müracaatçının problem ve yeteneklerini değil, ayrıca onu etkileyen birden fazla sistemle etkileşimini değerlendirecektir. Kişinin ihtiyacı olan iş becerilerini sağlaması için ne tür hizmetler mevcuttur? Aynı sürede hangi barınma olanakları vardır? Çevredeki makro sistemin hangi yönleri yüksek işsizlik ve yoksulluk oranlarına katkıda bulunmaktadır? Bu ihtiyaçları karşılamak için ne tür hizmetler geliştirilmelidir?

Bunun aksine, tıbbi model, iş bulmaya yönelik daha iyi bir tutum geliştirmesinde danışmanlık ederek, müracaatçıyı iyileştirmesi veya “düzeltmesi” için uzmanı yönlendirir. Bunun altında bireyin mikro sisteminin bir şekilde yanlış olduğu varsayımı yatmaktadır.

Böylece, kuram sosyal hizmet uzmanlarının insanlara nasıl yardım edeceğini belirlemesinde yardımcı olur. Bu metin boyunca, insan gelişimi ve davranışının çeşitli yönleri konusunda geniş bir kuramlar yelpazesine yer verilecektir. Çoğu zaman bu kuramların uygunluğu değerlendirilecektir. Sizin de gelecekteki bir sosyal hizmet uzmanı olarak kuramları nasıl değerlendireceğinizi ve uygulamada kullanmayı öğrenmeniz beklenmektedir. Aydınlatıcı Bilgi 3.2 bunun nasıl yapılacağı konusunda bazı öneriler getirmektedir. Ayrıntılı Bakış 3.2’de ise kuramların değerlendirilmesinde çeşitliliğe karşı duyarlı olunmasının önemi vurgulanmaktadır.

Bilişsel Gelişim: Piaget

İnsanların düşünme ve anlama kapasitelerini nasıl geliştirdikleriyle ilgili kuramlar ve kavramsal çerçeveler de söz konusudur. Bilişsellik bilgiyi edinme, işleme, depolama ve sonunda gerektiği yerde kullanma yetilerini içerir. Bir başka deyişle, bilişsellik düşünme ve öğrenme yetisiyle ilgilidir. En fazla tanınan bilişsel kuramcı muhtemelen Jean Piaget’dir. Piaget (1952) insanların bebeklikten yetişkinliğe gelişimi boyunca nasıl düşüneceklerini öğrenirken çeşitli aşamalardan geçtiklerini öne sürmüştür. İnsanların bilişsel ve düşünme yetilerini geliştirme aşamalarını dikkate alan kuramı, kendi çocuklarının gelişiminin dikkatle gözlenmesinden türetilmiştir.

Piaget hemen tüm insanların nasıl düşüneceğini aynı aşamalardan geçerek öğrendiğini kabul etmiştir. Bebeklik ve erken çocukluk aşamasında, düşünme son derece basit ve somuttur. Çocuklar geliştikçe, düşünme ilerler, daha karmaşık ve soyut hale gelir. Bilişsel gelişimin her aşaması bir bireyin düşünmesinin belirli ilke ve yolları ile karakterize olur.

Aşağıdaki örnek bu değişimlerin nasıl gerçekleştiğini betimlemede oldukça iyi bir iş çıkarmaktadır. Piaget çalışmalarında farklı yaşlardaki çocuklara içi sıvı dolu iki cam kap gösterecektir. Kapların boyutları özdeştir ve eşit miktarda sıvı içermektedirler (bkz. Şekil 3.2). Çocuklar kaçınılmaz olarak her kabın aynı miktarda sıvı içerdiğini kabul edeceklerdir. Piaget ardından kaplardan birindeki sıvıyı daha uzun ve dar olan bir kaba dökecektir. İlginç bir şekilde, çocukların altı yaşına değin genellikle sıvının miktarı aynı kalsa da uzun olan kapta daha fazla sıvı olduğunu söylediklerini tespit etmiştir. Yaklaşık altı yaşındaki veya üzerindeki çocuklar ise farklı boyutları olmasına rağmen, her iki kabın da aynı miktarda sıvı içerdiğini belirtmişlerdir. Sonraki araştırmalar deneyin sonuçlarının çeşitli ortamlardaki ve uluslardaki çocuklarda aynı olduğunu göstermiştir.

Bu örnek farklı bilişsel aşamadaki çocukların problemi nasıl kavradıklarını göstermiştir. Daha küçük çocuklar hangi camın daha fazla sıvı içerdiğini belirlerken görsel algılarına güvenirken, daha büyük çocuklar ise problem hakkında daha fazla mantıksal düşünüş geliştirebiliyorlardı. Sıvının nasıl farklı biçimler alabildiğini ve aynı miktarın kabın şekline göre farklı görüneceğini düşünebiliyorlardı. Daha büyük çocuklar daha yüksek, soyut bir bilişsel aşama sergilemiştir. Maddenin diğer yön-

leri aynı kalırken (örneğin, miktar) bir yönüyle (örneğin, şekil) değişebileceği düşüncesine dayanan bu kavrama korunum denir.

Kişinin bilişsel gelişim aşamalarıyla ilgili fikir ve kavramları organize eden bu düşünce yollarına şema denir. Bir insan dünyayı her aşamada giderek daha soyut bir zeminde algılar. Bir başka deyişle, kişinin bilişsel gelişim aşamalarına göre çevrenin farklı yönleri öne çıkar.

Piaget'nin hipotezine göre tüm insanlar aynı bilişsel aşamalardan geçerler. Bir birey kesintisiz olarak bu şekilde ilerler. Bir başka deyişle, bir çocuk bir sabah uyanıp, aniden "Tamam, artık işlemsellik öncesi gelişim evresindeyim!" demez. Bunun yerine, çocuklar bir aşamadan diğerine yumuşak ve kesintisiz bir geçişle tedricen ilerlerler. Her aşama bir diğerinin temeli ya da ona hazırlıktır. Üç diğer önemli kavram, adaptasyon ve akomodasyondur.

Adaptasyon çevresel koşullara uyum sağlama yetisini niteler. Çevreye uyum sağlamak ve hayatta kalabilmek için gerekli değişim sürecini içerir. Piaget adaptasyonun asimilasyon ve akomodasyon olmak üzere iki sürecin bileşimi olduğunu söylecektir.

Asimilasyon yeni bilgiyi alma ve düşünce yapısında veya şemasında bütünleştirmeyi tanımlar. Bir başka deyişle, bir kişi yeni bir durum, olay, bilgiye maruz kaldığında, bilgi ve düşünce bilinç aşamasında alınmakla kalmaz, ayrıca yeni bir düşünce biçiminde bütünleştirilir. Bilgi, sonrasında problem çözme durumlarında kullanılabilecek şekilde depolanır.

Örneğin, küçük çocukların cam kaplardaki sıvı miktarını gözlemlediği duruma geri dönelim. Daha küçük olan altı yaş altındakiler, bilgiyi yalnızca gözlem

AYRINTILI BAKIŞ 3.2

Psikoloji Kuramlarının Değerlendirilmesinde Farklılıklara Karşı Duyarlı Olunması

Gelişimsel psikoloji kuramları genellikle insanların yaşamları boyunca geçirdikleri aşamalara odaklanır. Bu tür kuramlar ayrıca bu aşamalarda neyin normal olup olmadığı sorununa yönelmiştir. Psikoloji kuramlarını değerlendirirken karşılaşılan bir sorun da insan gelişiminin yapılandırılmasındaki katı tutumdur. Gerçekte, insanlar yaşamları boyunca farklı dünyaları deneyimlerler. Deneyimleri “ırk, etnisite, sosyal sınıf ve cinsiyet sosyalizasyonuna” göre değişiklik gösterebilir (Devore & Schlesinger, 1999, S. 64). Bir kadın, kadın olmakla ilgili değişkenler nedeniyle farklı bir yaşamı deneyimleyecektir. Asya kökenli bir Amerikalı da aynı koşullarda Kuzey Amerika kökenli bir Amerikalıya göre farklı tür muamele ve sorunlarla karşılaşacaktır. Bu nedenle, insanların belirli gruplara üye olmaları veya diğer özellikleri nedeniyle oluşabilecek büyük değişikliklere karşı duyarlı olunmalıdır.

Son on yıllarda, sosyal hizmet müracaatçıları ve onların dünyasını daha az katı, çeşitliliğe ve bireysel farklılıklara karşı daha açık fikirli bir perspektiften görmeye başlamıştır. Alan “kadınların gelişiminde, rollerinde ve özgün deneyimlerinde, Afro-amerikanların, Latinlerin, Asyalıların, diğer renklerden insanların ve gey ve lezbiyenler gibi baskı gören grupların özelliklerinde, güçlü yanlarında ve başa çıkma stratejilerinde yeni perspektifler geliştirmeye” çalışmakta, bunun yanında güçlendirme gibi ilkeleri de dahil etmektedir (Goldstein, 2008). Biz sosyal hizmet uzmanlarına düşen insanların farklı perspektiflerine ve ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmaktır. İnsanların nasıl davranması gerektiği konusunda katı varsayımlar temelinde değer yargıları geliştirmemeliyiz. Bunun yerine, insan davranışı ve farklılıkları takdir etme konusunda esnek bir düşünce tarzı benimsemeliyiz.

İnsanların yaşam boyunca gelişimi önceden belirlenmiş kesin dönemler, insanın yaşına bağlı sınırlarda çok daha fazlasıdır. Yaşam aşamaları ve koşulları daha çok çevreyle ilgili birçok etkileşimin bütünsel sonucu olarak görülmelidir. Devore ve Schlesinger (1999) geçiş noktalarının bireyin kendi yaşamına bağlı olarak (ırk, etnisite, sınıf, cinsiyet, cinsel yönelim ve engellilik gibi değişkenler) ne kadar farklı deneyimlenebileceği üzerinde durmuşlardır. Yaşam yolunu yedi geçiş noktasına ayırmışlardır: Giriş, çocukluk, ergenlik, ilk yetişkinlik, yetişkinlik, geç yetişkinlik ve yaşlılık (ss. 68-69). Farklı özelliklere ve kökenlere sahip insanlar geçişleri farklı yollardan yaşayabilir.

Örneğin, çocukluk geçiş aşamasında, çocukların psikolojik profilleri ebeveynlerinin ve etraflarındaki insanların düşünceleri tarafından biçimlendirilir. Bu sosyal bağlam da kültürün bir ürünüdür. Berk (2008a) şöyle bir örnek vermektedir:

Kültür duygusal öz-düzenlemeye etki eder. Çarpıcı bir örnekte, araştırmacılar Nepal’in kırsal bölgesinde iki kolektivist [grubun çıkarını bireyinkinden üstün tutan] alt-kültürün çocukları üzerinde çalışmışlardır. Duygusal içerikli hikayelere verilen tepkilerde (agresiflik ve ebeveynin adaletsiz ceza uygulaması gibi) Hindu çocukları kızgın hisseceklerini fakat duygularını maskeleyemeye çalışacaklarını söylemişlerdir. Budist çocuklar ise tam aksine durumu öfke duymayacakları şekilde yorumlamışlardır. Yalnızca “olsun” diyeceklerini, “Neden kızayım? Olan olmuş” diyeceklerini belirtmişlerdir. Bu farklılığa bağlı olarak, Hindu anneleri çoğu zaman çocuklarına duygularını nasıl kontrol edeceklerini öğrettiklerini bildirmiş, Budist anneler ise dinlarının sakin, huzurlu bir eğilimde olmaya önem verdiğini belirtmişlerdir (Cole & Tamang 1998; Cole, Tamang & Shrestha, 2006). Her iki Nepalli grupla

karşılaştırıldığında, Amerikalı çocuklar butür durumlarda öfkelerini sözlü olarak iletmektedir, örneğin adaletsiz bir cezaya karşı şöyle cevap vermişlerdir: “Eğer kızgın olduğumu söylersem, benim canımı yakmayı durduracaktır!” (Cole, Bruschi & Tamang, 2002). Bu cevabın Batının kişisel haklar ve ifade üzerine eğilen bireyci vurgusuna dikkat edin. (s. 491)

Yaşam yolu farklılıkları ile ilgili diğer örnekler ergen geçiş dönemlerinde de mevcuttur. Farklı ortamlarda farklı deneyimlerle yetişen ergenler yaşamlarını, cinsiyet rollerini ve cinselliği çok farklı şekillerde değerlendirirler. Dişi bir Porto Rikolu ergen kendisinden beklenen rolü annesini ve ailesinin çocuk bakımını gözlemleyerek edinir; diğer yandan genellikle cinsellikten söz edilmez (Devore & Schlesinger, 1999). Kelly (2008) Japon ergen cinselliğiyle ilgili şu yorumda bulunmaktadır:

Japonya’da, cinsellik asgari düzeye indirilmiş ve yüzeysel bir sorumluluk düzeyine indirgenmiştir. Japon gençleri bekarete çok önem verirler. Kürtaj ulaşılabilir olmasına rağmen, gençlerde ve bekar annelerde cinsel etkinlik ABD’ye göre çok az görülür. Japon gençleri genellikle geç ergenlik döneminde, önceki bakır yıllarını telafi edersesine cinsel etkinliğe hızla atılırlar. Evlilik yaşı yükseldikçe, evlilik öncesi gebeliklerin ve bu gebelikler sonucu gerçekleşen zorunlu evliliklerin sayısında da artış görülür. (s. 159)

İlk yetişkinlik geçiş dönemi farklı farklı yaşam yolu deneyimleri sunar. Gençler bu dönemde evlenme veya bekar kalarak kariyerlerini geliştirme seçenekleri arasında kalırlar. Devore ve Schlesinger (1999) şuna dikkat çekiyor:

Genç Yahudi kadınları için... çalışma planlarının uzun zaman önce mesleki çeşitlilikleri ailenin devamlılığı için önem taşıyan büyükanne ve anneler tarafından belirlenmesi geleneği sürer. Yahudi geleneği kadınların çalışmasını daha kolay onaylamaktadır. Günümüzde ise, Yahudi kadınları kendi seçim hakkına sahip olmaktadır. Yahudi eğitim değerleri gelenekseldir, fakat geç-

mişte daha çok erkeklere yöneliktir. Kadınlar artık erkeklerle eşit oranda üniversiteye gitmekte, fakat bu kararı aldıklarında çatışmalar yaşayabilmektedirler. “Genç bir Yahudi kadın olarak ben görev odaklı biriyim, kendimi amaçlarıma, başarılarıma ve kariyerime, fakat aynı oranda da evliliğime adadım. Peki ya çocuklarım? Eğer sorumlu bir anne olacaksam küçük çocuklarımla birlikte evde oturmalıyım.” ... Bu tür etnik ikilemler İtalyan ve Slav genç kadınlar tarafından da paylaşılmaktadır.

Evlü bir genç Navaho kadını geçmişin geleneklerini sürdürmeyi kabullenir. Kocasının evin revidir, fakat anasoyluluğa bağlı olarak [dişi soyunun merkezde olduğu kalıtım mirası] kendisinin de onun kadar, hatta belki de daha fazla aile yönetiminde söz hakkı vardır. Gelenekler ona geniş ailede üstünlük sağlar, dayılar yeğenlerine eğitim ve disiplin verme işini üstlenir. Kadınlar ve erkekler, kız ve erkek kardeşler etnik gerçekliğin sürdürülmesinde rol alırlar. (ss. 77-78)

Burada önemli olan şey, hangi kuram benimsenirse benimsensin, insan davranışının değerlendirilmesinde çeşitliliğe karşı duyarlı olunmasıdır.

Psikoloji kuramlarının ve farklı kesimlere uygulanmasının değerlendirilmesinde önemli olan başka kavramlar da vardır. Bunlar dünya görüşü (Diller, 2011; Lum, 2007), maneviyat (Canda, 2008; Canda & Furman, 2010) ve güçlü yanlar perspektifidir (Kim, 2008; Saleebey, 2009).

Dünya Görüşü

Psikoloji kuramlarının insan davranışına uygulanmasında çeşitliliğe önem verilmesi için yardımcı olabilecek bir başka kavram da dünya görüşü perspektifidir. Dünya görüşü insanların etrafındaki dünyayı algılamaları ve kendilerini bu dünyada konumlandırımlarıyla ilgilidir. Bu algılar, çevrede olup bitenlerin farkında olma, sosyal statü, sosyal roller, yasal haklar, ekonomik statü ve insan yaşamını karakterize eden diğer birçok değişkendir. Dünya görüşü yalnızca “tutum,

değer, görüş ve kavramlardan oluşmaz, ayrıca nasıl düşündüğümüzü, olayları anlamlandırdığımızı, kararlar aldığımızı ve davrandığımızı da belirler” (Sue & Sue, 2008, s. 294).

İnsanların farklı dünya görüşleri olduğunu anlamak günlük varoluşumuzun dar sınırlarının ötesine geçmeyi gerektirir. Bunun anlamı, diğer muhitler, bölgeler, eyaletler ve ülkelere dair açıklık ve farkındalığın geliştirilmesidir. Ayrıca korku ve tiksinti yerine farklılıkların takdir edilmesini gerektirir. Zaten bildiğimiz şeylere inatla sarılmak yerine yeni dünya algılarının bilincimize nüfuz etmesi teşvik edilir. Hayatı alışık olduğumuz gibi yaşadığımızın ötesinde başka birçok yol vardır.

Sue ve Sue (2008) anlatıyor:

Amerika’daki marjinalize olmuş gruplar için, dünya görüşünde son derece etkili olan bir şey aynı zamanda onların toplumda ikincil konumu bulunmasıyla bağlantılıdır. Müracaatçılarıninkilerden farklı dünya görüşlerine sahip olan yardımcı profesyoneller ve bu farkın kaynağının farkında olmayanlar genellikle müracaatçılarına olumsuz özellikler atfederler. Birçok durumda, örneğin farklı renklerden müracaatçılar genellikle terapistlerinininkilerden farklı dünya görüşlerine sahiptirler. Yine de birçok terapist [ve sosyal hizmet uzmanı] kendi koşullandığı değerlere, varsayımlara ve perspektiflere göre hareket ettiğinin kültürel olarak hiç farkında değildir. Bu farkındalık olmasızın, kültürel farklılığın olduğu gruplarda çalışan danışmanlar [ve sosyal hizmet uzmanları] kültürel baskıyla iç içe olabilirler. (s. 294)

Maneviyat

İnsan çeşitliliğinin ve psikolojik gelişimin anlaşılmasında önemi olan ikinci bir kavram da maneviyattır. Maneviyat “kişinin değer, inanç, görev, farkındalık, öznel, deneyim, amaç ve yön duygusu ve kendisinden daha büyük bir güce bir şekilde yönelmesini” içerir (Frame, 2003, s. 3). Manevi alan birçok insanın dünya görüşüne göre organize olduğu önemli bir araçtır.

Manevi boyut bu kişilerin gerçekliğinin

bir parçasıdır. Bu nedenle, maneviyatla ilgili müracaatçılarınızdan ve meslektaşlarınızdan farklı inançlar taşısanız bile, insan davranışını psikolojik bir perspektiften değerlendirmenizde önem taşır.

Manevi inançlar kişiye yaşamı boyunca umut, destek ve kılavuzluk sağlayabilir. Maneviyat 7. Bölüm’de Fowler’ın (1981) yedi inanç aşamasında göre tartışılacaktır. 15. Bölüm’de maneviyat ve bazı büyük dinler ele alınacaktır.

Güçler Perspektifi

İnsan çeşitliliğine karşı duyarlılıkta ve farklı kökenlerden insanların anlaşılmasında kullanılan üçüncü kavram güçler perspektifidir. 1. Bölüm’de güçlendirme kavramları ve güçlü yanlar temelinde sosyal hizmet uygulaması üzerinde durulmuştur. Norman (2005) açıklıyor:

Güçlü yanlar temelinde sosyal hizmet uygulaması insanlardaki güçlü yanlardan yararlanarak müracaatçılara yardımcı olmaya odaklanmaktadır... Potansiyel güçlü yanlar, kültürel değerler ve gelenekler, kaynaklar, başa çıkma stratejileri, aile, arkadaşlar ve duygusal destek ağlarıdır. Geçmişteki başarılı deneyimlerin günümüzdeki problemlerin çözümüyle bağlantılandırılması gerekir.... Müracaatçı geçmiş başarıların tanınmasında ve buna göre çözümler geliştirilmesinde uzmandır. Somut görev ve amaçlara odaklanmak... farklı renklerden insanlarla birlikte çalışmada soyut yöntemlere göre daha fazla kullanışlıdır.

Aynı dili konuşuyor olsak bile, algılarımız ve etkileşimimiz kültürel olarak şekillendirilmiştir. Farklı insan grupları görgü kuralları, el sıkışma, göz teması gibi sözlü olmayan iletişimi kendilerine göre tercüme eder... Kültürler arası iletişimde uzmanlaşma farklı renklerdeki bireyler, aileler, gruplar ve topluluklarla etkin iletişim kurmanın anahtarıdır. Bu, keskin gözlem ve dinleme becerisini, bir o kadar da müracaatçıların kültürel inanç ve gelenekleri-

düzeyinde asimile edecektir. Nesneler ve maddeler yalnızca gözlerine görüldüğü gibidir. Bu çocuklar nesnelerin değiştiğini, bir şekilde farklı bir içeriğe sahip hale geldiğini düşünemez. Bu tür bilgiyi henüz maddenin bazı nitelikleri aynı kalırken diğerlerinin değiştiğini anlayacak şekilde daha yüksek bir mantıksal düşünce aşamasıyla asimile edemezler. Altı yaş ve üzeri çocuklar hemen gözleri önünde olmayan madde ve nesneler hakkında düşünebilirler. Diğer farklı koşul ve durumlar hakkında düşünebilirler.

Akomodasyon çocukların algı ve eylemlerinin daha yüksek, soyut bir bilişsel aşamaya dönüşümünü tanımlayan kavramdır. Çocuklar yeni bilgiyi asimile eder (alır) ve sonrasında düzenlerler. Bunun anlamı, daha önceden edindikleri şema içerisine yerleştirirler ve yeni, daha karmaşık bir düşünce yolu kullanırlar. Altı yaş ve üzeri çocuklar sıvı dolu cam kaplarla ilgili bilgiyi düzenlemişlerdir. Bunun ötesinde, maddedeki değişimleri daha soyut şekilde düşünebilirler. Sıvının yalnızca kaptaki belirli şekil ve boyuta sahip olmadığını, aynı zamanda diğer boyutlardaki kapların şeklini alabileceğini düşünebilirler.

Piaget dört temel bilişsel aşama tanımlamaktadır: Duyu-motor dönem, işlem öncesi düşünce dönemi, somut işlemler dönemi ve formel işlemler dönemi. Bu dönemler aşağıda tanımlanacaktır.

Duyu-motor Dönem

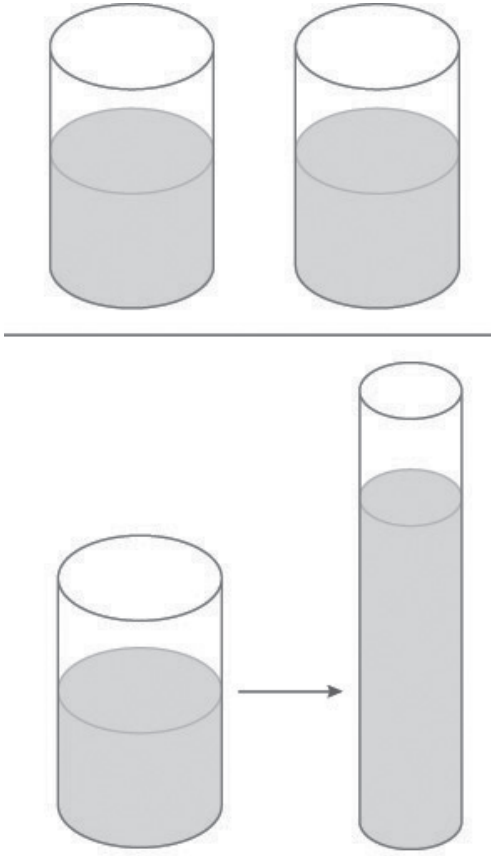
Duyu-motor dönem doğumdan başlayıp yaklaşık iki yaşına dek devam eder. Bu dönemde, bir çocuk basit refleks tepkilerinden çevrenin basitçe kavranmasına geçer. Bu dönemde üç temel başarı söz konusudur. Birincisi, çocuklar bilgiyi

alabildikleri çeşitli duyular olduğunu öğrenir. Bunun yanında, etraflarındaki aynı nesne hakkında farklı tür duyu bilgisini alabildiklerini anlamaya başlarlar.

Örneğin, başlangıçta bir bebek hangisinin klimalı Ford Mustang arabayı, hangisinin kliması çalışmayan eski model Ford Escort arabayı alacağı üzerine didişen ebeveynlerini duyup görebilir. Didiştiklerini görüp duysa bile, iki tür algı bilgisinin aynı nesneye, yani anne-babasına ait olduğunu anlamayacaktır. Duyu-motor aşamasının sonunda, ebeynini aynı anda hem duyup hem de görebildiğini kavrayacaktır. Etkileşimlerinin duyu girdilerinin her iki türüyle olduğunu algılayacaktır.

Duyu-motor dönemindeki ikinci tür başarı amaç-odaklı davranıştır. Tesadüfi olarak temel karşılıklar vermek yerine, çocuk amaçlı olarak birçok davranışı birleştirebilecek ve basit bir amaca ulaşabilecektir. Örneğin, çocuk ahşap bir yapboz parçasına ulaşacak ve onu doğru boşluğa koymaya çalışacaktır. Çocuk yapbozları birleştirmek için plan yapacaktır. Bunun yanında, çocuğun düşünmesi duyu-motor döneminde son derece somut olduğundan, ileriye planlama yetisi son derece sınırlıdır.

Duyu-motor dönemindeki üçüncü başarı nesnelerin kalıcı olduğunun anlaşılmasıdır. Bu, nesnelerin görme ve duyma alanından çıksalar bile var olmaya devam ettikleri düşüncesidir. Nesne devamlılığı kavramı duyu-motor döneminde kavranan en önemli şemadır. Başlangıçta, çocuklar nesneleri algılayamadıklarında hemen unuturlar. İki yaşından itibaren, çocuklar genellikle göremedikleri ve duyamadıkları bir şeyin imgesi hakkında düşünebilir ve bu imgeyle ilintili olarak basit bir problemi çözebilirler. Çocuklar temsili –zihindeki

Her iki bardaktaki sıvı miktarları eşit olmasına rağmen, altı yaşın altındaki çocuklar, uzun bardağın daha ağır olduğunu söyleyeceklerdir.

ŞEKİL 3.2 Korunum

İmgenin görsel izdüşümünü- kullanmaya başlarlar ve problemleri bu şekilde çözebilirler.

Örneğin, eski, yırtık pırtık, sarı battaniyesine çok düşkün olan iki yaşındaki Ricky'yi düşünelim. Ricky güvenli bir şekilde yanına koyduğu battaniyesiyle birlikte oyuncaklarıyla oynamaktadır. Ricky'nin annesi aniden odaya girer, yavaşça battaniyeyi alır ve koridordan yatak odasına yürür. Görüş alanının dışına çıkan battaniyeyi hemen unutmak yerine, Ricky aceleyle kalkar ve sürekli seslenerek battaniyeyi aramaya başlar. O anda göremese ve annesinin nereye

koyduğunu bilemese bile, Ricky battaniyeyi düşünüp onu aramaya başlayabilmektedir. Dahası, evin içinde koşarak kuytu köşelere bakıp, battaniyesinin nerede olduğunu anlamaya çalışabilir.

İşlemsellik Öncesi Düşünce Dönemi

Piaget'nin ikinci bilişsel gelişim aşaması olan işlemsellik öncesi düşünce dönemi yaklaşık iki yaşından yedi yaşına kadar sürer. Bir aşamadan diğerine sıçrama beklenebilir. Çocuğun düşünmesi daha soyut, mantıksal bir aşamaya doğru gelişmeye devam eder. Çocuklar hâlâ fiziksel ve kavramsal deneyimlerine bağlı olsalar da, nesneleri hatırlama ve problemleri çözme yetileri gelişimini sürdürür.

İşlemsellik öncesi dönemde çocuklar çevrelerindeki nesnelerin sembolik temsillerini kullanmaya başlarlar. Çocuklar artık aktüel somut algıya mahkum değildirler. Semboller, nesnelerin ve koşulların sembolik temsilleri açısından düşünebilirler.

Kelimeler sembolik temsillerin mükemmel bir örneğidir. Çocuklar bir nesneyi veya durumu kelimelerle sembolize ederek sonrasında bu kelimeleri kullanabilir. Bir başka deyişle, nesneler ve durumlar orada olmasa bile düşünce dil aracılığıyla oluşturulabilir.

Mantıksal Düşüncenin Gelişiminin Önündeki Engeller

Çocuklar daha soyut düşünce aracılığıyla ilerleme gösterse de, işlemsellik öncesi dönemde üç temel engel mantıksal düşüncenin önündedir: Benmerkezcilik, merkezleme ve tersine çevrilemezlik.

Benmerkezcilik Benmerkezcilikte çocuk şeyleri başkasının bakış açısından

göremez. Çocuk yalnızca kendisinin farkındadır; diğerlerinin ihtiyaçları ve perspektifleri mevcut değildir.

Piaget bu kavramı bir çocuğa üç boyutlu karede bir oyuncak bebeği göstererek örneklendirmiştir. Çocuğun aynı konumda kalması kaydıyla, oyuncak bebek hareket ettirilerek çocuğun farklı perspektiflerden görmesi sağlanır. Ardından çocuğa çeşitli resimler gösterilir ve karedeki şeklin oyuncak bebeğin perspektifinden ya da bakış açısından nasıl görüneceği sorulur. Piaget çocukların genellikle yanlış cevap verdiğini gözlemlemiştir. Çocuk kareyi kendi perspektifinden görmeye devam edecektir. Bebeğin perspektifinin çocuğunkinden farklı olacağını tasavvur etmesi çocuk için imkansız değilse de çok zordur.

Merkezeleme Çocuğun bir nesnenin yalnızca bir detayına odaklanması ve diğerlerini görmezden gelmesine merkezeleme denir.

Merkezelemeyi açıklamak adına, çocuğun iki camdaki sınırları değerlendirmesinin istendiği örneğe geri dönebiliriz. Çocuk aynı miktardaki sıvının iki farklı şekilde kaba döküldüğünü gözlemleyecektir. Kaplardan biri kısa ve geniş, diğeri ise uzun ve incedir. Hangi sıvının daha fazla sıvı içerdiği sorulduğunda, çocuk çoğu kez uzun ve ince olanı söyleyecektir. Bu durumda, çocuk genişliğe değil uzunluğa odaklanmıştır. Aynı zamanda hem uzunluğa hem genişliğe odaklanma becerisine sahip değildir. Durumlardan yalnızca bir tanesi problemi çözmek için kullanılır. Bu, merkezelemenin nasıl olgun, mantıklı düşünceye engel oluşturduğuna güzel bir örnektir.

Tersine Çevrilmezlik Tersine çevrilmezlik çocuğun ilişkiyi tersinden ta-

savvur etmeksizin birşeyi tek bir yönde takip edip düşünmesini tanımlar. Örneğin, dört yaşındaki Gary'ye şöyle sorulabilir, "Kuzenlerin kim?" Gary de şöyle cevap verebilir, "Sherrie, Donna, Lorrie ve Tanya." Eğer Gary'ye ardından Sherrie'nin kuzeninin kim olduğu sorulursa, muhtemelen bilmediğini söyleyecektir. Gary bir yönde düşünebilir, fakat düşüncesini diğer yöne çeviremeyecektir. Sherrie'nin kendi kuzeni olduğunu bilir. Fakat, aradaki ilişkiyi tersinden düşünüp kendisinin de Sherrie'nin kuzeni olduğunu anlayamaz.

Bilişsel Yetinin Geliştirilmesi

Mantıksal düşüncenin önündeki engellere rağmen, çocukların düşünme yetisinin gelişimini açıklayan çeşitli kavramlar bulunmaktadır. İşlemsellik öncesi düşünce döneminin başlangıcıyla yetişkin mantıksal düşüncenin en ileri aşamasında bu kavramlarla ilgili büyük değişiklikler meydana gelir. Çocuklar algılarını ve bu kavramları özümsemeyi kademeli olarak geliştirirler.

Sınıflandırma Bir çocuğun nesneleri belirli özelliklerine göre çeşitli kategorilere ayırma yetisine sınıflandırma denir. Bu özellikler biçim, renk, yapı ve boyut olabilir. Çocuklar nesneler arasındaki farklılıkları birbirinden ayırmayı ve bu özelliklere göre onları kategorize etmeyi tedricen öğrenirler.

Örneğin, iki buçuk yaşındaki Kwan'a kırmızı, mavi ve yeşil "hayvancıkların" olduğu bir kutu veriliyor. Bu örnekte, hayvancıklar herbiri aynı şekil ve boyutta olan yumuşak, plastik kertenkelelerdir. Tüm kırmızı kertenkeleleri bir araya toplaması istendiğinde, Kwan bunu yapamıyor. Henüz kertenkeleleri renklerine göre ayıracak şekilde bir ayırım

yapamıyor. Fakat Kwan'dan aynı şeyi yedi yaşındayken yapması istendiğinde, kolaylıkla kırmızı, mavi ve yeşil kertenkeleleri bir araya toplayabiliyor. Artık sınıflandırma kavramını edinmiştir.

Sıralama Sıralama çocuğun nesneleri belirli özelliklerine göre düzenlemesi anlamına gelir. Bu özellikler boyut, ağırlık, hacim ve uzunluk olabilir.

Örneğin, bir çocuğa farklı uzunluklarda pipetler verilir. çocuğun bilişsel yetileri geliştikçe bu tür nesneleri uzunluğuna göre sıralayabilir hale gelir. Dört beş yaşından itibaren, bir çocuk genellikle en uzun ve en kısa pipetleri seçebilir duruma gelir. Fakat çocuk hâlâ orta uzunlukları ayırmakta zorluk çekmektedir. Beş altı yaştan itibaren çocuk muhtemelen pipetleri kısıdan uzuna doğru dizebilir. Fakat muhtemelen bu işlem büyük konsantrasyonla ve zar zor yapılabilir. Yedi yaşından itibaren pipetleri sıralama işi muhtemelen daha kolay yerine getirilecektir.

Sıralama yetisi çeşitli özelliklere göre sıralama yapma işi farklı yaşlarda gelişme gösterir. Örneğin, çocuklar genellikle dokuz yaşına dek nesneleri ağırlıklarına göre sıralayamazlar. Hacme göre sıralama ise tipik olarak yaklaşık on iki yaşına değin mümkün olmaz.

Korunum Daha önce tanımlandığı gibi, bir çocuğun bir nesnenin belirli bir özelliği aynı kalırken, diğer özelliklerinin değişebileceği düşüncesini kavrayabilme yetisine korunum denir.

Örneğin, dört yaşındaki Bart'a dört topak oyun hamuru verilmiştir. Hamurlardan biri yuvarlanarak bir top şekline, diğeri ise gözleme şekline sokulmuştur. Bart'a hangi hamurun daha fazla olduğu sorulduğunda, Bart gözlemedi olduğunu söylemektedir. Başlangıçta

iki hamurun eşit olduğunu görse bile, yalnızca alan kısmına odaklanmaktadır. Alanlar karşılaştırıldığında, gözleme Bart'a daha fazla hamur içeriyor gibi görünmüştür. Ne var ki, Bart altı yedi yaşlarına geldikçe, muhtemelen hamurların eşit maddeyi içerdiğini söyleyebilecektir. Maddenin çeşitli biçimler alabileceğini ve yine de aynı miktarı içereceğini bilecektir.

Sıralamada olduğu gibi, çocuklar farklı yaşlarda korunumun maddenin özelliklerinden biri olduğunu anlayabilir hale gelirler (Papalia, Olds, & Feldman, 2009). Örneğin, maddenin korunumu tipik olarak yedi sekiz yaşlarında anlaşılırken, ağırlığın korunumu genellikle dokuz on yaşlarında, hacmin korunumu ise on bir on iki yaşlarında anlaşılacaktır.

Somut İşlemler Dönemi

Somut işlemler dönemi yaklaşık yedi yaştan on bir on iki yaşlarına değin sürer. Bu aşamada, bir çocuk somut düzeyde mantıksal olarak düşünebilme yetisi geliştirir. Bir başka deyişle, çocuk bilişsel aşamanın daha önceki aşamalarında görülen mantıksal düşüncenin temel engelleriyle başa çıkabilir hale gelmiştir.

Çocuk artık nesneleri diğerlerinin bakış açısından görebilme yetisini geliştirmiştir. Kavrama ve empati bu dönemde önemli ölçüde gelişmiştir.

Daha karmaşık düşünce gelişmiştir. Durumlar ve olaylar farklı değişkenler açısından değerlendirilebilir. Çocuk merkezleme tarafından gittikçe daha az kısıtlanır. Çocuk artık tek bir değişken tarafından kısıtlanmadan problemi çözebilir ve çeşitli değişkenleri hesaba katabilir. Cam örneğinde, çocuk uzunluk, hacim, madde ve biçimi aynı anda hesaba katabilecektir.

Çocuk bu dönemde ayrıca tersine çevrilebilirliği kavramsallaştırabilir. İlişkiler çeşitli perspektiflerden kavranmaya başlar. Daha önce sunulan bir örneğe döndüğümüzde, Gary artık yalnızca Sherrie'nin kendi kuzeni olduğunu değil, aynı zamanda kendisinin de onun kuzeni olduğunu anlayabilecektir.

Sınıflandırma, sıralama ve korunum kavramlarında ayrıca ustalaşma gerçekleşir. Somut işlemler döneminde çocuk durum ve olaylar hakkında düşünmede daha fazla esneklik kazanır. Olaylar birçok bakış açısı tarafından değerlendirilebilir.

Bunun yanında, çocuklar gerçek dünyadaki olayları temsil etmek üzere sembollerini kullanmaya başlarlar. Matematikçi anlama ve kendilerini dil aracılığıyla ifade etme kapasiteleri büyük oranda artar. Buna mukabil, hafızaları da keskinleşir.

Somut işlemler aşamasında gerçekleşen büyük bilişsel ilerlemeye rağmen, çocuk hâlâ bir ölçüde sınırlanmıştır. Olaylar birçok perspektiften görülse de, bu perspektifler hâlâ somut konulara bağlıdır. Çocuklar görebildikleri, duyabildikleri, koklayabildikleri ve dokunabildikleri şeyler hakkında düşünürler. Düşünme odakları düşünceler değil nesnelerdir. Çocukların son bir bilişsel aşamaya, formel işlemler aşamasına geçmesi gerekir. Böylece bilişsel kapasitelerini tam anlamıyla geliştirebilirler.

Formel İşlemler Dönemi

Bilişsel gelişimin son aşaması formel işlemler dönemidir. Bu dönem, yaklaşık on bir on iki yaşlarında başlar ve bilişsel gelişimin ergenlik boyunca sürdüğü on altı yaşına kadar uzanır. Teknik olarak, bu bölümde ergenlik değil çocuklukla ilgili

konular ele alınacaktır. Fakat devamlılık açısından, Piaget'nin dördüncü bilişsel gelişim dönemine burada yer verilecektir.

Soyut düşünce formel işlemler döneminde doruk noktasına varır. Çocuklar sayısız değişkeni hesaba katmaya, nesnelerin nasıl işlediği, şeylerin neden bu şekilde geliştiği hakkında hipotezler üretmeye başlarlar. Çocuklar düşüncelerini nesnelerin nasıl olduğu üzerinde sınırlamaksızın, nasıl olabileceğini de düşünmeye başlarlar. Şeylerin neden olması gerektiği gibi olduğunu analiz etmeye başlarlar.

Örneğin, on yaşındaki Mededy hâlâ somut işlemler döneminin özelliği olan düşünce tarzının sınırları içerisinde. Nükleer bombanın II. Dünya Savaşı sonunda Hiroşima'ya atıldığının farkındadır. Bunun neden olduğu kendisine sorulduğunda, ABD'nin kendi topraklarını korumak zorunda olduğunu ve bunun da savaşı sona erdirmenin bir aracı olduğunu söyleyebilir. Durumu kavramsallaştırarak bazı değişkenleri analiz edebilir. Bu örnekte, değişkenler ABD'nin savaşta olması ve savaşı kazanmak adına harekete geçmek zorunda olmasıdır. Durum üzerine düşünceleri bunun ötesine geçemez. Aynı soru Meredy'ye on beş yaşındayken sorulduğunda, oldukça farklı bir cevap verecektir. İnsan yaşamı açısından bu kadar büyük bir bedeli olan kararın verilmesinin ne kadar zor olduğu üzerinde konuşabilecektir. Bu olayın izlenebilecek birçok taktiksel stratejiden bir tanesi olduğunu söyleyebilecektir. Ayrıca olayın politik etkilerini de hesaba katabilir. Bir başka deyişle, Meredy'nin bir olayı veya düşüncüyü çok yönlü değerlendirmedeki yetileri formel işlemler döneminde büyük artış göstermiştir.

Ergenlikteki düşünmeyi karakterize eden üç temel gelişim daha bulunmakta-

dır. İlk olarak, ergen bir durumu etkileyen sayısız değişkeni tanımlayabilir, bir meseleye farklı açılardan yaklaşabilir. İkincisi, ergen bir değişkenin diğerleri üzerindeki etkisini analiz edebilir, yani ilişkiler hakkında varsayımlar geliştirerek değişen koşullarla ilgili düşünebilir. Üçüncüsü, ergen hipotetik-tümdengelimli akıl yürütme yetisine sahiptir. Bir başka deyişle, ergen belirli bir sonuca varmak adına muhtemel ilişkileri sistematik ve mantıksal olarak değerlendirebilir. Çeşitli olasılıklar koşullu “ise-o zaman” tarzında mercek altına alınabilir. Örneğin, ergen şu şekilde düşünmeye başlayabilir: Eğer şu koşullar mevcut ise, o zaman şu sonuçlar meydana gelecektir.

Eleştirel Düşünce: Piaget’nin Kuramının Değerlendirilmesi

Piaget’nin kuramına yönelik eleştiriler genel yaklaşımıyla ilgilidir ve bunun yanında belirli kavramlara yönelik sorular yöneltilmiştir. Genel eleştirilerden biri varsayımlarının büyük çoğunluğunun laboratuvar koşullarında yürütülen bilimsel çalışmalar yerine kendi çocukları üzerine gözlemleri üzerine kurulmuş olmasıdır. Piaget’nin kendi çocuklarını gözlemleme ve onlara sorular yöneltilme biçimi, bilgi edinmede kullandığı dil ve ortaya çıkabilecek kişisel önyargılar sorgulanmıştır. Bulguları farklı geçmişlerden gelen çok sayıda özne yerine öncelikli olarak üç özneye, kendi çocuklarında yoğunlaşmıştır.

İkinci bir genel eleştiri Piaget’nin “ortalama” çocuk üzerinde yoğunlaşmasıyla ilgilidir. Ortalama çocuğun kim olduğuna dair sorular yöneltiler. Kültürel, sosyo-ekonomik ve etnik farklılıklar dikkate alınmamıştır.

İnsan gelişiminin yalnızca sınırlı boyutlarının dikkate alınması üçüncü bir

genel eleştiri gündeme getirmektedir. Bilişsel gelişimle bağlantılı spesifik örnekler haricinde kişilik ve duygusal gelişim üzerine çok az şey söylenmiştir. Sosyal etkileşimin etkileri tamamen görmezden gelinmiştir. Piaget insanların nesnelere nasıl yaklaştığı yerine onları nasıl gördüğü ve düşündüğü üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bilişsel gelişimin bu dört aşamadan geçerek ergenlikte durduğu düşüncesi dördüncü bir eleştiri konusudur. Bazıları bilişsel gelişimin beşinci bir aşamasını post-formel düşünce adı altında eklemektedir (Sigelman & Rider, 2009, s. 206; Sinnott, 1996; Vander Zanden, Crandell, & Crandell, 2007, s. 540). Formel işlemler aşamasındaki ergenler mantıksal düşünceye erişebilir ve bir problemin birçok yönünü değerlendirebilirler. Fakat her soru için tek bir rasyonel doğruluğu olan cevap arama eğilimindedirler; bazı mutlak doğrulara ilişkin kabullenmeler her zaman mevcuttur (Sigelman & Rider, 2009).

Genellikle çok daha geniş bir deneyim yelpazesine sahip olan yetişkinler her problemin farklı açılardan görülebileceğini daha iyi anlarlar. Post-formel düşüncenin, bir meseleyi değerlendirirken birçok perspektifi ve olasılığı hesaba katan düzenleyici bir araç olan diyalektik düşünce ile karakterize olduğu söylenebilir. Kesin sonucun mantıksal değerlendirilmesi doğrusal bir araç olan “formel analizden” önemli ölçüde farklıdır (Vander Zanden et al., 2007, s. 540). “Diyalektik yaklaşım farklı ve zıt görüşlerin üstün yanlarını anlayabilme ve işe yarar bir sonuçta birleştirebilmeyi kapsar”; bir gencin cuma günü eve dönme saati ile ilgili ailesiyle tartışmasının analizi diyalektik düşünmeye örnek verilebilir (Vander Zanden et al., 2007, s.

540). Bu olayla ilgili diyalektik düşünce tek bir aile bireyinin ithamlarını kesin olarak tartışmanın tek nedeni kabul etmek yerine farklı perspektifleri değerlendirmekle ilgilidir. Gerçekte, ailedeki bir tartışma tüm bireylerle ilgili olabilir. Birçok potansiyel çözüm bulunabilir. Ebeveynler çok sert davranmakta ve çok şey mi beklemektedir? Genç sorumluluk sahibi midir? Ailenin eve dönüş saatiyle ilgili geçmiş uygulaması ne şekildedir? Bir şekilde anlaşmaya varılabilir mi? Vander Zanden ve meslektaşları “aynı meselede farklı taraflarda bulunduğunuzda diyalektik düşüncüyü daha iyi anlayabileceğimizi öngörmektedirler –örneğin, ebeveyniyle tartışan bir çocuk ve ardından çocuğuyla tartışan bir ebeveyn olduğunda. Post-formel işlemlerin daha ileri yaştaki bireylere atfedilmesinin bir nedeni de hayat deneyiminin muhtemelen ‘daha büyük resmi’ görebilmek için gerekli olmasıdır” (p. 540).

Piaget (1972) bu eleştirilere çeşitli yanıtlar vermiştir. İlk olarak, bir bireyin sosyal çevresi bilişsel gelişimini etkileyebilir. Kötü koşullardaki insanlar daha yüksek bilişsellik aşamaları için gerekli teşvik ve destekten yoksun kalabilirler. İkincisi, bireysel farklılıklar da dikkate alınmalıdır. Bazı kişiler formel işlemler dönemini karakterize eden düşünce evrelerine ulaşma şansı bulamayabilir. Son olarak, bir kişi formel işlemler düşüncesi için gerekli kapasiteye ulaşsa bile, bu kapasite uygulamada tüm problemler için geçerli olmayacaktır. Bir başka deyişle, bazı bireyler formel işlemleri bazı problemlerde ve durumlarda uygulayamayabilir.

Piaget’nin belirli kavramlarına karşılık gelen yaş aşamalarının anlamıyla ilgili de sorular yöneltilmiştir (Steinberg,

Borstein, Vandell, & Rook, 2011a). Çocukların çeşitli kavramsal başarılarıyla ilgili yeteneklerini daha düşük tahmin etmiş görünmektedir. Bazı araştırmalar ilkeler açısından Piaget’ninkini yinelemektedir. Ne var ki, çocuklarla iletişim için kullandığı dili basitleştirerek ve onların alışık olduğu kelimeleri kullanarak diğer araştırmacılar belli yaşlarda daha yüksek performans seviyeleri tespit etmişlerdir. Bir başka deyişle, bazı durumlarda çocuklar çevreyle daha iyi ilişki kurduklarında, kendilerinden neyin beklendiğini daha iyi anlar ve daha başarılı olurlar.

Örneğin, nesnenin görüş alanı dışında da var olmaya devam etmesi düşüncesi temelindeki nesne devamlılığıyla ilgili araştırmayı düşünelim. Piaget’ye göre, çocuklar duyu-motor döneminin sonları olan yaklaşık iki yaşına dek bu beceriyi göstermezler. Fakat Baillargeon (1987) akıllıca bir şekilde deney yöntemini değiştirerek, bebeklerin daha yüksek kas seviyede koordinasyonu ihtiyacını ortadan kaldırmış, bu yaşlarda gelişimsel olarak doğru tepki verebilmelerini sağlamıştır. 4,5 aylık, hatta bazen 3,5 aylık bebeklerin nesne devamlılığının farkında olabileceğini bulgulamıştır.

Piaget’nin benmerkezcilik araştırması da bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Benmerkezcilik bir çocuğun kendisinden başka bir perspektiften şeyleri göremeyeceği düşüncesine dayanır.

Bu yaş grubundaki çocukların çok fazla benmerkezcisi olduğu düşüncesi biraz fazla keskin olabilir. Birçok anne-baba çocuklarının yüksek empati becerisi sergilediği örnekleri hatırlayabilir. Örneğin, dört yaşındaki Johnnie yuvada bir kuş yumurtası bulduktan sonra babasının yanına yaklaşp şöyle der, “Baba, zavallı kuş, bebeğini kaybetmiş.”

Bunun yanında, çocukların Piaget'nin başlangıçta öngördüğü kadar benmerkezci olmadığına ve düşüncelerinin daha karmaşık olduğuna dair kanıtlar vardır (Dacey, Travers, & Fiore, 2009; Papalia, Olds, & Feldman, 2009). Çocuğun diğerleriyle empati kurma yeteneği bir anlamda koşullara ve ilgili konulara bağlıdır. Örneğin, duygular hakkında konuşulmasını teşvik eden ailelerdeki çocuklar insanların duygularını anlamada daha yetenekli olur.

Piaget başlangıçta masa üzerindeki üç eşit olmayan yapay "dağı" gözlemleyen çocuklardaki benmerkezciliği araştırmıştır. Çocuklar masanın etrafında dolaşıp dağlara farklı perpektiflerden bakabiliyorlardı. Masanın karşı tarafına oyuncak bir bebek oturtulmuştu. Çocuklara ardından dağların farklı perspektiflerden nasıl gözüktüğünün yer aldığı fotoğraflar gösterildi. Piaget çocuklardan, bebeğin oturduğu yerden gördüğü dağları en iyi resimleyen fotoğrafı seçmelerini istedi. Çocuklar işlemsellik öncesi dönemde dağların, bebeğin değil kendi oturdukları yerden görünen fotoğrafını seçeceklerdi. Piaget, çocuklar dağların perspektifini bebeğin gözünden kavrayamadığı için benmerkezcilik engelini aşamadıkları sonucuna vardı.

Dağ görevinin farklı varyasyonlarında sonuçlar da çok farklı olmuştur (Hughes, 1975; Papalia et al., 2009). "Dağlar" yerine, çocuk üzerinde dört eşit bölmenin bulunduğu kare masaya oturtulmuştu. Araştırmacı oyuncak bebeği bölmelerden birine, polis memuru figürünü diğerine yerleştirdi. Ardından çocuğa polisin durduğu yerden bebeği görüp göremeyeceği soruldu. Sonrasında masaya başka bir polis eklenerek görev zorlaştırıldı. Ardından araştırmacı

çocuktan bebeği her iki polisin de göremeyeceği bir yere yerleştirmesini istedi. 3,5 ile 5 yaş arasındaki otuz çocuğun % 90'ı doğru cevap verdi. Bu küçük çocukların birçoğu durumu bir başkasının perspektifinden görebiliyordu. Bu sonuçlar Piaget'ninkinden oldukça farklılık göstermektedir. Belki de çocuklar masanın üzerindeki alışık olmadıkları yapay "dağları" anlamada zorluk çekiyorlardı. Diğer yandan, belki de çocuklar daha alışık oldukları oyuncak bebek ve polis kavramlarına daha iyi tepki verebiliyorlardı.

Bu ve bu gibi çalışmalar çocukların bilişsel gelişiminin Piaget'nin düşündüğünden son derece karmaşık bir süreç olduğunu göstermektedir. Son dönemdeki çalışmalarda temel bir itkinin küçük çocukların neyi yapamayacağına değil neyi yapabileceğine odaklanıyor olması da ilginç bir ayrıntıdır.

Çeşitli eleştiriler bir yana, Piaget büyük öneme sahiptir. Yıllar önce bilişsel gelişimin temellerini atmış ve bu alanda önemli etkileri olmuştur. Bunun yanında, çeşitli yaş seviyelerinde ne tür şeylerin gerçekçi bir şekilde başarılabileceğini göstermesi açısından doğru beklentileri oluşturmuştur.

Sosyo-kültürel Bilişsel Gelişim: Vygotsky

Lev Vygotsky Piaget tarafından geliştirilen kurama alternatif bir sosyo-kültürel bilişsel gelişim kuramı öngörmüştür. Kail ve Cavanaugh (2010) açıklıyor:

İnsan gelişimi genellikle insanları farklı yollara sürükleyen bir yolculuk olarak görülür. Piaget'ye göre . . . çocuklar bu yolculuğu yalnız gerçekleştirir. Diğer insanlar (ve genel olarak kültürler) kesinlikle çocukların aldığı yönü etkiler, fakat temelde çocuk hızla

ilerleyen yalnız bir maceracıdır. Rus psikolog Lev Vygotsky (1896-1934) son derece farklı bir açıklama getirmiştir: Gelişim çocuğun daha yetenekli kişilerle işbirliği içinde ilerlediği bir tür cıracıktır. Vygotsky'e göre (1934/1896) çocuklar gelişimsel yolda nadiren yalnız başlarına ilerler; daha çok uzman bir ebeveyn eşliğinde yürürler (s. 148-149).

Ne yazık ki Vygotsky 37 yaşında tüberkülozdan ölmüş ve düşüncelerini hiçbir zaman tam olarak geliştirememiştir. Bununla birlikte, bilişsel gelişimin anlaşılmasında büyük etkisi olmuştur. "Çocukların düşünmesinin boş bir alanda gerçekleşmediğini, sosyo-kültürel ortamdan etkilendiğini" (Kail & Cavanaugh, 2010, s. 15) vurgulamıştır.

Vygotsky'nin kuramında birçok önemli ilke yer alır (Vander Zanden et al., 2007). İlk olarak, çocuğun gelişimi etrafında neler olup bittiğine göre farklılaşacaktır. Bir başka deyişle, çocuklar sosyo-kültürel koşullara ve yetiştikleri yerdeki beklentilere göre farklı gelişim sergileyeceklerdir. İkincisi, çocuklar çeşitli toplumsal durumlara ve değişimlere maruz kaldıklarında ve bunlara tepki vermek zorunda kaldıklarında gelişirler. Üçüncüsü, gelişim çocukların grup aktivitelerindeki etkileşimlerinin bir parçası olarak gerçekleşir. Dördüncüsü, çocuklar diğerlerini gözlemleyerek, onlardan etkinlikleri öğrenerek ve etrafındakilere göre performans sergileyerek gelişirler. Beşincisi, çocukların gördüğü ve öğrendiği becerileri işeyebilmesi için bir semboller şeması kullanması gerekir. Altıncısı, çocuklar etrafındaki kişilerle etkileşim yoluyla kültürel değerleri öğrenirler.

Vygotsky'e göre, çocuklar diğer kişilerle etkileşime geçer ve bu etkileşimleri gözlemlerler. Bu etkileşimleri dili kullanmak suretiyle düşünerek zihinlerinde bir çerçeveye yerleştirirler. Ardından

kişiler arası etkileşim bağlamında düşünüp öğrenme yetilerini geliştirir ve bu etkileşimi dil yoluyla anlarlar.

Vander Zanden ve meslektaşları (2007) bu sürece dair bir örnek vermektedirler:

Vygotsky'e göre çocuk diğer kişiler arasında olan birşeyi gözlemleyecek ve ardından bu gözlemi zihinsel olarak kavrayabilecektir. Vygotsky'nin verdiği örneklerden biri çocukların dili kullanması ile ilgilidir. İlk olarak, çocuğa ebeveyni tarafından "lütfen ve teşekkür ederim de" deneyecektir. Çocuk da insanların birbirine "lütfen" ve "teşekkür ederim" dediklerini görecektir. Sesli olarak "lütfen" ve "teşekkür ederim" dedikçe çocuk bu kelimeleri ve sosyal koşullardaki yerini içselleştirecektir. Kelimeleri özümsemesinin ardından çocuk bireysel olarak kibar bir şekilde davranmaya başlayabilir. Buna göre Vygotsky için gelişim her zaman toplumsal bir süreçtir ve çocuk-yetişkin etkileşimi önemli bir rol oynar (Berk & Winsler, 1995). Bu yüzden Vygotsky'e göre gelişimi anlamının yolunun bireyi toplumsal etkinlik içindeyken gözlemlemek olduğunu söylemek sürpriz olmayacaktır. (s. 55)

Ayrıntılı Bakış 3.3'te değerlerin çocuğun yetiştiği kültürel ortama göre nasıl şekillendirildiği üzerine örnekler verilmektedir.

Vygotsky'in perspektifinin anlaşılmasında önemli olan en az üç kavram vardır: Proksimal gelişim alanı, destek yapılandırması (scaffolding) ve kendi kendine konuşmadır (Vygotsky, 1934/1986).

Proksimal Gelişim Alanı

Proksimal (yakınsal) gelişim alanı "öğrenen kişinin kendi başına neyi başaraabileceği ile daha eğitilmiş bir kişinin rehberliği ve teşviği ile neyi başaraabi-

leceği arasındaki farktır” (Vygotsky, 1978; Shaffer & Kipp, 2010, s. 283). Bir başka deyişle, bu alan “çocuğun henüz kendi başına başa çıkamadığı fakat . . . [belli işleri yapmada daha iyi olanların] yardımıyla yapabildiği işleri niteler. Bu düşünceyi anlamak için, bir çocuğa yeni bir aktiviteyi öğreten bir yetişkini düşünün. Yetişkin çocuğa üstesinden gelebileceği fakat kendi başına yaptığında yeterince zorlayıcı olan bir görev verir. Ya da yetişkin çocuğun seçtiği bir etkinlikte ondan yararlanır. Yetişkin yönlendirir ve destekler, çocuğun mevcut performans düzeyine uygun şekilde desteğini ayarlar. Çocuk etkileşime dahil oldukça ve zihinsel stratejileri belirledikçe yeterlilik kazanır ve yetişkin geri çekilerek çocuğa daha fazla sorumluluk verir. Destek yapılandırması olarak bilinen bu öğretme biçimi [bir sonraki kısımda ele alınmaktadır] tüm yaşlarda öğrenmeyi geliştirir” (Berk, 2008b, s. 227).

Proksimal gelişim alanı, etkinliği daha iyi bilen diğer kişilerle etkileşimde bulunarak gerçekleşebilecek daha yüksek öğrenme seviyesiyle karşılaştırıldığında, çocuğun bir etkinliğe kendisi katılırken gerçekleştirebileceği düşünme aşamasını yansıtır. Aşağıdaki örneği ele alalım (Shaffer & Kipp, 2010):

Dört yaşındaki Tanya’ya yeni yapboz oynucağı alınmıştır. Yapbozu yapmaya çalışır fakat babası yanına oturup kendisine ipucu verene dek hiçbir şey yapamaz. Babası ilk önce kenarları yapmanın daha iyi olacağını söyler, pembe bölgeye bir köşe parçasını yerleştirir ve şöyle der, “Şimdi başka bir pembe parçayı arayalım.” Tanya yılmış gözüktüğünde, babası birbirine uyan iki parçayı birleştirir ve Tanya’nın anlamasını sağlar, kızı başardığında ona cesaret verir. Tanya gitgide daha başarılı olunca, geri çekilir ve kendi başına yapmasını sağlar. (s. 283)

Destek Yapılandırması

Çocukların proksimal gelişimi öğrenmesi sürecine destek yapılandırması denir. Vygotsky destek yapılandırmasını “çocukların problemleri çözme veya ilkeleri keşfetmeye yönelik çabaları esnasında, ‘yapılandırarak’ veya destekleyerek nasıl düşünebilecekleri konusunda yetişkinlerin yardımcı olduğu” süreç olarak tanımlamaktadır (Coon & Mittler, 2009, s. 126; Daniels, 2005).

Santrock (2010b) şunları eklemektedir:

Destek yapılandırması sırasında, çocukla ilgilenen kişiler çocuklarıyla etkileşime geçebilecekleri olumlu, üretken bir çerçeveye sunarlar. Örneğin, ce-ee oyununda, anne ilk olarak bebeğin yüzünü kapatır. Ardından ellerini çeker ve bebeğin gözündeki ‘sürprizi’ hazırlar. Bebekler ce-ee, el çırpma gibi oyunlarda beceri kazandıkça bakan kişilerin oyunlarını da giderek karmaşılaşarak çocuğun destek yapılandırmasında rol oynar. (s. 240)

İç Konuşma

Evinin resmini çizerken kendi kendine sürekli konuşan dört yaşındaki Timmy’yi düşünelim. Vygotsky kendi kendine konuşmanın önemini vurgulayarak, “bunun diğer kişiler için değil çocuğun kendi davranışını düzenlemek için geliştirildiği yorumunda bulunmuştur” (Kail & Cavanaugh, 2007, s. 156; Vygotsky 1934/1986).

Kail ve Cavanaugh (2010) kendi kendine konuşmanın önemini şu şekilde belirtmektedir:

Vygotsky kendi kendine konuşmayı bilişsel becerilerin tek başına düzenlenmesinde bir ara adım olarak görmüştür. Başlangıçta çocukların davranışı diğer insanların yönelttiği konuşmalar tarafından düzenlenir. Çocuklar kendi davranış ve düşüncelerini ilk olarak kontrol etmeye çalıştıklarında, diğer

kişiler olmadan konuşarak kendi kendilerine talimat verirler. İç konuşma, problemi çözerken her adımı doğru uyguladıklarından emin olmada çocukların kendilerini yönlendirme tarzı olarak gözükmetedir. Son olarak, çocuklar daha ileri beceriler kazandıkça kendi kendine konuşma iç konuşmaya dönüşür ki bu da Vygotsky'nin düşünceyi tanım-
ladığı terimdir. (s. 150)

Dacey ve meslektaşları (2009) şöyle bir örnek vermektedir:

Örneğin, beş yaşındaki bir kız çocuğunun kitaplıktan bir kitabı istediğini düşünelim. Kitap elinin ulaşabileceği sınırın biraz ilerisindedir, kız kendi kendine "Sandalye la-zım" der. Sandalyenin birini çekerek üzerine çıkar ve kitaba ulaşır. "Böyle iyi mi?" "Biraz daha." "Tamam." Konuşmanın fiziksel hareketlere eşlik ederek davranışı nasıl yönlendirdiğine dikkat edin. İki – üç yaşlarında aynı kız aynı şeyi yapması istendiğinde muhtemelen büyük bir istisna haricinde aynı şeyi yapacaktır: Sesli olarak konuşmayacaktır. Vygotsky, davranışını yönlendirmek için iç konuşmayı kullanarak kendi kendine konuşmuş olacağını ve zor görevlerde davranışını planlamak için de şüphesiz iç konuşmayı kullanacağını düşünüyordu. (s. 134)

Eleştirel Düşünme: Vygotsky'nin Kuramının Değerlendirilmesi

Vygotsky'nin kuramı, sosyal hizmet uygulamasında temel kavramlar olan sosyal etkileşimin ve kişinin çevresi içerisinde nasıl işlevde bulunduğunun önemini vurgular. Bu, tüm çocukların temel olarak aynı aşamalardan geçtiğini öngören Piaget'nin kuramına zıttır.

Vygotsky'nin kuramında en az iki olumlu içerik önemlidir (Newman & Newman, 2009). Birincisi, kültürel farklılıkların göz önünde bulundurulmasına imkan tanır. Bir kültürde insanların nasıl düşündüğü ve çevresini nasıl algı-

ladığı aynı şeylerin bir başka kültürde algılanmasına göre radikal farklılıklar gösterebilir. Piaget "mantıksal düşüncenin büyük oranda evrensel bir süreç olarak geliştiğini düşünmesine rağmen, Vygotsky akıl yürütme ve problem çözmenin kültürel olarak yaratıldığını düşünmektedir" (Newman & Newman, 2009, s. 60). Bu da dikkati düşüncelerin ilk gelişim döneminde ailenin ve sosyal etkinin önemine yöneltilmektedir.

Vygotsky'nin kuramının ikinci olumlu yönü "bireylerin kendi bilişsel gelişimlerini proksimal gelişim alanlarında kendilerini daha yüksek işlevlere taşıyabilecek kişilerle etkileşime girerek ilerletmesidir" (Newman & Newman, 2009, s. 60). Böylece, çocuklar daha fazla beceriye sahip kişilerle etkileşime girerek öğrenebilirler.

Vygotsky'nin kuramına yönelik eleştiriler de mevcuttur. Örneğin, "Vygotsky'in büyük oranda sözlü etkileşimi vurgulaması bazı kültürlerde diğerlerine göre daha az geçerli olabilir. Avustralya düzlüklerinde avını takip etmeyi veya Güneydoğu Asya'da pirinç yetiştirmeyi öğrenen bir çocuk sözlü yönergeler yerine gözlem ve uygulamadan daha çok istifade edebilir. Kimi diğer araştırmacılar akranlar arasında işbirliğine dayalı problem çözmenin faydalı olabileceğini ve eğer daha yetenekli olan kişi ne yaptığından emin değilse veya yönergelerini öğrenen kişinin anlama düzeyine uyarlayamazsa olumsuz etkide bulunabileceğini öne sürmüştür" (Shaffer & Kipp, 2010, s. 291).

Berk (2008a) diğer eleştirileri sunmaktadır:

Vygotsky'in kültürü ve sosyal deneyimi vurgulaması gelişimin biyolojik yönünü ihmal etmesine neden olmuştur. Kalıtım ve beyin gelişiminin önemini kabul etmesine

rağmen, bunların gelişimdeki rolü üzerine çok az şey söylemiştir. Dahası, Vygotsky'in bilginin sosyal aktarımı üzerine odaklanması diğer kuramcılarla karşılaştırıldığında, çocukların kendi çevresini şekillendirmesi üzerinde daha az durduğu görülür. Vygotsky'in takipçileri çocukların gelişim dönemlerinde etkin olarak diyaloga girdiğini ve sosyal etkinliklerde yer aldığını vurgulamıştır. Çocuklar bu katılım deneyiminden yalnızca kültürel değerlerin uygulanmasını değil, bu uygulamanın dönüştürülmesini öğrenirler (Rogoff 1998, 2003). Günümüzdeki sosyo-kültürel kuramcılar birey ve topluma dengeli, ortak olarak etkide bulunan roller biçmektedirler. (s. 25)

Vygotsky görünen o ki Piaget'ye göre daha az eleştiriye maruz kalmıştır. Bunun en az iki nedeni vardır. İlk olarak, Vygotsky'in yaklaşımı çevresi-içinde-birey odaklı sosyal hizmet yaklaşımına çok iyi uymaktadır. İkincisi, Vygotsky kuramını tam olarak geliştirmeye fırsat bulamadan yaşamını yitirmiştir. Belki de daha spesifik görüşler daha ayrıntılı bir eleştiri için zemin hazırlayabilirdi.

Duygusal Gelişim

Kişilik ve bilişsellik kavramları ile bunlar arasındaki ilişki karmaşık ve soyuttur. Düşünmenin kişiliği, kişiliğin düşünmeyi nasıl etkilediği tam olarak açık değildir. Bireyden bireye büyük farklılıklar görülmektedir ve bir birey bir durumdan diğerine geçerken bilir tüm bu kavramların kapsanması oldukça zordur.

İnsanın kişiliğinde duygular da vardır. Duygular bireyin kişiliğinin profilini daha da karmaşık hale getirirler. Bizim amaçlarımız açısından, duygu daha hassas psikolojik reaksiyonlar içeren hislerin ve duygudurumun karmaşık kombinasyonudur ve karakteristik dav-

ranış örüntüleriyle ifade edilir. Örneğin, dört yaşındaki bir çocuğun japonbalığı bir sabah ölmüş halde bulunabilir. Kötü haberi duyunca çocuk üzülür. Kalbi daha hızlı atmaya başlar ve nefes alıp vermeleri hızlanır. Sonunda, çocuk odasına gider ve ağlamaya başlar. Bu örnekte, çocuk bir duyguyu yaşamaktadır. Üzüldüğünde vücudu tepki vermiştir. Sonunda, ağlama davranışı açık bir şekilde duygusal davranışını ifade etmiştir.

Bebeklerin Duyguları

Bebek duygularının ilk araştırmacılarından biri olan Bridges (1932) bebeklerin ilk olarak tek bir duyguyu, heyecanı sergilediğini öne sürmüştür. Bir başka ilk dönem araştırmacılarından biri olan J. B. Watson (1919) bebeklerin üç temel duyguyu, sevgi, öfke ve korkuyu hissedebildiğini düşünmektedir. Watson'a göre bu duyguların her biri belirli uyarılara karşı refleks tepkimesiyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir bebeğe yavaşça dokunulursa ve konuşulursa öfkenin fiziksel olarak dindirilebilecek, korku beklenmeyen bir sesle aniden başlatılabilecektir.

Doğumdan hemen sonra bebekler genel ilgilerini, hoşlanmadığı şeyleri ve sıkıntılarını ifade edebilirler. Kızgınlık, şaşırma ve üzüntü yaşamın ilk üç dört aylık bölümünde ortaya çıkan duygulardır. Korku beş - yedi aylık dönemlerle birlikte ifade edilir.

Öz-farkındalığı yansıtan duygular daha sonra gelişir ve bazen iki yaşına değin ortaya çıkmaz. Öz-farkındalık kişinin çevresinden farklı bir gerçekliği bulunduğunu kavraması ve bu çevreyle etkileşime girmesidir. Çekingenlik, kıskançlık, gurur ve utanma bu türden duygular arasındadır.

Ağlama

Bebeklerin duygularını ifade etme yollarından biri ağlamadır. Bebekler en az üç ağlama biçimi sergilerler (Papalia et al., 2009; Santrock, 2010b). Bunlardan ilki basit ağlamadır (açlık ağlaması diye de tanımlanır). Bu “genellikle çılgının, ardından kısa bir sessizliğin, sonra asıl ağlamadan daha yüksek seviyede ve daha kısa bir nefes çekme sesinin olduğu ritmik davranış örüntüsüdür. Bazı bebeklik dönemi uzmanları açlığın basit ağlamayı tetikleyen nedenlerden biri olduğunu ifade etmektedir” (Santrock, 2010b, s. 348). İkinci ağlama türü bebeğin çok miktarda havayı ses telleri yoluyla yüksek sesli çılgına dönüştürdüğü öfkeli ağlamadır. Üçüncü tür olan acı ağlaması yüksek sesli bir inlemeyle başlar ve iç çekme olmadan devam eder. Sonrasında bebek uzun bir süre nefesini tutabilir.

Kail ve Cavanaugh (2010) ağlamanın önemini şu şekilde açıklamaktadır: “Ağlama yenidoğanın kişiler arası iletişimdeki ilk adımı anlamına gelir. Bebek ağlayarak ebeveynine aç olduğunu, yorgun olduğunu, kızgın veya yaralanmış olduğunu bildirir. Ebeveynler bu ağlamaya karşılık vererek bebeğin iletişim çabalarını teşvik ederler” (s. 86).

Berk’e göre (2008a):

Ebeveynler bebeklerinin ağlamalarını her zaman doğru yorumlamasalar da, tecrübe kazanarak daha doğru yorumlamaya başlarlar... Neyse ki besleme ve altını değiştirme işe yaramadığında ağlayan bir bebeği yatıştırmanın birçok yolu vardır... Batılı anne-babaların ilk olarak denediği teknik genellikle bebeği kaldırıp omuza yaslayarak sallamak veya yürümektir. Bu yöntem en etkili olanıdır. (s. 152)

Farklı toplumlar bebeği rahat ettirmek için farklı yollar kullanırlar (Berk,

2008b). Örneğin, And dağlarının zorlu yükseklerinde Perulu bir anne bebeğinin vücudunu başı da dahil olmak üzere örtü ve battaniyelerle sarar, ardından bebeğin heybesini sırtına yüklenir. Annenin yürüyüşünün sıcaklığı ve ritmik hareketleri bebeği rahatlatır ve uykuya daldırır. Çölün Botsvanalı Kung halkı bebeklerini hayvan derisinden yapılmış omuz askılarında taşır. Bu konumlandırma bebeklerin etrafında olup biteni gözlemesini ve canları istediği zaman emzirilmesini sağlar” (s. 152). Anneye yakın temas kurulan kültürlerdeki bebekler Kuzey Amerikalı bebeklere göre daha az ağlar (Barr, 2001).

Gülümseme ve Kahkaha

Bebekler gülümseme ve kahkaha yoluyla da kendilerini duygusal olarak ifade edebilirler. Bebeklerin ebeveynlerine gülümsemesi ve ardından ebeveynlerinden aynı şekilde karşılık görmesi çocukla ebeveyn arasındaki ilişkide büyük bir araçtır.

Bebekler birçok temel gülümseme aşamalarından geçerler (Martin & Fabes, 2009; Papalia et al., 2009; Santrock, 2010c). İlk olarak, genellikle uyku sırasında merkezi sinir sistemi gelişiminin bir fonksiyonu olarak istem dışı gülümseme refleksi gerçekleşir. Birkaç hafta sonra bebekler “görsel, dokunsal ve işitsel uyaranlara” tepki vermeye başlarlar; 6-8 aylıktan itibaren “bebeğin annenin veya babanın yüzünü görünce veya adını duyunca tepki verdiği” sosyal gülümseme gerçekleşir (Martin & Fabes, 2009, s. 208). “2 ile 6 aylık arası bebeklerin sosyal gülümsemesi hem istemli gülümsemede hem de diğer kişilerin gülümsemesine tepki vermede son derece artar” (Santrock, 2010c, s. 349). Gülümseme süreci bebeklerin diğer in-

sanlara ve sosyal ilişkilere olan kademe-
li yönelimini yansıtır.

Kahkaha yaklaşık dört aylıkken baş-
lar (Martin & Fabes, 2009; Papalia et al.,
2009). “Başlangıçta kahkaha annenin
veya babanın kollarında havaya atıl-
ma gibi fiziksel uyaranlara tepki olarak
başlar... 6 aylıktan itibaren bebekler gi-
derek ce-ee oynama veya kardeşinin ko-
mik surat yapması gibi fiziksel ve sosyal
uyaranlara daha çok gülmeye başlarlar”
(Martin & Fabes, 2009, s. 208).

Bebekler ve Mizaç

Bebeklerin kişiliği olduğunu söylemek
zordur. Kişilik, zaman içinde gelişen ve
belirli bir insanı niteleyen tavır, ifade ve
davranışların karışımı anlamına gelir.
Bebekler henüz kişilikteki karmaşıklığı
yansıtan bir yeti kazanacak kadar yol
kat etmemişlerdir. Psikologlar bir bebe-
ğin kişiliğinden ziyade mizacından söz
ederler. Her bireyin her bireyin diğer
insanlara karşılık verme yapılarını be-
lirleyen ayırt edici zihinsel ve duygusal
doğaya mizaç denir.

Araştırmacılar mizaçla ilgili aşağıda-
ki altı kavramı geliştirmişlerdir:

1. “Korkulu sıkıntı; çocuğun yeni du-
rum ve koşullarda geri çekilme ve
sıkıntıya girme eğilimini yansıtır.
2. Kızgınlık/engellenme; çocuğun ihti-
yaçları karşılanmadığında ne derece-
de kızdığını ve engellenmişlik yaşa-
dığını yansıtır
3. Olumlu duygulanım; çocuk tarafın-
dan sergilenen olumlu duygu, haz
ve heyecanın derecesini yansıtır
4. Etkinlik düzeyi; çocuğun kaba motor
becerilerini ve enerjisini yansıtır
5. Dikkat süresi; çocuğun odaklanma
ve ilgi gösterme yetisini yansıtır

6. Düzenlilik; çocuğun davranışının ön-
görülebilirliğini yansıtır” (Martin &
Fabes, 2009, ss. 214-215; Putnam, Gart-
stein, 2006; Rothbart & Mauro, 1990)

Psikologlar genellikle çocukları ni-
teleyen üç temel kategoriye kullanırlar
(Berk, 2008b; Rathus, 2011a; Santrock,
2010c; Sigelman & Rider, 2009; Thomas
& Chess, 1977, 1989, 1991). Kolay ço-
cuklar nispeten öngörülebilir, ritmik bir
düzenle yaşayan çocuklardır. Genellik-
le neşelidirler ve herkesle iyi geçinirler.
Değişimi kabullenir ve yeni durumlar-
la ilgilenirler. Çocuk mizacının ikinci
kategorisi zor çocuklardır. Bu çocuklar
genellikle asabi olur, günlük aktivitele-
rinde düzensizlik gösterirler. Yeni du-
rumlara adapte olmada zorluk yaşarlar.
Alışık olmadıkları bir şeyle karşılaştık-
larında yoğun tepki gösterirler. Son ola-
rak, yavaş alışan çocuklar vardır. Genel-
likle düşük seviyede etkinlik gösterirler,
ılımlı bir mizaca sahiptirler ve yeni du-
rumlara ılımlı tepkiler verirler. Alışık
olmadıkları durumlarda genellikle geri
çekilirler ve kendileriyle ilgili değişiklik
yapmada yavaşlardır.

Rathus (2011b) mizacın zaman içinde
aynı kalmasını şu şekilde yorumlamak-
tadır:

*Çocukluk sırasında mizacın gelişiminde
en azından ortalama düzeyde bir süreklilik
vardır (Wachs, 2006). Alışmadığı durumlarda
ağlayan ve son derece aktif olan çocuk ge-
nellikle korkarak yürümeye başlar. Yürüme
aşamasında kaygılı ve mutsuz olan çocuk er-
genlikte de kaygılı ve mutsuz olmaya eğilim-
lidirler. Bebekliği sırasında yeni yiyecekleri
yemeyi reddeden bir çocuk ilk saç kestirme
sırasında ağlayabilir ve genç yetişkinliğinde
üniversiteye uyum sağlamada zorlanabilir.
Zor çocuklar genellikle ileriki dönemlerde
psikolojik problem ve uyum sorunlarını daha
çok yaşarlar (Pauli-Pott et al., 2003; Roth-*

bart et al., 2004). Uzun vadeli bir çalışmada zor mizaçlı bebekler 1,5 yaşından 12 yaşına kadar izlenmiştir (Guerin et al., 1997). Bebeklik sırasındaki mizaç anne tarafından değerlendirilmiştir. Davranış örüntüleri 3-12 ve 6-12 yaş arasında öğretmenler tarafından değerlendirilmiştir. 3-12 yaş arası ebeveyn raporlarına göre zor mizaçla birlikte dikkat eksikliği ve agresiflik gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler bebeklikleri sırasında zor mizaç sergileyen çocukların daha sonrasında daha agresif olduğu ve daha fazla dikkat problemi yaşadığı sonucuna varmıştır. (s. 238-239)

Mizaç ve uyumun son derece karmaşık olduğu unutulmamalıdır. Santrock (2010c) “çocukluk mizacıyla yetişkin uyumu arasındaki bu bağlantıların yalnızca az sayıda çalışmaya dayandırıldığı, bu bağlantıların doğrulanması için daha fazla çalışma gerektiği” uyarısını yapmaktadır (s. 358).

Bunun yanında, çocukların üçte birinden fazlası bu kategorilerden herhangi birine tam olarak girmez (Berk, 2008b). Birçok çocuk zor ve kolay özelliklerin karışımını sergiler, buna rağmen normal olarak görülen alanın da oldukça dışındadırlar. Örneğin, bir çocuk aşırı düzensiz bir uyku periyoduna sahip olmasına rağmen, yeni insanlara kolayca alışabilir. Bunun gibi, bir çocuk zamanının çoğunda neşeli ve uslu olmasına rağmen, akrabaları ziyaret gibi bazı durumlarda çok huysuz davranabilir. Araştırmalar bazı genel eğilimlere işaret etmektedir, fakat her bebek, her çocuk ve her yetişkin kendine özgü bir bireydir.

Kuramcılar genellikle bir bebeğin mizacının hem kalıttan hem de çevresel faktörlerden etkilendiği sonucuna varmaktadır (Berk, 2008b; Kail & Cavanaugh, 2010; Rathus 2011b; Steinberg et al., 2011a). Bazı araştırmalarda tek yu-

murta ikizlerinin çift yumurta ikizlerine göre daha fazla aynı mizaca sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Goldsmith, Buss, & Lemery, 1997; Steinberg et al., 2011b). Yine de ilişkiler mükemmel biçimde saptanamamıştır.

Birçok insanın mizacı yaşlandıkça neden değişir? İnsanlar yeni deneyimler edindikçe tavır ve davranışlarını değiştirirler. Genel uyumla ilgili temel değişkenlerden biri toplumsal çevredeki beklentilerdeki “örtüşme düzeyi” olabilir (Rathus, 2011b; Santrock, 2010c; Sigelman & Rider, 2009). Örneğin, yeni deneyimler edinmeye hevesli motive olmuş bir çocuk beklentisi olan anne-babayı ele alalım. Eğer çocuklarının ılımlı, çekingen, olduğunu fark ederlerse hayalkırıklığına kapılabilirler. Hatta çocuğun yapısından farklı bir baskıyı onun üzerinde yaratabilirler. Diğer yandan, duygudurumun yoğun, günlük rutinlerin düzensiz ve değişimlerin yavaş gerçekleştiği bir aile ortamı oluşturan ebeveynleri ele alalım. Zor bir çocuk böyle bir aileye daha iyi uyum sağlayabilir. Aile çocuğu zor değil, normal olarak görecektir.

Eğer ebeveynler çocuğun mizacının kendilerinininkinden farklı olduğunu kabullenirlerse, davranış ve beklentilerinde çocuğa yardımcı olabilecek düzenlemeler yapabilirler. Örneğin, yavaş alışan çocuğa yeni duruma adapte olması için daha fazla zaman tanınabilir. Aynı şekilde, zor çocukların ebeveynleri de günlerini önceden planlamada zorluk yaşadıklarında nasıl plan yapıp uygulamaya koyacakları hakkında yardım alabilirler. Ayrıntılı Bakış 3.4’te kültürler arası beklentiler ve mizaçlar tartışılmaktadır.

Bağlanma

Bağlanma “bir insanı yakın bir ilişkiye sokan güçlü duygusal bağdır” (Sigel-

Bir bebeğin mizacı duygusallık, etkinlik ve sosyalliği kapsar.

man & Rider, 2009 s. 406). Bağlanma kuramı asıl olarak John Bowlby (1969) tarafından geliştirilmiştir. Bu kuram insan ilişkilerinin başlangıcına dair temel bir yaklaşım sunar. Kail ve Cavanaugh (2010) belirtiyor:

Bowlby'e göre, bir yetişkinle bağı olan çocuklar -yani sürekli bir sosyo-duygusal ilişki geliştirenler- daha fazla hayatta kalmaktadır. Bu insan genellikle annedir fakat böyle olması gerekmez; asıl olan sorumluluğu olan bakıcı kişiyle arada güçlü bir duygusal bağ kurulmasıdır. Bağlanma babayla, büyük anne-babayla veya başka biriyle de olabilir (s. 173-174).

Bağlanma kuramı ebeveynle (veya diğer bakan kişiyle) çocuk arasında duygusal bağla sonuçlanan etkileşimin önemini vurgular. Bebek ilişki sürecinde aktif katılımcı olarak görülür. Bu perspektif Freud'un bebeğin pasifliğini ve bakıcıya bağımlılığını vurgulayan oral aşamasından farklıdır.

Bağlanma Aşamaları

Bowlby'nin kavramsal çerçevesi temelinde, bağlanma "bebeğin genel önceliğinden bireyin kendisine bakan kişiyle olan birlikteliğine olmak üzere" dört aşamada gerçekleşir (Kail & Cavanaugh, 2010; Santrock, 2010b, s. 234; Schaffer, 1996; Steinberg et al., 2011a). Bunlar şu şekildedir:

1. **Aşama:** "Ön Bağlanma." Yaşamın ilk iki ayında bebekler nesnelerle insanları birbirinden ayırmayı öğrenir. Ardından, insanlara gülerek ve ses çıkararak daha fazla cevap vermeye başlarlar.
2. **Aşama:** "Oluşum Halindeki Bağlanma." Bebekler 2 aylıktan 8 aylığa kadar kendilerine bakan kişilerle yabancıları birbirinden ayırır hale gelirler. Bakıcılara daha olumlu tepki verir ve etkileşimleri sırasında isteklilik gösterirler. Bakıcıları ayrıldığında kızarlar. Duygusal bağlanmanın kar-

AYRINTILI BAKIŞ 3.4

Beklentilerde ve Mizaçta Kültürler Arası Çeşitlilik

Kültürden kültüre değişen ebeveynler ve toplum beklentileri mizacın gelişimini etkileyebilir. Malezyalı bebekler yeni durumlara ve dışarıdaki uyaranlara Amerikalı bebeklere göre daha az açıktır; bu Malezyalı ailelerin uyum sağlama gerektiren durumlarda çocuklarını daha fazla sakınmalarına bağlı olabilir. Diğer yandan, bebek bezini değiştirme gibi ihtiyaçlara daha fazla hassasiyet gösteriyor olabilirler (Banks, 1989; Pappalia et al., 2009).

Sigelman ve Rider (2009) Doğu Afrika'daki Masailer tarafından ortaya konan bir örneği yorumluyor:

Birçok durumda, kolay bir mizaç zor olanına göre daha kolay adapte olur, fakat açlık sırasında, Masai bebeklerinin zor mizaçta olanları kolay olanlarına göre daha iyi dayanmıştır. Neden? Muhtemelen Masai ebeveynleri zor bebeklerin ileride daha iyi savaşçı olacağını düşünmüştür veya daha fazla ağlayan bebekler daha çok fark edilmiş ve beslenmiştir. Bu örnekte olduğu gibi, belirli bir mizaç bazı koşullara uygunken, diğerlerine uygun olmayabilir. (s. 315)

İki yaşındaki Kanadalı ve Çinli bebekler arasında yapılan kültürler arası bir araştırmaya göre mizaçta önemli farklılıklar bulunmaktadır. Çinli çocukların Kanadalı çocuklara göre genellikle daha utangaç ve çekingen olduğu görülmüştür (Chen et al., 1998). Kanadalı aileler utangaç çocuklara karşı daha

cezalandırıcı ve koruyucu davranırken, Çinli aileler içine kapanık davranışı desteklemiştir. Muhtemelen bu fark Kanada gibi bir Batı ülkesinde çocuklardan daha dışa dönük ve girişken olmalarının beklenmesi yatmaktadır. Anneler utangaç davranışa soğuk bir uzaklaşma veya üzerine düşmeyle tepki verebilirler. Bunun aksine, içe dönüklük ve kendini kontrol etmeye Çin'de değer verilir. Bu nedenle, anneler bu tür mizacı teşvik ederek daha agresif davranışı engellemeye çalışabilirler.

Bir başka örnek Güney Meksika'daki bir grup Mayalı olan Zinacantecoslarla ilgilidir (Greenfield & Childs, 1991). Buradaki bebekler yenidoğanlara göre daha hareketsiz ve sessizdirler. Bernstein, Penner, Clarke-Stewart ve Roy (2008) Mayalı anneleri şöyle açıklamaktadır:

Bebeği kundaklayarak ve motor etkinlikleri kısıtlayarak, en küçük bir hareketle bebekle ilgilenerek bu doğuştan eğilimi desteklerler. . . . Genetik eğilim ve kültürel desteklemenin bu kombinasyonu kültürel olarak uyum sağlayıcıdır: Sessiz Maya bebekleri gece örtülerini tekmelemez, bu yaşadıkları soğuk yaylalarda çok önemlidir; hareketli olmayan bebekler dokuma tezgahında çalışan annelerinin sırtında saatlerce durabilirler, dili anlayabilir hale gelmeden önce yürüyemeyen bebekler evin ortasındaki açık tandıra düşme tehlikesi geçirmezler. (s. 480)

maşık süreci bebek ve bakıcı birbirine tepki verdikçe artar.

3. **Aşama:** "Gerçek Bağlanma." Bebekler 8 - 18 aylık arası bakıcılarını arar ve onlara yakın durmaya çalışırlar.

Emekleme ve hareketlilik arttıkça bebekler bakıcılarıyla göz teması kurar ve çevrelerini araştırmaya başlarlar. Bakıcılarının kendi davranışlarına karşı verdiği tepkilere daha fazla ilgi

gösterir ve genellikle buna göre tepki verirler. Örneğin, bir bebek bakıcısı yanındaysa ve kendisiyle ilgileniyorsa gülümseyebilir. Ya da bebek bakıcısının çok uzakta olduğunu fark ederse bunu anlayıp geri dönebilir. Bebekler bakıcılarının daha ayrıntılı portresini çizmeye devam ederler. Bakıcılarının davranışlarını daha iyi yorumlar ve daha iyi karşılık verir hale gelirler.

4. **Aşama:** "Karşılıklı ilişkiler." 18 aylıktan itibaren çocuklar bakıcılarıyla olan etkileşimlerine daha büyük hassasiyet gösterirler. Çocuklar sevgi, ilgi ve fiziksel temas arayışlarını ifade ederler. Bakıcılarından yatmadan önce kendilerine hikaye okumalarını veya sarılmalarını isteyebilirler. Bakıcılarının duygularına ve amaçlarına daha fazla duyarlılık göstermeye başlarlar (Kail & Cavanaugh, 2010, s. 174).

Bağlanmanın Nitelikleri

Çocukla bakan kişi arasındaki bağlanmada dört etken belirleyicidir (Cassidy, 1999; Colin, 1996; Newman & Newman, 2009):

1. Birlikte önemli miktarda zaman harcanması.
2. Çocuğa bakarken onun ihtiyaçlarına karşı gösterilen tepkiler.
3. Bakıcının çocukla olan ilişkideki derinliği ve duygusal tepkileri.
4. Uzun zaman boyunca çocuğun yaşamında bulunma.

Bu değişkenler anlamlıdır. Bakım, ilgi ve duygusal bağlılıkta sorumluluk gösterilmesi çocukla daha yoğun bir ilişki kurulmasını sağlar. Bu tür nitelikler ayrıca çocuğun bakıcının önerilerine daha olumlu karşılık vermesini sağlar. Olumlu karşılıklar bakıcıyla çocuk arasındaki dinamik kişiler arası etkileşimi

destekleyerek daha fazla bağlılık oluşmasını sağlayabilir.

Bağlanma Örüntüleri

Bebekler ve onlara bakan kişiler ilişkisinin yakınlığına ve niteliğine göre farklı derecelerde bağlılık geliştirirler. Dört örüntü sunulmuştur: Güvenli bağlanma, kaygılı kaçınıcı bağlanma, kaygılı dirençli bağlanma ve düzensiz bağlanma. Birçok bebek annesiyle güvenli bağlanma ilişkisi geliştirir (R. A. Thompson, 1998). Newman ve Newman (2009) şöyle açıklıyor:

Güvenli bağlanma geliştiren bebekler çevreyi etkin bir biçimde araştırır ve anneleri yanındayken yabancılarla etkileşime girer. Ayrılmanın ardından, bebekler annelerini etkin olarak karşılar veya etkileşim arayışına girer. Eğer bebekler ayrılma sırasında kaygı hissederse, anneler bu kaygıyı azaltmak üzere geri döner ve bebekler çevreyi araştırmaya devam eder. Kaygılı kaçınıcı davranış sergileyen bebekler ayrılmadan sonra anneleriyle temastan kaçınır ve onların etkileşim çabalarını görmezden gelir. Yalnız başınayken diğer bebelere göre daha az sıkıntı duyar. Kaygılı dirençli bağlanma sergileyen bebekler yabancı birinin varlığında çok dikkatlidir. Araştırma davranışı bakıcının araya girmesiyle önemli oranda kesintiye uğramıştır. Bakıcı geri döndüğünde bebekler bakıcıya yakın olmayı ister gibi gözüktür, fakat aynı zamanda kızgındır ve tekrar yatışması çok zordur. Düzensiz bağlanmada, bebeklerin sıkıntıyı yönetmek için belirli bir stratejisi yoktur. Çelişkili, beklenmeyen biçimlerde davranarak duygularını aşırı korku veya karmaşayla ifade etmeye çalışırlar. (s. 153).

Hem bebeğin hem de bakıcının karakteri bağlanmanın gelişiminde etkilidir. Bakan kişilerin çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olması durumu ve daha önce ele alınan bağlanmayla ilgili etkenler bağlan-

Bağlanma teorisi ebeveynler ile çocukları arasındaki duygusal durumu vurgular.

ma sürecini kolaylaştırabilir (Newman & Newman, 2009; Papalia et al., 2009). Rahatsız olma gibi bebek özellikleri bağlanma sürecini zorlaştırabilir, bununla birlikte araştırmalar bakıcıların bebeğin ihtiyaçlarını gidermede karşılık veren, olumlu yaklaşımının bağlanma sürecinde bebeğin karakterinden daha önemli olduğunu göstermiştir (Berk, 2008b).

Bağlanmanın Uzun Vadeli Etkileri

Bir araştırma değerlendirmesinde ebeveyn-çocuk bağlanmasını ve çocuğun sonrasında akranlarıyla geliştirdiği sosyal ilişkilerini inceleyen 63 araştırma ele alınmıştır (Schneider, Atkinson, & Tardif, 2001). Bakıcılarıyla erken dönemde güvenli bağlanma geliştiren çocuklar yaşları ilerlediğinde daha yakın arkadaşlıklar kurmuşlardır. Bundan çıkan sonuç güvenmeyi ve olumlu etkileşimde bulunmayı öğrenen çocukların bu becerileri sonraki ilişkilerine uygulayabildiğidir.

Bağlanma ve Çocuk Bakıcılığı

Bağlanma ve etkileşimin önemini ele alırken, bazı çalışan ebeveynler çocuk

bakıcılığının olumsuz etkileri olabileceğinden endişelenmektedir. Coon ve Mitterer (2011) bu konuda şunları söylemektedir:

Çocuğu bakıcıya vermek bağlanmanın niteliğini etkileyebilir mi? Bu bakıcılığın kalitesine bağlıdır. Genelde, kaliteli çocuk bakıcılığı ebeveyne bağlılıkta olumsuz etki yaratmaz (Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişimi Enstitüsü, 1999). Aslında, iyi bakıcıları olan çocuklar genellikle anneleriyle daha iyi bağ kurar ve daha az davranış problemi sergilerler. Ayrıca daha iyi bilişsel ve dil becerilerine sahiptirler (Burchinal et al., 2000; Vandell, 2004). (s. 100-101)

Bununla birlikte, düşük kaliteli çocuk bakıcılığının tam tersi etkileri doğuracağı unutulmamalıdır (Coon & Mitterer, 2011). Doğrudan davranış problemleri bu şekilde oluşabilir (Pierrehumbert, Ramstein, Karmaniola, Miljkovitch, & Halfon, 2002).

Çocuk bakıcılığını oluşturan şey nedir? Aileler çocuk bakım merkezini veya çocuk bakıcısını değerlendirirken en az beş yönü hesaba katmalıdır (Howes 1997).

İlk olarak, çocukların gerekli bakımı alabilmesi için yeterli personel sayısı olmalıdır. İkincisi, toplam grubun sayısı 12 ila 15 çocuktan fazla olmamalıdır. Kişisel ilgi burada da çok önemlidir. Üçüncüsü, çocuk bakıcıları çocuk gelişimi ve çocuk yönetimi konularında ihtiyaçları en iyi karşılayacak şekilde eğitilmiş olmalıdır. Dördüncüsü, personel değişikliği fazla olmamalı ve böylece bakıcıyla çocuk arasında güvenli ilişki kurulabilmelidir. Beşincisi, günlük deneyim sabit ve öngörülebilir olmalıdır. Etkinlikler verimli bir şekilde planlanmalı ve açık prosedürler izlenmelidir.

Ayrıntılı Bakış 3.5'te bağlanmada kültürler arası farklılıklar ele alınmaktadır.

Benlik Kavramı, Öz-saygı ve Güçlendirme

Tüm bireyler kim oldukları konusunda izlenimlere sahiptirler. Neredeyse herkes kendisinin kim olduğu hakkında bir kuram geliştirmiştir denebilir. Kişinin özgün yönleri ve tavırlarıyla ilgili bu kişisel izlenim olumlu ya da olumsuz olabilir (Sigelman & Rider, 2009, s. 309). Benlik kavramı düşüncesi Carl Rogers'ın benlik kuramı ele alınırken tanıtılmıştı. Bununla ilgili bir düşünce de öz-saygıdır. Öz-saygı kişinin kendi değeri hakkındaki yargısını tanımlar. Benlik kavramının yalnızca değerin ötesinde farklı yönler içerebilmesine rağmen, iki terim genellikle birbirinin yerine kullanılır.

Benlik kavramı akıl sağlığı literatüründe önemli bir konudur. Kişinin benlik kavramını geliştirmesi genellikle uyum problemi yaşayan bireylerde bir terapi amacı ve güçlendirme aracı olarak görülür. Kişinin benlik kavramı yaşamı boyunca önem taşır. Çalışmaya, yaşamaya, çabalamaya devam edebilmesi için kişinin olumlu bir benlik algısı olması gerekir. Bir başka deyişle, kişi yaşamaya ve üretmeye devam edebilmek için kendini iyi hissetmelidir. Bu, yetişkinler için olduğu kadar çocuklar için de doğrudur. Aydınlatıcı Bilgi 3.3'te çocuklarda olumlu ve olumsuz benlik algısının sonuçları gösterilmektedir.

Benlik kavramı soyut bir düşüncedir. Tam olarak neyi içerdiğini açıklamak zordur. Bununla birlikte, kişinin işlevselliğinde önemli bir faktördür. Hemen her yaşta insanlar yaşam deneyimlerinden hoşnut olabilmek ve kendine güvenebilmek için iyi hissetmeye ihtiyaç duyar.

Kuramcılar benlik kavramının toplumsal önemini vurgulamış ve "bireyle toplumun ortak zemini" olarak tanımlamıştır (Markus & Nurius, 1984, s. 147).

Orta çocukluk döneminde çocuklar sosyal beklenti ve taleplerle karşılaşır. Toplumsal koşulların önemini kavrar ve onlara nasıl uyum sağlayacaklarını değerlendirmeye başlarlar.

Öz saygı ve öz değer konularını araştırmanın yollarından biri de Harter'ın çalışmasından kaynaklanmaktadır (1987, 1988, 1990, 1993, 1998, 1999, 2006). (Bizim tartışmamızdaki amaçlar bakımından, öz saygı ve öz değer birbirinin yerine kullanılacaktır.) Harter çocukların küresel bir öz değer algısı geliştirdiğini öne sürer. Bu, iki anlamda kendilerini nasıl gördükleri hakkında genel bir görüştür. İlk olarak, öz değer çocukların kendilerini ne kadar yeterli gördükleri temelinde oluşur. İkincisi, öz saygı çevreden gelen toplumsal desteğin miktarına bağlıdır. Çocuklar beş yaşından itibaren kendileriyle ilgili olumlu veya olumsuz algılar geliştirirler, fakat bu farkındalığı sekiz yaşına kadar kelimelerle ifade edemezler (Papalia et al., 2009).

Öz değer anlaşılmada, Harter ilkökul çocuklarına yaşamlarındaki beş farklı alanda kendilerini ne kadar yeterli ve güvenli hissettiklerini sormuştur. İlk olarak, okuldaki yeterlilik çocukların okuldaki görevlerinde ne kadar başarılı olduklarını düşündükleri temelindedir. İkinci alan sportif yeterlilikle ilgilidir, çocukların bu alandaki becerilerine dair algıları araştırılmıştır. Üçüncü olarak, çocuklara sosyal yeterlilikleri sorulmuştur, bunun anlamı kendilerini ne kadar kabul görmüş ve popüler hissettikleridir. Dördüncü alan davranışlarla ilgili yeterlilik ya da çocukların kendi davranışlarının değerlendirilmesiyle ilgili ne hissettiğidir. Beşinci alan fiziksel görünüşle ilgiliydi, kendilerini ne kadar alımlı hissettikleri ve belirli fiziksel özellikleri hakkında ne düşündükleri soruluyordu (boy, ağırlık, saç ve yüz özellik-

leri gibi). Bu beş alanın yanında, Harter çocuklara küresel öz değerleriyle ilgili sorular sordu.

Harter'ın araştırması en az üç temel bulguya sahipti. İlk olarak, öz saygıya katkıda bulunan en önemli değişken çocukların etraftaki kişilerin değerlendirmesiyle ilgili ne ölçüde olumlu hissettiği idi. En önemli görülen kişiler ebeveynler ve sınıf arkadaşlarıydı, ardından arkadaşlar ve öğretmenler geliyordu. Bu çocukların sınıf arkadaşlarını önem açısından arkadaşlarından üstte tutmaları ilginçtir. Belki de yakın olmadıkları akranlarından daha fazla sosyal baskı ve ağır eleştiri görüyorlardı. Çocukların tüm sınıflarda ebeveynlerini önemli görmeleri de ilginçtir. Bu durum çocuklar geliştikçe akranların daha önemli hale gelmesi ve ebeveynlerin zemin kaybetmesi gerçeğiyle çelişmektedir.

İkinci bir araştırma bulgusu beş alanındaki derecelendirmeye ilgilirdi. Hem küçük çocuklar (3. ve 5. sınıflar arasındaki) hem de daha büyük çocuklar (6. ve 8. sınıflar arasındaki) fiziksel görünüşe daha fazla önem veriyordu ve davranış ise daha az önemliydi.

Üçüncü önemli sonuç öz saygıyla duygulanım arasındaki ilişkiye dairdir (duygusal durum). Daha olumlu bir küresel öz değer hisseden çocuklar nispeten daha mutlu olmaktaydı. Ayrıca etkinliklere daha fazla katılıyor, kendi inançlarına güveniyor ve eleştiriyi daha iyi başa çıkıyorlardı. Daha zayıf bir öz değer algısına sahip olan çocuklar daha az mutlu ve daha çok depresifti. Kendilerini etkinliklerden geri çekiyor ve izleyici kalmayı tercih ediyorlardı. Kendilerini daha fazla eleştiriyor ve daha fazla hayalkırıklığı hissediyorlardı. Bu araştırmanın ortaya çıkardığı şey,

özellikle düşük öz saygısı olan çocukların kendileriyle ilgili algısının geliştirilmesinin önemli olduğudur.

Önemli Sorunlar ve Yaşam Olayları

Bu bölümde tartışılan birçok sorun ve yaşam olayları çocukları etkileyebilir. Bunlar çocuklar üzerindeki etkilerine ve sosyal hizmet uzmanlarının uygulamada karşılmasına çıkma olasılığına göre seçilmiştir. Bu sorunlar zeka testinin potansiyel problemleri ve kültürel önyargılar, zihinsel engellilik (zeka geriliği), öğrenme güçlükleri ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğudur. İçerikte hem temel özelliklere hem de tedaviye yoğunlaşılacaktır.

Zeka ve Zeka Testi

Zeka anlama, öğrenme ve bilinmeyen durumlarda yeni olanla başa çıkma olarak tanımlanabilir. Bu genel tanımın ötesinde, zekanın kökenleri hakkında çok az şey bilinmektedir. Tanımı açık seçik hale getirme girişimleri, frenoloji olarak bilinen kafa boyutunun ilk ölçümlerinden, zekada yer aldığı varsayılan çeşitli zihinsel yetilerin sıralanmasına değin uzanır (örneğin, uzamsal ilişkileri algılama yetisi, algısal hız, bellek, sözcük akışkanlığı, mantık yürütme, sayısal beceri ve sözel beceri) (Thurstone, 1938).

Cattell'in Akışkan ve Kristalize Zekası

Cattell (1971) akışkan ve kristalize olmak üzere iki tür zeka tanımlamaktadır. Akışkan zeka bir bireyin diğer problemler kadar yüksek kavramsal problemleri çözmeye, verileri hatırlamaya, eldeki görevle meşgul olmaya ve sayısal bilgiyi

AYRINTILI BAKIŞ 3.5

Kültürler Arası Farklılıklar ve Bağlanma

Tıpkı mizaç gibi, ebeveynlerin çocuklardaki bağlanma, bağlılık, etkinlik veya otonomiyle ilgili beklentileri bağlanmanın gelişimini etkileyebilir. Berk (2008b) şunları aktarıyor:

Alman bebekleri Amerikan bebeklerine göre önemli oranda kaçınıcı bağlanma sergilerler. Fakat Alman ebeveynleri bebeklerini ilgi meraklısı olmayacak şekilde ve bağımsız olarak yetiştirir, böylece bebeğin davranışı kültürel inanç ve uygulamaların amaçlanan sonucu olarak şekillenebilir (Grosman et al., 1985). Mali'deki Dogan halkı bebekleriyle ilgili bir araştırma ise, tam aksine hiçbirinin annelerine karşı kaçınıcı bağlanmadığını göstermiştir (True, Piscani, & Oumar, 2001). Büyükanneler çocuğa bakan kişi olduğunda bile (yenidoğan oğulların durumunda olduğu gibi) yeni doğan anneleri bebeklerine zaman ayırır, onların

yanıbaşında olur ve açlık ve sıkıntılarında bakımına yardımcı olurlar. (s. 272)

Japon bebeklerinin büyük çoğunluğu kaygılı dirençli bağlanma sergiler. Yabancılarla karşı son derece tedirgin-dirler (Berk, 2008b), bunun nedeni muhtemelen Japon annelerin çocuklarını kendilerine çok yakın tutmasıdır. Japon ebeveynleri bebeklerin kendilerine bağlanmasına çok önem verirler ve bebeklerin ayrılmaya direnmesini beklerler. Böylece, kaygılı dirençli bağlanma Japon ebeveyn-çocuk ilişkisinin gelişiminde normal bir beklentidir (Rothbaum, Weisz, Pott, Miyake, & Morelli, 2000).

Son olarak, bağlanmadaki kültürel değişkenler var olsa da, güvenli bağlanma yine de birçok bebek-bakan kişi ilişkisinde norm olmaya devam edecektir (van IJzendoorn & Sagi, 1999).

hesaplamaya yönelik olan doğal yetenektir. Bu tür zeka doğuştandır ve bu nedenle kuramsal olarak yaşam süresi boyunca değişime uğramaz. Zekanın bu tür doğal yönleri arasında soyut hesaplamaları gerçekleştirme ve hafıza yetileri bulunur. Kristalize zeka ise, sözlü iletişimi ön plana çıkaran ve eğitim ve etkileşim yoluyla çevredeki insanlardan öğrenebilen zihinsel yetenekleri içerir. Örneğin, kişi dili öğrenebilir veya kelime dağarcığını geliştirebilir. Kişi ayrıca yeni bilgileri edinebilir ve deneyim yoluyla edindiği bilgiden fayda sağlayabilir.

Buradan çıkarılan mantıksal sonuç, akışkan zekanın yaşam süresi boyunca nispeten sabit kalacağı, kristalize zekanın ise artma potansiyeli taşıyacağıdır.

Sternberg'in Üçlü Zeka Kuramı

Sternberg (1984, 1985, 1986, 1987, 1990, 1996, 2000a, 2000b, 2004, 2008, 2009) davranışların oluştuğu içeriği vurgulayan bir üçlü zeka kuramı önermiştir. Bu kurama göre zekada üç temel bileşen vardır. Bu bileşenler kişinin uyum sağlayıcı davranışıyla, yani bireyin çevresiyle olan ilişkisiyle bütünsel ilinti içerisinde. Örneğin, Bill Klumpe'nin işi Wisconsin'in güneydoğusundaki küçük kasabalarda ve çiftliklerde septik çukurlar açmaktır. Septik çukurlar bu bölgede önemliydi çünkü genel kanallar bulunmuyordu. Bill'in okuma becerileri o kadar zayıftı ki sürücü ehliyetini almak için gerekli olan yazılı sınavı zar zor geçmişti. Hesap makinalarının gelişiminin

AYDINLATICI BİLGİ 3.3

Olumlu ve Olumsuz Benlik Kavramının Etkileri

Beş yaşındaki iki kız, biri iyi bir benlik kavramına ve diğeri de görece zayıf bir benlik kavramına sahip, benlik kavramının muazzam etkilerini sergiler. Benliğin olumlu kavrayışına sahip Julie, yeni durumlarda oldukça güvenlidir. Anaokuluna girdiğinde kendisini yaşıtlarına iddialı bir biçimde tanıtır ve hevesle yeni arkadaşlar edinir. O sık sık oyunlarında lider haline gelir. Çoğu zaman öğretmenin sorularına yanıt vermek için gönüllü olur. Öğretmeni onun mutlu ve uyumlu olduğunu düşünür. Aksine Mary görece zayıf bir benlik kavramına sahiptir. O kendisi ve becerileri hakkında olumlu düşünmez.

Anaokulunun ilk günü, genel olarak tek başına oturdu ve etkinliklerin kenarında oyalandı. Onu eleştirebilecekleri korkusuyla diğerleriyle çok az konuşur. O gerçekten de sevilmek ister ama kendisinde seviyecek hiçbir şey olmadığı konusunda endişe eder.

Bu nedenle sessiz ve göze çarpmadan kalmak onun için kolaydır. Örneğin bir gün öğretmen çocukların oynaması için renklendirilmiş kil getirdi. Mary, sessiz ve korkmuş olarak, kille oynamak onun en sevdiği etkinliklerden biri olmasına rağmen, kendi payını almak için öğretmenin yanına koşmadı. Bunun yerine tüm diğer çocukların killerini almasını ve yerlerine dönmesini bekledi.

Mary öğretmenin yanına gittiğinde kil kalmamıştı. Kil yerine öğretmeni ona bir boyama kitabı ve pastel boyalar verdi. Mary onları pasifçe aldı ve büyük bir sarı ördeği boyadı. Tüm bu süre boyunca sessizce kendi kendine ağladı. Hiç kil alamadığı için hayal kırıklığına uğramıştı. O ayrıca onun diğerlerinden farklı olduğunu hiç kimsenin fark etmesini umuyordu. Mary zayıf bir benlik kavramına sahiptir. O diğerlerinden ve onların ne düşüneceğinden korkar. Fazla özgüveni yoktur.

imdadına yetişmişti çünkü müşterilerin kendisine olan borcunu hesaplarken sayıları ekleyip çıkarmada iyi değildi.

Bununla birlikte, Bill bölgede şimdiye kadarki en iyi septik çukur açıcısıydı. İşi gençken öğrenmişti, şimdi ise, 50 yaşlarındaydı ve septik çukurlarla ilgili herşeyi biliyordu. 40 ölçüdeki PVC boruya bakıp hemencecik uygun drenaj kapasitesi için doğru boru olup olmadığını söyleyebilirdi. Contalaması mümkünmeldi ve boru ikilileri hiçbir zaman sızdırmıyordu. Bowling pisti barından arkadaşları bazen onunla alay ederlerdi: "Kafanın içinde beyin yok, fakat yine de kazabilirsin!" Sternberg Bill'in sahip ol-

duğu şeyin zeka olduğunu söyleyecektir. Aklını kendisi için en iyi olan alanlarda oldukça iyi kullanabilmektedir.

Böylece, Sternberg'in modeli insanların düşündüğü şeyin yerindeliliğini vurgular. Zekanın üç spesifik unsuru vardır: Anlamsal, deneyimsel ve bağlamsal. Anlamsal unsur insanların problemleri çözerken ve sonuçları değerlendirirken nasıl düşündüğü, bilgiyi nasıl işlediği ve analiz ettiği üzerinde durur. Yüksek anlamsal zekaya sahip insanlar zeka testlerinde iyi yaparlar ve münazara iyi argümanlar geliştirirler.

Sternberg'e göre zekanın ikinci bileşeni deneyimsel unsurdur. Bu, kişinin

bir görevi nasıl yaptığıyla alakalıdır. Zekanın bireyin bilgiyi yaratıcı yollardan bir araya getirmesini sağlayan kavrayışla ilgili yönüdür. Örneğin, görelilik kuramını ortaya attı. Bu kısmen neredeyse otomatik hale gelmiş belirli becerilerde uzmanlaşmaya bağlıdır. Zihin ardından problemin yeni kısımlarını çözmeye odaklanabilir ve görevini yeni yollardan tamamlayabilir.

Örneğin, büyük bir banliyö hastanesinde tıbbi kayıt görevlisi olan Ruth, hekimlerin sesli olarak kaydettiği tüm raporları yazıya aktararak her hastanın tıbbi kaydını tutmaktadır. Yıllarca süren tecrübenin ardından, tekrar tekrar kullandığı büyük bir tıbbi terim dağarcığına sahip olmuştur. Zamandan tasarruf etmek ve kendisini daha verimli hale getirmek adına, teknik kelimelerin yerine semboller ve kısaltmalar kullandığı bir kodlama sistemi geliştirmiş ve kelime işleme yazılımını bu kelimeleri çözecek şekilde kullanmıştır. Örneğin, su harflerini yazdığında, bilgisayar bu harfleri sefalopelvik uyumsuzluk olarak işlemekte ve bu şekilde çıktı almaktadır. Bu sistem Ruth'un yeni, bilmediği ve daha zor olan terminolojiye yoğunlaşmasını sağlamıştır.

Sternberg'in üçüncü zeka bileşeni bağlamsal unsurdur. Bu, insanların çevrelerine uyum sağlamalarının pratik yönünü kapsar. Bireyin kişisel durumu içerisinde, hangi bilginin öğrenileceği ve bilginin pratik düzeyde nasıl kullanılacağı ile ilgilidir.

Bu üç bileşeni örneklemek adına, her biri sosyal hizmet öğrencisi olan Jackie, Danielle ve Sara'yı düşünelim. Jackie liseyi hep A alarak bitirmiştir. Üniversitede, hem çoktan seçmeli soruları hem de doğru-yanlış sorularını zorlanmadan cevaplamaktadır. Fakat, özellikle

le de problemli durumların sorulduğu kompozisyon sınavlarında (örneğin, bir sosyal hizmet uzmanı alkol bağımlılığının olduğu bir aileye nasıl müdahale edebilir) başarı gösterememektedir. Belirli rollerde görüşme becerilerini öğrenmek ve uygulamak zorunda olduğu sosyal hizmet uygulama derslerinde de kötü performans sergilemiştir. Sonunda, alanını sosyoloji olarak değiştirir. İnsanlarla çalışmada en iyi seçeneğinin sosyolojide lisansüstü eğitim görmek olduğunu düşünmüş ve sonunda sosyal araştırma yapmaya başlamıştır.

Danielle ise, kompozisyon sınavlarında çok iyi başarı sağlamasına rağmen çoktan seçmeli ve doğru-yanlış sorularını yapamamaktadır. Problem çözmeye dayalı sosyal hizmet uygulama derslerinde A almıştır. Hocaları onu yaratıcılığı ve düşünceleri nedeniyle takdir etmektedir. Alanda stajyerliğe başladığında da oldukça iyi başarı sağlamıştır. Bilgi ve becerilerini uygulamada kullanabilmiştir. Kendisinden farklı sosyo-ekonomik ve etnik kökenlerden gelen müracaatçılarla bazı zorluklar yaşamış ve sonunda A- ile mezun olmuştur.

Sara üniversiteden zar zor kabul alabilmiştir. Lisede en alt % 25'lik dilimdedir ki bu da üniversiteye şartlı kabul aldığı anlamına gelmektedir. Her dönem not barajını zar zor geçebilmiştir. İleri sosyal hizmet derslerine devam edebilmek için gerekli notları da tutturabilmiş ve bölümde devam edebilmiştir. Öte yandan, sonunda alan çalışmalarına geldiğinde sosyal hizmet danışmanını onu yere göğe sığdıramamıştır. Sara dönemin başından itibaren zor vakaların sorumluluğunu almış ve nispeten çok az danışmanlık ihtiyacı duymuştur. Sara'nın kişisel üslubu müracaatçılarla kolayca iletişim kurmasına izin ver-

miştir. Daha önce derslerde öğrendiği uygulama becerilerini alana aktarabilmiştir. Sosyal hizmet uzmanı olarak insanlarla çalışmak adeta onun doğal bir özelliği gibidir. Yeni karşılaştığı durumlarda anlık kararları çok iyi alabilmektedir. Alan çalışmasında A almıştır, genel ortalaması ise C+'dır. Kurum sonrasında onu memnuniyetle işe almıştır.

Bu bireylerden her biri Sternberg'in zeka modelinin bileşenlerinden birinde güçlüdür. Jackie zekanın anlamsal yönünde güçlüdür. Soyut durumları kavrayabilmekte ve ayrıntıları çok iyi hatırlayabilmektedir. Danielle'ın güçlü yanı zekanın deneyimsel bileşeninde yatmaktadır. Yaratıcı ve kavrayış gücü yüksektir. Belirli bir durumda ne yapılacağına dair önerileri alabilmekte ve onları uygulayabilmektedir. Sara'nın üstün yanı zekanın bağlamsal yönüdür. Hemen her duruma uyum sağlayabilmekte ve problemleri pratik bir şekilde çözebilmektedir.

Gerçek hayatta, insanlar bu bileşenlerin bir veya birkaç tanesinde güçlü olabilirler. İnsanlar güçlü ve zayıf yanların zihinsel bir karışımına sahiptirler.

Zeka Testi

Zekanın kesin bir tanımının bulunmadığından söz etmiştik. Bu nedenle, zekanın ve zeka katsayısının daha küresel bir ilişkisinin tanımlanması önem taşımaktadır; buna genellikle IQ denir. Birçok kişi yanlış bir şekilde IQ'nun kişinin taşıdığı zeka niceliğini yansıttığını düşünür. Bu doğru değildir. IQ aslında bir bireyin belirli bir zeka testinde diğerlerine oranla ne ölçüde başarılı olduğunu gösterir. IQ'nun buna bağlı olarak iki temel özelliği vardır. Biri, kişinin belirli tür bir testte aldığı skordur. Diğeri kişinin akran grubu içerisindeki nispi konumudur.

Zekayı ölçme denemelerinde mevcut olan en iyi şey IQ skorudur. Böyle bir ifade kişinin IQ değerine olan güveni sağlamayabilir. Fakat yine de dikkate değerdir. IQ skoru okul yerleştirmelerinde, özel programlara başvurulara ve üniversiteye yönlendirmede kullanılabilir. Düşük IQ skoruna sahip olduğunun farkında olan bir insan daha düşük beklentiler içine girebilir. Bu düşük beklentiler kişinin neyi başaracağı konusunda bir engel teşkil edebilir. Bu kişi kendini gerçekleştiren bir kehanetin -yani umduğu şeyin elde ettiği şey olmasının- kurbanı olabilir.

Hatta, örneğin şöyle bir durum ortaya çıkabilir: Üç çocuk annesi bir kadın üniversiteye geri dönmüştür. Aynı zamanda kalıcı engelliliğinden dolayı sosyal sigorta yardımı alıyordur. Mesleki danışmanı kendisine IQ'sunun üniversiteye girecek kadar yüksek olmadığını söyler. Önerdiği şey evinde oturup ortalama finansal getirilerinin keyfini sürmesidir. Bu sözler kadının cesaretini kırsa da, iyi bir devlet üniversitesinin tam zamanlı programına kaydolmaya kararlıdır. İlk dönemin ardından notları 4.0 ortalama ile gelmiştir. Hemen mesleki danışmanının yanına gitmiş ve derslerinde yardımcı olacak bir bilgisayar için maddi destek istemiştir. Danışman utangaç bir şekilde mırıldanarak bunun iyi bir fikir olduğunu söylemiştir.

Zeka testi hem grup hem de birey formatında uygulanır. Birçok okul daha az zaman aldığı ve daha ucuz olduğu için grup halinde uygulamaktadır. Bireysel testler ise, ihtiyaç duyulan belirli alanları hedef almada daha etkilidir. İngilizcedeki en sık kullanılan testler, sonraki kısımlarda tanımlanacak olan Stanford-Binet Testi ve Wechsler Zeka Ölçeği'dir (Kalat, 2011).

Stanford-Binet IQ Testi Stanford-Binet IQ testi yaygın bir zeka testidir. İlk kez 1905'te uygulanmıştır ve hâlâ geliştirilmektedir. Okullar program, derecelendirme ve potansiyel akademik başarı belirlemelerinde Stanford-Binet testini sık sık kullanmaktadır.

Stanford-Binet testi iki yaşından yetişkinliğe dek tüm bireylere uygulanabilir (Coon & Mitterer, 2011; Roid, 2003). Skorlar hem sözel beceriyi (dili anlama ve kullanmayla ilgili) hem de sözel olmayan beceriyi (dil kullanılmadığı problem çözme ve düşünme yolları, resimlerin tamamlanması gibi) ölçecek şekilde beş alanda elde edilir (Roid, 2003). Mantık yürütmenin beş yönü şu şekilde değerlendirilir: "akıcı mantık yürütme (örneğin, sözel analogilerin tamamlanması, 'sıcaklığın soğukla ilişkisi _____ alçakla ilişkisiyle aynıdır'), bilgi (örneğin, kelimelerin tanımlanması, resimlerdeki hataların bulunması), nicel mantık yürütme (örneğin, matematik problemlerinin çözülmesi), görsel-uzamsal işlemler (örneğin, bir yapbozun birleştirilmesi) ve işler bellek (örneğin, bir cümlelerin tekrar edilmesi). Bu beş becerinin her biri birer sözel ve sözel olmayan alt-test tarafından ölçülür, böylece her beceri için bir değer hesaplanması, tüm sözel testler üzerinden genel bir skor, tüm sözel olmayan testler üzerinden genel bir skor ve on testin birleşiminden ortalama bir skor mümkün olur" (Bernstein, 2011, s. 277).

"Stanford-Binet IQ testi belirli bir IQ testinin farklı yaşlarda aynı karşılığı vermesini sağlayan tablolar aracılığıyla hesaplanır. Her yaş için ortalama IQ 100'dür" (Kalat, 2011, s. 321). Bu şekilde, tüm skorların yarısı 100'den yüksek, yarısı 100'den aşağı olacaktır. Tüm skorların yaklaşık üçte ikisi 85'le 115 arasındadır, yaklaşık altıda biri 85'in altında ve

diğer altıda biri 115'in üzerindedir (Nevid, 2009). "Altı yaşındaki, diyelim ki IQ skoru 116 olan biri testte diğer altı yaşındakilerin % 84'ünden daha iyi yapmıştır. Benzer şekilde, 116 IQ skoru olan bir yetişkin diğer yetişkinlerin % 84'ünden daha iyi yapmıştır" (Kalat, 2011, s. 321).

Geçmişte, Stanford-Binet sözel beceriye aşırı ağırlık vermesi nedeniyle eleştirilmiştir. Bir nedenden ötürü sözel becerisi yüksek olmayan çocuklar asıl entelektüel becerilerini tam olarak yansıtamayabilirler. Fakat günümüzdeki versiyon bu yanlılığı azaltmış ve mantık yürütmenin diğer alanlarına yoğunlaşmıştır. Örneğin, çocuğa sözel değerlendirilmenin bir parçası olarak muz ya da kalem gibi birçok kelimenin tanımı sorulabilir ve ardından düşünme becerisinin diğer yönlerini test etmek için bir labirentten yol çizmesi çocukta istenebilir. Test ayrıca coğrafya, konum, etnisite ve cinsiyet farklılıklarına daha iyi hitap edecek şekilde geliştirilmiştir. Yeni geliştirilen yaklaşımlar "sınırlı İngilizcesi, sağırlığı veya iletişim engelleri olan" insanların sözel olmayan performanslarını vurgulamaktadır" (Roid, 2003).

Wechsler Testleri Wechsler testlerinin iki yaygın varyasyonu Wechsler Yetişkin Zeka Ölçeği-Dördüncü Edisyon (WAIS-IV) ve Wechsler Çocuk Zeka Ölçeği-Beşinci Edisyon'dır (WISC-IV) (Kalat, 2011). Kalat bu iki testi şöyle açıklamaktadır:

Stanford-Binet'le aynı ortalama olan 100 ve yaklaşık aynı skor dağılımı elde edilir. WISC 16 yaşına kadar olan çocuklara uygulanır, WAIS ise bunun üzerindeki herkes içindir...

Bir Wechsler testi dört temel alt skorda ortalama skor verir. Bunlardan biri Sözel Kavrama Endeksidir. "Kelimenin harfini tanımlayın" ve "Şeftali ve erik ne yönden ben-

zerdir?" gibi sorulara dayanır . . . Algısal Mantık Yürütme Endeksi'nin ikinci kısmında sözel olmayan yanıtlar istenir. Örneğin, sınav görevlisi dört bloğu belirli bir şekilde dizerek çocuğun diğer dört bloğu eşleştirmesini isteyebilir...

Üçüncü kısım olan İşler Bellek Endeksi "Şu rakamları dinleyerek tekrar edin: 3 6 2 5" ve "Şu rakamları dinleyerek ters sıralamada tekrar edin: 4 7 6" gibi sorulardan oluşur. Dördüncü kısım İşlem Hızı'dır. Bu soruların bir örneği şöyledir, "Aşağıda şekillerle dolu bir sayfa var. Dairelerin yanına bölü (/) karelerin yanına X koyunuz." Bu görev basittir, fakat sorun kişinin ne kadar hızlı ve doğru yanıt verebildiğidir. (s. 321)

Belirli alt-testler üzerinden skorların değerlendirilmesi kadar sözel ve performans skorlarının karşılaştırılması da belirli öğrenme problemlerinin tespit edilmesinde önem taşımaktadır. Örneğin, eğer çocuk performans bölümlerinde sözel bölümlere göre çok daha iyiye, bir öğrenme güclüğü (ileride ele alınacaktır) veya algısal bir yetersizlik buluyor olabilir.

Etik Soru 3.2

Çocuklara IQ skorları söylenmeli midir? Ailelere çocuklarının sonuçları söylenmeli midir? Neden?

Özel İhtiyaçların Hedef Alınması

IQ testlerinin belki de en yararlı uygulamalarından biri özel ihtiyaçların hedef alınmasıdır. Örneğin, IQ hem üstün yetenekli insanların, hem de zihinsel engelli (tarihsel olarak zeka geriliği şeklinde nitelendirilmiştir) insanların belirlenmesinin ölçeklerinden biridir.

Üstün Yetenekli İnsanlar Üstün yeteneklilik birçok yoldan tanımlanmıştır.

Ne var ki, bu tanımların genelinde beş özellik öne çıkmaktadır (Friend, 2011, s. 470; P.L. 95-561, Title IX, [a]; Reis & Housand, 2008, s. 66; Smith & Tyler, 2010, s. 468); bunlar şu şekildedir:

1. *Entelektüel yetenek.* Zekayı anlama, öğrenme ve yeni, bilinmeyen durumlarla başa çıkma becerisi olarak tanımlamıştık. Üstün yetenekli insanlar sıradışı entelektüel yeteneklere sahip olabilirler.
 2. *Akademik yatkınlık alanı.* Üstün yetenekli insanlar bazı akademik alanlarda daha başarılı olabilirler. Akademik boyutlar elbette matematik, fen, sözel ifade, sosyal bilimler ve daha birçok alanla ilgili olabilir.
 3. *Yaratıcılık ve üretken düşünce.* Yaratıcılık "buluş, özgünlük, etkileyicilik, hayalgücü ve düşünceleri akıcı, esnek, ayrıntılı ve özgün yollardan dönüştürebilme becerisidir" (Friend, 2011, s. 471). Üretken düşünce son derece kullanışlı, uygulanabilir fikirlerin oluşturulmasıyla ilgilenir.
 4. *Liderlik becerisi.* "Liderlik bireyin grubun düşüncelerini ortak bir amaca ulaşmak üzere etkilediği süreçtir" (Northouse, 2010, s. 3). Böylece, üstün yetenekli birey diğerlerini etkilemede son derece iyi olabilir.
 5. *Görsel ve performans sanatları.* İnsanlar sanatsal açıdan yetenekli olabilir. Resim ve heykel gibi alanlarda sıradışı bir eğilim söz konusu olabilir. Ya da tiyatral ve fiziksel etkinliklerde bir hünnerleri bulunabilir.
- Üstün yetenekli insanlar tespit edildikten sonra bu yeteneklerini geliştirmek üzere destek görmelilerdir. Mali kaynaklara ve temel felsefeye bağlı olarak sürekli olarak mevcut olmasa da, birçok eğitim hizmeti üstün yetenekli insanlara sunulabilir (Smith & Tyler, 2010).

Geçmişte IQ genellikle üstün yetenekli insanları belirlemek üzere kullanılıyordu. Fakat üstün yetenekliliğin tanımında olduğu gibi, artık birçok araç kullanılmaktadır. Üstün yeteneklilik alanları analitik (bir problemi dikkatle analiz etme, parçalarına ayırarak kavrama -geleneksel zeka testleriyle ölçülen bir niteliktir); sentetik (kavrayış sahibi, yaratıcı, algı ve hayal gücü yüksek olma -genellikle sanat ve bilimlerde uzmanlaşan insanlar tarafından ifade edilir); pratik (günlük tecrübelerde son derece iyi işlevde bulunabilme -genellikle iyi kariyere sahip insanlar tarafından sergilenir) (Hallahan, Kauffman, & Pullen, 2009, s. 534; Sternberg, 1997). Ulusal Eğitim İstatistikleri Enstitüsü'ne göre (2009), tüm Amerikalı öğrencilerin % 6,7'si üstün yeteneklidir. Fakat bu rakamların yeteneğin kullanıldığı alana göre radikal bir biçimde değişebileceği unutulmamalıdır.

IQ testleri "normal" zeka dağılımının altında kalan insanları belirlemek üzere de kullanılabilir, böylece bu kişiler ihtiyaç duydukları yardımı alabilirler. Sonraki kısımda bu konu ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

IQ Skorlarıyla İlgili Diğer Problemler

IQ testlerinin tek başına insanları kategorize etmek üzere kullanılması birçok nedenden ötürü problemlidir. Bunlardan biri, Ayrıntılı Bakış 3.6'da üzerinde durulduğu gibi kültürel önyargıdır. Bir diğeri IQ tanımının keyfi olarak yapılması tehlikesidir. En temel düzeyde, IQ skoru insanların IQ testlerinde ne kadar iyi yaptığını gösterir. Gerçek dünyadaki yeterliliğe dair güvenilir bir gösterge sunmaz.

IQ testleriyle ilgili bir başka problem IQ sınıflandırmalarının insanlar üzerinde kendini gerçekleştiren kehanet

etkisi yapabilmesidir. Düşük IQ'ye sahip bir birey asıl potansiyeline ulaşmak için çabalamaktan vazgeçebilir. Yüksek IQ'su olduğu söylenen bir insan yanlış bir şekilde üstün, hatta kibirli bir tavır takınabilir. Muhtemelen hepimiz bu tür insanları tanırız.

IQ skorlarıyla ilgili bir başka potansiyel problem motivasyonu hesaba katmamasıdır. Daha düşük IQ'ye sahip, çok çalışan ve iyi motive olmuş bir kişi daha yüksek IQ'ye sahip fakat iyi motive olmamış bir kişiye göre daha iyi yapabilir.

Yeteneğe sahip olmak her zaman onun kullanılabilirdiği anlamına gelmez. Bireyin kişiliğinin birçok yönü, sosyal etkileşimde bulunma yetisi ve topluma uyum sağlaması doğrudan IQ'yla alakalı değildir. Aslında, IQ bireyin yalnızca bir yönüyle ilgilidir. İnsanların sayısız güçlü ve zayıf yanı vardır ve bunlar insanların özgün kişiliklerini oluşturur. Her insanın değeri ve haysiyeti takdir edilmelidir.

Zihinsel Engelli İnsanlar: Risk Altındaki Nüfus

Zeka geriliği veya zihinsel engellilik, 18 yaş öncesinde ortaya çıkacak şekilde zihinsel işlevlerin normalin çok altında olduğu ve uyum sorunlarının bulunduğu durumdur (Amerikan Psikiyatri Derneği [APA], 2000). Burada zeka geriliği olan insanları zihinsel engelli olarak tanımlayacağız. İki nokta önemlidir. İlk olarak, zihinsel engellilik terimi zeka geriliği terimine göre daha az olumsuz bir çağrışıma sahiptir. İkincisi, zihinsel engeli olan insanları engelli yönleriyle değil de, insani yönleriyle öncelikli olarak tanımlamak önemlidir. Bizim amacımız temelde onların insan onuruna ve eşitlik haklarına saygı göstermektedir.

Zihinsel engelli bireyler düşünceleri kavramada ve akli işlevlerde yaşatlarına

göre biraz daha yetersiz olan kişilerdir. Zihinsel engelliliğin ne kadar yaygın olduğu tam olarak bilinmemektedir, fakat tahminlere göre nüfusun yüzde 2,5 - 3'ü bu engelliliği taşımaktadır (Friend, 2011; Luckasson et al., 2002). "Bu veri zihinsel engelliliği olan okul çağı çocuklarının muhtemelen belirlenenin altında olduğuna işaret etmektedir" (Friend, 2011, s. 237). Aşağıdaki kısımlarda zihinsel engellilik tanımı ayrıntılandırılacaktır. Destek sistemlerinin önemi ve hangi insanların zihinsel engelli olduğu üzerinde durulacaktır (Ayrıntılı Bakış 3.7).

Zihinsel Engelliliğin Tanımlanması

Amerikan Psikiyatri Derneği (APA) tarafından yayınlanan Tanı ve İstatistik Elkitabı-IV (DSM-IV-TR) (2000) içeriğinde, zihinsel engellilik tanımında üç temel bölüm vardır. İlk olarak, kişi IQ testlerindeki genel zeka işlevinde ortalamanın çok altında yapıyor olmalıdır. Bu genellikle 70 veya altında bir skora tekabül eder (APA, 2000). İkincisi, kişi uyum işlevlerinde bir eksiklik taşıyor olmalıdır; yani kişi fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına tam olarak bağımsız, sorumlu bir şekilde kendine bakamıyor ve/veya sosyal etkileşimlerinden sorumlu tutulamıyordur. Üçüncü olarak, engellilik 18 yaşından önce ortaya çıkmış olmalıdır.

Zihinsel engelliliğin geleneksel olarak dört kategorisi bulunmaktadır. Bu kategoriler IQ skorlarına büyük önem atfeder (APA, 2000). (Ayrıntılı Bakış 3.7'de bu kategoriler tanımlanmaktadır.) Bu kategoriler şunlardır:

Hafif	50-55 ile yaklaşık 70 IQ arası
Orta	35-40 ile 50-55 IQ arası
Ağır	20-25 ile 35-40 IQ arası
Yoğun	20-25 IQ altı

Her kategorideki aralık farklı IQ testlerinde farklı rakamlara karşılık gelebilir, bunun yanında bu aralıklarda testin kendisine bağlı % 5 hata payı vardır ve uyum işlevlerinin önemi dikkate alınmalıdır (APA, 2000). Örneğin, bir IQ testinde 40 skor yapan fakat ciddi uyum güçlüğü yaşayan bir insan "Ağır" kategorisine yerleştirilebilir. Diğer yandan, 40 alan bir başka insan uyum açısından güçlü yönlerle sahipse "Orta" kategorisine yerleştirilebilir.

DSM-IV-TR ABD'de zihinsel ve duygusal bozukluklar için kullanılan bir teşhis aracıdır. Hem APA hem de Amerikan Zihin ve Gelişim Engelliliği Derneği (AAIDD, 2011a) kişinin bağımsız işlev görme becerilerinin değerlendirilmesini vurgulamaktadır. APA'nın (2000) on bir belirleyici alanı iletişim, kendine bakabilme, ev yaşamı, kişiler arası sosyal beceriler, toplum kaynaklarının kullanılması, kendi yönünü belirleme, işlevsel akademik beceriler, iş, boş zaman, sağlık ve güvenlidir (s. 41). AAIDD (2011a) üç tür uyum davranışı belirlemiştir: (1) (dil, matematik, para yönetimi ve kişinin kendi davranışını yönlendirmesini kapsar); (2) sosyal beceriler (dil, iletişim ve bu gibi becerilerle ilgilidir); (3) pratik beceriler (kendine bakabilme ve günlük işlevleri içerir). AAIDD (2011b) ayrıca topluluktaki sosyal çevreyi, "dilsel zenginliği", "insanların iletişim kurma biçimindeki kültürel farklılıkları" vurgulamakta ve zihinsel engellilik değerlendirilirken bunların temel alınmasını talep etmektedir.

Uyum becerilerinin ve bu şekilde elde edilen becerilerin vurgulanması bireyin özgün bir işlevsel varlık olarak değerlendirilmesini sağlar. Zihinsel engelliliğin daha önceki tanımları yalnızca IQ'ye daha büyük önem atfetmiştir. Fa-

AYRINTILI BAKIŞ 3.6

Kültürel Önyargılar ve IQ Testleri

IQ testlerindeki potansiyel kültürel önyargılarla ilgili tedbirli olmak önemlidir. Beyaz orta ve üst sınıf çocuklar bu testlerde beyaz olmayan çocuklara göre tarihsel olarak haksız avantaj sağlamışlardır. Benzer şekilde, kentlerde yaşayan çocuklar kırsal kesimde yaşayanlara göre, orta sınıf çocuklar alt sınıfa göre genelde avantajlı konumda bulunmuşlardır. Önyargılar kelimelerin, kavramların ve içeriğin bazı çocuklara diğerlerinden daha tanıdık gelecek şekilde kullanılmasıyla ilgili olabilir.

Örneğin, Kail ve Cavanaugh (2010, s. 222) şu soruyu tartışmaktadır: “Orkestrayla şefin ilişkisi öğretmenle neyin ilişkisine benzer?” Seçenekler “kitap”, “okul”, “sınıf” ve “silgi” şeklindedir. Orkestra kelimesini duymuş olan çocuklar, belki de daha önce bir konsere gitmiş olduklarından orkestra ve şef kavramlarının ne olduğunu bilmeyen çocuklara göre daha avantajlı olacaklardır.

Bir kültürün üyeleri tarafından önemli görülen şeyler diğer çocukların önemli gördüğü şeyler üzerinde etkili olabilir, IQ testlerini de buna paralel olarak cevaplayabilirler. Plotnik ve Kouyoumdjian (2011) diğer kültürlerin zeka kavramının insan davranışını ne şekilde farklı yorumlayarak kavradıkları ile ilgili şu örneği vermektedir:

Örneğin, Tayvanlıların zeka algısı, kişinin kendini nasıl algıladığına ve diğerleriyle karşılaştırmasına dayanır, zekanın ne zaman ve nasıl gösterileceği de buna

dahildir (R. J. Sternberg & Yang, 2003). Zambiya’da ebeveynler zekayı çocuklarının bilişsel becerilerinin yanında toplumsal sorumluluk göstermelerinde ararlar, bu ikisine eşit önem verilir (Serpell, 2003). Mikronezya’da, insanlar yelken açarken yalnızca yıldızların ve deniz akıntılarının bilgisini kullanarak önemli yön bulma becerileri sergilerler (Ceci et al., 1997). Bu yön bulma becerileri Batılı IQ testlerinde değerlendirilmeyen, kesinlikle yüksek zeka seviyesini gösterir. Kısacası, zekanın tanımını kültürden kültüre değişir. (s. 291)

Test koşulları ve çocukların buna uyum seviyesi bile IQ testi sonuçlarını etkileyebilir. Belirli değişkenler arasında testi alanların test görevlisiyle arasındaki yakınlık, yönergelerin sessizce dinlenip uygulanması ve testte başarılı olmak için gerekli dinamiklerin kavranması olabilir.

Örneğin bu yöntemlerden biri önce tüm testteki bilinen soruları cevaplamak, ardından daha zor olanlarına geri dönerek testi tamamlamak olabilir (Ceci, 1991).

IQ testlerinin kültürel adillğine artık daha fazla önem verilmektedir. Kültürel olarak adil IQ testleri çocukların kültürel ve sosyo-ekonomik geçmişlerine mümkün olduğunca uygun soruları içerir. Fakat tamamen “kültürden bağımsız” bir test (bunun anlamı, kültürel olarak tarafsız bir içeriktir) imkansız olacağından, adillğe mümkün olduğunca duyarlı olmak önemlidir.

kat IQ kişinin günlük olarak işlev görme ve karar alma becerilerinde doğru resmi sunmak için yeterli değildir.

Etik Soru 3.3

Zihinsel engeli olan insanların çocuk sahibi olmaya hakkı olmalı mıdır?

Uyum becerileri alanının vurgulanmasının yanı sıra, bireyin ihtiyaç duyduğu desteğin düzenlenişinin ve yoğunluğunun değerlendirilmesi de önemlidir. IQ ve uyum becerilerine bakılarak, destek “dönem dönem”, “sınırlı”, “kapsamlı” veya “sürekli” bir şekilde sunulabilir (Hallahan et al., 2009, s. 148; Lightfoot, 2009a). Dönem dönem destek desteğin gerçekten ihtiyaç duyulduğu koşullarda sunulmasıdır. Yalnızca dönem dönem desteğe ihtiyaç duyan insanlar kendi başına oldukça iyi işlev görebilen kişilerdir. Aile, arkadaşlar ve hizmet veren kurumlardan yalnızca belirli aralıklarla destek görmeleri gerekir. Bu durum genellikle stres yaşadıklarında veya büyük yaşam değişikliklerinde gerçekleşir (sağlık sorunu veya iş kaybı gibi). Sınırlı destek belirli bir süre boyunca iş becerileri gibi özel becerileri kazandırmaya yönelik veya kişinin ailesinin yanından başka bir yere taşınması gibi büyük olaylarda sunulan yoğun destektir. Kapsamlı destek uzun vadeli, sürekli sunulan destektir. Genellikle günlük olarak verilir ve kişinin iş ve ev yaşamı gibi temel alanları etkiler. Son olarak, sürekli destek kesintisiz ve yoğun olarak sunulur. Kişiler yaşamlarını sürdürülebilmek için sürekli desteğe ihtiyaç duyar.

Destek sistemleri perspektifi en az dört açıdan sosyal hizmet değerleriyle örtüşmektedir (De-Weaver, 1995). İlk olarak, insanları hafif, orta, ağır ve yoğun zihinsel engelli olarak etiketlemek yerine, insanların işlev yetilerini vurgulamakta ve diğer kişilerce sunulan çeşitli seviyelerde destekle insanların kendisinin bir yere varmasını amaçlamaktadır. İnsanların ne yapamayacağına değil, biraz yardımla ne yapabileceğine bakılmaktadır. İkincisi, tarihsel olarak “engelliliğin tıbbi yönüne olan vurguyu dengelemiştir” (s. 713). Tıbbi etiketle-

meler insanlara nasıl yardım edileceğinin belirlenmesinde mutlaka gerekli değildir. Örneğin, kişinin yoğun engellilik olarak görülmesi bu kişinin kapsamlı destek almasını gerektirmez. Üçüncüsü, destek sistemleri perspektifi öncelikli değerlendirme odağını IQ testlerinden uyum becerilerine kaydırır. Dördüncüsü, bireyin güçlü yanlarına olan vurgusu nedeniyle, “değerlendirme sürecinde kültürel ve dilsel zenginlik sağlar” (s. 713). Değerlendirmeyle ilgili bu maddeler bir ya da iki değişkenin sorgulanmasıyla sınırlı değildir. Bunun yerine, bireyin çevresindeki heme her unsurun araştırılmasını teşvik etmektedir.

Zihinsel Engelliliğe Makro-Sistem Tepkileri

Zihinsel engellilik için sunulan programlar kamu kaynaklarının nereye ayrılması gerektiğini öngören politikalara dayanır. Bir kez daha, (federal ve eyalet düzeyindeki yasalarda olduğu gibi) politikaların sosyal hizmet pratiğini nasıl etkilediğini görüyoruz. Politikalar kurumların parayı nasıl harcaabileceği ve hangi hizmetleri verebileceğiyle ilgili kuralları belirler. Ayrıntılı Bakış 3.8’de engelli insanların günümüzdeki yasama süreci ele alınmaktadır. Zihinsel engellilik veya diğer engellilikler için sunulan hizmetler öncelikle federal ve eyalet programları tarafından ödenmektedir. Bu programların çoğu ABD Sağlık ve İnsani Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yönetilmektedir.

Burada zihinsel engelli insanlara yönelik geliştirilen programların ve sunulan hizmetlerle ilgili iki konuya değiniyoruz: Topluma kazandırma ve toplum odaklı hizmetler. Konu boyunca hatırlanması gereken şey, zekanın günlük yaşam becerileri açısından önemli olmasına rağmen, insanların yaşamını etkile-

yenler arasında yalnızca tek bir etmen olduğudur. Kişinin zengin, tatminkâr ve çok yönlü bir yaşam sürmesi için başka alternatifler de bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının temel görevi kişinin alternatiflerini görmesine ve her bir alternatifin sonuçlarını değerlendirmesine yardımcı olmaktır.

Topluma Kazandırma Topluma kazandırma önemli oranda bakım ihtiyacı duyan insanların (örneğin, zihinsel veya fiziksel engeli olanların) kurumsal bir merkezden olağan toplum koşullarına geçirilmesidir. Destekleyici toplum odaklı hizmetlerin ve kaynakların insanların ihtiyaçlarını karşılamada kurumun yerini alması öngörülmektedir.

Topluma kazandırmayı destekleyen birçok gerekçe vardır (Segal, 2008). İlk olarak, kurumsal yaşamın yol açtığı baskıyı gösteren sayısız belge vardır. İkincisi, kurumlarda bakım son derece maliyetlidir. Üçüncüsü, tümünden kurumlarda bakımın birçok durumda verimsiz olduğunu gösteren birçok toplumsal araştırma vardır. Dördüncüsü, toplumsal değerler giderek tüm yurttaşların haklarını öne çıkarmaya başlamıştır ve buna zihinsel engellilerin hakları da dahildir. Kurumlarda bakım yurttaşlık haklarını son derece kısıtlamaktadır. Beşincisi, insanlara büyük yatılı tesislerde hizmet sunmak yerine başka politikalar geliştirilmiştir.

Tarihsel olarak, federal bütçeden büyük bir para zihinsel engelli insanları kurumsal koşullarda desteklemeye ayrılmıştır. Daha kötüsü, bu kurumların birçoğu aslında zihinsel hastalığı olan insanlara barınak olarak oluşturulmuştur (Segal, 2008). Günümüzdeki yasalar ise topluma kazandırmayı ve alternatif hizmetler geliştirilmesini desteklemektedir.

Topluma kazandırmayı ilgili kaygı-

lar kurumların dışında gerekli hizmetlerin sunulabilmesi için yeterli kaynakların bulunmamasıyla ilgilidir (Segal, 2008). Eğer topluma kazandırma etkin olarak kullanılabilirse, topluluk, eyalet ve ulus düzeyinde makro sistemlerin yeterli kaynakları sunması ve çeşitli ihtiyaçları olan insanları iyi bir şekilde desteklemesi gerekecektir.

Toplum Odaklı Hizmetler Eğer zihinsel engelli insanların kurumsal koşullardan topluma karışmasına yönelik bir eğilim varsa, bir sonraki soru şu olacaktır: “Nereye?” Hallahan ve meslektaşları (2009) topluluk yerleşim tesislerini (TYT) şu şekilde tanımlamaktadır: *Küçük grupların (üç ile on kişi arası) “evin ebeveynleri” yönlendirmesinde kaldığı grup evleridir. Yerleşme kalıcı olabilir veya bireyleri bağımsız yaşama hazırlayacak geçici koşulları sağlayabilir. Her iki durumda da amaç büyük bir kurumun sunduğundan daha normal koşullarda bağımsız yaşama becerilerinin öğretilmesidir.*

Bazı uzmanlar TYT’lerin topluma entegrasyonda yeterince iyi fırsatlar sunup sunmadığını sorgulamakta ve zihinsel engelli kişilerin kendi evi veya dairesi gibi daha doğal, kurumsal olmayan koşullarda yaşadığı destekli yaşamı önermektedir. (s. 174)

Öz belirlenimi azami düzeye çıkarırken yeterli desteğin sunulmaya devam edilmesi kilit noktadır. Bireyin potansiyel işlevsellik düzeyi burada daha büyük rol oynayabilir.

Toplum odaklı hizmetlerle ilgili önemli bir kavram normalleşmedir. Bunun anlamı zihinsel engelli insanların çevresel koşullarını düzenleyerek mümkün olduğunca “normal” hale getirmektir. Zihinsel engelli insanların yaşamı nüfusun diğer kesimlerinin yaşadığı hayat kadar “normal” olabilir.

AYRINTILI BAKIŞ 3.7

Zihinsel Engelli İnsan Kime Denir?

Zihinsel engelli insanların kapasitelelerinde güçlü yanlarına ve işlev düzeyine bağlı olarak büyük farklar bulunur. Bu nedenle, güçler yaklaşımı perspektifi geliştirmek ve her insanı kendi özel yetenekleri ve potansiyeli içinde ele almak önemlidir. “Normal” IQ düzeyine sahip insanlarla karşılaştırıldığında, zihinsel engelli insanlar altı temel alanda eksiklik yaşarlar: Dikkat, hafıza, dil, kendini düzenleme, motivasyon ve sosyal gelişim (Hallahan et al., 2009, S. 157). Zihinsel engeli olan insanların hepsi elbette bu alanların tümünde sorun yaşamaz.

Zihinsel engellilikle ilgili problemler konusundaki bu tartışma negatif yönelimlidir. İnsanların güçlü yanları yerine eksikliklerine odaklanır. Fakat insanların bu alanlardaki güçlü yanlarını arttırmada zihinsel engellilerin problem yaşayabileceği noktalara odaklanmalısınız.

Zihinsel engelli insanlar devam eden etkinliklere diğer insanlar kadar dikkat göstermede sorun yaşayabilirler. Dikkatleri odaklanmaları beklenen şeylerin dışındaki unsurlar tarafından kolayca dağıtılabilir.

Araştırmalar zihinsel engelli insanların ikinci olarak hafızada sorun yaşayabileceğini göstermiştir. Kendilerine daha önce söylenen veya bir şekilde deneyimledikleri şeyleri hatırlamada zayıf olabilirler. Karmaşık düşünceler basit olanlarına göre daha zor akıllarında kalabilir.

Dilsel gelişim zihinsel engelli birçok insanın problem yaşadığı üçüncü alandır. Dil becerilerini genellikle daha

uzun zamanda elde ederler. Düşünceleri anlamada muhtemelen daha fazla zamana ihtiyaç duyarlar. Konuşma ve heceleme problemleri yaşayabilirler.

Dördüncü problemler alan olan kendini düzenleme kişinin düşünce ve planlarını organize edebilme yeteneğiyle ilgilidir. Örneğin, “normal” öğrenciler kompozisyon sınavına girdiğinde, belirli düşünce basamaklarını hatırlamak için akronim (belirli karmaşık terimlerin veya adımların sırasına göre baş harflerinin birleşimi olan kelimeler) kullanabilirler. Zihinsel engelli insanlar genellikle bunu kullanamazlar.

Problem yaşanabilecek beşinci alan motivasyondur. Zihinsel engelli insanlar akranlarına göre okulda genelde daha başarısız olurlar ve daha çok sınıfta kalabilirler. Eğer çalışsalar bile geçemeyeceklerini düşünürlerse, başarılı olmaya hiç kalkışmayabilirler.

Zayıf sosyal gelişim zorluk yaşama potansiyeli olan alanların altıncısıdır. Bu durum özgüven eksikliğinden veya kendileriyle ilgili zayıf bir algıya sahip olmalarından kaynaklanabilir. Sosyal durumlarda nasıl tepki verileceğinin bilinmemesiyle alakalı da olabilir. Akranlarına göre daha fazla dersi bozan davranış gösterebilirler. Eğer zihinsel engelli çocuklar öğrenmede, özellikle de akademik ortamda sorun yaşarlarsa, dersi bozma davranışı dikkat çekmek için bir yol olarak kullanılabilir.

Zihinsel engelli insanların genellikle hafif, orta, ağır ve yoğun şeklinde kategorilere ayrıldığından söz etmiştik (APA, 2000). Her kategorinin aşağıdaki profili DSM-IV-TR'deki tanımlara da-

yanmaktadır. Amaç insanların ihtiyaç duyabileceği destek türleriyle ilgili bazı genel fikirler sunulmasıdır.

Zihinsel engelli insanların % 85'i hafif kategoriye girmektedir. Geçmişte, bu insanlar "eğitilebilir" olarak tanımlanıyor ve genellikle altıncı sınıfa kadarki akademik becerileri ediniyorlardı. Hafif engelli insanlar okul öncesinde genellikle sosyal ve iletişim becerileri kurmakta, algı veya motor becerilerde çok az eksiklik göstermekte ve genellikle akranlarıyla oldukça iyi uyumşamaktadırlar. Aslında, zihinsel engelli insanların büyük çoğunluğu birçok yönden diğer insanlarla aynıdır. Yalnızca öğrenmede biraz güçlük yaşar ve "normal" bireyler kadar ilerleme gösteremezler. Okulda ilerledikçe sınırları genellikle daha belirgin hale gelir. Yetişkin olduklarında "genellikle kendi ayakları üzerinde durabilmek için erekli sosyal ve mesleki becerileri edinirler, fakat özellikle de sıradışı sosyal ve ekonomik stres altındayken gözetim, rehberlik ve desteğe ihtiyaçları vardır" (s. 43). Doğru destekle birlikte, hafif engelli insanlar "genelde toplumda başarılı bir şekilde yaşayabilir veya en azından gözetim koşullarında hayatlarına devam edebilirler" (s. 43).

Orta engelliliğe sahip insanlar tüm zihinsel engellilerin yaklaşık % 10'unu oluşturur. Geçmişte, "eğitilebilir" terimi genellikle bu insanlar için kullanılırdı. Orta engelli insanlar çocukluklarında iletişim becerilerini geliştirebilirler ve eğitim alanında ikinci sınıfa dek ilerleyebilirler. "Mesleki eğitimden faydalanabilir ve orta derecede danışmanlıkla kişisel bakımlarını yerine getirebilirler" (s. 43). Çoğu durumda, alışık oldukları günlük yolları kendileri bulabilirler. Yetişkin olarak, birçoğu "vasıfsız veya yarı-vasıflı işlerde, denetim altında,

korunaklı işyerlerinde veya genel işgücünde çalışabilirler" (s. 43). İletişimi iyi bir şekilde kurabilirler ve genellikle denetlenen bir çevrede yaşarlar.

Ağır zihinsel engelli insanlar zihinsel engelli tüm insanların yaklaşık % 3 - 4'ünü oluştururlar. Çocukluklarının başlangıcında konuşmalar bile bu çok azdır. Çocukluk ilerledikçe kendileriyle ilgilenmesi için bazı konuşma yetileri geliştirebilirler. Genellikle okuma ve sayma becerilerinde sorun yaşarlar fakat kimi zaman "bazı 'hayat kurtaran' kelimeleri uzaktan okuyabilirler" (s. 43). Yetişkinlik döneminde dikkatli gözetim altında çok temel görevleri yerine getirmeyi öğrenebilirler. Genellikle aileleriyle birlikte veya yakın gözetim altındaki koşullarda yaşarlar.

Yoğun zihinsel engelli insanlar tüm zihinsel engellilerin % 1 - 2'sini oluşturur. Birçoğunun, zihinsel engeline neden olan "tanımlanmış bir nörolojik durumu vardır" (s. 43). Neredeyse hepsi önemli algı ve motor beceri zorlukları yaşar. Dikkatli gözetim altında yaşadıkları çevrenin koşulları düzenlendiğinde, "bakıcıyla kişisel bir ilişki temelinde" azami ilerleme gösterebilirler. "Motor gelişim, kendine bakabilme ve iletişim becerilerinde eğer doğru eğitim verilirse ilerleme sağlanabilir" (s. 43). Yoğun zihinsel engelliliği olan bazı insanlar iyi kontrol edilen yaşam ortamlarında bazı temel becerileri edinme şansı bulabilir.

Zihinsel engelli insanların güçlü ve zayıf yanları geri kalanlarımız gibidir. Her biri kendine özgü bir bireydir. Zihinsel engelli insanların çoğu diğer herkese oldukça benzer, yalnızca daha az zihinsel potansiyele sahiptirler. Benzer duygulara ve ihtiyaçlara sahiptirler. Ve haklara sahiptirler.

Etik Soru 3.4

Zihinsel engelli insanlar kaynaştırma eğitimde (yani diğer öğrencilerle aynı sınıfta) mı yer almalı yoksa özel ihtiyaçlarını karşılamak için ayrı sınıflara mı yerleştirilmelidir? Her iki yaklaşımın artı ve eksileri nelerdir?

Sosyal Hizmet Roller

Sosyal hizmet uzmanları zihinsel engelli ya da gelişimsel engelli insanlarla çalışırken birçok rol üstlenebilirler. Sosyal hizmet uzmanları zihinsel engellilerin ve ailelerinin karar alma ve problem çözme sürecinde yardımcı olarak kolaylaştırıcı rolü üstlenebilir. Günlük yaşamda ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda müracaatçılarla kaynakları bir araya getirerek aracı rolü üstlenebilirler (örneğin, ulaşım, işe yerleşme veya grup evlerinde). Eğitici bir başka temel role sahiptir. Zihinsel engelli insanlar istihdam, kişiler arası ilişkiler ve hatta kişisel hijyen konusunda bilgiye ihtiyaç duyabilir. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçının ihtiyaç duyduğu birçok kaynağı görebildiğinden koordinatör rolü üstlenebilir.

Sosyal hizmet uzmanları makro-sistem bağlamında da roller üstlenirler. Müracaatçılara ve ailelerine hizmet sunan kuruluşlarda genel yöneticilik yapabilirler. Bu kapsamda, sağlanan hizmetlerin verimliliğini değerlendirebilirler. Müracaatçılar ihtiyaç duydukları şeyi bulabiliyorlar mı? Hizmet sunumu mümkün olduğunca verimli mi? Son olarak, sosyal hizmet uzmanları öncü, görüşmeci ve savunucu olarak hizmet verirler. Gerekli hizmetlerin sunulmadığı topluluklarda ve devletlerde, uygulayıcılar kurumsal, topluluksal ve yönetimsel makro sistemlerde çalışarak

müracaatçıların ihtiyaçlarına kavuşmasına yardımcı olabilirler.

Ayrıntılı Bakış 3.9'da engelli insanların kendilerini savunması ve yaşamlarının kontrolünü alması için güçlendirmenin önemi üzerinde durulacaktır.

Öğrenme Güçlüğü Olan İnsanlar: Çeşitliliğin Bir Boyutu

Öğrenme güçlüğü genellikle iki şekilde tanımlanır. Bunlar P. L. 94-142'de verilen federal tanım ve Ulusal Öğrenme Engeli Birlik Komitesi'nin benimsediği tanımdır (NJCLD) (Friend, 2011; Hallahan et al., 2009). Federal tanım aşağıdaki gibidir:

Özgül öğrenme engelinin anlamı, dilin kullanılması, yazılması ve konuşulmasıyla ilgili temel psikolojik süreçlerin bir veya birden fazlasında sorun olmasıdır. Bu sorun dinleme, düşünme, okuma, yazma, heceleme ve matematiksel işlemlerde ortaya çıkabilir, algısal güçlükler, beyin hasarı, minimal beyin işlevsizliği, disleksi ve konuşma güçlüğü bu kapsamda ele alınabilir... Şu bozukluklar ise kapsam dışıdır[:]... Özgül öğrenme engeli öncelikli olarak görme, duyma veya motor becerilerdeki sorunlar, zeka geriliği, duygusal problemler, çevresel, kültürel, ekonomik dezavantajlarla ilgili değildir. (Engelli Bireylerin Eğitimi Yasası [IDEA], 20 U.S.C. §1401[2004], 20 CFR §300.8[c][10]) (U.S. Department of Education, n.d.)

NJCLD, öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilerle ilgilenen profesyonel kurumlardaki çeşitli temsilciler tarafından oluşturulmuş bir örgüttür (Hallahan et al., 2009). NJCLD yukarıdaki federal tanımlamayı çeşitli yönlerden eksik bulmaktadır (Hallahan et al., 2009). İlk olarak, tanım nedensel etkenlere atıfta bulunmamakta, fakat NJCLD "bireydeki merkezi sinir sistemi işlevsizliğini"

AYRINTILI BAKIŞ 3.8

Engelli Amerikalılar Yasası: Sosyal ve Ekonomik Adalet Arayışı

1990 tarihli Engelli Amerikalılar Yasası'nın (ADA) amacı milyonlarca engelli Amerikalının kamusal alanlara, çalışma koşullarına ve "toplum yaşamının anadamlarına" erişimini sağlamaktır (Jimenez, 2010; Smolowe, 1995a, s. 54; U.S. Department of Justice, 2005). (Jimenez, 2010; Smolowe, 1995a, s. 54; U.S. Department of Justice, 2005). Engelli insanların "temel kaygıları işsizlik ve ekonomik ezilmiştir" (Segal, 2010, s. 112). ADA "engelli insanlara istihdamda, kamu düzeninde, eyaletteki ve yereldeki yönetimlerde, ulaşım ve iletişimde" ayrımcılığı ortadan kaldırarak köklü bir yurttaş hakları yasası olarak düşünülmüştür" (Lightfoot, 2009b, s. 449; U.S. Department of Justice, 2005).

ADA zihinsel engelli insanları, diğer gelişimsel engeli olanları (çeşitli ciddi kronik engelleri olanları) ve fiziksel engellileri şemsiyesi altına alır. "Engelliliği bulunan insan ADA'da bir veya birden fazla yaşam aktivitesini engelleyecek şekilde fiziksel veya zihinsel engeli bulunan, bu tür bir yetersizliğe dair geçmişi veya kaydı bulunan veya diğerleri tarafından bu şekilde bir yetersizliğe sahip görülen birey olarak tanımlanır" (U.S. Department of Justice, 2005).

ADA ulusal makro sistem tarafından engelli insanların yaşamını iyileştirmek ve onlara sosyal ve ekonomik adalet sunmak üzere gerçekleştirilen bir girişimdir. ADA dört temel kanuni hükmü içerir (U.S. Department of Justice, 2005). I. Madde engelli insanlara karşı iş ve istihdamda ayrımcılığı yasaklar ve "işle ilgili fısıtlarda herkesle eşit erişimi" zorunlu tutar. İşe alma, terfi, eğitim, ücret, sosyal aktivite ve

istihdamla ilgili diğer önceliklerde ayrımcılığı yasaklar." Ayrıca işverenin iş teklifi yapmadan önce kişinin engelliliğiyle ilgili sorular sormasını kısıtlar.

I. Madde 15 veya daha fazla çalışanı olan işverenlerin nitelikli engelli bireyle diğer kişilerle eşit oranda tam istihdam fırsatı sunmasını zorunlu tutar. Örneğin, işe alma, terfi, mesleki eğitim, ödeme, sosyal aktiviteler ve diğer işle ilgili önceliklerde ayrımcılığı yasaklamaktadır. İşe alınmadan önce başvuranın engeli hakkında sorulabilecek sorulara sınırlama getirir ve işverenleri, başka zorluklara yol açmayacağı sürece nitelikli fakat engelli kişilerin bu engellerine uygun koşulları oluşturmakla sorumlu tutar.

II. Madde tüm eyaletlerin ve yerel yönetimlerin engelli insanlara fırsat eşitliği sunmasını zorunlu tutar. Uygulanabilecek hizmetler arasında "halk eğitimi, istihdam, ulaşım, boş zaman, sağlık hizmeti, sosyal hizmetler, mahkemeler, oy kullanma ve yerel toplantıları" bulunur. Bu yönetim organlarının aynı zamanda binaları erişilebilir hale getirmesi, ayrımcılıktan kaçınmak için politikalar düzenlemesi ve "duyma, görme, konuşma engeli bulunan insanlar için" iletişim kanalları sağlaması gerekir. II. Madde ayrıca "halk otobüsü hizmeti ve raylı taşıma (metro, banliyö treni) gibi toplum taşıma hizmetlerinde" engelli insanlara ayrımcılık yapmasını yasaklar. Bu, genellikle hizmetlerin erişilebilir hale getirilmesini veya gerektiğinde bireye özgü ulaşımın sağlanmasını gerektirir.

III. Madde mal ve hizmet sunan "işletmelerin ve kâr amacı gütmeyen hizmet sağlayıcıların" engelli insanla-

ra eşit olanaklar sağlamasını gerektirir. “Restoranlar, perakende dükkanları, oteller, sinemalar, özel okullar, kongre merkezleri, muayenehaneler, evsiz barınakları, garlar, hayvanat bahçeleri, cenaze evleri, günlük bakım merkezleri ve spor stadları ve egzersiz salonları dahil olmak üzere dinlenme tesisleri” bu kapsamdadır. Bu tür yerler genellikle olanakların ve konumlandırmanın erişilebilir hale getirilmesini gerektirir (örneğin, test merkezlerinde) veya engelli insana gerekli bilginin sağlanması gerekir.

IV. Madde duyma ve konuşma yetersizliği olan insanlara yerel ve ulusal telekomünikasyon hizmetlerinin sunulmasını gerektirir. Bu imkanların bu tür engelleri olan insanlara 7 gün 24 saat sunulması gerekir. “IV. Madde ayrıca kamu hizmeti duyurularında federal bütçeden gideri karşılanacak şekilde alt-yazı hizmeti sunulmasını gerektirir.”

Özet olarak, ADA “kamu binalarına, ulaşım sistemlerine ve iletişim ağlarına evrensel erişimin sağlanmasını” gerektirir (Smolowe, 1995a, p. 54). Eğitimlerin azaltılması, lavaboların genişletilmesi ve ulaşım araçlarında engelli kişiler için kaldıraçlar yapılması adına önemli mesafe kaydedilmiştir.

Bununla birlikte, işverenler ve kamu kuruluşları yalnızca “makul koşulları” sunmakla yükümlüdür. Gerçekte, eğer ortaya çıkan giderler “gereksiz külfet” yaratacaksa bu tür erişim ve teşvikleri sunmaya kendilerini mecbur hissetmezler. Değişikliklerin nasıl yapılacağı konusunda terminolojideki belirsizlik ve teknik yönlerin eksik olması nedeniyle kazanımlar sınırlıdır (Karger & Stoesz, 2010). Makul koşullar, gereksiz külfet ve yönetsel ve finansal yük gibi kelimelerin anlamı nedir? Ne kadar para gereğinden fazla harcanmış olur? Zihinsel veya başka engellere sahip yetenekli insanlara

karşı ayrımcılık nasıl engellenebilir ve eşit fırsatlar sağlanabilir?

Engelli insanlar genellikle “engelli olarak görülmeyen insanlara sunulan tipik etkinlik ve fırsatlardan yoksun kalırlar” (DePoy & Gilson, 2004, s. 41; Mackelprang, 2008; Mackelprang & Salsgiver, 2009). Engelli insanlarla ilgili aşağıdaki verilere bakabilirsiniz (National Organization on Disability, 2004, 2011; Patchner & DeWeaver, 2008):

- Yalnızca % 35’i bir işte çalışmaktadır.
- %18’i yetersiz sağlık hizmeti almaktadır.
- % 22’sinin bir şekilde ayrımcılık mağduru olduğu bildirilmiştir.
- Yoksulluk oranları diğer insanlara göre üç kat fazla, okuldan atılma oranları iki kat fazladır.
- Bir işte çalışanların % 22’sinin işte ayrımcılığa maruz kaldığı bildirilmiştir.
- Engelliliğin boyutları yaşamın neredeyse tüm alanlarında hayat kalitesini doğrudan etkilemektedir.

Jimenez (2010) son ADA eklemelerini şu şekilde tanımlıyor:

2008 tarihli ADA Ek Yasası ADA’nın birçok Yüksek Mahkeme davasında bozulan kapsamını genişletmek üzere hazırlanmıştır. Zira bu kapsam engelli olduğunu kanıtlayabilen insanların sayısını sınırlamaktadır. Bu yeni ekleme “engelliliğin tanımının bireyleri geniş bir şekilde kapsayacak şekilde yapılmasını”, kanıtlama zorunluluğunun, engelli insanların yasanın koruması altında olmadığını iddia edenlerce gerçekleştirilmesi yönünde tersine çevrilmesini öngörmektedir. Ek yasa günlük yaşam etkinliklerini engelleyen koşulların genişletilmesinde, düşünme ve öğrenmede

olduğu kadar, çalışma ve konuşmada da söz konusu olmasını öngörmektedir. Ne yazık ki, ek yasa ADA'daki işverenlerin [engelli] insanlar için düzenlemesi gereken "makul koşulların ne olduğu" sorununu açıklığa kavuşturmamıştır. Bu ek yasa temelinde, Kongre [engelli] insanların, toplumsal önyargı ve bunun yanında toplumsal ve kurumsal engellere bağlı olarak genellikle topluma tam olarak katılma haklarının görmezden gelindiğini kabul etmiştir. (s. 193)

Engelli insanların eşit erişim ve eşit fırsat mücadelesi henüz kazanılmamış-

tır. Kamusal ilgi büyük oranda birçoğu tekerlekli sandalyede olan fiziksel engellilere yönelmiştir. Zihinsel engelleri ve diğer gelişimsel engelleri olan insanlar nereye yerleşmektedir? ADA "yalnızca [engelli] bireyler ve onların haklarını savunanların ADA'yı öğrenip iş fırsatlarını garantiye almak için kullandığı koşulda başarıya ulaşacaktır" (Kopels, 1995, s. 345).

Daha fazla bilgi için, ADA'nın internet sayfasına bakabilirsiniz: <http://www.ada.gov>.

neden olarak görmektedir (s. 187). İkincisi, Yetişkinlerden ve yaşam boyunca ortaya çıkabilecek bir öğrenme engelinin söz edilmemektedir. Üçüncüsü, tanım genellikle kendi davranışını düzenlemekte zorluk yaşayan ve sosyal etkileşimde problemlili durumlar yaşayan öğrenme engelli insanları belirtmemektedir. Dördüncüsü, tanım tanımlanması ve anlaşılması zor terimler içermektedir (örneğin, "algısal engeller" veya "minimal beyin hasarı" gibi). Beşincisi, tanım NJCLD'nin yazma kapsamında ele aldığı hecelemeyle de içermektedir. Altıncısı, öğrenme engelinin diğer engellerle birlikte eşzamanlı olarak ortaya çıkabileceğine değinmemektedir (Friend, 2011).

Bu nedenle, NJCLD (2010) öğrenme engelini aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

Öğrenme güçlüğü dinleme, konuşma, okuma, yazma, mantık yürütme ve matematiksel yetilerde önemli sorunla şeklinde ortaya çıkan sorunların heterojen bir grubunu tanımlamaktadır. Bu sorunlar bireye içkindir, merkezi sinir sistemi bozukluğu nedeniyle olduğu düşünülmektedir ve yaşam boyunca ortaya çıkabilir. Kendini düzenleyen davranışlar, sosyal algı ve sosyal etkileşimdeki problemler öğrenme güçlüğüyle birlikte gelişebilir fakat tek başına öğrenme engelini

bunlar oluşturmaz. Öğrenme güçlüğü diğer engelli durumlarla (örneğin algı eksikliği, zeka geriliği, ciddi duygusal rahatsızlıklar) veya dışsal etkilerle (kültürel farklılıklar, yetersiz ve yanlış yönlendirme gibi) birlikte gerçekleşse de, bu koşulların sonucu değildir.

Bu tanımların her ikisi de karmaşıktır. Friend (2011) öğrenme güçlüğünü genel olarak karakterize eden aşağıdaki temel boyutları alıntılanmaktadır:

Öğrenme güçlüğü çeşitli rahatsızlıkların heterojen bir grubundan oluşur. Öğrenme güçlüğü yaşayan öğrenciler önemli okuma problemleri (disleksi), matematikte güçlükler (diskalküli) veya yazılı dille ilgili sorunlar yaşamaktadır. Sosyal algı, motor beceriler veya hafızayla ilgili sorunlar da yaşayabilirler. Öğrenme engelleri küçük çocukları, okul çocuklarını ve yetişkinleri etkileyebilir. Öğrenme engeli yaşayan bir insanla ilgili tek bir profil çizmek doğru olmaz. Çünkü bireyler arasındaki farklılıklar [bireyin özgün etkileşim özelliklerine bağlı olarak] sorunun ortaya çıkmasında belirleyicidir.

- *Öğrenme engelleri bireye özgüdür ve nörobiyolojik bir temelde gelişebilir. Öğrenme engelleri sınırlı tecrübe veya kötü eğitim gibi dış faktörler değil, beyindeki işlevsizlikler nedeniyle ortaya çıkar.*

AYRINTILI BAKIŞ 3.9

Güçlendirme ve Danışan Yönelimli Yaklaşım

Mackelprang ve Salsgiver (2009) sosyal hizmet uzmanlarına ve diğer insanî hizmet veren profesyonellere engellilerin güçlendirilmesini vurgulamaları için çağrıda bulunur. Onlar engellilerin “güçlü yanlarının ve kapasitelerinin” tanımlanmasının ve bunlara odaklanılmasının önemini ve kendi savunuculuklarını desteklemenin zorunluluğunu vurgular (s. 442). Onlar “işlevsizlik yerine bir farklılık modeli üzerine odaklanmanın” gereğine odaklanır şu altı ilkenin altını çizer:

1. “Engelliler muktedirdir, potansiyellere sahiptir ve toplumun önemli üyeleridir.
2. Bireysel patoloji değil, değersizleştirme ve kaynak yoksunluğu engellilerin karşılaştığı öncelikli engellerdir.
3. Engellilik, ırk ve toplumsal cinsiyet gibi, toplumsal bir inşadır ve engellilere müdahale, doğası gereği siyasi olmalıdır.
4. Profesyonellerin engellilerin güçlendirilmesini kolaylaştırmak için farkında olması gereken bir engellilik kültürü ve geçmişi bulunmaktadır.
5. Engellilikte bir yaşama sevinci ve dirimsellik bulunmaktadır.
6. Engelliler kendi yazgısını belirleme ve kendi yaşamlarına profesyonellerin müdahalesini yönlendirme hakkına sahiptir.” (s. xv–xvii).

Lightfoot (2009b) danışan yönelimli hizmetlerin (danışanın, bu örnekte özürliülerin, kendi yazgılarını ve seçimlerini azamileştiren hizmetlerin) önemini ayrıntılandırır:

Engelli politikası alanında büyümekte olan eğilim engellilerin kendi hizmetlerini yönetmesidir. Danışan denetimindeki hizmetler olarak da bilinen, danışan yönelimli hizmetlere yönelik hareket, ajans denetimindeki hizmetlerin engellilerin bireysel gereksinimlerini karşılayamaması ve engellilerin deneyimlediği profesyonellere ve sisteme bağımlılığı daha da arttırması endişesinden kaynaklandı. Kurum sistemi denetim altında tuttuğunda engellilerin, doğası gereği oldukça kişisel olan hizmetler de dahil, hizmeti sağlayan personel üzerinde çok az seçme olanağı bulunmaktadır. Danışan yönelimli hizmetler kamunun sağladığı parayla özürliülerin kendi çalışanlarını işe almasına, eğitmesine, izlemesine ve işten çıkarmasına izin verir. (...) Ülkenin dört bir yanında, her yaştan özürliülerin kullandıkları hizmetleri denetim altında tuttuğu tüketici yönelimli sergileme projeleri bulunmaktadır (Benjamin, Matthias, & Franke, 2000; Mahoney, Simone, & Simon-Rusinowitz, 2000). Kamu sosyal hizmetlerinin engellilerle ilgili politikalarının, özellikle bebek patlaması döneminde (1946-64) doğanların yaşlanması ve aldıkları destek üzerinde daha fazla denetim istemesiyle, danışan yönelimli seçeneklere gitgide artan ölçüde izin vermesi olasıdır.

- Öğrenme engelleri beklenmedik başarısızlıklara neden olur. Yani, öğrencinin akademik başarıları yoğun, sistematik müdahalelerden sonra bile son derece düşükse, bu rahatsızlık var demektir...
- Öğrenme engelleri diğer engellerin bir sonucu değildir, fakat öğrenme engelli bireyler diğer özel ihtiyaçlara da sahip olabilir. Örneğin, sağırılık öğrenme engeli olarak değerlendirilmez. Fakat sağırılık so-

runu yaşayan bazı öğrenciler aynı zamanda öğrenme engelli olabilirler. (s. 129)

Öğrenme engeli zihinsel engellilikten ve duygusal problemlerden farklı bir durumdur. Öğrenme engeli daha çok bilginin bir şekilde işlenmesinde tutuklukla ilgilidir. Bilginin alınmasıyla ilgili zorluklar ilk sırada gelebilir veya bilginin iletilmesi veya aktivitelere katılma sorunundan sonra gelebilir. Spot 3.10'da çocukları etkileyen diğer engellilikler tartışılmaktadır.

Öğrenme engelli çocuklar 6-17 yaş arasındaki tüm çocukların yaklaşık % 5 - 6'sını oluşturmaktadır, bu öğrencilerin yaklaşık yarısı ise özel eğitim sınıflarına yerleştirilmeye ihtiyaç duymaktadır (Hallahan et al., 2009). Erkeklerde öğrenme engeli, kız öğrencilere göre üç kat fazla görülmektedir (Hallahan et al., 2009; Santrock, 2010c).

Öğrenme engelinin tespit edilmesi, bu çocukların diğer alanlarda normak işlevde bulunması nedeniyle zordur. İlk ipucu genellikle akademik çalışmada ortaya çıkar.

Derslere ilgisizlik, dürtüsel davranışlar, ruh halinin çabuk değişmesi, sembollerin hatırlanmasında zorluklar, konuşma ve dinlemede yaşanan problemler, yazma ve oyun etkinliklerinde motor koordinasyon eksikliği ve akademik çalışmayı tamamlamadaki diğer eksiklikler semptomlar arasındadır. Bu zorluklar genellikle çocuğun duygusal sağlığı, aile yaşamı, motivasyonu veya zihinsel düzeyiyle ilgili soruları akla getirecek kadar belirsizdir.

Öğrenme engelinden şüphlenildiğinde, değerlendirme standart testler aracılığıyla yapılabilir. Ayrıca çeşitli değerlendirme yaklaşımları bireysel çalışmaya ve ilerlemeye odaklanacak şekilde öğretmenler tarafından benimsenebilir.

Öğrenme Engelleriyle İlgili Genel Problemler

“Öğrenme engeli yaşayan ortalama veya ortalamanın üzerinde zekaya sahip” insanlar bir ya da daha fazla alanda zayıflık yaşayabilirler; öğrenme engeli bilişsel, akademik veya sosyal/duygusal özellikler içerebilir (Friend, 2011 s. 133). Her bireyin kendine özgü olduğu, bu nedenle bu zorluklardan bir ya da birkaç tanesini yaşayabileceği unutulmamalıdır. Kategoriler genellikle örtüşür, bilişsel özellikler ve problemlerin işlenmesi de genellikle diğer alanlardaki performansla ilgilidir. Buradaki birçok örnek ve referans öğrenciler ve eğitim ortamıyla ilgilidir. Çünkü öğrenme engelleri genellikle bu alanda keşfedilir ve ele alınır.

Bilişsel Özellikler Bunlar “dikkat, algı, hafıza” (Friend, 2011, s. 133), bilginin düzenlenmesi ve genelleştirilmesinden oluşur (Smith & Tyler, 2010). Öğrenme engeli yaşayan insanlar kendilerinden beklenen şeye dikkat göstermede sorun yaşayabilirler. Otoyolda bağırarak biri veya caddeden geçen gürültülü bir araç kolaylıkla dikkatlerini dağıtabilir. Yakın çevrelerinde neyin önemli neyin önemsiz olduğunu ayırmada, neye odaklanmaları gerektiğini belirlemede sorun yaşayabilirler.

Öğrenme güçlüğü yaşayan insanın yaşayabileceği ikinci bir potansiyel bilişsel özellik algısal güçlüklerle ilgilidir. “Algı öğrencinin neyi görüp duyduğuyla sınırlı değildir, aynı zamanda beyninin duyup görülen şeyleri nasıl yorumladığı ve eylemde bulunduğuyla ilgilidir. Örneğin, görsel algı problemi yaşayan bir öğrenci sayfadaki kelimeleri mükemmel olarak görüyor olabilir. Fakat kelimeleri okuması istendiğinde

öğrenci bazılarını atlayacaktır” (Friend, 2011, s. 133). Bir başka durum ise öğrencinin nesneleri ve sembolleri ters bir şekilde görmesidir.

Algısal güçlükler uzamsal ilişkilerin kavranmasıyla ilgili de olabilir. Çocuklar nesneler arasındaki uzaklıkları yanlış değerlendirebilirler.

Algısal problemler işitsel bilgini işlenmesiyle ilgili güçlükler yol açabilir. Bazı çocuklar söylenen şeye dikkatini yoğunlaştırmada zorluk çekebilir; problem anlamın iletilmesinde asıl önemli olan seslere odaklanmayla ilgilidir. Bazı çocuklar ise bir sesi diğerinden ayırmakta zorluk çekerler. Örneğin, yatak kelimesini yatak şeklinde anlarlar. Bunun sonucunda çocuk anlamada ve kendisine söylenenleri uygulamada karmaşa içine girer. Kimi çocuklar ise kendisine söyleneni doğru sıralamada hatırlamakta zorluk yaşarlar. Bu da yönergeleri uygulamada zorluk yaratır. Yapmaları gereken şeyleri doğru sıralama içerisinde anlayamazlar. Bu çocuklar içeriği bir sıralama içerisinde hatırlamada belirli zorluklar çekebilirler (örneğin, yılın aylarında).

Öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklardaki üçüncü bir bilişsel özellik hafıza ve anımsamayla ilgilidir. Bu tür çocuklar gördüğü veya duyduğu şeyleri doğru bir şekilde hatırlamayı zor bir şey olarak görürler. Genellikle kelimeleri yanlış hecelerler ve koydukları eşyaları nereye koyduklarını unuturlar.

Öğrenme güçlüğüyle ilgili dördüncü bilişsel özellik edinilen bilgiyi düzenleyememe ve diğer durumlara uyarlayamamadır. Bilginin düzenlenmesi “sınıflandırma, ilişkilendirme ve sıralama” yoluyla bilgiyi tekrar kullanılabilir ve genelleştirilebilir hale getirmedir (Smith & Tyler, 2010, s. 164). Genelleştirme öğrenilen şeyin yeni durumlara uygu-

lanmasıdır. Örneğin, kompozisyon dersinde bilgiyi nasıl düzenleyeceğinizi ve kağıda dökeceğinizi öğreniyorsanız, bu beceriyi sosyal yardım politikaları dersinde de uygulayabilirsiniz.

Akademik Özellikler Bilişsel özellikler ve konuların işlenmesiyle ilgili öğrenme engelleri biraz önce ele alındı. Bununla birlikte, öğrenme engelleri akademik performansta daha gözle görülür hale gelmektedir. Yaşanan zorluklar “okuma, konuşma dili, yazma dili, matematik veya bunların bir kombinasyonu olan bir alanda” ortaya çıkabilir (Friend, 2011, s. 134; Hallahan et al., 2009). Akademik başarı eksikliği öğrenme engelindeki en yaygın problemi yansıtmaktadır.

Bazı öğrenciler okumada zorluk yaşamaktadır. Dili kullanma ve mantık yürütme becerilerini engelleyen problemlerle karşılaşabilirler. Kelimelerin anlamlarını kavrayamayabilir veya kelimelerin arasındaki dilbilgisi ilişkisini kuramayabilirler. Okuduklarını anlamada sorun yaşayabilirler, örneğin bir hikayeyi okuduktan sonra onunla ilgili soruları cevaplayamayabilirler. Genellikle etkin bir şekilde okuyamazlar.

Sözlü dil, öğrenme engelli çocukların bir başka potansiyel problemleri alanıdır. “Kelimeleri oluşturan doğru sesleri kullanmada” zorluk çekebilirler (Friend, 2011, s. 134). Dilbilgisini kavrayamayabilir, benzer kelimeleri ayıramayabilir, kelimelerin anlamını kavrayamayabilir veya ikili konuşmalara katılamayabilirler (Friend, 2011). Söylemek istedikleri şeyi söyleyemeyebilirler. Bazıları ise anlamlı bir hikaye anlatmada veya dinleyeninin anlayacağı şekilde bir durumu aktarmada problem yaşar.

Yazılı dilde de problemler olabilir. Heceme, noktalama veya kelime türlerini

AYRINTILI BAKIŞ 3.10

Çocukları Etkileyebilen Diğer Engeller

Engelli insanlar baskı görme, ayrımcılıkla karşılaşma, görmezden gelinme, rahatsız edilme ve eşit haklardan yararlandırılma tehdidi altındadır. Zihinsel engeller ve öğrenme engelleri çocukları etkileyebilecek birçok engellilik durumundan yalnızca iki tanesidir. Burada sözü geçen diğer engellilikler (gelişim engeli olarak) arasında otistik spektrum bozukluğu, beyin felci, duyma problemleri, görme problemleri ve epilepsi bulunur.

Otistik spektrum bozukluğu (OSB) “önemli sosyal, iletişimsel ve davranışsal zorluklara yol açabilir” (CDC, 2010b). OSB’li insanların beyni verileri diğer insanlarınkinden farklı işler. Bu tür bir bozukluk üç yaş öncesinde başlayarak yaşam boyu devam eder. OSB’ler bir spektrum içerdiği için, insanlar OSB’yi hafifle ağır arasında değişik yönleriyle yaşayabilirler. OSB’li insanlar tipik olarak içe yönelimlilik ve çeşitli diğer semptomları gösterirler (CDC, 2010b). İletişim problemleri ve bağlılık gibi normal duygusal reaksiyonlarda eksiklik bu semptomlar arasındadır. Genellikle bu insanlar kendi duyguları hakkında konuşmada veya diğer insanların duygularını fark etmede sorun yaşarlar. OSB’li kişiler göz temasından ve fiziksel olarak dokunulmaktan çekinebilirler. Genellikle, ağrıya az tepki verme ve gü-rültüye çok tepki verme gibi algısal dengesizlikler gösterirler. El çırpma gibi tekrarlayan, kendisini tetikleyen hareketlerde bulunabilir, vücutlarını döndürebilir veya ileri geri hareket edebilirler.

Otistik spektrum bozukluğunun iki türü otizm bozukluğu (klasik otizm olarak da adlandırılır) ve Asperger sendromu (CDC, 2010b). Otizm bozukluğu olan

insanlar sosyal etkileşimde zorluk yaşama ve tuhaf davranışlar gibi daha ağır semptomlar yaşar. Çoğu durumda aynı zamanda zihinsel engele sahiptirler. Asperger sendromu insanların daha az semptom yaşadığı OSB’nin nispeten hafif bir türüdür. Bu insanlarda sosyal etkileşimde zorluklar ve bazı beklenmeyen davranışlar görülebilir, fakat genellikle dille ilgili bir problem yaşamazlar. Genellikle zihinsel engelleri bulunmaz.

Beyin felci doğum öncesinde, doğum sırasında veya bebeklik yıllarında beynin kas kontrol merkezlerinin hasar alması sonucu kas kontrol ve koordinasyonunda yaşanan problemleri içeren rahatsızlıktır. Kas elastikiyetiyle ilgili çeşitli durumlar hareketlerin zorlukla veya dengesiz bir şekilde yapılmasına neden olabilir. Hasarın boyutuna bağlı olarak, dengesizlik, güçlkle yürüme, sarsıntı, istem dışı hareketler, kesin bir hareketi yapmada problemler ve güçlkle konuşma veya yeme durumu meydana gelebilir.

Duyma problemleri hafif duyma kaybından tümenden sağırlığa kadar değişebilir. Kulağın herhangi bir kısmının normal şekilde işlev görmemesi nedeniyle bu durum gerçekleşebilir. Çocuklardaki duyma problemlerinin en az % 50’si genetik nedenlere, % 25’i “gebelik sırasındaki, doğumdaki veya doğumdan sonraki enfeksiyonlara ve kafa travmalarına”, diğer % 25’i ise bilinmeyen etkenlere bağlıdır (CDC, 2010d). Bebeklerdeki semptomlar seslere karşılık vermeme, küçük çocuklardakiler de konuşmanın gecikmesi şeklinde olabilir.

Görme yetersizliği “kişinin görme duyusunun ‘normal’ seviyeye çıkarılamama-

ısı durumudur. Görme yetersizliği, gözün nesneleri olduğu gibi görememesi durum olan, görmedeki keskinliğin kaybolmasına bağlı olarak gerçekleşebilir” (CDC, 2010e). Görme yetersizliğinin yoğunluğu farklı şekillerde sınıflandırılabilir.

ABD’deki ilgili federal ve eğitimsel programlara dahil olmada, “körlük” yasal olarak görmedeki keskinliğin 20/200 veya daha kötü olması olarak tanımlanır (bunun anla-

mı, kişinin normal bir insanın 200 fitte gördüğünü 20 fitte görmesidir) (CDC, 2010e).

Epilepsi (genellikle nöbet bozukluğu olarak tanımlanır) merkezi sinir sistemindeki dengesiz elektriksel ritimle belirlenir ve sarsıcı ataklarla ortaya çıkar.

Eşzamanlı engellilikler de yaygındır. Örneğin, zihinsel engeli olan bir insan aynı zamanda duyma sorunu ve/veya epilepsiden şikayetçi olabilir.

anlama bu çocuklar için çok zor olabilir (Friend, 2011). Daha önce ele alındığı gibi, öğrenciler bilgiyi düzenleyerek hikaye veya ödev haline getirmede zorlanabilirler.

Öğrenme engelli bazı insanlar ise matematikte aşırı zorluk yaşarlar. Temel matematiksel bilgileri, kesirler, hesaplama, ölçme, zaman veya geometri konularında sorun yaşayabilirler (Friend, 2011; Hallahan et al., 2009).

Sosyal duygusal özelliklerle ilgili öğrenme engeline sahip olmak bu konularda problem yaşama riskini artırır (Friend, 2011; Hallahan et al., 2009; Smith & Tyler, 2010). “Örneğin, [öğrenme engelli] çocuklar... daha fazla depresyon, sosyal dışlanma, intihar düşünceleri ve yalnızlık riski altındadır (Al-Yagon, 2007; Bryan, Burstein, & Ergul, 2004; Daniel et al., 2006; Maag & Reid, 2006; Margalit, 2006)” (Hallahan et al., 2009, s. 201).

Hallahan ve meslektaşları (2009) sosyal/duygusal özelliklerle ilgili muhtemel bir gerekçeyi şu şekilde açıklıyor:

Öğrenme engelli bazı öğrencilerin sosyal problemleriyle ilgili olası bir neden bu öğrencilerin sosyal bilişsellikle ilgili eksiklikler yaşamasıdır. Yani, sosyal ipuçlarını yanlış okurlar ve diğer kişilerin duygularını yanlış yorumlarlar. Örneğin birçok çocuk davranışları başkasının hoşuna gitmiyorsa bunu söyleyebilir. Öğrenme engelli öğrenciler

kimi zaman kendi davranışlarının yaşatılarını etkilediğinden habersizmiş gibi davranırlar. Diğer kişilerin perspektifinden bakmada, kendilerini onların yerine koymada da sorun yaşayabilirler. (s. 201)

Öğrenme Engeline Neden Olan Şeyler Nelerdir?

Birçok çocuktaki öğrenme engelinin sebebi bilinmemektedir. Daha önce ele alındığı gibi, nörolojik işlevsizliklerle ilgili olduğu düşünülmektedir.

Potansiyel nedenler daha çok üç kategoride yer alır (Hallahan et al., 2009). Bunlardan ilki genetik faktörlerdir (Friend, 2011; Smith & Tyler, 2010). Bazı ailelerde öğrenme güçlüğü daha çok görülebilir. Bu durum kalıtıma veya ailenin çevresel bir etkene maruz kalmasına bağlı olarak gerçekleşebilir. İkincisi, teratojenler (hasar veren maddeler, uyuşturucunun fetüste biçimsizliğe yol açması gibi) öğrenme güçlüğüne neden olabilir. Dengesiz beslenme ve kurşun içerikli boyadan kaynaklanan zehirlenme de öğrenme engeline neden olabilir (Friend, 2011). Üçüncüsü, erken doğum ve çocukluk AIDS’i de doğrudan öğrenme güçlüğüyle bağlantılı olabilir (Hallahan et al., 2009).

Bu olasılıklarla ilgili daha geniş araştırmaların yapılması nedenlerin anlaşıl-

ması için gereklidir. “Öğrenme engeli” başlığı altında geniş bir davranış çeşitliliğinin bir araya getirilmesi ve sık sık genel tanımlar yapılması nedensel ilişkilerin saptanmasını zorlaştırmaktadır.

Öğrenme Engellerinin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Öğrenme güçlükleri çocukları çeşitli yollardan etkileyebilir. Bunlar, öğrenilmiş çaresizlik, düşük öz-saygı ve sosyal beceri eksikliği şeklinde gerçekleşebilir. Öğrenilmiş çaresizlik reaksiyonu öğrenme engeline gösterilen tepkilerden biridir (Friend, 2011; Hallahan et al., 2009; Smith & Tyler, 2010). Bu, çocuğun çok fazla başarısızlık yaşamaması durumunda artık öğrenme çabası göstermemesidir; bunun yerine çocuk başkalarının kendisi için bir şey yapmasına güvenir. Bir başka deyişle, motivasyonunu yitirir ve pes eder. Çocuk yeni riskler almayı reddettiği için, potansiyel ilerlemede de kesintiye uğrar. Çocuklar ayrıca belli şeyleri yapamamalarını, aslında yapabildikleri başka şeylerden de kurtulmak için kullanabilirler. Öğrenme güçlüğü'nün karmaşık doğası bu durumda işleri zorlaştırır. Örneğin, anne kızına ödevini yapmasını söyler. Kızı şöyle karşılık verir: “Yaa anne, nasıl yapacağımı bilmiyorum.” Kızının öğrenme engeli okumayla ilgilidir. Ödevi ise yaşatlarından daha fazla zorluk yaşamadığı aritmetik üzerinedir. Fakat öğrenme engeli nedeniyle, kızı annenin gözüne çaresiz görünür. Sonuç olarak, anne kızının ödevini yapmasına izin vermez.

Öğrenme güçlüğü yaşayan bir çocuğun bir başka muhtemel reaksiyonu düşük öz-saygıdır (Friend, 2011; Smith & Tyler, 2010). Bu çocuklar diğer çocukların kendilerinin yapamadığı şeyleri yapabildiğini görürler. Bazen de diğerleri

onlara eleştirel yorumlarda bulunur. Öğretmenler ve ebeveynler kimi zaman çocukların öğrenme engeline bağlı olarak anlama güçlüğü çektiği durumlarda sabırsızlık ve kızgınlık hissedebilirler. Bu çocuklar başarısızlıklarını daha çok içselleştirirler. Sonuç olarak kendilerini daha alt konumda hissedebilirler.

Araştırmalar öğrenme güçlüğü çeken çocukların sosyal beceri eksikliği yaşadığını göstermektedir (Burden, 2008; Friend, 2011; Gumpel, 2007; Smith & Tyler, 2010). “Sosyal beceri sosyal durumları anlayabilme, doğru sosyal yanıtları verebilme ve diğerleriyle etkileşime geçme yetisidir” (Smith & Tyler, 2010, s. 166). Bazı sosyal/duygusal öğrenme engellerinin diğer insanların etkileşimlerini ve iletişimini doğru bir şekilde yorumlayamamaya ilgili olduğunu belirtmiştik. Bunun kişinin sosyal becerisini ve popülerliğini etkileyeceği açıktır. Örneğin, teneffüste sınıftan çıkmak için sıra bekleyen bir üçüncü sınıf öğrencisi olan Melvin’i düşünelim. Diğer çocuklar heyecanla hangi oyunu oynayacaklarını ve hangisinin ilk önce en iyi oyun aracını alacağını konuşmaktadır. Melvin ilgisizce şöyle der: “Pazar günü Harry amcamı ziyarete gideceğim. Amcam cep telefonu şirketinde çalışıyor.” Açık ki, bu yaşatlarının ilgisini çekmeyen bir şeydir. Tam aksine, gözlerini kaydırır ve onunla dalga geçerler. Melvin’in yaşatlarıyla daha iyi uyum sağlamak için ne söylemesi gerektiği konusunda hiçbir fikri yoktur.

Öğrenme engelli birçok insanın bu tür olumsuz duygusal ve sosyal etkilere sahip olmadığına dikkat çekeriz. Öğrenme engelinin kişiden kişiye son derece değişebileceğini daha önce belirtmiştik. Öğrenme engelli birçok çocuk mutlu, iyi uyum sağlamış ve çevresinde sevilen bir

durumdadır (Meaden & Halle, 2004). Bu durum daha çok sınıf ortamına, öğretmenlerin tutumuna, sınıfta ve ailede olumlu, destekleyici bir tavır takınılmasına bağlıdır. Okulda, vurgu daha çok problemlere değil, ortak saygı ve öğrenme becerilerine yapılır.

Öğrenme engellerinin uzun vadeli etkileri nelerdir? Öğrenme engelli bazı insanlar yetişkin olduklarında işte ve sosyal uyumda sorun yaşamaya devam edebilirler. Fakat yetişkinliklerinde tatmin ve başarı elde etmeleri açısından, öğrenme engelli insanlara nasıl davranıldığı kritik öneme sahiptir. Başa çıkma becerileri ve motivasyonları da önemlidir. Yetişkinliğe geçişin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için en önemli görülen şeyler şunlardır:

- “Aşırı derecede sabır gösterme
- Kişinin kendisine amaçlar belirlemesi
- Güçlü yanların geliştirilmesi tutumuyla birlikte zayıflıkların gerçekçi bir şekilde kabul edilmesi
- Arkadaşlar ve aileden oluşan güçlü bir sosyal destek ağına sahip olma
- Yoğun ve uzun vadeli eğitimsel müdahaleye maruz kalma
- Nitelikli mesleki eğitim
- Destekleyici iş ortamı
- Yaşamın kontrolünü alabilme.” (Hallahan et al., 2009, s. 216)

Öğrenme Engellerine Yaklaşım

Öğrenme engellerine yaklaşımın iki boyutu vardır. Biri, eğitim çevresi ve planlamayla ilgilidir. İkincisi ebeveynlerin ve diğer kişilerin öğrenme engeli olan kişiye evdeki ve diğer sosyal koşullardaki yaklaşımıdır.

Öğrenme engelli çocuklarda eğitimsel yaklaşım bireysel eğitimsel prog-

ramlara, çocuğun güçlü yanlarına ve zayıflıkların asgari düzeye indirilmesine odaklanır. Görsel algısal bozukluğu olan bir çocukta, vurgu çocuğun görmekten ziyade duyabileceği materyaller üzerinde olabilir. Örneğin, bir ödevi ders kitabından okuması yerine çocuğa ödevin ses kaydı verilebilir. Bireyselleştirilmiş eğitim programında başka bir araç görevlerin daha küçük, çalışılabilir parçalara ayrılmasıdır. Böylece çocuklar süreci daha iyi anlayacak ve başarıya ulaşacaktır.

Eğitimsel içerikte, bilişsel alıştırmaya ve doğrudan yönerge bireyselleştirilmiş yönergedeki iki yaklaşımdır (Hallahan et al., 2009, ss. 191-194). Bilişsel alıştırmaya öğrenme engelli çocuğun düşünme biçimini değiştirmesine odaklanır ve bu kapsamda üç taktığı vurgular: “(1) düşünce süreçlerinin değiştirilmesi, (2) öğrenme için stratejiler sunulması ve (3) kişisel inisiyatifin öğretilmesi” (s. 203). Vurgu dışsal davranışın gözlemlenmesi yerine düşünme biçiminin değiştirilmesi üzerinedir.

Bilişsel alıştırmaya tekniklerinden biri “öğrencilere problem çözüme görevlerinin çeşitli aşamaları sırasında farkındalık kazandıran ve davranışı sözel kontrol altına sokan” bir süreç olan öz-yönergedir. (Hallahan et al., 2009, s. 203). Burada, amaç görevin çeşitli aşamalara bölünmesi, çocuk için modellenmesi ve ardından öğrenme sırasında dikkatle denetlenmesi yoluyla çocuğun ilgili yetisinin geliştirilmesidir. Örneğin, sözlü matematik problemlerinin nasıl çözüleceğinin öğrenilmesinde beş adımlık bir prosedür “problemin yüksek sesle okunmasını, önemli kelimelerin yuvarlak içine alınmasını, ne olup bittiğini anlatan şekiller çizilmesini, matematik cümlesinin yazılmasını ve

cevabın verilmesini" gerektirir (Hallahan et al., 2009, s. 203).

Bireyselleştirilmiş yönergede ikinci bir temel yaklaşım doğrudan yönerge- dir. Bu yöntem genellikle alıştırma yo- luyla matematik ve okuma becerilerinin geliştirilmesinde kullanılır. "Öğrencile- rin aldığı yönergelerin yalnızca niceli- ğini değil, niteliğini de arttırmayı" vur- gular (Friend, 2011, s. 152). Öğretmenler küçük gruplara açıkça tanımlanmış derslerde yönergeler verir ve ardından yanlış cevapları düzelterek anında geri bildirim sunar.

Eğitim alanının dışında, öğrenme engelli çocukların aile ortamında ve diğer sosyal koşullarda yardıma ihtiya- cı vardır. Eğitim koşullarıyla ilgili bazı öneriler birçok sosyal içeriğe de uygu- lanabilir. Örneğin, öz saygının geliştiri- lmesi ve olumlu bir benlik kavramının oluşturulması hem eğitimsel hem de sosyal çevrede önemlidir (Raines, 2006). İlk olarak, çocukların yapacağı olumlu şeyler vurgulanmalıdır. Problemlerin görülmesi kolaydır, fakat iyi davranış- lar ve başarılar genellikle fark edilmez. İkincisi, çocuklar davranışları nedeniyle değil, kendi varlıkları nedeniyle sevgi- yi hissetmelidir. Üçüncüsü, çocuklarda güven başarabildikleri şeyde sorumlul- luk verilerek geliştirilebilir. Görevlerde elde edilen başarı kendilerine olan inan- cı artırır. Dördüncüsü, başarıları konu- sunda diğerleriyle karşılaştırmadan ka- çınılmalıdır. Çocuğun kendi başarıları dikkat merkezinde olmalıdır. Son ola- rak, davranışta açıkça rehberlik etme bi- çimindeki yapı kullanışlıdır. Eğer çocuk neyin kabul edilebilir, neyin edilemez olduğunu bilirse daha az hata yapacak- tır. Çocuk muhtemelen birisinin yapıyı sağlamak için gerekli özeni gösterdiği gerçeğine göre karşılık verecektir.

Diğer yaklaşım türleri de öğrenme engeli olan ailelerde sosyal işlevleri arttırmak için kullanılır. Hem öğrenme engeli olan çocuğun, hem de etrafında- ki kişilerin eğitilmesi engelliliğin neyi gerektirdiğinin ve hangi beklentilerin gerçeğe uygun olduğunun anlaşılması- nı sağlar. Birey ve aile danışmanlığı aile bireylerinin diğer kişilerin engelliliği nasıl algıladığını kavramasını sağlaya- bilir. Çocuğun davranışını geliştirme ve kişiler arası sorunları çözme konusunda da katkı sağlayabilir.

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu

Bir başka sorun okul çağındaki çocuk- lardaki önemi ve önceliği nedeniyle dik- kat çekmektedir. Bu sorun tanımlanmış, çalışılmış ve daha fazla toplumsal ilgi odağı haline gelmiştir. Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB), bir psi- kiyatrik tanı olarak çocukluğun başlangı- cında ortaya çıkan, sürekli dikkatsizlik, aşırı fiziksel hareket ve dürtüselliliğin en az iki ortamda gerçekleştiği (okul, ev, iş veya sosyal ortam) öğrenme ve davra- nış problemi sendromudur. Tüm okul çocuklarının % 3 ila 7'sinin DEHB soru- nu yaşadığı tahmin edilmektedir (APA, 2000; Barkley, 2006). "DEHB'in genellikle öğrenme engeli, duygusal ve davranışsal bozukluklar gibi diğer problemlerle eş- zamanlı olarak ortaya çıktığına" dikkat çekilmektedir (Hallahan et al., 2009, p. 240). DEHB kızlardan çok erkekleri etki- lemektedir, erkeklerin oranı tahminen üç kat daha fazladır (Barkley, 2006).

DEHB tanımının birçok boyutu var- dır. İlk olarak, bir çocuk DEHB semp- tomalarını üç yaşından yedi yaşına kadar sergiler, buna rağmen durum çok daha sonraki zamanlara dek fark edilme- yebilir. DEHB'in ikinci boyutu tek bir

bağlamda veya bir kişiyle değil, çoklu koşullarda gerçekleşmesidir. Belirli bir ortamla ilişkili olması gerekmeyen kontrol edilemez davranışları içerir. Son olarak, üç davranış kümesi DEHB’i karakterize eder. İlki dikkatsizliktir. Dağınık çalışma, görevlerin umursamazca yapılması, dikkatin kolayca dağılması, sık sık zihnin meşgul olması, dikkat gerektiren ve zihni yoran işlerden kaçınma, görevleri ve etkinlikleri organize etmede ciddi problemler, devam eden konuşmalara dahil olmada sorunlar çeşitli semptomlar arasındadır. İkinci davranış kümesi hiperaktivite ile ilgilidir. Kontrol edilmesi zor olan, “uzun süre oturma ve konsantre olmada yetersizliği yansıtan” aşırı fiziksel aktivite söz konusudur” (Smith & Tyler, 2010, s. 203). Denetim altına alınması zordur. Sürekli hareket, yerinde duramama veya hiç oturamama, sessiz etkinliklere katılmada yaşanan zorluk ve hiç durmadan konuşma bu kapsamdadır. Üçüncü gruptaki davranışlar dürtüsellik şemsiyesi altında ele alınır. Aşırı sabırsızlık, kişinin sırasını beklemesinde zorluk çekmesi ve sık sık araya girmesi bu kapsamda ortaya çıkar.

DEHB’in Tedavisi

DEHB yıllardır “normalde hiperaktivite ve dürtüsel davranışı engelleyen beyin kısımlarını uyaran” ilaçlar kullanılarak tedavi edilmiştir” (örneğin, Ritalin), fakat uzun vadeli ilaç kullanımının etkililiği konusunda bazı kuşku uyandırmıştır (Kail & Cavanaugh, 2010, s. 230). Aile müdahalesi ve çocuklara özel yaklaşım geliştirilmesi diğer tedavi yöntemleri arasındadır.

DEHB’li çocuklara yardımcı olabilmesi için önerilen diğer teknikler arasında asgari düzeyde dikkat saptırabilecek

çevrenin olduğu yapılandırılmış sınıf ortamı bulunur. Örneğin, DEHB’li öğrenciye “sınıfın sessiz, nispeten dikkat dağıtmayacak bir bölümünde sıra tahsis edilebilir. Diğer fiziksel kolaylıklar arasında öğrencinin okuma ve alıştırma sırasında kullanabileceği işaretçiler, öğrencinin ödevin bitirilmesi için ne kadar zamanı kaldığını gösteren zamanlayıcılar, davranışı değiştirmesini sağlayabilecek görsel uyarılar bulunur (örneğin, gürültü seviyesinin çok yüksek olduğunu gösterecek şekilde sınıf ışıklarının kapatılması)” (Smith & Tyler, 2010, s. 214). Sınıf için diğer öneriler arasında “daha açık, kesin ve tam yönlendirmeler (hem görsel, hem de sesli olarak verildiğinde daha da etkili olabilir)” ve görevlerin başarıyla tamamlanabilmesi için hızlı ve periyodik şekilde sunulan motive edici sözler yer alır (Smith & Tyler, 2010, s. 214).

Davranış değişikliği de DEHB’li çocuklar için yararlı olabilecek teknikler sunar (Friend, 2011). 4. Bölüm’de etkin ebeveynliğe dayalı olarak davranış değişikliği teknikleri ele alınmaktadır. DEHB’li çocuklarda davranış değişimi iyi davranışın üzerinde durulup desteklenmesine, kötü davranışın ise izlenerek her davranışın yapılandırılmasına odaklanmaktadır.

1990’larda başlatılıp bugün de devam eden ve Ulusal Akıl Sağlığı Enstitüsü tarafından finanse edilen bir çalışma hem ilaçların, hem de psikososyal tedavinin verimliliğini değerlendirmek adına yürütülmektedir (yani, çocuk ve aileyle psikolojik ve davranışsal temelli müdahale). Kail ve Cavanaugh (2010) bulguları özetlemektedir. İlk sonuçlar ilaçların hiperaktivite gibi sorunların tedavisinde genellikle etkili olabildiğini göstermektedir. Fakat spesifik akademik problemlerin olduğu konularla ilgi-

li, sosyal beceri gelişimi ve ebeveynlerle birlikte çalışma, ilaç psikososyal tedavisiyle birlikte verildiğinde biraz daha iyi olarak görülmektedir. İlaçların yalnızca sürekli sağlık uzmanlarının gözetimi altında verildiğinde ve okul personeliyle ilaçların etkileri ve çocuğun davranışları hakkında sürekli bir iletişim olduğunda etkili olduğu unutulmamalıdır.

Friend (2011) DEHB ilaç tedavisiyle ilgili bir dizi etkenin göz önünde bulundurulmasından söz etmektedir. Bunlar şöyledir:

- “Çocuğun yaşı
- Önceki müdahale girişimleri ve ilgili davranışlara olan etkileri
- Ebeveynlerin ve çocuğun ilaç kullanımına karşı olan tavırları . . .
- Semptomların yoğunluğu
- Evde ilaç kullanımını denetleyecek yetişkinlerin varlığı, ilaçların reçeteye yazdırılmasının ve düzenli olarak kullanılmasının garanti altına alınması.” (s. 182)

Sosyal Hizmet Roller

Hem DEHB’li hem de öğrenme engelli müracaatçılarıyla ilgili sosyal hizmet rolleri zihinsel engelli müracaatçılarla ilgili rollere benzemektedir. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıları kaynaklarla buluşturmada aracı rolü üstlenirler. Okul ortamında, “birden çok disiplinli takım konferanslarına ve danışmanlığa katılmanın yanı sıra, sosyal hizmet uzmanları IEP [Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı] ve BAHP [Bireyselleştirilmiş Aile Hizmet Planı] konferanslarını koordine ederler, eğitilmiş araçlar olarak hizmet verirler, . . . ebeveyn eğitim ve bilgilendirme gruplarına öncülük ederler, vaka yönetiminde çalışırlar ve okuldaki hizmetlerle topluluktaki hizmetler arasında bağlantının geliştirilmesini ko-

laylaştırırlar” (Atkins-Burnett, 2010, s. 187). Uygulayıcılar ise müracaatçıların ihtiyaçlarına karşılık vermeyen makro sistemlerde olumlu yönde değişimin savunuculuğunu üstlenirler.

Bölüm Özeti

Aşağıda bu bölümün içeriği bölümün başında sunulan öğrenme hedefleri açısından özetlenmektedir.

A. Kişilik gelişimi, psikodinamik, neo-Freudçu psikaalitik, davranışsal, fenomenolojik ve feminist kuramlar olmak üzere çeşitli başlıca psikolojik kavramsal çerçevelerin değerlendirilmesi

Kişilik gelişimindeki temel kuramlar arasında psikodinamik, neo-Freudçu psikanalitik, davranışsal ve fenomenolojik kuramlar bulunur.

Freud’un psikanalitik kuramı hakim bir psikodinamik kuram olarak id, süperegö, ego, libido, sabitleme, savunma mekanizmaları, Oidipus kompleksi ve Elektra kompleksiyle ilgili kavramları vurgular. Freud’un önerdiği psikoseksüel gelişim aşamaları oral, anal, fallik, gizlilik ve genital aşamalardır. Psikanalitik kurama yönelik eleştiriler, destekleyici araştırmanın olmaması, düşüncelerde açıklık olmaması ve kadınların durumunun ele alınmasındaki eksiklik temelinde yöneltilmiştir.

Neo-Freudçu psikanalitik kuramcılar Carl Jung, Erich Fromm, Alfred Adler ve Harry Stack Sullivan’dır. Kuramsal vurgular arasında Jung’daki analitik psikoloji, Fromm’daki sosyal bağlam, Adler’daki bireysel psikoloji ve Sullivan’daki kişiler arası ilişkiler temeline dayalı kişilik gelişimi bulunmaktadır.

İnsan davranışıyla ilgili en kullanışlı kuramlardan biri olan davranışsal ku-

ram 4. Bölüm’de daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Carl Rogers’ın benlik kuramı, benlik kavramı, öz-eylemlilik, ideal benlik, benlikle deneyim arasındaki uyumsuzluk, onaylanma ihtiyacı ve değer koşulları düşüncelerini vurgulayan fenomenolojik bir yaklaşımdır.

Feminist kuramlar feminizm kavramını temel almaktadır ve çeşitli kuramları bir arada yansıtır.

Temel ilkeleri arasında yanlış ikilemlerin ortadan kaldırılması, yaşam boyu gelişimde erkek ve kadın deneyimleri arasındaki farklılıklar, eşitlikçilik, güçlendirme, sürece sonuçla eşit değer biçme, özel olanın politik, birleşik ve çeşitliliği olanı içermesi ve kadınlar adına olumlu değişim için savunuculuğun önemi bulunmaktadır. Liberal feminizm, kültürel feminizm, Marksist veya sosyalist feminizm, radikal feminizm ve postmodern feminizm çeşitli feminist kuramlar arasındadır. Feminist kimlik gelişiminde insanlar birçok aşamadan geçer.

B. Kuramın değerlendirmesi için bir prosedür önerilmesi ve bu esnada insan çeşitliliğine karşı duyarlılığın artırılmasında yararlı olabilecek kavramların tartışılması.

Kuramların sosyal hizmetle ilişkisinin belirlenmesi her bir kuramın müraacaatçının durumuna uygulanmasına, kuramı destekleyen araştırmalara, kuramın sosyal hizmet değerleri ve etiğiyle ne ölçüde bağdaştığına ve karşılaştırılabilir kuramların varlığına bağlıdır.

Psikolojik kuramların değerlendirilmesinde çeşitliliğe karşı duyarlılık önemlidir. Dünya görüşü, maneviyat ve güçlü yanlar perspektifi bu anlamda önemli kavramlardır.

C. Bilişsel gelişimde Piaget’nin bilişsel gelişim kuramı ve Vygotsky’nin sosyo-kültürel kuramının açıklanması.

Piaget’nin bilişsel gelişim kuramı dört aşamayı içermektedir: Duyu-motor dönemi, işlem öncesi düşünce dönemi, somut işlemler dönemi ve formel işlemler dönemi. Korunum, şema, adaptasyon, asimilasyon, akomodasyon, nesne devamlılığı, temsil, benmerkezcilik, merkezleme, tersine çevrilmezlik, sınıflandırma ve sıralama önemli kavramlar arasındadır. Piaget’ye kendi çocuklarını gözlemlemiş olması, “ortalama çocuğu” vurgulaması, insan gelişiminin sınırlı boyutlarını göz önünde bulundurması ve bilişsel gelişimin ergenlikte durduğunu öngörmesi nedeniyle eleştiriler yöneltmiştir.

Vygotsky’nin sosyo-kültürel gelişim kuramı çocukların sosyal ve kültürel koşullara ve çevredeki beklentilere bağlı olarak nasıl farklı gelişim gösterdiğine odaklanmaktadır. Çocuklar diğer kişilerle etkileşime geçerek ve gözlem yaparak öğrenirler, dili kullanarak gelişimlerini bir çerçeveye oturturlar. Kuzey Amerika kültürü bağımsızlığın gelişimini vurgularken, diğer birçok kültür karşılıklı bağları vurgulamaktadır. Proksimal gelişim alanı, destek yapılandırması ve iç konuşma önemli kavramlar arasındadır. Kuramın olumlu yönleri çeşitliliğin ve bireylerin kendi bilişsel gelişim potansiyelinin kabul edilmesidir. Getirilen eleştiriler ise sözlü öğrenme dışındaki süreçlerin ihmal edilmiş olması ve gelişimin biyolojik yönüne uygulanmamış olmasıdır.

D. Duygu kavramının tanımlanması ve mizaç ve bağlanmanın gelişiminin sorulanması.

İnsanlar duygularını ve mizaçlarını bebeklikte göstermeye başlarlar. Ağla-

ma, gülümseme ve kahkaha erken dönemde başlayan davranışlar arasındadır.

Genel uyarlanmayla ilgili temel bir değişken bireyle çevresi arasındaki uyumun “iyiliği” veya “kötülüğü” olabilir.

Kültürel değerler mizacın gelişimini etkiler.

Bebekler yetişkinlerle sosyal ve duygusal bağlar geliştirdikçe çeşitli aşamalardan geçerler. Güvenli bağlanma bağlanma yapısının en yaygın biçimidir.

Nitelikli günlük bakımda çocukla ebeveyn arasındaki süreçte müdahalede bulunulmaz.

Bağlanmada kültürler-arası farklılıklar bulunur.

E. Benlik algısı ve benlik saygısının ele alınması.

Kişinin benlik kavramı kendi özgün nitelikleriyle ilgili olumlu ve olumsuz anlamdaki izlenimleridir.

Öz-saygı kişinin kendi değeriyle ilgili yargısıdır.

Çocukların benlik kavramının değerlendirilmesi ve öz-saygılarının, özellikle de düşük öz-saygıya sahip çocuklarda geliştirilmesi önem taşımaktadır.

F. Zeka ve zeka testi kavramlarının açıklanması, potansiyel kültürel ve diğer önyargıların vurgulanması.

Zeka, anlama, öğrenme, yeni, bilinmeyen durumlarla başa çıkma yeteneğidir.

Cattell zekayı akışkan ve kristalize zeka olmak üzere iki kategoriye ayırmaktadır.

Sternberg'in üçlü zeka kuramı bileşimsel, deneyimsel ve içeriksel unsurları vurgulamaktadır.

Stanford-Binet IQ testi ve Wechsler Zeka Ölçeği testi IQ testleridir. Üstün yeteneklilik analitik, sentetik ve pratik kabiliyetlere sahip olma durumudur.

IQ testlerinde kültürel önyargılar ve diğer potansiyel problemlerle ilgili tedbirli olmak önemlidir.

G. Zihinsel engellilikler (zeka geriliği), öğrenme güçlüğü ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, bunların çocuklar üzerindeki etkileri ve mevcut makro-sistem tepkileri üzerinde durulması.

Zihinsel engellilik, her ikisi de 18 yaş altında gerçekleşen zihinsel işlevlerin ve uyarlanma işlevlerinin ortalamanın çok altında olması durumudur.

Zihinsel engelli insanlarda destek sistemleri önemlidir.

Zihinsel engelli insanların problemleri olduğu alanlar dikkat, hafıza, dilsel gelişim, kendini düzenleme, motivasyon ve sosyal gelişimdir.

Zihinsel engellilikteki makro-sistem karşılıkları arasında topluma kazandırma, toplum odaklı hizmetler ve Engelli Amerikalılar Yasası bulunmaktadır.

Öğrenme engelleri arasında okumayı öğrenmede, sözlü iletişim kurmada, matematiği anlamada, sosyal etkileşimi kavramada, motor becerileri kullanmada ve hafızada problemler yaratan nörolojik bozuklukların heterojen grubu bulunur. Bu kişiler bu alanların bir veya birkaç tanesinde sorun yaşayabilir ve düşük başarı gösterebilirler. Öğrenme engelleri diğer engellerin sonucunda gerçekleşmese de, bu insanlar başka bozukluklara da sahip olabilirler. Öğrenme engellerinin özellikleri arasında bilişsel, akademik ve sosyal/duygusal yönler bulunur.

Öğrenme engellerinin spesifik nedenleri henüz bilinmemektedir.

Öğrenme engelleri çocukları birçok açıdan etkileyebilir. Öğrenilmiş çaresiz-

lik, düşük öz-saygı ve sosyal beceri eksikliği bunlar arasındadır.

Tedavi yaklaşımları okulda ve toplumsal ortamda uygulanabilir. Engelli Bireylerin Eğitimi Geliştirme Yasası (IDEA) öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların eğitim olanaklarının artmasını sağlamıştır.

Çocukları etkileyen diğer koşullar arasında otistik spektrum bozukluğu, beyin felci, duyma problemleri, görme

eksikliği ve epilepsi bulunur. İnsanlar birden fazla engele sahip olabilirler.

Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) çocukluğun başlangıcında ortaya çıkan, sürekli dikkatsizlik, aşırı fiziksel hareket ve dürtüsellik en az iki ortamda gerçekleştiği öğrenme ve davranış problemi sendromudur. Tedavi tıbbi ilaçlarla ve/veya aile müdahalesi ve özel tedaviyle gerçekleştirilebilir.

BÖLÜM 4

Bebeklikte ve Çocuklukta Sosyal Gelişim

“Benim babam senin babanı döver!” diye bağırdı Jimmy, mahallenin kabadayısı Harry’ye. Harry, yaşına göre küçük gösteren Jimmy’nin burnuna vurmuş, onu yaralamıştı. Saldırganından yavaş yavaş uzaklaşırken Jimmy Harry’e isimler takıyordu. Evi iki blok ötedeydi ve Jimmy kimsenin onun bir korkak ördek olduğunu düşünmesine imkan vermeden eve gitmenin en hızlı yolunu bulmak zorundaydı. İşin kötü tarafı ise Harry hızlı bir koşucuydu.

Jimmy’nin şansına Harry’nin ava olan ilgisi ansızın dağıldı. Birileri ileriki bloktan Harry’yi futbol oynamaya çağırıyordu.

Harry sertçe bakarak Jimmy’e tekrar bağırdı “Defol git burdan seni burun tıkaçı! Baban yumurtalıklarını yalasın!” ve kendisini çağıranlara doğru uzaklaştı. Harry’nin amacı mümkün olduğunca iğrençleşmek olmasına rağmen (zeka onun güçlü yönü değildi) söylediği son şey herhangi bir etki yaratmamıştı. Buna rağmen asıl önemli olan, Harry’nin başka bir yöne doğru koşmuş olmasıydı. Bu olaya şahit olan çocuklardan bir başkası Harry’nin korku içinde kaçtığını düşünebilirdi. Bununla birlikte, Jimmy, Harry’nin kararını değiştirmesine neden olmamak için yapacağı en iyi şeyin cevap vermemek olduğunu düşündü.

“Bu çok yakında.” diye düşündü Jimmy. Genellikle Harry’nin yolundan uzak durma konusunda iyiydi. Bu karşılaşma ise gerçekten acı bir tesadüftü. Harry, Jimmy’nin bir sınıf projesi için birlikte çalıştığı arkadaşının evine giden güzergahtaydı. Bu başka bir hikaye. Projeleri farklı ışık koşullarında fasulye üretimi yapmayı içeriyordu. Güzel fasulyeler yetiştirmeyi hedefleyen fasulye tarlaları yoktu ve Jimmy ailesinin gizlice fasulyelerini yediğinden şüpheleniyordu.

Her neyse, Jimmy şimdi en doğru olanı yapmıştı ve ev ödevini bitirmesi gerekiyordu. Ailesi eğer tüm yıl boyunca B+ ortalamasını geçerse ona bir Xbox alacağı sözünü vermişti. Harry ise her şeye rağmen muhtemelen çuvallayacaktı; büyüktü ama biraz mankafaydı.

Jimmy aceleyle sokaktan aşağıya indi. En sevdiği hip-hop grubu Ear Discharge’ın müziğini duyar gibi oldu. Korkunç Harry meselesi yakında unutulmuş olacaktı.

Bakış Açısı

Birincil sosyal kalkınma adımlarının başarmak ile kayda değer yaşamsal faktörler iç içe geçerek, kişilerin ve onların çevreleriyle olan ilişkilerinin geliştirilmesinde çok büyük etki yaratırlar. Aile ve akran grupları da dinamik olarak çocukların büyüme, gelişim ve davranışlarında içkindir. Çocukluktaki sosyal etkileşim yetişkin sosyal kişiliğinin oluşmasının temellerini kurar. Çocuklar ve ailelerinin yerine getirdiği fonksiyon bir uzay boşluğunda değildir. Toplulukların, hükümet yapılarının ve sosyal hizmet servislerinin de dahil olduğu çevreye içkin makro sistemler ailelere genellikle çocuklarından kaynaklanan sorunlarını tespit etme ve çözmede yardımcı olacak gerekli kaynakları gösterebilirler. Sosyal çevredeki makro sistemler de aile üyelerinin potansiyellerini açığa çıkaracak yardımı onlara sağlayabilecekleri gibi buna engel de olabilirler.

Öğrenme Hedefleri

Bu bölümde;

- A. Sosyalleşme kavramı açıklanacak.
- B. Aile ortamı, aile yapılarındaki farklılıklar, makro sistemlerin aileler üzerindeki etkileri ve ailelerdeki yaşam döngüsüne ilişkin farklı bakış açıları incelenecek.
- C. Aileler için sistem teorisinin ilkelerine başvurulacak.
- D. Öğrenme teorisine ve olumlu destekleme, cezalandırma gibi ilkelere ve desteklemeye ara vermeye, etkili bir ebeveynlik için nasıl başvurulacağının temel kavramları açıklanacak.
- E. Kardeşlik alt-sistemi, cinsiyet rolüne dayalı sosyalleşme, ailedeki etnik ve kültürel farklılıklar, akranlarla oyun, zorbalık, televizyon ve diğer medya araçları ile okul çevresinin etkisi gibi çocukları etkileyen bazı ortak yaşam-sal olaylar incelenecek.
- F. Çocuklara yönelik fiziksel şiddetin, ihmalin, psikolojik eziyetin ve cinsel şiddetin dinamikleri ve etkileri incelenecek.

Sosyalleşme

Sosyalleşme, çocukların belirli bir toplumla anlaşmak ve o toplumda rahatça büyümeleri için gereken dil, değerler, etiketler, kurallar, davranışlar, sosyal beklentiler gibi karmaşık ve fark edilmesi zor bir takım bilgi birikimlerinden hareketle ilerleyen bir süreçtir.

Sosyalleşme yaşam boyunca sürmesine rağmen, büyük oranda çocuklukta gerçekleşir. Çocuklar diğer insanlarla nasıl etkileşim kuracaklarını öğrenmeye ihtiyaç duyarlar. Hangi davranışların kabul edilebilir olduğunu hangilerinin olmadığını öğrenmek zorundadırlar. Örneğin, çocuklar, en azından zamanlarının büyük bir kısmında, ailelerinin yönlendiriciliğine bağlı kalmak zorunda olduklarını öğrenmelidir. Beslenme ve rahatlık için, ihtiyaçlarını ifade edebilmek için diğerleriyle nasıl iletişime geçeceklerini öğrenmek zorundadırlar. Diğer yandan, hangi davranışların uy-

gunsuz ve yakışsız olduğunu öğrenmek zorundadırlar. Camları kırmanın veya başkalarının suratına tükürmenin alttan alınacak davranışlar olmadığını bilmeye ihtiyaçları vardır. Çünkü çocuklar toplumları hakkında hiçbir şey bilmeyerek hayata başlarlar, sosyalleşmenin neredeyse tamamı çocukluk sırasında gerçekleşir. Bu onların sonuç olarak ortaya koyacakları davranışlarını, inançlarını ve tutumlarını oluşturacak yapısal bir zaman dilimidir.

Aile Ortamı

Aile ortamı sosyalleşmenin ilk birimidir çünkü çocukların hayatı aileleri içerisinde birincil önemdedir. Aile ortamı, ailenin koşullarını ve sosyal iklimini içerir. Çünkü her aile farklı ortamlardan gelen farklı kişiliklerden oluşur ve her ailenin ortamı farklıdır. Ortam/çevre her ailede farklılık kazanır. Örneğin açık bir farklılık sosyo-ekonomik seviyedir. Bazı aile-

ler 24 odalı lüks dairelerde yaşar, kendi Mercedesleri ile tatile gider ve canları istediğinde aperatif olarak karides kokteyli yiyebilirler. Başka bir aile ise iki odalı bir gecekonduda yaşayıp gitmekte, 1998 yapımı Chevy markalı otomobillerinin ödemesiyle boğuşurken haftada dört kez peynirli makarna yemek zorundadır.

Bu kısımda aile ortamına yönelik birkaç bakış açısına yer verilecektir. Bu bakış açıları, aile yapılarındaki farklılıkları, olumlu aile işlevini, sosyal güçler ve politikaların aile sistemlerindeki etkilerini ve aileler için sistem teorisinin ilkelerine başvurmayı içeriyor.

Aile Grubu Üyeliği: Aile Yapılarındaki Farklılıklar

Bugün aileler artık ilk evliliğini yapan iki ebeveynin 2 çocuklarıyla birlikte keyifli bir biçimde yaşadıkları karakteristikte değil. Geleneksel çekirdek aile, bir kez evlenmiş heteroseksüel çiftten ve bir veya daha fazla çocuktan oluşur. Bugünün ailelerinin yapısal ve kurgusal olarak farklı ve çeşitli bir görüntü sunması daha muhtemel gözüküyor. Aile yapısı “kişiler tarafından benimsenen çekirdek aile ve onun geleneksel olmayan alternatifleri, adanmış bir ilişki ve insanların ‘aile’ olma kanaatinde olmasıyla oluşur” (Commission of the Council on Social Work Education, 2002). Bu tanımın incelenmesi aile mevhumunun ne kadar değişken bir hale gelebileceğini gösteriyor.

Bir aile “bir biriyle yakın ilişki içerisinde olan, bir diğeriyle sık sık yüz yüze iletişimde bulunan, ortak normlara (aile üyelerinin nasıl davranmasına dayalı beklentilere) sahip ve ortak derin ve kalıcı etkilerin paylaşıldığı” birincil gruptur (Barker, 2003, s. 338).

Böylelikle aile üyeleri, birincil grubun üyesi olarak bir birleri üzerinde belirgin etkiye sahip olurlar. Aile mevhumundaki ikinci konsept ortak bağlılık ve diğer aile üyelerine sorumluluk anlamına gelen “birbirine karşı zorunlulukları” içerir. Aile kavramındaki üçüncü konsept ise “ortak yerleşim” –aile üyelerinin birlikte yaşamalarıdır.

Buradan hareketle, aileler, çocuklu veya çocuksuz iki ebeveynli aileler, tek ebeveynli aileler, karma aileler, üvey aileler veya tanımımıza oturan başka diğer biçimlenişlerden oluşur. Bu kavramlardan bazıları ileride açıklanacak.

Bir tek ebeveynli aile, bir ebeveynin diğer ebeveyn olmaksızın çocuklarıyla bir hane halkı olarak yaşamalarıdır. (Hane halkı “bir ev, bir daire veya bunun birkaç odasının veya sadece bir odanın ‘ayrı bir yaşam bölgesi’ olarak tanımlanmasıyla kişilerin orada yaşamasıyla oluşur”) 18 yaşın altındaki çocuklarıyla aynı hane halkını paylaşan ailelerin neredeyse yüzde 30’u tek ebeveyn tarafından idare ediliyor. Bu ailelerin yüzde 79’undan fazlasında ise tek ebeveyn kadın (U.S. Census Bureau, 2009).

Üvey aileler, ebeveynlerden biri veya her ikisinin de önceki evliliklerinden olan çocuklarıyla yaşadıkları ailelerdir. Aile üyeleri üvey anneye, üvey babaya veya önceki evliliklerden olan çocuklara sahip olabilir. Üvey aileler ayrıca o anki evli çiftten doğan çocukları da içerebilir. Üvey aileler aşırı biçimde yaygınlaşıyor çünkü tüm evliliklerin yaklaşık yarısı boşanmayla sonuçlanıyor. Üvey aileler ayrıca eşlerden biri veya her ikisinin birden fazla evlilik yaptığı ve/veya farklı ilişkilerinden çocukları olduğu durumda karışık bir hal almaya başlayabiliyor.

Karma aile birlikte yaşayan, hayatlarını birbirine adanmış ve geleneksel ai-

Aile ortamı, bir aile içindeki benzersiz koşulları ve sosyal iklimi içerir.

leymiş gibi işlev gören kişilerin geleneksel olmayan bir biçimlenişle kurduğu ailelerdir. Bu tarz ilişkiler biyolojik veya yasal bağlantılar taşımayabilir. Önemli olan nokta ise bu grubun aileler gibi işlev görmesidir. Bugünün aile yaşamını karakterize eden geleneksel kökenlerden diğer birkaç farklılık ise şöyle:

- *Geç evlilik veya hiç evlenmeme.* Erkekler de kadınlar da evlenmek için uzun süre bekliyor. 1960'ta erkekler için evlilik yaşı 23'ken kadınlarda 20 idi; bugün erkekler ortalama 28 yaşında kadınlar ise 26 yaşında evleniyor (Mooney, Knox, & Schacht, 2009). 35 yaşında ve 35 yaşının üstündeki kadınların yüzde 9'undan fazlası ile 35 yaşında ve 35 yaşının üstündeki erkeklerin neredeyse yüzde 13'ü hiç evlenmemiş (U.S. Census Bureau, 2009, Tablo 57).
- *Evlilik olmadan birlikte yaşama.* Evlilik olmaksızın aynı cinsiyetten ve heteroseksüel çiftlerin birlikte yaşaması artışta (Mooney et al., 2009). Evlilik öncesi birlikte yaşayan çiftlerin sayısı 1960 ile 2000 arasında yüzde 16'dan yüzde 41'e artmış durumda (Amato, Booth, Johnson, & Rogers, 2007). Birlikte yaşayan tüm çiftlerin yüzde 9'u evlilik olmaksızın yaşıyor (Mooney et al., 2009). Amerika'daki evlilik olmaksızın yaşayan tüm çiftlerin yüzde 11'i ise aynı cinsiyetten (Mooney et al., 2009). Aynı cinsiyetten evliliğin yasal olarak kabul edilmesi veya yasaklanması ise hala ulusal bir tartışma konusu (bkz. 13. Bölüm). Evlilik olmaksızın birlikte yaşayan hane halklarının çoğunda şu an çocuk bulunuyor; evlilik olmadan yaşayan heteroseksüel çiftlerin yüzde 43'ünde, gey çiftlerin yüzde 22'sinden fazlasında ve lezbi-

yen çiftlerin yüzde 34'ünden fazlasında (Mooney et al., 2009).

- *İrklar arası evliliklerdeki artış.* Çoğu çiftin aynı ırktan olmasına rağmen, ırklar arası ve etnik kökenler arası evlilik ABD'de tüm çiftler arasında 1980'de yüzde 4 iken 2000'de yüzde 9'a yükseldi (Amato et al., 2007). İrklar arası evliliklere yönelik tutum da değişiklik gösteriyor. "İrklar arası ilişkinin yaratacağı ırklar arası problem ihtimali Amerikan azınlıklarının çok küçük bir kısmını etkiliyor ve git gide azalıyor. 10 kişiden 8'i (%83) şu görüşe katılıyor: 'Siyahlar ve beyazlar için bir birleriyle ilişkide olmanın bir hak olduğunu düşünüyorum'" (Pew Research Center, 2007, s. 39). Bu duruş 1987'de bu görüşe katılanların yalnızca yüzde 48 oranında olduğunu gösteren araştırma karşısında keskin bir dönüşümün ortaya çıktığını gösteriyor (Pew Research Center, 2007, s. 39). Yaş farklılıkları ırklar arası ilişkiler hakkındaki endişelerin farklılığını ortaya koyuyor: "1946 öncesinde doğan tüm Amerikalıların üçte ikisi (%65) beyazlar için siyahlarla ilişkide olmanın kabul edilebilir olduğunu söyler. Bununla birlikte, bu bakış açısı Baby Boomers (84%) kuşağında doğanların ve 1965 ile 1976 arasında doğan X Jenerasyonu'nun (87%) onda sekizi tarafından paylaşılır. Daha genç insanlar arasında ise ırklar arası ilişkinin kabul edilebilirliği çok daha yaygındır: 1977'den sonra doğanların %94'ü siyahlar ve beyazların ilişkide olmasının bir hak olduğunu söylüyor. (Pew Research Center, 2007, s. 42).
- *Yalnız kadınların çocuk sahibi olmalarındaki artış.* Evli olmayan annelerin çocuk sahibi olması 1990'da yüzde 27.4 iken 2005'te yüzde 38.5'e yükseldi

(U.S. Census Bureau, 2009). Bununla birlikte, evli olmayan annelerin bir çoğunun partnerleriyle birlikte yaşıyor olabileceğini not etmekte fayda var. Açıkçası, anne tek başınaysa iki ebeveynin paylaştığı sorumluluğu tek başına yüklenmek zorunluluğu gibi büyük bir baskıyla yüzleşir.

Annelerin istihdamındaki artış. 18 yaşın altında çocuğu olan yalnız kadınların yüzde 71'inden fazlası ve yine çocuk sahibi evli kadınların yüzde 69'undan fazlası ev dışında çalışıyor (U.S. Census Bureau, 2009). Bu sayılar 1980'den bu yana yazılış sırasına göre yüzden 52'den yüzde 54'ten fazlasına kadar artış gösterdi (U.S. Census Bureau, 2009). Küçük çocuğu olan annelerin de çalışma zorunluluğu ile karşı karşıya kaldığını da not etmekte fayda var. 6 yaşından küçük çocuğu olan yalnız kadınların yüzde 67'den fazlası ve evli kadınların yüzde 61.5'i ev dışında çalışıyorlar (U.S. Census Bureau, 2009).

Olumlu Aile İşlevi

Aile biçimlenişlerinin farklı şekilde ortaya çıkmasıyla, "sağlıklı" aileyi tanımlamak oldukça güçleşiyor. Buna rağmen ailenin ne derece etkili olduğunu değerlendirirken en az iki anlayış önem arz ediyor. Bunlar ailenin işlevselliği ve ailedekilerin bir birleriyle ne ölçüde iletişim kurduğu. Aile işlevselliği çocukların bakıcılığı ve sosyalleşmesi, duygusal ve materyal desteği, tüm aile üyelerinin iyiliği için sorumluluk alabilmeyi içeren çeşitli bakıcılık faktörlerini içeriyor. Çocuklara bakılmalı ve onlar her zaman düşünülmeli. Tüm aile üyeleri onların iyi koşullar içinde büyümesi için elverişli kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Buna ilaveten, aile üyeleri gerekli durumda birbirlerini yardıma çağırabilmeli.

İyi iletişim “sağlıklı” ailelerin ikinci karakteristiğidir. İletişim ve bağımsızlık yakından ilişkili konseptlerdir. İyi iletişim diğer aile fertlerinininkinden farklı bile olsa kişisel düşünce ve hislerin açıkça ifadesini içerir. Diğer açıdan, iyi iletişim diğer aile fertlerinin ihtiyaç ve hislerine hassas yaklaşmayı da kapsar. İyi bir iletişim aile içindeki anlaşmazlıkların kolayca çözülmesi için en önemli faktördür. Ailelerde, aile fertlerinin rolleri ve ilişkilerine dair sınırlar ve özgürlükler açıkça belirlidir. Tüm aile üyeleri kendi davranışlarının sorumluluğunu üstlenir. Bu şartlar altında, aile üyeleri ne yaptıklarını diğerlerine söyleme ihtiyacını daha az hissederler veya diğerlerini çevrelerinden uzaklaştırma gereği duymazlar.

Uzlaşma, iyi iletişim ve iyi ilişkilerle yakından bağlantılıdır. Bir konuda karar verme veya bir krizin üstesinden gelme gibi durumlarla karşılaşıldığında, sağlıklı aileler, ortak iyiye ulaşılacak bir çözümü üretmek amacıyla tüm aile üyelerini karar vermeye dahil eder. Anlaşmazlıklar açık düşmanlık ve sürtüşmeler şeklinde değil akılcı tartışma ve anlaşma ile çözülür. Eğer bir aile ferdi bir konu hakkında diğerlerinden ayrı olarak farklı hisler besliyorsa, sağlıklı aile onun hislerini tatmin edici bir yolla çözmeye çalışır. Hem sağlıklı aileler hem de sağlıklı aileler anlaşmazlıklarla karşı karşıya kalır, ancak sağlıklı bir aile anlaşmazlık karşısında çok daha akılcı ve etkili çözümler üretebilir.

Aile biçimleri farklı boyutlarda ve değişkenlerde çoğaltılabilir, karşılaştırılabilir. Yine de belirli değişkenler çocukların kişisel aile çevrelerince sosyalleştirilmesi kadar önemli değildir. Aile, çocuklara hangi tür davranışların kabul edilebilir olduğunu öğretir. İlişkilerini

nasıl düzenleyeceklerini, gücü nasıl ellerinde tutacaklarını, kişisel sınırlarının ne olduğunu, diğer insanlarla nasıl iletişim kuracaklarını ve tüm aile sisteminin bir alt parçası oldukları hissini ailede öğrenirler.

Makro Sistemler, Aileler ve Sosyal ve Ekonomik Adaleti Aramak

Ailelerin çocukların gelişiminde dolaysız ve yakın ilişki içerisinde sosyal çevreyi sağladıklarını ortaya koyduk. Bununla beraber, aileler büyük bir boşluk içerisinde yer almıyorlar. Makro ölçekteki sosyal çevreye sinen sayısız diğer sistemlerle sürekli bir etkileşim içerisinde. Aileler çocuklarının bakımını ve gelişimlerinin takibini yalnızca toplulukları ve örgütleri de içeren çevredeki diğer makro sistemlerin kendilerini desteklemesi ve güçlendirmesine izin vererek sağlayabilirler.

Örneğin, ekonomik çöküş istihdamın azalmasına yol açabilir. İşletme vergilerinin artırılması gibi politik kararlar ekonomik çöküşe sebebiyet verebilir. İdeolojik olarak toplum, katı bireycilerin “özgür ülkesinde” iş bulmak ve çalışmanın herkesin kendi sorumluluğunda olduğunu düşünüyor olabilir. Toplum işçilerin uzun dönemli işsizlik maaşlarıyla veya yeniden iş edindirme programlarıyla desteklenmesi konusundaki politik tercihleri desteklemiyor olabilir. Aynı zamanda yasa yapıcılar da işsizlik oranlarının yükselmesinden ve bunun yeniden seçilmelerinin önünde bir engel olmasından endişeleniyor olabilir. Böylece maddi çevre hasar almaya başlar.

Bu örnek, elbette oldukça basite indirgemecedir. Verilen göstergeler, sosyal çevrenin politik, ekonomik, çevresel ve ideolojik boyutları üzerine oturtulmuş-

tur. Bununla birlikte asıl önemli olan, bir ailenin durumunun, onun içinde bulunduğu makro sosyal çevrenin bağlamından kopuk kavranamayacağıdır. Örnek olarak, ekonomik alt üst oluşlar ve işsizlik bir ebeveyni işsiz ve çok fakir bir duruma sokabilir. Bu ebeveyn artık çocuklarının gelişmesi için ihtiyaç duyduğu yemek, barınak, sağlık hizmeti ve diğer şeyleri sağlamakta daha az başarılı olacaktır.

Bunun yanı sıra topluluklara ve kurumlara, hizmet alan kişilere dağıtılması için sağlanan kaynaklar yasal ve örgütsel politikalara göre değişmektedir. Mesela, ABD toplumu tüm yurttaşlara lise eğitimi sağlanması hakkı üzerinde yapılanmıştır. Bu fikir, eğitimin nasıl sağlanacağına yönelik düzenlemelere ilişkin yönetsel ve yasal politikaların yansımaları olan ideolojiye dayanır.

Diğer açıdan, günlük bakım veya çocuk bakımının çalışan ailelere sağlanması evrensel bir altyapıya yaslanmaz. Bir kurumu veya bir programı içeren günlük bakım, çocukların bakıcılığı ve gözetlenmesini, aileleri veya koruyucuları isteyken veya onlara ulaşılamayan zamanlarda sağlar. Bu kurumsal yapıların eksikliğinin birçok tarihi ideolojik sebebi vardır. Bunlardan biri, kadınların yerinin ev olduğu ve çocukların birincil bakıcısı olduğu yönündeki geleneksel düşüncedir (Spakes, 1992). Bununla beraber çoğunun 6 yaşının altındaki çocuğu olan kadınların güçlü bir çoğunluğu, ev dışında çalışmaktadır (U.S. Census Bureau, 2009, Tablo 585). Güçlü kanıtlar gösteriyor ki heteroseksüel ilişki içerisindeki kadınların büyük çoğunluğu, çalışıyor olmalarına rağmen, çocuklarının bakımının ve diğer ev işlerinin sorumluluğunu yine de üstlenmektedirler (Kesselman, McNair, & Schniedewind,

2008; Kirk & Okazawa-Rey, 2010; Lorber, 2010; Shaw & Lee, 2009). Çoğu insanın evli olmasına rağmen Amerikalı evliliklerin yüzde 45'i, Kanadalı evliliklerin yüzde 30'u boşanmayla sonuçlanmaktadır (Berk, 2008a). Tek ebeveynli ailelerin yüzde 79'undan fazlası ise bir kadın tarafından idare edilmektedir (U.S. Census Bureau, 2009, Tablo 65).

Özetle, birkaç gerçek gösteriyor ki ülkedeki çocukların günlük bakımını sağlayacak elverişli bir servise ihtiyaç var. Bu gerçeklerden ilki çoğu kadının ekonomik ihtiyaçlardan ötürü ev dışında çalışıyor olması. İkincisi ise büyük çoğunluğunun ek olarak ev kadınlığı işini de yüklenmiş olması. Üçüncüsü, birçok kadının çocuk bakımında kendisine yardım edecek eşe sahip olmaması.

Günlük bakım hizmetleri ülkenin (ABD) ihtiyaçlarını karşılamada açıkça yetersiz (DiNitto, 2007; Kirk & Okazawa-Rey, 2010; Lein, 2008). Aileler çoğunlukla çocukları için ulaşılabilir, elverişli ve kayda değer bir günlük bakım bulmakta zorluk çekiyorlar. Birçok günlük bakım merkezi, bakımlarının zor olduğu gerekçesiyle çok küçük yaştaki çocukları kabul etmiyor. Buna ek olarak, ABD'deki sayısız çocuk, kamusal standartlarla düzenlenmemiş özel evlerde bakım görüyor. Hükümet neden günlük bakım ihtiyaçlarını karşılayacak hizmetler geliştirmiyor? Ortada açıkça bir cevap yok. Maliyet ihtimallerden biri olabilir, bunun bir öncelik değeri taşı-maması da bir diğer neden olabilir.

Etik Soru 4.1

Bir sosyal hizmet öğrencisi olarak ülkenizdeki günlük bakım hizmetlerinin durumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Ne derece önemli, özellikle kadınlar için?

Aile Sistemlerinin Dinamikleri

Aile işlevini anlamak amacıyla bir sistemler perspektifi içerisinde aileye bakmak yardımcı olabilir. Sistemler teorisi durumların çokluğuna, bir bilgisayarın iç işleyişinden geniş bir kalkınma departmanının bürokratik işleyişine, bir aile içindeki kişiler üstü ilişkilere başvurur. Durum her ne olursa olsun sistemler teorisini anlamak insanlar arasındaki ilişkilerin dinamiğini anlamak konusunda size yardımcı olur. Sistemler teorisi bir ailenin sisteminin nasıl çalıştığına ilişkin kavramsallaştırma yapmamızı kolaylaştırır. Basit sistemler teorisi kavramlarına 1. Bölüm'de giriş yapmıştık. İleriki bölümde bu kavramlar incelenecek ve aile sistemleri için bunlara nasıl başvurulabileceği gösterilecektir.

Sistemler teorisi bir aile sisteminin diğer birçok sistemle nasıl iç içe geçtiğini anlamamızda yardımcı olur. Bir ailenin her ferdi diğer fertlere olan bir şeyden etkilenir. Her fert ve aile bütün olarak, ailenin çevresi içerisindeki diğer birçok sistemin etkisi altındadır. Örneğin, eğer Johnny matematik dersinden başarısız olursa, aile Johnny'nin başarılı olabilmesi için okul sistemiyle birlikte çalışmaya başlar. Belki de tüm aile Johnny yaz okuluna kalacağı için yaz tatillerinde başka bir yere gitme planlarını iptal etmek zorunda kalır. Okul sistemi doğrudan aile sistemini etkilemiştir.

İkinci bir örnek Johnny'nin annesi ve ailenin reisi Shirl'in endişeleriyle ilgili. Shirl New World International holdingine bağlı, traktör üreten ve Racine, Wisconsin'de yerleşik Bob Bear şirketinde mühendis olarak çalışmaktadır. Ya New World International Racine'deki Bob Bear'ı yetersiz gelirinden dolayı kapatarak Bonetraill, North Dakota'ya taşıyıp büyütme kararı verirse? Bonet-

raill küçük kasaba Racine'den oldukça uzakta. Aile için bir olasılık iki eyalet öteye, tamamen farklı bir çevreye taşınmak- çünkü Shirl, Bonetraill'de kurulacak olan yeni Bob Bear'da hatırı sayılır bir pozisyona getirilecektir. Lennie, Johnny'nin babası, yerel bir gazetede gazetecidir. Taşınma halinde yeni bir iş bulmak zorunda kalacaktır. Tüm aile komşularından ve arkadaşlarından ayrılacaktır. Shirl için bir diğer alternatif ise Racine bölgesinde yeni bir iş aramaktır. Ancak, Racine de ekonomi sıkıntıda ve Shirl şu anda kazandığı maaşa yakın bir maaşla başlayacağı bir iş bulmakta oldukça zorlanabilir. İşte, tüm aile sistemi geniş Bob Bear sistemi tarafından, hatta daha da geniş New World International sistemi tarafından ciddi bir etki altına alınmıştır.

Sistemler teorisinin ailelerle ne kadar yakından ilişkili olduğunu anlamak için bir başka önemli neden daha verilebilir. Sosyal hizmetin büyük endişelerinden biri aileler içindeki sorunlara müdahil olmaktır. Aile terapisi bir sosyal hizmet uzmanı veya aile terapistinin bir ailenin fertleriyle, onların arasındaki iletişimi geliştirmek ve fertlerin etkileşime girerek ulaşmak istedikleri değişimlerin ve hedeflerinin ortaya konmasını sağlamak için yaptığı bir müdahale yöntemidir. Aile terapisi ailenin bir sistem olduğu fikrine dayanır. Bir aile içindeki sorunlara yönelik çözümler bulmak için müdahalenin hedefi aile sistemidir. Tespit edilen belirgin sorun bir ferdin kişisel sorunu veya tüm ailenin sorunu olabilir, aile terapisti bu problemi bütün aile sisteminin içindeki bir sorun olarak ele alır. Bütün aile tedaviye odaklanmalıdır. Aile terapisinde aile sistemindeki farklı aile fertlerinin arasındaki ilişkiler dikkatle incelenmelidir.

Aileler için Sistemler Teorisinin İlkelerine Başvurmak

Sistemler teorisinin temel kavramlarından birkaçına 1. Bölüm’de giriş yapıldı, burada kısaca tekrar tanımlayarak aileler için bunlara nasıl başvurulacağının örneklerini göstereceğiz.

Sistemler

Bir sistem, düzen içerisinde, ilişki halinde ve işlevli bir bütünü biçimlendiren parçalar bütünüdür. Bu tanıma ilişkin birkaç bakış açısı önem taşıyor. Sistemin bir “parçalar bütünü” olması bir sistemin onu oluşturan parçaları arasındaki ilişki sürdüğü sürece şeylerin her türü arasındaki bütünlüğü ifade ediyor. Bu şeyler insanlar veya matematik sembolleri olabilir. Ne olursa olsun, parçalar bütünü düzen içerisinde olmak zorundadır. Diğer bir deyişle, parçalar bir takım düzen ve arkaplanda iç içe geçmiş olmalı, basitçe rastgele bulunmamalıdır. Parçalar bütünü ayrıca ilişki içerisinde olmalıdır. Parçalar arasında bazı ortak iletişim ve ilişki türlerinin bulunması gerekir. Buna ek olarak, parçalar bütünü işlevsel olmalıdır. Parçalar birlikte bir takım düzenli görevleri, faaliyetleri veya işlevleri ve kendi amaçlarına özgülenmiş işlevi yerine getirebilmelidir. Nihayet, parçalar bütünü, bütünün bir biçimi olmak zorundadır.

Aileler, sistemlerdir. Her aile birkaç kişiden, sistemi oluşturan parçadan meydana gelir. Her kişi aile içerisindeki diğer kişilerle özel bir ilişkiye sahiptir. Normal olarak eşler fiziksel ve duygusal olarak birbirlerine karşı özel bir ilişki içerisindeyler. Yedi çocuklu bir ailede, en büyük iki kız kardeş arasında, diğer kardeşleriyle aralarında olmayan özel bir ilişkiye sahip olabilirler. İlişki-

ler her ne olursa olsun aile fertleri, bir aile sistemi olarak işlev görürler. Ayrıca, bu ilişkiler her zaman olumlu ve çıkara dayalı olmayabilir. Bazı zamanlar, bir ilişki olumsuz hatta kötücül bile olabilir. Örneğin ailenin üç yaşındaki kız çocuğu yeni doğan erkek kardeşine karşı aşırı kıskanç davranabilir.

Homeostaz (Dengeleşim)

Homeostaz (Homeostasi) bir sistemin kendine oranla durgun ve denge içerisinde sürdürebilmesi eğilimini ifade eder. Bir homeostatik aile etkili şekilde çalışır. Aile sistemi kendi kendini sürdürür ve hatta geliştirir. Ancak, bir homeostatik aile sistemi, mükemmel bir aile için gerekli de değildir. Anne, dışarı çıkıp dans etmeyi asla istemediği için babayı korkunç bir şekilde rahatsız ediyor olabilir. On yaşındaki Bobby İngilizce dersinden hala düşük not almayı sürdürüyordur. Her şeye rağmen aile günlük yaşamını sürdürür ve aile sistemi kendine tehdit oluşturmaz.

Homeostaz istisna olarak terapi müdahalesinde sorunu belirleme konusunda önemli ve gerekli olabilir. Kesin bir mükemmeliyet genellikle gerçek dışıdır. Ancak eğer ailenin varoluşu tehdit altındaysa, sistemin parçaları tehlikede olabilir. Bu örneklerde aile sistemi artık homeostatik değildir.

Örnek olarak; 89 yaşındaki büyük anne Tula artık kendine yeterli özen göstermiyor. 20 yıl önce kocasını kaybettiğinden beri yalnız yaşıyor. Gözleri iyice zayıfladı ve romatizması ona derin acılar veriyor. Tula şu anda 35 yaşında olan tek torunu Jasmine’i 3 yaşından beri, annesi bir trafik kazasında öldüğünden buyana büyüttü. Jasmine’in babası, Jasmine’i o doğmadan önce bıraktı ve kimse bir daha ondan haber alamadı. Tula ve Jasmine her zaman yakın oldular.

Jasmine, Tula'yı bir bakım evine yerleştirmeyi reddediyor. Jasmine, tek torunu olduğundan ve çocukluğundan bu yana kendisine verdiği emekleri geri ödemek için Tula'ya karşı sorumluluk hissediyor.

Jasmine'in kocası Hank ise Tula'nın kendi evlerine taşınması fikrinden nefret ediyor. Hank'e göre Tula her zaman evliliklerine karışmaya çalıştı. Hank, Tula'nın karısının yanında yer alarak her zaman kendisine ne yapması gerektiğini söyleyip durduğunu düşünüyor. Ayrıca Hank'e göre Tula durmaksızın konuşuyor ve kulakları duymadığı için müzik dinlerken sesi Hank'i sağır edecek kadar açıyor. Bunun yanında Hank, Tula'nın evdeki varlığının çocukları 11 yaşındaki Bill ve 8 yaşındaki Bob için de rahatsız edici olacağı görüşünde.

Hank merhamet gösterdi ve Tula eve taşındı. Jasmine ve Hank Tula üzerine çok daha fazla tartışmaya başladılar. Yakında neredeyse her şey üzerine tartışır olmuşlardı. Jasmine Tula'nın beklediğinden daha çok bakıma ve dikkate ihtiyacı olduğunu düşünerek işinden ayrıldı. Aile yüksek mortgage taksitleriyle henüz yeni bir ev satın almıştı. Jasmine'in maaşı olmaksızın, yemek, kıyafet ve diğer ihtiyaçlar için para zor bulunur hale geldi. Jasmine ve Hank, pahalı evi satın alma fikrinin kimden çıktığına dair birbirlerini suçlamakla başlayarak finansal durumları üzerine de kavga etmeye başladılar. Bill ve Bob'un okul notları düşmeye başladı ve bazı davranış sorunları göstermeye başladılar. Hank işler iyiye gitmezse basitçe ayrılmakla tehdit ediyordu. Ailenin homeostazı tehdit altındaydı.

Bu noktada müdahale ailenin problemlerini tanımlamasına, seçenekleri gözden geçirmesine ve ortak çözümlere

ulaşılmasına yardımcı olmak için aile rehberliği biçimini alabilir. Aileye verilecek danışmanlık Jasmine ve Hank'in arasındaki iletişimi geliştirmeyi de içerebilir. Sosyal hizmet Tula'ya ve ailenin en iyi bakım alternatifinin ne olduğuna karar vermesine (bir bakım evine yerleştirmek gibi) yardımcı olabilir. Aile birliğin sürdürülebilmesi için homeostaz onarılmalı ve korunmalıdır.

Alt Sistemler

Bir alt sistem, sistemin içindeki ast ve ikincil sistem anlamına gelir. Buna verilebilecek en iyi örnek ebeveynlik ve kardeşliktir. Açıkça göze çarpmayan diğer alt sistemler ailelerde yerleşmiş sınırlara bağlı olarak ortaya çıkabilir. Bir anne kızına aile içindeki diğer herkesten kendisini daha yakın hissediyor olabilir. Bu ikisi ailedeki diğer fertlerden ayrılarak bir alt sistem biçimi oluşturuyor olabilirler. Bazen alt sistemler ailelerin içinde bulunduğu kötü durumlardan dolayı da var olabilir. Bir alt sistem ailedeki alkolik babayla oluşabilir. Orada anne ve çocuklar babaya karşı birleşerek bir alt sistem biçimi halini alabilir.

Sınırlar

Sınırlar bir sistemdeki ilişkileri karakterize eden davranışların durmaksızın meydana geldiği ve sisteme kendine özgü kimliğini veren arka planı belirler. Bir aile sisteminde, sınırlar kimin o aile sisteminin bir ferdi olduğunu, kimin olmadığını belirler. Ebeveynler ve çocuklar aile sisteminin sınırları içerisinde. Ailenin yakın arkadaşları ise değildirler.

Sınırlar ayrıca bir sistem içerisindeki alt sistemleri de belirleyebilir. Mesela, sınırlar ebeveyn alt sistemi ile kardeşlik alt sistemini ayırır. Her alt sistem kendine özgü üyeliğe sahiptir.

Aile sistemleri kişiler arası güçlü bağlantıları ve dinamikleri içerir. Bir alt sistem gizli olabilir- bir anne özellikle bir çocuğuna kendisini daha yakın hissedebilir.

Girdiler

Girdiler bir sistemin diğer sistemlerden aldığı enerji, bilgi ve iletişim olarak tanımlanabilir. Aileler izole edilmiş, kendi kendine yeten birimler değildir. Her aile sistemi durmaksızın kendi çevresi ve diğer sistemlerle etkileşim halindedir. Örneğin, girdilerin bir türü, yetişkinlerin ev dışında para kazanarak aileyi geçindirmesidir. Bir diğer girdi türü aile üyelerinin arkadaşlarından, komşularından ve ilişkilerinden edindikleri iletişim ve destekleyici sosyal etkileşimi içerir. Okullar da ayrıca çocukların eğitimine dair aileye bilgiler sağlayarak bir girdi türü oluşturur.

Çıktılar

Çıktılar bir sistemin diğer sistemlere ve çevresine aktardığı enerji, bilgi veya iletişimdir. Çalışmak, bu ister bir iş, ister

okul veya isterse ev işleri olsun, çıktı olarak tanımlanabilir. Ekonomik çıktılar ise bunun bir diğer biçimidir. Bu, yemek, giyecek, barınmak ve hayatı idame ettirmek için gerekli olan şeyleri satın almanın gerekliliğidir.

Çıktılar ile alakalı olarak dikkate alınması gereken önemli nokta, girdiler ile yakın ilişki içerisinde olduğudur. Eğer bir aile sisteminin çıktıları, girdilerini aşıyorsa ailenin homeostazı tehdit altında olabilir. Diğer bir deyişle bir aile sistemi içerdiği enerjiden fazlasını dışarı aktarıyorsa, gerilim ortaya çıkar ve işlevsellik zarar görebilir. Örnek olarak, yoksulluk, hastalık, eğitimsizlik, izolasyon, yalnızlık gibi birçok problemle baş etmeye çalışan bir aile enerjisinin çok büyük bir kısmını yalnızca hayatta kalmaya harcıyor olabilir ve aynı zamanda yalnızca küçük destek ve yardımları girdi olarak alıyor olabilir. Sonuç aile işlevinin ve homeostazın ortadan kalkması olabilir.

Geribildirim

Geribildirim bir sistemin dışarıdaki kaynaklardan kendi performansı ve davranışları hakkındaki bilgileri almasıdır. Geribildirim tüm bir aile sistemine, onun bir alt sistemine veya aile sistemi içindeki bir kişiye dönük olabilir.

Geribildirim sistemin dışından elde edilmiş bilgiler olabilir. Örneğin bir aile terapisti ailenin nasıl işlevli olması gerektiğiyle ilgili bilgi sağlayarak aileyi destekleyebilir. Geribildirim ayrıca bir aile sistemi içindeki bir bireyden veya bir alt sistemden ailedeki diğerlerine yönelik de olabilir. Örnek olarak kardeşlik alt sistemi alkolik anneye yönelik, alkolik davranışların sonuçlarıyla mücadele ederek geribildirimde bulunuyor olabilir.

Nihayet, bir sistem, bir alt sistem veya bir sistemdeki kişi, aile sisteminin dışına geribildirimde bulunabilir. Mese-la, bir aile ev sahipleriyle iletişime geçerek mutfak lavabolarının akıttığını ve ev sahibi onu düzeltene dek kira ödemeyeceklerini söyleyebilir.

Geribildirim olumlu veya olumsuz olabilir. Olumlu geribildirim sistemin şu anda kendi devamlılığını sürdürmek ve geliştirmek için yaptığı şeyin bilgisini içerir. Olumlu geribildirim bir aile sisteminin fertlerine işlevlerine dair olumlu bakış açısı geliştirecekleri belirli bilgileri sağlayabilir. Örnek olarak bir anne evinin dışında bilgisayar programcısı olarak çalışmaktadır. İş performansının dönüşümü boyunca, patronu ona büro-daki en dürüst çalışan insan olduğunu söylemiş olabilir. Bu, annenin yaptığı şeyin olumlu olduğu ve sürdürmesi gerektiği kanısını edinmesini sağlar.

Olumsuz geribildirim daha kıymetlidir. Olumsuz geribildirim sistemdeki sorunlar hakkında bilgi sağlamayı içerir. Olumsuz geribildirim bir sonucu olarak sistem herhangi sapma ve hataların düzeltilmesi ve daha homeostatik bir duruma dönmenin yollarını seçebilir. Örnek olarak yine az evvel bahsettiğimiz bilgisayar programcısı anneyi düşünelim ve onun aynı iş performansı içinde patronundan olumsuz bir geribildirim aldığını varsayalım. Patronu yazdığı haftalık raporların özensiz olduğunu söylemiş olsun. Kadın raporları tamamlamanın son derece sıkıcı ve bıktırıcı olduğunu hissedecektir ancak aldığı olumsuz geribildirim onun işini nasıl daha iyi yapabileceğine dair bir bilgiyi sağlamıştır.

Muhtemelen geribildirime başvurma yoluna ilişkin sosyal hizmet uzmanları için en iyi örnek aile tedavi biçimlerindedir. Bir aile belirli bir sorun için

yardım istemeye geldiklerinde, geribildirim onların aile işlevi hakkındaki farkındalıklarını arttırabilir. Yaptıkları yanlışların nerede düzeltilmesi gerektiği konusunda bu onlara yardımcı olabilir. Geribildirim ayrıca olumlu etkileşimi sürdürmeleri için onları cesaretlendirir. Örnek olarak, bir karı koca ev işlerinin kimin sorumluluğunda olduğuna dair durmadan kavga ediyor ve birbirlerine bağırıp duruyorlarsa, bir sosyal hizmet uzmanı onlara bağırmanın hiçbir şeyi çözmeyeceği geribildirimini verebilir. Çöpü kimin çıkaracağı, kahvaltıyı kimin hazırlayacağı ve çamaşırları kimin yıkayacağı gibi çiftlerin farklılıkları üzerinden sorunu çözecek yapıcı öneriler verilebilir. Olumlu geribildirimler de sağlanabilir. Karı-koca bir birlerinin ne hissettiklerini birbirlerine sorduklarında veya çocukları nasıl yetiştireceklerini birbirlerine danıştıklarında, karşılıklı destekleyici olacaklarının farkında olmayabilirler. Birbirlerine bakarak, karşısındakinin ne hissettiğini anlarlar ve bir birlerine gülümseyerek, karşılıklı olarak tercihleri cesaretlendirirler.

Onlara davranışlarının açıklamasında bulunarak bu etkileşimi sürdürecektir belirli olumlu geribildirimler vermek aileye yardımcı olacaktır. Bu tarz geribildirim olumlu etkileşimlerini sürdürmeleri için onları cesaretlendirecektir.

Entropi

Entropi bir sistemin dağılma, çözülme ve özü itibarıyla ölümü anlamına gelen doğal bir eğilimdir. Bu hiçbir şeyin sonsuza kadar var olmayacağı fikrinden doğar. İnsanlar yaşar ve er geç ölürlər. Genç aileler yaşlanır ve çocuklar kendi ailelerini kurmak için ayrılırlar. Homeostaz bu değişim ve dönüşüm karşısında dinamiktir. Aileler asla zaman içinde

KAVRAMSAL ÖZET

Sistemler Teorisi Kavramları

Bir sistem, düzen içerisinde, ilişki halinde ve işlevli bir bütünü biçimlendiren parçalar bütünüdür. Bu tanıma ilişkin birkaç bakış açısı önem taşıyor.

Homeostaz bir sistemin kendini durgun ve denge içerisinde sürdürme bilmesi eğilimini ifade eder.

Bir alt sistem sistemin içindeki ast ve ikincil sistem anlamına gelir.

Sınırlar bir sistemdeki ilişkileri karakterize eden davranışların durmaksızın meydana geldiği ve sisteme kendine özgü kimliğini veren arka planı belirler.

Girdiler bir sistemin diğer sistemlerden aldığı enerji, bilgi ve iletişim olarak tanımlanabilir.

Çıktılar bir sistemin diğer sistemlere

ve çevresine aktardığı enerji, bilgi veya iletişimdir.

Geribildirim bir sistemin dışarıdaki kaynaklardan kendi performansı ve davranışları hakkındaki bilgileri almasıdır.

Entropi bir sistemin dağılma, çözülme ve özü itibarıyla ölümü anlamına gelen doğal bir eğilimdir.

Ters entropi bir sistemin büyüme ve gelişimine yönelik sürecidir, gerçekte bu entropinin zıttıdır.

Eşsonluluk aynı sonuca varan farklı birçok anlamın olduğu bir fikri işaret eder.

Farklılaşma basit halinden sıyrılarak daha karışık bir varoluşa olan meyildir. Diğer bir deyişle, ilişkiler, durumlar ve etkileşimler zamanla basitten karmaşığa doğru eğilir.

donmazlar. Aile fertleri durmaksızın değişir ve yeni durumlara ve mücadelelere karşı tepki geliştirirler.

Ters Entropi

Ters entropi bir sistemin büyüme ve gelişimine yönelik sürecidir, gerçekte bu entropinin zıttıdır. Ailelerin tedavi edilmesi sürecinde sıklıkla ilişkilerin ve etkileşimlerin önceden olduğundan daha iyi hale getirilmesi için uğraşılır. Kavga eden eşlerin arası düzeltilir. Çocuklara yönelik şiddet durdurulabilir. Ters entropi aile sistemlerinin gelişimine ve onların potansiyellerinin artırılmasına yardım edilirken sürekli akılda tutulmalıdır.

Eşsonluluk

Eşsonluluk aynı sonuca varan farklı birçok anlamın olduğu bir fikri işaret eder. Düşünmenin yalnızca bir yoluna saplanıp kalmamak önemlidir çünkü her türlü durumda birden fazla alternatif çıkış yolu vardır. Bunlardan bazıları daha iyi olabilir ama alternatifler her zaman bulunur. Diğer seçeneklerin görünmediği bir tünelde ilerlemek kolay gelebilir. Sıklıkla aile sistemleri kendilerine diğer seçenekleri tanımlayacak yardıma ihtiyaç duyarlar.

Örneğin babanın ansızın işini kaybettiği bir aileyi düşünelim. Pişmanlık içerisinde sürüklenmektense diğer alternatiflerin peşine düşülmelidir. Aile

belki babanın aynı iş pozisyonunda çalışabileceği başka bir yere taşınabilir. Daha önce çalışmayan anne ailenin ekonomik durumuna yardımcı olmak için ev dışında iş aramaya başlayabilir. Daha ucuz bir eve taşınmak düşünülebilir. Nihayet, baba en azından geçici olarak farklı türden işleri araştırabilir. Ortada her zaman alternatif yollar vardır. Önemli olan bunlar hatırlamak ve dikkate almaktır.

Farklılaşma

Farklılaşma basit halinden sıyrılarak daha karışık bir varoluşa olan meylidir. Diğer bir deyişle, ilişkiler, durumlar ve etkileşimler zamanla basitten karmaşığa doğru eğilir. Örnek olarak iki insanın aşık olduğunu evlendiğini ve hayatı birlikte sürdüreceklerini varsayalım. Üç çocukları olmuştur ve ebeveynler kendilerinin olacak sade bir ev almak amacıyla para biriktirmek için tam zamanlı çalışıyorlardır. Zaman geçtikçe çocuklar ve sorumluluklardan ötürü ilişki karmaşık hale gelmeye başlar ve evliliğe dair sorunlar ve anlaşmazlıklar ortaya çıkar. Sade hayatları çocukların hastalıkları, arabanın ödemeleri, iş stresi gibi nedenlerle gölgelenmeye başlar. Sistemler teorisi böyle bir durumda çiftin ilişkisindeki alt yapıyı geliştirmeyi ve karmaşıklığın fark edilmesini önerir. Yardımcı bir bakış açısıyla çiftin bir birlerine olan bağlılıkları ve duygusal yakınlıkları ön plana çıkarılmalı, tanımlanmalıdır.

Aile Yaşam Döngüsü

Birkaç on yıl önce geleneksel aile yaşam döngüsü 6 temel evre etrafında kavramlaştırıldı (Carter & McGoldrick, 1980). Her evre diğer insanlarla ilişkiler ve kişisel durumlar üzerindeki değişiklikler

açısından duygusal geçişlere odaklanıyor. Bu altı evre şöyle:

1. Bekar genç yetişkinin merkezdeki ailesinden ayrılması
2. Evlenerek, kendisini bir kişi olmaktan ziyade bir çift olarak tanımlamaya geçmesi
3. Çocuk sahibi olmak ve onları büyütme
4. “Serbestlik” için çabalayan ergen çocuklarla anlaşma ve çift ilişkisine yeniden odaklanma
5. Çocukları, dışarıya, onların kendi ilişkilerine gönderme, orta yaş krizi ve yaşlılığın getirdiği sorunlarla başa çıkma
6. Ölümün kaçınılmazlığının kabulü

Bugün aile yaşam döngüsüne yönelik bakış açımız daha uyumlu ve çeşitli. McGoldrick, Carter ve Garcia-Preto (2011) aile yaşam döngülerinin değişkenliği ve çeşitliliğini vurgulayarak onu dikkate alacak modern bir altyapı öneriyorlar. Ayrıntılı Bakış 4.1 farklı aile yaşam döngülerinin yeni kavramlaştırmasını açıklıyor. Bu evreler geleneksel yaklaşımı çağırırsa da, tartışma her bir evrenin değişkenliğine odaklanıyor. Aileler belirgin ölçüde koşullardan büyük oranda etkileniyor.

Ayrıntılı Bakış 4.1’de açıklanan aşamalar ortaya çıkabilir, ancak kesinlikle her zaman görüneceği söylenemez. Her aile deneyimi, bir sistem ve bir grup kişinin birliği olarak içinde yer aldığı çevrede karmaşık bir varoluştur. Bu çevre “ırk, etnik köken, sınıf, cinsiyet, cinsel yönelim, din, yaş, aile durumu” ve “engelliliği” içerir (s. 18). Buna ek olarak “şu anki veya eskiden beri süregelen sosyal, politik ve ekonomik mevzular” doğrudan aile yaşamını ve aile yaşam

döngüsünü etkiler; bu mevzular “rastgele şiddet, olumlayıcı eylem, rastgele okul ve komşuluğun ayrımı, gey ve lezbiyenleri kabul etme ve onların evliliği, kalkınma reformları, kürtaj hakkı, tüm çocukların eğitimi, yasal veya yasal olmayan göçmenlere yönelik önyargı, sağlığa erişim, vergi kesintileri, mecburi işsizlik, sosyal hizmetler, kısırlık tedavisinin ulaşılabilirliği ve maliyetini” (s. 18) içerir.

Carter ve McGoldrick (1999) geleneksel aile yaşam döngüsü perspektifini oldukça genişleten aileler hakkında daha güncel bir düşünme metodu önerir. Aileler evreler içerisinde sürer fakat bu her zaman öngörülebilir ve düzgün şekilde olmayabilir. Evet, az evvel bahsettiğimiz aşamalar ortaya çıkabilir ve çıkıyor da ancak her zaman bu böyle olacak diye bir şey söz konusu değil. Her aile deneyimi, bir sistem ve bir grup kişinin birliği olarak içinde yer aldığı çevrede karmaşık bir varoluştur. Bu çevre “ırk, etnik köken, sınıf, cinsiyet, cinsel yönelim, din, yaş, aile durumu” ve “engelliliği” içerir. (s. 21)

Aile yaşam döngüsünün içeriğinden, şimdi dikkatimizi yeniden çocukların sosyal gelişimine çevireceğiz. Çocukların kendi aile sistemlerine nasıl entegre olduklarına ve doğru-yanlış davranışları nasıl öğrendiklerine odaklanacağız. Öğrenme teorisi konuya ilişkin, öğrenmenin ve sosyalleşmenin nasıl ortaya çıktığını anlamamıza yarayacak kavramsal bir zemin sunuyor. Böylece, öğrenme teorisinin kuramsal tabanının ve ebeveynlikte ona başvurma altını çizeceğiz.

Öğrenme Teorisi

“Anne! Şeker istiyorum! Söz vermiştin! Şimdi istiyorum! Anne!” 4 yaşında Huey atabildiği kadar gürültülü çığ-

lıklarla annesine bağıyordu. Huey ve annesi bir marketteki kasada sırada bekliyorlardı. Yaşlı bir kadın, hemen önlerindeydi, arkalarında ise iki kadın ve bir adam daha sıralarını bekliyordu.

Huey’in annesi herkesin kendisine ve oğluna baktığını gördü. Huey çılgılık atmayı durdurmuyordu. Kadın, çocuğu susturmaya çalıştı ve fısıldayarak onu azarlardı. Bir daha McDonald’s’ı göremeyeceğini söyleyerek Huey’i tehdit etti. Ancak hiçbir şey işe yaramadı. Huey bağırmaı sürdürdü.

Nihayet, anne çileden çıkmış bir şekilde Huey’i kapıldığı gibi şekerleme tezgahının önüne götürdü, bir paket kaparak Huey’in istediği şekerlemeleri doldurdu, bir kısmını da çocuğun ağzına tıktı. Marketin bu bölümüne huzurlu bir sessizlik çöktü. Olaya şahit olan herkes rahat bir nefes aldı. Huey yüzünde mutlu bir gülümsemeyle öylece dikiliyordu. Onu gören biri art niyetli olduğunu bile düşünebilirdi.

Aile çevresi, çocuğun sosyalleşmesinin birincil ajanı olarak ortaya çıkmıştır. Çocuğa içinde öğreneceği ciddi bir sosyal çevre sağlar. Bunu takip eden mantıksal dizge bizi çocukların nasıl öğrendiği sorusuna götürüyor. Çocukların sosyal ve duygusal gelişimi sosyal hizmet müdahalelerinin sıklıkla odaklandığı bir konudur. Çocuklar bazen davranış sorunları gösterebilir. Aileleri veya onları yönetmekle sorumlu kişileri zorlamaya başlayabilirler. Okula girdiklerinde de bu yönetim sorunları sıklıkla sürer. Öğretmenler ve idareciler bazı çocukların kontrol edilmesini zor bulur. Çoğunlukla, çocuklar büyüdükçe, bu sorunlar da tırmanır.

Çocuklar, nasıl sevecen, düşünceli, eğlence-sever ve sorumlu olunacağını öğrenebilir. Ama onlar nasıl bencil,

AYRINTILI BAKIŞ 4.1

Aile Yaşam Döngüsü Üzerine Farklı Bakış Açıları

McGoldrick ve çalışma arkadaşları (2011) aşağıda yer alan 7 yaşam döngüsü aşamasını ortaya koydular; bu aşamalar ailelerin karşılaştığı geniş yelpazede farklılaşan mevzular ve durumlara nasıl tepki verdiklerini incelemek için bir “harita” olarak düşünülebilir (s. 16-17)

Aşama 1: Evden Ayrılık: Yeni Yetişen Gençler

Erken genç yetişkinliği tahminen 18 ile 21 yaş arasındayken geç genç yetişkinliği 22 ile 30 arasında tanımlanabilir (Arnett, 2007; Fulmer, 2011). Eskiden, genç yetişkinliği aileye bağımlılıktan kurtularak bağımsız yaşama ve çalışma dünyasına girişi ifade ediyordu. Ancak şu an aile ile “bağları koparmak” o kadar da önem arz etmiyor. Eski biçimiyle “geri dönüşsüz ayrılık” bugün “genel ilişkilerin tanımlanmasıyla kişilik için gerekli olan karmaşık ayrılık ve bağılıkların belirlenmesi” olarak öne çıkıyor (Fulmer, 2011, s. 176).

1. Aşama sıklıkla kendi geçimini sağlayacak iş hayatına giriş, yakın arkadaş ve ilişkilerin formülasyonu ve zihinsel değişimle birlikte olası deneyimlerle şekillenir (Fulmer, 2011). Bununla birlikte bu deneyimler sayısız değişken tarafından etki altındadır. Örneğin “varoş mahallelerindeki gruplar uyuşturucuya, mahallelerindeki lise öğrencilerinden daha kolay erişir”; bu yargı, varoş mahallelerdeki fakir gençleri uyuşturucu bağımlılığının ve bunun olumsuz sonuçlarının riski altında olarak tanımlayabilir (Fulmer, 2011, s. 179).

Farklı durumlarla alakalı bir diğer örnek, yeni yetişen bir gencin bulunduğu ailedeki kronik hastalık ve bunun aileye

etkisiyle ilgilidir. Rolland (2011) şöyle açıklıyor:

Eğer hastalığın başlangıcı yeni yetişkinin evden ayrılma süreciyle, aile yaşam döngüsüyle (aşama 1) çakışıyorsa, bu ailenin doğal akışını kesintiye uğratabilir. Genç bir yetişkinde hastalık veya engellilik durumu onun aileye geri dönmesini ve hastalıkla alakalı bakım gereği aileye tekrar bağlanmasını gerektirebilir. Ebeveynlerin ve çocuğun kişiliği ve bağımsızlıkları tehlike altındadır, farklı istekler ve öncelikler askıya alınabilir veya bunlardan feragat edilebilir. Hastalığın büyüklüğü kadar ailenin dinamikleri de, ailenin tekrar çocuk yetiştirme günlerine dönercesine bir yapı değişikliğine geçici veya kalıcı olarak dönüşünü gerekli kılabilir (s. 357).

2. Aşama: Evlilik/Birleşme ile Ailelere Katılım

Farklı açılardan bakıldığında evlilik, uyum, uyuma ve çaba gerektirebilir. Raftaki mısır gevreği kutularının nasıl ayarlanacağı, makarna yapmak veya çöpü dışarıya çıkarmak gibi ufak konular bile iletişim ve iş birliği gerektirir. 2. Aşama boyunca kişiler aralarında bir bağılılık türü geliştirebilir ve arkadaşları ve aileleriyle olan ilişkilerini, kendilerini bir çift olarak ortaya koyarak yeniden düzenlerler (McGoldrick et al., 2011).

Bununla birlikte sayısız konu bir çift için yapılacak düzenlemeleri daha da zorlaştırır (McGoldrick, 2011). Bunlar, yetersiz iş ve kaynaklar, “inançsal, ırksal, etnik veya sınıfsal arka plandaki” farklılıklar, “ekonomik güçte, sosyoekonomik durumda, eğitimde, kariyer seçeneklerindeki” eşitsizlikler ve “ilk aileyle sorunlar” (örneğin, ebeveyn veya kardeşlerle zayıf

ilişki, ebeveynlere ekonomik bağımlılık veya onlara çok yakın ya da çok uzak yaşamak) (s. 210).

Gey ve lezbien çiftler birçok ülkede yasal olarak evlenememenin de dahil olduğu fazladan sorunlarla yüzleşiyor (ABD). Ayrıca "toplumlar tarafından eşcinsel çiftlerin küçük düşürülmesi, onların ilişkilerinin aileleri ve toplumları tarafından çoğunlukla kabul edilmesi ve günlük pratikte önyargı ile başa çıkmak zorunda kaldıkları anlamına geliyor. AIDS krizi gey topluluğu arasında inanılmaz bir travmaya yol açtı ve gey erkeklerin jenerasyonundaki etkisini anlamak hala tam olarak mümkün değil" (McGoldrick, 2011, s. 201).

3. Aşama: Çocuklu Aileler

Kültürel değerler büyük ölçüde çocukların nasıl sosyalleştiğini, hangi değerleri edindiğini ve hangi davranışları öğrendiğini etkiler. "Kimse belli davranışları ve sosyalleşmeyi kültürel içerikten bağımsız göremez. Kültürler temel değerler ve erekları tanımlar, değer ve düzenlemeleri faillele aktarır." (Gardiner, Mutter, & Kosmitzki, 1998, s. 148). Greder ve Allen (2007) "kültürel geleneklerin çocuk büyütme pratiklerini, çocukların farklı yaşlarında ve gelişmelerinin farklı evrelerinde onlara yönelik beklentileri, ailelerin yaşadıkları yerleri, aile yapılarını ve yetişkinlerin aileler içerisindeki rol ve sorumluluklarını etkileyerek ebeveynliği şekillendirdiğini" düşünüyorlar.

Grader ve Allen (2007) ekonomik sınıfların ebeveynlik yeteneği üzerinde yol açtığı birkaç etkiyle sürdürüyorlar:

Tek anneler, kişiler, etnik azınlık gruplarından aileler ve okul öncesi çocukları olan ailelerden oluşan ev halkı sayısı yaşadıkları bölge nüfusu içerisinde fazlaca yer kaplıyor... Kimin yoksullaşmaya başladığını belirlemenin yanı sıra, ergen ebeveynlik, yetersiz eği-

tim, iş eğitimlerinin yokluğu ve kronik işsizlik gibi şeyleri belirlemek için coğrafya ve jenerasyon önemli role sahip. Sağlık hizmetlerine kısıtlı erişim (ve düşük sağlıkla sonuçlanmas), yetersiz barınma ve evsizlik ve şiddet veya destekleyici olmayan komşuluk fakir ailelerin önünde oluşan ekonomik bariyerleri şekillendiriyor (s. 125).

4. Aşama: Ergenlik Çağında Çocuğu Olan Aileler

Çoğunlukla ergenlik zor bir aşama olarak kabul edilir. Ergenler kendi kimliklerini ortaya koymak için çaba sarfederler ve bu süreç çoğunlukla aileyle ihtilafa düşmelerine neden olur. Ebeveynler, ergenlik çağındaki çocukları direndikçe, onların üzerindeki kontrollerini sürdürmeye çalışırlar. Etnik farklılık ve kültürel değerler de bu senaryoların karmaşıklığına eklenebilir.

İleriki bölümlerde açıklanacağı gibi, ergenlikte kimlik gelişimi oldukça önemlidir. Preto (2011) farklı ırktan ve renkten ergenler için kimlik gelişimine değiniyor:

Afroamerikanlar, Latinler, Asyalılar ve diğer renkten ergenler için, kendi kişiliklerinin/kimliklerinin tanımını biçimlendirmek, toplumun onları nasıl tanımladığını, marjinalleştirdiğini ve baskıladığını gördükleri ilk karşılaşmaya kadar, cinsiyete dair inanç ve değerlerin arkasına gizleniyor. Afroamerikanlar için yüzyıllardır siyahların küçük düşürüldüğü ırkçı bir toplumda bir siyah kadın veya bir siyah erkek olarak olumlu bir kimlik biçimlendirmek gençler ve ebeveynleri için acı verici bir mücadele süreci... Buna rağmen Afroamerikanların popüler kültürde görünürlükleri arttı, özellikle Barack Obama'nın başkan olarak seçilmesinin ardından ırkçılığın sinsi etkileri siyahların günlük yaşamından çıkıp gitti (s. 236).

Sosyal sınıf ayrıca ergenlik çağındaki gençlerin çevrelerini kuşatan durumları

etkiler ve fırsatlar sunar. Örneğin, yüksek eğitim ve yüksek ekonomik gelirin olduğu üst sosyal sınıftaki ailelerde ergenler daha çok ilgiye, yönlendirmeye ve korunmaya ihtiyaç duyar; tersine, işçi sınıfından veya fakir ailelerin gençleri bulaşık yıkamak, yemek yapmak veya bebeklere bakmak gibi önemli aile sorumluluklarına yardımcı olmada aktif katılımcıdırlar (Kliman, 2011).

5. Aşama: Çocukların Ayrılması ve Orta Yaş

Çocuklar kendi hayatlarını kurmak üzere evden ayrıldığında, aile yaşamı çoğunlukla dramatik olarak birçok yönden değişir (McGoldrick et al., 2011). Çift kendi sistemini yeniden üretmek zorundadır. İlişkiler büyüyen çocuklarla, onların ebeveynleriyle ve torunlarla gelişir. Çift yeni ilgiler, aktiviteler üretebilir ve çocuklara bakma görevine ayırdıkları zamanı başka bir şeyle değiştirebilirler. Çift sisteminin kendi ebeveynleri ilgi ve yardıma ihtiyaç duyuyor olabilir.

Bununla birlikte, 5. Aşama büyük farklılıklarla şekillenir (Preto & Blacker, 2011). Yaşamın bu aşamasında kişiler hali hazırda evli olabilirler veya geçici bir çift sisteminin içinde bulunuyor, boşanmış, tek başına veya yeniden evlenmiş olabilir. Bazı insanlar için bu süreç daha kolaydır. Bazıları ise “orta yaş krizi” klişesiyle veya “boş yuva sendromu”yla yüzleşebilirler. Varlıklı ve yüksek sosyoekonomik durumdan gelen kişiler orta yaşa iyi bir sağlıkla ve yeni ve merak uyandırıcı deneyimlere hevesle girerler. Ancak, düşük sosyoekonomik sınıflardan kişiler sıklıkla ekonomik darboğazı, özellikle iş imkanlarının kendileri için giderek azalmasını, sanayinin küçülmesini ve üretimin diğer ülkelere taşınmasını, işlerin gelişen teknoloji ile tanımlanıyor olmasını deneyimleyerek girerler.

6. Aşama: Geç Orta Yaştaki Aileler

Geç orta yaştaki aileler sıklıkla büyük durum değişiklikleriyle karşılaşır (Walsh, 2011). 6. Aşama genellikle emeklilik ve büyükannelik/büyükbabalık ile şekillenir. Birçok insan bu sürece sağlıklı ve dinç girer. Diğer yaşam aşamalarında olduğu gibi, sosyoekonomik durum ve ulaşılabilir imkanlar geç orta yaşta hayat kalitesini etkiler. Uygun imkanları olan kişiler seyahati ve eğlenceli meşgaleleri deneyimleyerek, iyi bir hayat sürdürür. Yeterli imkanı bulunmayanlar ise çalışmak ve bazen sadece hayatta kalmak için düşük ücretli işler yapmaya zorlanabilirler. Bu tarz kişiler uygun barınma, yemek ve sağlık hizmetinden de faydalanamıyor olabilir.

Farklı bir bakış açısıyla yaklaştığımızda da ırkın geç orta yaşı etkilediğini görüyoruz. Afroamerikan büyükanne ve büyükbabaların artan oranda torunlarının sorumluluğunu üstlendiği görülüyor (Brownell & Fenley, 2009; Cox, 2002, 2005; Sue & Sue, 2008). “Başkasının yerine ebeveynliği üstlenmek ABD toplumdaki Afroamerikan büyükler için yapısal bir durum” (Cox, 2002, s. 46).

Bu büyükler (büyükanne ve büyükbabalar) sorumluluk altına girdiklerinde kendilerini baskı altında hissediyor ve “depresyon, insomnia (uykusuzluk), hipertansiyon, sırt ve mide problemlerinin yanı sıra alkol ve sigara kullanımını artırıyorlar. Bunun yanı sıra büyükler torunlarının ihtiyaçlarıyla yüzleşmenin streşiyle bağlantılı olarak kendi sorunlarını göz ardı etmeye meyilliler” (Cox, 2002, s. 46). Cox (2002) bu kişiler için güçlendirme uygulamasında bahsediyor: “Güçlendirme uygulamasının dolaysız amacı, sosyal hizmetin ulaştırıldığı kişilere kişisel güçlerinin fark edilmesi, kişisel ve toplumsal sorunlar arasındaki bağlantının kavranabilmesi ve sosyal değişim

için birlikte çalışmanın önemi hakkında yardımcı olmaktadır.” (s. 46, alıntı Gutierrez, GlenMaye, & DeLois, 1995).

Cox büyüklüğü güçlendirecek çeşitli yeteneklerin onlara öğretilmesi için birkaç başlıktan oluşan bir bilgi seti sunuyor. Önerilen başlıklar şöyle: “(1) güçlendirmeye giriş; (2) öz-saygının önemi; (3) torunlarla iletişim; (4) kayıplar ve kederle hesaplaşma; (5) kayıplarla hesaplaşması için torunlara yardımcı olma; (6) davranışsal sorunlarla yüzleşme; (7) torunlarla, cinsellik, HIV/AIDS ve uyuşturucu üzerine konuşma; (8) yasal mevzular; (9) müdafaa yeteneklerini geliştirme; (10) görüşme teknikleri ve (11) topluluk karşısında konuşabilme” (s. 47).

7. Aşama: Yaşamın Sonuna Yaklaşan Aileler

Yaşamın sona ereceği gerçeğiyle yüzleşmek aileler için önemlidir (McGoldrick et al., 2011). Buna kişilerin, eşlerinin ve arkadaşlarının ölümleri de dahil olmak üzere kayıplarla, yüzleşmeleri de eklenebilir. Bir kişinin kendi ölümü ve mirası için hazırlanması da ayrıca bu aşamanın bir parçasıdır. Tedavinin reddedilmesi veya destekleyici bakımın nerede yapılacağı gibi konulara karar vermek zorunludur. Bu aşamayı birçok farklılık karakterize eder. Kültürel arka planınıza bağlı olarak yaşlılık ve ölümle hesaplaşmanın sayısız yolu vardır. Örnek olarak, Dhoope ve Moore (2001) şöyle açıklıyor:

Tümü 65 yaşında ve üstünde olan Yerli Amerikalı yaşlı yetişkinler özlerinde daha geleneksel değerler taşır ve deneyim ettikleri uzun bir tarihin sonucu olarak yerlilere yönelik ırkçılık ve baskının derinden kavrayışına sahiptirler. Geçtiğimiz yüzyılın başlarında BIA (Yerli İşleri Bürosu) yerlilerin geleneklerinin başkalaştığını saptadı. “Erkeklerin saç uzatması, iki cinsiyetten insanların da yüzlerini boyaması ve yerli elbiseleri giymesi yasak-

tı” (Hirschfelder & Kreipe de Montano, 1993, s. 22) Yaşlılar kültürlerinin taşıyıcısıdır ve gelenekleri ile kültürel inançlarını jenerasyonlar boyunca aktarırlar. “Genellikle Yerli Amerikalıların geleneksel değerleri, paylaşmak, iş birliği ve yaşlılara yönelik derin saygıdan meydana gelir” (Garrett, 1999, s. 87). (s. 191)

Buna benzer olarak, farklı kültürler ölümü çok farklı şekillerde anlıyor ve onunla hesaplaşıyor. Simon (1996) Lübnanlıların yaklaşımını açıklıyor:

ABD’deki yaşamları birkaç jenerasyondur sürmesine rağmen Lübnanlı ailelerin ölüme verdikleri cevap hala çok etkileyici. Uç derecede duygusal tepkiler yaygın olarak gözleniyor ve ailenin yaşlı üyelerinin ölen kişiye son bir kez kalkıp tercih ettiği bir şeyi son bir defa yaparak (örneğin bir Lübnan dansı olan, dubkee’yi veya tercih ettiği bir yemeği yapması) ölmesi için ricada bulunmaları beklenmedik bir şey değil. Bu soruya ölen kişi cevap vermedikten sonra, ailenin yası artıyor ve bunu ağıtlar ve gözyaşları izliyor. Birkaç on yıl önce Lübnanlı göçmenler arasında, ebeveynlerinden önce ölen çocuklar için, mezarlıkta açılan kuyuya atlamak yaygın değildi. Son zamanlarda Lübnanlı Amerikalılar’ın ölüme gösterdikleri tepki daha az dramatik ancak hala oldukça duygusal ve yıkıcı. Ölünün başında toplanıldığında gösterilen soğukkanlılık, ölenin o kişi tarafından sevilmesi olarak yorumlanıyor ve duygusal bir tepki gösterilmesi bekleniyor. Lübnanlı ailelerin duygusal bağları ve güçlü ilişkileri, cenaze alayının oldukça masraflı bir deneyim olmasına neden oluyor (s. 374).

Mindell (2007) Yahudi ailelerin ölümü nasıl gördüklerini ve ele aldıklarını açıklıyor:

Musevilik (Yahudilik) nasıl isimlendirilirse isimlendirilsin –Muhafazakar veya Ortodoks- ölüye saygı ve yakınlarını rahatlatmaya yönelik önemli değerlere sahiptir. Ölünün gömülmesi çoğunlukla ölümün ilk yirmi dört saatinde gerçekleştirilir ve cenaze merasimi

bir giysi parçasının kesilmesi veya genellikle ölen kişinin ailesi başta olmak üzere ceneze alayının siyah kurdele takmasıyla başlar. Bu ritüel sevdikleri kişiden ayrılan bireylerin görsel olarak ifadesidir. Gömme işinden bir hafta sonra evdeki ağıt periyodu başlar. Bu ritüele İbranice’de ‘yedi’ anlamına gelen Shiva denir. Arkadaşlar, aile ve komşular Shiva süresince ölünün evini ziyaret ederek, rahmetli hakkında kendi hikayelerini, rahmetlinin onların hayatına nasıl dokunduğunu ve ölen kişinin yakınlarının hatıralarını ve acısını paylaşma fırsatı bulurlar. İbranice’de ‘otuz’ anlamına gelen Sheloshim, olarak isimlendirilen ilk otuz gün, aile için ağıt zamanıdır. Yas süresi ölümün birinci yılında sona erer. Ölümün her yıl dönümünde, aile yirmi dört saat yanabilen mumlardan yakar. Yas aşamaları ve zaman alacak bir süreç olarak gözüktür. Ritüeller ölünün hatırlanmasını sağlar.

Bireyin yaşamı boyunca uygulanan dinî gelenekler, hiçbir anlamı yokmuş gibi görünen olayları anlamlandırmak için mücadele ederken, destekleyici, duygusal bir “ev”de, zor olaylarla, deneyimlerle ve duygularla baş etmeye izin verir. Mücadelenin yürütüldüğü, duyguların dışa vurulduğu tarz ve topluluğun üyelerini nasıl desteklediği, grubun dinî ve kültürel geçmişini yansıtır ve grubun üyelerinin kimliğini tanımlamaya yardım eder. (s. 231–232)

Aile Yaşam Döngüsünün Birden Fazla Aşamasını Etkileyen Sorunlar

Çeşitliliğin diğer birçok boyut ailenin ve bireyin yaşam döngüsünü etkiler. Biz, çeşitli yaşam döngüsü aşamalarını etkileyen keyfi olarak seçilmiş iki ek sorunu –bekâr olarak kalan yetişkinler ve göçmenlik statüsüyle baş eden aileler– burada ele alacağız.

“Her ne kadar ABD yönetimi Yerli Amerikalı kavramına Havailileri ve Samoalıları da dâhil ettiğinden daha geniş bir unvan olsa

da, Amerikan Kızılderilisi ve Yerli Amerikalı kavramlarının her ikisinin de Kuzey Amerika’nın yerlilerine göndermede bulunmak için kullanılan kabul edilmiş kavramlar olduğunu göz önünde bulundurun. Yaklaşık 450 yerli grup bulunmaktadır” (American Psychological Association, 2001, s. 68). Kuzey Amerika’nın yerlilerine göndermede bulunmak için kullanılan bir başka kavram İlk Uluslar Halklarıdır [First Nations Peoples]. Lum (2003) şu yorumu yapar “hangi kavramın en iyisi olduğu konusunda bir oydaşma yoktur ancak bazı Yerliler bir kavramı diğerine karşı güçlü bir biçimde yeğlemektedir. Bu kavramların tümü çeşitli halkların birçok farklı gruplarını içerir. Bu tür geniş terimlerin kullanılması çeşitliliği gizleme eğilimindedir. Genel olarak (Komançi ya da Oneida gibi) belirli bir Yerli kişiden ya da ulustan söz ederken, Yerli Amerikalı gibi daha genel kavramlar yerine o halk tarafından kullanılan özgül adı kullanmak en iyisidir” (s. 197).

Bekâr Yetişkinler

Basitçe ortaya konduğunda, çeşitli nedenlerden dolayı birçok yetişkin ne evlenir ne de kendilerini uzun dönemli yakın ilişkilere adar. Yukarıda betimlenen aile yaşam döngüsünün yedi aşaması gerçekte onlara uygulanamaz. Demografik resim değişmiştir. Geçmiş on yıllara göre, daha çok insan bekâr olarak kalıyor, evlenen insanlar geçmişe göre daha geç evleniyor, insanlar sık sık çocuk sahibi olmayı erteliyor ve birçok insan geçmişe göre çok daha uzun yaşıyor (Berliner, Jacob, & Schwartzberg, 2011). Berliner ve meslektaşları (2011) bekar kalan insanlarda sık sık karşılaşılan dört yaşam döngüsü aşamasını betimler. Birincisi 20’li yaşlarında, insanlar yetişkin statülerini oluşturur. Kök ailelerine bağımlı olmaktan, bağımsız yaşamlarına geçişi gerçekleştirirler. İş statüsü ve arkadaşlık ilişkileri kurarak yaşam için yeni bağlamlar geliştirirler.

30'larındaki ikinci aşama boyunca bekar yetişkinler "bekârlık krizleri"yle karşı karşıya kalabilirler (Berliner et al., 2011, s. 166). Onlar bekâr oldukları ve öyle kalacakları durumuyla yüzleşebilirler. Evliliği içermeyen yeni yaşam hedefleri ve olanakları geliştirebilirler. Çocuk sahibi olmayı düşünebilirler. Orta yaş döneminin üçüncü aşamasında, bekâr yetişkinler ne evlenecekleri ne de çocuk sahibi olacakları gerçeğini kabul edebilirler. "Mükemmel aile" rüyası cisimleşmeyebilir. İşim yaşamlarındaki statüsüne yeni bir gözle bakabilirler ve bekar bir yetişkin olarak mali gelecekleriyle ilgilenebilirler. Bekâr bir yetişkin olarak statülerini geçerli ve olumlu olarak görmeye karar verirler. Duygusal destek için arkadaşlardan oluşan bir toplumsal ağ da önemlidir.

Dördüncü aşama "her şey bir araya getirmeyi" gerektirir (Berliner et al., 2011, s. 166). Bu, işleri ve malî gelecekleri hakkında kararlar alan bekâr yetişkinleri endişelendirir. Özgür ve bağımsız olmanın olumlu görünümünü vurgulamak anlamına gelir. Bu, ayrıca sağlığın bozulması durumunda gelecekteki yaşam koşullarının planlanmasını da içerir. Son olarak kötüleşen sağlıkları ve onlar için önemli olan insanların ölümüyle de baş ederler.

Göçmen Statüsü

Göçmen Statüsü "bir kişinin, hukukî menşe ülkesi olmayan bir ülkeye girerken ve orada yaşarken, hukukî haklar ve ikametgâh bağlamındaki konumudur" (Kirst-Ashman & Hull, 2012b, s. 26). Bir ülkeden diğerine göç etmek bir ailenin yaşam döngüsünü güçlü bir biçimde etkileyebilir. Bir ülkeye göç eden insanlar şu statülerden herhangi birini üstlenebilir:

- *Göçmenler* "daha iyi ekonomik ve yaşam düzenlemeler arayışıyla menşe ülkelerinden gönüllü olarak ayrılan

bireylerdir" (Delgado, Jones, & Rohani, 2005, s. 5). Onlar kalıcı ya da geçici (örneğin, öğrenciler ya da mevsimlik işçiler) olabilir; aşağıda betimlendiği gibi yasal ya da yasa dışı statüye sahip olabilirler (Potocky, 2008).

- *Belgesiz göçmenler* "bu ülkeye uygun (hukukî) belgeler olmaksızın giren bireylerdir ve bunu bu ülkede göçmenler olarak bulunanlarla benzer nedenlerle yapmışlardır" (Delgado et al., 2005, s. 5). Bunlara kimi zaman yasadışı yabancı olarak da atıfta bulunmaktadır.
- *Mülteciler* "insan hakları ihlalleri ve güvenlik tehditleri nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan bireylerdir" (Delgado et al., 2005, s. 5). Doğal ya da insan yapımı felaketlerin kurbanları da olabilirler (Potocky, 2008).

Yeni bir ülkeye ve ortama göç etmek bir ailenin yaşam döngüsünü dramatik bir biçimde etkileyebilir (Falicov, 2011). Yaşam döngüsünün içindeki bir ailenin nerede olduğundan bağımsız olarak, göç etmek aile üyelerini belli başlı değişimlerle ve kesintilerle yüzleşmeye zorlar. Bu, eski varoluşlarının bilinen ve tanıdık örüntülerinin yitimin deneyimlenmesini içerir. "Göç etme sırasındaki yaş, kişisel gelişim aşaması, benimsenen ülkede kalma süresi, göç etmenin nasıl inşa edildiğini ve zaman içinde nasıl yaşandığını değiştirir" (Falicov, 2011, s. 337). Yeni koşullara uyarlanma becerisi aile üyelerinin yaşlarına bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Deneyim bebekler "okul çağı çocukları, ergenler, genç yetişkinler" ve daha yaşlı yetişkinler için çok farklı olacaktır (Falicov, 2011, s. 337). Genç çocuklar, daha yaşlı yetişkinlere göre, yeni bir dili elde etme becerisine daha kolay sahip olacaklardır (Potocky, 2008). Göç deneyiminin birçok boyutu vardır ve bu deneyimin çeşitli aile üyelerini nasıl etkilediği konu-

sunda sorulacak birçok soru bulunmaktadır. Garcia (2009) yaşam döngüsünün hangi aşamasında olursa olsun aile ortamını anlamak için sorunları ve soruları gündeme getirir:

1. *Göç süreci: Bu hareket gönüllü mü gönülsüz mü? Önceden tahmin ediliyor muydu ya da edilmemiş miydi? ABD'ye giden yolda geçiş noktaları nelerdi? Kim geride bırakıldı, aile üyeleriyle hangi ayrılıklar meydana geldi? Göç belgelerinin statüsü nedir?*
2. *Toplumsal güç değişimleri ve başatma: sosyoekonomik, eğitimsel, meslekî uyarlanmalar oldu mu? Yeni istihdam statüsünde bir değişiklik oldu mu? Yapısal aile değişimleri nedeniyle ailenin karar alma sürecinde bir değişiklik oldu mu? Yeni ülkede dil ve okuryazarlık acıklılığının etkileri nedir? Göçmenler çalışma yeriyle bağlantılı gerilim kaynaklarıyla karşı karşıya kaldı mı? Öyle ise bunlar (yönetmel, kişiler arası, yabancı düşmanlığı [yabancılarla ya da yabancı geleneklere karşı yoğun nefreti ya da korkuyu kapsar], göçmenlikle ilgili yetkililer) örneğin, nelerdir?*
3. *İktisadî ve barınma kaynakları: Göçmenlerin borçları ve mal varlıkları nelerdir?*

Barınma (örneğin, niteliği), ulaşım, iletişim teknolojilerine erişim durumları nedir?

4. *Bedensel ve psikolojik sağlık durumu: Göçmenlerin temel barınma ve beslenme gereksinimleri karşılanmakta mıdır? Göçmenler profesyonel sağlık hizmetlerine erişebiliyor ve/veya yararlanabiliyor mu? Göç etmeden önce, göç sırasında (örneğin, sağlık ya da organ kaybı) herhangi bir geçmiş sağlık sorunu bulunmakta mıdır? Göçmenin şuan ki sağlık durumu nedir?*
5. *Aile sistemi ve toplumsal ağlar: Aile topluluğu, yapıları, iletişim örüntüleri, çok kuşaklı deneyimleri ve başatma becerileri nedir? Varsa, aile hangi toplumsal destek sistemi (örneğin, genişletilmiş aile, arkadaşlar, din, topluluk, siyasî, eğlenceye yönelik) içinde yer almaktadır? Birey ya da aile toplumsal temaslardan ne ölçüde yalıtılmıştır ya da aktiftir?*
6. *Kültürel: Bireylerin toplumsal kimliğinin profili ve niteliği? Birey geleneksel kültürüyle, yeni ABD kültürüyle, ve/ya da diğer kültürlerle (örneğin, dinî, özürlü insanlar, toplumsal cinsiyet yönelimi) ne ölçüde ve hangi yollardan özdeşleşmiştir?(s. 84–85)*

şımarık ve düşüncesiz olunacağını da öğrenir. Bu ikinci durum ne ebeveynler ve denetimdeki diğer yetişkinler ne de çocukların kendileri için iyi değildir. Çocuklar diğerleriyle işbirliği yapmaya gereksinim duyar. Onların, duygusal olarak olgun, iyi uyum sağlamış yetişkinler haline gelebilmeleri için, toplumsal koşullara nasıl uyum sağlanacağını bilmeleri gerekir. Öğrenme kuramı, çocuk ya da yetişkin, herhangi birinin neden o şekilde davrandığını anlamak için yararlıdır. Bununla beraber kavramlar, davranış yönetimi sorunlarına hitap ederken özellikle yararlıdır.

Eleştirel Düşünce: Kuramın Değerlendirilmesi

Davranışı değiştirmek için onun anlaşılması gerekir. Öğrenme kuramı, davranış, davranış önceleyen olaylar ve davranışın nihaî sonuçları bağlamında sosyal çevreyi kavramsallaştıran kuramsal bir yönelimdir. Davranışın öğrenilebileceğini ve bu nedenle de benimsenen kötü davranışların unutulabileceğini varsayar. Öğrenme kuramı davranışların nasıl geliştiğini anlamak için bir çerçeve sunar. Birçok nedenden dolayı öğrenme kuramına odaklanacağız. Bunlardan ilki, kuramın, ortamları içinde

insanların toplumsal işleyişi üzerine odaklanmasıdır (Angell, 2008). Ortamın tüm görünümleriyle dinamik karşılıklı etkileşim içindeki bütüncül kişi ilginin odağıdır. Bu, öncelikli olarak bireyin kişiliğine ya da yalıtılmış geçmişine odaklanan diğer birçok kuramsal yaklaşımla karşıtlık oluşturur.

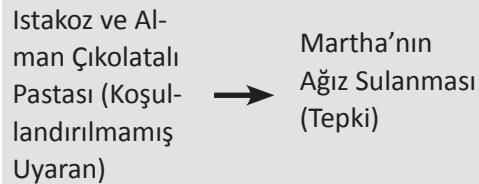
İkincisi öğrenme kuramı gözlemlenebilir davranışları değerlendirmenin önemini vurgular. Ayrıca davranışları tanımlarken davranışsal olarak özgül kavramların kullanımının önemini belirtir. Bu herhangi bir belirli davranışı daha açık bir biçimde anlaşılabilir kılmaya yardım eder.

Son olarak öğrenme kuramı olumlu bir yaklaşım sağlar. Kuramın altında yatan düşünce, davranışların, öğrenme aracılığıyla geliştiği, bu nedenle de istenmeyen davranışların öğrenilmeyebileceğidir. Bu, olumlu davranışsal değişikliklere izin verir. Bireylerin, kişisel geçmişlerinin ya da kişilik bozukluklarının kurbanı olarak kavranmasının yerine, bireyler değişime muktedir, dinamik yaşayan varlıklar olarak görülür. Davranış dönüşümü öğrenme kuramının ilkelerinin terapötik bir uygulamasıdır. Birçok kanıt, insanî sorunların ve öğrenme durumlarının geniş çeşitliliği için davranışsal tekniklerin etkililiğini desteklemektedir (Degangi & Kendall, 2008; Miltenberger, 2008; Spiegler & Guevremont, 2010; Sundel & Sundel, 2005; Wilson, 2011).

Tepkisel Koşullandırma

Davranışı anlamak üzerine bir görüş bir uyarıcı ve bu uyarıcıdan kaynaklanan tepki üzerine odaklanır. Bir uyarıcı “duyularla algılanabilecek bir nesne ya da olaydır ve bu nedenle kişiyi etkileme potansiyeline sahiptir” (Miltenberger, 2008, s. 78). Belirli bir uyarıcı, belirli bir tepkiye yol açar. Uyarıcı bir sözcük, bir

görüntü ya da bir ses olabilir. Örneğin bir haftadır katı bir diyet uygulayan Martha, arkadaşı Evelyn’i ziyaret etmek için ona uğrar. Evelyn istakozlu bir akşam yemeği hazırlamaktadır. Tatlı olarak da çikolatalı bir Alman pastası pişirmektedir. Martha’nın ağzı bu tür lezzetli yiyeceklerin hayaliyle sulanır. Martha’nın tepkisi, ağzının sulanması, bir uyarıcının, Evelyn’i bu olağanüstü ve lakin şişmanlatıcı yiyecekleri hazırlarken izlemenin, sonucu olarak meydana gelir. Şekil 4.1 bu ilişkiyi betimler. Birçok tepki davranışı öğrenilmemiştir; bu ise, bir uyarıcıya maruz kalmadan sonra doğal olarak ortaya çıkan tepkidir. Bu uyarıcı, koşullandırılmamış (doğal olarak meydana gelen) uyarıcı olarak adlandırılır. Tepkisel koşullandırma (ayrıca klasik ya da Pavlovcu koşullandırma olarak da adlandırılır) bir kişi, doğal olarak bir tepki ortaya çıkarmayan yeni bir uyarıcıya karşı bir tepki öğrendiğinde meydana gelir. Bu yeni uyarıcı koşullandırılmış (öğrenilmiş) uyarıcı olarak adlandırılır. Bunu başarmak için yeni uyarıcı doğal olarak tepki uyandıran uyarıcıyla eşleştirilir. Ardından kişi yeni uyarıcı, her ne kadar ilk başta bu tepkiyle ilişkisiz olsa da, belirli bir tepkiyle bağlantılandırmayı öğrenir.

Şekil 4.1. Bir uyarıcı-tepki ilişkisi

Örneğin, bir üçüncü sınıf öğretmeni olan Mr. Bartholomew, öğrenciler sıra kendilerine gelmeden konuştuğunda, onların ellerine çok sert bir biçimde tokat vuruyordu. (Bu cezalandırıcı fiziksel davranış elbette, Mr. Bartholomew’un

başını BÜYÜK derde sokabilir.) Bu uyarının, tokatlamamanın, bir sonucu olarak öğrenciler Mr. Bartholomew'dan korktu. Mr. Bartholomew'u ele vurulan bir tokatla ilişkilendirerek öğrenciler, eninde sonunda Mr. Bartholomew'dan, onları tokatlamadığı zaman bile, korkmayı öğrendi. Mr. Bartholomew'un kendisi, tokat vurmakla aynı tepkiyi uyandırıcaya dek, el şaklatmakla eşleştirildi. Şekil 4.2 bu ilişkiyi sergilemeye devam eder.

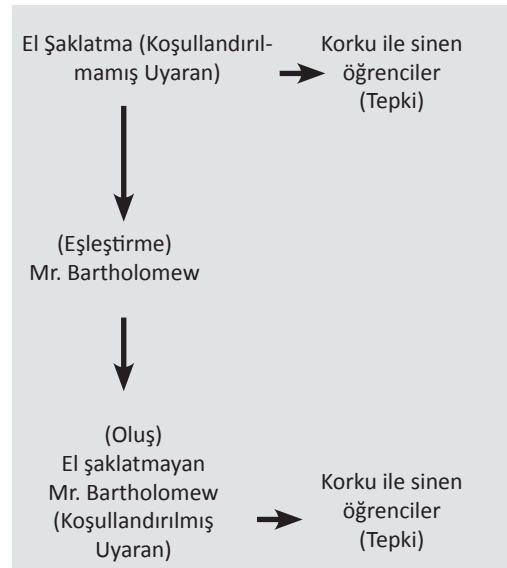
Sosyal hizmet uzmanları tarafından kullanılan bazı davranışsal teknikler tepkisel koşullandırma ilkelerini içerir. Sistematik bir biçimde hassasiyeti azaltma bir örnek sağlar. Sistematik bir biçimde hassasiyeti azaltma "fobi sahibi bir kişinin korku üreten uyarın sahnelerini hayal ederken rahatlatma pratiği yaptığı" bir yöntemdir. "Fobi kaygı düzeyinin ya da kaçma ve kaçınma davranışının kişinin yaşamını kesintiye uğratabilecek kadar şiddetli olduğu bir korkudur" (Miltenberger, 2008, s. 551). Aşırı korku ya da kaygı neredeyse her şeyi kapsayabilir. Sistematik bir biçimde hassasiyeti azaltma genellikle iki temel güven ilişkisine dayanır. İlk olarak müracaatçı aşama aşama korktuğu şeye maruz kalır. İkincisi müracaatçıya, korkutucu şeye maruz kalırken, karşıt bir tepki öğretilir. Karşıt tepki kaygı ve korkuyla aynı zamanda meydana gelebilecek bir şey olmalıdır. Karşıt tepkiye iyi bir örnek aşamalı rahatlamadır.

Örneğin, müracaatçı ilk olarak bedenini nasıl denetleyeceğini ve rahatlatmayı öğrenir. Ardından kullanılan standart yöntem, kişiyi, korkulan nesneye ya da olaya, artan miktarda ya da derecede maruz bırakmaktır. Farelerden korkan bir kişiye, yeni elde edilmiş rahatlatma becerilerini kullanırken, aynı anda uzaktan farenin bir resmi gösterilebilir.

Kaygı ve korku, birey rahatlamış durumdayken meydana gelemez. Bunlar karşıt tepkilerdir.

Kişiye bir farenin 20'ye 25 santimetrelilik bir fotoğrafı gösterilebilir. Bir kez daha kişi, kaygının meydana gelmesini engellemek için rahatlatma tekniklerini kullanır. Müracaatçı bir laboratuvar faresini gerçekten de elinde tutuncaya dek gitgide daha çok doğrudan bir tarzda farelere maruz bırakılabilir. Müracaatçı farelerin bir zamanlar uyandırdığı kaygıyı yatıştırmak için. Aşama aşama karşıt rahatlatma tekniğini kullanmayı öğrenir.

Tepkisel koşullandırma üzerine temellenen bir dizi teknik yatak ısıtmanın (Enürezis Noktürna), aşırı yemenin, sigara içmenin, alkol tüketiminin ve cinsel sapkınlıkların giderilmesinde de kullanılır (Kazdin, 2001, 2008a; Sundel & Sundel, 2005). Bununla beraber, bunlar, sonraki kısımda tartışılan edimsel koşullandırma üzerine temellenen davranış tekniklerine göre, ne daha boldur ne de daha yaygındır.

Şekil 4.2 Tepkisel Koşullandırma

Modelleme

Davranışı ve öğrenmeyi anlama üzerine ikinci bakış açısı modellemeyi, davranışı, o davranışı gerçekleştiren bir başka bireyi gözlemleyerek öğrenmeyi içerir. Bir modelden öğrenmek için, bir bireyin davranışa katılması zorunlu değildir. Bireyin sadece modelin davranışı gerçekleştirdiğini izlemesi gereklidir. Aşikâr nedenlerden dolayı, modelleme gözlemsel öğrenme olarak da adlandırılır. Bir davranış basitçe, meydana gelişini izlenerek öğrenilebilir.

Modelleme pratik ebeveynlik bağlamında önemlidir. Ebeveynler çocukları için uygun davranışların modeli olabilir. Örneğin bir baba nasıl futbol oynamacağı konusunda oğluna bir model olabilir. Baba oğluna topun nasıl atılacağını ve tutulacağını, bunu kendisi yaparak öğretebilir. Çocuk babasını seyredererek öğrenebilir.

Sosyal hizmet müdahalesinde modelleme, ebeveynler gözlemleyebilsin diye, çocuklar için uygun tedavinin modellenmesinde kullanılabilir. Örneğin, sık sık davranış sorunları olan, 5 yaşındaki Larry, sosyal hizmet uzmanının kazara düşürdüğü kalemi alıp sosyal hizmet uzmanına geri verir. Ardından sosyal hizmet uzmanı ebeveynlere çocuğun iyi davranışlarının nasıl olumlu bir biçimde pekiştirileceğinin bir modeli olabilir. Sosyal hizmet uzmanı “kalemi mi yerden aldığın için teşekkür ederim Larry. Bu çok yardımcı oldu,” diyebilir.

Sosyal hizmet uygulaması bağlamında bir başka modelleme örneği rol oynamadır -(bir başkasının konumunu daha iyi anlamak ya da daha etkili iletişim becerilerini öğrenmek gibi) bazı hedeflerin elde edileceği sonraki durumlara hazırlanırken deneme yoluyla davranışın pratiğinin yapılmasıdır. Örneğin,

bir sosyal hizmet uzmanı, oğlunu denetim altında tutmakta sorun yaşayan bir anneye, oğlunun rolünü yapmasını ve davranışlarını taklit etmesini isteyebilir. Kadın oğlunun davrandığını düşündüğü biçimde hareket etme talimatını almıştır. Ardından sosyal hizmet uzmanı, ebeveyn için, oğlu bu şekilde davrandığı zaman oğluna söyleyebileceği bazı uygun, etkili şeylerin modeli olabilir. Bu tür bir modelleme ebeveyne, oğluna tepki vermenin yeni yollarını öğrenme fırsatı sağlar.

Modelleme çocuklara uygunsuz ve etkili olmayan davranışlar da öğretebilir. Örneğin, diğer aile üyelerine azıcık sinirlendiğinde onlara vuran bir anneyi ele alın. Onun bu tür bir davranışın modeli olarak eylemde bulunması olasıdır. Onun çocukları diğerlerine vurmanın öfkeyi ifade etmenin bir yolu olduğunu öğrenebilir.

Bazı klasik araştırmalar modellemenin olumlu ve olumsuz sonuçlarının etkilerini araştırdı (Bandura, 1965). Çocuklara, açıkça saldırgan davranış modelleyen, büyük bir oyuncak bebeğe vuran ve tekmeleyen bir yetişkinin filmi gösterildi. Sonrasında çocuklar üç gruba ayrıldı. Her grup modeli, farklı sonuçları deneyimlerken gözlemledi. Bir grup çocuk modelin saldırgan davranışları nedeniyle cezalandırılmasını izledi. Bir başka çocuk grubu aynı davranış nedeniyle modelin ödüllendirildiğini gördü. Üçüncü çocuk grubu modelin görmezden geldiğini gördü. Ardından çocuklar saldırganlık sergileyebilecekleri durumlara yerleştirildi. Modelin saldırgan davranış nedeniyle ödüllendirildiğini ve modelin hiçbir sonuç deneyimlemediğini gören çocuklar, modelin cezalandırıldığını gören çocuklara göre açıkça daha fazla saldırgan davranış sergiledi. Bu tüm ço-

cukların saldırgan davranışı öğrendiğini; saldırgan olmaktan dolayı ödül alacakları söylendiğinde de, tümünün gerçekten saldırgan olabileceğini ortaya çıkardı. Araştırmanın sonucu, model davranışın, hem modelin hem de gözlemcinin sonuçlarıyla etkilenebileceğidir.

Diğer koşullar da modellemenin ya da modellemenin işleyiş derecesinin etkililiğini etkileyebilir. Bu koşullara modelle gözlemci arasındaki benzerlik; modelin saygınlığı, statüsü ve deneyimi; gözlemlenen model sayısı" dâhildir. "Genel bir kural olarak, bir modelin bir gözlemci tarafından taklit edilmesi model gözlemciye benziyorsa, model gözlemciden daha saygın, daha yüksek statülü ve daha deneyimliyse ve birçok model aynı davranışı gerçekleştiriyorsa daha olasıdır" (Kazdin, 2008a, s. 24-25; Miltenberger, 2008; Sundel & Sundel, 2005). Modelleme, korku denetimi ve toplumsal becerilerin geliştirilmesi dahil, çeşitli klinik ortamlarda kullanılmaktadır. Genellikle diğer davranış teknikleriyle birlikte kullanılır.

Edimsel Koşullandırma

Edimsel koşullandırma ABD'de üzerine odaklanılan temel öğrenme türlerinden biridir. Davranışın en kolay ve en pratik kavranışına izin vermektedir. Birçok müdahale uygulaması, edimsel koşullandırma ilkeleri üzerine temellenir.

Edimsel koşullandırma "davranışların öncelikli olarak onları izleyen sonuçlardan etkilendiği bir öğrenme türüdür" (Kazdin, 2008a, s. 458). Yeni davranışlar biçimlendirilebilir, zayıf davranışlar güçlendirilebilir, güçlü davranışlar sürdürülebilir ve istenmeyen davranışlar zayıflatılabilir ve ortadan kaldırılabilir. Vurgu davranışın sonuçları üzerindedir. Belirli bir davranışı izleyen, dav-

ranışın ne sıklıkla yeniden meydana geleceğini, Aydınlatıcı Bilgi 4.1.'de sergilendiği gibi, etkiler.

Davranışın ABC'si

Edimsel koşullandırmayı kavramsallaştırmanın bir yolu onu, öncüller, davranışlar ve sonuçlar¹ olarak bilinen, esas parçalarına ayırmaktır. Onlara gönderme yapmanın bir başka yolu davranışın ABC'sidir.

Öncüller davranışın kendisinden hemen önce meydana gelen olaylardır. Bu olaylar davranışın meydana geldiği sahneyi kurar. Örneğin, bazı bireyler bir partide toplumsallaştıkları zamanlar hariç, sigarayı bırakabileceklerini belirtir. Parti koşulları sigara içmek için bir uyarıcı işlevi görmektedir, diğer ortamlar değil. Bir başka deyişle parti ortamı sigara içme davranışının öncülü olarak işlev görmektedir.

Davranış "gözlemlenebilen ve ölçülebilen herhangi bir tepki ya da eylemdir... Davranışlar zaman zaman, doğrudan gözlemlenemeyebilecek ama çeşitli değerlendirme stratejilerinin araçlarıyla ölçülebileceği bağlamında tanımlanabilen, kavrayışları, psikofizyolojik tepkileri ve duyguları kapsayacak şekilde geniş olarak tanımlanır" (Kazdin, 2008a, s. 450; Miltenberger, 2008). Buradaki önemli olan ifade, davranışın "ölçülebileceği bağlamda tanımlanması"dır. Bu nedenle düşünceler ve duygular bile, onların ne olduğunu açıkça betimleyecek sözcükler bulunabildiği sürece değiştirilebilir. Örneğin insanların kendilerine gönderdiği özgül mesajlar, bu mesajlar açıkça tanımlanabildiği ve ölçülebildiği sürece değiştirilebilir.

1 İngilizceleri antecedents, behaviors, and consequences (ABC)

AYDINLATICI BİLGİ 4.1

Sonuçlar ve Tekrar Eden Davranış

Johnson'lar komşuları 9 yaşındaki Eric'i yaz boyunca her hafta çimlerini biçmesi için tuttu. Para yönetimi konusunda pek bilgili olmayan Eric, saat başı kendisine ne kadar ödeneceğini konuşmayı beceremedi. Eric cumartesi öğleden sonraları beyzbol oynamak yerine saatlerce çalıştı.

Eric işi bitirdiğinde Mr. Johnson dışarı çıktı ve Eric'in ne kadar iyi bir iş çıkardığını söyleyip ona 12 dolar verdi. Ne yazık ki 12 dolar çalışma saati olarak 3 dolar ediyordu. Mr. Johnson bunun yeterli olmaktan da öte olduğunu düşündü. Mr. Johnson'un kendisine, küçük bir oğlanken benzer işler için sadece 1 dolar ödeniyordu. Bununla beraber, Eric, Mr. Johnson için bunun aniden daha fazlasını hissetti. On iki doların rüyalarını süsleyen yeni Xbox'ı

satın almak için sadece bir başlangıç olduğunu biliyordu. Eric'in çim biçme davranışının sonuçları olumlu değildi. Almayı beklediği 32 doları almadı. Bu nedenle Eric Mr. Johnson'un çimlerini bir daha asla biçmedi. Bunun yerine malî geleceğini düzeltmek için daha cömert ve yardımsever diğer komşularına yöneldi. Ücreti iş gündeminin birinci maddesi haline getirmeyi de öğrendi. Mr. Johnson, umduğu saatlik 8 dolarlık ücreti ödemiş olsaydı Eric yaz boyunca güvenilir ve çalışkan bir işçi olabilirdi. Diğer bir deyişle Eric için daha lehte sonuçlar, onun çim biçme davranışını teşvik edebilirdi. Mr. Johnson'un çimlerini biçmek için koşullanabilirdi. Sonunda, Mr. Johnson yazın geri kalanında kendi çimlerini biçmeye mahkûm oldu.

Kendisine sık sık “çok şişmanım” diyen bir kadın bu mesajı “ben değerli bir insanım” mesajıyla değiştirebilir. Bu mesajı kendisine verdiği her seferinde, not alınabilir böylece tüm sıklık ölçülebilir.

Edimsel koşullandırmaya dahil olan birçok davranış ölçülebilirdir. Düşünceler ve duygular bile, onlara eşlik eden davranışlarla birlikte meydana gelir. Örneğin 6 yaşındaki Leasha'ya klinik olarak depresyon teşhisi kondu. Depresyonda olduğuna dair herhangi bir düşüncesi fark edilebilir değildir. Bununla beraber, ne kadar kötü bir kız olduğuna, ebeveynlerinin onu nasıl sevmediğine ve ölmenin nasıl bir şey olduğuna dair sık sık ifadeler kullanmaktadır. Bu ifadeler gözlemlenebilir ve not alınabilir. Bu tür ifadeler çocukluk depresyonları-

nın göstergeleri olarak kullanılabilir.

Leasha'nın ifadeleri ölçülebilirdir de; yani kullandığı ifadelerin türü ve bunları ne sıklıkla kullandığı sayılabilir ve değerlendirilebilir. Ne kadar kötü bir kız olduğuna dair ifadeyi günde 12 kez, ebeveynlerinin onu nasıl sevmediğine dair olanı günde 5 kez ve ölümüne dair olanını da günde 16 kez kullanabilir. Depresyonu sönümlemeye başladığında bu tür sözel ifadelerin sıklığı ve şiddeti azalabilir. Örneğin Leasha kendisi hakkında günde 12 kez yerine 4 kez aşağılayıcı yorumlar yapabilir. Günde sadece bir kez ebeveynlerin onu sevmediğini söyleyebilir. Ölümle ilgili ifadeler tamamen ortadan kalkabilir.

Sözel davranışlara ek olarak fiziksel davranışlar ya da eylemler de gözlem-

lenebilir ve ölçülebilirdir. Depresyonda olduğuna dair ifadeler kullanmasının yanı sıra Leasha zamanının çoğunu bir köşede oturarak, başparmağını emerek ve ufka bakarak geçirebilir. Bu özgül davranışları sergileyerek harcadığı zaman miktarı gözlemlenebilir ve ölçülebilirdir. Örneğin Leasha ilk başlarda günde beş saat bir köşede oturarak geçirebilir. Depresyon azalmaya başladığında köşede sadece yarım saat harca-yabilir.

Edimsel koşullandırmanın temeli olan nihai bileşen, davranışların sonuçlarını kapsar. Bir sonuç ya verilen ya da geri çekilen ya da ertelenen bir şey olabilir. Diğer bir deyişle belirli bir davranışın doğrudan sonucu olarak meydana gelen şeydir. Sonuçlar pekiştirme ve cezalandırma bağlamında en iyi şekilde betimlenebilir.

Pekiştirme

Pekiştirme, onu hemen takip eden davranışın sıklığını arttıran bir yöntem ya da sonuca gönderme yapar. Davranış şimdiden yüksek sıklık düzeyinde meydana geliyorsa, pekiştirme davranış sıklığını sürdürür. Bir davranış onu öncelleyen belirli koşullarda meydana gelir. Davranışın sonuçları davranışın daha sık meydana gelmesine ya da sürdürülmesine hizmet ediyorsa o zaman bu sonuçlar pekiştirme olarak göz önünde bulundurulur. Pekiştiriciler davranışları güçlendirir ve gelecekte de meydana gelmesini daha olası kılar (Sundel & Sundel, 2005; Wilson, 2011).

Olumlu Pekiştirme

Pekiştirme olumlu ya da olumsuz olabilir. Olumlu pekiştirme, olumlu bir davranışı izleyen ve onu güçlendiren

olaylara ve sonuçlara işaret eder. Başka şekilde ifade edecek olursak, bir duruma bir şeyler eklenir ve belirli bir davranış cesaretlendirilir.

Örneğin, 8 yaşındaki Herbie, odasını toplarsa ve tüm kirli çamaşırlarını çamaşır sepetine atarsa, 30 TL haftalık harçlık almaktadır. Harçlık almak Herbie'in temizlik davranışının güçlendiricisi ya da olumlu pekiştiricisi olarak hizmet eder.

Olumsuz Pekiştirme

Olumsuz pekiştirme bir davranışın sıklığını arttırmaya hizmet eden olumsuz bir olay ya da sonucun ortadan kaldırılmasıdır. Bu tanımın iki önemli görünümü vardır. İlk olarak durumdan bir şeylerin çıkarılması gerekir. İkincisi belirli bir davranışın sıklığı artar. Bu şekilde olumlu ve olumsuz pekiştirme birbirine benzemeye başlar. Pekiştirme olarak her ikisi de bir davranışın sıklığını arttırmaya ya da sürdürmeye hizmet eder.

Olumsuz pekiştirmenin iyi bir örneği araçlardaki emniyet kemeri uyarı sesidir. Aracın kapısı açılır ve yüksek ve can sıkıcı ses aktif hale geçer. Sürücü emniyet kemeri bağlanıncaya kadar da susmaz. Kavramsal olarak uyarıcı ses bir olumsuz pekiştirici olarak işlev görür çünkü emniyet kemerlerinin bağlanması sıklığını artırır. Uyarıcı ses ayrıca olumsuz ya da caydırıcıdır. Emniyet kemerini bağlama davranışını artırır çünkü insanlar onu durdurmaya (ortadan kaldırmaya) motive olmuştur.

Olumsuz pekiştirmenin bir başka örneğini ele alacak olursak, üniversitenin ikinci sınıfındaki Orlando'nun bir Perşembe gecesi yatakhaneodasındaki odasında çalışmaya çalıştığını varsayalım. Komşusu Gavin perşembelerin çalışmaktan çok parti yapmak için daha uygun oldu-

ğuna karar verdi. Bu nedenle Gavin yasadışı maddeler edinmek için bir grup arkadaşını davet etmeyi uygun buldu. Gavin CD çalarını, onun dayanabileceği en yüksek titreşim düzeyine ayarladı.

Orlando bu ayrıntıyı görmezden gelmeye çalıştı ve daha fazla dayanamayınca kadar çalışmak için çabalamaya devam etti. Tüm öfkesiyle odalar arasındaki duvarı yumrukladı ve “kapat şu #\$\$*%&’nı!” diye bağırdı.

Duvarın diğer yanında Gavin arkadaşlarına “Bu adam tam bir ahmak. Müziği kapatmazsam beni yatakhane kat sorumlusuna şikâyet edecek. Hadi başka bir yere gidelim” dedi. CD çalarını kapattı ve arkadaşlarıyla odayı terk etti. Bu senaryoyu öğrenme kuramıyla birlikte değerlendirmek bizi birçok sonuca götürür. Birincisi Orlando’nun çığlığı Gavin’in CD çalarını kapatması ve odayı terk etmesi için olumsuz pekiştirme olarak hizmet etti. Orlando’nun çığlığı Gavin için caydırıcıdır da. Çığlığa son vermek için Gavin müziği kapattı ve odayı terk etti. Dahası o andan sonra, Gavin parti yapmak istediğinde, Orlando etraftaysa, CD çalarını kapatmaya ve odayı terk etmeye önem verdi.

Bir başka bakış açısından bu duruma bakarsak, Gavin’in odayı terk etme davranışı, Orlando’nun çığlık atma davranışı için olumlu pekiştirme işlevi gördü. Orlando çığlık atma için olumlu olarak pekiştirildi çünkü istediğini elde etti -yani, huzur ve sessizlik. Orlando’nun gelecekte Gavin’e bağırması çok daha olası hale geldi (Orlando pekiştirildi) çünkü davranışının bir sonucu olarak hemen olumlu bir şey elde etti.

Her ne kadar ilk bakışta bu, açık ve basit görünse de meydana gelen pekiştirmenin türü kolayca kafa karıştırıcı hale gelebilir.

Herhangi bir belirli durumda hem olumlu hem de olumsuz pekiştirme aynı anda meydana gelebilir. Örneğin ilk başta öğrenme kuramını sergilemek için verilen örneği göz önünde bulundurun. 4 yaşındaki Huey ve annesi bir süpermarkettedir. Huey bir şeker için bağırdı. Annesi sonunda dayanamadı ve bir tanesini onun ağzına verdi. Ağlaması bir anda durdu. Burada hem olumlu hem de olumsuz pekiştirme meydana gelmektedir. Annenin Huey’e bir şeker vermesi olumlu pekiştirici olarak işlev görür. Huey değer verdiği, olumlu olan bir şeyi aldı.

Aynı zamanda süpermarkette bağıarak annesinden ne isterse elde edebileceğini öğrendi. Ona şeker vermek olumlu olarak onun kötü davranışını pekiştirdi. Bu nedenle bu tür bir davranışın ileride meydana gelmesi daha olasıdır. Aynı zamanda bu durumda olumsuz pekiştirme de meydana gelmektedir. Annenin teslim olma davranışı da teşvik edildi ya da güçlendirildi. Anne Huey’in can sıkıcı çığlığını o ne isterse vererek durdurabileceğini öğrendi -bu örnekte bu şekerdi. Huey’in çığlığı, bu nedenle, olumsuz pekiştirme rolü oynadı. O, çığlığını durdurmak -ya da ondan kaçmak- için motive ederek, annenin teslim olma davranışını arttırdı.

Cezalandırma

Cezalandırma ve olumsuz pekiştirme sık sık birbiriyle karıştırılır. Belki de bunun nedeni her ikisinin de olumsuz ya da caydırıcı bir şeyle ilgili olmasıdır. Bununla beraber her ikisi de iki farklı kavramı temsil eder.

Cezalandırma bir davranışın sıklığının azaltılmasıyla sonuçlanan, caydırıcı bir olayın sunulması ya da olumlu bir pekiştircinin ortadan kaldırılmasıdır.

Bu tanımın iki görünümü önemlidir. İlki cezalandırmanın sonucu bir davranış sıklığında azalmaz. Bu bir davranış sıklığını arttıran olumsuz pekiştirmeye doğrudan karşıtlık içindedir.

İkincisi, cezalandırma iki farklı yoldan yönetilebilir. Birinci yol bir davranış meydana geldikten hemen sonra olumsuz ya da caydırıcı bir olayın sunulmasını içerir.

Olumsuz olaylar, şaplak vurmaya, azarlamaya, elektrik şokunu, zaman içinde ek talepleri ya da utandırıcı eleştiriyi içerebilir. Örneğin 10 yaşındaki Susie, toplumsal çalışmalar sınavına hazırlanmamıştı. Ebeveynleri son karnesinden dolayı zaten söylenmişti. Ms. McGuilicutte test kâğıdını verinceye kadar, Susie test üzerine fazla düşünmemişti. Susie teste baktı ve nefesi ke-sildi. Belli belirsiz bile olsa hiçbir şey tanıdık gelmiyordu. O sınıfın dâhisi olarak düşündüğü Juana'nın yanında oturuyordu. Juana'nın kâğıdına bir iki kez bakıverirse kimsenin canının yanmayacağını düşündü. Lakin Susie hatalıydı. Ms. McGuilicutte, Susie'nin etrafta gezinen bakışlarını hemen fark etti. Ms. McGuilicutte, Susie'nin üstüne çullandı ve kâğıdına el koydu. Tüm sınıfın önünde Susie'ye kopya çekmenin sadece F almakla değil ayrıca okuldan iki hafta uzaklaştırmayla da sonuçlanacağı söylendi. Susie yerin dibine geçmişti. Kendi kendine bir daha asla kopya çekmeyeceğine söz verdi.

Susie kopya çekme davranışının sonucu olarak aşırı caydırıcı sonuçlar elde etti. Sonuçlara, sadece başarısız bir test notu ve iki haftalık uzaklaştırma değil ayrıca akranlarının önünde aşağılanma da dahildi. Onun kopya çekme davranış sıklığı sıfıra düştü.

Cezalandırmanın yönetilmesinin ikinci yolu olumlu pekiştiricinin geri

çekilmesidir. Bir kez daha sonuç, belirli bir davranışın sıklığının azaltılması olabilir. Örneğin 7 yaşındaki Robbie akşam yemeği masasında geçirmenin komik olduğunu düşündü. Ebeveynleri birçok kez geçirmeye son vermesini istedi. Her seferinde Robbie yaklaşık bir dakika sessiz kaldı ve ardından da geçirmeye yeniden başladı.

Sonunda annesi, geçirmenin kaba bir davranış olarak görüldüğünü, ceza olarak Robbie'nin, tatlı olarak tasarladığı muzlu pastadan alamayacağını belirtti. Robbie sızlandı ve yalvardı ama annesi ona tatlı vermeyi reddetti. Robbie tatlıları seviyordu ve muzlu pasta onun en sevdiğiydi. Robbie bir daha masada geçirmedi, en azından kasıtlı olarak. Olumlu pekiştiricinin ortadan kaldırılması bir ceza olarak iş gördü. Cezalandırma, geçirme davranışındaki ani düşüşle sonuçlandı.

Öğrenme kuramında cezalandırma kavramının kullanımının, zorunlu olarak bedensel cezalandırma anlamına gelmesi gerekmediği vurgulanmalıdır. Bazılarımız için sözcük, akla, çocuklarını dizlerine yatırmış ve kaba etlerine vuran ebeveyn görüntüsünü getiriyor olabilir. Cezalandırmanın bedensel olması gerekmemektedir.

Bir annenin kızına, kızını erkek arkadaşıyla, evlerinin salonunda "cinsel ilişkiye girerken" yakalamasının, onu ne kadar hayal kırıklığına uğrattığını söylemesi gibi, sözlü serzenişler de cezalandırma olarak hizmet edebilir. Serzeniş, davranış azalırsa, bir cezalandırma olarak işlev görür. Benzer bir biçimde, bazı olumsuz davranışları azaltıyorsa ya da onlara son veriyorsa, çocuğun popüler bir filme gitmesine izin vermeme gibi, değer verilen bir etkinlikten geri çekme de bir cezalandırma olabilir.

Sönümlenme

Sönümlenme, zaman içinde davranışın sıklığının azalması ve olası ortadan kalkmasıyla sonuçlanan, bir davranış için pekiştirmenin son bulduğu süreçtir. Pekiştirme basitçe son bulur; hiçbir şey aktif olarak geri alınmaz. Sönümlenme ve cezalandırmanın iki farklı kavram olduğuna dikkat edin. Kazdin'in de (2008a) belirttiği gibi, "sönümlenmede daha önceden sağlanan bir sonuç, artık tepkiyi takip etmemektedir. Bir olay ya da uyaran (para, ses) ne geri alınır ne de sunulur. Cezalandırmada, bazı caydırıcı olaylar bir tepkiyi (bir serzeniş) ya da bazı olumlu olayların (para) geri alınmasını izler" (s. 58). Gündelik hayatta sönümlenme, sık sık, önceden gösterilen dikkatle pekiştirilen bir davranış, görmezden gelme biçimini alır.

Sönümlenmenin bir örneği 21 aylık bir çocukta öfkelenme davranışlarının azaltılmasıyla ilgilidir. Yatağa kondurduğunda ebeveynleri odaya geri dönmeye kadar çocuk çılgılık atmaktadır. Bu, çocuğun davranışı için olumlu pekiştirme sağlamaktadır. Ebeveynlere çocuğu yatağa koymaları, odayı terk etmeleri ve çılgılıklarını duymazdan gelmeleri söylenmiştir. İlk gece çocuk 45 dakika boyunca çılgılık atmıştır. Bununla beraber sonraki gece ebeveynler odayı terk ettiğinde, çılgılık atmamıştır. Eninde sonunda olumlu pekiştiricinin, dikkatin, geri çekilmesi çocuktaki öfke davranışlarının tamamen ortadan kalkmasıyla sonuçlanır. Görmezden gelme bu nedenle sönümlenmenin etkili bir aracı olarak kullanılabilir.

Sönümlenme, çeşitli günlük durumlarda birçok diğer pekiştiricilerle birlikte meydana gelir. Örneğin bir kahve makinesine 1 TL atmak, fincan olmasızın, hiçbir şey içermeyen sıcak su

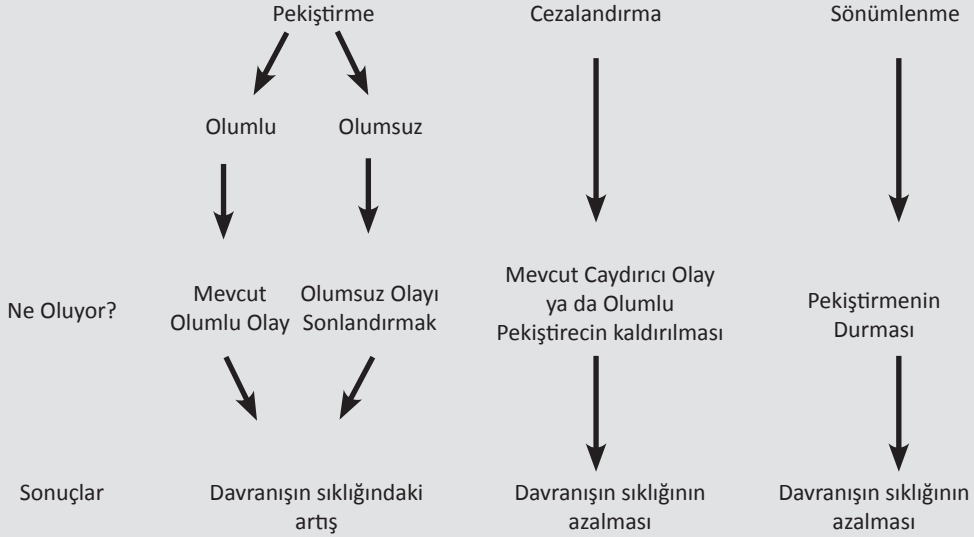
fışkırmasıyla sonuçlanıyorsa, o kahve makinesinin kullanımını muhtemelen sönümlendirecektir. Benzer bir biçimde diyelim biyoloji laboratuvar dersinde zorlanıyorsunuz. Profesörün ders boyunca söylediklerini anlamıyorsunuz ve sınavda sizden ne istediğinden emin değilsiniz (şimdiden önceki iki sınavda D+ aldınız). Profesörünüzü görüşme saatleri içinde üç kez görmeye çalıştınız ve her seferinde orada değildi. Eninde sonunda korkunuza rağmen, onu görmeye çalışmaya son verirsiniz. Yardım almak için onu görmeyi içeren davranışınız sönümlenir.

Sönümlenmenin diğer görünümüne de dikkat etmek önemlidir. Sık sık, pekiştirme durdurtan hemen sonra davranışın sıklığında ya da yoğunluğunda kısa süreli bir artış meydana gelebilir. Buna, bir sönümlenme patlaması olarak göndermede bulunulur. Örneğin küçük çocuklardaki öfke davranışlarını yeniden göz önünde bulundurun. Dikkatin pekiştirmesi geri çekildiğinde çocuğun davranışı geçici olarak artabilir. Çocuk geçmişte gösterilen dikkat aracılığıyla davranışına olumlu pekiştirme aldıysa, aniden aynı davranış hiçbir ilgi çekmezse kafa karıştırıcı olabilir. Çocuk alışık olduğu dikkati çekmek için istisnai bir biçimde daha çok çabalayabilir. İstenmeyen davranışın yoğunluğu ebeveynlerin sabrını ve hoşgörüsünü ciddi bir biçimde zorlayabilir. Bununla beraber çocuk eninde sonunda öfke davranışlarının pekiştirilmediğini ve bu nedenle de basitçe sarf edilen çabaya değmediğini öğrenir.

Olumlu pekiştirme, olumsuz pekiştirme, cezalandırma ve sönümlenme arasındaki ilişki Şekil 4.3'te özetlenir.

Burada olumlu pekiştirme, olumsuz pekiştirme, cezalandırma ve sönümlenme arasındaki farklılıklar özetlenmiştir. Her bir davranışsal yaklaşım, ne olduğu ve sonuçlarının neler olduğu gibi önemli farklılıklar içerir.

Davranışsal yaklaşım tipi

Şekil 4.3 Olumlu pekiştirme, olumsuz pekiştirme, cezalandırma ve sönümlenme

Öğrenme Kuramının Pratiğe Uygulanması

Çocuklar toplumsallaştıkça birçok davranışı öğrenir ve içselleştirir. Öğrenme karmaşık bir süreç olduğundan çocukların zaman zaman öğrendikleri davranışlar ebeveynlerinin tercih ettikleri olmayabilir. Davranış yönetimi birçok ebeveyn için önemli bir sorundur. Ebeveynler çocuklarının davranışlarına tepki vermek için çeşitli alternatif yollara sahiptir. Herhangi bir noktada bir birey alternatif eylem planlarından birini izleyebilir. Her alternatifin bir sonucu vardır. Buradaki kritik görev her alternatifi değerlendirmek ve en avantajlı sonuçları olanını seçmektir. Öğrenme kuramı kavramları, ebeveynlere, onlar için açık olan alternatifleri anlamaları ve her alternatifin potansiyel sonuçlarını öngörmeleri için bir

araç sunar. Onların çocuklarının davranışları üzerinde denetim kazanmalarına yardımcı olur. Ebeveynlerin çocuklarının davranışına tepki alternatiflerinden birinin örneğini 4 yaşındaki Tung sağlar. Akşam yemeği sofrasında Tung, ilgisiz bir biçimde ve uyarmadan söylenmemesi gereken bir sözcüğü söyledi. Tung'un ebeveynleri şok oldu. Bu noktada onlar birkaç farklı yoldan tepki verebilir. Tung o sözcüğü söylediğini görmezden gelebilirler. Gereksiz ilgiyi göstermeyerek sözcüğün söylenmesini durdurabilirler. İkinci bir alternatif Tung'un sakince sözcüğün iyi bir sözcük olarak görülmediğini söyleyebilirler. Onlar, bazı insanların sinirlendiklerinde bu sözcüğü kullandığını ve diğer insanların bunu gerçekten de duymak istemediğini de ekleyebilir. Ayrıca bu sözcüğü bir daha kullanmamasını da isteyebilirler. Ebeveynler için

BAZI KAVRAMLAR

Öğrenme Kuramı İlkeleri

Öğrenme kuramı: Davranış, onu önceleyen olaylar ve onu takip eden olaylar bağlamında toplumsal çevreyi kavramsallaştıran kuramsal bir yönelim.

Tepkisel koşullandırma: Bir kişinin doğal olarak bir tepki uyandırmayan yeni bir uyarana yanıt vermeyi öğrendiğinde gelişen tepkilerdir.

Koşullandırılmamış (doğal olarak meydana gelen) uyarın: Doğal olarak özgül bir tepkiyle sonuçlanan bir uyarandır.

Koşullandırılmış (öğrenilmiş) uyarın: Doğal olarak özgül bir tepkiyle sonuçlanmayan ama, doğal olarak tepki uyandıran uyararla, koşullandırılmamış uyararla eşleştirilerek bir sonuç veren uyarandır (yani, bir kişi koşullandırılmış uyarana tepki vermeyi öğrenir).

Sistematiik bir biçimde hassasiyeti azaltma: Fobi sahibi bir kişinin, korkuyu azaltmak amacıyla, korku üreten uyarın sahnelerini hayal ederken rahatlatma pratiğı yaptığı bir yöntemdir.

Modelleme: O davranışta bulunan bir başka bireyi gözlemleyerek davranış öğrenme.

Edimsel koşullandırma: Davranışların, öncelikli olarak onları takip eden sonuçlardan etkilendiğı öğrenme türü.

Pekiştirme: Onu hemen takip eden bir davranışın sıklığını arttıran bir yöntem ya da sonuç.

Olumlu pekiştirme: Bir davranış takip eden ve onu güçlendiren olumlu olaylar ya da sonuçlar.

Olumsuz pekiştirme: Bir davranışın sıklığını arttırmaya hizmet eden olumsuz olayların ve sonuçların ortadan kaldırılması.

Cezalandırma: Bir davranış sıklığında azalmayla sonuçlanan, caydırıcı olayların sunulması ya da bir olumlu pekiştiricinin ortadan kaldırılması.

Sönümlenme: Bir davranış için pekiştirmenin durması, eninde sonunda davranış sıklığının azalması ve davranışın olası ortadan kalkmasıyla sonuçlanan süreç.

üçüncü bir alternatif, yaşadıkları dehşeti ve şaşkınlıklarını sergilemek, Tung'a bir daha o sözcüğü söylememesi için bağırarak ve yemeğini bitirmesine izin vermeden onu yatağına göndermektir.

Bu olay gerçekten de meydana geldiğinde, ebeveynler üçüncü alternatifte betimlendiğı gibi tepki vermeyi seçti. Zavallı Tung sözcüğün gerçekten de ne

anlama geldiğini bilmiyordu. Tung, sözcüğü, o akşamüzeri oyun parkında duymuştu. O ebeveynlerinin tepkisinden ve gördüğü ilgiden şaşkına dönmüştü. Annesi bundan sonraki iki yıl boyunca, o söylenmemesi gereken sözcüğü neredeyse her yerde söylediğini bildirdi. Dişçiye, manava, polis memuruna ve hatta büyük annesine söyledi. Anne-

sinin söylediğine göre, bir süre sonra kendisi, böyle bir strateji işleyecek olsa, o sözcüğü söylememesi için Tung'a para vermeye bile istekli hale gelmişti.

Tung'un durumunda ebeveynlerinin ilgisi güçlü bir olumlu pekiştirici haline geldi. Belki de dursalar ve öğrenme kuramının ilkeleri bağlamında düşünseler durum üzerinde hemen denetim kazanabilir ve bir daha bu konuda kafa yormazlardı.

Olumlu Pekiştirmenin Kullanımı

Olumlu pekiştirme, davranışın sonucuyla yönetildiği temel fikri üzerine temellenir. Belirli bir davranışın sonucu olumlu ve çekiciyse, birey bu yönde davranmaya eğilimli olacaktır. Başka bir biçimde ifade edecek olursak davranışın sıklığı artacaktır.

Olumlu pekiştirme değerli bir davranışsal denetim aracı sağlar. Sayısız durumda olumlu davranışsal değişimleri elde etmek için uygun bir teknik olarak oluşturulmuştur (Degangi & Kendall, 2008; Kazdin, 2001, 2008a, 2008b; Sundel & Sundel, 2005). Olumlu pekiştirmenin kullanımı, terapiye karşı bir isteksizlikle sonuçlanacak, cezalandırmanın olumsuz etkilerinin, örneğin, terapistle ilişkilendirilmesi riskini azaltır. Olumlu pekiştirme bireylere, davranışlarını tam olarak nasıl geliştirmeleri gerektiğini de öğretebilir.

Olumlu pekiştirmenin birçok görünümü burada ele alınacaktır. Öncelikle pekiştirici türlerini inceleyeceğiz. Olumlu pekiştirme ve ödülün kullanımı arasındaki farklar açıklanacaktır. Son olarak olumlu pekiştirmenin etkisini azaltmak için bazı öneriler sunacağız.

Olumlu Pekiştirici Türleri

Pekiştiriciler birincil ve ikincil olmak üzere belli başlı iki kategoriye ayrılabilir.

Ebeveynler pekiştirme ve cezalandırma gibi tutumlarının çocuklarının davranışlarında doğrudan etkili olduğunu bilmelidirler.

bir. Birincil ya da koşulsuz pekiştiriciler başka pekiştiricilerle ilişkili olmaksızın kendinde ödüllendiricidir. İnsanların doğal olarak değerli bulduğu nesneleri ve etkinlikleri içerirler. Yiyecek, su, şeker ve seks birincil pekiştiricilerin örnekleridir. Bireyler, onların değerini öğrenmek zorunda kalmaksızın, doğal olarak onlara olumlu tepki verir.

Diğer yandan ikincil pekiştiriciler, diğer pekiştiricilerle ilişkili olarak öğrenilen değerlere sahiptir. Burada önemli olan nokta öğrenilmeleri gerektiğidir. Tek başlarına hiçbir içsel değerleri yoktur. Para belki de en kolay anlaşılabilir örneklerdir. Bin dolarlık banknot kendi başına, üzerine simgeler basılmış yüksek kaliteli küçük bir parça kâğıttan başka bir şey değildir. Bununla birlikte

o, değerli şeylerle ilişkilidir. O elmadan Şam fıstığına kadar gerçek nesneleri satın almak için kullanılabilir. Para diğer, somut birincil pekiştiricilerle ilişkili olduğu için değerlidir.

Birincil ve ikincil pekiştiriciler kavramları tedavi durumlarına kolayca uygulanabilir. Örneğin gelişimsel bozukluğu olan bir çocuk sözlü övgüyle ilk başta değer vermeyebilir. Sözlü övgülerle gerçek davranışlarını ilişkilendirmeyi öğrenmemiş olabilir. Bir sosyal hizmet uzmanı kendi kendini giydirme becerisiyle ilgili olarak çocukla çalışıyor olabilir. İlk başlarda “aferin” demek çocuk için bir şey ifade etmiyor olabilir. Bununla beraber “aferin” derken çocuğa bir parça çikolata vermek sözlü övgüye eninde sonunda bazı anlamlar verecektir. Çocuk sözlü övgüyü şekerin olumlu değeriyle ilişkilendirmeyi öğrenir. Eninde sonunda övgünün kendisi, şeker olmaksızın, çocuk için pekiştirici hale gelecektir. Bu teknik birincil pekiştirici, çikolata parçası ve bir ikincil pekiştiricinin sözlü övgünün eşleştirilmesini içerir. İkincil pekiştirici, şekerle ilk baştaki ilişkilendirilmesi aracılığıyla çocuk için değerli hale gelir.

İkincil Pekiştiriciler

Belli başlı dört ikincil pekiştiriciye burada değinilecektir: (1) maddi pekiştiriciler ve yiyecek olmayan tüketilebilirler, (2) etkinlikler, (3) toplumsal pekiştiriciler ve (4) jetonlar (Fischer & Gochros, 1975; Kazdin, 2001, 2008a, Spiegler & Guevremont, 2010).

Maddi Pekiştiriciler ve Yiyecek Olmayan Tüketilebilirler

Maddi pekiştiriciler özgül bir davranışı arttırmakta kullanılabilecek özgül cisimler ya da nesnelerdir. Sekiz yaşında-

ki Herbie odasını temizlemek için harçlık almaktadır. Herbie'nin temizleme davranışı, harçlık olarak güçlenmekte ya da pekiştirilmektedir. Para bir davranışı pekiştiren bir nesne (özgül, elle tutulur bir şey) olarak düşünülebilir. Herbie için elle tutulur pekiştiriciler olarak kullanılabilecek diğer nesnelere CD'ler ve oyuncaklar dahildir. Bu nesnelerin her biri değerlerini öğrenme aracılığıyla elde etmişlerdir. Bu nedenle, ikincil pekiştiriciler olarak değerlendirilebilirler.

Yiyeceğin, öğrenmenin işin içinde olmadığı, doğal olarak pekiştirici olan bir dizi diğer şeylerin yanı sıra birincil pekiştirici olduğu önceden saptanmıştı. Dahası insanlar yiyecek olmayan tüketilebilirler değeri vermeyi öğrenebilirler. Örneklere sigaralar, sakızlar ve çiğneme tütünü dahildir. Her ne kadar bunlar doğal olarak istenen şeyler değilse de bunlara yönelik olarak bir lezzet elde edilebilir. Maddi nesneler oldukları için ikincil pekiştiriciler kategorisine dahil edilmişlerdir.

Etkinlikler

Etkinlikler ikincil pekiştiricilerin ikinci kategorisini oluşturur. Etkinlikler değerleri öğrenilen hissedilebilir olaylardır. Çocuklar için olumlu bir biçimde pekiştiren etkinlikler kiralanan film-lerin izlenmesini, arkadaşlarla oyun oynamayı, gece geç yatmayı, kendisine kitap okunmasını, alışverişe ya da araba yarışı izlemeye gitmeyi içerir. Örneğin, 12 yaşındaki Gina geceleri ev ödevi yapmaktan nefret eder. Bununla beraber Cumartesi-leri sinemaya gitmeyi sever. Ebeveynleri haftada beş gece, gecede bir saatlik ev ödevini yapmasını Cumartesi-leri sinemaya gitmesi için para vererek olumlu bir biçimde pekiştirir. Sinemaya gitmek Gina'nın ödevlerini yapması için

olumlu pekiştirici olarak hizmet eden bir etkinliktir.

Premack (1965) insanların tercih edilen davranışlar hiyerarşisine sahip olduğunu kabul eder. Bir başka deyişle herhangi bir birey seçme şansı verildiğinde bir davranışı diğer davranışa tercih edecektir. Örneğin seçme şansı verildiğinde bir birey çamaşır yıkamak yerine bahçeye çiçek dikmeyi tercih edebilir. Premack İlkesi “düşük olasılıklı bir davranışın (daha az tercih edilen bir davranışın) sonucu olarak yüksek olasılıklı bir davranışta (tercih edilen bir davranış) bulunmanın fırsatı düşük olasılıklı bir davranışı arttıracak” belirtir ama tersi doğru değildir (Miltnerberger, 2008, s. 80). Bu nedenle daha tercih edilen etkinlikler daha az tercih edilen etkinlikleri pekiştirmek için kullanılabilir. Bahçede çalışmayı çamaşır yıkamaya tercih eden bir kişiyi göz önünde bulundurun. Çamaşırları yıkamayı bitirdikten sonra bahçede çiçek dikmesine izin vermek çamaşır yıkamakla bağlantılı davranışı pekiştirmeye hizmet edecektir. Sonrasında bahçede çiçek dikebileceğini bildiğinde, çamaşır yıkaması daha olası olacaktır.

Dahil olan kişi tarafından gerçekten de değer veriliyor ve eğlenceli bulunuyorsa, eğlenceli, heyecan verici etkinliklerin ikincil pekiştiriciler işlevi görebileceğini ortaya koyduk. Premack İlkesi, etkinliklerin ikincil pekiştirici olarak iş görebilmesi için özel ve aşırı değer verilen değil basitçe tercih edilen etkinlik olması gerektiğini ima eder. Las Vegas’ta bir hafta sonu seçeneği verilecek olsa bahçe işi aynı bireyin seçeceği şey olmayabilir. Bununla beraber çamaşıra karşı bahçeyi gene seçecektir. Bu nedenle bahçe çamaşır için ikincil pekiştirici olarak kullanılabilir. Aynı

düşünce çizgisini izleyerek Las Vegas’a bir gezi bahçe ya da çamaşır için ikincil pekiştirici olarak kullanılabilir. Burada ki gizli varsayım, her bireyin tercih edilen etkinliklerin farklı bir hiyerarşisine sahip olduğudur. Örneğin Nick kamp yolculuklarında en çok tercih edilenden en az tercih edilene doğru, bu sırayla şu özgül etkinlikleri tercih eder: Peterson’s 4-Wheel & Off-Road Dergisi’ni okumak; yemeği pişirmek; bulaşıkları yıkamak; bilim kurgu, özellikle uzay korku öykülerini okumak. Diğer yandan Karen bu sırayla şu özgül kamp etkinliklerini tercih eder: bilim kurgu, özellikle uzay korku öykülerini okumak; bulaşıkları yıkamak; yemeği pişirmek; Peterson’s 4-Wheel & Off-Road Dergisi’ni okumak (“Vinç Vıdani” başlıklı başmakale hiçbir şekilde onu heyecanlandırmamaktadır). Karen, için bilim kurgu okumak diğer etkinlikler için bir ikincil pekiştirici işlevi görebilir. Sonrasında bilim kurgu okuyabilirse onlardan herhangi birini yapması daha olasıdır. Bununla beraber Nick için bilim kurgu, diğer herhangi bir etkinlik için pekiştirici işlevi görmezken, Peterson’s 4-Wheel & Off-Road Dergisi görebilir.

Sosyal Pekiştiriciler

Maddi pekiştiriciler ve etkinlikler insanların değer vermeyi öğrendiği tek şeyler değildir. Toplumsal karşılıklı etkileşimin çeşitli yüzleri de değerli olarak görülebilir.

Sosyal pekiştiriciler bir başka kişi için ilgi ve endişeyi göstermek için kullanılan sözcükler ve jestleri içerir. Bu iki yoldan biriyle -ya sözlü ya da fiziksel olarak överek- iletilebilir. Sözlü övgüler, “iyi iş”, “bunu iyi başardı” ya da “bu korkunç!” gibi birinin davranışlarını onaylamadığını ya da takdir ettiğini

gösteren sözcükleri ya da ifadeleri içerir. Etkili sözlü övgü özgül davranış ya da etkinliğe yönelmiştir. Övgüyü alan kişi övgünün neyle ilgili olduğunun açıkça farkında olmalıdır.

Örneğin, 8 yaşındaki Linda annesinin meslekî bir toplantıya katılmak için şehir dışında olduğu iki gün boyunca kendisinden istenmesine gerek kalmaksızın bulaşıkları yıkadı. Annesi eve döndüğünde “yardım ettiğin ve bulaşıkları yıkadığın için çok teşekkürler. Senden istenmeden bunu yaptığını anlıyorum. Yardımını gerçekten de takdir ediyorum” der. Linda’nın annesi tam da Linda’nın yaptığı şeyin takdir edildiğini açıkça ortaya koydu.

Bu tür bir övgü ileride Linda’nın bulaşık yıkamasında davranış güçlendirme işlevi görüyorsa, olumlu pekiştiricidir. Bunun yerine Linda’nın annesi “sen çok iyi bir kızsın,” deseydi tam olarak neden iyi olduğu Linda için açık olmayabilirdi. Bu tür bir ifadeyle iletilen olumlu bir ilgi elbette kendinde geçerlidir. Bununla beraber Linda annesinin, annesi gittiğinde ağlamadığı için ya da uyku saatini sadece yarım saat geciktirdiği için iyi olduğunu kastettiğini anlayabilir. Linda annesi bulaşıkları yıkamasını takdir ettiğini anlayabilir ve bu nedenle de bir daha kendisine söylenmeden böyle yapmayabilir.

Sosyal pekiştirmenin ikinci türü fiziksel övgüdür. Fiziksel övgü takdir ya da övgüyü fiziksel jestlerle ya da beden duruşuyla iletmeyi içerir. Bu basitçe bir gülümsemeyi ya da bir baş hareketiyle selamlamayı içerir. Kucaklamak, alkışlamak ya da göz kırpmak bir övgüye işaret edebilir.

Örneğin bir gülümsemenin nasıl önem kazandığını düşünün. Bir bebek annesinin gülümsemesine ilk başta değer vermeyebilir. Bununla beraber be-

bek kısa sürede gülümsemeyi, rahatlık, sıcaklık ve yiyeceklerle ilişkilendirmeyi öğrenecektir. Bu bir ikincil pekiştiricidir. Bebek değer vermeyi öğrenir. Gülümsemeye sadece kendi değeri için değil bebek değerli şeylerle onu ilişkilendirmeyi öğrendiği için, değer verilir. Toplumsal pekiştirmenin etkileri, kreş oyununda bir rol elde eden, 5 yaşındaki Beverly tarafından sergilenir. Onun rolü sahne boyunca paytak paytak ileri geri yürüyen bir ördeği oynamaktı. Beverly rolü hakkında aşırı derecede sinirliydi çünkü kendisi istisnâ bir biçimde utanç bir çocuktur. Rolünü canlandırmak için yeni bir sarı elbiseye ve kırmızı botlara sahip olmuştur.

Oyundan günler önce paytak paytak yürüme pratiğini yapıyordu. Nihayet kritik gece geldi. Neredeyse paytak paytak yürüme taklidini yapma ve sahneye çıkma cesaretini gösterme zamanı gelmişti. Son dakikada neredeyse vaz geçiyordu ve ağlamaya başladı. Bununla beraber seyircilere baktı ve doğrudan ona bakan ikinci sıradaki ebeveynlerini gördü. Her ikisi de gururla gülümsüyor ve başlarıyla onaylıyorlardı. Bu tür bir cesaretlendirmeye, hiç kimsenin yapmadığı bir biçimde, sahne boyunca paytak paytak yürüdü. Ebeveynlerinin açık onayı ve cesaretlendirmesi onun rol yapmasını ve paytak paytak yürüme davranışını olumlu bir biçimde pekiştirdi. Bu deneyimden sonra izleyici önünde performans gerektiren etkinliklerde yer almaya gönüllü olması daha olasıdır.

Jetonlar

Jetonlar ikincil pekiştiricilerin dördüncü kategorisini oluşturur. Jeton pekiştiriciler, bireyin, istediği diğer metalarla değiş tokuş edebileceği belirli bir değer birimini yansıtan tasarlanmış simgesel

nesnelerdir. Jetonlara poker fişleri, keyfi madenî paralar, fişler ya da altın yıldızlar dâhil olabilir. Kendinde ve kendi için onlar hiçbir anlama gelmezler. Bununla birlikte, değerli olan herhangi bir şeyle ilişkilendirilebilir ve eninde sonunda o nesneyle ya da etkinlikle değiş tokuş edilebilir. Jetonların pratik bir uygulaması çocuk yönetiminde jeton ekonomisinin uygulanmasıdır. Örneğin yeni bir bisiklet belirli bir çocuk için güçlü olumlu bir pekiştirici olarak hizmet edebilir. Bununla beraber çocuk odasını temizlediği her seferinde ona bir bisiklet vermek saçmadır. Bunun yerine çocuğun jetonlar kazanabileceği bir sistem tasarlanabilir. Çocuğa belirli sayıda jeton kazandığında, bu jetonları yeni bir bisikletle değiştirebileceği söylenebilir. Jetonlar ikincil pekiştirici haline gelir. Gerçek bir değere sahip olan yeni bir bisiklet için çok sayıda jeton kullanılabilir.

Pekiştiricilere Karşı Ödüller

Pekiştiriciler ve ödüller arasında bir ayırım yapılmalıdır. Ödülün olumlu bir pekiştirici olması zorunlu değildir. Ödül bir hizmet ya da belirli bir başarı karşılığında verilen herhangi bir şeydir. Belirli bir davranışın sıklığını arttırılabileceği gibi arttırmayabilir de. Bir asker savaşın sonunda 27 düşman uçağı düşürdüğü için onur madalyası alabilir. Bu bir ödüdür. Ama bu ödül bireyin sivil yaşamda uçak düşürme sıklığını arttırmaz.

Pekiştiriciler tanımı gereği bir davranışın sıklığını arttırır. Bir sınavdan A notunu almak, belirli bir öğrencinin sınavlara hazırlık için çalışma sıklığını arttırmaya hizmet ediyorsa, çalışma davranışı için olumlu bir pekiştirici olur. Bununla beraber öğrenci, aldığı notlara fazla önem vermeyebilir. A almak çalışma davranışını arttırmak ya da

sürdürmek amacıyla güdüleyici olarak işlev görmeyebilir. Öğrenci çalışmaktan sıkılır ve sonraki iki sınavda C ve D notlarını alır. Bu durumda A notu sınav başarısının bir ödülü olarak görülebilir. Bununla beraber sınav notu, çalışma sıklığını ne arttıran ne de sürdüren olumlu bir pekiştirici değildir.

Tanımı gereği herhangi bir şey, bir davranışı arttırıyorsa, pekiştirici olarak hizmet eder.

Olumlu bir pekiştiricinin etkili olabilmesi için birey tarafından değer veriliyor olması gerekir. Tüm nesneler, etkinlikler ve toplumsal karşılıklı etkileşimler tüm insanlar için pekiştirici değildir. Disney World'deki eğlence treni, Disney World'ü ziyaret etmek isteyen bir üçüncü sınıf öğrencisi için olumlu bir biçimde pekiştirici olabilir. Bununla beraber, bu gezi, eğlence treninin hasta ettiği üçüncü sınıf öğrencisinin babası için pek de pekiştirici olmayabilir.

Olumlu Pekiştirmeler Kullanmak için Öneriler

Olumlu kullanımı zenginleştirecek dört öneri, niteliği, yakınlığı, olumlu pekiştirmenin sıklığı ve davranışı şekillendirmek için pekiştirmenin küçük adımlarının kullanımını içerir.

Olumlu Pekiştirmenin Niteliği

Bir şeyin pekiştirme olarak değerlendirilebilmesi için bir nesnenin ya da olayın bazı davranışların sıklığını gerçekten de arttırıyor olması gerekir. Şimdiye kadar bir kişi için pekiştirici olanın bir başkası için olmadığını ortaya koyduk. Daha anlaşılması zor olan sorun herhangi bir belirli pekiştiricinin pekiştirme değerlerinin çeşitlilik gösteren derecelerini kapsar. Belirli bir olumlu pekiştirici, bir formday-

ken diğer formlarına göre daha pekiştirici olabilir. İç lastik fabrikasında yarı zamanlı kapıcı olarak çalışan lise son sınıf öğrencisi bir örnek sağlar. Genç adam, Jorge, bir arabanın peşin ödemesini karşılamak için çalışmaktadır. Bir arabaya sahip olmak fikri, onun için çok pekiştiricidir. Bir arabaya sahip olmanın muazzam maliyeti nedeniyle Jorge, makul olarak gücünün yeteceği herhangi bir şeyle yetinmeye karar verdi. Ancak 2005 model siyah yarış şeritleriyle, domates kırmızısı bir Mustang bulduğunda çalışma davranışı keskin bir biçimde arttı. Çalışma saatlerini ikiye katlayıp katlayamayacağını sordu. Jorge'ye göre, eski, çarpılmış bir kamyonete göre Mustang daha güçlü bir olumlu pekiştirici olarak hizmet etti.

Olumlu Pekiştirmenin Yakınlığı

Olumlu pekiştirme, davranıştan hemen ya da kısa bir süre sonra uygulanırsa, davranış üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olur (Miltenberger, 2008; Spiegler & Guevremont, 2010; Sundel & Sundel, 2005). Davranış ve olumlu pekiştirmenin zaman içinde birbirlerine yakın zamanda meydana geliyor olması önemlidir. Olumlu pekiştirme çok fazla ertelenirse etkisini yitirir. Örneğin bir sabah 5 yaşındaki çocuk kendisine söylenmeksizin dişlerini fırçalar. Bu davranışından dolayı fırçalamayı bitirdikten hemen sonra ya da hatta fırçalarken onu övmek, yatağa girdikten sonra övülmesine göre, kendi başına dişlerini fırçalayıp fırçalamaması üzerinde çok daha fazla etkiye sahip olacaktır. Uyku zamanı geldiğinde, övgüyle fırçalama davranışı arasında ilişki kurması çok daha zor hale gelir.

Olumlu Pekiştirme Sıklığı

Belirli bir davranışı arttırmanın en etkili yolu meydana geldiği her seferinde onu

pekiştirmektir. Bu sürekli pekiştirme olarak adlandırılır. Örneğin, 12 yaşındaki Kaitlyn'in her akşam matematik ödevini yapması istenmektedir. Kaitlyn'in öğretmeni her sabah ödevleri toplar ve Kaitlyn'e bunları yaptığı için ders kredisi verirse Kaitlyn'in her akşam ödevini tamamlaması olasıdır. Bununla beraber Kaitlyn'in öğretmeni sadece Perşembe gecesinin ödevini toplarsa Kaitlyn'in her gece ödev yapması daha az olasıdır.

Sürekli pekiştirmenin en etkili olduğu alan belirli bir davranışı oluşturmaktır. Bununla beraber, olumlu pekiştirme herhangi bir nedenden dolayı durursa davranış hızla söner. Örneğin, Kaitlyn'in öğretmeni iki ay boyunca ödevleri her sabah toplar. Aniden öğretmen ödevleri toplamanın artık gerekli olmadığına karar verir. Sonuç olarak Kaitlyn artık ders kredisi almazsa, ödevlerini yapmayı bırakması oldukça güçlü bir olasılıktır. Sürekli pekiştirmeye alternatif aralıklı pekiştirmedir. Bu durumda davranış gerçekleştiği her seferinde pekiştirilmez ama zaman zaman pekiştirilir. Gerçek dünyada olumlu pekiştirmeyi yönetmek güçtür. Kişinin davranışını gözlemlemek için günün her dakikası onunla birlikte olmak güçtür. Zaman zaman aralıklı pekiştirme uygulanabilir bir alternatiftir.

Aralıklı pekiştirme ilk başta bir davranışı oluşturmada güçlü değildir. Davranışı oluşturmak zaman alabilir ve davranış sürekli pekiştirme koşullarında olduğu gibi düzenli olarak meydana gelmeyebilir. Örneğin Kaitlyn, ertesi gün ödevlerin toplanmaması olasılığından dolayı, her gece ödevini yapmayabilir. Bununla beraber, aralıklı pekiştirme sönmeye daha az tabidir. Yani Kaitlyn'in öğretmenin sadece zaman zaman ödevleri topladığını varsayalım.

Aniden ödevleri artık toplamaz olur. Kaitlyn'in, sürekli pekiştirmeye göre, önceden belirlenmiş aralıklı pekiştirmeden sonra, ödevlerini yapmaya devam etmesi daha olasıdır. Aralıklı pekiştirmeye alıştıktan sonra, Kaitlyn'in, yeniden toplanabileceği olasılığı nedeniyle, ödevlerini yapmaya devam etmesi daha olasıdır. Ödevlerin toplanması sürekli olarak toplandıktan sonra aniden durursa, Kaitlyn öğretmenin artık ödevleri toplamak istemeyeceğini düşünebilir. Sonuç olarak Kaitlyn, ödev yapmayı muhtemelen bırakacaktır.

Aralıklı pekiştirmenin her türü, hangi sıklıkta ve hangi düzende (örneğin, her seferinde ya da rastlantısal olarak) pekiştirmenin yönetilmesi gerektiğine ilişkin farklı bir yöntem belirler. Bu çeşitli yöntemler pekiştirme çizelgeleri olarak sınıflandırılır.

Davranışı Şekillendirmek

Zaman zaman olumlu olarak pekiştirildiği varsayılan davranış hiçbir zaman meydana gelmeyebilir. Orada olmayan bir davranışı pekiştirmek olanaksızdır. Bu tür durumlarda biçimlendirme olarak adlandırılan bir teknik kullanılabilir. Biçimlendirme, ardıl yakınsamaların pekiştirilmesine işaret eder -nihaî olarak istenilen davranışa doğru küçük ilerleme adımlarıdır.

Örneğin, 7 yaşındaki Ralph, sudan korkmaktadır. Annesi onun yüzme öğrenmesinin değerli olacağını düşünmektedir. Bununla beraber, yüzme davranışı pekiştirilemez çünkü Ralph yüzme havuzuna girmeyi bile reddetmektedir. Bu durumda özgül davranışı daha küçük daha yönetilebilir davranış parçalarına bölmek yararlı olabilir: sahile gitmek ve sudan uzakta oynamak, sudan birkaç metre ötede oynamak, su-

dan birkaç santimetre ötede otururken oynamak, bel hizasına dek suya girmek, kollarını suda oynatmak, kafayı suya sokup çıkarmak ve son olarak kulaç atma pratikleri yapmaya başlamak... Her adımda Ralph, övgü, ilgi ya da o adımda yer alan bir oyuncakla, olumlu olarak pekiştirilebilir. Eninde sonunda davranışı, yüzmeye benzer bir davranışta bulunabilecek biçimde şekillenebilir. Bundan sonra, özgül yüzme teknikleri başlatılabilir ve pekiştirilebilir.

Cezalandırmanın Kullanımı

Cezalandırma, çocukların davranışını denetim altına almak için ilk alternatif olarak, sık sık ve çoğu zaman da istemeksizin seçilir. Cezalandırma disiplin adına sık sık kullanılır. Cezalandırma ya caydırıcı sonuçların kullanımını ya da olumlu pekiştiricilerin ortadan kaldırılmasını içerir. Her iki durumda da sonuç bir davranış sıklığındaki düşüştür.

Potansiyel Olumsuz Sonuçlar

Davranış yönetiminde cezalandırmayı bir araç olarak kullanmadan önce potansiyel olumsuz sonuçları düşünmek önemlidir. Burada beşi belirtilecektir (Kazdin, 2001, 2008a; Miltenberger, 2008; Sundel & Sundel, 2005).

Birincisi, cezalandırma, olumsuz duygusal tepkileri açığa çıkarma eğilimindedir. Çocuk öğrenme durumunu sevmemeye başlayabilir.

Örneğin çocuk bir kompozisyonda bazı sözcükleri yanlış yazdığı için cezalandırılırsa çocuk bir daha yazmak istemeyebilir. Çocuğun cezalandırmayı yöneten kişiye karşı olumsuz tepkileri de olabilir.

Örneğin, genç bir kadın, ortaokulda ki etüt odasından sonraki sınıfına doğru kalabalık koridorlardan geçerek yürü-

mektedir. Aksi kişilikli futbol antrenörü omuzlarından onu yakalar ve "bir hanımefendi gibi davran!" diye bağırır. Kadın öğrenci onun ne kastettiğini bilmemektedir. Bununla beraber o andan sonra hem kalabalık koridorlardan hem de antrenörlerden yapabildiğince kaçınacaktır. O erkeklere karşı yoğun bir nefret geliştirecektir.

Bu örnek cezalandırmanın ikinci olası yan etkisini sergiler: ya cezalandıran kişiden ya da cezalandırma durumundan kaçınma. Bedensel cezalandırmanın serbestçe ve düzenli olarak kullanıldığı evlerde, çocuklar evden uzak durmaya olabildiğince çalışabilir. Yalan söylemek cezalandırıcı durumdan kaçınmak için bir başka etkili araç sağlar. (Çocuklar zaman zaman yalan söylemeyi öğrenir çünkü ebeveynler dürüstlüğü bedelini çok yüksek belirler.) Cezalandırmanın üçüncü olası olumsuz etkisini çocuklara saldırganlığı öğretebilmesidir. Bunu bir başka şekilde söyleyecek olursak cezalandıran fail saldırgan davranışın modeli olur. Çocuklar asabiyetle ya da onların yoluna çıkmamayla baş etmenin yolunun, vurmak ya da çılgık atmak olduğunu öğrenebilir. Bu akranlarıyla, kardeşleriyle ya da yetişkinlerle karşılıklı etkileşimlerine taşınabilir. Buna bir örnek aşırı duygusal ve davranışsal sorunları olan olarak etiketlenen bir ergendir. O küçük bir çocukken, evde sık sık bedensel cezalandırma kullanılmıştı. On altı yaşına ve 186 santimetre yüksekliğine eriştiğinde evde farklı bir sorun görünür hale geldi. Oğlan anlaşılmadıkları her seferinde annesine fiziksel olarak saldırmaya başladı. Saldırgan olmayı öğrenmişti.

Cezalandırmayı, özellikle bedensel cezalandırmayı, kullanmanın dördüncü olası sorunu çocuklara bedensel olarak zarar verme olasılığıdır. Bir ebeveyn

denetimi kaybedebilir ya da gerçek gücünün farkında olmayabilir. İlk anda bir kasıt olmaksızın bedensel yaralanmalar ortaya çıkabilir. Son olarak cezalandırmanın kullanımını sorgulamak için beşinci bir neden daha vardır. Cezalandırma insanlara ne yapmamaları gerektiğini öğretir ama ne yapmaları gerektiğine dair bir şey ima etmez. Edna Halayı ziyaret ederken, sakın olmadığı için bir çocuğu azarlamak, Edna Halaya daha uygun bir biçimde davranabileceğini öğrenmesine yardım etmez. Özet olarak bu düşüncelerin beşi de cezalandırmanın sonuçlarının denetimini yitirmeyi kapsar. Cezalandırmanın sonucu öngörülemez ve bu nedenle de aşırı dikkatle kullanılması gerekir.

Cezalandırmanın Doğası

Cezalandırmanın birçok niteliği bulunmaktadır (Kazdin, 2001, 2008a, 2008b; Miltenberger, 2008). Birincisi, genellikle cezalandırmanın gerçekleşmesinden kısa bir süre sonra, bir davranışın sıklığında görece olarak bir azalma meydana gelir. Varsayılan cezalandırma başladıktan neredeyse hemen sonra davranışta azalma olmuyorsa, olasılıkla hiçbir zaman azalma olmayacaktır. Bu nedenle cezalandırma, hemen sonra işe yaramıyorsa cezalandırmaya devam etmek akılcı olmayacaktır.

Örneğin, 1 yaşındaki Tyrone elektrik prizini keşfettiğinde annesinin mutfağının zemininde mutlulukla emekliyordu. O sırada göz ucuyla onu izlemeye devam eden annesi, ona doğru koştu, eline vurdu ve sesini yükselterek "Hayır!" dedi. Tyrone ona baktı ve hemen ilgisini yeniden prize yöneltti. Bu dört kez tekrarlandıktan sonra annesi ona daha da sert vurdu. O zaman Tyrone ağlamaya başladı ve annesi onu başka

bir odaya götürdü. Bu olayda azarlamak ve vurmak etkili değildi. Bunun yerine annesinin ilgisi, Tyrone'un prize oynamasını olumlu olarak pekiştirdi. Azarlamak ve vurmak birçok denemeden sonra bile etkili olmadığında hiçbir zaman işlememesi olasıdır. Tyrone'un dikkatini sakince başka yöne yöneltmek Tyrone'un davranışını denetlemek için daha etkili bir yaklaşım olabilir. Cezalandırmanın bir başka niteliği etkisi her ne kadar çoğu zaman anında ise de sık sık çok uzun sürmemektedir. Cezalandırılmadan görece kısa bir süre sonra, kişi eski davranışına çoğu zaman geri döner. Örneğin, bir sürücü 90 kilometrelik hız sınırının olduğu bir yolda 140 kilometreyle gittiği için ceza alabilir. Bir süre hız sınırının içinde kalacak şekilde araç kullanmaya önem verebilir. Bununla beraber, kısa sürede yavaş araç kullanmanın aşırı kısıtlayıcı ve zaman alıcı olduğuna karar verir. Hızı 140-150 kilometrelik eski düzeyine doğru aşama aşama yükselir.

Cezalandırmanın üçüncü bir niteliği, onun etkisinin sık sık cezalandırmanın meydana geldiği koşullarla sınırlı olmasıdır. Bir başka deyişle cezalandırma, sadece meydana geldiği özgül durumda ya da cezalandırmayı yöneten belirli kişiyle işleme eğilimindedir. Örneğin, 7 yaşındaki Trudy, önünden geçen insanlara tükürmeyi sevmektedir. Annesi bu davranışı gördüğünde ona tokat atmaktadır. Bu nedenle Trudy hiçbir zaman annesinin önünde tükürmez. Bununla beraber, annesi evin içindeyse ya da manavdaysa ya da Trudy, bebek bakıcısıyla birlikteyse gelip geçenlere tükürmeye devam eder. Bebek bakıcısı iki kez onu tokatlamasına rağmen Trudy'nin davranışı değişmedi. Tokat sadece annesi oradayken ve sadece annesi tarafından uygulandığında cezalandırma işlevi gördü.

Cezalandırmanın Etkiliği

Miltenberger'e göre (2008) "hükümetler, polis, kiliseler ya da ebeveynler gibi otorite figürleri tarafından uygunsuz davranışı yasaklamak için –yani, insanların yasaları ya da kuralları ihlal etmesinin önüne geçmek- cezalandırma dayatılır. Cezalandırma cezaevinde geçirilen süreyi, para cezalarını, cehennem gitme tehditlerini, şaplak ya da azarlamayı içerebilir. Bununla beraber, cezalandırmanın gündelik anlamı, davranış düzeltiminde kullanılan teknik anlamından oldukça farklıdır" (s. 122). Sundel ve Sundel (2005) şu şekilde açıklar:

Cezalandırmanın dezavantajına ve etkililiğini garanti altına almak için zorlu gereksinimlere rağmen cezalandırma denetim tekniği olarak hâlâ yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun bir nedeni cezalandırmanın istenmeyen davranışı bastırmak için genellikle hemen iş görmesidir. Bundan dolayı kısa süreli sonuçlar, cezalandırmayı yöneten kişi için pekiştiricidir. Örneğin, Mel, sebzelerini yeme konusunda şikâyet ettiğinde, kızı Terri'ye tokat attı. Terri şikâyet etmeyi kesti; bu nedenle babası tokatlamak konusunda pekiştirildi (s. 133)

Bu gündelik senaryo, cezalandırmanın hemen meydana gelen ve kısa dönemli etkisi üzerine odaklanmaktadır, uzun dönemli ya da hedeflenen davranışın aniden durmasının diğer sonuçlarına değil. Kazdin (2008a) cezalandırmanın davranış düzeltiminde bir araç olarak kullanımını ele alır:

Caydırıcı olayların kullanımına ilişkin, meslek içinde yaygın bir tartışma bulunmaktadır (...) Tartışmaların birçoğu, kendini yaralamalar (örneğin, kafayı duvara vurma, yüz tokatlama) ve saldırgan davranışlar (örneğin, kavga etmek) üzerine odaklanmıştır. Tehlikeli davranışlar hemen gösterilecek olan ilgiye izin verir ve olanaklıysa

tamamen ortadan kaldırılmayı gerektirir. Davranış düzeltiminin gelişiminin başlangıcında, (kısa, hafif ve birkaç kez uygulanan) elektrik şoku kullanıldı ve kendini yaralama davranışının ortadan kaldırılmasında etkili olduğunu kanıtladı. Bu önemliydi çünkü bir dizi durumda davranış uzun ömürlüydü ve diğer tedavilere yanıt vermedi. Geçen birçok yıl boyunca, tehlikeli davranışların azaltılması ve ortadan kaldırılmasında kullanılabilecek alternatif yöntemlerde önemli ilerlemeler kaydedildi. (s. 415)

Özet olarak cezalandırma, diğer yaklaşımların başarısız olduğu aşırı kendine zarar veren ya da saldırgan davranışların gemlenmesinde kullanıldığında etkili olabilir.

Sorunlu davranışın dinamiği, cezalandırmanın uygunluğu ve olası etkililiğini belirlemek için dikkatle değerlendirilmelidir. Kullanılacak cezalandırma yönteminin belirlenmesi üzerinde dikkatle düşünülmelidir. Etkili olabilmesi için olabildiğince şiddeti en az olanı tercih edilmelidir. Davranışsal programı deneyimleyen kişinin iyi-oluşu daima en önemli olan olmalıdır. Son olarak cezalandırmanın daha önce belirtilen potansiyel yan etkileri ihtiyatlı bir biçimde göz önünde bulundurulmalıdır.

Cezalandırmanın Kullanımı için Öneriler

Cezalandırmanın kullanımı için karar verildiğinde, etkililiğini azamileştirmek için üç öneriyi izleyin (Kazdin, 2001, 2008a; Miltenberger, 2008; Spiegler & Guevremont, 2010; Sundel & Sundel, 2005). İlk olarak müdahale erkenden meydana gelmelidir; yani cezalandırma, cezalandırılacak davranışın meydana gelmesinden olabildiğince kısa süre sonra uygulanmalıdır.

Örneğin, 10 yaşındaki Santiago, son altı aydır CD'ler çalmaktaydı. Bir öğleden sonra bir alışveriş merkezinden Bir CD yürütmeye karar verdi. Her ne kadar otoparka kadar gidebildiyse de, arkadaşı Maynard o kadar şanslı değildi. İri bir erkek görevli, bir CD'yi tişörtünün altına gizlemeye çalışırken Maynard'ın bileğini yakaladı. Santiago, arkadaşının yakalanmış olmasından dolayı kötü hissetse de kendisi yakalanmadığı için de rahatlamıştı.

İki hafta sonra Santiago'nun babası polisten bir telefon aldı. Görünüşe göre baskı ve daha az cezalandırılma vaa-diyle Maynard yumuşamış ve polise Santiago'nun adını vermişti. Santiago gelecek ay evden çıkmamakla cezalandırıldı. Evden çıkma cezası hafta sonları dahil her akşam saat 20:00'de rapor vermeyi de içeriyordu. Her ne kadar Santiago durumundan dolayı belirli bir biçimde mutluysa da CD çalmaktan çok yakalanmış olmaktan dolayı mutsuzdu. Cezalandırılmasını "yakalanma" anlamına gelecek şekilde yorumladı. Cezalandırmanın CD çalma davranışı üzerinde hiçbir etkisi olmadı. CD çalmaya devam etti ama bunu istisnâ bir dikkatle yaptı. Bu durumda cezalandırmanın, davranış meydana geldikten kısa süre sonra gerçekleştirildiği için, çok az bir etkisi oldu.

Cezalandırmanın kullanımı için ikinci bir öneri, davranış meydana geldiği her seferinde cezalandırma sonuçlarını uygulayın. Santiago'nun durumunda o sadece bir kere cezalandırıldı. Diğer birçok seferinde davranış çalma davranışı istediği CD'leri elde etme ve tadını çıkarma sonucuyla olumlu olarak pekiştirildi. Bir davranış meydana geldiği her seferinde cezalandırmak, belirli davranışın sonucunun çekici olmadığı düşüncesini güçlendirmeye yardım eder.

Cezalandırmanın kullanımına ilişkin üçüncü öneri en önemlisidir. Cezalandırmanın kullanımıyla eşzamanlı olarak, diğer daha uygun davranışları pekiştirmek için tamamlayıcı bir program kullanılmalıdır. Cezalandırmanın, bir bireyin daha uygun davranışları eşzamanlı olarak benimsemesi için pekiştirildiğinde daha etkili olduğu saptandı. Örneğin, derin bilişsel özürleri olan bir çocuk için terapötik hedef emeklemek yerine yürümesiydi (O'Brien, Azrin, & Bugle, 1974). Emeklemenin cezası hareket etmesini beş saniye engellemektir. Bununla beraber, bu gerçekten de cezalandırma olarak işlevini görmedi çocuğun emekleme davranışı azalmadı. Ne de onun yürüme davranışı arttı. Sonunda yeni bir yaklaşım denendi. Çocuk emeklediği için hareketsizleştirilirken bedenini oynatması için teşvik edildi ya da olumlu olarak pekiştirildi. Bu yürümesi için yardım etmeyi de içeriyordu. Sonuç olarak yürüme davranışı arttı ve emekleme davranışı azaldı. Bu vakada cezalandırma, çocuk eşzamanlı olarak daha uygun bir davranış için pekiştirildiğinde, daha etkili oldu. Cezalandırmanın olumsuz yan etkilerinin, cezalandırılan kişiye karşı kin, saldırgan davranış ve cezalandırıcı durumdan kaçınma, alternatif davranışlar için pekiştirme kullanıldığında o ölçüde fazla olmadığı saptandı (Carey & Bucher, 1986).

Dahası, Patterson (1975) cezalandırmanın kullanımı için dördüncü bir öneride bulunur: Cezalandırırken sakın olun. Belirli bir davranışa aşırı ilgi yöneltilmesi, cezalandırmadan çok davranış için olumlu bir pekiştirici olarak hizmet edebilir.

Örneğin, 18 aylık Petey kahve masasında bir kibrit kutusu keşfetti. Hemen oturup onlarla oynamaya başladı. An-

nesi gördü, ona doğru koştu ve ona bir tokat attı. Ayrıca kibritleri de alıp götürdü. Çünkü Petey'in ebeveynlerinin her ikisi de sigara içiyordu Petey'in evin başka yerlerinde de kibrit kutuları bulması fazlasıyla olasıydı. Gerçekten de sonraki gün bir tane daha buldu. Annesi benzer bir biçimde tepki verdi. Petey kibritlerle oynayarak annesinden ilgi görebileceğini öğrendi. Sonuç olarak kibritleri bulmayı ve onlarla oynamayı sevdi. Her ne kadar annesinin ilgisi olumsuz olsa da olumlu pekiştirme olarak iş görecektir kadar da güçlüydü. Petey bulduğu her fırsatta kibritlerle oynamaya devam etti.

Etik Soru 4.2

Çocukları cezalandırmak hakkındaki düşünceleriniz nedir? Bir çocuk olarak cezalandırmayla ilgili deneyiminiz nedir? Cezalandırma kullanıldıysa ne şekilde cezalandırıldınız? Cezalandırma işe yaradı mı yaramadı mı? Neden?

Ek Sorunlar

Olumlu pekiştirmeye ve cezalandırma odaklamaya ek olarak, üç ek sorun daha burada ilgi görmeyi hak ediyor. Bunlar uygulamada karşılaşılan yaygın unsurlardır. Bu ek sorunlara kazara öğrenme davranışsal olarak özgül terminolojinin kullanımı ve ebeveynsel ilginin önemi dahildir.

Kazara Öğrenme

Tartışma, bu noktaya kadar, tasarlanmış davranışsal değişimin önemini vurguladı. Bununla beraber, pekiştirme ve cezalandırma, bilinçli tasarım olmaksızın davranış birçok kez etkiler. Davranış kasıt olmaksızın da arttırılabilir ya da azaltılabilir. Davranışın dinamiklerini

anlamaya çalışırken, kazara öğrenmenin meydana geldiğini anlamak önemlidir. Olumsuz ilgi göstermek, sık sık kazara öğrenmeyi sağlamanın etkili araçlarından biridir.

Bağırma biçiminde bile olsa, ilgi, olumlu pekiştirme olarak işlev görebilir. Olumsuz olması gerekirken bile, toplumsal pekiştirme değeri, davranışı zayıflatmak yerine güçlendirecek kadar, yüksek olabilir. Örneğin, Ethan'ın annesi papatyalarını kopardığı için ona bağırır, ardından da Ethan papatyaları koparmasının annesini bağırtacağını öğrenebilir. Ethan papatyaları koparmaya ve annesi de ona bağırmaya devam ederse, bağırma papatya koparma davranışını pekiştirmeye hizmet eder. Aydınlatıcı Bilgi 4.2 kazara öğrenmenin bir başka örneğini sunar.

Davranışsal Olarak Özgül Terminoloji

Öğrenme kuramı bağlamında davranış kavramsallaştırmanın önemli bir avantajı özgüllük üzerine yapılan vurgudur. Davranış açıkça ve özlü bir biçimde tanımlanmalıdır. Davranışın açık bir tanımı, bir çocuğun davranışsal idaresine dâhil olan herkesin, sorunlu davranışlar dahil hangi davranıştan söz edildiğini anlamasına izin verir.

Örneğin, 9 yaşındaki Jessica, öğretmenleri tarafından fazla pasif olarak betimlenir. "Fazla pasif" in ne anlama geldiğini bilmek güçtür. Pasif sözcüğü görece soyuttur. Pasif Jessica imajı çok belirsizdir. Bununla beraber, Jessica'nın pasifizmi, öğrenme kuramı kavramsallaştırmasında olacağı gibi, davranışları bağlamında tanımlandıysa, Jessica'nın imajı çok farklı hale gelir. Jessica'nın pasifizmi davranışsal olarak şu şekilde betimlenebilir:

Jessica okuldaki dersler ve teneffüsler boyunca kendi başına sessizce oturur. Teneffüsler boyunca, diğer çocuklardan uzak olan oyun parkının uzak ucuna yürüyerek, akranlarıyla sosyal temastan kaçınır. Sınıfta gönüllü olmamaktadır. Soru sorulduğunda sanki cevabı bilmiyormuş gibi sadece omuzlarını silkmektedir. Ardından göz temasından kaçınmakta ve yere bakmaktadır. Öğlen yemeği, teneffüs ya da okula geri dönmek için sürekli olarak sıranın sonuna geçmektedir. Diğer çocuklar yoldan çekilmesi için onu ittiklerinde bir şey söylemeksizin itilme-yeye izin vermektedir.

Öğrenme kuramı herhangi bir belirli davranış kavramsallaştırmak için, açık davranışsal betimlemeleri zorunlu kılar. Öncüller, davranışın kendisi ve davranışın sonuçları, davranışta değişiklik yapılabilmesi için açıkça tanımlanmalıdır. Jessica'nın davranışsal betimlenmesi, Jessica'yı sadece "fazla pasif" olarak etiketlemekten daha açık bir resim sağlar.

Gelişmeyi Ölçmek

Özgül bir biçimde betimlendiğinde davranışın gözlemlenmesi daha kolay hale gelir. Sonuç olarak davranıştaki gelişme daha açık bir biçimde ayırt edilebilir hale gelir. Örneğin, Jessica'nın daha az pasif hale gelirse bunu belirlemek daha güç olabilir. Bununla beraber sınıfta bir soruyu yanıtlamak için Jessica iddialı bir biçimde elini kaldırma sayısını belirlemek daha kolaydır.

Davranışlar, gelişme kaydettiye, ölçmek için gözlemlenebilir olmalıdır. Bir başka deyişle davranış meydana geldiğinde ve gelmediğinde aşikar olmalıdır. Jessica'nın durumunda sınıfta el kaldırma sıklığı pasifizmi içeren bir davranış olarak hedeflenmiştir. Jessica soruları yanıtlamak için hiçbir zaman elini kaldırmazsa pasif olarak ele alınacaktır. Di-

AYDINLATICI BİLGİ 4.2

Kazara Öğrenme

Tommy tek çocuktur. 30'larının sonlarında olan ebeveynleri uzun yıllar boyunca çocuk sahibi olmak için, başarısızlıkla sonuçlanan, çabalar sarf etmişti. Tommy doğduğunda onlar aşırı mutlu oldu. Her iki ebeveyni de Tommy'nin yaptığı her şeyin "çok sevimli" olduğunu düşündü. Bir seferinde Tommy 3 yaşındayken, akşam yemeğine gelen konuklara yaklaştı ve onlardan para istedi. O paranın dondurmaya ve diğer iyi şeyleri satın alabileceğini öğrenmişti. İki şey oldu. İlk ebeveynleri bunun sevimli olduğu düşündü ve güldüler. Ardından uygun bir biçimde, para istemenin iyi bir şey olmadığını ona anlattılar. Ama bu süre boyunca mutlu, gülümseyen yüzlerini korumuşlardı. Bu şekilde Tommy, dilenme davranışına, övgü ve ilgi biçiminde güçlü bir toplumsal pekiştirme aldı. İkinci Tommy, daha sonra kahve çikolatalı dondurmaya harcayacağı, iki dolar aldı. Konuklar Tommy'nin davranışından

ebeveynleri kadar eğlenmemişti. Ama onlar onun sevimli bir çocuk olduğunu hissetti ve ebeveynleri önünde utanmaması için ona para verdiler.

Tommy'nin ebeveynlerinin konuklarının geldiği bir sonraki seferinde Tommy, aynı şeyi bir daha yaptı. Kendisini göstermek için ortaya çıktı, "merhaba" dedi ve para istedi. Benzer bir tepki aldı. Zaman geçtikçe Tommy dilenme davranışını konukların önünde sürdürdü. Ebeveynleri yıllar geçtikçe daha az eğlendi. Onlar sekiz yaşındaki, konuklardan para isteyen Tommy'nin üç yaşındaki kadar sevimli olmadığını keşfetti. Bununla beraber Tommy sekiz yaşındayken onlar, bu dilenme davranışını azaltmak ve ona son vermek için zor anlar yaşadı. Uzun bir süre boyunca Tommy kazara dilenmek için eğitildi. Bu tür geniş zamana yayılan kazara eğitimi ortadan kaldırmak çok zor hale geldi.

ger yandan sık sık elini kaldırırsa pasif olarak değerlendirilmeyecektir.

Bu betimlemede, el kaldırmak pasifizmi ölçmek için kullanılmaktadır. Açıkça belirtilen davranışlar sayılabilir. Örneğin Jessica'nın durumunda, öğretmeni sınıfa bir soru sorduktan sonra, omuzdan yukarıya elini kaldırdığı her seferi el kaldırma davranışı olarak sayılabilir. Gerçek bir durumda Jessica'nın diğer davranışları da kullanılabilir. Bu davranışlara, akranlarıyla konuşurken harcadığı zaman miktarı ya da öğretmenin sorularını yanıtlama sayısı gibi davranışlar dahil edilebilir. Birçok ölçütün toplamı kullanılarak gelişimi ölçülebilir.

O halde atılacak ilk adım değiştirecek davranış hedef almaktır. Sonra-

ki adım ilk aşamada sorunun ne kadar ağır olduğunu belirlemektir. Bu, gelişimin olduğunu söyleyebilmek için, bilinmelidir. Jessica'nın durumunda el kaldırmalar sayılmalıdır ve ölçümde esas alınacak sınır bir çizgi oluşturulmalıdır. Sınır çizgisi davranış değişimine başlamadan önce davranışın meydana gelme sıklığıdır. Sınır çizgisi oluşturulduktan sonra davranışın meydana gelme sıklığında bir değişim olduğunu belirlemek kolaydır. Değişim, sınır çizgideki davranışın meydana gelme sıklığı ile davranış değişimi programı başladıktan sonraki davranışın meydana gelme sıklığı arasındaki farktır.

Örneğin okulun ilk ayı boyunca Jessica, bir okul günü boyunca bir soruya

yanıt vermek için elini hiç kaldırmıyor. Bununla beraber okulun yedinci ayında günde ortalama altı kez bir soruya yanıt vermek için elini kaldırıyor. Pasifizmi ölçmek için kullanılan araçlardan biri Jessica'nın elini sınıfta kaç kez kaldırdığıysa, o halde Jessica okulun ilk ayına göre yedinci ayında daha az pasif olarak kolayca betimlenebilir.

Davranışsal özgüllükle ilgili son konu davranışların ilk aşamada nasıl sayılacağını - davranış sıklığını kimin izleyeceği ve bunun nasıl yapılacağını içerir. Bu amaçla davranış denetim listesi ve kartları geliştirilebilir. Bir davranış denetim listesi davranış meydana geldiğinde not etmeye izin verir. Örneğin, iki boyutlu kartların yatay ekseninde haftanın her günü listelenmiş olabilir. Her gün, sol taraftaki dikey ekseninde tek tek saatlere bölünmüş olabilir. Tablo 4.1 bunun Jessica'nın durumuna nasıl uygulanabileceğini sergilemektedir.

Jessica sınıfta elini her kaldırdığında, öğretmeni davranış denetim listesine not alabilir. Kaç kez olduğunun toplam sayısı belirlenebilir. Bir gelişme kaydedildiğinde de bu açıkça ortaya konabilir.

Jessica'nın pasifizmini azaltmak için kullanılabilecek özgül müdahale türlerine yer vermedik. Bir müdahale programı çeşitli şekillerde oluşturulabilir. Örneğin her elini kaldırdığında olumlu pekiştirme kullanılabilir. Bu, sözel övgü, bir parça şeker ya da gerçekten istediği bir şeyi satın almakta kullanılabilecek bir jeton biçimini alabilir.

Ebeveynsel İlginin Önemi

Öğrenme kuramının uygulanmasına yönelik eleştirilerden biri, onun insan davranışının katı ve soğuk bir açıklaması olduğuydu. İçten, şefkatli ve insanî ilgi

kolayca görünür değildir. Bu kesinlikle öyle olmak zorunda değildir. Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişiminin önemi ve onlara kendiliğinden, sahici bir ilgi göstermeleri küçümsenmemelidir. Öğrenme kuramı davranışları çözümleme ve onlar üzerinde denetim kazanmak için bir çerçeve sağlar. İnsan ilişkilerinin diğer önemli görünüşleri, öğrenme kuramı üzerine temellenen programlar, aynı zamanda meydana gelebilir.

Örneğin, aktif dinleme, etkili ebeveynlik için önerilerde sık sık vurgulanır (Ivey & Ivey, 2008; Ivey, Ivey, & Zalaquett, 2010). Aktif dinleme, bir iletinin alıcısının, iletiyi gönderenin ne söylediğine yakın ilgi göstermesidir ve sonuçta "mesajın tam olarak anlaşıldığı"ndan emin olmak için onu geri yansıtmasıdır (Sheafor & Horejsi, 2006, s. 148).

Bir ebeveyn ve bir çocuk, çoğu zaman bir şeyleri söylemenin farklı yollarına sahiptir. Her birinin farklı bir bakış açısı vardır. Aktif dinleme, bir ebeveyni bir an için durmaya ve bilinçli olarak çocuğun ne söylediğini incelemeye teşvik eder.

Ebeveyn için buradaki fikir çocuğun bakış açısından soruna bakmaktır. Bu çocuğun söylediği belirli sözcüklerle açık olmayabilir. Ebeveyn bu duyguları çocuğa geri yansıtmaya sevk edilir. Ebeveynin çocuğu anlamak için zaman harcamasının nihaî sonucu aralarındaki samimiyetin ve şefkatin zenginleşmesi olmalıdır.

Charlene ve annesi aktif dinlemenin bir örneğini sağlar. Yedi yaşındaki Charlene, ağlayarak eve gelir. Annesine "Betty ben hariç herkesi doğum günü partisine davet etti" der. Basit bir çocuksu hayal kırıklığı olarak görmezden gelmek yerine Charlene'in annesi bir an durur ve Charlene için bu olayın ne anlama gelebileceğini düşünür.

Tablo 4.1 Davranış Çizelgesi Jessica'nın El Kaldırma Sayısı

	PAZARTESİ	SALI	ÇARŞAMBA	PERŞEMBE	CUMA
8:00–8:59	0	0	0	0	0
9:00–9:59	0	0	0	0	0
10:00–10:59	0	0	0	0	0
11:00–11:59	0	0	0	0	0
12:00–12:59	0	0	0	0	1
1:00–1:59	0	1	1	0	1
2:00–3:00	0	0	1	3	3

Charlene'e "gerçekten de terk edilmiş gibi ve kötü hissediyorsun, öyle değil mi?" yanıtını verir. Charlene annesinin kollarına atlar ve "kesinlikle, anneciğim" diye yanıtlar. Bu noktada annesi, Charlene'e empatisini ve ilgisini basitçe yansıtır. Sonuç olarak Charlene annesinin onu gerçekten anladığını hissederek. Karşılıklı alınıp verilen samimiyet ve duygular görünürdür.

Her ne kadar bu karşılıklı etkileşim öğrenme kuramının kavramlarıyla yapılandırılmamışsa da ebeveyn-çocuk ilişkisinde zorunlu olan samimiyetin ve empatinin temel bileşenlerini kesinlikle sergiler. Duygular ve iletişim ilişkinin süregiden dinamik parçalarıdır.

Çocuğun davranışlarının süregiden yönetiminin yanı sıra eşzamanlı olarak meydana gelirler.

Özgül bir Tedavi Durumu: Pekiştirme'de Mola (Time Out)

Öğrenme kuramının çeşitli görünüşleri ve uygulanması üzerine geniş ciltler kaleme alınmıştır. Özgül kavramlar şimdiye dek ele alındı. Özgül teknikleri kullanarak bu kavramların uygulanmasını sergilemek için özgül bir tedavi durumu seçtik. Sosyal hizmet uygulayıcılarının sık sık kullandığı kavramlar üzerine

odaklanır. Burada sunulan tedavi durumu pekiştirme yönteminde molanın kullanılmasını içerir.

Mola kavramı pekiştirmeden bir mola gönderme yapmaktadır. Bu yöntemde, belirli bir davranış sıklığında amaçlanan düşmeyle önceki pekiştirme geri çekilir. Kazdın (2008a) neden moların sönümlendirme yerine cezalandırmanın bir biçimi olduğunu açıklar:

Molanın ayırt edici özelliği bir zaman dilimi üzerine temellenmesi ve bu zaman dilimi boyunca pekiştirmenin erişilebilir olmasıdır. Elbette mola bir cezalandırma yöntemidir de. Davranışa bağlı olarak bir şeyler (pekiştiricilerin erişilebilirliği) geri çekilir. Sönümlendirme bir cezalandırma yöntemi değildir. Sönümlendirmede pekiştirilmiş bir tepki (örneğin, gülümseme için övgü) artık pekiştirilmez. Sönümlendirmenin anahtar özelliği daha önceden pekiştirilmiş olan davranış, artık pekiştirilmez. Sönümlendirmede bir zaman aralığı ya da dilimi yer almaz. Tepki meydana geldiğinde hiçbir sonuç onu izlemez. Aksine molalar boyunca bastırılacak tepki meydana geldiğinde herhangi bir davranış için hiçbir pekiştiricinin olmadığı bir dönem başlatılır. (s. 210–211)

Bir davranış meydana geldiğinde tokat atmak gibi bazı caydırıcı sonuçları uygulamak yerine çocuk basitçe pekiştirici ortamdaki uzaklaştırılır. Ço-

cuk davranışı için bir ilgi ya da olumlu pekiştirme görmezse o davranış eninde sonunda ortadan kaybolacaktır.

Örneğin, 4 yaşındaki Vernite Lego'larıyla oynamayı sevmektedir. Bununla beraber Vernite, onları diğer çocuklarla paylaşmakta zorlanmaktadır. Bir çocuk bir parça Lego aldığı anda Vernite tipik bir biçimde o çocuğa doğru koşar, ona çimdik atar ve o parçayı kendi Lego'larının geri kalanının yanına koyar. Sonuç olarak diğer çocuklar Vernite'i çok sevmez.

Buradaki hedef Vernite'in bencilce davranışını azaltmak olabilir. Bencil davranış çimdik atmayı ve diğer çocuklardan oyuncakı geri almayı kapsayan davranışlar dizisi olarak tanımlanır. Pekiştirmeden mola verme yöntemi Vernite'in bencilce davranışını denetim altında tutmak için kullanılabilir. Vernite ne zaman bir başka çocuğu çimdiklese ve Lego'yu geri alsa annesi onu hemen olduğu yerden alır ve köşedeki bir paravanın arkasına üç dakikalığına koyar. Sürenin sonunda annesi Vernite'i yeniden alır ve oyun alanına geri koyar. Vernite'in bakış açısından olan şey eğlenceli olumlu pekiştirme durumunun, Lego'lar ve diğer çocuklar, ortadan kalkmasıdır. (Gerçekte ise ortadan kaldırılan elbette Vernite'tir.) Oyuncaklara sahip olmanın pekiştirmesi olmaksızın, Vernite'in bencilce davranışı sonunda yok olması gerekir. Bu tür bir davranışın uygunsuz ve doğrusu, sonuçlarına değmeyeceğini öğrenmesi gerekir. Vernite'in bencilce davranışı eninde sonunda tükenmelidir.

Etkililiği Arttırmak

Molaların birçok görünümü onların etkililiğini geliştirmeye eğilimlidir. Bunlar molaların kullanımı için önerilerdir:

1. Mola, etkili olması için, hedeflenen davranışın meydana gelmesinden hemen sonra uygulanmalıdır.
2. Molalar sürekli olarak uygulanmalıdır. Mola hedeflenen davranışın meydana geldiği her seferinde bir sonuç olarak meydana gelmelidir.
3. Molalar genellikle 1 ila 10 dakika arasında olmalıdır (Miltenberger, 2008). Bu tür kısa sürelerin etkili olduğu kanıtlanmıştır (Kazdin, 2001, 2008a, 2008b; Sundel&Sundel, 2005). "Bununla beraber, müracaatçı mola süresi boyunca sorunlu davranışlarda bulunuyorsa, mola süresinin bitiminden sonra, mola, müracaatçı sorunlu davranışları bırakmaya dek, kısa bir süre için (genellikle 10 saniyeden 1 dakikaya) uzatılır" (Miltenberger, 2008, s. 394). Molaları uzun süreler için uzatmak molanın etkililiğini arttırmaz (Kazdin, 2001, 2008a, 2008b). Hedeflenen davranış ve mola arasındaki ilişki çok mesafeli hale gelir. Molanın örneğin bir saate uzatılması, molayı yöneten kişiye yönelik kin gibi, daha ağır bir cezalandırmanın olası olumsuz sonuçlarını üstlenir.
4. Mola çok sıkıcı bir yerde gerçekleştirilmelidir. İdeal bir mola yeri kesinlikle hiçbir olumlu pekiştirme sağlamamalıdır. Mola bir köşeye bakan bir sandalyede ya da uyarıcı nesnelerden ve resimlerden arındırılmış bir odada gerçekleştirilebilir. Mola yeri heyecan verici ya da uyarıcıysa hedeflenen olumsuz davranış sönmümlendirmek yerine olumlu olarak pekiştirebilir.
5. Molayı yöneten kişi, çoğu zaman ebeveyn, mola gerçekleştirirken çocuğa ilgi biçiminde olumlu pekiştirme vermemek için dikkatli olmalıdır. Ebeveyn, çocuğa basitçe "mola" di-

yerek molayı bildirebilir. Ardından çocuk olabildiğince az duygu yansıtarak mola yerine götürülmelidir. Tartışma olmamalıdır.

6. Çocuğa hangi davranışların molayla sonuçlanacağı önceden anlatılmalıdır. Mola süreleri de belirlenmelidir. Amaç, çocuğun neyi yanlış yaptığını ve davranışının sonucunun ne olacağını tam olarak anlamasına yardım etmektir.
7. Çocuk mola yerine gitmeyi reddederse oraya fiziksel olarak götürülmesi gerekebilir. Bu duyguları olabildiğince az göstererek yapılmalıdır. Çocuk mola başlayıncaya kadar, tüm etkinlikleri, nazıkçe engellenmelidir.
8. Mola yönteminin kullanımı hakkında hatırlanması gereken en önemli şey, aynı durum yerini alacak daha uygun davranışları pekiştirmek için olumlu pekiştirmenin kullanılması gerektiğidir. Mola gerçekleştirildikten sonra uygun davranışlar meydana gelir gelmez övülmelidir. Örneğin, Vernite oyunlarına geri döndükten sonra, kendi oyuncaklarıyla oynadığı ve onları çocuklardan uzaklaştırmadığı için övülmelidir. Annesi basitçe "Vernite, onlarla ne güzel oynuyorsun ve onları paylaşıyorsun, iyi bir kızsın sen" diyebilir.

Alışveriş merkezinde geçen basit bir anekdot molanın nasıl bir beceri ve yaratıcılıkla kullanılabileceğini sergiler. İki yaşındaki kızı alışveriş arabasında otururken anne alışveriş yapmaktaydı. Aniden belirgin bir neden olmaksızın çocuk çılgık atamaya başladı. Birçok müşterinin şaşkın bakışları altında anne sakince yağmurluğunu çıkardı ve 20 saniyeliğine çocuğun kafasının üzerine yerleştirdi. Mola tekniğine yabancı olan kişiler çocuğu boğmaya çalıştığını düşü-

nebilir. Bununla beraber, anne yöntemi sakın ve nazık bir biçimde uyguladı. Yağmurluğunu kaldırdığında orada sakın ve sessiz bir çocuk oturuyordu. Anne, o gün alışveriş merkezinde, çılgık atma davranışıyla ilgili daha fazla sorun yaşamadı. Annenin yaptığı çocuğu kısa bir süreliğine tüm olumlu pekiştirmelerden uzaklaştırmaktı. Çocuk çılgık atmanın hiçbir olumlu sonuca götürmediğini öğrendi. Bu nedenle çılgık kesildi.

Etik Soru 4.3

Çocukların idaresinde molaların kullanımına ilişkin düşünceleriniz nelerdir? İşe yaradığını düşünüyorsanız ne ölçüde işe yaradıklarını düşünüyorsunuz? Kullanılmaları gerekiyorsa hangi koşullar altında kullanılmaları uygundur? Herhangi bir bakım verenlere (günlük bakıcılar, öğretmenler ve bebek bakıcıları) bunları uygulamaları için izin verilmeli midir? Yoksa sadece ebeveynler mi uygulamalıdır? Yanıtlarınızın nedenleri nedir?

Evden Çıkma Yasağı

Molaların kullanımına ilişkin bir şey daha göz önünde bulundurulmalıdır. Ebeveynler, çocuklarının davranışlarını gemlemek için evden çıkma yasağını ya da çocukları odalarına göndermeyi sık sık kullanmaktadır. Her ne kadar bu teknikler görünüşte molaları andırsa da çok etkiliymiş gibi görünmemektedirler. Belki de çocuğun odasında çok sayıda olumlu pekiştiriciler bulunabilir. Molaların bu biçimi çoğu zaman gerçek davranış ortaya çıktıktan çok sonra uygulanmaktadır. Sınırlamanın gerçek zamanı, tavsiye edilen birkaç dakikalık zaman diliminden kesinlikle çok daha uzundur.

Etik Soru 4.4

Evden çıkma yasağı işe yarıyorsa ne ölçüde işe yaradıklarını düşünüyorsunuz? Evden çıkma yasağı konusunda deneyimleriniz varsa bunlar nedir? Sonuçları neydi? Çocuklarınızı disipline etmenin bir aracı olarak evden çıkma yasağı düşünür müsünüz? Neden?

Ortak Yaşam Olaylarının Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Aile işlevlerinin bazı temel görünümlelerini şimdiye dek inceledik. Bunlar aile sistemlerinin kavramsallaştırımı ve ebeveynlikle ilgili durumlara öğrenme kuramının uygulanmasının incelenmesini kapsar. Çocukluğun diğer birçok görünümü ilgiyi hak eder. Çocukların yaşamlarını sık sık etkileyen aileyi kapsayan ortak olaylar ya da durumlar burada tartışıldı. Bunlara kardeşlik altsistemlerine üyelik ve toplumsal cinsiyet rolü toplum-sallaşması dâhildir. Ailelerdeki etnik ve kültürel farklılıklar, akranlarla oynamanın toplumsal görünümüleri, televizyonun ve okul ortamının etkisi de incelendi. Çocuklara yönelik bedensel istismarın, ihmalin, duygusal kötü-muamelenin ve cinsel istismarın oluşu ve dinamikleri de araştırıldı. Son olarak çocuk istismarı ve ihmeline müdahale de açıklandı.

Aile Sistemlerine Üyelik

Aile ortamı çocuk için canalcı önemdedir. Her ne kadar büyüdükçe çocuklar gitgide daha fazla akranlarıyla ilişkili hale gelse de ailenin kendisi çok önemli olmaya devam eder (McGoldrick et al., 2011). İyi bir aile ortamı beslenme, destek, yönlendirme ve çocuklar geri dönebilecekleri güvenli bir yer sunar.

Baumrind ebeveynlerin kendi ebeveynlik işlerini gerçekte nasıl ele aldıklarını değerlendirmek için bir dizi çalışma yürüttü (Baumrind, 1971, 1978, 1991a, 1991b, 1993, 1996; Lamanna & Riedmann, 2009; Rathus, 2011a). Üç temel ebeveynlik stili belirdi. İlki, hoşgörülü ebeveynler fazla yönlendirici değildir ve çocukları denetim altına almaya çalışmaktan kaçınır. Aşırı hoşgörülü ebeveynler ya çok müsamahakardılar ya da red ve ihmal etmektedir. “Aşırı hoşgörülü-müsamahakar ebeveynler (...) yumuşakbaşlı ve geleneksel olmayan ebeveynlerdir. Hoşgörülülük damgalarına yüksek besleme (sevecenlik ve duyarlılık) eşlik eder” (Rathus, 2011b, s. 312). Hoşgörülü reddeden-ihmal eden ebeveynler çocuklarından sakınır ya da onları görmezden gelir bu şekilde çocuklarını kendilerini korumaya bırakırlar. Bu tür ebeveynler gösterirlerse, çok az sevgi ve duyarlılık gösterir.

İkinci ebeveynlik tarzı otoriterdir. Bu tarzı benimseyen ebeveynler çocukların nasıl davranması gerektiği konusunda kesin fikirleri vardır. Bu ebeveynler kural koymaktan ve çocuklar ne yapmaları gerektiğini söylemekten çekinmez. Onlar denetimi ve itaati vurgular. Üçüncü ebeveynlik tarzı otoritatifdir. Bu stili kullanan ebeveynler ne hoşgörülüdür ne de otoriter ama bir şekilde bunların ortasındadır. Bir yandan denetim ve sürekli destek sağlarlar. Diğer yandan çocuklarını karar alma süreçlerine dahil eder ve bağımsızlıklarının gelişimini cesaretlendirirler.

Hangi ebeveynlik tarzı en etkilidir? Ebeveynlik için otoritatif yaklaşımın tercih edilebilir olduğu konusunda destek bulunmaktadır (Lamanna & Riedmann, 2009). Dacey ve Travers (2006) bu tarzı “otoritatif ebeveynler denetim (çocukla-

rı için kesin standartları bulunmaktadır); iletişimin açıklığı (çocuklar onlardan ne beklediğini açıkça anlar); olgunluk talepleri (çocuklarının yaşlarına uygun olarak davranmalarını isterler); doyum (ebeveynler ve çocuklar arasında sevecen, sevgi dolu bir ilişki vardır) konusunda daha yukarıdadır” (ss. 206–207).

Rathus (2011a) araştırmanın, ebeveynler için en iyisinin, ebeveynlik yaklaşımlarında, daha aşırı hoşgörülü ya da otoriter stillerinden kaçınmalarını önerdiğini düşünür. Öğrenme kuramının ilkelerinin uygulamasıyla çakışan bir dizi etkili tekniklerin kullanılmasını önerir. Bu iyi davranışın övülmesini, “basit, gerçekçi uygun kuralların” sağlanmasını, “kabul edilebilir sonuçları olan kurallar”ın güçlendirilmesini, “mızırdanmak gibi uygunsuz davranışların görmezden gelinmesini”, ve “tutarlı olunmasını” içerir (s. 312).

Etik Soru 4.5

Hangi ebeveynlik tarzının en iyisi olduğunu düşünüyorsunuz, ve neden? Ebeveynleriniz hangi tarzı kullandı? Bu tarz ne ölçüde etkiliydi, ve neden?

Otoriter tarzının en iyisi olduğunun olası sonuçlarından biri, diğer kültürlerde görünür olan etkili çocuk büyüme uygulamalarını ve değerlerini açıkça yansıtmamasıdır. Ayrıntılı Bakış 4.2 ebeveynlik tarzlarının etkililiğinin değerlendirilmesinde kültürel bağlamın önemini işaret eder. Ayrıntılı Bakış 4.3 ailelerin etnik ve kültürel farklılıklarını araştırır.

Çocuklar ve aileleri içeren bir dizi diğer sorun 12. Bölüm’de ele alınacaktır. Bunlar, bekâr ebeveyn aileleri, boşanmış aileler, karma aileler, evin dışında çalışan anneler, aile iletişimi, aile içi ilişkili etkileşim, ailelerin karşısına çıkan

ortak sorunları kapsamaktadır.

Kardeşlik Altsistemine Üyelik

Kardeşler çocuğun en yakın ve dolaysız akran grubunu oluşturur. Erkek ve kız kardeşler çocuğun gelişimini ve davranışlarını etkileyecektir. Kardeşler birbirleriyle nasıl oynamaları gerektiğini öğrenir. Birbirleri için modeller olarak rol oynarlar. Birileriyle nasıl dövüşeceklerini de öğrenirler.

Yeni Bir Bebeğin Gelişi

Üç buçuk yaşındaki bir kızın sabırla yeni bebek, kız kardeşiyle birlikte annesinin hastaneden eve gelişini beklediğini gözünüzün önünde canlandırın. Anne eve vardığında, içinde küçük bir oyuncak bebek varmış gibi görünen bir battaniyeyi tutan sevgili annesini gördüğündeki şaşkınlığını hayal edin. Annesi “oyuncak bebeğe” gülümsemekte ve güvercin gibi sesler çıkarmaktadır. Küçük kız, kendi kendine, “bu benim bebek kız kardeşim olmalı” diye düşünür. O, hepsi aynı anda olmak üzere şaşkın, meraklı, mutlu ve endişeli hissetmektedir ama bu duyguları eklemleyememektedir. Onun bu tamamen yeni durum üzerine genel izlenimi “şimdi ne olacak?”tır. Yeni bir bebeğin gelişi çocuğun aile ortamını değiştirir. Çocukların değişim karşısındaki tepkileri dramatik bir biçimde çeşitlilik gösterir. Bazıları kendi içine kapanır ve bebek benzeri davranışlara geri çekilir. Bazıları yeni bebeğe karşı açık düşmanlık gösterir ve onu geri vermeyi önerir. Elinde bir çatal iğneyle 3 yaşındaki bir oğlan, yeni erkek kardeşinin yanında, onu gözünden vurmaya düşünürken bulunmuştu. Yine de diğer çocuklar aileye yeni katılanı mutlu ve gururlu bir biçimde benimser; yeni bebeği kollarına almaktan ve onunla oynamaktan zevk alır.

AYRINTILI BAKIŞ 4.2

Kültürel Bağlam ve Ebeveynlik Stili

Çeşitli etnik gruplar, hoşgörülü/otoriter/otoritatif sınıflandırma sistemine sorunsuz bir biçimde uymayan, belirgin bir biçimde farklı ebeveynlik stillere sahiptir.

Özgül çeşitlemeler ebeveynlerin bakımı ve denetimi nasıl kavradığı ve sergilediğini içerir. Örneğin, Çinli Amerikalı ebeveynler, genel olarak, çocuklarının davranışlarının denetimi konusunda daha talepkar olarak görülür (Berk, 2008b; Papalia et al., 2009). Her şey bir yana “birçok Çinli ebeveyn çocuklarının saldırgan davranışlarını katı bir biçimde denetim altında tutar” ve “çocuklarının hiçbir koşul altında saldırgan davranış sergilememesini” talep eder (Ou & McAdoo, 1999, s. 255). Baumrind sistemi, denetimi otoriter ebeveynlik stiline bir niteliği olarak vurgular. Bununla beraber, bu yaklaşım Batılı otoriter ebeveynlik sisteminden bir şekilde farklı kasıt ve amaçları önerir. “[Çin kültüründe] yüksek denetim, derin bir biçimde bağlı ebeveynler tarafından öğretilen, sıkı disipline, yaşlılara saygıya ve toplumsal olarak istenir davranışlara Konfüçyüsçü inancı yansır” (Berk, 2006, s. 572). Çin geleneği “kaç yaşında olursa olsun bir çocuğun, duygusal ve malî olarak ebeveynlerine bağlı kalmasını” vurgular ve “çocuk büyütmede bağımsızlık eğitiminin yokluğunun güçlü işaretleri” bulunmaktadır (Lin & Liu, 1999, s. 238). Çinliler, çocukların denetimini, “en çok vurgulanan değerler” olan “itaati ve işbirliğini” öğretmenin bir aracı olarak görür. (...) “Kuşaklar arası sık sık yardım almak ve vermek, Çinliler tarafından aile dayanışmasının bir göstergesi olarak görülür. Çocukların birçoğundan genel aile gereksinimleri için kullanılmak üzere kazançlarını ebeveynlerine vermeleri beklenir” (s. 238).

Öyle ise batılı gözlerin otoriter özellik olarak gördüğü Çinli bakış açısından sevecenlik, destek ve önemsemenin gerçek bir sergilenmesidir. Bu son değerler, kaba bireyciliğin ve özgür seçimin Amerikan değerlerini vurgulamaksızın, Baumrind’in sınıflandırma sistemindeki otoriter ebeveynleri sıkı bir biçimde karakterize eder (Papalia et al., 2009). “Hispanik Asya Pasifik Adalarından ailelerin ebeveyn otoritesine saygı üzerine ısrarı, aşırı ebeveynsel müdahaleyle eşleşir. (...) [Her ne kadar baskıcı olarak görülen çağdaş Hispanik babalar, tipik bir biçimde çocuklarıyla daha çok zaman geçirir ve sevecen ve hassastır] (Garcia Coll & Pachter, 2002; Jambunathan, Burts, & Pierce, 2000)” (Berk, 2006, s. 572).

Afroamerikan anneler de talimatlarına hemen ve katı bir biçimde uyulmasını istemeye eğilimlidir (Berk, 2006, 2008b). Bununla beraber, bu yaklaşım katı disiplini bakım ve sevgiyle birleştirir ve nadiren bedensel cezalandırmayı içerir. Bu hiç de anlamsız olmayan taktik, çocuklara davranışlarını düzenlemeye ve tehditkâr bir ortamda bile kendilerini korumalarına yardım etmenin bir aracı olarak görülür; çocuklar bu tür bir ebeveynsel denetimi kendi refahlarını önemsemenin bir aracı olarak görür (Brody & Flor, 1998).

Özet olarak, tek taraflı olarak bir ebeveynsel stilin “en iyisi” olduğunu belirtmeden önce, çocuk büyütmenin, ebeveynsel beklentilerin ve toplumsal sorumlulukların bağlamını tanımak önemlidir. Müracaatçılardan ebeveynlik stiline ilişkin kültürleri ve kültürel beklentileri hakkında bilgi almak kariyer boyunca süren bir süreçtir.

Konunun karmaşıklığı ve kesin araştırmaların yokluğu nedeniyle geçiş sürecini olabildiğince kolay yapmak için önerilerde bulunmak güçtür. Dr. Benjamin Spock (Spock, 1976; Spock & Rotenberg, 1985), birçok ebeveyn kuşağına çocuklarını nasıl yetiştirmeleri gerektiği konusunda önerilerde bulunan ünlü çocuk doktoru, bazı mantıklı önerilerde bulunur. İlk olarak çocuklara deneyimleyecekleri tüm değişiklikler hakkında önceden bilgi verilmelidir. Değişiklikler bir yatak odasının paylaşılmasını ve yeni bebeğin onun eski mama sandalyesine sahip olmasını içerebilir. Onları bu şekilde hazırlamanın, sürprizi en aza indireceği varsayılır. İkincisi Spock, daha büyük çocuklarla konuşmaya devam edilmesini ve onlara ne kadar sevildiklerinin ve değer verildiklerinin vurgulanmasını önerir. Son olarak çocuklar olumsuz olanlar dahil, duygularını ifade etmeye cesaretlendirilmelidir; böylece ebeveynler çocuklarının korkularını teskin edebilir ve sorunlarla, ortaya çıkarken uğraşabilir.

Kardeşler arası karşılıklı etkileşim

ABD'deki çocukların yaklaşık yüzde 80'i en az bir kız ya da erkek kardeşe sahiptir (Berk, 2008a; Santrock, 2010c). Kardeşler arası karşılıklı etkileşim, davranışların ve duyguların çokluğunu içerir. Kardeşler birbirleriyle kavga eder ama birbirleriyle oynar; birlikte çalışır ve birbirlerini kucaklamak gibi sevgi gösterilerinde de bulunur.

Rathus (2011a) kardeşler arası karşılıklı etkileşimi şu şekilde betimler:

Erken çocuklukta kardeşler arası karşılıklı etkileşimler olumlu görünümüne (işbirliği, öğrenme, beslenme) ve olumsuz görünümüne (çatışma, denetim, yarışma) sahiptir (Parke & Buriel, 2006). Daha büyük kardeşler, küçüklere göre, daha şefkat-

li ama aynı zamanda daha belirleyici olma eğilimindedir. Genç kardeşlerin daha yaşlı kardeşleri taklit etmesi ve onların yönelimini benimsemesi daha olasıdır (...)

Ebeveynler en çok kimi sevdikleri oyununu oynadığında, kardeşler arası çatışma daha fazla olur (Scharf et al., 2005). Kardeşler arası çatışma, ebeveynler arası ya da ebeveynlerle çocuklar arası ilişki sorunlu olduğunda, daha büyüktür. (Kim et al., 2006). (s. 167)

Doğum Sırasının, Aile Boyutunun ve Aile Uzamının Etkileri

Doğum sırası ve gelişimle ilgili kesin olguları tanımlamak güçtür çünkü birçok unsur (örneğin, ebeveynlik stili, kültürel beklentiler, sosyoekonomik durum, aileyle yaşayan kişi sayısı) işin içindedir. Bununla beraber, bazı kişilik farklılıkları doğum sırasıyla bağlantılıdır. İlk doğan çocuklar daha başarı yönelimli olmaya eğilimlidir (Kail & Cavanaugh, 2010; Latham & Budworth, 2007; Rathus, 2011a). Onlar akademik olarak da daha başarılı olmaya yatkındır (Healy & Ellis, 2007; Rathus, 2011a). Her ne kadar bu farklılıklar küçük de olsa, “sonradan doğan çocuklarla karşılaştırıldığında, ilk doğan çocuklar daha yetişkin yönelimli, yardımsever, uyumlu ve öz denetimli olarak betimlenir” (Santrock, 2010c, s. 544). “Olumsuz yanı ise, ilk doğan çocuklar, sonradan doğanlara göre, (...) daha büyük bir kaygı, daha az özgüven sergiler” (Rathus, 2011a, s. 167).

Rathus (2011a) şu şekilde dile getirir:

Sonradan doğan çocuklar, ebeveynlerinin ve daha büyük kardeşlerinin, ilgisi için rekabet ederken, daha saldırgan bir biçimde hareket etmeyi öğrenir. (...) Onların benlik kavramları ilk doğan çocuklara ya da tek çocuklara göre, daha düşük olma eğilimindedir

AYRINTILI BAKIŞ 4.3

Ailelerdeki Etnik ve Kültürel Farklılıklar: Güçlü Yanların Kavranmasıyla Güçlendirme

Ailedeki babanın rolü, destek sisteminin erişilebilirliğiyle doğası ve çocukların disipline edilmesi üzerine bakış açıları kültürler arasında büyük ölçüde çeşitlilik göstermektedir (Santrock, 2008). Bu çeşitlemelere rağmen dünya çapında 186 kültür üzerine yapılmış bir araştırma başarılı ebeveynliğin bir örüntüsünü ortaya çıkardı (Santrock, 2008; Whiting & Edwards, 1988). Araştırmadan ortaya çıkan değişkenler destekleyici denetim biçimlerinde süreklilik ve çocuklar için gerçek bir sevecenliktir.

Hispanik ailede bir doğum günü kutlaması.

Çeşitli kültürlerden ailelerin dinamiklerini değerlendirirken üç unsur önemlidir. Birincisi beklentileri ve değerleri içeren kültürel çeşitlemeler her kültürü yansıtır. İkincisi, ABD’de ve Kanada’da yaşayan farklı kültürlerden insanlar, salt orada yaşayarak, çoğunluğun kültüründe çeşitli derecelerde asimilasyonu deneyimlemektedir. Üçüncüsü Avrupa kökenli olmayan insanlar, farklılıkları nedeniyle sık sık ayrımcılığa ve baskıya maruz kalır.

Ailelerdeki çokkültürlü çeşitlilik üzerine düşünürken iki farklı bakış açısı da yararlıdır: kültürel çoğulculuk ve bir kültür içindeki içsel çeşitlilikler ve alt-gruplar. Çokkültürlü bir ulusu kavramsallaştırırken, bir eritme potası yerine kültürel çoğulculuk bağlamında düşünmek yararlı olur. Bir eritme potası tek-biçimli bir bütün içinde, tüm insanların birbirine karıştığını ima eder. Peynir ve diğer malzemelerin fokurdayan bir kütle içinde birbirine karıştığı, peynir fondüsü akla gelmektedir. Çokkültürlü bir toplumda olan bu değildir. Daha çok, farklı kültürlerden insanlar bir araya gelir ve her kültürel grup kendi zengin ruhunu ve geleneklerini elinde bulundurmaya devam eder. Bu kültürel çoğulculuktur. Çok renkli şekerleme şeritlerinden yapılan o devasa lolipoplardan biri akla gelmektedir. O devasa boyutta bir şekerlemedir; bununla beraber parlak mavi, kırmızı, sarı, portakal rengi, pembe ve yeşil şekerleme şeritlerinin çeşitli derecelerde birbirine karışmasıyla imal edilir.

Yine bir başka bakış açısı, büyük gruplar içindeki farklılıklara saygı gös-

termeyi ve onlara önem vermeyi içeren kültürel çeşitliliği anlamada yararlıdır. Örneğin, Yerli Amerikalılar arasında 500'den fazla özgül grup bulunmaktadır (Weaver, 2008).

Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçılarından, onların farklı kültürleri hakkında öğrenmeye can atmalıdır. Etkili olmak için bu kariyer boyunca devam eden bir süreçtir. Burada biz ABD toplumunun üç kültürel grubunun değerlerini, inançlarını ve bakış açılarını ele alacağız: Hispanikler, Yerli Amerikalılar ve Asyalı Amerikalılar.

Hispanik Aileler

Birinci Bölüm, Hispanik ve Latino kavramlarının, İspanyolca konuşulan ülkelerden gelen insanlara göndermede bulunmak için genellikle kullanıldığını ortaya koymuştu. Bununla beraber gerçekte bir dizi yerden gelen insanlara işaret ettiğini de belirtmiştik. Tüm İspanyolca konuşan insan grupları için tek bir kabul edilebilir kavram yoktur.

ABD İstatistik Bürosu, insanların kendilerini Hispanik olarak tanımlayıp tanımlamamalarına göre veri toplar. İspanyol/Hispanik kökenli kişiler, kendilerini soru kâğıdında listelenen özgül Hispanik kategorilerinden birinde sınıflandıranlardır -Meksikalı, Porto Rikolu, Kübalı yanı sıra kendilerinin, diğer İspanyol/Hispanik kökenlerden olduklarını belirtenler. Diğer İspanyol/Hispanik kökenlerden kişiler, kökenleri İspanya, Orta ya da Güney Amerika'daki İspanyolca konuşan ülkeler ya da Dominik Cumhuriyeti olanlardır. (...) Geleneksel ve hâlihazırdaki veri toplama ve sınıflandırma sistemi, ırkı ve Hispanik kökeni iki ayrı ve farklı kavramlar olarak değerlendirir. (...) Hispanik kişiler herhangi bir ırktan olabilir ve her ırk grubu

ya Hispanik'tir ya da Hispanik değildir. (2009, s. 5)

İstatistiklere göre, kendilerini Hispanik olarak sınıflandıranların yüzde 65,8'i Meksika, yüzde 8,8'i Puerto Riko, yüzde 3,5'i Kübalı ve yüzde 16,5'i Orta ya da Güney Amerika kökenlidir (U.S. Census Bureau, 2009). Bununla beraber belirli herhangi bir aile için, Goldenberg ve Goldenberg (1998) temkinlidir: "Hispanik Amerikalı grupların sosyo-ekonomik, bölgesel ve demografik karakteristikleri, kültürel genelleştirmeyi riskli kılarak, çeşitlilik göstermektedir. Gruplar içinde danışman, müracaatçının kuşak düzeyi, kültürlenme düzeyi, konuşulan diller, eğitimsel arkaplan, sosyoekonomik statü, kırsal ya da kentsel yerleşim, kültürel değerlere tutunum ve dinsel/ruhanilik konularında duyarlı olmalıdır" (s. 307).

Birçok altkültür içinde özgül çeşitlendirmelerin var olduğunu akılda tutarak, bazı Hispanik aileler için önemli bazı kültürel temaları genel olarak ele alacağız. Bunlar ortak dilin önemini, geniş aile dahil aile ilişkilerinin önemini ve toplumsa cinsiyet rollerinin geleneksel katılığını içerir.

Hispanik ailelerde büyümekte çocukların ortamını anlamak için önemli olan birinci tema ortak bir dilin önemi (Furman, Negi, & Loya, 2010). Hispanikler arasındaki gündelik iletişimde genellikle İngilizce konuşulur. Latino'ların neredeyse sadece yüzde 60'ı İngilizce konuşur, ya da en azından akıcı bir biçimde konuşur, ve neredeyse yüzde 80'i İspanyolca'yı akıcı bir biçimde konuşur; İspanyolca'nın simgesel olarak birleştirici önemi küçümsenmemelidir (Longres & Aisenberg, 2008). Birçok kültürel etkinlik ve gururun görünümüleri İspanyolca'ya eşlik eder.

Kültürel olayları ve tarihleri (Örneğin, Meksikalı Amerikalılar için, Küçük bir Meksika birliğinin Fransız ordusunu yenilgiye uğrattığı zafer gününün kutlandığı, Cinco de Mayo) göz önünde bulundurun. Hispanik mirasa eşlik eden kültür, sanat ya da tarih ve geleneksel yiyecekler, önemli görünimleri yansıtan topluluk duvar resimleri gibi diğer kültürel görünümelerde kutlanabilir ve teşvik edilebilir (Delgado, 2007).

İkinci bir tema hem çekirdek hem de geniş aile ilişkilerinin önemini içerir (Longres & Aisenberg, 2008; Magaña & Ybarra, 2010). Hispanik insanlar özgün iki ebeveynli ailenin ve onun genişletilmiş aileye yoğun katılımının sürdürülmesine büyük önem verirler. Genişletilmiş aile grubuna adanmışlık ve aile üyelerine karşı sorumluluklarını sürdürmek vurgulanır. Bununla beraber bu aile ideallerinin, aileler, yoksulluğun, işsizliğin ve göçmenlikle ilgili güçlüklerin haşın gerçekliğiyle yüz yüze geldiğinde her zaman gerçekleştirilemediğini de göz önünde bulundurun (Longres & Aisenberg, 2008).

Topluluk destek sistemlerinin Hispanik aileler için çoğu zaman erişilebilir olduğunun farkında olmak da önemlidir. Bunlara botanica'lar, bodega'lar, club sociales'ler, como familial, compadrazo, ve inanç sağaltıcıları dâhildir. "Botanica'lar İspanyolca plakların ve romanların yanı sıra kök bitkileri de satan dükkânlardır. Bodega'lar manavlardır ama halk sağaltıcılarının nerede olduğu gibi bilgileri sağlayarak, Hispanik topluluk için bilgi merkezi olarak da hizmet ederler. [Meksika, Puerto Rico ve Küba Hispanik kültürleri, insanların bedensel, duygusal ve ruhanî güçlüklerle baş etmesine yardım eden halk sağaltıcılarını benimser.] Club sociales'ler eğlencenin yanı sıra, iş ve barınma dahil topluluk

kaynaklarına bağlantılar da sunar." Ayrıca "como familial olarak adlandırılan, karşılıklı desteği tedarik eden özel arkadaşlar" ve "vaftiz edilme, ilk komünyon, kiliseye kabul töreni ve evlilik gibi törenlere katılan ve çoğu zaman ebeveynlerin yerini alan" insanlardan oluşan "compadrazo'nun ritüel akrabalığı" da bulunmaktadır (Chilman, 1993, s. 160).

Hispanik aileleri sık sık karakterize eden üçüncü bir tema toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel, katı bölüşümüdür (Dhooper & Moore, 2001; Sanchez & Jones, 2010; Weaver, 2005). Weaver'e göre (2005) tarihsel olarak "kadınlar ve erkekler için açık ve ayrı beklentiler" olagelmıştır. "Erkeklerin güçlü olması ve kadınların eril otoriteye itaatkâr olması beklenir" (Weaver, 2005, s. 145-146). Bununla beraber, Santiago-Rivera, Arredondo ve Gallardo-Cooper (2002) çağdaş ABD toplumunda, Latino'ların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine sadakatlerinin boyutları üzerine "önemli bir tartışma"nın var olduğu konusunda uyarır.

Her ne kadar kanıtlar toplumsal cinsiyet rollerinin bir dönüşümden geçtiğini ileri sürüyorsa da bu görüngüyü kuşatan karmaşaların sınırlar belirlenmiş olmaktan çok uzaktır. (...) Latino'lar arası toplumsal cinsiyet rolü temelli davranışlar incelendiğinde, sosyoekonomik göstergeler (örneğin, eğitim ve gelir düzeyi), ikametgâh yeri, göçmenlik deneyimi, dil ve aile yapısı gibi etkileyen unsurların çeşitliliği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu belirleyenler önemli ölçüde toplumsal cinsiyet rollerini etkilemektedir. (s. 51)

Birçok "Latina'lar [Hispanik kadınlar] günümüzde evin dışında çalışıyor ve ailenin malî durumu hakkında karar alma gücünü kullanıyor olabilir" (Weaver, 2005, s. 146). Dahası "gittikçe daha

çok Latina haneye liderlik yapmaktadır ve bunun sonucu olarak da geleneksel olarak erkeklerin hâkimiyetinde olan rolleri üstlenmek zorundadır. Hanenin bekâr lideri olarak kadınlar, ailelerinin refahı ve çocukların büyütülmesi hakkında belli başlı kararları almaktan sorumludur” (Santiago-Rivera et al., 2002, s. 51). Özetle Latino aileler içindeki toplumsal cinsiyet rollerinin evrimini anlamak önemlidir” (Weaver, 2005, s. 146).

Yerli Amerikalı Aileler

Yüzlerce dil ve diyalektiyle yüzlerce Yerli Amerikalı grupların olduğunu belirtmiştik. Kabileler arası farklılıklara duyarlılık ve bu farklılıklara saygı gösterilmesi etkili bir sosyal hizmet uygulaması için can alıcı önemdedir. Bununla beraber, Hispanik insanlarda olduğu gibi, birçok tema, birçok Yerli Amerikalı grupları karakterize eder. Bunlara genişletilmiş ailenin önemi, işbirliği, karşılıklı saygı, doğayla uyum, zaman kavramı, ruhanilik ve müdahale etmeme dâhildir.

Hispanik insanlarla olduğu gibi genişletilmiş aileyi de içeren aile bağları çok önemlidir (Diller, 2011; Paniagua, 2005; Sue & Sue, 2008). Genişletilmiş aile üyeleri ebeveynleri, çocukları, kuzenler, halaları, teyzeleri, amcaları, dayıları, büyük ebeveynleri ve hatta bütünleşik bir biçimde aileye dahil olan diğer topluluk üyelerini kapsar. Diller (2011) bunu şu şekilde açıklar:

Her ne kadar iktidar dağılımı özgüllükleri, roller ve akrabalık tanımları kabileden kabileye farklılık gösterse de Yerlilerin büyük çoğunluğu, Batılı aile nosyonundan kavramsal olarak farklı, genişletilmiş aile sistemleri içinde yaşar. Bazı aileler anne soyludur bu da mülkiyetin ve statünün kabiledaki kadınlar üzerinden aktarıldığı anlamına gelir.

Örneğin bir Hopi erkeği evlendiğinde eşinin ailesinin yanına taşınır ve oğulları eğitmenin birincil sorumlusu eşin erkek kardeşidir, baba değil. Aile bağları varoluşu tanımlar ve bir Navaho ya da bir Sioux olmanın tanımı, bireyin kişiliğinde değil ailesel ve kabilesel sorumlulukların karmaşık ilişkilerinde yatar. Yabancılarla karşılaştığında kendilerini mesleklerine ya da yaşadıkları yerlere göre değil akrabalarının kim olduğuna göre tanımlarlar. Tekil aile üyeleri, ikinci kuzenlere kadar uzanabilen (sık sık kanbağıyla bağlı olmayanları da içeren) geniş akrabalık ağıyla yakın ve bağlayıcı bağlantılarını hisseder. (s. 242)

Yerli Amerikalıların kültüründeki ikinci bir kavram işbirliği üzerine vurguyu içerir (Diller, 2011; Sue & Sue, 2008, s. 350). Ailenin ve kabilenin kolektif iyi oluşu bireyinkilerden önce gelir (Paniagua, 2005). Weaver (2005) bunu ayrıntılandırır: “bir kimlik algısı grup üyelerinde köklenmiştir. Yerli insanlar, kendilerinden coğrafi konumdan bağımsız olarak Yerli topluluğunun üyeleri olarak bahsediler. (...) Toplumsal işbirliği bağımsız karar almaktan daha üstün tutulur. Bireyin gereksinimleri ve tasarıları, ailenin ve topluluk üyelerinin gereksinimleriyle dengelenmelidir. (...) Grup üzerine bu vurgu güçlü karşılıklı destek ağlarına götürür. Grubun iyi oluşu en önemli olandır” (s. 90). Sue ve Sue (2008) bu işbirliği üzerine vurgunun çocukları nasıl etkilediği üzerine yorum yapar: “Kızıl-derili çocuklar akranlarının görüşlerine ve tutumlarına hassaslık sergileme eğilimindedir. Onlar anlaşmazlıklardan ve karşıtlıklardan aktif olarak kaçınacaktır. Birçoğu, bütün bir grup yararına olmadığı sürece seçilmeyi ve okulda performans yapmayı sevmez” (s. 350).

Yerli Amerikalı kültürü karakterize eden üçüncü tema Weaver’ın da (2005)

açıkladığı gibi karşılıklı saygıdır: “ Saygı tüm toplumsal karşılıklı etkileşimlerde vurgulanır. Diğerleriyle saygılı bir biçimde iletişim kurmanın, göz temasını sınırlandırmak ve konuşan birinin sözü-nü kesmemek dahil, uygun yolları bulunmaktır. İnsanlar bir topluluk içinde yerine getirdikleri farklı rollere göre saygı görür. Yaşlılar bilgi ve bilgelikleri için saygı görür, çocuklar Yerli ulusların geleceği olarak saygı görür ve liderler kendi gereksinimlerini İlk Uluslar [Yerli Amerikalı] toplulukları adına kurban etmeye istekliliklerinden dolayı saygı görürler” (s. 91).

Yerli Amerikalı kültür için önemli olan dördüncü kavram doğayla uyumdur. Diller (2011) bunu ayrıntılı olarak ele alır: “Yerli Amerikalı kültürler tüm yaşayanlarla ve doğal nesnelerle karşılıklı bağlantılı ve uyum içinde olayı vurgular. Bu ruhanî holizm tüm yaşam biçimlerinin değerini ve karşılıklı bağımlılığını onaylar. Doğaya hürmet edilir ve Yerliler, uyum içinde yaşamının ve bize verilmiş değerli kaynakları korumanın bizim sorumluluğumuzda olduğuna inanır” (s. 243).

Yerli Amerikalı yaşamının beşinci teması, doğayla uyumla da ilişkili olan, zaman kavramıdır (Bearse, 2008; Diller, 2011). Zaman doğanın bir görünümü olarak düşünülür. Zaman yaşamla birlikte akıp gider ve bu nedenle yaşamınızı nasıl yaşadığınızı denetim altına almamalı ya da yönlendirmemelidir. Bu nedenle, diğer insanlarla etkileşim dâhil, yaşamın diğer görünümleri bir yere zamanında varmaktan daha önemli hale gelir. Sue ve Sue (2008) bu yönelimi şu şekilde betimler: “Kızılderililer gelecekte çok şimdiye gark olmuştur. Dakiklik ya da gelecek için planlama fikirleri önemsiz hale gelebilir. Yaşam şimdi ve burada yaşanmalıdır” (s. 350).

Yerli Amerikalı değerlerin altıncı teması ruhaniliğin önemiyle ilişkilidir (Bearse, 2008; Sue & Sue, 2008). “Ruh, zihin ve beden tamamen birbiriyle bağlantılıdır. Hastalık bunlar arasındaki uyumsuzluktur” (Sue & Sue, 2008, s. 351). Hem kabile dinini hem de Hristiyanlığı içeren ruhanilik, birçok Yerli Amerikalının yaşamında kritik bir rol oynar. Her ne kadar dini inançlar bir kabileden diğerine çeşitlilik gösterse de “din, hamilelikten, birçok kabile sağlıklı bir bebeğin doğması için ayin ve ritüel düzenler, ölüm törenine dek, kişinin ruhunun bir sonraki yaşama geçmesini sağlamak için büyük özen gösterilir, varlıklarıyla birleşmiştir” (Ho, 1987, s. 73).

Yerli Amerikalılar için önemli yedinci kavram müdahale etmemedir (Sue & Sue, 2008, s. 350). “Yerli Amerikalı kültüründe başkalarının işlerine burnunu sokmanın ya da müdahale etmenin uygunsuz olduğu düşünülür. Sınırlara ve şeylerin doğal düzenine saygı gösterilmelidir. (...) İletişimle ilgili olarak dinlemeye öncelik verilir” (Diller, 2011, s. 242). Genellikle “düşüncesizce tepki vermektense gözlemlemenin daha iyi” olduğu düşünülür (Sue & Sue, 2008, s. 350). Sessizlik saygı göstermenin bir aracı olarak sık sık kullanılır (Diller, 2011).

Asyalı Amerikalı Aileler

Asyalı Amerikalılar olarak tipik bir biçimde düşünülen insanlar üç temel gruptan oluşur, ve bunlarda birçok alt grubu içerir. Bunlar “Asyalı Amerikalılar (Japonlar, Çinliler, Filipinliler, Hintliler ve Koreliler), Asya Pasifik Adalarından olanlar (Hawaililer, Samoahılar ve Guamanyalılar) ve Güney Doğu Asyalı mülteciler (Vietnamlılar, Kamboçyalılar ve Laoslular)” (Paniagua, 2005, s. 73). Açıktır ki her ne kadar şemsiye niteli-

ğindeki bir kavram olan Asyalı Amerikalılar altında toplanmış olsalar da, bu gruplar arasında muazzam çeşitlemeler bulunmaktadır. Burada, Asyalı Amerikalı aileleri karakterize etmeye eğilimli dört temayı ele alacağız: ailenin önemi, karşılıklı bağımlılık, çocuklara yapılan yatırım ve patriarkal hiyerarşi.

Hispanikler ve Yerli Amerikalılar gibi, Asyalı Amerikalılar da aileyi öncelikli birim ve aile üyelerini de ikincil öneme sahip olarak düşünme eğilimindedir (Balgopal, 2008; Diller, 2011; Leong, Lee, & Chang, 2008). Phillips (1996) bunu şu şekilde açıklar: "Ailenin refahı ve bütünlüğü büyük öneme sahiptir. Bireyin, duygularını, tutkularını, davranışlarını ve bireysel hedeflerini, ailenin refahı ve saygınlığının sürdürmesi için gömmesi ya da bastırması beklenir. Birey, aileyi utandırmamak için görünüşü korumak zorundadır. Bu nedenle, ailenin itibarını korumak amacıyla, sorunları aile içinde tutmak için bir özendirme bulunmaktadır" (s. 1).

Ailenin önemiyle ilişkili ikinci bir tema karşılıklı bağımlılıktır (Balgopal, 2008; Diller, 2011; Leong et al., 2008; Sue, 2006). "Asyalı Amerikalılar için çekirdek ve genişletilmiş ailelerinin, kimlik oluşumunun, toplumsal öğrenmenin, desteğin ve rol gelişiminin önemli mekânları olduğunu saptadı." (Leong et al., 2008, s. 117). "Çocukların, aileye onursuzluk getirecek davranışlara girmek yerine, aile hedefleri için mücadele etmeleri beklenir. Asyalı Amerikalı ebeveynler çocuğun aileyle ilgili bakış açısına çok az ilgi gösterme eğilimindedir. Bunun yerine vurgu ailenin uyumu, başkalarının gereksinimlerini benimseme ve "doğru" değerlere sadakat, üzerinedir (Rothbaum, Morelli, Pott, & Liu-Constant, 2000). Asyalı Amerikalı ergenler, ergen özerkliğini ve bağımsızlığını vurgulayan bir topluma maruz kaldıkların-

da, aileleri için yardım, destek ve saygı beklentilerini muhafaza ediyormuş gibi görünür (Fuligni et al., 1999)" (Sue & Sue, 2008, s. 362-363). Çocukların yaşlı ebeveynlerinin bakımını üstleneceği beklentisi de önemlidir (Balgopal, 2008; Green, 1999).

Asyalı Amerikalı aileleri karakterize eden üçüncü tema hiyerarşik ilişkileri içerir (Balgopal, 2008; Sue, 2006; Sue & Sue, 2008). "İletişim ebeveyninden, yetişkinlere hürmet etmesi beklenen çocuğa doğru akar" (Sue & Sue, 2008, s. 363). Benzer bir biçimde daha genç çocukların, daha yaşlı çocuklara hürmet etmelidir (Sue, 2006). Asyalı Amerikalı aileler, çocukların davranışlarına ilişkin yüksek beklentilere sahip olmaya ve olumsuz davranışlar meydana geldiğinde de daha katı bir disiplin uygulamaya eğilimindedir (Balgopal, 2008; Sue, 2006; Sue & Sue, 2008). "Çocuklardaki davranışların disiplin eksikliğinden kaynaklandığı düşünülür. Bununla beraber, Asyalı Amerikalı gruplar arasında ebeveynlik stillerinde farklılıklar saptanmıştır. Japon ve Filipinli Amerikalı aileler daha eşitlikçi ilişkilere sahip olmaya eğilimliyken Kore, Çin ve Güney Asyalı Amerikalılar daha otoritattır (Blair & Qian, 1998)" (Sue & Sue, 2008, s. 364-365).

Dördüncü tema patriarkal hiyerarşiyi içerir (Balgopal, 2000, 2008; Sue, 2006; Sue & Sue, 2008). Geleneksel değerler, erkeklerin ve daha yaşlı aile üyelerinin diğer aile üyelerinden daha yüksek statüye sahip olduğunu belirtir. Diller (2011) bunu şu şekilde açıklar: "Aile ve toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentiler aşırı yapılandırılmıştır. Babalar ekmek kazananlardır, koruyuculardır ve nihai otoritattırlar. Anneler evi gözetir, çocuklarının sorumluluğunu üstlenir ve onlara bakar ve babalarının, kocalarının, kayınlarının ve hatta zamanı geldiğinde

de oğullarının otoritesi altındadır. Erkek çocuklara yüksek değer biçilir. (...) Yaşlı kızların daha genç kardeşlerin bakımını üstlenmeleri beklenir” (s. 274).

Farklılık Üzerine bir Not

Değerler ve davranışların kültürel temalarına ilişkin tartışmamız genel ve özet

niteliğindedir. Gerçek pratik bir etnik gruptan diğerine ve bir aileden diğerine dramatik bir biçimde çeşitlilik gösterebilir. Burada önemli olan nokta, müracaatçılarınıza daha iyi hizmet etmek ve onları daha iyi anlamak için olası kültürel farklılıklar üzerine hassasiyetinizi ve kavrayışınızı zenginleştirmenizdir.

ama sonradan doğanların ailedeki konumları için baş ederken edindikleri toplumsal beceriler, akranları arasında daha büyük bir popülerliğe dönüşürmüş gibi görünür. (...) Onlar, ilk doğan çocuklara göre daha asi ve serbest olma eğilimindedir (Beck et al., 2006; Zweigenhaft & Von Ammon, 2000).

Bir bütün olarak ele alındığında, ebeveynler sonradan doğan çocuklarla daha rahat ve esnektir. Birçok ebeveyn ilk doğan çocuğun iyi yönde geliştiğini görür ve belki de sonradan doğan çocukların da iyi yönde gelişeceğini varsayar. (s. 167)

Ya tek çocuklar? Bazı araştırmalar tek çocukların, özellikle büyük ailelerde sonradan doğan çocuklara göre daha başarı yönelimli ve daha cana yakın kişiliklere sahip olma eğiliminde olduğuna işaret eder (Jiao, Ji, & Jing, 1996; Kail & Cavanaugh, 2010; Santrock 2010c). Herhangi bir çocuğun nasıl gelişeceğine ilişkin hiçbir kesin öngörü bulunmadığını lütfen göz önünde bulundurun.

Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Sosyalizasyon

Bebekler doğdukları andan itibaren toplumsal cinsiyetlerine göre farklı bir biçimde muamele görür (Hyde & DeLamater, 2011; Yarber et al., 2010). Doğar doğmaz pembe ya da mavi giysi ayrımı başlar. Temel bir sorun çözülmemiş olarak kalır. Erkekler ve kadınlar ne ölçüde ve hangi yönlerden doğuştan farklıdır?

İnsanların nasıl oldukları insanlar haline geldiklerine ilişkin genetik-çevresel (nature-nurture (tabiat-habitat)) tartışmasıyla ilişkilidir. “Genetik” fikrini savunanlar, insanların yaradılışsal, genetik ve doğal yetenekleriyle doğuştan programlandıklarını ileri sürer. “Çevresel” bakış açısına göre insanlar çevrelerinin ürünüdür. Bu da insanların doğdukları günden itibaren onlara olan şeylerden etkilendikleri anlamına gelir; onlar çevrelerinden öğrenir ve çevreleri tarafından biçimlendirilir. Tartışmanın her iki tarafı da bakış açılarını destekleyecek kanıtlara ve araştırmalara sahiptir. Belki de yanıt ortada bir yerlerde. İnsanlar, çevreleri tarafından sonradan biçimlendirilen, güçlendirilen ya da bastırılan belirli potansiyellerle ve yeteneklerle doğmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, bu bölümde ve oyundaki farklılıklar bağlamında ve daha kapsamlı olarak Doku-zuncu Bölümde yeniden tartışılacaktır.

Sosyal Çevre:

Akranlar, Televizyon ve Okul

Aile, çocuklar için tek sosyalleşme aracını sağlamaz. Onlar, oyun oynarken diğer çocuklara ve özellikle okul ortamında diğer yetişkinlere maruz kalır. Çocukların akranlarıyla ve okulda yetişkinlerle sahip oldukları karşılıklı edimler çocuğun davranışlarını ve toplumsal

gelişimini doğrudan etkiler. Çocuklar diğerleriyle sosyal olarak nasıl ilişkili olacaklarını öğrenir. Onlar başkalarının onlardan ne tür sosyal davranışlar beklediğini öğrenir. Çocuklar televizyon seyrederek harcadıkları vakitten de etkilenir. Burada ele alınacak sorunlar, oyunun toplumsal görünümü, kabada-yılık, televizyonun ve diğer medyaların etkisi ve okulun rolünü içerir. Her birinin etkisi çocuğun sosyal gelişimiyle ilişkilendirilecektir.

Akranlarla Oyunun Sosyal Görünümü

Luther, 8 yaşında, ciğerlerinin bütün gücüyle bağırırdı, "kırmızı ışık, yeşil ışık, hayaleti görmeyi umuyorum bu gece!" Kendi çevresinde döndü ve karanlığın içine gözlerini dikti. En sevdiği oyunu oynuyordu ve Luther "o" ydu. Bu 20'ye kadar saydığı ve ardından da diğerlerini bulması ve onları ebelemesi gerektiği anlamına geliyordu. İlk ebelenen sonrakı seferde "o" olmak zorundaydı.

Kendi kendine, sessizce "diğer çocuklar nerede sahi?" dedi. Randy genellikle çöp kutusunun içine saklanırdı. O, hiç kimsenin onu orada aramamasına neden olacak kadar kötü kokmasına neden olduğunu düşünüyordu. Diğer yandan Siggy yağmur suyu kanalının oradaki çalılıklara saklanmayı seviyordu. Bununla beraber çok sayıda sivrisineğin, o yönde riske girecek kadar cesur olan herkesin kanını emmesi olasıydı.

Horace daima bir muamma olagelmışti. Luther, onun nereye saklanması- nın olası olduğunu hiçbir zaman bilemedi. Bir seferinde Charlie'nin eski köpek kulübesinin içine kendini sokmayı bile

başardı. Charlie minicik bir kırmaydı.

Hangi yolu seçeceğini ciddi ciddi düşündükten sonra Luther çöp sepeti- nin en hızlı ve en kolay tahmin olduğu- na karar verdi. Luther, Randy'nin çöp kutusunun içinde hapsirdiğine yemin edebileceği sırada annesinin onu çağır- dığını duydu. "Luther bir dakika içinde buraya gel. Sana hafta içi 8:30'da evde olman gerektiğini dört kez söyledim. Hemen içeri gel, beni duyuyor musun?"

"Hay bin kunduz," diye geveledi Luther. Tam da eğlenmeye başladığı sırada hep bırakıp eve gitmek zorun- daydı. Sonra diğer çocuklar da geldi. Gördünüz mü, haklıydı işte. Randy çöp kutusunun içindeymiş ve Siggy de yağ- mur suyu kanalının oradaki çalılıkların arkasından çıkıverdi. Her zamanki gibi kaşınıyordu. Randy'nin annesi ona eve gittiğinde gösterecekti. Çok kötü koku- yordu. Horace aniden "hiçbir" yerden ortaya çıkıverdi. İyi bir gizli saklanma yerini hiçbir şey için harcamayacaktı.

Dört oğlan da kendilerini eve doğru sürükledi. Olabildiğince yavaş yürüdüler ve uygun bir biçimde yolu uzattılar. Bir başka zor yaz günü oyunu da ta- mamlanmıştı ama onlar şimdiden yarını düşünüyordu.

Çocukların oyunu birçok amaca hiz- met eder. Çocukları kaslarını kullan- maya bedensel olarak gelişmeye teşvik eder. Fantezi kurmalarına ve yaratıcı bir biçimde düşünmelerine izin verir. Son olarak oyunlar, çocukların akranlarıyla nasıl ilişkili olacaklarını öğrenmelerini sağlar. Oyunlar nasıl iletişim kurulaca- ğının, rekabet edileceğinin ve paylaşıla- cağının öğrenilmesinin bir formatını su- nar. Oyun toplumsallaşmanın belli başlı alanı olarak işlev görür.

Garvey (1977) oyunu, şu beş niteliği içeren etkinlik olarak tanımlar: Birincisi

2 "Red light, green light, hope to see the ghosts to- night!" Bir saklanbaç tekerlemesi.

oyun, ödül ya da uygun olduğu düşünüldüğü için değil, sadece keyif almak için yapılan bir şey olmalıdır. İkincisi oyunun kendinde bir amacı dışında bir amacı olmamalıdır. Üçüncüsü oynayan insanların onu seçmiş olması gerekir. Hiç kimse bir kişiyi oynamaya zorlayamaz. Dördüncüsü oyun etkinlik içinde aktif katılımı içerir. Ya zihinsel ya da bedensel olarak birey onun içinde yer almalıdır. Saf gözlem oyun oynamak olarak nitelenemez. Beşincisi oyun toplumsallaşmayı ve yaratıcılığı zenginleştirir. Oyun karşılıklı etkileşimi ve bedensel ve zihinsel becerileri öğrenmek için bağlar sağlar.

Oyun ve Karşılıklı Etkileşim

Çocukların nasıl oyun oynadığına bakmak için en az iki temel yol bulunmaktadır. Bunlar toplumsal oyunu ve fantezi oyununu kapsar. Toplumsal oyun çocukların oynadıkları sırada diğer çocuklarla karşılıklı edimde bulunduğu bağlamı içerir. Fantezi oyunu, çocukların oynuyormuş gibi yaptıkları oyunu oynarken ne düşündüğünü ve nasıl hayal ettiğini içerir.

Sosyal Oyun

Parten (1932) çocukların toplumsal oyunu geliştirmeleri sırasında nasıl ilerlediğinin bir modelini kavramsallaştırdı. Araştırması, 1920'lerde gerçekleştirilmişti, 2 ila 5 yaş arası çocuklara odaklanmıştı. Çocukları eyleyerek gözlemlemek oyunun gerçekte altı farklı düzeyi olduğu önermesine yöneltti. Kuramsal olarak çocuklar büyüdükçe şu düzeylerden geçerek ilerler:

1. *Boş davranış*: Boş davranış az ya da olmayan etkinliği içerir. Bir çocuk sessizce oturuyor ya da ayakta duru-

yor olabilir. Sık sık çocuğun dikkati çevresinde olan bir şeyleri gözlemlemek için odaklanır.

2. *İzleyici oyunu*: İzleyici oyununa dahil olmuş bir çocuk basitçe, diğer çocukların oynama davranışlarını gözlemlemektedir. Çocuk diğer çocukların yaptıklarına zihinsel olarak dahil olmuştur. Bununla beraber çocuk bedensel olarak oyunda yer almamaktadır. İzleyici oyunu, çocuğun dikkatinin, çevresinde olup biten herhangi bir şey yerine, akranlarının oyununa odaklanmış olmasıyla yalnız oyundan farklılaşır.
3. *Yalnız oyun*: Yalnız oyun bağımsız bir biçimde oynayan çocuğu kapsar. Diğer çocuklara ya da onların ne yaptıklarına dikkat edilmez.
4. *Paralel oyun*: Paralel oyunda yer alan çocuk, bağımsız bir biçimde oynamaktadır ama hemen yakınındaki diğer çocuklara benzer bir tarzda ya da benzer oyuncaklarla oynamaktadır. Çocuk, her ne kadar hiçbir etkileşim meydana gelmesede, esas olarak diğer çocuklarla aynı biçimde oynamaktadır.
5. *İlişkili oyun*: Burada çocuklar birlikte oynar. Bazı karşılıklı etkileşimler bulunmaktadır ama karşılıklı etkileşim örgütlenmemiştir. Örneğin çocuklar oyuncakları ya da etkinlikleri paylaşabilir ve birbirleriyle konuşabilir. Bununla beraber oyunları çok bireyselleşmiştir. Her çocuk diğerlerinden bağımsız olarak oynar ve bireysel etkinliğine odaklanır.
6. *İşbirliği oyunu*: İşbirliği oyunu örgütlenmiş karşılıklı etkileşimi içerir. Çocuklar ortak bir hedefe erişmek, birlikte bir şey yapmak ya da birlikte bir durumu yeniden canlandırmak için birbirleriyle oyun oynar. Dikkat

grup etkinliği üzerine odaklanmıştır. İşbirliği zorunludur. Çocuklar bir grubun parçası olduklarını açıkça hisseder. Parten farklı yaş gruplarının farklı oyun türleriyle karakterize olduğunu iddia eder. İki yaşındaki çocuklar kendi başlarına oynama eğilimindedir. Üç yaşındakilerde paralel oyun görünür hale gelmeye başlar. Çocuklar 4 yaşına ulaştıkça git gide daha fazla ilişkili oyuna katılır. Beş yaşına doğru çocuklar işbirliği oyununa katılır.

Parten'in oyun düzeyleri birçok cepheden eleştirildi. Öncelikle model oyunun karmaşıklığına hitap etmemektedir; tüm çocukların oyunun tüm düzeylerine katıldığı gözlemlenebilir (Papalia et al., 2009; Rubin, Bukowski, & Parker, 1998). Bir başka soru Parten'in modelinde yalnız oyunun nasıl görüldüğüydü. Gerçekten de yalnız oyun grup oyunlarına göre daha az mı olgundu? Çocukların yalnız oyunlarının birçoğu, çocukların daha ileri bilişsel düşünceyi geliştirmesine yardım ederek, düşünceli, eğitici ve doğası gereği yaratıcıdır. Resim yapmak, bloklarla ve Legolarla bir şeyler inşa etmek gibi tek başına yapılan aktiviteler Parten'in normal oyun gelişimi kavramsallaştırmasının neresine uymaktadır? Ebeveynler farklı yaş gruplarında oyunun normal gelişimsel görünümünün farkında olmalıdır. Ebeveynlerin ve diğer bakıcıların beklentilerinin gerçekçi olması gerekir. Çocuklar kendi yaş gruplarına uygun bir biçimde diğer çocuklarla oynamaya cesaretlendirilmelidir. Ancak çocuklar onların ötesinde olan etkinliklere itilmemelidir. Daha arkadaş canlısı olması gerekenler bir yaşta oyun etkinliklerinden yalıtılan çocuklar bu yönde teşvik edilmelidirler. Ebeveynler ve diğer bakıcılar oyunlarını ve karşılıklı et-

kileşimsel becerilerini geliştirmeleri için çocuklara yardım edebilir.

Oyunda Toplumsal Cinsiyet Farklılıkları

Davranışta toplumsal cinsiyetle ilişkili iki farklılık hayatın erken safhalarında belirir. Biri, oyunla ilişkili saldırgan davranıştaki farklılıktır (Hyde & DeLamater, 2011). Oğlanlar kızlara göre daha saldırganca davranır. Diğer erken davranışsal farklılık ise oyuncak tercihidir (Rathus, 2011b). Üç ya da 4 yaşlarına doğru kızlar bebeklerle oynamayı seçmeye başlar ve evcilik oyunlarına katılır. Oğlanlar kamyonlar ve silahlar gibi oyuncaklara daha çok yönelmiştir. Bu farklılıkların nedenleri açık değildir. Elbette çocuklar kendilerine verilen ve birlikte oynamaya teşvik edildikleri oyuncaklarla oynar. Kızların odaları bebeklerle ve evcilik oynamak için araçsallaştırılan nesnelerle doludur. Oğlanların odaları, arabalar, kamyonlar, silahlar ve spor eşyaları gibi, çeşitli eylem yönelimli oyuncakları sergiler.

Örneğin Karen Hala, 3 yaşındaki Andrea'ya, yeğeni ve gözünün bebeği, bir oyuncak almak için onu bir oyuncak mağazasına götürdüğü bir gün, Andrea doğrudan, "oğlanların oyuncakları"na doğru değil, "kızların oyuncakları"na doğru yöneldi. Karen Hala, Andrea'ya bazı "eğlenceli" kamyonları ve arabaları önerdiğinde (Karen Hala, hem bir gün gerçek olanlarını kullanmak zorunda oldukları için hem de bu tür oyunların uzamsal algılama becerilerini geliştirmeye yardım ettiğinden, kızların arabalara ve kamyonlara yönelmesinin iyi olduğunu biliyordu), Andrea burnunu buruşturdu ve "hayır, onlar oğlan oyuncakları!" dedi. Tepkisi ilginçti çünkü Andrea'nın annesi mekanik tamirlerin birçoğunu ve evlerinin dışarıdaki

işlerinin tamamını yapıyordu. Medyanın, özellikle televizyonun, Andrea'nın diğer insanlar üzerine gözlemlerindeki etkisi çok büyük olmalıydı.

Oyuncak tercihlerindeki farklılıkların bir başka nedeni, 3 yaşına doğru toplumsal cinsiyet hakkında bilinçli hale gelen çocukların (Crooks & Baur, 2011), nasıl oynamaları gerektiğini erkenden öğrenmeleridir. Onlar televizyon seyrediyor ve annelerini ve babalarını gözlemliyor; kızların ve oğlanların farklı şeyleri yapmayı sevmesi gerektiğini öğreniyor.

Kızların davranışlarının oğlanlarınkine göre daha az saldırgan olmasının en az üç mantıksal nedeni bulunmaktadır (Lott, 1987). Bu nedenlerin tümü birbiriyle ilişkili ve birbirlerini güçlendiriyormuş gibi görünmektedir. Birincisi kızların dövüşmek, kırmak ya da bir şeyleri avlamak gibi saldırgan davranışların "pratiğini yapmak" için daha az şansları vardır. İkincisi kızların saldırgan davranışlarının, oğlanların saldırgan davranışlarına göre, yetişkinler tarafından cesaretlendirilmesi daha az olasıdır.

Örneğin Karen Hala'nın, 3 yaşındaki Andrea'yı, erkek ve kız kreş akranlarıyla birlikteyken gözlemleme fırsatı oldu. Onlar, küçük balkabaklarından biraz toplamak düşüncesiyle, yerel bir balkabağı firmasına doğru geziye çıkmışlardı. Andrea'nın grubundaki oğlanların hepsi, tekliyor, çılgık atıyor, yumrukluyor, çarpıyor, koşuyor ve brrrrrrrr ve grrrrrrrr sesleri çıkarıyordu.

Annelerin birçoğu sakince gözlemliyor, gülümsüyor ve "tam bir oğlan çocuğu, değil mi?" gibi gururlu yorumlar yapıyordu. O sırada kızlar kenarda durarak oğlanların "eğlenmesini" seyrediyordu. Kızlardan biri katılmaya kalktığında annesi "Hayır Chrissy, canın yanabilir. Bu oğlanlar çok kaba" dedi.

Lott'a göre kızların daha az saldırgan olmasının üçüncü nedeni, oğlanlara göre kızların saldırgan olmakta" daha az başarı deneyimleme olasılığıdır. Oğlanlar, kızlara göre, yetişkinler tarafından saldırganlık alanında daha deneyimli olmaya teşvik edilirler. Diğer yandan kızlar, daha nazik ve daha hınım olmaya zorlanırlar.

Akran Grupları ve Popülerlik

Akran grupları bir çocuğun eşitlerinden oluşur. Çocuklar üzerinde, onlar büyüdükçe, daha bağımsız ve daha deneyimli hale geldikçe daha fazla etkiye sahip olabilir. Akran gruplarının olumlu yanı, kendileri hakkında öğrenmeleri, öz kavramlarını inşa etmeleri ve diğerleriyle nasıl karşılıklı etkileşimde bulunacaklarını öğrenmeleri için, çocuklara bir alan sağlamasıdır. Akran gruplarının olumsuz yanı, çocukların üzerine, yapmayı kendi başlarına hiçbir zaman düşünmeyecekleri şeyleri yapmaları için baskı yüklemeleridir.

Bazı çocuklar akranlarıyla olağanüstü bir biçimde iyi geçinir; diğerleri akranlarından kaçınmış, yalıtılmış ve geri çekilmiştir. Bir çocuğu popüler kılan nedir? Araştırmacılar popüler ve popüler olmayan çocukları araştırdı ve popüler çocukların belirli nitelikleri sergilemeye eğilimli olduğu sonucuna vardı (Newcomb, Bukowski, & Pattee, 1993; Papalia et al., 2009). Onlar diğerleriyle arkadaşça olmaya ve kolayca karşılıklı etkileşimde bulunmaya eğilimlidir. Ne çok saldırgandırlar ne de pasiftirler. Güvenilir olmaya ve duygusal yanıt vermeye ve akranlarını desteklemeye eğilimlidir. Genelde parlak ve yaratıcıdır ancak üstünmüş gibi ve kibirli davranmazlar.

Diğer yandan popüler olmayan çocuklar karşıt özelliklerle karakterize

olmaya eğilimlidir. Toplumsal olarak olgun değildirler. Ya çok ısrarcı ve talepkâr ya da çok utangaç ve geri çekilmiş olma eğilimindedirler. Çevredeki en parlak ya da en çekici çocuk değildirler. Onların dinleme becerileri ve popüler çocukların sahipmiş gibi göründükleri diğerleriyle empati kurma becerileri olmayabilir.

Çocukların karşılıklı etkileşimini incelemek için yaygın bir teknik, sosyometri olarak bilinir. Bu teknik, çocuklara diğerleriyle ilişkisi ve diğer insanlara karşı duyguları hakkında sorular sormayı içerir. İlişki sosyogram adı verilen bir diyagramda sergilenebilir. Bir grup içinde yer alan çocuklara en çok hangi üç akranını sevdiği, en az hangi üç akranı sevdiği, en çok kimi takdir ettiği, kimin yanına oturmak istediği ya da kimden en çok korktuğu gibi gibi sorular sorulabilir. Her çocuk bir daireyle temsil edilebilir. Her soruya yanıt olarak belirttikleri insanlara oklar çizilebilir.

Şekil 4.4'te sosyogramlar gösterilmektedir. Sorulan her sorunun yanıtını sergilemek için bir sosyogram oluşturulabilir. Örneğimiz iki sorunun grafiğini çizmektedir. İlki, öğrencilerin gruptaki en güçlü lider olarak düşündükleri hakkındaki duygularını yansıtır. İkinci gruptaki en sevdikleri akranı sergiler. Sosyogram A Toby'nin gruptaki en güçlü lider olarak düşünüldüğünü açıkça sergiler. O parlak, enerjik ve "sokak zekisi"dir. Bununla beraber Sosyogram B onun gruptaki en popüler ya da en sevilen olmadığını açıkça gösterir. Hem Tom hem de Maria burada parlamaktadır. Diğer grup üyelerinden daha olgundurlar. Hakkını arayan ve oldukça öz-güvene sahip çocuklardır ancak diğerlerine iradelerini dayatmazlar. Gruptaki en parlaklar arasında yer alırlar.

Diğer yandan Toby, saygı görmekten çok korkulmaktadır. Diğerleri onun görünüşteki bilmişliğini takdir etmektedir ancak ona güvenmemektedirler. O, diğerlerinin ona duygusal ya da bedensel olarak yaklaşmasına izin vermemektedir. Mesafesini korumaktadır.

Vince'in görüşleri diğer grup üyelerinininkinden radikal bir biçimde farklıdır. Vince zamanın büyük bir kısmını kendi başına geçirir. Vakit buldukça gezinmeyi sever. Dean'i güçlü ve sevilir bir lider olarak görür. Dean çok aktif, daima etkinliğin merkezinde olan sözlü(şifahi) biridir. Davranışlarını denetim altında tutmakta bazı sorunlar yaşamaktadır ve diğer grup üyelerini kışkırtma eğilimindedir. Belki de Vince, Dean'in girişkenliğini takdir etmektedir.

Bu iki sosyogram, grubun karşılıklı etkileşimi hakkındaki görüşlerin nasıl elde edilebileceğinin ve görsel olarak resmedilebileceğinin örnekleridir. Her ne kadar bunlar grubun karşılıklı etkileşiminin bazı karmaşıklıklarını betimlese de bazı ipuçlarını da doğrulamaktadırlar. Biz çocuklar hakkında popüler ya da popüler olmayan çocuklar olarak söz ediyoruz. Sanki 1'den 10'a kadarlık bir popülerlik ölçeğinde, her çocuk ya popüler olmayan 1 ya da çok popüler 10 gibidir. Gerçek hayatta elbette, birçok insan arada bir yerlerde bulunmaktadır. Onlar "popüler olan"ın bazı karakteristiklerine sahip olabilir ama diğerlerine sahip değildirler. Toplumsal beceriler popülerliğin birincil temelini sağlamış gibi görünür. Ardından beceriler genel olarak öğrenilebildiği için, toplumsal beceriler öğrenilebilir ve popülerlik artabilir. Eğitim çocuklara, olumlu yollardan dikkati kendilerine nasıl çekeceklerine ve akranlarıyla iletişim becerilerini geliştirmeye odaklanabilir. İyi iletişim becerileri, akranlarına ilgi

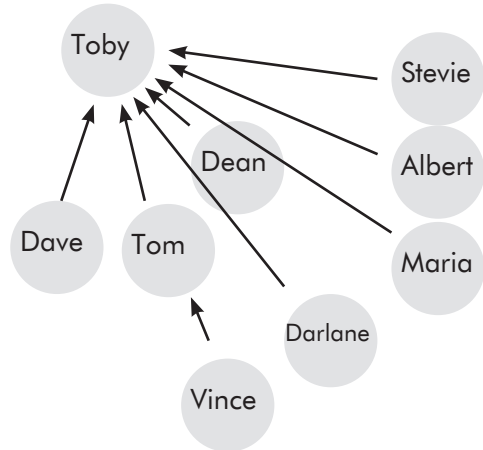
göstermeyi, uygun soruları sormayı ve diğer çocukları ilgilendiren bilgileri paylaşmayı içerir. Zaman zaman çocuklara çeşitli durumlarda (örneğin bir oyun oynarken ya da teneffüs için sıraya girmeye çalışırken) daha etkili yanıtları vermeyi öğretmek için rol yapmaya başvurulabilir. Zaman zaman olumlu karşılıklı etkileşimi sergilemek için DVD'ler kullanılabilir. Sonrasında çocuklar ne olup bittiğini tartışabilir ve kendi karşılıklı etkileşim durumlarına bu bilgileri uygulamayı öğrenebilir (Ladd, Buhs, & Troop, 2002).

Kabadayılık

“Dokuz yaşındaki Stephanie okula gitmek istememektedir. Okulu reddeden birçok çocuk gibi evi terk etme düşüncesiyle kaygı sergilemektedir. Ama Stephanie ailesinden ayrılma kaygısı yaşamamaktadır. O, Susan’la anlaşmazlığa düşmüş ve Susan, ona bir daha okula gelirse, onu merhametsizce döveceğini söyledi. Susan tehdidini vurgulamak için Stephanie’yi koridor boyunca itekledi” (Rathus, 2010, s. 197). Bu örnekte Susan kabadayıdır ve Stephanie ise dayılanma-kurbanıdır. Steinberg ve meslektaşları (2011b) kabadayılığı şu şekilde betimler:

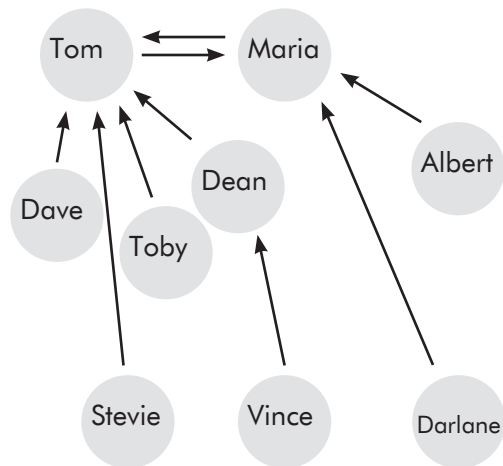
Kabadayılık “bir bireyin belirli akranlarına (kurbanlara) tekrar tekrar yönelttiği saldırganlıktır... Bu bedensel (vurma, tekmeleme, itme, düşürme), sözlü (tahrik etme, aşağılama, ad takma) ya da toplumsal (insanların önünde aşağılama ya da dışlama) olabilir. Kabadayılık diğer saldırganlık türlerinden, özgüllüğüyle (kabadayılar eylemlerini belirli akranlarına yönlendirir) ve kabadayı ve kurban arasındaki güç dengesizliğiyle karakterize olmasıyla farklılaşır. (...) Yaşça daha büyük bir çocuk daha küçüğüne dayılanır; daha iri olan çocuk daha küçük

Sosyogram A

Öğrencilere gruptaki güçlü liderin kim olduğu soruldu. Oklar onların duygularını yansıtmakta. Sosyograma göre Toby’nin statüsü açıktır.

Sosyogram B

Burada öğrencilere grupta en çok sevdikleri kişinin kim olduğu sorulmuştur. Tom ve Maria en popüler kişiler çıkmıştır.

Şekil 4.4 Özel bir eğitim sınıfında sosyogram

ve zayıf olanını seçer; sözel olarak iddiacı bir çocuk utangaç, sessiz bir çocuğa eziyet eder. Eşitlerin zaman zaman dövüşmesi ya da anlaşmazlığı dayılanma değildir. Kabadayının duygusal olmayan bir biçimde güç kullanması daha olasıdır. (s. 318)

Her ne kadar oğlanların dayılanması daha olasıysa da kızlar da bu tür saldır-

gan davranışlarda yer alabilir (Perren & Alsaker, 2006). “15.000’den fazla 6. ila 10. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmış, ulusal ölçekli bir araştırmada neredeyse her üç öğrenciden biri zaman zaman ya da sık sık bir kurban ya da bir fail olarak dayılanma eylemini deneyimlediğini söyledi (Nansel & others, 2001)” (Santrock, 2010c, s. 561). Bu nedenle kabadayılık çocukların toplumsal ortamında önemli bir sorundur. Santrock (2010c) bunu şu şekilde açıklar:

Toplumsal bağlamlar da kabadayılığı etkiler (Swearer, Espelage, & Napolitano, 2009). Yakın zamanda yapılmış olan araştırmalar kurbanların yüzde 70 ila 80’inin kabadayılılarıyla aynı okul sınıfında olduğuna işaret eder (Salmivalli & Peets, 2009). Sınıf arkadaşları dayılanma eylemlerinden çoğu zaman haberdardır ve birçok vakada dayılanmaya şahit olmuştur. Akran gruplarının daha geniş sosyal bağlamı dayılanmada önemli bir rol oynar (Salmivalli & Peets, 2009). Birçok vakada kabadayılar akran grubunda daha yüksek bir statü elde etmek için kurbanlarına eziyet eder ve kabadayılar diğerlerinin güç gösterisine şahit olmasına gereksinim duyar. (s. 561)

Kurbanların iki kategoride yer alması olasıdır (Rubin et al., 2006). “İlki, çocukların utangaç, kaygılı ve toplumsal olarak geri çekilmiş olması onları kolay bir av kılar. Sık sık onları koruyacak arkadaşları yoktur. Ama diğer kurbanların kendileri de saldırgandır ve saldırganlığı kışkırtan rahatsız edici davranışlarda bulunurlar. Diğer çocuklar onları “bunu o istedi” olarak görür.” (Steinberg et al., 2011b, s. 319).

Kabadayılığın sonuçları nedir? Bazı yakın zamanda yapılan araştırmalar, kabadayılarının ve kabadayılık kurbanlarının ergen hale gelince, daha depresif olmalarının, intihara kalkışmayı düşün-

melerinin ve gerçekten de intihar etmelerinin daha olası olduğunu gösterdi (Brunstein Klomek, Marrocco, Kleinman, Schofeld, & Gould, 2007). Diğer bir araştırma ya kabadayı ya da kabadayılık kurbanı olan ergenlerin “kabadayılığa bulaşmamış olan diğerlerine göre daha çok sağlık sorununa (baş ağrısı, sersemleme, uyku sorunları ve kaygı gibi) sahip olduğuna” işaret etti (Santrock, 2010c, s. 561; Srabstein, McCarter, Shao, & Huang, 2006).

Öyle ise kabadayılık için ne yapılabilir? Santrock (2010c) okul çalışanlarının şu yaklaşımları uygulayabileceğini ileri sürer:

- Yaşça daha büyük akranların kabadayılığı izlemelerini ve meydana geldiğinde de müdahale etmelerini sağlayın.
- Kabadayılığa karşı okul çapında uygulanan kurallar ve yaptırımlar geliştirin ve tüm okula bunları yayın.
- Akranları tarafından düzenli olarak dayılanmaya maruz kalan çocuklar ve gençlerden arkadaşlık grupları oluşturun.
- Kabadayılığın çoğu zaman sınıf dışında meydana geldiğinin farkında olun, öyle ki gerçekten de okul çalışanları, bunlar olurken göremeyebilir. Ayrıca kabadayılığın birçok kurbanı dayılanmayı yetişkinlere bildirmez. Oyun parkları, otobüsler ve okul koridorları gibi gözetimin olmadığı alanlar öğrencilerin kabadayılığa maruz kaldıkları ortak alanlardır...
- Kabadayılık karşıtı programın mesajını, ibadethane, okul ve çocukların ve gençlerin katıldığı diğer topluluk etkinliklerinin yapıldığı yerlere yayın.
- Ebeveynleri çocuklarının olumlu davranışlarını ve kişilerarası uygun karşılıklı etkileşimlerinin modellerini pekiştirmeye cesaretlendirin.

Kabadayılık kurbanlarına karşı şiddetli ve agresif davranışları içerir.

- *Kabadayıları ve kurbanları erkenden belirleyin ve davranışlarını geliştirmeleri için toplumsal beceriler eğitimini kullanın. Empati [özellikle bir başka kişinin bakış açısından şeyleri görebilmeyi] öğretmenin (...) öz-denetimi teşvik etmenin ve toplumsal becerileri eğitmenin, kabadayıların olumsuz davranışlarını azalttığı saptandı (Macklem, 2003). (s. 562)*

Televizyon ve Diğer Medya Organlarının Etkisi

Televizyon çocuğun çevresinin ortak bir görünümü haline geldiğinden burada bazı yorumları hak ediyor. Çocuklar haftada 20 ila 25 saati televizyon izleyerek harcamaktadır; bu şekilde devam ederse bir lise mezunu günde 24 saatten tam iki yılını harcamış olacaktır (Kail & Cavanaugh, 2010). Elbette bu ortalama dır. Bazı çocuklar diğerlerinden daha fazla televizyon izlemektedir. Örneğin

düşük gelirli ailelerin çocukları daha yüksek iktisadî statüye sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla televizyon izlemektedir; “televizyon görece ucuz bir eğlencedir ve düşük gelirli ailelerin diğer eğlence kaynaklarına harcayacak parası olmayabilir” (Lemish, 2007; Martin & Fabes, 2009, s. 332). Ayrıca televizyon izlenen zaman miktarı yaşa göre değişmektedir. Martin ve Fabes (2009) bunu şu şekilde açıklar:

Çocukların televizyon izleme süresi okul öncesi yıllarda günlük ortalama 2,5 saate kadar artar ve ilkokul yılları boyunca artmaya devam eder (Lemish, 2007). İzleme süresi ergenlikten hemen önce günde yaklaşık 4 saatle doruğa ulaşır ardından rakip etkinlikler televizyon önünde harcanan saat sayısını azaltır (Pecora, Murray, & Wartella, 2007). Bilgisayarlar, DVD’ler ve video oyunları göz önünde bulundurulduğunda günümüzde çocuklar ortalama 5 saati “ekranlar”ın önünde harcamaktadır (Woodward & Gridi-

na, 2001). Benzer örüntüler diğer ülkelerde de saptanmıştır (Lemish, 2007). (s. 332)

Televizyon etkisi hakkında önemli bir soru, TV'nin çocuklara şiddet ve saldırganlık öğretip öğretmediği, gündeme gelmiştir. Araştırmalar televizyonun etkili olduğunu ve çocukların şiddet içeren davranışlarını arttırdığını gösterir (Berk, 2008a; Newman & Newman, 2009; Rathus, 2011a; Wilson, 2008). Rathus (2011a):

Televizyon saldırgan modellerin bereketli bir kaynağıdır (Villani, 2001). Çocuklar rutin bir biçimde televizyonlardaki cinayet, şiddet ve cinsel saldırı sahnelerine maruz kalır. Günde 2 ila 4 saat televizyon izleyen çocuklar ilkokulu bitirinceye kadar 8000 cinayet ve diğer 100.000 şiddet sahnesi görecektir. (s. 172)

Çocukların çizgi filmleri bile aşırı şiddet sahneleri sergilemektedir. Genç Mutantlar, Ninja Kamlumbağalar, ölümcül, keskin ve tehlikeli silahlarla kaç kez "kötü adamlar"la dövüştü? Coyote, kendisine Roadrunner tarafından verilen bir dinamit lokumuyla kaç kez havaya uçtu? Donald Duck bir beysbol sopasıyla kaç kez ezildi ya da dik bir uçuşundan aşağı atıldı? Bunun hakkında düşündüğünüzde betimlenen şiddet miktarının etkisi korkutucudur.

Televizyonun, saldırgan davranışı potansiyel olarak öğretecek ve kışkırtacak tek aracı olmadığını göz önünde bulundurun. Birçok video oyunları sadece izlemek için değil, ayrıca saldırgan davranışı gerçekten de uygulamak için bir araç sağlamaktadır. Oyunların birçoğu gerçeği yakından andırmaktadır. Onlar şiddet içeren bir uğraşa, genellikle insanları ya da diğer şekilleri silahla vurmak, aktif olarak katılmak için bir araç sağlar. Daha da kötüsü, hedefler etkili bir biçimde ortadan kaldırıldığında puanla ödüllendirilerek, şiddet içeren davranışı pekiştirir.

Televizyon ve video oyunlarının şiddetle yanıt olarak çocukların saldırganlığını arttıran en ez üç süreç işliyor olabilir (Newman & Newman, 2009; Rathus, 2010a). Bunlardan birincisi çocuklar gördükleri şiddet davranışını model olarak alıyor olabilir. Rambo ve diğer ünlü film ve TV karakterleri yapıyorsa onlar neden yapmasın? İkinci şiddet yükselmektedir öyle ise çocukların denetimi kaybetmesi ve daha şiddetli olması daha olasıdır. TV şiddeti, yükselen duygusallığı ve saldırganlığı tetikleyen bir uyaran olarak hizmet edebilir. Üçüncüsü TV şiddetine düzenli olarak maruz kalma, dünyanın gerçekte nasıl olduğuna dair çocukların değer sistemini ve inançlarını etkiler. Çok fazla şiddet izleyen çocuklar, şiddetin her yerde ve sık sık meydana geldiğini verili olarak kabul edebilir. Bir çocuğun zihninde, olağan bir imge haline gelmesi için, çocuğun, bir genç adamın canlı kan kırmızısı renklerle "havaya uçuşmasını" kaç kez izlemesi gerekir?

Diğer araştırmalar çocuklukta televizyonda izlenen şiddet miktarıyla yetişkin olarak katılımcıların dışı vurduğu şiddet miktarı arasında bir ilişki oluşturmaktadır (Huesmann & Miller, 1994; J. G. Johnson, Cohen, Smailes, Kasen, & Brook, 2002; Kail & Cavanaugh, 2010). Bir başka şekilde ifade edecek olursak, televizyonda daha fazla şiddet sahneleri izleyen çocukların, büyüdüklerinde şiddet içeren daha fazla davranış sergileyebilir. Televizyon şiddetiyle daha sonraki saldırganlık arasındaki bağ, sosyoekonomik statü ve ebeveynlerin eğitim düzeyi gibi değişkenler göz önünde bulundurularak oluşturuldu (Johnson et al., 2002). Time dergisi tarafından yapılmış bir araştırma, katılımcıların yüzde 66'sının televizyonda çok fazla şiddet olduğuna inandığını

saptadı (Poniewozik, 2005). Şiddet içeren video oyunlarını oynamak, diğer çocuklara ve ergenlere yönelik artan saldırganlık ve azalan kaygıyla bağlantılandırıldı (Anderson & Bushman, 2001; Anderson et al., 2003). Şiddet, çocuklar düzenli olarak oynadıklarında ve oyunlarda kullanılan ve sergilenen saldırgan karakterlerle özdeşleştiklerinde, daha da yükselmektedir (Konijn, Bijvank, & Bushman, 2007). Ayrıca araştırmalar, oyunlara yaş sınırlaması getirmenin ve onları şiddet oyunları olarak etiketlemenin sadece, 7-8 yaşındakiler ve kızlar dahil tüm yaş grupları için, onların çekiciliğini arttırdığını ortaya çıkardı (Bijvank, Konijn, Bushman, & Roelofsma, 2009).

Bazı genç insanlar yetişkin hale gelirken, olasılıkla TV şiddetiyle bir bağlantıyı sergileyerek sıradışı şiddet eylemlerine kalkışır. Nebraska eyaletinin Omaha Kenti'nde, 5 Ocak 2011'de, bir okul yöneticisinin öldürücü bir biçimde ateşli silahla vuran ve okuldan uzaklaştırıldığında da bir başkasını ciddi bir biçimde yaralayan, daha sonra da kendisini öldüren on yedi yaşındaki Robert Butler, Jr.'ı düşünün (World-Herald News Service, 2011). İngilizce öğrencisi, 23 yaşındaki Cho Seung- Hui'yi hatırlayın. Popüler video oyunlarında betimlenenleri andırır bir biçimde koyu renkli giysiler giymiş olarak Virginia Tech Üniversitesi'ndeki öğrenci arkadaşlarına aniden ateş açtı ve 31'ini, hocasını ve kendisini öldürdü (ABC News, 2007; Romano, 2007). 15 Şubat 2008'de Northern Illinois Üniversitesi'ndeki öğrencilerin üzerine aniden ateş açan ve kendisini öldürmeden önce 5'ini öldüren ve 16'sını yaralayan, eski öğrenci Stephen Kazmierczak'ı hatırlayın (NPR, 2008a, 2008b). ABD Başkanı Bill Clinton, medyaya, Colorado Eyaleti'nin Littleton Kenti'ndeki

Columbine Lisesi'nde, iki yeniyetmenin 12 lise öğrencisini ve bir öğretmeni öldürdüğü Nisan 1999 Katliamı'nı takip eden, üç açıklama yaptı (J.F. Harris, 1999). Bunlardan birincisinde "film stüdyolarından, çocukların görebileceği reklamlarda ve ön izlemelerde silahların gösterilmesine son verilmesini istedi" (s. A3). İkincisinde "sinemalardan ve video dükkânlarından, yanında bir yetişkin olmayan 17 yaşından küçük çocukların R-rated [şiddet içeren olarak etiketlenen] filmleri görmesini yasaklayan kuralları tamı tamına uygulamasını istedi" (s. A3). Üçüncüsünde "etiketleme sisteminin çocuklar için onaylanan filmlerde 'çok fazla rastgele şiddet izini' verip vermediğine karar vermek için etiketleme sisteminin, "özellikle PG etiketlemesi"nin, yeniden değerlendirilmesine çağrıda bulundu" (s. A3).

Bununla beraber televizyonun bir başka yanı daha vardır. Newman ve Newman (2009) göre, "bazıları çocuklar için geliştirilmiş ve diğerleri daha geniş izleyici kitlesini hedefleyen, birçok program, aile yaşamıyla ilgili değerler, önemli amaçlara ulaşmak için çok çalışmanın ve ödün vermenin gerekliliği, arkadaşlığın değeri, ilişkilerde sadakatin ve adanmışlığın önemi ve daha birçok diğer kültürel değer hakkında olumlu ahlâkî mesajlar aktarmaktadır" (s. 251). Örneğin Susam Sokağı, okuma ve aritmetik becerilerinin geliştirilmesini vurgulamasının yanı sıra diğerlerinin duygularını göz önünde bulundurma gibi değerleri açıklamaktadır.

"Bazı yakın zamanlı araştırmalar, toplumsal davranışları [işbirliğini, desteği ve olumlu iletişimi içeren karşılıklı etkileşimleri] teşvik etmek için tasarlanmış elektronik medya programlarının çocukların fedakârlığını, işbirliğini ve

diğerlerine karşı hoşgörüsünü arttırmada etkili olduğunu belgeledi (Wilson, 2008)" (Santrock, 2009, s. 523).

Amerikan Pediatri Akademisi (AAP) (2007) ebeveynlerin çocukların izleme davranışlarını, çocuklarının televizyon izlemelerinden sonraki ve kendi başarılarına programları izledikleri sıradaki davranışlarını gözlemleyerek dikkatle incelemesini önerdi. Neyin uygun neyin uygun olmadığı konusunda sınırlar konmalıdır. Şiddet meydana geldiğinde ebeveynler çocuklarıyla konuşmalıdır. Ebeveynler şiddetin sorunları çözmek için kötü bir yol olduğunu ve daha iyi olan, şiddet içermeyen yolların erişilebilir olduğunu vurgulamalıdır. Son olarak ebeveynler, çocukların izlemesi için yüksek kaliteli, şiddetsiz içerik sunan televizyon programlarını, DVD'leri ve videoları aramalıdır.

Etik Soru 4.6

Televizyonda çok fazla mı şiddet var? Şiddetin miktarı gözlemlenmeli mi? Standartların belirlenmesinden ve içeriğin izlenmesinden kim sorumlu olmalı? Çocukların televizyon izlemesi sınırlandırılmalı mı? Öyle ise hangi yollardan sınırlandırılmalı?

Okul Ortamı

Okul, öğrencilerin toplumsal gelenekleri, kuralları ve iletişim becerilerini öğrendikleri toplumsallaşmanın belli başlı alanlarından birini sağlar. Okullar çocukların düşlerini ve gelecek kariyerleri hakkındaki beklentilerini etkileyebilir. Okullar çocukların düşünme biçimlerini biçimlendirebilir. Okul ortamıyla ilgili özgül sorunlar burada ele alınacaktır. Bunlar öğretmenin etkisini, etkili sınıfın unsurlarını ve toplumsal sınıf ve ırkın etkilerini içerir.

Öğretmenin Etkisi

Öğrenciler sık sık öğretmenlerinin beklentileri düzeyinde performans gösterir. Bu duruma kimi zaman kendini gerçekleştiren kehanet olarak göndermede bulunulur –yani, öğrencilerin kendileri hakkında yapılan tahminî beklenti düzeyinde performans sergileyecektir. Daha yüksek beklentiler bu nedenle daha yüksek başarılarla sonuçlanabilir.

Düşük başarı gösterenlerin, yüksek başarı gösterenlere göre, öğretmenin yüksek beklentilerine daha fazla duyarlı olduğuna dair bazı göstergeler bulunmaktadır (Madom, Jussim, & Eccles, 1997; Martin & Fabes, 2009; Smith, Jussim, & Eccles, 1999). Öğretmenler öğrencileri zayıf performanslılar olarak sınıflandırmaktan kaçınmalı ama onları ellerinden gelenin en iyisini yapmak için cesaretlendirmelidir. Martin ve Fabes (2009) öğretmenlerin öğrencilerin toplumsal gelişimine nasıl etki ettiğini ele alır (Pianta, 2006): "Bu etki beceri ve refah duygularını cesaretlendirerek oldukça olumlu olabilir. Örneğin öğretmenler (1) öğrencilerin kendilerini bir başkasıyla karşılaştırma eğilimini azaltırsa, (2) sınıfta işbirliğine dayalı karşılıklı etkileşim stratejisini kullanırsa, (3) öğrencilerin açıkları yerine becerileri hakkındaki inaçlarını teşvik ederse, (4) öğrencilerin başarılı olmaları için şanslarını arttırsa ve (5) sevecen, cesaretlendirici ve destekleyici olursa, öğrencileri için olumlu sonuçları arttırabildiği saptandı (Pianta & Stuhlman, 2004; Stipek, 1997)" (s. 437).

Etkili Okul Ortamı

Okul ortamı öğrenmeyi ve üretkenliği teşvik eden sevecen ve konuksever bir yer ya da öğrencilerin orada olmak için bile cesaretini kıran, ürkütücü ve yıldırıcı

bir yer olabilir. Önemli sayıdaki araştırma şu değişkenlerin etkili bir okul ortamıyla ilişkili olduğunu belirledi (Rathus, 2011b; Shaffer & Kipp, 2010, s. 624–625):

- *Okul İklimi:* Öğrencilerin okul iklimini olumlu algılayışı öğrenmeyi teşvik eden önemli bir değişkendir. Bu onların hem güvenlik duygusunu hem de öğretmenin “destek ve teşvik” duygusunu içerir (Loukas & Robinson, 2004; Shaffer & Kipp, 2010, s. 624; Taylor & Lopez, 2005a). Öğrenciler konukseverlik ve güven hissederse, bu daha büyük bir özgürlük deneyimleyecekleri ve akademik ve toplumsal ilerlemeye adayacak daha fazla enerjileri olacağı anlamına gelmektedir (Eccles & Roeser, 2005; Taylor & Lopez, 2005b).
- *Akademik Vurgu:* Çocuklar akademik çalışmayı vurgulayan okullarda en iyi performansı sergilemektedir. Akademik hedefler açıkça tanımlanmalıdır. Açıklanmış, tartışılmış ve değerlendirilmiş ev ödevleri zorunludur.
- *Meydan Okuyucu, Gelişimsel Olarak Uygun Müfredat:* Çocuklar etnik kimliklerine, kültürel arkaplanlarına, geleneklerine ve tarihlerine odaklanan ve halihazırda yaşamda yüzleştikleri sorunları kapsayan bir içerikle daha iyi ilişki kurabilir. Bu tür bir içeriği müfredatla birleştirmek öğrencileri öğrenmek için motive edebilir çünkü öğrendikleri şeyler ilginç ve onlarla ilişkilidir. Bu tür uygun bir müfredatın kullanılması, “çaba, dikkat, katılım ve uygun sınıf davranışı” gibi alanlarda başarısını arttırabilir (Jackson & Davis, 2000; Lee & Smith, 2001; Shaffer & Kipp, 2010, s. 624). Diğer yandan öğrencilerin ilgisini “kapatıcı” içerik düşük başarı düzeylerine düşük başarı düzeylerine ve eğitim ortamından öğrencileri uzaklaştırmaya neden olabilir (Eccles & Roeser, 2005; Jackson & Davis, 2000).
- *Sınıf Yönetimi:* Yapılandırılmış beklentileriyle birlikte örgütlenmiş, etkin sınıf ortamına sahip olmak, sağlıklı bir öğrenme ortamını teşvik eder. Zaman yönetimi becerileri, etkinliklerin ve derslerin zamanında ilerlemesinde kullanılabilir. Bu, öğrencilere bir şeyleri başarmak için hem yön hem de cesaretlendirme sağlar. Öğrencilere, düzenli olarak olumlu pekiştirmeler ve üretkenliği ve yüksek kaliteli çabaları için övgü verilmelidir. “En etkili öğretmenler, doğrudan ders verme yerine, sorular sorar, kişiselleştirilmiş geribildirimler verir ve talim ve pratik için fırsatlar sağlar” (Rathus, 2011a, s. 431).
- *Disiplin:* Kurallar açıkça belirtilmelidir ve kural ihlallerinin sonuçları hemen uygulanmalıdır. Denetimsiz sonuçlara ve daha fazla saldırgan davranışlara sürükleyeceğinden, bedensel cezalandırmadan kaçınılmalıdır. “Öğretmenler büyük ölçüde eleştiriyi, alaya, tehditlere ya da cezalandırmaya dayandığında öğrenciler pek başarılı olamaz” (Rathus, 2011b, s. 431). Aynı zamanda, itaatkâr, işbirliğine yatkın çocukları, olabildiğince karar alırken kendi sağduyularını kullanmaya teşvik etmek, özgüvenlerini ve başarıma becerilerini zenginleştirir (Deci & Ryan, 2000; Ryan & Deci, 2000a, 2000b; Grolnick, Gurland, Jacob, & Decourcey, 2002).
- *Takım çalışması:* “Etkili okullar, müfredat hedeflerini birlikte tasarlayan, öğrencilerin sergilediği ilerlemeyi gözlemleyen, aktif, enerjik liderlik sağlayan bir müdürün yönlendirmesinde, takımlar halinde çalışan

Etkili bir okul ortamı öğrencilerin öğrenme yeteneklerinde pozitif bir etki gösterir.

bölmelere sahiptir” (Shaffer & Kipp, 2010, s. 625). Ayrıntılı Bakış 4.4 Hawaii öğrencilerin kültürel güçlü yanlarını vurgulamak ve eğitim gereksinimlerini karşılamak için nasıl bir eğitim programının geliştirildiğini ele alır.

Etik Soru 4.7

Sınıf ortamında hangi unsurların daha etkili olduğuna inanıyorsunuz, neden?

İrk, Etniklik ve Okullar

Beyazların ve Hispanikler ve Afroamerikanlar dahil, bazı diğer etnik grupların eğitimsel kazanımları arasında uçurumlar bulunmaktadır. Beyazların yüzde 87,1’i liseden mezun olurken, Afroamerikanlar yüzde 83 ve Hispaniklerin sadece yüzde 62,3 liseden mezun olabilmektedir (U.S. Census Bureau, 2009). Beyazların neredeyse yüzde 30’u

üniversite ve daha yukarı eğitime sahip olurken, Afroamerikanlar sadece yüzde 19,16’sı ve Hispaniklerin yüzde 13,3’ü bu eğitim düzeyini elde edebilmektedir (U.S. Census Bureau, 2009).

Bir dizi neden, Beyazlar, Afroamerikanlar ve Hispanikler arasındaki eğitimsel kazanım uyumsuzluğunu açıklayabilir. Bazı eğitimciler bu farklılıkları, düşük sosyoekonomik statü (Duncan & Brooks-Gunn, 2000; Steinberg et al., 2011b) ve daha zayıf nitelikteki okullar (McAdoo, 2007) gibi dışsal faktörlere atfetmektedir. Hem Afroamerikanların hem de Hispaniklerin, beyazlara göre, daha düşük sosyoekonomik statü sahip olması daha olasıdır. Daha yoksul mahallelerdeki okullar öğrencilerine iyi bir eğitim sağlamak için zorunlu kaynakları almakta mıdır? Eğitimsel kazanımlardaki uyumsuzluğun diğer nedenleri, öğrencilerin cesaretini kıran ve performanslarına engel olan bir toplumsal at-

AYRINTILI BAKIŞ 4.4

Kültürel Değerlere Yanıt Veren Eğitimsel Programlama

Kamehameha Erken Eğitim Programı (KEEP) yerli Hawaiiililerin kültürel değerlerine odaklanmak ve öğrencilerin öğrenme süreçlerini zenginleştirmek için geliştirildi (KEEP, n.d.; Tharp et al., 2007; Tinzmann et al., 1990). Phenice (1999) Hawaii kültürünün bazı görünümelerini betimler:

Sadece aile içinde değil, etnik topluluğun yanı sıra toplumdaki diğerleriyle de işbirliği küçük çocuklara telkin edilen bir beklentidir. Doğayla ve insanlıkla ahenk gibi değerler bilişsel ifadelerde temel niteliktedir. Bir başkasıyla anlaşmazlık olduğunda, ister ailede isterse de topluluk içinde olsun diğerleriyle iyi ilişkileri yeniden kurmak için sorunları çözmek amacıyla samimi bir tartışmanız olsun anlamına gelen bir deyim vardır, ho oponopono. Bu süreç birlikte dua etmeyi, tüm bakış açılarına saygı duymayı ve başışlamayı içerir. Tarihsel olarak bir grup olarak güç işbirliğinden gelmektedir, bir başkasıyla rekabet etmekten değil. (s. 115)

Batılı düşünceler ve değerler bireyciliği, rekabeti ve kazanmayı vurgular. Çocuklar onları birbirleriyle rekabet içinde değerlendiren başarı testlerine girer. Bir "A" notunun istisnai olduğu yerde, bir "C" notu ortalama olarak değerlendirilir. Geleneksel sınıflar bireysel kazanımları ve başarıları vurgular. Spor ve diğer rekabete dayalı etkinliklerin galipleri kahramanlar olarak takdir edilir. Bir kazananı olan herhangi bir şey, elbette küçümsenen ve çoğu zaman aşağı olarak değerlendirilen kaybedenleri içerir.

KEEP, Hawaii'nin kültürel değerleriyle iyi bir biçimde uyumlu olan, işbirliğine dayanan sınıf çalışması ilkesi üzerine inşa edildi. Sınıflar bireylere değil, sorunları birlikte değerlendirmek, projeler geliştirmek ve sorunları çözmek için birlikte çalışan küçük öğrenci gruplarına ayrıldı. Tüm katılımcıların katkısı değerlendirildi ve tek tek üyelerinin bilgisini

paylaşmaya odaklanmış gruplar olarak teşvik edildiler. Öğretmenler öğrencilerin seçebileceği seçenekler sunarak, öğrencilerin katkısını cesaretlendirdi. Örneğin bir öğretmen Hawaii coğrafyasından söz edebilir. Öğrenci gruplarına bu konuyu nasıl çalışacaklarını -haritalar ve kartlar geliştirerek, videolar yaratarak ya da konu üzerine bir metin yazarak-belirlemeleri için izin verilebilir. Öğretmen-öğrenci işbirliğinin bir başka örneği, öğrenci gruplarına "çöp" konusu veren ve onlardan bir Proje için kendi hedeflerini geliştirmelerini isteyen bir öğretmeni içerir (Tinzmann et al., 1990). "Bir gruptan bir öğrenci çöpün bir sorun olup olmadığını bulmak istedi; bir başkası çöpe ne olduğunu bilmek istedi, bir üçüncüsü çöp sorununu çözmek için ne yapıldığını bilmek istedi. Dördüncü üye bir hedef düşünemedi, ilk üç hedefin önemli olduğuna katıldı ve onları benimsedi" (s. 5).

KEEP öğretmenleri tarafından kullanılan bir başka süreç, bireylerden oluşan bir grubun tamamının yinelenmesine ya da yaratılmasına küçük parçalarla katkıda bulunduğu, Hawaii topluluklarında yaygın bir konuşma tarzı olan, konuşma öyküsünü kullanmaktır (KEEP, n.d.). Birlikte küçük öğrenci grupları nihai sonucu oluşturur.

Araştırmalar KEEP'in öğrenmeyi zenginleştirmede etkili olduğunu ileri sürer. Öğrenciler okullarını sevdiklerinde ve öğrenmeyi onların gereksinimlerine ve ilgilerine uyarlayan programlara sahip olduğunda, onlar da daha iyi olma eğilimindedir (Papalia et al., 2009). Bu basitçe bir şeyler ifade etmektedir. KEEP ilkelerini kullanarak, ayrı ayrı kültürel değerleri birleştirmek için öğrenme yaklaşımlarını uyarlayan programlar, Arizona'da Navajo Ulusu gibi diğer yerlerde de geliştirildi.

mosfer gibi, içsel değişkenleri içerebilir. Ayrıca ders kitapları ve eğitimsel malzemeler ilgili kültürel değerleri ve etnikliği uygun bir biçimde yansıtmıyor olabilir. Örneğin Afrikalı Amerikalıların ve Hispaniklerin tarihi, edebiyatı ve değerleri ne ölçüde vurgulanmıştır? Öğretmenlerin ve eğitim yöneticilerinin diğer kültürlerden öğrencileri için beklenti düzeyleri çok mu düşüktür? Öğretmenlerin belirli etnik gruptan öğrencilerin kapasiteleri hakkında önyargıları mı vardır?

Süregiden araştırmalar okul ortamında gerçekten de ne olduğunu belirlemek için gereklidir. Belki de malzemeleri güncellemek ve çokkültürlü öğrenme atmosferini zenginleştirmek için daha çok kaynak zorunludur. Diğer değişim hedefleri, öğretmenlerin tutumlarını ve becerilerini kapsayabilir. Öğretmenler çeşitli kültürel geçmişlere sahip olan insanların özel gereksinimlerini karşılamak için özel eğitimlere gereksinebilir.

Çocuklara Yönelik Kötü-Muamele

Sekiz yaşındaki Ralphie bir gün okula, kolu devasa bir alçı sargısının içinde geldi. Öğretmeni ne olduğunu sordu. O, merdivenlerden düştüğünü ve kolunu kırdığını söyledi. Bu konu hakkında fazla konuşmak istemezmiş gibi görünüyordu. Neden alçı sargısının bu kadar büyük olduğu sorulduğunda, "kolumu birkaç yerden birden kırdığımdan" karşılığını verdi. Öğretmen bu kadar basit bir düşmeden dolayı, bu kadar ağır bir yaralanmadan acı çekmesinin garip olduğunu düşündü. Sekiz yaşındakiler genellikle çok elastiktir.

Dört yaşındaki Angel, günlük bakım merkezindeki bakıcılardan biri oturmasını söylediğinde, oturmak istemedi. Neredeyse ağrısı varmış gibiydi. Bakıcı

Angel'ı muayene etmesi için merkezin hemşiresini çağırdı. Hemşire onun kollarında simit şeklinde bir yanık buldu. Bunun nasıl olduğunu sorduğunda, Angel hatırlamadığını söyledi. Hemşire durumda bir gariplik olduğunu düşündü.

Tesisatçı, ziyaret ettiği son evin verandasını terk ettiğinde, insanların nasıl bu şekilde yaşayabildiğini kendi kendine sordu. İçeride Froot Loops yiyen ve bangır bangır bağırarak televizyonun önünde sabitlenmiş üç kirli, küçük çocuk bulunuyordu. Tuvalet kirliydi; borular üzerinde çalışırken ekstra kalın, kauçuk eldivenlerini giymiş olduğundan dolayı memnundu. Daha sonra evi terk ederken onun ve kadının gözleri önünde küçük bir yavru köpek, verandaya sakın sakın işedi. Kadın, pisliği temizlemek için bir girişimde bulunmadan adama baktı ve "iyi, en azından evin içine yapmadı" dedi. Ardından dönüp içeri girdi.

Tony sınıf arkadaşlarından biri olan Alicia'nın her ne kadar utangaç olsa da çok güzel olduğunu düşündü. Her ikisi de 14 yaşındaydı. Nihayet onunla konuşmak ve sonraki Cuma geçesi okul dansına birlikte gitmek isteyip istemediğini sormak için cesaretini topladı. Alicia ondan kaçındı ve korkmuş gibi fısıldayarak muhtemelen gidemeyeceğini söyledi. Özür diler bir şekilde annesinin Cuma akşamları çalıştığını ve "babacığının" onu sinemaya götürdüğünü ekledi. Bu Tony'ye tuhaf geldi. Ancak ebeveynlerle kavgaya edecek değildi. Alicia sevimliydi ama etraftaki tek kız da o değildi.

Bu kısa öykülerin her biri kötü-muamele gören çocukları betimler. Çocuklar birçok şekilde istismar ya da ihmal edilebilir. Bütün bunları kapsayan şemsiye kavram, çocuklara yönelik kötü-muameledir. Kötü-muamele bedensel (fizikî) is-

tismarı; yetersiz bakım ve beslenme sağlanmasını; uygun tıbbî bakımdan yoksun bırakmayı; düzenli okula devam etmeyi yeterince teşvik etmemeyi; aşırı ve uzun süre çalışmaya zorlayarak sömürüyü; “sağıksız ve moral bozucu ortamlara maruz bırakmayı”; cinsel istismarı; ve duygusal istismarı ve ihmali içerir (Kadushin & Martin, 1988, s. 226). Hukukî ve sosyal hizmet kurumları tarafından kullanılan tanımlar, yerelden yerele ve eyaletten eyalete farklılık gösterir. Bununla beraber tanımların birçoğu kötü-muamelelerin bu sekiz görünümünü kapsar.

Kötü-muamelenin her bir biçimi için birçok kitap yazıldı. Bunlara derinlemesine hitap etmek, bu kitabın ufkunun ötesinde yer almaktadır. Bununla beraber tümü, genellikle iki başlık altında toplanabilir: (hem bedensel hem de cinsel istismarı içeren) çocuk istismarı ve çocukların ihmal edilmesi. Çocuklara yönelik kötü-muamele, sosyal hizmet uzmanları için anlaşılması önemli olan bir sorundur. Onların kötü-muamelelerin meydana geldiğinin ipuçlarının farkında olmaları gerekir. Onlar, çocuk kurbanların ve onların istismarcılarının nasıl davrandığının dinamiklerini, durumu değerlendirmek ve tedavi planları yapmak için, anlamalıdır. Burada çocuklara yönelik kötü-muamele olgusunu ve demografisini; bedensel istismarın, ihmalin ve cinsel istismarın tanımlarını; kurbanların ve istismarcıların niteliklerini ve bazı temel tedavi yaklaşımlarını tartışacağız.

Çocuklara Yönelik Kötü-Muamele Olgusu

Çocuk istismarı ve ihmali vakalarının gerçek sayısını belirlemek güçtür. Kimlerin özgül kategoriler içine dâhil edilip edilemeyeceği çeşitlilik gösterir. Vaka-

ların nasıl bildirildiği ve verilerin nasıl toplandığı da dramatik bir biçimde çeşitlilik gösterir. Bir şey kesindir: rapor edilen herhangi bir sayının gerçek vakaların sadece küçük bir yüzdesini yansıtması olasıdır. Kanıtlar devasa sayıdaki vakanın rapor edilmediğine işaret etmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde bir yılda neredeyse 3 milyon çocuğa yönelik kötü-muamele vakası rapor edildi (Downs vd., 2009). Bunların yüzde 62’si ihmal, yüzde 18’i bedensel istismar, yüzde 10’u cinsel istismar, yüzde 7’si bedensel kötü-muamele ve yüzde 2’si tıbbî ihmaldi; bununla beraber kötü-muamele vakalarının yarısından azının kurumların dikkatine sunulduğu tahmin edilmektedir (Downs vd., 2009). Raporlaştırma sorunu, eyaletlerin kötü-muamelenin neyi içerdiğine dair tanımları farklılaştıkça ve tüm eyaletlerin tüm kötü-muamele türlerinin verilerini toplamaması nedeniyle daha da karmaşık hale gelmektedir.

Bedensel Çocuk İstismarı

Bedensel istismar çok genel olarak, genelde “bir bakıcı, diğer yetişkinler, ve bazen de daha büyük bir çocuk tarafından”, “bir çocuk üzerinde uygulanan kazara olmayan yaralanmalar” olarak tanımlanabilir (Crosson-Tower, 2009, s. 187). Bazı tanımlar, istismarcı olduğu iddia edilen kişinin çocuğa kasıtlı olarak zarar verme amacına odaklanır. Diğer tanımlar kası bir yana bırakır ve bunun yerine çocuğa yapılan potansiyel ya da gerçek zararı vurgular. Bununla beraber bedensel istismar ve ebeveyn disiplini arasında çoğu zaman çok ince bir çizgi vardır. Tarihsel olarak ebeveynler uygun gördükleri bir biçimde çocuklarını yetiştirme hakkına sahip olagelmıştır.

Bu, gerekli gördükleri zaman davranışı denetim altında tutmak için yönetsel cezalandırmayı da kapsar. Yıl içinde matematik ders notları A'dan C'ye düştüğü gerekçesiyle, on üç yaşındaki kızını bir kemerle döven bir babayı düşünün. Bu onun hakkı mıdır ya da bu çocuk istismarı mıdır?

Ayrıntılı Bakış 4.5 çeşitli kültürel bağlamlarda neyin uygun ebeveyn disiplini ve neyin istismar olarak görüldüğünü hakkında bazı soruları gündeme getirmektedir.

Bedensel Olarak İstismar Edilen Kurbanların Nitelikleri

Hem fiziksel göstergeler hem de davranış göstergeleri bir çocuğun bedensel olarak istismar edildiğinin ipuçlarını sağlar. Bedensel göstergeler altı kategoriye ayrılabilir:

1. **Çürükler.** Bebeğin üzerindeki herhangi bir çürükten şüphelenilmelidir. Bebekler hareketli değildir. Bu nedenle kendi bedenlerini çürütmeleri olası değildir. Sıradışı yerlerdeki ya da sıradışı örüntüler oluşturan çürükler bedensel istismara işaret edebilir. El ya da kemer izi gibi tanınabilir şekiller alan çürüklere dikkat edilmelidir. Son olarak çeşitli renkler alan çürükler istismarı betimleyebilir. Bu, bir dizi çürüğün zaman içinde oluştuğunun göstergesi olabilir. Açık renk tenli insanlarda çürükler genellikle, ilk gün başlangıçta parlak kırmızıdan mavi, siyah-mora doğru ilerler; yaklaşık 6 gün sonra koyu yeşil renkle gölgelenmiş hale gelir ve nihaî olarak 5 ila 10 gün içinde açık yeşil ya da sarı renge döner.
2. **Yırtılmalar.** Kesikler, sıyrıklar ya da çizikler, özellikle sık sık meydana

Ebeveynlerin öfke patlamaları ve duygusal denetimin yitimi çocuk istismarıyla sonuçlanabilir.

geliyorsa ya da kökenleri zayıf bir biçimde açıklanıyorsa bedensel istismara işaret edebilir. Yüzdeki ya da üreme organlarındaki yırtılmalara dikkat edilmelidir. Isırma işaretleri de istismara işaret edebilir.

3. **Kırıklar.** Kemik kırıkları ya da diğer iskelet yaralanmaları istismara işaret edebilir. Tuhaf bir biçimde dönmüş kırıklar ve çoklu kırıklar özellikle ele veren işaretlerdir. Bebeklerdeki kırıklar istismar sonucu olabilir. Ek gösterenler, çıkıklar ve kemik dış zarının ayrılmasıdır.
4. **Yanıklar.** Yanıklar, özellikle tuhaf şekiller ya da örüntüler istismara işaret edebilir. Çocuklar sigarayla ya da (bağlanmış ya da kapatılmış olmaktan dolayı) iple yanabilir. Karın, üreme organları ya da ayak tabanları

gibi bedeninin erişilmez bölümlerindeki yanıklar istismarın ipuçlarıdır. Örüntülü yanıklar bazı sıcak araçlarla çocuğun yakıldığının işareti olabilir. Torba benzeri yanıklar, bir elin ya da ayağın sıcak bir sıvıya daldırılması sonucudur. Simit benzeri yanıklar, çocuk çok sıcak bir suya daldırıldığında kaba etlerinde meydana gelecektir. Merkezdeki yanmamış alan, suyu tutan kabın tabanına çocuğun derisinin değmesinin sonucudur.

5. **Kafa yaraları.** Kafatası kırıkları, güçlü çekme sonucu saç yitimi ve subdural hematoma'lar (hararetili sarsma ve vurma nedeniyle beynin dış zarının altında kan toplanması) dahil, kafa yaraları istismara işaret edebilir. Göz morarmalarından şüphelenilmelidir. Bir çocuk şiddetli bir biçimde sarsılırsa retinalar yırtılabilir ya da kanayabilir.
6. **İç yaralanmalar.** Çocuklar vurma ve tekmeleme sonucu dalaklarından, böbreklerinden ve bağırsaklarından yara alabilir. Vena cava, bacaklardan kalbe kan taşıyan damarlar kopabilir. Karın zarının iltihaplanması da istismarın bir başka göstergesidir.

Bir çocuğun bedensel olarak istismar edildiğini düşündüğünüzde, kendinize sormanız gereken belli başlı sorulardan bazıları şunlardır:

- Çocuk yaşına göre diğerlerinden daha sık mı yaralanıyor?
- Çocuğun birden çok yarası var mı?
- Yaralanmalar örüntüler içinde, tanımlanabilir şekiller ya da bazı yaralanmalar yukarıda betimlenenlere benzer şekilde mi meydana geliyor?
- Yaralanmalar gelişim çağındaki bir çocuk için olanaksız görünen türden mi?

- Yaralanmalar için verilen açıklamalar bir anlam ifade ediyor mu?

Bir şeyler size doğru gibi görünmüyorsa, bir şeyler yanlış olabilir. Zihninizin arkasında küçük bir ses "ah, bu kesinlikle tuhaf" diyorsa dikkat edin. Bu istismarın ipucu olabilir. Bedensel göstergelere ek olarak davranışsal göstergeler de bedensel istismarın ipuçlarının ikinci boyutunu sağlar. Bedensel olarak istismar edilmiş bir çocuk aşırı davranışlar sergilemeye eğilimlidir. Gerçekten de tüm çocuklar bu aşırı davranışları zaman zaman sergileyebilir. Bununla beraber istismar edilmiş çocukta bu davranışların sıklığı ve ciddiyeti açıkça fark edilebilir. En az üç kategori, ek olarak da özgül davranış göstergelerinin bir çeşitlemesi belirlenmiştir (Crosson-Tower, 2009, 2010; Kolko, 2002; Runyon & Urquiza, 2011):

1. Fark edilmemeyi sürdürmeyi ve istismara sürükleyebilecek ebeveynlerle olası çatışmadan kaçınmayı amaçlayan aşırı pasif, uysal, itaatkâr davranışlar. İstismar edilmiş çocuklar istisnâ bir biçimde sakin ve uysal olabilir. Onlar bu davranışı istismarcı ebeveynleriyle herhangi bir olası çatışmadan kaçınmak için öğrenmiştir. Onlar görünmez olursa ebeveynler tahrik olmaz. Çoğu zaman istismar edilmiş çocuklar, üzerlerine çok fazla dikkat çekeceğinden dolayı, oyun oynamaktan bile kaçınabilir. Bu davranış örüntüsü, zaman zaman aşırı ihtiyatlılık olarak adlandırılır.
2. Gereksinimlerin karşılanmamasından dolayı duyulan öfkeden ve asabiyetten kaynaklanan fark edilebilir saldırgan davranışlar ve diğerlerine karşı göze çarpan açık düşmanlık. Bazı istismar edilmiş çocuklar, önceden tanımlanan aşırı pasif davra-

AYRINTILI BAKIŞ 4.5

Farklı Kültürel Bağlamlar: Disiplin mi, İstismar mı?

Crosson-Tower (2009) istismara karşı ebeveyn disiplininin kültürel bağlamlarına ilişkin bazı sorunları yansıtır:

Bazı kültürlerin çocuk korumanın [kurumların] istismarcı olduğunu düşünen gelenekleri ya da pratikleri vardır. Örneğin Vietnamlı aileler, *cao gio* olarak adlandırılan bir ritüelde, yanık izleri bırakacak kadar ısıtılmış bir madeni parayla çocuklarını ovarlar. Bu kasıtlı bir eylemdir, ama o kültürde çeşitli hastalıkları tedavi etmek için tasarlanmıştır. Ebeveynlerin iyi niyetleri nedeniyle, bu uygulama, istismar olarak değerlendirilmenin bir istisnası mı olacaktır? Benzer bir biçimde bedensel cezalandırmanın kullanımını birçok Hispanik kültürde onaylanır ama bu kültürde aşırı hale gelince istismar olarak görülür. Bazı çocuk koruma avukatları, azınlıkların yerleştikleri yerin kültürünün kanunlarına uyması gerektiğini söyleyen, “Roma’dayken Romalılar gibi davran” tutumunu benimser.

New York’un ağırlıklı olarak Hispanik olan kesiminde çalışan bir Puerto Rikolu sosyal hizmet uzmanı coşkulu bir biçimde karşı çıkar.

“Evet, kanunlar var,” der, “ama bu kanunlar Anglo’lar tarafından yapıldı. Neni göçmenleri gelenekleri dahil her şeyden mahrum bırakmak adil mi? Belki de yasalar değişmelidir?”

Gerçek ise, hangi nedenle olursa olsun bir çocuğun zarar gördüğü bildirilirse bir çocuk koruma kurumu genellikle konuyu soruşturacaktır. Nedenlerden biri kültürelse bu göz önünde bulundurulacaktır. (s. 187)

Sosyal hizmet uzmanları müraaatçılarının kültürü hakkında onlardan bilgi almak için kendilerini yönlendirmelidir. Bu değerlerin ve kültürlerin çeşitliliğinin boyutları sonsuz olduğundan, kariyer boyunca süren bir süreçtir.

nışa karşıt bir yaklaşım üstlenir. Bu çocuklar öylesine umutsuz bir biçimde dikkate ihtiyaç duyarlar ki bunu elde etmek için neredeyse her şeyi denerler. Ebeveynlerinden sadece olumsuz bir ilgiyi tahrik edebilecek olsalar bile, saldırgan davranışları güçlendirilir.

3. Gelişimsel duraklamalar. İstismar edilmiş çocuklar ilgilerini ve enerjilerini istismara açık durumlarıyla baş etmeye yöneltmeye zorlandığından sık sık gelişimsel duraklamalar gösterirler. Bunlar dilsel duraklamalar, yaşlarına göre zayıf bir biçimde gelişmiş toplumsal beceriler ve motor becerilerde duraklamalar biçiminde görünebilir.

Etik Soru 4.8

Ebeveynler, çocuklarına tokat atma hakkına sahip midir? Disiplin ne zaman istismar haline gelir?

İstismarcıların nitelikleri

Çocukların bedensel istismarının dinamikleri karmaşık ve çeşitlidir. Bununla beraber bunun genel nitelikleri, belli başlı altı alana düşme eğilimindedir (Crosson-Tower, 2009, 2010; Kolko, 2002; Miller- Perrin & Perrin, 1999; Runyon & Urquiza, 2011). Her ne kadar hiç kimse belirtilen sorunların tümüne sahip olmayabilir ama bir kişi bunların bazılarını deneyimlemesi olasıdır.

Kişisel Destek ve Bakım Gereksinimi

İstismarcıları karakterize eden temel bir nitelik düşük öz-saygıdır. Duygusal gereksinimleri çoğu zaman kendi çocukluklarında tatmin edilmemiş olarak kalmıştır. Kendi gereksinimleri karşılanmadığından dolayı, kendi çocuklarının gereksinimlerini karşılayamazlar. Onlar, kendi becerilerine çok az güvenleri olduğundan, çoğu zaman reddedilmeyi ve düşmanlığı kendilerine çekerler. Onlar destek istemeyi bilmez. Bir yandan onlar çoğu zaman bunu hak etmediklerini hissederler. Diğer yandan onlar hâlâ insanî desteği umutsuz bir biçimde gereksinirler.

Toplumsal Yalıtım

Faillerin kendi öz-güveni düşük olabilir. Onlar kimsenin onları sevmeyeceğini hisseder, bu nedenle de kendilerini yalıttırır. Duygusal destek için diğerlerine gereksinim duysalar bile ilgiyi reddederler. Reddedilmekten korkarlar bu nedenle diğerlerine erişmeye çalışmazlar. Sonuç olarak normal gündelik stres birikmeye başladığında bununla baş etmek için onlara yardım edebilecek kimse yoktur.

İletişim ve İlişki Güçlükleri

İstismarcıların aileleri, önemli öteki ve diğerleriyle sahip olduğu ilişkiler genellikle fırtınalıdır. İletişim güç, düşmanca ve etkisiz olabilir. Düşük öz-saygı, bir partner ya da önemli bir başkasıyla ilişkiyi de etkileyebilir. İstismarcılar gereksinimlerinin nasıl karşılanacağını bilemeyebilir. Tatminsizliklerinin ve öfkelerinin birikmesine izin verebilirler çünkü bu duyguları daha uygun bir biçimde diğerlerine nasıl ifade etmeleri gerektiğini bilmezler. Onlar kendilerini

bir evlilik ya da bir ilişki içinde bile yalıtılmış ve yalnız hissedebilir. Çocuklar birbirleriyle iletişim kuramayan ebeveynler için kolay bir hedef haline gelebilir. Çocuklar, gerçekte eşi ya da önemli ötekiyi hedefleyen şiddet ve öfkeyi ifade etmek için bir kanal sağlayabilir.

Zayıf Ebeveynlik Becerileri

Birçok istismarcı insan, çocuklarını destekleyici bir aile ortamında nasıl büyüteceklerini bilmez. İçine doğdukları aile ortamı düşmanca ve istismarcı olabilir. Onlar kendi ebeveynlerinden ve bakıcılarından hiçbir zaman destekleyici davranışları gözlemlememiş olabilir. Öğretilmemiş bir şeyi öğrenemezler. Dahası çeşitli gelişim düzeylerinde uygunsuz davranışları oluşturan beklentileri eksik olabilir. Örneğin çocuk üzerindeki davranışsal itaatkârlık ve mükemmelleşme talepleri uygunsuz olabilir. Ebeveyn davranışları tutarsız, düşmanca ya da olumlu karşılıklı etkileşimden yoksun olabilir.

Zayıf Genel Başetme Becerileri

Failler stresle baş edemiyor ve bunun yerine çocuklarına saldırıyor olabilir. Öfke yönetimi becerilerinden yoksun olabilirler. Kendi duygusal gereksinimlerini karşılamayı bilmiyor olmalarına ek olarak duygularını davranışlarından ayırmayı bilmiyor olabilirler. Bu nedenle öfkelenirlerse bunun hakkında konuşmazlar; vururlar.

Bir başka öğrenilmemiş beceri sorunluluğun uygun bir biçimde betimlenmesini içerir. Failler kendi hataları için, başkalarını suçlamaya eğilimlidir. Örneğin dövülmesi ve kolunun kırılması, yaraşmaz olduğu için, çocuğun hatasıdır.

Karar alma ve sorun çözme becerilerinden de yoksun olabilirler. İstismarcıların kendi becerilerine çok az güvenleri vardır ve bu nedenle de kendi yargılarına çok az inanırlar. Onlar alternatiflerinin lehte ve aleyhte niteliklerini eklemekte ve değerlendirmekte güçlük yaşarlar ve kararlı değillerdir. Dahası istismarcılar, çoğu zaman hazlarını ertelemeyi öğrenememişlerdir. Burada ve şimdi durumu tamamen önemli hale gelmiştir. Çocuk yaramazlık yaparsa bir tekme bunun gereğini hemen yapacaktır. Stres düzeyleri çok yüksekse istismarcılar hemen rahatlamaya gereksinir. Ana odaklanırlar ve davranışlarının gelecekteki sonuçlarının ne olacağını görmek zorlanırlar.

Aşırı Dışsal Stres ve Yaşam Krizi

Çocuk istismarı düşük sosyoekonomik statüyle ilişkili olabilir. Yoksulluk strese neden olur. Başetme stratejilerinden yoksun olan istismarcı, yalıtılmış ve yetersiz hissedebilir. İşsiz kalma, hastalık ve evlilik ve aile içi anlaşmazlıkları gibi yaşam krizleri ya da çocukların davranışları bile baş edemeyecekleri eşiğe doğru onları iter. Onlar streslerini en kolay, en erişilebilir hedeflerden çıkarırlar -çocukları.

Çocukların İhmal Edilmesi

İhmal, olumsuz olan bir şeyin varlığı yerine, kaynakların yokluğunu içerdiğinden tanımlaması güçtür. Her sosyal çevre farklıdır. Bir aile ortamı ne zaman uygun olmaya son verir ve bunun yerine ihmalî sergiler? Bu vaka örneklerini göz önünde bulundurun:

- Ebeveynleri dışarı gittiğinde, 8 yaşında olan Mark, 3 yaşındaki kız kardeşi Maria'ya bakmak için evde bırakılır.
- Margaret nöbet düzensizliği olan 10 yaşındaki kızına ilaç sağlamayı başaramaz.

- Jonathan 16 yaşındaki oğlunun eve girmesine izin vermez ve bir daha dönmemesini söyler.
- Tyrone ve Rachel, üç çocuklarıyla, kir ve toz dolu, idrar kokulu ve dolapta çürümekte olan sebzelere başka hiçbir şey olmayan bir evde yaşamaktadır.
- Alicia 10 aylık bebeğini suyla dolu küvette tek başına bırakır (Barnett, Miller-Perrin, & Perrin, 2005, s. 127).

Çocuk ihmalî bir bakıcının “çocuğun temel gereksinimlerini karşılamadaki yetersizliği”dir; bu bir çocuğun fiziksel, duygusal tıbbî, akıl sağlığı ya da eğitimsel gereksinimlerini kapsayabilir (Erickson & Egeland, 2002; Shireman, 2003, s. 32). Çocuk istismarı eylemler yoluyla bir çocuğa zarar vermeyi içerirken, çocuk ihmalî gerekli olanın yapılmamasıyla bir çocuğun zarar görmesine neden olur. İhmal çocuklara hayatta kalmaları ve gelişmeleri için gerekli olanların verilmemesiyle meydana gelir.

İhmalin en sık rastlanan iki görünümü fiziksel ihmalî ve yetersiz gözetimi içerir. Fiziksel ihmal “zarardan ya da tehlikeden korumada ve uygun barınak, yemek ve giysi dâhil temel fiziksel gereksinimlerini karşılamada başarısızlık”tır; bu “en yaygın kabul gören ve tanımlanan ihmal biçimi”dir (Erickson & Egeland, 2002, s. 6). Yetersiz gözetim “bir bakıcının olmadığı ya da bakıcının dikkatsiz olduğu ya da uygun olmadığı ve bu nedenle de çocukların kendilerine ya da başkalarına zarar verme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu durumlara işaret eder” (Downs vd., 2009, s. 209). Çocuklar onları yönlendirecek, onlara bakım verecek, günlük etkinliklerini destekleyecek ve onlara duygusal destek verecek birilerine gereksinim duyar. Uygunsuz gözetim, bu bölümde

daha sonra ele alınacak olan, fiziksel ihmali içerir.

Zaman zaman ihmal yoksullukla ilişkilidir. Birçok ihmalkâr ebeveyn kendilerine ve çocuklarına bakmak için gerekli kaynaklara sahip değildir. Örneğin çocuk ihmaliyle suçlanan bir kadın yaşam koşullarını hâkime anlattı. Küçük, sıcak suyu olmayan, üçüncü kattaki bir dairede yaşıyordu. “Yaşamak için korkunç bir yerdi. Duvar kağıdı yırtılmış, taban kaplaması çatlamıştı. Bebeğin eline sürekli kıymıklar batıyordu. Banyo bir kat yukarıdaydı ve iki aile daha onu kullanıyordu. Mutfak birinci kattaydı. Onu bir başka kadınla paylaşıyordum. Yiyeceklerimi saklayacak yerim yoktu. Her seferinde bir yemek satın alıyorduk” (Hancock, 1963, s. 5).

Genç bir sosyal hizmet uzmanı çocuk ihmaliinden şüphelenilen bir aileye yaptığı ziyareti anlatır:

Peterson’ların evine ya da ikinci kattaki daireye yaptığım ilk ziyaret. Ev oldukça yoksul bir alanda Milwaukee’nin kent merkezindeydi. İlk aile değerlendirmesini yapmam bekleniyordu. Hem ebeveynler hem de üç küçük çocuk odadaydı. Ev pisti. Kirli çamaşırlar oturma odasında yerde yığınlar oluşturuyordu. Duvarlar yağla lekelenmişti. Toz kümeleri yerlerde yuvarlanıyordu; benim dairemde olmuş olsaydınız onlara dinazor toz kümeleri derdim.

Bu daire küçüktü. Görebildiğim mobilyalar, küçük oturma odasındaki iki çift kişilik yatağı, ucuz, eski bir yemek odası takımını ve mutfaktaki aletleri kapsıyordu. Aile eski mutfak masasının yanına oturmamı söyledi. Sandalyeler siyahtı; oturmadan önce bir kağıt mendille üzerini silmemek için kendimi tutmak zorunda kaldım. Ama müracaatçılarımla utandırmak istemedim. Çok-

tandır orta sınıf önyargılarımın açıkça farkına varmıştım. Çocukların hiçbir ayakkabı giymiyordu, bu yaz ayları için sıradışı değildi. Bununla beraber siyah kir, çocukların beyaz kollarını, bacaklarını, ayaklarını, ellerini ve yüzlerini boyamıştı.

Konuşurken ebeveynler bir fincan kahve isteyip istemediğimi sordu. Önümdeki kahve makinesi, bana verdikleri fincan gibi kirliydi. Lavaboda kümelenen kirli bulaşıklara uyum sağlıyordu. Gene müracaatçılarımla utandırmamak için kahveyi minnettarlıkla kabul ettim. Konuşurken ikinci fincanı ve daha sonra da üçüncüyü kabul ettim. Bu benim hatamdı. Aniden çaresizce banyoyu kullanmam gerektiğini anladım. Onun nerede olduğunu merak ettim. Bay Peterson’a kullanıp kullanamayacağımı sordum ve o da “elbette bir dakika” dedi. Ayağa kalktı ve köşede duvara dayanmış bir kapıyı kaldırdı ve buzdolabının arkasında, benim görüşümün dışında yer alan, sözcüğün gerçek anlamıyla açık bir kapıyı işaret etti. Yerin dibine geçmiş bir vaziyette banyoya girdim. Kapıyı yerine bıraktı (menteşeler yoktu) ve bitirinceye kadar kapıyı tutacağını söyledi. İyi de bu noktada yapılacak başka ne vardı? İşim bittiğinde uysalca, “bitirdim” dedim. O zaman kapıyı kaldırdı ve duvara dayalı durduğu yere geri koydu. Mülakata devam ettik. Bir şey kesindi; ev ziyaretlerinde kahve içme davranışım bir daha hiçbir zaman aynı olmayacaktı!

İhmal Edilmiş Çocuğun Nitelikleri

Her birimizin sonsuz gereksinimleri vardır. Fiziksel ve duygusal sağlığımızı sürdürmek için gerekli her şeyi tanımak ve sınıflandırmak korkunç bir görev olurdu. Bu nedenle herhangi bir

özgül aile durumunda ihmali tanımlamak çoğu zaman güçtür. Yine de çocuk ihmalinin 12 genel göstergesini burada sunacağız (Barnett vd., 2005; Crosson-Tower, 2010; Erickson & Egeland, 2002; Miller-Perrin & Perrin, 2007; Zuravin & Taylor, 1987). Bunlar en azından ihmalin gerçekleşmiş olabileceği durumların değerlendirilmesi için bir temel sağlayacaktır. Bedensel olarak istismar edilmiş çocukların niteliklerinde olduğu gibi, bu niteliklerin tamamının tüm ihmal edilmiş çocuklara uygulanabilir olmadığını göz önünde bulundurmak gerekir. Bununla birlikte bunlardan her biri ihmalin göstergesi olabilir.

1. Fiziksel sağlık bakımı. Hastalıklara dikkat edilmez ve uygun bir diş bakımı sürdürülmez.
2. Akıl sağlığı bakım. Çocukların akıl sağlığı sorunları ya görmezden gelir ya da kendi haline bırakılır. Zaman zaman bakıcılar "ciddi duygusal ve davranışsal düzensizlikleri olan bir çocuğu tedaviye yönelik müdahale önerilerine uymayı" reddeder (Erickson & Egeland, 2011, s. 105).
3. Eğitimsel ihmal. "Ebeveynler çocukların okula devam etmesini gerektiren kanunlara uymada başarısız olur" (Erickson & Egeland, 2011, s. 104). Yeterli ve uygun gerekçeler olmaksızın aşırı okuldan kaçma ve okula geç kalma ihmale işaret edebilir. Bu çoğu zaman "sorun hakkında bilgilendirilen ve bunu telafi etmek için bir şey yapmayan ebeveyni" endişelendirir; eğitimsel ihmal "özel gereksinimi olan çocukların gereksindikleri hizmetleri almalarına ebeveynlerin izin vermeyi reddetmesi durumunu" da kapsar (Downs vd., 2009, s. 209).
4. Gözetim. Çocuklar çoğu zaman ya da neredeyse her zaman yeterli gö-

zetim olmaksızın tek başına bırakılır. Çok küçük çocuklar ya da bebekler bile, bu sorumluluğu üstlenemeyecek kadar küçük olan diğer çocukların gözetimine bırakılır. Üçüncü bir yaygın durum denetlenmeyen çocukların kendilerine zarar verebileceği etkinliklere karıştığı zaman meydana gelir. Örneğin, düzenli aralıklarla gazetelerde yaşça küçük ve denetlenmeyen bir çocuğun, kibritle oynadığını, yangın çıkardığını; evini ve apartmanı yaktığını ve genellikle yangında öldüğünü okuruz. Dördüncü bir örnek, zamanında okula gitmelerini sağlayacak yeterli gözetime sahip olmayan çocukları kapsar.

5. Terk edilme ve vekil çocuk bakımı. İhmalin en bariz biçimi, ebeveynlerin çocuklarını tek başına ve denetimsiz olarak bıraktıkları, terk etmedir. Konuyla ilişkili bir senaryo, döneceklerini varsaydıkları saatte dönmeyi başaramayan ve bakıcıyı çocuklarla ne yapacaklarını bilmez bir halde yarı yolda bırakan ebeveynleri içerir.
6. Barınmayla ilgili tehlikeler. Ev yeterli ısıya, havalandırmaya ve güvenlik özelliklerine sahip olmayabilir. İlaçlar ya da silahlar gibi tehlikeli maddeler çocukların kolayca erişebileceği yerde bırakılmış olabilir. Elektrik tesisatı yasaya uygun olmayabilir ve bu nedenle de tehlikeli olabilir.
7. Hanenin sıhhi tesisatı. Yiyecekler bozulmuş olabilir. Ev çöp ve atıklarla doldurulmuş olabilir. Tesisat çalışmıyor ya da yedeklenmiş olabilir.
8. Kişisel hijyen. Çocukların elbiseleri yırtık pırtık, kirli ve eski püskü olabilir. Saçları taranmamış ve kirli olabilir. Yetişkinlerin kendileri de kirli ve kötü kokuyor olabilir. Onlara saç biti bulaşmış olabilir.

9. Beslenme. Sık sık aç olduğundan şikâyet eden ve yiyecek arayan çocuklar ihmal kurbanları olabilir. Kendilerine yetersiz beslenme sağlayan yiyecekleri alan çocuklar ihmal edilmiş olabilir. Kötü beslenmeden kaynaklanan gelişimdeki önemli duraklamalar ihmalin ipucu olabilir.
10. "Toplumsal zorluklar ve bağlanma zorlukları" (Barnett vd., 2005, s. 141). Çocukların ebeveynleriyle karşılıklı etkileşim sorunları olabilir ve (Üçüncü Bölüm'de ele alınan) ebeveynlerine güvendikleri ebeveynlerinin varlığına ve karşılıklı etkileşimine olumlu ve tutarlı bir biçimde yanıt verdikleri, güvenli bağlanma ilişkilerini sürdürmede başarısız olabilirler (Erickson & Egeland, 2002). Çocuklar ebeveynlerine karşı "pasif ve geri çekilmiş" biçimde davranabilirler ya da "ebeveynler çocuklarına karşı düşük hassasiyet ve bağlılık sergileyebilir" (Barnett vd., 2005, s. 141). Çocuklar akran ilişkilerinde de. "toplumsal olarak geri çekilmiş davranışlar, düşük toplum lehine davranışlar, arkadaşlarıyla daha çok çalışma ve ihmal edilmemiş çocuklara göre daha az karşılıklı arkadaşlık" dahil sorunlar sergileyebilir (Barnett vd., 2005, s. 142).
11. "Bilişsel ve akademik eksiklikler" (Barnett vd., 2005, s. 141). Çocuklar dilsel eksiklikler, zayıf akademik başarı, düşük notlar, zeka eksiklikleri, düşük yaratıcılık ve sorun çözmede zorluklar sergileyebilir (Barnett vd., 2005). Bir araştırma ihmal edilmiş çocukların, bedensel olarak istismar edilmiş çocuklara göre daha büyük bilişsel ve akademik sorunları deneyimleme eğiliminde olduğunu saptadı (Hildyard & Wolfe, 2002).
12. "Duygusal ve davranışsal sorunlar"

(Barnett vd., 2005, s. 141). İhmal edilmiş çocuklar kayıtsızlık, geri çekilme ve yalıtılmışlık, düşük öz-saygı, "fiziksel ve sözel saldırganlık", dikkat toplamada zorluklar ve kaygı ve şizofreniyi karakterize eden psikiyatrik belirtiler sergileyebilir (Barnett vd., 2005, s. 141).

Aşırı ihmalden iki göze çarpan fiziksel durum ortaya çıkabilir: organik olmayan büyüme başarısızlığı sendromu ve psikososyal cücelik (Crosson-Tower, 2010). Organik olmayan büyüme başarısızlığı sendromu (NFTT Nonorganic failure-to-thrive syndrome) bebeklikte meydana gelir. Bu aynı yaştaki tüm diğer bebeklerin yüzde 95'inin ondan daha ağır olduğu anlamına gelir. Dahası bebeğin ilk başta normal bir sağlığa sahip olması gerekir. Psikomotor gelişimde duraklamalar da görünürdür.

Psikososyal cücelik (PSD) 18 aylıktan 16 yaşına dek çocukları etkileyebilir. Bu çocuklar "duygusal yoksunluk anormal düşük büyümeyi teşvik eder. PSD'li çocuklar children are also below the fifth percentile in weight and height, geri kalmış iskelet gelişimi ve bir dizi davranışsal sorun sergilerler (Crosson-Tower, 2010, s. 78). Bunlara ek olarak onlar, konuşma zorluklarına ve toplumsal karşılıklı etkileşimlerde sorunlara sahip olmaya eğilimlidir.

İhmalkâr Ebeveynlerin Nitelikleri

Crosson-Tower (2009) şu şekilde açıklar: "ihmal eden ebeveynler çoğu zaman kendileri de çocukken ihmal edilmişti. Onlar için bu yaşamın öğrenilmiş biçimidir. Çocuklukları, onlarda öfke ve kayıtsızlıktan başka bir şey üretmedi. Onların yetişkin yaşamları, büyüme aşamasındayken karşılanmayan gereksinimlerini karşılamaya adanmıştır" (s. 194).

Çocuklarını ihmal eden anneler beş temel tipe ayrılabilir (Crosson-Tower, 2009; Polansky, Chalmers, Buttenwieser, & Williams, 1991; Polansky, Holly, & Polansky, 1975):

1. Kayıtsız, letarjik (patolojik uyku durumu) anneler, duygusuz olarak en iyi şekilde betimlenebilir. Annenin az ya da hiç duygusal tepkisi ve bir şey yapmak için çok az enerjisi vardır.
2. Fevri, sorumsuz anne çocuklarına tutarsız bir biçimde ve çoğu zaman dikkatsiz bir şekilde davranır. Onun zayıf tepki denetimi vardır ve başatma stratejilerinden yoksundur.
3. Depresyondaki anneler yaşamın mutsuz durumlarına kendini bırakarak tepki verir. Kayıtsız annenin aksine, depresif ve mutsuz olarak aşırı duygular deneyimler.
4. Zeka Geriliği (zihinsel özürlü-mental redarte) anneler bilişsel yetersizlikleri ve sorumluluklarını üstlenmek için gereksindikleri yeterli desteğin yokluğu nedeniyle çocuklarını ihmal ederler. Düşünsel özürlü tüm kadınların çocuklarını ihmal etmediğini göz önünde bulundurun.
5. Psikoz gibi ciddi akıl hastalıkları olan anneler, tuhaf düşünce süreçleri, sanrılar ya da aşırı kaygı nedeniyle işlevlerini yerine getiremez.

Etik Soru 4.9

Çocuklarının ihmal eden ebeveynler cezalandırılmalı mı yoksa tedavi mi edilmeli? Bunun üstesinden nasıl gelmelidir?

Psikolojik Kötü-Muamele

Psikolojik kötü-muamele şu vaka senaryosunda sergilenir:

- Anne 3 yaşındaki oğlunu bir cezalandırma yöntemi olarak karanlık bir tavan arasına kilitler.

- Baba 7 yaşındaki oğlunu tekrar tekrar yataktan çıkmasını engellemek için zincirler.
- Anne kızına “sen dünya üzerindeki en aptal, tembel çocuksun. Benim çocuğum olduğuna inanamıyorum. Hastanede bebekleri karıştırmış olmaları” der.
- Bir baba kızına o ya da köpek yavrusu yaramazlık yaparsa köpek yavrusunu öldüreceğini söyler.
- Bir anne ve baba 16 yaşındaki oğullarına alkol ve esrar sağlar.
- Anne çocuğuna bakmayı ya da dokunmayı reddeder.
- Baba çocuklarından birine, tekrar tekrar “seni sevmiyorum” der (Barnett vd., 2005, s. 153).

Psikolojik (ya da duygusal) kötü-muamele hem psikolojik istismarı hem de psikolojik ihmal kapsar. Psikolojik istismar, diğer istismarlar gibi, daha saldırgan bir biçimde aktif ve olumsuzdur. Psikolojik istismar “küçümseyici, aşağılayıcı, reddedici, bir çocuğun öz-saygısının altını oyucudur ve genel olarak [neden olarak] çocuk için olumlu bir ortam yaratmaz” (Cohen, 1992, s. 175). Psikolojik ihmal, diğer ihmal biçimleri gibi, çocuğun gereksinimlerini karşılamakta pasif bir biçimde başarısızlığı kapsar. Bu “çocuğun duygusal gereksinimlerine, beslenmesine ya da duygusal refahına pasif ya da pasif/saldırgan dikkat göstermemektir” (Brassard, Germaine, & Hart, 1987, s. 267). Ebeveynler bir bebeği gereksindiği kucaklamadan ve dikkatten yoksun bırakabilir ya da çaresizce duygusal içerilmeye gereksinim duyan bir çocuğu görmezden gelebilir. Hem duygusal ihmal hem de istismar, çocuğun psikolojik gelişimine ve refahına müdahale üzerine odaklanır.

Psikolojik kötü-muamele en az beş temel kategori içerir (Barnett vd., 2005; Crosson-Tower, 2010; Downs vd., 2009; Garbarino, Guttman, & Seeley, 1986). Winton ve Mara (2001, s. 90–91) bunları şu şekilde özetler:

1. Reddetme “çocuğun terk edilmesini, çocuğun kabul edilmemesini, çocuğun günah keçisi kılınmasını [yani, bazı davranışlar ya da sorun için çocuğa adil olmayan suçlar yüklemek ya da çocuğu adil olmayan bir biçimde eleştirmek] ve sözlü olarak çocuğu aşağılamayı” kapsar. Bir ebeveyn arkadaşları ya da komşular önünde çocuğun ne kadar salak olduğunu vurgulayabilir.
2. Yalıtım “çeşitli uygun ilişkilerden çocuğu uzak tutmayı” içerir. Bu durum, akranlarıyla normal bir şekilde oynamasına ya da diğer yakın aile bireylerini görmesine izin vermemeyi içerebilir. Ayrıca günler, aylar hatta yıllar boyunca bir çocuğu bir odaya kilitlemeyi de kapsayabilir.
3. Terörize etme “çocuğu tehdit etmeyi ve korkutmayı” içerir. Bir ebeveyn çocuğu bulaşıkları yıkamazsa en sevdiği ev hayvanını öldürmekle tehdit edebilir ya da bir bakıcı, bir çocuğu ikinci kat penceresinden sarkıtabilir “yaşına göre davranmaya” başlalmazsa onu düşürmekle tehdit eder.
4. Görmezden gelme bir çocuğa yanıt vermeme ya da basitçe çocuk orada değilmiş gibi davranmayı içerir. Televizyon izleyen ebeveynler çocukların ev ödevleri için yardım isteklerini ya da yiyecek taleplerini görmezden gelebilir. Böylelikle çocukları kendi başlarının çaresine bakmaya zorlarlar.
5. Yozlaştırma “yasadışı ya da sapkın davranışları cesaretlendirmeyi ya da desteklemeyi” içerir. Bakıcı bir

çocuğu hırsızlık yapmaya ya da bira içmeye zorlayabilir.

Psikolojik Kötü-Muameleye Maruz Kalmış Çocukların Nitelikleri

Yaygın araştırmalar yetişkinlikteki birçok sorunun çocukluktaki psikolojik kötü-muameleyle ilişkili olduğunu ortaya koydu. Bu olası etkiler, düşük öz-saygı, kaygı, depresyon, yaşama karşı olumsuz bir bakış, artan intihar potansiyeli, duygusal istikrarsızlık, tepki denetiminde zorluklar, madde bağımlılığı, yeme düzensizliği, ilişki zorlukları, şiddet, suç kapsamına giren davranışlar, okul sorunları ve zeka ve başarı testlerinde zayıf performansı içerir (Hart, Brassard, Binggeli, & Davidson, 2002; Hart vd., 2011).

Faillerin Nitelikleri

Diğer istismar ya da ihmal eden ebeveynler ve bakım verenler gibi çocuklarına Psikolojik kötü-muamele uygulayanların kendileri de ciddi duygusal sorunlardan ya da eksiklerden mustarip olabilir. (Crosson-Tower, 2010; Shireman, 2003). Onlar kendilerini hayal kırıcı ya da donuk evlilikler ya da ilişkiler içinde bulabilir ve öfkelerini ve asabi yetlerini göstermek için kolay hedefler (yani çocuklar) arıyor olabilir. Çocuklara kötü-muamelede bulunan diğerleri gibi, failer sorunlarıyla ve duygusal konularla başetme becerisinden yoksun olabilir. Onların duygusal gereksinimleri çocuklukta karşılanmamış olabilir. Onların ebeveynleri bakım becerilerinden yoksun olabilir ve bu nedenle de faillere, iyi ebeveynler olmayı öğretmeyi başaramamışlardır. Onlar akıl hastalıkları ya da madde düzensizlikleri gibi kişisel sorunlarla baş ediyor olabilir (Barnett vd., 2005).

Makro Sistem Yanıtı: Çocuk Koruma Hizmetleri

İstismar ya da ihmal edilmiş bir çocuk genellikle Çocuk Koruma Hizmetleri (CPS) birimine yönlendirilir. Liederman (1995) bu tür birimlerin işlevlerini şu şekilde betimler: “CPS ajansları çocuk istismarı ve ihmali şikâyetlerini araştırır, zararın derecesini ve çocuğa yönelik süregiden zarar riskini değerlendirir, çocuğun güvenli bir biçimde evde kalıp kalamayacağına ya da devlet gözetimine alınıp alınmamasına karar verir ve çocuğun güvenliği ve iyi oluşu için uygun planlara ilişkin olarak, aileyle ya da çocuk mahkemesiyle yakın ilişki içinde çalışır” (s. 425).

Her ne kadar bir yerel ya da devlet CPS programından diğerine bazı çeşitlilikler olsa da şu temalar ortak bir felsefeyi yansıtır (Pecora vd., 2010):

- Çocukların büyümesi için en iyi yer güvenli ve kalıcı bir evdir...
- Birçok ebeveyn iyi ebeveynler olmak ister ve uygun bir biçimde desteklendiklerinde çocuklarına bakmak ve onları güvende tutmak için güce ve kapasiteye sahip olurlar...
- CPS programlarının desteğine gereksinim duyan aileler, aile yapısı, kültür, ırk, din, iktisadî statü, inançlar, değerler ve yaşam tarzları bağlamında çeşitlidir...
- CPS çabalarının, müracaatçılar süreci dâhil olduğunda ve ortaklar olarak aktif olarak katıldıklarında, başarılı olması daha olasıdır...
- Hizmetler kişiselleştirilmeli ve iyi oturtulmalıdır...
- CPS yaklaşımları aile odaklı olmalıdır. (s. 150)

CPS çalışanları, genellikle devlet ya da belirlenmiş görevi çocukların zarar

görmekten korunması olan kent kamu ajansı tarafından işe alınır. Müdahale süreci boyunca CPS çalışanları, sorunlara hitap etmek ve onları telafi etmek için çalışma planı oluşturulmasında aileye yardım eder. Sorunların çözülemediği durumlarda CPS çalışanları, çocukların alternatif uzun dönemli ya da kalıcı yerleştirilmesini geliştirmeye çalışır. CPS çalışanı çocukların korunma gereksinimini ilan etmek ve uygun güvenli yerleşimini belirlemek için mahkemelerle birlikte çalışır.

Bedensel İstismarın, İhmalin ve Psikolojik Kötü-Muamelenin Tedavisi: Sosyal Hizmetin Rolü

Bedensel istismarın, ihmalin ve psikolojik kötü-muamelenin tedavisi sosyal hizmet uzmanının müdahale ettiği diğer alanlarda kullanılan aynı ardışık adımları izler. Bunlar ilk havalenin makbuzunu, sosyal çalışma aracılığıyla (güvenlik, risk ve aile değerlendirmesi dahil) vaka hakkında bilgi toplamayı, hedef belirlenimi dahil vaka planlamasını, müdahale hazırlığını, müdalenin etkilerinin değerlendirmesini, ve vakanın sona erdirilmesini içerir (Pecora vd., 2010). Değerlendirme, buraya kadar ele aldığımız, vaka dinamiklerinin birçoğu üzerine odaklanır. Bir uygulamacının sorması gereken sorular:

1. “Çocuk istismar ya da ihmal riski altında mı? Ve ne ölçüde ?
2. Soruna neden olan nedir?
3. Hizmetle birlikte sorunu hafifletmek için üzerine inşa edilebilecek güçlü yanları ya da koruyucu unsurları nelerdir?
4. Ev güvenli bir ortam mı ya da çocuk yeniden başka bir yere yerleştirilmeli mi?” (Crosson-Tower, 2010, s. 229)

Belirli unsurlar riski etkiler (Crosson-Tower, 2010). Bunlar:

- Çocuk unsurları: Küçük ya da zihinsel ya da diğer özürleri olan çocuklar daha büyük risk altındadır.
- Bakıcı unsurları: “Uzmanlar, bunu kültürel bir bağlam çerçevesine yerleştirmeyi hatırlayarak, bakıcıların sergilediği işbirliği ve kapasite düzeylerine dikkat eder. Bir sorun olduğunu kabul eden ebeveynler, düşmanlık sergileyen ya da işbirliğini reddedenlere göre, daha iyi bir tahmin ve çocuklar için daha az risk sunar. Ebeveynlerin -çocuktan beklentileri, çocuğu koruma becerileri ve öfke ve diğer tepkileri denetleme becerileri tarafından kanıtlanan- fiziksel, zihinsel ve duygusal kapasiteleri, kurban için riskin derecesine işaret eder. Çocukların gereksinimlerinin farkında olmayan ya da zayıf kararlar ya da gerçeklik kavramı sergileyen ebeveynler bağımlı çocuğa yüksek bir risk sunar” (Crosson-Tower, 2010, s. 230, 234).
- İstismarcı unsurları: Ussal olmayan, istismarcı davranış geçmişi olan ve kasıtlı olarak çocuğa zarar veren failler riski artırır. Kurbanlara daha kolay erişebilen failler de risk unsuru artırır.
- Çevresel unsurlar: “Olayın kendisi çocuğa gelecekteki olası zararların ışığında değerlendirilir. Uzmanlar, yaranın konumuna, istismar ya da ihmal geçmişine ve evin fiziksel durumuna bakarak, kalıcı zarar olasılığına karar verir. Çevresel unsurlar ek bilgi sağlar. Destek sistemlerini kullanmayan ebeveynler, örneğin yardıma erişebilenlere göre, çocuğu daha yüksek bir riske sokar. Evdeki stres derecesi de istismar olasılığını

etkiler. Ölüm, boşanma, bir ebeveynin cezaevine girmesi, işsizlik, kariyer değişimi, konut değişimi ve bir çocuğun doğumu, bunların tümü bir çocuğu daha yüksek bir risk derecesine yerleştirebilir. Yine, bu unsurların tümü bir kültürel bağlam içinde değerlendirilmelidir” (Crosson-Tower, 2010, s. 234).

Genel müdahale hedefleri, kötü-muameleyi durdurmaya ve aileyi bir arada kalacak ve umut ederiz ki refaha kavuşturacak kadar güçlendirmeyi kapsar. Özgül müdahale biçimleri aile terapisini, destek gruplarında yer almayı (örneğin, Anonim Ebeveynler), ailenin ve tek tek aile üyelerinin gereksinimlerine bağlı olarak çiftler için danışmanlığı ya da bireysel danışmanlığı kapsayabilir.

Ebeveynlerin duygularını nasıl tanıyacaklarını ve onları uygun bir biçimde nasıl ifade edeceklerini öğrenmeleri gerebilir. Gereksinimlerini diğerlerine ve iki ebeveynli evlerde, birbirlerine nasıl iletceklerini öğrenmeleri gerekebilir. Onların kendi öz-kavramlarını inşa etmeleri gerekebilir. Denetim sağlamak ve istismara açık durumlardan kaçınmak için etkili çocuk bakımı tekniklerini edinmeleri gerekebilir. Çocuklar için etkili, destekleyici aile ortamının nasıl sağlanacağını ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin nasıl geliştirileceğini öğrenmek de gerekli olabilir.

Çoğu zaman dış kaynaklar yararlıdır. Çocuklar için günlük bakım ebeveynlere kendileri için zaman sağlayabilir. Ev bakım hizmeti hane yönetimi eğitimi sağlar ve ebeveynlere destek ve bakım verecek bir bireyi erişilebilir kılar. Ebeveyn yardımcılar evde çalışabilir, ebeveynlerle bir ilişki oluşturabilir ve çocuklara nasıl bakılacağını yanı sıra etkili çocuk bakımı teknikleri konusunda bir model olabilir.

Bedensel olarak istismar edilmiş çocuklar da bedensel hasarlar için tıbbî hizmetler dahil, müdahaleye gereksinim duyar. Gelişimsel duraklamalardan mustarip olan çocuklar özel terapiye ya da telafiye yönelik yardıma gereksinim duyar. Günlük bakımlar aracılığıyla uygun yetişkin rol modelleriyle temas sık sık kullanılır. Big Brothers ve Big Sisters³ gibi örgütler bir başka destek aracı sağlar.

Bireysel ya da grup danışmanlığı kötü-muameleye maruz kalmış çocuklara gerekli olabilir. Belli başlı üç kategoride kurbanların gereksinimlerine hitap edilmelidir (Crosson-Tower, 2010). Bu kategoriler kötü-muameleye maruz kalmış çocukların ele aldığımız nitelikleriyle doğrudan ilişkilidir. İlk gereksinim kurbanın, akranlar ve yetişkinler dahil, diğer insanlarla ilişkilerini geliştirmeyi kapsar. Eski davranış örüntüleri büyük olasılıkla ya savunma amaçlı geri çekilmeyi ya da uygunsuz saldırganlığı kapsıyordu. Yeni, daha etkili toplumsal karşılıklı etkileşim tekniklerinin oluşturulması gerekir. İkinci gereksinim kurbanlara duygularını nasıl ifade edeceklerini öğrenmelerine yardım etmeyi içerir. Bazı kötü-muameleye maruz kalmış çocuklar yüzleşmekten kaçınmak için duygularını saklar ve bastırır; diğerler istismar edilmiş çocuklar saldırgan tepkilerini nasıl denetleyeceklerini hiçbir zaman öğrenmemiştir. Üçüncü gereksinim kötü-muameleye maruz kalmış çocukların benlik kavramıyla ilgilidir. Tartıştığımız birçok nedenden dolayı, kötü-muameleye maruz kalmış çocuklar kendileri hakkında zayıf bir görüşe sahiptir ve becerilerine çok az güvenmektedir.

Makro Sistem Yanıtı:

Mahkemelerin Sürece Dahil Olması

Mahkemeler “çocuk yakın tehlike altındaysa ya da ebeveynler çocukların bakımlarının geliştirilmesinde sosyal hizmet kurumlarıyla işbirliği yapamadığı ya da buna yanaşmadığı zaman” kötü-muamele vakalarına dahil olur; mahkemelerin sürece dahil olması, ebeveynler çeşitli nedenlerden dolayı mahrum bırakıldığı, çocuklarını terk ettiği, ciddi sağlık sorunları için yeterli tıbbî tedavi sağlayamadığı, çocuğa ciddi bir biçimde bedensel olarak zarar verdiği ve hatta onu öldürdüğü ya da çocukları cinsel olarak istismar ettiği zaman meydana gelebilir ve ebeveynler hukukî yargılamaya tabi tutulur (Crosson-Tower, 2010, s. 269). Mahkemelerin dahil olması, hem aile hem de kurban açısından oldukça zor ve korkutucu bir süreçtir. Çocuk mahkemeleri usulü eyaletten eyalete değişiklik gösterir. Bununla beraber birçoğu üç süreci kapsar: dilekçe, karar duruşması ve tasarruf. Dilekçe, istismarın ya da ihmalin meydana geldiğini iddia eden, mahkemeye sunulan yazılı şikayettir. Karar duruşması, iddia eden istismarın ya da ihmalin kanıtlandığı ya da reddedildiği duruşmadır. Hem ebeveynler hem de kurban ayrı hukukî danışmanlarla temsil edilir. Tasarruf mahkemenin çocukla ne yapılacağını belirlediği bir duruşmayı içerir. Bu, istismarın ya da ihmalin gerçekten de meydana gelip gelmediğini belirleyen karar duruşmasından ayrı bir duruşmadır. Mahkeme süreci karmaşık ve çoğu zaman da uzundur. Ek soruşturmalar ve düzenlemelerle birçok çeşitlilik göstermesi olasıdır. (Sürecin ayrıntılı bir betimlemesi için bakınız, Crosson-Tower, 2010). Korumacı hizmet çalışanları ve diğer sosyal hizmet uzmanları mah-

3 ABD’de çocuklara ve gençlere akıl hocalığı yapan kişilerin oluşturduğu bir sivil toplum örgütü.

keme kararına yardım etmek amacıyla sık sık katkıda bulunmaları için çağrılır. Bu tür katkılar çoğu zaman çok etkilidir ve bir çocuğa ne olacağı üzerinde doğrudan etkisi vardır.

Cinsel İstismar

Cinsel istismar “bir çocukla, rızası dışında ya da rızasını veremediği durumda, herhangi bir cinsel etkinliktir... Bu, katılanların yaşından bağımsız olarak, zorla ya da zor tehdidiyle cinsel teması ve bir aldatmanın olup olmamasından ya da çocuğun etkinliğin cinsel doğasını anlamasından bağımsız olarak, bir yetişkin ve bir çocuk arasındaki tüm cinsel teması kapsar. Daha büyük ve daha küçük çocuklar arasındaki cinsel temas, daha genç olan çocuğun bilgiye dayalı rıza göstermesini engelleyecek şekilde, önemli yaş, gelişim ya da boyut farkının olması durumunda, istismar olabilir. Cinsel istismar eylemleri cinsel nüfuz etmeyi, cinsel dokunmayı ya da teşhir ya da dikizleme (çıplak ya da cinsel etkinlikte bulunan insanları izleyerek cinsel tatmin elde etme eylemi) gibi temas olmaksızın cinsel eylemleri içerebilir” (Berliner & Elliott, 2002, s. 55). Ensest, cinsel istismarın özel bir biçimidir, “bir çocuk ve bir akraba -ebeveyn, üvey ebeveyn, ebeveynin birlikte yaşadığı partneri ya da sevgilisi, bakıcı ebeveyn, kardeş, kuzen, amca ya da dayı, hala ya da teyze ya da büyük ebeveyn- arasındaki cinsel etkinlikleri” içerir (McAnulty & Burnette, 2003, s. 486). “Cinsel etkinlikler”, “pornografik fotoğraflar, cinsel ifadeler, ebeveynlerin cinsel organlarını teşhir etmesi, okşaması, öpmesi ve herhangi bir ve tüm cinsel temas çeşitleri” dahil, geniş çeşitlilikteki cinsel davranışları içerebilir (Crosson-Tower, 2010; Mayer, 1983, s. 4).

Cinsel istismarın tanımlanmasına ve cezalandırılmasına ilişkin özgül statüler pek çok ülkede önemli farklılıklar gösterir. Cinsel istismar olayıyla ilişkili olarak, bir dizi nedenden dolayı, doğru istatistiksel veriler elde etmek güçtür. Öncelikle, birçok uzman, cinsel istismar vakalarının çoğunlukla bildirilmediğine inanır (Berliner, 2011; Berliner & Elliot, 2002; Crosson-Tower, 2010). Cinsel istismarı bildirmek çocuklar için de çok güçtür. Failler gizliliği vurgular ve kurbanı suçlar. Kurban birine anlatmaya çalışırsa, o kişi bu konuda konuşmaktan çoğu zaman rahatsız olur ve konudan tamamen kaçınabilir. Cinsel istismar tanımları çok çeşitlidir, bu nedenle verileri toplamak ve birleştirmek zordur. Bazı araştırmalar kadınların yüzde 20–25 ve erkeklerin yüzde 5–15’inin cinsel istismar kurbanı olduğunu tahmin eder (Barnett vd., 2005; Berliner & Elliott, 2002).

Çocuğun Cinsel İstismarının Dinamikleri

Çocuğun cinsel istismarıyla ilgili belli başlı bir mit çocukların yabancılara karşı uyarılması gerektiğidir. Çocuklara, yabancılar lolipoplar önerdiğinde onların arabalarına binmemeleri ve parktaki çalılarının arasına saklanan yabancı erkeklerle konuşmamaları söylenir. Gerçekte ise çocuklar onlara yakın olan, güvendikleri insanlardan gelen daha büyük bir tehlike altındadır.

Çocuklar cinsel istismar için kolay kurbanlardır. Genel olarak cinsellik hakkında birçok insanın içinde barındırdığı kaygı nedeniyle çocuklar cinsellik hakkında çok az bilgiye sahip olur. Çocukların, yargılarını üzerine temellendirebilecekleri sınırlı yaşam deneyimi vardır. Bu nedenle onlar kolayca yanlış yönlendirilebilir ya da oyuna getirilebilir. Yetişkin-

lerle karşılaştırıldıklarında bedensel olarak küçüktür ve kolayca yıldırılabilirler. Yetişkinler onlara ne yapacaklarını, ne zaman yatağa gideceklerini, ne zaman karşıya geçebileceklerini ve hamburgerciye gidip gidemeyeceklerini söyler. Çocuklar yetişkinlere itaat etmeye yönlendirilmiştir ve birçok çocuk onları, özellikle sevmeye, yiyecek ve barınmaya sahip olmaya ve güvenlik duygusuna erişimi denetim tutanları, mutlu etmek ister.

Bazı veriler “her ne kadar kızlara göre oğlanların (yüzde 5’e karşılık olarak yüzde 20) kadınlar tarafından istismar edilmesi daha olasıysa da (...) ve bildirilen, günlük bakım sırasındaki cinsel istismarın yüzde 40’ının kadınları içermesine rağmen, saldırganların büyük bir çoğunluğunun erkek olduğuna” işaret eder (Berliner & Elliott, 2002, s. 56-57). Cinsel istismarın tahminen yüzde 60 ila 70’i aile içinde meydana gelir (Crosson-Tower, 2009). Bu, geriye kalan yüzde 40’ın yabancılar tarafından gerçekleştirildiği anlamına gelmez. Daha doğrusu, aile dışı istismarın birçoğu, aileye yakın olan ve çocuk tarafından güvenilen diğerleri tarafından gerçekleştirilir. Cinsel istismarın sadece yüzde 5 ila 15’i yabancılar tarafından gerçekleştirilir (Berliner & Elliott, 2002). Cinsel istismar aile dışından biri tarafından yapıldığında bu kişi genellikle pedofil (cinsel tatmin için çocukları tercih eden kişi) olarak adlandırılır. Yaygınlığı nedeniyle ensest üzerine odaklanacağız.

Ensest ilişkilerinin ilerleyişi genellikle aşamalıdır. İlk başlarda yeterince masum görünebilir. Örneğin yetişkin bir çocuğun önünde çıplak ya da giysileri olmaksızın görünebilir. Bu gitgide daha çok yakınlığa doğru ilerler. Cinsel istismarın beş temel aşaması vardır (Crosson-Tower, 2010). İlk olarak karşı-

laşma aşaması gelir. Burada fail çocuğa ne kadar yaklaşabileceğini ve çocuğun nasıl tepki verdiğini görmek için çocukla deney yapar. İkinci aşama cinsel karşılıklı etkileşim aşamasıdır. Çeşitli yakınlık derecelerindeki cinsel etkinlikler bu aşamada meydana gelir. Çoğu zaman bu aşama ne kadar uzarsa istismarcı o kadar kurbanla yakınlaşır. Üçüncü aşama gizliliklerdir. Cinsel etkinlik şimdiden gerçekleşmiştir öyle ki istismarcı kurbanı istismarın içinde kapana kısılmış bir şekilde tutmak için bazı manipülasyonları kullanacaktır. Örneğin fail “annene söyleme; seni bir daha sevmem” ya da “bu özel bir sır, seni çok seviyorum” ya da “birilerine söylersen seni cezalandıracağım” diyebilir. Dördüncü aşama ifşaat (açıklama) aşamasıdır. O ya da bu nedenle kurban istismara uğradığını ifşa eder. Ifşaat, çocuk cinsel yollardan geçen bir hastalığa yakalandıysa ya da bir şekilde zarar görmüşse fiziksel olarak da başlayabilir. Olayın ortaya çıkışı, cinsel etkinlik görüldüyse ya da birileri fark ettikten sonra çocuğun olaya işaret eden davranışlarını bildirdiyse, bir kaza sonucu da olabilir. Kurban, daha fazla dayanamadığı için, başkalarına anlatmak zorunda olduğunu hissetmiş olabilir. İstismarı açığa çıkarmak çocukluk sırasında olabileceği gibi daha sonra da olabilir. Beşinci ve son aşama bastırma-
dır. Bu hem kurban hem de aile için yüksek kaygılı bir zamandır. Duygular fail için inkarı, kurban için suçluluk ve güvensizliği ve diğer aile üyeleri için öfkeyi içerebilir.

Çocuğun cinsel istismarı riskini hangi unsurlar artırır? Çocukla ilgili risk unsurları bilginin kaynağına göre farklılaşma eğilimindedir (Berliner, 2011). Bazı araştırmalar kızların oğlanlara göre kurban olarak seçilmesinin daha olası olduğunu ileri sürer (Berliner, 2011). Bu-

nunla beraber diğer veriler “oğlanların neredeyse eşit ölçüde savunmasız olduğunu” önerir (Crosson-Tower, 2010, s. 133). Bazı araştırmalar, “istismar edilenlerin ortalama yaşının, oğlanlar için 4 ila 6 ve kızlar için 11 ila 14 arasında değiştiğini (Berliner & Elliott, 2002)” ileri sürer (Crosson-Tower, 2010, s. 133). Aksine diğer kaynaklar “kurbanlaştırmanın başlangıcında oğlanların daha büyük olduğunu” ileri sürer (Berliner, 2011, s. 219). Birçok çalışma özürürlü çocukların daha büyük bir cinsel istismar riski altında olduğunu açığa çıkardı (Berliner, 2011; Crosson-Tower, 2010). Bu çocuklar daha saldırıya açık ve kendilerini savunmaya daha az muktedirdir. Sonuç olarak, failler için daha kolay bir hedef sunarlar.

Ayrıca aileleri karakterize eden bir dizi risk unsurları da bulunmaktadır (Berliner, 2011; Crosson-Tower, 2010); bunlar:

- Bir biyolojik ebeveynin evdeki yokluğu – üvey baba ya da annenin erkek arkadaşının varlığı.
- Aile içi çatışma ve iletişim sorunları – iletişim zayıfsa, roller belirsiz hale gelebilir. Örneğin, karı koca ya da partnerler çatışma içindeyse, erkek partner gereksinimleri karşılamak için kız çocuğuna yönelebilir.
- Aile yalıtımı – istismarın gerçekleşmesi için gizlilik gerektiğinden aile toplumdan yalıtılmışlığını arttırabilir.
- Çocuklar için hemen anında erişilebilir bir annenin olmaması (örneğin, annenin hasta olması ya da evin dışında çalışıyor olması) – anne ve kızları arasındaki iletişim zayıfsa, kızlar için annelerinden yardım istemek daha da güçleşir.

Ensest in meydana gelmekte olduğunu bilmeyen, bilinmeyen orandaki

anneleri düşünün. Bunun birçok nedeni olabilir. Evlilik çatışmalıdır. Kadın ve kocası ve kadın ve kızı arasındaki iletişim yetersizdir. Tuhaf şeyler görüyor olabilir ama onları inkâr etmek için çok çabalıyordur. Ensest açığa çıkarsa kaybedecek çok şeyi vardır. Kadın kocasını ve sevgilisini elinden alan kızına karşı küskünlük hissediyor olabilir. Ailesi içinde böyle bir tabunun meydana geliyor olmasından utanç duyuyor olabilir. Kocasının, bir başkasına yönelecek kadar büyük bir başarısızlık olduğu için, suçluluk duyuyor olabilir. Umutsuz bir biçimde ailesinin parçalanmasından korkuyor olabilir. Bu, ensest üçgenindeki bir anne için çok zor bir durumdur. İstismarcı değildir. Yine de ona mutlu bir çözüm sunan, erişilebilir hiçbir alternatif yoktur.

Bir biçimde ensest üçgenindeki anne de kurbandır. Kendisine bağımlı, hakkını aramayan ve pasif olması öğretilen patriarkal bir toplumda yetiştirilmiştir. Ona ailesinin duygusal refahının bakıcısı olacağı da öğretildi. Ona, bu umutsuz durumda, kendisi ve kızı için saldırgan bir biçimde dövüşmesini sağlayacak beceriler de verilmedi.

İnternet ve Cinsel İstismar Yağmacıları

İnternet, pedofillere birbirleriyle karşılıklı etkileşimde bulunmak, düşüncelerini ve eylemlerini geçerli kılmak ve pornografik malzeme paylaşmak için kolayca erişilebilir araçlar sunar (Crooks & Baur, 2011). Ayrıca internet pedofilik fantezilerini ve gereksinimlerini tatmin etmek için kurbanlar arayan pedofillere bereketli alanlar sağlar. Onlar, çocuklar ve ergenler amaçlanarak hazırlanmış bültenleri ve sohbet odalarını kolayca tarayabilir. Onlar çoğu zaman şu süreçte

sadık kalır (Crooks & Baur, 2011). İlk olarak failler, hedeflenen kurbanın dertlerine ve sorunlarına gerçek bir ilgilerinin olduğuna kurbanı ikna etmeye çalışarak, kurbanla çevrimiçi sohbet eder. İkinci olarak e-posta ve ev adresi gibi haberleşme bilgilerinin peşine düşerler. Üçüncüsü failler, bu tür davranışların uygun ve standart olduğunu sergilemeyi umarak, kurbanlara pornografik içerik gönderirler. Dördüncüsü failler hedeflenen kurbanla bir buluşma ayarlamaya çalışırlar.

Berliner (2011) internet üzerinden cinsel istismarının etki alanı hakkında bilgi verir:

2000 ile 2005 arası internet üzerinden istenmeyen cinsel baştan çıkarma girişimlerinin oranı %19'dan %13'e düştü ama taciz (%6'dan %9'a) ve pornografiye istenmeyen maruz kalma (%25'ten %34'e) yükseldi (Mitchell, Wolak, & Finkelhor, 2007). Bununla beraber, 2005 yılında yapılmış bir araştırma, gençlerin saldırgan baştan çıkarma girişimlerini bildirmesinin daha olası olduğunu ve çevrimiçi cinsel kurbanlaştırmanın farklı biçimlerine ait oranların, yaş, toplumsal cinsiyet, ırk ve hane değişkenlerine göre arttığını ya da azaldığını saptadı. Yasadışı cinsel etkinliklere gönüllü katılım ya da çocuk pornografisine dâhil olma üzerine çok az veri vardır. (s. 218)

Cinsel İstismar Kurbanlarının Nitelikleri

Cinsel olarak istismar edilmiş çocuklar, bir dizi fiziksel, psikolojik ve davranışsal göstergeler sergileyebilir. Fiziksel göstergeler, cinsel olarak bulaşan hastalıklar, boğaz ya da ağızla ilgili sorunlar, idrar yapmada güçlük, penisten ya da vajinadan akıntı, üreme organları alanında çürükler gibi, cinsel olarak ilişkili bir dizi fiziksel sorunları kapsayabilir.

Hamilelik de bir göstergedir. Psikolojik göstergeler düşük öz-saygıyı, duygusal rahatsızlığı, öfkeyi, korkuyu, kaygıyı ve depresyonu zamana zaman intihara eğilimli hale gelmeyi içerir (Berliner, 2011; Berliner & Elliott, 2002; McAnulty & Burnette, 2003). Davranışsal göstergeler, diğerlerinden uzak durmayı ve akran arası karşılıklı etkileşim zorlukları yaşamayı kapsar. Sık sık her toplumsal cinsiyetten kurbanlar aşırı cinsel etkilige ve uygunsuz cinsel davranışlara girer (Berliner, 2011; Faller, 2003; Friedrich vd., 2001). Sizi tuhaf olduğu için sarsan cinsellikle ilişkili davranışlar da bir gösterge olabilir. Bu bir kez daha bir şeylerin yanlış olduğuna dair "içgüdüsel tepkilerinize" gönderme yapar.

Örneğin bir çocuk cinsel kavramları bilebilir ya da onun yaş grubu için uygun olmadığı için sizi sarsan cinsel jestler sergileyebilir. Bir çocuk kendisine ya da bir başkasına uygunsuz bir biçimde cinsel tarzda dokunabilir. Bir çocuk dokunulmaya, soyunmaya, spor dersinde duş almaya ya da belirli bir toplumsal cinsiyetten birileriyle ya da belirli kişilerle yalnız kalmaya ilişkin umutsuz korkularını ifade edebilir.

Çocuğun söylediği belirli şeyler tuhaf olduğu için sizi sarsabilir ve cinsel istismarın göstergesi olabilir. Örneğin bir çocuk "Babamın ve benim bir sırrımız var"; "Bakıcım kırmızı iç çamaşırı giyiyor"; ya da "Shirley Teyze'nin evine gitmeyi sevmiyorum. Beni kandırıyor."

Cinsel İstismarın Uzun Dönem Etkileri

Her ne kadar önemli araştırmalar cinsel istismar kurbanlarının uzun dönemli sonuçlardan acı çekebileceğine işaret etse de bu oldukça karmaşık bir sorundur. İstismar mağdur için yoğunluğu,

süresi ve travmanın boyutları açısından çeşitlilik gösterebilir. Uzun dönem etkileri bir kişiden diğerine dramatik bir biçimde çeşitlidir. Tedavi görmek mağdurların sorunlarla ve etkileriyle baş etmesine yardımcı olabilir.

Bir araştırma mağdurların, cinsel olarak istismar edilmemiş kişilere göre, depresyon, ilişki korkusu, kişiler arası sorunlar, cinsel işlevsizlik, travma sonrası stres belirtileri gibi duygusal sorunlar deneyimlemelerinin daha olası olduğunu kanıtladı (Berliner, 2011; Berliner & Elliott, 2002). Travma sonrası stres bozukluğu, kişinin kanlı bir savaş deneyimi ya da cinsel bir saldırı gibi aşırı derecede travmatik bir olayı yeniden deneyimlemeye devam ettiği bir durumdur. Belirtiler arasında aşırı kaygı, kabuslar, uyuyamama ya da uyanık kalamama, yoğunlaşamama ve patlayıcı, kızgın duygusal galeyanları yer alır. Cinsel istismarın insanları etkilemesindeki muazzam uyumsuzluk nedeniyle, hiçbir özgül değişkenin, uzun dönemli sorunlarla tutarlı bir biçimde bağlantılı olmadığını göz önünde bulundurun (Miller-Perrin & Perrin, 2007). Önemli sayıdaki mağdur yetişkinlikte önemli sorunlara sahip olmamıştır (Finkelhor, 1990; McAnulty & Burnett, 2003). Belirtilerde mağdurların yaklaşık üçte biri hiçbir sorun bildirmemiştir ve sorunlarını bildirenlerin birçoğu zaman geçtikçe daha iyi olduklarını belirtir (Berliner, 2011; Kendall-Tackett, Williams, & Finkelhor, 1993; Rind, Tromovitch, & Bauserman, 1998).

Araştırmalar şu beş değişkenin, cinsel olarak istismar edilmiş mağdurların, yetişkinlikte daha ciddi sorunlara sahip olması riskini arttırdığını ortaya koydu (Berliner, 2011; Berliner & Elliott, 2002; Crosson-Tower, 2010; McAnulty & Burnette, 2003; Miller-Perrin & Perrin, 2007):

1. Faille daha yakın ilişki. Bir aile üyesi ya da kurbanın kendisine yakın hissettiği ve güvendiği bir başka kişi tarafından cinsel istismar yetişkinlikteki daha derin bir travmayla ilişkilidir.
2. İstismarın süresi. İstismar ne kadar uzun sürerse, uzun dönemli olumsuz etkilerin olasılığı da daha büyük olacaktır. Bununla beraber, aşırı derece şiddetli ve sadistik davranış (saldırganın cinsel tatmini için mağdura acı çektirmesi) meydana geldiyse, tek bir olay bile, ciddi travmaya neden olabilir (Beitchman vd., 1992).
3. Güç kullanımı ve cinsel istismarın yoğunluğu. Güç kullanmak ya da acıya neden olmak daha yıkıcı etkilere neden olma eğilimindedir. Penisin duhulünün meydana gelmesi (penetration) daha büyük bir travmayla ilişkilidir.
4. Ebeveynlerin ya da diğerlerinin desteğinin olmaması. Kurban ilk defa istismarı ifşa ettiğinde, ona yakın olanların desteğinin yokluğu, potansiyel olarak daha büyük uzun dönemli sorunlarla sonuçlanır. Diğerleri onu suçlar ya da eleştirirse, önemli psikolojik rahatsızlıklardan acı çekebilir. Kurban, "kirli sırrı"ndan algıladığı şeyi yetişkinliğine kadar saklamaya karar verebilir. Kurbanın cinsel istismarı hakkında nasıl konuşulacağı ve onunla olumlu bir biçimde nasıl ilişki kurulacağına ilişkin öneriler için bakınız Aydınlatıcı Bilgi 4.3.
5. Mağdurun baş edememesi. Bazı bireyler, krizler ve streslerle daha etkili bir biçimde baş etmesine doğal olarak izin veren bir kişilik yapısına sahiptir. İnsan kişiliği karmaşık bir kavramdır.

Cinsel İstismarın Tedavisi: Sosyal Hizmetin Rolü

Yaygınlığından dolayı enstest ailenin tedavisine yoğunlaşacağız. Tedavi genellikle üç aşamadan ilerler (Crosson-Tower, 2010, s. 320– 322). İlk ifşaat-panik aşamasıdır. Güçlü duygular bu kriz dönemini karakterize eder. Aile üyeleri daha çok öfke ve inkâr sergiler. Kurban sık sık ne olacağı hakkında korkuya kapılır ve kendisini suçlama eğilimindedir. İkinci aşama farkındalığın değerlendirilmesi aşamasıdır. Bu aşama boyunca aile istismarın meydana gelmiş olduğunu kabul eder ve onun sonuçlarıyla baş etmek için mücadele eder. Aile üyeleri kendileri ve ailedeki karşılıklı etkileşimlerde yer alan dinamikler hakkında bir şeyler öğrenir. Sosyal hizmet aile içindeki alt sistemlerin sınırlarını yeniden tanımlamak ve yeniden düzenlemek için çalışır. Bu aşama çatışmacı duygularla karakterize olmaya eğilimlidir. Onlar bir yandan istismarın meydana gelmiş olması nedeniyle kızgındır ve birbirlerini suçlamaya eğilimlidir. Diğer yandan, ilişkilerini yeniden düzenlemek için mücadele etmektedir ve birbirlerine olan sevgilerini ifade etmektedirler. Üçüncü aşama yeniden yapılandırma aşamasıdır. Burada aile duygusal sağlığını yeniden kazanır. Sınırlar açık bir biçimde oluşturulmuştur ve aile üyeleri bunlar içinde nasıl işlev göreceklarını öğrenir. İletişim büyük oranda zenginleştirir ve üyeler farklılıkları üzerinde çalışmak üzere onu kullanabilir. Ebeveynler davranışlarının sorumluluğunu üstlenir ve kurban kendisi hakkında daha iyi hisseder.

Başlangıç tedavisinin belli başlı birçok hedefi vardır. İlk enstest mağdurunun konuşacak kadar rahat hissedeceği güvenli bir ortam sağlamaktır. Mağdur, olumsuz ve korkutucu olduklarında bile, duygula-

rını nasıl tanımlayacağını, ifade edeceğini ve paylaşacağını öğrenmelidir. LeVine ve Sallee (1999) bunu şu şekilde açıklar:

Her ne kadar çocuk enstest ilişki sırasında korku yaşamayabilirse de, olayın keşfedilmesi kaygı yaratabilir. Çocuklar geçmişte ne olursa olsun şimdi güvende olduklarına ilişkin güvenceye gereksinim duyarlar. Polisin ya da çocuk refahı çalışanlarının çabaları sonucu istismarın son bulması, çocukta güven inşa etmeye başlayacaktır. Çocuk, herhangi bir bastırılmış suçluluk, acı, öfke ve kafa karışıklığı yaşamamasının sorun olmadığını hissetmelidir. Bir güven ortamında, bu duyguları dürüstçe ifade etme fırsatı bir güvenlik duygusu başlatır. (s. 329)

Tedavinin ikinci amacı, mağdurun, istismarın onun suçu olmadığını kabul etmesini sağlamayı içerir (Crosson-Tower, 2010; LeVine & Sallee, 1999). Suçluluk, fail için duyulan sevgiden, istismardan edindiği özel ilgiyi takdir etmesinden ya da bu ifşaatın ailesine ne yapacağı konusunda endişelenmekten kaynaklanabilir (Crosson-Tower, 2010). Uygunsuz ve adil olmayan kendini suçlamayı yaşamak sadece iyileşme sürecini zorlaştırır.

Tedavinin üçüncü hedefi mağdura “uygun bir biçimde öfkeyi ifade etmeyi (...)” öğretmeyi kapsar. “Depresyonla ve düşük öz-saygıyla mücadele etmek için, birçok uzman bilişsel ve kişiler arası egzersizleri ve rol yapmayı ve kurbanın hayatta kalma becerilerini ve kişisel güçlerini vurgulamayı kullanır (...) Dahası kurbanın cinsellik eğitimi ve kendini koruma becerileri sağlamak güçlenme algısına yönlendirebilir ve ilerideki herhangi bir kurbanlaştırılmasının önüne geçebilir” (Crosson-Tower, 2010; Miller-Perrin & Perrin, 1999, s. 143).

Tedavinin dördüncü hedefi çocuğun herhangi bir özgül tedavi gereksinimleri-ne hitap etmektir. “Kendine zarar verme

davranışları sergileyen bir çocuk kurban örneğin, bu tür davranışları azaltmak için özgül bir biçimde tasarlanmış bir davranış dönüştürme programından yararlanabilir” (Miller-Perrin & Perrin, 2007, s. 149).

Beşinci amaç, aile iletişimini, desteğini, işlevlerini ve istismarın kavranmasını zenginleştirmeyi içerir (Crosson-Tower, 2010). Bireysel kaygılarla, ailenin karşılıklı etkileşim sorunlarıyla birlikte baş edilir. Miller-Perrin ve Perrin (1999) şu şekilde açıklar:

Aile odaklı terapilerde hitap edilen tipik temalar, ebeveynlerin kurbanı istismardan korumadaki başarısızlığını, istismardan kaynaklanan suçluluk ve depresyon duygularını, gizliliğin uygunsuzluğunu, kurbanın ebeveynlerine yönelik öfkesini, failin istismardaki sorumluluğunu, uygun dokunma biçimlerini, belirsizleşmiş rol sınırları hakkındaki kafa karışıklığını ve istismarın çocuk üzerindeki etkisini içerir. (s. 145)

Cinsel İstismarın Önlenmesi: Makro Sistemsel bir Yanıtın Gerekliliği

Cinsel istismarla baş etmenin ideal yolu baştan meydana gelmesini engellemektir. Bilgi ve eğitim önlemenin anahtarlarıdır. Ebeveynler hem çocuklarını nasıl yetiştirecekleri hakkında eğitime hem de kriz durumunda erişebilecekleri kaynakların bilgisine gereksinim duyar. Ebeveynlik eğitimi lise müfredatının zorunlu bir parçası kılınabilir. Özel programlar, topluluk içinde bu sorunlara sahip ebeveynlere yardım etmek için kolayca erişilebilir kılınabilir.

Çocukları Cinsel İstismar Hakkında Eğitmek

Çocuklar cinsel istismar konusunda eğitilmeye gereksinim duyar. Üç temel

önleme yaklaşımı bulunmaktadır. İlki, çocuklara bedenlerinin kendilerine ait olduğu ve kimsenin dokunmak için onları zorlayamayacağı özel yerlerinin olduğu öğretilmelidir. Akla, 4 yaşındaki oğullarına, genişletilmiş aile buluşmasındaki her akrabaya “bir öpücük vermesini” söyleyen, ebeveynler geliyor. Çocuk bunu açıkça tatsız bulacaktır. Kaşlarını çatır, ayakkabılarına bakar ve annesinin arkasına saklanır. Yaşlı Hala Hilda’nın ona abartılı, ıslak öpücükler vereceğini bilir. Güreş müsabakasındaki the Crusher [ABD’li güreşçi-“Ezici”] gibi onu kucaklayacaktır. Halası her ne kadar onu seven nazik bir insansa da düşüncesinden bile nefret eder.

Çocuklar bu tür yakınlıklara sahip olmak istemiyorlarsa hayır deme hakkına sahip olmalıdır. Ebeveynler ve öğretmenler çocukların neyin “iyi bir dokunma” ve neyin “kötü bir dokunma” olduğuna karar vermesine yardım edebilir. Onlar, çocuklara, sevmedikleri türden dokunmaları da kapsayan rahat olmayan durumlarda, yetişkinlere hayır demek için güven geliştirmelerine de yardım edebilirler. Çocuklar için ikinci bir önleyici önlem, daha başlangıçtan itibaren doğru cinsellik terminolojisini öğretmektir.

Özellikle cinsel terminolojinin kendisinden rahatsız olan ebeveynlerin, sözcükleri şekerle kaplaması ve “pipi”den ve “popo”dan söz etmesi kolaydır. Üç yaşındaki bir kız aile toplantısının ortasında gelerek annesine “kukusunun acıdığını” anlatır. Elini elbiselerinin üzerinden üreme organının üzerine koyar. Annesi korku, çaresizlik ve utanç dolu bir bakışla yerinden sıçrar ve onunla birlikte banyoya koşturur. Görünüşe göre küçük kızın işemesi gerekir ve bu hissi o şekilde tanımlamamıştır. Birkaç ay sonra aynı 3 yaşındaki kız, 3 yaşındaki biri için çok önemli olan bir konuda

AYDINLATICI BİLGİ 4.3

Cinsel Saldırıyla Kurbanlaştırılan Çocuklarla Konuşmak için Öneriler

- Daima çocuğa inanın. Bu tür zor şeyleri konuşmak cesaret gerektirir ve çocuğa sırt çevirmek de kolaydır.
- Samimi ve empatik olun. Çocuğu sizinle özgürce konuşması için teşvik edin. Çocuğun duygularını yansıtmak önemlidir.
- Çocuk size ne anlatırsa anlatsın şokla ya da tiksintiyle tepki vermeyin. Bu ona onun tek suçlanması gereken olduğu mesajını verir.
- Çocuğu, olumsuz olanlar dahil tüm duyguları paylaşması için teşvik edin. Öfkeli duyguları açığa çıkarmak bile kurbanlaştırma duygularının üstesinden gelmesine yardım eder. Onlarla baş edebilmesi amacıyla çocuğa duygularını ifade etmesi için bir şans verin.
- Çocuğu dinleyin. Karşı çıkmayın ve tartışmayın. Sadece çocuğun ne söylediğini anlamak için gerekliyse sözünü kesin.
- Çocukla özel bir yerde konuşun. Çocuk, duyabilecek başkalarının olmaması halinde, çok daha rahat hissedecektir.
- Çocuğa bunu yaşayan tek çocuğun olmadığını söyleyin. Diğer çocuklar da bunu yaşayabilir.
- Çocuğun suçluluk duygularını ifade etmesine izin verin. Çocuğa bunun onun suçu olmadığını vurgulayın. Bir sorunu olan ve yardıma ihtiyaç duyan yetişkin istismarcıdır.
- Çocuğun anlayabileceği bir dilden konuşun. Gerektiğinde kesin bilgi verin. Çocuğa, anladığından emin olmak için söylenenleri tekrar etmesine izin verin.
- Çocuğa olay(lar)ı anlattığı için memnun olduğunuzu söyleyin. Bunun yapılması doğru olan olduğunu vurgulayın.
- Çocuğa sormak istediği herhangi bir sorusu olup olmadığını sorun ve dürüst bir biçimde cevapladığınızdan emin olun.
- Çocuğa, size olanları anlattıktan sonra, farklı bir biçimde davranmayın. Bu ona suçlanması gerekenin o olduğu ya da yanlış yaptığı mesajını verecektir.
- Çocuk sizden istismarı bir sır olarak saklamanızı isterse, dürüstçe yanıt verin. Çocuğa, sadece yardım etmek istediğinizi, insanları yaralayan sırların saklanması iyi olmadığını ve onu istismar eden kişiye yardım etmek için sırrın açığa çıkarılması gerektiğini söyleyin.
- Son olarak, durumunuza bağlı olarak, sorunun gündemden düşmesine izin vermeyin. Olaya dahil olan sosyal hizmet uzmanıysanız, sorunu takip edin. Aksi halde, ebeveynlere ve/veya uygun yetkililere çocuğun yardım alabilmesi için, bilgi verin.

çaresizce konuşurken kaba etlerini işaret eder ve “kuku”su hakkında yine bir şeyleri arada söyleyebilir. Tepkim “amanın kuku yer değiştirmiş. Bundan sonra nereye gidecek?” oldu.

Buradaki sorun bu küçük kız bir kişiye, birinin onun kukusuna dokundu-

ğunu söylerse o kişi “Aa, iyi olmuş” diye yanıt verebilir. Kime anlatırsa anlatsın o kişinin ne olup bittiğinden hiçbir fikri olmayacaktır. Kesinlikten yoksun, çocuksu bir terminoloji, çocukları, cinsel istismar durumuyla karşı karşıya kaldıklarında gereksindikleri iletişim becerileriyle donatmaz. Çocuklar, insanların ne yaptı-

ğını ya da onlara ne yapmaya çalıştığını tanımlayabilmeye gereksinim duyar. Ancak bundan sonra onların bakıcıları onları uygun bir biçimde koruyabilir.

Bu bizi üçüncü önleyici önerimize yöneltir. Bakıcı ve çocuklar arasındaki iletişim hatları teşvik edilmeli ve açık tutulmalıdır. Çocuklar ebeveynleriyle, onları rahatsız eden şeyler dahil, bir şeyleri paylaşabileceklerini hissetmeye gereksinim duyar. Çocuklar potansiyel olarak istismara açık bir durumda kaldıklarında, cesaretlendirilmeye ve “birine söyleyebilmeye gereksinir.

Bölüm Özeti

İlerleyen sayfalar, bölümün başında sunulan öğrenme hedefleri bağlamında bu bölümün içeriğini özetlemektedir.

A. Toplumsallaşma kavramını açıklamak.
Toplumsallaşma, bireylerin bir kültür içinde uygun eylemde bulunma yollarını öğrendikleri süreçtir.

B. Aile ortamını, aile yapılarının çeşitlemelerini, makro sistemlerin aileler üzerindeki etkisini ve aile yaşam döngüsü üzerindeki farklı bakış açılarını incelemek.

Aile yapısında geniş çeşitlilikler bulunmaktadır. Makro sistemler aileyi hem olumlu hem de olumsuz olarak etkileyebilir.

Aile yaşam döngüleri, sınıf, kültür, özürlülük, etniklik, toplumsal cinsiyet, göçmenlik statüsü, ırk, din ve cinsel yönelim dahil, farklı değişkenlerden dramatik bir biçimde etkilenir.

C. Sistemler kuramı ilkelerini ailelere uygulamak. Sistemler kuramı aile sistemlerine kolayca uygulanabilir.

Kavramlara, sistemler, homeostasis, altsistemler, sınırlar, girdi, çıktı, geribildirim, entropi, negatif entropi, eşzamanlılık, ve farklılaşma dahildir.

D. Öğrenme kuramının temel kavramlarını ve olumlu pekiştirme, cezalandırma ve pekiştirmeye ara verme gibi ilkelere nasıl etkili ebeveynliğe uygulanabileceğini betimlemek.

Öğrenme kuramı insan davranışını kavramsallaştırmada ve anlamada istisnai bir biçimde yararlı araçlar sağlamaktadır. Bu davranış, onu takip eden olayı ve onun nihai sonuçlarını vurgulayan kuramsal bir yönlendirir.

Öğrenme kuramı içindeki belli başlı yaklaşımlar, uyaran ve tepkiler üzerine odaklanan tepki koşullandırmayı; gözleme dayanan modellemeyi; davranışların sonuçlarını düzenlemeyi vurgulayan işlemsel koşullandırmayı kapsar. İşlemsel koşullandırmadaki belli başlı kavramlar, olumlu ya da olumsuz güçlendirme, cezalandırma ve yok etmedir. Öğrenme kuramının pratiğe uygulanması olumsuz pekiştirme, cezalandırmanın ve pekiştirmeye ara vermenin kullanımını içerir. Olumlu güçlendirmeyi kullanırken nitelik, acillik ve sıklık, önemlidir. Cezalandırmayı kullanırken potansiyel olarak olumsuz sonuçlarına dikkat etmek ve cezalandırmayı seçici bir biçimde kullanmak önemlidir. Pekiştirmeye ara verme kısa ve sıkıcı olmalı, hemen ve tutarlı bir biçimde uygulanmalı ve uygun davranışlar için olumlu güçlendirmelerin yanı sıra kullanılmalıdır. Öğrenme kuramının uygulanmadaki diğer önemli sorunlar kazara eğitim, davranışsal olarak özgül terminolojiyi kullanmak, ilerlemeyi kaydetmek ve ebeveyn ilgisinin önemidir.

E. Çocukları etkileyen, kardeş altsistemleri, toplumsal cinsiyet toplumsallaşması, ailelerin etnik ve kültürel farklılıkları, akranlarla oynama, kabadayılık, televizyon ve diğer medyanın etkileri

ve okul ortamı dahil, bazı ortak yaşam olaylarını incelemek.

Aile sistemlerinin üyeleri olarak çocuklar kardeş altsistemlerinden ve toplumsal cinsiyet rolü toplumsallaşmasından etkilenir. Babanın aile içindeki rolü, erişilebilirliği ve destek sisteminin doğası ve çocuğu disipline etme bakış açıları kültürler arasında büyük oranda farklılaşır. Hispanik ve Latin ailelerini anlamak için temalar, ortak dilin anlamını, aile ilişkilerinin önemini ve katı bir biçimde belirlenmiş toplumsal cinsiyet rollerini içerir.

Yerli Amerikalı aileler için özellikle ilişkili kavramlar geniş ailenin önemi, işbirliği, karşılıklı saygı, doğayla uyum, zamanın değerlendirilmesi, ruhanilik ve müdahalesizliktir. Asya kökenli Amerikalıları karakterize eden temalar, öncelikli birim olarak ailenin önemini, aile üyeleri arasında karşılıklı bağımlılığı, çocuklara yatırım yapmayı, patriarkal hiyerarşiyi kapsar. Oyun, çocukların karşılıklı etkileşiminde ve gelişiminde önemli bir görünümdür. Çocuklar oyunun gelişimsel düzeyleri aracılığıyla gelişir. Toplumsal cinsiyet farkları saldırganlık ve oyuncak seçimi bağlamında varlığını sürdürür. Akran grupları ve popülerlik çocuklar için çok önemlidir.

Kabadayılık "bir bireyin belirli akranlarına (kurbanlar) tekrar tekrar yönelttiği saldırganlıktır (Steinberg vd., 2011b). Dayılanma birçok çocuk için önemli bir sorun haline geldi. Çocuklar televizyon izlemeye ve video oyunları oynamaya muazzam bir zaman harcar, bu da şiddetin betimlenmesi, dünyanın gerçekçi olmayan bir tasviri, saldırgan ve şiddet içeren davranışların öğretimi konusunda endişelere yol açar. Okul ortamı da toplumsallaşmanın belli başlı alanlarından birini sağlar.

F. Bedensel istismarın, ihmalin, psikolojik kötü-muamelenin ve cinsel istismarın dinamiklerini ve çocuklar üzerindeki etkilerini incelemek.

Çok sayıdaki çocuk bedensel istismara, ihmale, psikolojik kötü-muamele ve cinsel istismara maruz kalıyor. Bedensel istismarın göstergeleri, çürükleri, yırtıkları, kırıkları, yanıkları, kafa yaralanmalarını, dahili yaralanmaları, aşırı pasif ya da aktif davranışları ve gelişim duraklamalarını kapsar.

Çocuk ihmali sık sık, kendini bırakma, toplumsal ve bağlanma güçlükleri, bilişsel ve akademik açıklar ve duygusal ve davranışsal sorunlara ek olarak bedensel ya da zihinsel sağlık bakımı, eğitim, gözetim, temel barınma güvenliği ve sıhhi tesisat, kişisel hijyen yetersizlikleriyle karakterize olur.

Psikolojik kötü-muamele, görmezden gelme ve duygusal gereksinimlerini karşılamada başarısız olmaya ek olarak, küçümseme, reddetme ya da terörize etme gibi aktif istismarı içerir. Çocuğun tanıdığı ve güvendiği bir tarafında gerçekleştirilen cinsel istismar sık sık, aşamalı bir süreçte meydana gelir. İstismarın bedensel ve davranışsal göstergeleri görünür olabilir. Cinsel istismarın tedavisi mağdurlara güvenli bir ortamın sunulmasını, istismarın failin suçu olduğunun kabul edilmesini, öfke ifade etmenin uygun yollarını öğretmeyi, bireysel sorunları azaltmayı ve aile iletişimini ve karşılıklı etkileşimini zenginleştirmeyi içerir. İnternet pedofillere, çocukları ve ergenleri avlamak için kolayca erişilebilir mekanizmalar sağlar. Çocuklara yönelik kötü-muamele makro-sistem tepkileri eğitim programları sağlamayı ve cinsel istismar konusunda çocukların eğitilmesini içerebilir.

BÖLÜM 5

Etnosentrizm (Etnomerkezcilik) ve Irkçılık

Abraham Lincoln ABD’de köleliğe son veren isim olarak namını sürdürüyor. 1858 yılında yapmış olduğu bir konuşmadan yapılan alıntı gösteriyor ki köleliği kaldırdığı güne dek Lincoln ırkçı görüşlere sahipti:

Ben, o halde, beyaz ve siyah ırkların toplumsal ve siyasî eşitliğini hiçbir şekilde gerçekleştirmekten hiçbir zaman yana olmadığımı söyleyeceğim; Zencilerin seçmen ya da jüri üyesi yapılmasından, onların memur olmasından, beyaz insanlarla evlenmesinden yana değilim ve hiçbir zaman olmadım... ve madem ki bu şekilde yaşayamıyorlar, birlikte kaldıkları sürece, üstün ve tabi konumlarda olmak zorundadır ve diğer insanlar kadar ben de, beyaz ırka bahşedilmiş üstün konuma sahip olmaktan yanayım.

Bu tarz açıklamalar Amerika’nın tarihi geçmişini gösteriyor. ABD bugünkünden daha ırkçı yıllar geçirdi. Afroamerikanlara sağlanan eşitliğin öncüsü Lincoln dahi kültürünün ırkçı tutumlarından etkilenmişti. (Kültürün bireyler üzerindeki etkisi 1. Bölümde tartışıldı.)

Bakış Açısı

Akşam haberlerine baktığımızda nerdeyse her zaman etnik ve ırk temelli anlaşmazlıklarla karşılaşırız. İsyanlar, cinayetler, kavgalar ve iç savaşlar. Son birkaç yıldır Afganistan'dan Irak'a Bosna'dan İsrail'e ve ABD'den Güney Afrika'ya katliamla sonuçlanan çatışmalara tanık olduk.

Neredeyse, birden fazla etnik grubu içeren her ülke, etnik çatışmalarla yüzleşmek zorunda. Bir etnik grubun diğerine uyguladığı baskı ve sömürünün özellikle demokratik ülkelerde gözükmesi bu ülkelerin toplumlarına özgürlük, eşitlik ve adalet gibi değerleri vadettiğini düşündüğümüzde ironik bir hal alıyor. Gerçekte, baskıcı grup tüm toplumu politik ve ekonomik kurumlarla kontrol ediyor ve nadiren iktidarını ve sermayesini eşitçe diğer etnik gruplarla paylaşmayı kabul ediyor.

Öğrenme Hedefleri

Bu bölümde;

- A. Etnik gruplar, etnosentrizm, ırk, ırkçılık, ayrımcılık, önyargı, baskı ve kurumsal ayrımcılık tanımlanacak ve açıklanacak.
- B. Önyargının ve ayrımcılığın kaynaklarının çerçevesi çizilecek.
- C. Ayrımcılığın ve baskının maliyetleri ile etkileri özetlenecek, ayrımcılığın insanlığın gelişimine etkileri açıklanacak.
- D. Sosyal ve ekonomik adaletin sağlanması için stratejiler önerilecek.
- E. Etnik grupların yer aldığı sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin bazı yönergeler özetlenecek.
- F. Gelecekte etnik ve ırksal ilişkilerin biçimine ilişkin tahminlerde bulunulacak.

Etnik Gruplar ve Etnosentrizm

Bir etnik grupta birliktelik hissi, etnik gruba ait kişilerde kendi kökenlerinin özel olduğuna dair bir fikir birliği ve ortak kimliğe duyulan inancı barındırır. Barker (2003) bir etnik grubu “Aynı dili, belli bir davranış kalıbını, tarihi, kültürü, soyu, inancı ve kökeni paylaşan insan topluluğu” olarak tanımlıyor (s. 148)

Aslında her etnik grup güçlü bir etnosentrizm duygusuna sahiptir. Barker (2003, s. 148) etnosentrizmi şöyle açıklıyor: “Bir tek kendi kültürü, etnik grubu veya ülkesinin diğerlerinden üstün olduğu inancı.”

Etnosentrizm, bir etnik gruba ait insanların kendi kültürlerini üstün görmelerine ve diğer kültürlerin kendi üstün kültürlerine adapte olmaları gerektiğini düşünmelerine neden olur. Etnosentrizm ayrıca bireylerde yabancılara karşı önyargıya yol açar, onları barbar, kültürsüz veya vahşi olarak görmeye sebep olur.

Bir ülke dahilindeki etnik üstünlük hissine genellikle politik ve ekonomik egemenlik fikriyle kendi grubunun bozulmamış doğası, ahlaklı olduğu ve muhtemelen Tanrı tarafından kutlanmış olduğu inancı eşlik eder. Etnosentrizm tarihteki en kötü vahşetlerden bazılarını neden olan temel faktördür. Amerikan sömürgecilerinin Amerikan yerlilerini ortadan kaldırması, Adolf Hitler’in 6 milyondan fazla Avrupalı Yahudi’yi, milyonlarca çingeneyi, engelli ve diğer azınlık grubu üyelerini katletmesi gibi.

Ülkelerin karşılıklı etkileşimiyle etnosentrizm inancı bazen savaşlara yol açabilir veya yabancı toprakları fethetmek için gerekçe haline gelebilir. Aslında son birkaç yüzyılda ülkeler arasındaki birkaç savaşa neden olan şey bir toplumun kendi kültürünü bir başka topluma kabul ettirme veya diğerinin kültürünü ortadan kaldırma arayışı nedeniyle gerçekleşti. Örneğin İsrail 40 yıldan fazla bir süredir Orta Doğu’da Arap ülkeleriyle amansız bir mücadeleye girerek alan hakimiyeti sağlamaya çalışıyor.

Yerli Amerikalı bir kadın müşterileri tarafından değer atfedilen ve onun kültürünün bir göstergesi olan takı yapımını gerçekleştirmektedir. Genel olarak etnik grupların kültürlerini muhafaza için bu edimler değerlidir.

şıyor. Şiiler, Sünniler ve Kürtler Irak'ta hakimiyet kavgası içerisinde.

Ayrıntılı Bakış 5.1'de ABD tarihindeki yerleşik azınlıklara yönelik şiddet olaylarından bazıları açıklanıyor.

İrk ve İrkçilik

Bir ırk grubu genellikle bir etnik grup anlamına da gelse iki grup tam olarak aynı değildir. Bir ırk grubunun ortak bir fiziksel karakteristiğe sahip olduğuna inanılır. Ancak bir ırk grubu üyeleri birliktelik duygusunu her zaman paylaşmayabilir veya etnik grupta olduğu

gibi bir kimlik birlikteliği söz konusu olmayabilir. Aynı fiziksel karakteristiğe sahip olup aynı zamanda birliktelik hissinin sürdüren Amerikalı Japonlar hem ırk hem etnik grup özelliklerini taşırlar. (Coleman & Cressey, 1984)

Bununla birlikte beyaz Amerikalılar ve beyaz Ruslar aynı ırkı paylaşırlar ancak aralarında birliktelik duygusu olduğunu söylemek güçtür. Ayrıca bazı etnik gruplar çeşitli ırkları içerebilirler. Örneğin bir inanç grubu (Katolik Romanlar gibi) bir etnik grup olarak düşünülür ve ayrı ırksal kökenlerden gelen insanların karışımını içerir.

Etnosentrizmin aksine ırkçılık büyük olasılıkla kültürel ayrılıklardan gelen fiziksel farklılıklardan beslenir. İrkçilik "bir ırktan gelen azınlık grubuna yönelik ayrımcılığın ortak temelini oluşturan; insanların ırklarından kaynaklanan özelliklerini genellikle olumsuz olarak kalıplaştırma ve genelleştirmedir" (Barker, 2003, s. 357). Etnosentrik ideolojiler gibi çoğunlukla ırkçı ideolojiler de diğer ırk grubunun üyelerinin değersiz olduğunu öne sürerler. Amerika'daki bazı beyazlar diğer ırk grupları üzerinde kontrol ve iktidar elde etmek için ahlak sınırlarını zorlayan aşırı bir çaba içerisindedirler.

Sosyal ve Ekonomik İktidarın Bakış Açıları: Önyargı, Ayrımcılık ve Baskı

Barker (2003) önyargıyı "Bir kişiye, gruba veya olaya ilişkin sistematik kanıtlara dayanmadan gelişen bakış açısı. Önyargıyla yaklaşma faydalı olabilir ancak bu yaklaşım daha çok olumsuz kullanılıyor. Önyargı toplumların adetlerinde ve davranış kalıplarında kurumsallaşmış durumda olabilir" şeklinde tanımlıyor (s. 336).

AYRINTILI BAKIŞ 5.1

ABD'de Azınlıklara Yönelik Şiddet

Toplumumuzda uzun zamandır büyük bir beyaz çoğunluk azınlıklara yönelik şiddet uyguluyor. (Bu iki taraflı bir durum. Çünkü bir kısım beyaz da beyaz olmayanlar tarafından şiddete uğruyor.) 19. yüzyılın ikinci yarısı sırasında Batı'da Çinli madencilere ve demiryolu işçilerine yönelik sık sık tekrarlanan katliamlar meydana geldi.

1885'teki demiryolu işçilerinin bir grevi sırasında beyaz işçiler Wyoming'deki Rock Springs'te Çinlilere saldırarak 16 kişiyi öldürdü ve bütün evleri yaktı. Bir kişi dahi tutuklanmadı. 1871 yılında Los Angeles'ta yine Çinlileri hedef alan beyazların toplu bir saldırısı daha meydana geldi ve 19 kişi öldürüldü. Gözdağı vermek için 15 Çinli asıldı (Pinkney, 1972). Pinkney (1972) Afroamerikan kölelere, sahiplerinin uyguladığı muameleleri şu şekilde anlatıyor:

"Birkaç yetişkin köle, sahiplerinin sadist yöntemlerinin bazılarında kaçabildi. Bir kadın köle sahibi çokça bilinen şekilde, kölesini yüzüne vurarak cezalandırırdı. Bir başkası ise kölesinin boynunu kızgın mashaşayla dağlayarak. Sarhoş bir köle sahibi de kölesini parçalara ayırıp tane tane ateşe atmıştı." (s.73)

Köle sahipleri kölelerini kontrol altında tutmak için sıklıkla inek derisinden veya ham deriden yapılmış kırbaçlar kullanırlardı. Kırbaçla cezalandırma sürekli gelişebilen bir cezalandırma yöntemiydi, hakkında sahibi tarafından hüküm verilen kölenin suçunun ağırlığı arttıkça kırbaç sayısı da o kadar artıyordu.

Sivil Savaş'tan kısa bir süre önce beyazlardan oluşan serseri çeteler çoğunlukla Afroamerikan topluluklara

baskınlar yapıyor, yaşadıkları yerlerde onlara şiddet uyguluyor, terörize ediyorlardı. Köleler bazen karşı koyup sahiplerini veya başka beyazları öldürüyorlardı. Yeniden yapılanma sırasında tahminen 5 binden fazla Afroamerikan Amerika'nın güneyinde beyazların oluşturduğu serseri çeteler tarafından öldürüldü (Pinkney, 1972).

Sivil Savaş'ı takiben Afroamerikanlara yönelik linç arttı ve 1950'lere dek sürdü. Afroamerikanlar camdan birini dikizleme, oy kullanmaya çalışma, saldırgan sözler söyleme, bir restaurantta iş arama, bir beyazla tartışmaya girme ve daha önce linçe uğrayan başka bir Afroamerikana sempati duyma gibi küçük olaylar nedeniyle linçe maruz kaldı. Linç olaylarına karışanlar nadiren tutuklandı. Toplu linç vakalarına karışanlar yalnızca erkeklerle de sınırlı değildi, bazen kadınlar ve çocuklar da linç eden topluluğun içinde yer alıyorlardı. Hatta kimi zaman açıkça linç duyuruları yapılıyor ve herkes lince katılmaya davet ediliyordu. Eşraf çoğu zaman bu aktiviteye eğlenmek ve linç edenleri şiddet uygularken görmek için geliyordu.

Beyazlar ve Afroamerikanların birbirlerine yönelik ayaklanmaları Sivil Savaş'tan beri yaygın bir hal aldı. 1919 yazı sırasında örneğin, 26 büyük ayaklanma ortaya çıktı. Bunların en ciddişi Chicago'da yaşandı. 27 Temmuz'dan 2 Ağustos'a kadar süren Chicago'daki ayaklanmada 38 kişi öldürüldü, 537 kişi yaralandı ve binden fazlası evsiz bırakıldı (Waskow, 1967).

Amerikalı yerliler kaçırılmaya, katliama, bozguna, asimilasyona ve cinayete

kurban gitti. Bazı kabileler ortadan kaldırıldı. Beyazların Kuzey Amerika'da yerlilere yaptıkları, tarihteki en iğrenç şiddet vakalarındandır. Yerlilerin soykırımını ilk başlatan Plymouth Kolonisi'nin ilk yerleşimcileri Pilgrimler oldu. Pilgrimler yerlilerin katledilmesi ve ülkeden sökülüp atılmaları için politika hazırlayan ilk yerleşimcilerdir.

1636 yılında Massachusetts Bay Kolonisi'ndeki püritenler Peguot'a Mohegan kabilesinin bir kısmını katletmesi için kuvvet gönderdi. Yerleşim yerleri yakıldı ve 600 kişilik yerli halkı katledildi. 1642'de New Netherlands valisi Amerikan yerlileri için hediyeler önermeye başladı. Aynı vali ertesi yıl Wappinger kabilesinin katledilmesi emrini verdi. Pinkney (1972) katliamı şöyle anlatıyor:

"Katliam sırasında yeni doğmuş çocuklar annelerinin memelerinden söküp alındı, parçalara bölündü ve ateşe ya da nehre atıldı. Hayatta kalan bazı çocuklar da nehre atıldı. Çocuklarını kurtarmaya çalışan ebeveynler de onlarla birlikte boğuldu. Katliam sona erdiğinde, katliam partisinin üyeleri vali tarafından tebrik edildi." (s. 96)

Bu şiddeti besleyen ana etmen Avrupalı yerleşimcilerin toprak açlığıydı. Amerikalı yerlilere yönelik planlı katliamlar 1660'lardan sonra da devam ederek 1800'lere kadar sürdü. Topraklarının büyük bir kısmını ele geçirene ve nüfus artışlarını durdurana kadar, yıllar boyunca beyazlar yerlilerle sık sık anlaşmalar yaptılar ve ardından bu anlaşmaları bozdular. Örneğin 1838'de birçok eyaletteki korunaklı yerlerinden edilen yaklaşık 4 bin Çeroki soğuktan ve yorgunluktan öldü (Pinkney, 1972). Katliam

yılları boyunca yerliler vahşi canavarlar olarak tanımlandı. Birçok beyaz şunu düşünüyordu: "En iyi Yerli ölü bir Yerlidir" Ve katliamlar devam etti çünkü yerlilerin ekonomik gelişmeye ayak bağı olduğu düşünülüyordu.

Bugün azınlık grubuna ait kişilerle ırk temelli çatışmalar hala sürüyor ancak bunlar sokaklarda ve bazı okullarda küçük çaplı meydana geliyor. Son yıllarda beyaz üstünlüğünü savunan Ku Klux Klan ve Skinheads gibi örgütler yeni üyelerin dikkatini çekmeye devam ediyor. Bu tarz örgütlerin başını çektiği isyancılar ırkçı örgütlerin taraftarları ile karşıtları arasında birçok kanlı çatışmaya sebep oluyor.

ABD tarihi boyunca azınlıklara yönelik çokça polis vahşeti de yaşandı. Örneğin polis zulmü, 1991'de Los Angeles'ta Afroamerikan motorcu Rodney King'in durdurularak polis arabasının arkasında dört sopalı polis memuru tarafından dövülmesinden sonra dikkatleri çekti. Atılan dayak bir görgü tanığı tarafından kamera-ya alınmıştı. Rodney King kafasına 50'den fazla sopa darbesi almış, kafatasında 11 çatlak oluşmuştu. Kırk bir ayak bileği ve daha birçok yaralanma. Nisan 1992'de (Afroamerikanıçermeyen) bir jüri polis memurlarının aşırı güç kullanmalarına ilişkin davada polisleri "suçsuz" buldu. Afroamerikanların ve diğerlerinin Los Angeles'ta gösterdikleri tepki en kötü sivil ayaklanma olarak tanımlanıyor. Üç günü aşan ayaklanmada 60'tan fazla kişi öldü ve 800 milyon dolar- dan fazla hasar meydana geldi.

Önyargı, ırk ve etnik ilişkiler bakımından olumsuz peşin hükümlere yol açıyor. Önyargılı insanlar bir grubun tamamına ve grubun neredeyse tamamına yakın mensubuna dönük ırk stereotiple-

rini¹ kabul ediyor ve grubun ne olduğuna dair inancı ve neyi nasıl düşün-

1 Stereotip: Kalıpyargı. Önyargısal kategorize edilmiş basmakalıp düşünce. (ç.n)

düklerine, nasıl davrandıklarına ilişkin özellikleri önyargılarla tahmin ediyor. Irksal önyargı, farklı renge, farklı fiziksel görünüme ve doğuştan gelen kimi davranış, değer ve entelektüel özelliklere yönelik inançtan kaynaklanıyor.

Ayrımcılık kelimesinin iki ayrı anlamı var. Olumlu anlamı “İki nesne, düşünce ve durum arasında ayırt edici bir ayrım yapmak” (Barker, 2003, s. 123). Buna rağmen grup ilişkilerinde bu “Kişilerin ırk, cinsiyet, inanç ve etnik köken gibi anlaşılabilen kimlikleri nedeniyle onlara yönelik önyargıyla ve olumsuz tutumla yaklaşmak” şeklinde tanımlanıyor (Barker, 2003, s. 123).

Irksal ve etnik ayrımcılık azınlık grupları üyelerinin fırsatlardan, yaşamaya elverişli alanlardan, dini veya sosyal örgütlere üye olmaktan, politik etkinliklerle ilişki kurabilmekten, toplum hizmetlerinden eşitçe yararlanabilmesini engelleyici bir içerik taşıyor. Önyargı, stereotip düşüncelerin ve olumsuz tutumların birleşimi. Önyargılı kişiler bu nedenle diğer insanlara önceden belirlenmiş, genellikle olumsuz, kategorilenmiş düşünce kalıplarıyla yaklaşıyorlar. Ayrımcılık ise fiziksel eylemleri ve bir kategoriye ait oldukları için insanlara karşı eşitçe olmayan davranışlar sergilemeyi içeriyor. Bununla birlikte Merton (1949), önyargı ve ayrımcılığın birbirlerinden bağımsız şekilde ortaya çıkabildiğini ifade ediyor. Merton, ayrımcılık üzerinden dört farklı insan tipi ortaya koyuyor:

1. Önyargılı ve ayrımcı olmayan; her ikisi de inanç ve uygulamada Amerikan özgürlük ve eşitlik idealini destekler. Bu kişi diğer gruplara karşı önyargıyla yaklaşmaz ve prensipte onlara yönelik ayrımcı tutumlar sergilemez.
2. Önyargılı olmayan ayrımcı; kişisel

önyargı yoktur ancak bazen isteksizce de olsa diğer gruplara karşı ayrımcı olabilir. Çünkü bunu yapmaya sosyal ve ekonomik açıdan elverişlidir.

3. Önyargılı ancak ayrımcı olmayan, kendisini diğer gruplar tarafından rehin alınmış gibi hisseder ancak hukuk ve sosyal baskının açık ayrımcılığı önlemeye yönelik tavrını hatırlar. Bu kişi gönülsüzce de olsa önyargısını dile getirmez ve eyleme dönüştürmez.
4. Önyargılı ve ayrımcı; özgürlük ve eşitlik değerlerine inanmaz, durmadan diğer gruplara yönelik ayrımcılığı sözle ve eylemle uygulamayı sürdürür.

Önyargılı olmayan ayrımcı tanımlamasına bir örnek olarak önyargılı olmayan bir mülk sahibinin tümü beyaz ve orta sınıf kişileri içeren kenar mahalledeki dairesini Afroamerikan aileye satmayı reddetmesi gösterilebilir. Çünkü mülk sahibi diğer dairelerinin satış değerlerinin düşmesinden (keşfedilmiş veya keşfedilmemiş) bir korku duyar.

Önyargılı ancak ayrımcı olmayan kişi için ise şu örnek verilebilir: İtfaiyenin Meksikalı Amerikalıların güvenilmez ve berbat itfaiyeciler olduğunu düşünen işe alma sorumlusu, yine de pozitif ayrımcılık gereği Meksika kökenlileri işe alır ve onların itfaiyeci olarak yetiştirilmesini sağlamaya çalışır. Kişisel önyargıların sonuçta ayrımcılığın bir türüne dönüşmesini engellemek oldukça zordur. Katı kanunlar ve şirketlerin yazılı olmayan sosyal normlarının önyargı ve ayrımcılık arasındaki ilişkiyi kırması gerekir.

Ayrımcılığın iki türü vardır. De jure ayrımcılık yani yasal ayrımcılık. İç Savaş'tan kısa süre sonra kanunlaştırılmış Jim Crow kanunları da denen düzenleme Güney Amerika'da hukuka

Afroamerikanlara yönelik birçok ayrımcılığı uygulama imkanı veriyordu. Bunlara yargılanma hakkına izin vermeme, oy kullanmayı yasaklama, ırklar arası evliliği yasaklama da dahildi. Bugün ABD’de anayasaya aykırı olduğu için de jure ayrımcılık kanunları artık bulunmuyor.

De facto ayrımcılık² ise yasal olsun ya da olmasın süregiden ayrımcılığa atıf yapıyor. Birçok de facto ayrımcılık türü çok güçlü gayriresmi normlara dayanıyor. Cummings (1977) bu tarz ayrımcılığa bir örnek veriyor ve ayrımcılığa uğrayanların bununla olumlu bir şekilde yüzleştiğini ileri sürüyor:

Sahne: alışveriş merkezi. Olay: birkaç kişi tezgahta sıranın kendisine gelmesini bekliyor. Siyahi bir kadın tezgahların hemen yakınında duruyor ancak onunla ilgilenmek yerine tezgahlar yaklaşmakta olan birkaç beyaz müşteriye bekliyor. Siyahi kadın tezgahların dikkatini çekmek için yaptığı kibarca birkaç hareketin sonunda hizmet talep ettiğini belirtiyor. Tezgahlar siyah kadının uyarısından sonra da onun önünde beklemeyi sürdürerek “Sizi görmedim” diyor. Tezgahların siyahi müşteriye yönelik kaba ve nezaket yoksunu davranışı farkedilebiliyordu çünkü siyahi kadın onun diğer müşterilere olan tavrını izleyecek kadar orada bulunmuştu. Çoğu insan bu tarz olayları unutmayı tercih ediyor fakat yaşandığı anda bu tutuma karşı çıkmak daha acı verici olma ihtimali de bulunsa çok önemlidir. Bu tarz bir ayrımcılıkla mücadele etmenin en iyi yolu iş yeri yönetimine şikayette bulunmak. Herhangi bir şekilde mümkünse tezgahları tartışmanın içine sürüklemek de önemli. (s.200)

Barker (2003) baskıyı tanımlarken “bir grup veya kurum üzerinde şiddetli

kısıtlamalar yerleştirmenin sosyal etkisi. Tipik bir örnek olarak iktidardaki bir hükümet veya politik organizasyonun bu kısıtlamaları ezilen gruplara uygulaması gösterilebilir. Hükümet veya politik organizasyon bunu, baskı sayesinde grupları kendi çıkarına kullanmak ve diğer gruplarla yarışında daha az çaba sarfetmek için resmi veya gizli yollarla yapabilir” diyor (s. 306–307).

Baskı, otorite veya iktidarın acımasız bir hareketi veya adaletsizliktir. Toplumlardaki azınlık grubu üyeleri sık sık çoğunluk iktidar yapısı tarafından mağdur ediliyor. Baskı ve ayrımcılık birbirine oldukça yakın çünkü baskıcı davranışların tümü aynı zamanda ayrımcılık içerir.

Irksal ve Etnik Stereotipler

Barker (2003) stereotipi şöyle tanımlıyor: “Kişiler, topluluklar ve sosyal statüler hakkında önyargılarla bir dereceye kadar sabitlenmiş fikirler. Bu düşünceler genellikle bir grubun bazı üyelerinde yüzeysel karakter özelliklerinden veya aşırı genellemelerden kaynaklanır.” (s. 147) Irksal ve etnik stereotipler bir etnik grubu veya ırk grubunu genellikle olumsuz veya hatalı algılama biçimine referansı içeriyor. Stereotipler düşünme yöntemimizle yakından ilişkilidir çünkü anlama ve algılamak içi kategoriler ararız. Birbirine benzer gruplar üzerine çalışmak veya onlarla iletişime geçmek için sınıflandırmaya ihtiyaç duyarız. Birçok kategori hakkında stereotiplere sahibiz, bunlara anneler, babalar, ergenler, komünistler, cumhuriyetçiler, öğretmenler, çiftçiler, işçiler, madenciler, politikacılar, Mormonlar ve İtalyanlar da dahil.

Bu stereotipler bir kategorideki kişiler hakkında bilgi edinmek için bazen faydalı olabilir. Ancak her kategorideki her insan stereotipler nedeniyle anla-

2 Fiili ve uygulana gelen ayrımcılık (e.n)

şılamayacak farklı özelliklere sahiptir. Irksal stereotipler renkleri veya diğer fiziksel özellikleri açısından kişilerin farklılaştırılmasını içerir. Örneğin tarihte yerlilerin alkol aldıklarında kolayca sarhoş ve gerçeklikten kopuyor olduklarına ilişkin gerçekten tamamen sapmış bir stereotipten bahsedebiliriz. Bu inanç yerlilerin alkol almasını ve tüketmesini yasaklayan kanundan yola çıkarak yaratılmıştır. Bir diğer stereotip ise Afro-Amerikanların basketbol ve belli spor dallarına doğuştan yetenekli olduklarıdır. İlk bakışta Afroamerikanlara yönelik övgü dolu bir stereotip gibi gözükabilir ancak daha geniş anlamda olumsuz etkileri söz konusudur. Tehlike şurada ki, eğer insanlar bir stereotipe inanıyorlarsa, diğer yetenek veya kabiliyetler de (zeka, ahlak, iş performansı gibi) ırkla bir tutulmaya başlar. Bir diğer deyişle olumlu bir stereotipe inanmak olumsuz bir stereotipe inanma ihtimalini artırır.

Beyazların Problemi: Irksal ve Etnik Ayrımcılık

İlk günlerinden beri Amerikan toplumu eşitlikçi olmayan davranışları nedeniyle belli azınlıkları ayırıyor. Barker (2003) bir azınlığı şöyle tanımlıyor: “Toplunun kontrolündeki gruptan daha küçük veya daha güçsüz, belirgin bir ırkı, dini, etnik kökeni veya politik kimliği olan bir grup veya bir gruba mensup bir kişi” (s. 274). Myrdal (1944) ise azınlık probleminin aslında bir çoğunluk problemi olduğuna dikkat çekiyor. Toplumumuzdaki farklı azınlık gruplarının çeşitliliği durumu beyazların grupları ayırmak için kabul ettiği stereotiplerden kaynaklanıyor. Afroamerikanlar Japonya kökenli Amerikalılardan farklı gözükmek ve farklı muameleye tabi tutulur. E. H. Johnson (1973): “Azınlığın boyun

eğdirilmesi, çoğunluğun temel arzusu olduğu zaman, azınlık ilişkileri çoğunluk tarafından bir sosyal problem olarak hatırlatılmaya çalışılır” (s. 344)

Ayrımcılık ve fark gözetme endişeleri azınlık grup içerisinde eşit fırsatlar ve eşit haklar isteyen taleplerin (bazen militanca) yükselmeye başlamasından dolayı ulusal ilginin bu gruplar üzerine yoğunlaşması sırasında artış gösterir.

ABD ve pek çok ülke insan eşitliği prensibini kabul etmiştir. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi herkes için eşitlik, adalet ve özgürlüğü savunur. Pratiğe döndüğümüzde ise, ABD toplumu her zaman azınlıklara ayrımcı tutumlar sergiledi. Bazı grupların ABD toplumundan ayrışmasına yol açan eşitlikçi olmayan tutumlar yıllar içerisinde kısmen değişti. 1800’ler ve 1900’lerin başlarında İrlandalı, İtalyan ve Polonyalı insanlara yönelik ayrımcılık uygulandı ancak bu ayrımcılık büyük ölçüde azaldı. 19. yüzyılda Çin kökenli Amerikalılar ayrımcılığa maruz kaldı, buna rağmen önyargılar birkaç on yılda aşıldı. 9 Eylül 2011 saldırılarından dolayı ise bazı Amerikalı Araplar ayrımcılığa kurban edilmekte. (Ayrıntılı Bakış 5.2’ye bakınız.)

Beyaz Olma Ayrıcalığı

Irkçılığın görünmeyen yüzünde, ABD’deki beyazların (özellikle beyaz erkeklerin) diğer Amerikalılarda olmayan ayrıcalıklara sahip olduğunu görürüz. Aşağıdaki liste bu ayrıcalıklardan bazılarını sıralıyor (McIntosh, 1988):

- Beyazlar alışverişe yalnız gidebilirler ve takip edilmeyecekleri veya taciye uğramayacaklarından kesinlikle emin olabilirler.
- Beyazların ev kiralama veya yaşamak istedikleri yeri satın alma konu-

AYRINTILI BAKIŞ 5.2

Amerikalı Araplara ve Amerikalı Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık

11 Eylül 2001’de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon’a gerçekleşen saldırıları takiben, Amerikalı Araplara ve Amerikalı Müslümanlara dönük birçok nefret suçu işlendi. Emert (2007) bu olaylara birkaç örnek veriyor:

Teksas’ta Pakistanlı Müslüman bir esnaf, Kaliforniya’da Mısırlı bir Hristiyan öldürüldü. Chicago varoşlarında yüzlerce erkek ve kadın “Amerika, Amerika” sloganlarıyla yerel camiye yürüdü ve polis tarafından durdurulabildi. Brooklyn’de ise İslami eğitim veren bir okul taşlandı ve göstericiler okula kanlı domuz parçaları fırlattı. Chicago, Seattle, Teksas ve New York’da camilere ve İslam merkezlerine bombalı saldırılar düzenlendi.

Camiler, Arap toplum merkezleri ve Arap işletmeleri tahrip edildi. Tümban takan kadınlar tacize ve saldırılara maruz kaldılar. Ayrımcılığa bir örnek olarak, Florida’da bir papaz olan Terry Jones Ağustos 2010’da 11 Eylül saldırılarının 9. Yıldönümünde herkese açık bir şekilde Kuran yakacağını duyurdu. Papaz Jones İncil’in doğrularından farklı şeyleri benimsediği ve Müslümanlar arasında radikal, şiddet yanlısı düşünceleri yaydığı (tamamen yanlış) gerekçesiyle Kuran’ın kötücül olduğuna inandığını söyledi.(Uluslararası tepkinin büyümesi sonrası Jones, Kur’an yakmayı iptal ettiğini duyurdu.)

Amerikalı Araplara yönelik çok sayıda kalıpyargı var ve bunlar çoğunlukla olumsuz. Batı’daki Arap imajı Ali Baba, Sinbad, Bağdat hırsız, beyaz köle sahipleri, harem sakinleri ve şeyhlerden ibaret. Gerçekte ise haremli ve çok eşli evlilikler Arap dünyasının büyük bir

kısımında yürürlükten kalkmış durumda ve çok az Arap ülkesinde hala şeyhler var.

Araplar televizyonda ve sinemada neredeyse şeytan veya aptal olarak resmediliyor. Araplar gibi giyinen bir Susam Sokağı karakteri her zaman çocuklara “tehlike” kelimesini çağrıştıracak bir imaj haline getirildi. Sinemada ise Araplar çoğunlukla cani veya casusluk işlerinin finansörü olarak resmedildi.

Hepimiz için hatırlanması gereken önemli olan konuda 1941’deki Pearl Harbor saldırısından sonra Japonya kökenli Amerikalılara ne olduğudur. Emert (2007) şöyle anlatıyor:

7 Aralık 1941’deki beklenmedik Pearl Harbor saldırısının ardından Amerika’da 130 bin Japon’a yönelik korku, güvensizlik ve öfke başladı. Özellikle bu duygular o zamanlar orada beklenen bir düşman saldırısından ötürü Kaliforniya’da yaşayan Japonlara daha şiddetle hissedildi. ABD’nin batı kıyılarında yaşayan yaklaşık 115 bin Japon’un orada bulunuşu bir güvenlik tehdidi olarak algılandı.

Amerikalılar 80 bine yakınının ikinci kuşak, yani Amerika’da doğmuş vatandaşlar olmasına rağmen bu Japonların sadakatlerini sorgulamaya başladı. Amerikalı Japonların ABD’nin düşmanlarına destek olacak bir sabotaj veya ihanet gerçekleştireceklerine dair korku vardı.

Kaliforniya valisi ABD ordu kumandanları gibi kamu liderleri ABD’nin batı kıyılarında yaşayan Japonların topluca tahliye edilmesi düşüncesini desteklediler. 22 Mart 1942’den başlamak üzere yaklaşık 110 bin Japon Kaliforniya, Oregon, Washington ve Arizona’daki 15 geçici toplanma merkezine

gönderildi. Birkaç ay sonra da ülkenin farklı yerlerine dağıtılmış 10 daimi tehcir (zorunlu göç) merkezine taşındılar. Bu Amerikalı Japonlar neredeyse sahip oldukları her şeyi kaybettiler. Yok pahasına evlerini ve işletmelerini satmaya zorlandılar.

Eylül 2001’de, 11 Eylül saldırılarının ardından, ABD senatosu “Amerikalı Araplar ve Amerikalı Müslümanlar da dahil tüm Amerikalılar için sivil haklar ve sivil özgürlüklerin” korunmasından bahseden bir önergeye onay verdi (Emert, 2007). Aslında tüm büyük Amerikalı Arap ve Müslüman örgütleri Usame Bin Ladin’in militanca saldırılarından sorumlu tutuluyordu.

Amerikalı Arap ve Müslümanlar hakkında bazı gerçekçi veriler faydalı olabilir. ABD’de nüfusun %2’si kadar yani 6 milyon Arap bulunurken, dünya üzerinde 22 ayrı Arap ülkesi var (Schaefer, 2010).

Bir “Arap”ın ne olduğuna dair basit, tek bir tanımlama yok. Bu kelime Arapça konuşan insanlara atfı yapıyor ancak her Arap ülkesinin Arapçası bir diğerinden de farklı olabiliyor (örneğin Ürdün Arapçası, Cezayir Arapçası’ndan farklı) ve konuyu daha da karışık hale getirecek şekilde birkaç Arap ülkesinde Arapçanın bambaşka bir versiyonunu konuşan veya Arapça olmayan bir dil konuşan farklı etnik gruplar yaşıyor.

ABD’deki Amerikalı Müslümanlar ile Amerikalı Araplar da farklı gruplar. Bu iki grup arasında, kökleri Arap olan ancak Amerikalı bir Müslüman olan insanlar gibi, bazı geçişler var. Çoğu Amerikalı Arap, Müslüman değil, bununla birlikte çoğu Amerikalı Müslüman da Arap geçmişinden gelmiyor.

Bazı Amerikalı Araplar Hristiyan, bazıları Hindu, ve bir kaçı agnostik veya ateist. Amerikalı Araplar bir etnik grup,

Müslümanlar ise bir din grubu. İslam dininin dünya çapında yaklaşık 1.3 milyar inananı var. Hristiyanlık dünyada ikinci sırada (Schaefer, 2010). Schaefer İslam ve Hristiyanlık inanışlarının oldukça benzer olduğunu şöyle ifade ediyor:

Her ikisi de tek tanrılı (tek tanrı inancı üzerinden şekilleniyor) ve ikisi de gerçekte aynı Tanrı’ya ibadet ediyor. Tanrı’nın Arapça söylenişi Allah, Musa’nın, İsa’nın ve Muhammed’in Tanrısı anlamına geliyor. İslam da Hristiyanlık da peygamberlere, öteki hayata ve yargılanma gününe inanıyor. Aslında İslam, İsa’yı bir peygamber olarak anıyor ancak Tanrı’nın oğlu olduğunu düşünmüyor. İslam ayrıca Eski ve Yeni Ahit’e de geleneğinin bir parçası olarak saygı duyuyor. Her iki inanış da takipçilerini aşırı tutucular için oldukça katı yasaklar, özgürlükçüler için daha gevşek ahlak yasalarıyla bağlıyor (s.265).

(Hristiyanlık ve İslam daha ayrıntılı olarak 15. Bölüm’de açıklanacak)

ABD’deki Amerikalı Müslümanların etnik kökenine ilişkin Schaefer (2010, s. 266) şu verileri aktarıyor:

Son araştırma verilerine göre ABD’de en az 1.9 milyon, muhtemelen 3 milyona yakın Müslüman yaşıyor. Bunların 3’te 2’si Amerika doğumlu, Amerikan vatandaşı. Etnik ve ırk geçmişi açısından ortaya konan veriler oldukça çeşitli. Olası hesaplamalar şöyle:

- Yüzde 20-42 Afroamerikan
- Yüzde 24-33 Güney Asyalı (Afgan, Bangladeşli, Hindistanlı ve Pakistanlı)
- Yüzde 12-32 Arap, ve
- Yüzde 15-22 “diğer” (Bosnalı, İranlı, Türk ve Beyaz ve sonradan Müslümanlığı kabul edenler)

sunda hiçbir problemleri yoktur.

- Beyazlar, çocuklarının eğitim aldığı kurumların müfredatında kendi ırklarının varlığına ilişkin onaylama olduğundan emindirler.
- Beyazlar istedikleri süpermarkete giderek kendi kültürlerine ait yiyecekleri bulabilirler.
- Beyazlar çek, kredi kartı veya nakit para kullandığında finansal inandırıcılıklarının sorgulanmasında derilerinin rengi önemsenmez.
- Beyazlar kuaföre gidip, saçlarını kestirecek birini bulabilirler.
- Beyazlar rahat komşuluklar kurmakta genelde rahattır. Komşuları onlara tarafsız ve sevecen yaklaşır.
- Beyaz insanlar polis görevlilerinin güvenlik ve destek sağladığını varsayarlar.
- Beyaz insanlar yasal veya sağlıklı alakalı yardıma ihtiyaç duyduklarında renklerinin hesaba katılmayacağından emin olabilirler.

Nefret Suçları

Nefret suçları neredeyse ABD'deki tüm eyaletlerde cezalandırılması gereken suçlar kapsamına girdi. Nefret suçu, bir grup veya kişinin, ırkından, etnik kökeninden, dininden, cinsel yöneliminden veya cinsiyetinden kaynaklanan şiddetin hedefi olması anlamına geliyor. Ayrıca kanunlar ibadet yerini veya mezarlığı tahrip etmeyi de nefret suçu kapsamında sayıyor. Nefret suçlarına örnek olarak; Afroamerikanların kilisesini ateşe vermek, bir Yahudi ailenin evini gamalı haç ve antisemitik (Yahudi karşıtlığı) grafitiler ile tahrip etmek, bir Afrika kökenli Amerikan ailenin evinin karşısındaki çimenlik alanı yakmak ve Amerikalı Araplara yönelik saldırılar

gösterilebilir. Nefret suçunun olduğu yerde hakimler, eğer önyargıyla hareket edilerek yapılmış bir fiil tespit ederlerse daha yüksek cezalar verebiliyorlar.

İrk Sosyal Bir Kavramdır

Ashley Montague (1964) ırk kavramının toplumumuzdaki en tehlikeli ve en trajik efsanelerden biri olduğunu söyler. Irkın tamamen yanlış bir şekilde insanların biyolojik sınıflandırmasından geldiğine inanılır. Ancak şaşırtıcı bir şekilde herhangi bir ırkın özelliklerini açıkça betimlemek mümkün değildir. Tarih boyunca toplumdan topluma soylar ve etnik kökenler birbirine karışmıştır. Hiçbir ırk grubunun kendisine ait belirleyici ve apayrı bir gen dizilişi yoktur. Ayrıca ırk gruplarının biyolojik farklılıkları çeşitli sosyo-kültürel faktörlerin etkisiyle git gide seyrelemiştir. Bu etki eşler için karakter seçimindeki değişikliği, savaşlar ve hastalıkların ardından yaşamayı sürdürenlerin karakteristiklerini de içerir (Johnson, 1973).

Tanımlama sorunlarına rağmen ırk kategorilerini kullanmak sosyal bilimler için önemlidir. İrk, insanlar için önemli bir anlam taşır. Basit ırk kategorilerini oluşturmak için sosyal bilimciler biyolojik farklılıklardan sosyalliğe özgü tanımlar yaparlar.

Sosyal tanımlama bir topluluk üyelerinin birbirlerini fiziksel özellikleri üzerinden sınıflandırmasından yola çıkar. Örneğin sıkça kullanılan bir Afro- Amerikan sosyal tanımlaması bir kişinin hem açıkça ön plana çıkan Afroamerikanlara özgü fiziksel özelliklerinden hem de Afrika kökenli olarak bilinişinden yola çıkar (Schaefer, 2008).

Bir sosyal tanımlama yaklaşımı bazen farklı toplulukların kullandığı farklı ırk tanımlamalarının sonucunu sınıflandırır. Örneğin ABD'de köken-

lerinin Afrika'ya dayandığı bilinen bir Amerikalı'nın Afroamerikan olduğu düşünülür; Brezilya'da beyaz bir soydan geldiği bilinen bir kişinin beyaz olduğu düşünülür (Schaefer, 2008). Irk, Montague'nun (1964) aktardığına göre, insanlar fiziksel özellikleri zihni özellikler ve kültürel başarılarla bağlantılamaya başladığı zaman tehlikeli bir mit haline dönüşür. Birkaç yılda bir bazı meşhur bilim adamları bu oldukça yanlış varsayımla ülkeyi harekete geçirir. Örneğin Herrnstein ve Murray (1994) IQ testlerinde beyazların Afrika kökenlilerden ortalama 10-15 puan daha yüksek sonuçlar elde etmesine dayanarak beyazların ortalama olarak daha zeki olduğunu iddia ederler. Herrnstein ve Murray'ın IQ'nun büyük oranda genetik tarafından belirlendiği tespiti diğer bilim otoriteleri tarafından sertçe eleştirilir ve yanlış bir varsayım olduğu belirtilir (Lefrancois, 1996). Bu bilim otoriteleri ise IQ'nun büyük oranda çevresel faktörlerden etkilendiğini ve Afrika kökenli Amerikalıların ortalama başarısının potansiyellerini açığa çıkaracak fırsatların onlara da verilmesiyle beyazlarınkinden düşük olmayacağını ileri sürerler. Ayrıca IQ testlerini bir ırka yatkın olmakla suçlarlar. Testlerin beyazların aşına olduğu tarzda sorular sorduğunu dolayısıyla beyazların doğru cevapları bulmaya daha yatkın olduğunu ifade ederler.

Johnson (1973) başarılı sonuçlar elde etmek için farklı ırksal grupların görüş kapasitelerinin tarafsız ve objektif değerlendirilmesi gerektiğini belirtir:

Irk yobazları farklı ırkların kültürel başarılarının açıkça farklı olduğunu bunun da onların bir şeyi başarmaya yönelik genetik kapasitelerindeki farklılıklardan kaynaklandığını ileri sürerler. Hiç kimse herhangi bir nüfusun veya ırkın, elinde kapasitesini is-

patlayacak fırsat eşitliği olmadığı müddetçe, kültürel kapasitesini keşfedemez. (s. 50)

Birçok bilim adamı artık fiziksel ve sosyal olarak biyolojik mirasın tüm ırklarda aynı olduğuna inanıyor (bir sorunun üstesinden gelme yetenekleri, fedakarlık eğilimleri ve iletişim becerileri gibi). Birkaç oldukça küçük, izole edilmiş, ilkel kabile dışında, tüm ırk gruplarında her türlü becerinin eşitçe dağıldığı gözüküyor. Kişilik, duygu ve başarı (örneğin lise derecesi) yönünden bütün önemli ırk farklılıklarının çevresel etkenlerden kaynaklandığı anlaşıyor.

Kurumsal Değerler ve Irkçılık: Sistemin Ayrımcılığı

Son 40 yılda kurumsal ırkçılık büyük bir sorun olarak anılmaya başlandı. Kurumsal ırkçılık bir ırk grubuna yönelik ayrımcı tavır ve politikaların toplum, hukuk, politika, ekonomi ve eğitim sistemine makro ölçekte yayılmasına işaret ediyor. Bu tarz bazı ayrımcı tavır ve politikalar diğer ayrımcılık türlerine nazaran illegal. Barker (2003) kurumsal ırkçılığı şöyle tanımlıyor: "Bürokratik mücadelelerin içine sistematik olarak yerleşmiş insanların renginden kaynaklanan eşitlikçi olmayan tüm politika, pratik veya prosedürler" (s. 220). Kurumsal ırkçılık, sistemin ayrımcılık üzerine görüşüyle daha net anlaşılabilir. Kurumsal değerler makro ölçekte sisteme altyapı sağlamak için şekillenir. Bu politikalar organizasyonlarda ve toplumlarda yerleşmiştir. Politikalarda ve usulde yerleşik ve hakim olduğu ispatlanan kurumsal ırkçılığın baştan başa tüm kültürümüzde olduğunu ifade ediyoruz. Bu kurumsal değerleri, toplumları ve örgütsel makro sistemleri örten ve tüm toplumu kuşatan bir mefhumdur.

Kurumsal ırkçılık ile kişisel ırkçılığın karıştırılmaması gerekir. Barker (2003): “Bir kişinin ırksal veya etnik grubun tüm üyelerine yönelik olumsuz tutumları çoğu kez isim takma, dışlama ve şiddet gibi açıkça görünen sonuçlara yol açar” (s. 215). Carmichael ve Hamilton (1967) kişisel ırkçılık ile kurumsal ırkçılık arasındaki ayrımı şöyle yapıyor:

Bir beyaz terörist, siyahların kilisesini bombaladığı ve 5 siyahi çocuğu öldürdüğü zaman bu kişisel ırkçılıktan kaynaklanır ve toplumun büyük kesiminde üzüntüye yol açar. Fakat aynı şehirde her yıl 500 siyah bebek siyah toplulukta ayrımcılık ve fakirliğin getirdiği koşullar nedeniyle temiz gıda, barınak ve sağlık yardımlarına ulaşamadığı için öldüğü ve binlercesi fiziksel, duygusal ve entelektüel olarak hasar gördüğü, sakatlandığı zaman, orada kurumsal ırkçılık vardır (s. 4).

Etik Soru 5.1

Bazı etnik grupların diğerlerinden daha zeki olduğunu düşünüyor musunuz?

Örgütsel Makro Sistemlerde Ayrımcılık ve Baskı

Kurumsal ayrımcılık “örgütün politikalarına, açık davranışlarına veya açıkça olmayan ancak iktidarlardan tarafından onaylanmış davranışlarına yerleşen önyargısal davranışlardır” (Barker, 2003, s. 219). Ayrımcılık çoğunlukla biz farkında olmadan toplumumuzun bünyesine ve yapısına inşa edilir. Bu durum örgütsel makro sistemlerin yararlanıcılarına gösterdikleri davranışlarla ispatlanır. Aşağıdaki örnekler kuruluşların nasıl da kurumsal ayrımcılığı barındırdığını gösteriyor: Bir aile danışmanlığı hizmeti veren bir kurum azınlıkların yaşadığı

mahalledeki ofisinde daha yeteneksiz personel bulundurur ve düşük kaliteli hizmet verir. İnsani hizmetler sağlayan bir kurum ise kendisinden özel ihtiyaçlar (örneğin giyim) veya belirli hizmetler (örneğin fiyatları kuruluş tarafından belirlenen günlük bakım, temizlik için hizmetli sağlama gibi) talep edilmesi için beyazları teşvik ederken, beyaz olmayanlar bu tarz hizmetler hakkında bilgilendirilmez veya daha az şevkle bilgilendirilir. Bu tarz bir kurumun azınlık grubu üyelerinin hizmetler için taleplerini değerlendirmesi daha uzun sürer. Bir polis ofisi iş sınavlarında, işe alma sırasında, terfi ve ücret artışlarında beyaz olmayan personeline yönelik ayrımcı bir tutum takınır. Bir ruh sağlığı merkezi beyaz olmayan hastaları için “psikotik” niteliği barındıran teşhisler koyarken, beyaz hastaları için daha az ciddi teşhisler koyar. Yine bir aile danışmanlık merkezindeki beyaz çalışanlar yöneticileri tarafından (çoğunlukla beyaz olan) müracaatçılarla iyi ilişkiler kurmaya teşvik edilir. Davranışlarda bu tarz farklılıkların ortaya çıktığı yerlerde bilinçli olsun ya da olmasın kurumsal ayrımcılıktan bahsedebiliriz.

Makro Toplum Sistemlerinde Ayrımcılık ve Baskı

Kurumsal ayrımcılık ayrıca toplum yaşamını da istila eder. Kurumsal ayrımcılık toplumsal hayatta şunların etkilenmesinde rol oynar: İşsiz beyaz-olmayanların oranı mütemediyen işsiz beyazların oranının iki katıdır. Beyaz-olmayan çocukların ölüm oranı beyazlarınkinden neredeyse iki kat fazladır. Beklenen yaşam süresi beyaz olmayanlar için beyazlarınkinden birkaç yıl daha azdır. Eğitimli beyaz-olmayanların ortalaması da beyazlarınkinden büyük ölçüde düşüktür (Schaefer, 2010).

Kurumsal ırkçılığın birçok örneği eğitim sisteminde ortaya çıkar. Beyazların mahallelerindeki okullar azınlık gruplarının yaşadığı mahallelerde olandan genelde daha iyi özelliklere ve daha iyi yetişmiş öğretmenlere sahiptir. Azınlık ailelerin, ortalama olarak, ücretsiz eğitimin gizli masraflarına yetişme şansı daha azdır (ulaşım, sınıf gezileri, kıyafet ve eğitim materyalleri gibi); sonuçta, çocukları eğitim sürecine daha az entegre olurlar. Beyazların geçmişteki başarılarına odaklanan tarih dersleri azınlıkların derse olan ilgisini azaltır. J. Henry (1967) 1960larda bu tarz bir eğitimin yerli Amerikalı çocuklarda ne tarz etkileri olduğunu şöyle yazıyor:

Yalnızca bir ırk, en iyi, en muhteşem ırk öğretildiği zaman; yerliler hakkında beyazların boş arazileri kullanabilmeleri için yapılabilecek en harika "hareketin" onları temizlemek olduğu ve onların yalnızca toprağın ve yaban hayatın bir parçası olduğu öğretildiği zaman; ve yerlileri öldüren veya kadim yurtlarından sürüp atanların kendilerine yol bulmak isteyen maceracılar (çoğunlukla "altın arayıcıları" denir), toprak yağmacıları (çoğunlukla "yerleşimci" olarak ifade edilir) ve yerli topraklarındaki yasadışı gecekondu sahipleri (buna da genelde "sınırdaki oturan kimse" derler) olduğu öğretildiğinde eğitim sisteminin bir öğrencinin üzerindeki etkisi ne olur? Peki Coronado'nun yerlilerine "medeniye- ti getirdiği" İspanyol misyonierlerinin ise yerlilerine korunaklı cennetler sağladığı Amerika'yı Kolombus'un keşfettiği öğre- tildiğinde aynı okul sistemindeki bir yerli çocuğun üzerindeki etkisi ne olur? Haya- tının herhangi bir aşamasında yerlilerin Amerika'yı Kolombus'tan binlerce yıl önce keşfettiği ve oraya yurtlarını kurduğunu; Coronado'nun yerlilere yalnızca ölüm ve yıkım getirdiğini ve birçok olaya karışan İspanyol misyonierlerinin de yerlileri zorla

görevlere sürdüğünü öğrenebilecek bir ço- cuğun bunları kabul etmesi akla yatkın mı- dır? (s.22)

1960'lardan ve sivil hakların kabul edilmeye başlanmasından sonra azınlıklar hakkındaki doğru öyküler ve on- ların tecrübeleri daha iyi anlatılmaya başlandı.

Bunun yanı sıra ceza yargılaması sis- temimiz de kurumsal ırkçılığın parça- larını taşıyor. Adalet sistemimizin adil ve ayrımcı olmadığı farz ediliyor. Adı üstünde, adalet, adil olan demek. An- cak pratikte, açıkça ırkçılık demek. Af- roamerikanlar ABD nüfusunun yalnızca %12'si kadar bile olsa hapishanelerin yarısını dolduruyor (Schaefer, 2010). (Bu sayının farklı suçlardan mı yoksa ırkçılıktan mı kaynaklandığına dönük büyük bir tartışma var). Cinayet ve ka- çırma suçundan Afrika kökenliler için verilen cezalar beyazlara verilenden or- talama olarak daha uzun. Öldürme su- çundan ceza alanların ise neredeyse ya- rısı Afrika kökenli (Schaefer, 2010). Polis birimleri ve farklı savcılık makamları büyük olasılıkla bu tarz suçlar alt-gelir sınıfına ait gruplar veya azınlık grupla- rı tarafından işlendiğinde orta veya üst sınıf beyazların işlediğinde olduğundan daha fazla yaptırım uyguluyor. Yoksul insanların aslında kefaletle serbest kal- maları daha az mümkün. Sonuç olarak, duruşmaya çıkana kadar hapishaneye atılıyorlar ve sıklıkla aylarca veya bazen bir yıldan daha uzun süre duruşmaya çıkmayı bekliyorlar. Avukatlara veya savunmaya iyi para veremedikleri için de çoğunlukla suçlu bulunuyorlar.

Göçmenlik Statüsü

ABD'deki makro sistemler göçmenlere ve mültecilere yönelik sıkça ayrımcılık içerir. Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet

Uzmanları Derneği (NASW, 2009, s. 196 –) şöyle aktarıyor:

Ulusal tarihimiz boyunca, mülteci ve göçmen politikaları insan hakları, ulusal güvenlik ve ekonomi gibi insani müdahale temalarından ve rekabetçi değerlerden etkilenmedi. Farklı bir açıdan, bu temalar egemenlik kazandırdı ve göç kanunlarına ABD sınırları içinde veya dışındaki insanların hayatlarını etkileyecek şekilde değişiklikler getirdi.

ABD'nin kendisini göç ülkesi olarak görmesine rağmen ülke tarihi boyunca büyük ölçüde göç konusundaki açıklığın derecesi çeşitlendi. Örneğin ABD'ye gelen yasadışı göçü yavaşlatmak için ABD ile Meksika arasındaki sınır bölgesinin genişliğinin arttırılması şu an hala çokça tartışılan bir konu. Bir diğer anlaşmazlığa neden olan konu ise 2010'dan sonra Arizona hukukunun yasadışı göçmenlerin kimliğini tespit edip, dava açması ve sınır dışı etmesi. ABD tarihi boyunca, göçün ekonomik etkileri üzerine süregiden tartışmalı görüşler göç politikalarına yeniden şekil verdi.

Bir görüş, göçmenlerin işçi eksikliğinin olduğu üretim dallarında düşük ücretle çalışması ve vereceği vergilerle ekonomiye destek olmasının faydalı olduğunu söylüyor. Karşıt görüş ise göçmenlerin kamusal faydalardan yararlanarak ekonomi için masraf olduğunu ve ABD vatandaşlarının ihtiyaç duyduğu işleri onların elinden aldığını öne sürüyor. Eylül 2001 saldırılarından beri ise başka ülkelerden gelecek insanlara ABD'ye terörist saldırılar düzenleyebileceği korkusuyla yaklaşıyor.

NASW (2009, s. 198):

Sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarına yardımcı olma kapasitesi sıklıkla göçmen politikaları yüzünden zora giriyor, özellikle de bu politikalar aile ziyaretlerini ve aile birleşimlerini sınırlandırdığı zaman.

Aile, suçundan ötürü sınır dışı edilebiliyor ve şikayetçi olmaya gönüllü olmasının böylece önüne geçiliyor. Göç politikaları bu gibi durumlarda sosyal hizmet uygulamalarına karışıyor. Aileler üzerindeki etkisi ise tahrip edici; evli çiftler ayrılıyor ve eşlerden biri ABD doğumlu, ABD vatandaşı çocuğunu aile desteği olmaksızın bırakmak zorunda kalarak, sınır dışı ediliyor.

NASW (2009, s. 199) desteklediği federe, federal ve yerel politikaları şu şekilde sıralıyor:

- *Ulusal güvenliği korurken aynı zamanda göçmen ve mülteciler için eşitlik ve insan haklarını destekleyin,*
- *Sosyal adaleti sağlayın ve ırk, din, ülke, köken, cinsiyet, cinsel yönelim gibi nedenlerden kaynaklanacak ırkçılık ve ayrımcılıktan kaçının,*
- *Ailelerinin veya kendilerinin yasal statüleri ne olursa olsun tüm çocuklar için eğitim ve insani hizmetleri garanti altına alın,*
- *İhtiyaç halinde tercüman, tercüme edilmiş belgeler ve diğer kaynaklara erişimin sağlanabildiğinden emin olun,*
- *Tüm göçmenleri raporlanmamış dahi olsa aile şiddetinden koruyun. Özellikle cinsiyeti sebebiyle şiddet gören kadınlar için özel önlemler alın.*
- *Sağlık, ruh sağlığı, sosyal hizmetler, eğitim, polis ve diğer kamu hizmetlerinden yararlanacaklar için göçmen statüsünü açıklama zorunluluğunun karşısında durun.*

Önyargı ve Ayrımcılığın Kaynakları

Etnik ve ırksal ayrımcılığın neden ortaya çıktığını açıklayacak bütünlüklü tek bir teori yok. Sosyal hizmet uzmanları teorilerin çeşitliliğine dayanarak ayrımcılığın

doğasına ve kaynaklarına daha hassas yaklaşmalı. Ayrımcılığın kaynakları kişiye hem içkin ve hem de dışsaldır.

Bağdaştırma

Bağdaştırma bir kişinin karakteristiğini tanımlama yapmaksızın başka bir kişiye atfeden bir psikolojik savunma mekanizmasıdır. Birçok insan kendisinin de hoşlanmadığı davranışlara sahiptir ve bunlardan kurtulmayı arzu eder. Ancak bu her zaman mümkün olmaz. Bazı insanlar bu hareketleri başkalarınıninkiyle (çoğunlukla toplumdaki bazı gruplarla) bağdaştırır. Böylece bu olumsuz hisleri kendisinden uzaklaştırmış olur. Bir süre sonra da hareketleri bağdaştırdığı kişi veya grupları mahkum eder. Örneğin önyargılı bir kimse korku veya şehvetlerini bir azınlık grubuyla bağdaştırabilir. Afro-amerikanları seks konusunda uyuşuk ve dağınık gören insanlar, bu düşüncelerini tüm Afroamerikanların seks fantezileri veya işlevleriyle bağdaştırabilir. Tarihsel olarak genellikle Afroamerikan bir kadını (özellikle köleyi) cinsel ilişkiye zorlayan beyaz erkek onu herkesle düşüp kalkan biri olarak görür. Öyle gözüküyor ki birçok beyaz erkek bu tarz cinsel arzu ve maceralardan dolayı kendini suçlu hissederek ve bununla, suçlarını Afroamerikanların şehvetlerine ve cinsel davranışlarına yükleyerek yüzleşir.

Ayrımcılık sayesinde tatmin olan bir diğer psikolojik ihtiyaç ise gerginlik ve öfkedir. Hepimiz ulaşmak istediğimiz bir şeye erişemediğimizde ya da istediğimiz başarıyı elde edemediğimizde hayal kırıklığına uğrar, gergin oluruz. Bazen gerginliğimizin kaynağına tekerrar saldırırız ancak istediğimiz şeyi elde etmek her zaman mümkün olmaz. Örneğin haksızlığa uğradığımızı düşündüğümüzde çalışanlarımıza bunu

söylemeye, alacağımız karşı tepkiden korktuğumuz için isteksiz oluruz. Bu tarz durumlarda kalan bazı insanlar öfkelerini ve tepkilerini bir günah keçisine yönlendirirler. Bu günah keçisi bazen tek bir kişi bazen bir grup insan olabilir. İş streslerini eve döndüğünde eşine veya ev hayvanlarına yönlendirmek gibi bir kişi bu gerginliğini azınlık gruplarına da yönlendirebilir.

Güvensizlik ve Aşağılama

Ayrımcılıkla tatmin edilebilecek bir diğer psikolojik ihtiyaç ise güvensizlik ve aşağılamadır. Bazı güvensiz insanlar kendilerini başka bir grubu aşağıladığında daha iyi hisseder. Böylece kendilerinin onlardan daha iyi biri olduğunu söyleyebilir.

Otoriterlik

Önyargının nedenleri üzerine Adorno, Frenkel- Brunswik, Devinson, ve Sanford (1950) tarafından yapılan klasik bir çalışma olan "Otoritaryen Kişilik"³, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa faşizminin gelişiminin nedenleri üzerine eğilir ve bunun sebebinin hoşgörüsüz ve önyargılı farklı bir kişilik durumuyla ilişkilendirir. Otoriter kişilik dik kafalıdır ve değişmez. Kararsızlığa tahammülü çok azdır. Bu tarz bir kişilik otoriter siyasi figürlere büyük saygı taşır ve onların icraatlerini çabucak onaylar. Bu tarz bir insan yüksek geleneksel değerlere ve davranışlara sahiptir ve geleneksel olmayan hareket tarzlarının kendisini tehdit ettiğini hisseder. Bu tehditlerin etkisini azaltmak için diğer insanları olgun olmayan, aşağı derece ve dejenere

3 Bkz. Adorno, Theodor W.(2010), Otoritaryen Kişilik Üstüne (Niteliksel İdeoloji İncelemeleri), Say Yayınları, İstanbul

olarak yaftalar, böylece kendi değerlerine ve inançlarına yönelecek her türlü sorgulamayı savuşturur. Otoriter kişilik azınlık grubu üyelerini geleneğe bağlı olmayan insanlar olarak görür ve onları aşağılar. Otoriterliği önyargı ve ayrımcılıkla ifade etmeye meyillidir.

Tarih

Tarihsel açıklamalar da önyargının nedenleri arasında sayılabilir. Kornblum ve Julian (2007) bugün önyargılı beyazlar tarafından ikinci sınıf olarak gösterilen gruplar toplumumuza fethedilerek, köleleştirilerek veya kabul edilerek katılmıştır. Örneğin Afroamerikanlar sömürgeci zamanlarımızda köle olarak iç edilmişlerdir. Yerli Amerikalılar ise fethedilmiş ve kültürleri aşağılık olarak gösterilmiştir. Meksikalı Amerikalılar da ülkeye geçici, sezonluk, düşük ücretli tarım işleri için kabul edilmişlerdir.

Rekabet ve Sömürü

Günümüz toplumları çoğunlukla oldukça rekabetçi ve maddiyatçıdır. Kişiler veya gruplar her gün daha iyi bir nesneye sahip olmak için rekabet halindedir. Ekonomik nesneleri elde tutma arzusu çoğunlukla kaynaklar ve iktidar için bir mücadeleye dönüşüyor. Amerikan toplumunda beyazlar bir kez egemenliği ellerine geçirdiklerinde, iktidarlarını beyaz olmayanları örneğin işçi, ırgat, kapıcı, hizmetçi, belboy(yardımcı eleman) gibi ucuz iş gücü için kullanmaya başladılar (ve hala öyle yapıyorlar). Egemenliği elinde bulunduran grup, hükmettiği gruba aşağılıkmuş gibi ve eşitsizce davranıyor. Bu tarz bir ayrımcılığı meşrulaştırmak için ise bir ideoloji (inançlar dizgesi) geliştirerek kendi gruplarının üstün olduğunu iddia ediyorlar, böylece daha fazla hakka, daha fazla nesneye

sahip olmak onların hakkıymış gibi gösteriyorlar. Bazen hükmetmek için Tanrı tarafından seçildiklerini iddia ediyorlar. Aynı zamanda aşağılayıcı muameleler gösterdikleri diğer grupların daha azına ihtiyaç duymalarının sebebinin biyolojik faktörler olduğunu savunuyorlar. Tarih boyunca birçok toplumda hükmeden (daha çok iktidara ve servete sahip olan) grup, statükosunu koruyabilmek için aşağılayacağı en az bir başka gruba ihtiyaç duymuştur.

Sosyalleşme Biçimleri

Önyargı ayrıca doğal olarak öğreniliyor ve sosyalleşme sürecinde jenerasyonlar arası geçişlilik yapıyor. Kültürümüz farklı azınlıkların hakim grupla ilişkilerinde “olması” ve “davranması” gerektiğine dair stereotiplere sahip. Bu stereotipler bir çocuğun insanları, şeyleri ve fikirleri yargılamasına yol açacak normlara neden oluyor. Önyargı, dini ve vatanseverliği, değer vermeyi ve sanatla eğlenmeyi öğrendiğimiz veya değer sistemimizin geliştiği süreçler boyunca geliyor. Önyargı toplumumuzun en az farkında olduğumuz parçası.

Tek ve Doğru Dine İnanış

Bazıları inandıkları dinin tek doğru inanış olduğunu kendilerinin cennete gideceğini, başka bir dine inanan kâfirlerin sonsuza kadar lanetleneceğini yüceltiyorlar. Bu tarz bir inanış sistemine sahip olan kişi kendisinin “Tanrı tarafından seçilenlerden” olduğu sonucuna varıyor. Diğerleri üzerinde üstün hissetmek, kişilerin “kafirler” e yönelik aşağılayıcı tavırlar takınmasına sebep oluşturuyor. “Tek doğru dine” inanış hepsi kendi inanışının yüce olduğunu düşünen toplumlar arası sayısız savaşa sebep olmuştur. Fiziksel güç de dahil ol-

mak üzere ne yolla olursa olsun, birçok toplum kendi inandığı dini yaymakla görevli olduğunu düşünmüştür. Bu inanış ırksal önyargının tutumsal bir sistem olarak gelişmesinin en ölümcül tetikleyicilerinden biri olabilir.

Etik Soru 5.2

Tek ve doğru olduğunu düşündüğü bir inanca sahip olan bir sosyal hizmet uzmanı farklı bir dine mensup bir müracaatçıyı tamamen kabul edebilir mi? Eğer cevabınız hayırsa, bu kişinin farklı bir kariyer bakınması gerektiğine inanıyor musunuz?

Beyaz Üstünlüğü

Beyaz üstünlüğü inancı, beyazların diğer ırksal geçmişlerden üstün olduğu fikrine dayanır. Bu iddia bazen beyazların politik ve sosyal egemenliğini destekleyecek bir politik ideoloji olarak da kullanılır. Beyazların üstün olduğuna dair inanış çoğu zaman beyazların diğerlerine renkleri nedeniyle ayrımcılık uygulamasının sebebinin de başında gelir. Beyaz üstünlüğü ABD’de Amerikan İç Savaşı’ndan önce ve yeniden yapılandırmadan sonraki on yıllar boyunca hakim inanıştı. 20. yüzyılın ikinci yarısından önce ABD’nin bazı kesimlerinde, beyaz olmayanları destekleyen kişiler haklarını kaybetti veya hükümet işleminde tutunmaları zorlaştı. Birçok ABD eyaleti ırkların karışmasını engelleyici kanunlarla ırklar arası evliliği yasakladı ta ki 1967’de bu yasalar anayasaya aykırı bulununcaya kadar. Beyaz tefeci ya da bankacılar yerlilere, Çinli Amerikalılara ve diğer renklerden insanlara ikinci derece insan muamelesi gösterdi. Bradley (2009) birçok ABD başkanının beyaz üstünlüğüne inandığını ve bunlardan

birinin de Abraham Lincoln olduğunu ifade ediyor. Lincoln beyazlar ve siyahların aynı ülke içerisinde birlikte yaşayabileceğine inanmıyordu. O, siyahların yabancı ülkelere yeniden yerleştirilmesine dayanan sömürgeci fikrini öne çıkarıyordu. Ayrıca siyahları Afrika’nın iklim koşullarına benzediği gerekçesiyle merkez Amerika’ya yerleştirmeyi ısrarla savundu (Magness & Page, 2011).

Beyaz üstünlüğü Aparteid⁴ rejimindeki Güney Afrika gibi birçok başka ülkede de hakim görüştü. Ku Klux Klan hala beyaz üstünlüğünü savunuyor ve destekliyor.

Ayrımcılık Teorilerinin Evrimi

Önyargının nedenlerini açıklayan yalnızca bir teori yok çünkü önyargının birçok kaynağı var. Bununla birlikte tüm bu kaynakları bir arada tutanlar önyargıya neden olan faktörlerden birkaçını tanımlayabiliyorlar. Tüm teoriler önyargıya sebep olan faktörün önyargılı insanların karakterinden veya deneyimlerinden kaynaklandığını, önyargının yöneltildiği grubun karakteriyle bağlantısı olmadığını iddia ediyor. Eugene Hartley (1946) tarafından yapılan alışılmışın dışında bir deney önyargının, önyargıyla yaklaşılacak kesimle iletişim halinde olmaksızın var olduğunu ortaya koyuyor. Hartley deneklerine, Yahudiler, Afroamerikanlar ve hiç var olmayan Valonyalılar, Pirenyalılar ve Deniryalılara yönelik ayrımcı cümleler içeren bir liste verdi. Bu cümleler “Burada yaşayan tüm Valonyalılar kovulmalı” gibi ifadeler içeriyordu. Deneklere bu

4 Apartheid (Afrika dilinde “ayrılık” anlamına gelmektedir), Güney Afrika Cumhuriyeti’nde 1948 - 1994 yılları arasında, Ulusal Parti hükümeti tarafından uygulanan ırkçı ayrımcılık sistemidir.

önyargılı ifadelerle katılıp katılmadıkları soruldu. Deney gösterdi ki Yahudilere ve Afroamerikanlara önyargılı olanların çoğu asla tanışmamış veya isimlerini dahi duymamış bile olsalar, hiç var olmayan üç gruba karşı da önyargıyla yaklaştılar. Irksal ve etnik önyargının kaynakları hakkındaki teoriler ırkçı düşünce ile suça dair düşünce arasındaki kıyaslamayla da yakından bağlantılı. Ayrıntılı Bakış 5.3 “İrksal ayrımcılık suçluluk atfeden düşünceye mi dayanıyor?” sorusunu açıklayacak.

Sosyal ve Ekonomik Güçlerin Tesirleri: Ayrımcılık ve Baskının Maliyetleri ve Etkileri

Rahat ve mutlu bir hayat için gerekli kaynakların edinilmek zorunda olduğu rekabetçi toplumumuzda ırksal ayrımcılık bir engel. Ayrımcılığa uğrayanın yaşanabilir bir eve, finansal kaynaklara, kaliteli eğitime, istihdama, iyi bir sağlık güvencesine, ceza hukuku ve temel özgürlükler için eşit adalete erişebilmesi oldukça zor. Ayrımcılık ayrıca ağır psikolojik maliyetleri de içeriyor. Hepimiz kimliğimize dair bir algıyı geliştirmek zorundayız – biz kimiz ve hızla değişen bu karmaşık dünyanın içine nasıl sığacağız? İdeal olarak pozitif bir benlik kavramı geliştirmek ve belli ereklere ulaşmak için çabalamak oldukça önemlidir. Ancak Cooley (1902) “kendi gözlüğüyle bakmak” şeklinde kavramsallaştırdığı düşüncesinde kim olduğumuza dair düşüncemizin büyük ölçüde başkalarının bizimle kurdukları ilişkiden kaynaklandığını ortaya koyuyor. Azınlık grubu üyelerine karşı çoğunluk grubunun aşağılık, ikinci sınıf vatandaş yaklaşımı azınlıkların pozitif bir kimlik geliştirme-sini çok zorlaştırıyor. Böylece ayrımcılığa uğrayanlar için kendi potansiyelle-

rinin tümünü geliştirme yolu çok daha fazla engelle dolu. Ayrımcılık mağduru bir gruba dahil çocuklar erken yaşlarında kendi öz saygılarını daha az geliştirebiliyor. Ayrımcılığa uğrayan Afroamerikan çocukların oyuncak bebeklerinin beyaz olması veya siyahlardansa kendilerine beyaz oyun arkadaşları edinmeleri bile durumu özetliyor (Schaefer, 2010).

Pinderhughes (1982) Afroamerikanlara yönelik baskının tarihinin ırkçılık ve ayrımcılıkla birleşik olduğunu belirtiyor ve buna “mağdur sistemi” diyor:

Bir kurban sistemi her yerde aynı sabit, öngörülebilir ve tanımlanabilir özellikler gösteren döngüsel bir geri bildirim sürecidir. Bu sistem kişisel saygıyı tehdit eder ve topluluklarda, ailelerde ve kişilerdeki problemleri konuları güçlendirir. Geri bildirim; fırsatların ve eğitimin önündeki engellerin başarı, istihdam ve yetenekleri geliştirme şansını sınırlamasını takiben çalışır. Bu sınırlama, böylece, aile rollerinin yeterli işleyişine de karışarak ilişkilerde yoksunluğa ve strese sebebiyet verir. Aile rollerindeki karışıklık kişisel gelişimi ve ailelerin kendi ihtiyaçlarıyla karşılaşma veya topluluklarını güçlendirmek için örgütlenme fırsatlarını sınırlar. Sınırlı kaynaklar içindeki toplumlar aileleri yeterince destekleyemez ve tüm toplum aktif ancak organize olamamış, suça karışan ve dahi iktidarsız bir hal almaya başlar. (s. 109)

Ayrımcılık ayrıca çoğunluk grubu için de oldukça maliyetlidir. Ayrımcılık, gruplar arası iletişimi ve dayanışmayı engeller. Ayrıca azınlıklar içerisinde yüksek suç oranları, duygusal problemler, alkolizm, uyuşturucu kullanımı gibi sosyal problemlerin yayılmasına neden olan bir faktördür. Tüm bunlar sosyal önlemlere milyarlarca dolar yatırılmasına neden olur. Ayrımcılığın beyazlar ve beyaz olmayanların (özellikle düşük gelir sınıfındaki insanlar için) kolekt-

tif eylemine (sendikalaşma gibi) engel olduğu da tartışılır. Böylece ayrımcılık düşük ücretli işlerin ve yoksulluğun kalıcılılaşmasının bir nedeni olur.

Varlıklı beyazlar, kolektif eylemlilik olmayışı nedeniyle daha az zarar görürler.

Ayrımcılığın etkileri yaşam beklentisinde dahi görülür. ABD’de beyaz olmayanların yaşam süresine dair beklentisi beyazlarınkinden 6 yıl daha azdır (Schaefer, 2010). Gerçekte beyaz olmayanlar ikinci sınıf sağlık hizmetlerine ve genelde daha az kazanç getiren işlere mecbur bırakıldıkları için yüksek ihtimalle sağlıksız beslenme koşullarına ve evlere sahip olduklarından dolayı beyazlardan daha az yaşam süresine sahiptirler.

Sonuç olarak, ABD’deki ayrımcılık üllkenin bazı hedeflerini zedeler. Birçok başka ülke insan hakları ve eşitlikten bahsedildiğinde ABD’yi iki yüzlü bulur. Dünya çapında insan hakları konusunda etkili bir tartışma ortaya koyabilmek için ilk önce kendi konumumuzu irksal ve etnik ayrımcılıktan kurtulma noktasına çekmeliyiz.

Stereotipleştirme (Kalıpyargılar) ve Çok Kültürlülük: Bir Bakış

Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği’nin meslek Etik Kodları’nda (1996, s. 27) şöyle yazar:

Sosyal hizmet uzmanları herhangi bir kişiye, gruba veya sınıfa ırkı, etnik köken, ulusal kökeni, rengi, cinsiyet, cinsel yönelimi, yaşı, evlilik durumu, politik görüşü, dini veya ruhsal veya fiziksel engelleri nedeniyle ayrımcılık yapılmasını, baskı uygulanmasını ve sömürülmesini engellemeli, bunun karşısında durmalıdır.

Birçok diğer sosyal hizmet üzerine yazılan metne benzer olarak, bu metinde bahsi geçen gruplar için açıklayıcı bil-

giler sunuyor. Geleneksel olarak bu tarz açıklayıcı bilgiler vermenin sosyal hizmet uzmanlarının bu gruplarla çalışmadaki becerisini ve kapasitesini arttıracakı düşünülür. Şunu da eklemek önemli ki şu anda bazı sosyal hizmet yazarları bu gruplar hakkında açıklayıcı bilgiler vermenin, bu gruplara yönelik ön yargı ve stereotipleri artırıp artırmayacağını sorguluyor (MorBarak, 2005). Örneğin kadınların erkeklerden daha duygusal olduğu ve erkeklerin kadınlardan daha akılcı olduğu şeklinde bir açıklama yaparsak, bu tarz bir algılama ve kategorize etme bir grup veya bir kişi üzerinde beklentilere yol açabilir. Bu tarz algılama ve kategorileştirme kabul edildiği zaman bu bir grubun tümü için olduğu kadar, grubun bir üyesi için de hatalıdır. Bir başka örnek bakış açımızı daha netleştirmemize yardımcı olabilir. Asyalı Amerikalılara dair onların “model azınlık” olduğu çünkü “beklenilenden daha başarılı” olduklarına yönelik bir algı bulunur (Chicago Tribune, 1998). Asyalı Amerikalılara ilişkin beklenilenden daha başarılı algısını kabul edersek tüm Asyalı Amerikalı etiketini olumsuz etkileyecek bazı sorunlarla karşılaşırız. Bunlardan birkaçı şöyle: Bu algı Asyalı Amerikalı çocukların çok başarılı olma beklentisi altında ezilmelerine yol açar mı? Bu algı çok başarılı olamayan Asyalı Amerikalıları “başarısızlar” olarak görmemize neden olur mu? Asyalı Amerikalılar hali hazırda zaten “çok başarılı” olduğu için politika yapımcılar ve hizmet sağlayıcıları Asyalı Amerikalılar için hizmet sağlamaya gerek duymamaya başlar mı? Dişçi, elektrikçi, tesisatçı gibi hizmet üretenler Asyalı Amerikalıların “servet” sahibi olduğunu düşünerek onlardan daha yüksek ücretler talep etmeye başlarlar mı? Asyalı Amerikalılar hakkında “beklenilenden daha başarılı”

AYRINTILI BAKIŞ 5.3

İrksal Ayrımcılık Suç Atfeden Düşünce mi Şekilleniyor?

İnsanlar neden ırk farklılıklarına dayanarak ayrımcılık yapıyorlar? Neden bu insanlar bunun doğru bir şey olduğuna inanıyorlar? İrksal ayrımcılık sorununu analiz etmenin bir yolu ırkçılığa neden olan düşünce süreçlerine bakmak. Benjamin (1991) ırkçılık üzerine şöyle diyor: “bir grubun diğerlerini sömürgeleştirme, baskı altına alması ve kontrolde tutması için meşrulaştırma süreci”. Bu fikir spesifik düşünce süreçleriyle de bağlantıyı destekliyor. Bu düşünce süreçlerinden bir tanesi ırkçılığı meşrulaştırmak için kullanılan Sosyal Darwinizm inancı; “üstün ırkın” tüm diğer ırkları egemenliği altına almasını hayatla kalmayı garantilemeye dayanıyor.

Benjamin’in tanımlaması büyük ölçüde suç atfeden düşünce teorileri ile ırkçılığın arkasındaki düşünce süreçlerini bağlantılıyor. Bu teoriler suçlu kişiliğin sabit düşünce sisteminin suçlu kişilik özellikleri taşımayanların düşünce süreçlerinden önemli derecede farklılaşmasına ve suçlu kişiliğin suçlu fiileri bu şekilde meşrulaştırmasına dayanır (Ellis, 1957; Freyhan, 1955; Keniston, 1965; Yochelson & Samenow, 1976). Herkes için insan onuru, özgürlük ve adalet gibi Amerikan ideallerini kabul edersek bir grubun diğer bir grubu egemenliği altına alması, sömürmesi ve kontrol etmesi uyumsuz bir hal alır. Bu nedenle bunu, ırkçılık üzerinden cebri davranışları meşrulaştıran düşünce sistemi kesinlikle hatalıdır şeklinde kuramlaştırabiliriz. Bu sistematik yalnızca “sorumluluğun görünümü” üzerindeki “hataları” açık etmiyor (Yochelson & Samenow, 1976, s. 251), ayrıca diğerlerini kişisel onur ve özgürlükten mahrum

bırakıyor ve eşitsiz davranışların mağduru haline getiriyor.

Suç Atfeden Düşünceye Bir Bakış

Suç atfeden düşünce kavramı (Yochelson & Samenow, 1976) Albert Ellis’in (1957) geliştirdiği akılcı terapi (iç-konuşma) teorisinden kaynaklanır. Teori suça yatkınlığı olan insanların kendi davranışları hakkında kendilerini inandırdıkları kesin ancak akılcı olmayan bir inanca sahip olduklarını söyler. Örneğin bir muhasebeci, müşterisinin parasını zimmetine geçirdiğinde kendi suçunu kendisine bu parayı hak ettiğini çünkü yedi yıldır çok düşük ücretle çalıştığını söyleyerek; veya bunun geçici bir borç olduğunu durumu daha iyi olduğunda müşterisine bunu geri ödeyeceğini; veya müşterisinin yeterince zengin olduğunu onun için bu paranın müşterisi için önemsiz olduğunu söyleyerek akılcı hale getirir.

Çocuk suçlular, seks suçluları gibi uygunsuz davranışları için bu tarz bahaneler üretenleri rehabilite etmek için uygulanan tedavi programları bu tarz akılcılaştırmanın çeşitli koşullarını dikkate alır. Eş anlamlı olarak şu tanımlamalar düşünülebilir: düşüncede hatalar, suç atfeden düşünce, hatalı düşünce ve sapkın düşünce. Suç atfeden kişiliğe yönelik on yıldır süren çalışmasında Dr. Samuel Yochelson suçluların tümünde ortak gördüğü birkaç hatalı düşünce sistematığını tanımladı ve kavramsallaştırdı (Yochelson & Samenow, 1976). Yochelson’ın tanımlamaları ve sonraki çeşitlemeler (Bays & Freeman-Longo, 1989) şu şekilde özetlenebilir:

Güç itkisi: Suçlu, çok güçlü ve başkalarından önce kendisinin gelmesi gereken biri olarak, başkalarını kendi ihtiyaçları için zorlayabilecek benzersiz kişiliğe sahip olduğunu göstermeye çalışarak düşük olan öz saygısını şişirir. Suçlu meşru otoriteyi reddeder.

Sahiplik: Suçlunun davranışlarından başkaları üzerinde kontrol kurmaya çalışma biçimlerinden en aşırısı, suçlunun kendi haklarının sınırsız olduğunu düşünmesi ve kişisel, sosyal sınırların tümüne aldırmasıdır.

Başkalarına hasar verebileceğini reddetmek: Suçlu, mağduru kendi suça dayanan hareketleriyle zedeleyebileceğini veya bunun mağdurda veya toplumdaki birçok kişide daha büyük etkilere yol açabileceğini reddeder veya bunu küümser. Böylece kendi öz imajını sürdürür.

Empati yokluğu: Suçlu kendisinin benzersiz olduğu hissini ancak diğerlerinin hislerine veya tecrübelerine kayıtsız kalarak sürdürebilir.

İyi insan görünümü: Suçlu, iyi bir kişi olduğu, asla yanlış bir şey yapmayacağı ve "iyilik" örnekleriyle sunabileceği gibi çarpıtılmış bir imaja sahiptir.

İletişime kapalı olmak: Suçlunun gizli olma, yeni fikirlere açık olmama ve tepeden bakma gibi davranışları onun iletişim kuramamasına veya başkalarının görüşlerini önemsememesine neden olur. Suçlular diğerlerinin hatalarını bulurlar ancak asla kendilerini eleştirmezler.

Mağdur görünüşü: Suçlu başkalarını suçlayarak davranışlarından dolayı sorumluluk almaz ve kendisini başkalarının mağduru olarak gösterir.

Sorumluluğu önemsememe: Suçlunun enerjisi ve motivasyonu toplumsal sorumluluk alabileceği eylemlerden-

se doğrudan kendisinin amaçlarına yöneliktir. Suçlu güçlü bir duruş ortaya koymak için tüm kişisel zorunlulukları reddeder.

Bir zaman perspektifinin yokluğu: Geçmiş tecrübelerle dayanarak olumlu değişikliklere gitmeme ve geleceğe dair beklentilerden anı yaşamaya dönük eğilim.

Korkmaktan korkmak: Korku tepkileri güvenilir bir hayata öncülük etmez fakat suçlunun öz saygısına tehdit oluşturur. Suçlular genellikle akılcı olmayan korkulara sahiptir.

Güven eksikliği: Başkalarına güvenmek suçlunun güç ve kontrol arzusu için zayıflık ve aşağılayıcı bir şey olarak gözükür.

İrkçi İnanışlardaki Ortak Hatalı Düşünceler

İrkçi düşünce üzerine sürdüreceğimiz tartışmada, ırkçı kavramı yalnızca aşırı inanışlara sahip bildiğini okuyan veya güç tutkunu beyazları kapsamıyor. Kavram, ırksal ve etnik önyargının unsurlarını içeren veya her hangi bir sınıfa ırksal veya etnik ayrımcılık yapılmasını destekleyen inanışlara sahip herkesi içeriyor. Kullanacağımız "hatalı düşünceler" ise ırkçıların sorunlu veya suç atfeden düşüncesi üzerine teoremizi test edebileceğimiz bir kavram seti olacak. Bu hatalı düşüncelerden üçü azınlık gruplarına baskı, sömürü ve kontrolün farklı türlerinden bir kaç olarak sayılır. Bunlar güç itkisi, sahiplik ve başkalarına zarar verebileceği düşüncesini reddetmek. İrksal ayrımcılık hakkında bildiğimiz her şey bunun bir güç itkisinden (bir kişinin diğerleri üzerinde kontrol uygulaması ve bunun güç ve zafer hissiyle sonuçlanması)

(Yochelson & Samenow, 1976) kaynaklandığı konusunda bizi doğruluyor. Köle sahipliği neticede bir sahiplik ve aşırıya varan bir insan kontrolü. Siyahlar üzerindeki beyazların sahipliği azat edilmekle bitmedi; beyaz toplumunun Afroamerikanları kontrol etme arzusu aralıksız olarak 1960'lara dek sürdü. Yochelson and Samenow bu insanların Afroamerikanlar için "Ne zaman istersem boyundurduğum altına alabileceğim bir yerlerde beni bekleyen piyonlar" şeklinde düşündüğünü ifade ediyor (s. 381) ve bu yerinde açıklama kurumsal ayrımcılığın etkilerinde- özellikle düşük sosyoekonomik seviyelerden farklı renkteki insanların deneyimlemelerinde ortaya çıkıyor.

Rengi farklı olan insanlara baskının devam etmesinin sebebi ırkçıların çoğundaki düşünce sisteminde yer alan iki önemli hatadan kaynaklanıyor: empatinin yokluğu ve biçimsiz bir öz saygı. Eğer diğerlerinin bizden aşağı olduğuna inanırsak, bu bizim eşitsiz davranışlarımızdan onların nasıl etkilendiklerini ve ne hissettiklerine yönelik empati kurma motivasyonumuzu düşürür.

İrkçılar da, suçlu kişiler gibi iyi bir insan olduğuna dair bir öz görünüm çizmek için hatırı sayılır çaba sarfederler. Kölelerine iyi davrandığını iddia eden köle sahibi iyi insan görüntüsünü elinde tutar. Dışarıya karşı iyi insan görüntüsü vermeye çalışmak beyaz toplumca her seferinde onaylanır ve sosyal politikanın bir parçası olur. Hepimiz kendimizi iyi insanlar olarak göstermek isteriz. Bununla birlikte, sosyal hizmet uzmanlarının kişilere kendi kişiliklerini daha güçlü kılmak için yardım edecek özel yeteneklere sahip olduğu düşünülür. Düşünce sistemindeki bu hata kişinin kendi fiiliyatının iyilikle dolu olduğuna dair kendi basit inancı ve diğer yıkıcı davranışlarının farkında olmadığı zamanlarda ortaya çıkar.

İrkçi bir beyaz iletişime açık olmayan düşünce sistematüğinden ötürü suçlu mudur? Kendimizi hakkaniyetli hissetmek veya kendimizi iletişime kapamak için beyaz üstünlükçü gruba ait olmak zorunda değiliz. Çoğumuz hem düşünce sistemimizi hem de diğerleriyle iletişim kanallarımızı açmadığımız için suçluyuz, özellikle de bakış açımızın meşru olduğunu hissettiğimiz zamanlar. Düşünce sistematüğü kapalı olan kişiler her şeyi genelleme ve dünyayı kesin kavramlarla görmeye yatkındırlar: iyi ve kötü, doğru ve yanlış, siyah ve beyaz.

İrkçılar ayrıca oldukça dar olan etnosentrik bakış açılarını meşrulaştırmak için mağdur pozisyonuna çekilirler. Bu durum küstahça bir tutumla kendilerini şöyle mağdurlaştırmalarıyla olur: "bizim avantajlarımızdan yararlanan insanlara destek olmak adına ağır vergi yükü altına sokuluyoruz." İrkçılar hükümeti ve politikacıları farklı renkten insanları sosyal kalkınma programlarına bağladıkları için suçlarlar. İnsanları uyuşuk, sorumluluk sahibi olmayan, cahil şeklinde sınıflandırarak mağdur ederler ve bu karakteristiklerini desteklemek için azınlıkların yaşadığı mahallelerdeki okullardaki başarısızlıklara, suç oranlarına, işsizliğe, evlilik dışı doğumlara vurgu yaparlar. Toplum farklı renkten insanlar için kazananı olmayan bir durum yaratır çünkü birçok beyaz azınlık şehirlerindeki barınma ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi için kendi vergilerinin kullanıldığına, azınlıkların onların işlerini, okul burslarını ellerinden almak için çalıştığına inanarak farklı renkten olanları mağdurlaştırır. Kurbanlaştırma bakış açısı tüm toplumu kapsar ve sadece kendine hizmet eder. İrkçılar tarafından ayrımcılığı meşrulaştırmak ve sorum-

luluk sahibi bir çaba göstermemeye gerekçe bulmak için kullanılır. Eğer kendimizi farklı renkten insanların toplumun iyilikseverliğinden hali hazırda avantaj elde ettiğine inandırırsak ortada onların başarılı olması için fırsatlar geliştirmek veya sosyal kalkınma programlarını desteklemek için herhangi bir gerekçe de kalmaz.

Irkçıların yaptıkları hatalarda ve başarı için herkese eşit fırsatlar yaratılmasına yönelik uzun dönemli ayrıcalıkların yaratılmasına karşı koyuşlarında zaman perspektifinin yoksunluğu gözükür. Bu yine kendi kendine hizmet eden bir tutum olarak gelecekteki birçok ihtiyacı görmezden gelerek bugünkü ihtiyaçlara odaklanmaktadır. Önyargı, ırkçılık ve ırk ayrımcılığı korkmanın korkusuna da-

yanır. Bu bağlamda, beyaz toplumun refahı ve iyiliğinin eşitlik, paylaşılan iktidar, entegre yaşam ve ırklar arası evlilik tarafından tehdit edildiğine dair irrasyonel bir korku vardır.

Irkçılığın her yerine sinen güvensizlik ise birçoklarını baskıcı ana akım toplumda kendi iktidar pozisyonlarını sürdürme arzusunu besler. Bu kıyaslamalardan yola çıkarak ırkçı düşüncenin suç atfeden düşünce ile ortak birçok unsuru paylaştığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte öyle gözüküyor ki ırkçı düşünce yalnızca beyaz üstünlüğünü açıkça kabul eden “önyargılı ayrımcılardan” da ibaret değil. (Merton, 1949)

KAYNAKLAR: Patricia Danielson, sosyal hizmet uzmanı, Jefferson County Human Services Dept., Jefferson, WI, 1995.

stereotipinin yaratılması, ayrı ayrı ülkelerden gelen ve kendi grupları içerisinde farklı deneyimlere hatta farklı dillere ve kültürlerle sahip Asyalı Amerikalılar hakkındaki bilgileri saptırır. Bu bağlamda Ziaddlin Sardar (2001, s. 14-16) şöyle diyor:

Beyazlar... bana bakın ve haykırın: “Tabii ki sen bir Asyalısın.” Ancak ortada Asyalı diye bir şey yok. Asya ne bir ırk ne de bir kimlik: bir kıta. Dünya nüfusunun yarısından fazlasının yaşadığı Asya’da bile kimse bir birine “Asyalı” demiyor... ABD’de Asya etiketi Korelilere, Filipinlilere ve Çinlilere yapııştırılıyor. Birleşik Krallık’ta Asyalı terimini ülkeleri Asya kıtasında yer almasına rağmen Türkler, İranlılar, Endonezyalılar için bile farklı toplumları açıklamak için kullanmıyoruz.

Bir grup hakkında açıklayıcı bilgi sunmak gruba yönelik olumsuz stereotipler ve açıkça ayrımcılığın ortaya çıkması tehlikesini taşır. Örneğin Afroa-

merikanların (beyazlarla kıyaslandığında) yoksulluk oranlarının, evsizliğinin, evlilik dışı çocuk doğumlarının, okul bırakmaların, suçlarından dolayı tutuklanmalarının ve suç geçmişlerinin kabarıklık olduğuna dönük açıklayıcı bilgiler bulunur (Schaefer, 2010).

Bu tarz bilgiler Afroamerikan olmalarının, tanıştıkları Afroamerikanları bu tarz açıklayıcı bilgilere “sıgdırmaya” meyilli hale gelmelerine neden olur.

Örneğin, Afroamerikanların yoksulluk oranı yüzde 20 civarında, beyazlarınki ise yüzde 10 (Schaefer, 2010, s. 203). Bu bilgi Afroamerikan olmayanların, Afroamerikanları kişisel olarak “yoksul” tanımlaması yapmaya iter mi? Muhtemelen Afroamerikan olmayanlar, birçok (yüzde 80) Afroamerikanın yoksulluk içinde olmadığı gerçeğini görmezden gelecektir. Bu metin Educational Policy and Accreditation Standards’ta (Sosyal Hizmet Uzmanları için Eğitim Politika-

sı ve Akreditasyon Standartları - EPAS) tanımlanan farklı kategoriler hakkında sunulan açıklayıcı metinlerin geleneksel yaklaşımını kullanmayı iki nedenden ötürü sürdürecektir.

Bunlardan biri, sosyal hizmet eğitimcilerinin EPAS'ın bu kategoriler üzerine açıklayıcı bilgiler sunacağı beklentisiyle yazılmış olduğunu çıkarsamasından dolayı.

İkinci olarak, açıklayıcı metinlerden endişelenen sosyal hizmet otoritelerinin EPAS'ta tanımlanan ve geçmişte (ve halen) ayrımcılığın mağduru olmuş farklı gruplar hakkında açıklayıcı metinler geliştirmeye yönelik henüz bir alternatif sonuç elde edememiş olmasından.

Yine de, bu metnin yazarları okuyucularını metinde tanımlanan farklı gruplara ilişkin açıklayıcı bilgilerin yol açabileceği stereotipleştirme tehlikelerine karşı uyarıyor. Farklılıklara ilişkin bir başka uyarıya ileride değinilecek.

Herkes çok kültürlü farklılıklara sahiptir. Hepimiz diğerimizden yaş, ekonomik durum, eğitim, aile yapısı, cinsiyet, kişilik, etnik köken, din, coğrafik köken, cinsel yönelim, toplum yapısı, yerlilik veya göçmenlik, giyiniş, dil, politik görüş, hayat tarzı, fiziksel kabiliyet gibi farklılıklarla ayrılıyoruz.

Buna rağmen onu tanımlayabileceğimiz birçok özelliği olan bir insanla tanıştığımızda, örneğin bir Amerikalı Japon, dikkatimiz o kişinin etnik kökeninde toplanıyor. Bu metnin tüm farklılıklar hakkında kapsayıcı bir bilgi sunması imkansız. Yalnızca etnik kökeni ele alacak olursak farklı nüfuslarda binlercesi var. Örneğin ABD'de 600 farklı yerli kabilesi var ve hepsi ayrı kültüre sahip. Buna rağmen, yalnızca birkaç tasvir edici grup üzerine açıklayıcı bilgilerde bulunacağız.

Çeşitli Etkilerin Kesişimi

EPAS (2008) şöyle diyor:

Farklılığın boyutları, yaş, sınıf, renk, kültür, engellilik, etnik köken, cinsiyet, cinsiyet kimliği, göç statüsü, politik tutum, ırk, din, cinsel yönelimi de içeren farklı etkenlerin kesişimselliği olarak anlaşılır.

Kesişimsellik toplum içinde birbirinden bağımsız hareket etmeyen (hepsi ırka, etnik kökene, dine, cinsiyete, sınıfa, yaşa veya engelliliğe dayanan) baskının klasik biçimini içerir. Baskının bu farklı türleri birbiriyle alakalıdır ve ayrımcılığın farklı çeşitlerinin "kesişimini" yansıtan bir baskı sistemi yaratılır. Kesişimsellik sosyal ve kültürel kategorilerin nasıl bir biri içine geçtiğini analiz eden bir teoridir. Kesişimsellik iddiasına bir örnek olarak, 57 yaşındaki, üst sınıf, sağlıklı bir Afroamerikan erkek ile 75 yaşındaki yoksul ve kör bir kadının yaşam tecrübeleri kıyaslandığında arada devasa bir fark vardır. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıları kendi "kesişimsellikleri" içerisinde görmelidir.

Ayrımcılığın İnsanlığın Gelişimindeki Etkileri

Ayrımcılığın etkileri ABD nüfusunun neredeyse yüzde 12'sini oluşturan Afroamerikanlar üzerine yapılmış bir çalışmayı inceleyerek örneklendirilecek. Toplumumuzdaki Afroamerikanların kültürü ve tarihi üzerine geçmişe dayanan bazı materyalleri inceleyerek başlayacağız.

Afroamerikanların Kültürü ve Tarihi

ABD her zaman ırkçı bir ülke olmuştur. ABD'nin kurucularının özgürlük, onur, eşitlik ve insan hakları hakkındaki konuşmalarına rağmen Sivil Savaş öncesi ekonomi çoğunlukla köleliğe da-

yanıyordu. Birçok köle sanat, politika, aile yapısı, inanış ve ekonomik sistem açısından zengin kültürlerden geldi. Buna rağmen kendi kültürleri Avrupalı değildi, bu yüzden köle sahipleri kölelerinin kültürlerini hiçbir zaman önemli bir kültür olarak görmedi. Kölelerine sanatlarını, dillerini, inançlarını ve aile yaşantılarını denemeyi ve geliştirmeyi yasakladılar. Pratikte eski kültürleri Amerika'da öldü.

Kölelerin hayatı merhametsizdi. Köleler insan olarak değil, alınabilecek veya satılabilecek bir kişisel eşya gibi görülüyordu.

Uzun ve zorlu günleri tarlalarda çalışarak geçiyordu ve emeklerinin karşılığı doğrudan beyaz sahiplerine gidiyordu. Kırbaçlama, sakatlama ve askıya alma kabul edilen ortak cezalandırma ve kontrol pratikleriydi. Afroamerikanların köleleştirilmesi yalnızca ırkçılıktan kaynaklanmıyordu. Birçok beyaz ekonomik avantajları için ucuz iş gücü olarak kölelerden faydalanıyordu. Özellikle pamuk üretiminin iş gücü gerektirdiği bunun da ucuz ve uysal olması gerektiği düşünülüyordu. Köleler arasında evlilik kanunlarla tanınmış değildi ve köleler satıldıkça zayıf aile ve evlilik bağları da kopuyordu. Kölelik zamanları boyunca ve ondan sonra bile Afroamerikanlar zekalarını, inisiyatiflerini ve isteklerini geliştirmek konusunda engellendi. Kölelik zamanları boyunca Afroamerikanlara okuma yazma öğretmek de yasaktı.

Bazı otoriteler (Henderson & Kim, 1980) İç Savaş öncesinde yükselen köleliğe karşı muhalefetin insan hakları ve eşitlik gibi ahlaki değerlerden değil, köle emeğinin ve Afroamerikanların Kuzeye ve Batıya yönelmesinden bununla rekabet edemeyecekleri korkusundan kaynaklandığını aktarıyor. O zamanlar bir-

kaç beyaz ırksal eşitlik prensibini anladı ve inandı – ancak bu Afroamerikanları beyazlar altında ikinci sınıf vatandaş olarak gören Abraham Lincoln değildi.

İç Savaşı takiben federal hükümet Afroamerikanlara destek olabilecek kapsamlı ekonomik ve eğitim programları geliştirmeyi başaramadı. Sonuçta birçok Afroamerikan Güney'deki kendilerini esaret altında tutan üreticilere geri dönerek ekonomik bağımlılığa mecbur kaldı. Birkaç yıl içinde, güney eyaletlerinde ırklar arası evliliği yasaklayan ve okullarda ve kamusal yerlerde ırk ayrımını zorunlu tutan kanunlar çıktı.

Güney'deki katı kast sistemi Jim Crow Kanunları olarak bilinen yasalarla bir baskı sistemine dönüştü. Sistem Afroamerikanların beyazların himayesi ve beyaz üstünlüğü altında, ırk ayrımını kabul ederek ve her türlü politik ve yasal hakkı reddederek nasıl davranmaları gerektiğini varsayıyordu. Jim Crow Kanunları'na karşı çıkan Afroamerikanlar yakılarak, dövülerek ve linç edilerek cezalandırıldı. Jim Crow Kanunları Afroamerikanları kendilerini nasıl ikinci sınıf görmeleri ve beyazlarla ilişkilerinde nasıl köle gibi davranmaları gerektiğini öğretiyordu.

2. Dünya Savaşı Afroamerikanlar için yeni iş fırsatlarının kapısını araladı. Güney'den büyük bir göç dalgası başladı. Savaş zamanlarından kaynaklanan bu büyük hareketlilik geleneksel kast sisteminde de bir alt üst oluşa sebep oldu. Birçok Afroamerikan ülkeleri imkanlarda ayrımcılık yaparken, savaş sırasında ülkeleri adına savaşmaları ve ölmeleri için savaşa gönderildi. İdeal olan ile gerçeklik arasındaki büyük boşluğun farkedilmesi birçok insanı ırk ilişkilerini geliştirmeye, yalnızca adalet ve barış için değil, ülkenin dışından yöneltilen

eleştirilere de cevap vermeye itti. Irk ilişkilerindeki karşılıklı kazanımlarla birçok Afroamerikanda hakları için mücadele etme cesaretiyle doldu.

Afroamerikanların tarihindeki en büyük dönüm noktası ABD Yüksek Mahkemesi'nin 1954'teki Brown v. Board of Education kararıyla devlet okullarındaki ırk ayrımının anayasaya aykırı olduğuna hükmetmesidir. 1954'ten sonra Afroamerikanlardan ve beyaz nüfusun çeşitli tabakalarından insanların bir arada bulunduğu birçok organizasyon Afroamerikanlar için eşit hakların ve fırsatların korunması için çabalamaya başladı. Kökleşmiş ırkçı davranış ve pratikleri değiştirmek için girişimleri birçok karışıklığa yol açtı: 1960'ların sonunda şehirlerin yakılması, 1968'de Martin Luther King'e suikast ve Afroamerikan militan gruplar ile polis arasındaki çatışmalar... Bu girişimler birçok gelişime de ön ayak oldu. Barınma, oylama, istihdam ve kamusal hizmetlerden ve ulaşımdan yararlanma gibi fırsatları koruyan geniş kapsamlı temel hak ve özgürlükler yasaları çıktı. 1968'deki ayaklanmalar sırasında iç karışıklıkları soruşturmak için kurulan National Advisory Commission on Civil Disorders (Gelman, 1988) toplumu-muzun "biri siyah biri beyaz, ayrı ama eşit olmayan iki toplumdan" oluştuğunu söyledi (s.19).

ABD bugün komisyonun öngördüğü gibi artık acı bir şekilde ayrılmış bir toplum değil. Afroamerikanlar ve beyazlar şu an birlikte çalışıyorlar ve bir birlerini arkadaş olarak görüyorlar.

Schaefer (2010) ABD'deki Afroamerikanların şu anki durumuna ilişkin kısa bir özet sunuyor:

Afroamerikanlar birçok alanda büyük gelişim gösteriyorlar ancak hiçbir sektörde

beyazlara tam anlamıyla ayak uyduramadı. Afroamerikanlar büyük başarılar gösterebilecekleri yasal eğitim avantajına sahipler, bununla birlikte birçok yerde kurulu devlet okullarında Siyah ve Beyaz ayrımı pratik olarak yerleşmiş.

Yüksek öğrenim de ülkenin "siyahlar ve beyazlar için" ayrılan okullaşma sisteminin mirasını yansıtır. Kar etme gücündeki kazanımlar konusunda siyahlar beyazları enflasyonla birlikte zar zor yakalayabilmiştir. Afroamerikan aileler düşük gelir grubundan gelmenin ve ayrımcılık ile önyargıyla yüzleşmenin getirdiği problemlerle karşılaşmaya açıktır.

Birçok bölgede barınma konusu Siyahların çoğunluğunun varoşlarda olmasına rağmen, ayrım gütmeye devam etmekte. Afroamerikanların bir suçun kurbanı olmaları ve şiddet suçlarından tutuklanmaları daha yüksek ihtimaldir. Siyahların ikinci konuma itildikleri ayrıca sağlık sisteminde de görülebilir. Afroamerikanlar seçim sisteminde azımsanamayacak haklar elde ettiler ancak genel nüfus içindeki sayılarıyla kıyaslandığında hala temsil edilmedikleri söylenebilir (s.196)

Ülke olarak ABD Yüksek Mahkemesi'nin 1954'teki kararından bu yana uzun bir yol aldı. Barack Obama'nın başkan seçildiği 2008 yılındaki seçimler Afroamerikanlara duyulan saygının ABD'de ne noktaya geldiğini göstermek için açık bir örnektir. Ancak Afroamerikanları yoksulluk ve baskıdan kurtarmak için hala gidilmesi gereken uzun bir yol var. Bazı Afroamerikan toplulukların yaşam koşulları 1960'ların sonunda yakılan şehirlerde olduğu kadar iç karartıcı.

Son yıllarda Afroamerikanların sosyo-ekonomik koşullarını karakterize eden iki gelişme var. Orta sınıf herhangi bir Afroamerikan grubun erişemeyeceği kadar iyi eğitime, iyi maaşa ve iyi barınmaya sahiptir. Bununla birlikte, orta

sınıf bir Afroamerikan daha iyi bir semte taşınır ve diğerlerini yoksulluk içinde yaşamaya bırakır. Geride bırakılan grup ise şehirdeki bozulan semtlerle de (suç oranlarının, işsizliğin, uyuşturucu kullanımının, okul bırakmaların, evlilik dışı doğumların yüksek olduğu) ilişkili ortak bir sosyal patoloji paylaşımını üretmeye başlar.

Afroamerikan çocukların yarısından fazlası tek ebeveynli ailelerde yaşamaya başladı (Schaefer,2010). Bunun yanı sıra tek ebeveynli ailelerde yaşayan çocukların büyük kısmı geleneksel ailenin farklı çeşitleriyle birleşmiş bir aile yapısında yaşıyor. Birçok tek ebeveynli aile başta ekonomik olmak üzere sıkıntılarından ötürü akrabalarının yanına taşınıyor. Ayrıca tüm tabakalardan Afroamerikan aileler akrabalarının, kendileri çalışırken çocuklarına göz kulak olacağına güvenir. Schaefer (2010) Afroamerikanların şehir yaşamı üzerine çalışan National Urban League'in belirttiği Afroamerikan aileleri ırkçı bir toplumda etkili çalışabilmelerini sağlayan beş güçlü karakteristiği şöyle özetliyor:

1. **Güçlü akrabalık bağları.** Siyahlar geleneksel aile ağları içerisinde beyazlara nazaran çocuklara ve yaşlılara daha çok özen gösterir.
2. **Güçlü bir çalışma eğilimi.** Yoksul siyahlar daha çok çalışır ve yoksul siyah ailelerde eve maaş birden fazla kişi tarafından sağlanır.
3. **Aile rollerinin uyumluluğu.** İki ebeveynli ailelerde karar vericilik eşit bir şekilde ortaklaşmıştır. Özellikle bu uyumluluğu en iyi örneklendiren şey kendine güvenen bir siyah kadının eve tek başına bakmasıdır.
4. **Güçlü bir başarı eğilimi.** İşçi sınıfı siyahlar, işçi sınıfı beyazlara göre

çocuklarının üniversiteye gitmesini daha çok arzularlar. Düşük gelirli Afroamerikanların çoğu üniversiteye gitmeyi arzu etmese bile.

5. **Güçlü bir din eğilimi.** Kölelik zamanlarından bu yana siyahların kiliseleri kökleşmiş organizasyonların çıkış noktası olmuştur. (s.207)

Birçok Afroamerikan ailenin yalnızca anne tarafından idare edildiği gerçeği aile yapılarının patolojik olduğuna dair bir yanlış görüşe yol açabilir. İyi bir çocuk yetiştirme özelliği ve destekleyici bir geniş aile ile tek ebeveyn iyi bir aile özellikleri sergileyebilir.

Afroamerikanların tarihsel geçmişi eğitim sistemi, sosyal kalkınma ajansları, sağlık kurumları ve adalet sistemi tarafından olumsuz değerlendirmelere tutuldu. Geçmişlerinden dolayı Afroamerikanlar kurumlar tarafından endişeyle bakılan insanlar haline geldi. Örneğin, okullar, tamamen yanlış bir şekilde Afroamerikanların algılama yetilerini geliştirmeye yönelik daha az kabiliyetli olduklarına yönelik bir tanımlama geliştirdi. Okullardaki bu tarz algılar kendi kendini yanlışlayan birer hatadır. Bir Afroamerikan çocuktan eğitim sisteminde başarısız olması bekleniyorsa, öğretmenler muhtemelen ona öğretme konusunda daha az mücadele edeceklerdir. Böylece Afroamerikan çocuklar öğrenmek için daha az uğraşacak sonuç düşük başarı olacaktır.

Ayrımcılığın Kendini Algılamaya Etkileri

Kendini algılama kavramı kişinin kendi hakkında olumlu veya olumsuz düşünce veya hislerini tanımlıyor. Bu kavram yerine öz-imaj, öz-tanım, öz-saygı ve

kişilik terimleri de kullanılabilir. Pozitif bir öz tanımlama okul başarısında, diğerleriyle olumlu bir sosyal etkileşim geliştirmede ve duygusal, sosyal, entelektüel gelişimde anahtar rol oynuyor (Santrock, 2008).

Solomon (1983) Afroamerikan yetişkinlerin toplumun onlara uyguladığı etiketleri ve aşağılamaları kabul ettikleri durumlarda, bu tarz düşünce ve hisleri çocuklarına da büyük olasılıkla aktardıklarını belirtiyor. Bu şekilde yetiştirilmiş çocuklar da yüksek ihtimalle yalnızca olumsuz bir öz tanımı geliştirmekle kalmaz kendi okul başarılarını ve algısal yeteneklerini geliştirmeye de daha az efor sarf ederler. Düşük öz saygı ve gelişmemiş algısal yetenekler nedeniyle, teknik yeteneklerini de daha az geliştirirler, bu da onların sosyal etkileşimlerinde sıkıntılar yaşamalarına ve yetişkinliklerinde düşük ücretli, yeteneğe dayanmayan işleri tercih etmelerine neden olur. Bu tarz zorlukların kabul edilmesi ve aşağılık, değersizlik hisleriyle birleşerek kendi çocuklarına aktarılmaya başlanır ve kısır bir döngü halini alır.

Afroamerikan çocukların öz tanımlarını geliştirme süreçleri üzerinde ayrımcılığı etkilerini içeren birkaç araştırma sürüyor. Bu araştırmalar büyük ölçüde Afroamerikan çocukların öz tanımlarının yalnızca ırkçılık tarafından bozulmadığını ortaya koyuyor. Powell (1983) şöyle diyor:

Afroamerikan kölelik, baskı ve ırkçılığın olduğu oldukça sert bir sistemde geçmişten bugüne yaşamayı sürdürüyorlar. Birçok kayıp vermelerine rağmen, hayatta kalanlar, başarılı olanlar ve kazananlar da oldu. Bu olağanüstü cesaret ve metanet hikayelerinin anlatılmasına bağlı olarak, zorluk çekmek ve onun üstesinden gelmek bir kültürel miras olarak nesilden nesile aktarıldı. (s. 73)

Toplumların her yerine yayılan ırkçılık ve ayrımcılığı göz önünde tuttuğumuzda neden Afroamerikan çocuklar, öz-tanım geliştirmek ve bütünüyle olumlu bir öz saygı hissini tamamlamak için engellerin üstesinden geliyor? Bunun sebebi her insanın içinde bulunduğu eş zamanlı en az iki sistemde bulunabilir: Bunlardan biri büyük toplum diğeri ise kişinin yakınındaki sosyal ve fiziki ortam. İkinci ortam aile üyelerini, akrabaları, akranları, arkadaşları ve komşuları kapsar. Kişinin yakın çevresi, onun öz tanımını geliştirmesinde baskın sistem olarak gözüktür. Yakın çevresinde sevilen, kabul edilen ve desteklenen çocuk sevginin değerini bilen biri olarak kendisini sevmeye ve kendisine saygı duymaya başlar.

Afroamerikan çocuklar büyüdükları zaman daha geniş olan çevrenin, büyük toplumun değer kıstaslarıyla karşılaşır. Pratik olarak her Afroamerikan çocuk toplumdan kendilerine dönük ırklarından kaynaklanan bir “sosyal değer düşüklüğü” atfedildiğini, 7-8 yaşlarında farkeder (Schaefer, 2010). Fakat bu farkındalık Afroamerikan çocuğun öz-değerlendirmesini kesinlikle etkileyecek diye bir şey yoktur. Yakın çevresinde kişisel gelişimini hissetmesi büyük toplumun olası değersizleştirici yargılarına karşı bir tampon görevi görür.

Şüphesiz ırkçılığın Afroamerikan çocukların öz saygılarının gelişmesinde potansiyel tehlikeleri mevcuttur. ırkçılık ekonomik, politik ve sosyal ilişkilerin hepsine sinmişse de Afroamerikan aileler çocuklarını olumlu bir kimlik kazandırarak büyütmek için yalnızca bu yolları kullanmaz. Kwanzaa (Ayrıntılı Bakış 5.4’e bakın) gibi kutlamalar da Afroamerikanların ırk kimliklerinin şerefini yükseltmek için kullanılan yollardandır.

Afrosentrik Bakış ve Dünya Görüşü

Afroamerikanların kültürü birkaç bileşkeye dayanır: geleneksel Afrikalı kültürü; kölelik, yeniden yapılanma ve sonrasında gelen ayrımcılık ve ırkçılık; ve ana akım beyaz kültürü. Yeni geliştirilen bir bakış açısı olarak Afrosentrizm (Devore & Schlesinger, 1996), Afrikalı kültürünü kabul eder ve Afrikalı inanışlara, değerlere, kurumlara ve davranışlara sahip çıkar. Kavram Afroamerikanların, Afrikalı hayat ve değerlerinden koparıldığını öne sürer. Afrosentrik bakış açısı, insan davranışları ve değer, inanç sistemleri üzerine geliştirilen Avrupa merkezli teorilerle Afroamerikanların davranışlarını ve değer sistemlerini açıklamaya çalışmanın çoğunlukla isabetsiz olduğunu öne sürer. İnsan davranışları üzerine Avrupa merkezli teoriler Avrupa'da veya Anglo-Amerikan kültürlerinde geliştirilmiştir. Avrupa merkezli teorisyenler tarihsel olarak Afrikalı soyuna ve renklerden insanlara karşı iftiracıdır.

Bazı kuramcılar açıktan veya gizli-den gizliye Afrikalı soyunun sosyal, kişisel veya ahlaki gelişim yönünden patolojik veya aşağılık olduğunu öne sürer (Schiele, 1996). Bu karalamanın kökeni ise köle ticaret yapanların ve köle sahiplerinin Afrikalıları köleleştirmek için meşruiyet zemini yaratmaya çalıştıkları köle ticaretinde bulunabilir.

Avrupa merkezli teorilerin çöküşü Afrikalı soyundan gelen insanların kültürünü sunarken onların dünyanın gelişimine veya insanlık tarihine en küçük katkıda bulunmadıklarını içinde barındırmasıdır. Afrosentrik bakış ayrıca binlerce yıldır süren ve Afrikalı soyundan gelen insanların bir çoğunun hafızasında ve kalbinde yer eden, Afrikalıları yönelik çarpıtmaların yaygınlaşmasına ve yasallaşmasına neden olan bir dünya

görüşünden kurtulmayı hedefler.

Dünya görüşü, kişinin başka insanlarla, nesnelerle, kurumlarla ve doğa ile bağlantılı olarak kendisine yönelik algısını içerir. Afroamerikanların dünya görüşleri ırkçılık ve ayrımcılık, bir Afrikalı mirası, Afroamerikan ailelerin ve toplulukların geleneksel tutumları ve güçlü dini geçmiş gibi benzersiz ve önemli tecrübelerle şekillenmiştir.

Afrosentrik bakış açısı ahlaki, manevi ve insani bir sona erecek insanın ve toplumun dönüşümüne yardım edecek bir dünya görüşünü ön plana çıkarır. Afrosentrizm, farklı kültürel ve etnik gruplardan insanların bu bağlamda paylaştıkları ortak bir çıkar olduğunu öne sürer. Kişilerin sosyal gruplarından bağımsız olarak bireysel algılanabileceği iddiasını reddeder. Kolektif bir kimliğin, paylaşmayı, iş birliğini ve sosyal sorumluluğu arttıracığının altını çizer. Afrosentrizm ayrıca ahlaki gelişime ve hayatın anlamına ve ne olduğuna vurgu yapan maneviyata da önem atfeder. ABD'deki insani problemlerin en temel kaynaklarını baskı ve ötekileştirme olarak görür. Baskı ve ötekileştirme yalnızca ön yargı ve ayrımcılık tarafından örülmez, ayrıca insanlara kendilerini her şeyden önce haz peşinde koşan materyal ve fiziksel bir varoluş olarak görmelerini öğreten bir dünya görüşü tarafından da kuvvetli hale getirilir.

Daha ileri bir noktada Afrosentrizm bu dünya görüşünün ahlaki ve manevi gelişim için insanları caydırdığını iddia eder. Afrosentrik bakış açısı belli başlı sosyal problemlerin kaynaklarının açıklanması için de kullanılır. Örneğin gençler tarafından işlenen şiddet suçunun gençlerin kendilerini ekonomik olarak geliştirme zorunluluklarını karşılayabilecekleri fırsatlara ve seçeneklere sınırlı

AYRINTILI BAKIŞ 5.4

Kwanzaa

Kwanzaa'nın ilk günü ebeveynleri, çocuklarına mumu yakmasında yardımcı oluyor.

Kwanzaa Swahili dilinde "ilk meyveler" anlamına gelir. Kwanzaa Afroamerikanlarla özdeşleşen Aralık sonunda veya Ocak başında yapılan yedi günlük bir festivaldir. Christmas ile özdeşleştirilemez çünkü dini olmayan bir kutlamadır. Kwanzaa'yı kutlayan birçok insan Christmas'ı da kutlar. Kwanzaa geleneksel Afrika hasat festivallerini çağırıştırır, 1966 yılında aktivist M. Ron Karenga tarafından Los Angeles'ta Afrika kültürüne dair farkındalığı canlandırmak ve aşağıdaki yedi özellik için insanları cesaretlendirmek için organize edilmiştir;

Umoja (Birlik). Afroamerikanlar ailelerinde, toplumlarında ve tüm dünyada birlik olmak için çabalarlar.

Kujichagulia (Özgür irade). Afroamerikanlar kendilerini tanımlarlar ve olumsuz tanımlamaları kabul etmeyeceklerine ve içselleştirmeyeceklerine kararlıdır.

Ujima (Dayanışma ve sorumluluk). Afroamerikanlar kişisel ihtiyaçlarının ve isteklerinin yanı sıra ırklarının kolektif ihtiyaç ve isteklerinin sorumluluğuyla çalışır ve yaşarlar.

Ujamaa (Müşterek iktisat). Afroamerikanlar kendi ekonomik patronlarını destekleyerek veya kendi işlerini kurarak, kendi kendilerinin patronu olurlar.

Nia (Amaç). Afroamerikanlar dünyaya farklı hediyeler sunarlar ve hediyelerini ve yeteneklerini geliştirmek için uğraşırlar.

Kuumba (Yaratıcılık). Afroamerikanlar yaratıcıdır, dokundukları her şey ilişki içerisinde daha güzel olur.

Imani (İnanç). Afroamerikanlar bugün acı çekiyorlarsa, yarın başaracaklar.

Kwanzaa bu yedi prensibin günlük hayata geçirilebilmesi için tekrar tekrar öğretildiği gündür. Festivalin her gününde ayrı bir prensip birçok aile ve festivali kutlayan insan tarafından tartışılır. Festival Afroamerikanları eğlenceli bir ritüel içerisinde birleştirmeyi ve güçlendirmeyi amaçlar. Festivalin her gecesi evlerde bir mum yakılır. Son gece aile üyeleri birbirlerine genelde kültürel izler taşıyan hediyeler verir.

erişimlerinden kaynaklandığı düşünülür. Gençler toplumun her yerine yayılmış istihdam ayrımcılığına karşı sokakta işlenen suçlarla dolu bir hayata bağlanırlar. Bu gençler üniversiteye girmek ya da yasal bir işte çalışmaktansa sokakta işledikleri suçlardan daha fazla para kazanacaklarını düşünürler. Suç hayatına dönmek ayrıca onlar için ahlakı ve maneviyatı desteklemeyen bir dünya görüşü içerisinde kendilerini var etmelerinin en mümkün yoludur. Afrosentrik bakış açısı insan varoluşuna iyimser, bütüncül ve manevi değerlerle bakar.

Sosyal ve Ekonomik Adaleti Yükseltmek için Toplum Stratejileri

Baskıyı ve ırksal, etnik ayrımcılığı engellemek için geniş kapsamlı stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler kitle iletişim araçlarının çağrısı, ırksal ve etnik gruplar arasında etkileşimi arttıracak stratejileri, temel hak ve özgürlük kanunlarını, aktivizmi, olumlu eylem planlarını, ırkçı düşünce ve eylemlere karşı çıkmayı, azınlıkların sahip olduğu işletmeleri, azınlıkların yaşadığı şehirlerdeki problemlerle yüzleşmeyi ve azınlık örgütlenmelerini kapsar. Çünkü ırkçılık toplumumuzda etnosentrizmden daha ciddi bir problemdir. Ayrımcılığa karşı geliştirilen stratejilerin çoğu öncelikle ırksal ayrımcılığı ve baskıyı engellemeye odaklanır.

Kitlesel İletişimin Çağrısı: Kurumsal Değerleri Değiştirme Çabası

Kitlesel iletişim araçları eş zamanlı olarak birçok insana ulaşabiliyor. Ayrımcılığın varlığına ve onun sonuçlarına dair bir farkındalık oluşturulması açısından medya ırksal ve etnik aşırıları üzerinde

güçlü bir kontrol sağlayabilir. Ancak gazeteler, radyo ve televizyon önyargılı davranış ve tutumları değiştirmeye yönelik sınırlamalara sahip; öncelikli olarak onlar bilgi sağlayıcılarıdır ve nadiren propaganda yaparak kökleşmiş ayrımcılığı değiştirmeye yönelik güçlü etkiler bırakırlar. Yüksek önyargıya sahip kişiler çoğunlukla önyargılarının farkında değildir. Önyargılı olduklarını fark etseleler dahi genellikle kitle iletişimin çağrılarını, kendilerini ilgilendirmediklerini veya bunun bir propaganda olduğunu düşünerek görmezden gelirler. Buna rağmen medya reklam kuşaklarında, haber takımlarında veya televizyon şovlarında beyazların ve beyaz olmayanların uyum içerisinde birlikte çalıştıklarını göstererek muhtemelen ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik kendisine özgü bir etkide bulunmuş olur. Bu da ırkçılık ve ayrımcılık içine batmış kurumsal değerlerin de değişmesi için gidilmesi gereken yollardan biridir.

Azınlık ile Çoğunluk Arasındaki Etkileşim

Azınlık grup ile çoğunluk grup arasındaki iletişimi arttırmak kendi içinde ayrımcılığı bastırmak için yeterli değildir. Gerçekte iletişimi gruplar arasındaki farklılıkları vurgulayarak iletişimi arttırmak korku ve şüpheyi tetikleyebilir. Etkileşim isteksizce ve gerginlik içerisinde gerçekleşiyorsa önyargının artma ihtimali daha yüksektir (Schaefer, 2010). Önyargı, kişilerin etnik ve ırksal karakteristiklerinden bağımsız şeyleri paylaştıkları durumlarda azalmaya daha meyillidir- iş arkadaşlığı, silah arkadaşlığı, sınıf arkadaşlığı gibi. Eşit-durum iletişimi, üstün-aşağılık durumundaki iletişimdense, ayrımcılığın engellenmesine daha eğilimlidir (Schaefer, 2010).

Sivil Haklar: Hukuk Makro Sistemini Değiştirmek

Geçen 50 yılda, eşit haklar istihdam, oy kullanma, barınma ve eğitim gibi alanlarda yasalarla kabul edildi. Temel soru, bu kanunlar önyargının değişmesinde ne kadar etkili? Sivil haklar (temel hak ve özgürlükler ç.n.) savunucuları bazı tahminlerde bulunuyor. Bunlardan ilki yeni kanunların geçmiş tutumları ayırıcı olarak kodlaması. Kanunlar bir zamanlar normal kabul edilen davranışların (ayrımcılığın) bugün olağandışı olduğunu tanımlıyor. Zaman içerisinde tutum ve davranışların değişerek ayırıcı olmayan bir arka planla güçlenerek uyumlu hale geleceği düşünülüyor.

İkinci varsayım ise bu kanunların kullanılacağı yönünde. Sivil haklar İç Savaş'ın hemen ardından yürürlüğe girmişti ancak uygulamada zorunlu tutulmamış zamanla da aşınmıştı. Ne yazık ki bazı kamu görevlilerinin pratiği değiştirmeksizin kanunun emrettiğinden kaçacağı ve ayrımcılığın açık örneklerini sergilemeyi sürdüreceği de bir gerçek. Bununla birlikte kanunların kabulü önyargılı tutum ve pratiklerin değiştirilmesi sürecinin yalnızca ilk adımı. Martin Luther King'in söylediği gibi "Kanunlar birinin beni sevmesini sağlamayabilir ancak onun beni linç etmesini engeller ve bunun önemli olduğunu düşünüyorum."

Aktivizm

Aktivizm stratejisi ayırıcı ve ayrıştırıcı politikalara doğrudan meydan okuyarak ırk ilişkilerinin yapısını değiştirmek girişiminde bulunur. Aktivizm üç çeşit politika yürütür: yaratıcı düzensizlik politikası, düzensizlik politikası ve kurtulma politikası. Yaratıcı düzensizlik politikası

hakim sosyal sistemin keskin uçlarına dokunur, okul boykotları, kiralara karşı eylemler, iş yeri kuşatma, oturma eylemleri, toplu yürüyüşler ve ürün boykotlarını içerir. Bu tarz aktivizm şiddet içermeyen bir direnişe dayalıdır. Şiddet içermeyen direnişin dramatik bir örneği 1 Aralık 1955'te Montgomery, Alabama'da Rosa Parks'ın otobüste koltuğunu bir beyaza vermeyi reddetmesiyle başladı. Ayrıntılı Bakış 5.5 Rosa Parks'ın cesur hareketini açıklayacak.

Düzensizlik politikası hakim kültürden yabancılaşmayı ve siyasal sistemde olan bitenin farkında olmayı yansıtır. Ayrımcılığa uğrayanlar toplu ayaklanmalar, isyanlar ve şiddetin diğer türlerini uygulamaya başlar. 1969'da Şiddet Önleme Komisyonu son 5 yılda azınlıkların yaşadığı şehirlerde 200 isyanın patlak verdiğini rapor ediyordu (Sullivan, Thompson, Wright, Gross, & Spady, 1980). 1992'de, daha önce de tartışıldığı gibi, Los Angeles'in azınlıkların yaşadığı kısımlarında tahrip edici bir ayaklanma, dört polis memurunun Afroamerikan Rodney King'e uyguladıkları acımasız şiddetin ardından jürinin polisler hakkında vermiş olduğu "suçsuzdur" kararını takiben başladı. Bu isyanların çoğunda azınlık grubu öfkesini beyaz sahipliğindeki mülklere yöneltti. 2001'de Cincinnati'de bir isyan bir Afroamerikanın polis memuru tarafından vurularak öldürülmesinin ardından patlak verdi.

Kurtulma politikası ise azınlıkların mağduriyetine dair hitabet ile bağlantılı. Ancak bu politikanın çözüm üretmeye odaklanmaması, muhtemelen duygusal bir etki yaratmanın dışında, onun yeterince etkili olmamasına neden oluyor. Sosyal kalkışmaların prensip değeri mevcut problemler hakkında toplumun

farkındalığını sağlamak olarak gözüktüyor. 1960'lardaki sivil haklar protestoları pratikte birçok Amerikalı'nın beyaz olmayanların yaşadığı mağduriyete dair farkındalığını arttırmayı başardı. Bu farkındalıkla bazı ayrımcı tutumlar ortadan kalkarken, ırk ilişkileri gelişti.

Pozitif Ayrımcılık: Bir Makro Sistem Cevabı

Pozitif ayrımcılık işverenlerin etkin bir şekilde azınlıkları çalıştırdığını kanıtlama zorunluluğunu taşır. İşverenler kendilerini uzun süre, azınlık grubu üyesi birini işe almamasının sebebinin etnik grup üyeliğinden farklı bir kriterden kaynaklandığını öne sürerek savunamaz. Eğer iş yerindeki azınlıkların oranı iş gücündeki azınlıkların oranından fark edici biçimde düşükse iş verenler kendilerine bir hedef belirleyerek belli bir zaman içerisinde azınlık istihdamını sağlamalıdır.

Pozitif ayrımcılık başvuru azınlıklar için öncelikli işe alım ve alım gereksinimlerini karşılar. Pozitif ayrımcılık kadınlar da dahil olmak üzere tüm azınlık gruplarını kapsar. Bu programlar ayrıca iş verenlerin etkin bir şekilde azınlıkları işe alması ve yeteneklerinin artırılmasını bazı durumlarda boş pozisyonlar için azınlıklara ayrılmış kotalar oluşturulmasının gerekliliğini vurgular. Örneğin beyaz erkek oranının yüksek olduğu bir üniversitede fakülte kapasitesinin yarısını kadınlara ve diğer azınlık grubu üyelerine ayırabilir. Pozitif ayrımcılık iş verenlerin ayrımcılık yapmadıklarını kanıtlayacak pozitif önlemler almalarını sağlar.

Pozitif ayrımcılıktaki en büyük ikilem işe almada öncelik ve kota programlarının çoğunluk grubu üyelerini bazen dikkate almaksızın dışarıda tu-

tan dolaylı ayrımcılığı içermesidir. Davacıların dolaylı ayrımcılıktan mağdur olduklarını iddia ettikleri birçok dava yıllardır sürüyor. En çok bilinen ise Alan Bakke'in Kaliforniya Üniversitesi Tıp Okulu'na 1973'te alınmamasından dolayı süren dava. Bakke okulun giriş sınavında en yüksek dereceleri elde etmiş olmasına rağmen, üniversitenin azınlık kotası nedeniyle okula alınmamasından dolayı şikayetçi oldu. 1978'de davası Yüksek Mahkeme'de görüldü ve mahkeme emsal niteliğinde bir karar vererek (Sindler, 1978) katı ırksal kotaları anayasaya aykırı buldu ancak kabul kararlarında birçok kriterden biri olarak ırk seçeneğinin kabul edilmesi hakkında bir karar vermedi.

Pozitif ayrımcılığın destekçileri çoğunluk grubunun, üyeleri ayrımcılığın mağduru haline gelerek yararlanıcı olmaktan çıktıklarında ayrımcılık hakkındaki küçük endişelerini açığa vurduğunu ifade ediyor. Ayrıca azınlıklara yönelik geçmiş ayrımcılıkların (bir çoğu giriş sınavlarından veya elemelerden düşük niteliğe sahip oldukları için yüksek puan alamasa da, çoğunluk grubunun elinde tuttuğu kendilerini geliştirme avantajlarından ayrımcılık nedeniyle azınlıkların yararlanamamasını da düşünerek) etkilerinin hızla ortadan kaldırılması için başka bir yolun da olmadığını iddia ediyor.

Pozitif ayrımcılıkla birlikte bazı azınlık grubu üyelerine öncelik tanınıyor ve bu da bazı beyazların ayrımcılığa maruz kalmasına neden oluyor. Ancak azınlık grubu üyeleri istihdam konusunda hala beyazların uğradığından fazla ayrımcılıkla yüzleşiyor. Pozitif ayrımcılığın destekçileri işletmelerin kişisel tavsiyeler, resmi olmayan sosyal ağlar ve aile bağlarına bel bağladığı sürece beyaz-

AYRINTILI BAKIŞ 5.5

Rosa Parks'ın Yurttaş Hakları Hareketi'nin Fitilini Ateşleyen Cesur Hareketi

*Rosa Parks hareketinden, cesaretinden ve inadından dolayı ulusal bir kahraman oldu.
Bob Adelman/Corbis*

1 Aralık 1955'te Rosa Parks acele içerisindeydi. Yapacak bir sürü işi vardı. Montgomery, Alabama'da beklediği durağa otobüs yaklaştığında şoföre aldırış etmeden otobüse bindi. Sık sık otobüse binerdi ve Montgomery'deki siyahların otobüste arka koltuklarda oturmasını zorunlu kılan ayrımcı kanunlardan haberdardı.

O günlerde Güney'de siyahlardan beklenen, otobüsün ön kapısından girerek ücretlerini ödemeleri, ardından otobüsten inerek, aracın arka kapısından tekrar otobüse binmeleri idi. Ancak Rosa Parks otobüsün arka kısmının zaten yeterince dolu olduğunu ve siyah yolcuların arka kısımda ayakta dikildiklerini aktarıyor.

Rosa'ya o anda otobüsten inip tekrar arkadan binmek imkansız gözüktü. Bununla birlikte bazen otobüs şoförleri siyahlar yol ücretlerini ödeyip arka kapıdan girmek üzere otobüsten indiklerinde birden sürüp gidiyorlar, yolcuyu geride bırakıyorlardı. Rosa Parks daha önce planlamaksızın şansını denemeye karar verdi. Ön kapıdan girerek otobüsün ücretini ödedi ve sıraların arasından yürümeye devam ederek otobüsün arka kısımlarına doğru beyazlar için ayrılmış bir yere oturdu. Parks'ın otobüse binışinden iki durak sonra beyaz bir adam içeri girdi ve ayakta durmak zorunda kaldı.

Otobüs şoförü beyaz adamın dikildiğini görerek Rosa Parks'a arka tarafa gitmesini emretti. Parks "İnsan gibi değer görmeliyim" düşüncesiyle reddetti. İki polis memuru gelerek Rosa'yı gözaltına aldı. Polis merkezine götürüldü, kayıt altına alındı, parmak izi alındı, tutuklandı ve cezalandırıldı. Tutukluluğunun ardından Yüksek Mahkeme'ye başvurdu ve siyahlar (neredeyse otobüs kullananların % 70'i) tarafından şehir otobüslerinin boykot edilmesiyle geçen bir yılın sonunda Yüksek Mahkeme koltukları ayıran ayrımcı kanunların anayasaya aykırı olduğuna hükmetti. Boykot bu sırada Martin Luther King'i de etkilemiş, o da boykota yer almıştı. Rosa Parks'ın ayrılan koltuklara planlanmamış karşı koyuşu yurttaş hakları hareketinin kıvılcımı oldu. Hareket yalnızca Afroamerikanlar için sosyal ve ekonomik adaletin yükseltilmesini içermiyor bununla birlikte ırksal ve etnik, kadınlar, yaşlılar, engelliler ve gey ve lezbiyenler gibi diğer grupların organize olması ve kendi hakları için mücadele etmesi adına ilham kaynağı da oluyordu.

ların bir işe girmede iktidar pozisyonunun yerleşmişliğinden kaynaklanan apaçık daha fazla avantaja sahip olacağını ileri sürüyor.

Pozitif ayrımcılık işe alma ve kabul edilmede azınlıklara öncelik tanımayla gelen eşit başarı konusundaki hassas ve karmaşık soruların artmasına neden oluyor. Ancak işe alma ve kabul edilmede çözümü oldukça zor olan ayrımcılığın önlenebilmesi için herhangi başka bir çözüm de bulunabilmiş değil.

Eğitim programlarına ve iyi bir işe kabul edilme entegrasyon için çok önemli bir unsur. "Başarılı olan" göçmen grupların (İrlandalılar, Japonlar ve İtalyanlar gibi) tarihi eşitliğin yalnızca azınlık grubu üyeleri orta ve üst sınıf haline geldiklerinde kazanılabileceğini gösteriyor. Bir kez bu statü kazanıldığında azınlık grubu üyeleri ekonomik ve politik bir güç sahibi olabilecek ve baskın gruplar değerlerini, normlarını ve stereotiplerini değiştirmeye zorlanacak. Bu nedenle bir kısım otorite ekonomik ayrımcılığın aşılmasının eşitliğin ve ırklar arası ilişkinin sağlanması için ön koşul olduğunu ileri sürüyor (Kornblum et al., 2006). Irklar arası eğitim eşitliğinin başarılması da oldukça önemli. Çünkü düşük eğitim imkanları daha düşük prestijli işlere, düşük gelire, düşük hayat standartlarına ve ırksal eşitsizliğin nesilden nesile aktarılmasına sebep oluyor.

Pozitif ayrımcılık eleştirileri bir çoğu yaftalanmış kişilere yardım etmek için kullanılan bu yöntemin oldukça politize edilmiş ve acı verici bir çözüm olduğunu ileri sürüyor. Pozitif ayrımcılık toplumumuzdaki birçok insan tarafından nitelikli olmayanlara öncelik gösterilen bir sistem olarak anlaşılıyor. Eleştirmenler daha da ileriye giderek yüzyıllardır süren eşitsiz davranışların ortadan kal-

dırılması adına işe alma ve kabul etmede sosyal bariyerlerin aşılması için bu yöntemin azınlıklara 50 yıl önce uygulanmış olması durumunda, bu tarz uygulamalara ihtiyaç olmayacaktı diyor. Ayrıca birinin büyük büyükbabasının başka birinin büyük büyükbabasına yapmış olduğu olası adaletsizlikten dolayı beyaz erkeklere ayrımcılık uygulamanın yanlış olduğunu ifade ediyorlar. Eleştiriler beyaz alkolik ve evsiz birinin oğlu yerine varlıklı bir Afroamerikan ailenin kızına istihdamda öncelik tanınan yanlış olduğunu öne sürüyor.

1996'da Kaliforniya seçmenleri kadınlara ve diğer azınlık grubuna mensup kişilere işe alımda, hükümet anlaşmalarında ve üniversite girişlerinde öncelik tanınmasını içeren bir önergeyi oylayarak kabul etti. Bu pozitif ayrımcılık önergesinin Ağustos 1997'de Kaliforniya'da yasalaşması engellendi. Bununla beraber sayısız dolaylı ayrımcılık üzerine sayısız dava dosyalara girdi. Eğer mahkemeler lehte karar verirlerse buna bağlı olarak pozitif ayrımcılığın gücü azalacak. Kasım 1997'de Yüksek Mahkeme Kaliforniya eyaletinde ırksal ve cinsiyete dayalı öncelikleri kaldıran mahkeme kararına ters gitmekten geri durdu. Yüksek Mahkeme'nin bu tutumu diğer eyaletler ve şehirlerdeki pozitif ayrımcılığı yasaklayan yolların da önünü açtı. Pozitif ayrımcılığı yasaklayan bir diğer eyalet de Michigan oldu.

Pozitif ayrımcılığın destekçileri pozitif ayrımcılığı ortadan kaldırmamız durumunda eski günlere döneceğimize inanıyor ve pozitif ayrımcılığın birçok kadını ve farklı renkten insanı iyi bir eğitim ve yüksek maaşlı bir işe kazandırarak onları yoksulluğun pençesinden kurtardığını öne sürüyor.

İrkçi ve cinsiyetçi toplumumuzda pozitif ayrımcılığın kadınlara ve diğer

Bağdat merkezindeki bir Şii camiine düzenlenen bombalı saldırıda 75 kişi öldü, 200'den fazla kişi de yaralandı.

renkten insanlara kaliteli bir eğitim ve iyi maaşlı bir işe ulaşmak için adil bir fırsat olduğunu iddia ediyorlar.

Etik Soru 5.3

Pozitif ayrımcılık ile ilgili (1) azınlıklara müthiş ayrıcalıklar verilmeli ve bunlar genişletilmeli mi (2) azınlıklara daha az ayrıcalıklar mı tanınmalı (3) pozitif ayrımcılık ortadan kaldırılmalı mı?

Etik Soru 5.4

İrkçi şakaları dinleyerek (ve onlara gülerek) stereotiplerin ve önyargıların kalıcı hale gelmesinde rol oynadığının farkında mısınız?

İrkçi Düşünce ve Eylemlerle Yüzleşmek

İrkçi şakalar ve alay edici düşünceler stereotiplerin ve önyargıların şekillenmesine ve kalıcı hale gelmesine yardım eder. Beyazlar ve beyaz olmayanların anlayışlı olmaları ancak kesin bir şekilde bu tarz düşünceleri gülünç ve yakışıklı görmemeleri gerekir. Başkaları tarafından yapılan ırkçı hareketlerin yakışsızlığına kesin bir şekilde dikkat çekmek de çok önemlidir. Açıkça ırkçı olan düşünce ve eylemlerin ayrımcı ve zarar verici olduğuyla yüzleşmek bilinçlendirici bir etki yapar. Bu tarz yüzleşmelerin zaman içerisinde ırksal önyargı ve eylemleri azaltması beklenir.

19. yüzyılda yaşayan yazar, öğretim üyesi ve kölelik karşıtı Frederick Douglass şöyle diyor:

İktidar talep edilmeyen hiçbir şeyi kabul etmez- hiçbir zaman etmedi, hiçbir zaman da etmeyecek. İnsanların neye boyun eğdiğine bakın, tamı tamına onların üzerine dayatılan adaletsizliği ve yanlışlıkları bulacaksınız. Onlar tüm kelimeleriyle, yumruklarıyla ve birlikte ayaklanana kadar bu böyle sürecek. Tiranların sınırları, baskı altında tutulananların sabrıyla çizilmiştir. (aktaran: Cummings, 1977, s. 201)

Azınlık İşletmeleri

Birçok insan kendi işini kurmayı ve sürdürmeyi düşler. Çoğu azınlık grubu üyesi için de gelirini ve servetini arttırmak adına kendi işinin patronu olmak özellikle çekicidir. Ayrıca bu iş dünyasında ortaya çıkan azınlıkların bir şirket veya çalışma ortamı içerisinde yükselmesinin önünü kesen ırksal ve etnik ayrımcılığın da önüne geçmek için bir yol olarak gözükmektedir. 1970'lerden itibaren devlet, feder devletler ve yerel hükümetler azınlık işletmelerini desteklemek için çeşitli yollarla girişimlerde bulundu. Bu girişimler düşük faizli kredilerin verilmesini veya sonradan ödenmek koşuluyla hükümetle yapılacak bir anlaşma sonucu alınacak kredileri içeriyordu. Bazı varoş bölgeler kendi işletme alanlarını yarattı. Vergi kaçırma nedeniyle yozlaşmış yerlere işletmeler kuruldu. Azınlık işletmeleri yavaş yavaş arttı. Ancak yine de azınlık grupları içerisinde çok küçük bir kısım işletmeleri için hükümet yardımlarından yararlanabildi (Schaefer, 2010).

Taban Örgütlerinin Köhne Mahalleleri Geliştirme Girişimleri

Şehirlerdeki mahallelerin şartlarının kö-

tüleşmesi ulusal bir utanç. ABD dünyanın en zengin ve en güçlü ülkesi ancak şartları kötüleşmiş mahallelerdeki yaşam standartlarını yükseltmemiz. Bu amaçla çeşitli girişimler denendi. Çalışma atölyeleri, bir işe yerleştirme, finansal destek, işletmeler için düşük faizli krediler, alkol ve uyuşturucu tedavileri, günlük hizmetler, sağlık hizmetleri gibi programları içeren geliştirme yöntemleri denendi.

Yoksulların yaşadığı şehir içindeki yerleri desteklemek için girişilen en kapsamlı destek çalışması 1960'larda Lyndon Johnson tarafından yürütülen Büyük Toplum ve Yoksullukla Savaş politikaları çerçevesindeki Model Şehirler Programı'dır. Bu büyük proje şehir içinde yoksulların oturduğu mahallelerin birkaçını hedefledi. Program kapsamında harap durumdaki evler yıkılarak yerine yaşanabilir ikametgahlar inşa edildi. Düzeltilebilir olanlar onarıldı. Model Şehir projesi kapsamında atölye çalışmaları ve istihdam olanakları, sağlık servisleri, sosyal hizmetler ve eğitim fırsatları artırıldı. Ancak sonuçlar beklenildiği gibi olmadı. Topluluklar tekrar kenar mahallelerde yaşamaya başladılar ve Model Şehirler projesinin başladığı zamanki kadar hatta ondan daha kötü koşullarda yaşamlarını sürdürdüler (Schaefer, 2008).

Bugüne kadar köhne mahallelerin sahip olduğu yaşam koşullarını geliştirmeye yönelik tüm çabalar, en iyi ihtimalle kısa süreli başarılarla ulaşabildi. Bu mahallelerdeki yaşam koşulları kötü durumlarını sürdürdü. 1980'ler, 1990'lar ve 2000'lerin başında federal hükümet yaşam koşullarını iyileştirmek üzere tekrar girişimlerde bulunacak gibi gözüküyordu ne var ki bu programlar da işe yaramadı veya çabaların arkası kesildi.

ETİK İKİLEM

Yerli Amerikalılara Ait Kumarhaneler Fayda mı Zarar mı?

1988’de Kongre yerlilere bulundukları eyaletin yasal kumar ve oyun kaidelerine bağlı kalmak koşuluyla kumarhaneleri açmak ve bunu işletmek için ruhsat sağlanmasıyla ilgili bir tasarıyı kabul etti. Eyaletlerin büyük bir kısmı yerli Amerikalı ailelerin kumarhane işletmelerine yönelik düzenlemeler yaptı. Çok çeşitli kumar türü bulunuyor ancak rulet, blackjack, spor bahisleri gibi bunların bir kısmı kötü amaçlara yönelmiş olabilir. Kumarbazların çok büyük bir kısmı ise yerli Amerikalı değil. Şu anki kumarhaneler ailelere ait olmasına rağmen kişisel işletmelerden çok hükümet girişimleri olarak gözüküyor.

Yerlilerin yaşadığı alanlara olan ekonomik etkisi ise devasa. Birçok kumarhanenin yıllık geliri milyon dolarları buluyor. Schaefer (2010, s. 160–161) bilinen yerli Amerikalı ailelerin üçte birinin şu anda kumarhane sahibi olduğunu aktarıyor. Kumarhane açan ailelerde, çalışan olarak kendi yakın çevrelerini veya ailelerini işe aldıkları için işsizlik oranının düştüğü gözleniyor (Ayrıca yerli olmayan Amerikalıları da istihdam ediyorlar). Kumarhaneler ailelerin kendi bölgelerinde ekonomik gelişimi sağlarken refah da artıyor. Aileler kazançlarını bölgelerinin koşullarını ve insanların yaşam standartlarını artırmak için kullanıyor. Okullar, üniversiteler ve toplum merkezleri kuruyor, burs açıyor, alkol ve uyuşturucu için tedavi programlarına fon sağlıyorlar. Ayrıca yeni kurulacak

işletmeleri destekliyor, bölgelerinde su ve kanalizasyon şebekesi gibi ihtiyaçların tesisinde etkili oluyorlar. Aile kumarhanelerinin ulusal katkısı ise yerli Amerikalı liderlerin federal, federe ve yerel düzeyde prestij kazanmalarını sağlaması.

Ancak dezavantajlar da peşi sıra geliyor. Kumarhanelerin olumsuz etkilerinden biri kumar bağımlılığı. Kumarhanelerin kurulduğu birçok toplulukta kumara bağımlı olan insanların sayısında belirli bir artış gözleniyor. Bu tarz bir bağımlılık şiddet ve alkolizmin oranlarının artmasına da neden olabilir. Bir diğer olumsuz etkisi ise düşük gelirli insanların bağımlılığa daha yatkın hale gelmesi. Yoksul biri gelirinin çok büyük bir kısmını daha fazlasını alacağı umuduyla kumara yatırıyor ve umduğunu bulamadığında derin bir acıyla karşı karşıya kalıyor.

Yerli Amerikalıların yaşadığı bölgelerde hem yerlilerden hem de yerli olmayan Amerikalılardan kumara karşı yükselmiş bir muhalefet de var. Bazı yerli Amerikalılar geleneksel değerlerini yozlaşmaya ve organize suçlara kaybetmekten korkuyor. Başkaları ise daha fazla kumarhanenin kurulmasının kumar piyasasını “aynı dolar için” kumarhaneler arası rekabete sürükleyeceğinden ve bunun birçok kumarhanenin kapatılmasıyla ve işsizliğin artmasıyla sonuçlanmasından korkuyorlar. Bazı aile üyeleri ise kültürlerinin değersizleştirilmesi ve ucuzlaştırılması endişesi içindeler.

Toplumlar, iyi ya da kötü anlamda genellikle maddiyatçıdırlar ve maddiyat anlamında eşyaya sahip olmak için iki meşru yol var, biri iyi bir eğitim almak diğer ise yüksek ücretli bir işe sahip olmak. Öyle görünüyor ki köhnemiş mahallelerin sakinleri iyi bir eğitime erişme (mahallelerinde yalnızca ikinci sınıf okullar varken) ve yüksek ücretli bir işe girme (yalnızca birkaç satılabilir iş yeteneğine sahiplerken) şanslarının oldukça düşük olduğunu tahmin ediyorlar. Sonuç olarak birçoğu bir şeyler elde edebilmek için yasadışı yollara başvuruyor (dükkan hırsızlığı, uyuşturucu ticareti ve dolandırıcılık gibi). Birçoğu ise kendisini zevk verici şeylere adıyor (seks ve uyuşturucu dahil). Düşük standartlardaki hayat tarzından arındıracak bir refah için yönetime boyun eğmek ve ondan medet ummak durumunda kaldıkları bir değer sistemi böylece gelişiyor.

Umut verici girişimlerden biri yoksulların yaşadığı mahallelerde taban örgütlerinin çabalarıdır. Bu örgütlerin uğraşları bazen olumlu etkileri, çeşitli şekillerde uzun ömürlü değişiklikleri sağlayabiliyor. Taban örgütleri kendi eşraflarını geliştirmeye çalışan topluluğun sakinleri tarafından oluşturulmuş gruplardır. (Uzun ömürlü değişiklikler de bu grupların kendi topluluğunu geliştirme etkisiyle çabalamalarından kaynaklanıyor olabilir) Missouri, St. Louis'deki Cochran Gardens taban örgütlerinin başarılı çabasını açıklayacağız (Boyte, 1989; Deparle, 2007).

Cochran Gardens, geniş varoş sahalarında sürdürülen düşük gelirliilerin yaşadığı köhnemiş evlerin yerine toplu konutlar inşa etme projelerinden biriydi. Bölge kırık camlar, duvar yazılamaları ve pislik içerisinde sürünüyordu ve

mahalle sakinleri uyuşturucu ticareti, suçun tam göbeğinde yaşıyordu.

Bertha Gilkey bu proje sırasında büyüdü. O olmasaydı belki de mahalle köhneliğini sürdürecekti. Gilkey daha gençken mahalle sakinleri birlikte çalışırlarsa komşuluklarının gücünü arttıracabileceklerine inandı. Kilisedeki mahalle sakinleri toplantısına katıldı ve henüz 20 yaşında mahalle sakinleri derneğinin başına getirildi. Mahalle o günden sonra olumlu değişikliklere sahne oldu.

Gilkey ve grubu küçük projelerle başladı. Öncelikle mahalle sakinlerine ulaşılabilir ve gerçekçi ihtiyaçlarını sordular. Projenin kullanılabilir bir çamaşırhaneye ihtiyaç duyduğuna dair bir konsensüs ortaya çıktı. Projenin önceki çamaşırhanesi tarumar edilmişti ve çalışan tek çamaşırhanenin de kapısında kilit yoktu. Aslına bakılırsa giriş kapısı çalınmıştı. Bertha ve grubu toplu konut projesini sürdüren birimden yeni bir kapı istedi ve kapı getirildi. Bağış toplamak için yapılan bir organizasyonla da kapıya kilit sağlandı. Bir sonraki bağış kampanyası çamaşırhaneyi boyamak içindi ve o da başarılı oldu, çamaşırhane boyandı.

Mahalle sakinleri etkili ve çalışan bir çamaşırhaneye kavuşmalarının üzerine oldukça müteşekkir kaldılar ve derneğe olan ilgileri ve destekleri büyüdü. Dernek bir sonraki etkinliğinde apartmanlardaki koridorları tek tek boyadı. Herkes kendi evinin kapısının olduğu koridoru boyamakla sorumluydu. Gilkey süreci şöyle anlatıyor:

Boyanmamış koridorlarda evleri bulunan çocuklar boyalı koridorlara gelip bakıyorlar ve arkasından evlerine dönüp ailelerinin rahatını kaçırıyorlardı. Boyama etkinliğine daha önce katılmayan ebeveynler, boya hazırlamaya geldiklerinde kendilerini işin bir parçası hissetmeye başladılar (Boyte, 1989, s. 5).

Etkinlikler mahalleye çeki düzen vermek adına yeni projeler başlatmak ve bunları tamamlamak adına devam etti. Her başarı daha fazla mahalle sakininin kendi mahallesinin gelişiminden gurur duymasını sağladı. Toplu konut projesinin fiziki görünüşü değişirken Gilkey ve dernek projenin idaresinde de söz almaya başladı. Bir komite davranış kuralları oluşturarak her koridor için temsilci seçti.

Kurallar gürültü yaparak komşuları rahatsız etmemeyi, camdan çöp atmamayı ve kavgaya etmemeyi içeriyordu. Yavaş yavaş mahalle sakinleri kurallara uymaya başladı ve yaşam koşulları gelişerek zaman içerisinde bir adım atılmış oldu. Toplu konutun ismi Dr. Martin Luther King Binası olarak değiştirildi. (Semboller toplumun gelişmesinde önemli bir faktördür.) Dernek ayrıca başarılı geçen her etkinliğin ardından kutlamalar ve partiler düzenlemeye başladı.

Gilkey'in çaba sarfettiği bir diğer konu çocuklar ve gençlerle temas kurmaktı. Başarılı da oldu. Gençler okul ödevlerinde "Yaşadığım Yerin Nesini Seviyorum?" konulu yazılar hazırlıyor, sanat derslerinde toplu konuttaki binaları, sokakları ve oyun alanlarını içeren yaşadıkları yerin karton modellerini yapıyorlardı. Bu tarz çabalar gençlerin kendi öz saygılarını geliştirmelerini ve topluluklarıyla gurur duymalarını sağlayan bir etkindi.

1980'lerde Cochran Gardens etrafı çiçekler, ağaçlar ve yeşilliklerle dolu yolları olan yaşayanlarının birbirine güvendiği ve orada bulunmaktan gurur duyduğu, temiz ve güzel bir mahalle haline geldi. Çok katlı binalar tamamen onarıldı. Alandaki sıkışmışlığı azaltmayı sağlayan toplum merkezi, tenis kortu, oyun alanları kuruldu. Cochran Gardens

mahalle sakinleri tarafından oluşturuldu. Dernek ise yatırım gerektiren bazı girişimlerde bulunarak günlük bakım hizmeti, sağlık kliniği ve mesleği eğitim veren programları hayata geçirdi.

Cochran Gardens'ın başarısı kendine yetebilme, sorumluluk ve saygınlık prensiplerine dayanıyordu. 1990'larda Bertha Gilkey New York merkezli mahalle derneklerini destekleyen Ulusal Kadın Komşular Meclisi'nin eş başkanı olarak ulusal çapta çalışmaya başladı. Cochran Gardens'ın 1990'ların başında yönetilmesi için profesyonel bir yönetici, muhasebeci ve diğer personeli işe aldı. 1998'de şehir yetkilileri Cochran Gardens'ın kötü yönetildiği gerekçesiyle mahalle derneğinden yönetimi devraldı. Binalar hızla şehir yönetiminin altına alındı ve kiralara yükseldi. 2008'in sonuyla beraber Cochran Gardens'ta bir bina hariç tüm binalar yıkıldı.

Cochran Gardens'ın üzücü sonuna rağmen orada yaşayan topluluk 30 seneden fazla bir süre yaşadıkları yeri yönettiler. Bu tabandan gelen çabaların neler başarabileceğine ilişkin sembol niteliğini koruyor. Cochran Gardens'ın başarısı sosyal hizmet uzmanlarına makro düzeydeki uygulamada kazandıkları deneyimleri taban örgütlerinde katalizör olarak kullanmayı öneriyor. Bu tarz örgütlenmeler ortaya çıktığında sosyal hizmet uzmanları onlara topluluklarının ihtiyaçlarını tanımlama ve bu ihtiyaçlara müdahale etmek için plan yapma konusunda paha biçilemez yardımlar yapabilir.

İnsan Hakları ve Sosyal Adalet

Son yıllarda Council on Social Work Education (Sosyal Hizmet Eğitim Kurumu) insan haklarına yaptığı vurgu-

yu artırdı. 2008 yılında yayınladıkları Educational Policy and Accreditation Standards'ta (Sosyal Hizmet Uzmanları için Eğitim Politikası ve Akreditasyon Standartları - EPAS) şöyle diyor:

Sosyal adalet, insan onuru, insan hakları, insan ilişkilerinin önemi, bütünlük, doğruluk ve bilimsellik sosyal hizmetin çekirdeğini oluşturur... Herkes, toplumdaki pozisyonundan bağımsız olarak özgürlük, güvenlik, gizlilik, elverişli yaşam standartları, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi temel insan haklarına sahiptir. Sosyal hizmet uzmanları baskının dünya çapında birbiriyle bağlantılı olduğunu bilirler ve adalet teorileri ve stratejileri ile insan hakları ve temel özgürlüklerin teşvik edilmesine yönelik bilgi sahibidirler. (Council on Social Work Education, 2008)

Bununla birlikte Reichert (2007), "insan hakları"nın sosyal hizmet müfredatında çok sınırlı bir şekilde yer aldığına dikkat çekiyor. Eğitim materyallerinden konferanslara kadar sosyal hizmet müfredatında insan hakları "görünmez" durumda. Sosyal hizmet literatürü sosyal hizmet alanındaki temel değerleri analiz etmek için devamlı olarak "sosyal adalet" kavramına atıf yapıyor.

Barker (2003, s. 404-405) sosyal adaleti şöyle tanımlıyor:

Tarihsel eşitsizliklerin bilindiği ve bunların belirli önlemlerle engellenmeye çalışıldığı bir toplumdaki tüm üyelerin aynı temel haklara, korunmaya, fırsatlara ve sosyal faydalara erişebildiği ideal bir durumdur. Sosyal hizmetler için anahtar öneme sahip olan sosyal adalet ayrımcılık, baskı ve kurumsal eşitsizlikle yüzleşmeyi ve önünü almayı gerektirir.

Barker (2003, s. 203) insan haklarını ise şöyle tanımlıyor:

İrk, cinsiyet, dil ve inanç gibi farklılık gözetmeksizin toplumsal gerçeklik içerisinde herkesin aynı ayrıcalık ve yükümlülüklerden

faydalanmasını sağlayan fırsatlar. 1948'de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu bu fırsatları sıraladı. Bunlar içerisinde demokratik anayasalarda tanınan yaşama, özgürlük ve kişisel güvenlik hakkı; keyfi tutuklama, gözaltı ve sürgünün engellenmesi; adil ve bağımsız yargılanma hakkına erişim; düşünce, ifade ve inanç özgürlüğü; barışçıl örgütlenme özgürlüğü gibi temel haklar yer alıyor. Bunun yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel haklar da yer alıyor; çalışma, eğitim ve sosyal güvenlik hakkı; toplum içerisindeki kültürel hayata katılım; bilimsel gelişim ve sanattan eşit bir şekilde yararlanma gibi.

Reichert (2007, s. 4) "insan hakları" ile "sosyal adalet" kavramlarını şöyle karşılaştırıyor:

İnsan hakları, sosyal hizmet içinde küresel ve çağdaş bir yol haritası çizerken sosyal adalet eşitlik ve eşitsizlik, adalet ve adaletsizlik gibi sıkışmış bir terminolojiye daha yatkındır. Bu ayrım insan haklarına sosyal adaletin yapamadığını yaptığı için bir otorite kazandırır. İnsan hakları her meslekten ve dünyanın bir başka köşesinden her insanın ortak problemlerine dair bakış açısı sunacak zenginliğe sahiptir.

Temel olarak "insan hakları" nedir? Üzerinde uzlaşılmış açık bir insan hakları tanımlaması henüz yok. Ancak tanımlama girişiminin başlangıç noktası İnsan Hakları Evrensel Beyanname (1948) olarak verilir. Beyanname hakları şöyle tanımlanıyor:

- Bütün insanlar özgür, onurlu ve hakları yönünden eşit doğarlar
- Herkes bu Bildiri'de yazan haklardan faydalanır
- Kişi için yaşama, özgürlük ve güvenlik hakkı
- Köleliğin yasaklanması
- İşkencenin yasaklanması
- Hukuktan önce insan olarak tanınma hakkı

- Hukuk karşısında eşitlik
- Bu hakların ihlalinde dava edebilme hakkı
- Keyfi gözaltı, tutuklama ve sürgünün yasaklanması
- Adil yargılanma hakkı
- Suçu sabit olana kadar herkes masum kabul edilir
- Özel yaşama keyfi karışmanın engellenmesi
- Seyahat özgürlüğü
- Sığınma hakkı
- Yurttaşlık hakkı
- Tarafların özgür ve tam iradeleriyle evlenebilme hakkı, devletin evliliği koruma yükümlülüğü
- Mülkiyet hakkı
- Düşünce, vicdan ve inanç özgürlüğü
- Düşünce ve ifade özgürlüğü
- Dernek kurma ve derneğe katılma hakkı
- Yurttaşlığını değiştirme hakkı
- Onur ve kişiliğini serbestçe gelişim için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkı
- Serbestçe çalışma ve eşit iş için eşit ücret hakkı
- Dinlenme ve çalışma süresinin belli ölçülerde sınırlandırılması hakkı
- Eğitim hakkı
- Kültürel etkinliklere katılma ve bilimsel başarıları paylaşma hakkı
- Herkesin hakkını kullanırken başkasının hakkına saygı duyma zorunluluğu
- Buradaki hakların Birleşmiş Milletler'e karşı kullanılamayacağı.

Bununla birlikte her ülke bu maddelele yasal olarak bağlanmış değil. Çünkü Beyanname insan haklarını oldukça karmaşık terimlerle açık açık anlatıyor.

Bu bazı zamanlarda ülkelerin/hükümetlerin temel insan haklarıyla zıtlıştıklarına karar verilip verilmemesi konusunda zorlayıcı oluyor. Birçok ülke insan haklarının korunmasının zaman içerisinde dünya çapında ulaşılması gereken en büyük amaç olarak kabul ediyor. Buna rağmen hak ihlallerini tanımlamak konusunda isteksiz olabiliyorlar. Bir hükümet bir başka hükümeti insan hakları ihlali yaptığı gerekçesiyle kendi yaptığı ihlalleri "gözardı" ediveriyor.

Reichert (2007, s. 8) şöyle açıklıyor:

Diğer birçok ülkeyle karşılaştırıldığında ABD herkes için insan haklarını yükseltme zorunluluğunu gerçekleştirmekte başarısız oldu. Bebek ölüm oranları diğer endüstrileşmiş uluslara nazaran ABD'de daha yüksektir ve sadece ABD'de bebek ölüm oranları ırk grupları arasında farklılaşmaktadır. Afroamerikan bebeklerin ölüm oranı siyah olmayan bebeklerinkinden iki kat fazladır.

Temel insan hakları hakkındaki verileri açıkça ortaya koymak ülkelerin bütün yurttaşlar için bu tarz hakları koruyucu önlemler almasına dikkat çekmek için umut vadediyor. Temel insan haklarının korunmasına ve saptanmasına çekilen dikkatin artması ayrımcılığın önlenmesine ilişkin tedbirlerin alınması için kilit öneme sahip.

Irksal ve Etnik Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulaması

Sosyal hizmet uzmanları genel toplum hakkında bazı önyargılara, stereotiple ve yanlış anlamalara sahip olabilir. Sosyal hizmet uzmanı, hizmet sağladığı kişilere yaklaşırken kendi kültürel, sosyal veya ekonomik değerleriyle hareket ediyorsa ortada bir tehlike bulunur. Çok kültürlülüğün problemlili doğası sosyal hizmetin yararlılığını engellemez. Birçok

beyaz uzman hizmet sağladığı azınlıklarla yaratıcı bir ilişki kurabilirken diğerleri kuramaz. Başka örneklerde ise azınlık üyesi bir uzman diğerlerine karşı bazen yararlı olabilirken bazen kendi ırkından veya etnik kökeninden hizmet yararlanıcılarına karşı yararlı olamayabilir.

Etnik Hassasiyet Uygulaması

Geleneksel olarak profesyonel sosyal hizmet uygulamaları hizmetin sağlanması için tıbbi bir yöntem uygular. Tıbbi yöntem zarar/hasar tespit yöntemidir ve kişinin problemlerini tespit etmeye, hataları ortaya çıkarmaya odaklanır. Tıbbi yöntem çoğunlukla kişinin içinde bulunduğu durumu ve çevresel faktörleri göz ardı eder. Zarar tespit etme yönteminin en büyük hatası ise zarar bulmaya odaklanmış olması ve kişi ya da grubun güçlü yönlerini ve imkanlarını görmezden gelmesidir. Kişiyi hatalarıyla algılamaya çalışmak o kişinin öz saygısında olumsuz sonuçlar doğurabilecek etkilere sahiptir- kendilerini bir süre sonra hatadan ibaret görmeye başlayarak süreç içerisinde güçlü yönlerini ve imkanlarını görmez hale gelebilirler.

Daha iyi bir yöntem ise sosyal hizmet uygulamasına yön verecek prensipler ve teorilerle etnik, kültürel ve azınlık grubu üyeliği gibi farklılıkları bir arada kavramayı birleştiren etnik hassasiyet uygulamasıdır (Devore & Schlesinger, 1996). Etnik hassasiyet uygulaması hizmeti alacak kişinin etnik grup üyeliği ve sosyal sınıf pozisyonuyla bağlantılı bir şekilde onun değerleri ve yaradılışını bir arada görmeye dayanır. Bu yöntem sosyal hizmet uzmanlarının etnik ve ırksal gruplar üzerindeki baskının etkilerini derin bir şekilde kavramış olmasını gerektirir.

Bir diğer önemli kavramsal açı ise Bölüm 3'te bahsedilen "çift yönlü bakış

açısı"dır (Beckett & Johnson, 1995; Norton, 1978). Bu bakış açısı tüm insanların iki sistemin bir parçası olduğu görüşünden yola çıkar: (1) ekonomik ve iktidar imkanlarının kaynağı olan baskıcı sistem ve (2) insanın içinde büyüdüğü aile ve toplumun fiziksel ve sosyal çevresi. Çift yönlü bakış açısı, baskıcı sistemin farklı renkten veya azınlık grubundan birinin kişiliği üzerinde yol açacağı olumsuz etkilerin içinde büyüdüğü sistem tarafından dengelendiğini iddia eder.

Etnik hassasiyet uygulaması sosyal hizmet uzmanlarının etnik grupların tecrübe ettiği baskıların farkında olması ve buna yönelik çalışabilmesi için özel imkanlara sahip olduğunu savunur. Etnik hassasiyet uygulaması her etnik grup üyesinin şu anki problemlerinin temelinde yatan kendine özgü tarihi olduğunu varsayar.

Örneğin Afroamerikanların kişisel ve kolektif tarihi bela zamanlarında aile imkanlarının her zaman var olduğu beklentisini ortaya çıkarır (Devore & Schlesinger, 1996). Buna rağmen, etnik hassasiyet uygulaması şu anki durumun çok daha önemli olduğunu iddia eder. Bir başka örnek, birçok Meksikalı Amerikan veya Porto Ricolu kadın geleneksel olarak tanımlanmış cinsiyet rollerinin ötesine geçmeye çalıştığında kendisini baskı altında hisseder (Devore & Schlesinger, 1996).

Etnik hassasiyet uygulaması yeni bir prensip veya yaklaşım getirmiyor. Bunun yerine yaygın olarak kullanılan terapi yöntemlerinin, sosyal hizmet ilkelerinin ve yeteneklerin etnik gerçekliği dikkate alarak adapte olmasını öneriyor. Uygulanan hangi yaklaşım olursa olsun tüm bu yaklaşımların ağırlık verdiği üç bakış açısı bulunuyor; güçlendirme, güçlü yaklaşımı ve yetkin kültürel uygulama.

Güçlendirme

Etnik veya ırksal gruplarla çalışan insanlar bu grupların üyelerini olumsuz görünümlere (ayrımcılığın uzun tarihi boyunca oluşan) karşı her bir grup üyesinin kendi hayat koşullarını iyileştirebilecek yeteneklerine vurgu yaparak olumlu değerler ve görünümler oluşturmaktadır. Güçlendirme umutsuzluk ve güçsüzlüğe karşı her insanın önce öz görünümünü olumlu kılarak kendi problemlerini halledebileceği inancını ortaya koyar. Güçlendirme baskıya ve yoksunluğa etnik grup üyelerinin hayata dair basit kararlar verebilme yeteneklerini artırıcı yardımlarda bulunarak karşı durur.

Güçler Yaklaşımı

Güçler yaklaşımı güçlendirme ile yakından ilişkilidir. İnsanların yeteneklerini, ilgilerini, kaynaklarını, inanışlarını ve başarılarını vurgular. Örneğin Amerika'daki Afroamerikanların güçlü yönleri 100'den fazla Afroamerikan üniversitesi ve kolejinin, kadın örgütlerin ve birçok sosyal politik ve profesyonel örgütün varlığıdır. Ağırlıklı olarak Afroamerikanlara ait olan birçok okul, iş yeri, kilise ve örgüt sosyal hizmet programları geliştirir. Kişisel ve örgütlü çabalar Afroamerikanlar içerisinde kişisel yardım girişimlerini ve ortak yardım geleneğinin sürdürülmesini sağlar. Afroamerikanlar güçlü geniş aile bağlarına sahiptir. Güçlü bir dinsel inanış, güçlü çalışma ve başarı alışkanlıklarına sahiptirler (Billingsley, 1993).

Yetkin Kültürel Uygulama

Şu anki durum gösteriyor ki 21. yüzyılın ortalarından itibaren ABD nüfusunun yarısından fazlası beyaz olmayan insanlarla kaynaşmış olacak (Dhooper

& Moore, 2001). Sosyal hizmet uzmanları ise devamlı artan bir oranda daha farklı, politik olarak daha aktif ve haklarının daha fazla farkında olan insanlarla ilişki kuracak. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının üzerine düşen kendilerini kültürler konusunda yetkin olarak yetiştirmeleridir. Kültürler konusunda ehil hale gelmeye başlamalarıyla sosyal hizmet uzmanları (1) kültürün ve onun etkilerinin farkında olmaya 2) kendi kültürlerini öğrenmeye 3) kendi etnik kökenlerini öğrenmeye 4) diğer kültürleri öğrenmeye 5) hizmet sağladıkları kişilerin kültürel bilgilerini edinmeye ve 6) sosyal hizmet becerilerini hizmet sağladıkları kişilerin kültür tarzına göre yaklaşmak için kullanmalarına ihtiyaç duyarlar (Dhooper & Moore, 2001).

Etik Soru 5.5

Kültürel uzmanlığınız nasıl?

Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW, 2001 –) 2001'de sosyal hizmet uygulamalarında kültürler konusundaki yetkinlik üzerine 10 standart ortaya koydu:

Etik ve Değerler – Sosyal hizmet uzmanları işlerini yaparken değerler, etik ilkeler ve mesleğin standartlarıyla uyum içinde olmalı, kişisel ve profesyonel ilkelerin hizmet sağlanan kişilerin farklılıklarından kaynaklı ihtiyaçlarıyla çatışmaya düşebileceği veya uzlaşma içerisinde olabileceği durumları tanımalıdır.

Kişisel Farkındalık – Sosyal hizmet uzmanları insanların yaşamlarındaki kültürlerarası kimliklerin önemini takdir edebilmek için kendi kişisel kültürel değer ve inançlarını kavramayı derinleştirmelidir.

Kültürler Arası Bilgi – Sosyal hizmet uzmanları hizmet sağladıkları çoğunluk grubunun aile sistemleri, değerleri, gele-

Profesyonel bir terapist danışma seansı boyunca hizmet sağlamalıdır

nekleri ve tarihi hakkında bilgi sahibi olmalı ve bu bilgi donanımını geliştirmeyi sürdürmelidir.

Kültürler Arası Yetenekler – Sosyal hizmet uzmanları yardım etme sürecinde kültürün önemini anlamak için uygun metodolojik yaklaşımları, yetenekleri ve teknikleri kullanmalıdır.

Hizmet Sağlama – Sosyal hizmet uzmanları topluluk içerisinde ve daha geniş anlamda toplumda bilgi sahibi ve kabiliyetli olarak öne çıkmalı farklı hizmet alıcılarının uygun başvuru yeri olarak kendilerini görmelerini sağlamalıdır.

Güçlendirme ve Destekleme – Sosyal hizmet uzmanları hizmet talep eden farklı nüfuslara ilişkin sosyal politika ve programların etkilerinden haberdar olmalı, bunları desteklemeli ve ne zaman gerekirse hizmet sağladıkları kişileri bunlara yönlendirmelidir.

Farklı İşgücü – Sosyal hizmet uzmanları işe alım ya da bir yere kabul sürecinde destekleyici ve müdafaa edici olmalı, farklılıkların korunduğundan emin olduğu mesleklerde bunun sürdürülmesi için çaba sarfetmelidir.

Profesyonel Eğitim – Sosyal hizmet uzmanları mesleklerinde kültür uzmanlığı kazanabilmelerini sağlayacak eğitim programlarını desteklemeli ve katılımcısı olmalıdır.

Dil Farklılığı – Sosyal hizmet uzmanları belki de tercüman kullanan hizmet sağladıkları kişilerin farklı dillerde de olsa bilgi, yönlendirme ve hizmete erişimini sağlamalı ve desteklemelidir.

Kültürler Arası Liderlik – Sosyal hizmet uzmanları farklı hizmet alıcıları ile diğer profesyonel çalışanları arasında iletişim kuracak bilgileri sağlamalıdır.

Grubun Kültürünü Öğrenmek

Farklı kültürlerle çalışmak konusunda şu soru çok önemli: Farklı kültürden biri bir başkasına nasıl gözüküyor? Bir ilişkinin geliştirilmesi için muhtemel faaliyetler ve iletişim yöntemleri nelerdir? Azınlık grubu üyeleri sosyal hizmetten yardım istemeyi nasıl görüyor? Eğer sosyal hizmet sağlayan birimler baskıcı grupların geçmişte oluşturmuş olduğu ve baskın gruba ait bir şey olarak gözükiyorsa, azınlık grubu üyeleri çoğunlukla sosyal hizmetleri nasıl görüyor? Grubun değerleri nelerdir? Bu grubun üyeleri yardım istediklerinde kime başvuruyorlar- ilişkilerine, arkadaşlarına, komşularına, ibadethanelerine, sosyal hizmet birimlerine, okul veya yerel yönetime mi? İhtiyacı olanlara yardım sağlamanın kültürel olarak kabul edilebilir yolları nelerdir? Farklı etnik ve ırksal gruplardan hizmet talep edenler tarafından kabul edilebilirliğin başlangıcı olarak sosyal hizmet uzmanları kendi hayatlarını bu grupların değerlerini incitmeyecek şekilde yaşamak mecburiyetindedir.

Toplumlarda çok büyük miktarda ve çeşitlilikte ırksal ve etnik grup bulunuyor. Bu farklı grupların tekil özelliklerini açıklamak bu bölümün yapabileceğinin çok ötesinde. Yine de hizmet talep edicisi olarak azınlık grupları hakkında önemli olan şeyleri öğrenebilmek için bazı azınlık gruplarının özellikleri özetlenmeye ve tarif edilmeye çalışılacak.

Meksikalı Amerikalı erkekler Anglo-Sakson erkeklerle kıyaslandığında erkekliklerinden büyük onur duyarlar (Schaefer, 2010). Maçoluk-erkeklikten gurur duymak- Meksikalı Amerikalı erkeklerde oldukça yaygındır, baskıcı ve üstün olmanın bir aracı olarak kullanılır. Maçoluk farklı insanlarda farklı

şekilde ortaya çıkar. Bazıları kadınlar veya cinsel partnerler için çekici kabul edilir. Bazıları ise silahlara ve kavga etmeye düşkündür. Bazıları ise maçoluğa erkeklik gururunu, onuru ve ailesini koruyabilme becerisini ekler. Başkaları ise hiç ortaya çıkmayan başarılarından dolayı böbürlenip durur.

Yakın dönem yazarlar feminist hareketin, kentleşmenin, yukarı sınıflara yönelik mobilizasyonun ve kültürleşmenin maçoluğun inşasını engellediği görüşünde (Schaefer, 2010). Meksikalı Amerikalılar Anglo-Saksonlara göre ayrıca daha "ailecidir". Ailecilik bireyden aileyi önceliğe koyan bir inanıştır. Schaefer (2010) şöyle diyor:

Ailecilik genellikle geniş ailelerin kriz zamanlarında duygusal güç sağlaması gibi nedenlerle iyi bir şey olarak addedilir. Yakın aile bağları yaşlıların ruhsal ve sosyal durumlarını iyi seviyede tutar. Birçok Latin, bununla birlikte, geniş aileyi el değmemiş bir norm olarak, kişinin yaşamı boyunca ona destek sağlayarak büyüdüğü yer olarak görür. Ailecilik konusundaki kayda değer birçok bakış açısı torun-dede/büyükanne ilişkisinin önemini, akrabalığa finansal olarak bağımlı olmanın yararlarını, yaşlıların deneyim ve tavsiyelerinden yararlanılabilecek aktif ilişkiyi kapsar. (s. 253)

İşin olumsuz tarafında ise ailecilik karışlarına onları ailelerinden uzaklaştıracak fırsatlar çıktığında, gençlerin bu fırsatların peşine düşmekten korkmasına neden olabilir. Meksikalı Amerikalılar ile Anglo Saksonlar arasındaki maçoluk ve aileciliğe dayanan ayrımın tabaka farkından kaynaklandığı, cins ayrılığından kaynaklanmadığını not etmekte de fayda var.

Hull (2010) Meksikalı Amerikalılara yardım vermenin kullanışlı bir kaynağı olarak doğal destek sistemlerini kullanmayı öneriyor. Bu destek sistemleri geniş aileyi, halk hekimlerini, dini kurum-

ları, tüccar kulüpleri ile sosyal kulüpleri içeriyor. Geniş aile çekirdek aile üyeleri, diğer akrabalıklar, büyükanne/büyükbabalar gibi saygıdeğer kişileri kapsıyor. Halk hekimleri ise tedavi yöntemlerini dini ve ruhsal inanışlarla harmanlayan kişiler olarak Meksikalı Amerikalı toplumlarda öne çıkıyor. Dini kurumlar ise (özellikle Roman Katolik kilisesi) papaz danışmanlığı, acil para, iş ve barınma desteği ve uyuşturucu bağımlılığına karşı tedavi ve koruma programları sağlıyor. Tüccar kulüpleri ve sosyal kulüpler yerel gıdalar, baharatlar, diğer kaynaklara yönlendirme, kredi ve bilgilendirme, dua kitapları ve halk hekimlerine erişim gibi imkanları sağlayabilir. Bu tarz doğal destek sistemleri kullanılarak Meksikalı Amerikalı hizmet yararlanıcılarının sosyal hizmet birimlerine başvurmakta gönülsüzlüğü aşılabılır. Bunun daha ötesi ise ancak kiliseler ve toplum gruplarıyla başarılabilir. Eğer bir sosyal hizmet birimi müdahale sürecinde doğal destek sistemlerini kullanarak itibar elde etmişse Meksikalı Amerikalılar bu servislerden yardım talep etmeye ve bu servislere daha çok güvenmeye başlayacaklardır. Doğal destek sistemlerinden faydalanmak ayrıca müdahale süreçlerinin etkisini de artıracaktır.

Afroamerikanların sosyal ve ruhsal görevlerinde dini organizasyonlar ağırlıklı olarak yer alır. Irksal ayrımcılık ile mücadele etmek için büyük görevler üstlenirler. Martin Luther King, Jesse Jackson gibi ön plana çıkan birçok Afroamerikan lider ruhban sınıfı üyesidir. Afroamerikan kiliseleri liderlik yeteneklerini geliştirici hizmetler sunar. Ayrıca yiyecek, kıyafet ve barınma gibi basit ihtiyaçları karşılayan sosyal kalkınma örgütleriyle tanışma fırsatı sağlar. Sosyal hizmet uzmanlarının başı belada bir Afroamerikan kişiye veya aileye hizmet verirken kullanması gere-

ken doğal destek sistemlerinden biri Afroamerikan kiliseleridir.

Değerler, Önyargılar ve Stereotipler Hakkında Farkındalık

Sosyal hizmet uzmanları etnik ve ırksal önyargıların bolca bulunduğu bir toplumda yaşıyorlar dolayısıyla onların da önyargı ve stereotipleri var. Şu soruları düşünün: Geçtiğimiz yıl etnik veya ırksal bir şaka duydunuz mu? Bu şakaya güldünüz mü? Eğer güldüyseniz, sizin kahkahanızın bazı ırksal ve etnik stereotiplerin kalıcılığına neden olduğunu düşündünüz mü? Geçtiğimiz yıl hiç etnik ve ırk içerikli şaka yaptınız mı? Evetse, içeriği aşağılayıcı mıydı? Bu tarz şakalarla önyargı ve stereotiplerinizi dışa mı vuruyorsunuz? Bu tarz şakalarla kırıncı önyargılar ve stereotiplerden bazılarının toplumumuzda kalıcılığına destek olduğunuzu biliyor musunuz?

Irksal ve etnik önyargıların açığa çıkması hakkında aşağıdaki çalışmayı yapın. Yalnız olduğunuzu düşünün ve aşağıda yer alan etnik ve ırksal gruplardan biriyle evlenecek olduğunuzu düşünün. Evlilik kararı alırken tereddüt edeceğiniz bir grup olursa lütfen yanına işaret koyunuz.

☐ İranlı	☐ Beyaz Amerikalı
☐ Çinli	☐ Mısırlı
☐ Japon	☐ İslandalı
☐ Samoalı	☐ Kübalı
☐ Filipinli	☐ Porto Rikolu
☐ Afroamerikan	☐ Alman
☐ Yerli Amerikalı	☐ Vietnamlı
☐ İtalyan	☐ Fransız
☐ Meksikalı	☐ Rus

Eğer birkaç tane işaretlediyseniz (çoğu insan birden fazlasını işaretliyor)

neden bu kişilerle evlenmek konusunda tereddütlü davranacağınızı değerlendirin. Önyargılarınızdan bazılarını belirleme konusunda bu dürüstçe değerlendirmeye size bir şans tanıyor. Profesyonel bir kişiye etnik ve ırksal stereotipleri ve önyargılarının farkında olması için yardımcı olmak onun hizmet sağladığı kişilerle ilişkisine de yansır. Hakkında olumsuz yargılarınız olan bir gruptan bir kişiyle çalışırken kendinize devamlı olarak şu soruları sormalısınız: Bu kişiyi kendi şahsında biricikliğiyle bireyselleştiriyor muyum yoksa önyargı ve stereotiplerim nedeniyle yanlış mı görüyorum? Bu kişiyle çalışırken tüm kapasitemi buna mı yoğunlaştırıyorum? Yoksa konuyu daha fazla derinleştirmeden, kişi hakkında daha fazla bilgi almadan ve onun memnuniyetini önemsemeden, kişinin sorunlarını ve olası çözüm yollarını keşfetmeden bu görüşmeyi bir an önce bitirmek mi istiyorum? Biri hakkında olumsuz stereotiplere sahip olduğumuzda hizmet sağlarken o kişiye ayrımcılık yapma ihtimalimiz çok güçlüdür. Ayrımcılığın önüne geçmenin ilk adımı kendi stereotiplerimizin farkında olmaktır.

Teoriden Pratiğe: Müdahale Teknikleri

Kültürel bilgi birikiminin ve kişisel farkındalığın yanı sıra sosyal hizmet uzmanı etnik ve ırksal gruplarla çalışırken hangi müdahale yaklaşımlarının daha etkili hangilerinin etkisiz olduğunu öğrenmek durumunda. Bazı rehber niteliğindeki bilgiler görselleştirmek açısından sunulacak.

Sosyal hizmet uzmanları çalıştıkları kişilerle iletişimlerinde kendi iletişim geçmişlerini sürdürmeli, karşısındaki kişinin aksanını, kelimelerini veya konuşmasını taklit etmeye çalışmaktan kaçın-

malıdır (Hull, 2010). Uzmanın çalıştığı kişi gibi konuşmaya çalışması telaffuzda hatalar yapmasına neden olabilir bu da karşısındaki kişinin gücenmesine hatta sosyal hizmet uzmanının kendisine benzemeye çalışan bir sahtekar olduğunu düşünmesine neden olabilir.

Varoş bir arka plana sahip küçük bir toplumda çalışan sosyal hizmet uzmanı kendi kişisel hayatını toplumun standartları ve değerleriyle uyumlu bir şekilde sürdürmelidir. Küçük bir toplulukta, topluluğun değerleriyle çatışan biri namını kazanmak etkili bir yöntem değildir. Ne güç yapısı ne de hizmet talep edenlerin çoğunluğu böyle bir uzmana itibar etmez. Küçük topluluktaki bir uzman o alandaki dinsel geçmiş ve inanışlar, ifadelerin arkaplanı, ilişki ve evlilik yapısı, baskıcı olabilecek değerler, uyuşturucu kullanımı, politik görüşler ve değerler gibi toplumun değerlerini tanımalıdır. Bu tarz değerleri bir kez tanımladıktan sonra sosyal hizmet uzmanının kendi yaşamak istediği hayat ile toplumun ondan beklediği hayat tarzı arasında başarılı bir denge arayışına girmesi gerekir.

Hull (2007) farklı ırksal ve etnik gruplardan yetişkinlerle yapılan ilk görüşmelerde tüm formalitelerin kullanılmasını önerir. Bay, bayan, sayın gibi resmi ön ekler, içten bir el sıkışma ve diğer nezaket kuralları.

Hizmet sağlayıcı kurumlar ve sosyal hizmet uzmanları hizmet talep eden grupların saatleriyle örtüşen çalışma saatlerini tercih etmelidir. Hali hazırda ekonomik güçlükler çeken kişilerin işlerinde olmaları gereken saatte görüşmeye çağırılmasından kaçınılmalıdır.

Hull (2010) grup seansları yapılacağı zaman ırksal olarak farklı kişileri ancak bir ırktan olanların diğerlerinden sayıca

fazla olmayacak şekilde toplanmasıyla mümkün olabileceğini öneriyor. Bir gruba yönelik hizmetlerde bazen hizmet talep edenleri kişisel süreçler hakkında bilgilendirmek gereklidir. Toplu görüşmelerde ortak olan kelimeleri kullanmak, hizmet bekleyenlerin alışık olmadığı teknik ve karmaşık jargon kullanmaktan daha iyidir.

Akıcı Türkçe konuşamayan kişilerle çalışırken tercüman olarak o kişilerin birden fazla dil bilen çocuklarını kullanmak yanlıştır (Hull, 2010). Çocuklarını tercüman yapmak ebeveynlerin çocuklarına bağlı bir pozisyonda kendilerini hissederek hatalı bir biçimde iletişim teknikleri öğrenemedikleri algısına yol açarak onları utandırabilir. Bunun yanı sıra çocuklar çoğunlukla ebeveynlerin bilgi kapasitesine sahip değildir bu da tercüman olarak onların değerini azaltır. Ayrıca tercüman kullanırken sosyal hizmet uzmanı doğrudan hizmet talep eden kişiye doğru konuşmalı, tercümanla konuşarak ilişkinin merkezinde olması gereken kişiyi seyirci konumuna itmemelidir.

Yerli Amerikalılar kendi kararlarını kendi verme prensibine büyük değer atfeder (Hull, 2010). Bu durum bazen sosyal hizmet uzmanının "Müdahale edemeyeceksem nasıl yardımcı olabilirim?" gibi kafa karıştırıcı bir ikileme girmesine neden olur.

Yerli Amerikalılar çok seyrek müdahale talebinde bulunur ve yerli olmayan Amerikalı sosyal hizmet uzmanları sabretmek ve talebi beklemek durumundadır. Bunun süresi çeşitlilik gösterecektir. Bekleme süresi içerisinde yerli olmayan Amerikalı bir uzman her zaman desteğe açık olmalı ve baskı emaresi göstermeksizin bazen destek olmak istediğini belirtebilir. Bir kez yardımı kabul ettiği zaman kişi sosyal hizmet uzmanını de-

neyecek demektir. Eğer hizmetin sağlandığı kişi sosyal hizmet uzmanının yardımı açık olduğunu düşünürse, bu düşünce hızla yayılacak ve uzman daha fazla destek talebi alacaktır. Eğer uzmanın yardım edebilme kapasitesinden yoksun olduğu düşünülürse bu da hızla yayılacak ve sosyal hizmet uzmanının erişebileceği potansiyeller azalacaktır.

Irksal baskının mağduru olan Afroamerikanlar, yerli Amerikalılar veya diğer grup üyeleriyle dostane bir ilişki karşılıklı ortak saygının ve bilgi paylaşımının sağlanmasıyla mümkün olabilir. Şu anda olduğu gibi ilişki içerisinde de farklılığından ötürü hizmetin sağlandığı kişiye yönelik beyaz-üstün bir ilişki türü kesinlikle kabul edilemez.

Ayrımcılık Karşısında Sosyal Hizmetin Rolü

Sosyal hizmet uzmanları diğer türlerine olduğu kadar ırksal ayrımcılığın sonlandırılması için çalışmak adına da güçlü imkanlara sahiptir. Sosyal hizmet alanında profesyonelce çalışan büyük örgütler yıllardır ırksal ayrımcılığın son bulması adına sağlam bir pozisyon belirlemişlerdir. Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği NASW, örneğin, temel hak ve özgürlükler yasalarının yürürlüğe girmesi için lobi çalışmaları yapıyor. NASW'nın meslek ahlak kuralları açıkça ayrımcılığa ilişkin kurallar içeriyor:

Sosyal hizmet uzmanları bir kişi, grup veya sınıfın ırkından, etnik kökeninden, ulusal geçmişinden, renginden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, yaşından, evlilik durumundan, politik görüşünden, dininden, aklı veya fiziksel engelliliğinden ötürü sömürülmesine, ayrımcılığa uğratılmasına ve baskı altına alınmasına karşı çıkmalı, müdahale etmelidir.(s.24)

Sosyal Hizmet Eğitim Kurumu CSWE, yayınladığı Sosyal Hizmet Uzmanları için Eğitim Politikası ve Akreditasyon Standartları – EPAS'ta sosyal hizmetler üzerine yürütülen lisans ve yüksek lisans programlarının müfredatına ırkçılık içerikli programlar hazırlanması gerektiğini belirtiyor. EPAS ayrıca farklılık üzerine ve sosyal ve ekonomik adaletin yükseltilmesine dair hatırı sayılır içeriklerin de akredite programlar aracılığıyla uygulanması gerektiğini belirtiyor. Profesyonel sosyal hizmet eğitimi sosyal hizmet öğrencilerini kültürel ve sosyal farklılığı anlamaya ve takdir etmeye hazırlıyor. Öğrencilerin baskının dinamiklerini ve sonuçlarını anlaması ve sosyal adaletsizlik, baskı ve bunların etkileriyle savaşıacak müdahale stratejilerini kullanmayı öğrenmeleri hedefleniyor. Irksal önyargı ve ayrımcılıkla mücadele etmede oldukça aktif bir dernek var, Siyahi Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Ayrımcılığı bitirmek üzerine çalışırken sosyal hizmet uzmanları farklı rollere bürünebilir. Savunucu olarak baskılanan ve ayrımcılığa uğratılanlara eşit muamele edilmesini savunabilir. Araştırmacı olarak kurumsal ırkçılığın toplumsal durumlarda ne gibi sonuçlara yol açtığını inceleyebilir ve ırkçılığın bu türünün önüne geçmek için programlar geliştirmeyi savunabilir. Öncü rolünü üstlenerek sosyal hizmet sistemlerini ve politik sistemleri sosyal adaletsizlik hakkında bilgilendirerek politika ve programların değişmesini savunabilir. Aynı zamanda eğitimci olarak baskının önlenmesi için seçeneklerin bilgisini sunabilir, değişimin savunulması için nasıl organize olunması gerektiğinin bilgisini verebilir. Eğer ayrımcılığın ve baskının türlerini önleme konusunda çalışan birden fazla bağımsız örgüt varsa sosyal

hizmet uzmanları bu örgütlerin bir araya gelerek, birlikte çalışmalarını ve daha büyük etkiler yaratmalarını sağlamak için entegre ve koordine edici rol üstlenebilirler. Aynı zamanda sosyal hizmet uzmanları danışman rolüyle ayrımcılığın ve baskının mağduru olmalarından ötürü baskılanmış kişiler ve küçük gruplarla onların endişelerini ve problemlerini giderici çalışmalar yapabilir.

ABD'nin Geleceğinde Irksal ve Etnik İlişkiler

Afroamerikanlar, Asyalı Amerikalılar ve yerli Amerikalılar gibi azınlıkların kesin bir şekilde, hatta bazen agresif bir şekilde, ırkçı önyargıları ve eylemleri değiştirmek için çeşitli stratejiler peşinde koşacağı açık. Muhtemelen buna karşılık baskıcı beyaz grubun bazı kesimleri tarafından karşı ataklar ortaya konacak. Örneğin beyaz üstünlüğünü savunan Ku Klux Klan gibi yapılar üye çekmeye devam edecek.

Azınlıklar bir kez eşit adalet ve fırsatlar eşitliğini başarma umudunu kazandılar. Onların umudu alevlendi ve artık itaat durumunu kabul etmeyecekler. Irksal eşitliği başarma mücadelesi sürecektir.

Gelecekte ırk ilişkilerinin yapısı ne olacak? M.Gordon (1961) üç muhtemel yapının altını çiziyor: Anglo-Sakson benzerliği, bir potada erime ve kültürel çoğulculuk.

Anglo-Sakson benzerliği Amerikalıların hayatında modifiye edilmiş İngiliz kurumlarının, dilinin ve kültürünün baskıcı standart olarak korunarak cazibeli hale gelmesini ifade ediyor. Pratikte Amerika'nın her zaman anladığı anlamda "asimilasyon" anlamına geliyor. Kültürel ve etnik olarak tüm grupların canı gönülden Anglo-Sakson

AYRINTILI BAKIŞ 5.6

Irkçılığın Sona Erdiği Bir Rüya

1963'te Martin Luther King ırkçılığın son bulduğu bir günün umudu ve amacını anlattığı konuşmasını yaptı. Konuşma şöyleydi:

Bugün diyorum ki dostlarım, şu anın ve yarının getireceği güçlüklerle ve engellemelere rağmen hala bir hayalim var benim. Amerikan Rüyası içinde derinden yer edinmiş bir hayal.

Bir hayalim var: Gün gelecek bu ulus, ayağa kalkıp kendi inancını gerçek anlamıyla yaşayacak; 'Şunu kendinden menkul bir gerçek kabul ederiz ki, bütün insanlar eşit yaratılmıştır.'

Bir hayalim var: Gün gelecek eski kölelerin evlatlarıyla eski köle sahiplerinin evlatları, Georgia'nın kıvıll tepelerinde kardeşlik sofrasına birlikte oturacaklar.

Bir hayalim var: Gün gelecek, adaletsizliğin ve eziyetin sıcaklığıyla bunalıp çöleşmiş olan Mississippi Eyaleti bile, bir özgürlük ve adalet vahasına dönüşecek.

Bir hayalim var: Gün gelecek dört küçük çocuğum, derilerinin rengine göre değil karakterlerine göre değerlendirildikleri bir ülkede yaşayacaklar.

Bugün bir hayalim var!

Bir rüyam var: Gün gelecek ahlaksız ırkçılarıyla, "müdahale etme" ve "etkisiz hale getirme" kelimelerini dilinden düşürmeyen valisiyle Alabama, işte tam orada Alabama'da, küçük siyah oğlanlar ve kızlar; küçük beyaz oğlanlar ve beyaz kızlarla el ele tutuşma şansına sahip olacaklar.

Bugün bir hayalim var!

Bir hayalim var: Gün gelecek her vadi yüceltilecek, her tepe ve her dağ alçaltılacak, engebeli alanlar engebesiz hale getirilecek ve eğri büğrü bölümler dümdüz olacak; Tanrı'nın zaferi ortaya çıkacak ve bütün be-denler bunu birlikte izleyecekler.

özelliklerini kabul edeceği yani asimile olacağını iddia ediyor.

Bir potada erime ise modifiye edilmiş bir İngiltere'den ziyade Amerika'da yaşayan tüm farklı grupların kültürel ve biyolojik olarak gelecekte harmanlandığı bir bakış açısı. Pratikte Amerikan deneyiminde oldukça sınırlı öneme sahip. Kültürel çoğulculuk, tüm grupların bir arada olduğu hepsinin kendi geleneğini ve kültürünü koruduğu ama Amerikan ulusu altında hepsinin sadık olduğu bir yapı. (s. 363-365)

İngiliz, Fransız ve Flemenk gibi Bazı Avrupalı etnik gruplar ABD'de baskıcı grup olarak yerleşmiş durumda. Diğer Avrupalı etnik gruplar ise İrlandalı, İtal-

yan, Polonyalı, Alman, İskandinav, Yunan ve Macar gibi neredeyse tamamen asimile edilmiş veya entegre olmuş durumda.

Kültürel çoğulculuk şu anda etnik ve ırksal ilişkilerin değişen yapılarında gözüküyor. Avrupalı Amerikalıların bir çoğunun kendi kıyafetleri, inançları, dilleri ve kültürel geleneklerine olan yenilenen ilgileri ve bunlardan gururlanışları bariz bir şekilde ortada. Rozetlerdeki ve kampanyalardaki sloganlar şöyle diyor: "Ben İtalyanım, öp beni" "İrlandalı Gücü" ve "Polonyalı ve Gururlu." Afro-amerikanlar, yerli Amerikalılar ve Asyalı Amerikalılar ana akım Amerika'ya dahil olmak istiyor ancak asimile edilmek istemiyorlar. Çoğulcu bir toplum-

da kendi kültürlerini ve geleneklerini muhafaza ederek kaynaşmış bir şekilde yaşamak istiyorlar. Kimliklerinin ve kültürel geçmişlerinden gururlanacak kaynakların arayışına giriyorlar. 1954'teki Brown v. Board of Education kararından beri Amerika'da yaşayan herkes için eşit fırsatlar sağlanana dek ayrımcılığa karşı süreçleri sürdürüyorlar.

Bölüm Özeti

Takip eden açıklamalar bu bölümün başından itibaren anlatılmaya çalışılan konuları başlıklar halinde özetleyecek.

A. Etnik grupları, etnosentrizmi, ırkı, ırkçılığı, önyargıyı, ayrımcılığı, baskıyı ve kurumsal ayrımcılığı tanımlamak ve açıklamak

Bir etnik grup aynı dili paylaşan, belli bir davranış kalıbını, tarihi, kültürü, soyu, inancı ve kökeni paylaşan diğerlerinden farklı bir insan topluluğudur.

Etnosentrizm bir tek kendi kültürü, etnik grubu veya ülkesinin diğerlerinden üstün olduğu inancıdır.

Sosyal bir kavram olarak ırk; toplumdaki kişilerin birbirlerini fiziksel karakteristikleri üzerinden tanımlamasını sağlayan bir yoldur.

İrkçilik bir ırktan gelen azınlık grubuna yönelik ayrımcılığın ortak temelini oluşturan; insanların ırklarından kaynaklanan özelliklerini genellikle olumsuz olarak kalıplaştırma ve genelleştirmedi.

Önyargı bir kişiye, gruba veya olaya ilişkin sistematik kanıtlara dayanmadan geliştirilen bakış açısı.

Ayrımcılık kişilere yönelik ırk, cinsiyet, inanç ve etnik köken gibi anlaşıla-

bilen kimlikleri nedeniyle önyargıyla ve olumsuz tutumla yaklaşmaktır.

Baskı bir grup veya kurum üzerinde şiddetli kısıtlamalar yerleştirmenin sosyal etkisidir.

Kurumsal ayrımcılık örgütün politikalarına, açık davranışlarına veya açıkça olmayan ancak iktidarları tarafından onaylanmış davranışlarına yerleşen önyargısal davranışlardır.

B. Ayrımcılık ve önyargının kaynaklarını vurgulamak

Ayrımcılık ve önyargının kaynaklarını açıklayan teoriler şu başlıkları içermektedir; bağdaştırma, güvensizlik ve aşağılama, otoriterlik, tarihsel açıklamalar, sosyalleşme biçimleri, tek ve doğru dine inanış.

C. Baskı ve ayrımcılığın maliyetlerini ve etkilerini özetlemek ve ayrımcılığın insanlık gelişimindeki etkilerini açıklamak.

Ayrımcılığa uğramak yaşanılabilir bir ev, ekonomik kaynaklar, iyi bir eğitim, istihdam, sağlık hizmetleri ve diğer kamu hizmetleri, adli ve idari duruşmalarda adil yargılanma gibi haklara erişimi oldukça zorlaştırmaktadır. Bu durum olumlu bir kimliğin gelişmesini engelleyecek kadar ağır psikolojik maliyetlere de yol açar. Grup içi dayanışmayı ve iletişimi azaltır. Azınlık gruplarında ortalama yaşam süresi beklentisi daha azdır. Bu durum ulusumuzun insan hakları ve eşitliği yüceltmek gibi politik amaçlarını tehlikeye atmaktadır.

D. Sosyal ve ekonomik adaletin yükseltilmesi için stratejiler önermek

Ayrımcılığın engellenmesine yönelik stratejiler kitlesel iletişim araçlarını, azınlık ile çoğunluk arasındaki etkileşimi, sivil hakları, aktivizmi, pozitif ayrımcılığı, ırkçı düşünce ve eylemlerle yüzleşmeyi, azınlık işletmelerini içeriyor.

E. Etnik ve ırksal gruplarla çalışmak üzerine sosyal hizmet pratiklerini içeren bazı yol göstericiler

Bu rehberler güçlendirme, güçler yaklaşımı ve yetkin kültürel uygulamayı içeriyor.

F. Amerika'nın geleceğindeki ırk ve etnik ilişkilerinin arka planına dair tahminler

Amerika'nın geleceğinde ırk ve etnik grup ilişkilerine dair üç olası tahminde bulunuldu: Anglo-Sakson benzerliği, bir potada erime ve kültürel çoğulculuk. Kültürel çoğulculuk bunlar arasında en güçlü olanı.

BÖLÜM 6

Ergenlik Döneminde Biyolojik Gelişim

“Roger çalışma salonunda oturmuş, pencereden dışarıya bakıyordu. Yüzünde yoğun ve üzgün bir ifade vardı. Roger 15 yaşındaydı ve onun için hiçbir şey yolunda gitmiyordu. Kolları, bedeninin geri kalanına göre çok uzundu. En az bir kere ayağı takılmaksızın oturduğu sıradan kapıya kadar yürüyemeyeceğini hissediyordu. Yılsonu balosu hızla yaklaşıyordu ve yüzü aniden sosisli bir pizza gibi görünmüştü. Hayatının ışığı olan Amanda, onun varlığının farkına bile varmayacaktı. Her şey bir kenara, Amanda’nın baloya kendisiyle birlikte katılmasını sağlamayı başarsa bile, arabası olan bir başka çifti ayarlaması ya da babasının onları dansa götürmesini sağlaması gerekiyordu. Ne aşağılayıcı bir durum! Roger, çalışma salonunun penceresinden dışarıyı seyretmeye devam etti. Düşüncelerinin ana konusu hayatın ne kadar zor olduğuydu”.

Ergenliğin ayırt edici özellikleri değişim ve adaptasyondur. Roger biricik örnek değildir. Onun yaşındaki diğer insanlar gibi o da güçlü bedensel değişimlerle, cinsel farkındalığının artışıyla, akranlarına uyum sağlama arzusuyla ve kişisel bir kimlik geliştirmeye dönük umutsuz gereksinimle başa çıkmaya çalışmaktadır.

Gelişimsel dönüm noktalarına erişimin insan davranışıyla doğrudan bir ilişkisinin bulunduğunu saptadık. Ayrıca her bireyde, gelişimin biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlarının karşılıklı olarak birbirlerini etkilediklerini saptadık. Hepsini etkileşim içinde

çalışmakta ve büyüme ve değişim ile en nihayetinde esenlik üzerinde kayda değer bir etki bırakmaktadır.

Biyolojik gelişim ve olgunlaşma, hem ergenlerin kendilerini algılamalarına hem de davranışlarına etki etmektedir. Hızlı ve ani bedensel büyüme sakarlığa neden olabilir. Sakarlık içe kapanıklığa ve bunun bir sonucu olarak da toplumsal ilişkilerde huzursuzluğa neden olabilir. Örneğin erken ya da geç gelişmiş erkekler ile ortalama hızda gelişmiş erkekler arasında kimi psikolojik ve davranışsal farklılıklar bulunmaktadır.

Biyolojik gelişme genellikle bireyler ile bireylerin dolaysız sosyal ortamları arasındaki ilişkilere etki etmektedir. Örneğin ergenler bedensel ve cinsel olgunluğa erişmeye başladıklarında cinsel ilişkiler de gelişmeye başlayabilir. Benzer bir biçimde,

ergenler ve genç yetişkinler olgunlaştıkça yeni ve farklı alternatifler onlar için ulaşılabilir duruma gelir. Sözelimi cinsellikle ilgili alternatifler hiçbir cinsel etkinlikte bulunmamaktan çok sık cinsel ilişkiye girmeye kadar yayılabilir. Bu yeni alternatifler kendi olumlu ve olumsuz sonuçları bakımından değerlendirilmeyi hak etmektedirler. Cinsel ilişkiye girilip girilmeyeceği ve hangi doğum kontrol yönteminin kullanılacağı gibi konularda kritik kararlar vermek durumunda da kalınmaktadır.

Bakış Açısı

6., 7. ve 8. bölümler ergenliğin sırasıyla biyolojik, psikolojik ve sosyal-çevresel boyutlarını ele alacaktır. Amaç, yaşamın bu anlaşılması güç fakat yine de heyecan verici evresini daha iyi anlamak için bir çerçeve sağlamaktır.

Öğrenme Hedefleri

Bu bölümde;

- A. Ergenlik ve buluş (puberte) çağlarında meydana gelen temel bedensel değişimlerin bazıları incelenecek.
- B. Bedensel değişimlerin psikolojik tepkilere nasıl neden olduğu değerlendirilecek.
- C. Ergenlikteki cinsel etkinlik ve bunun potansiyel sonuçları tartışılacak.
- D. Cinsel eğitim, cinsel yollarla bulaşan hastalıklar ve doğum kontrolü gibi konular ele alınacak.

Ergenlik

Ergenlik çocuklukla yetişkinlik arasındaki geçiş dönemidir ve bu dönemde, gençler, bedensel ve cinsel bakımdan olgunlaşırlar. Sözcüğün İngilizcedeki karşılığı olan 'adolescence' Latince "olgun hale gelmek" anlamına gelen *adolescere* sözcüğünden türemiştir. Ergenlik genellikle 11-12 yaşından onlu yaşların sonuna ya da yirmili yaşların başına kadar bir yayılım gösterse de ergenliğin kesin bir başlama ve sona erme zamanı yoktur. Ergenlik, daha özgül olan buluşdan ayrı tutulmalıdır. Ergenlik, insan ömrü içindeki genel bir zamana gönderimde bulunan kültürel bir kavram olarak düşünülmelidir. Buna karşılık buluş ise insanların cinsel bakımdan olgunlaştıkları ve üremeye elverişli duruma geldikleri bir zaman dilimine gönderimde bulunur. Sözcüğün İngilizcedeki karşılığı olan 'puberty', 'tüylenmek' anlamına gelen Latince bir sözcükten türetilmiştir (Nairne, 2011: 99).

Kimi toplumlar çocukluktan yetişkinliğe geçişi işaretlemek için kimi geçiş ritüelleri ya da etkinlikleri gerçekleştirirler. Örneğin Güney Pasifik'teki Mangaia halkında, bir erkek çocuğu, 12 ya da 13 yaşına geldiğinde, penisine bir tür

aşırı sünnetin yapıldığı bir törene alınır (Hyde & DeLamater, 2008; Marshall, 1980). Kesik penisin ucundan köküne kadar uzanır. Son derece acı verici tören sona erdiğinde, çocuk acıyı yatıştırmak için ya okyanusa ya da bir akarsuya doğru koşar ve şöyle haykırır: "Artık gerçek bir erkeğim."

ABD toplumunda böylesine kati bir yetişkinliğe giriş anı yoktur. Böylesine acı verici bir âdetimiz olmadığı için derin bir nefes alsak da ergenlik olarak adlandırdığımız müphem geçiş dönemi gibi bir sorunla hâlâ karşı karşıyayız. Ergenlerin nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin belirgin bir talimatnamemiz yok. Onlar bir yandan çocukken bir yandan da yetişkinler.

Kimi hadiseler bir yetişkin olma yolunda katkı yapma eğilimindedir. Bunlar arasında ehliyet almak, liseden mezun olmak, üniversiteyi bitirmek ve belki de evlenmek sayılabilir. Fakat bunlar, bütün bireyler tarafından yapılan şeyler değildir. Kimi gençler liseden ayrılmakta ve pek çok lise mezunu da üniversiteye gitmemektedir. Azımsanmayacak sayıda genç evlenmeyi tercih etmemekte ya da hayatının nispeten daha geç bir döneminde evlenmektedir. Bu ritüellere uyum sağlayanlar bile bun-

ları farklı olgunluk ve sorumluluk alma yetisi düzeylerinde gerçekleştirmektedirler. Hangi düzeyde olursa olsun, bir yetişkin olmak, hâlâ kafa karıştırıcı bir kavram olarak durmaktadır.

Aşamalı fakat büyük bedensel değişimler konuyu açıklığa kavuşturmaya yardım edememektedir. Ergenler, bedenlerinde dolaşmaya başlayan yeni hormon dalgalarına ek olarak büyüklük ve biçim açısından başlarına gelen büyük değişimlerle de başa çıkmak için mücadele vermek durumunda kalmaktadırlar. Bunun sonucu olarak beliren duygular çoğunlukla beklenmedik ve kontrol edilmesi güç olmaktadır. Bu değişim ve adaptasyon perspektifi içinde, belirli bedensel değişimlere ve bu değişimlerin gelişmekte olan kişilik üzerine nasıl etkilerde bulunduğu daha yakından bakacağız.

Buluğ Çağı

Buluğ çağı, üreme organlarının ve cinsel organların aniden büyümesiyle ve ikincil cins özelliklerinin (cinsleri birbirinden ayıran fakat üremede doğrudan içerilmeyen özellikler) gelişimiyle damgalanmıştır. Kız çocuklarının çoğu 9-12 yaşlarında buluğa girerken erkek çocuklarında bu yaş aralığı 11 ile 14'tür (Coon & Mitterer, 2009). Kızlar azami boy uzunluğuna 16 yaş civarında ulaşıırken erkekler 18 ve 20 yaşına kadar uzamayı sürdürebilirler.

Buluğa girişteki bu iki yıllık fark, ergenlikte kapladığı yerden daha fazla soruna neden olur. Erkekler kızları henüz fark etmemişken kızlar erkeklere ilgi duymaya başlarlar. Kızlar için bir flört seçeneği, yeniyetmeliğin ortasında ya da sonlarında bulunan erkek çocuklarıdır. Bu ise ebeveynlerin kaygısını uyan-

dırmaya neden olabilir. Erkekler için bir flört seçeneği, kendilerinin yanında kule gibi uzanan kızlardır.

Buluğ çağının başlangıcıyla ilgili olarak hem kızlar hem de erkekler için oldukça geniş bir yaş süresi söz konusudur. Genel olarak iki yıllık bir fark söz konusu olsa da özsel bireysel farklılıklar da hesaba katılmalıdır. Başka bir ifadeyle, bir erkek çocuk bir başka erkek çocuktan dört yıl önce buluğ çağına girebilir.

Buluğ çağının geliştirdiği ani ve olağanüstü değişimlere neden olan nedir? Bütün bu değişimlerde, hormonların üretimindeki hızlı artış bir katalizör işlevi görür. Hormonlar içsalgı bezlerinde muhafaza edilen kimyasal maddelerdir. Başka şeylerin yanı sıra cinsel organların ve cinsel karakteristiklerin gelişimini teşvik ederler. Her bir hormon belirli alanları uyarır ve gelişimi teşvik eder. Örneğin testosteron doğrudan doğruya penisin, yüz kıllarının, beyindeki bazı bölgelerin ve hatta omuz eklemlerindeki kıkırdakların gelişimi üzerinde etki de bulunur. Kadınlarda dölyatağı ve vajina, dişil hormonlar olan östrojen ile projesteron hormonlarına tepki verir.

Büyüme Atılımı

Buluğa ilk giriş, tipik olarak, ani boy uzamasıyla karakterize olmuştur. Bu atılım sırasında erkekler ve kızlar 5 ile 12 cm arasında uzayabilirler. Büyüme atılımından önce erkek çocuklar, genellikle, kız çocuklardan yaklaşık % 2 daha uzun boyludurlar. Fakat kızlar buluğ çağına önce girdikleri için, 11-13 yaş aralığında, erkeklerden genellikle daha uzun, daha ağır ve daha güçlüdürler. Zamanla her iki cins de buluğu tamamlayınca, erkekler genellikle kızlardan daha iri olurlar.

Ergenlikteki büyüme atılımı, iskelet ve kas yapısının çoğu yönü de dâhil ol-

mak üzere bütün bedeni etkiler. Bununla birlikte bu dönemde erkekler ve kızlar farklı büyürler. Erkeklerin omuzları kızlarınkinden görelî olarak daha geniş, bacakları ve önkolları kızlarınkinden daha uzun bir hal alır. Diğer taraftan, kızların da leğen kemiği bölgeleri ve kalçaları büyür. Bunun nedeni doğum yapma kabiliyetini arttırmaktır. Kızlarda, buluş çağında ayrıca karın, kalça ve popo bölgesinde bir yağ tabakası oluşur. Bu, sonunda genç bir kadına daha biçimli ve hatları daha yuvarlak bir fizik yapısı verecektir. Fakat ilk baştaki tombul görüntü, ergenin, güçlü bir duygusal stres altına girmesine neden olabilir. Bu dönemde sıkı ve aç bırakıcı diyetler uygulanması, sağlık açısından ciddi tehdit oluşturur.

Ergenlerde, genellikle, eşitsiz ve orantısız bir büyüme görülür. Çoğu ergenin oldukça orantısız organları vardır. İlk önce kafa, eller ve ayaklar yetişkin formuna ulaşır ve bunu bacaklar ve kollar takip eder. En sonunda gövde tam büyüklüğüne ulaşır. Bu eşitsiz büyümenin tipik bir sonucu sakarlık ve hantallıktır. Kemik ve kas gelişiminin durmasına ve beynin de esas olarak yeni bedene uyarlanmasına kadar hareketlerde sakarca patlamalar ve kas kontrolünde sapmalar görülecektir.

Seküler Eğilim

İnsanlar, genellikle, bir yüzyıl önce olduğundan daha uzun ve daha iri olmaktadır. Ayrıca cinsel olgunluğa ve yetişkin uzunluğuna geçmişte olduğundan daha hızlı ulaşmaktadırlar. İrileşmeye ve cinsel olgunluğa daha çabuk ulaşmaya yönelik bu eğilim seküler eğilim olarak adlandırılmaktadır. Bu eğilim, açık bir biçimde, dünya genelinde, ancak özellikle de Batı Avrupa ülkeleriyle Japonya gibi sanayileşmiş

ülkelerde ortaya çıkmıştır. Bu ise hayat standartlarının yükselmesinin, sağlık ve beslenme koşullarının iyileşmesinin bu eğilimle ilgili olduğunu göstermektedir. Öyle görünmektedir ki bu seküler eğilim doruğuna ulaşmış ve durmuştur. Bugün 14 yaşındaki bir erkek çocuk, 1880 yılında aynı yaşta olan çocuklardan yaklaşık 12 cm daha uzundur.

Birincil ve İkincil Cins Karakteristikleri

Buluğun büyük bir dışavurumu, birincil ve ikincil cins karakteristiklerinin gelişimidir. Birincil cins karakteristikleri cinsel organlarla ve üremeye doğrudan ilgilidir. Bu, kadınlarda dölyatağının, vajinanın ve yumurtalıkların gelişimini içerir. Yumurtalıklar bir kadındaki başlıca cinsel bezlerdir; hem cinsel hormonları hem de döllenmeye hazır yumurtaları üretirler. Erkeklerde birincil cins karakteristikleri penisin büyümesini ve prostat bezleri ile testislerin gelişimini içerir. Mesanenin altında bulunan prostat bezi, büyük oranda, meninin ya da spermi taşıyan bel suyunu oluşturan beyaz alkalın maddenin üretiminden sorumludur. Testisler hem cinsiyet hormonlarını hem de spermi üreten eril cinsiyet bezeleridir.

İkincil cins karakteristiklerini, cinsleri birbirinden ayıran fakat üremeye doğrudan bir rolü bulunmayan özellikler biçiminde zaten tanımlamıştık. Bu özellikler regl, kıllanma, göğüslerin gelişimi, üreme organlarının büyümesi, ses değişimleri, derideki değişiklikler ve uykuda boşalmaları içerir.

Buluğun Göstergeleri

Bir kızın buluşun doruğuna ulaştığının kayda değer işaretlerinden biri o kızın

AYRINTILI BAKIŞ 6.1

Çeşitlilik ve Regl

Bir araştırma beyaz Amerikalılar, Afro-amerikalılar ve Hispanik Amerikalılar arasında regl yaşıyla ilgili farklılıklar olduğunu bulgulamıştır (Chumlea, 2003). Örneklem alanı 8 ile 20 yaş aralığında 2,500 kızdan oluşmaktadır. Afroamerikalılar, incelemedeki diğer iki gruptan önemli oranda daha erken regl olmaya

başlamaktadırlar. Hispanik kızlar ise beyaz Amerikalılardan daha erken regl olmaya başlamalarına karşılık Afroamerikalılar kadar erken başlamamaktadırlar. Her üç gruptaki kızların toplam % 90'ı 13 ve 14 yaşlarında regl olmaya başlamaktadır.

ilk reglidir; aybaşı olarak da adlandırılır. Regl, döllenme gerçekleşmediği zaman, dölyatağından aylık olarak kan ve ölü dokuların atılmasıdır.

Günümüzün kızları, ilk regllerini, üç ya da dört yüzyıl öncesinin kızlarından daha erken yaşlarda geçirmektedirler. Bugün, Birleşik Devletlerde ilk regl olma yaşı ortalama 12'dir. Bu, pek çok kız çocuğunun ilk regllerini yedinci sınıfın sonlarında, yine pek çoğunun da dördüncü ya da beşinci sınıf gibi erken bir dönemde geçirdikleri anlamına gelmektedir. Bunun bir başka anlamı da pek çok kızın sekizinci sınıftayken ve kimilerinin artık kıdemli öğrenciyken ilk regllerini geçirdikleridir. Bütün bunlar normal durumlardır (Greenberg, Bruess & Conklin, 2011: 398).

Genç kadınların, sıklıkla, yumurta üretmeye başlamadan regl olmaya başladıkları da not edilmelidir; böylelikle bunlar, ilk regllerinden itibaren iki ya da daha fazla sene boyunca gebe kalma yetisine sahip olmayabilirler (Hyde & DeLamater, 2011; Spear, 2000). Buluş esnasında kızlar, ayrıca, klitorise (vajinanın girişinde yer alan, uyarıcılara karşı son derece hassas olan ve cinsel haz veren küçük bir yapı) yönelik kan naklinin artışı, vajina duvarlarında bir kalınlaşmayı ve dölyatağında önemli bir büyümeyi

–dölyatağı, buluşun başlangıcından on sekiz yaşına kadar iki kat büyür– deneyimler (Hyde & DeLamater, 2011).

İlk regl geçirme yaşı, bir kızdan diğerine geniş bir çeşitlilik göstermektedir. 5 yaşındaki Perulu bir kız, sağlıklı bir bebeğe sahip en genç anne olarak kaydedilmiştir. Bu olay 1939'da gerçekleşmiştir. Bebek sezaryen ile dünyaya getirilmiştir. O dönemde doktorlar, annenin cinsel olarak olgun ve regl geçirmeye henüz bir aylıkken başlamış olduğunu bulgulamışlardır. En genç ebeveynler ise 8 yaşındaki bir anne ile 9 yaşındaki bir baba olarak bilinmektedir. Bu Çinli çift, 1910 yılında bir çocuk sahibi olmuştur (Hyde, 1982). Ayrıntılı Bakış 6.1 Birleşik Devletlerdeki çeşitli etnik grupların ilk regl geçirme yaşlarındaki farklılıklara ilişkin son dönemlerde gerçekleştirilmiş araştırmaları göstermektedir.

Bir erkek çocuğun buluşun tüm karmaşasının içine girdiğini saptamak biraz daha zordur. Erkeklerde hormonlar, ortalama 14 yaşında, testislerin büyümesine ve sperm üretimine başlamasına neden olur (Rathus, Nevid & Fichner-Rathus, 2011). Testosteron üretimindeki artış önce kalınlık, ardından da uzunluk bakımından penisin büyümesine neden olur.

Kılların Büyümesi

Buluğ sırasında kasık bölgesinde kıllanma meydana gelir. Aylar, kimi zaman da yıllar alan bir dönemden sonra, bu kıllar doku bakımından farklılaşırlar. Kıvrıklaşır, kalınlaşır ve koyulaşırlar. Kasık kıllarının ortaya çıkmasından yaklaşık iki yıl sonra, koltukaltlarında koltukaltı kılları büyümeye başlar. Fakat koltukaltı kıllarının büyümesi, bir kişiden diğere o kadar büyük farklılıklar gösterir; bu kıllar kimi insanlarda kasık bölgesi kıllarından önce ortaya çıkabilirler. Erkeklerdeki yüz kılları da dudak üstünde büyümeye başlar ve çene ile yanaklara doğru yayılır. Göğüs kılları, görece olarak ergenliğin geç döneminde belirmeye başlar.

Göğüslerin Gelişimi

Göğüs gelişimi genellikle, kızlarda, cinsel olgunluğun ilk belirtilerinden biridir. Meme uçları ve meme uçlarını çevreleyen koyu bölge olan meme ucu çevresi genişler. Göğüsler başlangıçta koni biçimli olma eğilimindedirler ve gelişim ilerledikçe daha yuvarlak bir biçime kavuşurlar.

Bizim kültürümüzdeki(ABD) kimi kadınlar, zihinlerini, göğüs büyüklüğüyle fazla meşgul etme eğilimindedirler ve göğüslerin iki büyüklüğe sahip olduğu –ya çok küçük ya da çok büyük– hissiyatı içindedirler. Fakat bütün göğüsler işlevsel olarak 15 ile 20 arası memesel bezeye ya da süt bezine sahiptir. Her bir bez, bir kanalla meme ucuna bağlanır ve süt tüpü bu kanala açılır. Bezlerin kendileri, çeşitli miktarlarda yağ ve lif dokusuyla çevrelenmiştir. Ayrıca meme uçları, duyarlı sinir uçları barındırır ki bunlar, erotik uyarılarda oldukça önemlidir. Göğüs büyüklüğünün, hazza duyarlılık deneyimi yeti-

siyle bir ilgisinin bulunduğu ilişkin bir şey bulgulanmış değildir (Masters, Johnson & Kolodny, 1995). Kimi ergen erkeklerde de geçici bir göğüs büyümesi görülür. Bu durum, onları, erkeklik duygularıyla ilgili olarak biraz kaygılandırırsa da göğüslerdeki bu büyüme anormal bir şey değildir. Hyde ve DeLamater (2011), bunun, buluğ çağındaki erkeklerin yaklaşık % 80'inde meydana geldiğine işaret etmektedir. Bunun olası bir nedeni, testislerde üretilen küçük miktardaki kadınlık hormonlarıdır. Bu durum genellikle bir yıl içerisinde kaybolmaktadır.

Ses Değişiklikleri

Genellikle buluğun geç dönemlerinde erkeklerin ses tonunda kayda değer bir kalınlaşma görülür. Bu süreç, gırtlığın ya da Âdem elmasının kayda değer bir büyümesini ve ses tellerinin iki kat uzamasını içerir. Çoğu durumda erkeklerin bu yeni sesleri üzerinde denetim kurmaları iki yıl veya daha uzun sürebilmektedir. Ergenlik sırasında kızlar da seslerinde küçük değişiklikler deneyimlerler, ancak bu, erkeklerin durumunda olduğu kadar aşırı değildir. Kızların sesi, gırtlaktaki hafif bir büyümeye mukabil olarak daha tiz ve daha olgun bir tona erişir.

Derideki Değişimler

Ergenlik, deri için yağ üreten bezlerin etkinliğinde artışa neden olur. Ayrıca derideki gözenekler ergenlik süresince büyür. Bunun sonucu da çoğunlukla, akne olarak tabir edilen siyah nokta ve sivilcelerin yüzde ve bazen de sırtta hızlıca oluşmasıdır. Maalesef kötü bir ten çoğu kültürde kötü kabul edilmektedir (Hyde & DeLamater, 2011). Akne, ergenliğin stresini artırır. Gençleri,

kendi bedenleri ve fiziksel görünümle-ri konusunda daha bilinçli olmaya da sevk eder.

Uykuda Boşalmalar

Şu ya da bu dönemde uykuda boşalma, bütün erkeklerin yaklaşık % 90'ının başına gelmektedir (Yarber, 2010). Islak rüya olarak da adlandırılan uykuda boşalma, meninin erkek uykudayken gelmesidir. En yoğun sıklıkta, ergenliğin sonuna doğru, ayda bir kere gerçekleşmektedir. 20'li yaşlar esnasında azalmakta ve 30 yaşından sonra bütünüyle sona ermektedir. Uykuda boşalma, cinsel gerilimi yatıştırmanın doğal bir yoludur. Bu, her zaman değil ama sıklıkla cinsel içerikli bir rüya eşliğinde gerçekleşir. Ergenlerin bunun normal bir olay olduğunu ve kendilerinde fiziksel ya da psikik bakımdan bir sorunun bulunmadığını anlamaları önemlidir.

Uykuda orgazma kadınlarda da rastlanır (Crooks & Baur, 2011). Fakat bu, erkeklerin uykuda boşalmaları durumuyla aynı sıklıkta ve aynı yaşlarda gerçekleşmez.

Fiziksel Değişimlere Gösterilen Psikolojik Tepkiler

Ergenliğe damgasını basan bir olgu öz-leştiridir. Fiziksel eksiklikler incelenir, vurgulanır ve bunların üstünde durulur. Burnun üzerinde büyük bir yumru bulunabilir. Ya da arkadan berbat görünüyor olabilirsiniz. Hatta bir iyi geceler öpücüğü esnasında durumun romantizmini öldüren pantolon askılarının korkunç dehşeti bile söz konusu olabilir. Ergenler kendi akranlarıyla uyumlu olma arayışındadırlar. Mükemmel olmayan ya da fazla dikkat çeken herhangi bir şey eleştiri nesnesi haline gelir.

Belki de bunun nedeni bu yaşların, ergenlerin uyum sağlamaya çalıştığı değişimle dolu olması ve bu değişime uyum sağlama çabalarıdır. Belki de bireysel bir kişiliğin gelişebilmesinden önce, bir kimsenin biraz öngörüye ve güvenliği gereksinimi vardır.

Araştırmaların önemli bir kısmı, ergenlerin kendilerini algılama biçimlerine odaklanmaktadır. Yoğun ilgi gösterilen özel alanlar beden imajı, öz-görüş, ağırlık derecesi, kilo kaygıları ve yeme bozuklukları gibi konuları içermektedir.

Beden İmajı ve Öz-Görüş (Benlik Kavramı)

Bir kimsenin kendi bedeninin imajı ve çekiciliği, özellikle de kızlarda, ergenin özsaygısıyla ilişkilidir (Bearman, Presnall, Martinez & Vaughn, 2006; Bukatko & Daehler, 2004; Harter, 1998). Kendilerinin çekici olduğunu düşünme eğiliminde bulunan insanlar daha özgüvenli olma eğilimindedirler ve kendilerinden memnundurlar.

Kızlar, fiziksel görünüşleriyle ilgili olarak, genellikle, erkeklerden daha eleştirel ve daha tatminsizdirler (Newman & Newman, 2009). Bu, özellikle ağırlıkla ilgili olarak doğrudur. Amerika'da yapılmış bir anket çalışması, ergenlerin kilo kontrolüyle ilgili düşüncelerini ortaya koymuştur: Katılımcıların % 85'i kızların kilo kontrolünü çok önemseydiğini söylerken erkeklerin de bunu önemseydiğini söyleyenlerin oranı % 30'da kalmıştır (Newman & Newman, 2009). Bu, büyük olasılıkla, bizim kültürümüzde kadınların fiziksel görünüşüne yüklenen aşırı önemle ilgilidir. Örneğin, bir kız şöyle düşünebilir: "Uyluklarım çok kalın ve popom da çok çıkık. 36 beden kot pantolonlara sığa-bilmeyi çok isterdim, fakat 40 beden

altına inemiyorum bir türlü. Benim yaşımda kızlarda selüloit olur mu acaba?" Kilo kontrolü ve öz-algiyla doğrudan ilgili sorunlar olan yeme bozuklukları Bölüm 8'de ele alınacaktır.

Buluğdan önce depresyon düzeyleri kızlarda ve erkeklerde benzerken, ergenlik sırasında kızlar depresyona daha eğilimli olmaktadır; bu, beyaz, Afro-amerikan ve Hispanik ergenlerin hepsi için geçerlidir (Leadbeater, Kuperminc, Blatt & Hertzog, 1999; Newman & Newman, 2009). Newman ve Newman, bunun en az dört etkene bağlı olabileceği gözleminde bulunur:

İlk olarak östrojen çevrimi ruh durumundaki değişimlerle bağlantılıdır; östrojen üretiminin az olduğu dönemler olumsuz duygulara ve öz-saygının azalmasına neden olmaktadır. İkinci olarak, buluş sırasında kızlar kendi bedenleriyle ilgili olarak eleştirelleşmekte ve kilolu olduklarına, çekiçi olmadıklarına ilişkin kaygılar geliştirmektedirler. Bu tutum, kişinin kendisiyle ilgili uzun süreli bir tatminsizlik duygusu oluşturmaya ve bunun bir sonucu olarak da depresyona sürüklenmesine neden olabilmektedir. Bu, sınırlı beslenmeyle birleştiğinde, kızlar halsiz ve enerjileri alınmış hissedebilmektedirler. Üçüncü olarak kızlar, başarısızlıklarına ve sorunlarına ilişkin açıklamalara, kendilerinin yeteneksiz olduğu biçimindeki suçlamalar eşliğinde bakmaya eğilimlidirler; erkekler ise aksine, başarısızlıklarıyla ilgili olarak başka insanları ya da adaletsiz koşulları suçlayarak, benliklerinin dışındaki etkenlere odaklanma eğilimi gösterirler. Dördüncü olarak, kızlar, ebeveynlerinden ve arkadaşlarından güçlü sosyal destek aldıklarında bile onları destekleyen insanların sorunlarına karşı bir şekilde daha duyarlı olmaktadır (s. 335-336).

Etik Soru 6.1

Fiziksel dış görünüşe, özellikle de kiloyu vurgulayarak bu kadar önem atfetmek doğru ya da haklı mıdır? Kilo kontrolü külfetinin erkeklerden daha çok kadınların meselesi olması adanletli midir? Kilo ve fiziksel görünüşle ilgili kaygılar sizin biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişiminizde ne gibi etkiler sergiledi?

Erkeklerde Erken ve Geç Olgunlaşma

Rathus (2011b) erken ve geç olgunlaşan erkeklerle ilgili araştırmaları şöyle özetlemektedir:

Erken olgunlaşan erkeklerle ilgili araştırma bulguları karışıktır, fakat kanıtların çoğu erken olgunlaşmanın etkilerinin genellikle olumlu olduğunu göstermektedir (Graber, 2004; Weichold, 2003). Geç olgunlaşan erkekler göze battıkları hissine kapılabilmektedirler, çünkü çocuk görünüşünün kaybolması konusunda akranları arasında son sıralarda yer almaktadırlar...

Erken olgunlaşan erkekler geç olgunlaşan akranlarına oranla daha popüler ve okullarında da liderler arasında olmaya daha yakındırlar (Graber, 2004; Windle, 2008). Erken olgunlaşan erkekler genellikle daha dengeli, daha sakin ve iyi huylu olmaktadır. Sporlardaki üstünlükleri ve akranlarının onlara yönelik takdir duyguları, öz-değer duygularının güçlenmesini sağlamaktadır...

Olumsuz tarafta ise erken olgunlaşmanın, alkol ve uyuşturucu kullanımının (Costello, 2007; Engels, 2009) yanı sıra saldırganlık ve suç konusunda da daha yüksek risk taşıması bulunmaktadır (Lynn, 2007) (s. 455-457).

Erkeklerdeki erken olgunlaşmanın bu olumsuz sonuçlarının sebepleri nelerdir? Muhtemelen erken olgunlaşan erkekler, süregiden gelişimin ve temel yaşam deneyiminin onlara sağlayabileceği duygusal ve zihinsel olgunluğa henüz erişememiş olmaktadır. Çünkü böyle çocuklar daha olgun ve yaşça daha büyük göstermektedirler; diğer insanlar, onlara aslında sahip olmadıkları düzeyde bir karar verme yetisi, algılama gücü ve liderlik yeteneği atfedebilirler (Ge, 2001; Newman & Newman, 2009). Henüz hazır olmadıkları için başa çıkma şanslarının bulunmadığı durumların içine sürüklenebilirler. Yaşça büyük gösterdikleri için, kendilerinden yaşça büyük kimselerle takılabilir ve duygusal ve zihinsel bakımdan başa çıkamayacakları durumlara maruz kalabilirler. Anti-sosyal davranışlarda bulunmakla ilgili olarak sorumluluk içeren tercihler yapmaya hazır olmayabilirler.

Önde gelen çalışmalar, erken olgunlaşan erkeklerle karşılık geç olgunlaşan erkeklerin, daha küçük görünmeleri ve bedensel olarak daha küçük olmaları dolayısıyla, kendilerini değersiz hissettiklerini gözlemlemişlerdir. Bu da özsaygının azalmasına ve uyum sorunlarına yol açmaktadır (Sigelman & Rider, 2008). Geç olgunlaşan erkekler, olgun görünümlü erkeklerden daha az saygı görmekte ve daha az dikkat çekmektedirler.

Bununla birlikte, daha önce yapılmış bir çalışma, geç olgunlaşan erkeklerin 30'lu yaşlara geldiklerinde, diğer olgunlaşma grupları içinde yer alan kimselerden daha sağlam bir kimlik duygumu oluşturdıklarını bulgulamıştır (Peskin, 1967). Belki de erken yaşların stresiyle uğraşmak, geç olgunlaşan erkekleri daha esnek ve buna bağlı olarak

da daha güçlü kılmaktadır. Büyük olasılıkla olgunlaşmak için daha fazla zamana sahip olmaları, eğitim ve kariyer olanaklarını incelemeye odaklanmak açısından onlara daha fazla fırsat sunmaktadır. Ya da belki de gelişen fiziksel becerilerine yaslanmak yerine başarı ve kişilik gelişimine odaklanmaya eğilimlidir. İnsanın aklına, bir lisede pek de popüler olmayan, "inek öğrenci" bir karakteri anlatan bir film geliyor. Fakat lisenin mezunlarının 20 yaş toplantısında herkesin takdirini toplar, çünkü bir dizi ileri teknoloji buluşunu gerçekleştirmiş ve bunların patentini alarak bir milyar-dere dönüşmüştür.

Yetişkinliğe doğru erken olgunlaşanlar ile geç olgunlaşanlar arasındaki farklılıklar çok belirsizleşir (Kail & Cavanaugh, 2010; Santrock, 2008). Bir kişinin yaşamında, bilişsel ve sosyal olanları da dâhil olmak üzere, o kadar çok başka öge işin içine karışır ki bir değişkenin, örneğin olgunlaşma biçiminin sonuçlarını kestirmek oldukça güç bir hal alır. Bu durum, uzmanların, yetişkinliği etkileyen ve yetişkinlikte içerilen dinamikleri anlamak için, bütün kariyerlerine yayılan bir öğrenme örüntüsü içinde ölçme ve değerlendirme yapmaya devam etmek zorunda oldukları bir alanı resmetmektedir.

Kızlarda Erken ve Geç Olgunlaşma

Bir dizi çalışma, kızlarda erken olgunlaşmanın çeşitli alanlarda dezavantaj yarattığına işaret etmektedir. Santrock (2010a) bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Son yıllarda gittikçe artan sayıda araştırmacı, kızlarda erken olgunlaşmanın bir dizi sorunun oluşumu için uygun ortam yarattığını bulgulamıştır (Graber, 2008; Jaszyna-Gaisor vd., 2009; Tither & Ellis, 2008; Westling vd. 2008). Erken olgunlaşan kızlar

sigara kullanmaya, içki içmeye, depresyona, yeme bozukluklarına daha meyillidirler; bu kızlarda ebeveynlerinden bağımsız olma ve kendilerinden yaşça büyüklerle arkadaşlık etme talebi daha erken gelişir; bedenleri erkeklerde tepki uyandırmaya müsait olduğu için çıkma ya da cinsel birleşme deneyimlerini daha erken yaşarlar. Bir başka çalışma da erken olgunlaşan kızların geç olgunlaşan kızlara oranla daha fazla zihinsel bozukluk yaşadığını göstermiştir (Graber vd., 2004) (s. 63).

Belki de tıpkı erken olgunlaşan erkeklerde olduğu gibi, yaşam deneyimi eksiklikleri, bilişsel gelişim düzeyi ve naiflik, onları, davranışlarının sonuçlarını kabullenmeye hazır olmalarından önce ya da hatta böylesi sonuçlara ilişkin bir bilgi sahibi bile değilken, 'yetişkince' tercihler yapma tehlikesiyle karşı karşıya bırakır. Nispeten eski bir çalışma, erken olgunlaşan kızların hem eğitimlerinde hem de yetişkinlik dönemi kariyerlerinde daha az başarılı olduklarını göstermiştir (Stattin & Magnusson, 1990).

Sigelman ve Rider (2009) geç olgunlaşan kızların durumunu şöyle açıklamaktadır:

Geç olgunlaşan kızlar (geç olgunlaşan erkekler gibi) olgunlaşmayı beklerken bir miktar kaygı deneyimi yaşayabilirler. ... [Bununla birlikte] daha sonra gelişen kızlar [okul sınavlarında] diğer öğrencilerden daha başarılı olmaktadır (Dubas, Gaber & Petersen, 1991). Belki de diğer kızlar ilgilerinin bir kısmını müfredatın dışındaki meselelere kaydırırken geç olgunlaşan kızlar akademik yeteneklere odaklanmaktadır (s. 146).

Erken olgunlaşan kızlar ile geç olgunlaşan kızlar arasında yetişkinlikte ortaya çıkan farklar karmaşık ve varsayımsaldır (Sigelman & Rider, 2009). Erkeklerde olduğu gibi burada da resim,

erken olgunlaşma gibi belirli bir değişkenin neden olduğu yaşamsal sonuçlara odaklanmaktan çok daha karmaşıktır.

Ergenlik Sürecinde Beyin Gelişimi

Yeni hormon üretimine bağlı olarak bir ergenin beyni de fiziksel değişimlere uğrar. Böylesi değişimler davranışsal ve duygusal sonuçlar doğurabilir. Franzoi (2008) bunu şöyle açıklamaktadır:

Buluğu karakterize eden hormon değişiklikleri beynin işlevi üzerinde de etkide bulunur. Böbreklerin yanında yer alan adrenal bezler, beyinde bulunan alıcı çeperlerine yapışan ve ruh hali ile heyecanın düzenlenmesinde önemli bir rol oynayan sinirsel-aktarıcılar olan serotonin ve dopamini doğrudan etkileyen testosteron benzeri hormonlar salgırlar (Blakemoore & Choudry, 2006; Spear 2003b). Hormonların neden olduğu bu olaylar zincirinin iki sonucu, ergenlerin duygularının kolaylıkla patlama noktasına gelebilmesi ve kendilerini coşturan, korkutan ve genellikle çok heyecanlandıran yoğun deneyimlerin arayışına girmeye yönelmeleridir (Paus, 2005; Steinberg 2006). Maalesef riskli ve tepisel hareketleri dizginleyen beyin bölgeleri, bu dönemde gelişmeye devam etmektedir ve bu nedenle gençlerin heyecan arayan arzuları ve yürek hoplatan duyguları üzerinde yetersiz bir iç frenleme söz konusudur (Steinberg, 2004). Bu iç frenleme beynin neresinde bulunmaktadır? ana bölge beyin korteksinin ön loplardır; bunlar planlama, karar verme [ve]hedef belirleme gibi karmaşık bilişsel etkinliklerden sorumludurlar ... Fakat ergen beyni hormonal saldırıya maruz kalırken, ön loplara, heyecan arayan arzuları ve sonuç olarak beliren duyguları durdurmaya ya da başka bir hatta yönlendirmeye henüz hazır değildir. Tam olarak bu sırada, ön kortekste, yeni bir beyin hücresi elenmesi aşaması gerçekleşmekte ve korteks, 'kullan ya da at' ilkesi uyarınca

Ergenlerin zihinsel değişimler yaratan maddeler kullanmaları yıkıcı sonuçlar doğurabilir.

yeniden şekillenmektedir. Zorunlu olmayan sinirsel bağlantıların atılması, bilgi işleme sürecinde daha etkili ve daha dikkatli olma ve ayrıca ön lopların, denetimden çıkmış duygular ve tepisel eylemler üzerinde daha güvenilir bir iç frenleme olarak hizmet etmesi sonucunu doğurur. Bu arada gelişim psikologları, ergen beyninin bu yeni gelişim aşamasında olduğu sırada, ebeveynlerin dış frenleme olarak konumlanmalarını önermektedirler (s. 111).

Ergenlik süresince, erkeklerin beyinlerinde kızlarınkine oranla çok daha fazla değişim meydana gelir (Goldstein, 2001; Segovia, 2006). Bu, “sıklıkla ergenlikle birleştirilen saldırganlığın ve öfkeliğin artışının nedeni olarak hesaba katılabilir” (Martin & Fabes, 2009: 448).

Ergen Sağlığı, Madde Kullanımı ve İstismarı

Ergenlik de dahil olmak üzere hayatın herhangi bir dönemi boyunca, yaşam biçimi, sağlık ve etkili bir biçimde işlev

görebilme yeteneği üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Burada zihinsel değişimlere neden olan uyuşturucu, alkol ve tütün kullanımı tartışılacaktır.

Zihinsel Değişim Yaratan Madde Kullanımı

Ergenlerin uyuşturucu kullanması, insanın yüreğini ağzına getiren bir çizgi izlemiştir. 1960'lar ve 70'lerde, ergenlerin uyuşturucu kullanımında kayda değer bir artış gözlenmiş, bunu, 80'lerde bir düşüş takip etmiştir (Santrock, 2008). 1990'larda tekrar bir artış yaşanmıştır; fakat lise öğrencileri arasındaki uyuşturucu kullanımı, 2000'den sonra her yıl düzenli olarak azalmıştır (Ulusal Sağlık İstatistik Merkezi, 2007). Mevcut düşüş, hastalık korkusu nedeniyle gerçekleşmiş olabilir. Bir saha araştırması, ABD'deki lise öğrencilerinin, uyuşturucu kullanımının kötülüklerini anlatan medya tanıtımlarını görmelerinin, kimi olumsuz

sonuçları zihinlerine iyice yerleştirmelerine ve uyuşturucu konusunda daha ihtiyatlı davranmalarına neden olduğunu belirtmiştir (ABD Sağlık Bakanlığı, 2004).

Mevcut hafif düşüşe karşın, ergenlik döneminde uyuşturucu kullanımı, sanayileşmiş ülkelerde bir hayli yoğundur (Berk, 2008b). Birleşik Devletlerdeki lise son sınıf öğrencilerinin % 45'ten fazlası, onun sınıf öğrencilerin neredeyse % 40'ı ve sekizinci sınıf öğrencilerinin de % 17'den fazlası alkol almış olduğunu söylemektedir (Ulusal Sağlık İstatistikleri Merkezi, 2007). Liseyi bitirdikleri sırada, bu gençlerin % 17'si sıklıkla sigara içtiğini, % 28'i son iki hafta içinde bir hayli fazla alkol almış olduğunu ve yaklaşık % 20'si de kokain, Ecstasy, ciğerlere çekilen uyuşturucular ya da eroin gibi yüksek düzeyde bağımlılık yaratan maddeleri denemiş olduğunu belirtmiştir (Berk, 2008b). Alkol ve uyuşturucuya ilgili Kanada'daki ergen davranışları da buna benzemektedir (Berk, 2008b).

Alkol Kullanımı

Pek çok genç insanın alkol kullandığını belirttik. Düşük miktarda alkolün sakinleştirici bir etkisi olabilir. Fakat alkol diğer uyuşturucularla birlikte alındığında ölüm tehlikesi ve alkollü araç kullanımında da ciddi kaza riskleri oluşturmaktadır (Newman & Newman, 2009). Yakın dönemde yapılmış bir araştırmanın korkutucu bir bulgusu, gençken yoğun alkol tüketmenin hayatın daha sonraki dönemlerinde zihinsel işleyişte bozukluklara neden olabileceği biçimindedir (Cleveland & Wiebe, 2003; Spear, 2003a).

Ergenleri alkol ve diğer maddelerle ilgili olarak risk altına sokan değişkenler dört kategoride toplanabilir: Çevresel etkenler, akranlardan etkilenme, aileden

etkilenme ve kişisel özellikler (McWhirter, McWhirter, McWhirter, & McWhirter, 2007). Çevresel etkenler yoksulluğu, yetersiz eğitimi, yüksek işsizlik oranlarını, olumlu rol modellerinin yokluğunu ve fırsat eksikliğini içerir ki bunlar, genç insanları zihinsel değişim yaratan maddeler aracılığıyla kurtulma arayışına itebilmektedir. İkinci büyük etki akranların etkisidir (Dishion, Cavanagh, Schneiger & Nelson, 2002). Eğer "bunu herkes yapıyorsa" daha cazip gelebilmektedir. Uyuşturucu kullanımıyla ilgili olarak anne ve babaların etkisi, anne ve babaların çocuklarının davranışlarını gereğince gözlemekte başarısız olmalarını ve çocuklarla ilişkilerdeki kusurları içerir (Dishion, 2002). Eğer anne ve babalar çocuklarıyla yeterince ilgilenmez ya da gerekli destek ile yönlendirmeyi sağlamazlarsa, ergenlerin olumsuz yönlendirilmeye kapılmaları kolay olmaktadır. Anne ve babalarla ilgili bir diğer etken ise alkol ve uyuşturucunun bizzat anne ve babalar tarafından kullanılmasıdır. Anne ve babalar kötü rol modelleri sunabilirler. Alkol ve diğer uyuşturucuların kullanımını artırma riski taşıyan ergenlerin kişisel özellikleri, ergenlikte sıklıkla deneyimlenen güçlü duygusal acıyla başa çıkma konusundaki yeteneksizlikleri, okuldaki ilişki ve başarı sorunları ve heyecan ile hazzaya yönelik arzuyu içerir.

McWhirter ve çalışma arkadaşları (2007) riskli bir ergenle çalışan bir danışman üzerine düşünceleri ortaya koyan bir senaryo örneği verirler:

İçimizden biri, 13 yaşında bir erkek olan Joe'nun annesinin, çocuğunun rehberliğe gereksinimi olduğunu belirtmesinin ardından iki ay boyunca Joe'yla bir çalışma yürüttü. Kadın ve Joe'nun üvey babası olan kocası, onun okuldaki performansının zayıflığından, davranma biçiminden, 'çocuk suçlulardan' oluşan arkadaşlarından ve ev içinde, zaman

zaman düşmanca bir hal alan bütünüyle içe dönük davranışlarından ötürü endişeliydi. Joe'nun üvey babası katı fakat kararsız bir disiplin sergileyen bir makine operatörüydü. Joe, üvey babasından pek hoşlanmıyordu ve bunun karşılıklı olduğunu belirtiyordu. Annesini 'daha nazik' biçiminde tarif ediyor, fakat onun da yapmak istediklerini yapmasına izin vermemesinden şikâyet ediyordu. Annesi bir ev kadınıydı, ama arada bir geçici ofis işleri de yapıyordu. Kocasını Joe'ya kızmaması için sık sık teskin ediyordu. Fakat Joe'nun değişmesi gerektiğini düşünüyor ve rehberliğin onu 'düzelteceğine' inanıyordu. Joe'nun ebeveynleri rehberliğe bir aile olarak katılmayı reddettiler, çünkü sorun Joe'ydu.

Joe okulda ve okuldan sonra arkadaşlarıyla çok fazla vakit geçiriyordu. Marihuana ve neredeyse düzenli bir biçimde sigara içtiğini belirtmişti. İlk görüşmemizden kısa bir süre sonra üzerinde uyuşturucu bulundurmaktan tutuklanmıştı. Tutuklama olayından sonra anne ve babası arkadaşlarının hiçbirini görmesine izin vermemeye başladı.

Joe'nun okul performansı oldukça zayıf ve bu yöndeki çabası da yok denecek kadar azdı. Muhtemelen öğrenme güçlüğü vardı, fakat kısa süre önce gerçekleştirilen psiko-eğitimsel bir değerlendirme bir sonuca varamamıştı. Joe'nun temel sorunu okuldaki davranış biçimiydi. Maalesef, Joe öğretmenlerinden biriyle bir sorun yaşadığında, elde olmayarak, huysuzluğunun karşılığını alıyordu. Müdür yardımcısının ofisinde, "aptalca hikâyeler dinleyerek" oturmak suretiyle, çok zor ve tatsız olduğunu düşündüğü okul çalışmalarından etkili bir biçimde uzak duruyordu. Joe okulda öylesine başarısız ve huysuzdu ki üvey babası, davranışlarını düzeltmediği takdirde, onu, katı bir yatılı okula göndermekle tehdit etmişti. Joe da bunun kendisi için daha iyi olacağını söylemişti, çünkü öyle okullarda işlerin daha kolay olduğunu duymuştu. Üvey babasının, saçlarını kısa kestireceği yönündeki tehdidi onu kaygılandıran tek meseleydi.

Joe esasen marihuana kullanıyordu ve iki aylık rehberlik süresi boyunca bu hiç değişmedi. Joe'nun daha güçlü maddeleri deneyip denemediğini bilmiyoruz, çünkü rehberliğe devam etme konusunda bir hayli direnç göstermişti ve üvey babasının evden taşınmasını istemesine karşın kendisini değiştirmekle pek ilgilenmiyordu. Joe, ebeveynlerine içeren hayal kırıklığına uğramış ve öfkeli bir ergendi ve onlardan pek az yönlendirme ve tutarlı bir biçimlendirme alabiliyordu. Onların beklentilerinin ne olduğundan emin değildi, okuldan nefret ediyor, arkadaşlarından yalıtılmış hissediyor ve sorunlarına hiçbir çözüm bulamıyordu. Kaygısını ve özsaygı eksikliğini içeri yöneltmişti; okulu umursamayarak davranıyor, öğretmenlerine dikleniyor ya da sokaklarda arkadaşlarıyla geziniyordu (s. 150-151).

Joe'nun durumu, alkolle ve diğer maddelerle ilgili olarak risk altında olan pek çok genç insanın durumuna benzetilmektedir. Ebeveynlerinden pek az destek görmüştür ve yine ebeveynleri, ona, sağlam ve tutarlı bir disiplin sunmamışlardır. Üvey babasıyla daimi bir çatışma içindedir ve onu pek sevmemektedir. Okulda pek çok zorlukla karşılaşmış ve hızla geriye düşmüştür. Benzer sorunlar yaşayan akranlarına dönmek bir hayli kolaylaşmıştır. Ardından akran baskısı sorunlu davranışlarını ve madde kullanımını teşvik edebilmiştir. Joe anne ve babası ile okulu tarafından ihmal edilmiş, yalnız bırakılmış ve görmezden gelinmiş hissetmektedir. Uyuşturucu yoluyla kaçarak, davranışlarının sorumluluğunu üstlenmekten uzak durmuştur. Annesiyle babası sorunları bir aile sistemi perspektifinden görmekte başarısız olmuş ve sağaltımda yer almayı reddetmişlerdir. En sonunda Joe'yu rehberlikten çekip çıkarmışlardır. Sizce Joe'nun başına neler gelmiştir?

Etik Soru 6.2

Joe'yu toplumun üretken bir üyesi yapmak için ne boyutta çaba sarf edilmelidir? Joe'ya yardım etmekten kim sorumludur? Anne ve babası mı? Topluluk mu? Okulu mu? Joe gibi 13 yaşında biri, kendi davranışlarını geliştirmekten ne dereceye kadar sorumlu olabilir?

Tütün Kullanımı

Akran baskısına maruz kalan ergenler için sigaraya başlamak son derece kolay, fakat bırakmak oldukça zordur. İyi haber şu ki alkol ve diğer maddelerin durumunda olduğu gibi, ergenlerin sigara kullanımı da hâlâ ciddi bir sorun oluşturmaya devam etse de doruğuna ulaştığı 1996 ve 1997'den beri azalmaktadır (Johnston, O' Malley, Bahman & Schulenberg, 2009). Santrock (2010a) şunları kaydetmektedir:

1996'da doruğuna çıkmasından sonra, ABD'deki sekizinci sınıflarda sigara kullanımı % 50 oranında azalmıştır. 2008'de, son 30 gün içinde sigara içmiş olduğunu söyleyen ergenlerin oranı (on ikinci sınıflarda) % 20, (onuncu sınıflarda) % 12 ve (sekizinci sınıflarda) % 7'di (s. 468).

Sigara kullanımı kalp hastalıklarına neden olmaktadır. Sigara dumanı uyarıcı etki yapan nikotin içermektedir. Nikotin akciğerlere girdiğinde, burada bulunan küçük damarlar tarafından hızlıca emilmekte ve derhal bedenin geri kalan kısımlarına nakledilmektedir. Bir uyarıcı olarak hem kalp atışlarını hızlandırmakta hem de kan basıncının yükselmesine neden olmaktadır. Zamanla kalp fazla çalışmaktan dolayı hasar görmektedir.

Sigara içmenin bir diğer olası sonucu ise akciğer kanseridir. Katran ve diğer

maddeler, aşamalı olarak, akciğerlerdeki kanallarda ve hava keselerinde birikmektedir. Bu da akciğer dokularının normal hücrelerinde aşamalı bir değişime neden olmaktadır. En sonunda bu hücreler, orijinal olanlardan farklı hücreler üretebilmektedir. Yeni ve kanserli hücreler, en sonunda normal hücre dokusunu öldüren yeni kanserli hücreler üretmektedir. Sonuç, akciğerleri istila eden ve bedenin diğer kısımlarına yayılan kötü huylu bir tümörün büyümesidir.

Ergenlerin sigara bağımlısı haline gelmelerindeki risk etkenleri ebeveynlerin ilgi ve desteğindeki eksiklikler, sigara içen arkadaşlara sahip olma ve okul ile eğitime ilgi duymama gibi olguları içermektedir (Tucker, Ellison & Klein, 2003).

Önemli Meseleler ve Yaşam Olayları

Belirli önemli deneyimler ve yaşam olayları ergenleri ve genç yetişkinleri karakterize etme eğilimindedir. Kimi meseleler, bu yaş grubundakileri oldukça fazla ilgilendirmektedir. Bu meselelerin birkaç tanesi burada tartışılmak üzere seçilmiştir. Bunlar, genç insanların bedensel iyiliklerine etkisi ve bununla ilgisi temelinde seçilmiştir. Ergenlik bir cinsel gelişim dönemi olduğu için cinsellik vurgulanacaktır. Konular ergenlikte cinsel etkinliği, planlanmamış gebeliği, genç yaşta baba olmayı, gebelik motivasyonunu, cinsel eğitimi, cinsel yollarla bulaşan hastalıkları ve gebelikten korunmayı içermektedir. Aydınlatıcı Bilgi 6.1 gençlerin masturbasyon deneyimini tartışmaktadır.

Ergenlikte Cinsel Etkinlik

1950'lerden 1970'lere ergen cinsel etkinliklerini karakterize eden baskın bir

eğilim, ergenlerin cinsel birleşmelerinde yaşanan dramatik bir artışı (Crooks & Baur, 2011). Bu erkekler için, kızlar için olduğundan daha doğrudur. Bugün ABD’de 15 yaşındaki erkeklerin % 25’i ve kızların da % 26’sı; 19 yaşındaki erkeklerin % 69’u ve kızların da % 77’si cinselliği deneyimlemiş durumdadır (Kinsey Enstitüsü, 2010).

ABD’de 1950’lerden 1970’lere bir başka ana eğilim ise pek çok etnik grup arasında, gençken ve daha da gençken cinsel birleşmelerin yaşanmasıydı (Crooks & Baur, 2011). Bugün ABD’de ilk cinsel birleşme yaşı ortalaması kadınlarda 16,9 ve erkeklerde de 17,4’tür (Kinsey Enstitüsü, 2010).

Ergenlerin cinsel birleşmeler yaşamasının bir dizi nedeni vardır (Rathus, 2011). Pek çok ergen, özellikle de genç erkekler, bedenlerinde gerçekleşen hormon dalgalarına bir tepki göstermektedir (Peplau, 2003). Erkeklerin yarısı ve kadınların da dörtte biri, ilk cinsel deneyimlerini, meraktan ötürü ya da artık hazır olduklarını düşünerek yaşamış olduğunu söylemektedir; kadınların yarısı ve erkeklerin de dörtte biri, esas nedenin sevgi olduğunu belirtmektedir (Michael, Gagnon, Laumann & Kolata, 1994). Ayrıntılı Bakış 6.2 ergenlerin cinsel etkinliklerinde ırksal farklılıklar ile kimi diğer farklılıkları tartışmaktadır.

Etik Soru 6.3

İnsanlar cinsel birleşme hakkına hangi yaşta sahip olurlar? Neden?

Ergenlikte Planlanmamış Gebelik

Sanayileşmiş Batılı ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri ergen gebelik oranlarında başı çekmektedir (Carroll, 2010; Crooks & Baur, 2011;

Singh & Darroch, 2000). ABD’deki oranlar Kanada’nın iki, Fransa’nın dört ve İsveç’in altı katıdır (Darroch, 2001). Bir yılda 750.000 ergen ya da 20 yaşın altındaki genç kadınların % 7’si gebe kalmaktadır (Guttmacher Enstitüsü, 2010b). bu gebeliklerin çoğu amaçlanmamaktadır (Downs, Moore, & McFadden, 2009; Klein ve Ergenlik Komitesi, 2005). Kürtaj oranı, % 46 ile doruğa çıkmış olduğu 1988’den bu yana düşüş içindedir ve bugün % 32’dir (Guttmacher Enstitüsü, 2010b). Ergen annelerin doğurduğu çocukların yaklaşık % 5’i evlatlık verilmek üzere konumlandırılmaktadır (Downs, 2009). 1990’da doruğa çıkmış olan doğum oranları 2005’e doğru düşmüştür (Guttmacher Enstitüsü, 2010b) . Fakat 2005 ile 2007 arasında % 5 artmıştır (March of Dimes, 2009). Muhtemelen ilk düşüşün nedeni, daha etkili gebelikten korunma yöntemleri ve cinsel yollardan bulaşan hastalıklar, özellikle de HIV konusundaki ihtiyatlılığı (Crosson-Tower, 2009). Genç annelerin yaklaşık % 80’i bekârdır (Pfeiffer, 2009).

Çok az sayıda bebek evlatlık alınmakta, bebeklerin büyük bir çoğunluğu “ergenlik çağındaki” anneleriyle evde kalmaktadır. Bu, söz konusu genç kadınları, akranlarından son derece farklı bir durumun içine sokmaktadır. Ergenlik ve ilk gençlik, arkadaşlarla tanışmak, onlara karışmak, birileriyle çıkmak, belki kendine bir eş seçmek, eğitim almak ve bir kariyer tercihi yapmak için olağan dönemlerdir. Anneliğin getirdiği ek sorumluluklar, özgürlüğü ve bu diğer şeyleri yapmak için gereken zamanı ciddi biçimde kısıtlamaktadır. Ayrıca böylesi genç anneler, anneliğe pek de hazır değildirler. Genellikle kendi kimliklerini kurma ve kendilerine yetebilmeyi öğrenme döneminin tam ortasındadırlar.

AYDINLATICI BİLGİ 6.1

Mastürbasyon

Mastürbasyon, kişinin kendi üreme organlarını, cinsel uyarılmaya neden olacak şekilde uyarmasıdır. Öyle görünmektedir ki mastürbasyon epey erken yaşlarda başlamaktadır. Ergenliğin sonlarındaki erkeklerin neredeyse tamamı ve kızların da yaklaşık dörtte üçü mastürbasyon yapmıştır (Crooks & Baur, 2001; Janus & Janus, 1993). Kimi veriler, ergenlerin, eskiden olduğundan daha erken yaşlarda mastürbasyon yapmaya başladıklarına işaret etmektedir (Bancroft, Herbenick & Reynolds, 2003; Hyde & DeLamater, 2011). Fakat Afroamerikan ve Latin gençler, mastürbasyona, beyaz gençlerden daha az eğilim duymaktadır (Laumann, Gagnon, Michael & Michaels, 1994; Yarber, 2010).

Erkekler mastürbasyona kızlardan daha eğilimlidir (Crooks & Baur, 2011; Laumann, Gagnon, Michael & Michaels, 1994; Yarber, Sayad & Strong, 2010). Cinsiyetlerdeki bu türlü farklılıklar cinsel rollerle ve erkekler ile kadınlardan cinsel beklentilerle ilgili olabilir. ABD toplumunda erkekten cinsellik ve hatta atletik cinsellik beklenmektedir. Ek olarak pek çok kadının kendileriyle uğraşarak doyum sağlaması pek uzun sürmektedir.

Greenberg, Bruess ve Conklin (2007) mastürbasyon sürecini şöyle tarif etmektedir:

Erkekler, çoğunlukla erotik yazın, film ya da videolarla uyarılmış olan penislerinin gövdesini okşayarak mastürbasyon yaparlar. ...Kadınlar vulvayı [kadın üreme organının dış bölgeleri], özellikle de klitorisi ovalayarak mastürbasyon yaparlar... Hiç kuşkusuz bu izleğin pek çok çeşitlenmesi vardır ve vulvayı uyarmak için vibratör kullanılması, ovalanan bölgedeki sürtünmeyi azaltmak için

krem kullanılması, cinsel organın etrafına yastıkla ya da bir başka yumuşak nesneyle baskı uygulanması ve kalçaların birbirine doğru kasılması, standart mastürbasyon tekniklerine yapılmış eklentilerdir (s. 412).

Kelly (2008) ergenlerin mastürbasyon hakkında nasıl konuştuklarını şöyle betimler:

Ergen erkekler, kendi aralarında mastürbasyon hakkında konuşmaya –çoğunlukla şaka yollu– kızlardan daha çok eğilim göstermektedirler. Bu nedenle erkek mastürbasyonuna işaret eden argo terimler (otuz bir çekmek, çavuşu tokatlamak, asılmak) kadın mastürbasyonuna işaret eden argo terimlerden (ovalamak, hapyı yuvarlamak, parmaklamak) daha fazladır (s. 153).

Kadın mastürbasyonu için kullanılan diğer argo terimler “.....” biçimindedir. Erkek mastürbasyonu için kullanılan diğer argo terimler ise “yılan oynatmak”, “et suyu sağmak”, “kamuştan su yürütmek” vs. biçimindedir.

Mastürbasyon konusunu ele almak önemlidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi ergenler arasında oldukça yaygındır. Fakat aynı zamanda hor görülen de bir şeydir. Mastürbasyonu tarif etmek için kullanılan argo terimler iltifat niteliği taşımazlar. Belki de mastürbasyon hakkındaki geleneksel olumsuz tutum, en iyi ifadesini, H. R. Stout’un 1885 yılında basılmış olan Ailenizin Doktoru kitabında bulmaktadır:

Bu kötülük birkaç yıl boyunca sürdürülürse, sistemde bir aşırı duyarlılık ve yüzde ani kızarmalar yaratır; yüz soğuk, solgun ve nemli bir hal alır; gözlerle donuk, koyunsu bir bakış yerleşir; saçlar kurur ve uçlarından çatlar; zaman zaman kalbin üstündeki bölgelerde ağrı

olur; nefes alışverişi kesik kesik bir hale gelir; kalpte çarpıntı oluşur (dispepsi semptomları görülür); uyku kalitesi düşer; kabızlık meydana gelir; öksürük ve boğazda tahriş oluşur ve en sonunda kişi fiziksel, ahlaki ve zihinsel bakımdan bir enkaza dönüşür (s. 333).

Böyle bir tirattan sonra, bir kimsenin mastürbasyona yapmaya cesaret etmesi bir mucize olurdu. Bu, ergenlerin karşısına ciddi bir çelişki ve bir kafa karışıklığı sebebi olarak çıkmaktadır. Gerçekte mastürbasyon yapmaktadırlar, fakat bir yandan da mastürbasyonu nahoş ve hatta tiksindirici bir davranış olarak görme eğilimindedirler. Olumsuz duygular kaygı, sürekli bir savunma hali, utanç ve suçluluk biçiminde belirebilmektedir (Byer, Shainberg & Galliano, 2002; Hyde & DeLamater, 2011).

Ergenlerin mastürbasyonun anormal ya da zararlı olmadığını anlamaları ge-

reklemektedir. Pek çok fiziksel değişimin ve yeni yaşam durumunun üstesinden gelmeye çalıştıkları bir dönemde bir de kafa karışıklığıyla ya da suçluluk duygusuyla rahatsız edilmelerine gerek yoktur.

Mastürbasyon, cinsel gerilimi ve diğer baskıları yatıştırmanın normal bir yoludur; kendini keşfetmeye, cinsel ihtiyaçları ve dürtüleri kontrol etmeyi öğrenmeye ve yalıtılmışlık durumu ile yalnızlığa karşı mücadele vermeye olanak tanır. Mastürbasyonun, cinsel işlev bozukluklarında doktorlar tarafından tavsiye edildiği bile olmaktadır. Orgazmla ilgili sorun yaşayan (yani orgazm olmayan) kadınlara mastürbasyon önerilmektedir. Bu, kaygılarının üstesinden gelmelerine ve kendi cinsel tepkilerini anlamalarına yardımcı olmaktadır. Bu bilgi, daha sonra bir cinsel partnere aktarılabilir.

Çocuk denecek yaşta gebe kalmanın oldukça çarpıcı başka olumsuz sonuçları da ilk olarak, böylesi gebelikler hem çocuk için hem de anne için oldukça ciddi fiziksel riskler içermektedir (Crooks & Baur, 2011; Klein ve Ergenlik Komitesi, 2005). Böylesi sorunlar uzun doğum sancılarını, anemiye, kan zehirlenmesini, kanamaları, düşükleri ve bazı uç durumlarda genç annenin ölümünü içermektedir. Çocuklar da çoğunlukla ya prematüre ya da normalinden zayıf doğmaktadırlar (March of Dimes, 2009). Anne ve çocuk sağlığıyla ilgili bir başka bulgu, pek çok genç annenin oldukça yoksul olduğu ve doğum öncesi sağlık hizmetlerinden pek az yararlandığı biçimindedir (Hyde & DeLamater, 2011; Rathus, 2011; Yarber, 2011). Bu da annelerin ve bebeklerin sağlık risklerini arttırmaktadır.

Ayrıca, uzun vadeli bir araştırma, olumsuz etkilerin çocuğun doğumun-

dan sonra da uzun süre devam ettiğini göstermiştir. Küçük annelerin liseyi bitirme oranları, diğer akranlarına nispetle çok düşüktür (Downs, 2009). Ergen anneler genellikle yoksuldur ve sosyal hizmetlere bağımlıdır (Crooks & Baur, 2011; Klein ve Ergenlik Komitesi, 2005). Hayatın daha sonraki dönemlerinde, diğer akranlarına oranla daha çok işsiz kalmaktadırlar (Crooks & Baur, 2011; Shearer, 2002). Küçük annelerin ayrıca annelik yetileri de pek gelişmemiş olabilmektedir (Crooks & Baur, 2011; Klein ve Ergenlik Komitesi, 2005). Böylelikle artan stres ve anneliğin sorumluluğu, küçük annelere bir hayli zarar vermektedir. Bir çocuk büyütme zamanı, enerji ve dikkat ister. Çocuğun bakımı için gerekli zaman okul ve eğlence zamanlarından çıkarılmaktadır. Genç annelerin zihinsel sağlıkları ve gündelik işleyişleri potansiyel tehlikelerle karşı karşıyadır.

AYRINTILI BAKIŞ 6.2

Ergen Cinsel Etkinliklerinde İrksal ve Diğer Farklılıklar

A.B.D.'de çeşitli ırksal gruplar arasında, ergenlerin cinsel birleşmelerinde kayda değer bir biçimde farklı örüntüler bulunmaktadır. Örneğin Afroamerikan gençler, cinselliğe, beyaz ya da Hispanik akranlarından daha fazla eğilim göstermektedir (Carroll, 2010; Hastalık Denetim Merkezi, 2006; Crooks & Baur, 2011). Afroamerikan gençler arasında cinsel ilişkiye girmenin yaş ortalaması 15,8'ken, bu sayı beyazlarda 16,6, Hispaniklerde 17 ve Asyalı Amerikalılarda ise 18,1'dir (Kinsey Enstitüsü, 2010). Cinsel etkinlik oranlarındaki farklılıklar ırk ya da etnisiteden ziyade yoksullukla

ilgili olabilir (Crooks & Baur, 2011). Afroamerikan ve Hispanik gençler, çoğunlukla, beyaz akranlarından daha yoksul ortamlarda yaşamaktadırlar. Hali vakti yerinde evlerde yetişen Afroamerikan ergenlerin, daha yoksul ortamlarda yetişenlere oranla daha sakinimli oldukları bulgulanmıştır (Crooks & Baur, 2011; Kissinger, 1997; Murry, 1996). Erken cinsel birleşmeyle ilgili diğer değişkenler arasında ebeveynlerle yakınlık eksikliği ve ebeveynlerin yol göstericiliğinin ve öğreticiliğinin azlığı bulunmaktadır (Crooks & Baur, 2011; Hyde & DeLamarter, 2011; Rathus, 2011; Welch, 2011).

Çocuklar yalnızca zayıf olmakla kalmamaktadır; ölüm oranları da yüksektir (March of Dimes, 2009). Uzun vadeli çalışmalar, ergen annelerin çocukları üzerindeki olumsuz sonuçları da ortaya çıkarmaktadır. Bu çocuklar büyüdükçe, yetişkin annelerin çocuklarına oranla daha çok duygusal, zihinsel ve fiziksel sorun yaşamaktadırlar (Crooks & Baur, 2011; Downs, 2009; Rathus, 2011).

Ergenlik yıllarında anne ve baba olmanın sonuçları, burada, ergen gebeliğine ilişkin gerçekçi bir perspektif sağlamak amacıyla vurgulanmıştır. Ergenler, en azından entelektüel bakımdan anneliğin etkilerinin farkında olmaya gereksinim duymaktadırlar. Cinsel etkinlikleri ve gebelikten korunma uğraşlarıyla ilgili olarak daha gerçekçi kararlar verebilmeleri için bu bilgiye gereksinimleri vardır. Ergen gebeliğinin sonuçlarına odaklanmamızın bir diğer nedeni de bebek sahibi genç annelere yardım edilmesiyle ilgilidir. Sosyal hizmet uzmanları,

çok genç yaşta anne olmanın getirdiği sorunları anlamak zorundadırlar. Genç annelere, kendi durumlarını gerçekçi bir biçimde geliştirmeleri, kendileri için ne yapabileceklerine ilişkin kararlar verebilmeleri ve ihtiyaç duyduklarını destek hizmetlerinde yer almaları konusunda yardım edebilmek için gereklidir bu.

Klein ile çalışma arkadaşları (2005), daha olumlu bir notta şunları belirtmektedir:

Araştırmalar, uzun vadeli olumsuz sosyal sonuçların kaçınılmaz olmadıklarını göstermektedir. Çeşitli uzun vadeli takip çalışmaları, doğumdan yaklaşık yirmi yıl sonra, pek çok ergen annenin başkalarına bağımlı kalmadığını; pek çoğunun liseyi bitirdiğini, düzenli bir işe sahip olduğunu ve geniş ailelere sahip olmadığını göstermektedir. Öyle görünmektedir ki çocuk sağlığını geliştirmek için yapılan evde-ziyaret programları gibi, geniş kapsamlı ergen gebeliği programları da iyi sonuçlar doğurmaktadır (s. 6).

AYDINLATICI BİLGİ 6.2

Bekâr Bir Babanın Portresi

Gary ne yapacağını bilmiyordu. Linda, gününü ve muhtemelen hayatını bir enkaza çevirmişti. Gebe olduğunu daha yeni söylemişti. Bu nasıl olabilir-di? Kendisi ne yapabilirdi?

17 yaşında bir lise öğrencisi olan Gary okulda hiçbir zaman pek başarılı olmamış, hatta 6'ncı sınıfı tekrarlamıştı. Ondan beri de destek eğitimi derslerini takip ediyor ve işi kıl payıyla götürüyordu.

Kendisini hep bir ucube olarak görmüştü. Uyuşturucu bulundurmaya seiyor, parası oldukça alıyordu. Gümbürtülü hip-hop dinlemeyi seiyor ve WROK radyosunun ilk on listelerini yakından takip ediyordu. Armalarla yamalanmış bir kot pantolon, inşaat işçisi botları giyiyordu; düzensiz ve yağlı saçları 45-50 cm uzunluğundaydı.

Bu dış görünüşün altında, Gary aşırı hassas biriydi. Başka insanları gerçekten umursuyordu, kimi zaman bunu göstermekte bazı sorunlar yaşasa da. Linda ve bir bebekle ilgili bu durum onu gerçekten sarsmıştı. Linda'yı gerçekten seviyordu. Linda, onun başına gelmiş en iyi şeydi. Linda, onun için kaygılanıyordu. Görünüşe göre bunu daha önce kimse yapmamıştı. Gary çok özgüven sahibi değildi. Linda'nın ona ihtimam göstermesi onu şaşkına çevirmişti.

Gary, annesi ve 11 yaşındaki kız kardeşi Hillary ile birlikte Chicago'da yaşıyordu. Hillary'yı seviyordu, fakat pek fazla ortaklıkları yoktu. Yaş farkı bir hayli fazlaydı. Fakat bazen, anneleri yeni erkek arkadaşıyla çıkıp da eve sarhoş geldiğinde, birbirlerini

savunurlardı. Bu sık olurdu. Annesi gerçekten başka bir şeydi. Bazen kendisini sevdiğini düşünürdü, fakat sorumluluklarını kabul etmemek gibi korkunç bir sorunu vardı. Çoğu zaman, annesinin onun değil de kendisinin annesinin bakımıyla meşgul olduğunu düşünüyordu. Hayır, annesi çok fazla bel bağlanabilecek biri değildi.

Bir başka sorun da çok yoksul olmalarıydı. Hiçbir zaman çok fazla şeye sahip olmamıştı. Yıllar boyunca gitar çalmayı öğrenmek istemişti. İki yıl önce, yakındaki bir mezattan elden düşme bir gitar almış, fakat gitar hiçbir zaman doğru düzgün ses vermemişti. Hiç kuşkusuz bir başka sorun da kendisinin hiç yeteneğinin olmamasıydı. Sık sık, gitarın, inziva köşesi olan odasındaki güzel kutusunun içinde daha iyi durduğunu düşünürdü.

Gary bazen Utah'taki babasını düşünürdü. Son 10 yıl içinde onu yalnızca bir kez görmüş olmasına karşın, tatillerde telefon konuşmaları yapıyorlardı. Büyük rüyası çıkıp gitmek, babası ve babasının ailesiyle birlikte yaşamaktı. Doğayı ve kamp yapmayı seviyordu.

Bu bakımdan Utah'ın mükemmel bir yer olacağını düşünüyordu. Daha kasvetli olduğu zamanlarda bunun yalnızca bir rüya olduğuyula yüzleşiyordu. Babası telefonda hoş ve güzel konuşuyordu, fakat kendisini pek de umursamadığını biliyordu. Fakat yine de zaman zaman başka türlü düşünmek eğlenceliydi. Bazen, eline iyi uyuşturucu geçtiğinde, yalnızca odasında oturuyor ve düşünüyordu. Utah'ta yapacağı harika şeylerin haya-

lini kuruyordu. Olan buydu, yalnızca bir rüya olsa da.

Gary çok düş kuruyordu. Geleceğe ilişkin pek umudu yoktu. Fazla umutsuz görüyordu kendisini. Bir keresinde, öğretmenlerinden bir tanesi hiç üniversiteye gitmeyi düşünüp düşünmediğini sormuştu. Üniversite, hah! Üniversitenin parasını nasıl karşılayabilirdi? Super Big Kmart bir gitarın parasını bile karşılayamamıştı. Bir diğer sorun da okulda başarısızlığıydı. Gerçek anlamda çalışmayı bırakalı yıllar olmuştu. Şimdi o kadar geride kalmıştı ki yakalama şansının kalmadığını biliyordu. Gelecek hakkında düşünmekten pek hoşlanmıyordu. Kendisi için bir gelecek yoktu.

Fakat şimdi Gary'nin sorunu Linda'ydı – Linda ve bebekti. Çocuk henüz doğmadan önce, onu bir bebek olarak düşünmek onu eğlendirmiş. Gerçekten kendisine ait bir şeyin olduğu düşüncesinden hoşlanıyordu. Linda'dan da hoşlanıyordu ve onu kaybetmek istemiyordu. Linda ona gebe olduğunu söylerken ağlamıştı. Beraber yaşayabileceklerini, hatta evlenebileceklerini söylemişti. Sonra annesinin dairesinden taşınabilirdi. Özgür ve kendi başına olabilirdi. Okulu bırakabilirdi. Nasıl olsa pek iyi de gitmiyordu. Yerel hamburger dükkânlarından birinde çalışabilirdi. Bu pek de kötü olmazdı. Arkadaşlarını görebilirdi. Birlikte iyi vakit geçirebilirlerdi.

Evet, yapacağı buydu. Hayatında bir kere olsun iyi bir şey yapacaktı. Linda'yla evlenecek ve bir baba olacaktı. Belki sonra her şey yoluna girerdi. Belki bundan sonra mutlu bir hayatları olurdu.

Sonsöz

Gary ve Linda 10 ay sonra evlendiler. Linda 2 kg 450 gr ağırlığında bir erkek

bebek doğurdu ve adını Billy koydular. Sorun şuydu ki hiçbir şey daha iyiye gitmedi. Çok fazla değişmediler. Gary hâlâ yoksuldu. Fakat şimdi bir yetişkinin sorumluluklarını taşıyarak yoksuldu. Hâlâ bir gitarı karşılayacak parası yoktu. Her gün saat 5'te hamburger dükkânına gidiyordu; eskiden aynı saatte okuluna giderdi. Çalıştığı yerde çok da para kazanamıyordu ve iyi vakit geçireceğini düşündüğü Linda da yanında değildi. Pek fazla bir şey yapacak paraları yoktu. Küçük daireleri sıkışık. Bebeğin ağlamaları bazen onu çıldırtıyordu. Linda'yle ilişkileri de pek iyi gitmiyordu. Kavga etmediklerinde konuşuyor değillerdi. Hayat çok da değişmemişti; geleceğe ilişkin hâlâ pek umudu yoktu.

Yorum

Bu vaka örneği, tipik bir ergen babanın düşüncelerinin bir portresini oluşturmak amacıyla buraya alınmamıştır. Örneğin Gary pek yoksuldur. Gerçekte bütün sosyo-ekonomik düzeylerde ergen babalara rastlamak mümkündür. Fakat bu örnek, ergenlerin deneyim ve bilgi eksikliğini betimlemek maksadıyla ele alınmıştır. Bilgi olmaksızın öngörülü, iyi temellendirilmiş kararlar vermek oldukça zordur.

Bir sosyal hizmet uzmanının işinin önemli bir parçası da buna benzer bir durumda bulunan genç insanlara, önlemlerindeki alternatifleri göstererek, rasyonel düşünme konusunda yardımcı olmaktır. Erişim dahilindeki hizmetlerin söz edilmeli ve planlar yapılmalıdır. Genç insanların, nasıl ilerleyecekleri konusunda hem tavsiyeye hem de desteğe ihtiyaçları vardır. Gelecekte beklentilerini gözden geçirmeye ve gerçekçi olduklarının kesinleştirilmesine gereksinimleri vardır.

Ergen Babalar

Bir ergenin baba olmasına neden olan değişkenler şehir merkezindeki yoksul mahallelerde yaşıyor olmayı, okulda başarısızlığı, yoksulluğu ve suça iştiraki içermektedir (Klein ve Ergenlik Komitesi, 2005; Yarber, 2011). Yarber ve arkadaşları (2011), ergen babaların yüz yüze geldikleri durumu şu biçimde yorumlamaktadır:

Ergen babalar, genellikle gebelik sırasında ve doğumdan sonra da en azından bir süre daha fiziksel ya da psikolojik olarak sürecin içinde yer almaktadırlar. Çoğu, gebelik sırasında böyle niyetler taşıdığını ifade etse de ergen babaların, çocuklarına katkı sunmaları son derece zor olmaktadır. Çoğunun geliri azdır, eğitim düzeyi düşüktür ve çocuk sahibi olma işini 20 yaşına ya da daha sonrasına erteleyen erkekler değil, henüz çocuklardır. Sorumlulukları karşısında boğulabilmekte ve iyi bir destekçi olma konusundaki yeteneklerinden kuşku duymaya başlayabilmektedirler. Ergen babaların çoğu, kendilerini terk etmiş babaların çocukları olsalar da baba olmayı öğrenmek istemektedirler. Ergen babalar pek çok zorlukla karşı karşıya olan ve görmezden gelinen bir grup oluşturmaktadırlar. Ergen babalık oranlarını düşürmeyi hedefleyen politikalar ve müdahaleler, bu duruma etki eden pek çok etkeni göz önünde bulundurmalı ve yaşam döngüsü boyunca konumlanan çabalara odaklanmalıdır (s. 177-178).

Aydınlatıcı Bilgi 6.2 ergen babalığın potansiyel etkilerini betimlemektedir.

Ergenler Neden Gebe Kalırlar?

Cinsel bakımdan etkin olan bir ergenin korunmasız ilişkiye girdiği bir yıl içinde gebe kalma olasılığı % 90'dır (Guttmacher Enstitüsü, 2011). Ergenler korunma araçlarını genellikle bilinçsiz bir biçim-

de kullanmakta ya da hiç kullanmamaktadırlar (Crooks & Baur, 2011; Manlove & Terry-Humen, 2007; Rathus, 2011). Pek çok ergen, ilk defa cinsel birliktelik yaşadıkları birkaç seferde korunma yöntemlerini kullanmakta başarısız olmaktadır (Crooks & Baur, 2011; Guttmacher Enstitüsü, 2011). Bu özellikle de yaşı daha küçük olanlar için doğrudur (O'Donnel, 2003; Rathus, 2011). Son birkaç on yıl içinde ergenler arasında korunma yöntemlerinin kullanımında bir hayli artış olmuştur. 1985'te, ergenlerin yalnızca % 56'sı ilk cinsel deneyimleri sırasında korunma yöntemlerine başvururken, bu oran 2000-2004 arasında % 76'ya ve 2005-2008 arasında da % 84'e çıkmıştır (Guttmacher Enstitüsü, 2011). Yine de genç kadınların % 19'u hâlâ hiçbir korunma yöntemine başvurmamaktadır (Guttmacher Enstitüsü, 2011). Gençlerin önemli bir kısmı, korunma yöntemleri konusunda neden başarısız olmaktadır? Kimi gençler korunma araçlarını bulmak ve satın almaktan utanırken kimileri de gizlilik kaygısı gütmektedir (Crooks & Baur, 2011). Kimileri de partnerleriyle cinsel meseleler hakkında konuşmaktan rahatsız olmakta ya da bu konuda özgüven eksikliği yaşamaktadır. Örneğin genç bir kadına, partneriyle, bir prezervatif takmak ya da vajinasına bir zar yerleştirmek gibi mahrem konular hakkında konuşmak zor gelebilmektedir. Erişim şansı buldukları bilgiye bağlı olarak, ergenler, korunma yöntemleri ve bu yöntemlerin etkileri konusunda yeterli bilgiye sahip olmayabilirler (Crooks & Baur, 2011).

Diğer ergenler hatalı mitlere bağlı davranmaktadır (Crooks & Baur, 2011; Rathus, 2011). Örneğin pek çok genç, yanlış bir biçimde, gebe kalmak için yeterince olgun olmadıklarına, 'ilk seferin sayılmadığına', gebe kalmak için hali-

hazırdaki durumdan daha fazla cinsel birliktelik yaşamaları gerektiğine, ayın belirli dönemlerinde cinsel birleşmenin katıyetle güvenli olduğuna, boşalırken dışarıya çekmenin etkili bir doğum kontrol yöntemi olduğuna inanmaktadır. Kimi genç kadınlar, mantık dışı bir biçimde, potansiyel gebeliğe aldırış etmezlerse, bunun varolmayacağı hissine kapılabilmektedir. Eğer kendi cinsel etkinlikleri hakkında düşünmezlerse, bundan ötürü kaygıya girmelerine de gerek kalmaz.

Gençlerin doğum kontrol yöntemlerini kullanmamaları durumunun başka nedenleri de vardır. Bu yöntemlerin sıkıcı olduğunu düşünebilmektedirler. Bunlar olmaksızın cinsel birleşmenin daha zevkli olduğunu düşünüyor olabilirler. Anne ve babalarının bu araçları bulmasından çekinebilirler. Gebeliğin yalnızca başkalarının başına gelebileceği biçimindeki bir kabulle kendilerini dokunulmaz hissedebilirler. Nihayet, basitçe gebe kalmak istediklerini düşünebilirler.

Cinsel Eğitim ve Güçlendirme

Ergenlere cinsellik hakkında bilgi sağlanması konusu üzerinde genellikle hararetli tartışmalar gelişmektedir. Endişeler, ergenlere cinsellik hakkında bilgi vermenin onları cinsel deneyimlere teşvik edeceği yönündedir. Burada altta yatan varsayım, birileri konuyu önlerine koymadığı sürece ergenlerin cinselliği düşünmeyecekleri ya da onunla ilgilenmeyecekleri biçimindedir.

Bu yaklaşımdaki iki hataya işaret edilebilir. İlk olarak bu yaklaşım, ergenlerin, cinsel bilgiye yetişkinlerin onlara sunduğundan başka erişim şansının bulunmadığını ya da çok az bulunduğunu varsayar. Gerçekte gençlerin çoğu, cin-

sellik hakkında bildiklerini televizyondan, dergilerden ve arkadaşlarından öğrendiğini söylemektedir (Hyde & DeLamater, 2011).

Açıkça ortadadır ki ergenler, onları bir sürü yeni fikirle tanıştıran karmaşık bir ortamda yaşamaktadırlar. Steril kafeslere kapatılmış değillerdir. Medya cinselliğe ve cinsel davranışlara muazzam bir biçimde vurgu yapmaktadır. Televizyon, internet, dergiler, gazeteler ve kitaplar cinsel içerikli hikâyeler ve anekdotlarla doludur. Ergenler cinselliğin sayısız biçimine maruz kalmaktadırlar. Eğer bir anne ya da baba, genç bir insana, kimi insanların katil olduklarını söylerse, bu genç dışarı çıkıp birilerini mi öldürmeye başlayacaktır? Elbette hayır. Yetişkinler, özellikle de anne babalar, çocukları üzerinde böylesi bir denetime sahip olmak isteseler de böyle bir şey söz konusu olamaz.

Cinsel eğitimle ilgili olarak, ikinci el bir Ford SUV satın alma durumuyla ilgili bir analogi kurulabilir belki. Analogik varsayım şudur: Arabanın nasıl çalıştığı hakkında satın almadan önce hiçbir şey bilmemeniz ve en iyisi için umut taşımanız en iyisidir. Bu oldukça saçmadır. Bu durumda, arabayı satın almak ya da almamak konusunda en iyi kararı verebilmek için mümkün olduğu kadar bilgi edinmek isteyeceksinizdir. Esaslı bir biçimde değerlendirmesi için, arabayı, bir teknisyene göstermek akıllıca bir davranış olacaktır. Hem bilgiye gereksinim duyacak, hem de bilgiyi isteyeceksinizdir. Ergenler de dahil olmak üzere insanlar, kendi cinsel davranışlarının sorumluluğunu taşıyacak biçimde kararlar vermek ve cehaletin getirdiği hatalardan sakınmak için mümkün olduğu kadar çok bilgiye gereksinim duyarlar. Onları bilgidan mahrum bi-

rakmak ve kulaktan dolma bilgilere ve talihe terk etmek mantıksızlıktır.

Cinsellik hakkındaki ilksel bilgi kaynaklarından biri arkadaşlardır; fakat arkadaşlar da muhtemelen cinsellik hakkında yaptıklarından daha fazla bilgiye sahip değillerdir. Arkadaşlardan edinilen bilgiler genellikle belirsiz ve yanıltıcıdır. Ergenlerin cinsel terimleri kullanmaları onların cinsellik hakkında çok şey bildikleri anlamına gelmemektedir.

Ebeveynlerin Cinsel Eğitim Vermesi

Cinsel eğitimle ilgili tartışmanın bir başka boyutu da cinsel eğitimin çocuklara anne ve babalar tarafından evde sunulmasıdır. Bu iyi bir fikirdir, fakat çocukların çoğu evde hiçbir cinsel eğitim almamaktadır (Hyde & DeLamater, 2011). Bunun pek çok nedeni olabilir. Ergenler, anne ve babalarıyla bu kadar mahrem konuları konuşmaktan rahatsızlık duyabilirler; aynı şekilde anne ve babalar da rahatsızlık duyabilirler. Pek çok genç insan, ebeveynlerini ve dedesi ile ninesini cinsel senaryolar içerisinde tasavvur etmekte aşırı bir güçlük yaşamaktadır. Benzer bir şekilde ebeveynler de kendi çocuklarını böylesi bir edim içerisinde düşünememektedirler. Ebeveynler, çocuklarıyla bu konuda konuşmanın onları cinsellik konusunda teşvik edeceğinden endişe duymaktadır ki bu, daha önce tartıştığımız bir yanlış kanıdır. Ebeveynler ayrıca bizzat kendi cehaletlerinden korkuyor da olabilirler. Ya çocuk kendilerinin yanıtlayamayacağı sorulara sormaya kalkışırsa? Bu kaygıların içerimlerinden bir tanesi, konuyu hep beraber görmezden gelmenin en kolayı olduğudur.

ABD ve Kanada'daki kamuoyu araştırmaları, sürekli olarak, ebeveynlerin, cinsel eğitimin okullarda verilmesi gö-

rüşünü desteklediklerini bulgulamaktadır (Hyde & DeLamater, 2011). Örneğin ABD ve Kanada'da yapılan bir anket, ortaokul çağlarındaki çocukların ebeveynlerinin % 93'ünün ve lise çağlarındaki çocukların ebeveynlerinin de % 91'inin "okul müfredatında cinsellik eğitiminin de bulunmasının oldukça önemli olduğu" kanısında olduklarını bulgulamıştır (Kaiser Aile Kuruluşu, 2004; SIECUS, 2007a; Weaver, 2002). Bu, cinsel eğitimin okul müfredatının bir parçası olmaması gerektiğini düşünen, ortaokul çağlarındaki çocukların ebeveynlerinin % 4'ü ve lise çağlarındaki çocukların ebeveynlerinin de % 6'sı ile açık bir karşıtlık oluşturmaktadır (Amerika'da Cinsel Eğitim, 2004; SIECUS, 2007a). Ebeveynlere kendi çocuklarının cinsel davranışlarıyla ilgili sorulan sorularda, % 83'ün, çocuğun öpüşmekten ötesine gitmediğine inandığını belirtmesi oldukça ilginçtir (SIECUS, 2005i). Sizce bu ne kadar doğru?

Cinsellik eğitimcileri, ebeveynlerin bu alana girmesini pek istememektedir. Daha ziyade, çocukların yeterli ve doğru bilgi aldığından emin olmak istemektedirler. Anne ve babalar, çoğu zaman, kendi çocuklarıyla cinsellik hakkında konuşmaktan utanmaktadırlar. Bir öğrenci, 8 yaşındaki oğlunun, cinsellik hakkında konuştukları sırada, annesinin duyduğu rahatsızlığa verdiği tepkiyi paylaşmıştı. Bu genç anne, çocuğuna insanın üremesiyle ilgili temel bilgileri vermeye çalışırken, oğlu elini annesinin elinin üzerine koyarak "Tamam, anne, genel fikri kavradım" demiş.

Mevcut Politikalar ve Cinsel Eğitim Programları

Bugünkü cinsel eğitim tartışmalarındaki ana odak, okullarda sunulması gereken program tipi üzerinedir. Cinsel eği-

timcilerin çoğu, öğrencilere geniş erimli bilgiler sunan kapsamlı bir programı desteklemektedir. Karşıt yaklaşım ise evlenmeden-olmaz programlarını savunmaktadır.

Evlenmeden-Olmazcı Cinsel Eğitim Yaklaşımları

“Evlenmeden-olmaz programları, bütün cinsel davranışlardan mahrum oluşu vurgular ve tipik olarak, gebelik kontrolü ya da hastalıklardan korunma hakkında hiçbir bilgi sunmazlar” (Carroll, 2010: 212). Bush yönetimi, böylesi programların gelişimini ve işleyişini güçlü bir biçimde desteklemiştir (Stein, 2010). 1996’dan beri federal bütçeden aldıkları destekte muazzam bir artış yaşayan (Carroll, 2010) evlenmeden-olmazcı programlar, son yirmi yılda \$ 150 milyar ödenek almışlardır (Bohm, 2010; SIECUS, 2007b). Şubat 2011’de, 36 eyalet mahrumiyetin içerilmesini talep ederken, 27 eyalet de vurgulanması yönünde bir tutum sergilemişti (Guttmacher Enstitüsü, 2011).

Evlenmeden-olmazcı programlar iş görüyor mu? Bu sorunun yanıtı kime sorduğunuza bağlıdır. Savunucularına göre bu yaklaşım, genç insanlara, konu evlilik dışı cinselliğe geldiğinde bir tercihin söz konusu olmadığını kuşkuya yer bırakmayacak şekilde anlatmaktadır. Evlenmeden-olmazcı müfredatın örnekleri şunlardır: Cinsel Saygı; En İyiyi Seçmek; Ben, Benim Dünyam, Benim Geleceğim; Gerçekle Yüzleşmek; BEKLE (Neden Ayartılıyorum?) ve Neden Bilmeli (SIECUS, 2005f, 2008). Son dönem araştırmaları evlenmeden-olmazcı yaklaşımların kendi amaçlarını, cinsel yoksunluk oranını artırma amaçlarını gerçekleştirmek konusunda başarısız olduklarına işaret etmektedir (Carroll, 2010; Kirby, 2007;

SIECUS, 2007b, 2008; Week, 2008). Diğer programlarda yer alan öğrencilerle karşılaştırıldığında, bu programlarda yer alan öğrencilerin de ilk cinsel deneyimlerini benzer yaşlarda yaşadıkları, yakın sayıda cinsel partnerlerinin bulunduğunu ve yaklaşık aynı sıklıkta prezervatif kullandıkları görülmektedir (SIECUS, 2008). Ayrıca evlenmeden-olmazcı programlarda yer alan öğrencilerin cinsel yoldan bulaşan hastalık oranları da diğer programlardaki öğrencilerle aynıdır (Bearman & Bruckner, 2005; SIECUS, 2005m, 2007b). Çalışmalar, gençlerin % 20’den fazlasının bekâret yemini ettiği (evlenmeden-olmazcı programların önemli bir parçası) topluluklarda cinsel yollarla bulaşan hastalık oranının % 8,9 olduğunu, bekâret yemini oranının daha az olduğu topluluklarda ise bu oranın % 5,5 olduğunu göstermiştir. (SIECUS, 2005m).

Çok sayıda “cinsel eğitim uzmanı, katı evlenmeden-olmazcı programların yarardan çok zarar getirdiğine inanmaktadır. Bu programlar, gerekli olgusal bilgileri sağlamakta başarısız olmakta ve cinsel saldırı, cinsel farklılıklar, cinsel yönelim, gebelik seçenekleri ve cinsel yollarla bulaşan hastalıklar gibi insan cinselliğine ilişkin konularda pek çok miti ve şablonu desteklemektedir (Carroll, 2007: 246).

Araştırmacılar ayrıca, genç insanlar arasında, vajinal bir birleşme yaşamamış ya da bekâret yemini etmiş olanların, bu durumda olmayan akranlarına oranla oral ve anal sekse daha yatkın olduklarını bulgulamışlardır. Gerçekte, bakireler ve bakirler, oral sekse, bu durumda olmayan akranlarına oranla altı kat daha fazla eğilimliken, yeminli erkekler de anal sekse bu durumda olmayan akranlarına oranla dört kat daha fazla eğilimlidir (SIECUS, 2007b).

Aşağıda bir bekaret yemini örneği bulunmaktadır.

Ben, ---, nikah geceme kadar cinsel birleşmeden sakınacağıma söz veririm. Cinsel güçlerimi, gelecekteki eşime ve evliliğime yaşam ve sevgi vermek için saklamak istiyorum. Cinsellik olarak bana verilmiş olan armağana, gerçek aşkıma hazırlanırken aklımı ve düşüncelerimi temiz tutarak saygı göstereceğim (Cinsel Saygı – Anne ve Babalar İçin Bir Kılavuz, s. 13, aktaran SIECUS, 2005d).

Giderleri ABD Temsilciler Senatosu tarafından karşılanan bir rapora göre evlenmeden-olmazcı programlara yönelik en az beş eleştiri bulunmaktadır (Waxman, 2004).

1. Evlenmeden-olmazcı müfredat, gebelik önleyicilerinin etkileri konusunda yanlış kanılar içermektedir. Bu programların çoğu, cinsel yollarla bulaşan hastalıklardan ve gebelikten sakınma yolunda prezervatiflerin etkisini hatalı bir biçimde sunmaktadır. Bir metin, “prezervatiflerin cinsel yollarla bulaşan hastalıkların yayılmasında önleyici etkiye sahip olduğu biçimindeki popüler iddia, verilerle desteklenmiş değildir” derken, bir başka metin de “heteroseksüel ilişkilerde, prezervatifler HIV’i durdurmayı % 31 oranında başaramamaktadır” demektedir ve bir başka metin de çiftlerin prezervatif kullandıkları yedi vakadan birinin gebelikle sonuçlandığını belirtmektedir. Bu yanlış ifadeler, kanıtlanmış bilimsel olgular olarak sunulmaktadır (s. i).
2. Evlenmeden-olmazcı müfredat, kürtajla ilgili yanlış kanılar içermektedir. Bir metin, yasal biçimde yapılan kürtajların yalnızca % 5 ile % 10’unun steril olduğunu, “zihinsel geriliğin önemli bir nedeni olan erken doğum olasılığının, ilk gebelikte kürtaj yaptırılınca artmakta olduğunu” ve “kürtajların ardından tüp yoluyla ve

rahim boynu yoluyla gerçekleşen gebeliklerin arttığını” belirtmektedir. Gerçekte ABD’deki çoğu kürtaj vakasında uygulanan prosedürden sonra böyle riskler artmakta değildir (s. i).

3. Bu müfredat hem dini hem de bilimi bulanıklaştırır. Pek çok metin hayatın gebe kalındığı anda başladığı biçimindeki dinsel görüşü bilimsel bir olgu olarak sunar. Örneğin şu denmektedir: “Döllenme olarak da bilinen gebe kalma, dölyatağı borusunun en üstte yer alan üçüncü bölümündeki yumurtalardan birine sperm yerleşmesiyle gerçekleşir. Bu, hayatın başladığı andır” (s.i-ii).
4. Bu müfredatlar kızlar ve erkeklerle ilgili stereotipleri(kalıpyargıları) bilimsel bir olgu olarak sunar. Bir metin kadınların “finansal desteğe”, buna karşılık erkeklerinse “takdir edilmeye” gereksinim duyduğunu belirtmektedir. Bir başka yerde de şu öğretilmektedir: “Kadınlar mutluluklarını ölçme ve başarılarını gözden geçirme işini ilişkilerini dayanarak yaparlar. Erkeklerin mutluluk ve başarısı ise başarılarına bağlıdır” (s. ii).
5. Bu müfredat, pek çok bilimsel yanlış içerir. Evlenmeden-olmazcı metinler, bilimsel olarak yanlış şeyler öğretmektedir. Bir metin, elbette yanlış bir biçimde, terleme ve gözyaşlarına maruz kalmanın, HIV aktarımında risk etkenleri oluşturduğunu söylemektedir. Bir başka bölümde de “bu yeni bireyi oluşturmak üzere, anneden ve babadan yirmi dörder kromozom birleşir” denmektedir ki doğru sayı yirmi üçtür (s. ii).

Bu tarz müfredatla ilgili bir eleştiri daha vardır. Heteroseksüel bir evliliğe kadar cinsel birliktelik yaşamadan beklemek, lezbiyen ve gey gençleri, cinselliğe, olduklarından daha da yabancılaştırmaktadır (SIECUS, 2005j, 2008). Eşcinsel evlilik konusu oldukça tartış-

malı bir konudur. Lezbiyen ve gey öğrenciler, zaten büyük bir tehdit ve taciz riski altındadırlar. Lezbiyen ve gey öğrencilerin bir silahla tehdit edilmesi ya da kendilerine zarar verilmesi oranı (% 19), bunlara maruz kalan heteroseksüel öğrencilerin oranının (% 8) iki katından daha fazladır (SIECUS, 2005j). “Orta ve lise dengi okullardaki lezbiyen ve gey öğrencilerin % 92’si, akranlarından ‘ibne’, ‘top’, ‘yumuşak’ gibi homofobik sözler duyduklarını aktarmaktadır. Bu öğrencilerin neredeyse beşte biri de okul yönetiminden ya da öğretmenlerinden böyle şeyler duyduklarını belirtmektedir” (SIECUS, 2005j).

Kapsamlı Cinsel Eğitim Programları

Evlenmeden-olmazcı programların aksine, kapsamlı cinsel eğitim programları, “hem yoksunluk konusunda hem de cinsel yollarla bulaşan hastalıklar, HIV ve istenmeyen gebelikler konusunda” (SIECUS, 2005e) bilgilendirerek, gençleri daha donanımlı kılmaktadır. Birleşik Devletler Cinsel Bilgi ve Eğitim Komitesi (SIECUS), kapsamlı ve etkili bir cinsel eğitim sunmak için kurulmuş bir organizasyondur (www.siecus.org adresinden ulaşılabilir). SIECUS (2004, 2011) kapsamlı bir cinsel eğitim programının şu hedefleri taşıması gerektiğini belirtmektedir.

1. **Bilgi.** Cinsel eğitim, büyüme ve gelişme süreçleri, insanların üremesi, anatomi, fizyoloji, mastürbasyon, aile yaşamı, gebelik, doğum, ebeveynlik, cinsel sorumluluk, cinsel yönelim, cinsel kimlik, korunma, kürtaj, cinsel istismar, HIV / AIDS ve cinsel yoldan bulaşan diğer hastalıklar gibi konuları içerecek bir biçimde insan cinselliği hakkında doğru bilgiler sunmayı amaçlar.

2. **Tutumlar, değerler, öngörüler.** Cinsel eğitim, gençlere, kendilerinin ve içinde bulundukları toplulukların toplum, cinsiyet ve cinsellik gibi konulardaki tutumlarını sorgulama ve keşfetme fırsatı sunmayı hedefler. Bu, gençlere, kendi aile değerlerini anlamaları, kendi değerlerini geliştirmeleri, eleştirel düşünce yeteneklerini geliştirmeleri, özsaygılarını ve öz-yeterliliklerini arttırmaları (fark edilebilen veya arzulanan bir etkiye sahip olma gücü) ve aile üyeleriyle, bütün cinsiyetlerden bireylerle, cinsel partnerlerle ve genel olarak toplumla ilişkiler konusundaki anlayışlarını geliştirmeleri yönünde yardımcı olacaktır.

Kapsamlı cinsellik eğitim programları ebeveynlerin romantik durumlar ve cinsel davranışlar konusunda makul kararlar almalarına yardımcı olur.

3. **İlişkilerdeki ve kişiler-arasılıktaki yetenekler.** Cinsel eğitim iletişim, kişiler arası ilişkilerdeki yetiler, tercih yapma, kararlılık ve reddetme yeteneğini ve karşılıklı, tatmin edici ilişkiler kurma yetisini vs. geliştirme yolunda gençlere yardımcı olmayı hedefler. Cinsel eğitim programları, öğrencileri, cinselliği, yetişkin roller içinde etkili ve yaratıcı bir biçimde anlamaya hazırlamalıdır. Bu, başkalarını da hesaba katan, destekleyici, zorlayıcı olmayan, karşılıklı ve tatmin edici yakın ve cinsel ilişkiler kurma kapasitesini gençlere kazandırmayı da içermektedir.

4. **Sorumluluk.** Cinsel eğitim, kendini tutma, istenmeyen ya da erken bir cinsel birleşmede yer almama, korunma ve cinsel sağlıkla ilgili tedbirler gibi konuları da ele alarak, gençleri, cinsel ilişkilerde sorumluluk sahibi kılmaya yardımcı olmayı hedefler (2004, s. 19).

Araştırmalar göstermiştir ki ilk cinsel birleşmeyi geciktiren, ilişki sıklığını düşüren, cinsel partnerlerin sayısını azaltan ve korunmaya dönük önlemleri arttıran etkili cinsel eğitim programlarının yedi niteliği vardır (Kirby, 2001, 2007; Kirby, 1994; SIECUS, 2005c; Birleşmiş Milletler HIV/AIDS Programı, 1997). İlk olarak bunlar, cinsel yollarla bulaşan hastalıklara ya da gebeliğe neden olabilecek riskli davranışları azaltmaya odaklanmaktadır. İkinci olarak davranışların sorumluluğunu üstlenmeyi, sonuçlarını göz önünde bulundurmaya vurgulayan ve bir kimsenin kendini koruması için etkili stratejiler öğreten ve böylelikle bu davranışlara benimsemeye teşvik eden sosyal öğrenme teorisine dayanırlar. Üçüncü olarak risklerden nasıl kaçınılacağına, gebelikten ve cinsel yollarla bulaşan hastalıklardan nasıl ko-

runacağına ilişkin oldukça önemli, pratik ve isabetli bilgiler verirler. Dördüncü olarak medyanın gençleri cinsel davranışlar konusunda nasıl teşvik ettiğini ele alarak, gençlerin buna nasıl bir tepki geliştirecekleri konusunda düşünmelerine yardımcı olurlar. Beşinci olarak, “iletişim, müzakere ve reddetme yeteneklerini” pratiğe dökme konusunda örnekler ve fırsatlar sağlarlar (Greenberg, 2011: 404). Altıncı olarak, böyle programlar, cinsel etkinliği ertelemenin ve riskli cinsel davranışlardan kaçınmanın değerine vurgu yapan değerleri pekiştirirler. Yedinci olarak, bunlar, katılımcıları dâhil etmek ve öğrendiklerini kişiselleştirmek konusunda interaktif öğretme yaklaşımlarını (örneğin küçük grup tartışmalarını ve kimi rolleri sahnelemeyi) kullanırlar.

Bu ilkeleri uygulayan kapsamlı cinsel eğitim programları, Amerika Tıpçılar Birliği, Amerika Çocuk Hekimleri Akademisi, Amerika Psikoloji Derneği, Amerika Kamu Sağlığı Kurumu, İlaç Enstitüsü ve Amerika AIDS Araştırmaları Kurumu tarafından onaylanmaktadır (SIECUS, 2005e).

Ayrıntılı Bakış 6.3 Amerika Yerlilerinin cinsel eğitimle donatılması konusunu tartışmaktadır.

Etik Soru 6.4

Ne tür bir cinsel eğitimi destekliyorsunuz? Hangi içerikler öğretilmeli ve hangileri öğretilmemelidir?

Cinsel Yollardan Aktarılan Enfeksiyonlar

Cinsel yollardan aktarılan enfeksiyonlar ya da cinsel yollarla bulaşan hastalıklar, insanların cinsel ilişki yoluyla kapabileceği enfeksiyonlardır. Bunların kimileri,

AYRINTILI BAKIŞ 6.3

Amerika Yerlilerinin Cinsel Eğitimle Donatılması

Goodman (1998), cinsel eğitime ilişkin müfredatın çoğunun sınırlı ve tek yanlı bir dünya görüşünü desteklediği ve bu nedenle de beyaz olmayanlara yeterince hizmet sunmakta başarısız olduğu konusunda uyarılarda bulunur. Freire'nin (1970, 1985), cinsel eğitim müfredatını geliştirmek için bir model kullanmış olduğu Cherokee Halkı içinde küçük bir topluluğa odaklanan bir vaka çalışmasını betimler.

Freire, her türlü öğretimin, topluluk üyelerinin içeriğin geliştirilmesine ve onaylanmasına etkin bir biçimde katıldıkları bir bağlam içerisinde meydana gelmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Süreç üç aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak müfredatı oluşturanlar, mukimlerle etkin bir biçimde iletişim kurarak, etkileşimleri, beklentileri ve etkinlikleri gözlemleyerek topluluğun gereksinimlerini saptamalıdır. İkinci olarak, topluluk üyeleriyle topluluğun adetleri ve davranışları üzerinde hüküm süren ilke ve değerlerin neler olduğu konusunda topluluk üyeleriyle konuşulmalı ve değişim önerilerinin tanımlanması bu biçimde yapılmalıdır. Bu aşamada, topluluk üyelerinin tartışmalara ve girdi edinimine etkin olarak katılmaları sağlanmalıdır. Üçüncü olarak da Freire, tanımlanmış sorunların çözümü doğrultusunda eyleme geçilmesini önerir. Bu model, Oklahoma'daki 200 ailelik küçük bir Cherokee topluluğu üzerinde, bir cinsel eğitim modeli oluşturmak üzere uygulanmıştır. Goodman (1998), topluluğu şu biçimde betimlemektedir: "Bir devlet otoyolunun iki yanına mali destekle inşa edilmiş, iki küçük benzinliği ve konserve dükkanı, bir okulu ve bir kilisesi olan bir yerleşim yerinde ikamet ediyorlar. Topluluk vahşiliğiyle ünlü ve dedikodulara bakılırsa ABD'deki çözümlenmemiş cinayetlerin en çok olduğu yere yerleşmiş durumdadır. Bölge son derece yoksul ve eyaletteki

en yüksek doğu oranlarına sahip yerlerden biri" (s. 137).

Katılımlı gözlem süreci, pek çok tanışma toplantısına ve seminere ek olarak tartışma grupları oluşturmayı, görüşmeleri ve Cherokee Halkı üzerine incelemeleri içermektedir. 1. Aşamada tanımlanan konular şöyleydi: Topluluğun sağlıklı cinsel kararlar alma yönündeki eğitim gereksinimi ile bu gereksinimin karşılanması için yapılan işler arasındaki büyük boşluk; okullardaki önyargı ve ayrımcılık; ergen gebelikleri; pek çok evin hayatında bir erkeğin olmayışı ve uyuşturucu-uyarıcı maddelerin cinsellik üzerindeki etkileri. 2. Aşama her bir konuyla ilgili tartışmalara ve bu konulara alternatif olabilecek şeylerin gözden geçirilmesine odaklanmıştı.

3. Aşama topluluğun önerilerini eyleme geçirmeye ayrılmıştı. Öğretmenler için okul sonrası cinsel eğitim oturumları düzenlendi. 1-13 yaş arası Cherokee erkekleri için, "sert konularda konuşmak, iyi cinsel kararlar vermek, AIDS ve bir Kızılderili olmaktan ötürü gurur duymak" (Goodman, 1998: 140) gibi konuları ele alan özel bir Cumartesi programı yürütüldü. Projenin diğer sonuçları arasında, topluluk üyelerinin uygun sosyal hizmetlere erişim konusundaki bilgilerinin geliştirilmesi, bir video hazırlanması, bir Alateen programının [Alateen, ailesinde bir alkolik bulunan ergen çocuklara destek sunmak için kurulmuş bir örgüttür. Al-Anon'da gerçekleştiği gibi, üyeler alkolizmle ilgili konuları tartışmak, birbirlerine karşılıklı destek ve başa çıkma önerileri sunmak, kişisel tutumlarını geliştirmek ve aile içindeki gerilimi azaltmak gibi konular dolaşısıyla düzenli olarak bir araya gelirler] yürütülmesi ve bireysel değerlendirmeler için madde kullanımına ilişkin kabileyeye ait bir rehberlik hizmetine erişim bulunuyordu.

cinsel ilişki dışındaki yollardan da bulaşabilmektedir. Geçmişte cinsel yollarla bulaşan hastalıklar, zührevi hastalıklar olarak adlandırılırdı.

Günümüzde insanların eskiden olduğundan daha erken yaşlarda cinsel ilişkiler yaşadıklarını belirtmiştik. Hastalık Denetimi Merkezi (CDC), ABD’de her yıl yaklaşık 19 milyon yeni cinsel yolla bulaşan hastalık vakasının ortaya çıktığı tahmininde bulunmaktadır ki bu sayının yarısını 15-24 yaş aralığındaki insanlar oluşturmaktadır (CDC, 2008b). Çok genç olsalar bile insanların, hem kendileriyle hem de partnerleriyle ilgili olarak sorumluluk sahibi kararlar verebilmeleri için mümkün olduğu kadar çok bilgi sahibi olmaları son derece önemlidir.

Cinsel yollarla bulaşan hastalıkların yaygın olanları, bunların nasıl aktarıldıkları, etkileri, iyileştirilip iyileştirilemeyecekleri, iyileştirilmeleri mümkünse bunun nasıl yapılacağı ve belki de en önemlisi, nasıl önlenecekleri hususunda insanların bilgiye gereksinimleri bulunmaktadır. Buradaki tartışma, cinsel yollarla bulaşan hastalıkların en yaygın olanlarına odaklanacaktır. Bakteriyel enfeksiyonlar klamidyaya, bel soğukluğu ve frengiyi içerir. Diğer organizmaların neden olduğu enfeksiyonlar ise kasık biti, uyuz ve trikomoniyazdır. Viral enfeksiyonlar da üreme bölgelerindeki uçuk (uçuk simfleks virüsleri 1 [HSV-1] ve 2[HSV-2]) ve insan papillomavirüsüdür (bazen üreme bölgelerinde siğil oluşumuna neden olmaktadır). HIV/AIDS’e burada kısaca değinilecek, fakat bu konu Bölüm 10’da ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Klamidyaya

Klamidyaya cinsel yollarla bulaşan hastalıklar arasında ABD’de en çok rastla-

nan bakteriyel hastalıktır (CDC, 2011b). ABD’de Chlamydia trachomatis adlı bakterinin yol açtığı bu hastalığı, resmi olmayan rakamlara göre, 2.291.000 kişinin taşıdığı tahmin edilmektedir (CDC, 2011b). Klamidyaya yol açan bu bakteri, kadınlarda gonokokal olmayan idrar yolu iltihabına neden olabilmektedir ki bunun erkeklerdeki karşılığı spesifik olmayan idrar yolu iltihabıdır. Gonokokal olmayan idrar yolu iltihabı, “erkek idrar yolunda görülen ve belsoğukluğuna dayanmayan her türlü iltihaptır. ... Bunun en yaygın biçimi, klamidyaya dayanan enfeksiyonlardır ki vakaların yaklaşık yarısına tekabül etmektedir” (Kelly, 2008: 490). Chlamydia trachomatis bakterisi vajinal, oral veya anal cinsel temaslar yoluyla bulaşmaktadır.

Enfeksiyondan sonra kadınların % 75’inde ve erkeklerin de % 50’sinde hiçbir belirti olmamaktadır (CDC, 2008a). Kadınlarda belirtilerin olduğu durumlarda, çoğunlukla iki halden biri görülmektedir. İlk olarak üreme bölgesinin alt kesimlerinde enfeksiyon görülebilmektedir – özellikle de ilişki yaparken yanma hissi ya da vajinal akıntı biçiminde sonuçlanan idrar yolu tahrişi ya da rahim boynu enfeksiyonu. İkinci olarak da kadınlar dölyatağında, dölyatağı borusunda ve bazen de yumurtalıklarda görülen ve bir yara dokusuyla sonuçlanan bir enfeksiyon olan pelvis bölgesi iltihabına yakalanabilirler. Tedavi edilmeyen ya da tekrarlayan vakalar, pelvis bölgesinde ağrıya ve bazen de kısırlığa neden olabilmektedir. Kadınlarda, tedavi edilmeyen klamidyaya vakalarının % 10 ile % 15’i bu hastalığa neden olmaktadır (CDC, 2011b).

Bir erkekteki belirtiler ilişki sırasında yanma ve peniste akıntı olarak ortaya çıkabilir. Erkeklerde ayrıca, spermelerin olgunlaştığı yer olan ve testislerin arka-

sında bulunan erbezlerindeki bir enfeksiyon olan epididimis iltihabı görülebilir (Crooks & Baur, 2011: 94). Bir kadın ya da bir erkek klamidyaya boğaz ya da rektum bölgesinden yakalanırsa ilgili bölgelerde ağrı görülebilir.

Klamidya enfeksiyonlarının teşhisi idrar ya da enfeksiyonlu hücrelerin laboratuvar ortamında tahlil edilmesini içermektedir. Tedavide antibiyotikler, genellikle de azitromisin ya da doksisiklin kullanılmaktadır (CDC, 2011b). Klamidya enfeksiyonları, partnerlerden biri iyileşmiş olsa bile, yeniden ve kolaylıkla bulaşabilmektedir. Bu nedenle bu enfeksiyona yakalanmış insanlar, iyileştiklerinden emin olmadan cinsel birleşmeye girmemelidirler. Bu enfeksiyona yakalanmış kimselerin, daha önceki partnerlerinin hepsine haber vermeleri gerekmektedir.

Belsoğukluğu

ABD’de her yıl 700,000’den fazla kişinin bu hastalığı kapıldığı tahmin edilmektedir (CDC, 2011b). Bel soğukluğuna, “üreme sistemindeki sıcak ve nemli bölgelerde ve mukoza zarlarında kolaylıkla büyüyüp çoğalabilen” bir bakteri neden olmaktadır (CDC, 2011b). Enfeksiyon cinsel birleşme, cinsel organlarının ağızla uyarılması ve hatta bazen öpüşme de dâhil olmak üzere çeşitli cinsel temaslar yoluyla bulaşabilmektedir. Bel soğukluğu kadınlarda vajina, dölyatağı ya da yumurtalık borusu üzerinde ve hem kadınlarda hem de erkeklerde idrar yolu, ağız, boğaz, gözler ve anüs üzerinde etkide bulunur ve ağrı, dökülme ve kaşıntıya neden olur.

Hastalıklı biriyle tek bir kere ilişkiye girildiğinde kadınların hastalığı kapma olasılığı % 40 ve erkeklerin kapma olasılığı da % 10’dur (Greenberg, 2011).

Erkekteki belirtiler, penisin ucundan salgılanan sarımsı, irini andıran bir akıntıdır. İşemek genellikle son derece acılı olur. Hastalığı taşıyan erkeklerin % 5 ile % 10’unda hiçbir belirti görülmez (Greenberg, 2007). Belirtiler enfeksiyona yakalandıktan iki gün sonra ortaya çıkabileceği gibi bir ay sonra da ortaya çıkabilir.

Öbür taraftan kadınların çoğunda –% 80– hafif belirtiler görülür ya da kayda değer hiçbir belirti görülmez (CDC, 2008a; Greenberg, 2011). Bu, enfeksiyonun çoğunlukla rahim boynuna yayılması olgusuna dayanmaktadır. Bu nedenle kadınlarda ağrı ve yara erkeklerdeki kadar belirginleşmeyebilmektedir. Maalesef, belirtiler olmadığında, bir kadın kendisinin belsoğukluğuna yakalanmış olduğunu bilememektedir. Bunu bilmediği için de tedavi görmemekte ve hastalığı bulaştırmayı sürdürmektedir.

Belsoğukluğu fark edilmezse rahim boynundan dölyatağına ve oradan da dölyatağı borusuna doğru ilerlemektedir. Ardından da pelvik enflamasyon hastalığına ve bazı durumlarda da kısırlığa neden olabilmektedir. Erkekler bir belirti olarak ağrı duydukları için tedavi görme olasılıkları artmaktadır. Tedavi olunmadığında organizmalar cinsel bakından ilintili diğer organlara doğru hareket etmekte ve ağrıya, bazen de yüksek ateşe neden olabilmektedir. Erkeklerde de kısırlığa yol açabilse de bu oran oldukça düşüktür. Belsoğukluğunun muhtemel sonuçları arasında kalpte, beyinde ya da eklemlerde enfeksiyon ve enflamasyon bulunmaktadır.

Belsoğukluğunun teşhisi bozunuma uğramış bölgeden alınan bir numunenin laboratuvar ortamında tahlilini içermektedir. Tedavide antibiyotikler kullanılmaktadır. Dünyada belsoğuklu-

ğuna yol açan bakterilerin bir kısmının evrim geçirerek oldukça dirençli bir hal aldıkları ve bunun da tedaviyi son derece zorlaştırdığı not edilmelidir (CDC, 2008a). Bu hastalığa yakalanan insanlar tamamen iyileşene kadar hastalığı bulaştırmayı sürdürmektedirler.

Frengi

ABD her yıl yaklaşık 36.000 frengi vakasına rastlanmaktadır (CDC, 2011b). Belsoğukluğu ya da klamidya enfeksiyonları kadar yaygın olmasa da daha ölümcül bir hastalıktır. Frengi, cinsel birleşme esnasında, mukoza dokularından biri aracılığıyla (üreme organları, vajina, anüs, rektum, ağız ve dudaklar) bulaşır. Ayrıca anneden cenine de geçebilmektedir; bu durumlarda ölü doğum, gelişimsel bozukluklar, nöbetler ya da doğumdan kısa bir süre sonra ölüm gibi sonuçlar doğabilmektedir (CDC, 2011b).

Frenginin belirtileri dört aşamalı olarak ortaya çıkarlar. Birincisi ilk evredir. Bu evrede en kayda değer şey, çok çirkin görünmesine karşın hiç acı vermenin yuvarlak, krateri andıran bir çabının belirmesidir. Bu lezyona şankr adı verilmektedir ve bu lezyon, bakterinin vücuda ilk girdiği yeri işaretlemektedir. Frengi, vücuda çoğunlukla, penisin ucunda, vajinanın içinde ya da rahim boynunda bulunan mukoza dokularından biri aracılığıyla girer. Ayrıca vücuttaki herhangi bir açık yaradan girmesi olasılığı da vardır. Şankr, genellikle, enfeksiyonun kapılmasından sonraki 10 ile 90 gün (ortalaması 21 gündür) içerisinde belirir ve belirdikten altı hafta sonra da kaybolur (CDC, 2011b).

İkinci evre, mukoza dokularındaki lezyonlarla ve vücutun neredeyse her yerinde ortaya çıkması muhtemel döküntülü kızarıklıklarla başlar. Bu kı-

zarıklıklar ağrısız ve kaşıntısızdır. Bu evre genellikle şankrın iyileşmesiyle ya da kaybolmasından birkaç hafta sonra başlar (CDC, 2011b). Bu sırada bakteriler vücutun çeşitli yerlerine yayılmıştır. İkinci evreyi karakterize eden kimi diğer belirtiler ise boğaz ağrısı, saç dökülmesi, baş ağrıları, zayıflama, mide bulantısı, eklem ağrıları ve ateştir. Bu belirtiler, başka hastalıkların da belirtileridir ve bu nedenle frengiyi maskeleyebilirler. Hasta kişi tedaviye gitmeyebilir ya da başka bir hastalığa yakalandığını sanarak yanlış bir tedaviye yönelebilir.

Hastalığın bir başka boyutu hastalığın saptanmasını ve teşhisini bir hayli zorlaştırmaktadır. Bu belirtilerin ortaya çıktığı zaman dönemleri çok çeşitlilik gösterebilmekte ve uzun sürebilmektedir. Frengi gibi bir hastalığın belirtilerini belki de altı ay önce kapılmış oluşuyla ilişkilendirmek kolay değildir.

Hastalığın belirti göstermeyen evresi, ikinci evrenin belirtilerinin tamamen ortadan kaybolmasından bir süre sonra başlar. Bu evrede hiçbir belirti görülmez. Bakteriler beyin, omurilik ya da kemikler gibi çeşitli organlarda yoğunlaşır. Bu evrenin birinci yılından itibaren hastalık artık bulaşıcı değildir (Carroll, 2010). Bunun bir istisnası gebe kadınlardır ki onlar da hastalığı çocuklarına bulaştırabilmektedirler.

Belirti göstermeyen evreye geçen ve tedavi görmeyen hastaların yaklaşık % 15'i hastalığın geç evresine girmektedir (CDC, 2011b). Bu evrede, bakteriler yoğunlaşmış oldukları organlara saldırırlar. Hastalık kalbe, gözlere, beyne, omuriliğe, sindirim sistemine, karaciğere ve endokrin bezlerine ciddi zararlar verebilir. Ölümle bile sonuçlanabilir.

Teşhis için şankrdan alınan bir numune incelenmekte ya da kan tahlilleri yapıl-

maktadır. Frengili insanların HIV kapma olasılığı da yükselmektedir. Tedavide genellikle penisilin veya diğer antibiyotikler kullanılmaktadır. Bunlar, hastalık kapıldıktan sonraki bir yıl içerisinde kullanıldıklarında son derece etkili olmaktadır. Hastalığı daha uzun bir süredir taşıyanlara uygulanan dozlar da artmaktadır. Fakat kullanılan ilaçların hastalığı öldürdükleri, ancak hastalığın tahrip ettiği organları tamir etmediği not edilmelidir.

Uyuza sarkopt parazitleri neden olur. Hastalık, organizmalarla doğrudan temas yoluyla bulaşır. Belirtileri deride kızarıklık ve aşırı kaşınmadır. Teşhis, kızarıklıkların gözlemlenmesi yoluyla konulur. Tedavi için çeşitli kremler kullanılmaktadır. Kasık biti gibi uyuz da son derece bulaşıcıdır ve bu nedenle bütün kıyafetler, havlular ve yatak çarşafları etkili bir biçimde temizlenmelidir.

Trikomoniyaz

ABD’de her yıl 7,4 milyon yeni trikomoniyaz vakası ortaya çıkmaktadır (CDC, 2011b). Tek hücreli bir parazitin yol açtığı bu hastalık, cinsel ilişki ya da üreme organlarının teması yoluyla bulaşabilmektedir. Enfeksiyon başladıktan sonra kadınlarda sarı-yeşil bir vajinal akıntı görülmektedir. Erkeklerde ise idrar yolunda ne bir belirti ne de hafif yanma görülür. Teşhis koyabilmek için laboratuvar testi gerekmektedir. Bu hastalık, tek bir doz halinde ağızdan alınan metronidazol ya da tinidazol gibi reçeteli haplarla tedavi edilmektedir. Kişinin cinsel partnerlerinin tamamının aynı anda tedavi görmesi şiddetle önerilmektedir. Bütün belirtiler kaybolana kadar cinsel ilişkiye girilmemelidir. Bu hastalık ayrıca insanları HIV enfeksiyonuna karşı daha duyarlı kılmaktadır (CDC, 2008a).

Üreme Bölgesinde Uçuk

ABD’de 14-49 yaş aralındaki insanların altıda biri ya da toplam nüfusun % 16,2’si bu hastalığı taşımaktadır (CDC, 2011b). Bu hastalığa simfleks uçuk virüsü tip 1 (HSV-1) ile tip 2 (HSV-2) neden olmaktadır. Vakaların çoğu HSV-2 tipindedir. Bu virüs, sonradan açılarak yaraya dönüşen ağrılı kabarcıklıkların ortaya çıkmasına neden olur. Genellikle ağız içinde ya da ağız çevresinde ateşli kabarcıklara ya da soğuk yaralara neden olan HSV-1, genetik kodu bakımından HSV-2’den çok az farklıdır. Oral seksteki artış dolayısıyla, HSV-1’e üreme bölgelerinde de rastlanmaktadır. Üreme bölgelerinde enfeksiyona neden olan HSV-1 ile HSV-2 virüslerinin ikisi de üreme bölgesi uçuğu olarak kabul edilir. Hastalıklı bölgeye elle temas ettikten sonra aynı ellerle ağızdaki ya da üreme bölgesindeki diğer alıcı mukoza dokularına temas etmek de hastalığı bulaştırabilmektedir. Eskiden yalnızca çeşitli yaralar belirttiği zaman insanların hastalığı bulaştırabilecekleri düşünülürdü; artık hastalığın belirtiler ortaya çıkmadan da bulaştırılabileceği bilinmektedir.

İlk uçuklar genellikle hastalığı kaptıktan sonraki iki hafta içerisinde belirmektedir (CDC, 2011b). Bu oluşumlar iyileşmeden önce iki ya da dört hafta sürebilirler. Çoğu insanda ilk yıl içinde dört ya da beş örnek ortaya çıkar ve ardından zaman içinde bu uçukların belirme sıklığı da azalır (CDC, 2011b). İlk uçuktan sonrakiler, ilki kadar şiddetli olmama eğilimindedirler. Yaralara ek olarak, baş ağrısı, ateş ve kas ağrıları gibi grip benzeri semptomlar da ortaya çıkabilir. Bu hastalığın en ciddi sonuçlarından bir tanesi, plasenta aracılığıyla fetüse bulaşabilmesidir. Böyle durumlarda doğum çoğunlukla sezaryen yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Görsel gözlem, doku örneklerinin test edilmesi ya da kan testleri yoluyla teşhis konulur. Virüs olduğu için bu hastalıkta mutlak iyileşme yoktur. Mevcut tıp bilimi hiçbir virüsü mutlak anlamda iyileştirememektedir. Fakat oral yolla alınan anti-virüs ilaçları dönemleri kısaltabilmekte, şiddeti azaltabilmekte ya da ilaç kullanıldığı sırada belirlemesine engel olabilmektedir. Ayrıca belirtiler karşısında psikolojik bir strese sürüklenme olasılığı da yüksektir (Carroll, 2010).

İnsan Papilloma Virüsü

ABD’de yaklaşık 20 milyon insanda bu virüs (HPV) bulunmaktadır (CDC, 2008a). Cinsel yollarla bulaşan hastalıkların en yaygın olanıdır (CDC, 2011b). Virüs, insanların dokularında yaşasa ve bulaşıcılığını sürdürse de genellikle hiçbir belirtisi yoktur. Kimi insanlarda üreme bölgelerinde siğiller, üreme bölgesinin çeşitli yerlerinde yumuşak, nemli, pembe ya da ten renginde şişkinlikler görülür; bunlar tek ya da çok, küçük ya da büyük ve bazen de karnabahar renginde olabilirler (CDC, 2008a). Enfeksiyonlu bölge ile cinsel temas yoluyla bulaşır. Üreme bölgesinde beliren siğiller doğrudan bunlara uygulanan ilaçlar yoluyla tedavi edilebilmektedir. Ayrıca “lazer ameliyatı, elektrikli ameliyat (elektrik akımı uygulaması), sıvı nitrojenler dondurma ya da cerrahi kesimle de giderilebilirler” (Kelly, 2008: 495).

HPV kadınların % 90’ında enfeksiyondan sonraki iki yıl boyunca algılanamamaktadır (CDC, 2008a). Fakat HPV aynı zamanda anormal yağ oluşumlarıyla ve kimi HPV türleri de rahim ağzı kanseriyle ilintilidir. Bazı HPV türleri rahim boynundaki kanserli ya da kanser öncesi hücrelerle birleşmektedir. Kelly

bu konuda şu açıklamayı yapmaktadır:

Rahim ağzı kanseri bulunan hastaların % 90’ında HPV virüsü de görülmektedir. HPV’nin rahim hücrelerinde anormal düzeyde hücre bölünmesine neden olabileceğine inanılmaktadır. Son zamanlarda ortaya çıkan bulgular, bu virüslerin üreme organları ve diğer temel organlarda görülen kanserler de dahil olmak üzere kanserin birçok çeşidinde içerilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca peniste ve anal bölgede de kansere neden olabilmemiş gibi görünmektedir (s. 494).

HIV (Bağışıklık Sistemini Çökerten Virüs)

AIDS (sonradan edinilmiş bağışıklık-sistemi çöküşü sendromu), bedenin bağışıklık sistemini çökerterek, onu, normalde bağışıklık sistemi yerli yerinde olan bir bedene başarılı bir biçimde saldırma olanağı bulunmayan pek çok hastalığa karşı savunmasız bırakan HIV virüsünün neden olduğu bir hastalıktır. Bazen hastalığın ilerlemesi yavaşlatılabilmektedir, fakat büsbütün iyileştirilmesi olanağı yoktur ve eninde sonunda ölümle sonuçlanmaktadır. HIV, bedensel sıvılar ve cinsel birleşme de dahil olmak üzere pek çok yoldan bulaşabilmektedir. Bölüm 10’da AIDS ve HIV daha ayrıntılı olarak incelenecektir. Ancak HIV’e burada kısaca yer vermemizin nedeni, ergenlik sırasındaki hastalık kapmalarının önemidir (Aronowitz, Rennells, & Todd, 2006; Trepka, 2008). “Çok sayıda sağlık uzmanı Amerikalı gençlerin HIV kapma riskinin yüksekliği konusunda kaygılıdır (Crooks & Baur, 2011: 361; Trepka, 2008).

Ayrıca cinsel yollarla bulaşan başka bir hastalığa yakalanmış olmanın HIV kapma olasılığını artırdığı da vurgulan-

malıdır (CDC, 2011b). Frengi ve uçukta, üreme bölgelerinde görülen yara ve lezyonlar, deride zayıflamalar yaratmakta ve HIV'in kan dolaşımına girmesi için uygun ortam oluşturmaktadır. Ayrıca HIV'in, cinsel yollarla bulaşan bir hastalık taşıyan kimselerde daha yoğun bir hal aldığı bulgulanmıştır. "HIV'in spermde ya da diğer üreme bölgesi sıvılarında yoğun olması, cinsel partnere bulaştırılması olasılığını da yükseltmektedir" (CDC, 2011b).

Cinsel Yollarla Bulaşan Hastalıkların Önlenmesi

Bu hastalıkların önlenmesi yolundaki öneriler prezervatif kullanımını içerirler, çünkü prezervatif, penisteki dokularla kadının üreme bölgelerindeki dokular ya da bir partnerin anal bölgesindeki dokular arasında doğrudan teması önler. Bir prezervatif ya da bir dental dam (oral seks sırasında kadının cinsel organına yerleştirilen küçük bir lateks parçası), cinsel hastalıkların üreme bölgesinden ağza aktarılmasını engeller. Sperm öldürücü ilaçların da kimi hastalıkları öldürdüğü bulgulanmıştır. Cinsel temastan önce üreme bölgelerini su ve sabunla yıkanması da işe yarayabilmektedir. Cinsel birleşmenin hem öncesinde hem de sonrasında işlemek de idrar yolundaki bakterilerin temizlenmesinde yardımcı olabilmektedir.

Bunlar, cinsel yollarla bulaşan hastalıklardan korunmak için izlenebilecek davranışlardır. Fakat belki de düşünce ve tercihle ilgili öneriler en etkili olanlarıdır. Bu hastalıkların bulaşmasını önlemek için en az yedi öneri bulunmaktadır (Carroll, 2010; Crooks & Baur, 2011; Masters, 1995: 534). İlk olarak herkes "bilgilendirilmelidir". Cinsel yollarla bulaşan hastalıkların neler olduğunu ve

nasıl bulaştıklarını bilmek gerekmektedir. İkinci olarak her birey "dikkatli olmalıdır." Bu, zorunlu olarak, bir kimsenin, "Kusura bakma tatlım, fakat cinsel yollarla bulaşan hastalıkların semptomları var mı diye üreme bölgesine bakabilir miyim?" demesini gerektirmekte değildir. Bu, semptomlar konusunda dikkatli ve uyanık olmanın hastalıkla temasını engellenmesinde kişiye yardımcı olacaktır anlamına gelir. Üçüncü olarak "seçici olunmalıdır." Cinsel partnerinizi dikkatli seçin. Yakın zamanda pek çok başka cinsel partneri olmuş bir partnerin, cinsel yollarla bulaşan hastalıklardan taşıma olasılığı yüksektir. Hiç kuşku yok ki hakikaten tek eşli ilişkiler yaşamak bu hastalıkları önlemektedir. Dördüncü olarak "dürüst olunmalıdır." Bunun anlamı, cinsel yollarla bulaşan bir hastalık taşıyan birinin, partnerine, olasılıklardan söz etmesi gerektiğidir. Bu, ayrıca, partnerinin böylesi bir hastalık taşımakta olduğundan kuşkulanan kimsenin, bunu açıkça sorması gerektiği anlamına gelir. Beşinci olarak "ihtiyatlı olunmalıdır." Prezervatif kullanımı gibi, yukarıda sözü edilen önerilere uyulmalıdır. Altıncı olarak, kendisinin bu türde bir hastalık taşıdığından kuşkulanan kimsenin "derhal gerekli testleri yaptırmayı ve tedaviye başlamayı" gerekir. Yedinci olarak, prezervatif kullanılmalıdır; prezervatif bu hastalıkların bulaşmasında oldukça önleyici bir işlev görmektedir (Carroll, 2010; Crooks & Baur, 2011).

Gebelikten Korunmanın Temel Yöntemleri

Cinsel bakımdan etkin olup da niyetli bir biçimde çocuk sahibi olmaya çalışmayan herkesin korunma yöntemleriyle ilgili isabetli ve özgül bilgiye gereksini-

mi vardır.¹ Bu, ergenleri de içermektedir; yeterli ve uygun bilgiye sahip olmaksızın sorumluluk taşıyan kararlar verme olanakları bulunmamaktadır. Bilgi, insanları hiç de gerekli olmayan risklere girmekten alıkoyar. Cinsel eğitimin önemini zaten ortaya koyduk. Korunmayla ilgili bilgi özellikle önemlidir. Planlanmamış gebelik riski ve bunun ergenlerin hayatı üzerindeki sonuçları görmezden gelinemeyecek kadar önemlidir.

Aşağıdaki kısımlarda gebelikten korunmanın temel yöntemleri anlatılmaktadır. Hormonlarla ilgili gebelikten korunma yöntemleri doğum kontrol haplarını, önleyici plasterleri, vajina halkalarını, spiralleri, Depo-Provera iğnelerini, hormon implantlarını ve acil kontrasepsiyonu içermektedir. Sperm öldürücüler kimyasal önleyicilerdir. Bariyer oluşturmaya yöntemler prezervatif, kondom, diyafram ve rahim kapağını içerirler. Doğum kontrol süngeri hem bir kimyasal hem de bir bariyer oluşturmaya yöntemidir. Dölyatağı içi plasteri, dölyatağının içine yerleştirilir. Diğer doğum kontrol yöntemleri ise dışarı boşalma, doğurganlık dönemlerine dikkat etme ve kısırlaştırma.

Bütün yöntemlerin etkililik düzeyi bilinmektedir ve avantajlarıyla dezavantajları keşfedilmiştir. Herkes için geçerli bir en iyi doğum kontrol yöntemi yoktur. Her birey, kendisine uygun bir yöntemi seçmek durumundadır. Kimi yöntemleri kullanmak diğerlerinden daha kolaydır. Kimi yöntemler belirli bir program çerçevesinde kullanılmaktadır. Diğer yöntemler, arada bir cinsel ilişkide bulunan kimseler için en iyi yöntemlerdir.

Doğum Kontrol Hapları

Doğum kontrol hapları ya da oral önleyiciler, gebeliği önleme yolunda, kısırlaştırmadan sonraki en etkili yöntemdir. İki ana doğum kontrol hapi türü vardır. En yaygın olanı sentetik östrojen (regl döngüsünü düzene sokmaya yarayan kadınlık hormonu) ve projestin (dölyatağı çeperini kalınlaştıran bir kadınlık hormonu olan projesteronun sentetik bir versiyonu) bileşiminden oluşur. Bu bileşim, 28 günlük regl döngüsünü hedef alır ve aylık paketler biçiminde sunulur.

Bu ilaçlar üç yoldan kullanılır. En çok kullanılanı, 21 haptan oluşan bir paket biçiminde satılanıdır ve bitene kadar günlük olarak kullanılır. Bu paket bittikten sonra, kullanıma bir hafta ara verilir ve ardından bir dahaki ayın paketi kullanılmaya başlanır. Ara verilen haftada regl gerçekleşir. Diğer türdeki haplar ise 28 haptan oluşan paketler biçimindedir. Bu paketler, döngünün son yedi günü için plasebolar ya da etkisiz şeker hapları içermektedirler. Bu, kadının her gün bir hap alma alışkanlığını desteklemek içindir. Bir diğer tür ise “üç ay boyunca alınan ve ardından bir haftalık etkisiz ilaç kullanılan ve bu nedenle de mevsimlik-ilâç olarak adlandırılan türdür; bir kadın 13 aylık döngü içinde dört dönemli ilâç kullanımına girmektedir” (Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011). Bileşimli haplar yumurtalıkların yumurta üretmesini ya da döllenmeye elverişli ergin yumurta oluşturulmasını engeller. Bir anlamda bedeni, kadının gebe kaldığı konusunda kandırırlar. Gebe bir kadının bedeni, birkaç gebelik birden oluşmasını diye yumurta üretimini durdurur. Bileşimli haplar, “dölyatağı dokusunu, spermlerin dölyatağına kolaylıkla girmesine engel olacak şekilde

1 Gebelikten korunma ile ilgili mükemmel bir bilgi kaynağı için bkz. <http://www.plannedparenthood.org> sitesinde Planned Parenthood.

değiştirir ve dölyatağı çeperini bir embriyonun implantasyonuna daha az duyarlı kılarlar” (Kelly, 2008: 306).

Bileşimli haplar teorik olarak % 99'dan daha fazla bir etkiye sahiptir ki bu mükemmel kabul edilmektedir (Hyde & DeLamater, 2011; Planned Parenthood, 2011). Teorik etki oranları, her yüz kadın içinde gebeliğin önlenmiş olduğu kadın sayısına gönderim yapmaktadır. % 100 teorik etki oranı, her yüz kadından hiçbirinin gebe kalmaması anlamına gelmektedir.

Fakat bileşimli hapların gerçek etkisi yaklaşık % 92'dir (Planned Parenthood, 2011). Gerçek etki, yöntemin gündelik hayattaki kullanımının ne kadar etkili olduğuna gönderim yapar. İki oran arasındaki farklılık kullanım hatasıyla açıklanabilir. Örneğin ilacın kullanılmasının bir gün unutulması, hormon dengesinin kadının yumurta üretme olasılığını arttıracak biçimde değişmesine neden olarak gebelik olasılığını yükseltir.

Bir diğer yaygın doğum kontrol hapi da salt-projestin ya da küçük-haptır (NIH, 2011). Adının da gösterdiği gibi bu ilaç yalnızca projestin içerir. Daha önce söylediğimiz üzere, projestin rahim boynu ile dölyatağı borusunun istikrarını etkiler. Salt-projestin haplarının etkisi, bileşimli haplardan biraz daha düşüktür (Hyde & DeLamater, 2011; NIH, 2011). Bu hapları alan kadınların % 40'ında yumurta üretimi durmakta, % 20'sinde ise düzensizleşmektedir (Greenberg, 2011). Salt-projestin hapları bebek emziren kadınlar için kullanışlı bir alternatif olabilmektedir, çünkü bileşimli haplar emzirme süreci üzerinde etkide bulunabilmektedir (Kelly, 2008). Salt-projestin hapları, çeşitli nedenlerle östrojen kullanamayan kadınlar için de daha iyi bir seçenektir (Greenberg, 2011).

Hem bileşimli haplar hem de salt-projestin hapları, her gün aynı saatte alınmalıdır. Günümüzdeki doğum kontrol hapları, yirmi otuz yıl önceki haplardan daha düşük dozlarda hormon içermektedir. Bunun nedeni istenmeyen yan etkileri asgariye indirmektir. Fakat dozların düşüklüğü, bu ilaçların her gün aynı saatte alınmasını daha da önemli hale getirmektedir. Başka türlü bu ilaçların gebelik önleyici etkileri iş görmeyecekleri noktalara düşmektedir. Bileşimli haplar kullanılıyorsa, hapi oluşturduğu hormon düzeyinin yumurta üretiminin mümkün olduğu düzeylere düşmemesi gerekir. Yumurta üretimi gerçekleşirse gebelik riski artmaktadır. Salt-projestin hapları kullanıldığında, içsel üreme ortamı döllemeyi ve implantasyonu önleyecek kadar reddedici kılınmazsa gebelik ortaya çıkabilmektedir.

En organize ve bilinçli kadınlar bile ara sıra ilaç almayı unutabilmektedirler. Crooks ve Baur şu öneride bulunmaktadır:

Eğer oral önleyiciler kullanıyorsanız ve bir gün hap almayı unuttuysanız, aklınıza gelir gelmez o hapi yutunuz ve bir sonraki hapınızı zamanında alınız. Birden fazla unuttuysanız sağlık danışmanınıza başvurunuz. Ayrıca kullandığınız yöntemi, döngünüzün geri kalan süresi boyunca plasterler ya da prezervatiflerle destekleyiniz (s. 292).

Doğum kontrol hapi türlerinin her birinin çeşitli avantajları vardır. Son derece etkilidirler. Kullanımları görece kolaydır; yalnızca günlük olarak yutulmaları yeterlidir. Vajinanın içerisine hiçbir şey yerleştirme gereği yoktur. Karmaşık bir süreç içermemektedir. Cinsel temasın kendiliğindenliğini kesintiye uğratan bir şey yoktur. Sık sık

cinsel etkinlikte bulunanlar daima hazırlıklıdır. Bu yöntem kolaylıkla iptal edilebilir. Her iki ilaç türü de regl kasılmalarını azaltır, regl dönemlerinin daha hafif atlatılmasını sağlar ve pelvik inflamatuvar hastalıklara karşı koruyucudur (Planned Parenthood, 2011).

Bileşimli doğum kontrol hapları endometriyal kansere, yumurtalık kanserine, yumurtalık bölgesi kistlerine, iyi huylu göğüs tümörlerine (göğüs kanserine değil), demir eksikliği anemisine, akneye, dış gebeliğe (dölyatağının dışında gelişen ve anne için son derece tehlikeli olan bir gebelik türü), baş ağrısı ve depresyon gibi regl döneminde ortaya çıkan rahatsızlıklara ve menopoza bağlı vajina kuruluklarına karşı koruyucudur (Planned Parenthood, 2011). Doğum kontrol haplarının dezavantajları ise mide bulantısı, kusma, regl dönemi dışındaki kanamalar ve göğüslerde aşırı duyarlılık gibi yan etkilerdir (Planned Parenthood, 2011). Bu yan etkiler, gebeliğin ilk üç ayında görülen semptomlara benzer ve hormon dengesindeki benzerliklere dayanır. Bu semptomlar genellikle, gebelikte de olduğu üzere, ilk iki ya da üç aydan sonra kaybolurlar. Kullanılan hap çeşidini değiştirmek bazen yardımcı olmaktadır, çünkü farklı çeşitler hormon dozajlarında küçük farklılıklar taşımaktadır. Bu küçük farklılıklar kadınları farklı biçimlerde etkilemektedir. Bu ilaçların bir başka dezavantajı ise cinsel yollarla bulaşan hastalıklara karşı hiçbir koruma sağlamamalarıdır.

Ayrıca doğum kontrol hapları insülin, kan inceltici ilaçlar ve bazı sakinleştiriciler gibi ilaçlarla karşılıklı etkileşime girebilmektedirler. Antibiyotikler ya da sakinleştiriciler gibi kimi ilaçlar, bu hapların etkisini azaltabilmektedir. Bu nedenle bu haplardan kullanan kadın-

ların, kullandıkları ilaçların etkileşime girebileceği diğer ilaçlar konusunda tıpçılara danışmaları gerekmektedir.

Hap kullanımı bırakıldıktan sonra regl dönemlerinin bir ya da iki ay başlamaması ihtimal dâhilindedir; bazı kadınlarda regl düzensizliği altı aya kadar sürebilir (Planned Parenthood, 2011). İlaçları kestikten sonra, yumurta üretiminin tekrar başlaması 0-26 haftayı (ortalaması 2 haftadır) bulsa da doğurganlık üzerinde uzun vadeli bir etki bulgulanmamıştır (Hatcher & Nelson, 2004).

Doğum kontrol haplarından kaynaklanan ciddi sorunlara pek ender rastlanmaktadır. Bu sorunlar arasında “kalp krizi, inme, bacaklarda, akciğerlerde, kalpte ya da beyinde kan pıhtılaşması veya yüksek tansiyon” gibi kardiyovasküler sorunlar ve “karaciğer tümörleri, safra taşları veya cildin ve gözlerin sararması” gibi sorunlar sayılabilir (Planned Parenthood, 2011). Riski artırması muhtemel değişkenler ise 35 yaşı ve üzeri olmak, fazla kilolu olmak, sigara kullanmak ve yüksek kolesterol, tansiyon yüksekliği ya da diyabet gibi rahatsızlıklardır (Planned Parenthood, 2011).

Doğum kontrol haplarını kullanmadan önce göz önüne alınması gereken bir diğer önemli etken de kişinin hayata genel yaklaşım tarzıdır. Başka bir deyişle, ilaçları her gün düzenli olarak alacak sorumluluğa ve bilince sahip olunmalıdır. Pek çok insan, son derece iyi niyetli olmasına karşın, güdümlenmiş bir prosedürü izlemekte zorluk çekmektedir. Ayrıca ara sıra cinsel ilişkiye giren kadınlar her gün ilaç almayı tatsız bulabilirler.

Önleyici Plaster ve Vajina Halkası

2003'te piyasaya çıkan önleyici plaster (Ortho Evra markasıyla) ve vajina halkası (NuvaRing markasıyla), bileşimli do-

ğum kontrol haplarıyla aynı hormonları –östrojen ve projestin– kullanmaktadır. Ortho Evra deriye yapıştırılan ve vücutta gebelik önleyici hormonlar salgılayan bir plasterdir. Bu plasterler üç hafta boyunca haftada bir kere takılmakta ve sonraki hafta takılmamaktadır. Kalçaya, karna, üst kola veya üst gövdeye takılabilirler (Crooks & Baur, 2011: 292).

NuvaRing, regl döneminin ilk günü ile 5. günü arasında vajinaya yerleştirilen ve üç hafta orada kalan, “5 cm çapında, yumuşak” ve esnek bir halkadır (Crooks & Baur, 2011: 292). Yerleştirildikten sonra vajinal ıslaklık ve vücut sıcaklığı, hal-kadaki hormonların serbest kalmalarını sağlar (Carroll, 2010: 364). Sonra halka bir haftalığına çıkarılır ve bir hafta sonra yenisiyle değiştirilir. Hem plasterin hem de halkanın avantajları ve dezavantajları bileşimli doğum kontrol haplarıyla aynıdır. Fakat ilave bir avantaj, kullanımlarının daha da kolay olmasıdır; gün aşırı hatırlanmaları gerekmemektedir. Fakat bir plasterin ya da halkanın bir hafta sonra değiştirilmesi unutulmamalıdır. Yine her ikisinin bir dezavantajı cinsel yollarla bulaşan hastalıklara karşı koruma sağlamamalarıdır.

Plasterin yerinden çıkmaması için dikkatli olunmalıdır; ayrıca plasterler deride tahrişlere neden olabilmektedir.

Vajina halkası kullanan pek çok kadının regl dönemlerinin daha düzenli, daha hafif ve daha kısa olduğunu belirtmiştir (Planned Parenthood, 2011). Fakat bazen vajina halkası vajinal akıntıya, tahrişe ya da enfeksiyona neden olabilmektedir (Planned Parenthood, 2011).

Depo-Provera İğneleri

Depo-Provera en çok başvuru alan gebelik önleyici hormon iğnesidir. Salt-projestin doğum kontrol hapları gibi bu

iğneler de salt-projestin içeriklidir. İğne 12 haftada bir yapılır. Teorik etki oranı % 99’un üzerindedir; reel etki oranı ise % 97’dir (Planned Parenthood, 2011; Trussell, 2004). Reel etki oranı haplardan, plasterden ya da vajina halkasından daha yüksektir; bunun nedeni insani hataya daha az yer bulunmasıdır.

Depo-Provera’nın avantajları östrojen kullanımından uzak durulmasını (böylelikle de kardiyovasküler sorunlar gibi olumsuz potansiyel sonuçların baştan savuşturulması), yüksek bir reel etki oranını, kolay kullanımı ve endometrial kanser riskinin düşürülmesini içerir (Planned Parenthood, 2011). Diğer hormonal yöntemlerde de olduğu üzere, buradaki bir dezavantaj cinsel yollarla bulaşan hastalıklara karşı koruma sağlamamasıdır. Diğer olası dezavantajlar ise regl döngüsünün düzensizleşmesi olasılığı (daha kısa ve daha hafif regl dönemleri, daha uzun ve ağır regl dönemleri, regl dönemleri arasındaki farkların çoğalması), kilo alma, göğüslerde aşırı duyarlık, baş ağrısı, bulantı ve depresyon gibi olasılıklardır (Planned Parenthood, 2011).

Olumsuz belirtiler, vücuttaki bütün kimyasallar atılana dek sürebilir ki bu genellikle 12 ile 14 hafta sürmektedir (Planned Parenthood, 2011). İğneyi vurulduktan sonra tekrar gebe kalınabilecek duruma gelmek ise 9 ile 12 hafta sürebilmektedir (Planned Parenthood, 2011).

Hormon İmplantları

Implanon adlı bir hormon implantı “bir yara bandı büyüklüğünde ince ve esnek birplastik implanttır” (Planned Parenthood, 2011). Bir sağlık görevlisi tarafından üst kol derisinin altına yapıştırılır ve burada etkisini koruyarak yaklaşık

üç yıl kalabilir. Henüz her yerde elde edilebilir durumda olmasa da bu konuda, gittikçe artan sayıda sağlık görevlisine gerekli eğitim verilmektedir.

Implanon bir salt-projestin doğum kontrol yöntemidir; bu nedenle işlevi ve etkileri diğer salt-projestin yöntemlerine benzemektedir. Reel etki oranı % 99'un üzerindedir (Planned Parenthood, 2011).

Implanon'un çeşitli avantajları vardır (Planned Parenthood, 2011). Kullanımı son derece kolaydır, çünkü uzun ömürlüdür ve kullanıcısının doğrudan bir eylemini gerektirmemektedir. Östrojen kullanamayan ve bebek emziren kadınlar için uygun bir seçenektir. Kadınlar, implantı kaldırdıktan sonra görelili olarak kısa bir süre içinde gebe kalabilecek bir duruma gelirler. Bir kadın, istediği zaman bir sağlık görevlisine giderek Implanon'u kaldırtabilir.

Ayrıca dezavantajları da vardır (Planned Parenthood, 2011). En yaygın şikâyet regl dönemlerini düzensizleştirmesi ve regl dönemleri arasında da küçük kanamalar görülmesi olmuştur. Regl dönemleri uzun ve ağır, kısa ve hafif olabileceği gibi toptan kesilebilmektedir de. Cinsel yollarla bulaşan hastalıklara karşı bir koruma sağlamamaktadır. Pek sık görülmeyen kimi sonuçlar ise cinsel güdülerde değişimler, baş ağrısı, bulantı, implantın yerleştirildiği yerde ağrı ya da renk değişimi ve memelerde ağrı biçimindedir (Planned Parenthood, 2011). Çok ender görülen fakat oldukça ciddi olan yan etkiler konusundaki uyarı işaretleri implantın yerleştirildiği yerde kanama ya da iltihap, memede yumru oluşumu, implantın yer değiştirmesi ya da vücuttan atılması, düzenli regl dönemlerinin ardından reglin kesilmesi ve olağandışı vajinal kanamalar biçimindedir (Planned Parenthood, 2011).

Acil Kontrasepsiyon

Daha yeni kimyasal kürtaj yöntemleri (ikinci bölümde üzerinde durulan RU 486 ve metotreksat gibi) üzerindeki iltifa rağmen, birçok acil kontrasepsiyon yöntemi mevcuttur (Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011). Acil kontrasepsiyon, tipik olarak, planlanmayan, korunmasız cinsel ilişki meydana geldiğinde; başka herhangi bir doğum kontrol yöntemi başarısız olduğunda (örneğin kondom yırtıldığında); kadın doğum kontrol hapını almayı unuttuğunda veya tecavüz sonrasında kullanılır. Bu yöntem yalnızca acil durumlara yönelik olarak kullanılır. Acil kontrasepsiyon, "düşük hapı"ndan, hamileliğin çoktan oluşmasının ardından alınmasından ziyade hamileliği önlemek için cinsel ilişkiden hemen sonra alınmış olması bakımından farklıdır (Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011). Birleşik Devletlerde iki acil kontrasepsiyon hapı markası onaylanmış durumdadır: Plan B One-Step ve Next Choice (Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011). Her ikisi de levonorgestrel (sentetik bir gebelik hormonu) içerir. Plan B tek bir tablet ve Next Choice ise 12 saat arayla iki tablet alınmasını gerektirir. Her iki hap da 18 yaş ve üstü yetişkinler tarafından reçetesiz olarak edinilebilir. Daha genç kadınlar doktor reçetesiyle bu ilaçları alabilirler. Acil kontrasepsiyon hapları potansiyel olarak üç biçimde çalışırlar (ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011; Planned Parenthood, 2011). İlk, bu haplar yumurta üretimini durdururlar. Spermle birleşecek hiç yumurta olmazsa gebelik de gerçekleşemez. İkinci olarak bu haplar, spermin dölyatağına girmesini engelleyen rahim mukozasını kalınlaştırmaya yararlar. Üçüncü olarak, bu hapların dölyatağı çeperini incelttiği, döllenmiş yumurtanın tutunmasını güçleştirdiği düşünülür. Bu haplar, cinsel ilişkinin gerçekleşmesinden itibaren beş

gün içerisinde alınabilmelerine rağmen, ne kadar erken alınırlarsa o kadar iyidir; bu haplar, korunmasız cinsel ilişkiden itibaren ilk 24 saat içinde alındıkları takdirde en fazla etkiyi gösterirler (Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011). Acil kontrasepsiyon hapları cinsel ilişkinin ardından 72 saat içerisinde alındığı takdirde, gebe kalmış olabilecek kadınlardan yüzde seksen yedisinin üzerindeki bir bölümü gebelik yaşamaz (Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011). Bu hapları aldıktan sonra kadınlardan dörtte birinde görülen en yaygın kötü yan etkiler bulantı ve kusmadır (Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011; Planned Parenthood, 2011). Reçetesiz satılan ilaçların bulantının belirtilerini rahatlatması olasıdır. Diğer yandan meme hassasiyeti, düzensiz kanama, baş dönmesi ve baş ağrısı da etkiler arasındadır (Planned Parenthood, 2011).

İki farklı acil kontrasepsiyon yaklaşımı mümkündür: Doğum kontrol hapları, mevcutsa, acil doğum kontrolü için kullanılabilirler. Bir acil doğum kontrol dozuna karşılık gelecek şekilde 2 ile 5 arasında hap bir kerede alınmalıdır. Bu yapılmadan önce alınması gereken dozaja ilişkin olarak tıbbi danışmanınızla konuşmanız en iyisidir.

Alternatif bir acil kontrasepsiyon yöntemi de korunmasız cinsel ilişkinin ardından 5 gün (120 saat) içerisinde bakır salgılayan plaster aygıtının rahim içine yerleştirilmesine dayanır. Bu plaster, bir sonraki reglin ardından kaldırılabilir ya da süregelen doğum kontrolünün sağlanması için yerinde bırakılabilir. Bakır salgısı hamilelik riskini %99,9 oranında azaltır (Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011).

Vajinal Sperm Öldürücüler

Sperm öldürücüler iki biçimde işleyen kimyasal gebelik önleyicilerdir. İlkin, kimyasallar spermi öldürmek üzere işler. İkinci olarak, maddenin kendisi spermin

dölyatağına girişini engelleyen bir bariyer olarak çalışır. Sperm öldürücüler, sırasıyla vajina içine yerleştirilen, sıkılabilen ve bir tüpe konulmuş kremlerde, jellerde veya köpüklerde bulunurlar. Diğer sperm öldürücüler, doğrudan vajina içine yerleştirilen bir fitil ve ince, doku benzeri sperm öldürücü katmanları da içerir. Kullanım talimatlarını dikkatlice okumak önemlidir çünkü birçoğu, efektif hale gelmeden önce, yerleştirilmesinin ardından 10 dakikalık bir bekleme süresi gerektirir. Bazı kondomlar bir sperm öldürücü ile kayganlaştırılmışlardır.

Sperm öldürücülerin avantajları arasında görece kullanım kolaylığı, kolay erişilebilirlik, düşük maliyet ve sadece gerektiğinde kullanım sayılabilir. Bu avantajlara rağmen tek başına kullanıldıklarında teorik etki oranı sadece %85 iken, reel etki oranı %71'dir (Planned Parenthood, 2011). Bununla birlikte, diyafram, erkek kondomu veya kadın kondomu gibi başka doğum kontrol yöntemleriyle birlikte kullanıldığında etki önemli ölçüde artar. Sperm öldürücülerin diğer dezavantajları, üreme bölgesinde veya vajina içinde geçici deri tahrişlerine yol açabilmesi ve bazı insanların bunlara alerjilerinin olmasıdır (Cates & Raymond, 2004; Planned Parenthood, 2011). Burada belirtilmesi gereken önemli bir başka husus, çoğu sperm öldürücünün nonoksinol-9 adında bir etken madde içermesidir (Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011; Planned Parenthood, 2011). Bu madde çok sık kullanılırsa tahrişlere sebep olabilir ve dokuları HIV ve cinsel yollarla bulaşan diğer hastalıklara karşı daha korunmasız hale getirebilir.

Prezervatif (Erkek Kondomu)

Aynı zamanda profilaktik veya prezer-vatif olarak da bilinen kondom, penisi

saran ve bir doğum kontrol yöntemi olarak kullanılan, lateks veya plastikten yapılmış ince bir kılıftır. Bu, aygıtın spermin yumurtaya ulaşmasını ve onu döllemesini engelleyen bir bariyer olarak işlev gördüğü anlamına gelir. Kondom ilkin küçük dairesel bir paketin içine yuvarlanmış olarak konulmuştur. Bu paket açılarak ereksiyon halindeki penisin üzerine yerleştirilir ve aşağı doğru açılır. Güvenli bir biçimde penisi sardığından önleyici bir doğum kontrol yöntemi olarak kullanılır. Boşalmadan sonra spermler lastik kılıfta kalır. Hiçbir şekilde vajinaya girmelerine izin verilmez. Birçok kondom ucunda meniye yer bırakacak küçük bir çıkıntıya sahiptir. Aksi takdirde, kondomun ucunda bu amaca hizmet edecek şekilde bir miktar boşluk bırakılmalıdır ki meniye tutacak yer kalsın. Çok değişik çeşitlerde kondomlar vardır. Birçoğu kaygandır. Çok az oranda farklı dokularda, farklı renk ve hatta kokularda sunulurlar (Unutmamak gerekir ki doğum kontrol koruması sağlamayan orijinal kondomlar da mevcuttur. Ne gibi olabilecekleri hususunda hayal gücünüzü kullanabilirsiniz. Kullanıcılar, ihtiyaçları olan korumayı sağladığından emin olmak için etiketlerini dikkatlice okumalıdır). Kondomun teorik etkisi %97 ve reel etkisi de %80 – 90 aralığındadır (Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011). Bir kez daha, teorik etkiyle reel etki arasındaki fark insan hatasına bağlanabilir. Etki, bir sperm öldürücüyle birlikte kullanılırsa veya penis, boşalmadan hemen önce vajinadan geri çekilirse önemli ölçüde artar (Planned Parenthood, 2011). Vajina içindeyken boşalmadan sonra penis vajinadan çekilirken kondom penisin dibinden tutulmalıdır. Bu, hiçbir spermin dışarıya akıp ve vajinaya girmediğinden emin olmak için gereklidir. Kondomlar hiçbir şekilde yeniden kullanılmamalıdır.

Kondom kullanımının en başat avantajı cinsel yollarla bulaşan hastalıklardan korumasıdır. Diğer gebelik önleyici yöntemlerin yanı sıra kondomların da hastalıkları önlemek için kullanılması tavsiye edilmektedir; bu, özellikle, cinsel organlarının şekli ve konumu nedeniyle cinsel yollarla bulaşan bir hastalığa yakalanma ihtimali, bir erkeğe göre 10 – 20 kat fazla olan kadınlar için önemlidir (Planned Parenthood, 2011). Kondomlar aynı zamanda oral seks süresince hastalıkların bulaşmasını önlemek için de kullanılabilir. Buna ilaveten başka avantajları da vardır. Kondomlar, doğum kontrolü için, erkeğe doğrudan biraz sorumluluk yükleyen, cerrahi olmayan tek araçtır. Görece düşük bir maliyetle kolaylıkla edinilebilirler. Ön fiziksel muayene veya tıbbi reçete gerektirmezler. Küçüktürler ve her an kullanıma hazır olacak şekilde taşınmaları kolaydır. Bazı erkeklerin daha uzun süre ereksiyon halinde kalmalarına yardım ederler. Bazı insanlar kondom kullanımını cinsel birleşmeden önceki ön sevişmeye (cinsel oyunlara) dâhil ederler. Kondomlar, latekse alerjisi olanlar dışında, hiçbir olumsuz yan etkiye sebep olmazlar. Nüfusun % 6'sını teşkil eden bu gibi kişiler, lateks yerine plastik kondom kullanmalıdır (Planned Parenthood, 2011). Alerjik reaksiyon haricinde bazı potansiyel psikolojik dezavantajları sıralamak mümkün (Planned Parenthood, 2011). Bazı çiftler kondomların, sevişmenin kendiliğindenliğini zedelediğini düşünürler. Bazı erkek ve kadınlar, cinsel birleşme esnasında kondomun hissiyatı azalttığını düşünürler. Bazı erkekler kondom takmaktan utanabilir veya bir kez ereksiyon olduklarında onu devam ettirme konusunda kendilerini baskı altında hissedebilirler. Bu gibi düşünceler yersizdir. Tercihen, olumsuz psikolojik

meseler yerine kondomların kullanışlılığı ve amaçları üzerine odaklanan bir perspektif geliştirmek daha yerindedir.

Kadın Kondomu

1994'ten beri mevcut olan kadın kondomu, birçok önleyici vajinal doğum kontrol biçimlerinden birisidir. Lateksle birbirine bağlanmış iki halkadan oluşur. Bir halka, rahim boynuna yerleştirilir; lateks rahim boynunu hem penisin hem de meninin temasından korur. Diğer halka, vajinanın dışında bırakılır; burada lateks içine giren penis için bir kese oluşturur, böylece penisi vajinal temasından korur. Kapalı ucun dışına yerleştirmeyi kolaylaştırmak için kayganlaştırıcı ya da sperm öldürücü sürülmelidir (Planned Parenthood, 2011). Kullanıldıktan sonra kadın kondomu çıkarıp atılmalıdır (tuvalete atmayın). Hiçbir biçimde yeniden kullanılmamalıdır. Kadın kondomu hiçbir zaman erkek kondomu ile bir arada kullanılmamalıdır çünkü birbirlerine yapışabilirler, "biri-nin veya her ikisinin birden kaymasına veya yerinden çıkmasına sebep olabilirler" (Cates & Stewart, 2004: 366). Vajina yerine anüse yerleştirildiğinde anal cinsel ilişki süresince de kullanışlıdır (Planned Parenthood, 2011).

Reel etkisi %79 olmasına rağmen kadın kondomunun teorik etkisi % 95'tir (Planned Parenthood, 2011; Trussell, 2004). Erkek kondomunda olduğu üzere, en temel avantajı cinsel yollarla bulaşan hastalıklara karşı sağladığı korumadır. Bir başka avantajı, kadın kondomunun bir kadına hem gebelikten, hem de hastalıklardan korunmak için sorumluluk alma olanağı sağlamasıdır. Diğer avantajları, reçete gerektirmiyor oluşu ve bir kadının doğal hormon denge-sini bozmaması olarak sayılabilir.

Dezavantajları, lateks alerjisinden kaynaklanan kızarıklıklar gibi reaksiyonlar veya deri tahrişi gibi küçük sorunlar olarak sıralanabilir (Cates & Stewart, 2004; Ulusal Sağlık Enstitüsü, 2011). Diğer dezavantajları, cinsel birleşme esnasında kayma olasılığı, hissiyatı azaltma potansiyeli ve zaman zaman penisin penetrasyonu süresince oluşan rahatsız edici sestir (ki bu ses yeterli miktarda kayganlaştırıcı ile giderilebilir) (Planned Parenthood, 2011).

Diyafram ve Rahim Kapağı

Erkek ve kadın kondomlarına ek olarak, farklı iki önleyici doğum kontrol yöntemi diyafram ve rahim kapağıdır (marka adı FemCap). Her biri, hâlihazırda ABD'de tıbbi sağlık danışmanından alınan bir reçeteyle edinilebilir. İkisi de vajina boyunca yerleştirilir ve rahim boynunu sarar. Benzerliklerinden dolayı her ikisi birlikte değerlendirilecektir.

Diyafram, esnek tel bir halkanın üzerine gerilen ince dairesel bir lastik parçasıdır. Şekli bir kubbe gibi görünür. Kadın, diyaframı parmaklarıyla rahim boynunu kaplayacak şekilde vajina içine iterek yerleştirir. Rahim boynu boyut olarak kadından kadına değiştiğinden, bir kadın doğru boyuttaki diyaframı yerleştirmiş olmalıdır.

FemCap, vajinanın biçimine uyan şapkanın kenarlarıyla rahim boynunu güvenliçe kaplayan "denizci şapkası gibi bir şekli olan silikon bir kapaktır" (Planned Parenthood, 2011). FemCap üç boyutta mevcuttur. Küçük (small) hiç gebe kalmamış kadınlar, orta (medium) gebe kalmış ve akabinde kürtaj olmuş veya sezaryen doğum yapmış olan kadınlar, büyük (large) de rahim boynu ve vajina yoluyla doğum yapmış kadınlar içindir. Bu aygıtlardan her biri, kapağın en alt kısmının içine veya tepesine yer-

leştirilen ve kenarları boyunca yayılan sperm öldürücü krem veya jelle birlikte kullanılmalıdır. Diyafram, cinsel ilişkiden 6 saat öncesine kadar yerleştirilebilir ve 24 saatten daha fazla kalmamalıdır. FemCap cinsel birleşme öncesinde 8 saat kadar bir süre önce yerleştirilebilir ve 48 saatten daha fazla yerinde kalmamalıdır (Crooks & Baur, 2011). Bu aygıtlardan herhangi birini vajina içerisinde kalması gereken üst zamandan fazla tutmak, potansiyel bir ölümcül bakteriyel enfeksiyon olan toksik şok sendromu tehlikesine yol açar. Diyafram kullanılırken, cinsel ilişki diyaframın yerleştirilmesinden 6 saatten fazla bir süre sonra gerçekleşiyorsa veya her ardıl cinsel birleşme eyleminden önce, vajina içine daha fazla sperm öldürücü zerk edilmelidir. FemCap kullanılırken, aygıtın, ardıl cinsel birleşme eylemlerinden önce yerinde olduğundan emin olmak için kontrol edilmelidir ve daha fazla sperm öldürücü uygulamakta bir sakınca yoktur.

Diyafram, % 94 oranında teorik ve % 84 oranında reel etkiye sahiptir (Planned Parenthood, 2011). FemCap hiç gebelik yaşamayan kadınlar için % 86 ve vajinal doğum yapan kadınlar için de % 71 oranında reel etki oranına sahiptir (Planned Parenthood, 2011). Her iki yöntemin etkisi, tavsiye olunduğu üzere, sperm öldürücü kullanımıyla, diyafram veya rahim kapağına ek olarak lateks bir kondom kullanımıyla ve aygıtın rahim boynunu güvenli bir şekilde sardığından emin olmak suretiyle arttırılabilir (Planned Parenthood, 2011). Cates ve Stewart (2004) “vajinal önleyicilerin doğum kontrolündeki etkisinin, onları kullanan bireylerin karakteristik özellikleri tarafından etkilendiği” uyarısını yaparlar. Etkinin belirlenimindeki en önemli faktör doğru ve istikrarlı kullanımdır

(s. 370). Bu yöntemlerin hiçbiri, içerdiği maddelere alerjisi olan, aygıtı yerleştirmeyi zor veya rahatsız edici bulan, dölyatağında herhangi bir travma yaşamış, o bölgede enfeksiyonu olan veya vajinal darlığı olan kadınlar tarafından kullanılmamalıdır (Planned Parenthood, 2011).

Diyafram veya FemCap kullanmanın birçok avantajı vardır (Planned Parenthood, 2011). Yanınızda taşımanız kolaydır. Sadece ihtiyaç duyulduğunda kullanılabilirler. Normal hormonlara zarar vermezler. Anında, beklemeksizin etkili olurlar. Cinsel birleşmenin gerçekleşmesinden saatler önce yerleştirilebilirler, böylelikle kendiliğindenliği kesintiye uğratmazlar.

Fakat aynı zamanda her iki yöntemin de dezavantajları vardır (Planned Parenthood, 2011). Regl döneminde kullanılamazlar. Bazı kadınlar bu aygıtların doğru yerleştirilmesi hususunda sorunlar yaşarlar. Bazı cinsel pozisyonlar veya davranışlar esnasında yerlerinden çıkabilirler. Cinsel birleşme her gerçekleştiğinde yerlerinde olmadıkları sürece etkili olmazlar. Birçok başka doğum kontrol yönteminde görüldüğü üzere cinsel yollarla bulaşan hastalıklardan korunmaya yardım etmezler. Hem diyaframın hem de FemCap'ın başka bir büyüklükte yeniden yerleştirilmesi gerekli olabilir. Kadınlar aygıtların yapıldığı materyale veya kullanılan sperm öldürücüye karşı alerjik olabilirler. Bazı kadınlarda diyafram veya rahim kapağı kullanırken nükseden mesane enfeksiyonlarına rastlanabilir. Bazı kadınlar rahim kapağı kullanımı esnasında acı yaşayabilirler.

Dölyatağı İçi Süngeri

Today Sponge markasıyla satılan ve internet ile çeşitli mağazalarda erişilebilir durumda olan önleyici iç sünger, vajini-

nanın içine yerleştirilen ve rahim ağzını kapatan yumuşak, süngerimsi, fincan biçimli bir aygıttır. Ek koruma sağlaması için bir miktar sperm öldürücü de içermektedir. Yerleştirilmeden önce suyla ıslatılması gerekmektedir. Cinsel birleşmeden 24 saat önce takılabilir; cinsel birleşmeden sonra, en az 6 saat çıkarılmamalı, fakat toksik şok sendromu ihtimaline karşı 30 saatten fazla da tutulmamalıdır (Planned Parenthood, 2011).

Bu süngerin etkisi üç ilkeye dayanmaktadır. İlk olarak spermin dölyatağına girmesini engelleyen bir bariyer işlevi görmektedir. İkinci olarak içerdiği sperm öldürücü spermleri öldürmektedir. Üçüncü olarak da spermi emmektedir. Rahim kapağı gibi sünger de hiç çocuk yapmamış kadınlar için çocuk yapmış kadınlara oranla daha kullanışlıdır. Çocuk yapmamış kadınlarda teorik ve reel etkisi sırasıyla % 91 ile % 84 oranındayken, bu oranlar çocuk yapmış kadınlarda % 80 ile % 68'dir (Planned Parenthood, 2011; Trussell, 2004).

Diğer bariyer yöntemleriyle karşılaştırıldığında süngerin avantajları kolay kullanılabilirliği, yalnızca ihtiyaç duyulduğunda kullanılabilir olması, doğal hormonlar üzerinde hiçbir etki yapmaması ve partnerlerin süngerin varlığını bile fark etmemesi biçimindedir. Dezavantajları ise kimi kadınların takmakta güçlük çekmesi, kimi kadınların vajinada tahriş hissetmesi ve kimi kadınların da takmadan önce ıslatmak gerektiği için süngerin kirli olduğu hissine kapılmaları olarak sayılabilir.

Dölyatağı İçi Plasteri

Bu plaster, dölyatağının içine yerleştirilen plastik bir aygıttır. Çeşitli biçimleri vardır ve gerekli eğitimi almış bir hekim ya da sağlık görevlisi tarafından yerleştir-

Çeşitli etki oranlarına sahip pek çok doğum kontrol yöntemi geliştirilmiştir.

rilmelidir. Günümüzde dünyada en çok başvurulanan doğum kontrol yöntemidir (Crooks & Baur, 2011). Birleşik Devletlerde iki tip plastere erişilebilmektedir (Planned Parenthood, 2011). Bir tanesi, 1988'de T Bakırı olarak piyasaya sürülmüş olan Paragard markasıyla satılmaktadır. ParaGard, bir T'nin etrafına sarılmış ince bir bakır telden oluşur ve dölyatağına küçük birmiktar bakır salgılar. Bir kere takıldıktan sonra etkisi 12 yıl kadardır (Planned Parenthood).

İkinci tip plastere ABD'de 2000 yılından bu yana ulaşılabilir. Yine T biçimlidir ve Mirena markasıyla satılmaktadır. Mirena, sistemin içerisine küçük miktarda projestin salgılamakta ve etkisini 5 yıl kadar sürdürmektedir.

Her iki plaster de iki biçimde çalışmaktadır (Planned Parenthood, 2011). Önce spermin hareketini değiştirir ve yumurtayı döllemesini engellerler. Döllenmiş bir yumurta yoksa gebelik de yoktur. ikinci olarak dölyatağının iç zarı olan endometriyumu değiştirirler. Bunun, döllenmiş yumurtanın (eğer kazara bir döllenme gerçekleşirse) endometriyuma yapışmasını engellediği

düşünülmektedir, fakat bu konuda bir kanıt bulunmuş değildir.

Mirena, projestin nedeniyle ayrıca kimi etkiler yaratmaktadır. Bildiğimiz üzere projestin yumurtalıkların döllenmeye hazır yumurtalar üretmesini engellemektedir. Ayrıca rahim içi mukozayı kalınlaştırmakta ve böylelikle spermilerin dölyatağına girmesini zorlaştırmaktadır.

Her iki plaster de rahim boynunda salınan bir tele takılmaktadır. Kadınlar, taktıkları plasteri düzenli olarak, özellikle de ilk taktıklarından sonraki birkaç ay boyunca kontrol etmelidirler, çünkü bu dönem, düşme ihtimalinin en yüksek olduğu dönemdir. Vajinaya parmak sokularak plasterin orada olup olmadığı kontrol edilebilir (rahim boynu, burnun ucu gibi bir his vermelidir).

% 99'un üzerindeki reel etki oranıyla bu plasterler, en etkili doğum kontrol yöntemleri arasındadır. Elbette başka avantajları da vardır (Planned Parenthood, 2011). Bir plaster, gebeliği uzun süre için durdurmakta ve arada bir orada olup olmadığını kontrol etmenin dışında ekstra bir çaba gerektirmektedir. Plaster kullanmak, cinselliğin kendiliğinden akışına hiçbir sınırlama getirmemektedir. Plasteri kaldırdıktan sonra, kadın, kısa bir süre içinde tekrar gebe kalabilecek bir duruma gelmektedir. ParaGard plaster, kadının doğal hormon dengesi üzerinde hiçbir etki yapmamaktadır. Mirena plaster ise regl kramplarını azaltmakta ve regl akıntısını % 90 oranında ortadan kaldırmaktadır. Bunların elbette dezavantajları da bulunmaktadır (Planned Parenthood, 2011). Pek çok kadın regl arası dönemde de küçük kanamalar yaşayabilmektedir. Kimi kadınlarda kramp oranı yükselebilmektedir. ParaGard, regl kramplarını

kötüleştirmeye ek olarak regl akıntısını da arttırabilmektedir (Planned Parenthood, 2011). Yine bu plasterler cinsel yollarla bulaşan hastalıklara karşı koruma sağlamamaktadır. Çok ender durumlarda pelvik inflamatuvar hastalıklar yaşanabilmekte ya da plasterin rahim duvarını delmesi söz konusu olabilmektedir. Yine pek ender olsa da plaster, özellikle de daha önce hiç gebe kalmamış kadınlarda fark edilmeden düşebilmektedir.

Dışarı Boşalma

Dışarı boşalma ya da coitus interruptus, vajinanın içine boşalmadan önce penisin dışarı çıkarılmasıdır. Bu, göreceli olarak pek de etkili olmayan bir doğum kontrol yöntemi olarak görülmektedir; gerçekte etkisi, engel koyma yöntemlerine benzemektedir.

Teorik ya da mükemmel etki % 96 ve reel etki de % 73 oranındadır (Planned Parenthood, 2011; Trussell, 2004). Bu yöntemin bir sorunu, tam boşalma gerçekleşmeden önce Cowper bezleri tarafından bir iki küçük meni damlası çıkarılmasıdır. Bu sırada idrar yatağı boyunca hem bir miktar idrar hem de bir miktar meni akar. İdrar asidiktir. Asidik bir ortam, sperm için elverişli bir ortam değildir. Bu birkaç damla meninin, boşalmadan önce idrar yolu boyunca akarak asidik niteliği ortadan kaldırdığı ve sperm için daha elverişli bir ortam yarattığı düşünülmektedir (Crooks & Baur, 2011). Fakat bazen idrar yolunda canlı sperm kalabilmektedir. Olasılık düşük olsa da bu canlı spermilerin penisin ucundan aktarılması ve gebeliğe yol açması mümkündür.

Dışarı boşalmanın temel avantajları hiçbir dışsal aygıtın ya da maddenin kullanılmaması ve ücretsiz olmasıdır.

Temel bir dezavantajı ise, yalnızca, erkeğin zamanında çekilme yeteneğine dayanıyor olmasıdır. Tutkunun sıcaklığı içinde, kimi erkeklerin boşalma üzerinde büyük bir denetim kurması zor olabilmektedir.

Doğurganlık Dönemlerine Dikkat Etme Yöntemi

Doğurganlık dönemlerine dikkat etme yöntemleri (kimi zaman bu yöntemlerden ritim yöntemi olarak da söz edilmektedir), bir kadının yumurta üretim döngüsünü gözlemlemeyi ve bu döngünün güvenli zamanlarında cinsel birleşmeler yaşamayı içerir. İşe çok fazla değişken karıştığı için teorik etkiyi hesaplamak güçtür. Bu yöntemler, kadının doğurganlığa açık olduğu dönemler doğru yakalandığında ve çift, regl döngüsünü gözlemleme işinde açıkça belirlenmiş prosedürleri takip etmeyi başardığında çok daha etkili olmaktadır (Jennings, Arevalo & Kowal, 2004).

Bu yöntemlerin en az dört türlü olduğu bulunmaktadır (Planned Parenthood, 2011). Karmaşık süreçlere bağlı olarak gelişen ayrımları burada ayrıntılı olarak ele almayacağız. Takvimleme-yöntemi üç tip arasında en basit olanıdır. Regl döngüsünün günlerini saymayı ve yumurta üretiminin ortaya çıktığı zamanı belirleme çabasını içerir. Fikir, kadının yumurta üretiminde bulunmadığı zamanlarda cinsel birleşmeyi yaşamak üzerine kuruludur.

İkinci bir yöntem temel vücut sıcaklığı yöntemidir. Bir kadının vücut sıcaklığı, yumurta üretimi döngüsünün hangi evresinde bulunduğuyla ilgili olarak küçük değişimler geçirir. Bu yöntem, kadının her sabah uyanır uyanmaz vücut sıcaklığının ölçülmesini içerir. Bu yöntemdeki bir sorun, güçlü bir değişimin

yalnızca yumurta üretimi gerçekleştikten sonra gerçekleşmesidir. Bu süre zarfında geç kalınmış olunabilmektedir.

Üçüncü bir yöntem ise rahim mukozası (ya da yumurta üretimi) yöntemidir. Bu yöntem, kadının kendi rahim mukozasını regl döngüsü boyunca incelemesini gerektirir. Mukozanın kıvamı, miktarı ve berraklığı, yumurta üretim döngüsünün neresinde bulunduğuyla ilgili olarak değişim göstermektedir. Bu yöntemlerin ikisini ya da hepsinin birden kullanmaya ise termal belirtisel yöntem denmektedir. Bu, tek bir yöntemin kullanılmasından daha etkilidir, çünkü bir veri-toplama yönteminden edinilen bilgi, diğer yöntemin gözlemleme sürecine kullanışlı bir girdi sağlayabilmekte, bu da isabetli saptama yapma şansını arttırmaktadır.

Bu yöntemlerin sağladığı reel etki oranı % 75 ile % 88 arasındadır; yöntemlerin doğru ve tutarlı bir biçimde kullanılması etkiyi arttırmaktadır (Planned Parenthood, 2011).

Bu yöntemlerden birini ya da birkaçını birden kullanmanın avantajı, hormonlara yönelik hiçbir aldatma girişiminin bulunmayışı ve cinsel ilişkiyi kesintiye uğratacak bir şeyler yapma zorunluluğunun bulunmayışıdır. Önemli bir dezavantaj ise bu yöntemlerin, her günkü bilgi toplama işinde son derece bilinçli ve dikkatli olmayı gerektirmesidir. Ayrıca bu yöntemlerin cinsel yollarla bulaşan hastalıklara karşı yapabileceği hiçbir şey yoktur.

Kısırlaştırma

Kısırlaştırma, “yumurtanın ya da sperm geçişini kesintiye uğratan cerrahi süreçlerle, bir kimseyi gebe kalamaz kılmaktır” (Kelly, 2008: 314). Dünyada en çok başvuru alan aile planlaması

yöntemlerinden biridir (Carroll, 2010). ABD'deki çiftler arasında da oldukça yaygındır (Pollack, Carignan & Jacobsstein, 2004). Süreçler kalıcı olacak bir biçimde düzenlenmiştir fakat kimi durumlarda süreci tersine döndürmek de mümkündür.

Kadınların kısırlaştırılması yöntemlerinden biri tüplerin düğümlenmesidir. Bu yöntemde yumurtalıklardan rahim içine giden dölyatağı borusu kilitlenir. Böylelikle spermeler yumurtaya ulaşamaz. Erkeklerin kısırlaştırılması bir sperm kanalı ameliyatıyla olur. Bu ameliyatla, spermeleri taşıyan küçük damar, erbezi torbalarının vücuda bağlandığı yerin yakınına kaydırılır. Söz konusu damar, spermeleri testislerden üreme bölgesine aktaran damardır. Bu müdahaleyle dışarıya sperm atılması önlenmiş olmaktadır.

Pek çok genç insan kısırlaştırmanın cinsel duyarlılığa bir müdahalesinin olup olmadığını sormaktadır. Sperm kanalı ameliyatının, bir erkeğin boşalamayacağı ya da orgazm olamayacağı anlamına gelip gelmediğini merak etmektedirler. Bu endişeler yersizdir. Menide içerilen sütümsü sıvının çoğu ersuyu keselerinde ve prostat bezinde üretilmekte, diğer organlar boşalma sürecine sperm kanalı yoluyla ve sonradan katılmaktadır. Bu sıvı boşaltılmakta fakat sperm içermemektedir. Spermeler son derece küçük olduklarından atılan sıvının miktarında gözle görülür bir değişiklik olmamaktadır. Kısırlaştırma ne kadınlarda ne de erkeklerde cinsel duyarlılık ya da cinsel haz üzerinde bir etki yapmaktadır.

Kısırlaştırmanın bir avantajı kalıcı olmasıdır. Ayrıca bir ilgi ve dikkati gerektirmemektedir. Bir dezavantajı ise kişinin çocuk sahibi olmak konusundaki

fikirlerinin değişebilir olmasıdır. Kısırlaştırma, buna pek olanak tanımamaktadır. Bir başka dezavantajı ise cinsel yollarla bulaşan hastalıklar konusunda hiçbir koruma sağlamamasıdır.

Etik Soru 6.5

Gebelik önleme işi, onu isteyen bir kişiye ne düzeye kadar uygulanmalıdır? Ne türde gebelik önleme yöntemlerini önerirsiniz? Bu yöntemlerin ücretini kim (örneğin uygulayan bireyler mi, yoksa devlet mi) ödemelidir?

Geleceğin Gebelik Önleme Yöntemleri

Gelecekte kullanılmak üzere bir dizi gebelik önleyici yöntem üzerinde araştırmalar sürdürülmektedir.

1. *Sperm üretimini durduracak hormonlar.* Bu konudaki araştırma, spermin yumurtayı döllemesini ya da sperm üretiminin düşürülmesini sağlayacak hormonların erkeğe enjekte edilmesine odaklanmıştır (Greenberg, 2011; Kelly, 2008). Sperm üretimini durduracak hormon implantları üzerine araştırmalar da sürdürülmektedir (Carroll, 2010).
2. *Erkekler için önleyici aşılar (önleyici bağışıklık).* Bu türde aşılar, erkeğin bağıklık sistemini sperm ya da testosteron üretimini bir süre için kesintiye uğratabilecek bir biçimde düzenleyerek kısırlık oluşturmaktadır (Hyde & DeLamater, 2011). Maalesef böylesi aşılardan cinsel arzuyu da kesintiye uğratma olasılıkları bulunmaktadır ve bu nedenle yapılacak daha çok iş bulunmaktadır (Carroll, 2010).
3. *Kadınlar için önleyici aşılar (önleyici bağışıklık).* Kadının dölyatağını,

- dölllenmiş bir yumurta için konuk-sever kılan hormon değişikliklerine karşı kadın bedenini bağışık kılacak bir aşı üzerinde araştırmalar sürdürülmektedir (Carroll, 2010; Crooks & Baur, 2011; Kelly, 2008).
4. **Mikrobisitler.** Bunlar, cinsel yollarla bulaşan hastalıklara neden olan bakteri ve virüsleri, bir de spermleri öldürmektedir (Carroll, 2010; Hyde & DeLamater, 2011). Tek başlarına kullanılabildikleri gibi prezervatif veya diyafram ile birlikte de kullanılabilirler (Hyde & DeLamater, 2011).
 5. **Sprey Önleyici.** Deri üzerine spreylenir. Sprey yoluyla günlük olarak uygulanabilecek bir projestin olan nesteron üzerinde çalışmalar sürdürülmektedir. Bu, derhal ve neredeyse bütünüyle deri tarafından emilmekte ve kan dolaşımı sistemine aktarılmaktadır (Greenberg, 2011; Hyde & DeLamater, 2011).
 6. **Yeni kısırlaştırma yöntemleri.** Mevcut yöntemlere oranla geri döndürülmesi daha kolay olacak yeni süreçler üzerine araştırmalar sürdürülmektedir (Guha, 2007). "Bunlardan bir tanesi, sperm kanalını (spermi testislerden üreme bölgesine aktaran kanal) bloke edecek bir jelin enjekte edilmesi biçimindedir; böylelikle süreci tersine döndürmek için jelin çözülmesini sağlamak yeterli olacaktır (Crooks & Baur, 2011: 309).
 7. **Yeni implantlar.** Bir dizi yeni implant üzerinde araştırmalar yapılmaktadır (Crooks & Baur, 2011; Hyde & DeLamater, 2011). Etkisinin en az beş yıl süreceği tahmin edilen bir tanesi, bir karkasa sahip değildir, yalnızca bakır tüplere iştirilmiş bir halkadan oluşmaktadır (Hyde & DeLamater, 2011).
 8. **Yeni bir vajina halkası.** Hem cinsel yollarla bulaşan hastalıkları hem de gebeliği önleyen "bir dizi hormonsal olmayan etken madde ve mikrobisit" salgılayan bir halka üzerinde çalışmalar yürütülmektedir (Greenberg, 2011: 207).

Bölüm Özeti

Aşağıda, bu bölümün başında verilmiş olan öğrenme hedefleri açısından bu bölümün bir özeti yer almaktadır.

A. Ergenlik ve buluş (puberte) dönemlerinde meydana gelen temel fiziksel değişimlerin bir kısmının incelenmesi

Ergenlik çocukluk ile yetişkinlik arasındaki geçiş dönemidir ve bu dönemde gençler fiziksel ve cinsel bakımdan olgunlaşırlar.

Buluş, üreme organlarının ve cinsel organların ani bir büyümesiyle ve ikincil cins özelliklerinin (cinsleri ayıran, fakat üremeye doğrudan bir etkisi bulunmayan özellikler) gelişimiyle damgalanmıştır.

Buluş ilk giriş, boyun aniden uzamasıyla nitelenmiştir ve buna büyüme atılımı denmektedir.

B. Ergenlikte fiziksel değişimlerin ne biçimde psikolojik tepkiler oluşturduğuna değeriendirilmesi

Ergenler, başlarına gelen fiziksel değişimlere güçlü psikolojik tepkiler geliştirirler. Ergenlerin kendilerini fiziksel bakımdan çekici hissetmeleri son derece önemlidir.

Ergenlerin olgunlaşması kişiden kişiye farklılık gösterir.

Araştırmalar, erken olgunlaşan erkeklerle ilgili çeşitli sonuçlar ortaya koymuştur. Erken olgunlaşanlar daha popüler ve lider olmaya eğilimlidirler.

Fakat daha agresif olma ve suça karışma eğilimleri de daha yüksek olmaktadır. Geç olgunlaşanların özsaygıları daha düşük olmaktadır. İnsan gelişimi üzerinde etkisi bulunan pek çok değişken nedeniyle, erken olgunlaşan kimselerle geç olgunlaşan kimseler arasındaki farkların belirginliği yetişkinlikte azalmaktadır.

Erken olgunlaşan kızlar bir dizi soruna açık hale gelebilmektedir. Erkeklerde olduğu gibi kızlarda da erken olgunlaşanlar ile geç olgunlaşanlar arasındaki farkların belirginliği yetişkinlikte iyice azalmaktadır.

Bir ergenin beyni de yeni hormon üretimlerine bağlı olarak fiziksel değişimler geçirir. Çevresel etkenler, akranların etkileri, ailenin etkileri ve kişisel karakteristikler, ergenleri zihin durumunu değiştiren maddeler kullanmaya sevk edebilmektedir.

C. Ergenlikteki cinsel etkinliklerin ve bunların muhtemel sonuçlarının tartışılması

Ergenlik dönemindeki cinsel etkinlikler, hesaplanmamış gebeliklere ve ergenler ile onların ebeveynlerini ve diğer çocuklarını ilgilendiren durumlarla sonuçlanabilmektedir. Araştırmacılar, kapsamlı ergen gebeliği programlarının ve diğer destek birimlerinin ergen anneler ile çocuklarının geleceğini iyileştirebileceğini belirtmektedirler. Genç babalar çoğunlukla ihmal edilmektedirler, oysa daha yüksek düzeyde bir anlayışa ve desteğe ihtiyaçları vardır.

D. Cinsel eğitim, cinsel yollarla bulaşan hastalıklar ve gebeliği önleme yöntemlerinin incelenmesi

Kapsamlı cinsel eğitim programları, gerekli bilgileri sunarak; kimi tutumları, değerleri ve öngörülerini ortaya sererek;

ilişkileri tartışıp kişilerarası yetenekleri artırarak ve bir kimsenin kendi davranışının sorumluluklarını üstlenmesini vurgulayarak, ergenlerin sorumluluk sahibi kararlar vermeye hazır olmalarına yardımcı olabilir.

Cinsel eğitim müfredatı, çeşitli ırksal ve etnik grupların gereksinim ve değerleri göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.

Her yıl milyonlarca genç insan cinsel yollarla bulaşan hastalıklara (klamidya, belsoğukluğu, frengi, kasık biti, uyuz, trikomoniyaz, üreme bölgesi uçuğu, insan Papilloma virüsü, bağışıklık sistemini çökerten virüs -HIV-) yakalanmaktadır.

Cinsel bakımdan aktif olduğunu düşünen herkes, gebeliği önleme konusunda isabetli ve özgül bilgilere sahip olmalıdır. Herkes için birden geçerli olan tek bir en iyi korunma yöntemi bulunmamaktadır. Gebelik önleyici hormonsal yöntemler doğum kontrol hapları, önleyici plasterleri, vajina halkaları, Depo-Provera iğneleri, hormon implantları ve acil kontrasepsiyondan oluşmaktadır. Sperm öldürücüler kimyasal önleyicilerdir. Bariyer yöntemleri erkek ve kadın kondomlarını, diyaframı ve rahim kapağını içerir. Doğum kontrol süngeri (Today Sponge) hem bir kimyasal hem de bir bariyer oluşturmaktadır. ParaGard ve Mirena markalarıyla üretilen döl-yatağı içi plasteri, döl-yatağının içine yerleştirilir. Diğer doğum kontrol yöntemleri ise dışarı boşalma, doğurganlık dönemlerine dikkat etme ve kısırlaştırma. Her birey, kendisi için en uygun yöntemi seçerken, her bir yöntemin etkisini, avantajlarını ve dezavantajlarını değerlendirmelidir.

BÖLÜM 7

Ergenlik Döneminde Psikolojik Gelişimi

“Ergen alkolizmi dramatik bir artış gösteriyor”

“Yirmi İki Yaşındaki Genç Kenosha Cezaevinde Kendini Astı”

“Üniversitedeki Uyuşturucu Baskınında \$600,000 Kokaine Bulundu”

“Genç Anne Kızını, Kocasını ve Kendisini Vurdu”

“Dört Kişi İçkili Genç Sürücü Tarafından Öldürüldü”

Bu ifadelerin tümü gazete başlıklarında görülmüş olunabilir. Bunlar ergenleri ve genç yetişkinleri içeren trajedilere işaret eder. Her ne kadar medya sansasyonel ve trajik olayları ele alsada bu tür şeylerin meydana geliyor olması gerçeği ilginçtir. Hangi psikolojik değişkenler, bu tür şeylerin meydana gelmesine neden olur?

Bakış Açısı

Bu bölüm ergenleri ve genç yetişkinleri bekleyen belli başlı psikolojik görevlerin ve tuzakların bazıları üzerine odaklanacaktır. Psikolojik sistemler, bir kişilik oluşturmak ve kişisel bir ahlak geliştirmek gibi büyüme ve gelişmenin bu tür görünümelerini içerir. Bir bireyin psikolojik sistemi, davranışları etkilemek için biyolojik ve toplumsal sistemlerle karşılıklı etkileşimde bulunur.

Biyolojik ve psikolojik sistemler arasındaki karşılıklı etkileşimlerin bazılarını

daha önce ele almıştık. Örneğin, olgunlaşma oranı ve (bireyin biyolojik sistemiyle ilişkili olan) beden ağırlığı, beden imgesini ve (psikolojik sistemle ilişkili olan) ben-kavramını etkileyebilir. Ergenlik ve genç yetişkinlik boyunca normal olarak müzakere edilen psikolojik dönüm noktaları davranışların ve işlevlerin kapsamlı değerlendirilmesi için önemlidir. Dahası bu bölüm bu yaş grubundaki birçok bireyi etkileyen canalcı sorunların iki kategorisini tartışacaktır: intihar ve girişkenlik.

Öğrenme Hedefleri

Bu bölümde;

- A. Ergenlikte kimlik oluşumu, Erik Erikson'un psikososyal gelişimin sekiz aşaması ve Marcia'nın kimlik kategorileri incelenerek araştırılacak ve bir ırksal ve kültürel gelişim modeli betimlenecek.
- B. Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramı açıklanacak ve değerlendirilecek; Gilligan'ın kadınlar için alternatif modeli sunulacak, ahlakî gelişim üzerine bir toplumsal öğrenme bakış açısı tartışılacak ve Fowler'ın maneviyat ve inancın gelişimiyle ilgili yedi aşamalı modeli betimlenecek.
- C. İntihar ve girişkenlik dahil, ergenler ve genç yetişkinler üzerinde özel etkisi olan bazı canalcı sorunlar ve olaylar incelenecek.

Kimlik Oluşumu

Kişisel kimlikler ergenlik boyunca kristalize olur. Ergen, deneyimle ve deneyim ve fikirlerin evrimiyle gerçekten kim olduğuna dair bazı algılar oluşuracaklardır. Bir başka deyişle insanlar ergenlikte kendilerini tanımaya başlar.

Erik Erikson (1950, 1968) sekiz aşamadan oluşan bir psikolojik gelişim kuramı önerdi. Bu kuram, kişiliklerin, yaşam boyunca biyolojik temelli olgunlaşma ve toplumun taleplerinin karşılıklı etkileşiminin bir sonucu olarak nasıl evrim geçirdiği üzerine odaklanmaktadır. Vurgu kişilik gelişiminde toplumsal çevrenin rolü üzerindedir. Sekiz aşama kısmen Freud'un önerdiği aşamalar üzerine ve kısmen de Erikson'un geniş çeşitlilikteki kültürlerle dair çalışmaları üzerine temellenmiştir. Erikson içinde yaşanan toplumun gelişimin her aşamasında belirli psikik taleplerde bulunduğunu yazar. Erikson bu talepleri krizler olarak adlandırır. Her psikososyal aşamada birey bu krizlerin içerdiği stres ve çatışmalara uyum sağlamanın yollarını aramalıdır. Kim-

lik arayışı insanın karşısına ergenlikte çıkan bir krizdir.

Her ne kadar Erikson'un psikososyal kuramı yaşam süresi boyunca gelişimi ele alsada da ergenlik boyunca kimlik oluşumunun önemi için buraya dahil edilmiştir. Kuramın bütünü tartışıldıktan sonra onun ergenliğe uygulanması daha derinlemesine araştırılacaktır.

Erikson'un Psikososyal Kuramı

İnsan gelişiminin her aşaması kendi karakteristik krizini sunar. Her bir krizle baş etmek bireyi sonrakiyle baş etmeye daha iyi hazırlanmış kılar. Her ne kadar özgül krizler belirli aşamalarda en vahim durumda olsa da ilgili sorunları kişinin yaşamı boyunca ortaya çıkmaya devam eder. Örneğin güvene karşı güvensizlik çatışması çocuklukta özellikle önemlidir. Ancak çocuklar ve yetişkinler diğerlerine güvenip güvenmeme mücadelesine devam eder.

Her krizin çözülmesi zorunlu olarak bir gerçeklik değil, ideal bir durumdur. Erken aşamalardaki krizlerin ne ölçüde

Kimliğinizi oluşturmak, kim olduğunuz ve kim haline gelmek istediğiniz hakkında ciddi bir düşünme sürecidir.

çözüldüğü bir kişinin sonraki aşamalarındaki krizleri çözme becerisini etkileyecektir. Bir birey birinci aşamada nasıl güveneceğini öğrenmediyse 6. aşamada yakınlık kurmakta oldukça zorlanacaktır.

Aşama 1: Temel Güvensizliğe Karşı Güven

18 aylığa kadar bebekler için, ötekilere güvenmeyi öğrenmek her şeyden önemli olan bir krizdir. Güven geliştirmek için bazı insanlara ve bazı şeylere bel bağlanabilir. Ebeveynler bu tür öğrenmede önemli bir değişkeni sunar. Örneğin sürekli olarak sıcak, sevgi dolu bir bakımı ve beslenmeyi alan bebekler bu şeylerin onlara sağlanacağına güvenmeyi öğre-

nir. İleride insanlar bu güven kavramını arkadaşlarına, yakın partnerlerine ya da hükümetlerine uygulayabilir.

Aşama 2 : Utanç ve Şüpheye Karşı Özerklik(Otonomi)

Utanç ve şüpheye karşı özerklik (otonomi) krizi, 18 aylıktan 3 yaşa kadar, erken çocukluğu karakterize eder. Çocuklar bağımsız olarak bir şeyler başarmaya can atar. Kendilerini beslemeyi ve tuvaleti kullanmayı öğrenir. Çeşitli görevleri başarmak çocuğa özdeğer ve özgüven duyguları sağlar. Diğer yandan bu yaştaki çocuklar sürekli olarak ezilir, sınırlandırılır ve cezalandırılırlarsa bunun yerine şüphe ve utanç belirir. Öz şüphe bu dönemde gelişmesi gereken özgüvenin yerini alır.

Aşama 3: Suçluluk Duygusuna Karşı İnisiyatif

3 ila 6 yaş arası okulöncesi dönemdeki çocuklar inisiyatif alma krizleriyle yüzleşmelidir. Bu yaştaki çocuklar fiziksel olarak aşırı derecede aktiftir; dünya onları cezbeder ve onu keşfetmeye çağırır. Onların etkin bir imgelemi vardır ve öğrenmeye isteklidirler. Araştırmak ve öğrenmek için inisiyatif almaya cesaretlendirilen okulöncesi dönemdeki çocukların, bu kavramı yaşamlarının geri kalanında kullanmak için içselleştirmeleri olasıdır.

Onların ilişki başlatmada, kariyer hedeflerini izlemede ve eğlendirici ilgi alanları geliştirmede güvenli hissetmeleri daha olasıdır. Sürekli olarak sınırlandırılan, cezalandırılan ve kaba muamele gören okulöncesi dönemdeki çocukların suçluluk duygusu yaşaması daha olasıdır. Onlar keşfetmek ve deneyimlemek ister ama onlara izin verilmez. Giriş-

KAVRAM SAL ÖZET

Erikson'un gelişimin sekiz aşaması kuramı

Aşama	Kriz	Yaş	Önemli Olay
1	Temel güvensizliğe karşı güven	Doğumdan 18 ayağa kadar	Beslenme
2	Utanç ve kuşkuya karşı özerklik(otonomi)	18 aylıktan 3 yaşa kadar	Tuvalet
3	Suçluluk duygusuna karşı inisiyatif	3 ila 6 yaş	Hareket becerisi
4	Aşağılık duygusuna karşı beceriklilik	6 ila 12 yaş	Okul
5	Rol karışıklığına karşı kimlik	Ergenlik	Akran ilişkisi
6	Yalıtılmışlığa karşı yakınlık	Genç yetişkinlik	Aşk ilişkisi
7	<i>Durgunluğa karşı üretkenlik</i>	<i>Olgunluk</i>	<i>Ebeveynlik ve yaratıcılık</i>
8	<i>Çaresizliğe karşı bütünlük(Benlik bütünlüğü)</i>	<i>Yaşlılık</i>	<i>Yaşam üzerine düşünme ve kabullenme</i>

kenliği öğrenmek yerine onların, birçok şey yapmak için hissettikleri muazzam tutkudan dolayı, suçluluk duymaları olasıdır. Buna tepki olarak kendi etkinliklerini ve fikirlerini başlatmak yerine başkalarının yol göstericiliğini izleyen pasif gözlemciler olabilirler.

Aşama 4: Aşağılık Duygusuna Karşı Beceriklilik

6 ila 12 yaş arası okul çağı çocukları aşağılık duygusuna karşı beceriklilik kriziyle baş etmek zorundadır. Bu yaş grubundaki çocuklar üretken ve etkinliklerinde başarılı olmaları gerekir. Oyuna ek olarak yaşamlarının belli başlı odağı okuldur. Bu nedenle akademik becerilerde ve malzemelerde ustalaşmak önemlidir. Becerikli olmayı öğrenenler etkinliklerde ustalaşır. Akranlarla karşılaştırma özellikle önemli hale gelir. Okulda ve hatta akran ilişkilerinde başarısız olan çocuklar aşağılık duygusu geliştirebilir.

Aşama 5: Rol Karışıklığına Karşı Kimlik

Ergenlik genç insanların kendilerinin kim olduklarını araştırdıkları ve kimliklerini oluşturdukları bir zaman dilimidir. Bu, insanların oynadıkları çeşitli rolleri (örneğin çocuk, kardeş, öğrenci, Katolik, Yerli Amerikalı, basketbol yıldızı) inceledikleri ve bu rolleri bir benlik algısıyla, bir kimlikle, entegre ettikleri, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Bazı insanlar birçok rollerini entegre edemez ve çatışan rolleriyle baş etmekte zorlanır: Onların rol karışıklığından acı çektiği söylenir. Bu tür insanlar kimlikleri hakkında kafası karışmış ve emin olamama duygularını hissederler.

Aşama 6: Yalıtılmışlığa Karşı Yakınlık

Genç yetişkinler, cinsel ilişkinin oluşturulmasından çok daha fazlasını içeren yakınlık arayışıyla karakterize olur. Yakınlık kendi kimliğinden ödün ver-

mekten korkmaksızın bir başka kişiyle paylaşma ve ona verme becerisini kapsar. Yakınlığı elde edemeyen insanların yalıtılmışlığın acısını çekmeleri olasıdır. Çoğu zaman bu insanların erken psiko-sosyal gelişimin krizlerinden bazılarını çözememiş oldukları anlaşılır. Yakın ilişkilerin çeşitli tipleri ve insanların bunları nasıl deneyimledikleri, ayrıntılarıyla 8. Bölüm'de ele alınacaktır.

Aşama 7: Durgunluğa Karşı Üretkenlik

Olgun yetişkinler durgunluğa karşı üretkenlik kriziyle karakterize olur. Yaşamın bu aşamasında insanlar sonraki kuşağa yardım etmek, onlar için üretmek ya da onlara yol göstermekle ilgilenir hale gelir. Üretkenlik, her ne kadar kendi çocuğunu yapmayı zorunlu olarak içermese de, kişinin kendi yaşam çizgisinin ötesinde gelecek için sahici bir endişeyi kapsar. Bunun yerine, gelecekte insanlara yardımcı olacak şekilde yaratıcı ve üretici olma itkisiyle ilgilidir. Üretkenlikten yoksun olan yetişkinler kendi kendisi tarafında içerilmiş hale gelir. Onlar öncelikle başkalarınınkiler yerine kendi endişelerine odaklanma eğilimindedir. Sonuç durağanlıktır –cesaret kırıcı sabit bir ilerleme ve üretkenlik yoksunluğu.

Aşama 8: Çaresizliğe Karşı Bütünlük(Benlik Bütünlüğü)

Çaresizliğe karşı bütünlük krizi yaşlılığı karakterize eder. Yaşamın bu döneminde, insanlar geçmişlerine dönüp bakma ve o yıllar üzerine düşünme eğilimindedir. Yaşamlarını takdir ediyor ve başarılarından dolayı memnunsalarsa onların bütünlüğe sahip oldukları söylenir -kimlik bütünlüğünün nihaî biçimi. Bu tür insanlar bir barış duygusundan

zevk alır ve yaşamın yakında sona ereceği gerçeğini kabul eder. Geçmiş yaşam krizleriyle başarılı bir biçimde baş edemeyen ve birçok pişmanlıkları olan diğerleri çaresizliği deneyimler.

Ergenlikte Kimlik Oluşumunun Sonuçları

Üreme organlarının olgunlaşmasının ve hızlı bedensel büyümenin elde edilmesi genç insanlara yakında yetişkin olacaklarının işaretini verir. Bu nedenle onlar yetişkinler olarak gelecek rollerini sorgulamaya başlarlar. Ergenliğin en önemli gelişimsel görevi bir kimlik algısını, “ben kimim” algısını, geliştirmektir. Aydınlatıcı Bilgi 7.1 kimlik algınızı araştırmanıza ve eklemlenize yardım etmek için bazı sorular ortaya koyar. Kariyer seçimi yapmak bu kimlik arayışının önemli bir parçasıdır.

Erikson'a göre, bu dönemin öncelikli tehdidi kimlik bunalımıdır. Bu çeşitli yollardan ifade edilebilir. Bunlardan biri sorumlu bir yetişkin gibi davranmayı ertelemektir. Diğerinin kendisini yeterince düşünülmemiş bir eylem sürecine sokmasıdır. Yine bir başka yol, varsayılan yetişkin sorumluluklarından kaçınmak için çocukluğa gerilemedir. Erikson ergenlik dışlayıcılığı ve onun farklılıklara hoşgörüsüzlüğünü kimlik bunalımına karşı bir savunma olarak görür. Aşık olmak kimliği bir tanımlama girişimi olarak görülür.

Kendisini dış dünyaya açan kişisel düşünceler ve duygular aracılığıyla ergen, kendi kimliğinin daha iyi bir kavrayışını eklemlenmekte ve aramaktadır. Kişisel düşüncelerine ve duygularına sevilen birinin tepkileri gözlemleyerek ergen, değerlerini ve inançlarını sınamaktadır ve bir benlik algısına daha iyi açıklık kazandırmaktadır.

AYDINLATICI BİLGİ 7.1

Kim Olduğunuzu Nasıl Belirlersiniz

Bir kimlik oluşturmak, esas olarak şu soruların yanıtları üzerine düşünmeyi ve bir karara varmayı içerir: (1) Hayattan beklentim ne? (2) Ne tür bir insan olmak istiyorum? (3) Ben kimim? Hayatınızda alacağınız en önemli kararlar bu soruların yanıtlarına ulaşmak olabilir.

Bu soruların yanıtlarına ulaşmak kolay değildir. Bunlar önemli miktarda düşünme, deneme ve hatayı gerektirir. Ama tatmin edici bir hayat sürecekseniz bunun öncülü yanıtları bulmanız ve yaşamınıza yön ve anlam vermenizdir. Yanıtlar olmaksızın yaşam hedeflerini kesintisiz olarak elde eden olmak yerine ortaya çıkan durumların pasif tepki vereni olarak yaşamınız boyunca karışıklık yaşamak durumunda kalırsınız

Kim olduğunuzu ve nereye gittiğinizi bilmek hem müracaatçınız hem de bir uygulamacı olarak sizin için önemlidir. Şu sorular bu arayışta yararlı bir araç olabilir:

1. Neyi tatmin edici, anlamlı ve eğlenceli buluyorum? (Ancak neyin anlamlı ve tatmin edici olduğuna karar verdikten sonra, bilinçli olarak, yaşamınızı tatmin edici kılacak etkinliklere katılmaya çalışacak, anlamsız ve boğucu etkinliklerden kaçınacaksınız.)
2. Ahlakî ilkelerim nedir? (Olası ilkelere biri gereksinimlerinizi tatmin etmenin ve eğlenceli bulduğunuz şeyleri yapmanın yollarını aramak, bunu gereksinimlerini karşılama becerisinden diğerlerini yoksun bırakmayacak şekilde yapmaktır.)
3. Ruhanî inançlarınız nedir?
4. Meslekî hedeflerim nedir? (İdeal olarak, esinlendirici ve tatmin edici bulduğunuz, yetenekli olduğunuz bir alanda, ve yaşam tarzınızı destekleyecek kadar para sağlayan, bir iş aramalısınız.)
5. Cinsel ahlakî değerlerim nedir? (Hepimiz birlikte rahat olduğumuz ve başkalarını sömürmeden gereksinimlerimizi karşılamaya yardım eden tutarlı ilkeler geliştirmeliyiz. Doğru olan tek bir ilke yoktur –biri için işlevsel olan, yaşam tarzları, hedefleri ve kişisel değerler arasındaki farklılıklar nedeniyle, diğeri için doğru olmayabilir.)
6. Adanmış bir ilişkiye sahip olmak istiyor muyum? (Evet ise ne tür bir insanla ve ne zaman? Buradaki yanıtlarınız, diğer yaşam hedeflerinizle ne ölçüde tutarlı?)
7. Çocuk sahibi olmak istiyor muyum? (Evet ise, kaç tane ve ne zaman? Buradaki yanıtlarınız, diğer yaşam hedeflerinizle ne ölçüde tutarlı?)
8. Ülkenin ya da dünyanın neresinde yaşamak isterim? (Göz önünde bulundurulması gereken değişkenler, iklim, coğrafya, barınma türü, kent ya da kır ortamı, akrabalara ya da arkadaşlara yakınlık ve mahallenin niteliği.)
9. Boş zamanlarımda ne yapmaktan hoşlanırım?
10. Başkalarına ne tür bir imge yansıtmak isterim? (İmgeniz giyinme stilinizi, duygularınızın, kişiliğinizin, girişkenliğinizin, iletişim becerilerinizin, maddî varlığınızın, fiziksel

özelliklerinizin ve ses örüntülerinizin bir kompozisyonu olacaktır. Bu alanda güçlü yanlarınızı ve eksikliklerinizi değerlendirmeniz, gerekli iyileştirmeleri yapmanız gerekir.)

11. Ne tür insanlarla birlikte olmaktan hoşlanıyorum ve neden?
12. Benim ve diğerlerinin yaşam kalitesini arttırmak istiyor muyum? (Evet ise hangi açılardan ve bu hedefleri nasıl elde etmeyi umuyorsunuz?)
13. Akrabalarla, arkadaşlarla, komşularla ve ilk defa karşılaştığım insanlarla ne türden ilişkilere sahip olmak istiyorum?
14. Ölüm ve ölmek hakkındaki düşüncelerim neler?
15. 5, 10, 20 yıl sonra ne yapmayı umuyorum?

İyi gelişmiş bir kimlik algısı için soruların birçoğunun, ama hepsinin değil, yanıtına sahip olmalısınız. Az sayıda insan tüm soruların ussal, tutarlı yanıtlarına ulaşmaya muktedirdir. Bunların birçoğunun yanıtlarına sahip olmak henüz yanıtlanmamış alanlardaki görüşünüzün gelişmesine bir referans sağlayacaktır.

Bu sorulara dürüst, iyi düşünülmüş yanıtlar kim olduğunuzu tanımlamaya doğru uzun bir yol gidecektir. Yine, bu hedefleri elde etmek için motivasyonunuzun yanı sıra yaşamdan ne istediğiniz, kimliğinizi öncelikle belirleyecektir. Bu soruları ortaya koymak kolay ama yanıtlara ulaşmak karmaşık ve süregiden bir süreçtir. Dahası yaşam hedeflerinizde zaman geçtikçe bazı değişiklikleri bekleyiniz. Çevresel etkiler (örneğin çalışma koşullarındaki değişiklikler) değişir. Ayrıca kişisel gelişim meydana geldikçe, eğlendirici bulduğunuz etkinliklerde ve ayrıca inançlarınızda, tutumlarınızda ve değerlerinizde değişiklikler meydana gelme eğilimindedir. Bu tür değişiklikleri kabul edin. Kim olduğunuza dair oldukça iyi bir fikriniz varsa, yaşam hedeflerinizde değişiklik yapmaya hazırlanmış olacaksınız; bu da yaşamınıza kesintisiz olarak yön verecektir. Yaşamınız aldığınız kararların ve sizin için alınan kararların bir sonucu olan olaylarca biçimlendirilir. Kimlik algısı olmaksızın hangi kararların sizin için en iyisi olduğunu bilemezsiniz. Bir kimlik algısıyla, yaşamınızı seçmiş olduğunuz ve kişisel olarak anlamlı bulduğunuz hedeflere yönlendirmeye muktedir olacaksınız.

Ergenler ve genç yetişkinler gelecek kimliklerinin birçok olanaklarını temsil eden rollerle denemeler gerçekleştirirler yapar. Örneğin öğrenciler gelecek kariyer ilgilerini sınamak için belirli dersleri alırlar. Onlar meslekî ilgilerini sınamak için çeşitli yarı-zamanlı işlerle denemeler yaparlar. Onlar karşı cinsle ilişkilerini sınamak için onlarla çıkarlar ve düzenli olarak buluşurlar. Ayrıca çıkmak, her yeni çıkma edimiyle, farklı özsunumlara izin verir. Ergenler ve genç yetişkinler alkol, tütün, marihuana, kokain ve benzeri

uyuşturucuları da deneyimleyebilirler. Birçoklarının kafası dinî inançları hakkında karışıktır ve kendilerini içinde rahat hissedebilecekleri dinî ve ahlakî inançların bir kümesini geliştirmenin yollarını ararlar. Ayrıca onlar çeşitli örgütlere katılmaya, içinde yer almaya ve ardından da bırakmaya eğilimlidir. Onlar çeşitli ilgi alanları ve hobileri de deneyimlerler. Deneyimleme sürecinde kanunlar ihlal edilmediği (ve sağlıkları ciddi bir biçimde etkilenmediği) sürece, kültürümüz ergenlere ve genç yetişkinlere bir kimlik

algısı geliştirmeleri için çeşitli yollardan deney yapma özgürlüğünü tanır.

Erikson (1959) nihai bir kimlik algısı elde etmeden önce özgür deneyimleme dönemini betimlemek için “psikososyal moratoryum” kavramını kullanır. Genel olarak toplumlar(batı toplumları) ergenlere ve genç yetişkinlere günlük rol performansı beklentilerinden özgürlük tanır. İdeal olarak bu moratoryum, kişisel güçlerini azamileştirecek ve topluluktan olumlu tanınmayı elde etmelerini sağlayacak bir toplumda bir rol bulabilmeleri için, genç insanlara değerlerle, inançlarla ve rollerle deneyimleme özgürlüğünü tanır.

Kimliğe karşı rol bunalımı krizi, önceki özdeşleşmelerin, şimdiki değerlerle ve gelecek hedeflerle tutarlı bir benlik kavramında bütünleştirilmesi aracılığıyla en iyi şekilde çözülür. Bir kimlik algısı, sadece bir sorgulama, yeniden değerlendirme ve deneyimleme döneminden sonra elde edilebilir.

Kimlik sorunlarını çözme çabaları kişiyi, duygusal bağlanma, aşırı adanma, yabancılaşma, isyan ya da avarelik yollarına sürükleyecek kadar parçalayabilir. Birçok ergen idealisttir. Onlar toplumumuzdaki ve dünyadaki kötülükleri ve olumsuzlukları görürler. Onlar adaletsizliğin ve kusurluluğun neden var olduğunu anlayamaz. Kendileri ve başkaları için daha iyi bir yaşamın özlemini çekerler ve ilerlemenin gerektirdiği kaynaklar ve çalışma hakkında yetersiz bir anlayışa sahiptirler.

Onlar çoğu zaman dünyayı değiştirmeye çalışır ve çabaları sahibidir. Toplum enerjilerini yapıcı bir biçimde yönlendirebilirse ergenler anlamlı katkılarda bulunabilir. Ne yazık ki bazıları sürekli olarak engellerle karşılaş-

tıktan sonra inancını yitirir ve apatik hale gelirler.

Kimlik Elde Etmenin Önemi

Ergenler ve genç yetişkinler, kim olduklarına, hayattan ne istediklerine, ne tür bir insan olmak istediklerine dair bir algı geliştirme mücadelesi verirler. Bu soruların yanıtlarına erişmek, insanın hayatta karşılaştığı en önemli görevlerin arasında yer alır. Yanıtlar olmaksızın kişi hangi kariyeri seçeceğine; evlenip evlenmeyeceğine, ne zaman ve kiminle evleneceğine; nerede yaşayacağına ve boş zamanlarında ne yapacağına karar vermek gibi önemli kararları almaya hazır olamayacaktır. Ne yazık ki birçok insan yaşamı boyunca karışıklık yaşar ve bu soruların iyi düşünülmüş yanıtlarına hiçbir zaman erişemez.

Kimliğin Oluşumu

Kimlik gelişimi yaşam boyu devam eden bir süreçtir. İlk yıllar boyunca kimlik algısı büyük oranda ötekilerin tepkilerince belirlenir. Uzun zaman önce Cooley (1902) bu etiketleme sürecini “ayna benlik” (looking-glass self) olarak adlandırdı, ona göre insanlar benlik kavramını diğerlerinin onlarla ilişkisi bağlamında geliştirir. Örneğin mahalle ergen bir erkeği sorun kaynağı ya da suçlu olmakla özdeşleştirirse, komşular ona güvenme eğiliminde olur, hatalı davranışlarından dolayı onu suçlar ve davranışlarını bu şekilde adlandırır. Bu etiketleme süreci, genç fark etmeye başlar, bir tür saygınlık ve statüyle de sonuçlanır, en azından akranları arasında. Gerçekte onun

1 “Genel anlamıyla dış olaylara, insanlara yönelik genel bir ilgisizlik, uyuşukluk, ya da genel bir duygu eksikliği”. Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, 2009 s.77

suçlu olup olmadığını ölçmenin nesnel yollarının yokluğunda genç diğerlerinin öznel değerlendirmelerine dayanacaktır. Böylece kendisini adım adım suçlu olarak algılamaya eğilimli olacak ve suçlu rolünü uygulamaya başlayacaktır.

Etiketlerin yaşamlarımız üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bir çocuk, ebeveynleri tarafından sık sık aptal olarak çağırılıyorsa bu çocuk düşük bir benlik kavramı geliştirmeye, birçok alanda (özellikle akademik alanda) başarısız olmayı beklemeye, okulda ve diğerleriyle rekabete dayalı karşılıklı etkileşimlerde daha az çaba sarf etmeye eğilimli olacak ve sonunda da başarısız olacaktır.

Kimlik gelişiminin yaşam boyu devam eden bir süreç olmasından dolayı, olumlu değişiklikler kendilerini başarısız olarak görenler için dahi olanaklıdır. Kimlik oluşumunda, gelecekte ne istediğimizin, geleceğin ne olacağını belirlemeninde geçmiş deneyimlerimizden daha önemli olduğunu hatırlamak önemlidir. Geçmiş sabittir ve değiştirilemez ama şimdi ve gelecek değiştirilebilir. Her ne kadar geçmiş acı verici ve travmatik olabilirse de şimdinin ve geleceğin öyle olmasını gerektirmez. Biz yaşamlarımızın denetimine sahibiz ve geleceğimizin ne olacağını büyük oranda belirleyebiliriz.

Marcia'nın Kimlik Kategorileri

James Marcia (1980, 1991, 2002; Marcia & Carpendale, 2004) Eriksoncu psikososyal gelişim kuramı üzerine önemli araştırmalar yaptı. İnsanların kimlik kriziyle baş etmesinin belli başlı dört yolunu tanımladı: (1) kimlik kazanımı, (2) peşin tercih (foreclosure) (3) kimlik yayılması (çözülmesi) (4) moratoryum. İnsanlar üç öncelikli ölçüt temelinde bu kategoriler altında sınıflandırılabilir: Birincisi, birey

kimlik gelişimi sırasında önemli bir kriz deneyimleyip deneyimlemediğine; ikincisi, kişinin belirli bir mesleğe karşı bağlılık ifade edip etmediğine; ve üçüncüsü değerler ya da inançların bir kümesine bağlılığın olup olmamasına.

Kimlik Kazanımı

Kimlik kazanımı aşamasına erişmek için, insanlar yoğun bir karar alma sürecinden geçer. Birçok çabadan sonra kişiselleştirilmiş bir değerler kümesi geliştirirler ve kariyer kararlarını alırlar. Kimliğin elde edilmesi, genellikle, dört statü kategorisinin en yararlısı olarak düşünülür.

Peşin Tercih (Foreclosure)

Bu kategoriye giren insanlar olduğu haliyle bir kimlik krizini hiçbir zaman deneyimlemez. Onlar yetişkinliğe fazla türbülans ya da kaygı deneyimlemeksizin geçerler. Kariyer ve değerler hakkındaki kararlar görece yaşamın erken safhasında alınır. Bu kararlar çoğu zaman kendilerinininkinden çok ebeveynlerin değerleri ve idealleri üzerine temellenir. Örneğin bir kadın, bilinçli bir seçim yaptığından değil ama bunu yapmasının beklendiğini varsaydığından dolayı, annesinin yaptığı gibi, bir anne ve yarı-zamanlı garson olabilir. Benzer bir şekilde bir erkek, salt babası otomobil tamircisi ya da bir muhasebeci olduğu ve bu iyi bir yaşam yolu gibi görüldüğü için, bir otomobil tamircisi ya da bir muhasebeci olabilir.

Peşin tercih (Foreclosure) kavramının bu kategoriye etiketlemek için kullanılması ilginçtir. Foreclosure birinin katılmasını engellemeyi, birinin bir ipotek kapatmasında ve mülkiyetini ipotek eden kişinin onu geri istemesini yasaklamasında olduğu gibi, içerir. Birinin kimliğini peşin tercihe kapaması çeşitli

diğer fırsatlara büyümeyi ve değişmeyi kapamamasını ima eder.

Kimlik Yayılması

Kimlik yayılmasını deneyimleyen insanlar, ciddi bir karar ve yönelim yoksunluğunun acısını çeker. Her ne kadar bir kimlik krizinden geçseler de bunu hiçbir zaman çözemezler. Onlar, ne kişisel ideolojileri ne de kariyer seçimleri konusunda kesin kararlar alamaz. Bu insanlar düşük özgüven ve karar yoksunluğuyla karakterize olma eğilimindedir. Örneğin bu tür kişi herhangi bir yerde, hiçbir zaman, birkaç aydan fazla kalmayan ve herhangi bir ciddi bağlanmaya direnen bir gezgin olabilir.

Moratorium

Moratorium kategorisi kimlik krizleri boyunca yoğun kaygı deneyimleyen ancak kişisel değerleri ya da bir kariyer seçimi konusunda bir karar almayan kişileri kapsar. Bununla beraber moratorium insanları bu sorunları çözmek için sürekli ve yoğun bir mücadele deneyimler. Karar alma sorunundan kaçınmak yerine sürekli olarak bundan söz ederler. Onlar neye inanmaları ve ne yapmaları konusunda güçlü ve çatışan duygularla karakterize olur. Örneğin bir moratorium kişisi, tanrının olup olmaması gibi dinî bir konuda yoğun bir biçimde mücadele edebilir. Moratorium insanları birçok ciddi ama henüz çözülmemiş sorunlara sahip olma eğilimindedir.

Etik Soru 7.1

Herkesin sahip olmak için can attığı ne ölçüde ideal bir kimlik bulunmaktadı? Kimlik oluşumunda ne ölçüde bireyselliğe izin verilmeli ya da bireysellik ne ölçüde teşvik edilmelidir?

Eleştirel Düşünme: Kuramın Değerlendirilmesi ve Müracaatçıların Durumlarına Uygulanması

Hem Erikson'un hem de Marcia'nın kuramları insanların davranışları ve onların diğerleriyle karşılıklı etkileşimi konusunda ilginç görüşler sağlar. Her ikisi de "normal" yaşam krizlerinin ve olaylarının daha iyi anlaşılması için bir çerçeve sağlar. Örneğin Erikson'un psikososyal kuramının 2. aşaması 18 aydan 3 yıla kadar olan yaşlara odaklanır. Bu bölümün büyük bir çoğunluğu "korkunç ikiler" olarak sık sık adlandırılır. Bu yaş grubundaki çocukların bu süre boyunca biraz özerklik ve çevreleri üzerinde denetim elde etmek için can attıklarını anlamak davranışlarının eylem ve keşifle dolu olduğunu anlamamıza da yardımcı olur. Çocuklar bu gelişim aşamasında normal ve doğal olan davranış türlerinden dolayı engellenmemelidir. Bu tür görüşler, sosyal hizmet uzmanlarını, ebeveynlere yaşa uygun beklentiler ve davranış yönetme teknikleri geliştirmeye yardım etmek için daha iyi hazırlar.

Marcia'nın kopyalama yeteneğinin benimsenmesine yaptığı vurgu da müracaatçılarla çalışmak için görüş sağlar. Peşin tercih'de (Foreclosure), kimlik bunalımında ya da moratorium kimlik krizinde tuzağa düşmüş insanlar bu krizlerin çözümünde yardımdan yararlanabilir. Sosyal hizmet uzmanları, insanlara yeni alternatifleri formüle etmeye ve değerlendirmeye yardım etmeye ek olarak geribildirim de sağlayabilir. Bu tür krizlerin varlığını kabul etmek ve bunların dinamiklerini anlamak çözümün ilk adımlarıdır.

Hem Marcia'nın hem de Erikson'un kuramları kimlik oluşumunun önemini vurgulamaktadır. İşbaşındaki güçlerin bir tür kavrayışıyla ergenlere ve genç yetiş-

kinlere bakmak, sosyal hizmet uzmanlarının sosyal çevreleri içinde insan davranışlarının dinamiklerini daha iyi anlamaya yardım edebilir. Örneğin ebeveynler ve çocuklar arasındaki çatışma ergenlikte yaygındır. Bu ayrıca anlaşılabilir. Ebeveynler liderlik rolleriyle bir tür denetimi sürdürmeye çalışır. Ergenler bireyler olarak kendilerini tanımlamanın ve bağımsız olmanın mücadelesini verir. Bunların doğal oluşlar olduğunu bilmek sosyal hizmet uzmanlarının, müracaatçıların duygularına ve davranışlarına ilişkin verebilecekleri görüşlerin ipuçlarını sağlar. Denetim için mücadele tanımlanabilir ve tartışılabilir. Ebeveynsel sınırlayıcılığı ve ergen isyankârlığı incelenebilir. Karşılıklı etkileşimde bulunmak için yeni davranış seçenekleri araştırılabilir.

Erikson'un ve Marcia'nunki gibi, geleneksel kimlik gelişimi kuramlarının, insanların nasıl gelişeceği üzerine Batılaşmış bakış açılarından dolayı sınırlılıkları bulunmaktadır. Örneğin geleneksel Asyalı ve Yerli Amerikalı kültürleri bağımsız kimlik gelişimine vurgu yapmak yerine genellikle karşılıklı bağımlılığı vurgular. Ayrıntılı Bakış 7.1 kültürel arkaplan ve kimlik gelişimiyle ilgili bazı sorunları inceler. Ayrıntılı Bakış 7.2 lezbiyen ve gey ergenler için kimlik gelişimine dahil olan özel sorunları ele alır.

Önceki bölümlerden birinde sosyal hizmet uzmanlarının, kuramları incelemeleri ve kuramsal kavramların ve çerçevelerin hangisinin müracaatçılarıyla uygulamalarında en uygun olanını belirlemeleri gerektiğini belirtmiştik. Bunu yaparken akılda tutulması gereken sorular:

1. Kuram müracaatçının durumuna nasıl uygulanır?
2. Hangi araştırmalar kuramı destekliyor?
3. Kuram ne ölçüde sosyal hizmet değerleri ve etiğiyle uyumlu?

4. Uygulama durumuyla ilişkili diğer kuramsal çerçeveler ya da kavramlar var mı?

Ahlakî Gelişim

Genç yetişkinler yakın ilişkiler, kariyer ve yaşam hedefi dahil başka belli başlı sorumluluklar hakkında hevesli sorularla doludur. Paralel bir uğraş ahlakî değerlerin kişisel bir kümesini formüle etmektir. Ahlak neyin doğru ve neyin yanlış olduğuna ilişkin ilkeler kümesini kapsar. Çoğu zaman bu ilkeler siyah ya da beyaz gibi açıkça tanımlanmaz ama grinin birçok tonunu içerir. Bir tek mutlak yanıt yoktur. Örneğin ölüm cezası doğru mudur yoksa yanlış mıdır? Evlenmeden önce cinsel ilişkiye girmek iyi midir yoksa kötü müdür?

Ahlakî sorunlar büyük sorunlardan günlük küçük kararlara dek uzanır. Her ne kadar ahlakî gelişim yaşam boyu sürebilse de ergenlikte ve genç yetişkinlikte özellikle önemlidir. Bunlar insanların bağımsız kararlar ve seçimler yapma hakkını kazandığı zamanlardır.

Etik Soru 7.2

Kişisel ahlakî kodunuzda belli başlı ilkeler nelerdir? Neyin doğru ve neyin yanlış olduğuna ilişkini şu ahlakî sorulara nasıl yanıt verirsiniz: Canavarca suçlar için ölüm cezası olmalı, eğer olmalı diyorsanız ne kadar canavarca? Neden ve neden değil? Gelir düzeyine bakılmaksızın tüm insanların sağlık hizmeti aldığı ulusal sağlık sigortası olmalı mı? Olmalıysa bunu kim ödemeli? Okullarda bedensel cezalandırmaya izin verilmeli mi? ? Neden ve neden değil? Okullarda dua etmeye izin verilmeli mi? Neden ve neden değil?

AYRINTILI BAKIŞ 7.1

İrk, Kültür, Etnisite ve Kimlik Gelişimi

Erikson'un ve Marcia'nın kuramlarının ne ölçüde tüm insanlara uygulanabildiği konusunda sorular gündeme gelebilir. Bu sorular çeşitli ırksal ve etnik grupları kapsar. Örneğin bazı kültürler ailenin yaşlı üyelerine saygı gösterilmesini ve onlara itaati vurgular. Genç insanların kendileri de yaşlanuncaya ve "bilge"leşinceye kadar itaat etmesi beklenir. Davranışın bu belirli görünümü büyük ölçüde vurgulanmalı mıdır? Ya da aile ve kültürel grupla güçlü bir özdeşleşme becerisine öncelik verilmeli midir?

ABD'deki ergenlerin yaklaşık üçte biri "azınlık" olan bir etnik gruba mensuptur; bunlara Afroamerikanlar, Yerli Amerikalılar, Hispanikler, ve Asyalı

Amerikalılar gibi gruplar dahildir (Kail & Cavanaugh, 2010). Bu genç insanların etnik kimliklerinin yanı sıra bireysel kimlikler de oluşturması çok önemlidir (Hendricks, 2005; Phinney, 2005). Bu etnik gruplarıyla özdeşleşmeyi, ait olmayı hissetmeyi ve kültürel mirasa değer vermeyi içerir. Daha yaşlı ergenlerin, gençlere göre etnik kimlik oluşturmaları daha olasıdır (French, Seidman, Allen, & Aber, 2006). Öncekilerin kültürlerinin görünümünü keşfetmek, bilişsel yeteneklerini geliştirmek ve kim olduklarını düşünmek için daha fazla vakti olmuştur.

Phinney (1989) Marcia'nın kimlik geliştirmeye dört baş etme stratejisiyle çakışan, çeşitli etnik gruplardan ço-

Genç insanların kendi bireysel kimlikleri için bir etnik ve kültürel kimlik kurmaları önem taşır. Resimde Yerli Amerikalı gençler bir kültürel etkinliğe katılıyorlar.

cukların paralel bir gelişimini önerir. Çözölmüş (yayılmış) kimlikli bir kişi etnik ve kültürel mirasına az bağıllık gösterecek ya da hiç göstermeyecektir ve kültürel sorunların farkında olmayacak ya da ilgilenmeyecektir. Peşin tercih (foreclosed) kimliğe sahip bir kişi kültürel arkaplanını asgarî düzeyde keşfeder. Bununla beraber etnik kimlik hakkındaki duyguları muğlaktır. Ebeveynlerinin ya da diğer akrabalarının fikirlerini, üzerinde fazla düşünmeksizin, basitçe benimsemesi olasıdır. Moratoryum kimliğine sahip biri etnik kimliğe aktif bir ilgi sergiler. Bu durum bir etnik kimlik krizini yansıtır. Son olarak etnik kimliğini elde eden bir kişi, onun anlamıyla mücadele etmiş ve bu etnik kimliğin nasıl yaşamının tümleşik bir parçası olduğuna ilişkin bir sonuca varmıştır.

Cross ve Fhagen-Smith (1996) Phinney'in modelinin etnik kimlik gelişimiyle ilişkisini özetler:

Model etnik ve ırksal azınlıkların ergenliğe az gelişmiş etnik kimliklerle (çözölme) ya da ebeveynleri tarafından onlara "verilen" (foreclosure) bir kimlikle girdiğini belirtir. Onlar azınlık statülerine eşlik eden çatışmaların ve meydan okumaların çözölme (moratoryum) bir kimlik krizine batabilirler ve her şey yolunda giderse, onlar olumlu ve etnikliğe yüksek değer veren bir etnik kimliği (kazanılmış etniklik) elde ederler. (s. 111)

Moratoryum "ne yaptığımızı ve kültürümüzün diğerlerinden nasıl farklı olduğunu bilmek istiyorum. Festivalle ve kültürel etkinliklere gitmek kültürüm ve kendim hakkında daha fazla şey öğrenmeme yardım eder" diyen Meksikalı Amerikalı ergenin düşünceli sözlerinde (Phinney, 1989, s. 44). Benzer bir şekilde, Asyalı Amerikalı bir ergen etnik kimlik kazanımı hakkındaki hisle-

rini betimler: "Filipinli olarak doğdum ve Filipinli olmak için doğdum... Amerika'dayım ve birçok farklı kültürden insanlar da burada. Bu nedenle, kendimi sadece Filipinli olarak ayrıca Amerikalı olarak da düşünüyorum." (Phinney, 1989, s. 44).

İrksal ve Kültürel Kimlik Gelişimine Alternatif bir Model

İrksal ve kültürel kimlik gelişimini anlamak için alternatif bir model olarak Howard-Hamilton ve Frazier (2005), ilk başta Sue ve Sue (1990) tarafından geliştirilen beş aşamalı İrksal ve Kültürel Kimlik Gelişimi Modeli'ni (R/CID) betimler. Bir ölçüde bu model Marcia tarafından önerilen aşamalara paraleldir ama ırksal ve kültürel kimlik gelişimini merkezine oturtur. Aşamalar etnik ve kültürel kimliğin az ya da hiç gelişmemiş olmasından bu tür bir kimlikle tamamen bütünleşmeye dek uzanır. Model sorar: (a) kiminle özdeşleşiyorsunuz ve neden; (b) hangi kültürel azınlık tutumlarını ve inançlarını benimsiyorsunuz ya da reddediyorsunuz ve neden; (c) hangi egemen kültürel tutumları ve inançları benimsiyorsunuz ya da reddediyorsunuz ve neden; ve (d) halihazırındaki tutumlarınız ve inançlarınız diğer azınlıklarla ve egemen kültürden insanlarla karşılıklı etkileşiminizi nasıl etkiliyor?" (Howard-Hamilton & Frazier, 2005, s. 78). R/CID insanların tümleşik ırksal ya da kültürel kimlik oluşturmak için şu beş aşamadan ilerlediğini önerir (Howard-Hamilton & Frazier, 2005, s. 78-82):

1. *Uyum aşaması.* İnsanlar bu aşama boyunca egemen beyaz toplumla sıkıca özdeşleşir. "Bireyin ırksal ya da kültürel grubunda yaygın olan fiziksel ve kültürel karakteristikler olumsuz

olarak ve kaçınılması, inkâr edilmesi ya da meydan okunması gereken bir şeyler olarak algılanır. Kişi bu aşamada, “Beyaz” konuşma örüntülerini, giyimi ve hedefleri taklit etmeye çabalayabilir. Bu aşamadaki bir kişinin düşük içsel özsaygısı vardır” (s. 79).

2. *Uyumsuzluk aşaması.* Genellikle bir kriz ya da olumsuz bir deneyimle başlar, kişi bu aşamada “ırkçılığın var olduğunun ve azınlık ya da çoğunluk kültürlerinin tüm görünümünün iyi ya da kötü olmadığını farkına varır. İlk defa birey kendi kültürünün ve bir kendinde gurur algısının, olası olumlu niteliklerini ele almaya başlar” (s. 79). Egemen kültüre içsel değerler hakkında şüphe büyüme başlar.
3. *Direniş ve batma aşaması.* “ Bu aşamadaki hareketler, önceki aşamada meydana gelen çatışmaların ve karışıklıkların çözümüyle karakterize olur” (s. 79). Kişinin toplumsal sorunlara yönelik farkındalığı kendi kültürüne yönelik büyüyen saygısıyla birlikte artar. “Baskın topluma karşı büyük miktarda kızgınlık ve düşmanlık yöneltilir. Sırası geldiğinde de egemen grubun tüm üyeleri için sevmeme ve güvenmeme mevcuttur” (s.80)
4. *Düşünme Aşaması.* Bu aşama boyunca birey “duygu yoğunluğunun bu düzeyinin psikolojik olarak tüketici olduğunu ve kişinin ırksal/kültürel grubunu anlamak için enerji ayırmasına izin vermediğini keşfeder; birey olumlu bir öz-tanımın ve farkındalığın etkin algısının gerekliliğini hisseder. Katı olabilen azınlık grup görüşlerinden bir kopukluk hissi belirir. Grup görüşleri bireyin

görüşleriyle çatışmaya başlayabilir... Kişi baskın kültürünün istenebilir ve işlevsel olan birçok görünümü olduğunu keşfettiğinden çatışma deneyimleyebilir ancak kafa karışıklığı bu unsurların azınlık kültürüyle nasıl ilişkilendirileceğinde yatmaktadır. (s. 80–81).

5. *Tümleşik farkındalık aşaması.* Bu aşamada etnik olarak baskın olmayan kişiler “içsel bir güvenlik algısı geliştirmiştir ve kendilerini benzersiz kılan kültürlerinin çeşitli görünümüne saygı gösterebilir. Önceki aşamada deneyimlenen çatışmalar ve uyumsuzluklar çözülmemiştir, lakin daha büyük bir denetim ve esneklik elde edilmemiştir. Bu aşamada bireyler tüm kültürlerin kabul edilebilir ve edilemez görünümünün olduğunu ve onlar için önemli olanın, istenebilir olarak düşünülmeyen bir kültürün görünümünü kabul ya da ret etmek olduğunu tanırlar. Benliğe yönelik tutumlar ve inançlar öz-kavrayıştır. Olumlu bir benlik imgesi bir özdeğer duygusu belirir. Kimlik ve kültürde tümleşik bir ırksal gurur kavramı da gelişir. Birey kendisini özgül bir azınlık grubuna ait benzersiz bir kişi, daha geniş bir toplumun bir üyesi ve insan türünün bir üyesi olarak görür” (s. 81). Kişi, azınlık gruplarının bastırılmasını lanetleyenlerle birlikte gelişmek için güvene ve ilişkiye izin vererek, egemen kültürdekileri seçici bir tarzda görmeye başlar.

Topluluklar ve Okullar Ergenler için ırksal ve Kültürel Kimlik Gelişimini Güçlendirebilir

Kültürel güçlere önem atfeden olumlu bir sosyal ortam, olumlu bir ırksal ve kültürel kimliğin ve onurun gelişimi-

ni zenginleştirebilir (Delgado, 1998a, 1998b, 2000b, 2007). Hem okullar hem de genel olarak topluluk yerleşik grupların kültürel güçlerini vurgulayabilir. Okul müfredatı tamamen tümleşmiş ilgili tarihsel ve kültürel içeriğe sahip olabilir. Görevlendirmeler öğrenmeye ve kültürel güçleri takdir etmeye odaklanabilir. “Örneğin bir sosyal etütler öğretmeni, etnik kökenler üzerine bir dersin parçası olarak bir öğrencisini ailesinin ya da topluluğunun yaşlı bir üyesiyle, geldikleri yerdeki yaşamları konusunda mülakat yapmak için görevlendirebilir” (Delgado, 1998a, s. 210). Okullar ve boş zaman etkinlik alanları kültürel gururu vurgulayan programlar geliştirebilir ve ergenlere “gitgide artan bir biçimde çokkültürlü olan bir toplumda, tarihleri, aileleri ve kültürleriyle hayati bağlarını korurken, yeni yeni gelişmekte olan [ırksal ve kültürel] kimlikleriyle bireyler olarak uzlaşmalarına yardım edebilir” (Delgado, 1998b, s. 213).

Örneğin bu tür programlardan biri Nuevo Puente (Yeni Köprü) olarak adlandırılır ve ilk başta Porto Riko’lu gençliğin madde bağımlılığına hitap etmek için tasarlanmıştır. Çalışanlar,

Porto Riko’lu topluluğun tüm kesimlerinden girdi almayı içeren bir eğitim müfredatı geliştirdi. Belli başlı içerik alanları ... [bir araştırmayla] ... mülakatlar, odak grupları, toplantılar ve topluluk liderleriyle, ebeveynlerle ve eğitimcilerle görüşmeler aracılığıyla belirlendi.*

Müfredat kültürel olarak Porto Riko’lu gençlerle ilişkili bilgi gelişimini ve beceri inşasını kapsıyordu. Katılımcılar, kültürel gurur (Porto Riko tarihi, değerleri, sanatı ve gelenekleri); grup liderlik becerileri (grupları oluşturmak ve liderlik etmek); kendine yeterli ve özbelirlenim iletişim ve ilişki becerileri (çatışma çözümü ve şiddet ve diğer

risk-alma davranışlarına götüren durumları tanıma); [ve] madde bağımlılığıyla baş etme stratejileri (alkol ve diğer uyuşturucular hakkında artan farkındalık)... üzerine yedi aylık dönemde 72 saatlik eğitim aldı.

Bir bütün olarak müfredatın katılımcılar üzerinde önemli etkisi oldu. Bununla beraber en büyük etki, İspanyolca konuşmaya ilgi ve bundan gurur duymayla; Porto Riko mutfağı, tarihi, coğrafyası ve folkloru hakkında farkındalıkla; Puerto Rica halk danslarına katılmaya isteklilikle; Puerto Rica tatillerini kutlamaya gösterine ilgi ve istekle; Puerto Rica millî marşının sözlerini öğrenmeye gösterilen ilgiyle; ataları hakkında öğrenmeye isteklilikle ölçülen, kimlik ve kültür üzerine olan eğitimle elde edildi. (Delgado, 1998b, s. 217)

Afromerikan Festivali ya da Alman Festivali gibi topluluk festivalleri, tüm yaştan topluluk sakinlerinin kendi ve diğerlerinin kültürlerinin çeşitli yönlerini öğrenebileceği ve takdir edebileceği diğer yolları sağlayabilir. Bu tür etkinlikler tarihe, sanata, el sanatlarına, müziğe ve yiyeceklere olumlu değerler atfeder.

Delgado (2000a) kentsel ortamdaki “murallerin” kültürel sembeleri resmedebileceğini ve etnik gelenekleri onurlandırabileceğini açıklar:

Bir mural bir taval yerine bir binanın duvarında ifade edilen bir sanat formudur... Muraller bir topluluğun, kültürel simgeleri içsel ve dışsal etki yaratmanın bir yolu olarak işlevsel kılma çabasını temsil eder. Muraller grafitiyle karıştırılmamalıdır. Bir mural, sadece bir topluluk tarafından zorunlu kılınan bir sanatsal izlenimi temsil etmez ayrıca onun tarafından da finanse edilir... değişmez bir şekilde bir sanatçılar takımını içerir. Diğer yandan grafiti... birey merkezli ve yer altı trenlerinde, kapılarda, posta kutularında, otobüslerde, kamusal

alanlarda ve diğer daha önemsiz konumlar-
da dışa vurulan sanatsal bir izlenimi temsil
eder. Onların içerikleri genellikle kentsel
yaşama eşlik eden dertlere ve sıkıntılara,
baskı sorunlarına, ya da basitçe sanatçının
“imza”sına odaklanır...

Muraller daha yüksek düzeyde bir ör-
gütlenmeyi temsil ederler ve topluluk çoğu
zaman tasarlanmasına ve boyanmasına ka-
tılır; topluluk içindeki konumları topluluk
yaptırımının derecesini de yansıtır –önemli
bir yere konumlandırılanlar, topluluk tara-
fından kabul edilmenin büyük ölçüde tadını
çıkartırken, daha az önemli yerlere konum-
landırılanlar ise çıkaramaz... Muraller
beyaz olmayan toplulukların kültürel gu-
rurlarını ifade etmek için önemli bir olanak
sağlar.

Örneğin Latin gruplar arasında mural-
ler, alt grupların tarihlerinin ve kültürleri-

nin benzersizliği ifade etmelerine izin verir.
(s. 78-80)

“Chicano’ların soylu kökenlerini ha-
tırlatmayı amaçlayan Kolumb öncesi te-
malar yaygındır. Azteklerden motifler
... [antik elyazmaları], Azteklerden tan-
rılar [tapınaklar ve mitoloji]... İspanyol
fethine göndermeler ve özel bir Meksi-
ka ikonu olan, Guadalupe Bakiresi’nin
imgeleri bulunmaktadır” (Treguer,
1992, s. 23, alıntılanıldığı yer Delgado,
1998b, s. 80).

*(8. Bölüm’de ele alındığı gibi) bir
odak grubu, birey, grup ya da katılım-
cıları içeren örgütlerin kaygılarına ya
da ilgilerine, yarı yapılandırılmış ya da
yapılandırılmış tartışmalar aracılığıyla
yanıt veren özel olarak bir araya getiril-
miş insanlar topluluğudur.

Çoğu zaman bu aşamada gelişmiş
değerler yaşam boyunca işlevsel olarak
kalır.

Kohlberg’in Ahlakî Gelişim Kuramı

Lawrence Kohlberg (1963, 1968, 1969,
1981a, 1981b) insanların kendi ahlakî çer-
çevelerini geliştirirken içinden geçtiği üç
düzeyli bir seriyi, ve altı aşamayı, önerdi.
Bu altı aşama, sayfa 449’daki Kavramsal
Özet kutusunda da gösterildiği gibi, üç
farklı düzeyde bir araya gelir.

Birinci düzey, geleneksel öncesi ya
da ahlak öncesi düzey, kişisel çıkarla-
ra öncelik vermeye karakterize olur.
İnsanlar genellikle bu düzeyi 4 ila 10
yaş arasında deneyimler. Ahlakî karar-
lar dışsal ölçütler üzerine temellenir.
Davranış bir çocuğun ödül ya da ceza
alıp alması tarafından yönetilir. Bu dü-
zeydeki ilk aşama cezadan kaçınma
üzerine temellenir. Çocuklar olumsuz

sonuçlardan kaçınmak için söylenileni
yapar. İkinci aşama cezalandırma yeri-
ne ödüllere odaklanır. Bir başka deyişle
çocuklar “doğru” olanı bir ödül almak
ya da karşılık almak için yapar. Kimi za-
man bu iyiliklerin değiş tokuşunu içerir:
“Sen benim sırtımı kaşırsan ben de se-
nin sırtını kaşıırım.”

Kohlberg’in kuramının 2. düzeyi,
ahlakî düşüncenin geleneksel rollere
uyuma üzerine temellenen geleneksel
düzeydir. Genellikle bu düzey 10 ila 13
yaşları arasında meydana gelir. Başka-
larını mutlu etmek ve toplumsal onay
almak için güçlü bir istek vardır. Her ne
kadar ahlakî standartlar içselleştirilmeye
başlamış olsa da, onlar hâlâ kişisel ola-
rak karar verilenlerden çok başkalarının
dikte ettirdikleri üzerine temellenir.

İkinci düzeyin içindeki 3. aşama baş-
kalarının onayını kazanmaya odaklanır.
İyi ilişkiler çok önemli hale gelir. 4. aşı-

AYRINTILI BAKIŞ 7.2

Lezbiyen ve Gey Ergenler: Güçlendirilme Gereksinimi

Pek çok kültürde lezbiyen ve gey ergenler, kimlik gelişiminde heteroseksüel akranlarına göre aşırı engellerden kaynaklı acı çeker. Belki de en büyük engel homofobinin sürekli baskısıdır. Homofobi lezbiyen ve gey insanlara yönelik, sadece lezbiyen ve gey oldukları için, aşırı ve usdışı(akıldışı) korku ve nefrettir. (13. Bölüm cinsel yönelim ve homofobiyi daha ayrıntılı olarak ele almaktadır.)

Homofobi ve diğerlerinin homoseksüelliğe yönelik baskıcı tepkileri lezbiyen ve gey gençliği yalıtırmaktadır. Bir yandan lezbiyen ve gey ergenler, heteroseksüel ergenler gibi, bireysel kimlikler oluşturmaya çalışmaktadır. Diğer yandan lezbiyen ve gey gençler cinsel kimliklerini oluşturmaktan ve ifade etmekten ciddi bir biçimde engellenmektedir. Erikson'ın ve Marcia'nın kimlik gelişimi üzerine kuramları bu genç insanlara ne ölçüde uygulanabilir? sorusu sorulmalıdır. Bu kuramlar lezbiyen ve gey kişilerin içinden geçtikleri ciddi krizleri açıklayacak kadar ileri gider mi?

Lezbiyen ve gey gençlik sık sık aşırı yalıtılmışlığı deneyimler (Miller, 2008; Morrow, 2006, 2008; van Wormer, Wells, & Boes, 2000). "Geleneksel dini öğretilerden yabancılaşma, geylere dostça yaklaşan danışma hizmetlerine erişimin yokluğu, 'ibneler' ve 'seviciler' gibi düşmanca yorumlara maruz kalmak, ailesinden dolayı mutsuzluk duymak –hepsi, çok gereksinim duyulan sosyal desteğe erişimi engellemek için biraraya gelir" (van Wormer et al., 2000).

Açılmak (Coming out) kişinin kamusal olarak kendisinin gey ya da lez-

biyen olduğunu kabullenme sürecidir. Genç bir insan açılırsa sık sık sevilmez ve aşağılanır. Diğer yandan genç insanlar, gerçek duygularını ve kimliklerini dikkatli bir şekilde saklarsa, depresyon, uyuşturucu ya da alkol bağımlılığı gibi kaçınma davranışları ve kaçmak ya da okuldan kaçma gibi asi dışavurumlar riskini alır.

Sosyal hizmet uygulayıcıları lezbiyen ve gey ergenlerin karşılaştığı sorunlara özellikle hassas olmalıdır. Barret ve Logan (2002) Lezbiyen ve gey gençlere yardım için en az on öneride bulunur:

1. Kendi homofobik tutumlarınızı değerlendirin. Lezbiyen ve gey müracaatçılarla, önemseyen, empatik, yargılamayan bir bakış açısı geliştirmeye çalışın. Hangi stereotipleri barındırıyorsunuz? Cinsellik ve cinsel kimlik hakkında kişisel olarak ne hissediyorsunuz? Sizinkinden farklı olan cinsel yönelime sahip insanlarla ne kadar rahat hissediyorsunuz?
2. Lezbiyen ve gey ergenlerin gereksinimleri ve sorunları hakkında bilgi edinin.
3. Ergenliğin kişinin cinsel kimliğini keşfettiği bir dönem olduğunu kavrayın. "Birçok cinsel azınlık gençliği geç ergenliğe dek cinsel kimliklerini kristalize etmez ve aynı cinsiyetten cinsel davranış cinsel yönelimi kesin olarak katılaştırmaz. Örneğin erkek çocuklar, kimin önce orgazm olacağını görmek için yarışarak grup mastürbasyonuna katılabilir ve kızlar birbirlerine tutkuyla bağlı olabilir, el ele tutuşma, kollarını birbirine dolayarak yürüme ve hatta öpüşme.

Bu onların zorunlu olarak gey ya da lezbiyen olduğu anlamına gelmez” (s. 138).

4. Aşağılayıcı, saldırgan ve küçümseyici yorumlarla yüzleşin. Ergen akranlar stereotipleri yansıtan isimler taktıklarında ve yorum yaptıklarında onlara karşı çıkın. Gerçekler hakkında insanları eğitin; mitlerin ve homofobik muamelelerin lezbiyen ve gey kişiler üzerindeki zalimane etkisini anlamalarına yardım edin.
5. Cinsellik, cinsel yönelim, ve güvenli cinsel davranış hakkında kesin bilgi sağlayın.
6. Bir kişinin heteroseksüel olduğunu hiçbir zaman varsaymayın. Bir genç kadının önemli ötekisi bir kız arkadaş olabilir, erkek arkadaş değil.
7. İhlal edildiğinde lezbiyen ve gey kişilerin haklarını savunun.
8. Cinsel yönelim hakkında kaynakları elinizde bulundurun ya da okulların bunları erişilebilir kılmasını savunun. Bunlar kitapları, makaleleri, DVD’leri, CD’leri ya da internet sitelerini kapsayabilir.

9. Lezbiyen ve gey gençlere kendi cinsel yöneliminden diğerleriyle bağlantıda olmalarına yardım edin. Birçok kent, yardım hatlarına, destek gruplarına, konuşmacı bürolarına ve lezbiyen ve gey genç insanlar etkinliklere sahiptir.

10. Sosyal hizmet uzmanları olarak lezbiyen ve gey gençlere açılma süreçlerinden geçerken yardımcı olabilirsiniz. Bu tür gençler bir dizi soruyu yanıtlarken yardıma gereksinir: Açılmalı mı açılmamalı mı? Ne söylemeli? İnsanlar nasıl tepki verecek?

Özet olarak, Erikson’un ve Marcia’nın kuramlarının lezbiyen ve gey kimlik gelişimiyle sınırlı bir ilgisi varmış gibi görünmektedir. Kuramlar bir ölçüye dek uygulanabilir; onlar tüm genç insanların bir kimlik krizinden geçtiğini gösterir. Bununla beraber onlar lezbiyen ve gey genç insanların özel sorunlarına odaklanmak için çok az şey yapar.

Sosyal hizmet uzmanları olarak, kuramları dikkatle incelemek ve onlardan ne kadar kullanabileceğiniz size kalmıştır. Bu kuramların sınırlılıklarını tanımak kadar önemlidir.

ma “otoriteyi sürdüren ahlak” yasaya sadık kalma gereksinimini vurgular. Üst düzey otoritelere genellikle saygı gösterilir. “Yasa ve düzenin” toplumsal düzeni sürdürmek için gerekli olduğu düşünülür.

Üçüncü düzey, geleneksel-sonrası düzey, diğerlerinin söylediğinin ötesine geçen, ahlakî bir vicdan geliştirmeyi içerir. Bu düzeyde insanlar yasaları ve beklentileri küçümser ve neyin doğru ve neyin yanlış olduğuna kendi başlarına karar verir. Onlar özerk, bağımsız düşünürler haline gelir. Davranış yasa-

lar yerine ilkeler üzerine temellenir. Bu düzey bencil kaygıların ötesine ilerler. Başkalarının gereksinimleri ve iyi oluşu çok önemli hale gelir. Bu düzeyde gerçek ahlaklılık kazanılır.

Üçüncü düzey içinde 5. aşama toplumsal olarak kabul gören yasalara ve ilkelere sadakati kapsar. Yasalar genel kamusal refah için iyi olarak değerlendirilir. Bununla beraber yasalar yorumu ve değişime tabi tutulur. Altıncı aşama mutlak varılacak noktadır. Bu aşamada başkaları tarafından ifade edilen düşüncelerden ve fikirlerden bağımsız hale ge-

linir. Ahlaklılık tamamen içselleştirilir. Kararlar yasaları ve düzenlemeleri aşan kişisel vicdan üzerine temellenir. Bu düzeye ulaşan insanlar arasında Martin Luther King Jr. ve Gandhi yer alır.

Eleştirel Düşünce: Kohlberg'in Kuramının Değerlendirilmesi

Kohlberg'in kuramının geçerliliği ve uygulanabilirliğiyle ilgili birçok soru gündeme gelmiştir (Killen & Smetana, 2008; Lapsey, 2005; Smetana, 2005; Santrock, 2010a; Walker, 2005). Başta Kohlberg öncelikli vurguyu, insanların ne yaptığının değil ne düşündüğüne yerleştirmiştir. Başkanlar ve krallar yüce ahlakî standartlar hakkında konuşur ama ne yaptıkları çoğu zaman bir başka sorundur. Richard Nixon yüce ahlakî standartları benimsemiştir ama Watergate haneye tecavüzünün ve Demokrat Parti belgelerinin çalınmasının üstünü örttüğü ortaya çıkınca istifa etmeye zorlanmıştır. Birçok kereler, zor ahlakî kararlar kriz durumlarında alınmalıdır. Kendinizi kalabalık bir grupta yanan bir binada bulursanız kendinizden önce başkalarını kurtarmak için ne kadar çaba sarf etmeyi beklersiniz? Böyle bir durumda doğru olduğunu düşündüğünüz ve gerçekte ne yapacağınız arasında fark nedir?

Kohlberg'in kuramının ikinci bir eleştirisi onun kültürel olarak önyargılı olduğudur (Kail & Cavanaugh, 2010; Santrock, 2010a). Kohlberg'in (1978) kendisi bile 6. aşamanın tüm kültürler, toplumlara, ve durumlara uygulanamayacağını kabul etmiştir.

Snarey (1987) 27 ülkede ahlakî gelişimi araştırdı ve Kohlberg'in şemasının bazı kültürlerin benimsediği yüksek ahlakî ideallerle uyuşmadığını buldu. Kohlberg'in çerçevesinde, öyle olmadığı düşünülen yüksek ahlakî uslamlamalar

"İsrail'deki komünal eşitlik ve kolektif mutluluk ilkesini, Hindistan'daki tüm yaşam formlarının birliği ve kutsallığını ve Yeni Gine'deki bireyin toplulukla ilişkisini" içerir (Santrock, 2008, s. 361).

Ahlakî Gelişim ve Kadınlar: Gilligan'ın Yaklaşımı

Kohlberg'in kuramının bir başka önemli eleştirisi, kuramın dayandığı tüm araştırmalarının nesnesi olarak sadece erkekleri kullanmasıdır. Gilligan (1982; Gilligan & Attanucci, 1988; Gilligan, Brown, & Rogers, 1990) kadınların, Kohlberg'in ahlakî gelişiminin düzeylerinde daha az ilerlediğini çünkü onların ahlakî ikilemleri erkeklerden farklı gördüğünü iddia eder. Kohlberg'in kuramı her bireyin bağımsız olarak işlev gördüğü ve bireysel temelde ahlakî kararlar aldığı bir adalet bakış açısını merkezine alır (Newman & Newman, 2009; Santrock, 2010c). Bununla karşılık içinde Gilligan, kadınların "insanları diğerleriyle bağlantısı bağlamında gören ve kişiler arası iletişimi, diğerleriyle ilişkiyi ve ötekiler için kaygıyı vurgulayan" bakım bakış açısını benimsemesinin daha olası olduğunu savunur (Santrock, 2010c, s. 474). Bir başka deyişle kadınlar ahlakî kişisel durumlar bağlamında görme eğilimindedir.

Kadınlar ahlakın fazlasıyla kişisel bir yorumundan yasa ve düzen üzerine odaklanmaya geçişte sorun yaşamaktadır. Bu köprü neyin doğru ve yanlış olduğunun (bireysel ahlakî kararların kendi kişisel yaşamını nasıl etkilediğinden) daha kişisel görünümünden, genel olarak ahlakiliğe, daha kişidışı topluma (yasada imikten geçirilmiş olanlar gibi ahlakî kararların, gerçekte herkesi nasıl etkilediğine) bir genellemeyi kapsar. Kohlberg eleştirilmektedir çünkü kadınların arasında yaygın olan

KAVRAMSAL ÖZET

Kohlberg'in Ahlakî Gelişim Kuramının üç düzeyi ve altı aşaması

Düzye/Aşama	Betimlemesi
Düzey 1: Geleneksel öncesi (Öz-Çıkar) Aşama 1: Ceza ve itaat yönelimli Aşama 2: Naif araçsal hazcılık	Denetim dışsaldır. Davranışlar ödül ya da ceza almayla yönetilir. İyi ya da kötüye ilişkin kararlar cezadan kaçınma amacıyla alınır. Kurallar ödül almak amacıyla uyulur. İyilikler sık sık takas edilir.
Düzey 2: Geleneksel (Rol Uyumu) Aşama 3: "İyi oğlan/kız ahlakı" Aşama 4: Otoriteyi sürdüren ahlak	Diğerlerinin görüşleri önemli hale gelir. Davranışlar toplumsal beklentiler tarafından yönetilir. Başkalarını mutlu eden davranışlar iyi olarak düşünülür. Diğer insanları mutlu etmek ve onların onayını almak için güçlü bir istek bulunmaktadır. Yasa ve düzene inanç güçlüdür. Davranışlar yasalara üst düzey otoritelere uyum gösterilir. Toplumsal düzen önemlidir.
Düzey 3: Geleneksel-sonrası (Kişinin Kendisi Tarafından Kabul Edilen Ahlakî İlkeler) Aşama 5: Sözleşme, bireysel haklar ve demokratik olarak kabul edilmiş yasalar ahlakı Aşama 6: Bireysel ilkeler ve Vicdan ahlakı Kaynak: Kohlberg'den (1968, 1981a, 1981b) uyarlandı.	Ahlakî kararlar nihayet içsel olarak denetim altında tutulur. Ahlaklılık yasanın ve hatta öz-çıkarın ötesindeki daha yüksek düzeydeki ilkeleri içerir. Yasaların zorunlu olduğu düşünülür. Bununla beraber bunlar ussal düşünüş ve yoruma tabi tutulur. Topluluğun refahı önemlidir. Davranışlar içsel ahlakî ilkeler üzerine temellenir. Kararlar yasada neyin yazılı olduğundan çok neyin doğru olduğuna göre alınır.

farklı yönelimleri ve durumları değerlendirmemiştir.

Gilligan ve meslektaşları (1982, 1988, 1990) kadınların ahlakî gelişiminin çoğu zaman kendi kişisel çıkarlarına ve kendilerine yakın olan diğerlerinin iyiliğine sadakat üzerine temellendiğini çıkarsadı. Çoğu zaman bu başkaları için kendi iyiliğinden vazgeçmeyi ya da ödün vermeyi içerir. İyilik ve nezaket vurgulanır. Bu kararlı bir biçimde kararlar alma ve daha katı ahlakî yargılar uygulama üzerindeki yaygın eril odaklanmayla karşıtlık oluşturur.

Gilligan ilk olarak hamilelik ve kürtaj danışmanlığı alan 29 kadını hedef aldı.

O hamileliğin kadınların yaşamında seçimi vurgulayabilecekleri bir alan olduğunu ancak kendilerini ilişkilendirebilecekleri mahrem bir alan olduğunu da varsaydı. Gilligan kadınlarla hamilelikleri konusunda mülakat yaptı.

Özellikle kadınlara ilişkin olan ardıl bir ahlakî düzeylere vardı. O kadınların ahlakı "adalet ahlakından çok bakım etiği üzerine temellenen" bir ahlak olarak görmeye eğilimli olduğunu saptadı (Dacey, Travers, & Fiore, 2009, s. 248). Kadınların doğru ve yanlış üzerine bakış açısının, kişiler arası ilişkileri, bakım sorumluluğu ve kendilerine yakın olan başkalarının iyiliği varsayımını vur-

Gilligan kadınların ahlak algısının, kişisel ilişkileri ve onlara yakın olanların bakımı ve iyi-oluşu için sorumluluk üstlenmeyi vurguladığını belirtir. Burada iki yakın arkadaş dondurmanın tadını birlikte çıkarıyor.

güldüğünü ileri sürer. Bu, Kohlberg'in, daha genel anlamda neyin adil ve haklı olduğunu belirleyen olarak, daha soyut ahlak görüşüyle karşıtlık oluşturur.

Gilligan kadınlar için ahlakî gelişimin düzeyleri ve geçişleri olarak şunları betimler.

1.Düzey: Yönelimden Kişisel Hayatta Kalmaya

Bu düzey tamamen kadınların öz-çıkarlarına odaklanır. Başkalarının gereksinimleri ve iyiliği sahiden göz önünde bulundurulmaz. Bu düzeyde bir kadın ilk olarak kişisel olarak hayatta kalmaya odaklanır. Onun için pratik ve en iyi olan en önemli olandır.

1. Geçiş: Kişisel Bencillikten Sorumluluğa Geçiş

Bu ilk geçiş, ahlakî düşünüşte, sadece kendini düşünmekten söz konusu olan diğerleri hakkında düşünmeye bir hareketi içerir. Bu geçiş boyunca, bir kadın sadece kendisinden değil doğmamış olanlar dahil diğerlerinden de sorumlu olduğu gerçeğini kabul etme noktasına gelir. Başka sözcüklerle ifade edecek olursak, seçimlerinin diğerini etkileyeceğini kabul etmeye başlar.

2. Düzey: Kendini Feda Etme Olarak İyilik

2. Düzey kendi gereksinimlerini ve isteklerini bir yana bırakmayı kapsar. Diğer insanların iyi-oluşu önemli hale gelir. Yapılması gereken "iyi" şey diğerlerinin yararına kendini kurban etmektir. Bu düzeydeki bir kadın diğer insanların ne düşündüğüne bağımlı hisseder. Sık sık kendi eylemlerinin sorumluluğunu almak ve kendi kararlarını alması için başkalarının baskısını hissetmek arasında bir çatışma ortaya çıkar.

2. Geçiş: İyilikten Gerçekliğe

Bu geçişsel dönem boyunca kadınlar durumlarını daha nesnel biçimde incelemeye başlar. Diğerlerine bağımlı olmaktan, onlara ne yapmaları gerektiğini söylemeye geçerler. Bunun yerine kendileri dahil, ilgili herkesin iyi-oluşunu hesaba katmaya başlarlar. 1. Düzey'de açık olan kişisel hayatta kalma endişelerinin bazıları geri döner ama daha nesnel bir tarzda.

3.Düzey: Şiddet İçermeyen Sorumluluk Ahlakı

3.Düzey kadınların kararlarının ve eylemlerinin sonuçları bağlamında kadınların düşünme biçimini içerir. Bu dü-

zeyde kadınların düşünme biçimi onun ne yaptığı konusunda başkalarının ne düşüneceği için endişelenmekten öteye geçmiştir. Bunun yerine düşünme biçimi, kendi kararlarını alma sorumluluğunu kabul etmeyi kapsar. Kadın kendisini başkalarıyla eşit düzleme yerleştirir, potansiyel eylemlerinin çeşitli sonuçlarını tartar ve bu sonuçlardan sorumlu olacağını kabul eder. Buradaki işleyen ilke, hem kendisi hem de ötekiler için acıyı asgarileştirmektir.

Gilligan'ın ahlakî gelişim dizisi farklı bakış açılarından ahlakın nasıl görülebileceğinin iyi bir örneğini sunar. Erkekler ve kadınlar tarafından dışa vurulan farklı güçleri vurgulamasından dolayı özellikle yararlıdır. Diğerleri için doğrudan kaygı gibi, duygulara vurgu, kararlı bir biçimde ahlakî yargılara varma becerisi kadar önemlidir.

Eleştirel Düşünce: Gilligan'ın Kuramının Değerlendirilmesi

Gilligan'ın önerdiği toplumsal cinsiyet temelli ahlakî uslamlamayı desteklemek için bazı araştırmalar yapıldı. Örneğin bazı araştırmalar, kadınların toplumsal ilişkilerin bakım görünümüyle ilgili ahlakî ikilemleri, erkeklere göre, daha önemli ve daha büyük ahlakî ikilemler olarak düşündüğünü saptadı (Eisenberg & Morris, 2004; Wark & Krebs, 2000). Bir

başka araştırma, kızların çıkma zorluklarından söz ederken, Gilligan'ın bakım temelli yaklaşımını kullanmasının, oğlanlara göre daha olası olduğunu belirledi (Weisz & Black, 2002).

Diğer bir araştırma, erkeklerle kadınların ahlakî uslamlaması arasında herhangi bir fark varsa bunun çok az olduğunu saptadı. (Glover, 2001; Hyde, 2007; Walker, 1995; Wilson, 1995). Büyük bir çözümleme ahlakî karar alma üzerine odaklanan 113 araştırmanın sonuçlarını incelemeyi kapsar. Sonuçlar Gilligan'ın ahlakî gelişim konusundaki toplumsal cinsiyet farklılıklarının önemine olan inancının doğruluğunu sorgular (Hyde, 2007; Jaffee & Hyde, 2000). Bu çalışma resmin bütününe kadınların ve erkeklerin nasıl ahlakî kararlar aldıklarına ilişkin sadece küçük farklılıkları ortaya çıkardığını buldu. Her ne kadar erkeklere göre kadınların Kohlberg'in adalet temelli bakış açısı yerine Gilligan'ın bakım temelli yaklaşımını kullanması az da olsa daha olasıysa da bu farklılık yetişkinlikten çok ergenlikte daha fazladır. İster bakım isterse de adalet temelli yaklaşımlar kullanılmış olsun bu değerlendirilen duruma bağlıdır. Örneğin hem kadınların hem de erkeklerin, kişiler arası sorunlardan söz ederken bakımı ve küresel toplumsal sorunları değerlendirirken de adaleti vurgulamaları daha olasıdır.

KAVRAMSAL ÖZET

Gilligan'ın Kadınlar için Ahlakî Gelişim Kuramı

Düzyey 1: Yönelimden Kişisel Hayatta Kalmaya

Geçiş 1: Kişisel Bencillikten Sorumluluğa Geçiş

Düzyey 2: Kendini Feda Etme olarak İyilik

Geçiş 2: İyilikten Gerçekliğe

Düzyey 3: Şiddet İçermeyen Sorumluluk Ahlakı

Coon ve Mitterer'in (2009) yorumu:

Gerçekten de hem kadınlar hem de erkekler ahlakî kararlar alırken bakımı ve adaleti kullanabilir. Kullandıkları ahlakî ölçüt karşı karşıya oldukları duruma bağlıymış gibi görünür (Wark & Krebs, 1996). Benzer bir şekilde Gilligan ahlakî seçimlerin yapıldığı belli başlı ikinci bir yolu tanımladığından övgüyü hak eder. En iyi ahlakî seçimlerimizin adalet ve bakımı, aklı ve duyguları birleştirenler –vicdanla kastettiğimiz belki de budur- olduğu ileri sürülebilir (Pasupathi & Staudinger, 2001). (s. 133)

Gilligan'ın Kuramının Müracaatçı Durumlarına Ahlakî Uygulaması

Sosyal hizmet, Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliğinin(NASW) Etik Kodlarında ifade edilen mesleki değerlerin sağlam temellerine sahiptir. Etik neyin doğru ve neyin yanlış olduğu hakkında kararlar almayı içerir. Etik sosyal hizmet uzmanlarına müracaatçılarıyla uygulama için rehberler sağlar. Gilligan sorumluluk ve ahlaklılık arasındaki ilişkiyi vurgular. İnsanlar, aşama aşama sorumluluk almaya daha muktedir ve istekli hale geldikçe ahlakî olarak gelişir. Ahlak, etik kararlar almanın temelinin sağlar. Gilligan "karar almanın en üst aşamasını diğerlerinin bakımı ve onların gereksinimlerine hassasiyet, diğerlerine karşı sorumluluk ve şefkat üzerine temellendirir" (Rhodes, 1985, s. 101). Bu ilke NASW Etik Kodları'nda merkezî konumdadır. Gilligan'ın kuramı, müracaatçılarımızla günlük uygulamamızda hedef alabileceğimiz bazı genel ahlakî rehberleri bize sunar. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçılarının gereksinimlerine karşı hassas olmaya can atmalıdır. Onlar müracaatçılarıyla etkin bir uygulama için sorumluluk almalıdır. Son olarak müracaatçı-

larının gereksinimlerini karşılamak için yardım ve şefkat sağlamalıdır.

Ahlakî Gelişim Üzerine Bir Toplumsal Öğrenme Kuramı Bakış Açısı

Albert Bandura (1991, 2002; Bandura, Caprara, Barbaranelli, Pastorelli, & Regalia, 2001) dahil toplumsal öğrenme kuramcıları (4. Bölümde tartışılan) öğrenme kuramının ilkelerinin birçoğunu ahlakî eylemlere uygular. Onlar;

Öncelikli olarak ahlakın davranışsal bileşeniyle -baştan çıkarmayla karşılaştığımızda ya da toplumsal öncesi davranma fırsatı olduğunda gerçekte ne yaptığımızla ilgilenir. Bu kuramcılar, ahlakî davranışların diğer toplumsal davranışların öğrenilmesi gibi öğrenildiğini söyler: gözlemsel öğrenme ve pekiştirme ve cezalandırma ilkeleri. Onlar ahlakî davranışların durumsal unsurlardan -örneğin bir profesörün sınavı girenleri ne kadar yakından izlediği, bir dükkanda mücevherlerin tezgahta ya da bir vitrinde olup olmaması gibi- güçlü bir biçimde etkilendiğini de düşünür. (Sigelman & Rider, 2009, s. 385)

Toplumsal öğrenme bakış açısı, o halde, nasıl ahlakî olarak davranmamız gerektiğini, aşamalı olarak öğrendiğimize işaret eder. Erken yaşlardan itibaren, genç çocuklar doğru olarak davranarak pekiştirme ve doğru olmayan bir şekilde davranarak cezalandırma alır. Onlar ebeveynlerini ve diğerlerini neyin doğru ya da yanlış yapıldığı konusunda modelleri olarak görürler. Çocuklar büyüdükçe aşama aşama bu davranış beklentilerini ve standartlarını içselleştirir. Ardından da onlar, nasıl davranmaları gerektiği konusunda ahlakî kararlar almaları gereken durumlarla karşılaştıklarında da bu içselleştirdikleri değerleri kullanırlar. Dahası öğrenme kuramının öngördüğü gibi, onlar anın koşullarına

ve karşılaşabilecekleri potansiyel sonuçlara yanıt verirler.

Örneğin Sigelman ve Rider (2006) toplumsal öğrenme kuramının ilkelerini, keyfi olarak Waldo olarak adlandırılan bir ergenin, yaklaşan matematik testinde kopya çekip çekmeyeceğini ön-görmek için kullanır. Toplumsal öğrenme kuramı:

Waldo'nun öğrendiği ahlakî alışkanlıklar, eylemlerinin olası sonuçları hakkında oluşturduğu beklentiler, davranışlarını kendi kendine düzenleme becerisi, ve onun nihaî davranışı [seçimi] üzerine odaklanır. Waldo'nun ebeveynleri sürekli olarak ahlakî olarak davrandığında bunu pekiştirdiler ve kötü davrandığında da cezalandırdılarsa; yalancıların, aldatanların ve hırsızların eşliğinde büyütülmek yerine ahlakî olarak kabul edilebilir davranışlara maruz kaldıysa ve eylemlerinden ahlakî olarak uzaklaşmak yerine onların sorumluluğunu almasına neden olan iyi gelişmiş kendi kendini düzenleyen bir mekanizmaya sahipse, ahlakî olarak kabul edilebilir şekilde davranması olasıdır. Ancak Bandura ve diğer toplumsal öğrenme kuramcıları durumsal etkinin gücüne inanır ve Waldo'nun sınıf arkadaşlarının kopya çektiğini ve cezalandırılmadıklarını görürse ya da matematikten B almanın baskısı altındaysa Waldo'nun matematik testinde yine de kopya çekeceğini öngörür (ss . 364–365)

Etik Soru 7.3

Waldo için yaklaşan matematik testinde ahlakî olarak yapması gereken şey hakkında ne düşünüyorsunuz? Waldo'nun ne yapacağını düşünüyorsunuz? Waldo olsaydınız matematik testinde kopya çekmek için ne ölçüde baştan çıkardınız? Yetiştirilmenizin hangi yönleri kararınızı etkilerdi?

Fowler'ın İnanç Gelişimi Kuramı

Üçüncü Bölüm Ruhanîliği “kişinin değerleri, inançları, misyonu, farkındalığı, özneliği, deneyimi, amaç ve yön algısı ve kendinden daha büyük bir şey için canatma. Bir tanrıyı içerebilir ya da içermeyebilir... Diğer yandan din... örgütlü dinsel kurumların inançların ve uygulamalarının bir kümesine gönderme yapar” (örneğin Roma Katolikliği altında örgütlü kiliseler, Müslüman ya da Methodist tarikatlar) (Frame, 2003, s. 3).

Ruhanîlik ve din iki ayrı kavramdır. Frame (2003) bunu şu şekilde açıklar:

Dinin birçok takipçisi, onun örgütünün, doktrinin, ritüellerinin, programlarının, ve cemaatinin, ruhaniliğin desteklediği ve zenginleştirildiği araçlar olduğunu fark etmiştir. Benzer bir şekilde kendilerinin dinî olmaktan çok ruhanî olduğunu düşünen birçok kişi din kurumlarının özel ruhanîlik deneyimlerine müdahale ettiğini saptadı. Bu nedenle çeşitli yollardan birbiriyle ilişkili iki yapının bireyin yaşamında farklı roller oynaması olasıdır. Örneğin bir kişi yaşamın anlamı konusunda derinlemesine önemsemektedir, amacına ve yönelimine oldukça adanmış olabilir, meditasyon gibi ruhanî uygulamalara bile girişmiş olabilir ve lakin bir dinî örgüte dahil olmamıştır. Bu nedenle dindar olmadan ruhanî olunabilir. Bir başka kişi bir sinagogun üyesi olabilir, koşer² mutfağını koruyabilir, Torah'a³ sadık olabilir, ve bu Yahudi pratiklerini hiçbir zaman gerçekten kalpten geldiği gibi yapmaz. Dindar olma etkinlikleri, ruhanî olmaksızın yerine getirebilir. Ancak bir başka kişi kilisenin aktif bir üyesi olabilir, düzenli olarak dualara katılabilir, İncil okur, ve dua eder, kurumsal kilise aracılığıyla bu etkinliklerde büyük bir

2 Yahudiliğe göre “helal” gıdaları barındıran mutfak kültürü (e.n).

3 Yahudiler için tevratin ilk beş kitabı (e.n)

esinlenme ve destek bulur. Bu nedenle eşzamanlı olarak dindar ve ruhanî olabilir. (s. 4)

(15. Bölüm, Yahudilik, Hristiyanlık, İslam ve Budizm dahil birçok hakim dini daha derinlemesine tartışır.)

Ruhanîlik insani çeşitliliğin önemli bir görünümüdür. Birçok insanın yaşamının belli başlı boyutlarını biçimlendirir ve önemli bir güç kaynağı sağlayabilir. Sonraki bir kısmın açıklayacağı gibi, ruhanîlik, sosyal hizmet uzmanlarının hitap etmek zorunda oldukları önemli bir güçlendirme kaynağı olarak hizmet edebilir.

James Fowler (1981) insanların “yaşam döngüsü boyunca inancın oluşumu ve dönüşümüne” odaklanan yedi aşamadan geçerek ilerlediği bir inanç gelişimi kuramı önerir... Fowler inançla “emsallerinin içinde en iyisi(ultimacy) ilişkiselliğimizin ışığında benlik, diğerleri, ve dünyamızla ilişkiselliğimizin örüntüsünü” kastetmektedir (1996, s. 21). ‘Ultimacy’ refers to that which a person gives a sense of first importance and greatest profundity in orienting his or her life with fundamental values, beliefs, and meanings... [İ]nanç dinî ve ladinî biçimler alabilir. Fowler inancı, yaşama tutunum ve anlam veren, ortak kaygılarda bireyleri birleştiren, insanları daha geniş bir kozmik referans çerçevesiyle ilişkilendiren, ve acılarla ve ölümlülükle baş etmemizi sağlayan, insan doğasının evrensel bir görünümü olarak betimledi” (Canda & Furman, 2010, s. 256; Fowler, 1981, 1996). Her bir inanç aşamasında bir birey daha büyük bir güce yaklaşır ve diğer insanların refahı hakkında daha ilgili hale gelir.

Fowler yedi aşamalı kuramını “1972’den 1981’ye dek sürdürülen, insanların bireysel geçmişlerini, sorunlarını çözüme nasıl erdirdiklerini, ahlakî ve dinî adanmalarını nasıl oluşturduk-

larını belirlemek için yapılan bir çalışma üzerinde temellendirir. O ve meslektaşları çoğu beyaz erkekler ve kadınlarla, öncelikli olarak Hristiyan ve Yahudi olan, yaşları erken çocukluk ile 61 üzeri arasında değişen kişilerle 359 derinlemesine mülakat gerçekleştirdi” (Robbins, Chatterjee, & Canda, 2006, s. 282).

Bu bölüm yedi aşamanın her birini açıklar.

1. Aşama: İlksel ya da Farklılaşmamış İnanç (Doğumdan İki Yaşına Kadar)

Tüm insanlar inanç ve dünya görüşünü sıfırdan geliştirmeye başlar. Bebekler ortamlarının güvenli olup olmadığını, çevresindekilere güvenip güvenemeyeceklerini erkenden öğrenir. Onlar sıcak, güvenli bir aile ortamlarında mı bakım görüyor? Ya da onlar yaralanıyor, görmezden geliniyor ve istismar mı ediliyor? İnsanlar dil kullanımlarını düşüncelerini ifade etmek ve kendilerini ötekilerden ayırmak için geliştirmeye başlar. Onlar ilişkiler ve bu ilişkilerin ne anlama geldiği hakkında fikirler geliştirmeye başlar.

2. Aşama: İçgüdüsel-Yansıtmacı İnanç (2 ila 6 Yaş)

2 ila 6 yaş arası çocuklar çevrelerinden anlam toplama becerilerini geliştirmeye devam eder. Çocukların ruhanî dil ve deneyimler bağlamında maruz kaldıkları, inançlarında kavramsallaştırdıklarıdır. 2. Aşama boyunca çocuklar benmerkezcidir ve işlemöncesi düşünce örüntülerini dışavururlar. Onların inanç ve din görüşleri derinlemesine kavramsallaştırmadan ve yaşam deneyimlerine uygulamadan yoksundur. İnanca bakışlarına göre, dışarıda bir yerlerde; o ise onların maruz kaldığıdır. Örneğin, ailesi Wisconsin Synod Lutherci

Kilisesi'nin inançlarına sıkı sıkıya sadık olan Herman için inanç kiliseye gitmek, ilahi söylemek, Pazar okuluna devam etmek ve her akşam yatak zamanı duasını söylemektir. Tanrının nerede olduğu sorulursa "her yerde" der çünkü bu ona söylenendir.

3. Aşama: Mitsel-Edebî İnanç (6 ila 12 Yaş)

Kavramsal düşünce gelişimi bu dönem boyunca devam eder. Öyküler, çocukların yaşam ve ilişkiler hakkında düşüncelerinin gelişimine yardım etmek için özellikle önemlidir. Bireyler dinî törenler gibi dramatik temsillerden ve ruhanî simgecilikten derinlemesine etkilenebilir. Somut işlemler dönemi çocukların neyin gerçek neyin gerçek olmadığı arasında ayırım yapmasına yardım eder. Bu aşama boyunca çocuklar, her ne kadar "inançları edebî ve tek boyutlu" olsa da, inanca ilişkin görünümeler hakkında daha ciddi olarak düşünür; Frame (2003) bunu şu şekilde açıklar:

Bu aşamadaki insanlar çoğu zaman, adalet ve ahlakî karşılıklılıkla davranan (...) bir tanrı kavramı geliştirir (Fowler, 1987). Mitsel-edebî aşamadaki insanlar tanrının iyiliği ödüllendirdiğini ve kötülüğü cezalandırdığını varsayar. Onlar iyilik için ödüllendirilme çabalarında bir tür mükemmeliyetçilik sergileyebilir. Diğer yandan onlar, önemli başkaları tarafından istismar edildikleri ya da görmezden geldikleri için, doğası gereği kötü ve cezalandırılacak olduklarından, kendilerine eziyet edebilir. (s. 41)

4. Aşama: Sentetik-Geleneksel İnanç (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

Bu aşama boyunca bireyler kavramsallaştırma becerilerini geliştirir ve bilgiyi yeni yollardan uygular. Onlar toplum-

sal, okul ve medya deneyimleriyle dünyanın daha fazlasına maruz kalırlar. Dünyayı 3 Aşamada olduğu gibi, artık edebî olarak kavramazlar. Bir yandan insanlar daha soyut olarak düşünmeye ve bazı yollardan dünyayı yeni bir bakış açısından görmeye başlar. Diğer yandan onlar uyum sağlamak için can atar. Onlar henüz inançlarının temelini eleştirel olarak değerlendirmemiştir. Bunun yerine geleneksel ideolojiye sadık kalmışlardır. Duffey (2005) 4. Aşama'yı şu şekilde yansıtır:

İnanç insanları bir araya getiren ve birleştirici bir kavram sunan ve aileye ve topluma ait olma hissi veren olarak görülür. Birçokları için bu gelişimin nihaî aşamasıdır. Bu aşamada bireyler diğerlerinin inanç pratikleri arasındaki farkı kabul eder ve inancı "tek doğru, hakiki, yol" olarak görür. Bu aşamaya bir örnek uyum sağlama temelinde gruplar oluşturan ergenlerde görülebilir: bu giysileri giyiyorsanız, bu tür müzikleri dinliyorsanız, şu insanları seviyorsanız, vb., o halde siz grubun bir parçasısınız. Bu aşamada tanrının herhangi bir imgesi bir eşlik eden refakatçi ve müttefik olarak görülür. İnanç, bağlayıcı kural ve grubun normlarını ve inançlarını sorgulamaksızın hiyerarşiktir. (s. 323-324)

5. Aşama: Bireyleştirici-Düşünümsel İnanç (Erken Yetişkinlik ve Ötesi)

Yaşamın anlamı üzerine eleştirel düşünce 5. Aşama'yı karakterize eder. "İnancın odağı grubun birleştirici kavramı olarak görülmekten bireyi anlamlandıran olana kayar" (Duffey, 2005, s. 324). İnsanlar değerlerde ve fikirlerde çatışmayla karşılaşır ve kendi bireyselleştirilmiş inanç sistemini oluşturmaya can atar. Örneğin, bir genç kadın kendi kişisel inançlarının ne ölçüde geleneksel dinî pratikler ve inançlarla çakıştığını ciddi olarak düşünür. Kilisesi kürtajı mahkum ederse

buna katılacak mıdır? Kilisesi lezbiyen ve gey kişilerin üyeliğini reddederse bunu destekleyecek midir? Aşama 5, bireyin fiziksel ve ruhanî dünyayı eleştirel değerlendirmesini yansıtan, daha ayrıntılı içsel ruhanî inanç sisteminin inşasını damgalar. “Bu Aşama örgütlü dinî pratikler içinde kalanlarda olabileceği gibi onu terk edenlerde de meydana gelebilir” (Duffey, 2005, s. 324).

6. Aşama: Birleştirici İnanç (Orta yaş ve Ötesi)

Fowler’ın çalışmasına katılanların sadece altıda biri 6. Aşama’ya , birleştirici inanca erişti ve hiçbiri 30 yaşından önce değil. Bu aşamayı karakterize eden kavram bütünleşmedir. Bireyler kendi görüşleriyle geleneksel olanlar arasında çatışmayla karşılaşır ve bu tür çatışmaların var olduğunu kabul eder. Kendi inançlarını fiziksel ve ruhanî evren kavrayışlarıyla bütünleştirir. Onlar çeşitliliğin ve karşıtların yaşamı karakterize ettiğini kabul eder. İyi kötüyle birlikte var olur. Mutluluk üzüntünün yanında ikamet eder. Güç zayıflığın yanında varlığını sürdürür. Ruhanî inançlar daha derin bir bakış açısını varsayar. Duffy (2005) şöyle açıklar: “Birey kendinin-kinen farklı dinî ve ruhanî geleneklere daha açık hale gelir. Bu aşamadaki birine örnek, eşzamanlı olarak kendi otantik ‘hakikat’iyle iletişimdeyken, kendisinininkiyle çeliştiği zaman bile, bir başkasının ‘hakikat’inin geçerliliğine saygı duymak isteyen, bir kişidir” (s. 324). Frame’e göre (2003), insanlar “ırk, sınıf, kültür, ulus ya da dinî cemaatin iddialarının ötesinde adalet için bir tutku geliştirir. Bu yargılar, birleştirici aşamadaki insanların, kendi inanç sistemlerinde sabit kalırken, savunmalarını bir yana bırakmalarını ve inanç farklılıklarını hoşgörmelerini sağlar” (s. 42–43).

7. Aşama: İnanıcı Evrenselleştirmek (Orta yaş ve Ötesi)

Evrenselleştirici inanç diğerleri adına adalete bencil olmayan adanmışlıkla karakterize olur. 6. Aşama’da, insanlar tutarsızlıklarla ve adaletsizliklerle karşılaşır; onları dünyanın nasıl işlediğine ilişkin kavrayışlarıyla bütünleştirirler. Bununla beraber “ben” birincil referans noktası olarak kalır. Bir birey kendi zayıflığını kabul ve takdir eder kendi devam edegelen varoluşunu ve kurtuluşunu arar.

Bununla beraber 7. Aşama, kişinin ötesinde, daha büyük bir iyi, kitlelerinin yararı için derinlemesine ruhanî kaygıyı yansıtır. Bu tür bir adanma, kişisel zevk ve iyi oluş pahasına, büyük bir dava için şehit olmayı ya da kişinin yaşamını adamasını kapsayabilir. Sadece küçük bir azınlık bu noktaya erişebilir. Martin Luther King Jr., Mother Teresa, ve Joan d’Arc bunların örnekleridir.

Eleştirel Düşünme: Fowler’ın Kuramının Değerlendirilmesi

Fowler inancın gelişimi hakkında mantıksal olarak örgütlenmiş bir kuram sunar. Kuram, daha somuttan daha soyuta ilerleyerek, Piaget’nin bilişsel gelişimin önerilen düzeylerini izler. İnsanların eleştirel düşünme becerisini arttırması, daha zor kavramları bütünleştirmesi ve yaşamları ve düşünceleri ilerledikçe daha derin, daha adanmış idealler ve inançlar geliştirmesi, anlamlıdır.

Bununla beraber kuramın en az üç eleştirisi akla gelmektedir. Birincisi kuramın üzerinde temellendiği örneklem, ırk ve dinî yönelim bağlamında oldukça sınırlıdır. Onun evrensel olarak, dünya çapındaki Hristiyan olmayan inançlara ne ölçüde uygulanabileceği sorusu gündeme gelebilir.

İkincisi, insan çeşitliliği, baskı ve ayrımcılık kavramları değerlendirmeye katılmamıştır. Tüm insanların temiz bir sayfayla başladığına dair içsel bir varsayım bulunmaktadır. Gerçekte ise bazıları daha zengin, bazıları daha yoksul, bazıları ileri teknoloji toplumlarında, diğerleri üçüncü dünya ortamında doğar. İnsanların fikirlere ve dünya etkinliklerine ve kaynaklarına daha fazla erişime maruz kalmaları inanç gelişimini ne ölçüde etkilemektedir? Tüm insanlara inanç gelişimi için eşit fırsat sağlanmış mıdır? Baskı ve ayrımcılık ruhaniliği ve inanç gelişimini etkilemekte midir?

Üçüncü bir eleştiri Fowler'ın kuramını makro durumlara uygulamanın zorluğudur. Bireysel bir bakış açısından inanç gelişimi makro ortamın genel şemasına uyar? İnanç gelişimi, örgütsel, cemaatsel ve siyasî yaşamı potansiyel olarak nasıl etkiler?

Etik Soru 7.4

Ruhanilik ve din hakkındaki kişisel inançlarınız nedir? Tüm insanların sizin görüşlerinizi ne ölçüde benimsemesi gerektiğine inanıyorsunuz?

Sosyal Hizmet Uygulaması ve Ruhanî Gelişimle Güçlendirme

Ruhanilik, mülk-eşya gibi dünyevî şeyler konusundaki kaygının ötesine geçer ve bilinci fiziksel çevrenin ötesine genişletir. O, "anlam, amaç ve ahlak algısı geliştirme"yle ilgilenen (Canda, 1989, s. 39) "insan kültürünün evrensel görünümüdür" (Canda, 1989; Cowley & Derzotes, 1994). İnsanlara acıya dayanma gücü ve hangi yaşam yolunun tutulacağını belirlemede rehberlik sağlayabilir.

Bir müracaatçının ruhanî inançlarını ve bir örgütlü dine olası üyeliğini belir-

lemek güçlendirmenin çeşitli araçlarına götürebilir. "Dinî ve ruhanî örgütler müracaatçıları için destek kaynağı olabilir... çünkü onlar ait olma, güvenlik, amaç, yapı ve hizmet alma ve verme fırsatları sunabilir" (Frame, 2003, s. 94).

Boyle ve meslektaşları (2009) sosyal hizmet uzmanları için ruhaniliğin önemini açar:

Sosyal hizmet ve diğer yardım meslekleri bu inançların, her şey kapkaranlık göründüğünde, müracaatçılarınin traumaya ve trajediye dayanma becerisi üzerinde sahip olabileceği muazzam gücünü tanımaya başladı... Ruhanilik, bazı insanlara, zaman zaman anlamsız bir dünyayı anlamlandırmak için yardımcı olur. Diğerleri için, kendilerini daha iyi anlama çabasının ve "amacım ne?" soruna yanıt vermenin bir parçasıdır...

Ruhanilik ve dinî inançlar, ölümcül hastalıklar, yas tutma ya da ciddi sağlık sorunları gibi önemli olaylarla baş etmeye çalışan müracaatçıların yaşamlarında, daha da can alıcı roller oynama eğilimindedir. Bu ve benzeri durumlarda, sosyal hizmet uzmanları müracaatçılarıyla din ve ruhanilik konularını gündeme getirmekte rahat olmalıdır. Benzer bir şekilde, sosyal hizmet uzmanları birçok etnik grup ve azınlık grupları için bu sorunların önemini tanımaya çalıştı. Çünkü bu tür gruplar için, cami, kilise ve din, onların gündelik hayatında ve kurumsal ve çevresel değişim yapma çabalarında önemli bir rol oynar...

Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların önemli dinî ya da ruhanî inançları ve değerleri olabileceği gerçeğine karşı ve çeşitli dinî doktrinler arasındaki ortaklıklar konusunda uyanık olmalıdır. En azından uygulayıcı, müracaatçılarına bu alanı sormalı ve müracaatçıları, baş etme gücü kaynağı olarak dinlerini ya da ruhanî inançlarını tanımlarken dikkatle dinlemelidir. Bu alanın incelenmesindeki başarısızlık sosyal hizmet

uzmanlarını birçok müracaatçıları için belli başlı bir güç alanını ve diğerleri için potansiyel bir alanı anlamaktan alıkoyar. (s. 297–298)

Bununla beraber ruhanîliği potansiyel bir güç kaynağı olarak düşünmek kadar önemli olan, sosyal hizmet uzmanlarının kendi değerlerini ve ruhanî inançlarını müracaatçılarına dayatmalarıdır. Van Hook, Hugen ve Aguilar (2001) bunu şu şeklide açıklar:

Ruhanî ve dinî çeşitliliği sosyal hizmet uygulamalarıyla birleştirmek inancın sosyal hizmet uzmanlarının her biri için meydan okuyan bir sorunu gündeme getirir: Herkes hakikati farklı bir şekilde kavrarken, hakikatimi Hakikat olarak nasıl savunurum? Meslekî meydan okuma, bir başka kişinin gerçekliği açıklamasını, kendi dünya görüşünden önemli ölçüde farklılık gösterse dahi, dikkatle dinlemeyi öğrenmektir. Uygulayıcılar olarak biz, bir müracaatçının gerçeklik görüşünü paylaşmak, hatta ona katılmak zorunda değiliz. Ama dinlemek için istekli olursak müracaatçılar hakkında yeni yollar öğreniriz ve bu bilgi ve farkındalık sadece kültürel hassasiyetimizi arttırmakla kalmaz ayrıca müracaatçıların dinî ve ruhanî bakış açılarını onurlandırarak, onlar için sahibi bir saygı sergilememize yardım eder. (s. 6)

Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların ruhanîliklerini içeren ve ahlakî olarak nasıl ilerlemek gerektiği konusunda dikkatli düşünmeyi gerektiren durumların geniş bir kümesiyle karşılaşabilir. Örneğin Roeder (2002) şu uygulama durumundan bahseder:

Hamile ergenlere hizmet eden, onları anneliğe hazırlamayı umut eden inanç temelli bir örgütte çalışıyorsunuz. Siz, çoğu dinî olarak eğitilmiş kişilerden ve kendini adanmış gönüllülerden oluşan personel içinde işe alınan ilk sosyal hizmet uzmanısınız. Bu örgütteki ilk personel toplantısında, per-

sonelin “müracaatçılarla çalışan herkesin onların tanrıyla ilişkisini geliştirmek için onlarla dua etmesi gerektiğini” öneren bir politikayı gözden geçirdiğini fark ediyorsunuz. Toplantı sırasında bu politikaya katkınızı sunmanız istendi. Yanıt olarak ne söylersiniz? (s. 11)

Ayrıntılı Bakış 7.3 uygulama etkinliği ve ruhanîlik üzerine araştırma konusundaki güncel görüşü tartışır.

Önemli Sorunlar ve Yaşam Olayları: Girişkenlik ve İntihar

Yaşamın her aşaması yaygın ilgiyi ve endişeyi çeken sorunlarla karakterize olma eğilimindedir. Ergenlik ve gençlikle ilgili oldukları ölçüde özel ilgiyi yöneten iki sorun girişkenlik ve intihardır. Her ne kadar bu sorunlar herhangi bir yaş grubu konusunda kaygıyı açığa çıkarmaya devam etse de bunların, yaşamları daha yeni başlayanlar için özellikle vahim bir niteliği vardır. Bir yandan ya sakın bir uysallık ve girişken olmamayla ya da diğer yandan zorba, kendi kendine hizmet eden saldırganlıkla damgalanan yaşamlar zarar verici ve verimsiz olabilir. Erken yaşlarda sonlandırılan genç yaşamlar trajik ve potansiyelin kederlendirici bir kaybını temsil eder. Bu sorunların her biri ya psikolojik ya da toplumsal bakış açısından görülebilir. Bu bölümde, kasıtlı olarak ergenliğin psikolojik görünümüne odaklanarak ele alınacaktır.

Girişkenlik Aracılığıyla Güçlendirme ve Girişkenlik Eğitimi

Girişkenlik doğrudan ama saldırgan olmayan davranışları kapsar. Davranış sözlü ya da sözsüz olabilir. Girişkenlik hem kendi haklarınızı hem de başkaları-

AYRINTILI BAKIŞ 7.3

Kanıt-Dayalı Uygulama ve Ruhanilik

Sosyal hizmet mesleği ve onun akreditasyon standartları kanıt-dayalı müdahaleyi uygulamanın, uygulamanın etkinliğini değerlendirmenin ve hizmet sunumunu geliştirmek için araştırma sonuçlarını kullanmanın önemini vurgular (CSWE, 2008). Rubin ve Babbie (2011) şu şekilde açıklar:

Kanıt-dayalı uygulama (EBP-Evidence-Based Practice) uygulayıcıların erişilebilir en iyi araştırma kanıtların ışığında uygulama kararlarını aldıkları bir süreçtir. Ama katı bir biçimde daraltılmış uygulayıcı seçenekleri yerine EBP modeli uygulayıcıları, bilimsel kanıtları kendi uygulama uzmanlıklarıyla ve özgül uygulama kararlarıyla ilişkili tikel (nev-i şahsına münhasır) durumların bilgisiyle entegre etmeye teşvik eder. (s. 26)

Ruhanilik içeren uygulamaların etkililiğine ilişkin sosyal hizmet alanında çok fazla deneysel araştırma yoktur; bununla beraber diğer yarıdım mesleklerinde yürütülen araştırma, “dinî katılım ve iyi-oluş arasında” olumlu ilişki saptamıştır (Canda, 2008, s. 416; Canda & Furman, 2010). Canda ve Furman (2010) “birçok disiplindeki yüzlerce çalışma aracılığıyla deneysel araştırma ruhanî anlam ve dinî katılımına, iyi-oluş ve karşılıklı destek artan algısının yanı sıra depresyon, kaygı, madde bağımlılığı ve risk davranışlarının düzeylerinin düşürülmesiyle ilişkili olduğunu göstermektedir... Bağışlayıcılık, meditasyon

ve ruhanî olarak bilişsel davranışsal terapi gibi özgül ruhanîlik temelli uygulamalar umut vaad etmektedir” sonucuna varmıştır (s. 22). Diğer araştırma sonuçları, ruhanî iyi-oluşun insanların hastalığa ve diğer krizlere esnek bir biçimde yanıt verme becerisiyle ve aile içi şiddetin düşük sıklığıyla ilişkili olduğuna işaret eder (Canda, 2008).

Canda ve Furman’a göre (2010):

Ruhanîlik kavramı (ibadethaneye gitme sıklığı ya da kişi tarafından değerlendirilen anlam algısı düzeyi gibi) belirli nicelikleştirilebilir ve ölçülebilir görünimleri [ve]... (meditasyonun öznel deneyimleri ya da dinî gruplar içindeki karşılıklı desteğin cemaatsel örüntüleri gibi) en iyi şekilde gözlemin niteliksel yöntemleriyle incelenebilir olan çeşitli süreçleri, deneyimleri ve sistemleri içerir. Biz, Avrupa ve Amerika kültürlerinden çıkan, bilimsel yöntemin faydalarını tanırken, dünyanın her yerinden dinî geleneklerin ve kültürel olarak özgül iyileştirme sistemlerinin yaşlılarının, rehberlerinin ve uzmanlarının bilgi ve bilgelik biçimlerine de saygı gösteriyoruz. Biz duysal, ussal, duygusal ve içgüdüsel bilme yollarının buluşmasından gelen kaorayışa da değer veriyoruz. Tam anlamıyla temel bir yaklaşım için, ruhanîliğin tikel ve kolektif görüngülerinin öznel ve nesnel boyutlarına hitap eden araştırma yaklaşımlarını birleştirmeliyiz (Wilber, 2006). (s. 23)

nın haklarını göz önünde bulundurmaya içerir. Basit görünebilir ama birçok insan için uygun girişkenliğin üstesinden gelmek güçtür. Örneğin bir sinemada önünüzde oturan ve yüksek sesle konu-

şan iki insan düşünün. Nasıl tepki verirsiniz? Onları, en yeni korku filminin en korkutucu bölümünde bile olsa, görmezden mi gelirsiniz? “Susun!” diye mi bağırırsınız? Onlardan birinin omzuna

nazikçe dokunup, ona sessiz olmasını nazikçe söyler misiniz?

En iyi arkadaşınız arabanızı ödünç almak istedi. Arkadaşınız bunun sadece bir kez için olduğunu ve arabanızın çok önemli bir nedenle gerektiğini vurguladı. Arkadaşınızın iyi bir sürücü olmadığını, son altı ayda iki kez aşırı hızdan ceza aldığını ve zaman zaman içkili arabaya kullandığını bir şekilde biliyorsunuz. “Olmaz! Ne kadar kötü bir sürücü olduğunu sen de biliyorsun,” mu demelisiniz? Tabii ki” mi? “Peki, öyle olsun” mu demelisiniz? ya da “kimsenin arabamı kullanmasına izin vermediğimi biliyorsun. Arabayı benim kullanmam işini görür mü” mü demelisiniz?

Birçok kez bir duruma nesnel olarak bakmak ve tüm ilgililerin duygularını ve gereksinimlerini göz önünde bulundurmaktır güçtür. Çoğu zaman bu ergenler ve genç insanlar için özellikle güçtür. Bir yandan onlar hâlâ kendilerini tanımaktadır ve kendi kimliklerini oluşturmaktadır. Diğer yandan onlar toplumsal olarak uyum sağlamak ve ötekilerin duygularına karşılık vermek istemektedir.

Girişkenlik öğrenilebilir özgül becerileri içerir. Bu elbette girişkenlik eğitimi olarak adlandırılır. Ergenler ve genç insanlar, girişkenlik becerilerini, özellikle toplumsal baskı altında, yeni durumlara nasıl tepki vereceklerine karar verirken, özellikle değerli bulabilir. Örneğin cinsellik içeren bir duruma nasıl tepki vereceklerine ilişkin mücadele edebilirler: Ne yapmak istediğime karşı partnerim ne yapmamı ister? Ya da uyuşturucu kullanmayı merak edebilirler: Herkes yapıyor; ben ne yapmalıyım? Burada girişkenliğin anlamını ve girişkenlik eğitiminin kapsadığı bazı kavramları, daha derinlemesine tartışacağız.

Birçok insan, daha girişken olmayı

dilediği olayları hatırlar. Ancak o anlarda, öyle davranmayı rahatsız edici hissetmişlerdir. Birçok insan “[denetimi] yitirdikleri” ve öfke patlaması yaşadıkları durumları da deneyimlemiştir. Buna bir örnek, kocasının en iyi arkadaşıyla ne yapacağını bilememe durumuna gelen yeni evli, 22 yaşındaki bir kadındır. O, beyaz, belirli bir dinî gruptan ve Avrupalı olmayan neredeyse herkese karşı aşağılayıcı, ırkçı hakaretler etmeye devam eder. Genç kadın, yeni mezun bir sosyal hizmet uzmanıdır, arkadaşının yorumlarını kapamak için düşünebildiği her şeyi dener. Onu görmezden gelir. Ancak adamı yaralamak istememektedir. Her şeyden önce o kocasının en iyi arkadaşıdır. Sonunda bir şeyler aniden kırılır ve kadın haykırır “Artık dayanamıyorum. Ben senin mide bulandırıcı bir dikkafalı olduğunu düşünüyorum. Sadece sus!” Bu patlama onların ilişkilerine çok az etkide bulundu.

Girişkenliğin Bağlamı

Girişkenliğin ve girişkenlik eğitiminin bu-
raya dâhil edilmesinin üç nedeni bulunmaktadır. Birincisi uygun bir girişkenlik ergenlikte elde edilmesi gereken önemli bir beceridir. Biri girişken bir yaklaşım kullandığında, o kişi hem kendi hem de diğerlerinin haklarına değer verir. Girişkenlik hem kişisel bir kimlik hem de diğer insanlara karşı ahlakî bir bakış açısı oluşturma-
nın eleştirel bir görünümüdür.

Girişkenliğe yer vermenin ikinci nedeni müracaatçılarla çalışmak için önemli olmasıdır. Sosyal hizmet uygulayıcısı olarak, müracaatçılarla etkin bir iletişim kurmak ve işinizi yapmak için mesleğinizi ve kişisel haklarınızı tanımak zorundasınız. Diğer yandan müracaatçıların haklarını ve gereksinimlerini tanımalı, saygı göstermeli ve değer

vermelisiniz. Girişken bir yaklaşım hem kendi haklarınızı ve hem de müracaatçıların haklarını göz önünde bulundurmayı sağlar. (Bu haklar Aydınlatıcı Bilgi 7.2’de ele alınacaktır.) İnsan davranışlarını değerlendirirken insanların neden öyle davrandığını anlamaya çalışmalısınız. Girişkenlik bakış açısından insan davranışlarını gözlemlemek kimin gereksinimlerinin karşılandığına ve kimin karşılanmadığına odaklanmanıza yardım eder. Kimin uygunsuz bir biçimde diğerlerini ittiğini ve kimin itildiğini tanımlamanızı sağlar.

Burada girişkenliğin dahil edilmesinin üçüncü nedeni müracaatçılar için önemlidir. Müdahale sürecinin bir parçası olarak insan davranışını değerlendirmekle kalmamalısınız ayrıca olumlu değişikliklerin planlanması ve elde edilmesi için müracaatçılarla çalışmalısınız. Birçok müracaatçı, kendi eylemlerini ve bu eylemlerin ötekiler üzerindeki etkisini anlamak için, girişkenlik bakış açısını kullanmaktan yarar sağlar. Eğitimci olarak rolünüzde, müracaatçılara, kişiler arası etkinliklerini arttırmak için girişkenlik ilkelerini öğretebilirsiniz.

Girişken Olmayan, Girişken ve Saldırgan İletişim

Bir girişkenlik sürekli dizisinde, iletişim, girişken olmayan, girişken ya da saldırgan olarak sınıflandırılabilir. Girişken iletişim, konuşmacının kastettiğini açıkça ve doğrudan ortaya koymasına izin veren sözlü ve sözlü olmayan davranışları kapsar. Girişken konuşmacılar hem kendi değer sistemlerini hem de mesajlarının alıcılarının değerlerini göz önünde bulundurur. Onlar kastettiklerinin önemli olduğunu düşünür; ancak iletişimin alıcısının sorunlarının ve tepkilerinin de önemli olduğunu düşünür.

Örneğin, Sosyal Hizmet Öğrencileri Kulübü başkanı, Maria’dan ardı ardına üç toplantıda not almasını istedi. Not alınmasını destekleyen kulübün sekreteri her üç seferinde de yoktu. Maria hizmet etmeye istekliydi ama diğerlerinin yardım etmesine izin vermek yerine her seferinde işin yapılmasının ondan istenmesini adaletsiz buluyordu. Maria girişken bir biçimde kulüp başkanına “bu, not almamı istediğin ardı ardına üçüncü toplantı. Yardım etmekten mutluym ama bu görevi diğer kulüp üyeleriyle paylaşmak adil olur. Niye başkasından not almasını istemiyorsun?” der.

Saldırgan iletişim, konuşmacının kendi duruş noktasını tüm diğerlerinin önüne geçmek için bastırdığı, küstah ve hâkim, sözlü ve sözlü olmayan davranışları içerir. Saldırgan konuşmacılar sadece kendi görüşlerinin önemli olduğunu düşünür ve alıcının söylemesi gerekenleri değersizleştirir. Saldırgan davranışlar talepkâr ve çoğu zaman can sıkıcıdır. Örneğin önünde 17 kişinin sırada beklediği geri iade masasında bağırıp çağıran ve hizmet isteyen adamı düşünün!

Girişken olmayan iletişim saldırganın karşıtıdır. Konuşmacılar kendilerini değersizleştirir. Onlar söz konusu diğer kişinin düşündüğünün, kendi düşüncelerinden daha önemli olduğunu hissederek. Örneğin Cassie bir gün öğle yemeği için iyi pişmiş bir hamburger sipariş etti. Garson ona içinden kan damlayan bir hamburger getirdi. Bununla beraber Cassie şikâyet ederse garsonun ne düşüneceğinden korkmaktadır. O bir “kahpe” olarak görülmek istememektedir. Cassie, girişken bir şekilde garsona hamburgerin çok çiğ olduğunu söylemek yerine, onu ketçapa boğdu ve yarısını yemek için kendini zorladı.

AYDINLATICI BİLGİ 7.2

Her Birimizin Belirli Girişkenlik Hakları Var

Girişken hale gelmenin bir parçası da bizim değerli insanlar olduğumuza inanmayı içerir. Kendimizi yanlışlarımız ve kusurlarımız nedeniyle eleştirmek kolaydır. Ve başkalarının duygularına zarar vermekten ya da başkalarının bizi reddetmesinden korktuğumuz için, duygularımızı içimizde saklamak da kolaydır. Kimi zaman çok uzun süre içeride tutulan duygular, saldırgan bir tirad olarak patlar. Bu, müracaatçılar dahil herkes için geçerlidir.

Sosyal hizmette temel bir ilke her bireyin değerli bir insan olduğudur. Herkes, bu nedenle belirli haklara sahiptir.

Şunlar sizin, müracaatçılarınızın girişkenlik haklarıdır:

1. Düşüncelerinizi açıkça ve dürüstçe ifade etme hakkına sahipsiniz.
2. Yanlış olma hakkına sahipsiniz. Herkes hata yapar.
3. Kendi yaşamınızı yönlendirme ve yönetme hakkınız var. Bir başka

deyişle kendinizden sorunlu olma hakkınız var.

4. Nedensiz kaygılar olmaksızın kendiniz için ayağa kalkma ve kendiniz için iyi olanı seçme hakkınız var.
5. Herkes tarafından sevilme hakkınız var. (Tanıdığınız herkesi seviyor musunuz?)
6. İsteklerde bulunma ve suçluluk hissetmeksizin bunları reddetme hakkınız var.
7. Eğer gereksinimiz varsa bilgi alma hakkınız var.
8. Son olarak girişkenlik haklarınızı uygulamamaya karar verme hakkınız var. Bir başka deyişle girişken olmama hakkınız var.

KAYNAK: Bu hakların çoğunun uyarlandığı yer, Lynn Z. Bloom, Karen Coburn, and Joan Pearlman, *The New Assertive Woman* (New York: Dell, 1976), and from Kathryn Apgar and Betsy Nicholson Callahan, *Four One-Day Workshops* (Boston: Resource Communications, Inc., and Family Service Association of Greater Boston, 1980).

Belirli bir durumda girişken olmak için ne söylemek gerektiğinin mükemmel reçetesi yoktur. Önemli olan hem kendi haklarınızı hem de konuştuğunuz kişinin haklarını dikkate almanızdır. Birkaç örnek vermek gerekirse:

1. Durum

16 yaşındaki bir kız hoşlandığı genç bir adamla ilk buluşmasındadır. Sinema ve pizzadan sonra etrafta arabayla biraz gezinirler ve adamın kenara çekip

park ettiği sakin bir köşe bulurlar. Kız genç adamla cinsel ilişkiye girmek istememektedir. İlişkileri için çok erken olduğunu düşünmektedir. Erkek onun hakkında ne düşünecektir? Kız yaklaşmak bir yana onu yeterince iyi tanımamaktadır. Kız ne söyleyebilir?

Girişken olmayan yanıt: Kız hiçbir şey söylemez ve erkeğin cinsel girişimlerde bulunmasına izin verir.

Saldırgan yanıt: “Çek o kemikli ellerini üzerimden, seni sapık!”

Saldırgan davranış, saldırganın tahakkümünü ve diğerlerinin haklarını ve gereksinimlerini değersizleştirmesini yansıtır

Girişken yanıt: "Harry senden hoşlanıyorum ama bu şekilde yaklaşacak kadar birbirimizi tanıdığımızı sanmıyorum. Lütfen beni şimdi eve bırakır mısın?"

2. Durum

Stop 'n' Shop mağazasında çalışan Clay'in amiri olan Biff, Clay'e gelecek hafta sonu birkaç saat fazla mesai yapması gerektiğini söyler.

Biff sık sık Clay'den hafta sonları fazla mesai yapmasını istemektedir. Bununla beraber diğer çalışanlardan bunu yapmalarını istememektedir. Clay bunun adil olmadığını düşünür. İşe ihtiyacı vardır ama hafta sonları fazla mesai yapmaktan nefret etmektedir. Ne söyleyebilir?

Girişken olmayan yanıt: "Olur."

Saldırgan yanıt: "Olmaz, Jose! Arkamdan çekil, Biff!"

Girişken yanıt: "Biff biliyorsun buradaki işimi seviyorum. Ama ne yazık ki önümüzdeki hafta sonu fazla mesai yapamam. Önceden plan yapmıştım."

3. Durum

Her ikisi de 18 yaşında olan Dinah Lee ve Hannah, aynı arkadaş grubuyla takılmaktadır. Bununla beraber birbirlerini pek sevmemektedirler. Bir gün Dinah Lee, Hannah'a yaklaşır ve "bu kadar kilo alman çok kötü," der. Hannah ne diyebilir?

Girişken olmayan yanıt: "Evet haklısın. Diyet yapmaya çalışıyorum."

Saldırgan yanıt: “Senin kadar şişman ya da çirkin değilim, akbaba nefesi!”

Girişken yanıt: “Hayır, kilo almadım. Bunu söylemenin uygunsuz olduğunu düşünüyorum. Bana öyle geliyor ki duygularımı incitmek istiyorsun.”

Girişkenliğin Avantajları

Girişkenlik becerilerini geliştirmek yararlı olabilir. Öncelikle kişiler arası ortamınız üzerinde daha fazla denetim elde edebilirsiniz. Girişkenlik, diğerleriyle rahatsız edici ve düşmanca karşılıklı eylemlerden kaçınmanıza yardım edebilir. Muhtemelen diğer insanların sizi geçmişe göre daha iyi anladığını hissedeceksiniz. Benlik kavramınız kazandığınız denetim ve kişiler arası etkinliğin bir sonucu olarak zenginleşecektir. Uygun girişkenlik, gittikçe artan normal olmayan gerilimi ve stresi azaltmaya ve baş ağrısı ve mide bulantısı gibi psikosomatik tepkileri ortadan kaldırmaya yardım edecektir. İnsanlar kendi girişken davranışlarını geliştirmek için sizi bir rol modeli olarak kullanmaya bile başlayabilir.

Girişkenlik Eğitimi

Girişkenlik eğitimi insanların, kendileri olma ve duygularını özgürce ifade etme haklarının olduğu varsayımını gerçekleştirmelerine, bunu hissetmelerine ve bunun üzerinden eylemde bulunmalarına yönlendirir. Girişken yanıt genellikle saldırgan yanıtlar değildir. Karşılıklı etkileşimin bu iki türü arasındaki ayrım önemlidir. Örneğin bir kadın aşırı derecede eleştirel bir kayınpedere sahiptir. Kasıtlı olarak onu kızdıracak şeyler yapmak (onu üzeceğini bildiği konuları gündeme getirmek, Babalar Günü’nü ve onun doğum gününü unutmak, onu ziyaret etmemek) ve onunla gürültü tar-

tışmalara girmek saldırgan davranışlar olarak düşünülebilir.

Bununla beraber etkili bir girişken yanıt eleştiriyi “Baba senin eleştirin beni derinden yaraladı. Tavsiyelerde bulunduğunda, biliyorum yardım etmek istiyorsun ama ben senin beni eleştirdiğini hissediyorum. Ben bir yetişkinim kendi kararlarımı alma ve hata yapma hakkım var. Seninle sahip olmak istediğim ilişki yetişkinler arası ilişki baba ve çocuk ilişkisi değil,” diyerek karşılayabilir.

Bildiğimiz gibi sosyal hizmet uygulamaya dönüktür. Bu nedenle burada sunulan önerileri hem müracaatçılarınızın hem de kendinizin girişkenliğini arttırmak için kullanabilirsiniz. Alberti ve Emmons (1976a, 1976b, 2001, 2008) girişken davranışı oluşturmaya yardım etmek için bu 13 adımı geliştirdi:

1. Kendi eylemlerinizi inceleyin. Girişkenlik gerektiren durumlarda nasıl davranıyorsunuz? İletişimlerinizin çoğunda, girişken olmayan, girişken ya da saldırgan olmaya mı eğilimli olduğunuzu düşünüyorsunuz?
2. Ya daha girişken ya da daha saldırgan olarak, daha etkin davranabileceğinizi hissettiğiniz durumların bir kaydını tutun.
3. Daha uygun bir biçimde girişken olabileceğinizi hissettiğiniz özgül anları seçin ve onlara odaklanın. Özgül detayları gözünüzde canlandırın. Tam olarak ne söylendi? Ne hissettiniz?
4. Nasıl tepki verdiğinizi çözümleyin. Sözlü ve sözlü olmayan davranışlarınızı yakından inceleyin. Alberti ve Emmons (2008, s. 71–81) davranışın gözlemlemek için önemli olan yedi görünümünü anar.
 - a. Göz teması. Karşınızdaki kişinin gözünün içine baktınız mı? Ya da

rahatsız hissettiğinizde göz temasından kaçındığınızı mı fark ettiniz?

b. Beden duruşu. Ayakta dik olarak mı duruyordunuz ya da oturduğunuz yerde yayılmış mıydınız? Karşınızdaki kişiden uzakta bir yere dayanıp, koyun gibi kaykılmış mıydınız? Karşınızdaki kişinin gözünün içine bakarken başınızı dik mi tutuyordunuz?

c. Jestler. El hareketleriniz duruma uyumlu muydu? Kendinizi rahat hissettiniz mi? Ya da ayağınızı yere vuruyor ya da eklemlerinizi çatırtıyor muydunuz? İnsanlar, ABD Başkanı George H. W. Bush'u, söylevleri sırasında sık sık ellerini ve kollarını oynatıp durduğu için döneminin başlangıcında eleştirdi. Bu halka onun bir çılgın olduğu izlenimini verdi. Profesyonel koçlar bu davranışının denetimini kazanmasında ve daha sakın bir kamusal imge sunmasında ona yardım etti.

d. Yüzselsel ifadeler. Yüzünüzde ciddi bir ifade mi var? Gülümsüyor musunuz yoksa rahatsız bir şekilde kıkırıyor musunuz, böylece de gerçekte ciddi olmadığınız imajını mı veriyorsunuz?

e. Ses tonu. Ses tonunu değiştirmek, ses yüksekliği. Normal bir ses tonuyla mı konuşuyorsunuz? Ürkekçe fısıldıyor musunuz? Sesinizi stresli çığlık düzeyine dek yükseltiyor musunuz? Sızlanıyormuşsunuz gibi mi geliyor?

f. Zamanlama. Uygun bir girişken yanıt vermek için en iyi zaman, bir yorum yapıldıktan ya da bir olay olduktan hemen sonradır. Belirli bir durumun girişkenlik gerektirip gerektirmediğini düşünmek de önemlidir. Bazı durumlarda sessiz kalmak

ve sadece "akışa bırakmak" en iyisidir. Örneğin, sınıfta sunum yaptığınız ve profesörünüzün de aynı anda not verdiği sırada profesörünüzü "kasvetli sıkıcı" olmakla eleştirmek akıllıca olmaz.

g. İçerik. Girişken yanıtınızda ne söylediğiniz açıkça önemlidir. Sözcüklerinizi dikkatle seçtiniz mi? Yanıtınız yapmak istediğiniz etkiye sahip mi? Neden ya da neden değil?

5. Bir rol modeli belirleyin ve girişkenlik gerektiren bir durumu nasıl ele aldığını inceleyin. Olay anında tam olarak ne oldu? Modeliniz özellikle etkili olan hangi sözcükleri kullandı? Onun sözlü olmayan davranışlarının hangi görünümleri amacına ulaşmasına yardım etti?
6. Hedeflediğiniz özgün sorun duruma hitap edebilecek diğer girişken yanıtlar kümesini belirleyin. Diğer hangi sözcükleri kullanabiliydiniz? Hangi sözlü olmayan davranışlar daha etkili olabilirdi?
7. Tanımlanmış sorunlu bir durumda kendinizi hayal edin. Gözlerinizi kapamak ve yoğunlaşmak genelde yardımcı olur. Adım adım daha girişken bir biçimde durumu nasıl ele alabileceğinizi canlandırın.
8. Kendinizin daha girişken olduğunu hayal ettiğiniz şekilde pratik yapın. Çözülmemiş gerçek yaşamdan bir durumu hedef alabilirsiniz. Örneğin belki, birlikte yaşadığınız kişi kirli çoraplarını daima salonda bırakıyordur ya da tüm içeceklerinizi tüketiyordur ve buzdolabının boş olduğunu size söylemeyi unutuyordur. Ya da bir arkadaşınıza, öğretmeninize ya da danışmanınıza rol oynama durumunda yardım etmesini isteyebilirsiniz. Rol oynama yanıtlarınızı

gerçek yaşamda kullanmadan önce pratik yapmanız için etkili bir mekanizma sağlar.

9. Bir kez daha yeni girişken yanıtlarınızı gözden geçirin. Güçlü noktalarınızı vurgulayın ve hatalarınızı düzeltin.
10. Yeni geliştirdiğiniz girişken yaklaşım size rahat ve doğal hissettirinceye kadar, 7, 8, ve 9. adımlarınızı pratik yapmaya devam edin.
11. Girişkenliğinizi gerçek yaşam durumunda sınayın.
12. Girişken davranış repertuarınızı, girişkenlik kişisel karşılıklı etkileşim stiliniz oluncaya kadar, genişletmeye devam edin. Önceki adımlarınızı gözden geçirin gittikçe genişleyen bir durumlar yelpazesinde onları sınavın.
13. Daha girişken olmayı başardığınızda kendinizi kutlayın. Uzun ömürlü davranış örüntülerini değiştirmek kolay değildir. Başarınızın bir sonucu olarak deneyimlediğiniz iyi duygulara odaklanın ve tadını çıkarın.

Sosyal Hizmet Uygulamasına Girişkenlik Yaklaşımlarının Uygulanması

Müracaatçıların daha girişken olmayı öğrenmelerine yardım etmek geniş yelpazedeki pek çok durumda uygundur. Örneğin ergenler, onları kuşatan devasa akran baskısından kendilerini korumak için, girişkenlik becerilerini geliştirmeye gereksinebilir. Bu uyuşturuculara, sekse ya da katılmaları için üzerlerinde baskı hissettikleri herhangi bir diğer etkinliğe "sadece hayır de" den daha fazlası anlamına gelir. Girişkenlik eğitimi insanlara, rahatsız edici durumlarda alternatif türden yanıtları tanımlamaya yardım etmeyi içerir. Son olarak girişkenlik eği-

timi, bu alternatif yanıtların daha kolay ve daha doğal olmaları için, önceden çalışmayı ve pratik yapmayı kapsar.

Girişkenlik eğitimine gereksinim duyan bir başka müracaatçı, apartman dairelerinde birtakım onarımların yapılması gerektiğini ev sahibine sorması gereken, utangaç ve içe kapanık bir müracaatçıdır. Yine bir başkası bir iş görüşmesi için daha girişken olmak için yardıma gereksinim duyan müracaatçıdır.

Sosyal hizmet uzmanlarının kendileri de, müracaatçıları lehine hizmetleri savunmak için, girişkenlik becerilerini geliştirmeye gereksinir. İyi iletişim becerileri ve diğerlerine saygı sosyal hizmet uygulamasının temel gereklilikleridir. Müracaatçıların girişkenlik eğitiminin her adımında, daha nitelikli ve etkin iletişimciler haline gelmeleri için, öncülük edebilirsiniz.

İntihar

İnsanlar neden yaşamlarına son vermeye karar verir? Yaşam dayanılmaz, ıstıraplı, umutsuz ya da gereksiz olduğu için mi? İntihar neredeyse hayatın her döneminde meydana gelebilir. Bununla beraber intihar özellikle ergenlik ve gençlik yıllarında tehlikeli olduğu düşünülebilir. Bu, yaşamın, insanların genç ve taze olmanın tadını çıkarabileceği ve yaşamın geniş çeşitlilikteki heyecan verici deneyimlerini beklediği dönemidir. Bunun yerine birçok genç insan kendi canlarını almaya karar verir.

İntihar Sıklığı

İntihar günümüz toplumlarının en vahim sağlık sorunlarından biridir. Bu korkutucu olguları gözden geçirin: her yıl ABD'de intihar nedeniyle yaklaşık 34.600 ölüm gerçekleşmektedir

(U.S. Census Bureau, 2010). ABD’de ve Kanada’da ergen intiharlarının sayısı 1960’ların ve 1990’ların ortalarında üç katına çıktı, o zamandan bu yana çok az bir azalma gerçekleşti (Berk, 2008b). İntihar, ABD’de 15 ila 24 yaş arası insanların önde gelen ölüm nedenlerinden üçüncüsüdür (sadece kazalar ve cinayetler intiharı geçmektedir) (U.S. Census Bureau, 2010). İntihar Kanadalı ergenlerin ikinci önde gelen ölüm nedenidir, sadece motorlu araç kazaları onu geçmektedir (Berk, 2008b). Kimse bu kazaların kaçının gerçekte intihar olduğunu bilmemektedir. İntihar oranı çocuklukta en düşük ve yaşlılıkta en yüksektir ancak ergenlikte hızla artar (Berk, 2008b). Sanayileşmiş ülkelerin ergen intihar oranında muazzam bir çeşitlilik bulunmaktadır (Bridge, Goldstein, & Brent, 2006). Singapur, Yeni Zelanda, ve Finlandiya yüksek oranlara sahiptir. ABD, Kanada, Japonya ve Avustralya orta düzeyde oranlara sahiptir. İspanya, İtalya, Yunanistan ve Hollanda düşük oranlara sahiptir. Bunun nedenleri açık değildir.

Tamamlanmış intihar gerçekleştiren ergenlerden çok daha fazlası, intihar etmeyi düşünür ve başarısız girişimlerde bulunur (Nairne, 2011; Seroczynski, Jacquez, & Cole, 2003). ABD çapında bir araştırmaya göre ABD liselerindeki ergenlerin yüzde 19’u geçen yıl ciddi olarak intiharı düşünmüş (National Center for Health Statistics, 2002). Her 10.000 ergenden biri gerçekte tamamlanmış intihar gerçekleştiriyor. Beyaz ergenlerin, Afroamerikan yaşıtlarına göre intihar etmesi daha olasıdır; ABD’deki herhangi bir etnik gruptan Yerli Amerikalı ergenlerin intihar etmesi en olası olanlardır (Anderson & Smith, 2005; Kail & Cavanaugh, 2010).

Ergen İntiharlarının Nedenleri

Herhangi bir ergenin intihar olasılığına katkıda bulunan değişkenlerin özgül bir reçetesi bulunmamaktadır. Bununla beraber tehdit edilen ya da intihar etmeyi deneyen ergenler üç esas alanda sorunlar yaşamaya eğilimlidir: artan stres, ailevi sorunlar ve psikolojik değişkenler (özellikle depresyon) (Berk, 2008b; Sigelman & Rider, 2009; Steinberg, Vandell, & Bornstein, 2011a).

Artan Stres

Günümüzdeki birçok ergen, katlanmak zorunda oldukları çok sayıda baskı konusundaki endişesini ifade etmektedir. Bir noktaya dek bu baskılar hâlihazırdaki toplumsal ve ekonomik koşullarla ilişkili olabilir. Birçok aile dağılmaktadır. Başarılı olma baskısı çok büyüktür. Birçok genç insan okuldan mezun olduktan sonra ne tür bir iş bulacağı konusunda endişelenmektedir. Uyum sağlamak ve toplumsal olarak kabul edilmek için akran baskısı sürekli işlemektedir. İntihara eğilimli ergenler baş etme güçlerini yitirmiş ve basitçe mücadeleyi bırakmış olabilir.

Önemli olaylar kümesi stresi arttırmış ve ergenleri intihar düşüncesine sürüklemiş olabilir. İstenmeyen gebelik ya da istenmeyen gebelik korkusu bir buna bir örnektir. Diğer stresli olaylar, yakın birinin ölümü, boşanma, ailenin taşınması ya da ulusal felaketleri içerir (Nairne, 2011; Sigelman & Rider, 2009). Okuldaki düşen notlarından kaynaklanan stres bile intihara katkıda bulunabilir.

Akran ilişkilerindeki sorunlar strese katkıda bulunabilir. Bir ergen, uyum sağlamadığında, istenmeyen ve yalıtılmış hissedebilir. Ya da bir ergen kız ya

da erkek arkadaşı tarafından “terk edil-diğinde” devasa bir travma deneyimleyebilir. Bu tür durumlarla baş etmede deneyim yoksunu olan ergenler sevdikleri “tek ve biricik kişiyi” kaybettikten sonra, yaşam bitmiş gibi görünmesini sağlayabilir. Birçok ergenin bu tür deneyimlerden geçmek ve duygusal dönüm noktalarında hayatta kalabileceklerini öğrenmek için henüz zamanı olmamıştır. Kanıtlar, yüksek zekalı ergenlerin daha büyük bir stres deneyimlediklerini ve bu nedenle de intihara kalkışmalarının daha olası olduğunu göstermektedir (Jobes, Berman, & Martin, 1999; Kurpius, Kerr, & Harkins, 2005; McWhirter vd., 2007). Yüksek zekalılar kendilerinden çok fazla şey bekliyor olabilir ve ebeveynlerinden, okul ve arkadaşlarından kaynaklanan baskıya aşırı hararetli bir biçimde tepki verebilir. Bir ergen akla gelmektedir. Terri lise takımının popüler bir amigosudur. Geçen sonbahar mezuniyet balosu kraliçesi olmuştu. O A’lık bir öğrenci ve yıllık editörüydü. Kendini öldürdüğünde herkes şaşırıldı. Onun çevresindeki birçok insan onun her şeye sahip olduğunu ve neden bunları alıp attığını merak etti. Ne büyük utanç, dediler.

Görünen o ki içindeki karışıklıkları çok iyi saklamıştı. Belki de bu kadar çaba sarf etmekten (ve oynamaktan) yorgun düşmüştü. Ya da belki de o diğerlerine nasıl görünürse görünsün, kendisi hakkındaki beklentilerini hiç ölçmemişti. Her durumda kimse hiçbir zaman bilemeyecek. Her birimiz Terri gibi olan birini belki de tanıyoruz. (14. Bölüm stres ve stres yönetimini ayrıntısıyla ele alacaktır.)

Aile Sorunları

Evdeki düzensizlik ve karışıklık, ergen intiharını profiline katkıda bulunur (Coon

& Mitterer, 2011; McWhirter vd., 2007; Sigelman & Rider, 2009). Ciddi iletişim sorunları, ebeveyn madde bağımlılığı, ebeveyn akıl hastalığı sorunları ya da fiziksel ya da cinsel istismar bulunabilir (McWhirter vd., 2007; National Institute of Mental Health [NIMH], 2010). İstikrarlı ev ortamının yokluğu, erkek çocuklarında ve kızlarda yalnızlık ve yalıtılmışlık algısına katkıda bulunur. Aydınlatıcı Bilgi: 7.3 aile ve diğer sorunlarla baş etmek için mücadele eden ama başarısız olan genç bir kadını betimler.

Psikolojik Değişkenler

Psikolojik değişkenler genellikle depresyonla ilişkilidir, intihar düşüncelerine sürükleyen sorunların üçüncü alanını oluşturur. Bu tür unsurlardan biri düşük özsaygıdır (Dacey vd., 2009; McWhirter vd., 2007). İnsanlar kendilerini içsel olarak güçlü hissetmediğinde, dışsal baskılarla baş etmek için gerekli desteği toplamaları çok güçtür.

Çaresiz ve umutsuz hissetmek de intihar potansiyeline katkıda bulunabilir (Berk, 2008b; Coon & Mitterer, 2011; McWhirter vd., 2007). Ergenler ebeveynlerinden bağımsız olarak bir kimlik ve işlev oluşturmak için mücadele ederken, kendilerini çaresiz hissetmeleri şaşırtıcı değildir. Onlar ebeveynlerinin ve okulların kurallarına tahammül etmek zorundadır. Yaş gruplarının normlarına uymaları için akran baskısından da muzdariptirler. Toplum tarafından kabul edilmeyi ve uyum sağlayabilecekleri bir yeri aramaktadırlar. Aynı zamanda bir ergen benzersiz bir kişilik, kendinde değerli bir benlik algısı geliştirmeye gayret etmelidir. Zaman zaman bu tür bir mücadele gerçekten de umutsuz görünebilir.

Düşüncesizce hareket etmek ya da eylem üzerinde düşünmeksizin ani bir

karar, ergen intiharıyla ilişkili bir başka değişkendir (McWhirter vd., 2007). Kafa karışıklığı, yalıtılmışlık ve çaresizlik hisleri her şeye son vermek için düşünce-sizce bir karara katkıda bulunabilir.

Günümüzde ergenler yetişkinliğe sert bir geçişle karşı karşıyadır. Toplumsal değerler değişmektedir. Akran baskısı ise engindir. Ergenler yaşam deneyiminin kazanmaya zamanları olmadı ve bu nedenle de düşüncesizce hareket etmeye eğilimlidir. Sıradan bir olay bir kriz haline gelebilir. Bir şeyler ters giderse günün her anı dünyanın sonuy-muş gibi hissedilebilir.

Ergenler birçok baskı ve kaygı deneyimler. Genç insanlar okuldan mezun olduktan sonra kendilerini destekleyebilecek bir iş bulacaklarından emin değildir.

Lezbiyen ve Gey Ergenler ve İntihar

Lezbiyen ve gey ergenlerin intihar etmesinin heteroseksüel akranlarına göre daha olası olduğu endişesi bulunmaktadır (Berk, 2008b; Hunter & Hickerson, 2003). Heteroseksüel bir dünyada kimlik arayışının yalıtılmışlıkla, düşük özsaygıyla intiharla ilişkili diğer potansiyel sorunlarla sonuçlanabilmesi anlamlıdır. Üç gey gencin 2010 Eylülünde akranlarının yoğun kabadayılığının ardından kendilerini öldürmesi ülkeyi "sarstı"; kullandıkları yöntemler sırasıyla ateşli silah, asma ve köprüden atlamaydı (Dotinga & Mundell, 2010). Bu olaylar "ergenliğin, özellikle tacize ve cinsellikle boğuşmanın güçlüklerine açık genç insanları ne kadar karmaşıklatabileceğini" yansıtabilir (Dotinga & Mundell, 2010). Birçokları, gey ve lezbiyen gençlerin heteroseksüel yaşlılarına göre intihar etmesinin daha olası olduğunu vurgular (Boes & van Wormer, 2009; Morrow, 2006). 12.000 katılımcıyla yapılan bir çalışma lezbiyen ve gey ergenlerin yüzde 15'ine karşılık, heteroseksüel ergenlerin yüzde 7'sinin intihara kalkıştığı saptandı (Russell & Joyner, 2001). Diğerleri lezbiyen ve gey gençlerin daha büyük bir intihar riskiyle karşı karşıya olup olmadığı konusunda sorular gündeme getirdi. Bazı araştırmalar lezbiyen ve gey gençlerin sadece biraz daha büyük bir riski olduğunu vurguladı (Savin-Williams, 2001).

Önemli farklılıklar oluşturan çalışmaların yöntemine ilişkin sorular gündeme gelmiştir (Hunter & Hickerson, 2003). Kimi zaman çalışmalara dahil edilen gey ve lezbiyen gençlik nüfusu genellikle önemli sorunları olan, terapi gören ya da barınaklarda yaşayanlardır (Savin- Williams, 2001). Birçok durumda benzer sorunlara sahip heteroseksüel

AYDINLATICI BİLGİ 7.3

Joany: Bir İntihar Kurbanı

Joany (15) “fırlama”lardan biriydi. İnsanlar onun çok fazla uyuşturucu kullandığını ve vahşi olduğunu söyledi. Okulda başarısızdı ve devamlılık sağlayamıyordu. Görünüşü çarpıcıydı. Saçları asimetrik olarak kısacık biçilmişti ve her gün, mor, yeşil ve parlak pembe dahil, gökkuşağının farklı bir rengine bürünüyor. Kısa deri etekler, çok sayıda piercing ve koyu renkli abartılmış bir makyaj onun stiline bir parçasıydı. Görünüşe göre siyah, sadece siyah giyiyordu, onun en sevdiği renkti. Ona benzeyen ve onun gibi davranan bir grupla takılıyordu. Daha çalışkan, orta-üst sınıftan, üniversiteye gideceği kesin gözüyle bakılan akranları neden bu şekilde davrandığını anlayamıyordu. Joany okul koridorlarında yürürken onu parmaklarıyla işaret etmek ve gülmek onlar için kolaydı.

Onun daha çalışkan sınıf arkadaşlarından biri olan Karen, bir gün neredeyse normal görünerek okula geldi, dedi. Karen insanların Joany’le dalga geçtiği zamanlarda onun için

üzülüyordu. Ama o gün Joany dikkat çekmeyen bir etek ve süveter giymişti. Daha dikkat çekici olan saçları her zamankinden daha geleneksel tarzda toplanmıştı. Joany, nihayet sınıf arkadaşlarıyla uyumlu görünüyordu. Karen, Joany koridor boyunca yürürken ve diğer tuhaf görünümlü arkadaşlarıyla gülüşürken, ona iltifat etti. Joany döndü, gülümsedi ve aceleyle teşekkür etti ve konuşmasına geri döndü. Ertesi gün haber öğrenciler arasında hızla yayıldı. Görünen o ki, Joany, ebeveynlerinin evinin bodrumunda kendisini asmıştı. Söylentiye göre ebeveynleri boşanıyor olduğundan dolayı çok üzgündü. Kimse neden kendini öldürdüğünü bilmiyordu. İnsanlar onun hissettiği umutsuzluğu ve yalıtılmışlığı anlamadı. Ne de arkadaşlarından ya da ailesinden ya da okul danışmanından neden yardım istemediğini anladı.

Joany’dan tek geride kalan okul yıllığının son sayfasındaki aşırı büyük fotoğrafıydı. Fotoğraf “Anısına” şeklinde etiketlenmişti.

gençlerden oluşan karşılaştırma grupları üzerinde çalışılmamıştır. Gey ve lezbien olmak mı ya da ciddi psikolojik sorunlara sahip olmak mı intihar girişimlerine sürüklemektedir? Ek olarak tanımlar konusunda da sorunlar boldur. İntihar girişi nedir? Bazı araştırmalar yaşamı gerçekten tehdit etmeyen girişimleri de dahil etmekle eleştirildi. Diğer araştırmalar gerçekte meydana gelmemiş intihar girişimleri hakkında ergenlerden bilgi topladı. Hunter ve Hickerson (2003) “yeterince vurgulanmamış olan... gey ve lezbien gençlerin

yaşamın stres kaynaklarıyla iyi başa çıktığı ve birçoğunun intihar girişimde bulunmadığıdır” sonucuna vardı (s. 331).

İntihar Belirtileri

W.M. Patterson ve meslektaşları (Patterson, Dohn, Bird, & Patterson, 1983) kişinin intiharı gerçekleştirme potansiyeliyle ilişkili çeşitli risk unsurlarını belirtir. Onlar intihar potansiyelini değerlendirmek için bir mekanizma önerir, ÜZGÜN İNSANLAR (SAD PERSONS) ölçeği. Kısaltmanın her bir harfi(SAD-

Sex, Age, Depression (Cinsiyet, Yaş ve Depresyon)) bir yüksek risk unsuruna karşılık gelmektedir. Burada vurgulanması gereken, erişilebilir intihar potansiyeli değerlendirme rehberlerinin her birinin sadece bir rehber olduğudur. İntihar etmekle tehdit eden insanlara inanılmalıdır.

Onların intihar hakkında konuşuyor olması onların bunu yapmayı düşünüyor olduğu anlamına gelir. Bununla beraber şu değişkenler riski -yani intihara kalkışma ve başarılı olma olasılıklarının ne kadar yüksek olduğu- belirlemek için bir rehber olarak yararlıdır. Aydınlatıcı Bilgi 7.4 bu belirtileri yansıtan bir dizi intihar notunu aktarır.

Cinsiyet

Ergenler arasında kadınların kendilerini öldürmeye çalışması erkeklere göre çok daha olasıdır (Nairne, 2011; National Institute of Mental Health [NIMH], 2010). Bununla beraber, erkeklerin girişimlerinde başarılı olması olasılığı neredeyse dört kat daha fazladır.

Ergenlikte her iki toplumsal cinsiyetin de ciddi intihar potansiyelleri olabilir. Bununla beraber, intiharla tehdit eden kişi erkekse daha büyük bir tehlike riski bulunmaktadır. Bunun bir nedeni erkeklerin intihara kalkışırken, ateşli silahlar ya da asma gibi, daha ölümcül araçları seçmesi daha olasıdır (NIMH, 2010).

Yaş

Her ne kadar neredeyse her yaştan bir kişi intihara kalkışabilir ve başarılı olabilirse de risk bazı yaş grupları için diğerlerine göre daha büyüktür. İstatistikler 15 ila 24 yaşları arası insanların ya da 76 ya da daha yaşlıların yüksek risk

grupları olduğuna işaret eder (Coon & Mitterer, 2011; Dacey vd., 2009; NIMH, 2010). Yaşlı erkekler özellikle risk altındadır (Coon & Mitterer, 2011).

Depresyon

Depresyon bir kişinin intihara kalkışma potansiyeline katkıda bulunur (Coon & Mitterer, 2011; NIMH, 2010; Steinberg vd., 2011a). Depresyon, teknik olarak kasvetli bir düzensizliğe gönderme yapar; isteksiz bir ruh hali, günlük etkinliklere karşı ilgisizlik, zevk alamama, kötümserlik, diyetle ilişkisi olmayan önemli kilo kaybı ya da kilo alma, uykusuzluk, aşırı düşük enerji düzeyi, umutsuz ve değersiz hissetme, odaklanma ve karar alma kapasitesindeki düşüş, intihar ya da kişinin kendi ölümüyle ilgili takıntılı düşüncelerle karakterize olan psikiyatrik bir durumdur. Depresyona girme basitçe kötü hissetmeyi içermez.

Daha çok bir arada meydana gelmeye eğilimli karakteristiklerin, duyguların ve davranışların bir koleksiyonunu kapsar.

Önceki Girişimler

Daha önceden kendilerini öldürmeye çalışmış insanların başarılı olmaları, ilk kez intihara kalkışanlara göre daha olasıdır (Coon & Mitterer, 2011; Nairne, 2011; NIMH, 2010).

Alkol ve Diğer Uyuşturucu Bağımlılığı

Alkol ve diğer uyuşturucu bağımlısı insanların bağımlı olmayan insanlara göre intihar etmesi daha olasıdır (Coon & Mitterer, 2011; NIMH, 2010; Steinberg vd., 2011a). Zihni bulandıran maddeler, duygusal acıların artmasına neden olarak, mantıklı düşünmeyi etkileyebilir.

AYDINLATICI BİLGİ 7.4

İntihar Notları

Aşağıdakiler, çeşitli yaşlardan insanların tamamlanmış intihara kalkışmadan hemen önce yazdığı intihar notlarıdır.

Her kimin eline geçerse,—Ben bunu ayıkken yazıyorum, öyle ise bu benim -ayık ya da sarhoş- planladığımdır. Hepinizi çok seviyorum ama lütfen suçlu hissetmeyin çünkü - bu benim -ayık ya da sarhoş- planladığımdır. İster bugün isterse de yarın olsun hayat meydana gelmeye devam ediyor. Ama 23 yıl sonra kişisel bir avantajdan daha fazlası anlamına gelebileceğim biriyle tanışmam gerektiğini düşünüyorum. Sadece [birileri için] bir şeyler ifade edebilseydim. İnsanlar basitçe önemsemiyor. Ben de umursamıyormuş izlenimi mi veriyorum? Bilmek isterdim. Kendimi herkes için önemsiz hissediyorum. Öyle ki varlığım kimse için bir şey ifade etmiyor.

Birileri için bir şeyler olmayı çok isterdim. Ama ne kadar çabalasam o kadar kötüsünü yaptığımı hissediyorum. Belki de doğru insanla karşılaşmadım. Hâlâ yerin 2 metre altındayım. Zihnim açıkça bunların hiçbirini istemiyor. Şunların _____ anneme verilmesini sağlayın. Hayatta ne yaptığının hiçbir önemi yok yine de öleceğim. Bir başkasının elinde ya da KENDİ ellerimde.

(Kadın, 23 yaşında, ateşli silah yaralanması sonucu öldü.)

Bu boka daha fazla katlanamıyorum. Üzgünüm ama bunu yapmalıyım ama geride bir şeyim kalmadı.

P.S. Kapalı tabut lütfen.

Silahımı _____ verin.

(Erkek, 25 yaşında, ateşli silah yara-

Depresyon, mutsuzluk, pesimizm ve hayattan zevk alamama ile karakterize ergen intiharlarında potansiyel bir tehlike olan durumdur.

lanması sonucu öldü.)

Anneciğim ve Babacığım

Kötü hissetmeyin —sorunlarım var— bu nedenle kendinizi suçlamayın

(Erkek, 18 yaşında, ateşli silah yaralanması sonucu öldü.)

Sizi terk ettiğim için beni bağışlayın. Sizleri çok seviyorum ama sağlık sorunlarım artı malî endişelerim vb. ile baş edemiyorum. Beni anlamaya çalışın ve benim için dua edin. Sizin için her şeyin en iyisini ve benim bulamadığım mutluluğu bulabilmenizi dilerim.

Sevgi ve Öpücükler Anneniz

Hoşçakalın ve tanrı sizi korusun oxoxox

(Kadın, 47 yaşında, karbon monoksit zehirlenmesinden öldü.)

Yaralanmaya, reddedilmeye, yalnızlığa, yalnızlığa katlanamıyorum. Bunların tümüyle baş edemiyorum. Daha fazla deneyemem. Gözyaşları sonsuz. Çaresizliğin dipsiz kuyusuna düştüm. Ebedi acıyı ve gözyaşlarımı biliyorum...

Kimse benim hayatta olduğumu bilmiyor ya da ölsem umursanmış görünmüyor. Ben korkunç, değersiz bir insanım ve doğmamış olsaydım daha iyi olurdu. Tabby benim dünya üzerindeki tek arkadaşım ve şimdi o da öldü. Yaşamak için artık hiçbir nedenim yok...

Anneciğim ve Babacığım, Sizden nefret ediyorum!

Sevgiler Tommy

KAYNAK: Geçtiği yer "A Cry for Help: Teen Suicide/Yardım için bir Çığlık: Ergen İntiharları," Tom Skinner tarafından hazırlandı ve sunuldu, Edison Junior High School, Janesville, WI. the Rock County Coroner's Office, Beloit, WI izniyle yeniden basıldı.

Akılcı Düşünmenin Kaybı

Depresyon ya da psikoz⁴ gibi, zihinsel ya da duygusal düzensizlikten muzdarip olan insanların, olmayanlara göre kendilerini öldürmeleri daha olasıdır (Nairne, 2011; NIMH, 2010). Halüsinasyonlar, hayaller, aşırı kafa karışıklıkları, kaygılar ve bunların tümü bireyin risk unsurlarına katkıda bulunur. Kişi gerçekçi ve nesnel olarak düşünemiyorsa duyguların ve düşüncesizce hareket etmenin kişiyi teslim alması daha olasıdır.

Sosyal Destekten Yoksunluk

Yalnızlık ve yalıtılmışlık katkıda bulunan birincil unsurlar arasında ele alın-

mıştı (Coon & Mitterer, 2011; Dacey vd., 2009). Onları kimsenin umursamadığını hisseden insanlar kendilerini gereksiz ve umutsuz hissedebilir. Sevilen birinin yakını zamanda öldüğü ya da intiharla tehdit eden bireyi terk ettiği vakalarda intihar potansiyeli özellikle yüksek olabilir.

Örgütlü Plan

Bir bireyin intiharın ne zaman ve nasıl gerçekleştirileceği konusundaki planı ne kadar özgül ve örgütlenmişse risk de o kadar büyüktür (McWhirter vd., 2007; Sheafor & Horejsi, 2009; Steinberg vd., 2011a). Dahası kullanılacak yöntem ne kadar tehlikeliyse risk de o kadar büyüktür. Örneğin ateşli silahların varlığı intihar riskini artırır (Coon & Mitterer, 2011; NIMH, 2010). Bodrumda sakladığınız dolu bir tüfeğin yarın akşamüzeri saat

4 Psikoz, düşünce ve duyunun ağır oranda bozulduğu zihin durumunu tanımlamakta kullanılan genel bir psikiyatri terimidir.

7'de kullanma planı, bir tür uyuşturucu elde etmek ve bir zaman aşırı dozda almak planına göre daha ölümcüldür. Bu risk unsurlarını değerlendirirken birçok soru sorulabilir. Planda ne kadar ayrıntı yer almaktadır? Birey intiharın nasıl meydana geleceğine ilişkin özgül ayrıntılara çok fazla kafa yormuş mudur? Plan daha önce düşünülmüş müdür? Seçilen yöntem ne kadar tehlikelidir? Seçilen yöntem ya da silah birey için erişilebilir midir? İntiharın gerçekleşmesi için özgül bir zaman seçilmiş midir?

Eşin Olmaması

Bekar insanların evlilere göre intihara kalkışmaları daha olasıdır (Coon & Mitterer, 2011). “En yüksek intihar oranı boşanmışlardadır, sonraki en yüksek oran dullardadır, daha düşük oran [hiçbir zaman evlenmemiş] bekâr kişilerde ve tümünde en düşük oran evli bireylerdedir” (Coon, 2006, s. 521). Genel olarak partneri olmayan insanların kendini yalnız ve yalıtılmış hissetmesinin olasılığı daha yüksektir.

Hastalık

Hasta insanların, sağlıklı insanlara göre intihar etmesi daha olasıdır (Coon & Mitterer, 2011). Bu, yaşamları üzerine somut sınırlamalar getiren, uzun dönemli hastalıkları olanlar için özellikle doğrudur. Belki de bu olayların bazılarında, hastalığın ek stresle baş etmede yetersizlik ve acı onların tüm baş etme becerisini yiyip bitirir.

Diğer Belirtiler

Diğer karakteristikler intihar için uyarı sinyali olarak işlev görür. Örneğin, duygu durumunda, davranışında ya da genel tutumunda ani değişiklikler, bir

kişinin intihara kalkışma tehlikesinin altında olduğunun diğer göstergeleridir. (Coon & Mitterer, 2009; James & Gilliland, 2005; McWhirter vd., 2007). Potansiyel olarak intihara meyilli olan bir kişi, aniden şiddetli bir biçimde depresif hale gelen ve kendini geri çeken kişi olabilir. Ama uzun zamandır depresyonda olan bir kişi ve aniden çarpıcı bir biçimde neşeli hale gelen bir kişi de tehlikede olabilir. Kimi zaman sonraki örneklerde, birey intihara kalkışmak için önceden karar almış olabilir. Bu örneklerde neşelilik, kasvetli kararının nihayet alınmış olmasının verdiği rahatlamadan kaynaklanıyor olabilir.

Aniden özellikle önemli ve anlamlı kişisel eşyalarını vermeye başlamak bir başka önemli intihar potansiyeli işaretidir (Coon & Mitterer, 2011; Dacey et al., 2009; Kail & Cavanaugh, 2010). Bir kez intihar etmek kararı alındığında, seçilmiş başkalarına bir şeyler vermek bu kararı sonlandırmanın bir yolu gibidir. Belki de gevşek uçları bağlamanın ya da nihaî ayrıntıların gereğinin yapıldığını kesinleştirmenin bir yoludur.

Diğer değişkenlerin de intihar potansiyeline katkıda bulunabileceğini göz önünde bulundurun. Ayrıntılı Bakış 7.4 Hispanik olmayan beyazlarla ve Afroamerikan kadınlarla karşılaştırıldığında, Hispanik kadınlardaki görece yüksek intihar oranını inceler.

SAD PERSONS Ölçeği Nasıl Kullanılır

Patterson, Dohn, Bird, ve Patterson (1983, s. 348) intihar potansiyelini değerlendirirken SAD PERSONS ölçeğini kullanmak için bir çerçeve önerir. Ölçeğin kendisi Aydınlatıcı Bilgi 7.5'de sunulmuştu. İntihara eğilimli kişiye uygulanan her koşul için bir puan atanmıştır.

AYRINTILI BAKIŞ 7.4

İntihar ve Ergen Hispanik Kadınlar

İnsanların davranışlarını daha iyi anlayabilmek için kültürel, ırksal ve etnik çeşitliliğin birçok görünümünü anlamının ve ona odaklanmanın önemini saptamıştık. Bu intihar potansiyelini değerlendirirken de doğrudur. Ergen Hispanik kadınların intihar oranı, onların beyaz ya da Afroamerikan Hispanik olmayan akranlarından daha yüksektir (CDC, 2008d; Zayas, 2011). Zayas, Kaplan, Turner, Romano, ve Gonzalez-Ramos (2000) ergen Hispanik kadınların intihar girişimlerini anlamak için, onların kültürel bağlamını ve dolaysız ortamını yansıtan bir “tümleşik model” önerdi (s. 53).

Tümleşik modelin boyutlarından biri sosyokültürelidir. Bunun bir boyutu ergenlerin ailelerinin ne ölçüde kültürlendiğiyle –yani, egemen kültürel grup tarafından dışa vurulan kültürel örüntüleri ve davranışları ne ölçüde kabul ettikleri ve benimsedikleri- ilgilidir. Kızlar ve ebeveynleri arasındaki kültürlenme tutarsızlıkları intihara meyilli kadın ergenlerin olduğu Hispanik ailelerde görünürdür (Zayas et al., 2000). Kızlar hakim Hispanik-olmayan kültürün açık geleneklerini ve değerlerini benimsemek için can atarken ebeveynler özgün kültürel mirası karakterize eden değerlere, inançlara ve davranışlara sadakatlerini sürdürür. Sonuç, ergenin acılarına intihar potansiyeline katkıda bulunan, yüksek düzeyde aile içi gerilim ve çatışma olabilir.

Tümleşik modele dahil olan ikinci bir boyut aile alanıdır. İrksal ve etnik arkaplandan bağımsız olarak “düşük tutunum, aile ve evlilik içi

çatışma ve şiddet, düşük ebeveyn desteği ve sıcaklığı, [ve] ebeveyn-ergen çatışması”nı kapsayan aile uyumsuzluğu, intihar potansiyeline katkıda bulunur (Zayas et al., 2000). Ergen Hispanik kadınlara ilişkin olarak Zayas ve meslektaşları “geleneksel olarak yapılandırılmış (patriarkal ve erkek egemen olan) Hispanik aileler, özellikle kızlara ilişkin olarak, kısıtlayıcı, otoriter ebeveynliği vurgulama eğilimindedir. Bu gelenekçilik bir babanın yokluğunda bile, ailenin, kızlarının özerkliğe ve bireyciliğe doğru gelişimsel hareketi boyunca, ona esnek bir biçimde yanıt verme kapasitesini etkileyebilir” (s. 57). Bağımsızlık için can atan kızlar katılıkla yüzleşir, sonuçta çatışma olabilir. Sırası geldiğinde bu genç kadınların acılarına ve intihar potansiyeline katkıda bulunur.

Tümleşik modelde vurgulana bir başka boyut psikolojik alandır. Depresyonun intihar potansiyeline katkıda bulunduğunu belirtmiştik. Zayas ve meslektaşları (2000) “intihara kalkışan ergenler arasında, baş etmede önemli bir unsur öfkeyi nasıl yönettikleridir. Kadınların öfkelerini doğrudan ifade etmelerinin üzerindeki kültürel yasaklar nedeniyle, ergen Hispanik kadınlar da daha geleneklerine bağlı ebeveynleri tarafından öfkelerini bastırarak şekilde toplumsallaşmış olabilir... [Sonuç olarak] öfkeyle baş etmede sınırlı becerilere sahip olmak ve uygun sorun çözme becerilerinden yoksun olmak, intihar girişimini tetikleyecek şekilde karşılıklı etkileşimde bulunmuş olabilir” (s. 59).

Örneğin kişi depresyonda ise kişi otomatik olarak 1 puan alır. Depresyona ek olarak alkolizm skoru 2 yapar ve bu şekilde devam eder. Her ne kadar SAD PERSONS ölçeği, tıp öğrencilerine intihar potansiyelini nasıl değerlendirmeleri gerektiğini öğretmek için tasarlandıysa da sosyal hizmet uzmanları da aynı şekilde onu kullanabilir. Bir bireyin gereksinim duyduğu tedavinin yoğunluğunu değerlendirirken yardımcı olabilir. Şu karar alma rehberi tavsiye edilir:

Toplam Puanlar	Tavsiye Edilen Klinik Eylemler
0 - 2	İzlemeye Al ve Eve Yolla.
3 - 4	İzlemeyi Sonlandır ve Hastaneye Yatırmayı Düşün.
5 - 6	İzlemedeki Güvenine Bağlı Olarak Hastaneye Yatırmayı Ciddi Olarak Düşün.
7 - 10	Hastaneye Yatır ya da Sevk Et.

Sıfırdan 2 puana, bazı izlemeyi ve dikkati gerektiren, ılımlı potansiyeli gösterir. Diğer uçta 7'den 10'a kadar bir skor ciddi intihar potansiyeline işaret eder. Bu vakalar derhal dikkati ve eylemi gerektirir. Hastaneye yatırılması ya da sevk edilmesi eldeki seçenekler arasındadır. Her ne kadar bu skorlara sahip insanlar yardıma ve dikkate gereksinse de, dikkatin aciliyeti ve yoğunluğu değişiklik gösterebilir. Her vakada profesyonel takdir dâhil olabilir.

SAD PERSONS ölçeği eğitimdeki doktorlara yardım etmek için geliştirildi. Bu tür doktorların ruhsal sağlık sorunlarını kendi başlarına ele alırken uzman olmamaları daha olasıdır. Bu nedenle bir başkasına danışılması ve hastaneye yatırılması üzerinde vurgu vardır. Diğer yandan sosyal hizmet uzmanları sık sık intihara meyilli kişilerle

AYDINLATICI BİLGİ 7.5

SAD PERSONS Ölçeği

S	(Sex/Cinsiyet)
A	(Age/Yaş)
D	(Depression/Depresyon)
P	(Previous Attempt/Önceki Girişim)
E	(Ethanol Abuse/Alkol Bağımlılığı)
R	(Rational Thinking Loss/Akılcı Düşünce Kaybı)
S	(Social Supports Lacking/Sosyal Destekten Yoksunluk)
O	(Organized Plan/Örgütlü Plan)
N	(No Spouse/Eşin Yokluğu)
S	(Sickness/Hastalık)

KAYNAK: Bu makalenin basıldığı yer: Psychosomatics 24(4), W. M. Patterson, H. H. Dohn, J. Bird, and G. A. Patterson, "Evaluation of Suicidal Patients: The SAD PERSONS Scale," s. 343-349. Copyright Elsevier 1983.

çalışmaları için görevlendirilir. Bundan sonra bazı rehberler betimlenecektir.

İntihara Meyilli Kişiler İçin Rehber

Potansiyel olarak intihara meyilli kişilerle baş etmek için iki müdahale düzeyi olasıdır. Birincisi acil krizleri ele almayı kapsar. İntihar etmekle tehdit eden kişi, onu sözcüğün gerçek anlamıyla hayatta tutmak için, acil yardım ve desteğe gereksinir. İkinci düzey onun stresini arttıran diğer sorunları ele alır. Müdahalenin bu ikinci düzeyi, intihar kriziyle zorunlu olarak doğrudan ilişkili olmayan uzun ömürlü sorunlara hitap etmek için, uzun dönemli tedaviyi içerebilir.

Örneğin ebeveynlerinin evliliklerinde deneyimlediği ciddi sorunlar üzerine derin bir biçimde tedirgin olan 15 yaşındaki bir erkeğin düşünün. Normalde

utangaç olan kişiliğine ek olarak bu zihinsel meşguliyet onu akranlarıyla herhangi bir toplumsal temastan tam anlamıyla yabancılaştırdı. Sonuç yaşamın buna değip değmeyeceği üzerine ciddi bir düşünmeydi. Birinci öncelik intiharı engellemektir. Bununla beraber bu genç adam ilk adımda strese neden olan sorunlarını –ebeveynlerinin çatışmaları ve arkadaşlarının olmayışı- ele almalı ve çözmelidir. Uzun dönemli danışmanlık ya da tedavi zorunlu olabilir.

Bir İntihar Tehdidine Tepkiler

Gecenin ortasında uzun zamandır haber almadığınız ve yaşamaya daha fazla dayanamadığınızı söyleyen eski bir arkadaşınız tarafından telefonla arandınız. Ya da Cuma akşamüzeri geç saatte bir müracaatçı arar ve kendisini vurmaya planladığını söyler. Ne yaparsınız? Potansiyel olarak intihara meyilli kişilere nasıl muamele edileceğine ilişkin özgül öneriler şunlardır:

- Sakin ve nesnel olun (Helpguide.org, 2011; Kail & Cavanaugh, 2010). Diğer kişi tarafından deneyimlenen duygusal rahatsızlığın yargılarınıza bulaşmasına izin vermeyin. Birey daha akılcı ve nesnel olmak için yardıma gereksinir. Duygusal bir krizin içine çekilmiş bir başkasına gereksinim duymaz.
- Destekleyici olun (Helpguide.org, 2011; McWhirter et al., 2007). Jobes, Berman, ve Martin (2005) “acıyla bağlanmak, dikkatli ve düşünceli bir dinlemeyle, duygusal hazırlıklı olmayla, ve sıcaklıkla elde edilebilir; ve gerçek bir ilgiyi, endişeyi ve umursamayı ileten göz temasıyla, duruşla, ve sözsüz hareketlerle gösterilebilir” (s. 407). Onlar “gencin belirttiği acının derinliğine ve derecesine saygı

göstermenin” yaşamsal olduğunu not ederler, “aşırı duygusal acının ve travmanın öz bildirimleri ergen melodramı olarak görmezden gelinmemelidir. Ergenler için acı deneyimi akut ve gerçektir ve potansiyel olarak yaşamı tehdit edicidir... [G]enç insanlar şimdiki zaman yönelimli eğilimlidir ve acılı dönemlere katlanmak için gerekli bakış açısını sağlayabilecek, yılların yaşam deneyiminden yoksundur” (s. 408).

- Acil sorunları tanımlayın (Jobes et al., 2005; Sheafor & Horejsi, 2009). Kişinin aşırı strese neyin neden olduğunu açıkça tespit etmesine yardım edin. Birey bir olayı bambaşka bir şekilde görüyor olabilir. Örneğin 16 yaşındaki bir kız, 18 aydır birlikte olduğu erkek arkadaşının kendisini terk etmesinden sonra yıkılır. Bu olayda erkek arkadaşı yaşamındaki diğer her şeyi –ailesini, arkadaşlarını, bazı topluluk üyeliklerini ve en sevdiği etkinlik olan koşmayı- gölgede bırakır. O stresine neyin neden olduğuna –erkek arkadaş kaybı- odaklanmak için yardıma gereksinir. Ona göre yaşamının tümünü yitirmiş gibi hissettirmektedir ki bu gerçeğin büyük bir çarpıtmasıdır.
- Güçlü yanlarını belirlemek (Jobes et al., 2005). Kişinin olumlu niteliklerini tespit etmek ve vurgulamak yararlı olabilir. Örneğin birey iyi, bencil olmayan, çalışkan, vicdanlı, parlak, çekici v.b. olabilir. İntihara meyilli hisseden insanlar kendileri hakkında algıladıkları “kötü şeylere” odaklanmaları daha olasıdır.
- Yalıtılmışlığı azaltın (Jobes et al., 2005; McWhirter et al., 2007). Gücün bir başka kaynağı intihara meyilli kişiye yakın insanlarda yatmaktadır. O

kişinin duygusal destek ve yardım için yönelebileceği kişi kimdir? Bu insanlara, kişinin güvendiği ve iletişim kurabildiği, ailesi, arkadaşları, dinî bir lideri, bir rehberlik danışmanını ya da bir doktoru dâhildir.

- Geçmişteki baş etme mekanizmalarını inceleyin (Jobes et al., 2005; Roberts, 1999). Kişi geçmişte inişli çıkışlı yollara saptığında, bununla nasıl başa çıkmıştı? Kişinin bu tür zor zamanlardan daha önce nasıl sağlam çıktığını vurgulayabilirsiniz. İntihara meyilli hissedenden kişiler olumsuz, depresif düşünceler girdabında olabilir. Kendi acil krizleri dışında her şeye kör olabilirler. Kimi zaman bu intihar girdabındaki kişiler en düşük duygusal noktalarına, dibe vurabilirler. Onların bakış açısına göre, yaşam daima bu kadar kötüydü ve daima bu şekilde kötü olacaktır (bakınız Şekil 7.1). İntihara meyilli bir kişi belki de geçmişte “ayakta” ve belki de yeniden “ayakta” olacaktır. Bu tarihsel bakış açısına birçok kez işaret edilebilir ve yararlı bir şekilde kullanılabilir. Olanaklıysa kişinin, intiharın geçici bir krize yanıt olarak kalıcı ve ölümcül bir seçenek olduğunu anlamasına yardım edin (Sheafor & Horjisi, 2009).
- Klişelerden sakının. İntihara meyilli kişiyle yaşamın ölüm karşısındaki felsefi değerini tartışmayın (James & Gilliland, 2005). “Yaşamın sana sunabileceği çok şey var” ya da “yaşamın yeni başlıyor” gibi klişeleri kullanmayın. Bu tür bir yaklaşım sadece insanların, sizin farklı bir dalga boyunda olduğunuzu ve onların nasıl hissettiğini anlamadığınızı hissettirir. İntiharla tehdit eden insanların gerçekten intihara meyilli

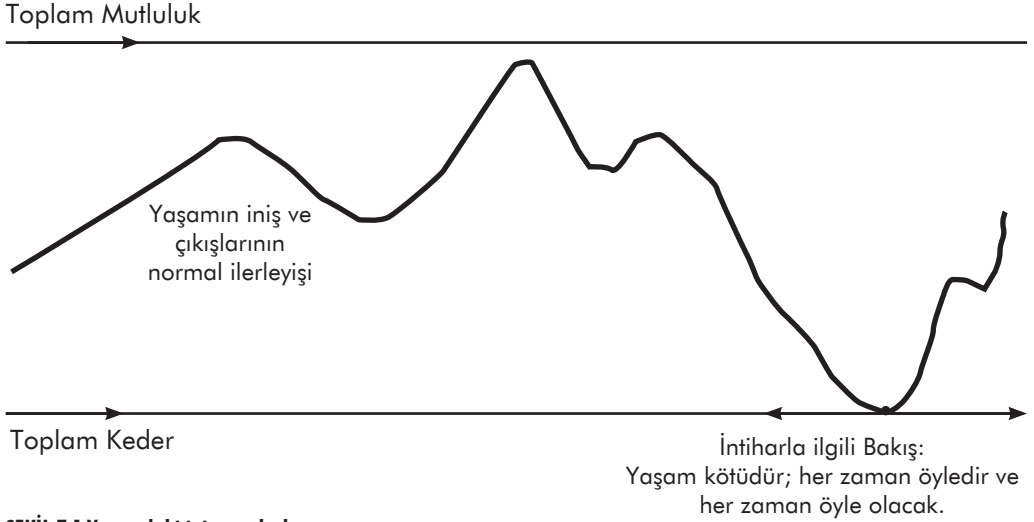
hisleri bulunmaktadır. Kendilerini abartmaları ya da uydurmaları olası değildir. Onların gereksindiği nesnel ve empatik destektir (McWhirter et al., 2007).

- Potansiyel seçenekleri inceleyin (Jobes et al., 2005). İntihara meyilli insanlar için yapılabilecek en yararlı ve en somut şeylerden biri gereksinim duyduklarını almalarına yardım etmektir. İntihara meyilli kişiler yalıtılmış olmaya yatkın olduklarından bu yardım ulaşılabilir olan –hem kişisel hem de profesyonel- çeşitli kaynaklara onları yönlendirmeyi içerir. Polise ya da bir hastane acil servisine sevk acil bir durum ortaya çıktığında yararlı olabilir. Son olarak ruhsal sağlık alanındaki profesyoneller gereksinim duyan insanlara uzun dönemli yardım sağlamak için erişilebilirdir.

İntihara Meyilli Kişilerin Profesyonel Danışmanlığı

Jobes ve meslektaşları (2005) sosyal hizmet uzmanlarının ya da danışmanlarının intihara meyilli müracaatçılarla çalışırken ve eylem planı oluştururken göz önünde bulundurması için en az beş adım önerir:

1. Ortamı güvenli kılın. İntiharı düşünün kişinin erişebileceği araçları uzaklaştırın ya da en aza indirin. Plana bağlı olarak ilaçları ya da silahları kapsayabilir. Bu belirli destekleyici kişilerin müracaatçıyla birlikte kalmasını da içerebilir.
2. “Güvenliği müzakere etmek.” Jobes ve meslektaşları (2005) şu şekilde açıklar: “Genel olarak bu müzakere-lerin somut hedefi hastanın –öзgöl bir zaman dilimi için hastanın kendisine zarar vermeyeceği- fiziksel gü-

ŞEKİL 7.1 Yaşamdaki iniş ve çıkışlar

venliğini güvencelemektir. Anlayış ne kadar somut ve özgül ise o kadar iyidir. Genel olarak hasta, bir sonraki klinik temasa kadar, yeni bir anlayışın müzakere edilebileceği bir noktaya kadar, güvenliğini sürdürmeyi kabul eder” (s. 410). Her ne kadar bu tür anlaşmalar güvenliği sağlamasa da desteği güçlendirmenin bir aracı olarak hizmet eder.

3. Gelecekteki destek için plan. İntihara meyilli müracaatçı sosyal ve profesyonel desteğin sürekliliğine sahip olmalıdır. Bu gelecekteki danışma seanslarının planlanmasını, müracaatçının iyi olduğunu güvencelemek için izleme aramalarının yapılmasını ve müracaatçının gerçekleşmesini bekleyebileceği toplantıları ve etkinliklerin planlanmasını içerir.
4. Yalnızlığı ve yalıtılmışlığı asgarileştirmek. Jobes ve meslektaşları (2005) “Hasta intihara meyilli bir krizin ortasında yalnız bırakılmamalıdır. Güvenilir bir arkadaşın ya da aile üyesinin kriz aşaması boyunca hastayla birlikte kalması can alıcı önemdedir. İntihara meyilli gençle devam eden

temasın öneminin farkına varmalarını sağlayarak, arkadaşları, aileyi, komşuları harekete geçirmek için çaba sarf edilmelidir” (s. 410–411).

5. Hastaneye yatırarak daha yoğun bir bakım sağlamak. Müracaatçıyı güvende tutmak için müracaatçıyı ve ortamını istikrarlı kılmak olanaklı değilse hastaneye yatırmak zorunluluğu doğabilir.

Uyarı Notu

İntiharı önlemenin her zaman olanaklı olmadığını kavramak önemlidir (Fiske, 2002; James & Gilliland, 2005). İntihara meyilli kişiyi hayatta tutmak için tek yapabileceğiniz yardım etmek için elinizden gelenin en iyisini yapmaktır. Yaşamaya devam etmek ya da etmemek için nihai karar bireye aittir.

Topluluk Güçlendirme: İntihar Önleme ve Krize Müdahale Etme

Başarılı bir intihar önleme için topluluk kaynakları can alıcı önemdedir. Uygun hizmetler bulunmuyorsa insanları yar-

dım etmeleri için sevk edemezsiniz. Kaynaklar yoksa sosyal hizmet uzmanı olarak siz, yeni bir programı ya da kendi ya da diğer bir kurumun programının genişletilmesini savunmanız gerekebilir. Bir topluluk sistemi intihar önlemeye birçok yoldan ele alabilir. Burada dördü tartışılmıştır: intihar önleme için görev güçleri, kriz hatları, okullarda akran yardımı programları, ve topluluk profesyonelleri için eğitim programları.

İntihar önleme için görev gücü yaratmak, hizmetler için gereksinimi değerlendirmekte ve sunulacak hizmetlerin türüne karar vermekte potansiyel olarak etkin bir araç sağlar. Görev gücü, genellikle bir örgütün ya da topluluğun bağlamında, özgül bir amaç için oluşturulmuş, tasarlanmış hedefleri izleyen ve bu hedefler gerçekleştirildiğinde de dağılan bir gruptur (Kirst-Ashman & Hull, 2012a). Görev gücü bir örgüt içindeki ilgilenen bireylerden ya da bir topluluk içindeki profesyonellerden ve yurttaşlardan oluşturulabilir. Görev gücü, intihar önleme hizmetlerinde ajansların ya da topluluğun, topluluğun gereksinimlerini nasıl en iyi şekilde karşılayacağı konusunda kararlar alabilir. Bir dizi sorular sorabilir ve bir eylem planı üzerinde karar verebilir. Potansiyel müracaatçılar kimlerdir? Topluluk içinde intihar önleme gereksinimlerini en iyi şekilde karşılayabilecek hâlihazırda hizmetler bulunmakta mıdır? Yoksa ne tür program başlatılmalıdır? Bu tür programları geliştirmek için hangi kaynaklar bulunmaktadır?

Örneğin Kanada İntihar için Görev Gücü Kanada'daki intiharları kapsamlı bir şekilde değerlendirmek ve bulgularını ve tavsiyelerini raporlaştırmak için kuruldu (Health Canada, 1994). Grup küçük bir topluluk sistemi yerine tüm ülkenin gereksinimlerine hitap eder.

Raporun amacı:

İntiharın ve intiharla bağlantılı sorunların doğasıyla ve kapsamıyla baş etmek, demografik ve sosyolojik parametreleri tartışmak ve risk altındaki en büyük Kanadalı grupları belirlemek...; rapor ayrıca etiyolojik(neden bilimi) süreçlerin [davranışların nedenleri ve sebeplerini] bilgisini de özetledi ve intihar önleme, müdahale ve teşebbüs sonrası müdahale programları hakkında bilgi topladı, ve...

Önleme intihar krizlerinden önce önleme önlemlerinin, belirli... yükselmiş risk durumlarında..., yaşamı zenginleştiren koşulların teşvik edilmesiyle ve olumsuz toplumsal koşulların azaltılmasıyla, uygulamasına işaret eder. Bu tür önlemlerin birçoğu... [intiharın] medyada ele alınmasına geliştirilmiş yaklaşımları, daha geniş tabanlı kamusal eğitim programları (potansiyel olarak intihara meyilli kişinin nasıl tanınacağına, ne yapılacağına ve yardım için nereye gidileceğine ilişkin bilginin yaygınlaştırılması) ve araçların erişilebilirliğini ve ölümcüllüğünü azaltmayı [içerir].

Müdahale intihar krizinin acil yönetimini amaçlayan eylemlere ve risk altındaki kişilerin uzun dönemli bakımına, tedavi-sine ve desteklenmesine gönderme yapar. Eylemler potansiyel danışma kaynaklarının belirlenmesini, krizin tanınmasını, risk değerlendirmesini, krizin yoğunluğunun azaltılmasını ve risk altındaki kişinin tedavi ve desteklenmesini içerir... [Görev gücü] özellikle "ilk yardım" müdahaleleri ve akut ve kronik intihar krizleri gibi alanlarda, sağlık bakım meslekleri ve bekçiler için eğitim önerdi.

İntihar teşebbüsü sonrasındaki müdahaleler [postvention] intihar sonrasıyla baş etmek için üstlenilen eylemlere gönderme yapar. Bu eylemlerin amacı iki katlıdır: yakınlarını kaybetmiş kişilere sosyal destek ve danışmanlık sağlamak ve intihara eşlik eden

sosyal ve psikolojik koşulları yeniden inşa etme amacıyla "psikolojik otopsi"⁵ bilgileri toplamak. (Health Canada, 1994, s. xi-xiii)

Hukuk sisteminin intihar sorununu ele alabileceği yollara ilişkin tavsiyeler (örneğin intihar girişimlerinin suç olmaktan çıkarılması) de yapılmıştır. Görev gücü, intiharın nedenlerine, en etkin tedavi yaklaşımlarına, ve intiharı önleme programlarının değerlendirilmesine ilişkin araştırma gereksiniminin de altını çizmiştir.

İntihara karşı çalışmaya devam edegelen görev gücüne bir başka örnek Çocukların Hayatta Kalması ve Gelişmesi Görev Gücü'dür. Her ne kadar merkezi Georgia'daysa(ABD) da ülke içi (ABD)ve uluslararası sağlık sorunlarına odaklanır. Amacı intiharın önlenmesinde "kamu ve özel örgütlerin, sağlık ve insanî gelişim alanında koalisyonlar oluşturarak, oydaşmayı sağlayarak ve kıt kaynakları harekete geçirerek, misyonlarını yerine getirmesine yardım etmek"tir. (Task Force for Child Survival and Development [TFCSD], 2004a). Geçmiş yıllarda odağı "çocuk sağlığı ve gelişiminin diğer görünümelerini kapsayacak şekilde" genişlemiştir (TFCSD, 2004a, 2011). Hedeflerinin arasında intihar hakkında kamusal farkındalığın arttırmak, "intihar önleme programları geliştirmek ve uygulamak", "risk altındaki davranışların tanınması ve etkin tedavi sağlanması için eğitim uygulamak" ve araştırmaları teşvik etmek bulunmaktadır (TFCSD, 2004b).

Kriz telefon hatları, intihar önlemeye bir başka yaklaşımdır. Bu tür kriz hatları (hane içi şiddet ya da intihar potansiyeli gibi) özgül türden krizler için olabilir

ya da her türden kriz için kriz müdahalesi ve sevk bilgisi sağlayabilir. Her iki türden de kriz hatlarının bir avantajı intiharı düşünen insanların, yardıma en çok gereksinim duydukları bir zamanda anonim olarak arayabilmeleridir. Kriz hatlarında çalışan insanlar intihar önlenmesi konusunda kapsamlı eğitime gereksinir. Dahası bu tür hatların günün her saati hazır olan personeli olmalıdır. Sinyal sesinden sonra mesaj bırakması söylenen, intiharı düşünen bir kişinin tepkisini hayal edin. Son olarak kriz hatları iyice tanıtılmalıdır. İnsanların onları kullanabilmesi için onları bilmesi gerekir.

İntihar önlemede topluluk sistemi yaklaşımının bir başka örneği, Arizona'daki Teen Lifeline (2005) gibi, akran yardım programı kurulmasıdır. Programın "kalbi, bir haftanın 7 günü, bir yılın 365 günü, sorunlu gençlere bir Akran Danışmandan acil yardıma erişme fırsatı sağlayan Akran Danışma Hattı'dır [Peer Counseling Hotline]." Son 13 yılda yedi yüzden fazla ergen gönüllüyü akran danışmanı olarak eğiten programa her yıl 4000'den fazla arama yapılmaktadır. Katılımcılar "dinleme ve iletişim becerilerine, özsaygıya, sorun çözmeye ve ilgili ergen sorunlarına" odaklanan 70 saatlik bir eğitim alır. Hattın süpervizörlüğünü yüksek lisans derecesine sahip ruh sağlığı klinisyeni yapmaktadır. Program, okullara, intihar ve diğer çeşitli sorunlar üzerine topluluk eğitimi sağlamaktadır.

Topluluk sisteminin intihar sorununa yanıtının dördüncü örneği, topluluk profesyonellerine ve diğer bakım verenlere intihar önleme eğitim programları geliştirmek ve sağlamaktır. Bakım verenlere sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, psikiyatristler ve danışmanlar dâhildir. Bakım verenlere potansiyel

5 İntihar davranışını anlamak adına çok boyutlu bilgi toplamayı içeren bir araştırma yöntemi

olarak intihara meyilli insanların yardım için yöneldiği diğer kişiler de dâhil edilebilir.

Etik Soru 7.5

Kişinin kendi yaşamını sonlandırma hakkı var mıdır? Kişi, ölümcül derecede hasta ya da kronik, ciddi bir acı içindeyse hayatını sonlandırma hakkı olmalı mıdır?

Bölüm Özeti

İlerleyen sayfalar, bölümün başında sunulan öğrenme hedefleri bağlamında bu bölümün içeriğini özetlemektedir:

A. Ergenlikte kimlik oluşumunu, Erik Erikson'un psikososyal gelişimin sekiz aşamasını ve Marcia'nın kimlik kategorilerini inceleyerek araştıracaktır ve ırksal ve kültürel gelişimin bir modeli betimleyecektir.

Kişisel kimlikler ergenlik boyunca kristalize olur.

Erikson psikoseksüel gelişimin sekiz aşamasını önerdi: temel güvensizliğe karşı güven, utanç ve şüpheye karşı bağımsızlık, suçluluk duygusuna karşı inisiyatif, aşağılık duygusuna karşı beceriklilik, rol karışıklığının karşı kimlik, yalıtılmışlığa karşı yakınlık, durgunluğa karşı üretkenlik, çaresizliğe karşı bütünlük.

Marcia's kimlik ve kimlik elde etmenin dört kategorisi, (1) kimlik kazanımı, (2) peşin tercih (foreclose), (3) kimlik yayılımı (çözülümü) ve (4) moratoryum.

Erikson'un ve Marcia'nın kuramlarının tüm ırklardan, kültürlerden ve etnik gruplardan insanlara uygulanabilirliği hakkında sorular bulunmaktadır.

İrksal/Kültürel Kimlik Gelişimi Mo-

deli beş aşamalı bir süreç betimler: uyum, uyumsuzluk, direniş ve batma, düşünme, tümleşik farkındalık. Topluluklar ve okullar ergenler için ırksal ve kültürel kimlik gelişimini güçlendirebilir.

B. Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramını açıklayacak ve değerlendirecek; Gilligan'ın kadınlar için alternatif modelini sunacak, ahlakî gelişim üzerine bir toplumsal öğrenme bakış açısını tartışacak ve Fowler'ın maneviyat ve inancın gelişimiyle ilgili yedi aşamalı modelini betimleyecektir.

Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramının üç düzeyi bulunmaktadır: geleneksel öncesi, geleneksel ve geleneksel-sonrası. Gilligan'ın, daha çok kadınlarla ilgili olan ahlakî gelişim kuramı üç düzey saptar: içerilen iki geçiş dönemine ek olarak, yönelimden kişisel hayatta kalmaya, kendini feda etme olarak iyilik, ve şiddet içermeyen sorumluluk ahlakı.

Ahlakî gelişim üzerine bir toplumsal öğrenme kuramı bakış açısı, öğrenme kuramının ilkelerinin ahlakî davranışların gelişimine uygular. Fowler, Piaget'nin entelektüel gelişimin düzeylerine paralel olan, ruhanilikte inanç gelişiminin yedi aşamalı bir kuramını önerir; aşamalar, ilksel ya da farklılaşmamış inanç, içgüdüsel-yansıtmacı inanç, mitsel-edebî inanç, sentetik-geleneksel inanç, bireyleştirici-düşünümsel inanç, birleştirici inanç, evrenselleştirici inanç.

C. İntihar ve girişkenlik dâhil, ergenler ve genç yetişkinler üzerinde özel etkisi olan bazı can alıcı sorunları ve olayları inceleyecektir.

Ergenlik ve genç yetişkinlikte özellikle önemli iki sorun girişkenlik ve intihardır.

İnsanlar girişken olmayan, saldırgan ve girişken karşılıklı etkileşim stillerini birbirinden ayırmalıdır.

Hem sosyal hizmet uzmanlarının ve onların müracaatçıları, öz değer duygusu üzerine temellenen özgül girişken olma hakkına sahiptir.

Sosyal hizmet uzmanları ve müracaatçıları girişkenlik eğitiminin 13 adımını pratik yaparak girişkenliği öğrenebilir ve kullanabilir.

İntiharın potansiyel nedenleri artan stres, aile sorunları ve psikolojik değişkenleridir.

SAD PERSONS ölçeği 10 unsuru değerlendirir: cinsiyet, yaş, depresyon, önceki girişim, akılcı düşünce kaybı, sosyal destekten yoksunluk, örgütlü plan, eşin yokluğu, hastalık. İntiharın diğer uyarı sinyalleri değerli eşyaları verme ve ruh halinde ani değişikliği içerir.

BÖLÜM 8

Ergenlik Döneminde Sosyal Gelişim

Laura Sardina 19 yaşında ve geleceğin ona ne getireceğinden endişe ediyor. Ebeveynleriyle yaşıyor ve bir otelde temizlikçilik yaptığı bir işe sahip, ki bu iş için saat başına en düşük ücreti alıyor. Annesiyle sık sık tartışıyor. Ebevenleri onu daha iyi gelir sağlayan bir işe teşvik ediyorlar ki böylece Laura kendi kendini idame ettirebilsin ve başka bir eve çıkabilsin. Laura asgari ücretli bir işin bir dairede yalnız yaşamak, bir araba almak, giysiler ve yiyecek satın almak ve eğlence için yeterli para ayırmak için yeterli olmadığını farkında.

Laura orta sınıf bir ailede büyüdü. Ağabeyi ileride papaz olmak üzere üniversiteye gidiyor. Din, Laura'nın ebeveynlerinin yaşamının her zaman önemli bir parçası oldu; fakat Laura'nının değil. O, kiliseye gitmekten nefret ediyor. Ebeveynleri ona çoğunlukla "aptal" diye sesleniyorlar ve hiçbir yanlış yapmayacağına inandıkları ağabeyiyle onu negatif olarak kıyaslıyorlar. Laura'ya yönelik bu aşağılamalar birçok açıdan olması beklenir bir kehaneti gerçekleştirdi. Laura ilkokulda sınıfta kaldı, nadiren ders çalıştı ve çoğunlukla başarısız notlar aldı.

Laura kendini bir hayal kırıklığı olarak gördü ve kendini birer hayal kırıklığı olarak gören diğer arkadaşlarıyla takıldı. Lisede, sık sık okulu astı ve partilere katıldı. Mezuniyetten sekiz hafta önce, okula devamsızlıktan okuldan atıldı. Ebeveynleri ve okul sistemi

Laura'nın kendini okula vermesini motive etmesi için defalarca çapa sarf ettiler. Hatta üç farklı sosyal hizmet uzmanından ve bir psikiyatristten bir dizi seans da aldı.

Laura'nın ebeveynleri, özellikle Laura üç-dört günlüğüne evden gittiğinde ve Milwaukee banliyölerinde bulunan terkedilmiş bir evde partilere katıldığında ona özellikle hiddetleniyorlar. Gerçek, bir sürü partneri olmasırken Laura cinsel yaşamı hakkında ebeveynlerine yalan söylüyor. Ne yazık ki, doğum kontrol hapları alıyor. Laura'nın bazı erkek arkadaşları, ona fahişelik yapması için baskıda bulunuyorlar; böylece uyuşturucu ve parti için daha fazla parası olacak.... Laura ve arkadaşları pek çok kez küçük mağaza soygunlarından, evden kaçmaktan, yaş sınırının altındayken alkol almaktan, tutuklanırken polisleri tartaklamaktan ve radar çok hızlı gittiklerini tespit ettikten sonra yüksek-hızla araba sürüş kovalamacasına girmekten polisle karşı karşıya geldiler. Laura kendine bir dizi soru soruyor: Kendini pazarlamalı mı? Ya da arkadaşlarıyla ilişkisini kesip, lise eğitimi alıp, daha iyi ücretli bir işe girip ebeveynleriyle huzurunu mu sağlamalı? Laura ne zaman ebeveynlerinin orta sınıf hedeflerine ulaşmaya çalışsa, anne-baba onu bir "hayal kırıklığı" olmakla eleştirdi. Laura, bu defa onu daha iyi bir yöne götürecek fırsatların neler olduğunu merak ediyor. Bir kere, Laura'nın yaşamda eğlenceli bulunduğu şey arkadaşlarıyla parti yapmak; ama arkadaşlarının başını polisle belaya soktuklarının da farkında. Arkadaşlarıyla ilişkiyi kesmenin sürekli reddetmiş olduğu ve diğerlerinin aşağıladıkları bir yaşamı sürdürmekle sonuçlanacağından endişeleniyor. Daha iyi ücretli bir iş istiyor; fakat özellikle de liseyi bitirmemiş olmasından dolayı çok fazla fırsatının olmadığını da biliyor. Kendisine şefkat gösteren bir erkekle teke tek bir ilişki yaşamak istiyor; fakat benlik algısı düşük olduğundan hissettiği tek şey erkeklerin kendisini cinsel birleşme açısından çekici bulacakları. Çok fazla cinsel partnerinin olmasının nedenlerinden biri bu. Cinsel olarak çok aktif olmanın doğru olmadığı ve bunun cinsel yolla bulaşan hastalıklardan birine (örneğin AIDS) yakalanmakla sonuçlanabileceği hakkında giderek daha fazla endişe duyuyor. Tüm bu endişelerle ilgili olarak Laura ne yapmalı? Bütünüyle allak bullak olmuş ve kafası karışmış durumda.

Bakış Açısı

Bu bölüm, öncelikle ergenlerin karşılaştıkları sosyal değişimlere ve sorunlara odaklanacak. Ergenlikten 19 yaşa dek sosyal gelişim, bir dizi geçişi kapsıyor: Ebeveynlere bağlı olmaktan daha bağımsız olmaya; ergenliğe uyum sağlamaktan cinsel bir kimlik oluşturmaya; flörtleşmelerden ciddi flörte ve belki evliliğe; ebeveynleri olan bir çocuk olmaktan bazen çocuklara ebeveynlik yapmaya; çocuk bakıcılığından para kazanmaktan, tam zamanlı bir işe girmeye ya da üniversiteye gitmeye; beyzbol eldivenleri almaktan ve top oynamaktan, araba almaya; soda içmekten bira ve ağır alkollü içkiler içip, uyuşturucuyu deneyimlemeye... Bu zaman aralığının baskısı ve stresi bir dizi sorundan mustarip olanlarda pek çok kayıp meydana getirebilir.

Öğrenme Hedefleri

Bu bölümde;

- A. Ergenlerin karşılaştıkları sosyal gelişim fırsatları tarif edilecek.
- B. Bu yaş grubunun karşılaştığı bazı başat sorunlar tarif edilecek: Duygusal ve davranışsal sorunlar, suç ve kabahat, suç çeteleri ve yeme bozuklukları.
- C. Bu sorunların nedenleri ve tedavisi hakkında teorik malzeme sunulacak.
- D. Grup gelişimi ve grup liderliği hakkındaki teorileri içeren, gruplarla sosyal hizmet konusunda malzeme sağlanacak.

Ergenlikte Sosyal Gelişim Fırsatları

Ergenlik boyunca insanlar ebeveynlere bağılıktan daha bağımsız olmaya ve akran ilişkileri kurup belki de yakın ilişkiler içine girmeye doğru yol alırlar.

Bağılıktan Bağımsızlığa Hareket

Genç insanlar çoğunlukla ebeveynlerinden bağımsız olmak isteği ile başka bir seviyede ebeveynlerin onların pek çok isteğini ve ihtiyacını (yiyecek, barınma, elbise, duygusal destek, harçlık vb.) karşılıyor olduğu bilinci arasında bir çatışma yaşarlar. Pek çok genç insan ebeveynlerini eksik bulur ve kendilerinin ebeveynlerinden daha fazla şey bildikleri sonucuna varır. Fakat arabaları bozulduğunda, bunu nasıl tamir edecekleri konusunda hiçbir fikirleri yoktur. Anne ya da babaysa neredeyse her zaman arabayı tamir etmek için bir fikre sahiptir.

Bağımsızlık kazanmanın ardından, ergenler sıklıkla ebeveynlerinin kendilerine rehberlik etme girişimlerine karşı başkaldırırlar ve görüşlerinin demode ve aptalca olduğu gerekçesiyle onları reddederler. Bazen onlara, "Bakın, benim de bir kişiliğim var ve yaşamımı kendi bildiğim gibi yaşayacağım" derce-

sine onları şoke edecek şeyler yaparlar. İlginç bir şekilde genç insanlar yirmilerinde, bir kez daha bağımsız olup kendi faturalarını ödemek zorunda kaldılar mı ebeveynlerinin bilgilerine daha büyük bir takdir duymaya eğilimli olurlar. Mark Twain (Papalia&Old,1981, s.375), "14'ümde babam hiçbir şey bilmiyordu; fakat 21'ime geldiğimde bu yaşlı adamın bu yedi yıl içinde ne kadar da fazla şey öğrenmiş olduğuna hayret ettim!" diye yazıyor.

Kendine güvenmeyi, sorumluluğu ve öz-saygıyı öğrenmek üzere fırsatlar sunan ailelerde büyüyen çocuklar bağımlılıktan yetişkinlikteki karşılıklı-bağımlılığa daha yumuşak bir geçiş yapmaya eğilimlidirler. Ebeveynlerin aşırı hoş görülmesi olduğu ya da çocuklarının davranışlarına karşı az ilgi gösterdiği ailelerde büyüyen çocuklar yetişkinliğe geçişte daha büyük zorluk yaşarlar. Bu genç insanlar, davranışlarının uygun ve kararlarının makul olup olmadığını ölçecek bir yapıdan ya da standartlar sisteminden ve değerlerden yoksundurlar. Aşırı koruyucu ebeveynleri olan çocuklar da bu geçişi yapmada zorluklar çekerler; sorumlulukları nasıl üstleneceklerini ya da önemli kararları nasıl vereceklerini genellikle öğrenemezler.

Bazı ebeveynler, çocuklarının büyümeleri konusunda tedirginlik yaşarlar. Özellikle bazı anneler ve babalar alarma geçer ve “küçük kızları” flörte başladığında huzursuz olurlar. Many parents worry that their daughter may become sexually involved and pregnant, which they believe will interfere with their dreams and hopes for her having a good life. Ergenler, daha bağımsız olma konusundaki haklarını iddia ettiklerinde bu aile sisteminin bileşenlerini değiştirir. Sistemdeki elemanlarda olacak herhangi bir değişiklik aile içinde gerilim yaratacaktır. Bu gerilim ergenler tarafından şu gibi cümlelerle ifade edilir: “Beni anlamıyorsun,” “İşine bak”, “Sakin ol.»

Takdir ya da şükran yoksunluğu olarak algıladıkları bu şeylerden ebeveynler incinebilirler. Ebeveynlerle ergenler arasındaki yaygın çatışma alanları günlük ev işleri, zamanın kullanımı, dersler konusundaki tutumlar, mali harcamalar, ahlak ve davranışlar, arkadaş seçimi, kıyafet seçimi, telefon kullanımı, flörtler ve araba kullanımıdır.

Ergen çocuklarından gelen bağımsızlık hücumları ile uğraşmayı ebeveynler nasıl denemelidirler? Bunun anahtarı iletişim hatlarını açık tutmaktır. Tüm ergenler, bazen bu ihtiyacın farkında olmasalar veya verilecek yardıma karşı nankör gibi görünseler bile yardıma ihtiyaç duyarlar. Ergenler, ebeveynlerinin müracaat edilebilecek birer kaynak olduklarını hissetmeye gereksinim duyarlar. İletişim kısıtlıysa, ergenin müracaat edeceği sadece akranları vardır ve başka bir ergenden gelecek tavsiye ve öğütler bir ikilemi çözmede sorumlu bir yetişkinden gelecek tavsiyelerden az yapıcıdır (ve potansiyel olarak daha yıkıcıdır). İletişim hatlarını açık tutmayı söylemek itiraf etmek gerekir ki yapmaktan daha

kolaydır. Bu, enerji ister! Aydınlatıcı Bilgi 8.1 yetişkinlerle genç insanlar arasında etkili bir iletişim için bazı teknikler sunmaktadır.

Bağımsız olma işi duygusal, sosyal ve ekonomik bağımsızlığı elde etmeyi kapsar. Duygusal bağımsızlık, yakın duygusal bağları sürdürürken ebeveynlere ya da diğerlerine dönük duygusal bağımlılıktan, artan bir bağımsızlığa doğru ilerlemeyi içerir. Ebeveyn-çocuk ilişkisinden yetişkin-yetişkin ilişkisine hareket etmeyi kapsar. Duygusal bağımsızlık “kendimi koruyabileceğim ölçüde duygusal olarak kendimi idame ettirebiliyorum; fakat hislerimi diğerleriyle paylaşmak ve onların benim bir parçam olmalarını istiyorum” diyebilme bilgisiyle kendine güven duymayı içerir. Duygusal bağımsızlık, duygusal olarak tahakküm altına alınmadan ya da kabuğuna çekilmeden almayı, paylaşmayı ve karşılıklı bağımlı olmayı kapsar.

Sosyal bağımsızlık, diğerleri tarafından güdümlenmiş olmak yerine insanın kendini yönlendirmiş olmasını içerir. Pek çok ergen, başkaları tarafından güdümlenmiştir; çünkü çoğunlukla, ne düşüneceğini ve yapacağını söyleyen gruba duyduğu sosyal kabul ihtiyacı ile güçlü bir şekilde motive edilmiştir. Kendi kendini yönlendiren insanlarsa şeylere karşı kendileri düşünerek çözüm yolu bulurlar ve kişisel ilgilerine dayanan kararlar verirler. Sosyal olarak bağımsız olmak bencil olmak demek değildir. Sosyal olarak bağımsız olan insanlar siyasal, sivil, eğitimsel, dinsel, sosyal ve topluluksal ilişkilerde yer almakla kendilerinin en yüksek çıkarlarına hizmet edildiğinin farkına varırlar.

Ekonomik bağımsızlık kişinin finansal ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli

parayı kazanmasıdır. Daha yaşlı ergenlerin pek çoğunun özel becerileri yoktur ve bu suretle kendi finansal ihtiyaçlarını karşılamaları için iyi ücret veren işlere girmeleri çok zordur. Ekonomik bağımsızlık kişinin ödeme kapasitesi uyarınca isteklerini ve alımlarını kısıtlamasını da içerir. Ekonomik olarak bağımsız olabilmek için, kişinin işverene bir iş karşılığında sunabileceği en azından bir tane pazarlanabilir beceri dizisine sahip olması gerekir. İlginç olan şudur ki, insanlar daha fazla kazandıkça genellikle daha fazla mal almayı arzularlar. İlerlemiş finansal pozisyonları itibarıyla “sadece sahip olacakları» yeni materyal dizileri görürler.

Ergen Başkaldırısı Bir Mit mi?

Ergenlik yılları ergenin başkaldırı yılları olarak adlandırılır. Bu isyanın şunları içerdiğine inanılır: ebeveynlerle çatışma içinde olan bir ergen, yetişkinler toplumuna yabancılaşma, tehlikeli ve vurdumduymaz davranışlar sergileme, duygusal karmaşa içinde oluş ve yetişkin değerlerine reddiye.

Birkaç ergen başkaldırır ve bu basmakalıp yargılara uyar. Bununla birlikte Samoa’da ve diğer Pasifik adalarında araştırmalar yapmış olan Margaret Mead (1935) kültür çocukluktan yetişkinliğe aşamalı, huzurlu bir geçiş sağladığında isyanın tipik olmadığını kanıtlamıştır. Papalia, Olds, ve Feldman (2009) ABD’de (ve diğer ülkelerin çoğunda) ergenlerin çoğunun ailelerine yakın hissettiklerini ve ebeveynlerinin onayına değer verdiklerini not ediyor. Ailevi çatışmalar ve riskli davranışlara kalkışma, yaşam döngüsünün diğer bölümlerine kıyasla ergenlik döneminde daha yaygın olsa da pek çok ailede zorluklar bir isyanı başlatacak çizgiyi geçmiyor.

Papalia vd. (2009, s. 405) araştırmalarının sonucunu şöyle açıklıyor: Görece olarak derin sorunlar yaşayan sadece birkaç ergen, dağılmış ailelerden gelmeye meyilliydiler; ve yetişkin olarak da istikrarsız aile yaşamını ve kültürel normları reddetmeyi sürdürmekteydiler. Pozitif bir aile atmosferi olan evlerde büyüyenler ergenlik döneminde ciddi hiçbir sorunla karşılaşmamaya eğilimliydi ve yetişkin olduklarında da mükemmel evlilikler yapıp, gayet uyumlu hayatlar sürdürdüler.

Akran Grupları Sisteminde Etkileşim

Ergenlerde güçlü bir sürü dürtüsü ve akranları tarafından kabul edilmeye yönelik bir arzu bulunur. Akranların ergen üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Bazı araştırmalar akranların ergenin bir çocuk suçu işleminde ebeveynlerden daha belirleyici bir faktör olduklarını göstermektedir (Papalia vd., 2009). Bununla birlikte Patterson, DeBaryshe ve Ramsey (1989) tarafından yapılan bir araştırma çocuk suçlarının en güçlü ön-belirtisinin ailenin rehberliği ve çocukların disiplini olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın bulgularına göre suçlu olma süreci çocuklukta başlar ve kökenleri de sorunlu ebeveyn-çocuk etkileşiminde bulunur. Çocuklar anti-sosyal davranışlara yönelik belli belirtiler gösterirler: dikkat çeker ya da kendi başlarına hareket ederler; cezadan yalan söyleyerek ya da okul sınavlarında oynamalar yaparak kaçınırlar. Çocukların anti-sosyal davranışı okul başarıları ve sınıf arkadaşları ile anlaşma becerileri ile de ilişki içindedir. Sonuç olarak popüler olmayan ve başarısız olan bu çocuklar diğer anti-sosyal çocuklara bakınırlar. Bunlar birbirlerini etkilerler ve birbirlerinden yeni problemleri davranış biçimleri öğrenirler.

AYDINLATICI BİLGİ 8.1

Aile İçi Etkileşim: Ebeveynler ve Çocuklar Arasında Etkili İletişim

Parent Effectiveness Training adlı kitabında Thomas Gordon (1970), ebeveynlerle çocukları arasındaki ilişkileri geliştirmek üzere tasarlanmış şu dört iletişim tekniğini saptamıştır:

Aktif Dinleme

Bu tekniğin, çocuk bir sorunu olduğu işaretini gösterdiğinde kullanımı tavsiye edilir. Örneğin 16 yaşındaki bir kız çocuğu aynaya bakar ve “Ben şişman ve çirkinim; herkesin bir erkek arkadaşı var, ama benim yok” der. Bu tip durumlarda Gordon ebeveynin aktif dinlemeyi kullanmasını tavsiye ediyor. Aktif dinlemenin kapsadığı basamaklar şunlar: mesajın alıcısı, mesajı gönderenin ne demek istediğini ya da ne hissettiğini anlamaya çalışır. Sonrasında alıcı anladığını kendi cümlelerine döker ve anladığını göndericinin onayına sunar. Bu yaklaşımı kullanırken alıcı kendi mesajını, soru sormak, öğüt vermek, hislerini ifade etmek ya da fikir vermek gibi yöntemlerle göndermez. Amaç, göndericinin mesajının ne anlama geldiğini kişinin hissederek geri bildirimde bulunmasıdır. Önceki örnekteki gibi 16 yaşındaki kıza aktif dinlemeyle verilecek yanıt şöyle olabilir: “Bir erkek arkadaşının olmasını çok istiyorsun ve olmamasının nedeninin fiziksel görüntünün olduğunu düşünüyorsun.” Aktif dinleme yanıtı ya hislerin yansıtılmasını ya da içeriğin yeniden ifade edilmesini içerir.

Dr. Gordon aktif dinlemeyi kullanmanın bir takım avantajlarını listeliyor. Aktif dinleme problemin gençler tarafından çözümlmesine yardımcı olur ki bu da sorumluluk geliştirmeye teşvik eder. Sorun hak-

kında konuşmakla kişi sorunun kaynağını tespit etmeye ve bir çözüme ulaşmaya, yalnızca sorun üzerinde kafa yormakla olduğundan daha yatkın olur. Ergen, ebeveynlerinin kendisini dinlediğini hissettiğinde yan ürün ergenin ebeveynlerinin bakış açısını dinlemeye daha yatkın olmasıdır. İlâveten, ebeveyn ve genç arasındaki ilişki gelişmeye yatkınlaşır çünkü çocuklar duyulduklarını ve anlaşıldıklarını hissederek. Sonuç olarak yaklaşım ergenin kendi hislerini keşfetmesine, tanınmasına ve ifade etmesine yardımcı olur.

Bu tekniği kullanmak için belli ebeveyn tutumları gerekir. Ebeveyn genç insanı kendi hislerine sahip ayrı bir birey olarak görmelidir. Ebeveyn, gencin hisleri ne olursa olsun bunları kabul edebilmelidir. Ebeveyn samimi olarak yardımcı olmayı istemeli ve çocuğun söyleyecek nelerinin olduğunu duymak istemelidir. İlâveten ebeveyn, çocuğun sorunlarla ve hislerle başa çıkma kapasitesine güvenmelidir.

“Ben” -Mesajları

Genç biri ebeveyne sorun olacak bir şeye neden olduğunda, pek çok durum ortaya çıkar. Örneğin erkek çocuğu müziğin sesini çok fazla açabilir ve böylece müzik irrite edici hale gelir ya da kişi eve gelme saatinden sonra da dışarıda olabilir veya arabayı dikkatsizce kullanabilir. Bu gibi durumlarla karşı karşıya kalan pek çok ebeveyn ya bir çözüm mesajı gönderir (düzene sokar, yönlendirir, emir verir, uyarır, tehdit eder, öğüt verir, moral verir ya da tavsiyelerde bulunur) ya da bir aşağılama mesajı (suçlar, yargılar, eleştirir, dalga geçer ya da lakaplar takar).

Çözüm ve aşağılama mesajları, çocuğun benlik algısında çarpıcı etkilerde bulunabilir ve genellikle de çocuğun sorumluluğu bir olmasına yardımcı olmada amaca zararı dokunan etkiler yaratır.

Çözüm ve aşağılama mesajları öncelikli olarak “sen” mesajlarıdır: “Söylediğimi yapacaksın”, “Şunu yapmayacaksın”, “Neden iyi biri olmuyorsun?”, “Tembelsin”, “Daha iyi bilmelisin”.

Dr. Gordon bunlar yerine ergen bir soruna neden olduğunda oluşan durumlarda ebeveynlerin, Ben mesajları göndermelerini savunuyor. Örneğin, oğluyla birlikte arabaya binen bir ebeveyni ve oğlun da hız sınırını aştığını düşünün. Ebeveynin “Aptal! Bizi öldürmeden önce yavaşla” demek yerine, “Sürüş bu kadar hızlı olduğunda korkuyorum” diyen ben-mesajları göndermesinde Dr. Gordon ısrar ediyor. Öz itibarıyla ben mesajları, mesajı gönderenin mesajın alıcısı üzerinde ters etki yaratacağına inandığı suçlamayan mesajlarla iletişimdir. Ben mesajları ne bir çözüm sunarlar ne de küçültücü mesajlardır. Bir ben mesajını, Ben sözcüğünü kullanmadan da göndermek mümkündür (“Bu kadar hızlı sürmen gerçekten korkutucu”). Bir Ben mesajının özü, çocuğun davranışının ebeveyni nasıl etkilediği konusunda ebeveynin nasıl hissettiğine dair suçlayıcı olmayan bir mesaj içermektedir.

Sen mesajları genellikle ya gencin bir şeyi nasıl yapması gerektiğini, ya da onun ne kadar kötü olduğunu ileten küçültücü mesajlardır. Tam tersine Ben mesajları, davranışın ebeveyn üzerindeki etkisi konusunda gençlerle çok daha dürüst bir şekilde iletişim kurar. Ben mesajları, gençlerin kendi davranışlarının sorumluluğunu almalarına yardım etmek bakımından da daha etkilidir. Bir Ben mesajı, ergenin ebeveynin ihtiyaçlarına saygı duyacağına dair ebeveyn

güveninin bulunduğunu ve ergenin durumla yapıcı olarak başa çıkacağına ebeveynin güvendiğini gence anlatır.

Sen-mesajları sıklıkla ebeveyn ve genç arasında tartışmalara yol açar; Ben mesajlarında ise böyle olması daha az olasıdır. Ben-mesajları ilişkide güvene ve açıklığa yol açar ve genellikle de yakınlığı pekiştirir. Ebeveynlerin yanında gençler de sıklıkla davranışlarının diğerlerini nasıl etkileyeceğini bilmezler.

Ben mesajları çok şaşırtıcı sonuçlar doğurmaktadır; ebeveynler, ergen çocuklarının kendilerinin gerçekten nasıl hissettiklerini öğrendiklerinde şaşkınlıklarını ifade ettiklerini rapor etmektedirler.

Ben mesajlarının, yalnızca genç, eylemlerinin ebeveyni üzerinde ters etki yapmasını istemediğinde işleyeceğini aklınızda bulundurun. Genç, ebeveyninin huzursuzluğuna neden olmak istemiyorsa, bir Ben mesajıyla ebeveynini istenmeyen şekilde nasıl etkilediği konusunda bilgilendirildiğinde, istenmeyen etkiler doğuran davranışını değiştirmenin yollarını arayacaktır.

Bununla birlikte genç ebeveynini huzursuz etmekten hoşlanıyorsa o zaman ebeveynin göndereceği Ben mesajı gencin istenmeyen etki doğuran davranışında artışa neden olmaya eğilimli olacaktır; çünkü şimdi genç, ebeveyninde nasıl huzursuzluk yaratabileceği konusunda daha tam bir şekilde farkındalık yaşar.

Kaybedecek Kimse Yok Sorun Çözümü

Her ergen-ebeveyn ilişkisinde gencin ebeveynin ihtiyaçlarına etkiye buluncak şekilde davranmaya devam ettiği kaçınılmaz durumlar mevcuttur. Çatışma yaşamın bir parçasıdır ve zorunlu olarak kötü bir şey değildir. Çatışma olmak zorundadır; çünkü insanlar farklı-

dırlar ve bazen birbirini tutmayan farklı ihtiyaçlara, isteklere sahiptirler. Önemli olan çatışmanın ne sıklıkla olduğu değil, çatışmanın nasıl çözüldüğüdür. Genelde ebeveynle ergen arasındaki bir çatışmada bir güç mücadelesi oluşur.

Pek çok ailede güç mücadelesi tipik olarak kazan-kaybet yaklaşımlarının ikisinden biriyle çözülür. Ebeveynlerin çoğu çatışmayı, ebeveynin kazanacağı gencinse kaybedeceği şekilde çözmeye çalışır. Psikolojik olarak ebeveynler neredeyse her zaman daha büyük otorite sahibi olan taraf olarak bilinirler. Ebeveynlerin kazanmasının sonucu ergende ebeveynlerine karşı hınç oluşması, bunun ergenin bir çözüm yolu üretmede düşük motivasyonlu olmasına yol açması ve ergenin öz-disiplin ve öz-sorumluluk geliştirmesi fırsatını ona vermemesidir. Böylesi ergenler ya düşmanca tavırlı, isyankâr ve sinirli ya da itaatkâr, bağımlı ve içine kapanık olmak üzere tepki verirler. Sayısı daha az olan başka ailelerde kazan-kaybet çatışması, ebeveynlerin ergenden sinir bozucu korkuyla ya da onların çatışmadan korkmalarıyla, ergene teslim olmaları yoluyla çözülür. Bu tarz ailelerde ergenler kendi ihtiyaçlarının başka herkesinkinden daha önemli olduğuna inanmaya başlarlar. Bunlar genellikle ben-merkezli, bencil, talepkar, fevri ve denetlenemez olurlar. Şımarık, akranlarıyla etkileşime girmekte zorluklar yaşıyan ve başkalarının malına ya da hislerine saygıdan yoksun olan kişiler olarak görülürler. Tabii ki birkaç aile her iki yolu da istisnai olarak kullanır. İki yaklaşım arasında salınmak yaygındır. Her iki yöntemin de çocukta duygusal sorunların gelişmesine yol açtığını gösterir kanıtlar vardır (Gordon, 1970). Gordon gücün ebeveyn-ergen ilişkisinde gerçekten gerekli olup olmadığını ya da haklılığının bulunup bulunmadığını ciddi bir şe-

kilde sorgulamaktadır. Bir açıdan, ergen büyüdükçe daha az bağımlı hale gelir ve ebeveynler giderek güçlerini kaybederler. Gençlik yıllarında işleyen ödüller ve cezalar, gençler büyüdükçe daha az etkili hale gelir. Üzerlerinde gücü bulunan kişilere karşı gençler, hınç beslerler ve ebeveynler güç kullanımından sonra sıklıkla suçluluk duyarlar. Gordon, ebeveynlerin güç kullanmaya devam ettiklerine çünkü bunların etki edecek güç-kullanmayan yöntemleri kullanmada çok az deneyimlerinin bulunduğuna inanmaktadır. Gordon, çatışmaları çözmede yeni bir yöntem, kaybedecek kimse yok yaklaşımını önerir. Bu yaklaşımda ebeveynler ve gençler, her iki taraf için de kabul edilebilir olan kendi özgül çözümlerini bularak çatışmaları çözerler.

Kaybedecek kimse yok yaklaşımını ifade etmek kolaydır: Çatışma içindeki her bir kişi diğerine saygılı davranır. Hiçbir kişi çatışmayı güç kullanarak kazanmaya çalışmaz. Her iki tarafın da peşinde olduğu yaratıcı bir çözüm kabul edilebilirdir. Buradaki iki öncül şunlardır: (1) herkesin ihtiyaçlarının karşılanmasına hakkı vardır (2) çatışmaya dahil iki taraf arasında söz konusu olan bunların ihtiyaçları değil, fakat bu ihtiyaçlara onların getirdikleri çözümlerdir.

Gordon (1970, s. 237) kaybeden-kimse yok yöntemindeki altı basamağı şöyle sıralamaktadır:

1. Her bir kişinin ihtiyaçlarını tespit ve tanımlama
2. Olası alternatif çözümlerin üretimi
3. Alternatif çözümlerin değerlendirilmesi
4. En iyi kabul edilebilir çözüme karar verme
5. Çözümün uygulanması yolları üzerinde kafa yorma
6. Çözümün nasıl işlediğini değerlendirmek için izleme

Bu yaklaşım gençleri çözümü hayata geçirmek yolunda motive eder; çünkü kararın alınmasına katılmışlardır. Yöntem, gençlerin düşünme becerilerini ve sorumluluk duygularını geliştirir. Daha az zorlama gerektirir; güce olan ihtiyacı ortadan kaldırır ve ebeveynlerle ergenler arasındaki ilişkileri geliştirir. Ayrıca, gençlerin sorun-çözme becerilerini de geliştirir.

Değerler Çarpışması

Değerler çarpışması ebeveynler ile çocukları arasında yaygındır; özellikle de çocuklar ergenleştiklerinde ve genç yetişkinler olduklarında. Olası çatışma alanları arasında cinsel davranış hakkındaki değerler, giyim, din, arkadaş seçimi, eğitim, gelecek planları, madde kullanımı, saç stilleri ve yeme alışkanlıkları mevcuttur. Bu alanlarda duygular sıkı işlerler ve ebeveynler de genellikle kendilerinin önemli gördükleri değerleri çocuklarının da alması için etkide bulunma arayışına girerler. Öte yandan ergenler sıklıkla ebeveynlerinin değerlerinin modası geçmiş olduğunu düşünür ve bu konular hakkında kendi kararlarını vermek istediklerini açıklarlar.

Gordon, ebeveynlerin ve ergenlerin bu çatışmaları çözmede kullanabilecekleri üç yapıcı yol tespit eder (Basitlik olsun diye, anne sözcüğünü ne yapılması gerektiğini tarif etmek için kullanacağız -bir baba ya da ergen de bu aynı teknikleri kullanabilir).

Annenin çocuğunun değerlerine etkide bulunmada kullanacağı ilk yol, önemli bulduğu değerleri ergene model olarak göstermesidir. Dürüstlüğe değer veriyorsa, kendisi dürüst olmalıdır. Alkolü dozunda içmeye değer veriyorsa, sorumlu bir model sergilemelidir. Açıklığa değer veriyorsa, açık olmalıdır. Açıkladığı değerlere göre yaşayıp aşı-

madığını kendine sormaya ihtiyaç duyar. Değerleri ile davranışları belli alanlarda birbirine uygun değilse eşleşme yönünde ya davranışını ya da değerlerini değiştirmelidir. Davranış ile değerler arasında eşleşme anne etkili bir model olmak istiyorsa önemlidir.

Annenin ergenin değerlerini etkilemede kullanabileceği ikinci yol bir danışman gibi onlara davranmaktır. İyi bir danışmanın bazı "yapları" bazı "yapmaları" vardır. Her şeyden önce iyi bir danışman, diğer kişinin kendi danışmanlığını isteyip istemediğini araştırmalıdır. Cevap evet ise, anne ulaşılabilir ilgili tüm olgulara sahip olduğundan emin olmalıdır. Sonrasında bu olguları paylaşır ki-bir kez böyle yaptı mı- böylece genç insan bunları anlar. Sonra anne, tavsiyeye uyulup uyulmamasına karar vermede sorumluluğu gence bırakır. İyi bir danışman ne bilgisizdir ne de dırdırıcı; aksi takdirde anne bir danışman olarak kullanılmaya yine yatkın değildir.

Annenin, değerler hakkındaki gerilimleri azaltmada kullanacağı üçüncü yol kendi değerlerini gözden geçirmektir/değiştirmektir. Ergenlerin takip ettiği değerleri araştırarak onların değerlerinin saygınlığa sahip olduğunun farkına varabilir ve onların değerlerini ya da en azından onların neden bunları benimzediklerini anlamaya yönelebilir.

Bu tekniklerin hepsinin daha etkili bir iletişimde, yetişkin-yetişkin, danışman-müracaatçı gibi tüm pratik etkileşimlerde de iletişimsel ilişkilerin geliştirilmesi için kullanılabileceklerini aklınızda bulundurunuz. Bu teknikler sadece ebeveyn-ergen etkileşimine uygulanabilir olmaktan çok daha geniş tekniklerdir.

KAYNAK: A Charles Zastrow, The Practice of Social Work, 2.baskı (Homewood, IL: Dorsey, 1985). c 1985 The Dorsey Press'ten uyarlanmıştır.

Bir ergenin seçtiği belli türden bir akran grubu bir takım faktörlere dayanır: sosyo-ekonomik statü (akran gruplarının çoğu sosyal sınıflarına bağlıdır); ebeveynlerden alınan değerler; kişinin yaşadığı semt; okulun doğası; özel yetenekler ve beceriler; ergenin kişiliği. Ergen bir kez bir akran grubunun üyesi oldu mu bu alt grubun üyeleri sosyal aktivitelerde, ders çalışma alışkanlıklarında, giyimde, cinsel davranışta, uyuşturucu kullanımında ya da kullanılmamasında, dinlence arayışlarında ve hobilerde birbirini etkilerler.

Tüm ergenler kliklere katılmazlar. Bazıları yalnız olmayı tercih eder. Bazıları zaten kendi yaşam hedefi olduğuna inandıkları şeyi kovalamaktadır. Bazıları, ailedeki daha küçük çocuklara bakıcılık yapmakla meşguldür.

Bazıları sadece bir ya da iki yakın arkadaş sahibi olmayı tercih eder. Bazıları kendi bölgelerinde bulunan klikten dışlanmıştır.

Ergenler, yetişkinlerden ya da daha küçük çocuklardan ziyade diğer ergenlerle özdeşleşmeye eğilimlidirler. Bu özdeşleşme, daha genç ya da yaşlı insanların kendilerinden daha farklı ilgilere ve değerlere sahipken, diğer ergenlerin kendi kişisel değerlerini ve ilgilerini paylaştıklarına olan inançtan olabilir. 40'larında ve 50'lerinde olan insanlara kıyasla ergenler kendilerini daha az maddeci, daha idealist, arkadaşlığı ve hayatta neyin önemli olduğunu anlamada daha iyi olarak görmektedirler.

Arkadaşlar ve ergen grupları ebeveyne bağlılıktan bağımsızlığa geçişin olmasında ergene yardım ederler. Arkadaşlar birbirlerine duygusal destek sağlarlar ve genç insanların kendi inançlarını, değerlerini, tutumlarını ve becerilerini kıyaslamaları için bir referans

noktası olarak hizmet görürler. Bir dizi durumda, ergenlik süresince kurulan arkadaşlıklar yaşam boyu devam eder.

Evsiz Gençlerin Güçlendirilmesi

Yoksulluk içindeki gençler çoğunlukla bir güçsüzlük ve umutsuzluk hissi yaşarlar. Bu, evsiz olanlarda daha da yoğundur. ABD'de kaç genç insanın evsiz olduğunu kimsenin bilmemesine rağmen, ergenlerde evsizlik önemli bir sorundur (Mooney, Knox, & Schacht, 2011). Evsiz gençler, sağlıkla ilintili sorunların yanında, ruh sağlığı, madde bağımlılığı, diğer aile fertlerinde özellikle de ebeveynlerde işsizlik gibi ciddi zorluklar yaşamaya eğilimlidirler. (Mooney et al., 2011). Hâlihazırdaki sosyal çevrelerinde bu tip gençler için çok az kaynak ve destek mevcuttur. Rees (1998) sosyal hizmet uzmanlarının evsiz gençlerin daha güçlü kılınmalarında onların dört aşamada ilerlemelerine yardım ederek, yardımcı olabileceklerini önermektedir. Aşamalar gencin kendini ifade etmesi becerisine ve otobiyografi vasıtasıyla öğrenilen tecrübelerle dayanmaktadır. 1. Aşama "güçsüzlüğün anlaşılmasıdır" (s.137). Sosyal hizmet uzmanı ve diğer profesyoneller gence yardım etmede acele etmeden önce, gencin umutsuzluğunu, hayalkırıklığını, korkularını ve incinmelerini anlatmasına izin vermeli. Olumlu bir değişime odaklanmaya başlamadan önce hislerini açığa vurmalarıdır.

2. Aşama "farkındalık ve karşılıklı eğitimidir" (s.138). Hislerin ifade edilmesinden sonra, evsiz genç olabildiğince acılı şekilde kendi deneyimlerinden bahsetmeye teşvik edilmelidir. Deneyimlerin ifade edilmesi ve paylaşılması genç insanların düşüncelerini toplamalarına ve kendi yaşamlarını karakterize

eden temaları saptamalarına yardımcı olur. Rees (1998) "şafakta görünen bu farkındalık aşaması genç insanların kendi hikâyelerini kurmalarını teşvik etmek için uygulayıcıya bir fırsat verir ki, bu suretle gençler yaşamlarındaki farklı seçenekleri düşünmeye başlayabilirler. Genellikle hikâyeleri güçsüzlük deneyimlerini yeniden inşa eder... Böylesi bir dillendirme, güçlü kılmanın önemli bir parçasıdır (s.139) yorumunda bulunmaktadır.

3. Aşam "diyalog ve dayanışmadır" (s.140). Kendi hikâyelerini anlattıktan sonra, bilgi değiş tokuşuna ve hislerin diğerleriyle paylaşılmasına devam etmek birbirinden bir şeyler öğrenme ve birbirine destek olma fırsatı sağlar. Böylesi bir söylem onların eğitime, hizmete, gelire, barınmaya ve yasal danışmanlığa ilişkin haklarını içerebilir. Kendilerini güçlendirmek ve kaynaklara erişim talebinde bulunmak için planlar yapmaya başlamada birbirlerine yardım edebilirler. Evsiz gençler hep birlikte yetkilenebilir. Etkileri gelişkin benlik algısını, daha etkili iletişim becerilerini, uzmanlarla ve aile ile daha iyi ilişkileri ve kaynak sağlayanlarla ve yasal sistem temsilcileri ile daha üretken etkileşimde bulunmayı kapsar. Rees (1998) evsiz iki gencin güçlendirilme deneyimini kanıt gösteriyor. Sean'ın güçlü kılınması, Sean'ın kendi geleceği-

4. Aşama "eylem ve siyasal kimliktir" (s.141). Bu, kişinin ilerleme kaydetmedeki becerisine dair özgüven hissini, duruma ilişkin değişiklik arayışını ve kişinin tüm yaşam kalitesini değiştirmesini kapsar. Siyasal kimlik, kişinin yaşamda gelişim arayışına girmeye hakkı ve gücü olduğu anlayışıdır. Etkileri gelişkin benlik algısını, daha etkili iletişim becerilerini, uzmanlarla ve aile ile daha iyi ilişkileri ve kaynak sağlayanlarla ve yasal sistem temsilcileri ile daha üretken etkileşimde bulunmayı kapsar. Rees (1998) evsiz iki gencin güçlendirilme deneyimini kanıt gösteriyor. Sean'ın güçlü kılınması, Sean'ın kendi geleceği-

nin erken ve yabancı bir ölümden daha fazla bir şey olabileceğini görmesini kapsıyordu. Sean sağlık uzmanlarına, polisler ve kaynak sağlayıcılara karşı kendini savunma becerisine ilişkin güven kazandı. İkinci genç Dean ise ilk kez bir gün bir işinin olacağı ve kendine ait bir evde yaşayacağı umudunu duydu ki bunlar onun asla mümkün olmayacağını düşündüğü şeylerdi. Kendini daha fazla sevmeye başladı ve hevesli bir şekilde mesleki eğitim programlarına katıldı.

Sosyal Sorunlar

Bağımsızlaşmak gibi sosyal gelişimin normal evrelerine ilaveten ergenlikte (ya da ergenliği takip eden yıllarda) bir dizi durumun ve hayati krizin oluşması olasıdır. İzleyen sayfalar belli sorunlara odaklanacaktır: yeme bozuklukları, duygusal ve davranışsal sorunlar, suç ve çocuk suçları ve suç çeteleri. Sonraki iki sorun birer makro-sistem problemi olarak görülebilir; çünkü geniş sistemler çoğunlukla planlama ve suç eylemleri gerçekleştirme içinde yer alır ve geniş sistemler araştırma, soruşturma, önleme ve suç eylemini kontrol altına alma içinde yer alır.

Yeme Bozuklukları

Yeme bozuklukları salgın oranındadır. Uzun süredir var olmalarına rağmen bunlardan etkilenen bireylerin sayısındaki çarpıcı ruh sağlığı uzmanlarının başat bir kaygısıdır. Yeme bozukluğu olanların büyük çoğunluğu kadındır. Üç birincil yeme bozukluğu, anoreksiya nervoza, bulimiya nervoza ve kompulsif aşırı yemedir. Her üçü de, yaşamı tehdit eder nitelikte sağlık sorunları yaratan ciddi bozukluklardır.

Anoreksiya Nervosa

Anoreksiya nervosa “sinirlerden dolayı iştah kaybı” anlamına gelir. Bu tanım uygun değildir; çünkü anoreksik insanlar aslında açlıklarının son aşamalarına dek iştah kaybı yaşamazlar. Bu zamana kadar açlık hissederler; fakat sadece yemezler. Anoreksiya nervosa gönüllü olarak aç kalmak vasıtasıyla aşırı incelik peşinde olmak ile karakterize olan bir bozukluktur. Bu bozukluğun öncelikle baskın özellikleri arasında aşırı zayıflık, kilo almaya ya da şişmanlamaya ilişkin aşırı korku, anoreksiklerin kendilerini aşırı kilolu olarak görmeleri itibarıyla çarpılmış beden imgesi ve bayanlarda amenorhea (adetten kesilme) yer alır. Anoreksikler çok ince olduklarını kabul etmeyi reddederler. Çok az yerler; çok yoğun bir açlık yaşadıklarında bile. Daha fazla kilo vermeye ihtiyaçları olduğunda ısrar ederler. Yanlış bir şekilde aşırı ince bir bedenin mükemmel bir beden olduğuna ve bu bedene ulaşmanın mutluluk ve başarı getireceğine inanırlar. Kilo kaybederken sağlıkları bozulur ve giderek artan bir şekilde depresyona girmeye eğilimli hale gelirler. Fiziksel bozulma, azalan kalp atışlarını, düşük kan basıncını, düşük vücut ısını, vücudun su tutmasında artışı, vücudun pek çok bölgesinde kıl gelişimini, kadınlar da adetten kesilmeyi ve birtakım metabolik değişimi kapsar (Koch, Dotson, Troast, & Curtis, 2006). Anoreksikler sağlıkları bozulurken bile inatla vücut ağırlıklarını kontrol ettiklerinde yaşamalarının kontrolünü de kazanabilecekleri inancına sıkı sıkıya bağlanırlar.

Yüzeyde anoreksiya geliştirmeye eğilimli biri örnek bir çocuk gibi görünür. Memnun olmaya, iyi davranışa, iyi bir öğrenci olmaya heveslidir ve akranlarıyla iyi anlaşılan biri gibidir. Nadiren

yardım ister ve bir şeylerin yanlış gittiğini göstermesi pek olası değildir. Bu maskenin ardında ise, aldığı hiçbir övgüye değer olmadığını hisseden güvensiz, kendi-kendini eleştiren bir mükemmeliyetçi vardır. Diğerlerinin kendisini sevip sevmediğinden endişe etmeye de yatkındır.

Bu bozukluğun gelişimi genellikle şu örüntülere göre ilerler:

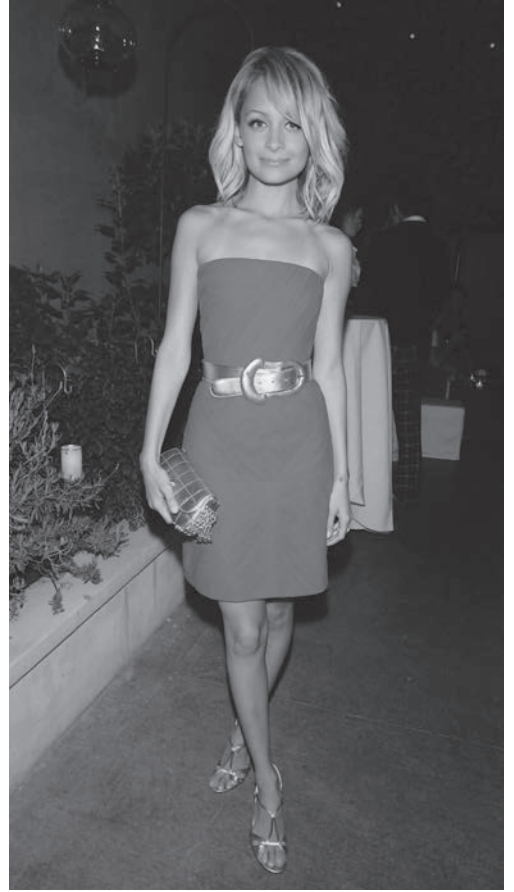
1. Diyetle başlar. Bu bireylerde diyet büyük bir değişimden hemen önce veya hemen sonra başlar -örneğin buluş çağına girmek, erkek arkadaşından ayrılmak ya da üniversite için evden ayrılık
2. Diyet yapmak bir denetim hissi meydana getirir. Önce kişi kendini daha iyi hisseder; çünkü diyet yapmak kendisinin başarıyla yapabildiği bir şeydir. Bununla birlikte daha sonraları yiyecek ve şişmanlama korkusu yaşamdaki başat kaygılar haline gelir.
3. Aşırı yorucu egzersiz bunlara eklenir. Anoreksik kişi aşırı derecede egzersiz yapar. Örneğin yemeden önce 10 km koşmak...
4. Sağlık bozulmaya başlar. Kilo kaybı ve beslenme bozukluğu başlar ki bunlar da ruhsal ve fiziksel bozulmalara yol açar. Kişi bir şeylerin yanlış gittiğini sezebilmesine rağmen, daha fazla yemek yemesi gerektiği sonucuna ulaşmayı reddeder. Anoreksiya, beyni, kalbi, böbrekleri kapsayacak şekilde iç organların büzülmesine yol açar. Kalp kası zayıflarken düzensiz kalp ritimleri ve konjestif kalp sıkıntıları olasılıkları artar. Diğer komplikasyonlar arasında kas krampları ve kramplar, eklem yeri ağrıları, kabızlık, idrar yapmada zorluk, konsantrasyon yetersizliği, ha-

zım sorunları, sinirlerde ve tendonlarda yaralanma yer alır. İlaveten yağ ve kas kaybı vücudun kendini sıcak tutmada zorluk çekmesine, bu da üşümeye yol açar. Vücut tüylerinde olağandışı artış (özellikle kollarda ve bacaklarda) ısı kaybını tazmin etmek üzere vücudun tepkisi olabilir.

Anoreksiklerin büyük bölümü, daha fazla kilo kaybetme girişimi dahilinde çok uzun zamanlar süresince aşırı egzersizler yapar. Bağımsız aktivitelerini (örneğin koşu ya da egzersiz araçları gibi) grup aktivitelerine tercih ederler. Yemek zamanlarında çok az yedikleri için başkalarıyla münakaşa içine girmekten sakınmak için daha önce yemiş olduklarını ya da diğerleriyle birlikte masada yemeye zorlanırlarsa yemeklerini masanın altındaki çöpe dökeceklerini söylemeye yatkındırlar.

Her zaman aç olduklarından anoreksiklerin zihni yiyecek, market alışverişiyle, beslenme bilgileriyle ve yemek pişirmekle meşguldür. Yemek tarifleri kitapları toplayabilir ve kalori tablolarını ezberleyebilirler. Ilık havada bile anoreksikler, üşüyen vücutlarını ısıtmak ve zayıflıklarını gizlemek için kay kat hantal kıyafetler, süveterler ve bol pantolonlar giymeye eğilim gösterirler (zayıflıkları akrabalar ya da arkadaşlardan gelen sorular ve eleştiriler itibarıyla sorgulanır; bu yüzden hantal kıyafetler giymek soru sorulmasından kaçınmanın bir yoludur). Anoreksikler genellikle yeme örüntüleri hakkında yardıma ihtiyaçları olduğunu reddederler. Vücutlarının normal ve çekici olduğunda ısrar ederler.

Anoreksikler kendi yaşamlarının hemen hemen tüm yanlarında katı bir denetim uygularlar. Eleştiriden sakınmak için diğerlerinden uzaklaşır ve içe kapa-

Maalesef bazı film yıldızları, aşırı ince olmakla hayranlarını anoreksiyaya teşvik ediyorlar.

nırlar. Favori ritüelleri kendilerini gün içinde pek çok kez tartmaktır. Küçük porsiyonlu yiyeceklerini küçük parçalara bölebilir ve her bir parçayı yemek için uzun süreler harcayabilirler. Disiplin ve düzende güvenlik bulurlar. Yaşamlarında daha büyük bir deneyim sağlamak için sosyal aktivitelerden, cinsel ilişkiden ve arkadaşlardan uzak durmaya eğilimlidirler.

Bazı anoreksikler ara sıra açlık acısına boyun eğer ve yerler ve belki çilingir sofrası bile kurarlar. Yedikten ve şölenden sonra, suçluluk duymaya yatkın olurlar; çünkü kısıtlı diyetlerini izlemede verdikleri çabalarda başarısız olmuşlardır.

Anoreksikler siyah-beyaz kavramlarla düşünmeye eğilimlidirler. Kendilerini ve diğerlerini doğru ya da yanlış; başarılı ya da başarısız; güzel ya da çirkin; şişman ya da zayıf olarak görürler. Karmaşıklıkla ya da grinin tonlarıyla ilgilenmezler. Anoreksikler, ilişkilerini, okul ya da iş sorumluluklarını ve kişisel görünümelerini kapsayacak şekilde yaşamlarının her yönünde mükemmeliyetçi olmaya çalışırlar

Anoreksiklerin yüzde 95'i kadınlardır (Koch vd., 2006). Başlangıcı genellikle buluş çağından erken 30'lara dek gider. Bu bozukluktan mustarip ergen kızların sayısındaki oran tahminlere göre, her 100 kişiden 1, her 800 kişiden 1'e kadar değişiklik göstermektedir (Kochet vd., 2006). Bu bozukluğun tüm etnik ve sosyo-ekonomik gruplarda bulunmasına rağmen özellikle kırılgan olanlar, üst-orta-sınıftan ve üst-sınıf arkaplanlarından gelen aşırı mükemmeliyetçi "örnek" çocuklardır. Araştırmalar kalp krizi, böbreklerin zarar görmesi, karaciğer yetmezliği, gıdasızlık ve aşırı açlık gibi nedenlerin aralarında bulunduğu bir takım tıbbi komplikasyondan kaynaklanan ölümlerde oranın yüzde 5 ila 18 arasında değiştiğini tahmin etmektedir. Aşırı açlık, anoreksiği zatürreye ve diğer enfeksiyonlara kırılgan yapacak şekilde bağışıklık sistemini güçsüzleştirir. Yoğun depresyonu takiben intihar da bir tehlikedir. Anoreksiya nervozada ölüm oranının herhangi başka bir psikiyatrik bozukluktan daha yüksek olduğu düşünülmektedir (Koch vd. 2006).

Bulimiya Nervosa

Bulimiya terimi, Yunanca "öküz gibi aç" ifadesinden gelmektedir. Ancak bulimiklerin karakteristiği olan şölen-arınma döngüsü, fiziksel bir açlıkla değil

duygusal bir üzüntü ile tetiklenir. Şölenci yemek büyük miktarlarda yemenin kontrolsüzce ve hızlı tüketimidir. Bir şölen, birkaç dakikadan birkaç saate dek sürebilir. Arınma, şölen süresince yenilen yiyecekten kurtulma sürecidir. Arınmanın en sık görülen yöntemi, kendi kendine tetiklenen kusmadır. Diğer arınma yöntemleri arasında katı diyetler ya da oruç, enerjik egzersiz, diyet hapları, idrar söktürücüler ve müşhiller yer alır. Bazı bulimikler, tadın hazzını çıkarmak için yiyeceği çiğnerler ve kaloriden, kilo alımından sakınmak için sonra bunu tükürürler. Liseliler ve üniversiteliler arasında bulimiyanın görülme oranı tahminlere göre yüzde 4.5 ila 18 arasındadır (Koch vd 2006).

Bulimiyanın gelişmesi şu örüntülere göre ilerlemeye eğilimlidir:

1. Bir diyetle başlanır. Kişi kilo kaybetmek ve özsaygısını geliştirmek ister. Bununla birlikte diyet yapmak açlığı artırır ve tatlıya, yüksek kalorili yiyeceğe özlem duymaya yol açar.
2. Aşırı yeme başlar. Aşırı yeme çoğunlukla öfke, depresyon, yalnızlık, kafa karışıklığı ve sıkılma gibi stres faktörleri ile tetiklenir. Yiyecek açlığı yatıştırmaya yardımcı olur ve duygusal acıya da bir rahatlama getirir.
3. Suçluluk duygusu gelişir. "İnce olmanın moda" olduğu bir toplumda kilo almaktan dolayı kişi suçluluk duyar.
4. Arınma keşfedilir. Kişi, kendi kendine kusmanın ya da diğer arınma biçimlerinin kilo almadan şölen yapmasına imkan tanıdığını keşfeder.
5. Şölen-arınma alışkanlığı edinilir. Şölen yemekleri ve arınma yaşamla ve duygusal acıyla başa çıkmada bir yol haline gelir. Bulimikler başkalarının, alışkanlığını keşfedeceklerinden ve bunu mide bulandırıcı olarak göre-

ceklerinden korkmaya eğilimlidir. Bazı bulimiklerde tüm gün boyunca alınan kalori 50.000 kaloriden fazla olabilirken, ortalama bulimik şöleni 1.000-5.500 kalori içerir (Ortalama Amerikan yemek öğünü günde 3.000 kalori civarındadır). Bulimikler tatlı ya da kızarmış yiyecek gibi yüksek kalorili abur cuburlarla şölen yapmaya eğilimlidirler. Bulimikler genellikle şölen ve arınma döngüsünden hatırı sayılır bir utanç duyarlar, fakat gündelik sorunlarını yatıştırmanın bir yolu olarak bu döngüye devam ederler.

Bazıları aşırı kilolu ya da aşırı zayıf olsalar da, bulimiklerin çoğu normal vücut ağırlığı ortalaması içindedirler. Ergenlikte obezite, bazı bulimiklerde bu bozukluğun gelişmesinde payı olan bir faktör olabilir. Bulimiklerin yakın arkadaşları genellikle aşırı kiloludur ve yakın akrabalar da alkolizme ve depresyona yakalanma risk sıklığı daha fazladır (Koch vd. 2006). Bulimiya nervozanın olağan başlama yaşı geç ergenlik ya da erken yetişkinliktir. Alkole ve diğer maddelere bağımlılık bulimikler arasında oldukça yaygındır. Çünkü bir kişinin alkole ya da diğer maddelere bağımlı olmasına yol açan dinamikler, bir insanın bulimik olmasına yol açan dinamiklerle benzerdir. Madde bağımlılığını tedavi etmek bulimiyayı tedavi etmekten daha kolay olabilir. Çünkü madde bağımlısı alkol ya da uyuşturucu kullanımından bütünüyle uzak durabilse de bir bulimik hayatta kalmak için yemek yemeyi sürdürmeye (ki şölen yapmayı tetiklemede rol alabilir) ihtiyaç duyar.

Bulimiya nervoza nadiren kapasiteyi düşürdüğünden, bozukluk aile ya da arkadaşlar tarafından keşfedilmeden yıllarca devam edebilir. Bununla bir-

likte fiziksel komplikasyonlar gelişmeye başlar. Kronik kusmalar, kusmanın hidroklorik asit içeriğinden dolayı çok sayıda diş çürüğüne ve çiğneme bozukluğuna yol açabilir. Kusma, yemek borusunda yırtılmaya ve kanamaya da yol açabilir. Kronik kusma, sonrasında kas yorgunluğuna, güçsüzlüğe, uyuşukluğa, düzensiz kalp atışlarına, böbreklerin zarar görmesine ve keskin örneklerinde felce ve ölüme yol açabilecek potasyum noksanlığıyla da sonuçlanır. Sindirim sorunları mide kramplarından, kusmaya, ülserden, kolipte ve midede ölümcül yırtılmalara dek uzanabilir. Kuru boğaz da yaygındır. Bulimiya diyabete de yol açabilir.

Su kaybı ve elektrolit dengesizliği oluşabilir ve bazı durumlarda kardiyak ritm bozukluklarına ve hatta ölüme yol açabilir. Psikotropik ilaçlar (örneğin yatıştırıcılar ya da anti-depresan ilaçlar), vücut metabolizmasındaki değişikliklerden dolayı vücudu farklı şekillerde etkileyebilir. Asıl olarak normal kilonun altında olan bulimiklerde anoreksiya nervoza ile bağlantılı fiziksel komplikasyonlar oluşabilir.

Hem anoreksikler hem de bulimikler ciddi sağlık sorunları yaşarlar. Açıkça söylemek gerekirse besleyici gıdalar iyi bir sağlık ve hayatta kalmak için gereklidir. Anoreksikler açlıktan ölme riskine girerler ve hem anoreksikler hem de bulimikler ciddi sağlık sorunları riski alırlar. Yağ sentezi ve birikimi yaşamda kalmak için gereklidir. Yağlı asitler enerjinin asli bir kaynağıdır. Yağ seviyeleri düştüğünde, vücut karbonhidratları (şeker) kullanmak zorunda kalır. Şeker arzı azaltıldığında, uyuşukluğa, tembelliğe, kötümserliğe, depresyona, sersemliğe ve tükenmişliğe yol açan vücut metabolizması düşmesi gerçekleşir.

Çok az bulimik arkadaşlarıyla birlikte şölen yapsa da, genellikle bulimikler tek başlarına ve gizlice şölen yaparlar. Şölen suçluluğa, anksiyeteye, tekrar kilo alma korkusuna yol açtığından arınma süreci şöleni güçlendirici bir şey olarak hizmet eder; çünkü arınma, yine boş bir midenin denetiminde olma hissiyle sonuçlanır. Bununla birlikte pek çok bulimik kendi şölen-arınma döngülerinden utanç ve kişisel tiksinti duyar. Bulimikler başkalarının şefkatine, dikkatine ve onayına özlem duyan kişiler olmaya yatkındırlar. Anoreksiklerden farklı olarak bir takım arkadaşla ve tanısla aktif bir sosyal yaşam sürerler. Bununla birlikte çoğunlukla kendinden şüphe duyma ve güvensizlik hisleriyle doludurlar. Yakın insani ilişkiler istemelerine rağmen, kısmen yeme bozukluklarının keşfedilmesinin daha olası olacağı korkusundan dolayı bu tarz ilişkilerden korkmaya eğilimlidirler. Pek çok bulimik, kısmen şefkat istediklerinden ve düşük özsaygıları olduğundan dolayı rastgele cinsel ilişkilere girer. Bazı bulimikler yaşamaları üzerinde denetimlerinin olmadığını ve özellikle yiyeceklerin çevresindeyken kontrolden çıktıklarını hissederler. Bir kez yemeye başladılar mı, şölen yapmaktan uzak kalamayacakları konusunda endişelenirler. Bulimikler, anoreksiklere göre yeme bozuklukları ile yardım aramaya daha yatkındırlar.

Kompulsif Aşırı Yeme ve Obezite

Kompulsif aşırı yeme, hiçbir beslenme gerekçesi olmaksızın aşırı derecelerde yiyecek tüketmeye yönelik karşı konulmaz dürtüdür. Çoğu durumda kompulsif aşırı yeme, ailevi, psikolojik, kültürel ve çevresel faktörlerin bir kombinasyonuna tepkidir. Kompulsif aşırı yeme vücut kilosunda aşırı birikimle

sonuçlanır. Kompulsif beslenenler aşırı kiloludurlar. Tahminlere göre her beş Amerikalıdan üçü aşırı kiloludur (Moores et al., 2011).

İdeal vücut ağırlığının yüzde 20'sinden daha fazla olanlara tedavi önerilir (Koch et al., 2006). Daha fazla aşırı kilolu kompulsif bir aşırı yiyen, daha fazla sağlık riski taşır. Aşırı kilolu olmak hipertansiyon, yüksek kolesterol seviyeleri ve şeker hastalığı gibi sağlık sorunları ile etkileşim içindedir. Aşırı kilolu olan insanlar kalp krizlerine ve diğer kalp hastalıklarına da daha yatkındırlar.

Kompulsif aşırı yiyenler bulimiklerde yaygın olarak görülen karakteristiklerin pek çoğunu taşırlar. İki bozukluğu birbirinden ayıran önemli bir kilit noktası bulimiklerin sık sık arınma yapmalarına karşın aşırı yiyenlerin bunu yapsalar da nadiren yapmalarıdır. Bulimiklerle benzer şekilde kompulsif aşırı yiyenler, yaşamlarındaki acıdan geçici olarak kaçmak için şölenler yapmaya eğilimlidirler. Kompulsif aşırı yiyenler genelde yeme örüntüleri ve kiloları konusunda hatırı sayılır bir utanç ve mahcubiyet duyarlar. Alkol ve diğer madde bağımlılıkları yaygındır. Bulimikler gibi kompulsif aşırı yiyenler de başkalarının ilgisine ve onayına özlem duyan takdireciler, çoğunlukla kendinden şüphe duyan ve güvensiz hisseden insanlardır. Aşırı yiyenler yüksek oranda depresyona eğilimli ve düşük öz-saygıya yatkındırlar.

Kompulsif aşırı yiyenler aşağıdaki özelliklerin bir ya da daha fazlasını göstermeye eğilimlidirler:

1. Diyetle sıklıkla başarısızlık. Aşırı yiyenler çeşitli diyet planlarına girer ve başarısızlık yaşarlar. Verdikleri bu son çabanın kalıcı kilo kaybını sağlayacak çaba olduğuna inana-

rak modası hemen geçecek hemen her diyeti denemeye eğilimlidirler. Gerçekte onlara hiçbir diyet sonuç vermez. Tekrarlanan diyet başarısızlıkları umutsuzluk ve kendini küçümseme hisleri ile sonuçlanır.

2. Sağlığın tehlikede olduğu uyarısına ilişkin sinyallerden kaçınırlar. Aşırı derecede kilolu olmak en nihayetinde diyabet ve hipertansiyon gibi sağlık sorunlarına yol açar. Kompulsif aşırı yiyenler, daha sağlıklı yeme örüntüleri geliştirerek bir uzlaşmaya varmak yerine şölenler yapmayı tercih edip, sağlık sorunlarına dair erken uyarı sinyallerini görmemezlikten gelmeye eğilimlidirler.
3. Sosyal yalıtım. Aşırı yiyenler, aşırı kilolu olmaktan dolayı sıklıkla utanç ve suçluluk duyarlar. Bunun bir sonucu olarak kişiler arası iletişimi azaltmayı denerler. Bazılarında diğerleriyle ilişki içine girmekten kaçınmak hakim bir davranış örüntüsü haline gelir.
4. Beslenme ile ilgili cehalet. Kompulsif aşırı yiyenler sıklıkla temel beslenmeye ilişkin bilgiden yoksundurlar. Pek çoğu, iyi dengelenmiş ve sağlıklı bir diyeti neyin teşkil ettiğine dair çarpık bir bakış açısına sahiptir.
5. Seçici yeme amnezi. Kompulsif aşırı yiyenler, kalori alımlarını özenli bir şekilde saymaya eğilimli değildirler. Ayrıca, ziyafetlerinin sıklığını izlemeden gün içinde birçok kez ziyafet çekmeye yatkındırlar.
6. İstenmeyen duygulara bir tepki olarak aşırı yeme. Aşırı yiyenler yalnızlık, asabiyet, güvende hissetmeme, öfke ve depresyon gibi istenmeyen duyguları hissettiklerinde ziyafet çekerek bu duyguların acısını silmeye eğilimlidirler. Ziyafet geçici olarak

onları endişelerinden kurtarır, böylece yöntem işe yarar fakat sadece yemek yedikleri o kısa zaman süreci boyunca. Ziyafetten sonra, aşırı yiyenler sadece sonra yine gelen o istenmeyen asıl duyguların acısını yeniden hissetmeye yatkın değildirler; aynı zamanda aşırı yemekten dolayı suçluluk ve utanç da duyarlar.

Obezite, vücut kilosunun sağlık üzerinde ters etkiler yaratabileceği raddeye dek birikmesiyle oluşan tıbbi bir durumdur, ki artan sağlık sorunlarına ve/ya da düşmüş yaşam süresi beklentisine yol açar. Obezite, aralarında kalp hastalıklarının, belli kanser tiplerinin, uyku süresince nefes alma güçlüğünün, 2. Tip diyabetin ve osreoartihitisin de bulunduğu çeşitli hastalıkların olasılığını artırır. Obezite, yetişkinler ve çocuklar içinde artan sıklığı ile dünyadaki önlenabilir ölüm nedenlerinin başında gelmektedir. Otoriteler, obeziteyi 21. yüzyılın en ciddi kamu sağlığı sorunlarından biri olarak görmektedirler. Alarm verecek derecede, Amerikalı yetişkinlerin üçte ikisi obez ya da aşırı kiloludur (Mooney et al., 2011, s. 40).

Obezitenin yaygın nedenleri kompulsif aşırı yeme, yetersiz fiziksel aktivite ve genetik yatkınlıktır (daha nadiren, hormon bozuklukları ve stereoidler, bazı anti-depresanlar ve nöbet geçiren rahatsızlıklara kullanılan ilaçlar gibi belli tıbbi ilaçlar da obeziteye neden olabilir). Obezitede öncelikli tedavi diyet ve fiziksel egzersizdir. Bu iki tedavinin işlememesi durumunda anti-obezite ilaçları iştahı azaltmak ya da yağ tutumunu azaltmak için alınabilir. Ağır durumlarda mide büyüklüğünü ve/ya da bağırsak uzunluğunu azaltmak, böylece de yiyecekten alınan gıdayı tutma yeter-

liliğini düşürmek için cerrahi operasyon yapılabilir.

Yeme Bozuklukları Arasındaki İlişkiler

Daha önce belirtildiği gibi üç yeme bozukluğu arasında farklılıklar mevcuttur; fakat karşılıklı ilişkiler de bulunur. Bazı insanlar hem anoreksiya hem de bulimiya belirtileri gösterirler ve bu anoreksiya bulimiya bozukluğu şeklinde teşhis edilir. Anoreksiya bulimiklerin pek çoğu ara sıra anoreksik ve bulimik olmak arasında gidip gelir. İlaveten bazı aşırı yiyenler ara sıra arınma dönemleri geçirir ve bazen de bulimik olma ölçütlerine uyarlar. Koch ve arkadaşları (2006), bu üç yeme bozukluğunun aşırı zayıflıktan aşırı kilolu olmaya bir hat üzerinde bir süreklilik oluşturduğuna işaret ediyor:

Yeme bozuklukları belirtileri ve davranışları bir süreklilik içinde var oluyormuş gibi görünüyor. Aşırı solda, yiyecek alımını keskin bir şekilde kısmakla kilo kaybetmiş olan, anoreksiya ile mücadele edenler var. Merkeze doğru sağa kaydıkça, ara sıra yiyen ve ziyafet çeken anoreksik bulimikler mevcut; fakat bunlar katı diyetler ve arınma sayesinde her şeyden önce normalin çok altında bir kiloyu sürdürüyorlar. Merkezde, her bir epizotta binlerce kaloriyi ziyafetle ve arınma ile alan ve veren fakat aslen ne normal kilonun altında ne de üstünde olan normal kilolu bulimikler var. Vücut şekli ve imgesiyle aşırı derecede meşgul olsalar da normal kilolu bulimiklerde 5 ya da daha fazla kiloluk hızlı vücut ağırlığı dalgalanmalarını görmemek, yoğun ziyafet-arınma döngülerinden dolayı olağandışı değil. Çizginin diğer sonunda, ziyafet düşkünü, anoreksiya ya da bulimiya nervoza ile ilintili hiçbir arınma davranışı göstermeden

önemli miktarlarda kilo alarak, sürekli aşırı oranlarda yemek yiyecektir. Kişiler şartlarına ve bozukluklarının ilerleyişine göre bu çizelge üzerinde gidip gelebilirler (s. 28).

Nedenleri

Bir yeme bozukluğunun gelişiminde pek çok faktörün payı vardır. Faktörler birinden diğerine değişir. Bazı bulimikler ve kompulsif aşırı yiyenler genetik olarak bu bozukluklara yatkın olabilirler. Depresyon ya da alkolizm ebeveynlerde ya da diğer aile üyelerinde mevcut olmaya yatkındır. Yeme bozukluğu olan insanlar kendilerini yararsız ve değersiz hissetmeye eğilimlidirler. Mükemmeliyet arayışları ile kombine olan düşük özsaygıları iniş-çıkışlara karşı onlarda tahammülsüzlüğe yol açar. Kendilerini başkalarıyla kıyaslamaya eğilimlidirler ve genelde de yeterince iyi değilim" sonucuna ulaşırlar. Büyük sayıda ve anoreksik ve bulimik taciz, tecavüz ve enstest kurbanıdır (Koch et al., 2006).

Anoreksiklerin ve bulimiklerin bazı benzerlikleri vardır. Her ikisinin de, anenin onların hayatları ile fazla içli dışlı olduğu, babaninsa ev dışında işiyle aşırı meşgul olan orta sınıf, yukarıya doğru hareketli ailelerde yetişmiş olma olasılıkları yüksektir. Büyük çoğunluğuyla bulimikler ve anoreksikler iyi, uyuma hevesli, sevgiyi ve diğerlerinin onayını elde etmek için başarmaya hevesli çocuklardır. Her ikisinin de yiyeceklerle ilgili takıntılı kaygıları vardır. Ebeveynleri aşırı korumacı olmaya eğilimlidirler ve onların daha bağımsız olmasına ve kendi hatalarından ders çıkarmalarına izin vermemişlerdir. Ebeveynleri, onlara birer ergen ya da genç yetişkin gibi davranmak yerine onlar hala birer çocukmuş gibi davranır. Anoreksiklerin ve

bulimiklerin küçük bir kısmı eleştirici, talepkar ve yadsıyıcı olan destekleyici ve geliştirici olmayan ailelerden gelir. Yeme bozukluğu olan diğerleriye eleştirelilik ve yadsımayla, obsesif endişeleri combine etmiş ebeveynler tarafından yetiştirilmişlerdik ki, bu da çocukları isyan etmek isteğiyle, ebeveynlerin çok "şefkatli olmasından dolayı duyulan suçluluk arasında çifte bir askıda bırakır. Yine de bazıları da iyi ebeveynlik becerileri olan, çocuklarına sevgi gösteren ve uygun davranan ailelerde yetişmişlerdir. Bu tip ailelerde yeme bozukluğunun gelişimine diğer faktörler yol açar.

Bulimikler çoğunlukla aşırı başarılı kimselerdir. Üniversitede yüksek akademik başarılar elde etmeye eğilimlidirler. Bulimikler için arınma çoğunlukla bir saflaşma ritüelidir; çünkü bu sıklıkla kendinden nefretin üstesinden gelmenin bir yoludur. Sevilebilir olmadıklarına ve yararsız olduklarına inanmaya yatkındırlar. Arınma vasıtasıyla yeniden bütünüyle taze ve temiz hissederler. Bu kendine değer hisleri sadece geçicidir. Çoğunlukla yeni bir ziyafet başlatmanın bahanesi olarak kullanılan hakaretlere ve duygusal çalkantılara karşı aşırı derecede hassastırlar.

Etik Soru 8.1

Yeme bozukluğu olan birini tanıyor musunuz? Tanıyorsanız, bu kişiye yardımcı olabilecek ne söyler ya da yapardınız?

Sosyal Güçlerin Etkileri

Anoreksiyanın ve bulimiyanın arttığını gösteren kanıtların bir nedeni toplumların fit ve zinde olmaya karşı verdiği yerin artan değeridir. Bulimikler ve anoreksikler neden öncelikli olarak kadınlardır? Koch ve arkadaşları (2006),

kadınların zayıf olmasına ilişkin baskının erkeklerde olandan daha fazla olduğuna dair güçlü bir önermede bulunuyorlar. Sosyalizasyon pratiklerimiz de kadınların daha ince olmasının önemine aşırı vurgu yapıyor.

Son 40 yılda yeme bozuklukları ABD'de bir salgın haline geldi. Daha önceleri toplum insanların tümüne, özellikle de kadınlara daha yuvarlak hatlı ve ağır olma imkanı veriyordu. Kilo alma ürünleri ve göğüs büyütücüler, Marilyn Monroe'ya benzemek isteyen kadınlar tarafından satın alınıyordu. Bununla birlikte neyin çekici olduğuna dair normlar değişti. Koch ve arkadaşları (2006) şöyle belirtiyorlar :

Amerikan kültürü ince, yağsız bedenin erdemlerine ilişkin dolaysız mesajlar konusunda doyma noktasına gelmiş durumda. Tv, filmler, dergiler ve reklamlar düzenli olarak inceliği popülarite, başarı ve mutlulukla eş tutuyorlar. Araştırmalar kitle iletişim araçlarının etkisi ile yeme bozukluğu olan bireylerin mustarip olduğu çarpık, düşük benlik algısı arasında doğrudan bir korelasyon olduğunu gösteriyor.

Medyanın inceliği cazip göstermesine rağmen tıbbi araştırmalar ve yaşam sigortası istatistikleri, modanın izin verdiğinin ötesinde bir derece yuvarlak ve yağlı olan insanların daha sağlıklı olduklarını, daha uzun yaşadıklarını ve daha iyi işlev gördüklerini gösteriyor. İnce olduklarında mutlu ve hoşlanılan biri olacaklarına inanan hassas kişiler, bedenleri sınırlayıcı bir diyetle karşı isyan ettiğinde bir yeme bozukluğuna sahip olmalarını daha sağlıklı olmalarından daha çok tercih edebilirler.

Araştırmacılar, bireylerin doğrudan biyolojileriyle çatışma içinde olan bir vücut bedenini kazanmaya ya da sürdürmeye çalıştıklarında, uzayıp giden diyetle birlikte bir yeme bozukluğunun gelişebileceğine ina-

nıyorlar. Araştırmacılar kişinin ağırlığının genetik olarak önceden belirlenmiş olduğunu ileri sürüyorlar. Bu ağırlık, vücudun başlangıç noktası ve aile geçmişi kişinin başlangıç noktasının ne olduğunun en iyi göstergesi. Bu başlangıç noktası teorisine göre vücut ağırlığını başlangıç noktasının altına çekmek üzere verilen çabalara, vücut ağırlığını artırmak üzere tasarlanmış iştahdaki ve aşırı davranıştaki artış ve temel metabolizma hızındaki azalışla direniliyor (s.30).

Tedavi

Beslenme bozuklukları karmaşık ve ciddi olduklarından profesyonel müdahaleye genelde ihtiyaç duyulur. Bir beslenme bozukluğunun tedavisinin genellikle şu üç hedefi bulunur: yeme bozukluğunun gelişimine yol açan psiko-sosyal ve ailevi sorunların çözümü (2) açlıktan, ziyafet-arınma döngülerinden ya da obez olmaktan kaynaklanan tıbbi sorunları düzeltecek tıbbi hizmetlerin sağlanması (3) normal vücut ağırlığının ve sağlıklı yeme davranışının yeniden tesis edilmesi

Yeme bozukluğundan dolayı tedaviye giren pek çok anoreksik ve bulimik sağlıklı yeme alışkanlıklarının tedavi edilmesini, ama yine de çok ince olmayı isterler. Bu iki hedef birbiriyle tamamen uyumsuzdur. Anoreksikler ve bulimikler ultra zayıf olmanın sağlıklı olduğunu bütünüyle anlamadıkça sonradan eski davranışlarına döneceklerdir. Tedaviler kapsayıcı ve çok yönlü olmalıdır; çünkü yeme bozuklukları karmaşık ve çok boyutludur. Her bir insanın özgül şartları dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir ki böylece her bir müracaatçının özel ihtiyaçları karşılanabilsin.

Müracaatçı yatılı ya da ayakta tedavi edilebilir. Yeme bozukluğu olan birinin hastaneye yatırılması bazen gerekli ola-

bilir. Anoreksiklerde, makul bir ayakta tedavi süresinden sonra kilo kaybı devam ediyor ya da kilo alımı gerçekleşmiyorsa yatılı tedavi düşünülmelidir. Yatılı tedavi, makul bir ayakta tedavi süresinden sonra ziyafet-arınma döngüsünü hala kıramayan bulimiklerde düşünülmelidir. Yeme bozukluğu olan müracaatçı intihar düşünceleri ya da kendine zarar verici davranışlar sergiliyorsa yatılı tedavi ciddi bir şekilde düşünülmelidir. Hastaneye yatış fiziksel komplikasyonlar yakın tıbbi gözetim gerektirdiğinde (örneğin anoreksik sert kalp yetmezlikleri tehdidi altındaysa ya da bulimik su kaybı ve elektrolit dengesizliği nedeniyle tedaviye gereksinim duyuyorsa) genellikle gereklidir. Kompulsif aşırı yiyen, kalp hastalığı ya da diyabetle ilgili sorunlar gibi tıbbi durumlardan dolayı arasıra hastaneye yatmaya ihtiyaç duyar. Hastaneye yatış keskin bir şekilde kişinin yaşamını dağdıttığından, sadece gerekli olduğunda kullanılmalıdır.

Bireysel psikoterapi yeme bozukluğu olan insanların kapsayıcı tedavisinde pratik olarak göze çarpan bir rol oynar. Bireysel tedavinin amaçları arasında sağlıklı yeme örüntülerinin tesis edilmesi, özsaygının artırılması, kişinin kendi yaşamı üzerinde denetim kurması ve kendini güçlü hissetmesi, suçluluk ve depresyon gibi olumsuz ve istenmeyen duyguların çözümü, iç çatışmaların, kişisel sorunların çözümü yer alır. Bireysel psikoterapi stresin azaltılmasını, girişimciliğin artırılmasını, mesele ve kariyer seçenekleri arasındaki ilişkinin keşfini de hedefleyebilir.

Yeme bozukluğunda payı olan faktörler arasında genellikle ailevi dinamikler de olduğundan aile terapisi de önemlidir. Özellikle bozukluktan mus-

tarip kişi evde yaşıyorsa. Diğer aile üyeleri, yeme bozukluğu olan bireyin yaşadığı çalkantıdan her zaman etkilendir ve bazen de bunun kurbanı olurlar. Terapi vasıtasıyla aile üyeleri yeme bozukluğunun dinamiklerini daha iyi anlayabilir ve sorundan muzdarip kişi için daha fazla bir destek sağlayacak değişiklikleri yapabilirler. Aile terapistleri, bireyin iyileşmesini güçlendirecek aile işlevselliğini geliştirmeye çalışmaktadırlar. Öncelikli aile fertlerinden ayrı kalma sorunları ile mücadele eden yeme bozukluğu olan bireylerde aile seansları da yardımcıdır. Kişisel gelişimi, psiko-eğitimsel ve davranışsal terapiyi içeren muhtelif biçimlerde sunulabilir. Grup müdahalesi vasıtasıyla üyeler sorunlarına bir perspektif içinde bakabilirler; çünkü diğerlerinin de kendileri kadar ciddi sorunlarının olduğunu görürler. Gruplar üyelerin uygun etkileşim örüntülerini sınavabilmelerini de mümkün kılar. Üyeler istenmeyen duygularını ve sorunlu davranışlarını paylaşır ve daha gerçekçi yollarla düşünmenin ve böyle davranmanın yollarını keşfederler. Gruplar kişiler arası destek de sağlar. Gruplar yeme örüntülerinin sıhhi riskleri ile bireylerin yüzleşmesinde de yararlıdır.

Grup tedavisi yalıtılmışlık ve gizlilik hislerinin azaltılması, ortak sorunlarla daha iyi başa çıkmada başarılı tekniklerin paylaşılması, yeme bozukluğunun açığa çıkarılması ve hislerin ifade edilmesi için, diğer üyelerden geri bildirim alınması ve gerçekçi bir amaç koymanın pekiştirilmesi için alan sağlar.

Beslenme danışmanlığı herhangi bir tedavi planının hayati parçasıdır. Yetkili bir diyetisyen uygun beslenme ve vücudun ihtiyaç duyduğu besleyici gıdalar hakkında bilgi sağlar. Diyetisyen

diyet yapmanın fizyolojisi ve kilo kontrolü hakkında bilgi sağlar ve bozukluktan mustarip kişinin daha sağlıklı yeme örüntüleri tesis etmesine yardım edebilir. Yeme bozukluğu olan kişilerin bazıları depresyonlu olduğundan, anti-depresan ilaç tedavisi bazen yararlıdır. Bu tip bir ilaç tedavisi bir psikiyatrist ya da hekim tarafından reçeteli olarak verilir. Bazı ilk, orta ve yüksek öğrenim okulları bugünlerde öğrencileri yeme bozukluklarının riskleri hakkında bilgilendirmeye çalışan önleyici programlar geliştiriyorlar ve yeme bozukluğu geliştirmenin başlangıcında olan öğrenciler için hizmetler belirliyorlar.

Duygusal ve Davranışsal Problemler

Duygusal problemler (istenmeyen hisleri de içeren) ve davranışsal problemler (sorumsuzca eylemleri içeren) sorunlar dizisini kapsayan etraflı başlıklardır. Duygusal zorluklar arasında depresyon, aşağılık hissi ya da yalıtılmışlık, suçlu, utangaç hissediş, düşük benlik kavrayışına sahip olmak, fobisi bulunmak ve aşırı anksiyete yer alır. Davranışsal zorluklar sadistik ya da mazoşistik olmayı, hiperaktif olmayı, olağandışı ya da garip eylemlerde bulunmayı, aşırı eleştirel olmayı, aşırı sinirliliği, çocuğa ya da eşe tacizi, kompulsifliği, cinsel sapkınlıklar yapmayı, saldırgan sinirli davranışlar göstermeyi, intihara kalkışmayı ve kin dar olmayı kapsar.

Şu ya da bu zamanda herkes duygusal/davranışsal sorunlar yaşayacaktır. Keskin duygusal ya da davranışsal sorunlarsa, yardım uzmanlarının belli üyeleri tarafından ruhsal hastalıklar olarak nitelenmişlerdir. Keskin duygusal çalkantılar ve normal dışı davranışlar sergileyen insanları gözlemlemede ve teşhis etmede iki genel yaklaşım, tıbbi model ve etkileşimsel modeldir.

Tıbbi Model

Tıbbi model duygusal ve davranışsal sorunları, fiziksel hastalıklarla karşılaştırılabilir derecede ruhsal hastalık olarak görür. Tıbbi model, duygusal sorunlarda bir takım tıbbi etikete başvurur (şizofreni, paranoya, psikoz, zalimlik). Tıbbi yaklaşımın destekçileri rahatsız kişinin zihninin birtakım bilinmeyen, içsel bir durumdan etkilendiğine inanır. Bu durumun genetik, metabolik bozukluklar, enfeksiyon hastalıkları, içsel çatışmalar, savunma mekanizmalarının bilinçdışı kullanımı ya da duygusal düşkünlüğe neden olan ve psikolojik gelişimi engelleyen erken dönem travmatik deneyimler nedeniyle olduğunu ileri sürerler.

Tıbbi model DSM-IV-TR¹ (2000)dahilinde (Aydınlatıcı Bilgi 8.2) Amerikan Psikiyatri Birliği'nin tanımladığı ruhsal bozukluklara dair uzun bir sınıflamaya sahiptir. Tıbbi model, duygusal olarak rahatsız kişilerin içine cin girdiği, deli oldukları nosyonuna ve rahatsızlıklarından dolayı suçlanmalarına bir tepki olarak gelişmiştir. Bu insanlar, dövülerek, kilitlenerek ya da öldürülerek "tedavi ediliyorlardı." Tıbbi model rahatsız kişinin yardıma ihtiyacı olan biri olarak görülmesine yol açtı. Duygusal sorunların doğasına yönelik araştırmaları tetikledi ve terapötik yaklaşımların gelişimini teşvik etti.

Tıbbi modelin geçerliliğine yönelik bir başka kanıt şizofreni gibi bazı ruhsal bozuklukların genetikten (soyaçekim, kalıtım) etkilendiğini ileri süren çalışmalar-

dan geliyor. Kalıtımın önemine yönelik kanıtlar demeti ikizlerle ilgili çalışmalardan geliyor. Örneğin çalışmalar özdeş ikizlerde, şizofrenlerin yüzde ellisinde bir uyum oranı bulunduğunu bulguladı (yani, birinde bulunuyorsa, her ikisinde de vardır) (Comer, 2010). Genel nüfus içinde şizofreni oranı ise yüzde birdir (Comer, 2010). Yani, bir özdeş ikiz şizofrenikse, diğerinde de bulunması yüzde elli olasılığındadır. Bu, genlerde, genetik bir belirlenim değil nedensel bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü ikizlerde uyum, yüzde 100 değil, yüzde 50'dir.

Etkileşimsel Model

Tıbbi modelin (ruhsal hastalık) eleştirmenleri bu türden tıbbi etiketlerin teşhis ya da tedavide hiçbir değerinin olmadığını ve sıklıkla da amacına ters etiketleme etkisi yarattığını ileri sürmektedirler.

Thomas Szasz (1961a), ruhsal hastalığın bir mit olduğunu, aslında var olmadığını söyleyen ilk otoritelerden biriydi. Szasz'ın kuramı etkileşimseldir; günlük sosyal etkileşim süreçlerine ve insan sınıflandırmalarının etkilerine odaklanır. Ruhsal hastalık teriminin "zihinsel hastalığı" ima ettiği varsayımıyla başlayan Szasz, güya öyle adlandırılan tüm ruhsal hastalıkları üç duygusal bozukluk olarak sınıflandırmış ve bu tip insani güçlükleri ruhsal hastalık diye adlandırmanın uygunsuzluğunu tartışmıştır.

1. Aşırı anksiyete, depresyon, korku, ve yetersizlik hisleri gibi şeyler kişisel engelliliklerdir. Szasz, ruhsal hastalık olarak belirtilen durumların "ruhsal" (düşünme ve hissetmenin ruhsal etkinlikler olduğu düşünüldüğünde) olarak düşünülebileceğini, ancak hastalık olarak düşünülemediğini belirtmektedir.

1 Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı veya Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (İngilizce: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) kısaca, DSM. Zihinsel hastalıklar için tanı ölçütü. Amerikan Psikiyatri Birliği (American Psychiatric Association) tarafından yayınlanır. İlk defa 1952'de yayımlanmıştır. Son baskısı 18 Mayıs 2013 tarihinde yayımlanan DSM-V 'tir.

AYDINLATICI BİLGİ 8.2

Amerikan Psikiyatri Birliği Tarafından Tanımlanan Temel Ruhsal Bozukluklar

Genellikle Bebeklik, Çocukluk veya Ergenlikte Teşhis Edilen Bozukluklar

Zihinsel engel, öğrenme bozuklukları, iletişim bozuklukları (kekemelik), otizm, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozuklukları ve ayrılık anksiyetesi bozukluğunu kapsamakla birlikte, bunlarla sınırlı değildir.

Bilinç Kaybı (Deliriyum), Bunama, Bellek Yitimi ve Diğer Bilişsel Bozukluklar

Alkol veya diğer ilaçlardan zehirlenmeye bağlı bilinç kaybını, Alzheimer veya Parkinson'a bağlı bunamayı, kafa travmasına bağlı bunamayı ve bellek yitimi bozukluğunu kapsamaktadır.

Madde Kullanımına Bağlı Bozukluklar

Bu kategori, alkol, kafein, amfetamin, kokain, halüsinojen, nikotin ve diğer zihin bozucu maddelerin kullanımına bağlı ruhsal bozuklukları kapsamaktadır.

Şizofreni ve Diğer Psikotik Bozukluklar

Bu kategori sanrılı bozukluklar ve şizofreninin tüm biçimlerini (paranoid, düzensiz, katatonik gibi) kapsamaktadır.

Sanrılı bozukluğun temel özelliği bir ya da daha fazla sanrının en az bir ay boyunca devam etmesidir. Bir sanrı, yanlış bir şekilde inanılmış veya yayılmış bir şeydir. Örneğin bir bireyin hatalı bir biçimde kendisine karşı komplo kurulduğuna, aldatıldığına, gözetlendiğine,

takip edildiğine, zehirleneceğine veya ilaçla uyutulacağına, taciz edileceğine veya kovalanıp kısıtılacağına inanması bunun eziyet verici bir türüdür.

Şizofreni genellikle, 6 aydan fazla süren dil ve iletişim, düşünce, algı, etki ve davranış bozuklukları tarafından etkilenen psikotik bozukluk oranının geniş bir grubunu kapsamaktadır.

Duygudurum Bozuklukları

Depresyon ve bipolar bozukluklar gibi duygusal bozuklukları kapsamaktadır. Bipolar bozukluğun, daha sonradan manik-depresif psikoz olarak adlandırılan mani ve depresyon aşamalarının her ikisi üzerinde de büyük etkisi vardır. Bipolar bozukluk belli belirtilere göre manik, depresif veya karma biçim olarak ayrılabilir.

Somatoform Bozukluklar

Bunlar, fiziksel rahatsızlık (örneğin hipokondriyazis) belirtileri olarak kendini gösteren psikolojik sorunlardır. Hipokondriyazis, sağlık sorunları ve semptomlarına dönüşen, ciddi bir fiziksel hastalığı olduğu korkusu, tıbbi tedavi arayışı, içini rahatlatmayı kabullenmeyi başaramama ve hizmet sağlayıcılar ve aile ile düşmanca veya bağımlı ilişkilerle ilgili kronik bir kaygıdır.

Anksiyete Bozuklukları

Bu kategori, fobileri, travma sonrası stres bozukluğunu (PTSD), yaygın anksiyete bozukluğunu, akut stres bozukluğunu ve madde kullanımının neden olduğu anksiyete bozukluğunu kapsamaktadır. Bir fobi, bir nesneye ya da duruma karşı takıntılı, ısrarcı, gerçek dışı, yoğun kor-

ku olarak tanımlanır. Genel birkaç fobi, akrofobi (yükseklik korkusu), algofobi (ağrı korkusu), klostrofobi (kapalı alan korkusu).

Disosiyatif Bozukluklar

Bu kategori, çoklu kişilik bozukluğu gibi kişiliğin bir parçasının geri kalanından çözülmesi sorunlarını kapsamaktadır.

Cinsel Kimlik ve Toplumsal Cinsiyet Kimliği Bozuklukları

Bu kategori, cinsel işlevsizlik (cinsel istegin azalması, erken boşalma, sertleşme sorunu, kadın ve erkekte orgazm bozukluğu ve vajinismus gibi), teşhircilik, fetişizm, pedofili (çocuk tacizi), cinsel mazoşizm, cinsel sadizm, röntgencilik ve toplumsal cinsiyet kimliği bozukluğunu (karşı cins kimliği gibi) kapsamaktadır.

Yeme Bozuklukları

Bu kategori, anoreksiya nervoza, bulimia nervoza ve zorlanımlı (kompülsiyon) aşırı yemeyi kapsamaktadır.

Uyku Bozuklukları

Bu sınıflandırma, uykusuzluk ve uykuya ilgili (kabuslar ve uyurgezerlik gibi) diğer sorunları kapsamaktadır.

Dürtü-Kontrol Bozuklukları

Bu bozukluklar istenmeyen belli dürtüleri kontrol etmede yetersizlikle ilgilidir (örneğin kleptomani-çalma hastalığı, piromani-yangın çıkarma hastalığı ve patolojik kumar).

Uyum Bozuklukları

İşsizlik veya boşanma gibi genel olaylardan kaynaklanan strese uyum sağlama güçlüğüne kapsamaktadır.

Kişilik Bozuklukları

Bu kategori kalıcı bir içsel deneyim biçimine ve bireyin, toplumunun beklentisinden belirgin bir biçimde sapma gösteren davranışına karşılık gelmektedir. Bu yaygındır ve esnek değildir, ergenlikte veya erken yetişkinlikte ortaya çıkar, süregündür, stres veya bozukluğa yol açar. Örnekler aşağıdaki gibidir:

ren davranışına karşılık gelmektedir. Bu yaygındır ve esnek değildir, ergenlikte veya erken yetişkinlikte ortaya çıkar, süregündür, stres veya bozukluğa yol açar. Örnekler aşağıdaki gibidir:

- **Paranoid:** Başkalarının amaçlarını kötü niyetli olarak yorumlamaya yönelik bir güvensizlik ve şüphecilik biçimidir.
- **Şizoid:** Sosyal ilişkilerden ayrışma ve duygusal dışavurum oranının sınırlanması biçimidir.
- **Şizotipal:** Yakın ilişkilerde akut huzursuzluk, bilişsel veya algısal bozukluk ve davranış tuhaflaşması biçimidir.
- **Antisosyal:** Diğerlerinin haklarına saygı göstermeme ve hakları ihlal etme biçimidir.
- **Borderline (Sınır):** Kişiler arası ilişkilerin, benlik saygısının sürdürülemezliği ve dürtülerine hakim olamama biçimidir.
- **Histriyonik:** Aşırı duygusallık ve ilgi arayışı biçimidir.
- **Narsistik:** Mükemmellik, hayranlık gereksinimi ve empati yoksunluğu biçimidir.
- **Kaçınma Davranışı:** Çekingenlik, yetersizlik duygusu ve olumsuz değerlendirmeye karşı aşırı hassaslık biçimidir.
- **Bağımlılık:** Dikkate alınmaya yönelik aşırı gereksinimle bağlantılı itaatkar ve bağımlı davranış biçimidir.
- **Obsesif-Kompulsif (Saplantı-Zorlantı):** Düzenlilik, mükemmeliyetçilik ve kontrolle ilgili kaygı biçimidir.

KAYNAK: American Psychiatric Association, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV-TR), 4th ed., (Washington, DC: APA, 2000).

2. Garip cinayetler ve diğer sosyal sapmalar antisosyal hareketler olarak nitelendirilir.. Eşcinsellik bu kategoridendi; fakat 1974'te Amerikan Psikiyatri Birliği'nin listesinden çıkarıldı. Szasz, bu tür antisosyal davranışların yalnızca sosyal sapmalar olduğunu; bunların ne "ruhsal" ne de "hastalık" olduğunu belirtmektedir.
3. Kişilik değişiklikleriyle ilişkilendirilmiş zihinsel bozulmalar. Bu kategori, damar sertliği, kronik alkolizm, genel hafif felç ya da bir kazayı takiben oluşan ciddi beyin hasarı gibi nedenlerle oluşan beyin bozulmalarını takiben ortaya çıkan kişilik değişikliklerinin içinde yer aldığı ruhsak bozukluk diye etiketlenen bozuklukları içerir. Yaygın belirtileri hafıza kaybı, uyuşukluk, ilgisizlik, kişisel bakım alışkanlıklarında bozulmadır. Szasz, bu bozuklukların tam olarak hastalık olarak düşünülebileceğini, fakat bunların zihnin hastalıkları olmaktan ziyade beynin hastalıkları (örneğin sorunun özünü niteleyen beyin hasarı) olduklarını söylemiştir.

Szasz (1961b) duygusal sorunları olan insanların zihinsel olarak hasta oldukları yönündeki nosyonun duygusal olarak rahatsız kişilere cinlerin musallat olduğuna inanmak kadar saçma olduğunu ileri sürmüştür:

Ruh hastalığı insanın hemcinsleriyle anlaşması konusundaki sorunlar olarak görmekten daha farklı bir şeye olan inanç, demonoloji² ilmindeki inançların uygun varisidir. Ruhsal hastalık, cadılar ne kadar "gerçekse" ya da varlarsa, o kadar mevcuttur ya da "gerçektir".(s. 87)

Szasz'ın ve diğer pek çok kişinin öne çıkarmak istediği nokta, insanların duy-

gusal sorunlarının olduğu fakat bunların mistik, ruhsal hastalıklar olmadığıdır. Davranışı tarif eden, inandıkları terimler çok yararlıdır. Örneğin depresyon, anksiyete, obsesyon, kompulsiyon, aşırı korku, sanrı ya da başarısızlıktan korkma insanların sahip oldukları kişisel sorunları tarif ederler. Fakat bir kişinin söz konusu hastalığa sahip olup olmadığını gösteren hiçbir ayırt edici belirti olmadığından tıbbi terimlerin (örneğin şizofreni ya da psikoz) yararlı olmadıklarını ileri sürerler. İlaveten Caplan (1995) ruhsak hastalık olarak tanımlanan şeyin kültürler arasında muazzam bir çeşitlenmesinin bulunduğu, ayrıca bir kültürde bile psikiyatristlerin sıklıkla, rahatsızlığı olan kişiye konulacak tıbbi teşhiste uzlaşamadıklarına işaret etmektedir.

Çarpıcı bir araştırmada David Rosenhan (1973) ruh sağlığı hastalıkları hastanelerinde çalışan personelin "psikotik" hastaları "psikotik olmayanlardan" ayıramadıklarını göstermiştir. Rosenhan ve yedi meslektaşları sesler duyduklarını söyleyerek beş farklı eyalette 12 ruh hastalıkları hastanesine gitmiştir. Sekizi de bu hastanelere kabul edilmiştir. Kayıttan sonra, bu sahte hastalar normal davranmışlardır. Hastaneler onların psikotik hallerini psikotik olmayan hallerinden ayıramamışlardır. Hastaneler bu sahte hastaları ortalama 19 gün hastanede tutmuş ve hastalar "şizofrenide azalma" teşhisiyle taburcu edilmişlerdir.

Tıbbi etiketlerin kullanılması keskin ters etkilere sahiptir (Comer, 2010). Ruhsal olarak hasta diye etiketlenen biri, bilinir hiçbir tedavisi olmayan bir hastalığının olduğuna ne yazık ki inanır (Sıklıkla terapistler de). Etiket, etiketlenmiş kişiye davranışlarının sorumluluğunu almamak için bir bahane verir

2 Cinlerle şeytanların varlığını araştıran alan.

(örneğin bir avukat çılgınlık nedeniyle masum olduğunu savunabilir). Hiçbir tedavi bilinmediğinden rahatsız olan, kendi davranışının sorumluluğunu almaktan, neden sorun olduğunu incelemekten, gelişim göstermek için çaba sarfetmekten ziyade birilerinin bir tedavi bulması için sıklıkla zamanını aylak aylak harcar.

Ruhsal olarak hasta olarak etiketlenmenin başka arzulanmayan sonuçları da vardır. Etiketlenmiş kişi yasal haklarından bazılarını kaybedebilir; sosyal etkileşimlerinde tehlikeli, öngörülemez, güvenilmez ya da zayıf karakterli biri olarak damgalanabilir ve işe gitmek ya da bir destek almak ona daha zor gelebilir (Comer, 2010).

Ruhsal hastalığın olup olmadığı sorusu önemlidir. Rahatsız kişilere ruhsal hastalık etiketlerinin verilmesi onların nasıl tedavi edilecekleri, kendilerini nasıl görecekleri ve diğerlerinin onları nasıl göreceği konusunda güçlü olası etkileri vardır. Coole'ye ait "başkasının gözlüğünden bakma benlik algısı" (1902) bu raya uymaktadır. Başkalarının gözlüğü kendi benlik algımızı başkalarının bize nasıl tepki verdiği göre oluştururuz demektir. Bir insan ruhsal olarak hasta biri diye etiketlenirse, diğer insanlar da o ruhsal olarak hastaymış gibi ona davranmaya eğilimli olacaklar ve o kişi de kendini farklı ve "deli" diye tanımlayıp, bu rolü oynamaya başlayacaktır. Etkileşimsel modeli savunan otoriteler kilit bir soru ortaya atarlar: duygusal sorunları olan insanlarla onlar ruhsal olarak hastaymış gibi ilgileniyorsak, onların sağlıklı ve sorumluluk taşıyan yollardan eyleme bulunmalarını nasıl bekleyebiliriz?

Etkileşimsel yaklaşımın savunucuları insanların iki nedenden ötürü ruhsal olarak hasta etiketini aldıklarına inan-

maktadır. İstenmeyen yoğun bir duyguları vardır ya da fonksiyonel olmayan (ya da sapkın) bir davranış sergilemektedirler. İstenmeyen duygulara ya da fonksiyon bozukluğu davranışlarına ruhsal hastalık etiketi vermek bize ne o duyguların ya da davranışların nereden çıktıklarını anlatır ne de bu tip duyguları ve davranışları nasıl tedavi edeceğimizi.

Rasyonel terapi yaklaşımına dayanan kalan bölüm, her ikisini de yapmaktadır. İstenmeyen duyguların ve fonksiyon bozukluğu davranışlarının kaynaklarını saptamada bize bir yaklaşım vermekte ve bunları değiştirmek için stratejiler sunmaktadır.

Etik Soru 8.2

Toplumun bazı kimseleri ruhsal olarak hastalıklı diye etiketlemesinin yararlı olduğuna inanıyor musunuz? Birini ruhsal olarak hasta diye etiketlemenin o kişinin sorumsuzca davranmaya devam etmesine yol açacağına inanıyor musunuz?

İstenmeyen Duyguları Değerlendirmek ve Müdahale Etmek: Teorinin Müracaatçı Durumlarına Uygulanması

Duygusal sorunları değerlendirmede ve müdahalede farklı teorik çerçeveler kullanılabilir (Bu çerçevelerin bir özeti için bakınız Zastrow, 1999). Burada tarif edilen rasyonel terapi yaklaşımı daha yararlı yaklaşımlardan biridir. Rasyonel terapinin ilk geliştiricisi Albert Ellis'tir (1962).

Pek çok insan hatalı bir şekilde duyguların öncelikli olarak deneyimlerle (yani başlarına gelen olaylarla) belirlendiğine inanır. Rasyonel terapi duygularımızın öncelikli nedeninin, başımıza

gelen olaylar hakkında kendimize ne anlattığımız olduğunu göstermiştir. Tüm duygular şu formata göre açığa çıkar:

Olaylar
(Deneyimlerimiz)

Kendi Kendine Konuşma
(başımıza gelen olaylar ve olgular konusunda kendimize verdiğimiz değerlendirici düşünce dizileri)

Duygular

(sakin olmayı içerebilir)

Bu temel ilke yeni değildir. Stoacı filozof Epiktetos, M.S. 1. Yüzyılda yazdığı Enchiridion'da şöyle der: "insanlar sadece şeylerden rahatsız olmazlar; fakat bunları nasıl gördükleri onları rahatsız eder" (Ellis'ten alıntılanmıştır, 1979, s.190). Bu süreci şöyle bir örnek açıklar:

Olay

Jane Lewis insan davranışı ile ilgili ilk sınavına çok sıkı çalışır, sınava girer ve C alır.

Jane's Kendisiyle Konuşması

"Hay Allah! Ama bu berbat. Bu sınav için çok çalıştım ve bombardımana tutuldum. Öyle görünüyor ki kesinlikle bu dersten kalacağım. İnsan davranışları bana göre değil. Düpedüz diğer öğrencilerden daha sersemim. Sosyal hizmet disiplininde sırf bu zorunlu bir ders olduğu için, bir sosyal hizmet uzmanı asla olamayacağım gibi görünüyor. Bir hayal kırıklığıyım. Hiçbir zaman mezun olamayacağıma göre paramı boşa harcamaya devam etmek yerine belki de şimdi üniversiteyi bırakmalıyım."

Jane'in Duyguları

Jane depresif hisseder, bir "hayal kırıklığıyım" gibi hisseder, kendinden iğrenir.

Öte yandan Jane C almasıyla ilgili kendine şunları anlatsa duyguları çok farklı olacak:

Olay

Jane Lewis insan davranışı ile ilgili ilk sınavına çok sıkı çalışır, sınava girer ve C alır.

Jane'in Kendisiyle Konuşması

"Wow— sınavı geçtim. Nerdeyse sınıfın yarısı C ya da daha düşük not aldı. Yani öyle görünüyor ki diğerleri kadar ben de yapabiliyorum. Bu derste geçmek için tek ihtiyacım olan C almak ve zorunluluğu yerine getirmek. Yapmamam gereken bazı hataların nerde olduklarını görüyorum. Böylece bence bir sonraki sınavda daha iyi bir şeyler yapabileceğim. Bu derste kendimi nasıl geliştirebileceğim konusunda bazı fikirler almak üzere öğretim görevlisi ile de konuşacağım. Bu sınavdan çıkacağımdan korkuyordum ama beklediğimden daha iyi yaparak sonuçlandırdım bu işi. Sosyal hizmet disiplininde memnuniyet verici bir şekilde ilerliyorum; fakat daha iyi şeyler yapabileceğimi de düşünüyorum."

Jane'in Duyguları

Jane ılımlı bir şekilde C almış olmak konusunda ılımlı bir şekilde anksiyete , sınavdan çıkmamış olduğu için rahatlama, sonraki sınavda notunu yükseltmek konusunda iyimser, dersi geçmek ve sosyal hizmet disiplininde devam etmek üzere iyimser hiss ediyor.

Bu sürecin en önemli noktası kendimizle konuşmamızın nasıl hissedeceğimizi belirlemesi ve kendimizle konuşmamızı değiştirerek herhangi bir istenmeyen duyguyu değiştirebileceğimiz. İstenmeyen bir duygu, ya değiştirmek istediğimiz bir duygu, ya da hakkında başkalarının hatırı sayılı derecede endişelendikleri bir duygumuz olarak tanımlanabilir. Örneğin yıllar önce sevilen bir kişinin ölümünden beri süren aşırı depresyon. Genellikle olumlu duygular olarak görülen bir duygunun istenmeyen bir duygu olması olasıdır. Örneğin bir cenazede mutlu olduğunuzu anlarsanız, bu duyguyu değiştirmek isteyebilirsiniz. Benzer şekilde genellikle olumsuz duygular olarak görülen bir duygu belli durumlarda istenir bir duygu olabilir.

AYDINLATICI BİLGİ 8.3

Rasyonel Benlik Analizi Formatı

A (Olgular ve Olaylar)
B (Kendi kendine Konuşma)
1. _____
2. _____
vb. C (B'nin duygusal sonuçları)
D(a) (A'ya ilişkin kamera kontrolü)
D(b) (B'ye ait rasyonel kendi kendine konuşmada meydan okumalar)
1. _____
2. _____
vb. E (Gelecekteki benzer olaylar için duygusal ve davranışsal hedefler)

Örneğin cenazede üzüntülü olmak.

İstenmeyen Duyguyu Değiştirmek: İstenmeyen bir duyguyu değiştirmenin yalnızca beş yolu vardır ve bunlardan sadece üçü yapıcıdır: anlamlı bir aktivite içinde yer almak, istenmeyen duygunun altında yatan irrasyonel düşünceyi değiştirmek ve stres yaratan olayı değiştirmek.

Anlamlı Aktivite: İstenmeyen bir duyguyu değiştirmenin ilk yapıcı yolu bazı anlamlı ve eğlenceli aktiviteler içinde yer almaktır. Anlamlı olan bir aktivite içinde yer aldığımızda bu bize tatmin sağlar, yapı kazandırır ve zamanı doldurur. Böylece zihnimizi stresli olaydan uzaklaştırır.

Pratik olarak hepimiz gün gün karmaşalar ve gerginlikler yaşarız -iyi gitmeyen bir ya da iki dersin olması, gerilimli bir işinin olması ya da sıradan bir sosyal yaşamının olması... Akşam eve gider ve gerginlikleri eşelemeye devam edersek, depresyon, öfke, sinir, çaresizlik ya da hayal kırıklığı olmak gibi istenmeyen duygular geliştiririz (ki bu duygular, kendimize ne anlattığımıza doğrudan bağlıdır).

Yapmaktan hoşlandığımız şeylere dair bir kaçış listesi yaparak istenmeyen duyguları tomurcukken budayabiliriz. Herkes, yapmaktan hoşlandığı şeylere dair bir kaçış listesi yapmalıdır: yürüyüşe gitmek, golf oynamak, sinemaya gitmek, alışveriş yapmak, el işi yapmak, arkadaşları ziyaret, egzersiz yapmak vb. Hoşlandığımız şeyler içinde yer alarak gündelik kaygılardan ve gerilimlerden zihnimizi uzaklaştırırız. Bunun yerine, yaptığımız eğlenceli şeyler hakkında kendimize anlattığımız şeylerden yaşadığımız olumlu duygular çıkacaktır. İnsanları bir kaçış listesi yapmaya teşvik etmekle insanların nahoş olayları değiştirmeyi denemekten sakınması gerekti-

AYDINLATICI BİLGİ 8.4

İstenmeyen Duygularla Mücadele Etmek İçin Bir Rasyonel Benlik Analizi: Romantik Bir İlişkinin Bitiminin Ardından

A. Olgular ve Olaylar

Gerçekten hoşlandığımı düşündüğüm bir erkekle iki ay boyunca düzenli olarak buluştum. İlişkimizde bir şeylerin pek doğru olmadığını biliyordum. İki yıldır başka bir kızla çıktığını ve hala onu gördüğünü sonunda söyleyinceye dek durumu nasıl kotaracağımı bilemiyordum. Bununla birlikte, çok yakında ayrılacaklarına söz verdi ve beni bir süre daha “birlikte takılmaya” teşvik etti. Üç hafta geçti ve bir gece onları birbirleri ile konuşturlarken gördüm. Kız gittiğinde, onunla konuşmaya gittim ve arkadaşım kötü bir duygu durumu içindeymiş gibi göründü. Sorunun ne olduğunu anlamaya çalıştım. Sonrasında diğer kız hakkında konuşmaya başladık ve o da bana kızdan bir süre ayrılamayacağını, bizim de bir süre birbirimizi görmeyeceğimizi söyledi. Sonra ben onu bir sürü şey hakkında azarlamaya başladım ve ağlama başladı.

B. Kendi Kendine Konuşma

1. Ondan nefret ediyorum! (kötü)
2. İki aydır nasıl bu kadar enayi olabildim? (kötü)
3. Tüm erkekler pislik. (kötü)

D(a). A'nın Kamera Kontrolü

Tüm bunlar olgusal.

D(b). B'ye ait rasyonel tartışmalarım

1. Ondan gerçekten nefret etmiyorum. Bana karşı iyiydi ve birlikte geçirdiğimiz zamanlardan keyif aldık.
2. Kendimi bir enayi gibi hissetmemeliyim; çünkü o nihayet bana anlatıncaya dek o kıızı bilmiyordum.
3. Tüm erkekler pislik değiller. Pislik olmaktan çok uzak bir sürü erkek arkadaşım oldu. Aslında bir pislik nedir onu bile bilmiyorum. Asla bir

4. Bir daha asla kimseyle çıkmayacağım (kötü)
5. Nerede durduğumdan emin olmaktan hoşnutum. (iyi)
6. Bana böyle davranması için ona ne yaptım ben? (kötü)
7. Kimse beni sevmiyor. (kötü)
8. Ben bir hayal kırıklığıyım. (kötü)
9. Bir daha kimseyi onun kadar sevemeyeceğim. Hayatım mahvoldu. (kötü)
10. Bu adam sadece beni kullandı ve sahip olabileceğimiz her şeyi aldı. (kötü)

pislik görmedim. Erkekler insan, pislik değil. Birini pislik diye etiketlemek irrasyonel ve etiket gerçekmiş gibi o kişiyi bununla ilişkilendirmek de.

4. Yine biriyle çıkacağımı biliyorum; çünkü diğer ayrılıklardan sonra da her zaman bir arkadaşım oldu.
5. Bu rasyonel.
6. Bunu yaşamamı gerektirecek hiçbir şey yapmadığımı bana söyledi. Sadece kendini içinde bulduğu bir durumdu ve şimdi de işleri düzeltmek için zamana ihtiyacı var.
7. Bunu nasıl söyleyebilirim! Bir sürü yakın arkadaşım ve akrabam var ve beni fazlasıyla düşünen bir sürü erkek tanıyorum.
8. Ben bir hayal kırıklığı değilim. Üniversitede ve yarı zamanlı işimde iyi iş çıkarıyorum.
9. Hayatım tabii ki mahvolmadı. Yaşamdaki bir sürü hedefimi gerçekleştireyorum. Dünyadaki iki milyon uygun erkekle birlikte, tabii ki birlikte bir ilişki kurmaya değer olan bir sürü erkek var. Aynı hatalı şeyleri, iki sene önce başka birinden ayrıldığımda da söylemiştim. Hemen hoşlanacağım farklı biriyle başka bir ilişkiye başlayacağım. Olumlu düşünmeye ve olumlu şeylerle uğraşmaya ihtiyacım olduğunu, bu ilişkide öğrendim.
10. Hiçbirimiz birbirimizi kullanmadık. "Kullanmak" ne demek onu bile bilmiyorum. Birlikte olmaktan keyif aldık ve hayli iyi zaman geçirdik. Bana karşı bir sürü olumlu hissinin olduğunu söyledi. Birlikte olmaktan hoşlandığı iki kişi arasında bir seçim yapmaya zorlandı.

11. Yaşamım bitti. Mutluluğu bir daha asla bulamayacağım. (kötü)

12. Bu berbat! Bu, başıma gelecek en kötü şey. (kötü)

C. Duygularım

Dışa yansıyan duygular ağlama ve azarlamaydı. İçsel duygular öfkeli, incinmiş, depresif, mahcup, hayal kırıklığı gibi ve sevilmiyordum hissetmek.

11. Yaşamım tabii ki sona ermedi. Başıma gelen bir sürü olumlu şey var; yapmaktan hoşlandığım bir sürü şey var; orada olacak olan ve ihtiyaç duyduğum bir dizi yakın arkadaşım ve akrabam var.

12. Yaşam iniş çıkışlarla dolu. Meseleleri "berbatlaştırmak" ve bu ayrılığın geleceğimi nasıl etkileyeceğini abartmak bir hata. Başıma gelebilecek daha yıkıcı pek çok başka şey var- ölümcül bir hastalık gibi.

E. Duygusal ve Davranışsal Hedeflerim

Bu ayrılıkla ilgili bir daha öfkeli, depresif ve incinmiş hissetmeyeceğim şekilde istenmeyen duygularımı değiştirebilmek istiyorum. Ayrıca onunla özel olarak konuşmak ve davranışım için özür dilemek isterdim. Bu ayrılık hakkında daha huzurlu hisseder olduktan sonra, gelecekte aşamalı olarak başka biriyle çıkmaya ilgi duyacağım.

ğini ileri sürmüyoruz. Nahoş bir olayı değiştirmek için yapılabilecek bir şeyler varsa tüm yapıcı çabalar denenmelidir. Bununla birlikte çoğunlukla nahoş olaylar üzerinde denetimimiz yok ve bunları değiştiremiyoruz. Ama nahoş olaylar hakkında kendimize neler anlatacağımızı denetleme ve değiştirme kapasitesine sahibiz. İstenmeyen duygularımızı değiştirmeyi öğrenmede sıklıkla yardımcı olan da bu ikinci odak noktasıdır.

Kendi Kendine Konuşma Biçimini Değiştirmek: İstenmeyen duyguları değiştirmede ikinci yaklaşım, istenmeyen duyguları tespit ve sonra da bunlara yol açan olumsuz ve irrasyonel düşünme biçimini değiştirmektir.

Maulsby (1975) rasyonel benlik analizi (RSA) denilen bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu, irrasyonel düşünceye meydan okumada ve onu değiştirmede çok faydalıdır. Aydınlatıcı Bilgi 8.3'te gösterildiği üzere bir RSA'nın sekiz bölümü vardır.

RSA yapmanın amacı istenmeyen duyguyu (öfke, sevgi/aşk, suçluluk, depresyon, nefret vb) değiştirmektir. Bir RSA olayı kaydedip, kendi kendine konuşmayı da kağıda yazarak yapılır. Bölüm A çatısı altında (olgular ve olaylar) sadece olan olguları ya da olayları ifade edin.

B bölümü altında (kendi kendine konuşma), A hakkındaki tüm düşüncelerinizi yazın. Her bir cümleyi 1,2,3,4

vb. şeklinde numaralandırın. Bir kişi olarak sizi yansıttığına inandığınız her bir cümleye nasıl inandığınızı göstermek için her bir kendi kendine konuşma cümlesine iyi, kötü ya da tarafsız yazın (Aydınlatıcı Bilgi: 8.4'te sunulan RSA örneği bir RSA yapmanın mekanizmalarını açıklamaktadır).

C bölümü altında (duygusal sonuçlar) içten gelen tepkileriniz/ B'de yaptığınız konuşmadan çıkan duyguları tarif eden basit cümleler yazın. D (a) bölümü, yalnızca A,B ve C bölümleri yazıldıktan sonra yazılmalıdır. D(a) bölümü A bölümünün "kamera kontrolüdür." A bölümünü yeniden okuyun ve kendinize şunu sorun: neler olduğuna dair yazdıklarım ile bir video çekseydim, kamera olgu diye yazdıklarımızı doğrular mıydı? Bir video, muhtemelen olguları kaydedecek, fakat inançları ve fikirleri kaydetmeyecekti. Kişisel inançlar ve fikirler B bölümüne ait. Kişisel fikrin bir olgu olarak alınmasının yaygın bir örneği: "Marty, ben ciddi bir noktayı göstermeye çalışırken bana gülererek beni aptal durumuna düşürdü."

D (b) bölümü olumsuz ve irrasyonel düşünmeye meydan okumak ve bunu değiştirmek üzere tasarlandı. Her bir olumsuz ve irrasyonel düşüncüyü ele alın. Her bir B cümlesini ayrıca ele alın. B-1'i birinci olarak okuyun; sonra da bunun rasyonel düşüncenin beş sorusuyla uyumlu olup olmadığını kendinize sorun. Şunlardan birine uyuyorsa, düşünceniz irrasyonel olacaktır:

1. Olgulara uymuyor. Örneğin romantik bir ilişki bittikten sonra kimsenin sizi sevmediğini kendinize söylemeniz- hala sizi seven bir sürü yakın arkadaşınız ve akrabanız var.
2. Yaşamınızı korumanızı engelliyor. Örneğin alkollüken 70 km uzaklıktaki eve arabayla gitmeye karar verirseniz.

3. Kısa ve uzun vadeli hedeflerinize ulaşmada size engel oluyor. Örneğin üniversitede başarılı olmak istiyorsunuz; ve yarın henüz çalışmadığınız iki sınavınız var. Fakat bunun yerine bir partiye gitmeye karar veriyorsunuz.

4. Diğer insanlarla önemli sorunlara neden oluyor. Örneğin, ne zaman bir cevabı bir hakaret olarak yorumlarsanız o kişiye meydan okumanın bir hak olduğunu düşünüyorsunuz.

5. İstemediğiniz duygular hissetmenize yol açıyor.

Kendi kendine konuşma cümleleri rasyonelse, sadece şunu yazın: "Bu rasyonel." Öte yandan kendi kendine konuşma cümlesi, irrasyonel düşünme ile ilgili esasların birini ya da daha çoğunu karşılıyorsa o halde B cümleleriyle alternatif bir kendi kendine konuşma yapmayı düşünün. Bu yeni kendi kendine konuşma cümlesi, arzulanmayan duyguyu değiştirmede hayati önemdedir. Rasyonel olması gerekir ve kendi kendine konuşma cümlesini kendinize dair yeni bir düşünce olarak kabul etmeyi istemelisiniz. D (b) bölümü içindeki bu D (b-1) kendi kendine konuşmasını yazdıktan sonra, B-2, B-3 vb'yi aynı yolla dikkate alın.

E bölümünde, A durumlarına benzer bir gelecekte sahip olmak istediğiniz yeni duyguları yazın. Bu yeni duyguları yazarken, bunların D(b)'deki kendi kendine konuşma cümlelerini takip edeceğini aklınızda bulundurun. Bu bölüm, gelecekte A durumları ile karşılaştığınızda duygusal hedeflerinize ulaşmanızda yardımcı olması için yapmaya niyetlendiğiniz belli eylemlerin tarifini de içerir.

Rasyonel benlik analizi çalışması yapmada, ne zaman olumsuz düşünmeye başlarsanız olumsuz ve irrasyonel düşünmeye rasyonel tartışmalarınızla

meydan okumak için çaba sarf etmelisiniz. Çabayla istenmeyen bir duyguyu değiştirmeyi öğrenebilirsiniz. Bu kapasite, sahip olduğunuzu en önemli becerilerden biridir (bir RSA yazma becerisini bir kez kazandınız mı, süreci kağıda dökmeden zihninizde yapabileceksiniz). Bir RSA yazma Aydınlatıcı Bilgi 8.4'te gösterildi.

Olumsuz ve irrasyonel düşünmeye meydan okumaya dair bu süreç yeterli çaba gösterirseniz istenmeyen duygularınızı değiştirmenizde işe yarayacaktır. Diyet yapmanın aşırı kilolu birinin bir kaç kilo kaybetmeyi garanti etmesi gibi bu yaklaşım da istenmeyen duyguları değiştirmeyi garanti eder. Bununla birlikte her ikisi de, işe yaraması için süreci kullanmada çabayı ve bağlılığı gerektirir.

Stres Yaratan Olayın Değiştirilmesi: İstenmeyen duyguları değiştirmenin üçüncü yolu stres yaratan olayı değiştirmektir. Bazı stres yaratan olaylar doğrudan olayla yüzleşerek ve bunu değiştirmek için yapıcı bir eylemde bulunarak değiştirilebilir. Örneğin işten kovulursak, başka bir iş arayabiliriz. Bir iş bulduğumuzda da daha iyi hissederiz . Ya da başarısız notlar alıyorsak, nasıl daha iyi not alacağımıza dair öneriler almak üzere okuldaki öğretim görevlileriyle bireysel olarak görüşebiliriz. Pratik ve değerli öneriler alırsak, daha iyi hissederiz.

Stres yaratan olayların hepsi değiştirilemez. Örneğin sevdiğiniz bir işiniz olabilir; fakat hoşlanmadığınız davranışlar sergileyen bir çalışanla etkileşim içine girmeye mecbur bırakılabilirsiniz. Davranışları değiştiremezseniz, yapıcı tek diğer seçenek dışınızı sıkmak ve şartlara uyum sağlamaya çalışmaktır. Bununla birlikte stres yaratan olayları değiştirmek mümkün ve uygunsa, bunları değiştirmeye çalışmalıyız. Bunda

başarılyıysak, daha iyi hissetmeye yatkın oluruz; çünkü değiştirilmiş olaylar hakkında kendimizle daha fazla olumlu konuşma yapabiliriz.

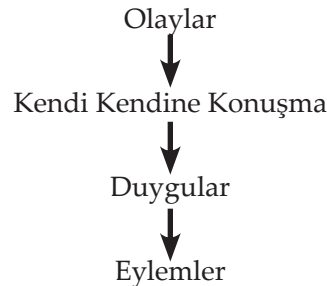
İstenmeyen Duyguları Değiştirmenin Yıkıcı Yolları: Ne yazık ki istenmeyen duyguları değiştirmede bazı insanlar diğer iki yola başvururlar. Bu yollardan bir tanesi alkol, uyuşturucu maddeler ya da aşırı yiyecek alımı vasıtasıyla istenmeyen duyguların hafifletmeye çalışmaktır. Ne yazık ki birçok insan alkol, kokain ya da diğer uyuşturucular gibi zihni-değiştiren ilaçları alarak istenmeyen duygulardan kurtulmaya çalışır. İlacın etkileri hafiflediğinde, sorunlar ve istenmeyen duygular hala oradadır ve tekrar eden kullanımlarla kişinin ilaca bağımlı olması tehlikesi mevcuttur. Bazı insanlar aynı nedenlerle fazla yemek yerler. Bu tip insanlar aşırı kilolu, bulimik ya da her ikisi olmaya yatkındırlar.

Bundan başka, istenmeyen duyguları hafifletmenin tek başka yolu intihardır. Bu, istenmeyen duyguları değiştirmede nihai yıkıcı yaklaşımdır.

Sapkın Davranışı Değerlendirmek ve Değiştirmek:

Teorinin Pratiğe Uygulanması

Düşünme biçimimiz, aşağıdaki diyagramda yorumlandığı üzere hem duygularımızı hem de davranışlarımızı belirler:

AYDINLATICI BİLGİ 8.5

Düşünme Biçimimiz Davranışımızı ve Duygularımızı Belirler

Yazarlardan biri, düşüncelerimizin duygularımızın ve eylemlerimizin öncelikli nedeni olduklarını anlatıyordu. Bir erkek öğrenci o sırada hevesli bir şekilde şöyle söyleyerek kendini ifşa etti:

“Söyledikleriniz çok anlamlı. Başıma gelmiş bir duruma gerçekten uyuyor. Gerçekten ilgilendiğim bir kız öğrenciyle birlikte yaşıyordum. Onun da benim gibi düşündüğünü düşünmüştüm. Kendisiyle bu konuda yüzleştirmede, hep paronayak olduğumu söyledi ve bunu reddetti.

Sonra bir gece şehirdeki bir bara gittim ve onu bir köşede başka bir erkeğe sarılır ve öperken gördüm. Kendime şöyle şeyler söyledim: Beni gerçekten aldatıyor. Her ikisi de beni aptal yerine koyuyorlar.” Bu tarzda düşünmek beni öfkeliendirdi.

Bu ilkeyi göstermek üzere: garip ya da olağandışı bir şey yaptığınız son zamanı düşünün. Yaptığınız şeyin öncesinde ve süresince, ne yaptığınıza dair kendi kendinize neler diyordunuz (yani neler düşünüyordunuz)?

Süreçleri düşünmek davranışı belirler. Olağandışı ya da işlevsel olmayan davranış ardındaki nedenler her zaman eylemin yapılmasından önce ve süresince eyleyicinin neler düşünmüş olduğu ile tespit edilebilir. İşlevsel olmayan davranışa yol açan bilişlerin bazı örnekleri şöyledir:

Biliş: 17 yaşındaki bir genç kilitli olmayan bir Mustang araba görür ve şöyle düşünür: “Bu, şöyle bir alıp sürmek için gerçekten muntazam bir araba. Hadi şu başlangıç çizgisini bir geçelim ve şöyle bir sürüş yapalım!”

Davranış: araba hırsızlığı

Kendime şunları da söyledim: Akıllarını başlarına getireceğim. Hatta onların yanına gideceğim.

Bu iki boş bira şişesini kıracağım ve bardakların kırık yerleriyle ikisine de vuracağım.” Bardaki bardakları kırmak üzere ilerledim ve onlara doğru yürümeye başladım. Onlara ulaşmama 4 metre kala onlar hala birbirlerinin kollarındaydılar ve beni görmediler.

Düşünme biçimimi değiştirmeye başladım. Eğer onlara vurursam, bunun sonucunda 8-10 sene hapiste yatacaktım ve onun buna değmediği sonucuna vardım. Bu düşünme biçimine dayanarak bira şişelerini bıraktım, dışarı çıktım ve onunla ilişkimi bitirdim. İşte yaptığım bu oldu.

Biliş: 27 yaşındaki bir erkek ikinci buluşmasında ve sevgilisinin dairesinde şöyle düşünüyor: “ Onunla iki kez şarap içip yemek yediğimden, şimdi onun bana cazibesini göstermesinin vakti. Benim onu istediğim kadar o da beni istiyor. Ona nasıl müthiş bir aşık olduğumu göstereceğim. Biraz direnebilir; fakat bunun üstesinden zorla geleceğim. Bir kez cinsel olarak yakınlaştık mı, beni duygusal olarak da çekici bulacak.”

Davranış: Buluşmada tecavüz

Biliş: 31 yaşındaki bir barmen şöyle düşünüyor, “Kokain beni öylesine yükseltiyor ki! Ne yazık ki ihtiyacım olduğu kadar para kazanamıyorum. Kullandığımdan biraz daha fazla satın alıp sonra a bunun bir kısmını biraz kar etmek için satmaktan başka seçeneğim yok.”

Davranış: Uyuşturucu satıcılığı

Biliş: Evden kaçan 16 yaşındaki bir kız şöyle düşünüyor, “Şimdi ne yapacağım? Nerde kalacağım? Yemek yemek için yeterince parayı nerden bulacağım? Belki, sokakta bana kalacak yer verecek ve biraz para verecek erkekler bulabilirim. Muhtemelen üzerime atlamak isteyecekler, fakat sorun yok. Bu, eve gitmekten ve sarhoşken babamdan dayak yemekten iyi.”

Davranış: Fahişelik

Biliş: Bir bilgisayar firmasından emekli olan 48 yaşındaki bir muhasebeci şöyle düşünüyor, “İçinde bulunduğum bu durum berbat bir maddi karmaşa. Bir sürü fatura var: ev taksitleri, kumar borcu ve üniversitedeki iki çocuğumun okul paraları. Umarım bir daha poker elinde kazanabilirim. Fakat biraz hisseye ihtiyacım var. Bunu elde etmenin tek yolu bu şirketten bir binlik almak ve parayı birkaç hafta içinde geri ödemek. Elimdeki defterlerde kimse bunu asla bulamayacaktır.”

Davranış: Zimmet suçu

Etik Soru 8.3

Kendinizle yaptığınız olumsuz ve mantıkdışı konuşmalar nedeniyle, zaman zaman ahlakdışı ya da işlevsiz davranışlarda bulunur musunuz?

Her bir işlevsel olmayan davranışın altında yatan biliş biçimi muazzam derecede faile göre değişebilir. Örneğin dükkandan mal çalan bir meteliksizin olası bilişi şöyle olabilir: “Cumartesi gideceğim düğün için bu kazak harika olabilir. Bu mağazadan zaten bir dizi mal aldığım için, bu kazağın parasını ödemesem bile yine de benden kar edecekler.” Bir diğeri de şöyle düşünebilir: “Bu kazağı çalıp kaçıp kaçamayacağımı görmek için bu bir meydan okuma. Pro-

va odasında bunu giyeceğim; üzerine de kendi kazağımı ve montumu. Kimse de bu kazakla mağazadan çıktığımı görmeyecek. Gayet normal bir şekilde mağazadan çıkıyormuş gibi yapacağım.” Ya da “Oğlumun gerçekten düzgün bir kazağa ihtiyacı var. Giyecek hiç güzel kazağı yok. Çocuklarımın ihtiyaç duyduğu şeyleri alacak kadar kamu yardımından para almıyorum. Oğlumun o paçavraları giymekten utandığını biliyorum. Bunu ceketimin altına saklayacağım ve öylece çıkıp gideceğim.”

İnsan davranışını değerlendirmek büyük ölçüde istenmeyen duyguların ya da fonksiyonel olmayan davranışların altında yatan bilişleri saptama sürecidir. Bu sürecin aşamaları şöyledir:

1. Olabildiğince net bir şekilde müracaatçının sahip olduğu istenmeyen duyguları ve/ya da fonksiyonel olmayan davranışı saptayın.
2. Müracaatçının istenmeyen bir duygusunun olduğu ya da fonksiyonel olmayan bir davranış sergilediği sürece boyunca sahip olduğu biliş biçimlerini ya da düşünme örüntülerini saptayın. Bu bilişleri saptamanın iki birincil yolu var. Biri, müracaatçıya, istenmeyen duyguya sahipken ya da fonksiyonel olmayan bir davranış sergilerken bu sırada ve öncesinde neler düşündüğünü sormaktır. Bu işe yaramazsa (müracaatçı ne düşündüğünü açığa vurmayı reddedebilir) ikinci bir yaklaşım da müracaatçının o zaman sürecindeki yaşam koşulları hakkında bilgi edinmektir. Bir kez bu yaşam koşulları saptandı mı değerlendirmeyi yapan uzman kendini failin yaşam koşulları içinde düşünür ve spesifik istenmeyen davranışa ya da fonksiyonel olmayan davranışa yol açan biliş türleri üzerinde kafa

AYDINLATICI BİLGİ 8.6

Columbine Katliamının Açıklaması Üzerine Kendi Kendine Konuşma

20 Nisan 1999'da, Denver yakınlarında, Kolorado Columbine Lisesi iki öğrencisinin saldırısına uğradı. Okulda 1945 öğrenci bulunuyordu. 15 dakikadan az olan öğle yemeği süresince iki öğrenci Eric Harris (18) ve Dylan Klebold (17) ateş açtı ve 12 öğrenci ile bir öğretmeni öldürdü. İki silahlı adam 21 kişiyi de yaraladı. İkisi de bariz bir şekilde öldürebilecekleri kadar insan öldürmek istemişlerdi. Katliam daha beter olabilirdi; çünkü iki silahlı, okula 30 tane de bomba yerleştirmişlerdi. Bununla birlikte, polis çabucak geldiği için bombaları patlatamadılar. Polis olay yerine ulaştığında Eric Harris ağzına silahı dayadı ve öldü. Dylan Klebold kendini sağ şakağından vurarak bariz bir şekilde intihar etti. Bu katliam ABD tarihindeki en yıkıcı okul katliamı oldu.

Harris ve Klebold bu dehşet verici suçları neden işledi? Asla bütünüyle bilemeyeceğiz. Bununla birlikte Eric Harris, süreç boyunca kendisinin ve Dylan'ın düşünceleri hakkında önemli ipuçları sağlayan bir günlükte, bilgisayarımda bazı notlar bıraktı.

Günlük iki ergenin ellerindeki silahları ve ev yapımı bombaları kullanarak okullarındaki 500 civarındaki öğrenciyi öldürmeyi planladıklarını gösteriyor. Başka okullara saldırıyı da planlamışlardı. Sonrasında okulu çevreleyen semte ve şehir merkezine gidecekler, sokaktaki ve dairelerindeki insanları öldüreceklerdi. En nihayetinde ya ABD'den kaçmayı ve bir adada yaşamayı ya da bir uçak kaçırarak bunu New York'un kalbine düşürmeyi planlıyorlardı. Columbine Lisesi'ne saldırılarını bir yıl boyunca planladılar. Eric

Harris'in düşünce akışlarının bazıları şöyle:

Dünyadan nefret ediyorum ve lanet olsun dünyaya. Tarihe bakın işte. Naziler Yahudi sorununun üstesinden "nihai bir çözümle" geldiler: hepsini öldür. Yani, hala üstesinden gelemediyse, insanlığı öldür derim. Kimse hayatta kalmamalı. Denver'da yaşıyorum ve kahretsin, tüm sakinlerinin neredeyse hepsini öldürmeyi çok isterdim.

Harris algılanabilir her insan renge sövüp saydı. Nefretini çok olumsuz, aşırı derecede küçük düşürücü sözlerle ifade etti. Bu günlüğü okuyan görevlilerden biri olan John Kiebusch Harris'in, zengin insanlara, fakir insanlara, dövüş sanatları uzmanlarına, Star Wars fanatiklerine, sözcükleri yanlış telaffuz eden insanlara, hız şeridinde yavaş araba kullanan insanlara vb. herkese, ayırım gözetmeden nefret duyduğunu ifade etti.

Günlük, polis tarafından önleri keşilirse yaptıkları üzere intihar etmeyi planladıklarını da gösterdi. Ayrıca günlük, yaptıkları üzere olabildiğince fazla kişiyi öldürerek üne kavuşmayı istediklerini de gösterdi. Günlük, iki silahlı gencin Columbine Lisesi'ndeki arkadaşları tarafından alaya alındıklarını, tacize uğradıklarını ve kötü muamele gördüklerini de not ediyordu. Harris ve Klebold Hitler'den ve Nazizm'den, Nazizm'in "nihai çözümünden" hoşlanıyorlardı. İki kişilik bir üstün ırk teşkil ettiklerini düşünecek kadar kendilerini herkesin üzerinde, herkesten üstün görüyorlardı.

KAYNAK: Dave Cullen, URL: <http://www.salon.com/news/feature/1999/09/>

İnzivacı bir çete

yorar. Örneğin müracaatçı evden kaçmış 16 yaşında işsiz bir kıza, onu fahişeliğe itecek biliş türlerini (bir dereceye kadar) saptamak oldukça kolaydır.

Düşünme süreçlerinin fonksiyonel olmayan davranışları ve istenmeyen duyguları belirlediği ilkesinden gelen çıkarım, bu sonuçları değiştirmek için duygulanımı olan kişinin düşünme örüntülerini değiştirmeye ihtiyaç duyduğudur. Bu kavramlar, Aydınlatıcı Bilgi 8.5'te örneklenmiştir.

Makro-Sistem Sorunları: Suç ve Çocuk Suçları

Ergenlik süresince sıklıkla yaşanan yaşımsal olay ya da sosyal sorun suç ya da çocuk suçluluğudur. Suç, ceza yasasının ihlalidir. Pratikte herkes arasına yasaları ihlal eder. Örneğin bir kişi araba kulla-

nıyorsa, o kişinin bilerek ya da bilmeye-
rek, fazla hız, tek şeritli yola girmek ya
da yasak yerden dönüş gibi nedenlerle
yasayı ihlal etmesi olasıdır. Pek çok in-
san da caddede yürürken kuralları ihlal
etmek, işten biraz kaytarma ve belki de
biraz alkol ihlali gibi suçlar işlemiştir.
Suç, bir yasanın ihlal edilmesi olarak
tanımlanıyorsa o halde geniş anlamda
hepimiz suçluyuz.

Etik Soru 8.4

Suçlulara karşı ıslah edici mi yoksa
cezalandırıcı bir yaklaşım mı kullan-
mak daha iyidir?

Tutuklanmaya ve hapisanede kal-
maya meyilli kişiler genellikle silah-
lı soygun, hırsızlık ya da tecavüz gibi
daha ağır suçlar işleyenlerdir. Nadiren
kişi işlemediği bir suçtan dolayı tutukla-
nabilir, cezalandırılabilir ya da sorgula-

nabilir. Bunun kişinin duygusal sıhhati, adalet sistemine güveni, manevi ve maddi durumu üzerinde ters etkileri olabilir.

Ergenler (ve genç yetişkinler) bir dizi suç işlerler ve şimdiye dek ülkemizde en fazla tutuklanmış olan grubu teşkil ederler (Mooney, vd. 2011). Çocuk suçlular da tıpkı yetişkinler gibi her tür suçu işlemekten tutuklanabilirler. Bununla birlikte, statü suçlarını - çocuklar tarafından işlendiklerinde yasadışı görülen, ancak yetişkinler yaptığında böyle görülmeeyen eylemler- içeren bir dizi ek yasa dizisini ihlal etmekten de tutuklanabilirler. Statü suçları evden kaçmak, okuldan kaçmak, gece geç saatte dışarıda olmak, cinsel ilişkiye girmek, yönetilemez olmak ve ebeveynlerin denetiminin dışında olmaktır.

Çocuklar, tutuklanlarında genellikle yetişkinliklerden farklı muamele görürler. Çocuk mahkemeleri ebeveynlerin davranması gerektiği gibi çocuğun yüksek yararına olacak şekilde davranmaya çalışırlar. Çocuk suçları mahkemeleri (teoride) ıslah oryantasyonuna sahiptirler. Yetişkin suçlulara ait süreçte, odak noktası sanığı belli bir suçta sorumlu tutmak, bir kamu davasıyla da sanığın sorumlu tutulduğu üzere suçlu olup olmadığını belirlemek ve suçlu bulunursa da yanlış yapan kişiyi bir hükümle cezalandırmaktır. Tam tersine çocuk suçlarındaysa, odak noktası çocukları geçmişteki fiilleri nedeniyle cezalandırma değil, onların mevcut fiziksel, duygusal, psikolojik ve eğitimsel ihtiyaçlarıdır. Suça sürüklenmiş çocukta bir reform gerçekleştirmek ya da onu ıslah etmek, çocuğun kendisi ya da ailesi mahkeme kararının çocuğun yüksek yararına olacak şey olmadığını düşünse bile amaçtır.

Tabii ki tüm çocuk mahkemeleri bu ilkelere uygun davranmaz. Pratikte bazı

çocuk mahkemeleri çocuk suçluları ıslahtan ziyade cezalandırmaya odaklanırlar. Mahkeme önüne çıkma, çocuğun kendini suçlu görmesi ve yasayı ihlal etmeye devam etmesi gibi etiketlenmeden kaynaklı ters etkiler yaratabilir.

İnsanlar yasaları neden ihlal ederler? Suç nedenleri ile ilgili pek çok teori mevcuttur (Bu teoriler için bakınız, Mooney vd. 2011). Suç, sarhoşluk, uyuşturucu bulundurma, tecavüz, araba hırsızlığı, kundakçılık, mağaza hırsızlığı, intihara kalkışma, yankesicilik, ensest, kumar, fahişelik, dolandırıcılık, cinayet ve çocuk kaçırma gibi geniş ölçekli suçları içeren kapsayıcı bir etikettir. Bariz bir şekilde bu suçların doğası geniş ölçekte çeşitlendiğinden, bunların altında yatan dürtüler ve nedenler de geniş ölçekte çeşitlenirler. Zastrow ve Navarre (1979) tarafından anlatılan kendi kendine konuşma teorisine göre herhangi bir suçun nedenleri, suçlunun suçu işlemeyen önce ve suçu işlerken ne düşündüğü bulunarak saptanabilir. Rasyonel terapidenden çıkarsan bu teori bu bölümün öncesinde anlatıldı. Bu teoriye dair örnek bir olay Aydınlatıcı Bilgi 8.6'da tarif ediliyor.

Makro-Sistem Sorunları:

Çocuk Suç Çeteleri

Çocuk çeteleri ABD'de ve diğer ülkelerde on yıllardır var. ABD'de geçen yıllarda çetelerin sayısında, çetelere üye çocukların sayısında, çete gençliğinin uyuşturucuya dahil oluşunda ve çete saldırganlığında bir artış oldu. Saldırgan, suç üretici, kentsel çete aktivitesi başat bir sosyal sorun oldu. Suç çeteleri hakkındaki bilimsel bilgi kısıtlı. "Çetenin" tanımı ya da çete olarak görülmesi gereken grup türleri üzerinde evrensel bir uzlaşma yok (Regulus,1995). İla-

veten, çete suçlarına dair üzerinde uzlaşmış bir kayıt sistemi ya da devlet birimleri tarafından sistematik yollarla toplanmış veriler yok. Çocuk suç çetelerine ilişkin bilgi yetersizliği etkili müdahale stratejileri geliştirmenin önündeki temel engel.

Araştırmacılar arasında bir oydaşmanın olmayışı, çeteleri sınıflandırmada araştırmacıların çok çeşitli ve farklı kategoriler kullanmalarında da görünüyor. Örneğin köşebaşı grupları, sosyal kulüp, çatışma grubu, patolojik grup, atletik kulüp, endüstriyel birlik, hazırlıkçı örgüt, uyuşturucu bağımlısı grup, curcuna örgütü, dövüş merkezli grup, savunmacı grup, geleneksel olmayan grup, suç örgütü, bölge grubu, heavy-metal grup, punk-rock grup, satanist örgüt, dazlaklar, etnik ya da ırksal grup, motosiklet grubu, leşçiler grubu (Goldstein, 1991).

Dört Çete Türü

Çetelerin kategorize edilmesinin bir örneğini, gençlik çetelerini dört grupta sınıflandıran Morales vd. (2010) sundu. Bunlar suç, çatışma, inzivacı ve mistik/kült çete gruplarıdır.

Suç çetelerinin birincil amacı suç edimleri vasıtasıyla maddi kazanç elde etmektir. Suç edimleri arasında kişilerden ya da mülklerden hırsızlık yapmak, gasp, önünü kesme ve yasadışı maddeleri (özellikle uyuşturucu) sağlamak ve satmak bulunur. Kokain, eroin ve bonzai satılması suç çetelerinin bugünlerdeki başat gelir kaynağıdır.

Çatışma çeteleri bölge merkezlidir ve kendi semtlerini işgal eden bireylerle ya da rakip gruplarla veya da aşağılayıcı, hakaret edici şekilde davrandıklarını düşündükleriyle saldırgan çatışmalara girer. Hispanik suç çeteleri baskın bir

şekilde çatışma çeteleri içinde temsil edilirler. Barrio Kodu çete üyelerinin kendi semtlerini gözlemeleri ve semt için ölmeyi istemelerini emreder.

Inzivacı çeteler alkolle, kokainle, esrarla, eroinle ya da diğer uyuşturucularla “yükselme” ya da “yüklenme” üzerine odaklanırlar. Bireyler, bu türden çetelere uyuşturucu erişiminin devam etmesini güvence altına almak için katılmaya eğilimlidirler. Maddi kazanç için uyuşturucu işine dahil olan suç çetelerinin aksine inzivacı gruplar tüketim için uyuşturucu ile hemhal olurlar.

4. tür çete, mistik/kült çetelerdir. Morales vd. (2010) bu türü şöyle tarif ederler:

Kült sözcüğü, burada kullanıldığı üzere şeytani ya da kötülüğü idolleştirme sistemi ile ilgilidir. Okült saklı ya da gizli bir şey ya da mistik ya da doğüstü güçlere inanç anlamına gelir. Tüm kültik-mistik şeytani ya da şerri idolleştiren gruplar suç ediminde bulunmaz ya da ritüelci suçlar işlemez. Örneğin Ku Klux Klan bir kült grup olarak görülebilir ve nefret söylemlerine rağmen bazı KKK bölümleri yasalara saygılıyken, bazı bölümleri de suç ediminde bulunmuştur. Mistik grupların büyük bölümü yetişkinlerden oluşur. Bazı ergen çocukların satanistçe pratiklere ve kara büyü pratiklerine ilgi duymalarına ve bunları kendi sadistçe, cinsel ve anti-sosyal dürtülerini tatmin etmek için kullanıyor olmalarına rağmen. Bunlar, çatışma çeteleri gibi semt yönelimli değildirler fakat tipik bir şekilde orta sınıf bölgelerinde bulunurlar. Örneğin beyaz kültü/mistiğinin bir neo-Nazi alt grubu çetesi, ırkçı, Anti-Semitist, homofobik “eşcinsel dövücü” ve diğer saldırgan davranışlarıyla ABD’nin Güneyde, Orta Batı’nda ve Batı Kıyıları’nda görülen “dazlaklardır”. Grup yapıları ve davranışları aralarında renk kullanımı, dövmeler, ortak giysi ve saç modeli, isim, uyuşturucu kullanımı ve suçlu davranışı

(Genellikle «nefret» suçları) bulunan çete örüntüsüyle uyum içindedir (s.196).

Çeteleri Kavramsallaştırmadaki Çelişkiler

Çocuk suçları çetelerini kavramsallaştırmada bolca çelişki bulunur. Çetelerin büyük ölçüde etnik olarak homojen azınlık gençliğinden olduklarına (Afro-amerikan, Hispanik ya da Asyalı) inanılır; fakat bazı beyaz gençlik çeteleri bulunmaktadır. Çoğu çete üyesinin 12 ila 18 yaşları arasında olduğuna inanılır fakat kanıtlar çetelerin yetişkinleri de içerdiklerini ve onlar tarafından kontrol edilebildiklerini göstermektedir (Mooney vb2011). Çetelerin erkeklerden oluştuğuna inanılmaktadır; fakat bazı çetelerde kadın üyeler vardır ve sayısı az birkaç çete de istisnai bir şekilde sadece kadınlardan oluşur (Regulus, 1995). Çetelerin öncelikle uyuşturucu kaçakçılığı yaptıklarına inanılır; fakat bazı çocuk suçları çetelerinin yankesicilik, gasp, hırsızlık ve yasadışı uyuşturucu tüketimi gibi diğer yasadışı odak noktalarının da bulunduğunu göstermektedir. Çete aktivitesinin öncelikli olarak büyük, şehir içi kentsel bölgelerde kendine yer edindiği düşünülür; fakat çete aktivitesi pek çok küçük şehirde ve bazı kırsal bölgelerde artmaktadır (Regulus, 1995).

Bugün, çetelerin sayıları, üyelerin sayısı ve karakteristikleri, bunların kriminal edimleri konusundaki istatistikî bilgiler elverişsizdir. Çete bağlantılı saldırıya dair polislerin yetki alanında hiçbir tek biçimli tanım (hatta aynı eyalet ya da şehir içinde bile) yoktur.

Sosyolojik Teoriler

Teorilerin Çetelere Uygulanması

Gençlerin neden çetelere katıldıklarını ve çetelerin neden çocuk suçlarıyla ya

da suçla ilintili aktiviteler içine girdiğini açıklamak için pek çok girişimde bulunuldu. Bu açıklamalar biyolojik, psikolojik ve sosyolojik teorileri içeriyor (bakınız Goldstein, 1991). Hangi teorinin en kullanışlı olduğuna dair hiçbir oydaşma yok ve bunların doğruluğundan emin olmak için yeterli araştırma yok. Mevcut teorileri örneklendirmek için bunların dördünü özetleyeceğiz: diferansiyel birlik teorisi, anomi teorisi³, sapkın alt-kültürler teorisi ve kontrol teorisi

Edwin Sutherland (Sutherland & Cressey, 1970) diferansiyel birlik isimli ünlü teorisini 1939'da geliştirdi. Bu teori suçlu davranışın öncelikli olarak aile, semt çevresi akran grubu ve arkadaşlar gibi küçük-yakın gruplardan kaynaklanan öğrenme sürecinin bir sonucu olduğunu ileri sürer. Teori öz olarak şöyle der: "Yasanın ihlal edilmemesinin yanında olan açıklamalara göre yasanın ihlal edilmesinin yanında olan açıklamaların daha fazla olmasından dolayı kişi suçlu bir insan olur."(s.76). İnsanlar kendilerini çevreleyen kültürü içselleştirirler. Ortam kriminal elemanlarla sıklıkla temas halindeyse ve kriminal olmayan elemanlarla sıklıkla temas halinde değilse, kişi noksan ya da kriminal bir davranış içine girmeye yatkın olur. Yakın kişisel gruplar içindeki geçmiş ve mevcut öğrenme deneyimleri birinin yasayı ihlal edip etmeyeceğini tanımlar. Suç işlemeye karar verenler için öğrenme deneyimleri, kişinin hangi suçu işleyeceğini, bu suçların işlenmesindeki tutumları ve mantıksallaştırmaları da içerir. Bu suretle en sevdiği kişi, hırsızlık yapan ya da uyuşturucu ticareti yapan bir çetenin üyesi olan bir genç bu kişiye

3 Toplumsal normların, toplumun ortak amaçlarının, değer yargılarının zayıflaması, ortadan kalkması ve çatışması sonucu oluşan kuralsızlık hali(e.n.)

benzemeye çalışacak, çete üyelerinden bu suçları işlemeye dair talimatlar alacak ve bu suçları başarıyla işlediğinde çeteden kabul ve takdir görecektir.

Robert Merton (1968) anomi teorisini çocuk suçlarına ve suça uyguladı. Bu yaklaşım çocuk suçlarını, bir bireyin ya da bir çetenin toplum içinde yüksek statülü hedefleri başarmaktan alıkonulduğunda ortaya çıkan bir davranış olarak görür. Merton, her toplumun bu tip amaçlara (üniversiteye gitmek, işe girmek) ulaşmada onaylanan amaçlara (örneğin sıhhi ve maddi maliklik) ve onaylanan araçlara sahip olduğunu not ederek başlar. Toplumun belli üyeleri bu hedeflere ulaşmak ister fakat bunlara ulaşmak için onaylanmış araçlara erişimde yetersiz kalırsa anomi (toplumsal kimlik kaybı) durumu meydana gelir (Anomi, onaylanmış davranış standartlarının kabulünün azaldığı bir durumu ifade eder).

Bu amaçlara toplumun yasal olarak tanımlanmış kanallarıyla ulaşamamak bireylerin ve çetelerin bu kanallara olan saygısını azaltır ve onlarda arzulanan hedefleri yasadışı araçlarla gerçekleştirmeye çalışırlar. Merton daha yüksek suç oranlarının kendilerine ayrımcılık yapılan gruplar (yani yüksek statülü amaçlara ulaşmada ek engellerle karşılaşan gruplar) arasında olmaya yatkın olduğunu ileri sürmektedir. Bu gruplar yoksulları ve ırksal azınlıkları kapsarlar. Merton'a göre yüksek suç oranları bulunan toplumlar (örneğin ABD) düşük suç oranları bulunan ülkelerden ayrılırlar; çünkü bunlar, aslında bazı yurttaşlarının başarmasını engellemelerine rağmen tüm yurttaşlarına başarabileceklerini söylemektedirler.

Sapkın altkültürler teorisi suçlu çete davranışı için başka bir açıklama sunar.

Bu teori bazı grupların suçlu edimini destekleyecek kendi tutumlarını, değerlerini ve bakış açılarını geliştirdiklerini ileri sürer. Örneğin Walter Miller (1958) Amerikan alt sınıf kültürünün, orta sınıf kültüre göre suç işlemeye daha yatkın olduğunu iddia eder. Alt sınıf kültürünün altı değer etrafında örgütlendiğini ileri sürer: sorun, dayanıklılık, heyecan, kader, zekilik (diğerlerini kandırma becerisi) ve otonomi- bu değerlere bağlılık suçluluğu üretir. Miller tüm alt sınıf altkültürünün, bu kültürde yetişen herhangi bir erkeğin bu değerleri kabul edeceği ve tabii ki çoğunun da yasayı ihlal edeceği anlamında suçlu olduğunu kabul eder.

Albert Cohen (1955) başka bir altkültür teorisi geliştirmiştir. Cohen, çetelerin genç erkek çete üyelerinin sorunlarına çözümler sunacak bir suçlu altkültürü geliştirdiklerini iddia eder. Bir çete onlara ait olmak için bir şans, erkekliklerini geliştirmek anlamına gelen bir şey ve orta sınıf toplumuyla savaşmak için bir şans verir. Özel olarak Cohen'e göre suçlu altkültürü, işçi sınıfı çocuklarının statü sorunlarını, özellikle de orta sınıf toplumunun reddettiklerinin sorunlarını etkili bir şekilde çözebilir. Cohen işçi sınıfı çocuklarının sorunlarının statü sorunu çevresinde çözüldüğünü iddia eder.

Kontrol teorileri (Hirschi, 1969) insanların neden suç işlemedikleri sorusunu sorarlar. Bu kategorideki teoriler tüm insanların doğal olarak suç işleyeceklerini ve bu yüzden de, yasayı ihlal etmemeleri için toplum tarafından kısıtlanmaları ve denetlenmeleri gerektiğini iddia eder. Kontrol teorisyenleri suçu önlemede üç faktör saptamışlardır. Birisi, toplumun birey yetişirken onda inşa ettiği sosyalizasyon vasıtasıyla gerçekleştirilen içsel kontrollüdür. Güçlü bir vicdan ve kişisel ahlak duygusu geliştirmenin

pek çok insanı yasayı ihlal etmekten alıkoyacağına inanılır. İkinci bir faktör, aile gibi küçük sosyal gruplarla güçlü bir şekilde ilişki içinde olmanın bireyin suç işlemesini önleyeceği düşünülür. Çünkü bireyler kendileri için önemli olanların kendilerini reddetmesinden ve onaylamamasından korkarlar. Üçüncü faktör, insanlar yasayı çiğnemezler; çünkü tutuklanmaktan ve hapsedilmekten korkarlar. Kontrol teorileri insanların temel doğasının asosyal ya da kötü olduğunu düşünürler. Böylesi bir varsayım asla kanıtlanmamıştır.

Hirschi (1969) suçlu davranışın ancak ergen, ebeveynlere duygulanımlı bağlar kurma, okul aktivitelerine katılım, okulda başarı, eğitimle ve meslekle ilgili yüksek arzular ve geleneksel normların ahlaki doğruluğuna inanç gibi birtakım sosyal bağlar tarafından kontrol edildiğinde düşme olasılığının olduğunu iddia etmektedir. Daha güçsüz sosyal bağlanma, ergenin suçlu çete aktiviteleri içinde yer almasına olasılığının daha yüksek olmasıdır. Sosyal bağlanma ebeveynlerin suç işlemesi, ebeveynlerin aşırı alkol alması, sürekli işsizlik, ebeveynin yetersiz gözetimi ve izlemesi, sapkın davranışın ebeveyn tarafından ödüllendirilmesi, agresif davranışın ebeveyninden alınması ve ebeveyninden yeterince yakınlık görememe gibi ebeveynsel güçlükler ile zayıflar.

Sosyal Hizmetin Roller ve Müdahale Programları

Çeşitli programlar suç çeteleri aktivitelerini azaltmaya kalkışmıştır. Bunlar arasında çalışanların çetelere katıldığı ve anti-sosyal davranışları ve tutumları prososyal tutum ve davranışlara dönüştürmeye çalıştığı ayrık hizmet programları; hakkında hüküm verilmiş çete üyelerine

çocuk gözetim departmanları vasıtasıyla resmi danışmanlık; suçlu çete üyelerinin grup evlerine yerleştirilmesi, yerleşim yerinde ıslah imkanlar; okulda reformlar; kimyasal bir bağımlılığı olan çete üyelerine uyuşturucu tedavisi; aileleri desteklemek ve güçlendirmek üzere programlar, özellikle kentsel bölgelerde tek ebeveynli ailelere dönük programlar ve okulun bırakılmasının önüne geçmek ve akademik destek sağlamak için programlar yer almaktadır (Goldstein & Huff, 1993).

Bu tür müdahalelerin sonuçları yeterince araştırılmamıştır. Ergenlerin suç çetelerine katılmalarına ve sonra da suç edimlerinde bulunmalarına yol açan faktörler çok yüzlüdür ve çok karmaşıktır. Suçlu çete aktivitelerinin toplumuzda artışta olduğu nettir. Bu artışın nedenleri büyük ölçüde bilinmemektedir. Suçlu çete aktivitelerini azaltmada en etkili programların neler olduğu da bilinmemektedir.

Tüm yardım uzmanları için geçerli olmak üzere; sosyal hizmetin bilgi, değerler ve çetelerde kullanmak için müdahale stratejileri geliştirme becerileri perspektifinden duruma en iyi uyan program doğru görünecektir. Bir pratik meselesi olarak çeteler bireylere, gruplara, ailelere, örgütlere ve topluluklara (yani mikro, orta ve makro seviyelerde müdahale) müdahale eden sosyal hizmet uzmanını bulurlar. Sosyal hizmet uzmanları bir dizi düzenleme içinde - çocuk suçları gözetim memuru, bir ev grubundaki ya da yerleşim yerinde ıslah imkanı olan bir danışman, okul düzeni içindeki bir sosyal hizmet uzmanı, kimyasallara bağımlıları tedavi programında bir uyuşturucu danışmanı olarak - bire bir düzeyde suçlu çete üyelerine müdahale içine girerler. Bire bir düzeyde sosyal hizmet uzmanları şu rolleri

üstlenebilirler: danışman, eğitimci, vaka yöneticisi ve arabulucu.

Sosyal hizmet uzmanı suçlu çete üyesine orta düzey bir müdahalede bulunur. Çalışan, "ayrışmış bir çalışan" ya da "çete grup çalışanı" olarak görülür. Çetelerle çalışma, sosyal hizmet çalışanın muazzam ölçüde kendi biriminden ziyade çetenin mevcut ortamı içinde vakit geçirmesini gerektirir, ki bu yüzden "ayrışmış çalışan" ya da "sokak çalışanı" terimleri kullanılır. Spergel (1995) pek çok çetenin sosyal hizmet uzmanının sosyal hizmet pratiğine uygun amaçlarla çeteye bağlanmasına açık olduğunu, bu suretle çalışanın çetenin kendi kaderini tayin hakkını sürdürürken topluluk için yıkıcı bir güç olmaktan topluluk için yapıcı bir katkı sağlayacak şekilde değişmesine yardımcı olabildiğini bulgulamıştır. Çetelerle çalışırken çalışan çetenin ihtiyaç duyduğu kaynakları elde etmesine yardım etmede grup yöneticisi, eğitimci, imkan sağlayıcı ve savunucu rolleri içinde işlev görebilir. Uzman, çete içi bir çatışma ya da rakip çeteler arasında bir çatışma olduğunda müzakereci ya da arabulucu olarak da işlev görebilir. Orta düzeyde, sosyal hizmet uzmanı çete üyesinin ailesine çocuğunun suç mahiyetindeki davranışını gemlemede yapıcı bir güç olması konusunda danışmanlık yapabilir.

Spergel (1995) çetelerin öncelikle toplumsal olarak örgütlenmemiş/fakir yerel topluluklar içinde geliştiğini ortaya koymaktadır. Çete elemanları tipik olarak ebeveynsel becerilerden yoksun ailelerden, okulda geride kalan öğrencilere pek az dikkat veren okul sistemlerinden, yetişkin suç gruplarına maruz kalan gençler arasından ve pratikte eğitim ve iyi bir iş elde etmeyi yasal yollar vasıtasıyla başarma fırsatı olmayan gençler arasından

gelmektedirler. Spergel (1995) gençlerin özellikle sosyal yoksunluk ya da topluluğun istikrarsızlığı koşullarında pek çok nedenle çetelere katıldıklarını ileri sürmektedir: güvenlik, güç, para, statü, heyecan ve yeni deneyimler-. Özünde Spergel, çeteye katılımdaki çekiciliği anlamada topluluk düzensizliği yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Gerçek anlamda bir suç çetesinin kurulma nedenleri, gencin ihtiyaçlarının aile tarafından karşılanamaması, semt ya da geleneksel topluluk kurumlarıdır (örneğin okul, polis, dinlence kurumları ve dini kurumlar). Bir sosyal hizmet uzmanı, çetelerin kurulumuna olanak sağlayan topluluk şartlarına yönelik bir analist ve değerlendirici olarak işlev görebilir. Bir sosyal hizmet uzmanı sosyal politika değişiklikleri için bir girişimci ya da savunucu olarak da işlev görebilir. Spergel'in önerdiği bazı yararlı değişikliklerse şunlardır (1995): tabanların azaltılması, eğitimsel kaynakların geliştirilmesi; dinlence, mesleki eğitim, aile danışmanlığı ve uyuşturucu rehabilitasyonu kaynaklarına erişim; çete saldırısını dizginlemede topluluk gruplarının ve örgütlerinin mobilizasyonu (örneğin mahalli izleme grupları). Kent merkezlerine daha fazla kaynağı ulaştırmada eyalet düzeyinde ve ulusal düzeyde de sosyal politika değişikliklerine ihtiyaç vardır. Gençleri de kapsayacak şekilde şehir sakinlerinin yaşam kalitesini yükseltecek parasal desteklere ihtiyaç vardır ki bu suretle gençlerin ihtiyaçları çeteye dahil olmaktan daha başka yollarla karşılanabilsin. Sosyal hizmet uzmanlarının yerel düzeyde, eyalet düzeyinde ve ulusal düzeyde bu gibi sosyal politika değişikliklerini savunma zorunluluğu vardır.

Regulus (1995) çete sorunlarını azaltmada en etkili stratejinin topluluk

mobilizasyonu olduğunu ileri sürmektedir (1995).

Çetelerin denetiminde yurttaşların ve örgütlerin kolektif kaynaklarını bütünleştirmeye ve koordine etmeye çalışan strateji topluluk mobilizasyonudur. En geniş anlamıyla topluluk mobilizasyonu hükümet birimlerinin, okulların, polisin ve kriminal adalet birimlerinin, gençlik birimlerinin, yerli taban hareketi örgütlerinin, kiliselerin ve bir topluluk içindeki buna benzer grupların birleşik çabalarını kullanmaya kalkışır (s.152).

Grupları Sosyal Hizmet Vasıtasıyla Güçlendirme

Bugün, sosyal hizmet uzmanlarını sayısız düzenleme içinde insani ve sosyal sorunları çözmeye ya da iyileştirmeye ve bunlarda bir değişiklik yaratmaya ilişkin plan yapmakta yardımcı olma da hem grup liderleri hem de katılımcı olarak görmek yaygın olmayan bir şey değil. Bu yetkilendirmeyi şöyle ifade ediyoruz: “bireylerin kendi yaşam koşullarını geliştirmeleri için eyleme geçecekleri şekilde kişisel, kişiler arası ya da siyasi gücün artırılması süreci” (Gutierrez, 1990, s. 149). Gruplar bu sonuçları elde etmek için etkili ve güçlü araçlar sunabilirler. Johnson ve Johnson (1997) bir grubu şöyle tanımlıyorlar: “yüz yüze etkileşim içinde olan, her bir kişinin gruba üyeliğin farkında olduğu, her bir kişinin diğerlerinin o gruba dahil olduğunun farkında olduğu, ortak amaçlara ulaşmaya çalışırken her birinin olumlu şekilde karşılıklı bağımlılığının farkında olduğu iki ya da daha fazla birey.”

Bu tanımda grup üyelerinin ayrık bir bütünsellik kurduklarını hissedecekleri bir bağlam içinde birbiri ile ilişki içinde olduklarını, ortak bir hedefi ya da amacı paylaştıklarını, ayrı ayrı çalışarak başarabileceklerinden daha fazlasını ya

da yapabilecekleri kadarını başarabileceklerine dair bir güvene sahip olduklarını görüyoruz. Bu ortaklaşalık sosyal sorunlar çokluğuyla uğraşan grupların büyük bir kesiminin karakteristiğidir. Başlangıç aşamasındaki sosyal hizmet çalışanının mevcut gruplar içindeki çeşitliliğe karşı hayret ve gruplar içinde çalışan sosyal hizmetçinin karşılaştığı meydan okumalara karşı da heyecan duyması olasıdır. Grup türlerini, grup gelişimi hakkındaki teorileri ve grup liderliği ile ilgili teorileri kapsayan bu bölüm, gruplarla yürütülen sosyal hizmet hakkında bir giriş sunmaktadır.

Grup Türleri

Şu grup türünleriyle sosyal hizmet pratiğinde sıklıkla karşılaşılır: dinlence, dinlence-beceri, eğitimsel, görev, problem çözme ve karar alma, odak, kişisel gelişim, sosyalizasyon, terapi ve karşılaşma. Bu liste, kapsamlı bir liste değildir.

Dinlence Grupları

Dinlence gruplarının amacı eğlence ve egzersiz için aktiviteler sunmaktır. Bu tarz aktiviteler sıklıkla spontanedir ve gruplar pratikte lidersizdir. Grup hizmet birimi bir nebze alandan ve bazı araçların kullanımından öte çok az şey sunabilir. Doğaçlama oyun alanı aktiviteleri, gayri resmi oyunlar ve açık hava oyunları alanları buna örnektir. Bu tarz fiziksel alanları sağlayan bazı grup birimleri dinlencenin ve diğerleri ile etkileşim içine girmenin karakter inşaa etmeye yardımcı olduğunu ve sokağa bir alternatif sunarak gençler arasında suçu önlediğini iddia etmektedirler.

Dinlence-Beceri Grupları

Bir dinlence-beceri grubunun amacı eğlence sunarken bir dizi becerinin geliş-

tirilmesidir. Dinlence gruplarına zıt olarak bu gruplarda bir rehber, koç ya da danışman bulunur. Aynı zamanda bir görev yönlendirimi de vardır. Aktivite örnekleri arasında golf, basketbol, nakış, el sanatları ve yüzme bulunur. Rekabetçi takım sporları ve ligler oluşturulabilir. Bu tarz gruplar sıklıkla sosyal hizmet eğitimi uzmanlarından ziyade dinlence eğitimi uzmanları tarafından yönetilirler. Bu tarz hizmetleri sunan sosyal hizmet birimleri arasında İzcilik Klubü (Kız, Erkek), semt merkezleri ve okul dinlence bölümleri yer alır.

Eğitimsel Gruplar

Eğitimsel grupların odak noktası, üyelerine bilgi kazandırmada ve daha fazla karmaşık beceri kazanmada yardımcı olmaktır. Lider genellikle konu ile ilgili alanda muazzam eğitimi ve uzmanlığı olan bir profesyoneldir. Başlık örnekleri arasında çocuk gelişim, kendine güven eğitimi, daha etkin bir ebeveyn olma teknikleri, benimseyici bir ebeveyn olmaya hazırlanma, bir sosyal hizmet biriminde spesifik bir görev icra etmek üzere gönüllülerin eğitimi bulunur. Eğitimsel grup liderleri daha didaktik bir tutumla işlev görürler ve sıklıkla da sosyal hizmet uzmanıdır. Bu gruplar, hatırı sayılır derecede grup etkileşimi ve teşvik edilmiş tartışmalarıyla bir sınıfa benzeyebilir.

Görev Grupları

Görev grupları bir dizi özel görevi ya da hedefi başarmak üzere kurulurlar. Şunlar, bir sosyal hizmet uzmanının etkileşim içine girmesinin ya da dahil olmasının olası olduğu görev grubu örnekleridir: Yöneticiler komisyonu siyasa idaresi birim programlarını oluşturma görevi ile yüklenmiş idari bir gruptur.

Görev gücü özel bir amaç için kurulmuş ve genellikle görev tamamlandıktan sonra dağılan bir gruptur. Bir birim ya da örgüt komitesi özel görevlerle ve sorunlarla uğraşmak üzere kurulmuş bir gruptur. Ad hoc⁴ bir komite, görev gücü gibi tek bir amaç için kurulur ve genellikle görevini tamamladıktan sonra işlevine son verir.

Problem Çözme ve Karar Alma Grupları

Sosyal hizmetleri hem sunanlar hem de tüketenler, problem çözme ve karar alma ile ilgili gruplara dahil olabilirler. Aslında bu gruplar görev gruplarının bir alt kategorisi olarak değerlendirilir. Hizmet sunanlar, bir müracaatçı ya da müracaatçı grubu için bir tedavi geliştirmek, hizmetlerin müracaatçılara en iyi şekilde nasıl ulaştırılacağına karar vermek, birim için politika kararları vermek ve diğer birimlerle koordinasyon çabalarının nasıl geliştirileceğine karar vermek için grup buluşmalarını kullanırlar.

Potansiyel tüketiciler topluluk içinde karşılanmamış bir ihtiyaç üzerine çalışmak ve ihtiyacı karşılamada yeni programların geliştirilmesini savunmak için bir grup kurabilirler. İhtiyaca ilişkin veri toplanabilir ve grup bir program geliştirmek ya da mevcut birimleri hizmet sağlama yönünde etkilemek için bir araç olarak kullanılabilir. Sosyal hizmet uzmanları bu tür grup çabalarının katılımcıları olmanın yanında tetikleyicileri ve organizatörleri olarak da işlev görebilirler.

Problem çözme ve karar alma gruplarında her bir katılımcı süreç içinde

4 "Amaca özel, niyete mahsus" anlamına gelen Latince ibaredir.

normal olarak bazı çıkarlara ya da paylara sahiptir ve sonuca göre de kazanabilir ya da kaybedebilir. Genelde, bazen süreç boyunca başka bazı liderlerin ortaya çıkabilmesine rağmen resmi bir lider vardır.

Odak Grupları

Görev gruplarına ve problem çözme-karar alma gruplarına yakından ilintili olarak odak grupları bulunur. Odak grupları bir takım amaçlar için kurulurlar: ihtiyaçları ve sorunları tespit, tespit edilmiş bir meselenin çözülmesi için öneriler üretmek, bir meseleye ilişkin alternatif yaklaşımlara gelen tepkileri test etmek vb. Bir odak grubu özel olarak katılımcıları davet eden bir kişinin, grubun ya da örgütün endişelerine ve çıkarlarına yönelik yapılandırılmış ya da yarı yapılandırılmış tartışma vasıtasıyla tepki veren bütünleşik insanlar topluluğudur. Grup üyeleri kendi fikirlerinden ve bakış açılarından bahsetmeye davet ve teşvik edilir.

Temsili grup, odak grubunun bir çeşididir. Gücü, bir topluluk içinde üyelerinin farklı perspektiflerini ve bakış açılarını temsil etmek üzere özel olarak seçilmiş üyelerinin olmasıdır. En iyisinden, temsili bir grup topluluktaki çeşitliliği yansıtan ve bu çeşitli görüşleri masaya yatırmaya çalışan bir odak grubudur. En kötüsündense, topluluğu içinde bulunduğu şekilde düşündürecek dolapçılar tarafından manipüle edilen bir cephe grubudur.

Kendi Kendine Yardım Grupları

Kendi kendine yardım grupları toplumlarda giderek artan bir şekilde popülerleşmektedir ve belli sosyal ve kişisel sorunları olan bireylere yardım etmede

de az da olsa başarılıdır. Katz ve Bender (1976) kişisel gelişim gruplarının kavrayışlı bir tanımını yapıyorlar:

Kendi kendine yardım grupları, belli bir amacın başarılması ve karşılıklı yardım için kurulan gönüllü, küçük grup yapılarıdır. Genellikle ortak bir ihtiyacı tatmin etmek, ortak bir handikabın ya da yaşamı dağıtan bir sorunun üstesinden gelmek ve arzulanan sosyal ve/ya da kişisel değişimi gerçekleştirmek üzere bir araya gelen akranlar tarafından kurulur. Bu türden grupları başlatanlar ya da grupların üyeleri ihtiyaçlarının mevcut kurumlar tarafından karşılanmadığını ya da karşılanamayacağını düşünürler. Kişisel gelişim grupları yüz yüze etkileşimi ve üyeler tarafından gerçekleştirilen kişisel sorumluluğu vurgular. Duygusal desteğin yanında sıklıkla maddi yardım sağlarlar; sık sık neden-yönelimlidirler ve üyelere gelişmiş bir kişisel kimlik duygusunu verecek bir ideoloji ya da değerler vasıtasıyla yayılırlar (s.9).

Powell'ın kendi kendine yardım gruplarına dair sınıflandırması (1987) bu grupların çeşitliğinden bahseder ve bu gruplara odaklanır:

1. Alışkanlık Bırakma Örgütleri: Özel ve somut bir soruna odaklanırlar. Örnekler arasında Adsız Alkolikler, Sigarayı Bırakanlar, Adsız Obezler, Adsız Kumarbazlar, Ayık Kadınlar, Adsız Uyuşturucu Bağımlıları vb. yer alır.
2. Genel Amaçlı Örgütler: Bu örgütler geniş kapsamlı sorunlara ve zor durumlara işaret ederler. Örnekler arasında Adsız Ebeveynler (tacize uğramış çocukların ebeveynleri için), Adsız Duygular (duygusal sorunları olan kişiler için); Merhametli Arkadaşlar (ölüm nedeniyle birini yitirenler için); GROW (ortaklaşa yardıma ilişkin kavrayışlı bir program vasıtasıyla ruhsal hastaların hastaneye

AYRINTILI BAKIŞ 8.1

Çok-İrklı Gruplara Yol Göstermede RAP Çerçevesi

Farklı ırklardan insanlar ne zaman bir grup ile etkileşim içine girseler lider bu ırkın bir mesele olduğunu, ama zorunlu olarak bir problem olmadığını varsaymalıdır. Çok-ırklı bir grup içinde ırk bir meseledir; çünkü bu katılımcılar arasında çok belirgin bir farklılık ve muazzam sosyal anlam ile dolu bir şeydir. Çok-ırklı bir grubun lideri renklere karşı kör olmaya kalkışmamalıdır; çünkü renk körlüğü ırkla ilgili önemli dinamikleri görmezden gelmeye yol açar.

Çok-ırklı bir grupta liderlik ederken Davis, Galinsky ve Schpler (1995) liderin RAP çerçevesini kullanmasını teşvik etmektedir. RAP tanıma, öngöründe bulunma ve problem çözümü anlamına gelir. Her bir bileşen takip eden bölümlerde kısaca tarif edilecektir:

Tanıma:

Herhangi bir grup içinde etnik, kültürel ve ırksal farklılıkların tanınması liderin hem kendi farkındalığını hem de grup içindeki ırksal dinamiklere yönelik farkındalığı gerektirir. Çok-ırklı bir grubun lideri şunlara ihtiyaç duyar:

- Kişisel değerler ve stereotipler konusunda farkındalık
- Üyeler arasındaki ırksal, etnik, kültürel farklılıkları tanımak
- Grupta temsil edilen norm, töre ve kültür popülasyonuna saygı duymak
- Grubun ırksal bileşenlerinin ihtiyaçlarına cevap verecek topluluk içi kaynaklarla (topluluk liderleri, profesyoneller, birimler) tanışık olmak. Bu kaynaklar, ırksal meseleler ortaya çıktığında lider tarafından danışman olarak ve belli üyelerin özel ihtiyaç-

larına atıf kaynakları olarak kullanılabilirler.

- Topluluk içi kurumsal ayrımcılığın çeşitli formları ve bunların çeşitli popülasyon grupları üzerindeki etkileri hakkında uyanık olmak.
- Grup üyelerini ilgilendirebilecek topluluk içi ırksal gerilimlere karşı uyanık olmak. Bu tür gerilimler grup içinde farklı ırklardan olan üyeler arasında doğrudan etkileşim etkisi yapabilirler.

Öngöründe Bulunma

Bireysel olarak bireylerin ırksal meselelerden nasıl etkileneceklerini öngörme lideri ırksal meseleler ortaya çıktığında önleyici ve müdahaleci şekillerde tepki vermeye hazırlar. Üyeler kendi grup hedeflerini formüle ettiklerinde ve lider grup çalışmasını tesis ettiğinde lider ırksal gerilimin potansiyel kaynaklarını öngörmelidir. Çünkü üyeler ile ırk çıkışlı dış meseleler (diğer bir ifadeyle grubun dışında) arasındaki ilişkiler zaman içinde değişir ki, ırksal gerilimleri öngörmek de sürekli bir liderlik sorumluluğudur. Gerilimleri öngörmede ve üyelerin bunlarla başa çıkmasında yardımcı olmada lider şunları yapmalıdır:

- Herhangi mevcut bir ırkın bir üyesinden daha fazlasını kapsamaya çalışmak. Grupta tek bir üye varsa, lider bu üye için durumun zorluğunu tanımalı ve o üyenin ırkının temsilcisi olarak hizmet görmesinin beklenmediği hususunu açık kılmalıdır.
- Grubun spesifik ırksal konfigürasyonuna kültürel olarak uygun bir liderlik geliştirmelidir. Bu, liderin grupta-

ki çeşitli ırksal bileşenlerin inançları, değerleri ve kültürleri hakkında bilgi sahibi olmasını gerektirir.

- Hem sözel hem de sözel olmayan iletişim biçimlerinde tüm üyelere saygı ve eşitlikle davranmak.
- Tüm üyeler tarafından ifade edilmiş kaygılara ve ihtiyaçlara yönelik olarak grubun amaçlar formüle etmesine yardım etmek.
- Üyeleri haklarını elde etmeleri için güçlendirmeye çalışmak. Özellikle de kurumsal bir ayrımcılığın ya da topluluk içinde ırkçılığın diğer biçimlerinin kurbanı olmuşlarsa...
- Üyelerle yapılan başlangıç temaslarında ve başlangıçtaki seanslarda etnik farklılıkların grup içinde bulunduğunu, ırkla ilgili grup içinde ortaya çıkan meselelerde bunun açıklıkla tartışılmasını tanımalıdır - bu tip meseleleri ve farklılıkları tartışmak huzursuzluk verici olsa da.
- Karşılıklı saygıya ve çeşitliliğinin takdirine dair normların gelişimini teşvik etmek.
- Başlangıç seanslarında bazen insanların ırksal olarak uygunsuz şeyler yaptıklarını ve söylediklerini duyurmak. Bu olduğunda bu yorumlar ve eylemler meseleleri çözmek ve farklılıkların takdir edilmesi yönünde işlev görmek üzere bütünüyle tartışılacaktır.

yatımını önlemek üzere çalışan bir örgüt) bulunur.

3. Yaşam Biçimi Örgütleri: Bu örgütler, yaşam biçimleri itibariyle toplum içinde farklı görülenlere (ve toplumdaki hakim gruplar bu farklılıklara karşı genelde kayıtsız ya da düşmancadır) destek sağlamaya, onları savunmaya çalışırlar. Örnekler arasında Dul

Problem Çözümü

İrksal meselelerle ilişkili olaylar meydana geldiğinde lider bu meseleleri çözmek için müdahalede bulunmalıdır. Lider şunları yapmalıdır:

- Problem çözüm yaklaşımını kullanmalı. Kısaca bu yaklaşım her bir tarafın sorunlarını ve ihtiyaçlarını tespit etmeyi, bu ihtiyaçları karşılamada alternatifler üretmeyi, bu alternatiflerin her birinin taşıdığı değeri değerlendirmeyi ve en vaatkar alternatifi seçip uygulamayı kapsamaktadır.
- Çatışma-çözüm yaklaşımlarını kullanılmalı (12. Bölümde tarif edilmiş). Bu yaklaşımlar rol değişimini, empatiyi, araştırmayı, ben-mesajlarını, uzlaştırmayı ve arabuluculuğu içerir.
- Gruptaki tüm üyeler için kültürel olarak kabul edilebilir ve uygun olan müdahaleleri ve amaçları kullanılmalı.
- Problem çözmeye ve çatışmaların çözümüne üyeleri dahil ederken bazı kurallar ortaya koymalı (örneğin isimsiz çağırma).
- İrkle ilgili problemlerle yüzleşmede ve başa çıkmada kararlı olmak için üyeleri desteklemeli.
- Üye, topluluk içinde bir ayrımcılığın ya da baskının kurbanı olduğunda o üyenin lehine grubu dışarıda savunmaya hazırlıklı olmalı.

Dula Programları, Eşi olmayan Ebeveynler, ALMA (Özgürlük Hareketi Birliğini'ni Benimseyenler), PFLAG (Lezbiyen ve Eşcinsellerin Ebeveynleri ve Arkadaşları), Ulusal Eşcinsel ve Lezbiyen Görev Gücü ve Gri Panterler (yaşlıları savunan kuşaklararası bir grup) bulunur.

4. Fiziksel Engelliler Örgütleri: Bu ör-

gütler başat kronik rahatsızlıklara ve durumlara odaklanırlar. Bazıları görece olarak hareketsizlik durumunda olan insanlar için, bazıları durumu kötüleşme eğiliminde olanlar ve bazıları da ölümcül hastalığı olanlar içindir. Bu kategorideki örnekler arasında Bugünü Yaşanır Kıl (ölümcül hastalığı olanların ve bunların aileleri için), Amfizem Anonim, Lost Chord klüpleri (felç geçirenler için), felç klüpleri, Tamir Edilmiş Kalpler, ve Duyuma Güçlüğü Yaşayanlar İçin kendi kendine yardım grupları yer alır.

5. Diğer Önemli Örgütler: Bu örgütlerin üyeleri sorun yaşamış ve yaşamakta olanların aileleri, eşleri ve yakın akrabalarıdır. Çok sıklıkla diğer önemli grupların üyeleri fonksiyonel olmayan davranışlara yönelik son müracaat bakım sağlayanlardır. Onların hislerini paylaşmak vasıtasıyla, bir ölçüde rahatlama elde ederler. Paylaşım sürecinde yeni kaynaklar ve yaklaşımlar hakkında da bilgi edinebilirler. Bu tip örgütlerin örnekleri arasında Al-Anon, Gam-Anon, Toughlove ve Ruhsal Olarak Hasta Olanlar İçin Ulusal Birlik bulunur.

Amerikan Kendi Kendine Yardım Grupları Temizlik evi, sağlık, ruhsal sağlık, bağımlılık, taciz, engellilik, ebeveynlik, bakıcı endişeleri ve diğer stresli yaşam durumları için oluşturulmuş 1,100'den fazla ulusal ve uluslar arası kendi kendine yardım gruplarına öncelik internet tabanlı bir veri bankasıdır. AnitaM. Broderick ve Dr. Paul Riddleberger tarafından güncellenmiş web versiyonu ile birlikte bu Barbara J. White ve Edward J. Madara tarafından uygun bulunmuş ve gözden geçirilmiştir. Bu veri tabanı içindeki herhangi bir kişisel gelişim grubuna anahtar bir sözcük gi-

rilerek ulaşılabilir. Siteye İnternete girilip "American Self-Help Clearinghouse" yazılarak kolaylıkla erişilebilir.

Kendi kendilerine yardım gruplarının pek çoğu şunları vurgularlar: (1) grup üyesinin bir sorunu olduğunu kabul etmesi (2) üyenin gruba sorunuyla ilgili geçmiş deneyimlerini aktarmaya ve gelecekte bu sorunla başa çıkmadaki planlarına yönelik ifade vermesi ve (3) destek. Yani üye yoğun bir nüksetme duygusu hissettiğinde (örneğin içmek ya da çocuğa tacizde bulunmak) kişi bir grup üyesini arar ve dürtü gidene kadar grup üyesi o kişiyle kalır.

Bu türden kendi kendine yardım grupları pek çok nedenden dolayı faydalıdır. Üyeler, başkalarına yardım ederken kendilerine yardım edecekleri şekilde içsel bir kavrayışa sahip olurlar. Sorunların sonuçlarını deneyimleyerek kendilerine ve benzer sorundan mustarip olanlara yardım etme yollarını bulmak üzere hayli motivasyon kazanırlar. Katılımcılar yardım eden terapi ilkesinden de yararlanırlar: yardım eden başkalarına yardım etmenin psikolojik ödülleri kazanır (Riessman, 1965). Diğerlerine yardım etmek kişiyi iyi ve değerli hissettirir; diğerlerinin sorunlarını kendilerinininki kadar ciddi ya da kendilerinininkinden daha ciddi görürken yardım eden kendi sorunlarına ilişkin bir perspektif kazanır. Kendi kendine yardım grubunda kişiler birbirlerine yardım ederlerken kendilerini yetkilendirilmiş hissetmeye ve kendi yaşamlarının önemli taraflarını denetlemeye eğilim duyarlar. Dışardan bir yardım alındığında (bir uzmandan ya da profesyonelden) güçlendirmenin zıttı olan bağımlılık tehlikesi mevcuttur. Güçlendirme motivasyonu, enerjiyi, kişisel gelişimi ve kişinin kendisine yardım etmesinin ya da yar-

dım almasından öte yerlere varan yardım etme becerisini artırır.

Bazı kendi kendine grupları, toplum tarafından farklı görülen kişilerin yaşam stillerini ve haklarını savunurlar. Bu tip-ten bir grup Ulusal Eşcinsel ve Lezbiyen Görev Gücü'dür. Bazı kendi kendine yardım grupları (Gelişme Geriliği Olan Yurttaşlar İçin Ulusal Birlik gibi) destek fonları oluşturur ve topluluk programları icra eder. Pek çok insan kendi kendine yardım gruplarını diğerlerinin sosyal hizmet birimlerini kullandıkları biçimde kullanır. Kendi kendine yardım gruplarının ek bir avantajı da bunların asgari bir bütçe ile çalışabilmeleridir. Bu grupların yüzlercesi şu an mevcuttur. Sosyal hizmet uzmanları bazen müracaatçıların uygun kendi kendine yardım grupları ile bağlantıya geçmesine arabuluculuk eder.

Sosyalizasyon Grupları

Sosyalizasyon gruplarının amacı genelde, grup üyelerinin sosyal olarak daha kabul edilebilir olmaları için onların tutumlarını ve davranışlarını geliştirmek ya da değiştirmektir. Sosyal beceri gelişimi, kendine güvende artış ve gelecek için planlar yapma diğer hedeflerdir. Örnekler arasında suçun önlenmesi için grup aktivitelerinde suç-işleme öncesinde gençlerle çalışma, ırksal gerilimleri azaltmak üzere farklı ırksal arkaplanları olan gençlik gruplarıyla çalışma, gelecek planları yapmaları için bir doğum evinde hamile genç kadınlarla çalışma, yaşlıları yeniden motive etmek ve onları çeşitli aktivitelere katmak için bir bakım evinde yaşlılarla çalışma, evlerine dönme planlarına yardım etmek için ıslah edici bir okulda evden kaçmış oğlan çocukları ile çalışma yer alır. Bu gibi gruplarda liderlik, bireysel gelişimin ve değişimin gayretlendirilmesi için grup-

ta kullanılacak muazzam bir beceri ve bilgi gerektirir. Bu liderlik rolleri sıklıkla sosyal hizmet uzmanları tarafından doldurulur (çoklu-ırksal grupları yönlendirmede kullanılabilecek RAP çerçevesi Ayrıntılı Bakış 8.1'de sunulmuştur).

Terapi Grupları

Terapi grupları genelde daha ziyade keskin duygusal ve kişisel sorunları olan üyelerden oluşur. Birebir danışmanlığa benzer olarak terapinin amacı üyelerin kendi sorunlarını derinlemesine keşfetmeleri, sonra da bunları çözmek için bir ya da daha fazla strateji geliştirmeleridir.

Terapi gruplarında liderlik muazzam derecede beceri, kavrayışlılık, insan davranışını ve grup dinamiklerini tanıma, grup danışmanlığı kapasitesi ve grubu davranışsal değişimleri yapacak şekilde kullanma becerisi gerektirir. Diğer beceriler arasında grup lideri, her bir üyenin nasıl etkilendiği ve neyin iletiltiği konusunda hayli idrakli olmaya ihtiyaç duyar. Muazzam derecede yetkinliğe grup içinde yapıcı bir atmosfer geliştirmek ve sürdürmek için ihtiyaç duyulur. Grup terapisti genellikle tutumları ve davranışları değiştirmede bir ya da daha fazla yaklaşımı birer rehber olarak kullanır. Bu yaklaşımlar arasında psikanaliz, gerçeklik terapisi, öğrenme teorisi, rasyonel terapi, işlemsel analiz, müracaatçı odaklı terapi ve psiko-drama bulunur.

Grup terapisi sosyal hizmetlerde artarak kullanılmaktadır. Bire bir terapi düzeyinde pek çok avantajı vardır. Yardım sunan terapi ilkesi (üyelerin rol değişiminde bulundukları ve başka birinin sorunu için bazen yardım sunan kişi oldukları) genellikle işlevseldir. Bu tip rollerde üyeler başkalarına yardım etme-

AYDINLATICI BİLGİ 8.7

Vaka Örneği: Kanserli Yetişkinlerin Eşleri İçin Grup Terapisi

8 yıl önce Linda Sonsthagen'in kocasına kanser teşhisi kondu. Linda bir sosyal hizmet uzmanıydı ve kocası da başarılı bir yaşam sigortası acentesi sahibiydi. Orta okulda okuyan iki oğulları vardı. Bir dizi tedavi programının ve muazzam ölçüde çekilen acıların ardından Bay Sontshagen 4,5 yıl önce öldü. Bu sırada Bay Sontshagen kilo kaybetmiş ve saçları dökülmüştü. Bu yıllar Sonsthagenler için aşırı derecede zordu. Linda çocukları büyütmede daha büyük rol almak zorunda kaldı ve eşi ile çocuklarının birincil bakıcısıydı. Bu yıllar boyunca Sonsthagenler akrabaların ve arkadaşların onlardan kaçındıklarını anladılar- nedenin, arkadaşların ve akrabaların kanseri anlamadıkları bir şey olarak görmeleri ve uzak durmak istemeleri olduğunu anlamaları aylar aldı. . Daha zor olanıysa farklı tedavi yaklaşımları denenirken umut ve sonrasında hayal kırıklığı döngüleri içinde giderken hastalığın sürecini bilmemekle duygusal olarak başa çıkmaktı. Kocası gücünü daha fazla yitirdiğinde Linda onun görevlerinden daha çoğunu üstlenmek zorunda olduğunu -örneğin tadilat işleri, iki arabanın bakımı, çocukları disipline etmek ve diğer gündelik ev işleri- gördü. Kocasının ölümünden sonra Linda ve iki çocuğu aylar süren yasa ve matem büründüler. Linda sosyal işlevlerde yalnız başına bulunmanın tuhaf olduğunu da keşfetti. Neyse ki giderek artan derecelerde sosyal ilişki içine girdiği iki bekar bayan arkadaşı vardı. Bunlar Linda için çok zor yıllardı. Tekrar huzurlu hissedeceği şekilde yaşamını yeniden inşa etmesi için kocasının ölümünün ardından iki yıldan fazlası gerekti.

Bu yıllar boyunca Linda Amerikan Kanser Derneği'nin yerel bölümünden finansal destek aldı. Bu topluluk vasıtasıyla, kocası kanserden ölmekte olan başka bir kadınla tanıştı. Birbirlerine duygusal destek verdiler ve problemlerle başa çıkmak için kullanışlı fikirleri paylaştılar.

18 ay önce Linda Amerikan Kanser Derneği'ne, kanserlilerin eşleri ve kanserden dolayı yakınlarında ölenlerin eşleri için bir grup kurmaya gönüllü olarak zaman ayırmak istediğini söyledi. Kanser Derneği öneriye onay verdi ve destek verdi. Linda 9 üye ile başladı. Hedefler duygusal destek vermek, üstlenmek zorunda kaldıkları yeni sorumluluklarla başa çıkmada üyelere yardım etmek ve duygusal tepkilerin üstesinden gelmede yardımcı olmaktı. Linda öncelikli olarak seçim teorisinin ve rasyonel teorisinin (seçim teorisi 11. Bölüm'de tarif edilmiş, rasyonel terapi teorisi ise bu bölümün başlarında özetlenmiştir) bir kombinasyonunu kullandı. Gerçeklik terapisi, grup üyelerinin yüz yüze kaldıkları sorunları daha iyi anlamalarında ve bunlara yönelik plan yapmalarında, karar almalarında yardımcı oldu. Örneğin eşi kanserli üyeler için belirlenen odak noktalarından biri, hastalığa yönelik arkadaşların ve akrabaların tepkileriyle nasıl başa çıkacakları konusunda onları bilgilendirmektir. Hayatta kalanlar yaşamlarını yeniden inşa etmek üzerine odaklandılar. Rasyonel terapi istenmeyen duyguları karşıladı. Ortak duygular arasında depresyon, suçluluk, anksiyete, kendisinden kaçınılması hissi ve öfke (özellikle "bu neden benim başıma geldi"den kaynaklanan) vardı. İstenme-

yen duyguları konusunda üyelere Ras-yonel Benlik Analizinin (RSA) (bu bölümün başlarında tarif edildi) yapılacağı öğretilirdi ve üyeler grup buluşmalarında sıklıkla RSA'larını paylaştı ve tartıştılar.

Grup üyeleri çeşitli ortamlarda grubun çok yararlı olduğunu ifade ettiler. Başkalarının da benzer ciddi durumlarla karşılaştıklarını bilmenin kendi içinde ve başlı başına yararlı olduğundan bahsettiler. Başkalarının zor kararları nasıl verdiklerini görmek onlara esin ve karşılaştıkları krizlerle nasıl başa çıkacaklarına dair faydalı fikirler verdi. Bir üye ağır bir kriz geçirdiğinde (örneğin bir eş ciddi bir operasyon için hastaneye yatırıldığında)

telefon iletişimi ve fiziksel asistanlık için erişilebilirdi. 8 ay sonra Amerikan Kanser Derneği'nin yerel bölümü, gruplar kurması ve kanserliler ile onların akrabaları için bireysel danışmanlık yapmak için erişilebilir olması için Linda'ya tam zamanlı bir pozisyon sunacak kadar sonuçlardan cesaretlendi.

Linda YWCA'daki yarı zamanlı işini bıraktı ve bu işi aldı. İlk işi büyütmekte olan grubunu ikiye ayırmak oldu. Uygun üyelerin tanımı da genişletildi: Gruplardan biri ailesinde kanserli bir hasta olan yetişkinler, diğeri ise hayatta kalanlar içindi. Bu süre zarfında Linda birinci tipte bir grup, ikinci tipte iki grup yönetti.

nin psikolojik ödülleri alırlar. Gruplar üyelere, diğerlerinin de eşit derecede ciddi problemlerinin olduğunu görmeleri için yardım eder. Gruplar etkileşim sorunları olan üyelerinin yeni etkileşim yaklaşımlarını denemesinde de yardımcı olur. Araştırmalar, bir grup içinde bir bireyin tutumlarını değiştirmenin bire bir danışmanlıkta olduğundan daha kolay olduğunu ve bu grup baskısının tutumları ve inançları değiştirmede temel bir etkiye sahip olabileceğini göstermiştir (Johnson & Johnson, 1997). Üstelik grup terapisi profesyonel çabanın kullanımında potansiyel kazanımları ile birlikte sosyal hizmet uzmanının bir seferde birden fazla kişiye yardım etmesine izin verir. (Bakınız Aydınlatıcı Bilgi 8.7., "Vaka Örneği: Kanserli Yetişkinlerin Eşleri İçin Grup Terapisi)

Karşılaşma Grupları

Karşılaşma grupları ve duyarlılık- eğitim grupları (bu terimler üç aşağı beş yukarı eş anlamlı olarak kullanılırlar) insanların birbirleri ile yakın karşılıklı tutum ve kendini-açığa çıkarma ile ilişki

içine girmelerini gerektiren bir grup deneyimine atıfta bulunur. Amaç, insanlar arası farkındalığı geliştirmektir.

Barker (2003) bir duyarlılık grubunu şöyle tanımlar: *Psikososyal ya da ruhsal rahatsızlıkları çözen bir grup olmaktan ziyade eğitici ve bilinç yükseltici bir gruptur. Bu tip gruplar tipik olarak 10 ila 20 üyeden ve eğitmen ya da kolaylaştırıcı diye adlandırılan bir liderden oluşur. Üyeler grupların nasıl işlediğini, her bir üyenin birbirine etkide bulunmaya nasıl meyilli olduğunu göstermek ve insanların kendileri, hisleri ve davranışları konusunda daha fazla farkındalık sahibi olmalarında yardımcı olmak için tartışmalara ve deneyimsel aktivitelere katılırlar (s. 390).*

Bir karşılaşma grubu birkaç saatliğine ya da birkaç günlüğüne buluşabilir. Bir defa insanlar arasındaki farkındalık yükseldi mi tutumların ve davranışların değişeceği öngörülenecektir.

Bir karşılaşma grubunda lider genellikle bir lider gibi davranmaz. Lider sıklıkla grup üyelerinin katılımını, açık ve dürüst olmasını ve şeylerin farklı olma-

sını bekllemelerini teşvik eden kısa bir cümle ile başlar. Grup üyeleri ayakkabılarını çıkararak, yerde bir daire halinde oturarak ve elleri tutup gözlerini kapatarak başlayabilirler. Sonra lider deneyimledikleri duygulanımları, tuttukları elin boyutunu ve bağlamını vb. şeyleri yoğun bir şekilde hissetmeleri konusunda onları teşvik eder.

Diğer yapılandırılmış egzersizler ve deneyimler burada ve şimdideki grup odağına yardımcı olmak üzere planlanabilir. Örneğin çiftler, her bir insanın alternatif olarak gözleri kapalı şekilde çevreyi dolaştırıldığı "güven yürüyüşlerine" çıkabilirler.

Duyarlılık gruplarının amacı terapi gruplarının çoğuna ilginç bir zıtlık teşkil eder. Terapide amaç tüm üyelerin kişisel ve duygusal sorunları keşfetmeleri ve sonra da problemleri çözmek için bir strateji geliştirmektir. Karşılaştırmalı olarak duyarlılık grupları kişisel ve kişiler arası farkındalığı yükseltmeyi güçlendirmek ve sonra da daha etkili etkileşim örüntüleri geliştirmektir. Duyarlılık grupları genellikle spesifik duygusal ya da kişisel sorunları (örneğin içki problemleri, depresyon hisleri ya da cinsel fonksiyonsuzluk) tespit etmeye ve değiştirmeye kalkışmaz. Duyarlılık gruplarının ardındaki felsefe kişisel ve kişiler arası farkındalığın artırılmasıyla insanların ortaya çıkan spesifik kişisel sorunlarla daha iyi başa çıkacağı yolundadır.

Toplumlarda duyarlılık grupları bir takım amaçlar için kullanılırlar: müracaatçılarla ve diğer profesyonellerle olan insanlar arası karşılıklı etkileşimlerde profesyonel danışmanların daha kavrayışlı ve etkin olmaları için onları eğitmek; yönetici pozisyonunda olanların iş hayatında daha etkin olabilmeleri için onları eğitmek; ilişkileri ile ilgili açık sorunları

olan müracaatçıların diğerlerini nasıl etkiledikleri konusunda daha bilinçli olmaları ve daha etkili etkileşim örüntüleri geliştirmeleri için onlara yardımcı olmak; ve etkileşimlerinde daha bilinçli ve etkili olmaya ilgili insanları eğitmek.

Zaman İçinde Grupların Gelişim Modelleri

Gruplar zaman içinde değişirler. Gruplarda zaman içinde ortaya çıkan değişimleri tarif etmek için çok sayıda model ya da çerçeve geliştirilmiştir. Burada şu grup gelişim modellerini tarif edeceğiz: (1) Garland, Jones ve Kolodny modeli (2) Tuckman modeli (3) Schiller modeli (4) Bales modeli

Garland, Jones ve Kolodny Modeli

Garland, Jones ve Kolodny (1965) sosyal hizmet gruplarındaki gelişimin beş aşamasını saptayan bir model geliştirmişlerdir. Bu model, gruplar oluştuğunda ve gelişmeye başladığında ortak olarak ortaya çıkan sorun türlerini tarif etmeye çalışır. Bu sorunları anlaması işaret edilen liderin grup üyelerinin tepkilerini öngörmesini ve daha etkili bir şekilde bunlara tepki vermesini mümkün kılması teorize edilmiştir. Garland ve arkadaşlarının kavramsallaştırması (1965) özellikle sosyalizasyon gruplarına, terapi gruplarına ve karşılaşma gruplarına uygulanabilir görünmektedir. Daha dar bir kapsamda bu model kişisel gelişim gruplarına, problem çözme ve karar verme gruplarına, eğitim gruplarına, eğlence-beceri gruplarına ve görev gruplarına da uygulanabilir.

Yakınlık (yani, yakın grup üyelerinin diğer birinin duygusal olarak kendilerine yakın olmasına nasıl izin vereceği sorusu) modelin merkezi odak noktasıdır.

Yakınlık sorusu grubun gelişiminin beş aşamasında ortaya çıkan mücadelelerde yansıtılır: Yakınlaşma öncesi, güç ve kontrol, yakınlık, farklılaşma ve ayrılık.

Birinci aşama yakınlaşma öncesinde üyeler gruba katılım konusunda kararsızdır. Etkileşim korunmalıdır. Üyeler çoğunlukla yaklaşım ve uzak durma davranışı ile gerçekten gruba ait olmak isteyip istemediklerini sınarlar. Yeni durumlar korkutucudur ve üyeler bu tip yeni durumlarda kendilerini incinmekten korumaya ya da avantaj elde etmeye çalışırlar. Belli derecede bir mesafeyi korumaya çalışır ve kendilerinden fazla bir şey riske etmeden gruptan ne alabileceklerse almaya çalışırlar. Üyeler gruba katılımın üzücü ya da hatta acılı olabilecek talepler yaratabileceğinin farkındadırlar. Aynı zamanda üyeler grubun cazibesine kapılırlar; çünkü genelde başka gruplarda tatmin edici deneyimler yaşamışlardır ve bu grup da benzer ödüllerin umudunu sunar. Birinci aşamada lider grubun cazibesini “mesafeye izin vererek ve bunu destekleyerek, nazikçe güvene davet ederek, fiziksel ve psikolojik ortamın keşfini pekiştirerek, gerekliyse aktiviteler sunarak ve grup yapısı girişiminde bulunarak” (Garland&Frey, 1973, s. 3) artırmalıdır. Birinci seviye, üyeler aşama aşama grupla birlikte oldukça güvende ve huzurlu hissetmeye başladıklarında ve ödülleri, değişebilir bir duygusal vaade değer olarak görüldüklerinde sona erer.

İkinci aşama güç ve kontrol grubun gelişmeye başlamasının özelliği olarak ortaya çıkar. Grup içinde iletişim örüntüleri ortaya çıkar; ittifaklar ve alt gruplar belirir; üyeler belli rolleri ve sorumlulukları almaya başlar; grup görevlerini yerine getirmede normlar ve yöntemler gelişir ve üyelikle ilgili sorular ortaya çı-

kar. Bu tip süreçler grubun kendi işini yürütmesi için gereklidir. Bununla birlikte süreçler üyeler grup içinde kendi yerlerini kurarlarken mücadeleye yol açabilir. Her bir üye güç, kısmen özkorumaya ve kısmen de gruptan elde edilecek ödüller üzerinde daha büyük denetim kurmaya çalışır. Bu mücadelede grup lideri başat bir doyum kaynağıdır. Lider grubun yönünü etkileyecek, duygusal ve maddi ödülleri verecek ya da geri çekecek en büyük güç olarak görülür. Bu noktada üyeler grubun kendileri için önemli olduğunun farkına varırlar.

İkinci aşama çözülmesi gereken temel sorunlarıyla bir geçiş aşamasıdır: Grup ilişkileri üzerinde grup mu yoksa lider mi öncelikli kontrole sahiptir? Liderin ve grubun gücünün limitleri nerededir? Lider gücünü ne dereceye dek kullanacaktır?

Bu belirsizlik grup üyeleri arasında kaygı, limitlerin ölçülmesi için muazzam ölçüde teste tabi tutuşlar ve hem grup hem de grup liderinin gücü için normların tesis edilmesi ile sonuçlanır. İsyan yaygın olmayan bir şey değildir. Grupların bırakılması çoğunlukla en yüksek derecede bu aşamada olur. Bu mücadele süresince lider (1) güç savaşının doğasını anlamaları için üyelere yardım etmeli (2) belirsizliğin huzursuz havasına karşı destek için duygusal destek vermeli (3) ve belirsizliği çözmesi için normlar tesis etmede gruba yardım etmelidir. Grup üyelerinin lidere karşı güven geliştirmesi önemlidir ki bu sayede lider paylaşılan güce ve kontrole ilişkin güvenli bir dengeyi sürdürecektir. Bu güven sağlandığında grup üyeleri gruba katılım konusunda büyük bir tahhütte bulunurlar.

Üçüncü aşama ile yakınlıkta yakın ilişkilerde hoşlanılanlar ve hoşlanılma-

yanlar ifade edilir. Üyeler ve bazen kendisine bir ebeveyn gibi atıfta bulunulan lider arasında çıkan kardeş rekabeti ile birlikte grup bir aile gibi olur. Bu aşamada grup hakkındaki hisler daha açık bir şekilde ifade edilir ve tartışılır. Grup şimdi gelişimin ve değişimin gerçekleşebileceği bir yer gibi görülür. Bireyler tutumlarını, kaygılarını ve sorunlarını araştırmada ve bunları değiştirmede özgür hisseder. Grup görevleri üzerinde de çalışılır ve grup içinde “teklik” ya da birliktelik hissi mevcuttur. Bu aşama süresince mücadele ya da kargaşa üyelerin kendi kişisel yaşamlarını keşfetmelerine ve bu konuda değişiklikler yapmalarına; “bu grubun hakkında olduğu şeyi” araştırmalarına yol açar.

Dördüncü aşamada farklılaşma süresince üyelerin yeni ve alternatif davranış örüntüleri ile deneyimlerinde artmış bir özgürlük mevcuttur. Bireysel haklara, ihtiyaçlara dair tanıma ve üyeler arasında yüksek düzeyde iletişim vardır. Bu aşamada grup kendini daha verimli bir şekilde organize etmeye muktedir. Liderlik bile paylaşılr ve roller de daha işlevseldir. Güç problemleri şimdi asgaridedir ve kararlar daha az duygusal ve daha tarafsız bir temelde alınır ve uygulanır. Garland ve Frey (1973) şöyle not ediyorlar:

Bu türden bireyselleşmiş bir terapötik birleşme başarılıdır; çünkü grup deneyimi bütünüyle bireysel entegrasyonla değer kazanmış ve büyümüştür...

Bu aşamada sosyal hizmet uzmanı, grubun kendi kendine işlemesine yardımcı olarak ve onun diğer gruplarla ya da daha geniş bir toplulukla bir bütün olarak eylemde bulunmasını teşvik ederek ona destek sunar. Bu süre boyunca çalışan, grup aktiviteleri, hisleri ve davranışları eliyle değerlendirme yapmak için fırsatlardan yararlanır (s. 5)

Farklılaşma aşaması, içinde çocukların yetişkinliğe eriştikleri ve kendi yaşamlarını sürdürmede başarılı oldukları, ilişkilerin daha fazla eşitler arası olduğu, üyelerin karşılıklı olarak destekleyici oldukları ve üyelerin birbirlerine daha rasyonel ve tarafsız açılardan yaklaşılabildikleri sağlıklı işleyen bir aile yaşamına benzeşiktir.

Son aşama ayrılmadır. Grup amaçlarına ulaşmış, üyeler başka sosyal deneyimlere doğru hareket etmelerini sağlayacak yeni davranışsal örüntüler öğrenmişlerdir. Sona erdirmenin üstesinden her zaman kolaylıkla gelinemez. Üyeler, grubun güvenli çatısını uzatma çabası varken yollarına devam etmeye karşı isteksiz olabilir ve hatta gerileyici davranışlar sergileyebilirler. Üyeler grubun sona ermesine yönelik öfkelerini ifade edebilir ya da sonun yakın olduğunu psikolojik olarak reddedebilirler. Garland ve Frey (1973) liderin rolünün şöyle olmasını önermektedir:

Ayrılığı kolaylaştırmak için çalışan, gitmelerini istiyor olmalıdır. Gruba ve bireysel mobiliteye konsantrasyon, deneyimin değerlendirilmesi, sona erdirmenin kararsızlığına yönelik ifade edişlere yardım ve meydana gelen ilerlemenin tanınması başat görevlerdir. Sona erdirmenin kabulü, süregiden diğer destek ve yardım kaynaklarının aktif rehberliği ile kolaylaştırılır (s.6).

Tuckman Modeli

Tuckman (1965) sınırlı bir sürede 50'den fazla terapi ve duyarlılık grubunu gözden geçirmiş ve bu grupların beş öngörülebilir aşamadan geçtikleri sonucuna varmıştır: oluşum, fırtına, normlara ulaşma, icra ve dağılma

1. Oluşum: Bu aşamada üyeler birbirlerine tanıtılır, kabul edilmeye çalışılır

ve grup hakkında daha çok bilgi edinirler. Bu aşama süresince üyelerin grup içindeki yerlerini ve grubun kuralları ile prosedürlerini belirledikleri bir belirsizlik süreci mevcuttur.

2. Fırtına. Bu aşamada üyeler grubun etkisine direnir ve görev yerine getirmeye karşı isyan ederken çatışmalar ortaya çıkmaya başlar. Bu aşama boyunca üyeler birbirlerinin çeşitli farklılıkları ile sıklıkla yüzleşir ve çatışmanın yönetimi ilgi odağı olur.
3. Norm oluşturma: Bu aşamada grup uyum ve taahhütler tesis eder. Süreçte birlikte çalışmanın yeni yollarını keşfeder. Uygun davranışa ilişkin normlar oluşturulur.
4. İcra: Bu aşamada grup hedeflerine ulaşmak üzere bir birim olarak çalışır. Grup hedeflerine ulaşmada yeterlilik gösterir ve birlikte iş görme örüntülerinin daha fazla üstesinden gelir.
5. Dağılma: Bu aşamada grup lağvedilir. Üyelerin deneyimledikleri hisler Garland, Jones ve Kolodny modelindeki ayrılma aşamasında olanlara benzerdir.
3. Karşılıklılık ve Kişiler Arası Empati: Bu aşama boyunca iletişim kurmanın ve benzerliklerini tanımanın ötesine giderler. Birbirlerine karşı artan bir güven duyarlar ve düşünceleri ile hislerini ifşa etmede özgür hissederler. Üyeler farklılıklara da saygı duyar, birbirine empati gösterirler.
4. Meydan Okuma ve Değişim: Üyeler arasında gelişimi ve değişimi kolaylaştıran bu aşama boyunca üyeler kendilerine ve birbirlerine meydan okurlar. Bu aşama boyunca üyeler birbirlerine karşı bir topluluk olma hissi duyar ki, bu da birbirlerine meydan okumalarını, risk almalarını ve bir diğeriyle kurulmuş ve değişer verilen bağlantının kaybedilmesi korkusu olmadan aynı görüşte olmayı ifade etmeyi kolaylaştırır.
5. Ayrılma: Kadın gruplarında üyeler Garland, Jones ve Kolodny modelinin son aşamasında ortaya konan aynı dinamikleri yaşarlar.

Schiller Modeli

Schiller (1995), en çok kadın gruplarına uygulanabilir olan ilişkisel bir grup gelişim modeli geliştirmiştir. Modelin beş aşaması şöyledir:

1. Duygulanım Öncesi: Kadın gruplarında Garland, Jones ve Kolodny modelinin duygulanım öncesi aşamasındakilere benzer dinamikler ortaya çıkar.
2. İlişkisel Bir Temelin Kurulması: Güç ve kontrole odaklanan çoğu grup gelişim modeline zıt olarak bu ikinci aşamada gruptaki kadınlar ortak bir

zemin ve birbirleriyle ve kolaylaştırıcı ile bir bağlantı duygusu oluşturma üzerine odaklanırlar. Üyeler deneyimlerinde benzerlikler bulur ve kolaylaştırıcıdan ve diğer grup üyelerinden kabul görmeye çalışırlar.

3. Karşılıklılık ve Kişiler Arası Empati: Bu aşama boyunca iletişim kurmanın ve benzerliklerini tanımanın ötesine giderler. Birbirlerine karşı artan bir güven duyarlar ve düşünceleri ile hislerini ifşa etmede özgür hissederler. Üyeler farklılıklara da saygı duyar, birbirine empati gösterirler.
4. Meydan Okuma ve Değişim: Üyeler arasında gelişimi ve değişimi kolaylaştıran bu aşama boyunca üyeler kendilerine ve birbirlerine meydan okurlar. Bu aşama boyunca üyeler birbirlerine karşı bir topluluk olma hissi duyar ki, bu da birbirlerine meydan okumalarını, risk almalarını ve bir diğeriyle kurulmuş ve değişer verilen bağlantının kaybedilmesi korkusu olmadan aynı görüşte olmayı ifade etmeyi kolaylaştırır.
5. Ayrılma: Kadın gruplarında üyeler Garland, Jones ve Kolodny modelinin son aşamasında ortaya konan aynı dinamikleri yaşarlar.

Bales Modeli

Hem Garland, Jones, and Kolodny modeli hem de Tuckman modeli birbirini izleyen aşamalar şeklindeki modellerdir; her iki model de grup gelişiminin birbirini izleyen aşamalarını belirtirler. Buna karşın Bales (1965) bir nüks aşaması modeli geliştirmiştir. Bales grupların görev yönelimli çalışma ile grup üyeleriyle daha iyi ilişkiler tesis etmek için duygusal ifadeler oluşturma arasında bir denge kurma arayışında olmayı

sürdürdüklerini ileri sürmüştür (Bir grup içinde üyelerin icra ettiği görev rolleri ve duygusal/sosyal roller bir sonraki bölümde tartışılacaktır). Bales bir grubun bu iki kaygı arasında salındığını öne sürer. Grup bazen, grubun kendi amaçlarına ulaşması için yürütülmesi gereken iş görevlerinin saptanmasına ve icra edilmesine odaklanır. Bazen de maneviyatın tesisine ve sosyal-duygusal atmosferinin geliştirilmesine odaklanır.

Birbirini izleyen aşama perspektifinin bununla zorunlu olarak çelişkili olmadığını aklınızda bulundurun. Her ikisi de grup gelişimini anlamada faydalıdır. Birbirini izleyen aşamalar perspektifi, temel temalarının grup çalışması ile ilgili oldukları ölçüde su yüzüne çıkması ile uğraşılırken grubun çeşitli aşamalardan geçmeye yatkın olduğunu varsaymaktadır. Nüksetme aşaması perspektifi ise temel temaların altında yatan meselelerin asla bütünüyle çözülmediğini, sonradan yeniden nüksedeceğini varsayar.

Görev ve Sürdürme Roller

İster problem çözmeye yönelik terapötik nedenlerle ister başka amaçlarla organize edilmiş olsunlar tüm gruplar üyelerinin yerine getirdiği bir takım rollere dayanırlar. Grubun ihtiyaçları genellikle hem görev rollerinin hem de grup-inşa rollerinin tatmin edici bir şekilde icra edilmesini gerektirir. Görev rolleri grup tarafından oluşturulmuş özel hedefleri başarmak ihtiyaç duyulan roller; sürdürme rolleri ise grup yaşamının sosyal/duygusal yönlerini güçlendirmeye hizmet eden rollerdir.

Johnson and Johnson (1975) görev rollerini şöyle özetlemektedir:

- Bilgi ve fikir verici: Grup tartışmasına yardım etmek için olgular, fikirler, görüşler, öneriler ve ilintili bilgi sunar.

- Bilgi ve fikir arayışında olan: Grup tartışmasına yardımcı olmak için olgular, bilgi, fikirler, görüşler, diğerlerinin hisleri hakkında sorular sorar.
- Başlatıcı: Grup içinde eylem başlatmak üzere hedefler ve görevler önerir.
- Yön Verici: Nasıl ilerleneceği hakkında planlar geliştirir ve dikkati yapılacak göreve odaklar.
- Özetleyici: İlgili fikirleri ve önerileri bir araya getirir ve tartışılan başat noktaları yeniden ifade eder, özetler.
- Koordinatör: Çeşitli fikirler arasındaki ilişkileri gösterir ve çeşitli alt-grupların ve üyelerin etkinliklerini uyumlu kılar
- Teşhis Edici: Grubun etkili bir şekilde çalışmasının önündeki zorlukları bulur ve grubun hedeflerini başarmasının önündeki bunların ilerlemesini engeller.
- Enerji Verici: Gruptan daha yüksek kalitede bir işin çıkması için onu tetikler.
- Gerçeklik Test Edicisi: Fikirlerin pratikliğini araştırır, alternatif çözümleri değerlendirir ve bunların nasıl işlediklerini görmek için bunları gerçek durumlara uygular.
- Değerlendirici: Grup kararlarını ve başarılarını grubun standartları ve hedefleri ile karşılaştırır.
- Johnson and Johnson (1975) grup içinde sosyal/duygusal bağları güçlendiren grup sürdürme rollerini de saptamıştır.
- Katılımı Teşvik Eden: Sıcakkanlı bir şekilde herkesi katılıma davet eder, diğerlerinin fikirlerine açıklığı göstermek ve bunlara katkı sağlamak için tanıma sağlar; grup üyelerine karşı arkadaşça ve açıktır.
- Uyum Sağlayıcı ve Kapsayıcı: Üye-

lerin düşüncelerindeki farklılıkları yapıcı bir şekilde analiz etmeleri için onları ikna eder; çatışmalardaki ortak noktaları araştırır; anlaşmazlıkları uzlaştırmaya çalışır.

- Gerilim Düşürücü: Gerilimi düşürür ve şakalarla, ara vermeyi önermekle, grup çalışmasına yönelik eğlenceli yaklaşımlar önermekle grup üyelerinin eğlencesini artırır.
- İletişim Yardımcısı: Çok iyi iletişim becerisi sergiler ve her bir üyenin diğer üyelerin ne söylediğini anladığından emin olunmasını sağlar.
- Duygusal İklim Değerlendiricisi: Üyelerin grubun nasıl gittiğine ve birbirleri hakkında neler hissettiklerine dair sorular sorar ve her ikisi hakkındaki hislerini paylaşır.
- Süreç Gözlemcisi: Grubun üzerinde çalıştığı süreci izler ve grup verimliliğinin araştırılmasına yardım için gözlemler kullanır.
- Standart Koyucu: Üyelerde çalışmanın gidişatı, hedef doğrultusunda yapılan ilerleme konusunda farkındalık yaratmak ve grup normları ile prosedürlerinin açıkça onayını almak üzere grup standartlarını ve hedeflerini ifade eder.
- Aktif Dinleyici: Diğer üyelere karşı ilgili bir dinleyici olarak onları dinler ve hizmet eder; diğerlerinin fikirlerine açıktır; uzlaşmazlık içinde değilse grupla iyi anlaşır.
- Güven Tesis Edici: Diğer grup üyelerinin açık olduklarını kabul eder ve bunu destekler; risk alınmasını güçlendirir ve bireyselliği teşvik eder.
- Kişiler Arasında Problem Çözücü: Çatışmaları çözmek ve grup birlikteliğini artırmak için üyeler arasında çatışmaların açıkça tartışılmasını teşvik eder.

Hersey ve Blanchard (1977), sürdürme davranışlarına odaklandıklarında etkili liderlerin görev davranışlarına odaklanmaları gerektiğine dair bir rehber hizmeti gören liderlik durumsal teorisini geliştirmişlerdir. Özünde teori üyeler belli bir görevi başarmada düşük bir olgunluk gösterdiklerinde liderin yüksek-görevlere ve düşük-sürdürme davranışlarına odaklanması gerektiğini ileri sürer. Hersey ve Blanchard bu duruma anlatma diye atıfta bulunurlar. Çünkü liderin davranışı, lider üyelere ihtiyaç duyulan görevleri nasıl, ne zaman ve nerede yapmaları gerektiğini tanımladığında en etkin durumunda olacaktır. Üyelerin görevdeki olgunluğu göreve dair deneyim ve kavrayış arttığında artar. İlmli ölçülerde olgun olan üyeler için lider yüksek-görevler ve yüksek-sürdürme görevleri ile uğraşmalıdır. Bu davranışlar kombinasyonuna beğenme diye atıfta bulunulur; çünkü lider rol ve görev sorumluluklarına yönelik olarak sadece net yönler tayin etmemeli aynı zamanda üyelerin vermek zorunda oldukları kararları psikolojik olarak desteklemelerini sağlayacak sürdürme davranışlarını kullanmalıdır.

Ayrıca Hersey and Blanchard'a göre üyelerin görev artışlarına yönelik taahhütleri artarsa, olgunlukları da artacaktır. Üyeler görevi yerine getirmeyi taahhüt ettiklerinde ve görevi tamamlama becerisine ve bilgisine sahip olduklarında lider katılım olarak kendisine atıfta bulunulan düşük-görev ve yüksek-sürdürme davranışlarına yönelmelidir. Nihai olarak, kendi görev davranışlarına yön vermeyi isteyen ve bunun sorumluluğunu alabilecek üyelerden oluşan gruplara delegelendirilmiş olarak atıfta bulunulur. Delegelendirilme üyelerin görevi bitirmelerinde muazzam bir özerkliğe izin verir.

Liderlik Teorileri

Liderlik teorilerine ilişkin en az dört başat yaklaşım mevcuttur: Özellik, pozisyon, stil ve dağıtılmış işlevler.

Özellik Yaklaşımı

Aristoteles “doğumlarından itibaren bazıları boyun eğmek bazıları ise emir vermek üzere işaretlenmiştir” diyerek gözlemini ifade eder (Alıntı: Johnson & Johnson, 1987, s. 39). Bu yorumda ima edildiği gibi bu liderlik yaklaşımı yüzyıllardır mevcuttur. Özellik yaklaşımı, lideri takipçilerinden farklı kılan kişisel özelliklerinin ya da niteliklerinin olduğunu varsayar. Ayrıca lider doğulduğunu, sonradan olunmadığını; liderlerin sonradan eğitilerek değil doğal olarak ortaya çıktıklarını ima eder. Özellik yaklaşımı liderlikte muhteşem kişilik teorisi olarak da adlandırılır.

Muazzam derecede ilgi çeken varsayımlı iki liderlik özelliği karizma ve Makyavelizm’dir.

Karizma: Johnson ve Johnson (1987, s. 43) karizmayı “olağandışı bir güç, işleyen mucize” diye tarif ederler. Karizmatik liderin şöyle bir tarifini yaparlar:

Karizmatik liderde bir misyon duygusu, kendisinin yön vereceği sosyal-değişim hareketine inanç ve hareketin varacağı yere gitmesinde kendisinin seçilmiş bir araç olduğuna dair bir güven bulunmalıdır. Lider, hareketin yenilgiye uğramadan kendisi tarafından yönlendirilen ve hakim olacak kaderi ile diğerlerini esinlemek ve nihayetinde onların stresini azaltmak için kendine aşırı bir özgüven duymalıdır (s.44).

Bazı karizmatik liderlerin izleyicilerinin kendisini taparca sevmeleri ve bütünüyle ona kendilerini adanmaları için onlara telkin verdikleri görülmektedir. Diğer karizmatik liderler üyelerinin

dertlerden kurtulmaları için umut ve vaat vermektedirler.

Karizma henüz net olarak tanımlanmamıştır ve bileşenleri de tamamen tespit edilmemiştir. Herhangi bir karizmatik liderin nitelikleri ve karakteristikleri şu ya da bu karizmatik liderden farklılaşacaktır. Kişisel karakterleri bakımından birbirinden bütünüyle ayrılmalarına rağmen şu liderlerin hepsi de karizmatiktir: John F. Kennedy, Martin Luther King Jr., Julius Caesar, General George Patton, Konfüçyüs, Gandhi, and Winston Churchill.

Karizma yaklaşımındaki güçlüklerden biri karizmatik bulunan insanların bu niteliği çeşitli yollarla ifade etmeye meyilli olmalarıdır. İkinci bir zorluk pek çok liderin karizmaya sahipmiş gibi görülmeden dahi gayet iyi işler çıkarabilmesidir. Örneğin pek çok grup terapisti karizmatik olarak görülmemelerine rağmen gruplara liderlik etmede çok etkilidir.

Makyavelizm: Niccolò Machiavelli (1469–1527), yöneticilerin kendi iktidarlarını ve kontrollerini artırmak için kurnazlığı, hileyi, aldatmayı ve iki yüzlüğü siyasal yöntemler olarak kullandıklarını savunan İtalyan bir devlet adamıdır. Makyavel bu yaklaşımı çıkartan kişi değildi; önceki bazı teorisyenler de liderliği kendini güçlendirmek üzere manipülasyon yapma olarak kavramsallaştırdılar. Bununla birlikte Makyavelcilik terimi siyasetin ahlak dışı olduğu ve ahlaka aykırı herhangi bir aracın siyasi iktidarı elde etmek için haklı olarak kullanılabileceği nosyonu ile birleşti. Makyavelci liderlik şu kavramlara dayanır: (1) insanlar temel olarak hataya düşebilir; kolayca aldatılabilir; güvenilmez ve zayıftır. (2) kişisel olmayan nesnelerdir ve (3) liderin hedeflerine ulaşması için manipüle edilmelidir.

Christie and Geis (1970) Makyavelci liderin dört özelliği olduğu sonucuna varmıştır:

1. Kişiler arası ilişkilere çok az duygusal katılım gösterirler; çünkü insanları kişisel olmayan nesneler olarak bakıldığında onları manipüle etmek duygusal olarak daha kolaydır.
2. Geleneksel ahlak konusunda endişe duymazlar ve diğerleri ile etkileşimlerinde ahlaki bir görüşten ziyade faydacı bir tutum (durumdan ne çıkarabilirlerse) takınırlar.
3. İzleyicilerini manipüle etme kapasitelerini kolaylaştıracak şekilde onların ihtiyaçlarına oldukça düz bir algıya sahiptirler.
4. Düşük seviyelerde ideolojik bağlanımları vardır; uzun vadeli ideolojik hedefleri başarmaktan ziyade kişisel çıkarları için başkalarını manipüle etmeye odaklanırlar.

Birkaç tane Makyavelci lider bulunsa da, bunların çoğu böyle değildir. Makyavelci liderleri olan çok az grup etkili ya da verimli bir şekilde işlev görür. Geçmiş yıllarda liderlikte özellik teorinin popülarlığı azaldı; çünkü kısmen araştırma sonuçları bunun geçerliliği hakkında sorulara neden oldu. Örneğin farklı liderlik pozisyonları çoğunlukla farklı liderlik özellikleri gerektirir. Askeriyedeki iyi bir liderin özellikleri iyi bir grup teorisi liderininkinden dikkat çekici bir şekilde ayrılır. Üstelik liderlerde bulunan özellikler izleyicilerinde de bulunmuştur. Yüksek zeka ve iyi uyum sağlamış kişilik gibi niteliklerle liderlik arasında bir korelasyon bulunsa da, pek çok yüksek zekalı insan asla en yüksek liderlik pozisyonlarına geçmez ve bazıları da hayli zeki liderlerdir (Örneğin Adolf Hitler) duygusal olarak istikrarsızdır. Lider se-

çiminde en iyi kural gerekli becerileri, nitelikleri ve grubun hedeflerine ulaşmasına yardım etmede motivasyonu olan bireyleri seçmeyi içerir.

Pozisyon Yaklaşımı

Büyük örgütlerin çoğunda başkan, başkan yardımcısı, yönetici ve müdür gibi çeşitli liderlik seviyeleri bulunur. Pozisyon yaklaşımı belli bir pozisyonun otoritesinin terimleriyle liderliği tanımlar ve yüksek seviyeli pozisyonlardaki insanların davranışları üzerine araştırmaya odaklanmıştır. Bazen liderlerin eğitimsel ve kişisel arkaplanları da araştırılır.

Pozisyon yaklaşımını kullanan çalışmalar bununla birlikte insanların liderlik pozisyonlarına dair nasıl varsayımlarda bulundukları ile ilgili çok az bağdaşma gösterirler. Bariz bir şekilde konuyla ilgili çok az eğitimi olan bazı bireyler (örneğin aile şirketlerinde) lider olurlarken, diğerleri yıllarını becerilerini geliştirmekle harcarlar. Ayrıca bir pozisyonda “arzulanabilir” liderlik pozisyonu olarak görülen, farklı türden bir pozisyonda “arzulanmayan” olarak değerlendirilebilir. Örneğin temel askeri eğitimde eğitim çavuşunun empatik olması beklenmezken, bir duyarlılık grubunun liderinden bu beklenir. Bu yaklaşımı kullanan liderlik özelliklerinin bir listesini derlemek zordur. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde pozisyon yaklaşımı liderlik davranışını tesis eden şeyin pozisyonun belli gerekliliklerine bağlı olduğunu göstermiştir.

Tayin edilmiş bir liderlikte hangi davranışların liderlik davranışı olduğunu ve olmadığını tanımlamak da zordur. Tayin edilmiş bir otorite figürünün tüm davranışları elbette ki liderlik davranışı esasında değildir. Örneğin bir otorite pozisyonunda olan deneyimsiz bir bi-

rey otoriter bir tutumla liyakatsizliğini maskeleyebilir. Ayrıca tayin edilmemiş liderleri olan grup üyeleri arasında liderlik davranışını pozisyon yaklaşımı ile kavramsallaştırmak zordur; çünkü pozisyon yaklaşımı sadece tayin edilmiş liderlerin davranışlarına odaklanır.

Stil Yaklaşımı

Araştırmalar, özellik yaklaşımının çeşitli sonuçlarını gördüğünden Lewin, Lippitt ve White liderlik stil yaklaşımını ele aldılar. Bu araştırmalar üç liderlik biçimi tarif etti ve bunlar üzerine çalıştı: otoriter, demokratik ve bırakınız yap-sınlar (laissez-faire)

Otoriter liderler demokratik liderlerden daha çok mutlak güce sahiptirler. Hedefleri ve siyasaları tek başlarına koyar, üyelere etkinlik dikte eder ve büyük planlar kurarlar. Ödülleri ve cezaları dağıtır ve sadece kendileri grup aktivitelerinin gelecekteki adımlarının ilerleyişini bilirler. Tam tersine demokratik liderler grubu etkileyen tüm kararlarda her bir üyenin maksimum katılımını ve içerilişini ararlar. Sorumluluğun toplanmasından ziyade yayılmasına çalışırlar.

Otoriter liderlik genelde verimli ve karardır. Bununla birlikte tehlikelerden biri grup üyelerinin gerekli olandan başka, grup hedeflerine verilen sözlerden çıkmayan kendilerine söylenen şeyi yapabilecek olmalarıdır. Elde edilen başarılarından dolayı tabi olanlardan onay almayı uman otoriter lider grup içinde kendisinin arkadan çekştirildiğini ve grup içinde ağız dalaşının yaygın olduğunu anladığında hayret edebilir. Başarısız otoriter liderlik hizipçiliği ve sahne arkasında üyeler arasında pozisyon için kurnazlıkların ve manevracılığı üretmeye yatkındır ve bu da maneviyatın düşmesine yol açar.

Tam tersine demokratik liderlik karar almada yavaştır ve bazen de kafa karıştırıcıdır; fakat karar almaya katılımı birlikte gelen güçlü işbirliğinden dolayı daha etkili olduğunu sıklıkla kanıtlar. Demokratik liderlikle birlikte üyeler arasındaki kişiler arası düşmanlıklar, liderden memnuniyetsizlik ve kişisel gelişim için duyulan kaygılar hepsi de tartışılan ve eylemde bulunan meseleler haline gelir. Tehlike, otoriteryen yaklaşımda özel olarak, sahne arkasında gelişen yakınmaların demokratik yaklaşımda aleni bir çatışma haline gelmesidir. Bununla birlikte, bir kez bu aleni çatışma demokratik grup içinde çözüldüğü mü üyeler grup kararlarını alaşağı etmekten ziyade kendilerini bunları uygulamaya motive eden güçlü bir kişisel vaatkarlık gelişir. Otoriter grup içinde sabotaj potansiyeli yüksektir ve demokratik stilin avantajının yattığı yer de burasıdır.

Demokratik lider bazı hataların kaçınılmaz olduğunu ve grubun bunlardan acı çekeceğini bilir. Fakat bu tip yanlışlar müdahale etmeden hazırda olma becerisini gerektirir; çünkü aksi şekilde davranmak demokratik sürece zarar verebilir ve bir grup olarak karar verme kapasitesi geliştirmede grubun ilerleyişine sekte vurabilir.

Bazı durumlarda otoriteryen liderlik daha etkili iken, diğer bazı durumlarda demokratik liderlik daha etkilidir (Hare, 1962). Herhangi bir durumda olduğu gibi, o duruma yönelik uygun davranış hakkında üyelerin beklentileri karşılandığında grup daha verimli olacaktır. Grup üyeleri eğitimsel düzenlerde, sınıflarda ya da tartışma gruplarında yapmış oldukları gibi demokratik stili umduklarında demokratik stil genellikle en etkili grubu üretir. Sanayide ve askerlikte olduğu gibi üyeler üstlerinden

gelecek zora dayalı liderliği umduklarında daha otoriter nitelikteki bu liderlik daha verimli bir grup oluşturacaktır.

Bırakınız yapsınlar (laissez faire) stiline liderin çok az katılımı vardır. Grup üyeleri tayin edilmiş liderden gelecek çok az girdiyle işlev görmesine (ya da çabalamasına) bırakılmıştır. Bırakınız yapsınlar stili altında en iyi şekilde işlev görev grup üyelerinin bulunduğu durum çok azdır: üyeler bir eylem sürecinin taahhüdü ile bağlandıklarında, bunu uygulamak için kaynakları bulunduğu ve tayin edilmiş lidere etkili bir şekilde çalışmada asgari olarak ihtiyaç duyulduğunda.

Farklı durumlar farklı liderlik stilleri gerektirdiğinden (aynı grup içinde dahi) araştırmaların ilgisi geçmiş yıllarda dağıtılmış işlevler yaklaşımına kaymıştır.

Dağıtılmış İşlevler Yaklaşımı

Bu yaklaşımla liderlik, grubun hedeflerine ulaşmasına ve iyi bir çalışma düzeni içinde kendini sürdürmesine yardım edecek eylemlerin icrası olarak tanımlanır (Johnson& Johnson, 1997). Liderliğe işlevsel yaklaşım çeşitli koşullar altında grup hedeflerini başarmak için hangi görevlerin hayati olduğunu ve ne tür farklı grup üyelerinin bu eylemlerde yer alması gerektiğini keşfetmeye çalışır.

Dağıtılmış işlevler yaklaşımı liderlikte muhteşem kişilik teorisine katılmaz. Gruptaki herhangi bir üyenin bazen grup işlevlerine hizmet edecek eylemlerde bulunmada liderlik yapabileceğini ileri sürer. Bu yaklaşımda liderlik belli bir durum içindeki belli bir gruba özgülük olarak görülür. Örneğin bir şaka yapmak eğer grup içindeki gerilimi düşürüyorsa belli durumlarda yararlı bir liderlik işlevi olabilir; ama bir terapi grubunda üyeler yoğun kişisel hisler

açığa çıkardıklarında bir şaka yapmak karışık sonuçlar doğurabilir ve bu yüzden bir liderlik işlevi değildir.

İşlevsel yaklaşım liderliği bir grup içinde bir üyenin grubun hedeflerine ulaşması için diğer üyeleri etkilediğinde ortaya çıkan bir şey olarak tanımlar. Çünkü bazen tüm grup üyeleri diğer grup üyelerini etkiler. Grup içindeki her bir üye liderlik yapmaya çalışır. Çoğu grupta tayin edilmiş bir lider olmakla (örneğin başkan ya da kürsü başkanı) liderlik davranışına soyunmak arasında bir farklılık bulunur. Tayin edilmiş bir lider belli sorumluluklar taşıırken (örneğin toplantıya çağırma ve tartışmayı yönlendirmek), liderlik bir üyenin grubun kendi hedeflerine ulaşmasında diğer üyeleri etkilemesi anlamına gelir.

İşlevsel yaklaşım liderliğin belli asgari gerekliliklerin kazanılmasıyla herkesin öğrenebileceği beceriler dizisi olduğunu ileri sürer. Sorumlu üyelik sorumlu liderlikle aynı şeydir; her ikisi de grubun kendini sürdürmesi ve amaçlarına ulaşması için gereken ne varsa yapılmasını içerir. Bu yaklaşım, grubun görevleri başarmasına yardım edecek becerilerin ve davranışların öğrenebileceğini ileri sürer.

Grubun herhangi bir üyesi gibi tayin edilmiş lider de bir ya da daha fazla görevi veya bu bölümün ilk kısımlarında tartışılan sürdürme rollerini benimsemeye çağrılabilir ya da buna zorlanabilir. Gerçekten de liderin bu türden durumlara karşı uyanık olma ve hangi rollerin vakitli ve elverişli olduğunu üstlenme ve diğerlerinin de bunları üstlenmesine destek olma konusunda özel bir zorunluluğu vardır. Bununla birlikte belirlenmiş roller varsayımına rağmen liderin gruba katkısı kısıtlanmış değildir. Her bir lider çeşitli işlevlerden sorumludur. Bir grubun ihtiyaçları ve

gelişim aşaması farklı zamanlarda burada daha önce tanımlanmış olan rollerin yanında şunları da benimseyebilecek bir lidere gereksinim duyar:

- İdari: Grup aktivitelerinin en üst düzey koordinatörü olmak
- Politika yapıcı: Grup hedeflerini ve politikalarını tesis etmek
- Planlayıcı: Grubun hedeflerini başarması için hangi araçların gerekli olduğuna karar vermek
- Uzman: Bilgi ve beceri sunmada hevesli bir kaynak olarak hizmet etmek
- Grubun Harici Temsilcisi: Grubun resmi sözcüsü olmak
- İç İlişkiler Denetleyicisi: Grup içi ilişkileri denetlemede bir yol olarak yapıyı denetlemek.
- Ödülleri ve Cezaları Tedarik Edici: Teşviklere ya da indirmelere karar vermek ve memnun edici ve etmeyici görevleri atamak.
- Hakem ve Arabulucu: Grup içinde hizipleri artırma ya da azaltma gücüyle birlikte hem bir hakem hem de arabulucu olarak eylemde bulunmak
- Örnek Olmak: Üyelerin nasıl olması ve yapması gerektiğini gösterecek bir davranış modeli olarak hizmet etmek
- İdeolog: Üyelerin inançlarının ve değerlerinin kaynağı olarak hizmet etmek
- Günah Keçisi: Üyelerin çalkantılarını ve hayalkırıklarını açığa vurmaları için bir hedef olarak hizmet görmek

Bölüm Özeti

Aşağıda, bu bölümün başlangıcında sunulan öğrenme hedefleri itibarıyla bölümün içeriği özetlenmiştir:

A. Ergenlerin geçirdiği sosyal değişim değişikliklerinin tarifi.

Bu zaman periyodu süresince gençler ebeveynsel bağımlılıktan daha bağımsız olmaya doğru hareket, akran ilişkilerinin tesis edilmesi ve belki diğerleriyle yakın ilişkiler kurma yönünde sosyal gelişimsel görevlerle yüz yüze kalırlar.

B. Bu yaş grubunun karşılaştığı bazı temel sorunların tarif edilmesi: yeme bozuklukları, duygusal ve davranışsal sorunlar, suç ve çocuk suçluluğu ve suç çeteleri.

Yeme bozuklukları (anoreksiya nervoza, bulimiya nervoza ve kompulsif aşırı yeme) yakın zamanlarda ciddi birer sorun olarak tanınmışlardır. Anoreksikler çok az yerler; bulimikler “şölen” yapar ve arınır ve aşırı yiyenler ziyafetler çeker. Ergenler geniş kapsamlı duygusal ve davranışsal sorunlarla karşılaşır. Bu tip problemleri kavramsallaştırmada iki modelden biri duygusal ve davranışsal sorunları ruhsal hastalıklar olarak gören tıbbi model, diğeri ise böylesi bir ruhsal hastalığın olmadığını savunan etkileşimsel modeldir.

Ergenler ve (genç yetişkinler)suçlar demetini işlerler. Çocuk mahkemeleri yetişkin adli adalet sisteminden daha fazla ıslahi yönlendirme yapar. Suça sürüklenen çocuk çeteleri aktivitesi tüm dünya da önemli bir sosyal sorun haline gelmiştir fakat suç çeteleri hakkındaki bilimsel bilgi tabanı kısıtlıdır.

C. Bu sorunların nedenleri ve düzeltilmesi üzerine teorik malzeme sunulması.

Yeme bozuklukları karmaşık ve ciddi olduklarından profesyonel müdahaleye genelde ihtiyaç duyulur. Bir yeme

bozukluğunun tedavisi genelde şu üç hedefe sahiptir: (1) Yeme bozukluğunun gelişimine yol açan psiko-sosyal ve ailevi dinamiklerin çözümü (2) Aç kalmaktan, şölenden ve arınmadan ya da obez olmaktan kaynaklanan tıbbi sorunları düzeltmek için tıbbi hizmetin sağlanması ve (3) Normal kilonun ve sağlıklı yeme davranışının yeniden tesis edilmesi.

Rasyonel terapi yaklaşımı istenmeyen duyguların ve fonksiyonel olmayan davranışların değerlendirilmesi ve tedavisi için faydalı bir yöntem sağlar. Bu yaklaşım, düşünme örüntülerinin tüm duyguları ve davranışları birincil olarak belirlediğini ve insan davranışını değerlendirmenin büyük ölçüde istenmeyen duyguların ya da fonksiyonel olmayan davranışların altında yatan bilişlerin saptanması süreci olduğunu ileri sürer. Üstelik bu yaklaşım fonksiyonel olmayan davranışların ve istenmeyen duyguların değiştirilmesi için duygulanımı olan kişinin düşünme örüntülerini değiştirmesi gerektiğini iddia eder.

Suçun ve çocuk suçluluğunun nedenleri hakkında pek çok teori bulunmaktadır. Sanayileşmiş toplumlar suç işleyenlere ve suça sürüklenen çocukların eylemlerine karşı iki farklı yaklaşımı kullanır. Bunlardan biri para cezası ve hapisane gibi cezalandırma yaklaşımı, diğeri ise sanığı rehabilite etmeye çalışan ıslah yaklaşımıdır.

D. Grup gelişim ve grup liderliği teorilerini de kapsayacak şekilde gruplarla sosyal hizmet üzerine materyal sunulması.

Sosyal hizmeti gruplarla birlikte sunmak bugünün sosyal hizmet uzmanları için tipik bir aktivitedir. Pratikte karşılaşılan grup türleri sıklıkla şunları kapsar:

Eğlence, dinlence-beceri, eğitsel, görev, problem çözme ve karar verme, odak, kişisel gelişim, sosyalizasyon, terapi ve karşılaşma grupları.

Grup gelişimine dair dört grup modeli grupların zaman içinde nasıl değiştiklerini açıklar. Garland, Jones ve Kolodny modeli beş aşama ortaya koyar: duygulanım öncesi, güç ve kontrol, yakınlık, farklılaşma ve ayrılma. Tuckman modeli grupların şu aşamalardan geçtiklerini kavramsallaştırır: oluşum, fırtına, norm oluşturma, icra ve dağılma. Schiller ise kadın gruplarına uygulanabilir olan ilişkiyel bir model geliştirmiştir. Bales, grup üyeleri arasında daha iyi ilişkiler tesis etmek için grupların görev-yönelimli çalışma ile duygusal ifadeler arasında bir denge kurma arayışına devam ettiklerini ileri sürdüğü nüksetme aşaması modelini geliştirmiştir.

Tüm gruplar, üyelerin icra etmesi gereken görev rollerine ve sürdürme rollerine sahiptirler. Görev rollerine grup tarafından konulan özel hedefleri başarmak için ihtiyaç duyulur. Sürdürme rolleri ise grup yaşamının sosyal ve duygusal taraflarını güçlendirir.

Bu bölümde altı çizilen liderlik teorisi dağıtılmış işlevler teorisidir. Bu yaklaşımla liderlik, grubun kendi hedeflerine ulaşması ve kendini iyi bir işleme düzeni içinde sürdürmesi için yardımcı olacak eylemlerin icrası olarak tanımlanmıştır. Liderlik, bir üye grubun hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak için diğer üyeleri etkilediğinde ortaya çıkar. Çünkü tüm grup üyeleri ara sıra diğer grup üyelerini etkilerler; gruptaki her bir üye liderliğe soyunur. Liderlik teorisine yönelik diğer üç yaklaşım özelik yaklaşımı, pozisyon yaklaşımı ve stil yaklaşımıdır.

BÖLÜM 9

Cinsiyetçilik, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Kimliği ve Toplumsal Cinsiyetin Dışavurumu

*Kızlar güzeldir. Oğlanlar güçlü.
Kızlar duygusaldır, Oğlanlar cesur.
Kızlar yumuşaktır, Oğlanlar sert.
Kızlar itaatkârdır, Oğlanlar baskın.*

Bu düşünceler erkekler ve kadınlar hakkındaki bazı geleneksel stereotiplere gönderme yapmaktadır. Stereotipler (Kalıpyargılar), “bir gruba ait olan üyelerin, o grup hakkındaki aşırı basitleştirilmiş fikirleri betimleyen varsayımsal nitelikler üzerinde temellenen sabit zihinsel imgeleridir” (Kirst-Ashman & Hull, 2006, s. 15). Bu tür sabit imgeler hakkındaki sorun bunların grup içerisindeki tikel farklılıklara yer bırakmamasıdır. Sosyal hizmetin ayrılmaz bellibaşlı değerlerinden biri her bireyin öz-belirlenim hakkına sahip olduğudur. Stereotiplere tutunmak bu temel değeri ihlal eder.

Erkekler ve kadınlar hakkındaki stereotipler özellikle tehlikelidir çünkü her birimizi etkilemektedir. Tüm erkeklerin başarılı, güçlü, atletik, cesur liderler olmasını beklemek onların sırtına ağır bir yük yüklemektedir. Tüm kadınların tatlı, itaatkâr, güzel olmaları ve ev işleri için doğal bir tutkuyla doğmalarını beklemek, onların üzerine rahatlatmak için muazzam bir baskı yüklemektedir.

Bakış Açısı

Cinsiyetçilik “cinsiyet üzerine temellenen toplumsal roller stereotiplerini besleyen davranışları, koşulları ya da tutumları” içeren “cinsiyet, özellikle kadınlara yönelik ayrımcılık, temelli önyargı ya da ayrımcılık”tır (Mish, 1995, s. 1073). Önyargılar bir grup hakkındaki olumsuz tutumları ve peşin hükümleri kapsar. Ayrımcılık o grubun üyelerinin olumsuz ya da adil olmayan tarzda davranılmasını içerir. Çeşitlilik görünümüleri toplumsal bir ortamda bireylerin diğer sistemlerle nasıl çalıştığını ve etkileşimde bulunduğunu doğrudan etkiler.

Çeşitlilik görünümüleri burada toplumsal cinsiyete göndermede bulunur. İlk olarak, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği ve toplumsal cinsiyetin dışavurumu kavramları ele alınacaktır. Ardından toplumumuzda geleneksel olarak erkekler iktidar konumlarının çoğunluğunu elinde bulundurduğundan, bu bölümün önemli bir kısmı devlete ve cinsiyetçiliğin kurbanı olarak kadının statüsüne odaklanacaktır.

Öğrenme Hedefleri

Bu bölümde;

- Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyetin dışavurumu ve toplumsal cinsiyet rolleri tanımlanacak.
- Toplumsal inşacılık kuramsal yaklaşımı ve onun toplumsal cinsiyetin toplumsal inşasına uygulanması tartışılacak.
- Toplumsal cinsiyetin, çift cinsiyetlilik ve trans-toplumsal cinsiyet dahil bazı çeşitlemeleri tanımlanacak.
- İnsanları yaşamları boyunca etkileyen geleneksel toplumsal cinsiyet rolü beklentileri ve stereotipleri tanımlanacak ve tartışılacak ve cinsiyetçiliğin hem erkekler hem de kadınlar üzerindeki etkisi değerlendirilecek.
- Erkekler ve kadınlar arasındaki yetenekler ve iletişim biçimleri dahil bazı farklılıklar incelenecek.
- İktisadî eşitsizlik, cinsel taciz, cinsiyetçi dil, tecavüz ve cinsel saldırı, kadınların şiddet görmesi ve kadınların güçlendirilmesi tartışılacak.
- Cinsiyetçilikle mücadele ve cinsel eşitliği elde etme stratejileri sunulacak.

Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Kimliği ve Toplumsal Cinsiyetin Dışavurumu

Bu bölüm erkek ya da kadın olmanın nasıl bir şey olduğunun çeşitli görünüm-lerini inceleyecektir. Ayrıca toplumsal cinsiyet temelli farklılaşan ve bazen de ayrımcı olan davranışlara ele alacaktır. Dünyaya aşırı basitleştirilmiş bir bakışla bir kişinin ya bir erkek ya da bir kadın dönemi olduğu düşünülebilir. Göreceğiniz gibi, toplumsal cinsiyet kavramı nihai olarak düşündüğünüzden çok daha karmaşıktır. İlk olarak, temel kavramlarımızı tanımlayalım.

Toplumsal cinsiyet kadın ya da erkek olmaya eşlik eden toplumsal ve psikolojik niteliklere gönderme yapar. Tipik olarak kadın toplumsal cinsiyetine eşlik eden nitelikler nazik, duygusal, işbirliğine yatkın olmayı içerir; tipik olarak erkek toplumsal cinsiyetine eşlik eden nitelikler saldırgan, ussal ve rekabetçi olmayı içerir. Popüler kullanım-

da toplumsal cinsiyet bir ya/ya da kavramı (dişil ya da eril) olarak karşılaştırılır ancak toplumsal cinsiyet [bu bölümün ilerideki bir kısmında ele alınacağı gibi] dişillik ya da erillik bir sürekliliğinin yanı sıra bir var olma biçimi olarak görülebilir. (McCammon & Knox, 2007, s. 112)

Bu bölümün başlığı toplumsal cinsiyet kimliğini ve toplumsal cinsiyetin dışavurumunu da içerir. *Toplumsal cinsiyet kimliği* bir kişinin erkek ya da kadın ya da bunların olası bazı kombinasyonu olmanın içsel psikolojik öz-kavramıdır (Gilbert, 2008). *Toplumsal cinsiyetin dışavurumu* hem davranışı hem de kişiliği içeren toplumsal cinsiyetle ilgili yollar- dan kendimizi ötekilere nasıl ifade ettiğimizle ilgilenir. *Toplumsal cinsiyet rolleri* erkek ya da kadın olmaya “toplumun ilişkilendirdiği tutumlar, davranışlar, haklar ve sorumluluklardır” (Yarber, Sayad & Strong, 2010, s. 127). *Toplumsal cinsiyet rol toplumsallaşması* belirli bir kültürde erkekler ve kadınlar için uy-

gun görülen davranışları ve bakış açılarını aktarma sürecidir.

Toplumsal cinsiyet (gender) ve cinsiyet (sex) kavramlarını farklılaştırıyoruz. Cinsiyet “genellikle üreme organları ve genetik oluşum temelinde kategorize edilen erkek olmak ya da kadın olmak arasındaki biyolojik farklılığa gönderme yapar” (McCammon & Knox, 2007, s. 606). O halde cinsiyet, erkek ya da kadın olmanın biyolojik niteliklerine odaklanır; toplumsal cinsiyet kadınlığın ya da erilliğin sosyal ve psikolojik görünümelerini vurgular. İzleyen kısım toplumsal cinsiyeti ve ona eşlik eden kavramları kuramsal olarak nasıl düşünebileceğimizi araştıracaktır.

Toplumsal Cinsiyetin Sosyal İnşası

Toplumsal cinsiyet kavramına birçok şekilde bakılabilir. Sosyal hizmet bakış açısına iyi uyan bir kuram toplumsal inşacı yaklaşımdır (Bay-Cheng, 2008; Kondrat, 2008). Toplumsal inşa “insanların gerçekliği kavrayışının büyük oranda bir deneyime verdikleri öznel anlam tarafından biçimlendirildiği süredir... Bu bakış açısından insanların toplumsal olarak yarattığının ötesinde çok az paylaşılan gerçeklik var olur. Bununla beraber bu gerçekliğin toplumsal inşası insanların inançlarını ve davranışlarını etkiler” (Kendall, 2007, s. 16). Bir başka deyişle, insanların diğerleriyle karşılıklı etkileşimde bulunduğu durumlar hakkında nasıl düşündüğü onlar için gerçek olan haline gelir. Çevremizdeki dünyayı fiziksel bir olgu olarak görmek kolaydır. Bununla beraber toplumsal inşa “varoluşumuza ve deneyimlerimize öznel anlamlar da uygularız. Bir başka şekilde ifade edecek olursak, deneyimlerimiz basitçe bizim başımıza gelemez. İyi, kötü, olumlu ya

da olumsuz –gerçekliğimize anlamlar ekleriz” (Leon-Guerrero, 2011, s. 9).

İnsani çeşitlik kavramının sosyal hizmetin belli başlı odağı olarak kapsamı toplumsal inşacılık yaklaşımının olumlu bir görünümüdür. İnsanlar nasıl davranmaları gerektiğinin beklendiğini çevrelerindeki diğerleriyle karşılıklı etkileşimde bulunarak öğrenirler. İnsanların davranışları kendilerini içinde buldukları muazzam çeşitlilikteki durumlara bağlı olarak farklılık gösterir. Bu nedenle insani çeşitlilik kabul edilmeli ve ona saygı gösterilmelidir.

Lorber ve Moore (2011) toplumsal cinsiyetin “bir kadın ya da erkek olarak birinin, genellikle doğuştan gelen cinsiyet üzerine temellenen, ama yasal olarak değiştirilebilen, yasal statüsü” olduğunu belirtir; “toplumsal cinsiyet statüsü bedenler, davranışlar, duygular aile ve iş rolleri hakkında toplumsal beklentiler örüntüsü üretir. Toplumsal cinsiyetlendirilmiş beklentiler, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde, zaman içinde değişebilir” (s. 5). Bu yorumlarda en azından belli başlı üç konuya değinildi. İlk olarak toplumsal cinsiyet, genellikle doğumda belirlenen ve değiştirilebilen yasal bir statüdür. İkinci olarak, toplumsal cinsiyet statüsü toplumsal deneyimlerden meydana gelmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyetin oluşumu bir kişinin içinde yaşadığı toplumsal bağlam tarafından belirlenir. Üçüncü olarak, her toplumsal cinsiyetten kişilerin nasıl davranmaları gerektiği konusundaki beklentiler, çevrelerindeki insanların beklentilerine bağlı olarak, zaman içinde değişebilir.

Toplumsal cinsiyetin toplumsal inşası “toplumsal cinsiyetlendirilmiş toplumsal düzenin yapısına ve onu inşa eden ve sürdüren süreçlere bir bütün olarak

bakar” (Lorber, 2010, s. 244). Geleneksel toplumsal cinsiyet beklentilerinin taşınmış olgular olmaktan çok değiştirilebilir kavrayışlar ve beklentiler olduğunu varsayar. Belki de toplumsal cinsiyet, rollerde ve davranışlarda büyük esnekliğe izin veren dinamik, gelişmekte olan bir kavramdır. İnsanlığı erkekler ve kadınlar olarak bölmeye son vermek ve bunun yerine, toplumsal cinsiyetin dışavurumlarının sürekliliğine saygı göstermek daha kapsayıcı bir yaklaşım olabilir.

Karamer’e göre (2005), *Toplumsal cinsiyetin toplumsal inşası*:

kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların, biyolojik olarak belirlenmiş bazı gerçeklere dayanmadığını vurgular. Örneğin, ondokuzuncu yüzyılda, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki zengin, beyaz kadınların hamilelikleri görünür hale geldiğinde (“loğusalık” olarak adlandırılan dönemde) evde oturmaları ve doğumdan sonraki haftalarda dermansızmış gibi muamele görmeleri beklenirdi. Aksine köle kadınlar doğuma kadar çalışır ve doğumdan kısa bir süre sonra da çalışmaya tekrar başlardı. Hamileliğin ve çocuk doğurmanın kadınların fiziksel kapasiteleri üzerindeki etkisi, onun cinsiyetinden farklı olan toplumsal kategorilere bağlı olarak farklı inşa edilmişti.

Ama toplumsal inşa... insanları ve durumları, tutarsız bir biçimde kavranması ve tanımlanması bağlamında toplumsal pratiğin, gözlemlerimizin toplumsal inançlarımıza uymaya zorlanmasını işaret eder. Öyle ki, (1960’ların sonunda başlayan) kadın hareketinden önce, insanların izlemeleri gereken en iyi kariyeri belirlemek için girdikleri meslekî testlerin değerlendirilmesi –biri kadınlar diğeri erkekler için olmak üzere- iki cevap anahtarıyla yapılıyordu. Yanıtlarınız diğeri cinsiyetten birileriyle tamamen aynı olsa bile meslekî tavsiye farklıydı.

Daha dramatik bir örnek, tüm insanların açıkça ve tartışmasız bir şekilde kadınlar ve erkekler olarak kategorize edilebileceği nosyonunun kendisi bile toplumsal bir inşadır. Bazı insanlar tek bir cinsiyete eşlik eden kromozom örüntülerine sahiptir ve birincil (genital) cinsiyet karakterlerine ya da ikincil (örneğin, yüz kılları) cinsiyet karakterlerine ya da [sonraki kısmın işaret edeceği gibi] diğeriyle ilişkilendirilen her ikisine de sahiptir. Bazı insanlar, kültürümüzün “erkek” ya da “kadın” olarak açıkça etiketlediğinden farklı cinsel organlara sahiptir. İnsanların biyolojik niteliklerindeki bu çeşitlemeler kültürel inançlarımızın ileri sürdüğünden çok daha yaygındır...

Çünkü toplumsal statülerin birçoğu onlara eklenmiş toplumsal cinsiyetlendirilmiş beklentilere sahiptir, insanlar, sık sık, toplumsal yaşamlarının bazı alanlarında kendilerini, öyle ya da böyle, marjinal hissettikleri bir durumda bulabilir. Bu, rollerini nasıl gerçekleştirebileceklerini etkileyerek, rollerini gerçekleştirme ve diğerleriyle karşılıklı etkileşimde bulunma biçimlerini etkiler. They will have to put more energy into establishing their credentials in each position to be treated as a legitimate occupant of it by others. Gazi askeri hizmete geri dönen bir kadınsa bir şekilde marjinalleştirilir; hem erkek gaziler hem de diğeri gazi olmayan kadınlar kendi kategorilerinin bir şekilde “kurallara uygun” bir üyesi olmadığını hisseder. Son cümleyi zamanın değiştiğine inanarak okuduysanız yerel postanenize gidin ve Seçimli Hizmetlere (Selective Services¹) kaydolmak için formlara bakın. Erkekler kaydolmalıdır ve kadınlar kaydolamaz. (s. 3-5)

1 ABD’de 18 yaşına gelmiş her erkeğin (sağlık açısından sorunu bulunmayan) kimlik bilgilerini bildirmek zorunda olduğu askeri kurum (e.n).

Toplumsal Cinsiyetin, Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin ve Toplumsal Cinsiyet Dışavurumunun Karmaşıklığı

Toplumsal cinsiyetin basit bir kavram olduğunu hala düşünüyor musunuz? Şu öykü üzerinde düşünün (Colapinto, 2007).

Her ikisi de çiftlikte inançlı aileler içinde yetişmiş, Frank ve Linda, ergenliklerinin ortalarında karşılaşmış ve sırasıyla 20 ve 18 yaşlarındayken evlenmiştir. Şehre taşınarak Frank büyük bir iş olarak gördüğü işe başlamıştır. Çift ikiz beklediklerini mutlulukla keşfetmiştir. Dahası eş yumurta ikizleri John ve Kevin 22 Ağustos 1965'te doğdu.

"Ama ikizler yedi aylıkken Linda, sünnet derilerinin işemelerini güçleştirecek şekilde kapandığını fark etti. Çocuk doktorları durumun phimosis olarak adlandırıldığını, sık görüldüğünü ve sünnetle kolayca halledilebileceğini açıkladı. Linda ve Frank durumun cerrahi müdahaleyle düzeltilmesinin yollarını aradı.

"Ama "[cerrahi müdahalenin] erte- si sabahı erken saatlerde uykularından çalan telefonla sıçradılar. Arayan hastaneydi. Bir hemşire Linda'ya "küçük bir kaza oldu" dedi. "Doktorun sizi hemen görmesi gerek".

Çocuk koğuşunda cerrahla buluştular. O sert ve ciddi idi. Onlara John'un, penisinde bir yanmadan yakındığını söyledi. Doktor tam bir açıklama yapmaya isteksizdi –ve [çift] gerçekten de aylar sonra... yaralanmanın, bazen sünnet sırasında keserken kan damarlarını kapatmakta kullanılan elektrikli-dağlama iğnesinin neden olduğunu öğreneceklerdi. Mekanik bir sorun ya da doktor hatası ya da her ikisi nedeniyle yoğun bir ısı dalgası John'un penisini içine al-

mıştı. John'un yarasını ilk kez gördüğü anı hatırlayarak Linda "siyahlaşmıştı" dedi. "Küçük bir zincir gibiydi. Ve köküne ve bedenine doğru ilerlemişti." Sonraki birkaç gün boyunca yanan deri kurudu ve parçalanarak döküldü" (s. 3).

Dehşete kapılmış ve çıldırmışçasına endişe eden Frank ve Linda bir dizi uzmanı ziyaret etti. Onlara deri nakliyle bir yapı inşa etmenin olanaklı olduğu ama bu *penis*'in ne normal bir penis gibi görüneceği ne de işlev görebileceği söylendi. Onun tek yararlı işlevi işeme olabilirdi. Frank ve Linda daima oldukça farklı ve hiçbir zaman *normal* bir yaşamı gerçekten deneyimleyemeyecek olan John için, karanlık ve kasvetli bir gelecek öngördü.

Nihai olarak Frank ve Linda, transseksüel cerrahi uygulamaya daha yeni başlayan karizmatik, ünlü bir doktorla bağlantıya geçti. Bugün tıbbi ve cerrahi olarak başarılabilenle karşılaştırıldığında uygulamanın sıradışı ve ilkel olduğunu hatırlayın. Bu doktor John'un *toplumsal cinsiyetini* kadına dönüştürmek için düzeltici cerrahiye en kısa zamanda gerçekleştirmeleri konusunda çifti uyardı. O toplumsal cinsiyet kimliğinin 30 aylıkken düzgün bir biçimde oluşmuş hale geleceğini vurguladı. Sadece ilkökul eğitimi olan Frank ve Linda kavrayış eksikliklerini daha sonra hatırlayacaktı. Onlar bu uygulamanın normal bir bebek üzerinde daha önce hiçbir zaman uygulanmadığını ve bu tür bir cerrahi müdahalenin gerçekten de deneysel olduğunu kavramadı. Arkadaşları ve aileleri ciddi sorular ortaya attı. Ama zavallı bebeğin deformasyonu sürekli yüz- yüze olan onlar, en iyisini umut etti ve ilerlemeye karar verdiler.

1967'de John 22 aylıkken "cerrahi kastrasyondan geçti" (s.10). Tıbbi kayıtlar "bebeğin skrotum orta hat boyunca

yarılarak açıldı ve testisler ortadan kaldırıldı ardından skrotal doku labia andıracak şekilde kapatıldı. Üretra kadın üreme organının yaklaşık konumuna indirildi ve kozmetik bir vajinal yarı, derinin rulo yapılmış bir gazlı bez çevresindeki biçimlendirilmesiyle iyileşme sırasında yapıldı" (s. 10).

Sonraki yıllarda Frank ve Linda, şimdi Joan olarak adlandırılan John'u, bir kadın gibi davranması ve kadın toplumsal cinsiyet kimliği geliştirmesi için umutsuzca zorladı. Cerrahi müdahalenin yapılması için onları ikna eden ünlü doktor, daha en başta bunun hakkında konuşmamalarını ve Joan'a onun gerçek biyolojik toplumsal cinsiyetini söylememelerini tavsiye etti. Joan'un ebeveynleri onu kadın giysileri giymeye ve kızların oyuncaklarıyla oynamaya ikna etmeye çalıştı. Bununla beraber Joan, erkek giysilerini ve kardeşi Kevin'in sergilediği davranışları açıkça tercih ederek inatçı bir biçimde bir "erkek fatma" (*tomboy*) olarak kaldı. Anaokulunda Joan, akranları ve öğretmeni onun "farklı" olduğunu biliyordu. Joan bu farklılığın ne olduğunu tam olarak tanımlamıyordu ama bir kız gibi hissetmediğini biliyordu. İlkokul boyunca kişiler arası ilişkilerde güçlükler yaşamaya devam etti.

Joan'a 12 yaşından itibaren kadın hormonları verilmeye başlandı. Ondört yaşında "ilaçlar, testislerin yokluğuna rağmen ergenliğin seline tamamen kapılmış eril endokrin sistemiyle rekabet halindeydi –sadece sarkık yürüyüşünde ya da ifadelerinin köşeli erilliğinde değil fakat ayrıca sesinin dramatik derinleşmesinde de. Fiziksel olarak durumu yabancıların dönüp bakmasına neden olacak şekildeydi" (s. 18).

Bu aşamada Joan bundan böyle kendi seçtiği biçimde hayatı yaşamaya karar verdi. Erkek giysileri giydi, saçlarına

titizlenmeyi reddetti ve ayakta işedi. O "uygulamalı tamir kursuna kaydolduğu teknik bir liseye geçiş yaptı. Orada hemen "Mağara kadını" ve "Koca Ayak" olarak adlandırıldı ve açıkça 'sen bir oğlansın' dendi" (s. 18).

Frank, nihayet 14 yaşındayken Joan/John'a ne olduğunu ve gerçekte biyolojik olarak erkek olduğunu açıkladı. İlk şokun ardından Joan/John'un tepkisi saf bir rahatlamaydı. Aniden tüm yaşamı, duyguları ve davranışları anlam kazanmaya başladı.

"John'un cinsiyet değiştirme sürecinden geçme kararı acildi. Adını John olarak değiştirdi ve eril hormon tedavisi ve kızıdan oğlana dönüşümünü tamamlamak için cerrahî müdahale talep etti. O sonbahar göğüslerini cerrahî müdahaleyle aldırdı; sonraki yaz tam gelişmemiş bir penis inşa edildi. Operasyon 16. doğum gününden bir ay önce tamamlandı" (s. 19).

Erkek akranları John'u hemen kabullenmeye eğilimliydi. Sorun yaratan kadınlarla olan ilişkisiydi. Çarpıcı bir biçimde yakışıklı ve kadınlar için çekici olmasına rağmen, işlev gören bir penisinin yokluğu, onun için ciddi bir meydan okuma ve bir utanç kaynağı olarak kaldı.

21 yaşına geldiğinde John, ona çok daha gerçekçi görünen bir penis sağlayan bir başka operasyon geçirdi. Sinir nakilleri bazı hisler sağladı.

John 23 yaşındayken halihazırda üç çocuğu olan kendisinden üç yaş büyük bir kadınla tanıştı. John 25 yaşındayken evlendiler ve John kadının çocuklarını nüfusuna geçirdi.

Sonunda John bir adım öne çıktı ve küçük çocuklara cinsiyet değişikliği cerrahî müdahalesine karşı sesini yükseltti. O bunun hayatının birçok yılını nasıl yıkıcı bir şekilde güçleştirdiğini paylaştı. Umudu, bu uygulamanın di-

ğer farkında olmayan “masumlara” uygulanmasını engellemekti.

Ne yazık ki John, 2004 yılında, 38 yaşındayken kendisini öldürdü.

Money (1987) toplumsal cinsiyetin altı fiziksel ve iki psikolojik değişkeni içeren karmaşık bir kavram olduğunu ileri sürdü:

1. Kromozomlar tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet, kadınlar için XX ve erkekler için XY
2. Testislerin ya da yumurtalıkların varlığı
3. Toplumsal cinsiyette erkekler için testosteronun varlığına ve kadınlar için yokluğuna doğum öncesi tepki ve beyin gelişimi
4. Üremeye ilgili iç organların varlığı, kadınlar için uterus, fallopian tüpleri ve vajina
5. Dışsal genitalerin belirmesi
6. Buluş çağı boyunca hormonların varlığı (kadınlarda östrojen ve progesteron, erkeklerde testosteron)
7. Doğuş sırasında tayin edilen toplumsal cinsiyet (“bir oğlan!” ya da “bir kız!”)
8. Toplumsal cinsiyet kimliği, bir kişinin ya bir erkek ya da bir kadın olduğuna dair içsel psikolojik öz-kavramı

Her 1.500 ya da 2.000 bebekten birinin her iki cinsiyet tarafından sergilenen fiziksel karakteristiklerin bazı birleşimleriyle doğduğu tahmin edilmektedir (Crooks & Baur, 2011; Kuzey Amerika Cinsiyetlerarası (intersex) Toplumu [ISNA], 2008a). Nedenleri arasında “cinsiyet kromozomlarının atipik birleşimine sahip olmak ya da doğum öncesi hormonal düzensizlikler” yer almaktadır (Crooks & Baur, 2011, s. 120). Örneğin Klinefelter sendromu, fazladan bir X kromozomuyla doğan erkeklerde XXY belirlenimine neden olan bir cinsiyet

kromozomu düzensizliğidir; “Y kromozomu eril üreme organlarının gelişimini tetiklemektedir ama fazla olan X, bunların tamamen gelişmesini engellemektedir” (Carroll, 2010, s. 88). Sonuçlar, feminize olmuş bedensel görünümü, düşük testosteron düzeyini, küçük testisleri ve olasılıkla verimsizliği içermektedir (Lee, Cheng, Ahmed, Shaw & Hughes, 2007). Tedavi testosteron terapisini içerebilir.

Fiziksel toplumsal cinsiyette bir başka karşıtlık örneği bir fetüs olarak (eril hormonların bir türü olan) androjene aşırı maruz kalan genetik bir kadındır; sonuç olarak o bir erkeğinkine benzeyen dışsal üreme organları geliştirir (Crooks & Baur, 2011). Klitorisi bir penise benzemeye yetecek kadar genişler ve labia’sı (vajinal girişim çevresindeki doku katmanları) bir hüseye torbasına (eril testisleri taşıyan kese) yaklaşabilir ve ona benzeyebilir (Carroll, 2007). Doğumda tanındığında kozmetik cerrahi kişinin üreme organlarını “feminize etmek” için çoğu zaman uygulanabilir.

Erkek ve kadın eğilimlerinin ve üreme yapıları konfigürasyonunun bir karışımına sahip insanların birçok örneği bulunmaktadır. Bu tür bir kişi sahte hermafrodit ya da çift cinsiyetli. Gerçek bir hermafrodit “istisnai bir biçimde az rastlanan, tam olarak biçimlenmiş yumurtalıklara ve testislerle doğmuş” bir kişidir (Carroll, 2010, s. 89). Çift cinsiyetlilik çok daha yaygındır.

Intersex Society of North America (ISNA) (2008c) ebeveynlerin hakları ve bir çocuğun bilgisi ve rızası olmaksızın bir çocuğu cerrahî yollarla dönüştürme konusunda hekimlerin keyfî karar almalarına ilişkin ciddi sorular gündeme getirdi. Bu tür işlemler kuramsal olarak çocuğun yüksek yararı adına ve olasılıkla ebeveynlerin rızası olmaksızın

AYRINTILI BAKIŞ 9.1

Toplumsal Cinsiyet Dışavurumunun Diğer Biçimleri

İnsanların toplumsal cinsiyetlerini dışavurmakta kullandığı bir dizi başka araç bulunmaktadır. Transtoplumsal cinsiyetçilik “tam ya da yarı-zamanlı diğer toplumsal cinsiyetin rolünde yaşayan” –bu onların biyolojik olmayan toplumsal cinsiyetidir- ve bundan psikolojik tatmin sağlayan (Carroll, 2010, s. 101) “görünümleri ve/ya da davranışları geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uymayan” insanları içerir (Crooks & Baur, 2011, s. 129).

Bu insanların arasında kendilerini yanlış toplumsal cinsiyetin fiziksel bedeninde hapsedilmiş hissedenden transseksüeller yer alır. Çünkü onların toplumsal cinsiyet kimlikleri ve benlik algıları biyolojik eğilimleriyle çatışma halinde, onlar, çoğu zaman cerrahî müdahale ve hormon tedavisi yoluyla, fiziksel görünümelerini toplumsal cinsiyet kimliklerine yakınlılaştırmanın yollarını aramaktadır. Birçok transseksüel kişi trans toplumsal cinsiyetçi olarak anılmayı tercih eder. Transseksüel sözcüğü cin-

siyeti vurgularken trans toplumsal cinsiyet, esas sorun olduğunu söyledikleri, toplumsal cinsiyeti vurgular.

Birçok başka gruplar da trans toplumsal cinsiyet şemsiyesinin altına dahil edilir. Travestiler karşıt toplumsal cinsiyetin giysilerini giyerek cinsel tatmin sağlayanlardır. Travestilerin neredeyse tümü heteroseksüel erkeklerdir (Carroll, 2010; Wheeler, Newring, & Draper, 2008), çünkü kadınlar nasıl giyindikleri konusunda daha fazla özgürlüğe ve esnekliğe sahiptir. Drag Kraliçeler kadınlar gibi giyinen gay erkeklerdir. Geleneksel eril giysileri giyen lezbiyenler drag krallar olarak adlandırılabilir. Kadın rolü yapanlar (female impersonators) genellikle eğlenmek amacıyla kadın gibi giyinen erkeklerdir. Onlar heteroseksüel ya da gay olabilir. Yaygın bir performans ünlü bir kadın yorumcunun giyinişini ve stilini taklit etmeyi içerir (bir ses çıkarmaksızın dudaklarını bir şarkıya ve müziğe uygun olarak oynatmak).

üstleniliyor (ISNA, 2008b). ISNA (2008c) çift cinsiyetli çocukların ve onların ailelerinin nasıl muamele edileceğine ilişkin birçok tavsiyelerde bulunur. İlk olarak bu çocuklar ve onların ebeveynlerine saygıyla muamele edilmelidir; hekimler ve tıbbî personel durumu ve sorunları utanmaksızın açıkça ve dürüstlikle ele almalıdır. İkincisi çift cinsiyetli çocukların aileleri, sorunu ve olası kararları ele almak için sosyal hizmet uzmanlarına ve diğer ruh sağlığı profesyonellerine başvurmalıdır. Üçüncüsü bu aileler, akran desteği ve söz konusu soruna daha derin bir kavrayış için çift cinsiyetli ço-

cukları olan diğer ailelerle bağlantıya geçirilmelidir. Dördüncüsü dikkatli bir değerlendirmeden sonra, çift cinsiyetli “bir oğlan ya da bir kız olarak, bu toplumsal cinsiyetlerden hangisinde çocuk büyürken kendisini hissetmesi daha olasıysa” toplumsal cinsiyete yönlendirilmelidir.

Bu tür toplumsal cinsiyet yönlendirmeleri cerrahî müdahaleyi içermemelidir çünkü bu tür bir müdahale çocuğun ileriki hayatında isteyebileceği dokuları tahrip edebilir. Beşincisi çocuk “fiziksel sağlığını sürdürmek için” tıbbî teda-

vi almalıdır (örneğin, “bir çocuk idrar drenaj açıklığı olmaksızın doğduğunda bunu sağlamak için cerrahî müdahale”). Altıncısı çocuğun “ ‘daha normal’ görünmesi” için yapılan cerrahî müdahalelerden çocuk kendi başına karar verecek yaşa erişinceye kadar kaçınılmalıdır.

Ayrıntılı Bakış 9.1 toplumsal cinsiyet dışavurumlarının diğer yollarını gözden geçirir. Bundan sonraki kısım toplumsal cinsiyet rolleri ve geleneksel olarak ve halihazırda onlara eklenen toplumsal beklentileri ele alacaktır. Bunlar erkekler ve kadınlar arasındaki daha genel farklılıklara ek olarak çocukluktaki, erişkinlikteki ve yetişkinlikteki toplumsal cinsiyet-rolü stereotiplerini kapsar.

Etik Soru 9.1

Çocuklar muğlak ya da açık olmayan bir toplumsal cinsiyetle doğduklarında bir toplumsal cinsiyete ya da diğere yönlendirilmeli midir? O zaman, daha çok benzedikleri yönlendirilmiş toplumsal cinsiyete mi fiziksel olarak dönüştürülmelidirler? Öyle ise bu kararı almaya kim yetkili olmalıdır? Belirsiz genitaleri olan çocuklar (ISNA'nın tavsiye ettiği gibi, yönlendirilmiş toplumsal cinsiyet verilmesinden sonra bile) ne ölçüde akrabalarıyla uyuyacaktır ve toplumsal olarak işlevlerini yerine getirebileceklerdir? Toplumsal cinsiyeti belirlemek ve / ya da bununla ilişkili cerrahî müdahaleleri yapmak için çocukların yetişkinliğe erişmesini beklemek daha iyi olmaz mı? Neden ya da neden değil? Bilim daha açık-fikirli olmalı ve erkek ve kadının daha fazla çeşitlenmesini içerecek şekilde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet görüşünü genişletmeli midir (ISNA'nın desteklemediği bir öneri)?

Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rolü Stereotipleri

Doğdukları andan itibaren oğlanlar ve kızlar oldukça farklı muamele görür. Kızlar pembe battaniye sarılır ve ebeveynleri şimdi “küçük güzel bir kızları” olduğunu söyler. Öte yandan oğlanlar, mavi battaniyelere sarılır ve ebeveynleri “gülbüz bir oğlan bebeğin” gururlu ebeveynleri olduklarını söyler. Toplumsal cinsiyet stereotipleştirme süreci çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde sürer. Toplumsal cinsiyet stereotipleştirmesi insanların toplumsal cinsiyetleri temelinde nasıl davranmaları gerektiği konusundaki beklentileri içerir. Kadınlara ilişkin stereotipler “şefkatli, destekleyici, sezgisel, duygusal, ..., gerekeni yapan, bağımlı, hassas, çekingen, kırılğan, ..., çocuk gibi, ..., pasif, ..., itaatkar, ... [ve] ...boyun eğen” olmayı içerir; yalın bir karşıtlıkta erkeklerle ilişkin stereotipler “güçlü, yaratıcı, akıllı, ussal, bağımsız, kendine yeten, dirençli, cesur, cüretkar, sorumluluk sahibi, ..., zorlu, ..., otoriter, ... [ve] başarı” olmayı içerir (ayrıca bakınız Ruth, 1998, s. 153; Richardson, 2007; Yarber vd., 2010). Bu stereotiplerin bireyin kişiliğiyle, kişisel gücüyle ve zayıflıklarıyla ya da sevdikleri ve sevmedikleriyle ilişkisi yoktur. Ancak bu kültürde birçokları tarafından benimsenen toplumsal cinsiyet stereotiplerinin tüm ırksal ve etnik gruplara eşit bir biçimde uygulanmadığını da göz önünde bulundurun. Örneğin, Afroamerikan kadınlar için geleneksel toplumsal cinsiyet rolü hem güçlü hem de bağımsız olmayı içerir (McCammon & Knox, 2007; Yarber vd., 2010).

Toplumsal cinsiyet temelli stereotiplerle ilgili önemli bir sorun da bunların insanların alternatiflerini sık sık sınır-

Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, konunun karmaşıklığına rağmen sürdürülür.

lamalarıdır. Toplumsal cinsiyet temelli beklentilere uymaları için insanlara birçok kaynaktan baskı uygulanmaktadır. Bu baskı bireyi ve onun için erişilebilir olan alternatifleri etkilemektedir.

Örneğin, kadınların ulusal seçimlerde oy kullanmalarına izin verildiği 1920'ye kadar somut siyasî katılım onlar için erişilebilir değildi. Ondan önce, siyasî makro sistem (ABD hükümeti) kadınların oy veremeyeceğini emrediyordu. Kadınlar hakkındaki toplumsal cinsiyet temelli stereotipler kanunun şunu da içermeyi sürdürmesine yardım etti: kadınlar karar alma süreçlerine katılacak kadar zeki değildir; kocasına ve çocuklarına bakan kadının yeri, siyasetin ateşli dünyası değil, evidir; kadınlar saflığın ve insan haysiyetinin erdemli destekçileri olmaya yazgılıdır (Rothman, 1978) –bu nitelikler siyasî arena da çamura bulanmamalıdır. Nedeni ne olursa olsun, kadınların oy vermesine izin verilmedi.

İnsan davranışlarını anlamak ve değerlendirmek için toplumsal cinsiyet te-

melli stereotiplerin insanlar üzerindeki baskısının farkında olmak gerekir. Sosyal hizmet uzmanları insanî çeşitliliğin davranışları nasıl etkilediğini anlamalıdır. Toplumsal cinsiyet çeşitliliğin kritik bir türüdür. Toplumsal cinsiyet temelli farklılıklar ve stereotipler çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik bağlamında değerlendirileceklerdir.

Çocukluk

Kadınların ve erkeklerin doğum anından itibaren farklı muamele gördüklerini 4. Bölümde tespit etmiştik. Toplumsal cinsiyet stereotiplerinden bilinçli olarak kaçınmaya çalıştıklarını belirten ebeveynler bile kızlar ve oğlanlara farklı muamelede bulunur (Bernstein, Penner, Clarke-Steward & Roy, 2003; Crook & Bauer, 2011). Bu nedenle herhangi bir doğuştan gelen farklılıkları öğrenilenlerden ayırt etmek güçtür.

Ebeveynler genellikle oğlanlara kızlara göre daha fiziksel tarzda muamele ederler (Yarber vd., 2010). Örneğin ebeveynler aktif olarak davranan oğlanlara ve sakin konuşan ya da nazıkçe doku- nan kızlara olumlu olarak yanıt verme eğilimindedir.

Oğlanların ağlamak gibi duygusal dışavurumları teşvik edilmez (McCammon & Knox, 2007; Yarber vd., 2010). Altı yaşındaki Susie düşse ve dizinin derisi yüzülse ve ağlayarak eve gelse, annesi “Zavallı şey. Kendini yaraladın mı? Artık bitti. İzin ver öpeyim ve iyileştireyim” şeklinde yanıt verebilir. Altı yaşındaki Bill düşse ve dizinin derisi yüzülse ve koşarak eve gelse, annesi “Tamam tamam Bill, koca adam ağlama. İyileşecek. Bırak bir yara bandı yapıştırayım” şeklinde yanıt verebilir. Çok küçük oğlanlar bile güçlü, cesur ve dışa dönük duygulardan azade olmaya teş-

vik edilir. Bunun trajik bir sonucu yetişkin olarak erkeklerin bu dış görünüşü çoğu zaman sürdürmeleridir. Bu erkeklerin duygularını ifade etmelerinin ve açıkça iletişim kurmalarının beklendiği yetişkin aşkı ve cinsel ilişkilerde zaman zaman sorunlar yaratır.

Toplumsal cinsiyet farklılıkları çocukların nasıl oyun oynadığında da sergilenir (Crook & Bauer, 2011; Papalia, Olds, & Feldman, 2009; Renzetti & Curran, 2003). Oğlanlar kızlara göre daha saldırgandır. Dahası, çocuklar toplumsal cinsiyetle ilişkili oyuncakları seçme eğilimindedir. Oğlanlar silahlar ve kamyonlar gibi “eril” oyuncaklara adeta çekilirken, kızlar Barbie’ler gibi “feminen” oyuncakları tercih etmeye eğilimlidir.

Ergenlik

Değişim zamanı olduğu için ergenlik, zor olabilir. Bedenler muazzam bir biçimde değişir, cinsel tutkular belirir, akranlar inanılmaz baskılar uygular, kişisel kimlikler yüzeye çıkmak için mücadele eder ve ebeveynlerle çatışmalar gemi azağına almıştır. Bu diğer sorunlara ek olarak ergenler, ebeveynler, akranlar, öğretmenler ve medya tarafından toplumsal cinsiyet stereotiplerine uymaları için dayatılan güçlü baskıyla da uğraşmak zorundadır (Hyde, 2007; McCammon & Knox, 2007).

Hyde (2007) “toplumsal cinsiyet rollerine uyma için artan baskılar” dönemi olan erken ergenliğin, *toplumsal cinsiyet yoğunlaşmasıyla* karakterize olduğunu vurgular (s. 202). Şu şekilde sürdürür:

O halde, kızlar için 11 ya da 12 yaşlarından itibaren başlayarak baskı daha çok feminen ve daha az eril hale gelmeleri içindir. Gerçekten de araştırma oğlanların erilliğinin, kızların feminenliğinin ergenliğe geçiş süreci boyunca arttığını gösterir... Bu

sürecin bir parçası olarak kızlar, anneleriyle daha fazla özdeşleşmiş hale gelir ve onlarla daha çok zaman geçirir ve oğlanlarda aynı şeyi babalarıyla yapar... Toplumsal cinsiyet yoğunlaşması kızların ilgi odağını okuldan çekiciliğe ve popülerliğe kaydırabilir. (s. 202-203)

Carroll (2010) şu şekilde yorumlar:

Eril olan nedir? Feminen olan nedir? Çok uzak olmayan bir geçmişte, yanıtlar oldukça açık görünürdü: Erkeklerin, güçlü, istikrarlı, saldırgan, rekabetçi, kendine yeten ve duygusal olarak yeterince motive edilmemiş olma anlamına gelen, doğal olarak eril özellikleri vardır; kadınların, sezgisel, sevgi dolu, anaç, duygusal olarak dışa dönük ve nazik oldukları anlamına gelen feminen özellikleri vardır. Günümüzde bile birçokları bu özelliklerin cinsiyetler arası farklılıkları betimlediğine katılacaktır. Bununla beraber, bu toplumsal cinsiyet stereotipleri kültürümüz değiştikçe daha az kabul edilebilir hale gelmektedir. Erillik ve feminenlik toplumun her toplumsal cinsiyete atfettiği ideal özellikler toplamına işaret etmektedir. (s. 94)

Günümüzde ideal erillik ve feminenlik özelliklerini en iyi şekilde cisimleştirdiğini kim hissetmektedir? Bir ergen olarak kimi örnek alırsınız ve neden? Onlara ve onların davranışlarına yanıt olarak davranışlarınızı nasıl değiştirirsiniz? Kendinize ve davranışlarınıza yönelik gelişen kavrayışınızın, diğer insanların davranışlarını ne ölçüde anlamayı sağladığını hissediyorsunuz?

Ayrıntılı Bakış 9.2 toplumsal cinsiyet rolünün gelişiminin üzerinde kültürler arası etkinin önemini betimlemektedir.

Yetişkinlik

Kadınlara, eşler ve anneler haline gelerek tamamlanmış olacakları, sık sık öğretilir (Geller, 2004; Shaw & Lee, 2009). Öte yandan erkeklere öz-tatminin esas

AYRINTILI BAKIŞ 9.2

Toplumsal Cinsiyet-Rolü Gelişimi Üzerine Kültürlerarası Bakış Açıları

Toplumsal cinsiyet-rolü sosyalizasyonu, elbette sahip olunan kültürel arkaplana bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Kadın ve erkek rolleri arasındaki farklılıklar bazı kültürlerde abartılmıştır ve diğerlerinde azalmıştır.

Geleneksel Asya Amerikalı aileler statü ve iktidarın yaş, kuşak ve toplumsal cinsiyetle belirlendiği patriarkal (ata-erkek) ailelerdir (Balgopal, 2008, s. 156; Lu, 2008). Huang ve Ying (1998) Çin mirasına eşlik eden değerleri betimliyorlar:

Toplumsal cinsiyet ve doğum konumu ... Belirli görevlere ve ayrıcalıklara eşlik eder. Erkek evlatlara kızlara göre daha fazla değer verilir; aile soyu erkeklerden geçer, kadınlar kocalarının aileleri tarafından özümseir. İlk doğan erkek evlat, en değer verilen çocuk, ayrıcalıklı muamele görür ve ailesel sorumluluklara sahip olur. Kızların geleneksel rolleri daha az ödüllendiricidir; kadınlar, kayıncılık rolünü üstleninceye kadar, otorite ve saygınlık konumlarına ulaşmaz. (s. 38)

Bir erkek evladın öncelikli sorumluluğu, yaşlanan ebeveynlerinin bakımını üstlenmek dahil yaşamı boyunca “iyi bir evlat” olmaktır (Balgopal, 2008, s. 156; Lu, 2008). Bu kızlar için geçerli değildir.

Çin’in birçok çift için sadece bir çocuğa sahip olma politikasını uygulamaya devam ettiğini göz önünde bulundurun. Erkek çocuklara kızlara göre çok daha fazla değer verildiğinden birçok ebeveyn kız çocuklarını evlatlık vermeyi ve bir oğlan için bir kez daha denemeyi seçiyor.

Her ne kadar toplumsal cinsiyet rolleri genel olarak Meksikalı Amerikalılar için bir şekilde değişiyorsa da geleneksel Meksikalı Amerikalı aileler toplum-

sal cinsiyet rollerinin kesin ayırımına sadık kalır; erkekler hanenin başı olacaktır ve kadınlar dikkatlerini ailenin bakımına adanarak kocalarına boyun eğmelidir (Longres & Aisenberg, 2008; McCammon & Knox, 2007). Ramirez (1998) birçok Meksikalı Amerikalı için toplumsal cinsiyet-rolü toplumsallaşması betimler:

Cinsiyet-rolü toplumsallaşmadaki farklılıklar bu kültürde açıkça görünürdür ve ergenlikte özellikle öne çıkar. Ergen kadının erkeğe göre eve daha yakın olarak kalması ve feminenliğini ve masumiyetini korumak için ailenin ötesindeki diğerleriyle temaslarında korunması olasıdır. Babasının modelini izleyen ergen erkek istediği gibi gidip gelmek için daha fazla özgürlük verilir, baba ve koca rollerini üstleneceği zamana dek evin dışındaki dünyevi bilgiyi edinmeye teşvik edilir. (s. 220)

Diğer yandan Afroamerikanlara, daha eşitlikçi roller üstlenmeleri öğretilir (Moore, 2008). Hines ve Boyd-Franklin (1996) Afroamerikan kadınları karakterize eden toplumsal cinsiyet rollerini betimlemiştir: “Erkeklerine göre daha aktif olarak inançlı olan Afroamerikan kadınlar “tamamen kendini kurban eden” ve ailenin gücü” olarak görülme eğilimindedir. Onların kimliği sık sık anne rolüne bağlıdır. ... Tarihsel olarak, çoğu zaman ve özellikle yüksek işsizlik dönemlerinde tek ücret kazanan olarak, evin dışında çalışmışlardır” (s. 69).

Bununla beraber otomatik varsayımlarda bulunmamayı hatırlayın. Bir birey, sadece belirli bir etnik ya da ırksal gruba ait diye, o birey, o grubu karakterize eden toplumsal cinsiyet rolü özelliklerine otomatik olarak uyum sağlamaz. Ak-

sine farklılıklara karşı duyarlı olun ve çeşitli güçlere saygı gösterin. Herhangi bir birey bir ölçüye dek kültürleşme deneyimleyebilir:

“Etnik bir grubun üyesi olan bir kişinin, içine doğduğu egemen kültürü

benimsemesi. Kültürleşmenin birçok derecesi bulunmaktadır; kişi geldiği ülkenin [ya da kültürel mirasın] geleneksel kültürel inançlarını, değerlerini ve geleneklerini az ya da çok sürdürülebilir” (Lum, 2000, s. 201).

kaynağının meslekleri olacağı öğretilir (Shaw & Lee, 2009). Bu stereotiplerden kaynaklanan baskılar ve beklentiler çoğu zaman ciddi sorunlar yaratır. Kendisini tamamen bir eş ve yuvakurucu olmaya adanmış bir kadın kendisini tamamen kocasına bağımlı kılar. Kocasını ölürse, hasta olursa ya da onu terk ederse bu tür bir kadın hassas/zayıf bir konumdadır. ABD’de neredeyse her iki evlilikten biri boşanmayla sonuçlanmaktadır (Kimmel, 2007).

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü sosyalizasyonuna ve stereotiplere kadınlar için en az üç dezavantaj eşlik etmektedir. İlk olarak kadınlar, erkeklerden daha az kazandıkları, toplumsal cinsiyet tarafından ayrıştırılmış alanlara girmeye teşvik edilir (Kendall, 2007; U.S. Census Bureau, 2010). Kendall, her ne kadar birçok insanın “ABD’li kadınların istihdam alanındaki kazanımları konusunda” iyimser olmasına rağmen, “emek gücü içindeki toplumsal kategori olarak kadınların konumunun statüler, fırsatlar ve ücretler bağlamında erkeklerinkine göre geride olduğunun vurgulanması gerektiği” yorumunu yapar (s. 85). Bu bölümün ilerdeki bir kısmı bunu daha derinlemesine tartışacaktır.

Kadınlar için ikinci bir dezavantaj ise çoğunluğunun yaptığı gibi, evlerinin dışında çalışsalar bile, ev işlerinin ve çocuk bakımının büyük bir kısmını yapmalarının hâlâ beklenmesidir (Hyde, 2007; Okazawa-Rey, 2010). Bu toplum-

sal sınıftan, kadının işinin statüsünden ya da yerleşimin kırsal ya da kentsel olmasından bağımsız olarak doğrudur. Eve ve aileye daha fazla zaman ve enerji adandığında dışarıdaki işe ve kariyere katkıda bulunmak için daha az zaman ve enerji kalır. Çoğu zaman bu beklentiler, kadın kocasına hane işlerini ve çocuk bakımını eşit şekilde paylaşması için baskı yaptığı ölçüde evlilik içi gerilim yaratabilir; koca hane görevlerine önemli ölçüde katkıda bulunsan bile işlerin yapılması kadının *sorumluluğu* olarak kalır (Hyde, 2007).

Örneğin, her ikisi de 30’larının sonlarında profesyoneller olan, Sharon ve Dick, geç evlenmeyi ve çocuk sahibi olmamayı seçti. Onlar uzun yıllar boyunca yeni bir ev satın alacak parayı biriktirebilmek için, küçük, iki katlı evde yaşadılar. Sonunda başardılar. Yeterince biriktirdiler ve taşınma günü gelip çatı. Dick’in ebeveynlerinden taşınmaya yardım etmelerini istediler. Bu büyük bir hataydı. Yıllar boyunca Sharon ve Dick’in her ikisi de evin dışında çalışmıştı. Onlar ev işlerini odalara göre bölüşmüşlerdi. Sharon mutfak, aynı zamanda onun ofisi de olan ikinci yatak odasını ve banyoyu temizlemek işini almıştı; yatak odasının ve salonun temizliği Dick’indi. Büyük mobilya parçaları taşındığında Sharon yatak odasına, Dick’in alanına, Dick’in babasının büyük toz topaklarını yerden süpürdüğü sırada girme hatasını yaptı. O yaralayıcı

bir şekilde Sharon'a bağırdı, "İyisi mi yeni evinin bu kadar kirlenmesine izin verme! Bu mide bulandırıcı!" Sharon'ın kayınpederi, ve dünyanın büyük bir kısmı, Dick'in karısı olduğu için, ev temizlemeyi Sharon'ın sorumluluğu ve yükü yapmıştı. Herhangi bir temiz olmayış, Sharon hiçbir zaman hane içinde yönlendirilmemiş olsa bile, açıkça onun hatası olarak düşünüldü. Ev işleri onun gözlerini yaşırtacak kadar onu sıkardı.

Toplumsal cinsiyet rolü stereotipleri üzerine temellenen kadınların deneyimleyebileceği üçüncü bir dezavantaj da güzel ve çekici olma talebinden kaynaklanan potansiyel streştir (Yarber vd., 2010). Bartky (2007) bunu şu şekilde açıklar:

Birçok kadının bedenleriyle meşguliyetinde saplantılı bir şeyler, her ne kadar saplantının büyüklüğü, kadının yaşamındaki özsaygının diğer kaynaklarının ve görünüşünden bağımsız olarak yaşamını kazanma kapasitesinin varlığına ya da yokluğuna bağlı olarak çeşitlilik gösterse de, vardır. Her tarafı... modern reklamcılığın kusursuz kadın güzelliğinin imgeleriyle kuşatılmış... Bizler elbette beklentileri karşılayamayız... Kimin burnu yanlış şekilde değil, kimin kalçası çok geniş ya da çok dar değil?...

Toplumumuzdaki kadınların "sahip olduklarımızın çoğunu yapma" asli görevine sahipmiş gibi görüldüğü bir gerçektir... [K]endimizi daha iyi görünür kılmak güçlerimiz arasındadır –sadece daha tertipli ve temiz değil ama daha güzel ve daha çekici. Bunda önvarsayılan şeyse bizim halihazırda yeterince iyi görünmediğimizdir, ortalama hijyen standartlarına gösterilen dikkat yeterli değildir, olduğumuz halimizde yanlış olan bir şeyler vardır. Buradaki "aşağılık iması" açıktır: Sadece kendimizi güzel bedenler olarak üretmeye devam etmek zorunda değiliz fakat ayrıca birlikte çalışmak zo-

runda olduğumuz bedenler de başlamak için yetersizdir. (s. 56)

Erkekler de özgürlük yokluğunu ve toplumsal cinsiyet rolü stereotipleştirmelerinin olumsuz sonuçlarını deneyimler. En az geri tepme ortaya çıkar. İlk olarak, erkeklerin ehil, saldırgan ve başarılı olan failer olması beklenir (Shaw& Lee, 2009; Yarber vd., 2010). Sonuç olarak onlar da, ister mühendislik, ister olay yeri inceleme, ister emlakçılık, ister dışçılık ya da başarının diğer başka yolları olsun, bir kariyerde başarılı olmaları için baskıya maruz kalırlar. Daha düşük statüdeki bir işe sahip olan bir erkeğin daha düşük bir kişi olduğu düşünülür.

Toplumsal cinsiyet rolü stereotipleştirmelerinin ikinci bir olumsuz etkisi ise duyguları ifade etmeme yönündeki baskıdır (Crook & Baur, 2011; Yarber vd., 2010). Erkeklerle ağlamaları gerektiği ve güçlü ve kararlı olmaları gerektiği öğretilir. Onlar, depresyon, korku ve üzüntü gibi zayıflığa eşlik eden duygusal dışavurumlardan özellikle kaçınmalıdır (Crook & Baur, 2011). Yakınlık kurmak belki de farklı sosyalleşmelerinden dolayı, kadınlardan çok erkekler için daha zordur (McCammon & Knox, 2007). Bu, duyguları sergilemenin zayıflığı gösterdiği fikriyle ilişkili olabilir. Bu nedenle, gerçek içsel duyguları dışavurmak, kaçınılması gereken zayıflığın bir işareti olarak görülebilir.

Erkekler için toplumsal cinsiyet rolü stereotipleştirmelerinin üçüncü bir olumsuz sonucu, erkeklerin ortalama yaşam süresinin kadınlarınkine göre önemli ölçüde daha az olması olgusunu içerir. Örneğin beyaz kadınlar beyaz erkeklerden ortalama olarak neredeyse beş yıl daha uzun yaşar ve Afroamerikan kadınlar, erkek Afroamerikanlara

göre, neredeyse yedi yıl daha fazla yaşar (U.S. Census Bureau, 2010). Biyoloji, elbette, işin içindedir. Bununla birlikte, “geleneksel erkek rolü tamamı stres üretebilecek olan başarıyı, rekabeti ve duyguların bastırılmasını vurgular. Stresin kendisi fiziksel sağlığa zararlı olmakla kalmaz fakat ayrıca sigara, alkol, ilaç bağımlılığı ve tehlikeli riskleri göze alma gibi telafi edici davranışlara da sürükleyebilir” (McCammon, Knox & Schascht, 1993, s. 302).

Hem erkekler hem de kadınlar için süregiden sorun toplumsal cinsiyet stereotiplerinin, uymaları için insanlar üzerindeki baskısıdır. Bunlar bireyselliğe ve yaratıcılığa yer bırakmazlar. Daha esnek olabilirsek ve toplumsal cinsiyet stereotipleri çözülsün, insanlar kendilerini değerlendirirken daha esnek olabilir ve olmadıkları bir şey olmaları için baskı görüyormuş gibi hissetmezler. Toplumsal cinsiyet stereotiplerini ortadan kaldırmak bize daha gerçekçi beklentiler geliştirme ve seçtiğimiz gibi yaşama özgürlüğü verebilir.

Bu bölümün büyük bir kısmı kadınların toplumsal ve iktisadî sorunlarına ve yüzyüze kaldıkları toplumsal adaletsizliklere adanmıştır. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet rolü stereotiplerinin ve beklentilerinin baskıcı taleplerinden erkeklerin de muzdarip olduğunu tespit ettik. Ayrıntılı Bakış 9.1 bu sorun üzerinedir.

Erkek/Kadın Farklılıkları

Erkekler ve kadınlar arasında bazı farklılıklar belirir. Bu farklılıkların ne ölçüde biyolojik yatkınlıkların ne ölçüde çevresel etkinin sonucu olduğu bilinmemektedir. Bu farklılıkların bir kısmı yeteneklerde iletişim stillerinde görünürdür.

Yetenek Düzeyi

Entelektüel yetenekler ya da IQ bağlamında erkeklerle kadınlar arasında farklılık yoksa da, erkekler ve kadınların sözel yeteneklerindeki farklılık üzerine uzun yıllardır ateşli bir tartışma bulunmaktadır. Geleneksel olarak, erkeklerin daha iyi matematik yeteneği ve kadınların daha iyi sözel yeteneği olduğu düşünülür. Bununla beraber yakın zamanda yapılan araştırmalar bu farklılıkların boyutu ve hatta önemli farklılıkların bulunup bulunmadığı konusunda ciddi sorular gündeme getirdi.

Sigelman ve Rider (2009) bir dizi son bulguyu özetler:

- Bazen kadınlar erkeklere göre, bazı alanlarda ve bazı yaş gruplarında daha iyi sözel yetenekler sergiler ama farklılıklar öylesine küçüktür ki çoğu zaman fark edilmez (Arden & Plomin, 2006; Dionne, Dale, Plomin, 2000; Hyde, 2007).
- Erkekler daha iyi bir mekânsal kullanım ve anlayış becerisi sergiler (örneğin, blokları bir örüntüyle düzenleme ya da aynı şekli farklı açılardan tanıma) (Sigelman & Rider, 2009, s. 344). Bazı alanlardaki farklılıklar çocuklukta yüzeye çıkar ve bazı yetişkinlikte de devam eder (Kaufman, 2007; Johnson & Bouchard, 2007).
- Geçmişte, standartlaştırılmış matematik testlerinde erkekler kadınlara göre daha yüksek puan alıyordu. Bununla birlikte, günümüzde her ne kadar kızlar matematik sınıflarında daha iyi notlar alsa da, erkekler ve kadınlar bu tür testlerde benzer sonuçlar alıyor Kenney-Benson, Pomerantz, Ryan, & Patrick, 2006; Lachance & Mazzocco, 2006; U.S. Department of Education, 2005).

AYDINLATICI BİLGİ 9.1

Erkeklerin Özel Sorunları ve Gereksinimleri

Toplumsal inşacı bir bakış açısından Kosberg ve Adams (2008) erkeklerin içinde işlev gördükleri toplumsal bağlamlara göre farklılaşan birçok “erillikler” bulunmaktadır; erkeklerin deneyimlediği özel sorunlar olarak şunları belirtirler:

1. Toplum erkekleri eril toplumsal cinsiyet-rolü stereotiplerine uyum sağlaması için toplumsallaştırır. Erkekler sert, güçlü, yaşam dolu, kararlı ve duygusuz olmalıdır. Onlar olabildiğince feminen-olmayan olmalıdır. Bu talepler, duygularını ifade etmekten kaçınmak için erkekler üzerinde büyük baskı oluşturur. Sırası geldiğinde bu da, duygularını ve davranışlarını kavrama yeteneklerini olumsuz olarak etkilemektedir. Bu ayrıca en kişisel ve önemli ilişkilerinde bile özgürce iletişim kurma becerilerine zarar vermektedir. Bu baskılar gereksindikleri insanî desteği ve aşkı aramalarını engelleyebilir.
2. Sağlık sorunlarında erkekler, kadınlara göre daha büyük bir risk altındadır. Onların, Alzheimer hastalığı hariç, 15 önde gelen ölüm kategorisinde, kadınlara göre daha yüksek bir ölüm oranı varır (Courtenay, 2003). Erkeklerin kadınlara göre öldürülmesi, tamamlanmış intihar geliştirmesi, evsiz kalması, uyuşturucu bağımlısı olması, iş kazalarına uğraması daha olasıdır.
3. Yaşamlarında belli başlı kargaşaları ya da boşanma ya da sevilen birinin ölümü gibi kayıpları deneyimleyen erkeklerin duygusal destek ve yardım için diğerlerine yönelmekte zor-

luk çekebilir. Erkekler hiçbir zaman öğrenmedikleri becerilere dayanan hane içi görevleri üstlenmede zorlukla karşı karşıya kalabilir. Baş etmede yetersizlik özkavramları üzerinde zararlı etkisi olabilir. Çocuklara ya da yaşlanan partnere bakım sağlamak, bu roller için toplumsallaştırılmadıklarında istisnai olarak zor olabilir.

4. Alt sosyo-ekonomik düzeyde erkekler daha da büyük zorluklar deneyimler. Onların yoksul, eğitimsiz ve hapsedilmiş olmaları daha olasıdır. Onların sağlık sorunları deneyimlemeleri ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki erkeklerle göre daha erken ölmeleri daha olasıdır.
5. Erkeklerin madde bağımlılığına yönelmek ve inkâr gibi zararlı baş etme mekanizmalarına yönelmesi daha olasıdır. Güçlü ve bağımsız olmaları için üzerlerindeki baskıdan dolayı, özellikle ruh sağlığını içeren topluluk hizmetlerini sık sık kullanırlar(ABD’de).

Blundo (2008) erkeklerle sosyal hizmet uygulamasına ilişkin bir dizi tavsiyede bulunur. Sosyal hizmet uzmanlarının birçoğunun kadın olduğunu göz önünde bulundurun. İlk olarak uygulayıcılar, diğer çeşitli gruplardan herhangi biriyle olduğu gibi, toplumsal cinsiyet-rolü stereotipleri ve bunların erkeklerle yönelik beklentileri hakkında farkında olmaya gayret etmelidir. Önyargılar uygulamacının nesnellliğini ve etkin bir biçimde uygulamayı etkileyebilir. İkincisi erkekler arasındaki çeşitliliklerin ve “erilliklerin” geniş yelpazesinin farkında olmak önemlidir. Erkeklerle çalışırken uygun hedefler geliştirmek için

toplumsal cinsiyet-rolü stereotiplerinin ve beklentilerin erkeklerin davranışlarını ve duygularını nasıl etkilediğini anlamak esastır. Düşük sosyoekonomik düzeydeki erkeklerin özel sorunlarının farkında olmak ve dikkate almak yaşamsal önemdedir. Üçüncüsü geleneksel tedavi erilliğin içsel açıklarını onarmaya

(erkeğe duygularını ifade etmekte ve yardım gerektiğinde aramakta daha iyi olması için yardım etmek gibi) odaklandığından güçlü özelliklere odaklanmak önemlidir. Bir erkeğin etkin bir sorun çözücü ve fail olma özelliği, dezavantaj olmak yerine avantaj olarak kullanılmalıdır.

- Bazı çalışmalar, kadınların erkek muadillerine göre nesneleri hatırlamada daha iyi olduğuna, nesnelerin nereye yerleştirildiğini hatırlamak gibi olasılıkla sadece bazı alanlarda olsa da, işaret eder (Johnson & Bouchard, 2007; Voyer, Postma, Brake, & Imperato-McGinley, 2007).

Öyle ise gerçekten doğru olan nedir? Tartışma devam etmektedir. Tartışmanın merkezinde doğa-yetistirme karşıtlığı bulunmaktadır. Bu yetenekler ne ölçüde doğuştan gelir ve ne ölçüde oğlanlarla kızların farklı muamele görmelerinin sonucudur? Burada önemli olan, bir bireyin yetenekleriyle ilgili olarak toplumsal cinsiyet temelli varsayımlarda bulunmamak gerektir.

İletişim Stilleri

Erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkların belirgin olduğu bir başka alan da sözel ve sözel olmayan iletişim stilidir. (Saphiro, 2003; Shaw & Lee, 2009). Shaw ve Lee (2009) şu şekilde açıklar:

Feminen konuşma tarzı eril konuşma tarzından farklılık gösterir; sonraki diğer konuşmacıları daha doğrudan kesintiye uğratmayı içerir. Gerçek insanların konuşmalarını dinleyerek, her ne kadar erkekler ve kadınlar aynı cinsiyetten olanların sohbetini aynı oranda kesintiye uğrattıyor olsalar da (kadınlar kadınları, erkekler erkekleri kesintiye uğrattıyor), karma gruplarda erkeklerin kadınlardan daha fazla diğer konuşmacıları kesintiye uğrattıklarını ve erkeklerin süreç içinde konuyu değiştirmesinin daha olası olduğunu ve kadınların kendi deneyimlerini ve düşüncelerini öyküye katmak için kesintiye uğratmaya eğilimli olduklarını saptadık. Her ne kadar kesintiye uğratmalar hakkında kültürel farklılıklar varsa da, kimin kesintiye uğrattığı ve kimin konuşmasının kesintiye uğradığı iktidarla ilişkilidir...

[F]eminen konuşma tarzı ve eril konuşma tarzı farklı işlevleri yerine getirir. Feminen konuşma tarzı ilişkileri sürdürmeye, yakınlık kurmaya, çatışmadan kaçınmaya ve işbirliğini sürdürmeye çalışma eğilimindedir. Diğer yandan, eril konuşma tarzı bir dinleyicinin dikkatini çekmeye ve bu dikkati sürdürmeye, iktidar ve tahakküm ileri sürmeye ve bilgi vermeye daha yatkındır. (s. 184-185)

Kadınlar, sözel olmayan işaretleri anlamada ve diğer insanların duygularını okumada erkeklere göre daha iyi olma eğilimindedir (Hall, 1998; Hyde & DeLamater, 2011). Genel olarak kadınlar kendilerinin ve diğerlerinin duygularıyla daha iyi temas halindedir.

Her ne kadar iletişim stillerindeki farklılıkların birçoğu güç algılanan ve küçük olsa da biraraya geldiğinde çok şey ifade etmektedir. Kadınların birçoğunun en dikkat çekici sorunu, cinsiyetçiliğin bir sonucu olarak adaletsizliği ve

kurbanlaştırılmayı içermektedir. Sorunları incelemeye başlamak ve değişimi harekete geçirmek için cinsiyetçiliğin bazı temellerinin bilinmesi gerekir. Bu davranışlardaki değişiklikler, tümü bir arada düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyet rolü beklentilerinde ve iktidarın dağılımında önemli düzenlemeleri beraberinde getirebilir.

Etik Soru 9.2

Kadınlar ve erkekler için, eğer varsa, hangi niteliklerin biyolojik olarak doğuştan geldiğini düşünüyorsunuz? Kadınlar ve erkeklerin toplumsal cinsiyetle ilişkili davranışları ve özellikleri, ne ölçüde yetiştikleri çevrenin etkisindedir?

Bireyler Olarak İnsanlar

Erkekler ve kadınlar benzemez olmaktan çok benzerdir. İşaret ettiğimiz farklılıklar gördükleri muamelelerdeki ve insanların öğrendiği şeylerdeki farklılıklardır. Cinsiyetçilik adil olmadığı için ele alınmalıdır. Cinsiyetçilik, farklı muamele için hiçbir nesnel neden yokken, toplumsal cinsiyetleri nedeniyle insanların farklı şekilde muamele görmesine neden olur.

Erkek ya da kadın, her bir birey seçim yapma hakkına sahiptir. Toplumsal cinsiyet stereotiplerini ve cinsiyetçiliği ortadan kaldırmak ve aşındırmak bireyler olarak insanlara daha fazla özgürlük verecektir. Her birey var olmakta rahat ettiği yoldan var olmak için daha iyi bir şansa sahip olacaktır. Bundan böyle kadınlar saldırgan olmaksızın iddialı olabilir. Erkekler her zaman güçlü olmak zorunda olmaz ve duygularını daha özgürce ifade eder. Liderliğin görevleri ve yükleri paylaşılabilir ya da ortak karar

alma temelinde bölünebilir. Her bireyin en iyi kişilik özellikleri bundan böyle fiizlenebilir ve gelişebilir.

Kadınların Hayatlarındaki Önemli Sorunlar ve Olaylar

Kadınlar birçok çarpıcı ve somut biçimle cinsiyetçiliğin kurbanıdır. Kadınlar geçmişte daha az hakka sahipti ve malî anlamda hatırı sayılır ölçüde daha az varlıktı. Onlar erkeklerin yaşamına neredeyse hiç dokunmayan (tecavüz ve haneçi şiddet gibi) yaşamsal olayların kurbanıdır.

Burada değinilen sorunlar yaygınlığı, şiddeti ve konuyla ilgisi temelinde seçildi. Bu konular ekonomik eşitsizlik, cinsel taciz, cinsiyetçi dil, cinsel saldırı, kadınları dövülmesi ve kadınların güçlendirilmesidir.

Ekonomik Eşitsizlik

Genel olarak kadınların erkeklere göre daha az kazandığı iyi bilinen bir olgudur. Günümüzde tam zamanlı çalışan kadınların ortalama geliri, erkeklerin kazancının %78,7'sidir (U.S. Census Bureau, 2010). Erkekler ve kadınlar arasındaki ücret uçurumu ırk dikkate alındığında daha da kötüleşir(ABD). Yani, beyaz olmayan kadınlar beyaz kadınlara göre önemli ölçüde dezavantajlıdır (ABD). Ayrıntılı Bakış 9.3 Hispanik kadınların Afrikaner kadınlardan daha az kazandığını ve her iki grubun da beyaz kadınlara göre daha az kazandığını belirtir. Ayrıca her eğitim düzeyindeki farklı ırklardan kadınların, erkeklere göre önemli ölçüde daha az kazandığını göz önünde bulundurun. Üniversite ya da daha üst eğitim almış kadınların ortalama geliri aynı düzeyde eğitim almış erkeklerin %64'üdür; benzer bir şekilde

lise eğitimi almış kadınların yıllık ortalama geliri benzer durumdaki erkeklerin kazancının %73'ünden azdır (U.S. Census Bureau, 2010).

Yaşı 25 ve üzeri olan tüm kadınların %60'ı hanenin dışında çalışmaktadır (U.S. Census Bureau, 2010). Bu çalışma geçim için, ve birçok durumda da benlik algısı için, can alıcı öneme haizdir. Daha önce de belirtildiği gibi, kadınlar, erkeklerin kazandığının %78,7'sini kazanmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli ücret farklılıkları için bir dizi neden sunulmaktadır. Öncelikle kadınlar düşük ücretli, yardımcı mesleklerde kümelenmiştir. “Birçok kadın ve beyaz olmayan insan hizmet sektöründe, [garsonluk, hizmetçilik ve dişçi asistanlığı gibi], hemşireler ve öğretmenler gibi bir dizi işte hâlâ birikmiş durumdadır” (National Committee on Pay Equality/Ücret Eşitliği Ulusal Komitesi, 2007, s. 185). Erkekler yüksek ücretli mesleklerde bulunma eğilimindedir. Örneğin onların doktor, dişçi ya da avukat olması daha olasıdır (U.S. Census Bureau, 2010). (Bakınız Tablo 9.1) Erkekler bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik içeren mesleklere de hâkimdir. Hill, Corbin, ve St. Rose (2010) Amerikan Üniversiteli Kadınlar Derneği (AAUW) için hazırladıkları raporda:

Bilim ve mühendislik alanlarındaki kadınların sayısı artmaktadır ancak erkeklerin, özellikle bu mesleklerin üst kademelerindeki, sayısal üstünlüğü devam etmektedir. İlk, orta ve liselerde erkekler ve kızlar neredeyse eşit sayıda matematik ve bilim dersi almaktadır ve neredeyse erkekler aynı sayıda kız öğrenci üniversitede bilim ve mühendislik branşlarına devam etmeye hazırlanmış olarak liseden ayrılır. Ancak erkeklerden daha az sayıda kadın bu branşlara devam eder. Üniversitenin ilk yılındaki öğrenciler arasında, erkeklere göre çok daha az sayıda ka-

dının, bilim, teknoloji, mühendislik, ya da matematik (BTMM/ing. STEM) alanlarında uzmanlaşmak niyetinde olduğunu söylemesi olasıdır. Mezuniyetle birlikte erkekler neredeyse tüm bilim ve mühendislik alanlarında sayıca kadınları geride bırakmaktadır ve fizik, mühendislik ve bilgisayar bilimlerinde fark dramatiktir; kadınlar lisans derecelerinin sadece %20'sini elde etmektedir. Kadınların bilim ve mühendislik alanlarındaki temsili mezuniyet ve ardından da çalışma alanlarına geçişte daha da düşmektedir (s.xiv).

Belki de daha da çarpıcı olan bulgu kadınların erkeklerle aynı meslekte oldukları zaman bile onlardan daha az kazanmalarındır. Bu uçurum mezuniyetten bir yıl sonra belirir ve on yıllık bir dönemden sonra açılır (Dey & Hill, 2007). Örneğin, kadınlar, kadınların hâkimiyetindeki eğitim alanında erkeklerin kazandığının %95'i kadar kazanmaktadır; onlar, (erkeklerin hâkimiyetindeki) matematik içeren alanlarda erkeklerin kazandığının sadece %76'sı kadar kazanmaktadır; bu oran, (her ikisi de karma toplumsal cinsiyet alanları olan) biyoloji ve insan bilimleri alanlarında sırasıyla %75'i ve %73'ü kadardır (Dey & Hill, 2007).

Nüfus sayımı verileri kazançlardaki toplumsal cinsiyet uçurumunu desteklemektedir (U.S. Census Bureau, 2010). Yönetim, işletme ve finans mesleklerindeki kadınlar, erkek muadillerinin ortalama, tam-zamanlı, yıllık kazancının %72'si kadar kazanmaktadır. Benzer bir biçimde kadınlar profesyonel ve ilişkili mesleklerde erkeklerin kazandığının %70'inden daha azını kazanmaktadır. Kadın hekimler “pediatri, dermatoloji ve kamu sağlığı gibi belirli uzmanlık alanlarında ezici bir çoğunlukta ve cerrahi uzmanlıklar, ortopedi ve daha girişimci konumlarda daha az bulunmakta-

Kadınlar pek çok engele rağmen bazı güçlü konumları kazanmayı başarabiliyorlar.

AYRINTILI BAKIŞ 9.3

Kültürel Değerlere Yanıt Veren Eğitimsel Programlama

Ortalama Haftalık Ücretlerin Toplumsal Cinsiyet/İrk Karşılaştırması

	Tüm Irklar	Beyaz	Afroamerikan	Hispanik
Kadınlar	638\$	654\$	554\$	501\$
Erkekler	798\$	825\$	620\$	559\$

KAYNAK: U.S. Census Bureau. "Full-time Wage and Salary Workers—Number and Earnings. 2000–2008" Statistical Abstract of the United States: 2010; 129th ed. (Washington, DC: Government Printing Office, 2009), s. 413.

dır... Kadın hekimler erkek hekimlerin kazandığının ortalama %60'ı-70'i arasında kazandı... Benzer şekilde, ceza hukuku alanında olmaları daha az, ve medenî hukuk icra etmeleri daha olası olan kadın avukatlar, erkek avukatların ücretinin yaklaşık %70'ini kazanmaktadır" (Shaw & Lee, 2009, s. 443).

"Tek iş deneyimi ve yetenekleri olan kadınların, mesleklerinin ya da şirketlerinin tepe noktasına erişmesi çok daha az olasıdır. Onlar, erkeklerin kıdemli kadınlara yönelik tutumları ve onların yetenekleri, motivasyonları, eğitimleri ve becerileri hakkındaki düşük algıları gibi görünmez engellerle durdurulurlar. Bu

Kadın-Egemen Meslekler	Yüzde Kadın	Erkek Egemen Meslekler	Yüzde Kadın
Okul öncesi ve anaokulu öğretmenleri	97.8	Tuğla, blok ve taş ustaları	0.1
Sekreter ve idarî asistanlar	96.8	Çatı Ustası	0.5
Dış hijyenistleri	96.6	Uçak pilotları ve uçuş mühendisleri	1.3
Konuşma dili patologlar	95.8	Marangozlar	1.6
Çocuk-bakım çalışanları	95.0	Otomotiv servis teknisyenleri	
Kelime işlemcileri ve daktilolar	92.2	ve mekanik	1.8
Defter tutma, muhasebe ve denetim ele-manları	92.2	Elektrikçiler	2.2
Tıbbî kayıt hemşireleri	92.0	İnşaat işçileri	2.7
Resepsiyonist ve bilgi katip	91.5	İtfaiyeciler	3.4
Öğretmen yardımcıları	91.5	Kurulum, bakım ve onarım meslekleri	4.2
Sağlık görevlileri ve diğer sağlık desteği meslekler	90.7	Kamyon sürücüleri	5.2
Kuaförler, saç stilistleri ve kozmetik	90.4	Bahçe bakım işçileri	5.3
Fatura ve posta katip ve makine opera-törleri	89.9	Makineciler	5.4
Hizmetçiler ve temizlik temizleyiciler	89.8	Makine mühendisleri	5.9
Mesleki terapistler	87.0	Teknisyenler	7.8
Katip ve yardımcıları	85.9	Etüt ve haritalama	
Masaj terapistleri	85.7	mühendislik yöneticileri	8.1
Kişisel ve ev bakım yardımcıları	85.2	Mimarlık ve mühendislik meslek	13.8
Kütüphaneciler	81.8	Polis ve Şerif devriye görevlileri	15.5
Sosyal hizmet uzmanları	80.7	Dış Hekimleri	30.2
		Doktorlar ve cerrahlar	32.2
		Avukatlar	32.4

engel (3. Bölüm'de tanıtılan bir kavram olan) *camdan bir tavan* olarak adlandırılır (Kirk & Okazawa-Rey, 2010, s. 311).

Ücret eşitsizliğinin benzer bir resmi sosyal hizmetlerde bulunur. 1961'den bu yana yürütülen bir araştırma sosyal hizmetler alanındaki erkekler ve kadınlar arasındaki önemli ve sürekli bir ücret farklılaşmasını yansıtır (Gibelman, 2003). Sosyal hizmetler alanında yüksek lisans derecesine sahip kişiler üzerinde odaklanan yakın dönemdeki bazı araştırmalar kadınların erkeklerden ortalama 12.000\$ daha az kazandığını saptamıştır; çeşitli faktörler denetim altında

tutulduğunda bile kadınlar erkeklerden %14 daha az kazanmaktadır (Bradwe-in, 2008; İşgücü Çalışmaları Merkezi/ Centre for Workforce Studies, 2006). NASW'ın yakın tarihli bir başka ABD düzeyindeki araştırması kadın sosyal hizmet uzmanlarının ortalama ücretleri, erkeklerinkine göre 11.000\$ ya da %17,2 daha azdır (Pace, 2010).

Akademi statü ve kazançta toplum-sal cinsiyet uyumsuzluklarıyla karakteri-ze olan bir başka alandır. Genel olarak konum yükseldikçe o konumun bir ka-dın tarafından doldurulması daha az olasıdır. West ve Curtis (2006) yüksek

öğretimdeki erkek ve kadın akademisyenler hakkında bazı ilginç olgular sunmaktadır:

Kadınlar ABD'deki yüksekokul ve üniversitelerdeki profesörlerin sadece %24,4'ünü oluşturmaktadır; üniversitelerdeki tüm konumlar bir arada değerlendirildiğinde kadınlar erkeklerin kazandığının %80,7'sini kazanmaktadır (West & Curtis, 2006).

Kadınlar ellerinde bulundurdıkları siyasî makamların gerçek sayısı bağlamında daha az siyasî iktidara sahiptir. Bu kitap yazılırken, ABD Kongresi'nde, neredeyse kongrenin %16,5'ini oluşturarak, 88 kadın görev yapıyordu (Centre for American Women and Politics, 2010). Bunlardan 100 senatörün %17'sini oluşturan, 17'si ABD senatörüdür. Geriye kalan 71'i Temsilciler Meclisi'nde görev yapmaktadır ve 435 ABD temsilcisinin %16,3'ünü oluştururlar. Ulusal siyasî makamları elinde bulunduran kadınların sayısı toplam nüfus içindeki oranlarına (neredeyse %51) (U.S. Census Bureau, 2010) yaklaşırsa bile, kadınlar son birkaç on yılda önemli bir ilerleme kaydetmiştir.

Kadınlar eyalet hükümetlerinde biraz daha iyi durumdadır. Örneğin, 2011 yılında, 50 eyalet valisinden %12'si, sadece 6'sı kadinken, kadınlar, rekor seviyeye ulaşarak eyalet meclis üyelerinin %23,4'ünü oluşturur (Centre for American Women and Politics, 2010).

İstatistikler toplumumuzda kadınların dezavantajlı olduğu ve küçümsemediği alanları yansıtır. Önemli siyasî konumları elinde bulunduranlar diğer insanların yaşamları üzerinde önemli bir güce ve denetime sahiptir.

Cinsel Taciz

Ann'in erkek patronu, onunla seks yapmazsa Ann'in altı aylık deneme süresinden geçemeyeceğini belirtir. Ann'in gerçekten de işe

ihtiyacı vardır. O ne yapacağını bilemez.

Barbara'nın erkek gözetmeni, onun arkasından sessizce yaklaşmayı ve kollarını ona dolayarak onu şaşırtmayı sevmektedir. Bu onu rahatsız hissettirmektedir. Bununla beraber gözetmen onun çalışma saatlerini düzenlemekten, onu değerlendirmekten ve zam yapmaktan sorumludur. Barbara onunla karşı karşıya gelmekten korkmaktadır.

Harry, bursunu korumak ve okulda kalmak için, kadın bir profesör olan Dr. Getsom'un dersinden, iyi bir not almaya ihtiyacı vardır. O ana dek dersten bir D almıştır. Dr. Getsom'u görmeye gittiğinde, kadın ona birçok kez dokundu ve arkadaşça davrandı. Geçen Perşembe Dr. Getsom, çıkmaya başlarsa, "notlarına yardım etmek konusunda ne yapabileceğine bakacağını" söyledi. Harry kendisini tuzağa düşürülmüş hissetti ve ne yapacağını bilemiyor.

Bölge toplumsal hizmetlerdeki malî yardım çalışanlarından biri Buella'nın cidden canını sıkıyor. Adam sık sık kadınlar hakkında müstehcen fıkralar anlatıyor. Dahası masasının önünden geçen 25 yaş altı tüm kadınlara ıslık çalıyor.

Cinsel taciz iş dünyasını, sanayi-yi, akademi-yi ve kamusal çalışma ortamlarını etkileyen cinsel ayrımcılığın ciddi bir biçimidir. Elimizdeki verilere göre, federal Eşit İstihdam Fırsatı Komisyonu'na/Equal Employment Opportunity Commission (EEOC) yapılan cinsel taciz şikâyetlerinin en yüksek olduğu yıl 1997'di; 2010'da bu rakam 11.717'di (EEOC, 2010b).

Cinsel taciz yasadışıdır. ABD'de 1964 tarihli Medenî Haklar Kanunu'nun VII. Bölümü ırkın yanı sıra cinsiyet temelli ayrımcılığı yasaklar. Cinsel ayrımcılığın bir biçimi olarak cinsel tacizi içeren hukukî içtihatlar oluşmuştur (EEOC, 2010a). 1991'de Medenî Haklar Kanunu, istihdamla ilgili medenî hukuk davala-

rında² cinsel tacizle ilgili olarak hukukî yollara başvurmak isteyen insanlara “jürilerin telafi edici ve cezai tazminata karar vermesine olanak sağlayacak şekilde değiştirilmiştir (Ahmad, 1998, s. 61). Buna ek olarak eyalet kanunları da cinsel tacizi yasaklayabilir ve kurbanlara hukukî başvuru hakkı sağlayabilir.³ 1972 tarihli Yüksek Öğretim Değişiklikleri’nin IX. Bölümü üniversite kampüslerinde cinsel ayrımcılığı özellikle yasaklar. Son olarak tek tek kurumlar, örgütler ya da üniversiteler cinsel tacizi yasaklayan siyasalar benimseyebilir.⁴

Cinsel Tacizin Tanımı

EEOC (2010a) cinsel tacizi şu şekilde tanımlar: “cinsel teklifler, cinsel lütuftalepleri ve cinsel bir doğaya sahip bireyin çalışma yaşamını doğrudan ya da dolaylı yoldan etkilediği zaman cinsel taciz oluşturan diğer sözlü ve fiziksel davranışların tümü

Cinsel taciz, bir kadın çalışan, iyi değerlendirmeler almayı güvence altına almak için erkek gözetmeninin kendisinin kollarına, omzuna, boynuna ya da kalçalarına düzenli olarak dokunmasına göz yummaya zorlandığında meydana gelir. Cinsel taciz bir kadın yönetim asistanının işini korumak için kendisi için çalıştığı başkan yardımcısıyla cinsel ilişkiye girmeye zorlandığında gerçekleşir. Cinsel taciz erkek bir üniversite

profesörünün genç erkek öğrencilere imalı dokunuşlarda bulunmayı sevmesinde ve onlara “güzel oğlanlar” diye hitap etmesinde açıkça ortadadır.

Cinsel taciz neredeyse her zaman eşitsiz güç ve baskı unsurlarını içerir. Kimi zaman kurbanın cinsel işbirliği temelinde kurban ödül vaat edilmesini ya da bir cezalandırmayla tehdit edilmesini içerir. Diğer zamanlarda bir kurbanın mahremiyetini paylaşarak ya da kişisel yaşamını gözetleyerek aşırı ve uygunsuz bir biçimde kurbanla yakınlasmayı içerir.

Her ne kadar kurbanların birçoğu kadınsa da cinsel taciz erkeklere ya da kadınlara yönlendirilebilir. 2010 yılında EEOC’a bildirilen şikayetlerin %16,4’ü erkekler tarafından bildirildi (EEOC, 2010b). Bu nedenle cinsel taciz bir insan hakları sorunu olarak düşünülebilir. Her iki toplumsal cinsiyetin üyeleri de tacizin, cinsel doğaya sahip saldırgan davranışların kurbanı olabilir. Örneğin, Meksika Körfezi’nden petrol çıkaran merkezi Houston’da olan bir firma olan Sundowner Offshore Services’e cinsel taciz davası açan Joseph Oncale’ın davasını göz önünde bulundurun. Cloud (1998) durumu betimliyor:

Oncale açık denizdeki petrol çıkarma platformlarında daha önce çalışmıştı (bugün hâlâ çalışıyor) ama 1991 yılında Sundowner’la sözleşme imzalayınca kadar bu tür bir aşağılayıcı muameleyle karşılaşmadığını söylüyor. Örneğin birlikte çalıştığı üç erkek işçinin onu düşün altında tuttuğunu ve kaba etlerinin arasına bir sabun kalıbı soktuğunu iddia ediyor. Joseph Oncale birinin tecavüzle tehdit ettiğini söylüyor. İş bırakmış ve travma sonrası stres bozukluğuna sahip olduğunu daha sonra öğrenmiş (s. 55).

Dava temyiz mahkemesi tarafından reddedildikten sonra, ABD Yüksek

2 Medenî hukuk davaları “cezaî yargılamadan farklı olarak bireysel haklar ve [maddi tazminat gibi] önlemlerle ilişkili” davalardır (Mish, 2008, s. 226).

3 Örneğin, 1978’de değiştirildiği haliyle Wisconsin Eyaleti Adil İstihdam Kanunu cinsel tacizi yasaklar.

4 Örneğin, Wisconsin Üniversitesi Vekiller Kurulu 8 Mayıs 1981 tarihli 2384 sayılı Kararı’nda cinsel tacizin “hoş görülmecek, kabul edilemez ve izin verilemez bir davranış” olduğunu belirtti.

Mahkemesi “diğer erkeklere cinsel tacizde bulunan diğer erkekler (ve kadınlara tacizde bulunan kadınlar) onlara ayrımcılıkta bulunmuş olur ve böylece de kanunu ihlal etmiş olduğuna” oybirliğiyle karar verdi (Cloud, 1998, s. 55). Burada önemli olan nokta tacizin erkeklerin ve kadınların farklı muameleye maruz kalmasını içermesi gerekir.

Aynı toplumsal cinsiyet tacizinin bir örneği geylerin ve lezbiyenlerin tacizini kapsar. Onlar uygunsuz cinsel girişimlerin, tehditlerin ve sözlerin (bu tür vaatler ayın ya da karşıt toplumsal cinsiyetten birilerini içersin ya da içermesin) hedefi olabilir.

Cinsel taciz, sözlü yorumları iş ya da akademik ortamı saldırgan ya da boğucu kıldığında da meydana gelebilir. Görülmekte olan işle ilgili olmayan cinsel yorumlar, üretkenliğe ve performansla müdahale edebilir. Örneğin kadın öğrenciler, erkek bir eğitmenin kadın anatomisine ya da kadınların yetersiz becerilerine odaklanan saldırgan yorumlarına katlanmak zorunda kalabilir. Ya da kadın çalışanlar kendilerini, erkek bir gözetmenin can sıkıcı davranışlarını tolere etmeye zorlayabilir. Bu onun kadınlara sürekli olarak “kızlar” diye hitap etmesini; ne zaman bir kadın sinirli olsa “gene ayın muayyen dönemi olmalı” yorumlarını; “kızları”nın kısa etekler giymesini ne kadar sevdiğini belirtmesini ve ofis panosuna çıplak kadın resimleri asmasını içerebilir. Bu tür davranışların herhangi biri olumlu, üretken bir iş ortamını kesintiye uğratır.

Tanımı Güçlendirmek: Bir Makro-Sistem Yanıtı

1993 yılının sonundaki ABD Yüksek Mahkemesi kararı, cinsel tacizin bir görünümü olarak düşmanca ve saldırgan

bir iş ortamının ciddiyetini güçlendirdi (Kaplan, 1993; Sachs, 1993). Teresa Harris, eski işvereni, Nashville kamyon kiralama şirketinin başkanı Charles Hardy hakkında cinsel taciz davası açtıktan sonra ABD Yüksek Mahkemesinin davasını görmesi için altı yıl bekledi. Harris, Hardy’nin işe aldığı bir kiralama sorumlusuydu. O Hardy’yi ona ve diğer kadın çalışanlara, “maaş zammını görüşmek için Holiday Inn Otel’nin yerel şubesine kadar ona eşlik etmelerini” ima ederek, pantolonunun ön cebinden madeni paraları almalarını istemekle; ve “düzenli olarak ona ‘sen kadınsın, bu konuda sen ne bilirsin?’ yorumuyla karşılık vermekle” suçladı (Sachs, 1993, s. 44). Hardy “ona ‘geri zekalı kadın’ dedi” ve “bir müşteriyle cinsel ilişkiye girerek bir banka hesabı elde ettiğini ima etti” (Kaplan, 1993, s. 34).

Her ne kadar ilk derece mahkemesi, Hardy’nin Harris’e yönelik davranışlarını “psikolojik iyilik halini ciddi bir biçimde etkilemesi beklenecek kadar şiddetli” bulmasa da ABD Yüksek Mahkemesi oybirliğiyle Harris’in lehine karar verdi (Sachs, 1993, s. 44). Hakim Sandra Day O’Connor mahkemenin lehine, ABD Yüksek Mahkemesi’nin mahkemelerin genelde benimsediği eski “psikolojik yaralanma” ölçütünü reddettiğini yazdı. Önceki davalarda dava açan kişiler, davayı kazanabilmek ve tazminat alabilmek için ciddi psikolojik yaralanmalardan dolayı acı çektiklerini kanıtlamak zorundaydı (Kaplan, 1993). Bu ölçüt bunu gereksiz kıldı. Şimdi ise, “bir işveren, ‘makul biri’ işyerini düşmanca ve bozulmuş bir ortam haline gelecek kadar cinsel uygunsuzluklarla dolu bulursa, kanunu ihlal etmiş olur” (Sachs, 1993, s. 44).

ABD Yüksek Mahkemesi “okulda ya da işyerinde uygun davranış para-

metrelerini" belirleyen bir başka karar daha aldı (Lavelle, 1998, s. 30). İlgili üç dava "amirleri tarafından tehdit edilen ve vulgarlıkla saldırıya uğrayan bir can-kurtaranı; onun için "yaşamı oldukça zor ya da kolay" yapabilecek olan patronu tarafından cinsel taleplerine boyun eğmeye zorlanan bir tezgahtarı; ve bir kitabı geri iade etmek bahanesiyle onun evine giden öğretmeni tarafından sarkıntılık edilen 14 yaşındaki bir öğrenciyi" kapsamaktadır (Lavelle, 1998, s. 30). Bu davalarda oluşturulan üç kararın tümü, şikâyetçinin dava açmasını ve cinsel taciz davasını kazanmasını kolaylaştırır ve güçlü önleme ve disiplin programları geliştiren şirketlere bazı korumalar sağlar.

Birinci karar bir çalışanın işte kendisine iyi davranılsa bile başarılı bir biçimde cinsel taciz iddiasında bulunabileceğidir. Bu "bir çalışanın, tacizi kanıtlamak için, ücret, atanma ya da yükselme bağlamında cinsel girişimlere direndiği için cezalandırıldığını göstermesi gerektiğini" dikte eden eski kuralla karşıtlık içindedir (Lavelle, 1998, s. 30).

İkinci oluşturulan ilke, bir yöneticinin, şirketin taciz sorunlarını ele almak için güçlü bir sistemi yoksa, tacizcinin eylemlerinden sorumlu tutulacağıdır. Bu, "bir çalışanın diğer bir çalışanın taciz etmesi konusunda bilgilendirilmeyen" bir yöneticinin tacizcinin davranışından muhtemelen sorumlu tutulmayacağı ilkesinden sapmadır (Lavelle, 1998, s. 31). Kısacası taciz sorunlarını bilmek ve ele almak, artık yöneticinin görevidir.

Üçüncü standart bir taciz kurbanının, taciz edildiyse, "karar alma gücüne sahip" birine olayı anlatması gerektiğidir (Lavelle, 1998, s. 31). Bu, eski, kurbanın başka kişileri (örneğin bir arkadaşı

ya da meslektaşı) bilgilendirmesi gerektiği kuraldan sapmadır.

Cinsel Tacizin Boyutları

Cinsel tacizin ne zaman, nerede, nasıl ve kimin tarafından meydana geldiğine ilişkin uygun bir profil bulunmamaktadır. Bununla beraber, bazı araştırmalar tacizin çeşitli ortamlarda oldukça yaygın olduğunu ileri sürmektedir. Renzetti ve Curran (2003) kadınların "işyerinde rutin olarak cinsel tacize uğradığına" işaret eder. "ABD'de ve Birleşik Krallık'ta yapılan araştırmalar kadın çalışanların yüzde 42 ila 88'inin işyerinde cinsel tacize uğradığını açığa çıkardı" (s. 225). Bir araştırma öğretim üyesi kadınların yüzde 20 ila 49'unun ve kadın öğrencilerin yüzde 20 ila 30'unun tacizin bazı biçimlerine tabi tutulduğunu açığa çıkardı (Dziech & Hawkins, 1998; Renzetti & Curran, 2003). Kadın lisans öğrencilerinden sadece küçük bir yüzdesi, daha iyi bir not karşılığında cinsel faktörler ya da bir şekilde tehdit edilme gibi cinsel tacizin en sert biçimlerini deneyimledi. Bununla beraber çok sayıda kadın, sözel taciz ya da uygunsuz bir biçimde dokunulma gibi, cinsel tacizin daha az haşın biçimleriyle karşılaştı (Kalof, Eby, Matheson, & Kroska, 2001; Renzetti & Curran, 2003).

En kitlesel çalışmalardan biri U.S. Merit Systems Protection Board (1981) tarafından gerçekleştirildi. 23.000'den fazla federal çalışanı kapsayan kademeli rastlantısal örnekleme yöntemi kullanıldı. Araştırmaya dahil edilen kadınlarda yüzde 42'si araştırmadan önceki iki yıl içinde cinsel tacizin bir türüne maruz kaldıklarını belirtti. Sadece yüzde biri gerçek bir cinsel saldırının kurbanı olduğunu bildirdi. Bununla birlikte yüzde 29'u "ciddi cinsel taciz" in başlarına geldiğini belirtti. Bu taciz edici telefon ara-

malarını, istenmeyen dokunmaları ve cinsel etkinliklere katılması için utanç verici ve istenmeyen baskıları içermektedir. Buna ek olarak yüzde 12'si "daha az ciddi tacizleri" deneyimledi. Bu uygunsuz cinsel şakaları ve yorumları, kötü niyetli bakışları ve tacizciyle çıkması için aşırı baskıyı içerir. İlginç olan cinsel tacizin kurbanı olarak kendilerini gören sadece kadınlar değildir; Merit Systems Protection Board'un (MSPB) araştırmasına göre erkeklerin yüzde 15'i kendilerini taciz edilmiş hissetti.

MSPB'nin araştırmasına göre, birçok değişken kurbanlaştırmayı daha olası kılar. Gençlik değişkenlerinden biridir. Yirmi yaşın altındaki bir kadının cinsel tacize uğrama olasılığı 20 ila 40 yaş arası bir kadına göre iki kat daha fazladır. İkinci değişken medeni haldir. Boşanmış ya da bekar kadınlar evli ya da dul kadınlara göre tacize uğramaları daha olasıdır. Son olarak eğitim cinsel tacizle ilişkili bir değişken olarak belirir. Beklenenin aksine cinsel tacizin daha üst düzeyde eğitime sahip kadınların başına gelmesi daha olasıdır. Bu bulgunun nedeni, belki de yüksek düzeyde eğitim almış kadınların cinsel taciz konularında daha farkında olması ve ayrıca geleneksel olarak kadınların sahip olmadığı iş konumlarını üstlenmeleri gerçeğidir.

Cinsel taciz ciddi bir sorundur. Her ne kadar meydana geliş hakkında kesin bir profil yoksa da cinsel taciz çeşitli istihdam ve eğitim ortamlarında sık sık meydana gelmektedir.

Cinsel Tacizin Etkileri

Cinsel tacizin olumsuz psikolojik etkileri "misilleme korkusunu, inanılmama korkusunu, utanç ve aşağılanma duygularını, hiçbir şeyin yapılamayacağı ya da yapılmayacağı inancını ve tacizciye

Cinsel taciz kurbanda aşağılanma ve korkuya neden olabilir.

sorun yaratma konusunda isteksizliği kapsar. Birçok açıdan cinsel tacizi bildiren kadın sorun yaratıcı ya da müzevir olarak görülür ve ona göre muamele görülür" (Stout & McPhail, 1998, s. 196; ayrıca bakınız Koss vd., 1994; Renzetti & Curran, 2003).

Bu nedenle birçok kadın cinsel tacizi görmezden gelmeye çalışır. Gerçekten de cinsel olarak taciz edilmiş kadınların birçoğu bir suç duyurusunda bulunmaz (Renzetti & Curran, 2003; Stout & McPhail, 1998). Öndegelen bir çalışma davacıların sadece yüzde 6'sının resmî suç duyurusunda bulunma sürecini izlediğini belirtir (U.S. Merit Systems Protection Board, 1981). Cinsel taciz maddî maliyetlere de neden olur. Son on yılda federal cinsel taciz davalarında birkaç milyon dolar tazminat olarak ödenmiştir (EEOC, 2010b). Federal hükümet içi ek maliyetler yeni çalışanları işe alma ve eğitime gibi işgücü devri maliyetlerini, devamsızlık ve sağlık sorunları maliyet-

AYDINLATICI BİLGİ 9.2

Cinsel Tacizle Yüzleşmek

Cinsel taciz kurbanları için başvurulabilir birçok yol bulunmaktadır. Alternatifler taciz edici davranışı görmezden gelmeyi, tacizciden kaçınmayı ya da tacizciye durmasını söylemeyi içerir (Martin, 1995; Rogers & Henson, 2007). Kadınların seçtiği en yaygın yol, uzun vadede etkisi az olan tacizciyi görmezden gelmektir; tacizciye durmasını söylemek her ne kadar daha güçse de daha etkili olabilir (EEOC, 2010a; Rogers & Henson, 2007).

Tacizciden kaçınmak bir başka seçenektir. Bu yaklaşımın ciddi bir kusuru kurbanın çaba sarf etmesi gereken kişi olmasıdır. Nihai kaçınma önlemi, cinsel tacizciyle temastan kaçınmak için işi bırakmak ya da sınıfı terk etmektir. Bu kurban için alternatiflerin en az adil olanıdır (ve potansiyel olarak en fazla zarar verenidir). Dahası tacizciyi yeniden eğitmek, tacizin yeniden meydana gelmesini engellemek ya da kurbanı sonraki olaylarla baş etmek için hazırlanmak için hiçbir şey yapmaz.

Kurbanların cinsel tacizle yüzleşmesine yardım etmek için birçok başka yol bulunmaktadır. Birçok durumda bu stratejiler tacize son verecektir. İlk olarak kurbanın haklarını bilmesi gerekir. Cinsel taciz sorununa hitap etmek için tasarlanmış federal bir ajans olan Eşit İstihdam Fırsat Komisyonu (Equal Employment Opportunity Commission'ı (EEOC) aramak, yararlı olacaktır. EEOC bireyin hakları ve resmî bir suç duyurusunda bulunmak için izlenmesi gereken uygun prosedür konusundaki gerekli bilgiyi sağlayacaktır.

Birçok eyaletin cinsel tacizi yasadışı kılan kanunları bulunmaktadır. Çoğu

zaman bu tür eyaletlerin kurbanların yardım ve bilgi için arayabileceği ajansları ya da ofisleri vardır. Örgütler ve ajanslar cinsel tacize karşı özgül siyasalara da sahiptir. Oluşturulmuş prosedürlerle resmî bir suç duyurusunda bulunmak çoğu zaman bir seçenektir.

Daha önce de belirtildiği gibi, kurbanları birçoğu resmî bir suç duyurusu yolunu izlemeyi seçmemektedir. Bazı kurbanlar misillemeden korkar; diğerleri sorun çıkaran olarak damgalanmak istemez. Bir başka grup da resmî süreci gerçekleştirmek için gerekli zamanı ve çabayı sarf etmemeyi seçer. Kurbanların birçoğu, barış içinde ve üretken bir biçimde çalışabilmek için tacizin sadece son bulmasını ister.

Haklarınızı bilmeye ek olarak, şu öneriler cinsel tacizin meydana geldiği birçok duruma uygulanabilir (New Media Learning, 2007; Rathus, Nevid, & Fichner-Rathus, 2011; Sandler, 2008).

1. *Tacizcinizle yüzleşin.* Özgül davranışların istenmeyen ve kabul edilemez olduğunu tacizciye anlatın. Doğrudan bir yüzleşmeyle baş edemeyeceğinizi hissederseniz tacizciye bir mektup yazın. Tacizciyi bir kişi olarak eleştirmek yerine onun davranışlarını eleştirmek daha yararlıdır. Amaç tacize son vermek ve hoş ve üretken iş ortamını sürdürmektir. Tacizcinin davranışlarının saldırgan olduğunun farkında olmama olasılığı da vardır. Bu durumda özgül bir geri bildirim bulunmak çoğu zaman etkilidir.
2. *Girişken olun.* Tacizciye geribildirim verirken onun gözünün içine bakın. Söylediğinizi destekleyecek şekilde bakın. Gülümsemeyin. Tacizcinin

gözünün içine bakın, dik durun, ciddi bir ifade benimseyin ve sakın bir şekilde, “kollarını bana dolayarak ve boynumu okşayarak bana dokunmaya lütfen son ver. Bunu sevmiyorum,” şeklinde ifade edin. Bu ciddi bir sorundur.

3. *Durumunuzu belgeleyin.* Meydana gelen her olayı kaydedin. Ne zaman, nerede, kim ve ne söylendi ya da yapıldı, ne giyiyordunuz ve uygun olan tanıkları not alın. Olabildiğince kesin olun. Belgeleme ayrıntılı olmak zorunda değildir. Olguyu belirten basit elyazısı notlar yeterli olacaktır. Notlarınızın kopyalarını başka konumlarda saklamanız iyi bir fikirdir.
4. *Sorunla ilgili olarak diğer insanlarla konuşun.* Arkadaşlarınızdan ve meslektaşlarınızdan destek alın. Cinsel taciz çoğu zaman özgüveni kemirir. Kurbanlar durumun denetimin ellerinde bulundurduklarını hissetmez. Ötekilerin duygusal desteği özgüveni takviye edebilir ve kurbanlara cinsel tacizle yüzleşmek için gerekli gücü verebilir. Çoğu zaman diğerleriyle bu sorunları paylaşmak, kurbanların yalnız olmadıklarını keşfetmelerini sağ-

layacaktır. Diğer kurbanların teyidi sadece duygusal destek sağlamaz, ileride bu seçeneğe başvurmak gerekirse, resmî suç duyurusunu da güçlendirecektir. Karar alma gücüne sahip birine anlatmanın bir dava açıldığı durumda önemli olduğunu belirttik.

5. *Tanıklar bulun.* Cinsel taciz meydana gelirken çevrenize bakın ve kimin gözlemlediğine dikkat edin. Bu insanlarla konuşun ve desteklerini rica edin. Diğerlerinin cinsel tacizin meydana gelmesini beklediğiniz zamanlarda çevrenizde olması için düzenlemeler yapmaya çalışın.
6. *Kurumsallaşmış şikâyet prosedürünü izleyin.* Nihai olarak, tacizden arındırılmış bir ortamda çalışma ve eğitim alma hakkına sahipsiniz. Örgüt tarafından oluşturulmuş şikâyet prosedürünü kullanmak ya da EEOC ile birlikte cinsel taciz suç duyurusunda bulunmak seçenekleriniz bulunmaktadır. “Cinsiyet temelli ayrımcılık yapan istihdam uygulamalarına karşı çıkan ya da ayrımcılık suç duyurusunda bulunan bir bireye karşı misillemede bulunmak yasadışıdır” (EEOC, 2008a).

lerini ve duygusal stres nedeniyle işgücü verimliliğindeki düşmeyi de içerir. Kurbanlar üzerine yüklenen kişisel ve duygusal maliyetler ise ölçülemez.

Aydınlatıcı Bilgi 9.2 cinsel tacizle yüzleşmek için bazı tavsiyeler sunar.

Etik Soru 9.3

İnsanlar neden diğerlerine karşı cinsel tacizde bulunur?

Cinsiyetçi Dil

Cinsel tacizin bir biçimi iş ya da akademi ortamını saldırgan ya da boğucu

kılan sözlü yorumları kapsar. Bu tür bir dil uygunsuz cinsel yan anlamları olan şakaları içerir. Ayrıca toplumsal cinsiyet temelli beceriler hakkında aşağılayıcı yorumları da içerebilir.

Örneğin bir erkek profesör öğrencilerine “bu akademik dalda kızlar genelde çok başarılı olmaz. Onlar genellikle erkekler kadar akıllı değildir. Onlar kaçır ve bir şekilde evlenir” diyebilir. Bu tür bir yorum ayrımcıdır. Profesör temelsiz ve adil olmayan bir öngöründe bulunmaktadır. Her öğrencinin bireysel temelindeki performans becerisini dikkate almamaktadır.

Çoğu zaman İngilizce sözcüklerin kendisi de cinsiyetçiliği ve adaletsizliği yansıtır. Örneğin erkek [man] sözcüğü her yerde ortaya çıkıyormuş gibi görünür. Mankind (insanoğlu), chairman(erkek kurul başkanı), salesman(satış elemanı), congressman (kongre üyesi-milletvekili) ve iş için en iyi adam gibi sözcükleri ve ifadeleri düşünün. Çoğu zaman bu tür terimler kadınları da içerdiğini ima eder ama tali olarak.

Cinsiyetçiliğin İngilizceye nasıl sızdığının bir başka örneği erkekler ve kadınlar için kullanılan uygun başlıklarıdır. Yetişkinliğe ulaşmasıyla birlikte bir erkek yaşamının geri kalanı için “Mr” haline gelir. Bu bir erkeğin kişisel yaşamının statüsüne göndermede bulunmayan nazik bir terimdir. Bununla beraber bir kadın geleneksel olarak bir “Miss” olarak başlar. Geleneği takip ederek evlilikle, medenî durumunu açıkça ortaya koyan bir “Mrs.” haline gelir. En azından bu bir zamanlar kadının evlenmiş olduğu olgusunu ortaya koyar.

Tecavüz ve Cinsel Saldırı

Kişisel mahremiyetin ve haysiyetin en yakından ihlali cinsel saldırdır. Cinsel saldırı, fiziksel gücün kullanıldığı, istenmeyen herhangi bir cinsel teması kapsar. Her ne hadar tecavüzün hukukî tanımı ülkeden ülkeye değişiyorsa da, o temelde “karşılıklı istek olmaksızın cinsel birleşmedir. Bu genellikle, ağız, rektum ve vajina dahil bir bedensel açıklığa zorla (ya da zor kullanma tehdidiyle) girme ya da nesnelerin ya da parmaklar gibi diğer bedensel parçaların kullanımı olarak görülür” (Byer & Shainberg, 1994, s. 630).

Kadınların yaşamları boyunca saldırı ve tecavüz korkusu zihinlerinde yerini

korur. Bu üzerinde ne denetimleri ne de ona karşı bir güvencelerinin olduğunu hissettikleri bir şiddet eylemidir. Cinsel saldırının ve tecavüzün birçok görünümü, kadınlar üzerindeki etkisinin ve kadınların tecavüzün var olduğu olgusuyla en iyi nasıl baş edebileceklerinin anlaşılması için burada ele alınacaktır. Cinsel saldırılardan bir kurban olarak değil, bir mağdur/hayatta kalan olarak kurtulan insanlardan söz edeceğimizi göz önünde bulundurun. Kurban sözcüğünün ima ettiği kadınların zayıflıkları üzerine odaklanmak yerine, kadının hayatta kalma gücünü vurgulayan hayatta kalan terimini kullanacağız (McHugh, 1993).

Tecavüz Olayı

ABD’de 2008 yılında en azından 203.830 cinsel saldırının ve tecavüzün gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir (Bureau of Justice Statistics, 2010). Bu her gün neredeyse 560 ve her saat 23’den fazla cinsel saldırı ve tecavüze karşılık gelmektedir.

Bir çalışma kadın üniversite öğrencilerinin yüzde 20’sinin “çoğu zaman kendileri tarafından bilinen biri tarafından, cinsel ilişkide bulunmaya zorlandığını” söylediğini saptadı (Kelly, 2008, s. 458; Brener, McMahon, Warren, & Douglas, 1999). Uzun dönemli bir başka çalışma üniversiteli kadınların neredeyse yüzde 70’inin, 14 yaşından itibaren, zorla cinsel ilişkinin bir türünü deneyimlediklerini buldu (McCammon & Knox, 2007; O’Sullivan, 2005). Bir dizi çalışma bir kadının yaşamı boyunca yüzde 14 ila 25 tecavüz edilme olasılığı olduğuna işaret eder (Hyde & DeLamater, 2011; Koss, 1993). Rapor edilen tecavüzlerin sayısının gerçekte meydana gelenlerin yüzde 12 ila 28 olduğu tahmin edilmektedir (Crooks & Baur, 2011).

Bir sosyal hizmet uzman, bir tecavüz mağduru ile konuşuyor.

Ayrıntılı Bakış 9.4 kadınlara yönelik şiddet olaylarındaki bazı ırksal ve kültürel farklılıkları sunar.

Kadınlar tecavüz edildiklerine dair suç duyurusunda bulunmayı birkaç nedenden dolayı başaramıyor. Bedenleri vahşice ihlal edilen hayatta kalanlar, çoğu zaman çaresizce başlarına gelen dehşeti unutmak istemektedir. Suç duyurusunda bulunmak ayrıntıları kazıp çıkarmak ve zihinlerinde olayın üzerinde tekrar tekrar geçmek demektir.

Diğer hayatta kalanlar tecavüzcünün misillemesinden korkmaktadır. Kamunun dikkatinin tecavüzcünün üzerine çekerlerse onları cezalandırmak için bunu yine yapabilir. Polis memurlarından hiçbiri korumak için her zaman hazır olamaz. Diğer hayatta kalanlar tecavüz edildikleri için çevrelerindeki onları hakkında olumsuz düşüneceğin-

den korkmaktadır. Sanki onların bir parçası, diğer insanlardan saklamak isteyecekler bir parçaları, bozulmuş gibidir.

Tecavüz yüzleşmek için büyük cesaret gerektiren, çirkin bir krizdir.

Tecavüze Kuramsal Yaklaşımlar

Tecavüzün neden meydana geldiğine ilişkin en azından üç kuramsal bakış açısı bulunmaktadır (Albin, 1977; Baron & Straus, 1989; Hyde & DeLamater, 2011; Ward, 1995): kurbanın tecavüzü kışkırtması, tecavüzcünün psikopatolojisi, ve feminist bakış açısı. Buradaki amaç, hangisinin en iyi kuram olduğunu belirtmek yerine tecavüzü kavramsallaştırmanın üç farklı yolunu sunmaktır.

Kurbanın Kışkırttığı Tecavüz

Bu bakış açısı tecavüz için esas suçlanması gerekenin mağdur olduğunu var-

sayar –kadın “bunu istedi”. Belki de kadının provokatif giysiler giymekteydi ya da bilinçaltında tecavüz edilmeyi arzuluyordu. Bu bakış açısının ne kadar yıkıcı olabileceğinin talihsiz bir örneğini, bir arkadaşı için yardım aramak amacıyla bir eğitmenine giden genç bir kadın öğrenci sunmaktadır. Onsekiz yaşındaki arkadaşı geçen yaz yerel bir festivale katılmıştır. O bir şekilde arkadaşlarından ayrı düşmüş ve kendisini 20’li yaşlardaki iki erkekle konuşur ve flört ederken bulmuştur.

“Sıcak bir temmuz günü olduğundan kadın, boyundan bağlamalı bikini ve kot pantolon giyiyordu. Aniden, kadın ne olduğunu kavrayamadan, erkekler onu bir arabaya soktu ve bir apartman dairesine sürükledi. Orada gece boyunca ona tecavüz ettiler.

Ertesi sabah erkekler onu bir otomobile koydu ve festival girişinde bıraktı. Dehşet ve gözyaşları içinde kadın babasını aradı ve ağlayarak ne olduğunu açıkladı. Babasının yanıtı “sana buna davetiye çıkarma demiştim. Neden bu şekilde giyinmek zorundaydın?” oldu. Kadın yıkılmıştı.

Bu baba tecavüzü kurbanın kışkırttığı görüşünü benimsemiştir. O hemen kızının suçu olduğunu varsaydı. Ne yazık ki genç kadın tam olarak iyileşemedi. Onun babasından gereksinim duyduğu şey destek ve yardımdı. Elde ettiği ise suçlama oldu. Altı ay sonra genç kadın kendisini erkeklerden korkarken buldu. Tepkisi o kadar aşırıydı ki sonraki Yeni Yıl arifesinde gece yarısı, insanların birbirlerine Yeni Yıl öpücüğü vermesini izlemeye katlanamadı. Ağlayarak odadan çıkıp gitti.

Öyküyü dinleyen eğitmen, genç tecavüz mağdurlarının danışmanlık yardımı almasını güçlü bir biçimde önerdi. Kadının duyguları üzerinde çalışmalı

gerekiyordu ve suçu ait olduğu kişiye, saldırganlara yöneltilmeliydi.

Birçok erkek öğrenci de bu kurban kışkırtması görüşünü saldırgan bulur. Burada ima edilen erkeklerin hayvanî varlıklar olduğu ve itkilerini denetim altında tutamadığıdır. Birçok erkek, erkekler-nasıldır-bilirsin bakış açısını, kadınların kadınlar-nasıldır-bilirsin bakış açısını aşağılayıcı bulabileceği kadar aşağılayıcı bulduklarını belirtmiştir.

Bu bakış açısı ne bireysel farklılıkları ne de kişisel ahlakı ve değerleri dikkate almaktadır.

Tecavüzcü psikopatolojisi

İkinci bir kuramsal bakış açısı tecavüzcü psikopatolojisiyle ilgilenmektedir. Bu bakış tecavüzcülerin duygusal olarak yaralanmış ve aklî olarak dengesiz olduğunu ileri sürmektedir. Tecavüz etmektedir çünkü hastadır. Bu bakış suçu ne topluma ne de toplumsal tutumlara atmaktadır.

Tecavüz Üzerine Feminist Bakış Açısı

Feminist bakış açısı tecavüzün, kadınlar üzerinde tahakküm kurmak için toplumsallaşmış erkeklerin mantıksal tepkisi olduğunu vurgulamaktadır. Tecavüz, erkeğin kadınlar üzerindeki iktidarını saldırgan bir biçimde sürdürmek gereksiniminin bir dışavurumu olarak görülür. Bunun cinsellikle çok az bir ilintisi vardır. Cinsellik sadece iktidarı uygulamanın kenarları belirgin bir aracını sağlar. Tecavüz kültürle yakın bir biçimde içiçe geçmiş kadınlara yönelik tutumların bir sonucu olarak görülür. Feminist bakış açısı tecavüzü sadece bireyselden olmaktan çok toplumsal bir sorun olarak görür.

Hem saldırganlar hem de hayatta kalanlar cinsel saldırganlığın doğal olduğuna inanacak bir şekilde yetiştirilir (Herman, 1984). Sonuç olarak mağdurlar sık sık kendilerini suçlar. Bunun mantığı, tecavüz edilmeyi beklemeleri

AYRINTILI BAKIŞ 9.4

Kadınlara Karşı Şiddet Olaylarındaki Kültürel Farklılıklar

Shaw ve Lee (2001) şu istatistiklere yer vermiştir:

- Asya/Pasifik Adalarından kadınların yüzde 6,8; beyaz kadınların yüzde 17,7'si; Afroamerikan kadınların yüzde 18,8'i; melez kadınların yüzde 24,4'ü, ve Yerli Amerikalı/Yerli Alaskalı kadınların yüzde 34,1'i yaşamları boyunca bir kez tecavüze uğradıklarını bildirdi. Hispanik kadınların yüzde 19,6'sı tecavüz bildirdi.*
- Asya/Pasifik Adalarından kadınların yüzde 49,6'sı; beyaz kadınların yüzde 51,3'ü; Afroamerikan kadınların yüzde 52,1'i; melez kadınların yüzde 57,5'i, ve Yerli Amerikalı/Yerli Alaskalı kadınların yüzde 61,4'ü yaşamları boyunca bir kez fiziksel saldırıya uğradıklarını bildirdi. Hispanik kadınların yüzde 53,2'si fiziksel saldırı bildirdi.

- Yerli Amerikalı/Yerli Alaskalı kadınların tecavüz ve fiziksel saldırı bildirmesi daha olasıdır. Asya/Pasifik Adalarından kadınların, her ne kadar ciddi bir endişe kaynağı olarak şiddetten söz etse de, kurbanlaştırma bildirmeleri daha az olasıdır.*
- Tüm ırklardan kadınlar ve Hispanik ve Hispanik olmayan kadınlar yakın partnerden kaynaklanan şiddete eşit derecede açıktır.**
- Tecavüz/cinsel saldırı oranları hane içi gelir düştükçe artmaktadır. **

*İstatistikler Kadına Karşı Şiddet Ulusal Araştırmasındandır(ABD).

**İstatistikler Suç Kurbanlaştırması Ulusal Araştırmasındandır/the National Crime Victimization Survey (s. 396).

gerektiğidir. Onlar hazırlıklı olmalı ve önlemek için bir şeyler yapmalıdırlar.

Kendini suçlama ile ilgili analogik bir durum, bir cumartesi akşamüzeri alışveriş ederken cüzdanı yankesici tarafından çalınan bir kadının örneğidir. Kendini suçlama kavramı uygulanacak olursa kadın olaydan dolayı kendisini suçlayabilir. Kadın, her şeyden önce alışverişe çıkarken cüzdanını hiçbir zaman almaması gerektiğini söyleyerek, kendisini suçlayabilir. Bundan böyle sadece evden-alışveriş televizyon kanalı aracılığıyla alışveriş yapmalıdır. Elbette bu davranış biçimini benimsemek saçmadır. Bu kadının suçu değildir. Kanunu ihlal eden yankesicidir. Sorumlu tutulması gereken odur.

Feminist bakış, erkek cinsel saldırıganlığının doğal olduğunu varsayacak şekil-

de insanların toplumsallaşmasından dolayı toplumun hatalı olduğu görüşünü benimser. Kadınların kendilerini zayıf ve şefkatli olarak görmelerini sağlayacak şekilde toplumsallaşmaları da soruna katkıda bulunur. Bu bir kurban anlayışını –yani, kadınların kurban olmasının doğal olduğu beklentisini- yaygınlaştırır. Feminist bakış açısı bu tutumların değiştirilmesi gerektiğini vurgular. Ancak o zaman bir toplumsal sorun olarak tecavüz ortadan kalkacaktır.

Tecavüz Hakkında Yaygın Mitler

Tecavüz hakkındaki çeşitli mitlerin incelenmesi ve düzeltilmesi gerekir. Kadınlar sorumlu kararlar alabilmeleri için doğru bilgelere gereksinir. Onlar

tecavüzden kaçınabilmek için, ne türden koşulların ve ortamların tecavüzü teşvik ettiğini bilmeleri gerekir.

Mitlerden biri tecavüzün karanlık geçitlerde olma eğilimidir. Her ne kadar karanlıkta otostopçuluk ya da eve yürüyerek dönme, tecavüze uğrama olasılığını arttırma eğiliminde olsa da, birçok tecavüz kadınların kendi ikametgahında meydana gelir (Kirk & Okazawa-Rey, 2010; Lott, 1994).

İç mekânlarda meydana gelen olaylarda, özellikle kendi evlerinde, mağdurların tecavüzcüyü tanıyor olması fazlasıyla olasıdır. Bu bir sorun oluşturmaktadır çünkü insanlar tanıdıkları biriyle kendi evlerindeyken kendilerini güvende hissetme eğilimindedir. Bununla beraber bu olgunun bilinmesi, insanların daha dikkatli olmasına yardım edecek olmasından dolayı, önemlidir.

Şu olay dikkatin önemini vurgular. Yirmi yaşındaki bir kadın öğrenci eğitimine safça yaklaşır ve geçen cumartesi akşamı bir partide tecavüze uğradığını ağzından geçirir. Her ne kadar evinde değilse de, olay iyi bir arkadaşının evinde olmuştur. Açık olan, partiye katılan kişiler içki içmekteydi ve gürültü düzeyi için de endişelenmiyordu. Öğrenci kendisini, yatak odalarından birinde bir yatağın üzerinde otururken, genç bir erkek avukatla konuşur buldu. Aniden avukat kapıyı kapattı ve kilitledi. Öğrenciyi yatağa raptetti ve ona tecavüz etmeye başladı. Kadın bunun olmasından dolayı dehşete kapıldı. Her ne kadar tecavüzcü iyi bir arkadaşı değilse de bir tanıdığıydı. Birçok ortak arkadaşları vardı. Her şey bir yana o bir avukattı. Yapabildiğince direndi. Çığlık atamayacak kadar utanmıştı.

Birkaç gün sonra olay hakkında konuşurken onun esas endişesi, öğrenir-

lerse arkadaşlarının onun hakkında ne düşüneceğiydi. Her ne kadar intikam almayı hayal etse de saygınlığını tehlikeye atmak istemiyordu. Öyküsünü anlatmaya devam ettikçe, eğitmeni onun duygularını, potansiyel fiziksel sonuçlarını ve olası hukukî almaşıkları onunla ele aldı. Eğitmeni olayın daha nesnel bir kavrayışını edinmesinde de ona yardım etti. Mağdurun suçu olması gerektiği yere –tecavüzcüye- yöneltmesi özellikle önemlidir. Son olarak eğitmeni, onu, bu türden korkunç bir deneyim hakkındaki duyguları üzerinde çalışması ve onlarla baş etmesi için bir danışmana sevk etti.

Bir başka mit sadece yabancıların potansiyel tecavüzcüler olabileceğidir (Koss, 1992; Masters, Johnson, & Kolodny, 1995; Yarber vd., 2010). ABD Adalet İstatistikleri Bürosuna göre, cinsel saldırıların ve tecavüzlerin yüzde 57'si, mağdurun tanıdığı birileri tarafından gerçekleştirilmektedir ve failerin yüzde 20'si yakın partnerlerdir (Catalano, Smith, Snyder, & Rand, 2009). Tanıdıkların ya da çıkılanların tecavüzü özellikle üniversite kampüslerinde yaygın hale gelmiştir.

Çıkma-tecavüzü ilacı olarak adlandırılan ve kadınların içkisine katılan, onların bilinçlerin kaybetmelerine ve tecavüz edilebilir hale gelmesine neden olan ilaçlar özellikle belirtilmelidir. Bu tür ilaçlardan biri Rohypnol (row-HIP-nawl), ya da "roofie"dir. Tecavüzle ilişkilendirilen bir başka ilaç ketamine hydrochloride'dir (Special K) (Crooks & Baur, 2011). Bir başka ilaç, gamma hydroxybutyrate (GHB), çok daha büyük bir tehdit oluşturur çünkü ölümcül olabilir (Kelly, 2008). (11. Bölüm bu tür ilaçları daha ayrıntılı ele alır.) Kadınlar, içkilerini almalarından bitirmelerine kadar geçen sürede içkilerini dikkatle izlemeye teşvik edilir.

Bir başka tecavüz miti kadınların gerçekten de “tecavüz edilmeyi istedikleri”dir (Crooks & Baur, 2011, s. 518; Yarber vd., 2010, s. 518). “Bu mit kadınların tecavüz edilmekten hoşlandığı yanlışlığını desteklemektedir çünkü kadın cinsel olarak ‘teslim olur’ ve tecavüzün bir şiddet eylemi değil bir cinsel eylem olduğu inancını sürdürür” (Yarber vd., 2010, s. 581).

Bir kadın daima hayır deme hakkına sahiptir ve dediğinde de ona inanılmalıdır. Kadınsanız tecavüz edilmeyi istiyorsunuz? Anneniz ya da kız kardeşiniz gizlice tecavüz edilmeyi mi arzuluyor? Elbette hayır. Bu mit işte bu kadar saçmadır.

Kirli çamaşırları açığa çıkarılması gereken son bir mit, davranışları ve giyiniş tarzlarıyla “kadınların bunu istediği”dir (Yarber vd., 2010, s. 581). Bu mit şiddetli ve saldırgan davranışın sorumluluğunu faile değil kurbana yükler. Kültürümüzde çekici olmaları için kadınlar üzerinde koskocaman bir baskı vardır. Günümüzdeki giysi stilleri kadınların fiziksel özelliklerini vurgulamaktadır. Bir kadının istediği gibi giyinme ve çekici olma hakkı vardır.

“Kadın ya da erkek, hiç kimse, söylediği, yaptığı ya da giydiğinden bağımsız olarak, tecavüz edilmeyi hak etmez, tecavüze neden olmaz. Aslında tecavüzlerin birçoğu failleri tarafından önceden kararlaştırılmış ve planlanmıştır. Fırsat, tecavüzcünün ne zaman tecavüz edeceğini belirleyen en önemli faktördür” (Yarber vd., 2010, s. 581).

Aydınlatıcı Bilgi: 9.4 tecavüz önleme konusunda öneriler sunar.

Bir Tecavüzcünün Profili

Bir tecavüzcünün meslek, eğitim düzeyi, medenî durumu, suç geçmişi ya da tecavüze kalkışmasının nedenleri bağlamında açıkça tanımlanmış bir profili

yoktur. (Crooks & Baur, 2011; Hyde & DeLamater, 2011). Bununla beraber bir dizi değişken erkekleri tecavüze hazırlayabilir (Hall vd., 2005, 2006; Malamuth, 1998; Malamuth, Sockloskie, Koss, & Tanaka, 1991). İlk olarak tecavüzcüler düşmanca, şiddet içeren aile ortamlarından gelme eğilimindedir. Belki de öfkeyi şiddetle sergilemeyi, dövülmeye ya da cinsel istismara tanık olduktan ya da deneyimledikten sonra öğrendiler. İkincisi faillerin suç geçmişinin olması daha olasıdır. Potansiyel bir tecavüzcüye, düşmanca duyguları olan ve istediğini saldırgan davranışlarla elde etme fikrini güçlendiren akranlarının eşlik etmesi anlamlıdır. Elbette suçluluk, düşmanca ev ortamına eşlik eder. Failleri karakterize eden üçüncü bir unsur rastgele cinsel ilişkidir. Tecavüzcüler kadınların şiddetle tabi kılınmasının, özellikle kızgın ya da şiddet eğilimli bir akran grubu içinde, kendi öz-saygılarını ve konumlarını güçlendireceğini kavramış olabilir. Tecavüzcüleri karakterize eden dördüncü unsur, kadınlara, empati ya da şefkat gibi kadınsı olarak hor görülen kişisel özelliklere düşman olmalarıdır (Hyde & DeLamater, 2011).

McCammon ve Knox (2007) tecavüzcülerin davranışları için bir gerekçe olarak kullanabilecekleri tecavüz mitine inanma eğilimde olduğuna işaret eder. McCammon ve Knox (2007, s. 528) tecavüzcüleri karakterize eden bir dizi kişilik özelliklerini özetler:

Tecavüz mitine inanmaya ek olarak tecavüz eden erkekler şu karakteristikleri paylaşabilir: Kişisel uzamı görmezden gelir (örneğin, bedeninin her yerinde eller), alkol ya da diğer ilaçların kullanımı (azaltılmış yargı gücü), cinselleştirilmiş konuşma, hakim/saldırgan olma, katı toplumsal cinsiyet rollerine sahip olma, öfkenin dışavurumunda tehditler kullanma, çabuk öfkelenme, sadist olma [diğerlerinin canını yakmaktan tatmin sağ-

AYDINLATICI BİLGİ 9.3

Tecavüz Önleme için Öneriler

Tecavüz, mağdurun hatası değildir. Kadınların saldırıya uğramaları üzerinde bir denetimi yoktur. Bununla beraber kadınlar saldırıya uğrama olasılıklarını en aza indirmek için bazı önlemler alabilir. Bu önerilerin birçoğu basitçe sağduyunun ürünüdür. Kadınların daha dikkatli olma, önce plan yapmak ve bazen de davranış örüntülerinde küçük değişiklikler yapmak zorunda olmaları talihsizliktir. Ancak bu zorunludur.

Bu dört tecavüz önleme önerileri Tecavüze Karşı Örgütlenen Kadınlar'dandır (WOAR, 2011):*

1. Çevrenizdeki şeylerin farkında olun. Hemen çevrenizdeki insanları ve otomobilleri fark edin. Her zamanki yürüyüş rotanızda özellikle tehlikeli olabilecek alanları önceden düşünün. Bu tür alanlardan geçmek zorundaysanız, saldırıya uğrarsanız ne yapabileceğinizi önceden düşünün. İyiye ışıklandırılmış alanlarda kalın ve kaldırımın ortasından yürüyün. Trafik az olduğunda yolun ortasından yürümek de bir olasılıktır. Yapabiliyorsanız özellikle geceleri gideceğiniz yere ulaşmak için farklı rotaları kullanın. Potansiyel saldırılar için önceden tahmin edilebilir örüntüler oluşturmak taçının.
2. Kendi davranışlarınızın farkında olun. Nasıl ayağa kalktığınıza ya da yürüdüğünüze ve diğer insanlara nasıl görüldüğünüze dikkat edin. Daima güvenli ve güçlü bir edayla yürüyün. Kafası karışık, kolayca incinebilir ya da dalgın görünmemeye çalışın çünkü saldırganlar bu tür insanlara bakar. Diğer insanlarla birlikte yürümek ya da toplu taşıma araçla-

rına binmek diğer seçeneklerdir.

Birinin sizi takip ettiğini düşünüyorsanız arkanıza dönüp bakmaktan korkmayın. Yoldan karşıya geçmek ya da bir başka yöne ilerlemek isteyebilirsiniz. Hala birinin sizi takip ettiğini hissediyorsanız en yakın aydınlık dükkana ya da bir eve gitmeniz ve bir arkadaşınızı ya da polisi aramanız en iyisidir. Kendinizi tehlikede hissediyorsanız çığlık atmaktan çekinmeyin. “Yangın” ya da “polis” diye bağırarak “yardım edin” ya da “tecavüz” gibi sözcüklerden daha iyidir.

3. Kendinize ve cesur tepkilerinize güvenin. Bir çıkma durumdan ya da bir partiden emin hissetmiyorsanız koşullarınızı değiştirin. Terk edin ya da birçok insanın olduğu bir kamusal mekana gidin. Yapmayı istemediğiniz cinsel herhangi bir şeyi yapmanız için baskı görüyorsanız kendinizden şüphe etmeyin. “HAYIR” deyin.
4. İçkilerinizin bulunduğu yer konusunda uyanık olun. İçeceğinizi gözünüzün önünde tutun ya da yanınızda taşıyın. Potansiyel bir saldırgan size ilaç verme ve sizden faydalanma şansı vermeyin.

Bazı ek özgül öneriler otomobil kullanırken cinsel saldırıdan kaçınmak için izlenebilir. Öncelikle iyi aydınlatılmış yerlere park etmeye çalışın ve anahtarlarınızı kullanmaya hazır hale getirin. Aracınıza girmeden önce arka koltuğu kontrol edin. Aracınızı kullanırken tüm kapıları kitli ve pencerelerinizi yarıya kadar yukarı çekilmiş tutun.

Işıklarda durduğunuzda biri size yaklaşırsa elinizi kornanızın üzerine ko-

yun ve çalmaya hazır olun. Aracınızda, potansiyel olarak tehlikeli durumlarda aracınızı kullanırken deponuzun boşalmasından kaçınmak için, en az çeyrek depo yakıt bulundurmanız da iyi bir fikirdir.

Aracınızda bir sorun varsa yolun kenarına çekin kapılar kilitli ve pencereler kapalı olarak aracınızda kalın. Etrafta kimse yoksa dışarı çıkın ve aracınızın motor kapağını, sorunuz hakkında diğer insanları haberdar etmek için açın. Yardım etmek için polisin gelmesini beklemek en iyisidir. Bir insanın durması ve yardım etmeye gönüllü olması durumunda pencerenizi birazcık açın ve yardım etmesi için polisi aramasını isteyin. Her ne kadar yardım etmeyi öneren bu tür insanlar sadece en iyi niyetlere sahip olsalar da bunu kesinlikle bilmenin yolu yoktur.

Otostop çok tehlikelidir ve kaçınılmalıdır. Cinsel saldırılardan kaçınmanın en iyi yolu otostopun basitçe otostop olmaktan çıkmasıdır.

Evde güvenliğinizi sürdürmenin yolları da vardır. Dışarıdan giriş ve koridorlar iyi aydınlatılmış olmalıdır. Kapıların gerçekte bir koruma sağlamayan sadece basit anahtarlı kilitler yerine, iyi birer dilli kilitleri olmalıdır. Pencerelerin de, potansiyel saldırganlar bu yoldan girmemesi için, kilitleri olmalıdır. Kendi başına ya da diğer kadınlarla yaşayan kadınların posta kutularında sadece ilk adlarını kullanmalıdır, bu potansiyel saldırganların kadınları hedef almasını engeller. Geniş, görece kişidişi apartman

bloklarında yaşıyorsanız komşularınızı bilmek de yararlı olur. Gereksindiğinizde nereye gidebileceğinizi bilmelisiniz. Yabancıları evinize almayın. Bir erkek kapınızı çalar ve tamirci olduğunu söylerse, kimliğini sorun ve kimliğini kapının altından kaydırmasını ya da kimliği için firmasını aramasını isteyin.

Bir saldırı durumunda tecavüze uğrama olasılığınız azaltmanıza yardım edecek bazı bilgiler bulunmaktadır (Crooks & Baur, 2011). İlk öneri koşmanızdır. Korkmak ve aniden tepki vermek yerine öfkelenmek daha avantajlıdır. Çığlık atmakta önerilebilir.

Ateşli silahlar ve bıçaklar gibi geleneksel silahlar etkili bir koruma sağlamaz. Saldırgan için bunları ele geçirmek ve kurban üzerinde kullanmak çok kolaydır. Bunun yerine, düdükler, anahtarlar, yüzükler, şemsiyeler ya da şapka iğneleri gibi sıradan nesneler taşımak yararlıdır. Direnmek için, saldırganın acıya daha hassas olan kulakları, burnu, ve ağzı dahil yüzünü hedef alın. Saç çekmek bir başka seçenektir ve saldırganın kulağına bağırarak onu sersemletecektir. Isırmak ve tekmelemek bazen etkilidir. Saldırganın dengesini bozarak düşürmek için dizlerini hedef alan bir tekme daha etkili olabilir çünkü saldırganın öncelikle üreme organlarını koruması olasıdır.

*WOAR'ın adresi, One Penn Center, 1617 John F Kennedy Blvd., Suite 1100, Philadelphia, PA 19130; telephone (215) 985-3333; e-mail <http://www.woar.org>.

lama]/narsist olma [abartılmış benlik değeri algısı ve diğerlerine karşı empati yoksunluğu], kişisel olmayan/duygusal olarak mesafeli olma (Fouts & Knapp, 2001; Laufersweiler-Dwyer & Dwyer, 2005; Rozee & Koss, 2000).

Tecavüzcüler çoğu zaman, şiddet içeren cinsel davranışlarla dışa vurulabilen, kadınlara karşı öfke besler (Hall & Barongan, 1997). Onlar kadınları cinsel nesneler olarak görerek onlara

karşı sertleştirilmiş tutumları sürdürür (Crooks & Baur, 2011). Diğer araştırmalar tecavüz eden erkeklerin geleneksel toplumsal cinsiyet stereotiplerine sadık olduğu düşüncesi desteklemiştir (Ben-David & Schneider, 2005; Crooks & Baur, 2011). Tecavüzcüler “kadınları kendilerine cinsel iyilik borçlu olanlar olarak görüyor olabilir”. Diğerlerine karşı empati yoksunluğu kurbanlarının rahatsızlığının ya da acılarının etkisini ortadan kaldırıyor olabilir. Son olarak onların “abartılmış benlik değeri algısı”, kurbanın bunu gerçekten istediği gibi tecavüz mitlerini kullanarak, “davranışlarını ussallaştırmalarını kolaylaştırıyor olabilir” (Crooks & Baur, 2011, s. 521).

McCabe ve Wauchope (2005) araştırmalarında tecavüzcülerin üç temel kategorisini oluşturdu –öfke tecavüzcüleri, iktidar tecavüzcüleri, ve sadist tecavüzcüler. Adların da ima ettiği gibi, bir *öfke tecavüzcüsünü* ayırt eden öfkedir. O “öfkesini, bıçak ve güç kullanmak, ezici bir öfke sergileyerek, ve maço bir imaj yansıtarak, açık yollardan sergiler” (McCabe & Wauchope, 2005). Öfke tecavüzcüleri kurbanın üzerinde sözlü istismardan zalimce dövmeye ve öldürmeye (her ne kadar sonuncusu az rastlansa da) varan somut yaralama uygulayabilir. Öfke patlaması cinsel tatminle ya da herhangi bir cinsel fantaziyi gerçekleştirme hedefiyle ilişkisiz görünür. Bu tür saldırılar “kurban saldırganın nefret ettiği kişi ya da grubu temsil ederek öfke ve şiddetin yerinden edilmiş dışavurumları olabilir... [Ö]fke kadınları aşağılama ve onları yerlerine oturtmanın bir aracı olarak dışavurulabilir” (McCabe & Wauchope, 2005).

Her ne kadar bu kategorinin birçok alt türü varsa da iktidar tecavüzcüleri iktidarını kurbanını sömürerek sergiler.

Onlar çoğu zaman iktidarsızdır ya da telafi etmeye çalıştığı görünür bir fiziksel bozukluğa sahiptir. Kurbanına karşı “küçümseyici olarak, ılımlı güç ve ani saldırılar kullanarak” onlar iktidarını ve kurbanı üzerindeki denetimini ortaya koymak ve ona hakim olmak için tecavüz eder (McCabe & Wauchope, 2005).

Sadistlik tecavüzcüler cinsel ve saldırgan fantezilerini yaşamak için saldırmaya motive olur. O kurbanının en hassas noktasına –cinselliğine- odaklanarak, onu sınırlamaktan, ona işkence etmekten ya da onu aşağılayarak tatmin elde eder. Sadistlik tecavüzcü, üç şey dışında, öfke tecavüzcüsüne benzeyebilir. İlk olarak, özgül bir fanteziyi yaşamak için tasarlanmış bir saldırıyı düzenlemek için çok daha fazla tasarlamaktadır. İkincisi, sadistlik tecavüzcü kurbanına zarar vererek tatmin elde eder. Üçüncüsü öfke dahil olabileceği gibi olmayabilir. Bir failin hangi kategoriye gireceği, saldırı sırasında dışavurduğu sadizm ve öfke miktarına bağlıdır. Tekil tecavüzcüler arasında önemli çeşitlilikler olduğunu göz önünde bulundurun. İnsanların motivasyonları ve davranışları karmaşıktır. Çoğu zaman tecavüzcülerin kategorileri üst üste biner (McCabe & Wauchope, 2005).

Flört Tecavüzcüleri

Daha önce de belirtildiği gibi, kadınlar tanıklarının birinin ve kendilerini güvende hissettikleri bir yerde tecavüze uğrama tehlikesiyle karşı karşıyadır. Birçok erkeği, kadınları kendileriyle seks yapmaya zorlamamaya çalışmanın uygun, beklenebilir ve en azından hoşgörülebilir olduğunu hissediyormuş gibi görünür. Çıkmak/Flört etmek kusursuz fırsatı sunar. Ne yazık ki, flört tecavüzcülerinin büyük bir çoğunluğu hakkında

suç duyurusu yapılmamaktadır. Cinsel saldırının birçok kadın mağduru bunu böyle etiketlememektedir; onlar suçu “cinsel baskılayıcı olayın meydana geldiğini reddederek, partnerin ussal denetiminin dışına” atmaktadır (Greenberg vd., 2011, s. 520). Belki de, bir şekilde, faillere “aşık” oldukları için, tecavüz kabul edilebilir davranışlar uzamındadır.

Alkol, flört tecavüzlerine sık sık dahil olan bir başka unsurdur; tecavüz mitlerine inanan erkekler “alkol tüketimini, kadınların cinsel olarak hazır olduğunun bir işareti olarak görmeye eğilimlidir” (Yarber vd., 2010, s. 583–584).

Flört tecavüzlerinin bir başka dinamiği, her ne kadar kadının “hayır, hayır” derken, gözlerinin “evet, evet” dediği yanlış kanısını içerir. Bir başka deyişle, kadınların tecavüz edilmeyi sevdiğine, “bunu geçekten istediğine” dair mitsel bir fikir mevcuttur. Ayrıca “[kadının] başlatmaması gerekirdi ya da sonuna kadar gitmeye hazır değilse bu kadar ileri gitmesine izin vermeme-lydi” fikri de vardır. Bu yanlış kanılar kadını tuzağa düşürür. Kadınlar bu koşullar altında kazanamaz. Bir taraftan, tüm kadınların hayvanî cinsel itkilerini “iyi” bir adamla seks yaparak serbest bırakmak istediğini ima eden, “onun tek gereksinimi iyi bir ____” fikri bulunmaktadır. Öyle ise erkeğin, elbette, bu bastırılmış cinsel itkileri serbest bırakmaya çalışması beklenmektedir. Bunun karşılığında kadının karşılık vermesi ve gerçekten önem verdikleri erkeklerle cinsel ilişkinin bir türüne katılması beklenmektedir. Bununla beraber, çıkma tecavüzü dinamikleri, bir kadın cinsel ilişki geliştirmeye dahil olduğunda kadının durmayı seçme hakkını kaybettiğini düşünmeye erkekleri sürükler. Kadının başlamasına izin verdiği şeyi bitirmesi beklenir.

McCammon ve Knox (2007) bir üniversite öğrencisinin deneyimini aktarır:

Geçen bahar bu oğlanla tanıştım ve muazzam bir ilişki başladı. Bir yıl sonra bana tecavüz etti. Dönem bitmek üzereydi ve yaz boyunca birlikte fazla zaman geçiremeyecektik. Bu nedenle dışarı çıkmayı yemek yemeyi ve birlikte zaman geçirmeyi planladık.

Akşam yemeğinden sonra arabayla bir parka gittik. Bunu birçok kez yaptığımız için aldırmadım ya da hiçbir şeyden şüphelenmedim. Bir süre sonra arabanın arka koltuğuna geçmeyi önerdi. Onunla arka koltuğa geçtim çünkü ona güveniyordum ve konuşurken bana yakın olmak istediğini söyledi. Konuşmaya başladı. Daima beni mutlu etmekten ve hiçbir ödül almamaktan yorulduğunu söyledi. Bu nedenle istesem de istemesem de benimle “sevişecekmiş”. Bana şaka yaptığını düşündüm, bu nedenle de oyun oynamayı kesmesini söyledim. Bana ciddi olduğunu söyledi ve ona yakından baktıktan sonra, onun ciddi olduğunu anladım. Benimle seks yapmaması için ona yalvarmaya başladım. Dinlemedi. Elbiselerimi yırtmaya başladı ve hareket edemeyeceğim şekilde beni sıkıştırdı. Bunlar olup biterken onunla mücadele ediyordum. Bir an kapıyı açmayı başardım ama beni yakalayıp koltuğa fırlattı, bana vurdu ardından da üzerime çıkıp bana tecavüz etti. Tatmin olduktan sonra durdu ve giyinmemi ve ağlamayı kesmemi söyledi. Bunun bu şekilde olduğundan dolayı üzgün olduğunu söyledi.

Beni yatakhaneye götürdü ve ona iyi geceler öpücüğü vermemi bekledi. Kötü bir şey yaptığını düşünmüyordu. Bu meydana gelmeden önce onu çok seviyordum ama sonrasında ona karşı büyük bir nefret duydum. (s. 529)

O andan itibaren genç kadının hayatı değişti. Eskiden olduğu gibi erkeklere güvenmiyordu. Anıları fazlasıyla acı verici olduğu için erkek arkadaşıyla yakın-

laşmaktan kaçınıyordu. Erkek arkadaşı neyin yanlış olduğunu bilmek istiyordu. Ona söylemeyecekti çünkü bunu yapan oğlanı tanıyordu.

Sorun tecavüzcülerin değersiz pislikler olması değildir. Yardımcı olmaya çalışan profesyonelin bakış açısından onlar sorunları olan, zarar veren ve yardıma ihtiyacı olan insanlardır. Bununla beraber birçok olayda sorun, tecavüz edimi cazibeli hale getirilmekte ve olumlu davranışlar ve sonuçlarla ilişkilendirilmektedir.

Etik Soru 9.4

Erkeklerin neden tecavüz ettiğini düşünüyorsunuz?

Mağdurun tecavüze tepkisi

Kadınlar tecavüzü izleyen altı ay ya da daha uzun bir süre devam edebilen ciddi psikolojik etlileri deneyimleyebilir (Burgess & Holstorm, 1974a, 1974b, 1988; Hyde & DeLamater, 2011; McCammon & Knox, 2007; Turner & Robinson, 1993). Bu duygusal değişimler, “günümüzde posttravmatik stres bozukluğunun özgül bir görünümü olarak değerlendirilen” tecavüz travması sendromu olarak adlandırılır (Greenberg, Bruess, & Conklin, 2011; Menna, 2011). Posttravmatik Stres Bozukluğu (PTSD) “fazlasıyla stres altında bırakan bir olaydan sonra meydana gelen ve depresyon, kaygı, geçmişe dönüş, tekrarlanan kabuslar ve olayın anımsatıcılarından kaçınmayla karakterize olan bir psikolojik bir tepkidir” (Mish, 1995, s. 911). Tecavüz travması sendromu iki temel aşamaya sahiptir. Birincisi tecavüzden hemen sonrasında birkaç hafta sonrasına kadarki kadının duygusal tepkilerini kapsayan akut aşamasıdır. Mağdur iki yoldan biriyle tepki verir (Masters vd.,

1995). Mağdur ağlayarak, öfkesini dışavurarak ya da korkusunu belli ederek duygularını gösterebilir. Diğer yandan bu yoğun duygularını denetim altında tutmayı deneyebilir ve bunları gizleyebilir. Akut aşamada deneyimlenen duygular aşağılanmadan ve suçluluktan şoka, öfkeye ve intikam isteğine dek çeşitlilik gösterir (Lott, 1994).

Dahası kadınlar bu aşamada sık sık, cinsel organların tahriş olması ya da anal tecavüz nedeniyle rektumdan kanama gibi doğrudan tecavüzle ilişkili güçlükler de dahil fiziksel sorunlar yaşar. Fiziksel sorunlar baş ağrısı, mide-sel zorluklar ve uyumakta güçlük gibi stresle bağlantılı rahatsızlıkları da içerir.

Akut aşamada deneyimlenen iki birincil duygu korku ve kendini suçlamadır. Korku deneyimin şiddetinden kaynaklanır. Birçok tecavüz mağduru saldırı sırasında yaşamlarının bir sona eriştiğini hissettiğini belirtti. Saldırganın onlara ne yaptığı üzerinde bir denetimleri yoktu ve dehşete kapılmışlardı. Bu tür bir korku kolay kolay yok olmaz. Çoğu zaman mağdurlar tecavüzün kolayca yeniden meydana gelebileceğinden korkar. İkinci duygu, kendini suçlama, kurbanın kışkırttığı tecavüz ve tecavüz üzerine feminist bakış açısı kuramlarında ele aldığımız gibi, toplumun kurbanı suçlama eğiliminden kaynaklanır.

Tecavüz travması sendromu ikinci aşaması uzun dönemli yeniden düzenlenme ve toparlanma aşamasıdır. Bu aşamadaki duygusal değişimler ve tepkiler yıllarca devam edebilir. Birçok tecavüz mağduru tecavüzün yaşamlarını öyle ya da böyle değiştirdiğini hissederek. Bildirilen tepkiler yalnız kalmaktan korku, depresyon, uykusuzluk ve en sık olanı, diğer insanlara karşı şüpheli tutumu içerir. Kimi zaman meydana gelen diğer uzun dönemli değişiklikler

erkeklerle ilişki kurmaktan kaçınmayı (Masters vd., 1995) ve cinsel isteksizlik, orgazm olmakta zorlanma gibi çeşitli cinsel işlev bozukluklarını içerebilir (Becker & Kaplan, 1991; Greenberg vd., 2011; Masters vd., 1995).

Tecavüz mağdurlarının en olumsuz duygularla bile baş etmesi ve yaşamlarına devam etmeleri çok önemlidir. Bir şekilde tecavüz sevilen birinin ölümünü kabul etmekle kıyaslanabilir. Meydana gelen her iki olayın da değiştirilemeyeceği bir gerçektir. Mağdurlar baş etmeyi öğrenmelidir. Yaşam devam etmektedir.

Tecavüz Mağdurlarına Danışmanlık için Öneriler: Güçlendirme için Anahtarlar

Bir tecavüz mağduru ile çalışmak üç temel sorun içerir. İlk olarak mağdur duygusal bir kargaşa durumunda olması olasıdır. Kendi öz-kavramı olasılıkla ciddi bir biçimde sarsılmıştır. Bu tür bir travmatik duygusal durumdaki bir tecavüz mağduruna yardım etmek için çeşitli öneriler sağlanacaktır. İkincisi tecavüz mağduru polise haber verip vermeme ve suç duyurusunda bulunup bulunmamaya karar vermelidir. Üçüncüsü tecavüz mağduru, tecavüz sonrası tıbbi durumunu –örneğin, yaralanmalar ve potansiyel hamilelik- değerlendirmelidir.

Duygusal Sorunlar

Tecavüz mağdurlarına danışmanlık belli başlı üç aşamayı kapsar (Collier, 1982). Birincisi danışman ya da sosyal hizmet uzmanı mağdura hemen yakınlık ve destek sağlamalıdır. Mağdurun güvende hissetmeye gereksinir; konuşmaya özgür olduğunu hissetmeye gereksinir. O duygularıyla baş etmeye başlamadan önce, onları ilan ve kabul etmeye gerek-

sinir. Mağdurun olabildiğince durumun denetimini elinde bulundurduğu hissettirilmelidir. Konuşmaya zorlanmamalıdır ancak duygularını paylaşmaya cesaretlendirilmelidir.

Her ne kadar mağdurun özgürce konuşması önemliyse de, kişisel ve ayrıntılı sorularla bunaltılmaması da önemlidir. Mağdur polise olayı bildirirse, bu tür sorularla yeterince baş etmek zorunda kalacaktır.

Mağdur ne yaptığını ve ne yapması gerektiğini sık sık sorgulayacaktır. Neyi doğru yaptığını vurgulamak yardımcı olur. Ne de olsa o hayatta, güvende ve fiziksel olarak ciddi bir biçimde yaralanmamıştır. O dehşet verici ve tehlikeli bir deneyimden sağ olarak kurtulmayı başarmıştır. Ona, onun durumunda olan herhangi birinin büyük olasılıkla tepki verebileceği gibi, normal olarak tepki verdiğini belirtmek yararlı olur. Bu olayı hafifsemek anlamına gelmez. Bu olayın ne kadar travmatize edici ve potansiyel olarak tehlikeli olduğuna dair nesnel olarak konuşmak anlamına gelir. Tecavüz mağduru biriyle baş etmek için bir başka yararlı öneri suçu ait olduğu yere yüklemesine –tecavüzcüye- yardımcı olmaktır. Ona tecavüz etmeyi o seçti. Bu mağdurun işi değildi.

Collier'e göre danışmanlığın ikinci aşaması diğerlerinden destek sağlamayı içerir. Bu destek, yerel tecavüz kriz merkezleri gibi (ABD'de) profesyonel kaynakların yanı sıra mağdura duygusal olarak yakın insanları da kapsayabilir. Doege (2002) iki erkek tarafından istisnaî bir biçimde vahşice tecavüz edilen Alice'in öyküsünü anlatır ve arkadaşlarının olumsuz tepkisiyle baş etmenin onun için ne kadar zor olduğunu açıklar:

Alice, saldırıdan haftalar sonra merak eder: "Neden tüm arkadaşlarım bu kadar

tuhaf davranıyor?” “Bunun hakkında konuşmam gerek ama onlar konuşmıyor?”

Yakın bir arkadaşı, erkek bir iş arkadaşı, ne olduğunu öğrendikten sonra üç günlük bir içki alemine girdi. Aylar sonra bile iş arkadaşı hâlâ sorunlar yaşıyordu ve birlikte oldukları zamanda zaman zaman somurtmaya eğilimliydi.

Bir başka arkadaşı -kaçırıldığı gece buluşmayı planladığı arkadaşı- tecavüzü ertesi gün öğrendi ve on ay boyunca Alice’le konuşmadı. (s. 31)

Kimi zaman mağdura yakın olanların eğitilmesi gerekir. Onlar, mağdurun sıcaklığa de desteğe ve sevildiğini bilmeye gereksinimi olduğunu, bilmeleri gerekir. Onlar, hazır olduğunu, mağdurun, duyguları hakkında konuşmaya gereksinimi olduğunu anlamalıdır. Onun kendisini suçlamasını vurgulayan sorulardan (neden mücadele etmediği ya da neden kısa kesimli bir bluz giydiği gibi) tamamen kaçınılmalıdır.

Collier’e göre danışmanlığın üçüncü aşaması, mağdurun kendisine, çevresindeki ortama ve diğer kişisel ilişkilerine güvenini yeniden inşa etmeyi içerir. Tecavüz bir kadını güçten düşürür. Kendisine ve ötekilere karşı güvenini sarsar. Danışmanlığın bu aşaması, mağdurun kendisini ve durumunu nesnel olarak değerlendirmesini içerir. Onun güçlü noktaları, kendisine güvenini kazanabilmesi için, açığa çıkarılmalı ve vurgulanmalıdır.

Mağdurun çevresine nesnel olarak bakmaya gereksinimi de vardır. Mağdur yaşamının geri kalanında evine kapanmış olarak kalamaz. Uygulanamayacağı gibi adil de değildir. Tecavüz edilmeye karşı önlemler alabilir ama normal bir yaşam sürdürmeye gereksinir.

Son olarak mağdurun diğer kişisel ilişkilerini nesnel olarak değerlendirme-

ye gereksinir. Her ne kadar bir saldırgan tarafından mahremiyeti ihlal edildiyse de bunun yaşamındaki diğer insanlarla ilişkisi bulunmamaktadır. Mağdur diğer ilişkilerinin olumlu yanlarına odaklanmaya gereksinir. Korkunç bir olay sırasında deneyimlediği korku ve dehşetin diğer ilişkilerini çarpıtmasına ve lekelemesine izin vermemelidir. Tecavüzü diğer ilişkilerinden açıkça ayırt etmelidir.

Tecavüz edilmiş bir kadın ilk olarak diğer kadınlarla konuşmak isteyebilir. Bununla beraber, mağdura yakın olanlar dahil erkeklerle konuşmak da faydalı olabilir. Mağdurun tüm erkeklerin tecavüzcü olmadığını fark etmesi önemlidir. Bazen mağdurun erkek bir partneri vardır. Onun mağdurun duygularını ifade etmesine izin vermek ve karşılığında da destek ve empatisini sunma konusundaki istekliliği, onun için yapılabilecek en faydalı şey olabilir.

Polise Bildirmek

Tecavüz edilmeye ilk tepki polisi aramak ve olayı anlatmak olabilir. Bununla beraber, birçok mağdur bunu yapmayı seçemez. Bunun neden böyle olduğunun, tecavüzcünün intikam almaya çalışacağından duyulan korku, herkesin önünde utanç duyma ve aşağılanma korkusu, birçok tecavüzcünün özgür kalmasından dolayı suç duyurusunda bulunmanın bir şey değiştirmeyeceği tutumu, yasal süreçlerden ve sorgulanmadan korku gibi, bir dizi nedeni vardır (Masters vd., 1995). Bir tecavüz davasını mahkemeye götürmek malî olarak pahalı ve duygusal olarak da yorucudur. Gerçekten de kararlı oldukları zaman bile kadınlar, tecavüzcülerin yargılanmasını sağlamayı güç bulur. Birçok olguda, daha önce de ele aldığımız gibi,

polis davanın temelsiz olduğunu saptayabilir.

LeVay ve Valente (2006) tecavüzden tutuklanan erkeklere ne olduğunu anlatır:

Tecavüzden tutuklanan erkeklerin sadece yüzde 48'i kefaletle serbest bırakılır –cinayet hariç diğer herhangi bir suçlamaya göre daha düşük bir oran. Tecavüzle suçlananların yüzde 80'i ağır cezai yargılamayla karşı karşıya kalır. Tecavüzden tutuklanan erkeklerin neredeyse yarısı –bunlardan birçoğu suçlu savunmasından sonra– (genellikle ağır cezai tecavüzden) mahkum olur. Mahkum olan sanıkların üçte ikisi bir hapis cezasına çarptırılır; ortalama hapis cezası 14 yıldır. Mahkum olan sanıkların bir diğer yüzde 19'u yerel cezaevinde hapse mahkum olur ve yüzde 13'ü denetimli serbestliğe tabi tutulur. Mahkum olan tecavüzçüler, genellikle, serbest bırakılmadan önce, mahkum oldukları sürenin yarısını yatar. (s. 605)

ABD'de yirmi eyalet "cinsel saldırganları bir serbest bırakılma tarihi olmaksızın içerde tutan" yasalara sahiptir. "(...) Bu eyaletler bazı cinsel saldırganların mahkumiyetlerinin bitmesinden sonra, bir hukuk mahkemesi önünde bu saldırganların yeniden saldırmalarını olası kılan bir zihinsel hastalığa sahip olduklarını ileri sürerek "hastaneye gönderilmelerine" izin verir" (Melby, 2008, s. 1). "Hastaneye gönderilmele-ri" için tutuklananlardan yüzde 99'dan daha fazlası, yaşları 18 ila 102 arasında değişen erkeklerdir (Melby, 2008, s. 1).

Eyaletler, durumu mağdurlar için geliştirmek için, cinsel saldırı muhake-me kanunlarında ilerici değişiklikler de yapabilir. Eyaletler mağdurun cinsel geçişinin mahkemeye sunulmak için erişilemez kılabilir. Bu tür bilgiler sunulduğunda mağduru aşağılamak ve güvenilirliğini sarsmak için kullanılır. Daha ilerici kanunlar, mağdurun saldırıya

karşı ne kadar direndiği yerine, mağdura verilen zararın miktarına ve saldırıda kullanılan güce odaklanarak daha katı cezalar dayatabilir. Dahası kanunlar bir kadının, kocası onu cinsel ilişkiye zorladığında, kocasına karşı cinsel saldırı davası açabilmesine izin vermelidir.

Bir tecavüzü bildirmenin olası güçlüklerine rağmen mağdur olayı bildirmezse, tecavüzcü eylemlerinden dolayı sorumlu tutulamayacaktır. Bir tecavüz mağduru, çoğu zaman bu güç karara varmak için, kendisine açık çeşitli alternatifler ve onların görece olumlu ya da olumsuz sonuçları aracılığıyla düşünmeye gereksinir.

Bir mağdurun bildirmeye karar verdiği olayda, mağdur duş yapmamalıdır. Yıkamak can alıcı önemdeki delilleri ortadan kaldıracaktır. Bununla beraber, mağdur çoğu zaman kendisini kirletilmiş ve kirli hisseder ve kendilerini temizleme isteği ve tecavüzün meydana geldiğini unutmaya çalışmak, onlara göre mantıksal ilk tepkidir. Danışmanlık durumunda hemen yıkanmamanın nedenini açıklamak önemlidir.

Bir tecavüzü bildirmek en geç 48 saat içinde yapılmalıdır. Tecavüz ne kadar erken bildirilirse ve deliller ne kadar erken toplanırsa bir mahkumiyet kararı alma olasılığı o ölçüde artar.

Kurbanın Tıbbî Durumu

Tecavüz mağdurlarının üzerine eğilmesi gereken belli başlı üçüncü sorun saldırıdan sonraki tıbbî durumlarıdır. Bir noktada mağdurun hamilelik olasılığıyla ilgilenmesi gerekir. Bu soru uygun bir zamanda ve nazik bir biçimde sorulmalıdır. Mağdur hem bu olasılık ve hem de HIV dahil, cinsel yolla geçen enfeksiyonların taranması için tıbbî yardım

almaya cesaretlendirilmelidir. Olumsuz olasılıkların altı çizilmemelidir. Bununla beraber, mağdurun bir noktada bu sorunlarla ilgilenmesi gerekir. Ve elbette, mağdur, herhangi bir fiziksel yaralanma için tıbbî yardım almalıdır.

Etik Soru 9.5

Tecavüz eden erkekler için eylemlerinin sonuçları ne olmalıdır?

Şiddet Mağduru Kadınlar

Eşe şiddet uygulamaya eşlik eden terimler hane içi şiddeti, aile içi şiddeti, eş istismarını ve şiddet mağduru kadınları içerir. Şiddet, tokat atmayı, yumruk atmayı, yere yıkmayı, nefessiz bırakmayı, nesnelerle vurmayı, silahla tehdit etmeyi, bıçaklamayı, ateşli silahla vurmayı ve “korku, baskı ve kurban üzerindeki denetimi aşlamayı” içeren duygusal istismarı kapsayan ve bunlarla sınırlı olmayan, her şeyi kapsayıcı bir terimdir (Barnett, Miller-Perrin, & Perrin, 2005, s. 252). Şiddet mağduru kadın sendromu, kocası ya da sevgilisi tarafından yukarıdakilerden bir ya da daha fazlasının bir kadına karşı sistematik ve tekrarlanan bir biçimde kullanılmasını ima eder.

Şiddet mağduru kadınlar hakkındaki bazı mitler şunları içerir (Roberts, 1996b):

- Şiddet mağduru kadınlar gerçekte o kadar kötü yaralanmaz.
- Şiddet ve diğer istismarlar sadece olur; düzenli olarak meydana gelmezler.
- Bu tür evlerde kalan kadınlar dövülmekten gerçekten hoşlanıyor olmalı.
- Eşe şiddet sadece alt sınıftan ailelerde meydana gelir.

White, Donat, ve Bondurant (2009)

yakın ilişkilerde kadınlara yönelik şiddet olayları üzerinde yorum yapar:

Yetişkin kadınlara yönelik en büyük tehdit yakın partnerlerinden kaynaklanır; erkekler için en büyük tehlike diğer erkeklerdir. Kadınların bir yabancidan çok yakın bir partnerin fiziksel ve cinsel saldırısına uğraması daha olasıdır.

Her yıl ABD’de iki ya üç milyon kadının erkek partnerlerince saldırıya uğradığı ve bunların en az yarısının ciddi bir biçimde saldırıya uğradığı tahmin edilmektedir... Kadınların yüzde 21’i ile 34’ü yetişkinlikleri boyunca yakın bir partnerin saldırısına uğrayacaktır. Dahası, bu kadınların yüzde 33 ile 50’sinin ayrıca partner tecavüzünün kurbanı olduğu tahmin edilmektedir. Çalışmalar kliniklerde ya da acil servislere tedavi arayan kadınların %22 ile %40’ı dövülme kurbanıdır. Yakın şiddeti öldürmeye varabilecek şekilde tırmanabilir. Aile içi şiddet ölümlerinin yaklaşık yüzde 66’sı erkek partnerleri tarafından öldürülen kadınlardır; tüm kadın cinayetlerinin yüzde 50’si şimdiki ya da önceki partneri tarafından işlenir. Bununla karşılık içinde erkek cinayet kurbanlarının sadece yüzde 6’sı eşleri ya da kız arkadaşları tarafından öldürülür. (s. 126–127)

Kanada’daki durum da hem şiddet hem de cinsel saldırı açısından korkutucudur. Ann Jones (2008) bildirir:

Kanada İstatistik Bürosu ülke çapında 12.300 kadınla mülakat yaparak kadınlara yönelik şiddet konusunda yapılmış en kapsamlı çalışmaya girişti. Sonuçlar beklenenden de kötüydü. Sonuçlar kadınlara yönelik şiddetin, geçmişteki daha küçük ölçekli çalışmaların ortaya koyduğundan, çok daha yaygın olduğunu gösterdi. Kanadalı kadınların yarısından fazlasının (yüzde 51) yetişkinlik yaşamları boyunca en az bir kez fiziksel ya da cinsel saldırıya uğradığını ortaya koydu. Bu kadınların yarısından fazlası sevgililerinin,

erkek arkadaşlarının, kocalarının, arkadaşlarının, aile üyelerinin ve tanıdıkları diğer erkeklerin saldırısına uğradıklarını söyledi. Her on Kanadalı kadından biri geçen yıl saldırıya uğradı. (s. 483)

Heteroseksüel partner istismarı davalarının ezici bir çoğunluğunda erkek kadını istismar eder (Dziegielewski, Resnick, & Krause, 1996; Papalia vd., 2009). Her ne kadar bazı kadınlar erkek partnerlerini istismar ediyorsa da bu davalardaki dinamik çoğu zaman farklıdır. Çünkü genel olarak kadınlar erkeklerden daha küçük ve daha güçsüzdür, erkeklere göre ciddi zarar görmeleri daha olasıdır (Davis, 1995; Gibbs, 1998; Renzetti & Curran, 2003). Erkekler kadınlara göre genellikle daha büyük ve daha güçlüdür ve bu nedenle de daha büyük bir gücü sarf edebilirler. Renzetti ve Curran (2003) Şiddet eyleminde bulunan erkeklerin ve kadınların motivasyonlarının farklılık gösterdiğini ileri sürer. Erkekler bir denetim aracı olarak ya da otoritelerinin sorgulandığını hissettiklerinde şiddet kullanma eğilimindedir. Diğer yandan kadınlarsa, kendini savunmak ya da saldırıya uğrayacaklarından korktuklarında şiddet kullanma eğilimindedir (Barnett, Lee, & Thelan, 1997; Dobash, Dobash, Cavanagh, & Lewis, 1998; White vd., 2009).

Dövülen kadınlar dövülmekten hoşlanmaz. Onlar ilk olarak “şok, inanma ve inkar deneyimleri; bunları dehşet takip etmektedir; ardından da daha önce olduğu inanılan güvenlik düzeyini yeniden kurma girişimleri bunu da aralıklarla içe yönelik kızgınlık ve duygu patlamalarıyla depresyon izler” (Harway, 1993, s. 38). Kadınlar hane içi şiddet programlarına dövülmeye son vermeye ve evliliklerini sürdürmeye yardım etmesi için gider.

Kadınların dövülmesi, düşük gelirli ve iktisadî sorunları olan ailelerde daha sık meydana geliyor olsa da, yoksul ailelerle ya da özgül ırksal, etnik ya da kültürel arkaplanı olan ailelerle sınırlı değildir (Brush, 2000; Kirk & Okazawa-Rey, 2010; Tolman, 1999). Beyaz olmayan kadınların istismara uğraması daha olasıdır ama bu, yoksullaşan gruplarda aşırı temsil edilmeleriyle daha da karmaşık hale getirilir (Barnett vd., 2005; Kirk & Okazawa-Rey, 2010; Renzetti & Curran, 2003).

İstismar Eden Fail

Bir dizi özellik kadın partnerlerini döven erkekleri karakterize etme eğilimindedir. Onların, duyguları ya da hassaslığı sergilememek gibi yaygın erkeksi toplumsal cinsiyet stereotiplerini benimsemesi olasıdır, çünkü onlar bunların güçsüzlüğü yansıttığını düşünür (Shaw & Lee, 2009). Şiddet uygulayanlar, şiddet eyleminin toplumda erkek tahakkümünü sürdürmek ve kadınları denetim altında tutmak için gerekli olduğunu hissetmeleri olasıdır; “kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet hâlâ yaygın bir biçimde normal, kabul edilebilir ve haklılaştırılabilir görülmektedir” (Sapiro, 1999, s. 191; Shaw & Lee, 2009).

Şiddet uygulayanlar, tehdit edildiklerinde ve partnerlerini soyutlamaya çalıştıklarında acımasız saldırılara yol açan, güvensiz ve kıskanç kişiler olabilir (Carlson, 2008; Hyde, 2007; Kane, Staiger, & Ricciardelli, 2000). Bir kadın partner için sonuç ciddi yaralanma ve hatta cinayet olabilir (Kail & Cavanagh, 2010).

Her ne kadar şiddet edimi tüm sınıflarda ve tüm sosyoekonomik düzeylerde meydana geliyorsa da, iş kaybı ya da yoksulluk stresi, ya da depresyon

gibi duygusal sıkıntı, şiddet potansiye-line katkıda bulunabilir (Carlson, 2008). Şükran günü ve Yılbaşı gibi aile tatiller bile istismar olaylarını tetikleyebilecek yeterli stresi başlatabilir (Bennett, 1995; Davis, 1995; Sapiro, 1999).

Ayrıca “yüksek statülü meslekleri olan eşlere sahip olmak bazı erkekler için oldukça stresli olabilir çünkü erkekler eşlerinden daha üstün olmaları gerektiğini öğrendiler” (Sapiro, 1999, s. 191). Alkol kullanımı da şiddet olaylarıyla bağlantılıdır (Barnett vd., 2005; Carlson, 2008; Chornesky, 2000; Renzetti & Curran, 2003; Walker, 2009).

Şiddet Döngüsü

Üç temel aşama yakın bir ilişkideki şiddet edimini karakterize etme eğilimindedir (Davis, 1995; domesticviolence.org, 2007; Kirk & Okazawa-Rey, 2010; Walker, 1979, 2009). İlk aşamada stres ve gerilim birikir. Kadın işleri yoluna sokmaya çalışır ve yüzleşmeden kaçınır. Birkaç küçük istismar olayı olabilir.

Şiddet döngüsünün ikinci aşaması patlamadır. Bu şiddet ediminin meydana geldiği andır. Bu üç aşamanın genellikle en kısasıdır ama günler boyunca da sürebilir. Üçüncü aşama telafiyi içerir. Erkeğin gerilimi serbest kaldığında yapmış olduklarından dolayı gerçekten de üzgün olduğunu inatla belirtir. Bunu bir daha asla yapmayacağına yemin eder. Dövülen kadın merhamet eder ve ona inanır. Erkek affedilmiştir, -şiddet döngüsü yeniden başlayınca kadar- her şey iyi görünür.

Kadın Neden Kalmaya Devam Eder?

Kadın, dövülme ortamında kalmaya birçok nedenden dolayı devam eder (Davis, 1995; Forte, Franks, Forte, & Rigsby, 1996; Hyde, 2007; Roberts, 1996b; Walker, 1979, 2009). Kadın sığınmaevlerin-

de yardım arayan ve hatta mahkemeler aracılığıyla boşanma sürecini başlatan birçok kadın, er ya da geç şiddet döngüsü ilerledikçe istismar edici ev ortamına geri döner. Neden kaldıkları ya da döndüklerinin nedenleri, iktisadî bağımlılığı, özgüven yoksunluğunu, güçsüzlüğü, istismar eden kişiden duyulan korkuyu, gidecek hiçbir yerinin olmadığı yanı sıra soyutlanmışlık hissini, çocuklar için duyulan korkuyu ve aşkı içerir.

Ekonomik Bağımlılığı

Şiddet gören birçok kadın ekonomik nedenlerle saldırganla kalır (Carlson, 2008; Shaw & Lee, 2009). Birçoğu malî olarak birincil ücret kazananı olarak istismar eden kişiye, kendileri ve çocukları için bağımlılığıdır. Her ne kadar şiddet edimi tüm sosyoekonomik düzeylerde meydana geliyorsa daha az kaynağı olan ailelerde meydana gelmesi daha olasıdır.

Özgüven Yoksunluğunu

Hane içi şiddet sadece fiziksel istismarı değil ayrıca cinsel ve psikolojik istismarı da kapsar (Davis, 1995; Papalia vd., 2009; Shaw & Lee, 2009). Psikolojik istismar, eleştiren ve aşağılayıcı yorumlarla mağduru bombalayan, döven erkeğin düzenli tiratlarına yol açabilir. Bu tür bir muamele adım adım kadının özsaygısını yok eder ve özgüvenini küçültür. Failler, kadın partnerlerinin onlar olmadan yaşayamayacağını iddia etme eğilimindedir ve aradan geçen zaman içinde birçok kadın buna inanmaya başlar. Bir biçimde psikolojik istismar savaş tutsaklarının beyinlerinin yıkanmasına benzer (Davis, 1995).

Acılı bir durumu terk etmek ve bilinmeyene doğru kulaç atmak için gerekli özgüveni toplamak girişkenlik ve cesa-

ret gerektirir. Bilinmeyen korkutucudur. Hane içi şiddet mağdurları evde kalırsa en azından kalabileceği bir yer olduğunu bilir. Çoğu zaman mağdurun bir istismarcıyı tamamen terk etmesi için beş ila yedi girişim gerekir (Doege, 2002).

Güç Yoksunluğu

Şiddet mağduru bir kadın, şiddet uygulamayan bir partneri olan kadına göre kendisini, istismar eden bir erkekle ilişkisinde önemli ölçüde daha güçsüz olarak görür (Forte vd., 1996; Kirk & Okazawa-Rey, 2010; Walker, 2009). Şiddet mağduru kadınlar ilişkilerini neredeyse tamamen fail tarafında belirlenen bir ilişki olarak görür. Dövenlerin sistematik aşağılama, eleştirme ve şiddet rejimi kadınları kolaylıkla zarar görebilir ve güç bir konuma sokar. Bununla beraber birçokları için günlük işkence olan bu tür bir sıkıntılı durum karşısında bile bu kadınların güçlerini yararlı hale getirdiği belirtilmelidir; Burstow (1992) bunu şu şekilde açıklar:

Onlar, boyun eğmek önemli olduğunda bile ve hatta boyun eğmenin beklenebilir ve suçlanamaz olduğunda bile basitçe boyun eğmezler. Onlar ayrıca anbean baş etmek ve hayatta kalmak için aktif ve kritik kararlar alırlar. Onlar belirli şeyleri gizlemeye karar verirler. Onlar sınışımaya karar verir. Onlar sınışımamaya karar verir. Onların her biri kendi yollarından direnir de. Onlar, bu direniş ister acı hissetmemek için onları hissizleştirme, isterse de istismarcının hiddetinden kaçınma yolları bulma, isterse de hayır deme biçimini alsın, aktif ve pasif olarak şiddete direnir. (s. 153)

İstismarcı Korkusu

Şiddet mağduru bir kadın için failden ayrılması durumunda onun vahşî mi-

Şiddet, genellikle şiddet döngüsünün ikinci aşaması boyunca gerçekleşir. Önce gerilim artar daha sonra şiddet meydana gelir.

sillemesinden korkması mantıklıdır (Barnett vd., 2005; Mooney, Knox, & Schacht, 2011; Shaw & Lee, 2009). Stresle fiziksel şiddet aracılığıyla baş etmiş olan bir erkek, kadın partneri onu terk ederse bunu yeniden yapabilir. Şiddet mağduru kadın terkedilmiş erkek partnerinin elinde ölmekten bile korkabilir. Bu konudaki mitlerden biri şiddet mağduru kadınların dövülmekten hoşlandıkları için ilişkiyi sürdürdüğüdür. Bu doğru değildir. Burada tartışılan nedenlerden dolayı onlar hayatta kalabilmek için durumlarını tolere ederler.

The Woman Who Walked into Doors⁵ [Kapılardan Geçen Kadın] adlı romandan alınan bu alıntı istismarcı bir partnerin elinin altında olmanın nasıl bir şey olduğunu betimler:

Onyediyedi yıl boyunca. Beklemediğim zaman korkmadığım bir dakika bile olmadı. Gitmesini beklemek, gelmesini beklemek. Yumruk için beklemek, gülümseme için bek-

5 Roddy Doyle, The Woman Who Walked into Doors, Viking Boks, 1997.

leme. Beynim yıkanmış ve beyin ölümüm gerçekleşmiş bir haldeydim, saatler boyunca bir yaşayan ölüydüm, düşünmeye korkan, durmaya korkan, tamamen yalnızdım. Evde oturdum ve bekledim. Kendi kanımı paspasladım. Tüm arkadaşlarımı ve dişlerimin bir çoğunu kaybettim. O bana bir seçenek sundu, sol ya da sağ; solu seçtim ve sol elimin serçe parmağını kırdı. Çünkü gömleklerinden birini yakmıştım. Çünkü yumurtası çok sertti. Çünkü klozet kapağı ıslaktı. Çünkü, çünkü, çünkü. Beni yerle bir etti. Beni tahrir etti. (Doyle, 1996, s. 176–177, alıntılanmış yer Chornesky, 2000, s. 491–492)

Suçluluk

Şiddet mağduru kadınların birçoğu istismar edilmelerinin kendi hataları olduğunu hissederek (Mooney vd., 2011; Papalia vd., 2009). Onlar erkeklerin ailenin esas karar alıcıları ve liderleri olduğuna ve kadınların yumuşak başlı ve itaatkâr olması gerektiğine inanma eğilimindedir. Bu suçluluk, bir ölçüde, kocalarının onlara sorun çıkaranların onlar olduğunu söylemesinden olabilir.

Belki de düşük özsaygılarından dolayı kendilerine karşı eleştirel olmaları kolaydır. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolü stereotiplerine olan inançları şefkatli eş rolünde nasıl başarısız olduklarını merak etmelerine neden olabilir.

Gidecek Hiçbir Yerinin Olmadığının Yanı Sıra Soyutlanmışlık Hissini

Şiddet mağduru kadınlar çoğu zaman şiddet gördüklerini bir sır olarak saklamaya çalışır. Arkadaşlarından ve ailelerinden yalıtılmış hissedebilirler (Carlson, 2008; Mooney vd., 2011; Papalia vd., 2009; Shaw & Lee, 2009). Sık sık fail kadın partnerinin arkadaşları ve ailesiyle karşılıklı etkileşimini güçlü bir biçim-

de engellemeye çalışır. Kadının onlarla görüşmesini olabildiğince güçleştirir. Erkek aşama aşama diğerleriyle iletişimi kesmeye zorlar. İstismarcı mağdur için her şey haline geldiğinde onu kaybetmek kadının tamamen yalnız kalması anlamına gelir.

Çocuklar İçin Duyulan Korku

Şiddet mağduru bir kadın genellikle çocuklarının güvenliği için korkar. İlk olarak kendi başına onları malî olarak destekleme becerisi konusunda endişe eder (Kornblum & Julian, 2009; Renzetti & Curran, 2003). İkincisi onlar çocuklarının bir babaya gereksinimi olduğu inancına sıkıca sarılmış olabilir. Eşini istismar eden bir baba hiç yoktan daha iyidir diye düşünebilir. Üçüncüsü çocuklarının velayetini yitirmekten bile korkabilir. İstismarcı çocuklarını ondan almakla tehdit edebilir. Kadını karmaşık hukuk sistemi hakkındaki bilgisi az olabilir ve bunu yapabileceğine ve yapacağına inanabilir.

Aşk

Şiddet mağduru birçok kadın istismarcı kocalarını hâlâ sever (Mooney vd., 2011). Yardım arayan birçokları, şiddet edimi durdurulabilirse ilişkilerini sürdürmeyi tercih eder (Chornesky, 2000; Hyde, 2007). Walker (1979) yaşlı bir kadının, 53 yıllık evlilikleri boyunca kendisini döven kocasının ölümüne tepkisini alıntılar. Kadın şunları belirtir, “Biz her şeyi birlikte yaptık ... Onu sevdim; biliyorsunuz, vahşi ve kaba olduğunda bile ... Öldüğüne üzülüyorum, her ne kadar ölmesini dilediğim günler olsa da ... Benim en iyi arkadaşımdı ... Beni sonuna kadar dövdü ... Bu iyi bir yaşamdı ve onu gerçekten özleyeceğim”.

Şiddet ediminin sadece heteroseksü-

el ilişkilerde meydana gelmediğini göz önünde bulundurun. Lezbiyen ve gey ilişkilerde de meydana gelebilir. Ayrıntılı Bakış 9.5 bu tür ilişkilerdeki şiddet sorununu ele alır.

Şiddet mağduru Kadınları Güçlendirmek için Topluluk Yanıtları: Onların Alternatifleri

Hane içi şiddetle baş etmenin güçlüğüne rağmen kesin müdahale stratejileri benimsenebilir. Bunlar polis karakollarını, sığınmaevlerini ve özgül danışmanlık yaklaşımlarını kapsar.

Polis, Sosyal Politika, ve Şiddet Mağduru Kadınlar

Polis memurları hane içi istismar olaylarında genellikle müdahalenin ilk dışsal araçlarıdır. Geçmişte polis, insanların sorunlarının üstesinden evlerinde gizlice gelmeleri gerektiğini hissederek, hane içi kavgalara müdahale etmekten sık sık kaçınmaya çalışmıştır (Barnett vd., 2005). Yine geçmişte polis dövenlere karşı genelde hoşgörülüydü (Erez & Belknap, 1998). Hane içi şiddet hane içi ağız dalaşı olarak önemsizleştirilirdi (Berk, Fenstermaker, & Newton, 1988). “Senin suçun. Onunla evlenmemeliydin” (Barnett vd., 2005, s. 275) ya da “neden sadece onu terk edep gitmedin?” gibi mağdurlara yönelik “suçlayıcı ya da aşağılayıcı yorumlar” hiçbir zaman yapılmamalıydı.

Bazıları polisin bu tür durumları ciddiyetle ele almasının ve var olan kanunlar çerçevesinde izlemesinin can alıcı öneme haiz olduğu tavsiyesinde bulunur (Lemon, 2002). Hane içi şiddet konusunda uzman olan bir grup “polis belli başlı dört stratejiye uymasını” tavsiye eder: “(a) birincil saldırıyı tespit etmek, (b) öntutuklama ya da zo-

runlu tutuklama politikası uygulama, (c) soruşturma sırasında kullanılması amacıyla olay yerinden delilleri toplamak, ve (d) geçici olarak kısıtlama ya da temas etmeme emri düzenlemek” (Barnett vd., 2005, s. 274; Healey, Smith, & O’Sullivan, 1998).

Jones (2008) birçok şiddet edimi durumunun nasıl ele alındığını ilişkin olumsuz bir görüş ifade eder:

Kısa vadede, kadınları ve çocukları korumanın, hayatları kurtarmanın ve şiddete son vermenin en etkili yolu saldırıyı bir suç olarak ele almaktır: dövenleri gözaltına almak ve onları hapse göndermek.

Çoğu zaman olan bu değildir. Şuanda dövenlerin birçoğu suç olan davranışlarının sosyal ya da hukukî sonucuna katlanmıyor. Her ne kadar polis birçok eyalette ve yerel birimde dövenleri gözaltına alma yetkisine şimdi sahipse de birçok polis birimi hâlâ kanunu uygulamıyor. Polis gözaltına alsa bile savcılar dava açmıyor. Ve dövülenler suçlu bulunsa bile hâkimler çoğu zaman onları serbest bırakıyor –ya da daha da kötüsü onları saldırdıkları kadınla birlikte evlilik danışmanlığına gitmeyi emrediyor. Birçok erkeğin, diğer saldırganlarla birlikte geyik muhabbeti çevirdikleri ve sonrasında da suçlarının kayıtlardan silindiği, birkaç haftalık terapi destek gruplarının seanslarına katılması gerekiyor ... Polis tarafından gözaltına alınan döven kişi ortalama iki saatten az bir süre tutuluyor. Kurbanına olduğu kadar polise de gülümseyerek çıkıp gidiyor (s. 486)

Diğer yandan birçok polis birimi, önceki isteksizliklerine rağmen, aile içi şiddeti ele almada gitgide artan bir aktif ilgi gösteriyor (Barnett vd., 2005; Roberts, 1996c; Saunders, 1995). Sorunun ciddiyetinin yanı sıra ölümle ve yaralanmayla sonuçlanma yüksek potansiyeli nedeniyle bir şeylerin yapılması gerektiğini kabul ediyorlar. Örneğin po-

AYRINTILI BAKIŞ 9.5

Gey ve lezbiyen ilişkilerde Şiddet Edimi

White ve meslektaşları (2009) Gey ve lezbiyen ilişkilerde şiddet ediminin nasıl meydana geldiğini açıklar:

İlişki istismarı heteroseksüel ilişkilerle sınırlı değildir. Her ne kadar yaygınlık araştırması yoksa da kolaylık örnekleriyle yapılan araştırmalarda partner istismarının ve lezbiyen kadınlar ve gey erkekler için önemli bir sorun olduğuna işaret etmiştir. Erkek gey çiftler, lezbiyen çiftlere göre biraz daha az cinsel istismar ama daha çok fiziksel şiddet bildirir. Görünen o ki kararlı ilişkilerdeki şiddet basitçe bir toplumsal cinsiyet sorunu değildir. İktidar ve denetim sorunları tüm ilişkilerde belirir ve istismar için bir temel sağlar. Partner istismarı, hem lezbiyen hem de heteroseksüel ilişkilerde, iktidar ve bağımlılık sorunlarına eşlik eder. Lezbiyenler ve gey erkekler için toplumsal homofobik tutumların içselleştirilmesi kısmen, partnerlere karşı saldırganlığa ve partnerleri tarafından “açığa çıkmaları” du-

rumunda gelebilecek tehditler nedeniyle bildirimlerin azalmasına yol açabilir. Erkek geyler için, AİDS korkusu ya da AİDS’e sahip olma stresi ya da AİDS’li bir partnere bakmak istismara eşlik edebilir. Neyse ki, sığınaklar ve kuruluşlar yavaş yavaş bu konuda bilgi vermeye başlıyor. Erkek geyler için hala çok az kaynak bulunmaktadır. (s. 127–128)

Lezbiyen ve geyler tabi tutuldukları homofobi ve ayrımcılık nedeniyle daha fazla stres deneyimlediğini göz önünde bulundurun; bir partnerin cinsel yönelimini farkında olmayan iş arkadaşlarına, aile üyelerine ya da arkadaşlarına açık etme potansiyel tehdidi bu stresi arttırabilir (Carlson, 2008). Dahası sosyal hizmetler genellikle heteroseksüel nüfusa yönelmiştir ve onlar için daha kolaylıkla erişilebilirdir; birinin heteroseksüel olmayan yönelimini hizmet alabilmek için açığa vurmak kendi başına tehdit edicidir (Carlson, 2008).

lis personeli için hane içi şiddeti hedef alan eğitim programları geliştiriliyor (Roberts, 1996c). Bu programların bir sonucu da bu tür durumlarla baş ederken uzmanlaşmış kişiler arası becerilerin gelişmesidir.

Kirk ve Okazawa-Rey (2010) politika girişimlerinin şu anki durumu hakkında şunları düşünmektedir:

Kırk yıl önce ABD’de hane içi şiddet üzerine kanun yoktu. Şimdi ise, istismarcının kadın ve çocuklara yaklaşmasını ya da onlarla temasa geçmesini yasaklayan koruma emirlerini de içeren, esas olarak eyalet düzeyinde ve düzensiz bir şekilde büyüküyen bir

mevzuat bulunmaktadır. (s. 270)

Bazı eyaletler, polisin şiddet uygulayan kişileri uzaklaştırılmasını zorunlu kılan zorunlu tutuklama kanunları benimsedi. Bu tür kanunlar “hakimlerin failler üzerinde bazı denetimler uygulamasına” izin verir. “Hakimleri örneğin, saldırganları tedavi olmaya zorlayabilir, onlara denetimli serbestlik uygulayabilir ya da partnere ve çocuklara zarar vermesini engellemek için döven kişinin evden uzaklaştırılması gibi diğer önlemlere başvurabilir” (Barnett vd., 2005). Bu tür kanunların etkililiği tartışmalıdır. Federal düzeydeki(ABD) 1994

tarihli Kadınlara Karşı Şiddet Kanunu/ Violence Against Women Act (VAWA) “Şiddet mağduru kadınların sığınmaevleri ve programları için arttırılmış malî kaynakları, dövenler için daha sert cezalar için bir talimatı ve kaçan bir partneri takip etmek için eyalet sınırlarını geçmeyi federal bir suç haline getiren bir düzenlemeyi içerir” (Renzetti & Curran, 2003, s. 203).

Politikayı geliştirmek ve şiddet mağduru kadınları güçlendirmek için bir dizi diğer öneriler yapılmıştır (Barnett vd., 2005). İlk olarak kanun koyucular ceza adalet sisteminde yer alan herkesin hane içi şiddet konusunda eğitim almasını zorunlu kılmalıdır. İkincisi failler tarafından silah taşınmasını yasaklayan kanunlar oluşturulmalı ve desteklenmelidir. Mağdurların olabildiğince güvende hissetmeleri sağlanmalıdır. Üçüncüsü, topluluklar, mağdurların karmaşık hukukî sistemle müzakere etmesinde yardımcı olacak, hane içi şiddet sorunlarında uzmanlaşmış avukatları olan hukukî hizmetleri geliştirmeli ve malî olarak desteklemelidir. Dördüncüsü potansiyel olarak şiddet içeren ve tehlikeli durumlarda kısıtlayıcı emirler sadece alınmakla kalmamalı aynı zamanda mağdurun güvenliğini arttırmak için uygulanmalıdır. Beşincisi okullar, topluluklar ve genel olarak toplum “kadın (...) kurbanların şiddetten arındırılmış yaşamlar sürdürme olanaklarının altını oyan geçmek bilmeyen patriarkal uygulamaları değiştirmelidir” (Barnett vd., s. 280).

Epstein (1999) ceza adalet sisteminin başarısız olduğu bir davayı ele alır.

Bir yıldan daha uzun bir süre iki farklı polis birimi Karen ve Richard Graves’in evinden yapılan 22 aramaya yanıt verdi. Olaya dahil olan polis memurlarından hiçbiri önceki aramaların farkında değildi.

Her ne kadar Richard Karen bebek arabasıyla vurarak ciddi bir biçimde yaralansa, kulağını ayağıyla ezse ve ona saldırsa da, birçok farklı hakim Richard’ın tutuklanması altı farklı emri feshetti. Karen ve Richard aile ve ceza mahkemelerindeki 16 duruşmada on farklı hakimin karşısına çıktı (bunlardan hiçbiri önceki kararlardan ve davalardan bilgilendirilmemişti).

Sekiz farklı duruşmada üç farklı hukukî memur Karen’in boşanma, velayet ve çocuk nafakası konusundaki dilekçelerini dinledi. Richard mahkemenin emrettiği alkol ve uyuşturucu kullanımı ve öfke yönetimi üzerine üç ayrı danışmanlık programına katıldı. Dört farklı kurumdaki avukatlar (örneğin, çocuk koruma hizmetleri) çiftin sahip olduğu çeşitli sorunlara işaret etti ama kurumların hiçbiri diğerleriyle iletişime geçmedi.

Karen yeni bir erkek arkadaşıyla görüşmeye başlayınca Richard Karen’in yanında bir silahla ateş etti ve Karen’in polise bildirdiği birçok ölüm tehdidinde bulundu. Son olarak Karen, mahkemeye, onun davasının tüm belgelerini okuması, Richard’ın mahkemenin emirlerine uymaya zorlaması ve kendisini ve çocuklarını koruması için yalvaran bir mektup yazdı. Altı ay sonra Richard Karen’i bir av tüfeğiyle öldürdü ve ardından da kendisini vurdu (s. 3)

Etik Soru 9.6

Karen Graves’i korumak için ne yapılabilir ve ne yapılmalıydı?

Şiddet mağduru Kadınlar için Sığınmaevleri

İçinde bulunduğu durumdan kaçmaya çalışan şiddet mağduru bir kadın için en acil gereksinim gidecek bir yerdir. Bu amaçla ülke çapında sığınmaevleri geliştirilmiştir. 1973’ün sonu ABD’deki şiddet mağduru kadınlar için ilk sığınmaevinin (Arizona, Phoenix’deki

Gökkuşuğu Rehabilitasyon Merkezi/ Rainbow Retreat) açılışıyla damgalandı (Hutchins & Baxter, 1980).

Bu tür sığınmaevlerinin ve hane içi şiddet programları şiddet görmüş kadınların geçici olarak sığınabilecekleri güvenli yerler sağlar. “her ne kadar birçok program gerektiğinde ek süre sağlasa da hane içi şiddet sığınağında genellikle en uzun kalma süresi 30 gündür” (Sullivan & Gillum, 2001, s. 249). Sullivan ve Gillum bir kadının bu tür bir sığınmaeviyle ilk kez ilişkiye geçişini betimler:

Her ne kadar hane içi şiddet sığınma programlarının hepsi aynı olmasa da birçok sığınmaevi belirli ortak özellikleri paylaşır. Birçok sığınmaevinde kalma süreci ya yeni saldırıya uğramış ya da saldırıya uğrama içkin tehlikesi olduğunu bilen bir kadının telefonla aramasıyla başlar. Telefona yanıt veren görevli kişi ya da gönüllü durumun aciliyetini değerlendirmek, duygusal destek ve anlayış sağlamak, kadının doğrudan sığınmaevine gelmesini ayarlamak, yerel bir hastanede tıbbî ilgi görmesini ya da bir arkadaşının ya da bir akrabasının evine gitmesini sağlamak için eğitilmiştir.

Sığınmaevi görevlisi kadınla birlikte mağdur için en iyi seçeneğin sığınmaevine girmek olduğunu belirlemişse, mağdurun oraya güvenle ulaşması için düzenlemeler yapılır. Birçok sığınmaevinin kadınları evlerinden almama politikası vardır; böyle yapmak, fail hala oradaysa kadın ve/ya da sığınmaevi gönüllüsü için tehlike oluşturabilir. Kadınları evlerinden almamak faillerin arabayı, genellikle gizli bir yerde olan sığınmaevine kadar takip etmesi riskini de en aza indirir. Bazı sığınmaevileri gönüllülerinin kadınları hastanelerden, otellerden ya da hem gönüllü hem de aile için güvenli olduğu varsayılan diğer konumlardan almasına izin verir. Bazı kadınlar, ya kendi arabalarını ya da kamu ulaşım araçlarını kullanarak, sığınmaevileri ulaşımını kendileri düzenleyebilir.

Birçok kadının sığınmaevi programlarına girmeyi son çare olarak seçtiğini anlamak önemlidir. Kadının kısa bir süre önce travmatik bir olay yaşamış olması olasıdır, hem fiziksel hem de duygusal acı içindedir ve çocukları varsa onları rahat ettirmeye ve gereksinimlerini düşünmeye çalışmaktadır. Birçok diğer kadın ve çocukla kolektif bir biçimde yaşamayı, az ya da hiç mahremiyete sahip olmayı ve bu tür bir yaşam ortamıyla birlikte gelen bir dizi kurallara uymayı da içeren tamamen yeni bir ortama girmek birçok kadının yapmak istediği bir şey değildir. Onlar arkadaşları ya da aileleriyle kalabiliyorlarsa, evlerini orada yaşamayı güvenli hissettirecek kadar güvence altına alabiliyorlarsa, ya da geçici ya da kalıcı olarak taşınmaya güçleri yetiyorsa, bu seçeneklerin kadınlar ve çocuklar için genellikle daha istenir ve daha az travmatik olduğu varsayılır. Ne yazık ki birçok kadın bu seçeneklerden herhangi birini seçecek toplumsal ve ekonomik kaynaklardan yoksundur ve onlar için bir sığınmaevi en iyi alternatiftir. (s. 248)

Hane içi şiddet sığınmaevleri ve programları geçici barınmaya ek olarak bir dizi diğer hizmet de sunar (Aile içi Şiddeti Önleme Derneği/Association for the Prevention of Family Violence [APFV], 2010). Kriz telefon hatları, kadınlar hane içi şiddet ve cinsel saldırı krizlerinden birinin ortasında ya da kısa bir süre önce bunu deneyimlediyse derhal yardım sağlayabilir. Danışmanlık, destek sunmak, durumlarına nesnel olarak bakmalarına yardım etmek, bir krizin meydana geldiği olaylarda güvenlik planları geliştirmek, potansiyel alternatifler üzerinde konuşmak ve kadınlara, kendileri için en iyisi olarak düşündükleri hakkında kendi kararlarını almaya yardım etmek için sık sık sağlanır. “Savunuculuk kurbanların dış hizmetleri [sağlık ve barınma gibi] elde etmesine ve topluluktaki ajanslarla ağ

oluşturmaya" yardım sunmayı içerebilir (APFV, 2010). Bir dizi izleyiciye sunulan kamusal eğitim hane içi şiddet ve cinsel saldırı konusunda topluluk sakinlerini eğitebilir. Hukukî savunuculuk hane içi şiddet mağdurlarını hukukî sistemle müzakere etmesine, kısıtlayıcı emirler çıkarttırmasına ve boşanma ve velayet sorunlarıyla baş etmesine yardım edebilir.

Çocuk hizmetleri "bireysel danışmanlığı, destek gruplarını ve kamusal eğitimi" içerebilir (APFV, 2010). Bilgi ve referans hizmetleri şiddet mağduru kadınları ve onların ailelerini gereksinim duydukları kaynaklarla ilişkilendirebilir. Hane içi şiddet mağdurları için destek grupları sadece karşılıklı destek değil aynı zamanda grup üyelerinin yaygın olarak karşılaştığı durumları nasıl ele alacağı konusunda, diğer mağdurlardan öneriler de sunar. Şiddet uygulayanlara müdahale programları, hane içi şiddetin içerdiği dinamikler hakkında onları eğitmek, öfke yönetimi tekniklerini öğretmek, denetim gereksinimini azaltmak için özsaygılarını arttırmak ve istismar davranışlarına alternatifler geliştirmek için şiddet uygulayanlarla birlikte çalışabilir.

Hane içi şiddet programlarının sunabileceği yaratıcı türden hizmetler için sonsuz olasılıklar bulunmaktadır. "Geçişsel barınma programları mağdurlara ve çocuklarına hane içi şiddet sığınağından daha kalıcı ikametgahlara geçişte yardım etmek için tasarlanmıştır. Çoğu zaman bu tür bir ikametgah, kadınların belirlenmiş bir zaman dilimi için ya da kalıcı bir ikametgah edininceye kadar yaşayabilecekleri bir apartman dairesinde sunulur" (Sullivan & Gillum, 2001, s. 253). Diğer yaratıcı kaynaklar "istismara uğramış hamile ergenler ve onların

çocukları için müdahale programlarını; okulöncesi çocukların yaşlarına uygun etkinliklerinin kapsayıcı bir programını; ergen sakinlerin eğitimsel gereksinimlerini ve hedeflerini karşılayan hizmetleri; ... iki dilli İngilizce/İspanyolca hizmetleri; ... iş bulma yardımını; ... ve somut istismar önleme ve eğitimi" içermektedir (Sullivan & Gillum, 2001, s. 253).

Güçlendirme için Danışmanlık Stratejileri

İzleyen paragraflar sosyal hizmet uzmanlarının ve danışmanların şiddet mağduru kadınlara nasıl yardım edebilecekleri konusunda bir dizi kaynaktan derlenmiş bazı temel önerilerdir (Burstow, 1992; DePorto, 2003; Petretic-Jackson & Jackson, 1996; Register, 1993; Walker, 2009).

İlk Mülakat Şiddet mağduru bir kadın bir sosyal hizmet uzmanı ya da bir danışmanla ilk buluşmasında oldukça kaygılı olabilir. Ne söylemesi gerektiği konusunda endişelenebilir. Danışman mağduru mümkün olduğunca rahatlatmaya çalışmalıdır ve konuşmak istemediği herhangi bir şey hakkında konuşmak zorunda olmadığını vurgulamalıdır.

Mağdur danışmanın yargılayıcı ve eleştirel olacağını hissedebilir. Danışmanın kişisel duygularını bir yana bırakması ve şiddete uğramış kadına herhangi bir belirli davranış biçimini dayatmamalıdır. Bu danışmanın, mağdurun istismar edici durumu terk etmesi için güçlü duygularının olduğu zamanlarda özellikle güçtür. Kadının ne yapacağını seçmesi kadının kendi kararı olması temel bir ilkedir. Mağdurun eve dönmeyi seçtiği bu tür durumlarda, danışmanın kararın arkasındaki nedenleri mağdurun açığa çıkarmasına yardım etmesi yararlı olabilir.

Gizlilik de şiddet mağduru kadın için bir sorun olabilir. İstismarcının onun yardım aradığını öğrenmesinden ve onun olası misillemesinden korkabilir. Danışman mağdura rızası olmaksızın hiç kimseye bilgi verilmeyeceği konusunda güven vermesi gerekir. Mağdurun gidecek bir yere gereksindiği durumda sığınmaevinin kalmak için hazır olduğu açıkça belirtilmelidir.

Mağdur “şiddet gören biri” olmak-tan dolayı utanıyor olabilir. Etiket onun rahatsız hissettirebilir. Danışman, kadının bir kurbanlaştırmanın mağduru olduğunu ve durumunun karakteriyle ya da onun içsel insanî değeriyle bir ilişkisinin olmadığını vurgulayarak herhangi bir utanmanın önemini azaltmak için çaba göstermelidir.

Destek Sunmak Şiddet mağduru bir kadın fiziksel ve duygusal olarak güçsüzleşmiş olabilir. Onunla empati kuracak ve gerçek bir ilgi gösterecek birini gereksinir. O, oturmak ve rahatlamayı yaşamak ve düşünmek için biraz zamana gereksinir.

Duygularını İfade Etmek İçin Cesaretlendirmek Şiddet mağduru kadınların birçoğu çaresizlik, korku, kızgınlık, suçluluk, utanma, ve kendi akıl sağlıklarından şüphe dahil bir dizi duygusal tepkileri sergileyecektir. Danışmanın, mağduru tüm bu duyguları açığa çıkarması için cesaretlendirmesi gerekir. Ancak bundan sonra mağdur bunlarla baş edebilir. Danışman mağdura, mağdurun durumunun çeşitli görünümlerine nesnel olarak bakmasına ve yaşamının denetimini eline almaya ya yardım edebilir.

Güçlü Özellikleri üzerine Odaklanma Unutulması kolay olan danışmanlığın bir görünümü de mağdurun güçlü yanları üzerine odaklanmadır. Şiddet mağ-

duru bir kadın düşük özsaygıdan dolayı acı çekmekte olabilir. Olumlu niteliklerini tanımlamada yardıma gereksinir.

Bilgi Tedarik Etmek Birçok mağdur nasıl yardım edilebilecekleri hakkında fazla bilgiye sahip olmayabilir. Hukukî, tıbbî ve sosyal hizmetler alanlarındaki erişilebilir bilgi, kendi kendilerine yardım için onlara fırsat sunacak alternatifleri onlara açabilir.

Alternatifleri Gözden Geçirmek Şiddet mağduru bir kadın tuzağa düşmüş hissedebilir. Mağdur öylesine yenik düşmüş olabilir ki içinde bulunduğu istismarcı ortamda hayatta kalmaktan başka alternatifleri göremeyebilir. Alternatifleri, evliliğe geri dönmeyi, hem kendisi hem de partneri için danışmanlık almayı, kedisi için malî desteğin ve bağımsız yaşam koşullarının diğer araçlarını oluşturmayı ve boşanma davası açmayı içerebilir.

Şiddet mağduru bir kadın duygularına yenik düşmüş ve kafası karışmış olabilir. Bir danışmanın yapabileceği en yararlı şeylerden biri ona çeşitli sorunlarını düzene sokmakta yardım etmektir. Bir mağdur her şeyi bir seferde yapamaz. Bununla beraber yaşamının denetimini eline almaya her sorunla tek tek ilgilenecek ve adım adım kararlar alarak başlayabilir.

Bir Plan Oluşturmak bir diğer önemli danışmanlık tekniği mağdurun bir eylem planı oluşturmaya yardım etmektir. O yapmak için ne seçtiğini açıkça anlamalı ve tanımlamalıdır. Bu seçim kocasından boşanma gibi belli başlı hedefleri formüle etmeyi içerebilir. Uygun çocuk bakım seçeneklerini öğrenmek için arayabileceği var olan günlük bakım merkezlerinin bir listesini hazırlamak gibi alt hedefleri de içerebilir.

Savunuculuk bir savunucu, hane için şiddet mağduru biri için bilgi toplayabilir ve ona cesaret aşılayabilir. Bir savunucu, mağdurun hukukî, tıbbî ve sosyal hizmet kaynaklarıyla bağlantıya geçmesine ve bürokratik süreçler arasından yolunu bulmasına da yardım edebilir. Belki de savunuculuğun en kritik görünümü hukukî makro sistemi, daha önce tartışıldığı gibi, değiştirmeyi içerir.

Kadınlara Birlikte Çalışmak ve Onları Güçlendirmek

Sosyal hizmet uzmanları kadınlara güce ve yaşamlarının denetimine sahip olma hissini yeniden kazanmalarına yardım edebilir. Lott (1987, s. 277) “özsaygıyı ya da öznel iyi olma ölçütleriyle olumlu olarak ilişkili oldukları açıkça gösterilen kişisel özellikler, erkekler için olduğu kadar kadınlar için de aynıdır; ve genellikle eril stereotiplere dâhil edilen girişkenlik, bağımsızlık, öz sorumluluk ve etkinlik gibi özellikleri içerdiğini “belirtir.

Sosyal hizmet uzmanları özgüvenlerini ve özsaygılarını inşa etmeye yardım edebilir. Olumlu nitelikler tanımlanabilir ve vurgulanabilir. Sosyal hizmet uzmanları kadınların çeşitli uygun alternatifleri tanımasına ve her birinin olumlu ve olumsuz yanları değerlendirmeye yardım edebilir. Karar alma ve sorun çözme becerileri öğretilebilir. Bu becerilerin kullanımındaki başarı daha çok başarı sağlar. Kadınlar kendi kararlarını alma ve sorunlarını çözme süreçlerini öğrendiklerinde bu becerileri daha fazla karara ve daha fazla soruna uygulayabilir. Bu da denetimin kendilerinde olduğu duygusunu inşa etmeye yardım edebilir.

Sosyal hizmet uzmanları kadınlara girişkenliği ve girişkenlik becerilerini nasıl geliştireceklerini öğretebilir. Uz-

manlar uygulamaya yönelik durumlar sağlayabilir ve kadın müracaatçılarına zor ya da rahatsız durumları ele almanın etkili yollarında rehberlik edebilir. Girişkenlik kişisel karşılıklı ilişkileri geliştirir, sırası geldiğinde bu da güveni inşa eder.

Sosyal hizmet uzmanları kadınları öfkelerini içinde tutmak yerine, dışavurmaları için de cesaretlendirebilir. Öfkelerinin gerçek nedenleri ve hedefleri belirlenebilir. Nedenler tanındığında sosyal hizmet uzmanları “müracaatçılarının öfkeleriyle, sözel ve sözel olmayan iletişim tarzları, müzakere, yüzleşme, ittifaklar ve ağlar, ödünler ve kararlılık aracılığıyla doğrudan baş etmeyi öğrenmelerine yardımcı olabilir” (Collier, 1982, s. 277). Kadınlara öfkelerine neden olan durumlar hakkında konuşmalarına yardım edilebilir. Bir kadın eşine kızgın- sa duygularını etkin bir biçimde nasıl ifade edeceği öğretilebilir, öyle ki öfkesine neden olan neyse değiştirilebilir.

Son olarak sosyal hizmet uzmanları kadınları kendilerinin bakımın üstlenmeye cesaretlendirebilir. Kendileri hakkındaki sevdikleri nitelikler beslenebilir. Kadınlar kendilerine ait zamana sahip olma ve hoşlarına giden etkinliklere katılma haklarının olduğunu öğrenebilir.

Tüm bu öneriler birbiriyle ilişkilidir. Her biri diğerlerinin başarılarını zenginleştirir. Daha girişken olmak denetim algısını zenginleştirir. Arttırılmış denetim algısı özgüveni geliştirir. Daha büyük bir özgüven girişken olmak için güveni arttırır.

Buradaki tüm amaç her bireyin hakkı olan güvenli ve kararlı bir benlik algısıdır. Ayrıntılı Bakış 9.6 makro toplumsal ortamda değişen kültürel değerler bağlamında cinsiyetçilikle mücadele için bazı temel öneriler sunar.

Bölüm Özeti

İlerleyen sayfalar, bölümün başında sunulan öğrenme hedefleri bağlamında bu bölümün içeriğini özetlemektedir:

A. Toplumsal cinsiyeti, toplumsal cinsiyet kimliğini, toplumsal cinsiyet dışavurumunu ve toplumsal cinsiyet rollerini tanımlayın.

Toplumsal cinsiyet, kadın ya da erkek olmaya eşlik eden toplumsal ve psikolojik karakteristikleriyle ilgilidir (McCammon & Knox, 2007, s. 112).

Toplumsal cinsiyet kimliği bir kişinin bir erkek ya da bir kadın ya da bunların olası bir kombinasyonu olmanın içsel psikolojik öz kavramıdır.

Toplumsal cinsiyet dışavurumu, davranış ve kişilik dahil toplumsal cinsiyetle ilişkili yollardan bizim kendimizi ötekilere nasıl ifade ettiğimizle ilgilidir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, erkek ya da kadın olmaya “toplumun ilişkilendirdiği tutumlar, davranışlar, haklar ve sorumluluklar”dır (Yarber et al., 2010, s. 127).

Toplumsal cinsiyet-rolü toplumsallaşması belirli bir kültürde erkekler ve kadınlar için uygun olduğu düşünülen davranışları ve bakış açılarını yayma sürecidir.

B. Toplumsal inşacılık kuramsal yaklaşımını ve onun toplumsal cinsiyetin toplumsal inşasına uygulandığını tartışın.

Toplumsal inşacılık, toplumsal gerçekliğin, insanların karşılıklı olarak etkileşimde bulunurken durumları hakkında nasıl düşündükleriyle inşa edildiği [ileri süren] kuramsal yaklaşımdır.

Toplumsal cinsiyetin toplumsal inşası “bir bütün olarak toplumsal cinsiyetlendirilmiş toplumsal düzenin yapısına

ve onun inşa edildiği ve sürdürüldüğü sürece bakar” (Lorber, 2010, s. 244).

C. İnterseks ve trans-toplumsal cinsiyet kişileri dahil toplumsal cinsiyetin bazı çeşitlemelerini tanımlayın.

Toplumsal cinsiyete altısı fiziksel ve ikisi psikolojik sekiz değişken katkıda bulunur.

Bir interseks ya da sahte-hermafrodite erkek ve kadın özelliklerinin ve üreme yapısının konfigürasyonunun bir karışımına sahip bir kişidir.

Trans-toplumsal cinsiyetçilik “görünümleri ve/ya da davranışları geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlamayan” kişileri içerir (Crooks & Baur, 2011, s. 129).

Trans-toplumsal cinsiyet transseksüel, travesti, drag queens (Kadın gibi giyinen erkekler), drag kings (erkek gibi giyinen kadınlar), ve kadın taklitçi (impersonators) gibi grupları içerir.

D. Yaşamları boyunca insanları etkileyen geleneksel toplumsal cinsiyet-rolü beklentilerini ve stereotiplerini tanımlayın ve tartışın cinsiyetçiliğin erkekler ve kadınlar üzerindeki etkisini değerlendirin.

Ebeveynler erkek çocuklarla kızları doğdukları andan itibaren farklı muamelede bulunur. Erken dönem toplumsal cinsiyetle ilişkili farklılıklar duygusal dışavurumu ve saldırganlığı içerir.

Ergenlik toplumsal cinsiyetin yoğunlaştığı bir zaman dilimidir; “toplumsal cinsiyet-rolü uyumu için artan baskıların” dönemidir (Hyde, 2007, s. 202). Erililik ve feminenlik “toplumun her toplumsal cinsiyete atfettiği ideal özellikler toplamına işaret etmektedir” (Carroll, 2010, s. 74).

Toplumsal cinsiyet-rolü stereotiple-

AYRINTILI BAKIŞ 9.6

Kadınları Güçlendirmek ve Cinsel Eşitlik Elde Etmek için Stratejiler

Birçok açıdan bu bölümde tartışılan sorunlar cinsiyetçilik esas sorununun basit bir dışavurumudur. Cinsiyetçilik, cinsiyet üzerine temellenmiş ayrımcılıkla sonuçlanan yanlış bilgilanmeyi ve tutumları kapsar. Cinsiyetçilikle mücadele için bazı temel öneriler kesin bilgilerin sağlanmasını, tutumların gözden geçirilmesini ve davranışların değıştirilmesini içerir.

- İnsanları doğumlarından itibaren etkileyen toplumsal cinsiyet rolü stereotipleri hakkında bilinçli olun. Oğlanları aktif olarak saldırgan olmak zorunda olan ve üzgün ya da canları yanmış olduklarında ağlamaya cesaret edemeyen küçük erkekler olmaya zorlamayın. Benzer bir şekilde kızları, süslü pembe elbiseler giymek, bebeklerle oynamak ve pasif ve itaatkâr olmak zorunda olan küçük kadınlar olmaya zorlamayın. Androjen kavramı burada yararlı olabilir. Androjeni geleneksel olarak feminen ve eril olan karakteristiklere ve niteliklere aynı zamanda sahip olma kapasitesine gönderme yapar. Bu erkeklerin kadınlar gibi ya da kadınların erkekler gibi olması gerektiğı anlamına gelmez. Aksine Androjeni toplumsal cinsiyeti ne olursa olsun her bireyin olumlu kişisel nitelikler geliştirmeye izin verilmesi gerektiğini ima eder. Bu erkeklerin duygularını ifade etmede ve iletişimsel becerilerini geliştirmede daha özgür olabileceğı anlamına gelir. Bu ayrıca kadınların girişken olmak ve liderlik ve karar almada daha büyük bir paya sahip olmak için daha özgür olabileceğı anlamına gelir.
- Yaşam boyunca toplumsal cinsiyet rolü stereotiplerine uyma gereksinimine daha az önem verin. Erkeklerle baskın, başarılı liderler olmaları için daha az baskı yapılmış olsaydı, belki de birçok erkek için orta yaş krizi var olmayacaktı. (Orta yaş krizi, orta yaşlı insanların, genç bir insanunkinden farklı olan, yaşam üzerine bakış açılarını yeniden değerdendirdiklerinde deneyimlediğı içsel uyumsuzluk ve kimi zaman da davranış değışikliğidir. Bu hedeflerin incelenmesini ve ölümlülükle yüzleşmeyi kapsar.) Benzer şekilde kadınlara güzel, yumuşak başlı yuva yapanlar olmaları için daha az baskı yapılmış olsaydı, belki de onlar erkeklerle ilişkilerinde daha mutlu, daha öz tatmin elde etmiş ve daha rahat olurlardı.
- Kadınlar üzerindeki cinsiyetçiliğın disiplin edici etkileriyle mücadele etmek için, kadınları girişkenlik becerilerini geliştirmek, özgüvenlerini zenginleştirmek ve çözümsel ve uzamsal yönlendirme becerilerini geliştirmek ve takdir etmek için cesaretlendirin. (Bu becerilerin yokluğu, birçok daha kârlı kariyer alternatiflerini kadınlara yasaklamış görünür.) Hem erkekleri hem de kadınları erken yaşlardan itibaren ilgileri ne olursa olsun onları izlemeye cesaretlendirin. Kadınlar matematiksel becerilerini geliştirmeye cesaretlendirilmelidir. Erkekler hane içi becerilerini eşit bir biçimde geliştirmeye cesaretlendirilmelidir.
- Yetişkin hane içi ilişkilerde daha fazla özgürlüğü cesaretlendirin. Çiftlerin hem hane içi görevleri hem de dışarıdaki iş kariyer hedeflerini, dış-

sal baskı ve eleştirelilik olmaksızın müzakere etmelerine izin verin. Erkekleri ve kadınları çocuk bakımı görevlerini paylaşmaya cesaretlendirin. Bunu yapmak çocukların babalarını ve babaların çocuklarını tanımalarına olanak sağlar. Evde kalmayı ve evi idare etmeyi seçen erkekleri ve evin dışında çalışmayı seçen kadınları eleştirmeyin. İnsanların istedikleri şekilde yaşamalarına izin verin.

- Toplumsal cinsiyet temelinde disiplin edici ve sınırlandırıcı olan kanunlar ve düzenlemelerle yüzleşin. Onların gerçekten adil olmadığını düşünüyorsanız onları sorgulayın. Cinsiyetçi olmayan düşünce biçimlerini benimseyen kanun koyuculara oy verin ve yöneticileri destekleyin. Gerekliyse haklarınız için mücadele edin ve müracaatçılarınızın haklarını savunun.

rine sıkıca sarılan hem erkekler hem de kadınlar için dezavantajlar bulunmaktadır. Kadınlar daha az kazandıkları iş alanlarına girer, evdeki işin çoğunu yapmaya devam eder ve güzel olma taleplerinin stresini deneyimler. Erkekler performans taleplerini, duygularını dışa vurmaması için baskıyı ve daha kısa bir ömrü deneyimler.

Erkeklerle çalışan uygulayıcılar onların özel sorunlarını ve baskılarını anlamlandırır. Sosyal hizmet uzmanları erkeklerin sürdürdüğü toplumsal cinsiyet-rolü stereotiplerini tanımlamaya gayret etmeli, "erillikler" in çeşitliliğini anlamalı ve erkeklerin güçlü özelliklerini vurgulamalıdır.

Toplumsal cinsiyet-rolünün toplum-sallaşması kişinin kültürel arkaplanına göre çeşitlilik gösterir.

E. Beceriler ve iletişim tarzları dahil erkekler ve kadınlar arasındaki bazı farklılıkları inceleyin.

Erkeklerin ve kadınların beceri düzeylerindeki farklılıklara ilişkin tartışma devam etmektedir. Kadınlar ve erkekler iletişim sırasında farklı kesintiye uğratma örüntüleri sergilemektedir. Kadınlar sözel olmayan imaları anlamada daha iyidir.

Erkeklerin ve kadınların benzemez olmaktan çok benzer olduğunu hatırlamak ve tikel farklılıklara saygı göstermek önemlidir.

F. Ekonomik eşitsizlik, cinsel taciz, cinsiyetçi dil, tecavüz ve cinsel saldırı, şiddet mağduru kadınlar ve kadınların güçlendirilmesi sorunlarını ele alın.

Kadınlar genellikle neredeyse tüm meslek kategorilerinde erkeklerden daha az kazanır.

Kadınlar, düşük ücretli ve kadınların hakimiyetindeki mesleklerde toplanma eğilimindedir.

İstenmeyen cinsel girişimler, cinsel iyilik talepleri ve cinsel doğası olan diğer sözlü ve fiziksel davranışlar, açıkça ya da üstü kapalı olarak bireyin çalışma ortamını etkiliyorsa, bireyin iş performansına mantıksızca müdahale ediyorsa, ya da kışkırtıcı, düşmanca ya da saldırgan bir iş ortamı oluşturuyorsa, cinsel taciz oluşturur.

Cinsel taciz ise yaygındır ve bir dizi olumsuz etkiyle sonuçlanır.

Cinsel tacizle yüzleşmek için öneriler, tacizcinizle yüzleşmeyi, girişken olmayı, meydana gelen şeyleri belgelemeyi, sorun hakkında diğerleriyle konuşmayı, tanıklar bulmayı ve yerle-

şik suç duyurusu sürecini takip etmeyi kapsar.

Cinsiyetçi dil, genellikle kadınları erkeklerden olumsuz ve adil olmayan bir tarzda farklılaştırır. Cinsiyetçi dilden kaçınılmalıdır.

Cinsel bir saldırı fiziksel gücün kullanıldığı herhangi bir istenmeyen cinsel teması kapsar.

Cinsel saldırıya yönelik üç kuramsal bakış açısı: kurbanın tecavüzü kışkırtması, tecavüzcünün psikopatolojisi, ve feminist bakış açısıdır.

Tecavüzcüler her ne kadar toplumun tüm kesimlerinden gelseler de belirli nitelikler onları karakterize etme eğilimindedir. Tecavüzcü tipleri öfke, iktidar ve sadistik tipleri kapsar. Flört/Çıkma tecavüzü oldukça yaygındır.

Tecavüz mağdurları, hem bir akut aşamayı hem de uzun dönemli bir yenisinden örgütlenme aşamasını içeren travma sonrası stres bozukluğunun bir boyutu olan, tecavüz travması sendromu deneyimleme eğilimindedir.

Tecavüz mağdurlarını güçlendirmek duygusal sorunlara değinmeyi, polisi bilgilendirmeyi ve tıbbî durumu gözden geçirmeyi içerir.

Hayat arkadaşları tarafından kadınların dövülmesi toplumlarda oldukça yaygındır.

Şiddet edimi fiziksel ve duygusal istismarı yansıtan geniş kapsamlı bir kavramdır. Şiddet iktidar ve denetimi kapsar ve yoksullukla ilişkili stresle ilişkilendirilebilir.

Şiddet döngüsü stresin yükselmesini, istismara yönelik patlamayı ve telafi içerir.

Kadınlar ekonomik bağımlılık, özgüven yoksunluğu, güçsüzlük, istismarcıdan korkma, suçluluk, nereye gidece-

ğini bilmemenin yanı sıra yalıtılmışlık hissi, çocuklar için korkma ve aşk nedeniyle şiddet gördükleri ilişkilerde kalma eğilimindedir.

Şiddet edimi gey ve lezbiyen ilişkilerde de meydana gelir.

Hane içi şiddet sığınakları ve programları şiddet mağduru kadınlara hizmet etmek için geniş çaplı hizmetler sunar.

Şiddet mağduru bir kadını güçlendirmek güvenli hissetmesini sağlamayı, destek sunmayı, duyguların dışavurumunu, güçlü özelliklerine odaklanmayı, bilgi hazırlamayı, alternatifleri gözden geçirmeyi, bir plan oluşturmayı ve hakları ve hizmetleri savunmayı kapsar.

G. Cinsiyetçilikle mücadele ve cinsiyet eşitliğini elde etmek için stratejiler sunma.

Toplumsal cinsiyet-rolü stereotiplemini tanımlayarak, stereotiplere uyma gereksinimine daha az önem atfederek yetişkin hane içi ilişkilerde özgürlüğü cesaretlendirerek, ve ayrımcı yasalarla ve düzenlemelerle yüzleşerek cinsiyetçilikle mücadele edebilir ve cinsiyet eşitliğini elde edebilirsiniz.

KAYNAKÇA

- Abadinsky, H. (2011). *Drug use and abuse: A comprehensive introduction*. Belmont, CA: Wadsworth.
- ABC News. (2007, April 17). Shooter, Cho, "was a loner," official says. Retrieved from <http://abcnews.go.com/US/story?id=3048534>.
- Abels, S. L. (2001). *Ethics in social work practice: Narratives for professional helping*. Denver, CO: Love.
- Adler, J. (2006, March 27). Freud in our midst. *Newsweek*, 43–47.
- Adler, N. E., David, H. P., Major, B. M., Roth, S. H., Russo, N. F., & Wyatt, G. E. (1990). Psychological factors in abortion. *American Psychologist*, 47, 41–44.
- Adler, R. B., & Towne, N. (1981). *Looking out/looking in* (3rd ed.). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Ahmad, S. (1998, March 2). Get your sex insurance now: Companies are rushing to buy policies to protect themselves from sex harassment suits. *U.S. News & World Report*, 61.
- Al-Yagon, M. (2007). Socioemotional and behavioral adjustment among school-age children with learning disabilities: The moderating role of maternal personal resources. *The Journal of Special Education*, 40, 205–217.
- Alberti, R. E., & Emmons, M. L. (1976a). *Assert yourself—It's your perfect right: A guide to assertive behavior*. San Luis Obispo, CA: Impact.
- Alberti, R. E., & Emmons, M. L. (1976b). *Stand up, speak out, talk back!* New York: Pocket Books.
- Alberti, R. E., & Emmons, M. L. (2001). *Your perfect right* (8th ed.). Atascadero, CA: Impact.
- Alberti, R., & Emmons, M. (2008). *Your perfect right* (9th ed.). Atascadero, CA: Impact.
- Albrecht, G. (1992). *The disability business: Rehabilitation in America*. Newbury Park, CA: Sage.
- Albin, R. S. (1977). Psychological studies of rape. *Signs*, 3, 423–435.
- Alinsky, S. (1969). *Reveille for radicals*. New York: Basic Books.
- Alinsky, S. (1972). *Rules for radicals*. New York: Random House.
- Allen, J. P. (2008). The attachment system in adolescence. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment* (2nd ed.). New York: Guilford.
- Almeida, R. (1996). Hindu, Christian, and Muslim families. In M. McGoldrick, J. Giordano, & J. K. Pearce (Eds.), *Ethnicity and family therapy* (2nd ed., pp. 395–423). New York: Guilford Press.
- Almeling, R., & Tews, L. (1999). Post-abortion issues. Retrieved from <http://womensissues.about.com>.
- Almquist, E. M. (1995). The experiences of minority women in the United States: Intersections of race, gender, and class. In J. Freeman (Ed.), *Women: A feminist perspective* (5th ed., pp. 573–606). Mountain View, CA: Mayfield.
- Altshuler, S. J. (2007). Everything you never wanted to know about special education . . . and were afraid to ask (I.D.E.A.). *Journal of Social Work in Disability and Rehabilitation*, 6 (1/2), 23–34.
- Amato, P. R., Booth, A., Johnson, D. R., & Rogers, S. J. (2007). *Alone together: How marriage in American is changing*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- American Academy of Family Physicians (AAFP). FamilyDoctor.org. (2010, August). Prenatal diagnosis: Amniocentesis or CVS. Retrieved from <http://familydoctor.org/online/famdocn/home/women/pregnancy/fetal/144.html>.
- American Academy of Pediatrics (AAP). (2007, April). TV and your family. Retrieved from http://www.aap.org/publiced/BR_TV.htm.
- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD). (2011a). Definition of intellectual disability. Retrieved from http://www.aamr.org/content_100.cfm?navID=21.
- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD). (2011b). FAQ on intellectual disability. Retrieved from http://www.aamr.org/content_104.cfm?navID=22.
- American Association of Sex Educators, Counselors, and Therapists (AASECT). (1995, August). International update. *Contemporary Sexuality*, 29(8), 8–9.
- American Cancer Society. (2010a). Breast cancer. Retrieved from <http://www.cancer.org/Cancer/BreastCancer/DetailedGuide/index>.
- American Cancer Society. (2010b). Breast cancer in men. Retrieved from <http://www.cancer.org/Cancer/BreastCancerinMen/DetailedGuide/breast-cancer-in-menkey-statistics>.
- American Cancer Society. (2010c). Estimated new cancer cases and deaths from all sites, U.S., 2010. Retrieved from <http://www.cancer.org/acs/groups/>

- content/@epidemiologysurveillance/documents/document/acspc-026210.pdf.
- AASECT. (1998, November). Homophobia: Six perspectives. *Contemporary Sexuality*, 32(11), 1–9.
- AASECT. (2000, April). Vermont House passes “civil union” measure for same-sex couples. *Contemporary Sexuality* 34(4), 6.
- AASECT. (2000, May). Big strides in gay civil unions, parental rights. *Contemporary Sexuality* 34(5), 9.
- AASECT. (2001, November). Gay partners get relief after Sept. 11 terrorist attack. *Contemporary Sexuality*, 35(11), 7.
- AASECT. (2002, March). Pediatricians group backs gay parents. *Contemporary Sexuality*, 36(3), 10.
- AASECT. (2006, January). HRC: Corporate America more gay friendly. *Contemporary Sexuality*, 39(8), 9.
- American Heart Association (AHA). (1984). *Cholesterol and your heart*. Dallas, TX: Author.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, text revision (DSM-IV-TR)* (4th ed.). Washington, DC: Author.
- American Psychological Association. (2001). *Publication manual for the American Psychological Association* (5th ed.). Washington, DC: Author.
- American Psychological Association (APA). (2008). Education, health and religious organizations unite to keep students safe. Retrieved from <http://www.apa.org/news/press/releases/2008/02/students-safe.aspx>.
- American Society for Reproductive Medicine (ASRM). (2010). Tests during pregnancy. Retrieved from <http://www.asrm.org/awards/index.aspx?id=3012>.
- Ancoli-Israel, S., & Alessi, C. (2005). Sleep and aging. *American Journal of Geriatric Psychiatry*, 13, 341–343.
- Anderson, C. A., Berkowitz, L., Donnerstein, E., Huessman, R., Johnson, J. D., Linz, D., et al. (2003). The influence of media violence on youth. *Psychological Science in the Public Interest*, 4, 81–106.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12, 353–359.
- Anderson, J. L., Waller, D. K., Canfield, M. A., Shaw, G. M., Watkins, M. L., & Werler, M. M. (2005). Maternal obesity, gestational diabetes, and central nervous system birth defects. *Epidemiology*, 16, 87–92.
- Anderson, R. M., & Smith, B. L. (2005). Deaths: Leading causes for 2002. *National vital statistics reports* (Vol. 53, no. 17). Hyattsville, MD: National Center for Health Statistics.
- Angell, B. (2008). Behavioral theory. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 1, pp. 188–192). Washington, DC: NASW Press.
- Apgar, V. (1958). The Apgar scoring chart. *Journal of the American Medical Association*, 32, 168.
- Arden, R., & Plomin, R. (2006). Sex differences in variance of intelligence across childhood. *Personality and Individual Differences*, 41, 39–48.
- Arlow, J. A. (1995). Psychoanalysis. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (5th ed.). Itasca, IL: Peacock.
- Arnett, J. J. (2005). The long and leisurely route: Coming of age in Europe today. *A Journal of Contemporary World Affairs*, 106, 130–136.
- Arnold, L. E., Chuang, S., Davies, M., Abikoff, H. B., Conners, C. K., Elliott, G. R., et al. (2004). Nine months of multicomponent behavioral treatment for ADHD and effectiveness of MTA fading procedures. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32, 39–51.
- Associated Press. (2009, August 5). Psychologists reject gay “therapy.” Retrieved from <http://www.nytimes.com/2009/08/06/health/06gay.html>.
- Association for the Prevention of Family Violence (APFV). (2010). Association for the Prevention of Family Violence (APFV). Retrieved from <http://www.co.walworth.wi.us/Health%20and%20Human%20Services/Intervention/apfv.aspx>.
- Atchley, R. C. (1983). *Aging: Continuity and change*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Atchley, R. C. (1988). *Social forces and aging* (5th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Atkins-Burnett, S. (2010). Children with disabilities. In P. Allen-Meares (Ed.), *Social work services in schools* (6th ed., pp. 157–190). Boston: Allyn & Bacon.
- Avert. (2010). HIV and AIDS in Africa. Retrieved from <http://www.avert.org/hiv-aids-africa.htm>.
- Avery, A., Chase, J., Johansson, L., Litvak, S., Montero, D., & Wydra, M. (2007). America’s changing attitudes toward homosexuality, civil unions, and same-gender marriage: 1977–2004. *Social Work*, 52(1), 71–79.
- BabyCenter. (2005). The Apgar score. Retrieved from <http://www.babycenter.com/refcap/3074.html>.
- Baer, B. L., & Federico, R. C. (1978). *Educating the baccalaureate social worker*. Cambridge, MA: Ballinger.
- Bailey, J. M., Dunne, M. P., & Martin, N. G. (2000, March). Genetic and environmental influences on sexual orientation and its correlates in an Australian twin sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(3), 524–536.
- Bailey, J. M., & Pillard, R. (1991). A genetic study of male sexual orientation. *Archives of General Psychiatry*, 48, 1089–1096.
- Bailey, J. M., & Zucker, K. J. (1995). Childhood sex types behavior and sexual orientation: A conceptual analysis and quantitative review. *Developmental Psychology*, 31, 43–55.

- Bailey, J.M., et al. (1993). Heritable factors influence sexual orientation in women. *Archives of General Psychiatry*, 50, 217–223.
- Baillargeon, R. (1987). Object permanence in 3.-4.-month old infants. *Developmental Psychology*, 23(5), 655–664.
- Bakalar, R. (2008, February 19). 5 behaviors for longevity identified. *Wisconsin State Journal*, pp. A1, A8.
- Balcazar, H., & Mattson, S. (2000). Nutrition. In S. Mattson & J. Smith (Eds.), *Core curriculum for maternal-newborn nursing*. Philadelphia: W. B. Saunders.
- Bales, R. F. (1965). The equilibrium problem in small groups. In A. Hare, E. Borgatta, & R. Bales (Eds.), *Small groups: Studies in social interaction*. New York: Knopf.
- Balgopal, P. R. (2008). Asian Americans: Overview. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 1, pp. 153–160). Washington, DC: NASW Press.
- Ballman, P. K. (2004, July 18). Civil unions might solve gay marriage debate. *Milwaukee Journal Sentinel*, J1–2.
- Balsam, K., Beauchaine, T., Rothblum, E., & Solomon, S. (2008). Three-year follow-up of same-sex couples who had civil unions in Vermont, same-sex couples not in civil unions, and heterosexual married couples. *Developmental Psychology*, 44, 102–116.
- Bancroft, J., Herbenick, D., & Reynolds, M. (2003). Masturbation as a marker of sexual development. In J. Bancroft (Ed.), *Sexual development*. Bloomington: Indiana University Press.
- Bandura, A. (1965). Influence of models' reinforcement contingencies in the acquisition of imitative responses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1, 589–595.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of moral thought and action. In W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behavior and development: Vol. 1. Theory*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Bandura, A. (2002). Selective moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Moral Education*, 31, 101–119.
- Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., & Regalia, C. (2001). Sociocognitive self-regulatory mechanisms governing transgressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 125–135.
- Banks, E. (1989). Temperament and individuality: A study of Malay children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59, 390–397.
- Bargad, A., & Hyde, J. S. (1991). Women's studies: A study of feminist identity development in women. *Psychology of Women Quarterly*, 15, 181–201.
- Barker, R. L. (2003). *The social work dictionary* (5th ed.). Washington, DC: NASW Press.
- Barkley, R. A. (2006). Primary symptoms, diagnostic criteria, prevalence, and gender differences. In R. A. Barkley (Ed.), *Attention-deficit hyperactivity disorder: A handbook for diagnosis and treatment* (3rd ed., 76–121). New York: Guilford.
- Barnett, O., Lee, C. Y., & Thelan, R. (1997). Gender differences in attributions of self-defense and control in interpartner aggression. *Violence Against Women*, 3, 462–481.
- Barnett, O., Miller-Perrin, C. L., & Perrin, R. C. (2005). *Family violence across the lifespan: An introduction* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Baron, A., & Cramer, D.W. (2000). Potential counseling concerns of aging lesbian, gay, and bisexual clients. In R. M. Perez, K. A. DeBord, & K. J. Bieschke (Eds.), *Handbook of counseling and psychotherapy with lesbian, gay, and bisexual clients* (pp. 207–223). Washington, DC: American Psychological Association.
- Baron, L., & Straus, M. A. (1989). *Four theories of rape in American society*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Barr, R. G. (2001). "Colic" is something infants do, rather than a condition they "have": A developmental approach to crying phenomena patterns, pacification and (path) genesis. In R. G.
- Barr, I. St. James-Roberts, & M. R. Keefe (Eds.), *New evidence on unexplained infant crying* (pp. 87–104). St. Louis, MO: Johnson & Johnson Pediatric Institute.
- Barret, B., & Logan, C. (2002). *Counseling gay men and lesbians: A practice primer*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Barry, P. (2010, May). A user's guide to health care reform. *AARP Bulletin*.
- Bar-Tal, D., & Saxe, L. (1976). Perceptions of similarity and dissimilarity of physically attractive couples and individuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 33, 772–781.
- Barth, R. P. (2008). Adoption. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work, Vol. 1* (pp. 32–44). Washington, DC: NASW Press.
- Bartky, S. L. (2007). On psychological oppression. In A. Bailey & C. Cuomo (Eds.), *The feminist philosophy reader* (pp. 51–61). Boston: McGraw-Hill.
- Barusch, A. S. (2012). *Foundations of social policy: Social justice in human perspective* (4th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4(1, Pt. 2).
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society*, 9, 239–276.
- Baumrind, D. (1991a). Effective parenting during the early adolescent transition. In P. A. Cowan & E. M. Hetherington (Eds.), *Advances in family research* (Vol. 2). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

- Baumrind, D. (1991b). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56–95.
- Baumrind, D. (1993). The average expectable environment is not good enough: A response to Scarr. *Child Development*, 38, 291–327.
- Baumrind, D. (1996). The discipline controversy revisited. *Family Relations*, 45, 405–414.
- Bay-Cheng, L. Y. (2008). Human sexuality. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 2, pp. 429–433). Washington, DC: NASW Press.
- Bearman, P., & Bruckner, H. (2005). After the promise: The STD consequences of adolescent virginity pledges. *Journal of Adolescent Health*, 36(4), 271–278.
- Bearman, S. K., Presnall, K., Martinez, E., & Vaughn, N. G. (2006). The skinny on body dissatisfaction: A longitudinal study of adolescent girls and boys. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 217–229.
- Bearse, M. L. (2008). Native Americans: Practice interventions. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 3, pp. 229–308). Washington, DC: NASW Press.
- Beck, E., Burnet, K. L., & Vosper, J. (2006). Birth-order effects on facets of extraversion. *Personality and Individual Differences*, 40(5), 953–959.
- Becker, J. V., & Kaplan, M. S. (1991). Rape victims: Issues, theories, and treatment. *Annual Review of Sex Research*, 2, 267–292.
- Beckett, J. O., & Johnson, H. C. (1995). Human development. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 2, pp. 1385–1405). Washington, DC: NASW Press.
- Beitchman, J. H., Zucker, K. J., Hood, J. E., DaCosta, G. A., Akman, D., & Cassavia, E. (1992). A review of the long-term effects of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 16(1), 101–118.
- Bell, A. P., Weinberg, M. S., Martin, S., & Hammersmith, S. K. (1981). *Sexual preference*. Bloomington: Indiana University Press.
- Belsky, J., & Rovine, M. J. (1988). Nonmaternal care in the first year of life and the security of infant-parent attachment. *Child Development*, 59, 157–167.
- Ben-David, S., & Schneider, O. (2005). Rape perceptions, gender role attitudes, and victim-perpetrator acquaintance. *Sex Roles: A Journal of Research*, 53, 385–399.
- Benjamin, A. E., Matthias, R. E., & Franke, T. M. (2000). Comparing consumer-directed and agency models for providing supportive services at home. *Health Services Research*, 35(1), 351–366.
- Benjamin, L. (1991). *The black elite: Facing the color line in the twilight of the twentieth century*. Chicago: Nelson-Hall.
- Bennett, L. W. (1995). Substance abuse and the domestic assault of women. *Social Work*, 40(6), 760–771.
- Benson, H. (1975). *The relaxation response*. New York: Avon.
- Berger, R. M., & Kelly, J. J. (1995). Gay men overview. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 2, pp. 1064–1075). Washington, DC: NASW Press.
- Berger, R. M. (1985). Rewriting a bad script: Older lesbians and gays. In H. Hidalgo et al. (Eds.), *Lesbian and gay issues: A resource manual for social workers*. Silver Spring, MD: NASW.
- Berk, L. E. (2006). *Child development* (7th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Berk, L. E. (2008a). *Infants and children* (6th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Berk, L. E. (2008b). *Infants, children, and adolescents* (6th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Berk, L. E., & Winsler, A. (1995). *Scaffolding children's learning: Vygotsky and early childhood education. NAEYC research into practice series vol. 7*. Washington, DC: National Book Association for Young Children.
- Berk, R. A., Fenstermaker, S., & Newton, P. J. (1988). An empirical analysis of police responses to incidents of wife battery.
- In G. T. Hotaling, D. Finkelhor, J. T. Kirkpatrick, & M. A. Straus (Eds.), *Coping with family violence* (pp. 158–168). Newbury Park, CA: Sage.
- Berliner, L. (2011). Child sexual abuse: Definitions, prevalence, and consequences. In J. E. B. Myers (Ed.), *The APSAC handbook on child maltreatment* (3rd ed., pp. 215–232). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Berliner, L., & Elliott, D. M. (2002). Sexual abuse of children. In J. E. B. Myers, L. Berliner, J. Briere, C. T. Hendrix, C. Jenny, & T. A. Reid (Eds.), *The APSAC handbook on child maltreatment* (2nd ed., pp. 55–78). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Berliner, K., Jacob, D., & Schwartzberg, N. (2011). Single adults and the life cycle. In M. McGoldrick, B. Carter, & N. G. Garcia-Preto (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (4th ed., pp. 163–175). Boston: Allyn & Bacon.
- Bernstein, D. A. (2011). *Essentials of psychology* (5th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Bernstein, D. A., Penner, L. A., Clarke-Stewart, A., & Roy, E. J. (2003). *Psychology* (6th ed.). Boston: Houghton Mifflin.
- Bernstein, D. A., Penner, L. A., Clarke-Stewart, A., & Roy, E. J. (2008). *Psychology* (8th ed.). Boston: Houghton Mifflin.
- Berube, M. S. (2002). *The American heritage college dictionary* (4th ed.). Boston: Houghton Mifflin.
- Bieschke, K. J., McClanahan, M., Tozer, E., Grzegorek, J. L., & Park, J. (2000). Programmatic research on the treatment of lesbian, gay, and bisexual clients: The past, the present and the course for the future. In R. M. Perez, K. A. DeBord, & K. J. Bieschke (Eds.), *Handbook of*

- counseling and therapy with lesbian, gay, and bisexual clients* (pp. 309–335). Washington, DC: American Psychological Association.
- Bijvank, M. N., Konijn, E. A., Bushman, B. J., & Roelofsma, P. H. M. P. (2009). Age and violent-content labels make video games forbidden fruits for youth. *Pediatrics*, 123(3), 870–876. Retrieved from <http://pediatrics.aappublications.org/cgi/content/abstract/123/3/870>.
- Billingsley, A. (1993). *Climbing Jacob's ladder: The enduring legacy of African-American families*. New York: Simon and Schuster.
- Blair, S. L., & Qian, Z. (1998). Family and Asian students' educational performance. *Journal of Family Issues*, 19, 355–374.
- Blakemore, S. J., & Choudhury, S. (2006). Commentaries: Brain development during puberty: State of the science. *Developmental Science*, 9, 11–14.
- Blasdel, J., & Goss, K. (2004). Freedom of access to clinic entrances (FACE) act. Retrieved from <http://womensissues.about.com>.
- Blaze-Gosden, T. (1987). *Drug abuse*. Birmingham, UK: David and Charles.
- Blumenfeld, W. J. (Ed.). (1992). *Homophobia: How we all pay the price*. Boston: Beacon Press.
- Blundo, R. (2008). Men: Practice interventions. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 3, pp. 217–221). Washington, DC: NASW Press.
- Boes, M., & van Wormer, K. (2002). Social work with lesbian, gay, bisexual, and transgendered clients. In A. R. Roberts & G. J. Greene (Eds.), *Social work desk reference* (pp. 619–623). New York: Oxford University Press.
- Boes, M., & van Wormer, K. (2009). Social work with lesbian, gay, bisexual, and transgendered clients. In A. R. Roberts (Editor-in-Chief), *Social workers' desk reference* (2nd ed., pp. 934–938). New York: Oxford.
- Bogaert, A. F. (2005). Gender role/identity and sibling sex ratio in homosexual men. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 31, 217–227.
- Bohm, A. (2010). Time to get rid of the abstinence-only zombie. Retrieved from <http://www.aclu.org/blog/reproductivfreedom/time-get-rid-abstinence-only-zombie>.
- Boston Women's HealthBook Collective. (1984). *The new our bodies, ourselves*. New York: Simon and Schuster.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss* (Vol. 1). New York: Basic Books.
- Boyle, S. W., Hull, G. H., Jr., Mather, J. H., Smith, L. L., & Farley, O. W. (2009). *Direct practice in social work* (2nd ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Boyte, H. C. (1989). *People power transforms a St. Louis housing project. Occasional papers*. Chicago: Community Renewable Society.
- Bradley, J. (2009). *The imperial cruise: A secret history of empire and war*. Boston: Little, Brown & Company.
- Brandwein, R. A. (2008). Women: Overview. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 4, pp. 281–290). Washington, DC: NASW Press.
- Brassard, M., Germain, R., & Hart, S. (1987). *Psychological maltreatment of children and youth*. Elmsford, NY: Pergamon.
- Brazelton, H. M. (1973). Neonatal behavioral assessment scale. In *Clinics in developmental medicine* (No. 50). Philadelphia: Lippincott.
- Brazelton Institute. (2005). Understanding the baby's language. Retrieved from <http://www.brazelton-institute.com/intro.html>.
- Brener, N. D., McMahon, P. M., Warren, C. W., & Doublas, K. A. (1999). Forced sexual intercourse and associated health-risk behaviors among female college students in the United States. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(2), 252–259.
- Breuer, J., & Freud, S. (1895). *Studies in hysteria*. London: Hogarth Press.
- Bricker-Jenkins, M., & Hooyman, N. (Eds.). (1986). *Not for women only: Social work practice for a feminist future*. Silver Spring, MD: NASW Press.
- Bricker-Jenkins, M., & Lockett, P. W. (1995). Women: Direct practice. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 3, pp. 2529–2539). Washington, DC: NASW Press.
- Bridge, J. A., Goldstein, T. R., & Brent, D. A. (2006). Adolescent suicide and suicidal behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 372–394.
- Brody, G. H., & Flor, D. O. (1998). Maternal resources, parenting practices, and child competence in rural, singleparent African American families. *Child Development*, 69, 803–816.
- Brownell, P., & Fenley, R. C. (2009). Older adult immigrants in the United States: Issues and services. In F. Chang-Muy & E. P. Congress (Eds.), *Social work with immigrants and refugees: Legal issues, clinical skills, and advocacy* (pp. 277–307). New York: Springer.
- Brownlee, S. (1991, August 12). Alzheimer's: Is there hope? *U.S. News & World Report*, 40–49.
- Brunstein Klomek, A., Marrocco, F., Kleinman, M., Schofeld, I. S., & Gould, M. S. (2007). Bullying, depression, and suicidality in adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 46, 40–49.
- Brush, L. D. (2000). Battering, traumatic stress, and welfare-to-work transition. *Violence Against Women*, 6, 1039–1065.
- Bryan, T., Burstein, K., & Ergul, C. (2004). The socialemotional side of learning disabilities: A science-based presentation of the state of the art. *Learning Disability Quarterly*, 27, 45–51.
- Buhler, C. (1933). *Der menschliche, lebenslauf al psychologischs problem*. Leipzig: Verlag von S. Herzel.

- Bukatko, D., & Daehler, M. W. (2004). *Child development: A thematic approach* (5th ed.). Boston: Houghton Mifflin.
- Bumiller, E. (2011, July 22). Obama ends "Don't ask, don't tell policy." *The New York Times*. Retrieved from <http://www.nytimes.com/2011/07/23/us/23military.html>.
- Burden, R. (2008). Is dyslexia associated with negative feelings of self-worth? A review and implications for future research. *Dyslexia*, 14, 188–196.
- Bureau of Justice Statistics. (2010). Criminal victimization 2009. Retrieved from <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/pub/pdf/cv09.pdf>.
- Burgess, A. W., & Holmstrom, L. L. (1974a). Rape trauma syndrome. *American Journal of Psychiatry*, 131, 881–896.
- Burgess, A. W., & Holmstrom, L. L. (1974b). *Rape: Victims of crisis*. Bowie, MD: Robert J. Brady.
- Burgess, A. W., & Holmstrom, L. L. (1988, January). Treating the adult rape victim. *Medical Aspects of Human Sexuality*, 36–43.
- Burke, K., & Lemire, J. (2005, February 19). Daily news. Retrieved from http://www.nydailynews.com/archives/news/2005/02/19/2005-02-19_cut-up_man_was_on_way_to_see.html.
- Burstow, B. (1992). *Radical feminist therapy: Working in the context of violence*. Newbury Park, CA: Sage.
- Butler, R. N. (1975). *Why survive? Being old in America*. New York: Harper & Row.
- Byer, C. O., & Shainberg, L. W. (1994). *Dimensions of human sexuality* (4th ed.). Madison, WI: Brown and Benchmark.
- Byer, C. O., Shainberg, L. W., & Galliano, G. (Revised by S. P. Shriver). (2002). *Dimensions of human sexuality* (6th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- California court rules gay marriage is a right. (2008, May 16). *Milwaukee Journal Sentinel*, 1A, 8A.
- Cameron-Bandler, L. (1985). *Solutions*. San Rafael, CA: Future Pace.
- Canda, E. R. (1989). Religious content in social work education: A comparative approach. *Journal of Social Work Education*, 25(1), 36–45.
- Canda, E. R. (2008). Human needs: Religion and spirituality. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work*, Vol. 2 (pp. 413–418). Washington, DC: NASW Press.
- Canda, E. R., & Furman, L. D. (2010). *Spiritual diversity in social work practice: The heart of helping* (2nd ed.). New York: Oxford.
- Caplan, P. J. (1995). *They say you're crazy*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Carey, R. G., & Bucher, B. B. (1986). Positive practice overcorrection: Effects of reinforcing correct performance. *Behavior Modification*, 10, 73–92.
- Carlson, B. E. (2008). Intimate partner violence. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 2, pp. 542–546). Washington, DC: NASW Press.
- Carmichael, S., & Hamilton, C. V. (1967). *Black power: The politics of liberation in America*. New York: Vintage Books.
- Carrell, D. T., Wilcox, A. L., Lowry, L., Peterson, C. M., Jones, K. P., Erickson, L., et al. (2003). Elevated sperm chromosome aneuploidy and apoptosis in patients with unexplained recurrent pregnancy loss. *Obstetrics and Gynecology*, 101(6), 1229–1235.
- Carroll, J. L. (2007). *Sexuality now: Embracing diversity* (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Carroll, J. L. (2010). *Sexuality now: Embracing diversity* (3rd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Carter, E. A., & McGoldrick, M. (1980). *The family life cycle: A framework for family therapy*. New York: Gardner Press.
- Carter, E. A., & McGoldrick, M. (1989). Overview: The changing family life cycle—a framework for family therapy. In B. Carter & M. McGoldrick (Eds.), *The changing family life cycle: A framework for family therapy* (2nd ed., pp. 3–28). Boston: Allyn & Bacon.
- Cartwright, D. (1951). Achieving change in people: Some applications of group "dynamics theory." *Human Relations*, 4, 381–392.
- Casey, P. H. (2008). Growth of low birth weight preterm children. *Seminars in Perinatology*, 32, 20–27.
- Cassidy, J. (1999). The nature of the child's ties. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*. New York: Guilford Press.
- Catalano, S., Smith, E., Snyder, H., & Rand, M. (2009). Female victims of violence. Retrieved from <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/pub/pdf/fvv.pdf>.
- Cates, W., Jr., & Raymond, E. G. (2004). Vaginal spermicides. In R. A. Hatcher, J. Trussell, F. Stewart, A. L. Nelson, W. Cates, Jr., F. Guest, & D. Kowal (Eds.), *Contraceptive technology* (18th ed., pp. 355–363). New York: Ardent Media.
- Cates, W., Jr., & Stewart, F. (2004). Vaginal barriers. In R. A. Hatcher, J. Trussell, F. Stewart, A. L. Nelson, W. Cates, Jr., F. Guest, & D. Kowal (Eds.), *Contraceptive technology* (18th ed., pp. 365–389). New York: Ardent Media.
- Cattell, R. B. (1971). *Abilities: Their structure, growth, and action*. Boston: Houghton Mifflin.
- Ceci, S. J. (1991). How much does schooling influence general intelligence and its cognitive components? A reassessment of the evidence. *Developmental Psychology*, 27(5), 703–722.
- Ceci, S. J., Rosenblum, T., de Bruyn, E., & Lee, D. Y. (1997). A bio-ecological model of intellectual development: Moving beyond h2. In R. J. Sternberg & E. Grigorenko (Eds.), *Intelligence, heredity, and environment*. New York: Cambridge University Press.
- Center for American Women and Politics. (2010). Facts on women office holders, candidates, and

- voters. Retrieved from http://www.cawp.rutgers.edu/fast_facts/index.php.
- Center for Reproductive Rights. (2003, July 8). Medicaid funding for medically necessary abortions. Retrieved from <http://www.crlp.org>.
- Center for Reproductive Rights (CRR). (2009). Abortion. Retrieved from <http://reproductiverights.org/en/our-issues/abortion>.
- Center for Workforce Studies. (2006). *Licensed social workers in the United States, 2004*. Washington, DC: National Association of Social Workers.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2004). Cerebral palsy. Retrieved from <http://www.cdc.gov/ncbddd/dd/cp2.htm>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2005, April 5). 2002 Assisted reproductive technology (ART) report: Section 5—ART trends, 1996–2002. Retrieved from <http://www.cdc.gov/reproductivehealth/ART02/section5.htm>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2006). Youth risk behavior surveillance: United States, 2005. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 55, 1–108.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2008a). Sexually transmitted diseases. Retrieved from <http://www.cdc.gov/std>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2008b). STDs today. Retrieved from <http://www.cdcnpi.org/scripts/std/std.asp>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2008c). Youth suicide. Retrieved from <http://www.cdc.gov/print.do?url=http%3A//www.cdc.gov/ncipc/dvp/suicide/youthsuicide.htm>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2009). Infertility. Retrieved from <http://www.cdc.gov/nchs/fastats/fertile.htm>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2010a). Assisted reproductive technology. Retrieved from <http://www.cdc.gov/art/ART2007/section1.htm>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2010b). Autistic spectrum disorders (ASDs). Retrieved from <http://www.cdc.gov/ncbddd/autism/facts.html> and <http://www.cdc.gov/ncbddd/autism/facts.html>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2010c). Birth weight and gestation. Retrieved from <http://www.cdc.gov/nchs/fastats/birthwt.htm>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2010d). Hearing loss in children. Retrieved from <http://www.cdc.gov/ncbddd/hearingloss/facts.html>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2010e). Vision impairment. Retrieved from <http://www.cdc.gov/ncbddd/dd/vision2.htm>.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2011). Sexually transmitted diseases (STDs). Retrieved from <http://www.cdc.gov/STD/>.
- Chen, X., Hastings, P. D., Rubin, K. H., Chen, H., Cen, G., & Stewart, S. L. (1998). Child-rearing attitudes and behavioral inhibition in Chinese and Canadian toddlers: A cross-cultural study. *Developmental Psychology*, 34, 677–686.
- Chen, X. K., Wen, S. W., Fleming, N., Demissie, K., Rhoads, G. G., & Walker, M. C. (2007). Teenage pregnancy and adverse birth outcomes: A large population based retrospective cohort study. *International Journal of Epidemiology*, 36, 368–373.
- Chen, X. K., Wen, S. W., Yang, Q., & Walker, M. C. (2007). Adequacy of prenatal care and neonatal mortality in infants born to mothers with and without antenatal high-risk conditions. *Australian and New Zealand Journal of Obstetrics and Gynecology*, 47, 122–127.
- Cherlin, A., & Furstenberg, F. F. (1986). Grandparents and family crisis. *Generations*, 10(4), 26–28.
- Chernin, J. M., & Johnson, M. R. (2003). *Affirmative psychotherapy and counseling for lesbians and gay men*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Chicago Tribune*. (1998, January 3). Model minority doesn't tell?, p. 18.
- Chilman, C. S. (1987). Abortion. In *Encyclopedia of social work* (Vol. 1). Silver Spring, MD: NASW.
- Chilman, C. S. (1993). Hispanic families in the United States: Research perspectives. In H. P. McAdoo (Ed.), *Family ethnicity: Strength in diversity*. Newbury Park, CA: Sage.
- Chornesky, A. (1998, Spring). Multicultural perspectives on menopause and the climacteric. *Affilia*, 31–47.
- Chornesky, A. (2000). The dynamics of battering revisited. *Affilia*, 15(4), 480–501.
- Christian, P. (2009). Prenatal origins of under-nutrition. *Nestle Nutrition Workshop Series: Pediatric Program*, 63, 59–73.
- Christie, R., & Geis, F. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.
- Chumlea, W., Schubert, M., Roche, A., Kulin, H., Lee, P., Himes, J., & Sun, S. (2003). Age at menarche and racial comparisons in U.S. girls. *Pediatrics*, 111, 110–113.
- Clayton, R. R. (1975). *The family, marriage and social change*. Lexington, MA: D. C. Heath.
- Clements, M. (1994, August 07). Sex in America today. *Parade Magazine*, 4–6.
- Cleveland, H., & Wiebe, R. (2003, January/February). The moderation of adolescent-to-peer similarity in tobacco and alcohol use by school levels of substance use. *Child Development*, 74(1), 279–291.
- Cloud, J. (1998, March 16). Harassed or hazed: Why the Supreme Court ruled that men can sue men for sex harassment. *Time*, 55.
- Cloud, J. (2005, October 10). The battle over gay teens. *Time*, 43–51.
- CNN. (1996). Lesbian mom appeals decision granting child custody to convicted killer dad. Retrieved from <http://www.lectlaw.com/files/cur61.htm>.
- Cohen, A. (1955). *Delinquent boys: The culture of the gang*. New York: Free Press.

- Cohen, H. L., Padilla, Y. C., & Aravena, V. C. (2006). Psychosocial support for families of gay, lesbian, bisexual, and transgender people. In D. F. Morrow & L. Messinger (Eds.), *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people* (pp. 153–176). New York: Columbia University Press.
- Cohen, N. A. (1992). The continuum of child welfare services. In N. A. Cohen (Ed.), *Child welfare: A multicultural approach*, (pp. 39–83). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Cohen, S. A. (2009). Facts and consequences: Legality, incidence and safety of abortion worldwide. *Guttmacher Policy Review*, 12(4). Retrieved from <http://www.guttmacher.org/pubs/gpr/12/4/gpr120402.html>.
- Colapinto, J. (2007). The true story of John/Joan. Retrieved from <http://www.healthplace.com/gender/inside-intersexuality/thetrue-story-of-john-joan/menu-id-1427/>.
- Cole, P. M., Bruschi, C. J., & Tamang, B. L. (2002). Cultural differences in children's emotional reactions to difficult situations. *Child Development*, 73, 983–996.
- Cole, P. M., & Tamang, B. L. (1998). Nepal children's ideas about emotional displays in hypothetical challenges. *Developmental Psychology*, 34, 640–648.
- Cole, P. M., Tamang, B. L., & Shrestha, S. (2006). Cultural variations in the socialization of young children's anger and shame. *Child Development*, 77, 1237–1251.
- Coleman, J. W., & Cressey, D. R. (1984). *Social problems* (2nd ed.). New York: Harper & Row.
- Coleman, J. W., & Kerbo, H. R. (2002). *Social problems* (8th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Colin, V. (1996). *Human attachment*. New York: McGraw-Hill.
- Collier, H. V. (1982). *Counseling women*. New York: Free Press.
- Comer, R. J. (2010). *Fundamentals of abnormal psychology* (6th ed.). New York: Worth.
- Commission of the Council on Social Work Education (CSWE). (2002). *Glossary to Educational Policy and Accreditation Standards*. Alexandria, VA: CSWE.
- Cook, C. A. L., Selig, K. L., Wedge, B. J., & Gohn-Baube, E. A. (1999, March). Access barriers and the use of prenatal care by low-income, inner-city women. *Social Work*, 44(2), 129–139.
- Cooley, C. H. (1902). *Human nature and the social order*. New York: Scribner's.
- Coon, D. (2002). *Psychology: A journey*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Coon, D. (2006). *Psychology: A modular approach to mind and behavior* (10th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Coon, D., & Mitterer, J. O. (2009). *Psychology: Modules for active learning* (11th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Coon, D., & Mitterer, J. O. (2011). *Psychology: A journey* (4th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Corey, G. (2009). *Theory and practice of counseling and psychotherapy* (8th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Costello, E. J., Sung, M., Worthman, C., & Angold, A. (2007). Pubertal maturation and the development of alcohol use and abuse. *Drug and Alcohol Dependence*, 88, S50–S59.
- Council on Social Work Education. (2008). *Educational policy and accreditation standards*. Alexandria, VA: Author.
- Courtenay, W. H. (2003). Key determinants of the health and well-being of men and boys. *International Journal of Men's Health*, 2(1), 1–30.
- Cowger, C. D., & Snively, C. A. (2002). Assessing client strengths: Individual, family, and community empowerment. In D. Saleebey (Ed.), *The strengths perspective in social work practice* (3rd ed., pp. 106–123). Boston: Allyn & Bacon.
- Cowley, A. S., & Derezotes, D. (1994, Winter). Transpersonal psychology and social work education. *Journal of Social Work Education*, 30(1), 32–41.
- Cox, C. B. (2002, January). Empowering African-American custodial grandparents. *Social Work*, 47(1), 45–54.
- Cox, C. B. (2005). Grandparents raising grandchildren from a multicultural perspective. In E. P. Congress & M. J. Gonzalez (Eds.), *Multicultural perspectives in working with families* (2nd ed., pp. 128–141). New York: Springer.
- Crooks, R., & Baur, K. (2002). *Our sexuality* (8th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Crooks, R., & Baur, K. (2011). *Our sexuality* (11th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Cross, W. E., Jr., & Fhagen-Smith, P. (1996). Nigrescence and ego identity development: Accounting for differential black identity patterns. In P. B. Pedersen, J. G. Draguns, W. J. Lonner, & J. E. Trimble (Eds.), *Counseling across cultures* (4th ed., pp. 108–123). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Crosson-Tower, C. (2008). *Understanding child abuse and neglect* (7th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Crosson-Tower, C. (2009). *Exploring child welfare: A practice perspective* (5th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Crosson-Tower, C. (2010). *Understanding child abuse and neglect* (8th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Cuber, J. F., & Harroff, P. B. (1971). Five types of marriage. In A. S. Skolnick & J. H. Skolnick (Eds.), *Family in transition*. Boston: Little, Brown.
- Cumming, E., & Henry, W. E. (1961). *Growing old: The process of disengagement*. New York: Basic Books.

- Cummings, M. (1977). How to handle incidents of racial discrimination. In C. Zastrow & D. H. Chang (Eds.), *The personal problem solver*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Dacey, J. S., & Travers, J. F. (2006). *Human development across the lifespan* (6th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Dacey, J., Travers, J., & Fiore, L. (2009). *Human development across the lifespan* (7th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Daft, R. L. (2007). *Organization theory and design* (9th ed.). Mason, OH: South-Western.
- Daft, R. L. (2010). *Organization theory and design* (10th ed.). Mason, OH: South-Western.
- Dale, C. V. (1993, March 29). *Statement to Senate Armed Services Committee*. Washington, DC: Library of Congress, Congressional Research Service.
- Daniel, S. S., Walsh, A. K., Goldston, D. B., Arnold, E. M., Reboussin, B. A., & Wood, F. B. (2006). Suicidality, school dropout, and reading problems among adolescents. *Journal of Learning Disabilities*, 39, 507–514.
- Daniels, H. (2005). Vygotsky and educational psychology: Some preliminary remarks. *Educational and Child Psychology*, 22(1), 6–17.
- Darroch, J., Singh, S., Frost, J. J., & Study Team. (2001). Differences in teenage pregnancy rates among five developed countries: The role of sexual activity and contraceptive use. *Family Planning Perspectives*, 2001, 33, 244–250, 281.
- Davis, K., & Newstrom, W. (1989). *Human behavior at work* (8th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Davis, L. V. (1995). Domestic violence. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 1, pp. 780–789). Washington, DC: NASW Press.
- Davis, M., McKay, M., & Eshelmen, E. R. (2000). *The relaxation and stress reduction workbook*. Oakland, CA: New Harbinger.
- Dawood, K., Pillard, R. C., Horvath, C., Revelle, W., & Bailey, J. M. Familial aspects of male homosexuality. *Archives of Sexual Behavior*, 29(2), 96–97.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227–268.
- Defense of Marriage Act (DOMA) of 1996. Pub. L. 104-199, sec 1, 100 Stat. 2419 (Sep. 21, 1996), codified at 1 U.S.C. § 7 (1997).
- Degangi, G. A., & Kendall, A. (2008). *Effective parenting for the hard-to-manage child: A skills-based book*. New York: Routledge.
- Delgado, M. (1998a). Community asset assessments by Latino youths. In P. O. Ewalt, E. M. Freeman, & D. L. Poole (Eds.), *Community building: Renewal, well-being, and shared responsibility* (pp. 202–212). Washington, DC: NASW Press.
- Delgado, M. (1998b). Strengths-based practice with Puerto Rican adolescents: Lessons from a substance abuse prevention project. In P. O. Ewalt, E. M. Freeman, & D. L. Poole (Eds.), *Community building: Renewal, well-being, and shared responsibility* (pp. 213–224). Washington, DC: NASW Press.
- Delgado, M. (2000a). *Community social work practice in an urban context*. New York: Oxford University Press.
- Delgado, M. (2000b). *New arenas for community social work practice with urban youth: Use of the arts, humanities, and sports*. New York: Oxford University Press.
- Delgado, M. (2007). *Social work with Latinos: A cultural assets paradigm*. New York: Oxford.
- Delgado, M., Jones, K., & Rohani, M. (2005). *Social work practice with refugee and immigrant youth in the United States*. Boston: Allyn & Bacon.
- Deming, W. E. (1986). *Out of the crisis*. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study.
- Deparle, J. (2007, September 30). Cultivating their own gardens. *New York Times*.
- DePorto, D. (2003). Battered women and separation abuse: A treatment approach based on “knowing.” In M. Kopala & M. A. Keitel (Eds.), *Handbook of counseling women* (pp. 279–306). Thousand Oaks, CA: Sage.
- DePoy, E., & Gilson, S. F. (2004). *Rethinking disability: Principles for professional and social change*. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Devore, W., & Schlesinger, E. G. (1996). *Ethnic-sensitive social work practice* (4th ed.). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Devore, W., & Schlesinger, E. G. (1999). *Ethnic-sensitive social work practice* (5th ed.). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Dey, J. G., & Hill, C. (2007). *Behind the pay gap*. Washington, DC: American Association of University Women.
- DeWeaver, K. L. (1995). Developmental disabilities: Definitions and policies. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 1). Washington, DC: NASW Press.
- Dhooper, S. S., & Moore, S. E. (2001). *Social work practice with culturally diverse people*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dickson, D. T. (1998). *Confidentiality and privacy in social work*. New York: Free Press.
- Dietrich, R. S., & Cohen, I. (2006). Fetal MR imaging. *Magnetic Resonance Imaging Clinics of North America*, 14, 503–522.
- Diller, J. V. (2011). *Cultural diversity: A primer for the human services* (4th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- DiNitto, D. M. (2005). *Social welfare: Politics and public policy* (6th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- DiNitto, D. M. (with Cummins, L. K.). (2007). *Social welfare: Politics and public policy* (6th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

- Dishion, T. J., Kavanagh, K., Schneiger, A., Nelson, S., & Kaufman, N. (2002). Preventing early adolescent substance use: A family-centered strategy for public middle school. In R. L. Spoth, K. Kavanagh, & T. J. Dishion (Eds.), *Universal family-centered prevention strategies: Current findings and critical issues for public health impact* [Special issue]. *Prevention Science*, 3, 191–201.
- Dively, M., et al. (2008). Just the facts about sexual orientation and youth. Retrieved from <http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/just-the-facts.pdf>.
- Dobash, R. P., Dobash, R. E., Cavanagh, K., & Lewis, R. (1998). Separate and intersecting realities: A comparison of men's and women's accounts of violence against women. *Violence Against Women*, 4, 382–414.
- Doeg, D. (2002, January 13). Surviving justice. *Milwaukee Journal Sentinel*, pp. 1L, 3L.
- Doig, W. (2008, February 26). Homophobosphere. *Advocate*, pp. 28–31.
- Doka, K. J., & Mertz, M. E. (1988). The meaning and significance of great-grandparenthood. *Gerontologist*, 28(2), 192–197.
- Dolgo, R., Loewenberg, F. M., & Harrington, D. (2009). *Ethical decisions for social work practice* (8th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Domesticviolence.org. (2007). Cycle of violence. Retrieved from <http://www.domesticviolence.org/cycle-of-violence>.
- Dotinga, R., & Mundell, E. M. (2010, October 8). For many gay youth, bullying exacts a deadly toll. Retrieved from <http://www.businessweek.com/lifestyle/content/healthday/644051.html>.
- Downs, S. W., Moore, E., & McFadden, E. J. (2009). *Child welfare and family services: Policies and practice* (8th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Doyle, R. (1996). *The woman who walked into doors*. New York: Viking.
- Drucker, P. F. (1954). *The practice of management*. New York: Harper.
- Dubas, J. S., Graber, J. A., & Petersen, A. C. (1991). The effects of pubertal development on achievement during adolescence. *American Journal of Education*, 99, 444–460.
- Duffey, T. (2005). The relational impact of addiction across the life span. In D. Comstock (Ed.), *Diversity and development: Critical contexts that shape our lives and relationships* (pp. 299–335). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Duncan, G., & Brooks-Gunn, J. (2000). Family poverty, welfare reform, and child development. *Child Development*, 71(1), 188–196.
- Dziech, B. W., & Hawkins, M. W. (1998). *Sexual harassment in higher education: Reflections and new perspectives*. New York: Garland.
- Dziegielewska, S. F., Resnick, C., & Krause, N. B. (1996). Shelter-based crisis intervention with battered women. In A. R. Roberts (Ed.), *Helping battered women: New perspectives and remedies*. New York: Oxford University Press.
- Eccles, J. S., & Roesser, R. W. (2005). School and community influences on human development. In M. H. Bornstein & M. E. Lamb (Eds.), *Development science: An advanced textbook* (5th ed., pp. 513–555). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Eisenberg, N., & Morris, A. (2004). Moral cognitions and pro-social responding in adolescence. In R. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology*. New York: Wiley.
- Eitzen, D. S., Zinn, M. B., & Smith, K. E. (2009). *Social problems* (11th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Ellis, A. (1957). Outcome of employing three techniques of psychotherapy. *Journal of Clinical Psychology*, 13.
- Ellis, A. (1962). *Reason and emotion in psychotherapy*. New York: Lyle Stuart.
- Ellis, A. (1979). Rational-emotive therapy. In Raymond Corsini (Ed.), *Current psychotherapies* (2nd ed.). Itasca, IL: Peacock.
- Emert, P. B. (2007). Discrimination against Arab-Americans: Learning from the past. Retrieved from www.njsbf.org/njsbf/student/respect/winter02-1.cfm.
- Engels, R. (2009). Early pubertal maturation and drug use: Underlying mechanisms. *Addiction*, 104(1), 67–68.
- Epstein, D. (1999). In search of effective intervention in domestic violence cases: Rethinking the roles of prosecutors, judges, and the court system. *Yale Journal of Law and Feminism*, 11, 3–50.
- Equal Employment Opportunity Commission (EEOC). (2008a). Sexual harassment. Retrieved from http://eeoc.gov/types/sexual_harassment.html.
- Equal Employment Opportunity Commission (EEOC). (2008b). Sexual harassment charges. Retrieved from <http://eeoc.gov/stats/harass.html>.
- Equal Employment Opportunity Commission (EEOC). (2010a). Facts about sexual harassment. Retrieved from <http://www.eeoc.gov/eeoc/publications/fs-sex.cfm>.
- Equal Employment Opportunity Commission (EEOC). (2010b). Sexual harassment charges EEOC & FEPAs combined: FY 1997–2010. Retrieved from http://www.eeoc.gov/eeoc/statistics/enforcement/sexual_harassment.cfm.
- Erez, E., & Belknap, J. (1998). In their own words: Battered women's assessment of the criminal processing system's response. *Violence and Victims*, 13, 251–268.
- Erickson, M. F., & Egeland, B. (2002). Child neglect. In J. E. B. Myers, L. Berliner, J. Briere, C. T. Hendrix, C. Jenny, & T. A. Reid (Eds.), *The APSAC handbook on child maltreatment* (2nd ed., pp. 3–20). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.

- Erikson, E. H. (1959). The problem of ego identity. *Psychological Issues, 1*, 101–164.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (2nd ed.). New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Erickson, M. F., & Egeland, B. (2011). Child neglect. In J. E. B. Myers (Ed.), *The APSAC handbook on child maltreatment* (3rd ed., pp. 103–124). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Etzioni, A. (1964). *Modern organizations*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Falicov, C. J. (2011). Migration and the life cycle. In M. McGoldrick, B. Carter, & N. G. Garcia-Preto (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (4th ed., pp. 336–347). Boston: Allyn & Bacon.
- Faller, K. C. (2003). *Understanding and assessing child sexual maltreatment* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Farley, J. E. (1992). *American social problems* (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Fellin, P. (1995). *The community and the social worker* (2nd ed.). Itasca, IL: Peacock.
- Fellin, P. (2001a). *The community and the social worker* (3rd ed.). Itasca, IL: Peacock.
- Fellin, P. (2001b). Understanding American communities. In J. Rothman, J. L. Erlich, & J. E. Tropman (Eds.), *Strategies of community intervention* (6th ed., pp. 118–132). Itasca, IL: Peacock.
- FeralChildren.com. (2005, April 2). Isolated, confined, wolf and wild children. Retrieved from <http://www.feralchildren.com/en/showchild.php?ch=victor>.
- Fertig, A. R. (2009). Selection and the effect of prenatal smoking. *Health Economics, 19*(2), 209–226.
- Fertilityplus. (2010). Charting your basal body temperature information and FAQ. Retrieved from <http://www.fertilityplus.org/faq/bbt/bbtfaq.html>.
- Field, D., Minkler, M., Falk, R. F., & Leino, E. V. (1993). The influence of health on family contacts and family functioning in advanced old age: A longitudinal study. *Journal of Gerontology, 48*, 18–28.
- Finkelhor, D. (1990). Early and long-term effects of child sexual abuse: An update. *Professional Psychology: Research and Practice, 21*, 325–330.
- Fischer, D. H. (1977, May 10). Putting our heads to the “problem” of old age. *New York Times*, 33.
- Fischer, J., & Gochros, H. L. (1975). *Planned behavior change: Behavior modification in social work*. New York: Free Press.
- Fiske, H. (2002, May 13). When a client commits suicide: How can you cope? *Social Work Today, 2*(10), 9–11.
- Forte, J. A., Franks, D. D., Forte, J. A., & Rigsby, D. (1996). Asymmetrical role-taking: Comparing battered and nonbattered women. *Social Work, 41*(1), 59–73.
- Fouts, B., & Knapp, J. (2001). A sexual assault education and risk reduction workshop for college freshmen. In A. J. Ottens & K. Hotelling (Eds.), *Sexual violence on campus* (pp. 98–119). New York: Springer.
- Fowler, J. (1981). *Stages of faith: The psychology of human development and the quest for meaning*. San Francisco: Harper & Row.
- Fowler, J. (1996). *Faithful change: The personal and public challenges of postmodern life*. Nashville: Abingdon Press.
- Frame, M. W. (2003). *Integrating religion and spirituality into counseling: A comprehensive approach*. Belmont, CA: Brooks/ Cole.
- Franzoi, S. L. (2008). *Essentials of psychology* (3rd ed.). Mason, OH: Thomson.
- Fratelli, N., Papageorgiou, A. T., Prefumo, F., Bakalis, S., Homfray, T., & Thilaganathan, B. (2007). Outcome of prenatally diagnosed agenesis of the corpus callosum. *Prenatal Diagnosis, 27*, 512–517.
- French, S. E., Seidman, E., Allen, L., & Aber, J. (2006). The development of ethnic identity during adolescence. *Developmental Psychology, 42*, 1–10.
- Frenkel-Brunswick, E. (1970). Adjustments and reorientation in the course of the life-span. In R. G. Kuhlen & G. G. Thomson (Eds.), *Psychological studies of human development* (3rd ed.). New York: Appleton-Century-Crofts.
- Freyhan, F. A. (1955). *Psychopathic personalities. Oxford loose leaf medicine*. New York: Oxford University Press.
- Friebe, A., & Arck, P. (2008). Causes for spontaneous abortions: What the bugs “gut” to do with it? *International Journal of Biochemistry and Cell Biology, 40*(11), 2348–2352.
- Friedrich, W. N., Dittner, C. A., Action, R., Berliner, L., Butler, J., Damon, L., et al. (2001). Child Sexual Behavior Inventory: Normative, psychiatric and sexual abuse comparisons. *Child Maltreatment, 6*, 37–49.
- Friend, M. (2008). *Special education: Contemporary perspectives for school professionals* (2nd ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Friend, M. (2011). *Special education: Contemporary perspectives for school professionals* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Fuligni, A. J., Burton, L., Marshall, S., Perez-Febles, A., Yarrington, J., Kirsch, L. B., & Merriwether-DeVries, C. (1999). Attitudes toward family obligations among American adolescents with Asian, Latin American, and European backgrounds. *Child Development, 70*, 1030–1044.
- Fullmer, E. M. (2006). Lesbian, gay, bisexual, and transgender aging. In D. F. Morrow & L.

- Messinger (Eds.), *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people* (pp. 284–303). New York: Columbia University Press.
- Fulmer, R. H. (2011). Becoming an adult: Finding ways to love and work. In M. McGoldrick, B. Carter, & N. G. Garcia-Preto (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (4th ed., pp. 176–192). Boston: Allyn & Bacon.
- Furman, L. E. (1994, April). Religion and spirituality in social work education. Paper presented at the Midwest Biennial Conference on Social Work Education, St. Paul, MN.
- Furman, R., Negi, N. J., & Loya, M. (2010). Introduction. In R. Furman & N. Negi (Eds.), *Social work practice with Latinos: Key issues and emerging themes* (pp. 1–14). Chicago: Lyceum.
- Galsworthy, M. J., Dionne, G., Dale, P. S., & Plomin, R. (2000). Sex differences in early verbal and non-verbal cognitive development. *Developmental Science*, 3, 206–215.
- Garbarino, J., Guttman, E., & Seeley, J. W. (1986). *The psychologically battered child*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Gallup. (2010, May 24). Americans' opposition to gay marriage eases slightly. Retrieved from <http://www.gallup.com/poll/128291/americans-opposition-gay-marriage-eases-slightly.aspx>.
- Garcia, B. (2009). Theory and social work practice with immigrant populations. In F. Chang-Muy & E. P. Congress (Eds.), *Social work with immigrants and refugees: Legal issues, clinical skills, and advocacy* (pp. 79–101). New York: Springer.
- Garcia, B. (2011). Cultural competence with Latino Americans. In D. Lum (Ed.), *Culturally competent practice: A framework for understanding diverse groups and justice issues* (4th ed., pp. 302–357). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Garcia Coll, C., & Pachter, L. M. (2002). Ethnic and minority parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Vol. 4. Social conditions and applied parenting* (2nd ed., pp. 1–20). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Gardiner, H. W., Mutter, J. D., & Kosmitzki, C. (1998). *Lives across cultures: Cross-cultural human development*. Boston: Allyn & Bacon.
- Garel, C. (2008). Fetal MRI: What is the future? *Ultrasound in Obstetrics and Gynecology*, 31, 123–128.
- Garland, J. A., & Frey, L. A. (1973). Application of stages of group development to groups in psychiatric settings. In S. Bernstein (Ed.), *Further explorations in group work* (pp. 1–33). Boston: Milford House.
- Garland, J. A., Jones, H., & Kolodny, R. (1965). A model for stages of development in social work groups. In S. Bernstein (Ed.), *Explorations in group work* (pp. 17–71). Boston: Milford House.
- Garrett, M. T. (1999). Understanding the “medicine” of Native American traditional values: An integrative review. *Counseling and Values*, 43(2), 84–99.
- Garvey, C. (1977). *Play*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gawain, S. (1986). *Living in the light*. San Rafael, CA: Whatever Publications.
- Ge, X., Conger, R. D., & Elder, G. H., Jr. (2001). The relations between puberty and psychological distress in adolescent boys. *Journal of Research on Adolescence*, 11, 49–70.
- Geller, J. (2004). The marriage mystique. In G. Kirk & M. Okazawa-Rey (Eds.), *Women's lives: Multicultural perspectives* (3rd ed., pp. 286–294). Boston: McGraw-Hill.
- Gelman, D. (1988, March 7). Black and white in America. *Newsweek*, 19–21.
- Gelman, D. (1993, July 26). Homoeroticism in the ranks. *Newsweek*, 28–29.
- Gelman, D., Foote, D., Barrett, T., & Talbot, M. (1992, February 24). Born or bred? *Newsweek*, 46–53.
- Georgiades, I., & Grieger, I. (2003). Counseling women for grief and loss: Theoretical and clinical considerations. In M. Kopala & M. A. Keitel (Eds.), *Handbook of counseling women* (pp. 220–240). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gerhard, G. S., & Cristofalo, V. J. (1992). The limits of biogerontology. *Generations*, 16(4), 55–59.
- Gibbs, L., & Gambrill, E. (1999). *Critical thinking for social workers: Exercises for the helping profession* (Rev. ed.). Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Gibbs, N. (1998). Til death do us part. In S. Ruth (Ed.), *Issues in feminism: An introduction to women's studies* (4th ed., pp. 326–333). Mountain View, CA: Mayfield.
- Gilbert, M. J. (2008). Transgender people. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 4, pp. 238–241). Washington, DC: NASW Press.
- Gilford, R. (1986). Marriages in later life. *Generations*, 10(4), 16–20.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gilligan, C., & Attanucci, J. (1988). Two moral orientations. In C. Gilligan, J. V. Ward, J. M. Taylor, & B. Bardige (Eds.), *Mapping the moral domain*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gilligan, C., Brown, L. M., & Rogers, A. G. (1990). Psyche embedded: A place for body, relationships, and culture in personality theory. In A. I. Rabin, R. A. Zucker, R. A. Emmons, & S. Frank (Eds.), *Studying persons and lives*. New York: Springer.
- Glass, T. A., Seeman, T. E., Herzog, A. R., Kahn, R., & Berkman, L. F. (1995). Change in productive activity in late adulthood. MacArthur studies of successful aging. *Journal of Gerontology: Social Sciences* 50B, S65–66.

- Glasser, W. (1984). *Control theory*. New York: Harper & Row.
- Glasser, W. (1998). *Choice theory: A new psychology of personal freedom*. New York: Harper Perennial.
- Glasser, W. (2003). *Warning: Psychiatry can be hazardous to your health*. New York: HarperCollins.
- Gleitman, H. (1986). *Psychology* (2nd ed.). New York: Norton.
- GlenMaye, L. (1998). Empowerment of women. In L. M. Gutierrez, R. J. Parsons, & E. O. Cox (Eds.), *Empowerment in social work practice: A sourcebook* (pp. 2–51). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Glover, R. J. (2001). Discriminators of moral orientation: Gender role or personality? *Journal of Adult Development*, 8(1), 1–7.
- Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (1998). *Counseling today's families* (3rd ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Goldsmith, H. H., Buss, K. A., & Lemery, K. S. (1997). Toddler and childhood temperament: Expanded content, stronger genetic evidence, new evidence for the importance of environment. *Development Psychology*, 33, 891–905.
- Goldstein, A. P. (1991). *Delinquent gangs: A psychological perspective*. Champaign, IL: Research Press.
- Goldstein, A. P., & Huff, C. R. (Eds.). (1993). *The gang intervention handbook*. Champaign, IL: Research Press.
- Goldstein, E. G. (2008). Psychosocial framework. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work, Vol. 3* (pp. 462–467). Washington, DC: NASW Press.
- Goldstein, J. M., Seidman, L. J., Horton, N. J., Makris, N., Kennedy, D. N., Caviness, V. S., Jr., et al. (2001). Normal sexual dimorphism of the adult human brain assessed by in vivo magnetic resonance imaging. *Cerebral Cortex*, 1(6), 490–497.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. New York: Bantam.
- Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. New York: Bantam.
- Goleman, D. (2001). An EI-based theory of performance. In C. Cherniss & D. Goleman (Eds.), *The emotionally intelligent workplace: How to select for, measure, and improve emotional intelligence in individuals, groups, and organizations* (pp. 27–44). San Francisco: Jossey-Bass.
- Goleman, Daniel. (2006). *Social intelligence: The new science of human relationships*. New York: Bantam Books.
- Good, G. E., & Beitman, B. D. (2006). *Counseling and psychotherapy essentials: Integrating theories, skills, and practices*. New York: Norton.
- Goodman, D. D. (1998). Using the empowerment model to develop sex education for Native Americans. *Journal of Sex Education and Therapy*, 23(2), 135–144.
- Gooren, L. (2006). The biology of human psychosexual differentiation. *Hormones and Behavior*, 50, 589–601.
- Gordon, M. (1961, Spring). Assimilation in America: Theory and reality. *Daedalus*, 90, 363–365.
- Gordon, T. (1970). *Parent effectiveness training*. New York: Wyden.
- Gordon, W. (1962). A critique of the working definition. *Social Work*, 7(4), 3–13.
- Graber, J. A. (2008). Pubertal and neuroendocrine development and risk for depressive disorders. In N. B. Allen & L. Sheeber (Eds.), *Adolescent emotional development and the emergence of depressive disorders*. New York: Cambridge University Press.
- Graber, J. A., Seeley, J. R., Brooks-Gunn, J., & Lewinsohn, P. M. (2004). Is pubertal timing associated with psychopathology in young adulthood? *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 43(6), 718–726.
- Greder, K. A., & Allen, W. D. (2007). Parenting in color: Culturally diverse perspectives on parenting. In B. S. Trask, B. S., & R. R. Hamon (Eds.), *Cultural diversity and families: Expanding perspectives* (pp. 118–135). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Green, J. W. (1999). *Cultural awareness in the human services: A multi-ethnic approach* (3rd ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Greenberg, J., & Becker, M. (1988). Aging parents as family resources. *Gerontologist*, 28, 786–790.
- Greenberg, J. S., Bruess, C. E., & Conklin, S. C. (2007). *Exploring the dimensions of human sexuality* (3rd ed.). Sudbury, MA: Jones and Bartlett.
- Greenberg, J. S., Bruess, C. E., & Conklin, S. C. (2011). *Exploring the dimensions of human sexuality* (4th ed.). Sudbury, MA: Jones and Bartlett.
- Greene, B. L. (1994). Lesbian women of color: Triple jeopardy. In L. Comas-Diaz & B. Greene (Eds.), *Women of color and mental health*. (pp. 109–174) New York: Guilford.
- Greene, R. R. (1999). Human behavior theory, person-in-environment, and social work method. In R. R. Greene (Ed.), *Human behavior theory and social work practice* (2nd ed., pp. 1–30). Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.
- Greene, R. R., & Livingston, N. C. (2002). A social construct. In R. R. Green (Ed.), *Resiliency: An integrated approach to practice, policy, and research* (63–93). Washington, DC: NASW Press.
- Greene, R. R., & Watkins, M. (Eds.). (1998). *Serving diverse constituencies, applying the ecological perspective*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.
- Greenfield, P. M., & Childs, C. P. (1991). Developmental continuity in bio-cultural context. In R. Cohen & A. W. Siegel (Eds.), *Context and development* (pp. 135–139). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

- Greenough, A. (2007). Late respiratory outcomes after preterm birth. *Early Human Development*, 83, 785–788.
- Grolnick, W. S., Gurland, S. T., Jacob, K. F., & Decourcey, W. (2002). The development of self-determination in middle childhood and adolescence. In A. Wigfield & J. S. Eccles (Eds.), *Development of achievement motivation* (pp. 147–171). San Diego: Academic Press.
- Grossmann, K., Grossmann, K. E., Spangler, G., Suess, G., & Unzner, L. (1985). Maternal sensitivity and newborns' orientation responses as related to quality of attachment in northern Germany. In I. Bretherton & E. Waters (Eds.), *Growing points of attachment theory and research. Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1–2, Serial No. 209).
- Group for the Advancement of Psychiatry. (1973). *The joys and sorrows of parenthood*. New York: Scribner's.
- Grush, J. E., & Yehl, J. G. (1979). Marital roles, sex differences and interpersonal attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 116–123.
- Guerin, E. W., Gottfried, A. W., & Thomas, C. W. (1997). Difficult temperament and behavior problems: A longitudinal study from 1.5 to 12 years. *International Journal of Behavioral development*, 21(1), 71–90.
- Guha, S. (2007). Biophysical mechanism-mediated timedependent effect on sperm of human and monkey was implanted polyelectrolyte contraceptive. *Asian Journal of Andrology*, 9, 221–227.
- Gumpel, T. P. (2007). Are social competence difficulties by performance or acquisition deficits? The importance of selfregulatory mechanisms. *Psychology in the Schools*, 44, 351–372.
- Gutheil, I. A., & Congress, E. (2000). Resiliency in older people: A paradigm for practice. In R. R. Green (Ed.), *Resiliency: An integrated approach to practice, policy, and research* (pp. 40–52). Washington, DC: NASW Press.
- Gutierrez, L. M. (1990). Working with women of color: An empowerment perspective. *Social Work*, 35(2), 149–153.
- Gutierrez, L. M. (2001). Working with women of color: An empowerment perspective. In J. Rothman, J. L. Erlich, & J. E. Tropman (Eds.), *Strategies of community intervention* (6th ed., pp. 209–217). Itasca, IL: Peacock.
- Gutierrez, L., GlenMaye, L., & DeLois, K. (1995). The organizational context of empowerment practice: Implications for social work administration. *Social Work*, 40, 249–257.
- Guttmacher Institute. (2010a). Abortion. Retrieved from <http://www.guttmacher.org/sections/abortion.php>.
- Guttmacher Institute. (2010b). U.S. teenage pregnancies, births, and abortions: National and state trends and trends by race and ethnicity. Retrieved from <http://www.guttmacher.org/pubs/USTPtrends.pdf>.
- Guttmacher Institute. (2011a). Facts on American teens sexual and reproductive health. Retrieved from <http://www.guttmacher.org/pubs/FB-ATSRH.html>.
- Guttmacher Institute. (2011b). Sex and HIV education. Retrieved from http://www.guttmacher.org/statecenter/spibs/spib_SE.pdf.
- Hack, M., & Fanaroff, A. A. (1999). Outcomes of children of extremely low birthweight and gestational age in the 1990s. *Early Human Development*, 53, 193–218.
- Haight, B. K. (1991). Reminiscing: The state of the art as a basis for practice. *Interpersonal Journal of Aging and Human Development*, 33, 1–32.
- Hall, E. T. (1969). *The hidden dimension*. Garden City, NY: Doubleday.
- Hall, G., & Barongan, C. (1997). Prevention of sexual aggression: Sociocultural risk and protective factors. *American Psychologist*, 52, 5–14.
- Hall, G., Nagayama, C., DeGarmo, D. S., Eap, S., Teten, A. L., & Sue, S. (2006). Initiation, desistance, and persistence of men's sexual coercion. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74, 732–742.
- Hall, G., Nagayama, C., Teten, A. L., DeGarmo, D. S., Sue, S., & Stephens, K. (2005). Ethnicity, culture, and sexual aggression: Risk and protective factors. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73, 830–840.
- Hall, J. (1998). How big are nonverbal sex differences? The case of smiling and sensitivity to nonverbal cues. In D. Canary & K. Dindia (Eds.), *Sex differences and similarities in communication* (pp. 155–178). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Hall, L. (1997). Iroquois Confederacy. In R. J. Vecoli (Ed.), *Gale encyclopedia of multicultural America* (Vol. 2, pp. 750–763). Boston: Thomson.
- Hallahan, D. P., Kauffman, J. M., & Pullen, P. C. (2009). *Exceptional learners: An introduction to special education* (11th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Hancock, C. (1963). *Children and neglect—hazardous home conditions*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Hare, A. (1962). *Handbook of small group research*. New York: Free Press.
- Harper-Dorton, K., & Lantz, J. (2007). *Cross-cultural practice: Social work with diverse populations*. Chicago: Lyceum.
- Harris, J. F. (1999, May 15). Clinton takes Hollywood to task over kids, violence. *Milwaukee Journal Sentinel*, A3.
- Hart, S. N., Brassard, M. R., Binggeli, N. J., & Davidson, H. A. (2002). Psychological maltreatment. In J. E. B. Myers, L. Berliner, J. Briere, C. T. Hendrix, C. Jenny, & T. A. Reid (Eds.), *The APSAC handbook on child maltreatment* (2nd ed., pp. 79–103). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hart, S. N., Brassard, M. R., Davidson, H. A.,

- Rivelis, E., Diaz, V., & Binggeli, N. J. (2011). Psychological maltreatment. In J. E. B. Myers (Ed.), *The APSAC handbook on child maltreatment* (3rd ed., pp. 125–144). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Harter, S. (1987). The determinants and mediational role of global self-worth in children. In N. Eisenberg (Ed.), *Contemporary topics in developmental psychology*. New York: Wiley.
- Harter, S. (1988). Developmental processes in the construction of self. In T. D. Yawkey & J. E. Johnson (Eds.), *Integrative processes and socialization: Early to middle childhood*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Harter, S. (1990). Processes underlying adolescent self-concept formation. In R. MonteMayor, G. R. Adams, & T. P. Gullotta (Eds.), *From childhood to adolescence: A transitional period? Advances in adolescent development* (Vol. 2). Newbury Park, CA: Sage.
- Harter, S. (1993). Developmental changes in self-understanding across the 5 to 7 shift. In A. Sameroff & M. Haith (Eds.), *Reason and responsibility: The passage through childhood*. Chicago: University of Chicago Press.
- Harter, S. (1998). The development of self-representations. In W. Damon (Series Ed.) & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (5th ed., pp. 553–617). New York: Wiley.
- Harter, S. (1999). *The construction of self: A developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Harter, S. (2006). The development of self-representation in childhood and adolescence. In W. Damon & R. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology* (6th ed.). New York: Wiley.
- Hartley, E. (1946). *Problems in prejudice*. New York: King's Crown Press.
- Hartman, A. (1978, October). Diagrammatic assessment of family relationships. *Social Casework*, 59, 465–476.
- Hartman, A. (1991). Toward redefinition and contextualization of the abortion issue. *Social Work*, 36(6), 466–467.
- Harway, M. (1993). Battered women: Characteristics and causes. In M. Hansen & M. Harway (Eds.), *Battering and family therapy: A feminist perspective*. Newbury Park, CA: Sage.
- Hatcher, R. A., et al. (1994). *Contraceptive technology* (16th rev. ed.). New York: Irvington Publishers.
- Hatcher, R. A., & Nelson, A. (2004). Combined hormonal contraceptive methods. In R. A. Hatcher, J. Trussell, F. Stewart, A. L. Nelson, W. Cates, Jr., F. Guest, & D. Kowal (Eds.), *Contraceptive technology* (18th ed., pp. 391–460). New York: Ardent Media.
- Haulotte, S. M., & Kretzschmar, J. A. (2001). *Case scenarios for teaching and learning social work practice*. Alexandria, VA: Council on Social Work Education.
- Healey, K. M., Smith, C., & O'Sullivan, C. (1998, February). *Batterer intervention: Program approaches and criminal justice strategies* (NCJ Publication No. 156555). Washington, DC: U.S. Department of Justice.
- Health Canada, Health Programs and Services Branch. (1994). Suicide in Canada: Update of the report of the task force on suicide in Canada. Retrieved October 18, 2011 from http://www.phac-aspc.gc.ca/mh-sm/pdf/suicid_e.pdf.
- Healy, M. D., & Ellis, B. J. (2007). Birth order, conscientiousness, and openness to experience tests of the family-niche model of personality using a within-family methodology. *Evolution and Human Behavior*, 28(1), 55–59.
- Helpguide.org. (2011). Suicide prevention. Retrieved from http://helpguide.org/mental/suicide_prevention.htm. Henderson, C. H., & Kim, B. (1980). Racism. In D. Brieland, L. Costin, & C. Atherton (Eds.), *Contemporary social work* (2nd ed., p. 180). New York: McGraw-Hill.
- Hendricks, C. O. (2005). The multicultural triangle of the child, the family, and the school: Culturally competent approaches. In E. P. Congress & M. J. Gonzalez (Eds.), *Multicultural perspectives in working with families* (2nd ed., pp. 4–92). New York: Springer.
- Henry, J. (1967, December). *Indian Historian*, 1.
- Henry, W. A., III. (1993, September 10). Gay parents: Under fire and on the rise. *Time*, 66–69.
- Herman, D. (1984). The rape culture. In Jo Freeman (Ed.), *Women: A feminist perspective*. Palo Alto, CA: Mayfield.
- Herrnstein, R. J., & Murray, C. (1994). *The bell curve: The re-shaping of American life by differences in intelligence*. New York: Free Press.
- Hersey, P., & Blanchard, K. (1977). *Management of organizational behavior: Utilizing human resources* (3rd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Hildyard, K. L., & Wolfe, D. A. (2002). Child neglect: Developmental issues and outcomes. *Child Abuse and Neglect*, 2(3/4), 679–695.
- Hill, C., Corbett, C., & St. Rose, A. (2010). *Why so few? Women in science, technology, engineering, and mathematics*. Washington, DC: American Association of University Women (AAUW). Retrieved from <http://www.aauw.org/learn/research/upload/whysofew.pdf>.
- Hines, P. M., & Boyd-Franklin, N. (1996). African American families. In M. McGoldrick, J. Giordano, & J. K. Pearce (Eds.), *Ethnicity and family therapy* (2nd ed., pp. 66–84). New York: Guilford Press.
- Hirschfelder, A., & Kreipe de Montano, M. (1993). *The Native American almanac: A portrait of Native America today*. New York: Prentice-Hall.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.

- Ho, M. K. (1987). *Family therapy with ethnic minorities*. Newbury Park, CA: Sage.
- Hokenstad, M. C., & Midgley, J. (1997). Realities of global interdependence: Challenges for social work in a new century. In M. C. Hokenstad & J. Midgley (Eds.), *Issues in international social work: Global challenges for a new century* (pp. 1–10). Washington, DC: NASW Press.
- Holmberg, D., & Blair, K. L. (2009). Sexual desire, communication, satisfaction, and preferences of men and women in same-sex versus mixed-sex relationships. *Journal of Sex Research*, 46, 57–66.
- Holmes, T. H., & Rahe, R. H. (1976). The social readjustment rating scale. *Journal of Psychosomatic Research*, 11, 213.
- Homan, M. S. (2011). *Promoting community change: Making it happen in the real world* (5th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Hooyman, N. (2007). *Selected facts on aging*. Washington, DC: Gero-Ed Center, National Center for Gerontological Social Work Education.
- Howard-Hamilton, M. F., & Frazier, K. (2005). Identity development and the convergence of race, ethnicity, and gender. In D. Comstock (Ed.), *Diversity and development: Critical contexts that shape our lives and relationships* (pp. 67–90). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Hower, D. (1994, August 22). David Hower's definition of total quality. *Reporter* (University of Wisconsin-Whitewater), p. 10.
- Howes, C. (1997). Children's experiences in center-based child care as a function of teacher background and adult:child ratio. *Merrill-Palmer Quarterly*, 43(3), 404–425.
- Hoyert, D. L., Matthews, T. J., Menacker, F., Strobino, D. M., & Guyer, B. (2006). Annual summary of vital statistics: 2004. *Pediatrics*, 117, 175–180.
- Huang, L. N., & Ying, Y. (1998). Chinese American children and adolescents. In J. T. Gibbs, L. N. Huang (Eds.), *Children of color: Psychological interventions with culturally diverse youth* (pp. 33–67). San Francisco: Jossey-Bass.
- Huesmann, L. R., & Miller, L. S. (1994). Long-term effects of repeated exposure to media violence in childhood. In L. R. Huesmann (Ed.), *Aggressive behavior: Current perspectives*. New York: Plenum.
- Hughes, M. (1975). Egocentrism in preschool children. Unpublished doctoral dissertation, Edinburgh University, Edinburgh.
- Hull, G. H., Jr. (2007). Social work practice with diverse groups. In C. Zastrow (Ed.), *The practice of social work* (8th ed., pp. 324–364). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Hull, G. H., Jr. (2010). Social work practice with diverse groups. In C. Zastrow (Ed.), *The practice of social work* (9th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Human Intelligence. (2004, July 14). Human intelligence: Jean- Marc Gaspard Itard. Retrieved from <http://www.indiana.edu/~intell/itard.shtml>.
- Human Rights Campaign. (2011). Domestic partner benefits. Retrieved from http://www.hrc.org/issues/domestic_partner_benefits.htm.
- Hunter College Women's Studies Collective. (1995). *Women's realities, women's choices: An introduction to women's studies* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Hunter, S., & Hickerson, J. C. (2003). *Affirmative practice: Understanding and working with lesbian, gay, bisexual, and transgender persons*. Washington, DC: NASW Press.
- Hutchins, T., & Baxter, V. (1980). Battered women. In N. Gottlieb (Ed.), *Alternative social services for women*. New York: Columbia University Press.
- Hyde, C. A. (2008). Feminist social work practice. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work*, Vol. 2 (pp. 216–221). Washington, DC: NASW Press.
- Hyde, J. S. (1982). *Understanding human sexuality* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Hyde, J. S. (2002). Feminist identity development: The current state of theory, research, and practice. *Counseling Psychologist*, 30, 105–110.
- Hyde, J. S. (2007). *Half the human experience* (7th ed.). Boston: Houghton Mifflin.
- Hyde, J. S., & Delamater, J. D. (2008). *Understanding human sexuality* (10th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Hyde, J. S., & DeLamater, J. D. (2011). *Understanding human sexuality* (11th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Infusino, P., Mercurio, M., Gelasso, M. A., Filardi, A., et al. (1996). Multidimensional evaluation in a group of centenarians. *Archives of Gerontology and Geriatrics*. Suppl. 5, 377–380.
- International Association of Schools of Social Work (IASSW). (2009a). Ethics in social work, statement of principles. Retrieved from <http://www.ifsw.org/f38000032.html>.
- International Association of Schools of Social Work (IASSW). (2009b). Welcome to IASSW. Retrieved from <http://www.iassw-aiets.org/>.
- International Federation of Social Workers (IFSW). (2010). Welcome to IFSW. Retrieved from <http://www.ifsw.org/f38000041.html>.
- Intersex Society of North America (ISNA). (2008a). How common is intersex? Retrieved from <http://www.isna.org/faq/frequency>.
- Intersex Society of North America (ISNA). (2008b). What do doctors do now when they encounter a patient with intersex? Retrieved from http://www.isna.org/faq/standard_of_care.
- Intersex Society of North America (ISNA). (2008c). What does ISNA recommend for children with intersex? Retrieved from <http://www.isna.org/faq/patient-centered>.
- Ivey, A. E., D'Andrea, M., Ivey, M. B., & Simek-Morgan, L. (2002). *Theories of counseling and psychotherapy: A multicultural perspective* (5th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

- Ivey, A. E., & Ivey, M. B. (2008). *Essentials of intentional interviewing: Counseling in a multicultural world*. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Ivey, A. E., Ivey, M. B., & Zalaquett, C. P. (2010). *Intentional interviewing & counseling: Facilitating client development in a multicultural society* (7th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Jackson, A. W., & Davis, G. A. (2000). *Turning points 2000: Educating adolescents in the 21st century*. New York: Teachers College Press.
- Jacobson, E. (1938). *Progressive relaxation* (2nd ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- Jaffee, S., & Hyde, J. S. (2000). Gender differences in moral orientation: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 126, 703–726.
- Jambunathan, S., Burts, D. C., & Pierce, S. (2000). Comparisons of parenting attitudes among five ethnic groups in the United States. *Journal of Comparative Family Studies*, 31, 395–406.
- James, R. K., & Gilliland, B. E. (2005). *Crisis intervention strategies* (5th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Jansson, B. S. (2009). *The reluctant welfare state: American social welfare policies: Past, present, and future* (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Jansson, B. S. (2011). *Becoming an effective policy advocate: From policy practice to social justice* (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Jaszyna-Gasior, M., Schoeder, J. R., Thorner, E. D., Heishman, S. J., Collins, C., Lo, S., & Moolchan, E. T. (2009). Age at menarche and weight concerns in relation to smoking trajectory and dependence among adolescent girls enrolled in a smoking cessation trial. *Addictive Behaviors*, 34, 92–95.
- Janus, S. S., & Janus, C. L. (1993). *The Janus report on sexual behavior*. New York: Wiley.
- Jennings, V. H., Arevalo, M., & Kowal, D. (2004). Fertility awareness-based methods. In R. A. Hatcher, J. Trussell, F. Stewart, A. L. Nelson, W. Cates, Jr., F. Guest, & D. Kowal (Eds.), *Contraceptive technology* (18th ed., pp. 317–329). New York: Ardent Media.
- Jensen, P. S. et al. (2007). 3-year follow-up of the NIMH MTA study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46, 989–1002.
- Jiao, S., Ji, G., & Jing, Q. (1996). Cognitive development of Chinese urban only children and children with siblings. *Child Development*, 67, 387–395.
- Jimenez, J. (2010). *Social policy and social change: Toward the creation of social and economic justice*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Jobes, D. A., Berman, A. L., & Martin, C. E. (1999). Adolescent suicidality and crisis intervention. In A. R. Roberts (Ed.), *Crisis intervention handbook: Assessment, treatment, and research* (pp. 131–151). New York: Oxford University Press.
- Jobes, D. A., Berman, A. L., & Martin, C. E. (2005). Adolescent suicidality and crisis intervention. In A. R. Roberts (Ed.), *Crisis intervention handbook: Assessment, treatment, and research* (3rd ed., pp. 395–415). New York: Oxford.
- Johnson, A. K. (1995). Homelessness. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., pp. 1338–1346). Washington, DC: NASW Press.
- Johnson, D. W., & Johnson, F. P. (1975). *Joining together*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Johnson, D. W., & Johnson, F. P. (1987). *Joining together* (3rd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Johnson, D. W., & Johnson, F. P. (1997). *Joining together* (6th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Johnson, E. H. (1973). *Social problems of urban man*. Homewood, IL: Dorsey.
- Johnson, J. G., Cohen, P., Smailes, E. M., Kasen, S., & Brook, J. S. (2002). Television viewing and aggressive behavior during adolescence and adulthood. *Science*, 295, 283–294.
- Johnson, R. (2011a). Gay, lesbian, bisexual, transgender and questioning youth suicide statistics. Retrieved from <http://gaylife.about.com/od/gayteens/a/gaysuicide.htm>.
- Johnson, R. (2011b). Inside ex-gay reparative surgery. Retrieved from http://gaylife.about.com/od/religion/i/ex_gay_2.htm.
- Johnson, R. (2011c). Why the total number of gay people in the world can't be counted. Retrieved from <http://gaylife.about.com/od/comingout/a/howmanygays.htm>.
- Johnson, W., & Bouchard, T. J. (2007). Sex differences in mental abilities. *Intelligence*, 35, 23–39.
- Johnston, L. D., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., & Schulenberg, J. E. (2009). *Monitoring the future national results on adolescent drug use: Overview of key findings, 2008*. Bethesda, MD: National Institute on Drug Abuse.
- Jones, A. (2008). Battering: Who's going to stop it? In A. Kesselman, L. D. McNair, & Schniedewind, N. (Eds.), *Women: Images and realities* (4th ed., pp. 482–488). Boston: McGraw-Hill.
- Jones, M., & Biesecker, J. (1980). *Goal planning in children and youth services*. Millersville, PA: Training Resources in Permanent Planning Projects.
- Jones, R. K., Darroch, J. E., & Henshaw, S. K. (2002). Contraceptive use among U.S. women having abortions in 2000–2001. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 34(6), 294–303.
- Juran, J. M. (1989). *Juran on leadership for quality: An executive handbook*. New York: Free Press.
- Kadushin, A., & Martin, J. A. (1988). *Child welfare services* (4th ed.). New York: Macmillan.
- Kahn, S. (1995). Community organization. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 1., pp. 569–576). Washington, DC: NASW Press.

- Kail, R. V., & Cavanaugh, J. C. (2007). *Human development: A life-span view* (4th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Kail, R. V., & Cavanaugh, J. C. (2010). *Human development: A life-span view* (5th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Kaiser Family Foundation. (2004). *Sex education in America: General public/parents survey*. Menlo Park, CA: Author.
- Kalat, J. W. (2011). *Introduction to psychology* (9th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Kalb, C., & Rosenberg, D. (2004, October 25). Stem cell division. *Newsweek*, 43–49.
- Kalof, L., Eby, K. K., Matheson, J. L., & Kroska, R. J. (2001). The influence of race and gender on student self-reports of sexual harassment by college professors. *Gender and Society*, 15, 282–302.
- Kaluger, G., & Kaluger, M. F. (1984). *Human development: The span of life* (3rd ed.). St. Louis, MO: Times Mirror/ Mosby.
- Kamehameha Early Education Program (KEEP) (n.d.).
- Kamehameha Early Education Program (KEEP), Honolulu, Hawaii. Retrieved from <http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/educatrs/presrvce/pe#lk43.htm>.
- Kane, T. A., Staiger, P. K., & Ricciardelli, L. A. (2000). Male domestic violence: Attitudes, aggression, and interpersonal dependency. *Journal of Interpersonal Violence*, 15(1), 16–29.
- Kaplan, D. A. (1993, November 22). Take down the girlie calendars. *Newsweek*, 34.
- Karger, H. J., & Stoesz, D. (2010). *American social welfare policy: A pluralist approach* (6th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Karlen, A. (1971). *Sexuality and homosexuality: A new view*. New York: Norton.
- Katz, A. H., & Bender, E. I. (1976). *The strengths in us: Self-help groups in the modern world*. New York: Franklin-Watts.
- Kaufman, S. B. (2007). Sex differences in mental rotation and spatial visualization ability: Can they be accounted for by differences in working memory capacity? *Intelligence*, 35, 211–223.
- Kazdin, A. E. (2001). *Behavior modification in applied settings* (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Kazdin, A. E. (2008a). *Behavior modification in applied settings* (6th ed., reprinted). Long Grove, IL: Waveland Press.
- Kazdin, A. E. (2008b). *The Kazdin method for parenting the defiant child*. New York: Mariner.
- Kelley, M. A. (2007). Building “Comunidad de Bienestar” in Puerto Rican Chicago: Community culture, development and health. *ACOSA Update*, 21(1/2), pp. 3, 14.
- Kelly, G. F. (2008). *Sexuality today* (9th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Kemp, A. (1998). *Abuse in the family: An introduction*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Kendall, D. (2007). *Social problems in a diverse society* (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Kendall-Tackett, K. A., Williams, L., & Finkelhor, D. (1993). Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 113, 164–180.
- Kendell, K. (2003). Lesbian and gay parents in child custody and visitation disputes. Retrieved from <http://www.abanet.org/irr/hr/summer03/custody.html>.
- Kendler, K. S., Thornton, L. M., Gilman, S. E., & Kessler, R. C. (2000). Sexual orientation in a U.S. national sample of twin and nontwin sibling pairs. *American Journal of Psychiatry*, 157, 1843–1846.
- Keniston, K. (1965). *The uncommitted*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Kenny-Benson, G. A., Pomerantz, E. M., Ryan, A. M., & Patrick, H. (2006). Sex differences in math performance: The role of children’s approach to schoolwork. *Developmental Psychology*, 42, 11–26.
- Kerr, M. E., & Bowen, M. (1988). *Family evaluation: An approach based on Bowen theory*. New York: Norton.
- Kesler, J. T. (2000). The healthy community movement: Seven counterintuitive steps. *National Civic Review*, 89 (3), 271–282.
- Kesselman, A., McNair, L. D., & Schniedewind, N. (2008). *Women: Images and realities* (4th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Killin, M., & Smetana, J. (2008). Moral judgment and moral neuroscience: Intersections, definitions, and issues. *Child Development Perspectives*, 1, 1–6.
- Kim, K.-J., McHale, S. M., Osgood, D. W., & Crouter, A. C. (2006). Longitudinal course and family correlates of sibling relationships from childhood through adolescence. *Child Development*, 77(6), 1746–1761.
- Kim, K. S. (2008). Strengths perspective. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work*, Vol. 4 (pp. 177–181). Washington, DC: NASW Press.
- Kimmel, M. S. (2007). *The gendered society* (3rd ed.). New York: Oxford University Press.
- Kinnunen, L. H., Moltz, H., Metz, J., & Cooper, M. (2004). Differential brain activation in exclusively homosexual and heterosexual men produced by the selective serotonin reuptake inhibitor, fluoxetine. *Brain Research*, 1024(1–2), 251–254.
- Kinsey, A. C., et al. (1953). *Sexual behavior in the human female*. Philadelphia: Saunders.
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., & Martin, C. R. (1948). *Sexual behavior in the human male*. Philadelphia: Saunders.
- Kinsey Institute. (2010). Frequently asked sexuality questions to the Kinsey Institute. Retrieved from <http://www.kinseyinstitute.org/resources/FAQ.html>.

- Kirby, D. (2001). *Emerging answers: Research findings on programs to reduce sexual risk-taking and teen pregnancy*. Washington, DC: National Campaign to Prevent Teen Pregnancy.
- Kirby, D. (2007). *Emerging answers 2007: Research findings on programs to reduce teen pregnancy and sexually transmitted diseases*. Washington, DC: National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy. Retrieved from http://www.thenationalcampaign.org/EA2007/EA2007_full.pdf.
- Kirby, D., et al. (1994). School-based programs to reduce sexual risk behaviors: A review of effectiveness. *Public Health Reports*, 109, 339–360.
- Kirk, G., & Okazawa-Rey, M. (2010). *Women's lives: Multicultural perspectives* (5th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Kirk, I., et al. (2000). Measurement models for sexual orientation in a community twin sample. *Behavior Genetics*, 30, 345–356.
- Kirk, W. G. (1993). *Adolescent suicide: A school-based approach to assessment and intervention*. Champaign, IL: Research Press.
- Kirst-Ashman, K. K. (2007). *Introduction to social work and social welfare: Critical thinking perspectives* (2nd ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Kirst-Ashman, K. K. (2008). *Human behavior, communities, organizations, and groups in the macro social environment: An empowerment approach* (2nd ed.). Belmont, CA: Brooks/ Cole.
- Kirst-Ashman, K. K. (2010). *Social work and social welfare: Critical thinking perspectives* (3rd ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Kirst-Ashman, K. K. (2011). *Human behavior in the macro social environment: An empowerment approach to understanding communities, organizations, and groups* (3rd ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Kirst-Ashman, K. K., & Hull, G. H., Jr. (2009). *Understanding generalist practice* (5th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Kirst-Ashman, K. K., & Hull, G. H., Jr. (2012a). *Generalist practice with organizations and communities* (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Kirst-Ashman, K. K., & Hull, G. H., Jr. (2012b). *Understanding generalist practice* (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Kissinger, P., Trim, S., Williams, E., Mielke, E., Koporc, K., & Brosn, R. (1997). An evaluation of initiatives to improve family planning use by African-American adolescents. *Journal of the National Medical Association*, 89, 110–114.
- Klein, J. D., & the Committee on Adolescence. (2005). Adolescent pregnancy: Current trends and issues. *Pediatrics*, 116, 281–286. Retrieved from <http://pediatrics.aappublications.org/cgi/reprint/116/1/281?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=adolescent+pregnancy&andorexactfulltext=and&searchid=1&FIRSTINDEX=0&sortspec=relevance&resourcetype=HWCIT>.
- Kliman, J. (2011). Social class and the life cycle. In M. McGoldrick, B. Carter, & N. G. Garcia-Preto (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (4th ed., pp. 75–88). Boston: Allyn & Bacon.
- Knapp, M. L., & Hall, J. A. (1992). *Nonverbal communication in human interaction* (3rd ed.). Fort Worth, TX: Harcourt Brace.
- Knapp, M. L., & Hall, J. A. (2010). *Nonverbal communication in human interaction* (7th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Koch, M. O., Dotson, V., Troast, T. P., & Curtis, L. A. (2006). In C. Zastrow, *Strategies for working with specific social work groups* (pp. 26–42). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Koenig, H. G., George, L. K., & Siegler, I. C. (1988). The use of religion and other emotion-regulating coping strategies among older adults. *Gerontologist*, 28, 303–310.
- Koenig, H. G., Kvale, J. N., & C. Ferrel (1988). Religion and well-being in later life. *Gerontologist*, 28, 18–28.
- Kohlberg, L. (1963). The development of children's orientations toward a moral order. Part 1: Sequence in the development of moral thought. *Vita Humana*, 6, 11–35.
- Kohlberg, L. (1968, April). The child as a moral philosopher. *Psychology Today*, 25–30.
- Kohlberg, L. (1969). *Stages in the development of moral thought and action*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Kohlberg, L. (1978). Revisions in the theory and practice of moral development. In W. Damon (Ed.), *New directions for child development: Moral development*. New York: Wiley.
- Kohlberg, L. (1981a). *The philosophy of moral development*. New York: Harper & Row.
- Kohlberg, L. (1981b). *Essays on moral development*. San Francisco: Harper & Row.
- Kolko, D. J. (2002). Child physical abuse In J. E. B. Myers, L. Berliner, J. Briere, C. T. Hendrix, C. Jenny, & T. A. Reid (Eds.), *The APSAC handbook on children maltreatment* (2nd ed., pp. 21–54). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kondrat, M. E. (2008). Person-in-environment. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 3, pp. 348–354). Washington, DC: NASW Press.
- Konijn, E. A., Bijvank, M. N., & Bushman, B. J. (2007). I wish I were a warrior: The role of wishful identification in effects of violent video games on aggression in adolescent boys. *Developmental Psychology*, 43, 1038–1044.
- Kopels, S. (1995, Fall). The Americans with Disabilities Act: A tool to combat poverty. *Journal of Social Work Education*, 31(3), 337–346.
- Kornblum, W., & Julian, J. (2001). *Social problems* (10th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Kornblum, W., & Julian, J. (2007). *Social problems* (12th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

- Kornblum, W., & Julian, J. (2009). *Social problems* (13th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Kosberg, J. I., & Adams, J. I. (2008). Men: Overview. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 3, pp. 205–214). Washington, DC: NASW Press.
- Koss, M. P. (1992). The underdetection of rape: Methodological choices influence incidence estimates. *Journal of Social Issues*, 48(1), 61–75.
- Koss, M. P. (1993). Rape: Scope, impact, interventions, and public policy responses. *American Psychologist*, 48, 1062–1069.
- Koss, M. P., Goodman, L. A., Browne, A., Fitzgerald, L. G., Keita, G. P., & Russo, N. F. (1994). *No safe haven: Male violence against women at home, at work, and in the community*. DC: American Psychological Association.
- Kotz, D. (2008, September, 15). Sex, health & happiness. *U.S. News & World Report*.
- Kramer, L. (2005). *The sociology of gender: A brief introduction* (2nd ed.). Los Angeles: Roxbury.
- Kraus, M. W., & Keltner, D. (2009). Rich man, poor man: Study shows body language can indicate socioeconomic status. Retrieved from <http://www.psychologicalscience.org/media/2009/kraus.cfn>.
- Kretzmann, J. P., & McKnight, J. L. (1993). *Building communities from the inside out*. Chicago: ACTA Publications.
- Kristensen, J., Vestergaard, M., Wisborg, I. K., Kesmodel, U., & Secher, N. J. (2005). Pre-pregnancy weight and the risk of stillbirth and neonatal death. *British Journal of Obstetrics and Gynecology*, 112, 403–408.
- Kubler-Ross, E. (1969). *On death and dying*. New York: Macmillan.
- Kurpius, S. E., Kerr, B., & Harkins, A. (Eds.). (2005). *Handbook for counseling girls and women: Vol. 1. Talent, risk, and resiliency*. Mesa, AZ: Nueva Science Press.
- Kuypers, J., & Benston, V. (1973). Competence and social breakdown: A social-psychological view of aging. *Human Development*, 16(2), 37–49.
- Lacayo, R. (2001, August 20). How Bush got there. *Time*, 17–23.
- Lachance, J., & Mazzocco, M. M. M. (2006). A longitudinal analysis of sex differences in math and spatial skills in primary school age children. *Learning and Individual Differences*, 16, 195–216.
- Ladd, G. W., Buhs, E., & Troop, W. (2002). School adjustment and social skills training. In P. K. Smith & C. H. Hart (Eds.), *Blackwell handbook of childhood social development*. Malden, MA: Blackwell.
- Laifer-Narin, S., Budorick, N. E., Simpson, L. L., & Platt, L. D. (2007). Fetal magnetic resonance imaging: A review. *Current Opinion in Obstetrics and Gynecology*, 19, 151–156.
- Laird, J. (1995). Lesbians: Parenting. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 2, pp. 1604–1616). Washington, DC: NASW Press.
- Land, H. (1995). Feminist clinical social work in the 21st century. In N. Van Den Bergh (Ed.), *Feminist practice in the 21st century* (pp. 3–19). Washington, DC: NASW Press.
- Lane, H. (1976). *The wild boy of Aveyron*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Lankton, S. (1980). *Practical magic*. Cupertino, CA: Meta Publications.
- Lapsey, D. K. (2005). Stage theories generated by Kohlberg. In M. Killen & J. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- LaSala, M. C. (2004). Monogamy of the heart: Extradysadic sex and gay male couples. *Journal of Gay & Lesbian Social Services: Issues in Practice, Policy & Research*, 17(3), 1–24.
- Latham, G. P., & Budworth, M. H. (2007). The study of work motivation in the 20th century. In L. L. Koppes (Ed.), *Historical perspectives in industrial and organizational psychology* (pp. 353–381). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Laufersweiler-Dwyer, D. L., & Dwyer, G. (2005). Rapists. In F. P. Reddington and B. W. Kreisel (Eds.), *Sexual assault: The victims, the perpetrators, and the criminal justice system* (pp. 205–231). Durham, NC: Carolina Academic Press.
- Laumann, E., Gagnon, J., Michael, R., & Michaels, S. (1994). *The social organization of sexuality*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lavell, M. (1998, July 6). The new rules of sexual harassment: The Supreme Court defines what harassment is and who can be held responsible. *U.S. News & World Report*, 31.
- Leacock, E. (1971). *The culture of poverty: A critique*. New York: Simon and Schuster.
- Leadbeater, B. J., Kupperminc, G. P., Blatt, S. J., & Hertzog, C. (1999). A multivariate model of gender differences in adolescents' internalizing and externalizing problem. *Developmental Psychology*, 35, 1268–1282.
- Lee, J. A. (Ed.). (1991). *Gay midlife and maturity*. New York: Harrington Park Press.
- Lee, J. A. B. (2001). *The empowerment approach to social work practice: Building the beloved community*. New York: Columbia University Press.
- Lee, V. E., & Smith, J. (2001). *Restructuring high school for equity and excellence: What works*. New York: Teachers College Press.
- Lee, Y. S., Cheng, A. W., Ahmed, S. F., Shaw, N. J., & Hughes, I. A. (2007). Genital anomalies in Klinefelter's syndrome. *Hormonal Research*, 68, 150–153.
- Lefrancois, G. R. (1999). *The lifespan* (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Lein, L. (2008). Child care services. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work, Vol. 1* (240–243). Washington, DC: NASW Press.

- Leland, J. (2000, March 20). Shades of gay. *Newsweek*, 46–49.
- Lemish, D. (2007). *Children and television: A global perspective*. New York: Blackwell.
- Lemon, N. K. D. (2002, October/November). Sonoma County, California, sheriff's department settles domestic violence murder case for \$1 million. *Domestic Violence Report*, 8, 1, 11–12, 14–16.
- Leon-Guerrero, A. (2009). *Social problems: Community, policy, and social action* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Pine Forge.
- Leon-Guerrero, A. (2011). *Social problems: Community, policy, and social action* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Pine Forge.
- Leong, F. T. L., Lee, S., & Chang, D. (2008). Counseling Asian Americans: Client and therapist variables. In P. B. Pedersen, J. G. Draguns, W. J. Lonner, & J. E. Trimble (Eds.), *Counseling across cultures* (6th ed., pp. 113–128). Thousand Oaks, CA: Sage.
- LeVay, S. (1991). A difference in hypothalamic structure between heterosexual and homosexual men. *Science*, 253, 1034–1037.
- LeVay, S. (1996). *Queer science: The use and abuse of research into homosexuality*. Cambridge, MA: MIT Press.
- LeVay, S., & Valente, S. M. (2006). *Human sexuality* (2nd ed.). Sunderland, MA: Sinauer.
- Levinson, D. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist*, 41(1), 3–13.
- Levinson, D. J., Darrow, C. N., Klein, E. B., Levinson, M. H., & McKee, B. (1974). The psychosocial development of men in early adulthood and the mid-life transition. In D. F. Ricks, A. Thomas, & M. Roff (Eds.), *Life history research in psychopathology*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Levinson, D. J., & Levinson, J. D. (1978). *The seasons of a man's life*. New York: Knopf.
- Levinson, D. J., & Levinson, J. D. (1996). *The seasons of a woman's life*. New York: Knopf.
- LeVine, E. S., & Sallee, A. L. (1999). *Child welfare: Clinical theory and practice*. Dubuque, IA: Eddie Bowers.
- Lewis, L. A. (1984). The coming-out process for lesbians: Integrating a stable identity. *Social Work*, 29(5), 464–468.
- Lewis, O. (1966). The culture of poverty. *Scientific American*, 215(10), 19–25.
- LGBT Hate Crimes Project. (2010). *Sakia Gunn*. Retrieved from http://www.lgbthatecrimes.org/doku.php/sakia_gunn.
- Liederman, D. S. (1995). Child welfare overview. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 1, pp. 424–433). Washington, DC: NASW Press.
- Lightfoot, E. (2009a). Case management policies and programs with the developmentally disabled. In A. R. Roberts (Editor-in-Chief), *Social workers' desk reference* (2nd ed., pp. 759–764). New York: Oxford.
- Lightfoot, E. (2009b). Social policies for people with disabilities. In J. Midgley & M. Livermore (Eds.), *The handbook of social policy* (2nd ed., pp. 445–462). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lin, C., & Liu, W. T. (1999). Intergenerational relationships among Chinese immigrant families from Taiwan. In H. P. McAdoo (Ed.), *Family ethnicity* (2nd ed., pp. 235–251). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lindberg, C. A. (Managing Editor). (2007). *The Oxford college dictionary*. New York: Oxford.
- Lippa, R. (2008). The relationship between childhood gender nonconformity and adult masculinity-femininity and anxiety in heterosexual and homosexual men and women. *Sex Roles*, 59, 684–693.
- Lloyd, G. A. (1995). HIV/AIDS overview. In *Encyclopedia of social work* (19th ed., pp. 1257–1290). Washington, DC: NASW Press.
- London, S. (2004). Risk of pregnancy-related death is sharply elevated for women 35 and older. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 36, 87–88.
- Longres, J. F. (2008). Diversity in community life. In J. Rothman, J.
- L. Erlich, & J. E. Tropman (Eds.), *Strategies of community intervention* (7th ed., pp. 77–106). Peosta, IA: Eddie Bowers.
- Longres, J. F., & Aisenberg, E. (2008). Latinos and Latinas: Overview. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 3, pp. 31–41). Washington, DC: NASW Press.
- Longres, J. F., & Fredriksen, K. I. (2000). Social work practice with lesbians and gay men. In P. Allen-Meares & C. Garvin (Eds.), *The handbook of social work practice* (pp. 477–498). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lorber, J. (2005). *Gender inequality: Feminist theories and politics* (3rd ed.). Los Angeles: Roxbury.
- Lorber, J. (2010). *Gender inequality: Feminist theories and politics* (4th ed.). New York: Oxford.
- Lorber, J., & Moore, L. J. (2011). *Gendered bodies: Feminist perspectives* (2nd ed.). New York: Oxford.
- Lorenz, F. O., Wickrama, K. A., Conger, R. D., & Elder, G. H. (2006). The short-term and decade-long effects of divorce on women's midlife health. *Journal of Health and Social Behavior*, 47, 117–125.
- Lott, B. (1987). *Women's lives: Themes and variations in gender learning*. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Lott, B. (1994). *Women's lives: Themes and variations in gender learning* (2nd ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Loukas, A., & Robinson, S. (2004). Examining the moderating role of perceived school climate in

- early adolescent adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 14, 209–233.
- Lu, Y. E. (2008). Asian Americans: Chinese. In T. Mizrahi &
- L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 1, pp. 164–166). Washington, DC: NASW Press.
- Luckasson, R., Borthwick-Duffy, S., Buntinx, W. H. E., Coulter, D. L., Craig, E. M., Reeve, A. et al. (2002). *Mental retardation: Definition, classification, and systems of supports*. Washington, DC: American Association on Mental Retardation.
- Lum, D. (2000). *Social work practice and people of color: A processstage approach* (4th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Lum, D. (2003). *Culturally competent practice: A framework for understanding diverse groups and justice issues* (2nd ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Lum, D. (Ed.). (2005). *Cultural competence, practice stages, and client systems: A case study approach*. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Lum, D. (2007). *Culturally competent practice: A framework for understanding diverse groups and justice issues* (3rd ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Lum, D. (2011). A framework for cultural competence. In D. Lum (Ed.), *Culturally competent practice: A framework for understanding diverse groups and justice issues* (4th ed., pp. 123–135). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Lynne, S. D., Graber, J. A., Nichold, T. R., Brooks-Gunn, J., & Botvin, G. J. (2007). Links between pubertal timing, peer influences, and externalizing behaviors among urban students followed through middle school. *Journal of Adolescent Health*, 40(2), 181.e7–181.e13.
- Maag, J. W., & Reid, R. (2006). Depression among students with learning disabilities: Assessing the risk. *Journal of Learning Disabilities*, 39, 3–10.
- MacKay, A. P., Berg, C. J., & Atrash, H. K. (2001). Pregnancy-related mortality from preeclampsia and eclampsia. *Obstetrics and Gynecology*, 97(4), 533–538.
- Mackelprang, R. M. (2008). Disability: Overview. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work*, Vol. 2 (pp. 36–43). Washington, DC: NASW Press.
- Mackelprang, R. W., & Salsgiver, R. O. (2009). *Disability: A diversity model approach in human service practice* (2nd ed.). Chicago: Lyceum.
- Macklem, G. O. (2003). *Bullying and teasing: Social power in children's groups*. New York: Kluwer Academic/Plenum.
- Madom, S., Jussim, L., & Eccles, J. (1997). In search of the powerful self-fulfilling prophecy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 791–809.
- Magana, S., & Ybarra, M. (2010). Family and community as strengths in the Latino community. In R. Furman & N. Negi (Eds.), *Social work practice with Latinos: Key issues and emerging themes* (pp. 69–84). Chicago: Lyceum.
- Magness, P. W., & Page, S. P. (2011). *Colonization after emancipation*. Columbia: University of Missouri Press.
- Mahoney, M., Simone, K., & Simon-Rusinowitz, L. (2000). Early lessons from the Case and Counseling demonstration and evaluation. *Demonstration and Evaluation*, 23(3), 41–46.
- Maier, R. A. (1984). *Human sexuality in perspective*. Chicago: Nelson-Hall.
- Malamitsi Puchner, A., & Boutsikou, T. (2006). Adolescent pregnancy and perinatal outcome. *Pediatric Endocrinology Reviews*, 3(Suppl. 1), 170–171.
- Malamuth, N. M. (1998). The confluence model as an organizing framework for research on sexually aggressive men: Risk moderators, imagined aggression and pornography consumption. In R. Green & E. Donnerstein (Eds.), *Aggression: Theoretical and empirical reviews*. New York: Academic Press.
- Malamuth, N. M., Sockloskie, R. J., Koss, M. P., & Tanaka, J. S. (1991). Characteristics of aggressors against women: Testing a model using a national sample of college students. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59, 670–781.
- Mallon, G. P. (2008). Gay families and parenting. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 2, pp. 241–247). Washington, DC: NASW Press.
- Manlove, J., & Terry-Humen, E. (2007). Contraceptive use patterns within females' first sexual relationships: The role of relationships, partners, and methods. *Journal of Sex Research*, 44, 3–16.
- March of Dimes Foundation. (2009). Teenage pregnancy. Retrieved from http://www.marchofdimes.com/medicalresources_teenpregnancy.html.
- March of Dimes Foundation. (2010a). Low birth weight. Retrieved from http://www.marchofdimes.com/baby/medicalresources_lowbirthweight.html.
- March of Dimes Foundation. (2010b). Your premature baby. Retrieved from http://www.marchofdimes.com/baby/premature_indepth.html.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology*. New York: Wiley.
- Marcia, J. E. (1991). Identity and self-development. In R. M. Lerner, A. C. Petersen, & J. Brooks-Gunn (Eds.), *Encyclopedia of adolescence* (Vol. 1). New York: Garland.
- Marcia, J. E. (2002). Identity and psychosocial development in adulthood. *Identity*, 2(1), 7–28.
- Marcia, J. E., & Carpendale, J. (2004). Identity: Does thinking make it so? In C. Lightfoot, C. Lalonde, & M. Chandler (Eds.), *Changing conceptions of psychological life*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

- Margalit, M. (2006). Loneliness, the salutogenic paradigm and learning disabilities: Current research, future directions, and interventional implications. *Thalamus*, 24, 38–48.
- Markus, H., & Nurius, P. S. (1984). Self-understanding and selfregulation in middle childhood. In W. A. Collins (Ed.), *Development during middle childhood: The years from six to twelve*. Washington, DC: National Academy Press.
- Marshall, D. S. (1980). Too much in Mangaia. In C. Gordon & G. Johnson (Eds.), *Readings in human sexuality: Contemporary perspectives* (2nd ed.). New York: Harper & Row.
- Martin, C. L., & Fabes, R. (2009). *Discovering child development* (2nd ed.). Boston: Houghton Mifflin.
- Martin, J. A., Hamilton, B. E., Sutton, P. D., Ventura, S. J., Menacker, F., Kirmeyer, S., & Matthews, R. J. (2009, January 7). Births: Final data for 2006. *National Vital Statistics Reports* 57(7). Retrieved from http://www.cdc.gov/nchs/data/nvsr/nvsr57/nvsr57_07.pdf.
- Martin, J. I. (2008). Gay men: Overview. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 2, pp. 247–256). Washington, DC: NASW Press.
- Martin, S. E. (1995). Sexual harassment: The link joining gender stratification, sexuality, and women's economic status. In J. Freeman (Ed.), *Women: A feminist perspective* (5th ed., pp. 22–46). Mountain View, CA: Mayfield.
- Martinez-Brawley, E. M. (1995). Community. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 1, pp. 539–548). Washington, DC: NASW Press.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- Maslow, A. H. (1968). *Toward a psychology of being* (2nd ed.). Princeton, NJ: Van Nostrand.
- Maslow, A. H. (1971). *The farther reaches of human nature*. New York: Viking.
- Mason, G. (2002). *The spectacle of violence: Homophobia, gender, and knowledge*. London: Routledge.
- Masters, W. H., & Johnson, V. E. (1966). *Human sexual response*. Boston: Little, Brown.
- Masters, W. H., Johnson, V. E., & Kolodny, R. C. (1995). *Human sexuality* (5th ed.). New York: HarperCollins.
- Maultsby, M. C., Jr. (1975). *Help yourself to happiness*. Boston: Herman.
- Mayer, A. (1983). *Incest: A treatment manual for therapy with victims, spouses and offenders*. Holmes Beach, FL: Learning Publications.
- Mayo Foundation for Medical Education and Research (MFMER). (2009). Stages of labor: Baby, it's time! Retrieved from <http://www.mayoclinic.com/health/stages-of-labor/PR00106/METHOD=print>.
- Mayo Foundation for Medical Education and Research. (2010a). Female infertility. Retrieved from <http://www.mayoclinic.com/health/female-infertility/DS01053/DSECTION=riskfactors>.
- Mayo Foundation for Medical Education and Research. (2010b). Home pregnancy tests: Can you trust the results? Retrieved from <http://www.mayoclinic.com/health/home-pregnancytests/PR00100>.
- McAdoo, H. P. (2007). *Black families* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- McAnulty, R. D., & Burnette, M. M. (2003). *Fundamentals of human sexuality: Making healthy decisions*. Boston: Allyn & Bacon.
- McCabe, M. P., & Wauchope, M. (2005). Behavioral characteristics of men accused of rape: Evidence for different types of rapists. *Archives of Sexual Behavior*, 34(2), 241–253.
- McCammon, S., & Knox, D. (2007). *Choices in sexuality* (3rd ed.). Mason, OH: Thomson.
- McCammon, S., Knox, D., & Schacht, C. (1993). *Choices in sexuality*. Minneapolis: West.
- McCoy, D. (2006). Gay adoption next big hurdle says media analysts. Retrieved from <http://www.proudparenting.com/page.cfm?Sectionis=75&typeofsite=storydetail&ID=805>.
- McCrary, J., & Gutierrez, L. (1979/80). The homosexual person in the military and in national security employment. *Journal of Homosexuality*, 51(1, 2), 115–146.
- McFadden, R. D. (2008, December 9). Attack on Ecuadorean brothers investigated as hate crime. *The New York Times*. Retrieved from <http://www.nytimes.com/2008/12/09/nyregion/09assault.html>.
- McGoldrick, M. (2011). Becoming a couple. In M. McGoldrick, B. Carter, & N. G. Garcia-Preto (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (4th ed., pp. 193–210). Boston: Allyn & Bacon.
- McGoldrick, M., Carter, B., & Garcia-Preto, N. G. (2011). Overview: The life cycle context in its changing context: Individual, family, and social perspectives. In M. McGoldrick, B. Carter, & N. G. Garcia-Preto (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (4th ed., pp. 1–19). Boston: Allyn & Bacon.
- McGregor, D. (1960). *The human side of enterprise*. New York: McGraw-Hill.
- McHugh, M. C. (1993). Studying battered women and batterers: Feminist perspectives on methodology. In M. Hansen & M. Harway (Eds.), *Battering and family therapy: A feminist perspective* (pp. 54–68). Newbury Park, CA: Sage.
- McInnis-Dittrich, K. (2009). *Social work with older adults* (3rd ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- McIntosh, P. (1988). *White privilege: Unpacking the invisible knapsack*. Wellesley College, MA.
- McKnight, J., & Block, P. (2010). *The abundant community: Awakening the power of families and neighborhoods*. San Francisco: Berrett-Koehler.

- McLaughlin, E. (2006). Artificial insemination. Retrieved from <http://uimc.discoveryhospital.com/main.php?id=3127>.
- McWhirter, J. J., McWhirter, B. T., McWhirter, E. H., & McWhirter, R. J. (2007). *At risk youth* (4th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Mead, M. (1935). *Sex and temperament in three primitive societies*. New York: Morrow.
- Meadan, H., & Halle, J. W. (2004). Social perceptions of students with learning disabilities who differ in social status. *Learning Disabilities Research and Practice, 19*, 71–82.
- Meadows, M. (2004, November/December). Facing infertility. *FDA Consumer Magazine*. Retrieved from http://www.fda.gov/dfac/features/2004/604_baby.html.
- Melby, T. (2008, May). Should rapists ever be free? *Contemporary Sexuality, 5*(6), 1, 4–6.
- Menec, V. H. (2003). The relation between everyday activities and successful aging: A 6-year longitudinal study. *Journal of Gerontology: Social Sciences, 58B*, 74–82.
- Menna, A. (2011). Rape trauma syndrome: The journey to healing belongs to everyone. Retrieved from <http://www.giftfromwithin.org/html/journey.html>.
- Merton, R. K. (1949). Discrimination and the American creed. In R. M. MacIver (Ed.), *Discrimination and national welfare* (pp. 99–126). New York: Harper.
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure*. New York: Free Press.
- Messinger, L. (2006). Social welfare policy and advocacy. In D. F. Morrow & L. Messinger (Eds.), *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people* (pp. 427–459). New York: Columbia University Press.
- Messinger, L., & Brooks, J. W. (2008). Lesbians: Overview. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 3, pp. 71–79). Washington, DC: NASW Press.
- Meyer, C. (1987). Direct practice in social work: Overview. In A. Minahan (Editor-in-chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 1, pp. 409–422). Silver Spring, MD: NASW.
- Michael, R. T., Gagnon, J. H., Laumann, E. O., & Kolata, G. (1994). *Sex in America: A definitive survey*. Boston: Little, Brown.
- Midgley, J. (1995). *Social development: The developmental perspective in social welfare*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Midgley, J., & Livermore, M. (1997, Fall). The developmental perspective in social work: Educational implications for a new century. *Journal of Social Work Education, 33*(3), 573–585.
- Miley, K. (1992, April). Religion and spirituality as central social work concerns. Paper presented at the Midwest Biennial Conference on Social Work Education, LaCrosse, WI.
- Miller, P. J. (2000, May). Life after death with dignity: The Oregon experience. *Social Work, 45*(3), 263–271.
- Miller, R. L., Jr. (2008). Gay men: Practice interventions. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 2, pp. 256–260). Washington, DC: NASW Press.
- Miller, W. B. (1958). Lower class culture as a generating milieu of gang delinquency. *Journal of Social Issues, 14*(3), 5–19.
- Miller, W. R., & Rollnick, S. (1981). *Motivational interviewing: Preparing people to change addictive behavior*. New York: Guilford Press.
- Miller-Perrin, C. L., & Perrin, R. D. (1999). *Child maltreatment: An introduction*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Miller-Perrin, C. L., & Perrin, R. D. (2007). *Child maltreatment: An introduction* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Miltenberger, R. G. (2008). *Behavior modification: Principles and procedures* (4th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Mindell, C. L. (2007). Religious bigotry and religious minorities. In G. A. Appleby, E. Colon, & J. Hamilton (Eds.), *Diversity, oppression, and social functioning: Person-in-environment assessment and intervention* (2nd ed., pp. 227–246). Boston: Allyn & Bacon.
- Mish, F. C. (Ed.). (1995). *Merriam-Webster's collegiate dictionary* (10th ed.). Springfield, MA: Merriam-Webster.
- Mish, F. E. (Editor-in-Chief). (2008). *Merriam-Webster's collegiate dictionary* (11th ed.). Springfield, MA: Merriam-Webster, Inc..
- Mitchell, K. J., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2007). Trends in youth reports of sexual solicitations, harassment and unwanted exposure to pornography on the Internet. *Journal of Adolescent Health, 40*, 116–126.
- Mondics, C. (2003, April 21). Advocacy groups seek Santorum's ouster for remarks on gay sex. *Knight Ridder Newspapers*, p. K4893.
- Money, J. (1987). Sin, sickness, or status: Homosexual gender identity and psychoneuroendocrinology. *American Psychologist, 42*, 384–399.
- Montague, A. (1964). *Mans most dangerous myth: The fallacy of race* (4th ed.). Cleveland, OH: World.
- Mooney, L. A., Knox, D., & Schacht, C. (2007). *Understanding social problems* (5th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Mooney, L. A., Knox, D., & Schacht, C. (2009). *Understanding social problems* (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Mooney, L. A., Knox, D., & Schacht, C. (2011). *Understanding social problems* (7th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

- Moore, S. E. (2008). African Americans: Practice interventions. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 1, pp. 81–85). Washington, DC: NASW Press.
- Mor Barak, M. (2005). *Managing diversity: Toward a globally inclusive workplace*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Morales, A. T., Sheafor, B. W., & Scott, M. E. (2010). *Social work: A profession of many faces*. Boston: Pearson.
- Morales, J. (1995). Gay men: Parenting. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 2, pp. 1085–1095). Washington, DC: NASW Press.
- Morrow, D. F. (2006a). Coming out as gay, lesbian, bisexual, and transgender. In D. F. Morrow & L. Messinger (Eds.), *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people* (pp. 129–149). New York: Columbia University Press.
- Morrow, D. F. (2006b). Gay, lesbian, bisexual, and transgender adolescents. In D. F. Morrow & L. Messinger (Eds.), *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people* (pp. 177–195). New York: Columbia University Press.
- Morrow, D. F. (2006c). Sexual orientation and gender identity expression. In D. F. Morrow & L. Messinger (Eds.), *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people* (pp. 3–17). New York: Columbia University Press.
- Morrow, D. F. (2008). Lesbians: Practice interventions. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work*, Vol. 3 (pp. 79–87). Washington, DC: NASW Press.
- Morrow, D. F., & Tyson, B. (2006). Religion and spirituality. In D. F. Morrow & L. Messinger (Eds.), *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people* (pp. 384–404). New York: Columbia University Press.
- Morse, S. B., Zheng, H., Tang, Y., & Roth, J. (2009). Early school-age outcomes of late preterm infants. *Pediatrics*, 123, e622–e629.
- Mortensen, L. H., Diderichsen, F., Davey Smith, G., & Nybo Andersen, A. M. (2009). Time is on whose side? Time trends in the association between maternal social disadvantage and offspring fetal growth. A study of 1,409,339 births in Denmark, 1981–2004. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 63(4), 267–268.
- Mosak, H. H. (1995). Adlerian psychotherapy. In R. J. Corsini & D. Wedding, *Current psychotherapies* (5th ed.). Itasca, IL: Peacock.
- Mosak, H. H., & Maniaci, M. (2011). Adlerian psychotherapy. In R. S. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (9th ed., pp. 67–112). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Moser, C. (1992). Lust, lack of desire, and paraphilias: Some thoughts and possible connections. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 18, 65–69.
- Moses, A. E., & Hawkins, R. O. (1982). *Counseling lesbian women and gay men: A life-issues approach*. St. Louis: Mosby.
- Moss, G., & Moss, W. (1975). *Growing old*. New York: Pocket Books.
- Moster, D., Lie, T. L., & Markestad, T. (2008). Long-term medical and social consequences of preterm birth. *New England Journal of Medicine*, 359, 262–273.
- MSN Money. (2010). The cost of raising children. Retrieved from <http://moneycentral.msn.com/articles/family/kids/tlkidscost.asp>.
- Mulrine, A. (2004, September 24). Making babies. *U.S. News & World Report*, 61–67.
- Murry, V. (1996). An ecological analysis of coital timing among middle-class African American adolescent females. *Journal of Adolescent Research*, 11, 261–279.
- Mwalimu, Imara. (1975). Dying as the last stage of growth. In Elizabeth Kubler-Ross (Ed.), *Death: The final stage of growth* (pp. 147–163). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Myrdal, G. (1944). *An American dilemma*. New York: Harper & Row.
- Nabet, C., Lelong, N., Ancel, P. Y., Saurel-Cubizolles, M. J., & Kaminski, M. (2007). Smoking during pregnancy according to obstetric complications and parity: Results of the EUROPOP study. *European Journal of Epidemiology*, 22, 715–721.
- Nabha, A., & Blasdel, J. (2002). Public funding for abortion: Medicaid and the Hyde Amendment. National Abortion Federation. Retrieved from <http://womensissues.about.com>.
- Nairne, J. S. (2011). *Psychology* (5th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R., Ruan, W., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among U.S. youth. *Journal of the American Medical Association*, 285, 2094–2100.
- National Abortion Federation (NAF). (2004). Parental involvement. Retrieved from http://www.prochoice.org/about_abortion/violence/2003.html.
- National Abortion Federation (NAF). (2010). Clinic violence. Retrieved from http://www.prochoice.org/about_abortion/violence/violence_statistics.html.
- National Association of Social Workers (NASW). (1984). *Practice digest*. New York: NASW.
- National Association of Social Workers (NASW). (1999). *The National Association of Social Workers code of ethics* (amended). Washington, DC: Author.
- NASW. (2001). *NASW standards for cultural competence in social work practice*. Washington, DC: Author.
- NASW. (2003). Lesbian, gay, and bisexual issues. In *Social work speaks: National Association of*

- Social Workers policy statements, 2003–2006* (6th ed., pp. 224–235). Washington, DC: Author.
- National Association of Social Workers. (2008). *Code of ethics*. Washington, DC: Author.
- National Association of Social Workers. (2009). *Social work speaks: National Association of Social Workers Policy Statements 2009–2012* (8th ed.). Washington, DC: Author.
- National Cancer Institute. (2010a). Browse the SEER cancer statistics review, 1975–2007. Retrieved from http://seer.cancer.gov/csr/1975_2007/browse_csr.php?section=4&page=sect_04_table.09.html.
- National Cancer Institute. (2010b). SEER stat fact sheets: Breast. Retrieved from <http://seer.cancer.gov/statfacts/html/breast.html>.
- National Center for Education Statistics. (2009). Digest of education statistics: 2009 tables and figures. Retrieved from http://nces.ed.gov/programs/digest/d09/tables/dt09_054.asp.
- National Center for Health Statistics. (2002). *Health United States, 2002*. Hyattsville, MD: U.S. Department of Health and Human Services.
- National Center for Health Statistics. (2007). *Health, United States, 2007 with chartbook on trends in the health of Americans*. Hyattsville, MD: Author.
- National Committee on Pay Equity. (2007). Questions and answers on pay equity. In A. Kesselman, L. D. McNair, &
- N. Schniedewind (Eds.), *Women: Images and realities* (4th ed., pp. 185–187). Boston: McGraw-Hill.
- National Conference of State Legislatures (NCSL). (2011). Same-sex marriage, civil unions and domestic partnerships. Retrieved from <http://www.ncsl.org/default.aspx?tabid=16430>.
- National Gay and Lesbian Task Force. (2005). Why civil unions are not enough. Retrieved from <http://www.thetaskforce.org/node/945/print>.
- National Gay and Lesbian Task Force. (2007a). Adoption laws in the U.S. Retrieved from http://www.thetaskforce.org/reports_and_research/issue_maps.
- National Gay and Lesbian Task Force. (2007b). Anti-gay marriage measures in the U.S. Retrieved from http://www.thetaskforce.org/reports_and_research/issue_maps.
- National Gay and Lesbian Task Force. (2008a). Discrimination in the military. Retrieved from <http://www.thetaskforce.org/node/1951/print>.
- National Gay and Lesbian Task Force. (2008b). Hate crime laws in the U.S. Retrieved from http://www.thetaskforce.org/reports_and_research/issue_maps.
- National Gay and Lesbian Task Force. (2008c). Marriage/partner recognition. Retrieved from <http://www.thetaskforce.org/node/601/print>.
- National Gay and Lesbian Task Force. (2008d). Nondiscrimination. Retrieved from <http://www.thetaskforce.org/node/602/print>.
- National Gay and Lesbian Task Force. (2008e). Relationship recognition for same-sex couples in the U.S. Retrieved from http://www.thetaskforce.org/reports_and_research/issue_maps.
- National Gay and Lesbian Task Force. (2008f). State nondiscrimination laws in the U.S. Retrieved from http://www.thetaskforce.org/reports_and_research/issue_maps.
- National Gay and Lesbian Task Force. (2011). Challenges facing LGBT elders. Retrieved from <http://www.thetaskforce.org/issues/aging/challenges>.
- National Institutes of Health (NIH). (2010). Stem cell information. Retrieved from <http://stemcells.nih.gov/>.
- National Institutes of Health (NIH). (2011). Birth control. Retrieved from <http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/birthcontrol.html>.
- National Institute of Mental Health (NIMH). (2010). Suicide in the U. S.: Statistics and prevention. Retrieved from <http://www.mentalhealth.gov/health/publications/suicide-in-the-usstatistics-and-prevention/index.shtml>.
- National Joint Committee on Learning Disabilities. (2010). *National Joint Committee on Learning Disabilities*. Retrieved from <http://www.ldonline.org/pdfs/njcd/NJCLDDefinitionofLD.pdf>.
- National Organization on Disability. (2004). *Harris survey of Americans with disabilities: 2004*. Washington, DC: Author.
- National Organization on Disability. (2011). NOD/Harris surveys. Retrieved from http://www.nod.org/research_publications/nod_harris_survey/.
- National Women's Health Information Center (NWHIC). (2009). Infertility. Retrieved from <http://www.womenshealth.gov/faq/infertility.cfm#a>.
- National Women's Health Information Center (NWHIC). (2010a). Labor and birth. Retrieved from <http://www.womenshealth.gov/pregnancy/childbirth-beyond/labor-birth.cfm>.
- National Women's Health Information Center (NWHIC). (2010b). Pregnancy tests. Retrieved from <http://www.womenshealth.gov/faq/pregnancy-tests.cfm>.
- Nelson, K., Mattingly, M., & Schmitt, F. A. (2007). Out-of-body experience and arousal. *Neurology*, 68, 94–95.
- Netting, F. E., Ketner, P. M., & McMurtry, S. L. (1993). *Social work macro practice*. New York: Longman.
- Netting, F. E., & O'Connor, M. K. (2003). *Organization practice: A social worker's guide to understanding human services*. Boston: Allyn & Bacon.
- Neugarten, B., & Weinstein, K. (1964). The changing American grandparent. *Journal of Marriage and the Family*, 26, 199–205.
- Nevid, J. S. (2009). *Essentials of psychology* (2nd ed.). Boston: Houghton Mifflin.

- New Media Learning. (2007). Preventing sexual harassment. Retrieved from <http://training.newmedialearning.com/psh/aurora/index.htm>.
- Newcomb, A. F., Bukowskik, W. M., & Pattee, L. Children's peer relations: A meta-analytic review of popular, rejected, neglected, controversial, and average sociometric status. *Psychological Bulletin*, 113(1), 99–128.
- Newman, B.M., & Newman, P. R. (2009). *Development through life: A psychosocial approach* (10th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Nichols, W. R. (1999). *Random House Webster's college dictionary*. New York: Random House.
- Nohr, E. A., Bech, B. H., Davies, M. J., Fryenberg, M., Henriksen, T. B., & Olsen, J. (2005). Prepregnancy obesity and fetal death: A study with the Danish National Birth Cohort. *Obstetrics and Gynecology*, 106, 250–259.
- Norman, E. (2000). Introduction: The strengths perspective and resiliency enhancement—a natural partnership. In E. Norman (Ed.), *Resiliency enhancement: Putting the strengths perspective into social work practice* (pp. 1–16). New York: Columbia University Press.
- Norman, N. D. (2005). Generalist practice with people of color. In J. Poulin, *Strengths-based generalist practice: A collaborative approach* (pp. 398–430). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Northouse, P. G. (2010). *Leadership: Theory and practice* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Norton, D. G. (1978). Incorporating content on minority groups into social work practice courses. In *The dual perspective*. New York: Council on Social Work Education.
- NPR. (2008a, April 20). NIU Gunman had “stopped taking medication.” Retrieved from <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyID=19096619>.
- NPR. (2008b, April 20). NIU Gunman had “stopped taking medication.” Retrieved from <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyID=19073303>.
- Obenauer, S., & Maestre, L. A. (2008). Fetal MRI of lung hypoplasia: Imaging findings. *Clinical Imaging*, 32, 48–50.
- O'Donnell, L., et al. (2003). Long-term influence of sexual norms and attitudes on timing of sexual initiation among urban minority youth. *Journal of School Health*, 23(2), 68–75.
- Okun, B. F., & Rappaport, L. J. (1980). *Working with families: An introduction to family therapy*. North Scituate, MA: Duxbury.
- O'Keefe, E. (2011). Fight for gays in the military isn't ending any time soon. Retrieved from http://voices.washingtonpost.com/federal-eye/2011/02/fight_for_gays_in_the_military.html.
- Older Americans Act of 1965, as amended, text and history*. (1970, November). Washington, DC: U.S. Department of Health, Education, and Welfare.
- Omachonu, V. K., & Ross, J. E. (1994). *Principles of total quality*. Delray Beach, FL: St. Lucie Press.
- Ossana, S. M. (2000). Relationship and couples counseling. In R. M. Perez, K. A. DeBord, & K. J. Bieschke (Eds.), *Handbook of counseling and psychotherapy with lesbian, gay, and bisexual clients* (pp. 275–302). Washington, DC: American Psychological Association.
- O'Sullivan, L. (2005). Sexual coercion in dating relationships: Conceptual and methodological issues. *Sexual and Relationship Therapy*, 20, 3–11.
- Otten, A. S. (1984, July 30). Ever more Americans live into 80s and 90s, causing big problems. *Wall Street Journal*, 1, 10.
- Ou, Y., & McAdoo, H. P. (1999). The ethnic socialization of Chinese American children. In H. P. McAdoo (Ed.), *Family ethnicity* (2nd ed., pp. 252–276). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ouchi, W. (1981). *Theory Z: How American business can meet the Japanese challenge*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Pace, P. R. (2010, June). Salary survey released. *NASW News*, 55(6), 8.
- Paniagua, F. A. (2005). *Assessing and treating culturally diverse clients* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Papalia, D. E., & Olds, S. W. (1981). *Human development* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Papalia, D. E., & Olds, S. W. (1992). *Human development* (5th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Papalia, D. E., Olds, S. W., & Feldman, R. D. (1998). *Human development* (7th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Papalia, D. E., Olds, S. W., & Feldman, R. D. (2004). *Human development* (9th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Papalia, D. E., Olds, S. W., & Feldman, R. D. (2007). *Human development* (10th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Papalia, D. E., Olds, S. W., & Feldman, R. D. (2009). *Human development* (11th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Parke, R. D., & Buriel, R. (2006). Socialization in the family: Ethnic and ecological perspectives. In N. Eisenberg, W. Damon, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6th ed., pp. 429–504). Hoboken, NJ: Wiley.
- Parks, C. A., & Humphreys, N. A. (2006). Lesbian relationships and families. In D. F. Morrow & L. Messinger (Eds.), *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people* (pp. 216–242). New York: Columbia University Press.
- Parrott, D., & Peterson, J. (2008). What motivates hate crimes based on sexual orientation? Mediating effects of anger on antigay aggression. *Aggressive Behavior*, 34, 306–318.
- Parten, M. (1932). Social participation among preschool children. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27, 243–269.

- Pasupathi, M., & Staudinger, U. M. (2001). Do advanced moral reasoners also show wisdom? *International Journal of Behavioral Development*, 25(5), 401–415.
- Patchner, L. S., & DeWeaver, K. L. (2008). Disability: Neuro-cognitive disabilities. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 2, pp. 43–49). Washington, DC: NASW Press.
- Patterson, G. R. (1975). *Families: Applications of social learning to family life*. Champaign, IL: Research Press.
- Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., & Ramsey, E. (1989). A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*, 44, 329–335.
- Patterson, W. M., Dohn, H. H., Bird, J., & Patterson, G. A. (1983). Evaluation of suicidal patients: The SAD PERSONS scale. *Psychosomatics*, 24(4), 343–349.
- Paul, D. A., Leef, K. H., Lock, R. G., Bartoshesky, L., Walrath, J., & Stefano, J. L. (2006). Increasing illness severity in very low birth weight infants over a 9-year period. *BMC Pediatrics*, 6, 1471–2431.
- Pauli-Pott, U., Mertesacker, B., & Beckmann, D. (2003). Ein Fragebogen zur Erfassung des frühkindlichen Temperaments im Elternurteil. *Zeitschrift für Kinder- und Jugendpsychiatrie und Psychotherapie*, 31(2), 99–110.
- Paus, T. (2005). Mapping brain maturation and cognitive development during adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*, 9, 60–68.
- Peck, R. C. (1968). Psychological development in the second half of life. In B. L. Neugarten (Ed.), *Middle age and aging*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pecora, N., Murray, J. P., & Wartella, E. A. (2007). *Children and television: Fifty years of research*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Pecora, P. J., Whittaker, J. K., Maluccio, A. N., Barth, R. P., & DePanfilis, D., with Plotnick, R. D. (2010). *The child welfare challenge: Policy, practice, and research* (3rd ed.). New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Peplau, L. A. (2003). Human sexuality: How do men and women differ? *Current Directions in Psychological Science*, 12(2), 37–40.
- Perloff, J. D., & Jaffee, K. D. (1999, March). Late entry into prenatal care: The neighborhood context. *Social Work*, 44(2), 116–128.
- Perls, T. T., Hutter-Silver, M., & Lauerman, J. F. (1999). *Living to 100: Lessons in living to your maximum potential at any age*. New York: Basic Books.
- Perren, S., & Alsaker, F. D. (2006). Social behavior and peer relationships of victims, bully victims, and bullies in kindergarten. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(1), 45–57.
- Peskin, H. (1967). Pubertal onset and ego functioning. *Journal of Abnormal Psychology*, 72, 1–15.
- Peters, H. (1982). The legal rights of gays. In A. E. Moses & R. O. Hawkins (Eds.), *Counseling lesbian women and gay men: A life issues approach* (pp. 21–24). St. Louis: Mosby.
- Petretic-Jackson, P. A., & Jackson, T. (1996). Mental health interventions with battered women. In A. R. Roberts (Ed.), *Helping battered women: New perspectives and remedies*. New York: Oxford University Press.
- Petrini, J. R., Dias, T., McCormick, M. C., Massolo, M. L., Green, N. S., & Escobar, G. J. (2009). Increased risk of adverse neurological development for later preterm infants. *Journal of Pediatrics*, 154, 169–176.
- Pew Forum on Religion and Public Life (2010). Most continue to favor gays serving openly in military. Retrieved from <http://pewforum.org/Gay-Marriage-and-Homosexuality/Most-Continue-to-Favor-Gays-Serving-Openly-in-Military.aspx>.
- Pew Research Center (2007, March 2). *Trends in political values and core attitudes: 1987–2007*. Washington, DC: Pew Research Center for People and the Press. Retrieved from <http://people-press.org/reports/pdf/312.pdf>.
- Pfeiffer, K. (2009). Teen moms aren't likely to get married. Retrieved from <http://www.suite101.com/content/teenparents-arent-likely-to-get-married-a106497>.
- Phenice, L. A. (1999). Native Hawaiian families. In H. P. McAdoo (Ed.), *Family ethnicity* (2nd ed., pp. 107–118). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Phillips, W. (1996). Culturally competent practice understanding Asian family values. *The Roundtable: Journal of the National Resource Center for Special Needs Adoption*, 10(1), 1–3.
- Phinney, J. (1989). Stages of ethnic identity development in minority group adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 9, 34–49.
- Phinney, J. S. (2005). Ethnic identity development in minority adolescents. In C. B. Fisher & R. M. Lerner (Eds.), *Encyclopedia of applied developmental science* (Vol 1, pp. 420–423). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*. New York: International Universities Press.
- Piaget, J. (1972). Intellectual development from adolescence to adulthood. *Human Development*, 15, 1–12.
- Pianta, R. C. (2006). Classroom management and relationships between children and teachers: Implications for research and practice. In C. M. Evertson & C. S. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management: research, practice, and contemporary issues* (pp. 685–709). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Pianta, R. C., & Stuhlman, M. W. (2004). Teacher-child relationships and children's success in the first years of school. *School Psychology Review*, 33, 444–458.
- Pierrehumbert, B., Ramstein, T., Karmaniola, A., Miljkovitch, R., & Halfon, O. (2002). Quality

- of child care in the preschool years. *International Journal of Behavioral Development*, 26(5), 385–396.
- Pillemer, K., & Moore, D. W. (1989). Abuse of patients in nursing homes: Findings from a survey of staff. *Gerontologist*, 29, 314–320.
- Pinderhughes, E. (1982). Afro-American families and the victim system. In M. McGoldrick, J. K. Pearce, & J. Giordana (Eds.), *Ethnicity and family therapy*. New York: Guilford Press.
- Pinkney, A. (1972). *The American way of violence*. New York: Random House.
- Planned Parenthood. (2006). Global illegal abortion: Where there is no “Roe”: An examination of the impact of illegal abortion around the world issue brief. Retrieved from <http://www.plannedparenthood.org/issues-action/global-inequality/global-abortion-6480.htm>.
- Planned Parenthood. (2008a). The abortion pill. Retrieved from <http://www.plannedparenthood.org/health-topics/abortion/abortion-pill-medication-abortion-4354.htm>.
- Planned Parenthood. (2008b). Abortion procedures. Retrieved from <http://www.plannedparenthood.org/health-topics/abortion/abortion-procedures-4359.htm>.
- Planned Parenthood. (2008c). Birth control. Retrieved from <http://www.plannedparenthood.org/health-topics/birthcontrol-4211.htm>.
- Planned Parenthood. (2010). Abortion. Retrieved from <http://www.plannedparenthood.org/health-topics/abortion-4260.asp>.
- Planned Parenthood. (2011). Birth control. Retrieved from <http://www.plannedparenthood.org/health-topics/birthcontrol-4211.htm>.
- Plotnik, R., & Kouyoumdjian, M. (2011). *Introduction to psychology* (9th ed.). Belmont, CA: Cengage.
- Polansky, N. F., Chalmers, M. A., Bittenwieser, E., & Williams, D. P. (1991). *Damaged parents: An anatomy of child neglect*. Chicago: University of Chicago Press.
- Polansky, N. F., Holly, C., & Polansky, N. A. (1975). *Profile of neglect: A survey of the state of knowledge of child neglect*. Washington, DC: Department of Health, Education, and Welfare.
- Pollack, A. E., Carignan, C. S., & Jacobstein, R. (2004). Female and male sterilization. In R. A. Hatcher, J. Trussell, F. Stewart, A. L. Nelson, W. Cates, Jr., F. Guest, & D. Kowal, (Eds.), *Contraceptive technology* (18th ed., pp. 531–573). New York: Ardent Media.
- PollingReport.com. (2010). Same sex marriage, gay rights. Retrieved from <http://www.pollingreport.com/civil.htm>.
- Poniewozik, J. (2005, March 25). The decency police. *Time*, 24–31.
- Porath, A. J., & Fried, P. A. (2005). Effects of prenatal cigarette and marijuana exposure on drug use among offspring. *Neurotoxicology and Teratology*, 27, 267–277.
- Potocky, M. (2008). Immigrants and refugees. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work*, Vol. 3 (pp. 441–445). Washington, DC: NASW Press.
- Powell, G. J. (Ed.). (1983). *The psychosocial development of minority group children*. New York: Brunner/Mazel.
- Powell, T. J. (1987). *Self-help organizations and professional practice*. Silver Spring, MD: NASW.
- Premack, D. (1965). Reinforcement theory. In D. Levine (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Preto, N. G. (2011). Transformation of the family system during adolescence. In M. McGoldrick, B. Carter, & N. G. Garcia-
- Preto (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (4th ed., pp. 232–246). Boston: Allyn & Bacon.
- Preto, N. G., & Blacker, L. (2011). Families at midlife: Launching children and moving on. In M. McGoldrick, B. Carter, & N. G. Garcia-Preto (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (4th ed., pp. 247–260). Boston: Allyn & Bacon.
- Prochaska, J. O., DiClemente, C. C. (1982). Trans-theoretical therapy—toward a more integrative model of change. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 19(3), 276–288.
- Putnam, S. P., Gartstein, M. A., & Rothbart, M. K. (2006). Measurement of fine-grained aspects of toddler temperament: The Early Childhood Behavior Questionnaire. *Infant Behavior & Development*, 29, 386–401.
- Raines, J. C. (2006). Improving educational and behavioral performance of students with learning disabilities. In C. Franklin, M. B. Harris, & P. Allen-Meares (Eds.), *The school services sourcebook: A guide for school-based professionals*. New York: Oxford.
- Ramirez, O. (1998). Mexican American children and adolescents. In J. T. Gibbs, L. N. Huang (Eds.), *Children of color: Psychological interventions with culturally diverse youth* (pp. 215–239). San Francisco: Jossey-Bass.
- Raneri, L., & Wiemann, C. (2007). Social ecological predictors of repeat adolescent pregnancy. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 39, 1036–1042.
- Raskin, N. J., & Rogers, C. R. (1995). Person-centered therapy. In R. J. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (5th ed.). Itasca, IL: Peacock.
- Raskin, N. J., Rogers, C. R., & Witty, M. C. (2011). Clientcentered therapy. In R. S. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (9th ed., pp. 148–195). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Rathus, S. A. (2010). *HDEV*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Rathus, S. A. (2011a). *CDEV*. Belmont, CA: Wadsworth.

- Rathus, S. A. (2011b). *Childhood & adolescence: Voyages in development* (4th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Rathus, S. A., Nevid, J. S., & Fichner-Rathus, L. (2011). *Human sexuality in a world of diversity* (8th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Reamer, F. G. (1995). Ethics and values. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 1, pp. 893–902). Washington, DC: NASW Press.
- Rees, S. (1998). Empowerment of youth. In L. M. Gutierrez,
- R. J. Parsons, & E. O. Cox (Eds.), *Empowerment in social work practice: A sourcebook* (pp. 130–145). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Register, E. (1993). Feminism and recovering from battering: Working with the individual woman. In M. Hansen & M. Harway (Eds.), *Battering and family therapy: A feminist perspective* (pp. 93–104). Newbury Park, CA: Sage.
- Regulus, T. A. (1995). Gang violence. In *Encyclopedia of social work* (19th ed., pp. 1045–1054). Washington, DC: NASW Press.
- Reichert, E. (2007). *Challenges in human rights: A social work perspective*. New York: Columbia University Press.
- Reicherzer, S. (2005). Coming out and living across the life span. In D. Comstock (Ed.), *Diversity and development* (pp. 161–183). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Reis, S., & Housand, A. M. (2008). Characteristics of gifted and talented learners: Similarities and differences across domains. In F. A. Karnes & K. R. Stephens (Eds.), *Achieving excellence: Educating the gifted and talented* (pp. 62–81). Upper Saddle River, NJ: Merrill.
- Renzetti, C. M., & Curran, D. J. (2003). *Women, men, and society* (7th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Rhodes, M. L. (1985). Gilligan's theory of moral development as applied to social work practice. *Social Work*, 30, 101–105.
- Richardson, L. (2007). Gender stereotyping in the English language. In V. Taylor, N. Whitter, & L. J. Rupp (Eds.), *Feminist frontiers* (7th ed., 99–103). Boston: McGraw-Hill.
- Richters, J. E., Arnold, L. E., Jensen, P. S., Abikoff, H., Connors, C. K., Greenhill, L. L., et al. (1995). NIMH collaborative multisite multimodal treatment study of children with ADHD: I. Background and rationale. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34, 987–1000.
- Rind, B., Tromovitch, P., & Bauserman, R. (1998). A metaanalytic examination of assumed properties of child sexual abuse using college samples. *Psychological Bulletin*, 124, 22–53.
- Riessman, F. (1965). The “helper therapy” principle. *Journal of Social Work*, 10(2), 27–34.
- Robbins, S. P., Chatterjee, P., & Canda, E. R. (2006). *Contemporary human behavior theory: A critical perspective for social work* (2nd ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Roberts, A. R. (1996b). Introduction: Myths and realities regarding battered women. In A. R. Roberts (Ed.), *Helping battered women: New perspectives and remedies*. New York: Oxford University Press.
- Roberts, A. R. (1996c). Police responses to battered women: Past, present, and future. In A. R. Roberts (Ed.), *Helping battered women: New perspectives and remedies* (pp. 85–95). New York: Oxford University Press.
- Roberts, A. R. (1999). An overview of crisis theory and crisis intervention. In A. R. Roberts (Ed.), *Crisis intervention handbook: Assessment, treatment, and research* (pp. 3–30). New York: Oxford University Press.
- Robertson, I. (1980). *Social problems* (2nd ed.). New York: Random House.
- Robinson, B. A. (2003, January 17). Decriminalizing same-sex behavior. Retrieved from http://www.religioustolerance.org/hom_laws2.htm.
- Robinson, B. A. (2005, December 11). Criminalizing same-sex behavior. Retrieved from http://www.religioustolerance.org/hom_laws1.htm.
- Roeder, K. (2002, Fall). Ethics: Practicing with honorable spirit: The use and non-use of spirituality in social work practice. *The New Social Worker*, 9, 10–12.
- Roethlisberger, F. J., & Dickson, W. J. (1939). *Management and the worker*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Rogers, C. R. (1959). A theory of therapy, personality and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In S. Koch (Ed.), *Psychology: A study of a science* (Vol. 3). New York: McGraw-Hill.
- Rogers, J. K., & Henson, K. D. (2007). “Hey, why don’t you wear a shorter skirt?” In S. M. Shaw & J. Lee (Eds.), *Women’s voices: Feminist visions* (3rd ed., pp. 486–497). Boston: McGraw-Hill.
- Rogers, P. (1993, February 15). How many gays are there? *Newsweek*, 46.
- Roid, G. H. (2003). *Stanford-Binet Intelligence Scales, fifth edition, examiner’s manual*. Itasca, IL: Riverside.
- Roisman, G., Clausell, E., Holland, A., Fortuna, K., & Elieff, C. (2008). Adult romantic relationships as contexts of human development: A multimethod comparison of same-sex couples with opposite-sex dating, engaged, and married dyads. *Developmental Psychology*, 44, 91–101.
- Rolland, J. S. (2011). Chronic illness and the life cycle. In M. McGoldrick, B. Carter, & N. G. Garcia-Preto (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (4th ed., pp. 348–367). Boston: Allyn & Bacon.
- Romano, A. (2007, April 30). Making of a massacre. *Newsweek*, 22–35.

- Roosevelt, F. D. (1937, January 20). Second Inaugural Address.
- Rosenhan, D. (1973). On being sane in insane places. *Science*, 179, 250–257.
- Rothbart, M. K., & Mauro, J. A. (1990). Questionnaire approaches to the study of infant temperament. In J. W. Fagen & J. Colombo (Eds.), *Individual differences in infancy: Reliability, stability, and prediction* (pp. 411–429). New York: Guilford.
- Rothbart, M. K., Ellis, L. K., & Posner, M. I. (2004). Temperament and self-regulation. In R. F. Baumeister & K. D. Vohs (Eds.), *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications*. New York: Guilford.
- Rothbaum, F., Morelli, G., Pott, M., & Liu-Constant, Y. (2000). Immigrant-Chinese and Euro-American parents' physical closeness with young children: Themes of family relatedness. *Journal of Family Psychology*, 14, 334–348.
- Rothbaum, F., Weisz, J., Pott, M., Miyake, K., & Morelli, G. (2000). Attachment and culture: Security in the United States and Japan. *American Psychologist*, 55, 1093–1104.
- Rothman, J. (1987). Community theory and research. In *Encyclopedia of social work* (Vol. 1, pp. 308–316). Silver Spring, MD: NASW.
- Rothman, J. (2001). Approaches to community intervention. In J. Rothman, J. L. Erlich, & J. E. Tropman (Eds.), *Strategies of community intervention* (6th ed., pp. 27–64). Itasca, IL: Peacock.
- Rothman, J. (2007). Multi modes of intervention at the macro level. *Journal of Community Practice*, 15(4), 11–40.
- Rothman, S. M. (1978). *Woman's proper place*. New York: Basic Books.
- Rozee, P. D., & Koss, M. P. (2000). Rape: A century of resistance. *Psychology of Women Quarterly*, 25, 295–311.
- Rubin, A., & Babbie, E. (2011). *Research methods for social work* (7th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Rubin, K. H., Bukowski, W., & Parker, J. G. (1998). Peer interactions, relationships, and groups. In W. Damon (Series Ed.) & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (5th ed., pp. 619–700). New York: Wiley.
- Rubin, K. H., Bukowski, W., & Parker, J. G. (2006). Peer interactions, relationships, and groups. In W. Damon & R. M. Lerner (Series Eds.), & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6th ed., pp. 571–645). New York: Wiley.
- Rubin, Z. (1973). *Liking and loving*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Runyon, M. D., & Urquiza, A. J. (2011). Child physical abuse. In J. E. B. Myers (Ed.), *The APSAC handbook on child maltreatment* (3rd ed., pp. 195–212). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Russell, S. T., & Joyner, K. (2001). Adolescent sexual orientation and suicide risk: Evidence from a national study. *American Journal of Public Health*, 91, 1276–1281.
- Ruth, S. (1998). *Issues in feminism* (4th ed.). Mountain View, CA: Mayfield.
- Rutter, M. (1983). Stress, coping, and development: Some issues and some questions. In N. Garmezy & M. Rutter (Eds.), *Stress, coping, and development in children*. New York: McGraw-Hill.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000a). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68–78.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000b). When rewards compete with nature: The undermining of intrinsic motivation and selfregulation. In C. Sansone & J. M. Harackiewicz (Eds.), *Intrinsic and extrinsic motivation: The search for optimal motivation and performance* (pp. 13–54). San Diego: Academic Press.
- Ryan, W. (1976). *Blaming the victim* (Rev. ed.). New York: Vintage.
- Sable, M. R., & Kelly, P. J. (2008). Reproductive health. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work, Vol. 3* (pp. 506–512). Washington, DC: NASW Press.
- Sachs, A. (1993, November 22). 9-zip! I love it! *Time*, 44–45.
- Saleebey, D. (2009). *The strengths perspective in social work practice* (5th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and adolescence. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*. New York: Guilford.
- Samuelson, P. (1980). Quoted in P. Blumberg, *Inequality in an age of decline*. New York: Oxford University Press.
- Sanchez, T. W., & Jones, S. (2010). The diversity and commonalities of Latinos in the United States. In R. Furman & N. Negi (Eds.), *Social work practice with Latinos: Key issues and emerging themes* (pp. 31–44). Chicago: Lyceum.
- Sandler, B. (2008). In case of sexual harassment: A guide for women students. In A. Kesselman, L. D. McNair, & N. Schniedewing (Eds.), *Women: Images and realities* (4th ed., pp. 206–208). Boston: McGraw-Hill.
- Santiago-Rivera, A. L., Arredondo, P., & Gallardo-Cooper, M. (2002). *Counseling Latinos and la familia: A practical guide*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Santo, J. L., Portuguese, M. W., & Nunes, M. L. (2009). Cognitive and behavioral status of low birth weight preterm children raised in a developing country at preschool age. *Journal of Pediatrics*, 85, 35–41.

- Santrock, J. W. (2009). *Child development* (12th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Santrock, J. W. (2010a). *Adolescence* (13th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Santrock, J. W. (2010b). *Children* (11th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Santrock, J. W. (2010c). *A topical approach to life-span development* (5th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Santrock, J. W. (2008). *Life-span development* (11th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Sapiro, V. (1999). *Women in American society* (4th ed.). Mountain View, CA: Mayfield.
- Sapiro, V. (2003). *Women in American society: An introduction to women's studies* (3rd ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Sardar, Z. (2000, July 30). More hackneyed than Bollywood. *New Statesman*, 14, 14–16.
- Saskatchewan Psychology Portal. (n.d.). Psychology 30: Human development: The wild boy of Aveyron. Retrieved from http://sesd.sk.ca/psychology/psych30/wild_boy_P30.htm.
- Saunders, D. G. (1995). Domestic violence: Legal issues. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 1, pp. 789–795). Washington, DC: NASW Press.
- Savic, I., & Lindstrom, P. (2008, June 16). PET and MRI show differences in cerebral asymmetry and functional connectivity between homo- and heterosexual subjects. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. Retrieved from <http://www.pnas.org/content/105/27/9403.full?sid=d391ac55-88e7-43d2-8425-c90e3af9019e>.
- Savin-Williams, R. C. (2001). Suicide attempts among sexual minority youths: Population and measurement issues. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 69, 983–991.
- Schaefer, R. T. (2008). *Racial and ethnic groups* (11th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Schaefer, R. T. (2010). *Racial and ethnic groups* (12th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Schaffer, H. R. (1996). *Social development*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Scharf, M., Shulman, K. S., & Avigad-Spitz, L. (2005). Sibling relationships in emerging adulthood and in adolescence. *Journal of Adolescent Research*, 20(1), 64–90.
- Schefflen, A. (1974). *How behavior means*. Garden City, NY: Anchor.
- Schick, F. L. (Ed.). (1986). *Statistical handbook on aging Americans*. Phoenix: Oryx.
- Schiele, J. H. (1996, May). Afrocentricity: An emerging paradigm in social work practice. *Social Work*, 41, 284–294.
- Schiller, L. Y. (1995). Stages of development in women's groups: A relational model. In Roselle Kurland & Robert Salmon (Eds.), *Group work practice in a troubled society: Problems and opportunities* (pp. 117–138). Binghamton, NY: Haworth Press.
- Schmidt, L. A., Miskovic, V., Boyle, M. H., & Saigal, S. (2008). Shyness and timidity in young adults who were born at extremely low birth weight. *Pediatrics*, 122, e181–e187.
- Schneider, B. H., Atkinson, L., & Tardif, C. (2001). Child-parent attachment and children's peer relationships: A quantitative review. *Developmental Psychology*, 37, 86–100.
- Schwaber, F. H. (1985). Some legal issues related to outside institutions. In H. Hidalgo, T. Peterson, & N. J. Woodman (Eds.), *Lesbian and gay issues: A resource manual for social workers*. Silver Spring, MD: NASW.
- Seaward, B. L. (2009). *Managing stress* (6th ed.). Sudbury, MA: Jones & Bartlett.
- Segal, E. A. (2010). *Social welfare policy and social programs: A values perspective* (2nd ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Segal, S. P. (2008). Deinstitutionalization. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of social work* (Vol. 2, pp. 10–20). Washington, DC: NASW Press.
- Segovia, A., Garcia-Falgueras, A., Carrillo, B., Collado, P., Pinos, H., Perez-Laso, C., et al. (2006). Sexual dimorphism in the vomeronasal system of the rabbit. *Brain Research*, 1102(1), 52–62.
- Selye, H. (1956). *The stress of life*. New York: McGraw-Hill.
- Selye, H. (1974). *Stress without distress*. New York: Signet.
- Seroczynski, A. D., Jacquez, F. M., & Cole, D. (2003). Depression and suicide during adolescence. In G. Adams & M. Berzonsky (Eds.), *Blackwell handbook of adolescence*. Malden, MA: Blackwell.
- Serpell, R. (2003, February). Cited in E. Benson, Intelligence across cultures. *Monitor on Psychology*, 56–58.
- Servicemembers Legal Defense Network (SLDN). (2005, June 13). New data reveals military losing mission critical specialists under “don’t ask, don’t tell.” Retrieved from <http://www.sldn.org/templates/press/record.html?record+2204>.
- Servicemembers Legal Defense Network (SLDN). (2005, July 25). As army misses annual recruiting goal, new data shows military could attract as many as 41,000 gay recruits by lifting ban. Retrieved from <http://www.sldn.org/templates/press/record.html?record+2299>.
- Servicemembers’ Legal Defense Network (SLDN). (2011). Next steps for “don’t ask, don’t tell” repeal. Retrieved from <http://www.sldn.org/pages/next-steps-for-dont-ask-dont-tell-repeal>.
- Sex education in America: General public/parents survey*. (2004). Washington, DC: National Public Radio, Kaiser Family Foundation, Kennedy School of Government.
- Shaffer, D. R., & Kipp, K. (2010). *Developmental psychology: Childhood & adolescence* (8th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

- Shattuck, R. (1980). *The forbidden experiment: The story of the wild body of Aveyron*. New York: Quartet Books.
- Shaw, S., & Lee, J. (2009). *Women's voices: Feminist visions* (4th ed.). Boston: McGraw Hill.
- Shaw, S.M., & Lee, J. (2001). *Women's voices, feminist visions: Classic and contemporary readings*. Mountain View, CA: Mayfield.
- Sheafor, B. W., & Horejsi, C. R. (2006). *Techniques and guidelines for social work practice* (7th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Sheafor, B. W., & Horejsi, C. R. (2009). *Techniques and guidelines for social work practice* (8th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Shearer, B., Mulvihill, B., Klerman, L., Wallander, J., Hovinga, M., & Redden, D. (2002). Association of early childbearing and low cognitive ability. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 34, 236–243.
- Sherhoff, M. (1995). Gay men: Direct practice. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 2, pp. 1075–1085). Washington, DC: NASW Press.
- Shireman, J. (2003). *Critical issues in child welfare*. New York: Columbia University Press.
- SIECUS (Sexuality Information and Education Council of the United States). (2004). *Guidelines for comprehensive sexuality education* (3rd ed.). New York: Author.
- SIECUS. (2005a). Comprehensive sexuality education and emergency contraception: Working together to prevent unintended pregnancy. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005b). The five most egregious uses of welfare's Title V abstinence-only-until-marriage funds. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005c). Frequently asked questions. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005d). "I swear I won't!" A brief explanation of virginity pledges. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005e). In good company: Who supports comprehensive sexuality education? Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005f). In their own words: What abstinence-only-until-marriage programs say. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005g). Information updates: Availability of EC without a prescription does not increase unsafe sexual practices. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005h). Information updates: Consumer Reports shows condoms to be reliable. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005i). Information updates: Survey provides additional insight about teen sexual health, behaviors, and attitudes. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005j). Lesbian, gay, bisexual, transgender, and questioning (LGBTQ) youth. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005k). On our side: Public support for comprehensive sexuality education. Retrieved July 22, 2005, from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005l). Policy update—June 2005. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2005m). What the research says. Retrieved from <http://www.siecus.com>.
- SIECUS. (2007a). On our side: Public support for comprehensive sexuality education. Retrieved from http://www.siecus.org/policy/public_support.pdf.
- SIECUS. (2007b). What the research says. Retrieved from http://www.siecus.org/policy/research_says.pdf.
- SIECUS. (2008, April 23). Statement of sexuality information and education council of the United States (SIECUS) on the public health and ethical concerns regarding abstinence-only-until-marriage programs and the need for comprehensive sexuality education. Retrieved from <http://siecus.org/media/press/press0170.html>.
- SIECUS. (2011). Sexuality education Q & A. Retrieved from <http://www.siecus.org/index.cfm?fuseaction=page.viewpage&pageid=521&grandparentID=477&parentID=514>.
- Sigelman, C. K., & Rider, E. A. (2006). *Life-span human development* (5th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Sigelman, C. K., & Rider, E. A. (2009). *Life-span development* (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Signore, R. J. (2004). Bradley method offers option for natural childbirth. *American Family Physician*, 70, 650.
- Simon, J. P. (1996). Lebanese families. In M. McGoldrick, J. Giordano, & J. K. Pearce (Eds.), *Ethnicity and family therapy* (2nd ed., pp. 364–375). New York: Guilford Press.
- Sindler, A. P. (1978). *Bakke, DeFumis, and minority admissions: The quest for equal opportunity*. New York: Longmans, Green.
- Singh, D., Vidaurri, M., Zambarano, R. J., & Dabbs, J. M., Jr. (1999). Lesbian erotic role identification: Behavioral, morphological, and hormonal correlates. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 1035–1049.
- Singh, S., & Darroch, J. (2000). Adolescent pregnancy and childbearing levels and trends in developed countries. *Family Planning Perspectives*, 32, 14–23.
- Sinnott, J. (1996). The developmental approach: Postformal thought as adaptive intelligence. In F. Blanchard-Fields & T. M. Hess (Eds.), *Perspectives on cognitive change in adulthood and aging*. New York: McGraw-Hill.
- Smetana, J. (2005). Social domain theory. In M. Killen & J. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

- Smith, A. (2005). Beyond pro-choice versus pro-life: Women of color and reproductive justice. *NWSW Journal*, 17(1), 119–140.
- Smith, A. E., Jussim, L., & Eccles, J. S. (1999). Do self-fulfilling prophecies accumulate, dissipate, or remain stable over time? *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 548–565.
- Smith, B. (1995). Myths to divert black women from freedom. In S. Ruth (Ed.), *Issues in feminism* (3rd ed.). Mountain View, CA: Mayfield.
- Smith, D. S., & Tyler, N. C. (2010). *Introduction to special education: Making a difference* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill.
- Smithbattle, L. (2007). Legacies of advantage and disadvantage: The case of teen mothers. *Public Health Nursing*, 24, 238–252.
- Smolowe, J. (1995a, July 31). Noble aims, mixed results. *Time*, 54–55.
- Snarey, J. (1987, June). A question of morality. *Psychology Today*, 6–8.
- Sohn, Y-S, Kim, M-J, Kwon, J-K, Kim, Y-H, & Park, Y-W. (2007, August 31). The usefulness of fetal MRI for prenatal diagnosis. *Yonsei Medical Journal*, 48(4), 671–677. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2628062/>.
- Solomon, A. (1988). Integrating infertility crisis counseling into feminist practice. *Reproductive and Genetic Engineering*, 1, 41–49.
- Solomon, B. B. (1983). Social work with Afro-Americans. In A. Morales & B. W. Sheafor (Eds.), *Social work: A profession of many faces* (3rd ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Spake, A. (2002, July 22). The hormone conundrum. *U.S. News & World Report*, 36–37.
- Spakes, P. (1992). National family policy: Sweden versus the United States. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 7(2), 44–60.
- Sparks, A., & Syrop, C. H. (2005). Intracytoplasmic sperm injection (ICSI). Retrieved from <http://www.vh.org/adult/patient/obgyn/assistedreproductivetechnology/icsi.html>.
- Spear, L. P. (2000). The adolescent brain and age-related behavioral manifestations. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 24, 417–463.
- Spear, L. P. (2003a). Alcohol's effects on adolescents. Retrieved from <http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/arh26-4/287-291.htm>.
- Spear, L. P. (2003b). Neurodevelopment during adolescence. In D. Cicchetti & E. Walker (Eds.), *Neurodevelopmental mechanisms in psychopathology* (pp. 62–83). New York: Cambridge University Press.
- Spergel, I. A. (1995). *The youth gang problem: A community approach*. New York: Oxford University Press.
- Spiegler, M. D., & Guevremont, D. C. (2010). *Contemporary behavior therapy* (5th ed.). Belmont CA: Wadsworth.
- Spitz, R. (1945). Hospitalization: Genesis of psychiatric conditions in early childhood. *Psychoanalytic Study of the Child*, 1, 53.
- Spock, B. (1976). *Baby and child care*. New York: Pocket Books.
- Spock, B., & Rothenberg, M. B. (1985). *Baby and child care*. New York: Pocket Books.
- Spranger, E. (1928). *Types of men*. New York: Hafner.
- Srabstein, J. C., McCarter, R. J., Shao, C., & Huang, Z. J. (2006). Morbidities associated with bullying behaviors in adolescents: School based study of American adolescents. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 18, 587–596.
- Starkman, N., & Rajani, N. (2002). The case for comprehensive sex education. *AIDS Patient Care and STDs*, 16(7), 313–318.
- Stattin, H., & Magnusson, D. (1990). *Pubertal maturation in female development: Paths through life* (Vol. 2). Hillsdale NJ: Erlbaum.
- Stein, R. (2010). Health bill restores \$250 million in abstinence-education funds. Retrieved from <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/26/AR2010032602457.html>.
- Steinberg, L. (2004). *The 10 basic principles of good parenting*. New York: Simon and Schuster.
- Steinberg, L. (2006, February). Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*, 9 (2), 69–74.
- Steinberg, L., Bornstein, M. H., Vandell, D. L., & Rook, K. S. (2011a). *Lifespan development: Infancy through adulthood*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Steinberg, L., Vandell, D. L., & Bornstein, M. H. (2011b). *Development: Infancy through adolescence*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Sternberg, R. J. (1984). A contextualist view of the nature of intelligence. *International Journal of Psychology*, 19, 307–334.
- Sternberg, R. J. (1985). *Beyond IQ: A triarchic theory of human intelligence*. New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. (1986). *Intelligence applied: Understanding and increasing your intellectual skills*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Sternberg, R. J. (1987, September 23). The uses and misuses of intelligence testing: Misunderstanding meaning, users overrely on scores. *Educational Week*, 28.
- Sternberg, R. J. (1990). *Metaphors of mind: Conceptions of the nature of intelligence*. New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. (1996). *Successful intelligence*. New York: Simon and Schuster.
- Sternberg, R. J. (1997). A triarchic view of giftedness: Theory and practice. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (2nd ed., pp. 43–53). Boston: Allyn & Bacon.
- Sternberg, R. J. (2000a). Cross-disciplinary verification

- of theories: The case of the triarchic theory. *History of Psychology*, 3(2), 177–179.
- Sternberg, R. J. (2000b). *Handbook of intelligence*. New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. (2004). Culture and intelligence. *American Psychologist*, 59, 325–338.
- Sternberg, R. J. (2008). The triarchic theory of successful intelligence. In N. Salkind (Ed.), *Encyclopedia of educational psychology*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sternberg, R. J. (2009). *Cognitive psychology* (5th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Sternberg, R. J., & Yang, S. (2003, February). Cited in E. Benson, Intelligence across cultures. *Monitor on Psychology*, 56–58.
- Stipek, D. J. (1997). Success in school—for a head start in life. In J. Burack & S. S. Luthar (Eds.), *Developmental psychopathology: Perspectives on adjustment, risk, and disorder* (pp. 75–92). New York: Cambridge University Press.
- Stone, A. (2006, February 20). Drives to ban gay adoption heat up in 16 states. Retrieved from http://www.usatoday.com/news/nation/2006-02-20-gay-adoption_x.htm.
- Storms, M. C. (1980). Theories of sexual orientation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 783–792.
- Storms, M. D. (1981). A theory of erotic orientation development. *Psychological Review*, 88, 340–353.
- Stout, K. D., & McPhail, B. (1998). *Confronting sexism and violence against women: A challenge for social work*. New York: Longman.
- Stout, H. R. (1885). *Our family physician*. Peoria, IL: Henderson & Smith.
- Streeter, C. L. (2008). Community: Overview. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work, Vol. 1* (pp. 347–355). Washington DC: NASW Press.
- Stuart, R. B. (1970). *Track or treatment*. Champaign, IL: Research Press.
- Stuart, R. B. (1983). *Couple's pre-counseling inventory*. Champaign, IL: Research Press.
- Sue, D. W. (2006). *Multicultural social work practice*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Sue, D. W., & Sue, D. (1990). *Counseling the culturally different: Theory and practice*. New York: Wiley.
- Sue, D. W., & Sue, D. (2008). *Counseling the culturally diverse: Theory and practice* (5th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- Suitor, J. J., & Pillemer, K. (1988). Explaining intergenerational conflict when adult children and elderly parents live together. *Journal of Marriage and the Family*, 50, 1037–1047.
- Sullivan, C. M., & Gillum, T. (2001). Shelters and other community-based services for battered women and their children. In C. M. Renzetti, J. O. Edleson, & R. K. Bergen (Eds.), *Sourcebook on violence against women* (pp. 247–260). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sullivan, T. J., Thompson, K., Wright, R., Gross, G., & Spady, D. (1980). *Social problems*. New York: Wiley.
- Sundel, M., & Sundel, S. S. (2005). *Behavior change in the human services* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1970). *Criminology* (8th ed.). Philadelphia: Lippincott.
- Swaab, D. F. (2004). Sexual differentiation of the human brain: Relevance for gender identity, transsexualism and sexual orientation. *Gynecological Endocrinology*, 19(6), 301–312.
- Swearer, S. M., Espelage, D. L., & Napolitano, S. A. (2009). *Bullying prevention and intervention*. New York: Guilford.
- Symanski, D. (2009). Examining potential moderators of the link between heterosexist events and gay and bisexual men's psychological distress. *Journal of Counseling Psychology*, 56, 142–151.
- Swigonski, M. E. (1995, Winter). Claiming a lesbian identity as an act of empowerment. *Affilia*, 10(4).
- Swigonski, M. E. (2006). Violence, hate crimes, and hate language. In D. F. Morrow & L. Messinger (Eds.), *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people* (pp. 364–383). New York: Columbia University Press.
- Szasz, T. S. (1961a). *The myth of mental illness*. New York: Hoeber-Harper.
- Szasz, T. S. (1961b). The myth of mental illness. In J. R. Braun (Ed.), *Clinical psychology in transition* (pp. 15–32). Cleveland, OH: Howard Allen.
- Tafoya, R., & Rowell, R. (1988). Counseling gay and lesbian Native Americans. In M. Shernoff & W. Scott (Eds.), *The sourcebook on lesbian/gay health care* (2nd ed., pp. 63–67). Washington, DC: National Lesbian/Gay Health Foundation.
- Tarasoff v. Regents of University of California*. (1975). *University of Pittsburgh Law Review*, 37, 159–164.
- Task Force for Child Survival and Development. (2004a). About us. Retrieved from <http://www.taskforce.org/aboutus.asp>.
- Task Force for Child Survival and Development. (2004b). Suicide prevention. Retrieved from <http://www.taskforce.org>.
- Task Force for Child Survival and Development (TFCSD). (2011). Task Force for Child Survival and Development. Retrieved October 18, 2011 from http://www.sph.emory.edu/cms/departments_centers/centers/tfcsd.html.
- Taylor, F. W. (1947). *Scientific management*. New York: Harper & Row.
- Taylor, R. D., & Lopez, E. I. (2005a). Family management practice, school achievement, and problem behavior in African American adolescents: Mediating processes. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26, 39–49.
- Taylor, R. D., & Lopez, E. I. (2005b). *Perceived school experiences, school engagement and achievement*

- among African-American adolescents. Atlanta, GA: Society for Research in Child Development.
- Teen Lifeline. (2005). Welcome to teen lifeline. Retrieved from <http://www.teenlifeline.org>.
- Tharp, R. G., Jordan, C., Speidel, G. E., Hu-Pei Au, K., Klein, T. W., Calkins, R. P., Sloat, K. C. M., & Gallimore, R. (2007). Education and Native Hawaiian children: Revisiting KEEP. *Hulili*, 4(1), 269–317. Retrieved from http://www.ksbe.edu/spi/Hulili/vol_4/education_and_native_hawaiian_children.pdf.
- Thomas, A., & Chess, S. (1977). *Temperament and development*. New York: Brunner/Mazel.
- Thomas, A., & Chess, S. (1989). Temperament and personality. In G. A. Kohnstamm, J. E. Bates, & M. K. Rothbart (Eds.), *Temperament in childhood*. Chichester, England: Wiley.
- Thomas, A., & Chess, S. (1991). Temperament in adolescence and its functional significance. In R. M. Learner, A. C. Petersen, & J. Brooks-Gunn (Eds.), *Encyclopedia of adolescence* (Vol. 2). New York: Garland.
- Thomas, J. L. (1986). Gender differences in satisfaction with grandparenting. *Psychology and Aging*, 1(3), 215–219.
- Thompson, L., & Walker, A. J. (1989). Women and men in marriage, work, and parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 845–872.
- Thompson, R. A. (1998). Early sociopersonality development. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (5th ed., pp. 25–104). New York: Wiley.
- Thorman, G. (1982). *Helping troubled families: A social work perspective*. New York: Aldine.
- Thorndike, E. L. (1920). Intelligence and its uses. *Harper Magazine*, 140, 227–235.
- Thurstone, L. L. (1938). Primary mental abilities. *Psychometric Monographs*, 1.
- Tinzmann, M. B., Jones, B. F., Fennimore, T. F., Bakker, J., Fine, C., & Pierce, J. (1990). *What is the collaborative classroom?* Oak Brook: North Central Regional Education Laboratory. Retrieved from http://www.ncrel.org/sdrs/areas/rpl_esys/collab.htm.
- Tither, J. M., & Ellis, B. J. (2008). Impact of fathers on daughters' age at menarche: A genetically and environmentally controlled study. *Developmental Psychology*, 44, 1409–1420.
- Tolman, R. R. (1999). Guest editor's introduction. *Violence Against Women*, 5.
- Toseland, R. W., & Rivas, R. F. (2005). *An introduction to group work practice* (5th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Toseland, R. W., & Rivas, R. F. (2009). *An introduction to group work practice* (6th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Toufexis, A. (1989, January 30). Shortcut to the Rambo look. *Time*, 78.
- Treguer, A. (1992). The Chicanos—muralist with a message. *UNESCO Courier*, 45, 22–24.
- Trepka, M., et al. (2008). High-risk sexual behavior among students of a minority-serving university in a community with a high HIV/AIDS prevalence. *Journal of American College Health*, 57, 77–84.
- True, M. M., Pisani, L., & Oumar, F. (2001). Infant-mother attachment among the Dogon of Mali. *Child Development*, 72, 1451–1466.
- Trussell, J. (2004). The essentials of contraception: Efficacy, safety, and personal considerations. In R. A. Hatcher, J. Trussell, F. Stewart, A. L. Nelson, W. Cates, Jr., F. Guest, & D. Kowal (Eds.), *Contraceptive technology* (18th ed., pp. 221–252). New York: ArdentMedia.
- Tucker, J. S., Ellickson, P. L., & Klein, M. S. (2003). Predictors of the transition to regular smoking during adolescence and young adulthood. *Journal of Adolescent Health*, 32, 314–324.
- Tuckman, B. (1965). Developmental sequence in small groups. *Psychological Bulletin*, 63, 384–399.
- Tully, C. T. (1992). Research on older lesbian women: What is known, what is not known, and how to learn more. In N. J. Woodman (Ed.), *Lesbian and gay lifestyles: A guide for counseling and education*. New York: Irvington Press.
- Tully, C. T. (1995). Lesbians overview. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 2, pp. 1591–1596). Washington, DC: NASW Press.
- Tully, C. T. (2000). *Lesbians, gays, and the empowerment perspective*. New York: Columbia University Press.
- Tully, C. T. (2001). Gay and lesbian persons. In A. Gitterman (Ed.), *Handbook of social work practice with vulnerable and resilient populations* (2nd ed., pp. 582–627). New York: Columbia University Press.
- Tully, C., & Nibao, J. (1979). Homosexuality: A social worker's imbroglia. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 7(3), 154–168.
- Turner, J. S., & Robinson, L. (1993). *Contemporary human sexuality*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- United Nations. (1948). *Universal declaration of human rights*. GA Res. 2200 AXXI, adopted December 10, 1948. New York: Author.
- United Nations Program on HIV/AIDS. (1997). *Impact of HIV and sexual health education on the sexual behavior of young people*. Geneva: Author.
- U.S. Census Bureau. (1982, July). Money income and poverty status of families and persons in the United States: 1981. *Current Population Reports* (Series P-60, No. 134). Washington, DC: Government Printing Office.
- U.S. Census Bureau. (2009). *Statistical abstract of the United States: 2010* (129th ed.). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

- U.S. Census Bureau. (2010). *Statistical abstract of the United States: 2011* (130th ed.). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- U.S. Department of Education. (2005). National Assessment of Education Progress (NAEP). *The nation's report card, mathematics 2005*. Washington, DC: Office of Educational Research and Improvement, National Center for Education Statistics.
- U.S. Department of Education. (n.d.). Building the legacy: IDEA 2004. Retrieved from <http://idea.ed.gov/explore/view/p/%2Croot%2Cregs%2C300%2CA%2C300%252E8%2C>.
- U.S. Department of Health and Human Services. (2004). *National survey results on drug use from the Monitoring the Future Study 2003: Vol. 1. Secondary school students*. Washington, DC: Government Printing Office.
- U.S. Department of Justice. (2005). A guide to disability rights laws. Retrieved from <http://www.ada.gov/cguide.htm#anchor62335>.
- U.S. Merit Systems Protection Board (MSPB). (1981). *Sexual harassment in the federal workplace: Is it a problem?* Washington, DC: Government Printing Office.
- U.S. National Library of Medicine. (2010). *Chorionic villus sampling*. Retrieved from <http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/ency/article/003406.htm>.
- Van Den Akker, O. B. A. (2001). Adoption in the age of reproductive technology. *Journal of Reproductive & Infant Psychology*, 19, 147–159.
- Van Den Bergh, N., & Cooper, L. B. (Eds.). (1986). *Feminist visions for social work*. Silver Spring, MD: NASW.
- Van Hook, M., Hugen, B., & Aguilar, M. (2001). *Spirituality within religious traditions in social work practice*. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Van IJzendoorn, M. H., & Sagi, A. (1999). Cross-cultural patterns of attachment. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory research and clinical applications* (pp. 713–734). New York: Guilford Press.
- Van Wormer, K., Wells, J., & Boes, M. (2000). *Social work with lesbians, gays, and bisexuals: A strengths perspective*. Boston: Allyn & Bacon.
- Vandell, D. L. (2004). Early child care: The known and the unknown. *Merrill-Palmer Quarterly*, 50(3), 387–414.
- Vander Zanden, J. W., Crandell, T. L., & Crandell, C. H. (2007). *Human development* (8th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Villani, S. (2001). Impact of media on children and adolescents: A 10-year review of the research. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40(4), 392–401.
- Violence Against Women Act (VAWA) of 1994. Title IV, §§ 40001- 40703 of the Violent Crime Control and Law Enforcement Act, Pub. L. 103-322, Sept. 13, 1994, 108 Stat. 1796.
- Voyer, D., Postma, A., Brake, B., & Imperato-McGinley, J. (2007). Gender differences in object location memory: A meta-analysis. *Psychonomic Bulletin and Review*, 14, 23–38.
- Vygotsky, L. S. (1934/1986). *Thought and language* (A. Kozulin, Trans.). Cambridge, MA: MIT Press. (Original work published 1934).
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wachs, T. D. (2006). The nature, etiology, and consequences of individual differences in temperament. In L. Balter & C. S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Child psychology: A handbook of contemporary issues* (2nd ed., pp. 27–52). New York: Psychology Press.
- Walker, L. (1995). Sexism in Kohlberg's moral psychology? In
- W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Eds.), *Moral development: An introduction*. Boston: Allyn & Bacon.
- Walker, L. (2005). Gender and morality. In M. Killen, & J. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Walker, L. E. (1979). *The battered woman*. New York: Harper & Row.
- Walker, L. S. (2009). *The battered woman syndrome*. New York: Springer.
- Walsh, F. (2011). Families in later life: Challenges, opportunities, and resilience. In M. McGoldrick, B. Carter, & N. G. Garcia-Preto (Eds.), *The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives* (4th ed., pp. 261–277). Boston: Allyn & Bacon.
- Walther, C. S., & Poston, D. L., Jr. (2004). Patterns of gay and lesbian partnering in the larger metropolitan areas of the United States. *Journal of Sex Research*, 41(2), 201–214.
- Ward, C. A. (1995). *Attitudes toward rape: Feminist and social psychological perspectives*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Wark, G. R., & Krebs, D. L. (1996). Gender and dilemma differences in real-life moral judgment. *Developmental Psychology*, 32(2), 220–230.
- Wark, G. R., & Krebs, D. L. (2000). The construction of moral dilemmas in everyday life. *Journal of Moral Education*, 29, 5–21.
- Waskow, A. I. (1967). *From race riot to sit-in*. Garden City, NY: Doubleday.
- Watson, D. L., & Tharp, R. G. (1973). *Self-directed behavior*. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Watson, J. (2011, August 13). Don't ask, don't tell repeal: Gay military personnel have tough time returning to service. *Huff Post Politics*. Retrieved from http://www.huffingtonpost.com/2011/08/13/dont-ask-dont-tell-repeal_n_926305.html.
- Waxman, H. A. (2004, December). *The content of federally funded abstinence-only education programs*. Washington, DC: U.S. House of Representatives.

- Weaver, A., et al. (2002). Sexual health education at school and at home: Attitudes and experiences of New Brunswick parents. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 11, 19–31.
- Weaver, H. N. (2005). *Explorations in cultural competence: Journeys to the four directions*. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Weaver, H. N. (2008). Native Americans: Overview. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work*, Vol. 3 (pp. 295–299). Washington, DC: NASW Press.
- Webster's collegiate dictionary (10th ed.). (1995). Springfield, MA: Merriam-Webster.
- Week, S. E. (2008). Marginally successful results of abstinence-only program erased by dangerous errors in curriculum. *American Journal of Health Behavior*, 32, 60–73.
- Weichold, K., Silbereisen, R. K., & Schmitt-Rodermund, E. (2003). Short-term and long-term consequences of yearly versus late physical maturation in adolescents. In D. Hayward (Ed.), *Gender differences at puberty* (pp. 241–276). New York: Cambridge University Press.
- Weil, M. O., & Gamble, D. N. (1995). Community practice models. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 1, pp. 577–594). Washington, DC: NASW Press.
- Weisz, A. N., & Black, B. M. (2002). Gender and moral reasoning: African American youth respond to dating dilemmas. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 5, 35–52.
- Welch, K. (2011). *THINK: 2011 Human sexuality*. Boston: Allyn & Bacon.
- Weng, S., Odouli, R., & Li, D. K. (2008). Maternal caffeine consumption during pregnancy and the risk of miscarriage: A prospective cohort study. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 198, e1–e8.
- Wertheimer, D. M. (1988, January). Victims of violence: A rising tide of anti-gay sentiment. *USA Today Magazine*, 52–54.
- West, M. S., & Curtis, J. W. (2006). *AAUP faculty gender equity indicators 2006*. Washington, DC: American Association of University Professors (AAUP).
- Westberg, G. (1962). *Good grief*. Philadelphia: Fortress.
- Westhoff, C., Picardo, L., & Morrow, E. (2003). Quality of life following early medical or surgical abortion. *Contraception*, 67(1), 41–47.
- Westling, E., Andrews, J. A., Hampson, S. E., & Peterson, M. (2008). Pubertal timing and substance use: The effects of gender, parental monitoring, and deviant peers. *Journal of Adolescent Health*, 42, 555–563.
- What does gay/lesbian pride mean to you? (1985, June 27). *Gay-life*, 2.
- Wheeler, J., Newring, K., & Draper, C. (2008). Transvestic fetishism: Psychopathology and theory. In D. Laws & W. O'Donohue (Eds.), *Sexual deviance: Theory, assessment and treatment* (2nd ed., pp. 272–285). New York: Guilford Press.
- White, J. W., Donat, P. L. N., & Bondurant, B. (2009). A developmental examination of violence against girls and women. In J. W. White (Ed.), *Taking sides: Clashing views in gender* (4th ed., pp. 120–130). Boston: McGraw-Hill.
- White, M. (1995). *Stranger at the gate: To be gay and Christian in America*. New York: Simon and Schuster.
- Whiting, B. B., & Edwards, C. P. (1988). *Children of different worlds*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wilber, K. (2006). *Integral spirituality*. Boston: Integral Books.
- Wilensky, H., & Lebeaux, C. (1965). *Industrial society and social welfare*. New York: Free Press.
- Will inflation tarnish your golden years? (1979, February 26). *U.S. News & World Report*, p. 57.
- Wilson, B. J. (2008). Media and children's aggression, fear, and altruism. *The Future of Children*, 18, 87–118.
- Wilson, F. L. (1995). The effects of age, gender, and ethnic/cultural background on moral reasoning. *Journal of Social Behavior and Personality*, 10(1), 67–78.
- Wilson, G. T. (2011). Behavior therapy. In R. S. Corsini & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (9th ed., pp. 235–275). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Wilson-Costello, D., Friedman, H., Minich, N., Siner, B., Taylor, G., Schulchter, M., & Hack, M. (2007). Improved neurodevelopmental outcomes for extremely low birth weight infants in 2000–2002. *Pediatrics*, 119, 37–45.
- Windle, M., et al. (2008). Transitions into underage and problem drinking: Developmental processes and mechanisms between 10 and 15 years of age. *Pediatrics*, 121(Suppl. April 2008), S273–S289.
- Winkelman, M. (2005). *Cultural awareness, sensitivity and competence*. Peosta, IA: Eddie Bowers.
- Winton, M. A., & Mara, B. A. (2001). *Child abuse and neglect: Multidisciplinary approaches*. Boston: Allyn & Bacon.
- Wolf, D. (1979). *The lesbian community*. Berkeley: University of California Press.
- Women Organized Against Rape (WOAR). (2011). *How to reduce risk*. Retrieved from <http://www.woar.org/resources/sexual-assault-prevention.html>
- Wong, I. (2008). Homelessness. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Editors-in-Chief), *Encyclopedia of Social Work*, Vol. 2 (pp. 377–383). Washington, DC: NASW Press.
- Woodman, N. J. (1995). Lesbians: Direct practice. In R. L. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of social work* (19th ed., Vol. 2, pp. 1597–1604). Washington, DC: NASW Press.

- Woodward, E. H., & Gridina, N. (2001). *Media in the home*. Philadelphia: Annenberg Public Policy Center.
- World-Herald News Service. (2011, January 6). Omaha high-school student kills administrator, wounds another before killing self. *The Tribune*. Retrieved from http://www.amestrib.com/articles/2011/01/06/ames_tribune/news/doc4d24f60ceaab5438288380.txt.
- Xiong, X., Wightkin, J., Magnus, J. H., Pridjian, G., Acuna, J. M., & Buekens, P. (2007). Birth weight and infant growth: Optimal infant weight gain versus optimal infant weight. *Maternal and Child Health, 11*, 57–62.
- Yarber, W. L., Sayad, B. W., & Strong, B. (2010). *Human sexuality: Diversity in contemporary America* (7th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Yessian, M. R., & Broskowski, A. (1983). Generalists in humanservice systems: Their problems and prospects. In R. M. Kramer & H. Specht (Eds.), *Readings in community organization practice* (3rd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Yochelson, S., & Samenow, S. E. (1976). *The criminal personality: Vol. 1. A profile for change*. New York: Aronson.
- Yousef, N. (2001). Savage or solitary? The wild child and Rousseau's man of nature. *Journal of the History of Ideas, 62*(2), 245–263. Retrieved from <http://www.feralchildren.com/en/pager.php?df=yousef> 2001.
- Zastrow, C. (1999). *The practice of social work* (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Zastrow, C., & Navarre, R. (1979, Fall). Self-talk: A new criminological theory. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice, 1*, 167–176.
- Zayas, L. H., Kaplan, C., Turner, S., Romano, K., & Gonzalez- Ramos, G. (2000). Understanding suicide attempts by adolescent Hispanic females. *Social Work, 45*(1), 53–63.
- Zayas, L. H. (2011). *Latinas attempting suicide: When cultures, families, and daughters collide*. New York: Oxford.
- Zea, M. C., Reisen, C. A., & Diaz, R. M. (2003). Methodological issues in research on sexual behavior with Latino gay and bisexual men. *American Journal of Community Psychology, 31*, 281–291.
- Zweigenhaft, R. L., & Von Ammon, J. (2000). Birth order and civil disobedience: A test of Sulloway's "born to rebel" hypothesis. *Journal of Social Psychology, 140*(5), 624–627.
- Zuravin, S. J., & Taylor, R. (1987). *Family planning behaviors and child care adequacy*. Final report submitted to the U.S. Department of Health and Human Services, Office of Population Affairs (Grant FPR 000028001-1).
- Zusman, J. (1966). Some explanations of the changing appearance of psychotic patients: Antecedents of the social breakdown syndrome concept. *Millbank Memorial Fund Quarterly, 64*(1), 20.

KONU DİZİNİ

A

Abdomeni 100
Acil Kontrasepsiyon 22, 434
Adaptasyon 182
Adsız Alkolikler 63, 546
Adsız Ebeveynler 63, 546
Adsız Kumarbazlar 546
Adsız Obezler 546
Afroamerikan 255, 290, 343, 344, 345, 351,
355, 358, 363, 364, 365, 366, 367, 368,
369, 372, 375, 382, 384, 387, 403, 411,
413, 483, 490, 491, 540, 574, 577, 579,
585, 597
Afrosentrik 20, 369, 371
Ağlama 13, 198, 234
Ahlaki Gelişim 23, 461
AIDS 42, 51, 81, 103, 155, 228, 254, 256, 421,
422, 423, 424, 428, 502, 626, 645, 658,
660
Aile içi şiddet 608
Aile Ortamı 15, 239
Aile Sorunları 484
Akılcı Düşünmenin Kaybı 489
Akışkan zeka 206
Akomodasyon 186
Akran 17, 302, 305, 337, 409, 449, 483, 485,
497, 505
Akran grupları 302, 337
Aktif Dinleme 506
Aktivist 77, 84, 377
Aktivizm 20, 372
Algısal 212, 226
Alkol kullanımı 610
Altı sekiz yaş arası 123
Alt-sistem 66
Alzheimer 45, 135, 523, 581, 629
Amniyosentez 104
Anal Evre 165

Anksiyete 523
Anksiyete Bozuklukları 523
Anlamlı Aktivite 528
Anoreksik 512, 513, 518, 519, 520, 563
Anoreksiya Nervoza 512
Antisosyal 524, 525
Arabulucu 174, 543, 548, 550, 563
Aracı 9, 86, 90
Arayüz 8, 64, 65, 66
Artan Stres 483
Asimilasyon 182
Aşk 449, 612
Asperger sendromu 227
Ayna Benlik 453
Ayrıcalık 7, 37
Ayrım 74
Ayrımcılık 19, 20, 21, 37, 92, 342, 345, 347,
348, 352, 355, 357, 358, 360, 373, 389,
392, 566
Ayrımlaşma 66
Azınlık 20, 353, 358, 371, 377, 386, 392

B

Bağdaştırma 19, 355
Bağımlılık 8, 67, 524
Bağlanma 13, 200, 201, 202, 203, 204, 207
Bağılantısızlık kuramı 55
Bales Modeli 556
Barınma 259, 366
Baskı 2, 7, 19, 36, 37, 53, 92, 124, 342, 346,
352, 369, 392, 473
Başlatıcı 9, 91, 557
Bastırma 162, 164
Bebeklik 9, 12, 33, 91, 95, 159, 182, 200, 523
Bellek Yitimi 523
Belsoğukluğu 22, 425, 426
Benlik 13, 14, 21, 23, 45, 161, 170, 172, 205,
208, 235, 402, 449, 450, 480, 528, 529,

552
Benlik algısı 161, 235
Benlik Bütünlüğü 23, 450
Benlik-kavramı 172
Benmerkezcilik 187, 192
Beslenme 9, 100, 165, 239, 322, 449, 517, 520, 521
Beyaz Üstünlüğü 19, 357
Bilimsel yönetim modeli 55
Bilinç 162, 523
Bilinçaltı 166
Bilişsel 13, 161, 181, 182, 188, 190, 191, 193, 225, 226, 230, 234, 322, 523
Bilişsellik 181
Bipolar bozukluk 523
Bireyleştirici-Düşünümsel İnanç 24, 471
Bireysel güçlü yanlar 42
Birleştirici İnanç 24, 472
Biyolojik gelişim 396
Boş davranış 300
bulimik 515, 516, 518, 520, 533
Bulimiya Nervosa 511, 514, 515, 518, 563
Buluğ Çağı 21, 31, 398, 399, 401, 512, 514, 572
Buluğun Göstergeleri 21, 399
Bunama 523
Bütünleştirici 9, 89
Büyüme Atılımı 21, 398

C

Ceza Adalet Sistemi 615
Cezalandırma 16, 266, 267, 269, 270, 277, 278, 279, 281
Cinsel Eğitim 22, 417, 418, 419, 421
Cinsel Etkinlik 21, 409
Cinsel istismar 328, 329
Cinsel Taciz 587
Cinsel yönelim 55, 463
Cinsiyet 17, 33, 173, 298, 301, 487, 492, 524, 565, 567, 568, 570, 573, 574, 577, 585, 593
Cinsiyetçi Dil 593
Cinsiyetçilik 174, 565, 566, 583, 621

Ç

Çatışma 55, 77, 507, 508, 539, 548

Çatışma perspektifi 55
Çekirdek aile 240, 294, 297, 387
Çevresel etkenler 62, 407, 444
Çevresi-içinde-birey 50, 197
Çıktı 57, 65, 66
Çocuk istismarı 314, 319
Çocukluk 9, 12, 33, 95, 159, 199, 219, 523, 575
Çocuk suçları 538, 540

D

Dağıtılmış İşlevler Yaklaşımı 562
Davranış 16, 25, 111, 155, 168, 169, 200, 232, 260, 263, 264, 265, 269, 270, 276, 277, 280, 281, 282, 461, 463, 474, 509, 534, 535
Değerler Çarpışması 509
Değişim Süreci 115, 182
De jure ayrımcılık 345
De facto ayrımcılık 346
Dengeleme 164
Dengeleşim 15, 66, 246
Depo-Provera İğneleri 22, 433
Depresyon 265, 487, 488, 489, 492, 518, 523
Destek yapılandırması 195
Dikkat eksikliği 200
Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu 113, 161, 206, 231, 235, 236, 523
Dikkat süresi 199
Dilasyon 11, 139
Dil Farklılığı 385
Din 501
Dinlenme-Beceri Grupları 544
Disiplin 17, 60, 310, 317, 513
Disosiyatif Bozukluklar 524
Diyafram 22, 437, 438
Diyalektik 191
Dışarı Boşalma 22, 440
Dış gebelik 105, 108
Doğum Kontrol Hapları 22, 430
Doğurganlık 12, 22, 96, 150, 153, 157, 441
Döllenme 12, 97, 98, 150, 151, 420
Dölyatağı 22, 97, 100, 430, 438, 439
Down sendromu 103, 111, 155
Drog 9, 101
Dünya görüşü 184, 234, 369

Duygudurum Bozuklukları 523
Duyu-motor dönem 186
Düzenlilik 199, 524
Düzensizlik politikası 372

E

Edimsel Koşullandırma 16, 263
Eğitcilik 220
Eğitimci 9, 90, 477
Eğitimsel Gruplar 545
Eğitimsel ihmal 321
Ego 12, 162, 163
Ekolojik perspektif 64, 65
Ekonomik Eşitsizlik 583
Elektra kompleksi 167
Eleştirel düşünce 47, 49, 53, 92, 167
Embriyo 99, 135, 136, 153, 154
Empati 45, 189, 192, 193, 303, 306, 362, 556,
599, 601, 602, 606, 618
Empati yokluğu 361, 524, 601, 602
Enerji 8, 64, 66, 557
Enfeksiyon 425, 427
Engellilik 36, 48, 59, 72, 92, 103, 107, 150, 161,
183, 206, 210, 213, 214, 216, 218, 224,
225, 227, 228, 253, 364, 389
Ensest 328, 329, 330
Entropi 15, 66, 249, 250
Epilepsi 228
Ergen Babalar 22, 416
Ergen Başkaldırısı 505
Ergenlik 15, 21, 23, 33, 254, 395, 397, 401,
405, 406, 409, 410, 412, 413, 416, 443,
444, 445, 446, 449, 474, 498, 501, 503,
505, 537, 576, 620
Eşitlikçi 55, 173
Eşitlikçi model 55
Eşsözlülük 58, 66
Etik Kodları 46, 51, 180, 359
Etkileşim 17, 20, 300, 371, 505, 506, 554
Etkileşimsel model 55, 521, 522, 526, 563
Etkinlik düzeyi 199
Etkinlik kuramı 55
Etnik Hassasiyet 20, 383
Etnisite 23, 36, 48, 92, 183, 211, 413, 457
Etnosentrizm 18, 19, 33, 339, 341, 392
Evden kaçmak 502, 538

Evlat edinme 150
Evlilik danışmanlığı 63
Evlilik yaşı 184
Evsiz 510, 511
Ezilen 77

F

Fahişelik 502, 535, 537, 538
Fail 609
Fallik Evre 165
Fallop içi gamet transferi 154
Farklı İşgücü 385
Farklılaşma 15, 250, 251, 555
Feminen 576, 582
Feminist 12, 55, 156, 172, 173, 174, 177, 234,
596, 597, 640, 644, 645, 647, 654, 657,
661
Feminizm 172
Fetal alkol 102
Fetüs 9, 99, 100, 104, 107, 132, 134
Fetüs gelişimi 100
Frengi 22, 426, 429

G

Gebe kalma 97
Gebelik 9, 21, 22, 97, 98, 99, 101, 102, 103,
105, 410, 442, 444
Geç Olgunlaşma 21, 403, 404
Gelişimsel perspektif 55
Genelci 31, 89
Genetik 55, 146, 178, 202, 298
Geniş aile 293, 294, 295, 337, 367, 384, 386,
387
Genital Evre 166
Geribildirim 15, 248, 249, 250
Gerileme 164
Gey 23, 254, 462, 485, 486, 614
Girdi 56, 64, 66
Girişkenliğin Avantajları 480
Girişkenlik 24, 174, 474, 476, 477, 478, 480,
482, 619
Girişkenlik Eğitimi 24, 474, 480
Gizlilik 165, 618
Gizlilik Evresi 165
Göçmenlik 19, 41, 353

Görev Grupları 545
Görüşmeci 9, 91
Gözetim 46, 122, 321
Grupsal güçlü yanlar 42
Grup Terapisi 550, 551, 552
Güç itkisi 361
Güçlendirme 7, 12, 13, 14, 17, 20, 22, 24, 39,
42, 43, 44, 53, 92, 154, 156, 205, 224,
255, 292, 384, 385, 417, 473, 474, 495,
544, 605, 617
Güçler perspektifi 44, 45, 92
Güçler Yaklaşımı 20, 384
Güç Yoksunluğu 611
Güdüleyici görüşme 55
Güvensizlik 19, 355

H

Habitat 10, 116
Heteroseksüel 420, 485, 609
Hipokondriyazis 523
Hispanik 8, 17, 79, 81, 82, 290, 292, 293, 294,
295, 317, 337, 400, 403, 413, 490, 491,
539, 540, 583, 585, 597, 623
Histriyonik 524
HIV 22, 51, 81, 103, 256, 410, 420, 421, 422,
424, 427, 428, 429, 435, 444, 607, 626,
638, 645, 660
Hizmet Sağlama 385
Homofobi 462
Hormon İmplantları 22, 433

I

IASSW 48, 49, 640
IQ Testi 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 235,
351
İrk 17, 19, 23, 48, 311, 342, 350, 351, 366, 381,
457, 585
İrkçi 19, 20, 361, 362, 375, 376
İrkçilik 18, 19, 339, 342, 351, 368, 392

İ

İçgüdüsel-Yansıtmacı İnanç 24, 470
İç konuşma 196
İd 12, 162, 163
İdeal benlik 172

İfşa 178
İkincil Pekiştiriciler 16, 272
İki yaş
İlaçla kürtaj 139
İletişim Stilleri 582
İlişki 18, 66, 303, 318, 614
İlişkili oyun 300
İlk yetişkinlik 184
İnanç Gelişimi 469
İnancı Evrenselleştirmek 24, 472
İnkâr 164
İnsan çeşitliliği 36, 53, 92
İnsan davranışı 25, 27, 28, 53, 70, 93
İnsan ekolojisi 55
İnsan ekolojisi perspektifi 55
İnsan hakları 48, 53, 92, 381
İnsan ilişkileri modeli 55
İntihar 24, 447, 474, 482, 483, 485, 486, 487,
488, 491, 492, 493, 495, 496, 497, 498
İntihar Sıklığı 482
İşbirliği oyunu 300
İşletme 243
İşsizlik 524
İstenmeyen gebelik 483
İstismar 17, 18, 60, 61, 62, 315, 316, 317, 325,
328, 330, 331, 332, 334, 609
İstismarcı Korkusu 611
İstismar Eden Fail 609
İzleyici oyunu 300

J

Jetonlar 16, 274, 275

K

Kabadayılık 17, 304, 305, 306, 337
Kaçınma davranışı 524
Kadın kondomu 437
Kalkınma 77
Kanıt-Dayalı Uygulama 24, 475
Karakter yaklaşımı 55
Karşılaşma Grupları 552
Karşılıklı bağımlılık 66
Kazara Öğrenme 16, 281, 283
Kendiliğinden düşük 108
Kendini algılama 367

Kimlik kazanımı 454
Kimlik Oluşumu 23, 447
Kişilik 160, 161, 197, 199, 233, 351, 355, 524, 525
Kişilik bozukluğu 524
Kişilik gelişimi 161, 233
Kişisel Farkındalık 384
Kırık 344
Kısırlaştırma 22, 441, 442
Kısırlık 11, 12, 42, 145, 147, 148, 149, 154, 156, 157
Kısırlık danışmanlığı 42, 148, 149
Kızamıkçık 103
Klamıya 22, 424, 425
Klinik 69, 135, 492
Kokain 51, 534, 539
Kök hücre 135, 136, 137
Kolaylaştırıcı 9, 90
Kompulsif 516, 517, 518, 520, 521, 524, 563
Konum yaklaşımı 55
Koordinatör 9, 89, 557
Korunum 187, 189, 234
Kötü-muamele 313
Kristalize zeka 207
Kriz 319, 332, 333, 334, 447, 448, 449, 450, 453, 497, 552, 616
Kriz müdahale 495
Kronik Hastalık 103, 135, 253
Kurtulma politikası 372
Kuruluş 9, 69, 85
Kurumsal ayrımcılık 352, 392
Kurumsal güçlü yanlar 42
Kültürel çoğulculuk 391, 393
Kültürel Kimlik 23, 458, 459, 498
Kürtaj 10, 11, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 157, 184, 410
Kürtaj karşıtlığı 134

L

Lezbiyen 23, 421, 462, 463, 485, 548, 550, 613, 614
Liberal 55, 175, 234
Liberal perspektif 55

M

Madde Kullanımı 21, 406
Maddi Pekiştiriciler 16, 272
Mağdur 333, 361, 604, 605, 606, 607, 617, 618
Makro sistemler 336
Maneviyat 185
Marksist 175, 234
Mastürbasyon 21, 411, 412
Merkezleme 188
Mikrobisitler 443
Mistik 539
Mizaç 13, 199, 200
Modelleme 16, 262, 263, 270
Mola 16, 285, 286, 287
Moratoryum 23, 455, 458
Motor gelişim 219
Muhafazakar 256
Müdahale 30, 36, 50, 51, 52, 61, 62, 65, 88, 89, 90, 105, 106, 117, 125, 131, 138, 209, 224, 232, 233, 235, 236, 245, 247, 252, 262, 263, 280, 284, 288, 290, 295, 296, 305, 323, 325, 326, 327, 337, 354, 380, 387, 388, 389, 391, 416, 442, 469, 475, 477, 492, 495, 496, 521, 526, 542, 543, 547, 548, 561, 570, 571, 573, 574, 589, 613, 617, 622
Müracaatçı 24, 53, 69, 76, 77, 84, 169, 185, 261, 468, 520, 526

N

Nabız 111
Narsistik 524
NASW 4, 46, 48, 51, 128, 129, 142, 180, 354, 384, 389, 468, 586, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 633, 636, 637, 638, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 659, 660, 661, 662

Nefret suçu 350
Negatif entropi 66

O

Obezite 516, 517
Obsesif 132, 519, 524
Obsesyon 166

Odak Grupları 546
Oidipus kompleksi 165, 166, 233
Okul İklimi 310
Okul Ortamı 17, 309
Okul sistemi 79, 245
Olumlu duygulanım 199
Olumlu Pekiştirici 16, 271
Olumsuz Pekiştirme 16, 265
Onay 7, 37
Oral Evre 165
Organize suç 378
Ortak velayet 125
Otistik spektrum bozukluğu 227
Otizm 227
Otizm bozukluğu 227
Otokratik model 55
Otoritatif 288, 290, 297
Otoriter 289, 355, 356, 561
Otoriterlik 19, 355
Ovülasyon 97, 150
Oyun 17, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 299,
300, 305, 337

Ö

Öfke 318, 602
Öğrenilmiş çaresizlik 229, 235
Öğrenme engeli 223, 225, 229
Öğrenme kuramı 55, 259, 269, 270, 282, 284,
336
Öğretmenin Etkisi 17, 309

Önleyici Plaster 22, 432
Önyargı 19, 342, 344, 345, 354, 356, 363, 371,
392
Örgütlü Plan 489, 492
Öz-belirlenim 129
Özdeşim 164
Özellik Yaklaşımı 559
Özerklik 23, 448
Öz-eylemlilik 170, 172
Öz-saygı 205

P

Papilloma virüsü 444
Paralel oyun 300

Paranoid 524
Parçalar bütünü 246
Parkinson 135, 136, 523
Pekiştirme 16, 265, 268, 269, 270, 276, 285
Peşin tercih 454, 458
Planlanmamış Gebelik 21, 410
Polis 41, 353, 374, 536, 586, 595, 613
Postmodern 176
Pozisyon Yaklaşımı 560
Pozitif ayrımcılık 373, 375, 376
Prezervatif 22, 429, 435
Profesyonel Eğitim 385
Proksimal gelişim 194, 195, 234
Psikiyatri 213, 214, 522, 523, 525
Psikodinamik 12, 161, 167
Psikopatolojik 12, 166, 168
Psikososyal 23, 322, 447, 552
Psikotik 523

R

Rahim kapağı 439
Rasyonalizasyon 164
Rasyonel Benlik 528, 529, 552
Refleks 111
Rekabet 19, 74, 356
Rh uyumsuzluğu 107, 108
Risk 7, 14, 36, 37, 45, 53, 92, 213, 638, 645,
646
Risk altındaki nüfus 37, 53, 92
Ruhanilik 24, 475

S

SAD PERSONS Ölçeği 490, 492
Sağlayıcı 9, 89, 93, 154, 557
Sağlık hizmeti 64
Saldırgan İletişim 24, 477
Savunma mekanizmaları 164
Savunucu 9, 91, 390
Schiller modeli 55, 553
Schiller Modeli 556
Sentetik 24, 471
Sentetik-Geleneksel İnanç 24, 471
Sentez 178
Sezaryen 109
Sosyal hizmet uzmanı 30,

Sınıflandırma 188, 190
Sınırlar 15, 54, 66, 247, 250, 333
Sıralama 189
Somatoform Bozukluklar 523
Somut işlemler dönemi 189, 471
Sönümlenme 16, 268, 269, 270
Sorumluluk 24, 127, 422, 466, 467
Sorumluluk Ahlakı 24, 466, 467
Sosyal adalet 53, 84, 381
Sosyal algı 223
Sosyal beceri 229, 550
Sosyal çevre 27, 64, 66
Sosyal Darwinizm 360
Sosyal Destekten Yoksunluk 489
Sosyal Hizmet 4, 7, 9, 11, 12, 14, 20, 24, 29, 31, 46, 48, 49, 51, 56, 87, 88, 128, 141, 142, 154, 180, 220, 233, 353, 359, 363, 380, 381, 382, 384, 389, 390, 468, 473, 477, 482, 544
Sosyal hizmet uzmanı 30, 31, 35, 39, 40, 47, 51, 53, 55, 56, 57, 59, 63, 75, 78, 79, 80, 83, 89, 90, 91, 93, 117, 142 144
Sosyalizasyon 17, 173, 298, 519, 550
Sosyalizasyon Grupları 550
Sosyalleşme 15, 19, 239, 356
Sosyal öğrenme 55
Sosyal planlama 78, 80
Sosyal sistemler perspektifi 55
Sosyal sınıf 254
Sosyal uyum 125
Sosyal yardım 30, 106
Sosyal zeka 55
Sosyobiyojik 72
Sosyogram 303, 304
Sosyopsikolojik perspektif 8, 71
Sperm 22, 97, 98, 152, 429, 430, 435, 442, 444
Sperm öldürücü 429
Spina bifida 112
Sprey Önleyici 443
Stanford-Binet Testi 210
Statü 538
Stil Yaklaşımı 561
Suç 19, 360, 371, 537, 538, 539, 540, 595, 597
Suç Çeteleri 538
Suçluluk 23, 163, 333, 448, 449, 514, 612
Suçu önleme 46

Süperego 12, 162, 163
Sürdürme Roller 557

Ş

Şiddet Döngüsü 610
Şiddet mağduru 608, 611, 612, 613, 615, 617, 618, 623
Sistemler kuramı 336
Şizofreni 523
Şizoid 524
Şizotipal 524

T

Tabiat 10, 116
Tarz yaklaşımı 55
Taşıyıcı annelik 154
Tecavüz 134, 594, 595, 596, 597, 599, 600, 604, 605, 606, 607, 608, 623
Tecavüzcü psikopatolojisi 596
Tedavi 16, 236, 285, 332, 333, 424, 425, 427, 520, 572
Tek ebeveynli 244
Tepki oluşumu 164
Terapi 171, 521, 550
Terapi Grupları 550
Tibbi model 178, 180, 522
Toksemi 9, 105, 108
Topluluk güçlü yanları 42
Topluma kazandırma 216, 217
Toplumsal Cinsiyet 17, 298, 301, 524, 565, 567, 573, 577, 585
Toplumsal eylem 83, 84
Toplumsal eylem modeli 84
Trans 177, 620, 653, 661
Travma 40, 332
Trikomoniyaz 22, 427
Tuckman modeli 55, 553, 556, 564
Tüketici 77
Tütün Kullanımı 21, 409

U

Ultrasonografi 103, 105
Uyarıcı 265
Uyum Sağlama 8, 65, 66, 93, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 157

Uyku Bozuklukları 524
Uyuşmazlık 172
Uyuşturucu 46, 102, 407, 408, 414, 445, 487,
534, 546
Uzlaş 77
Uzlaştırıcı 9, 89

Ü

Üretkenlik 23, 450
Üstün yetenekli insanlar 212

V

Vajina Halkası 22, 432
Vakum aspirasyonu 139, 157
Vicdan 465

W

Wechsler Testleri 211

X

X kromozomu 98

Y

Yakınlık 23, 449, 553, 554, 579
Yalnız oyun 300

Yansıma 164
Yapısal perspektif 55, 71
Yapısöküm 176
Yaratıcı düzensizlik 372
Yardımcı üreme teknolojisi 151
Yas 257
Yaşlılık 33, 44, 449
Yeme Bozuklukları 511, 518, 524
Yenidoğan 10, 111, 155
Yerel gelişim modeli 78
Yetenek Düzeyi 580
Yetkin Kültürel Uygulama 20, 384
Y kromozomu 98, 572
Yoksulluk 37, 60, 222, 319, 510
Yönetici 9, 73, 90
Yüceltme 164
Yumurtalık 105
Yurttaş 20, 156, 374

Z

Zeka 13, 14, 161, 206, 207, 210, 211, 213, 235,
323
Zeka geriliği 213
Zeka testi 161, 206, 210, 211, 235
Zigot 152
Zihin 209, 214
Zihinsel engellilik 103, 107, 216, 235